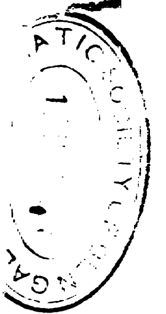
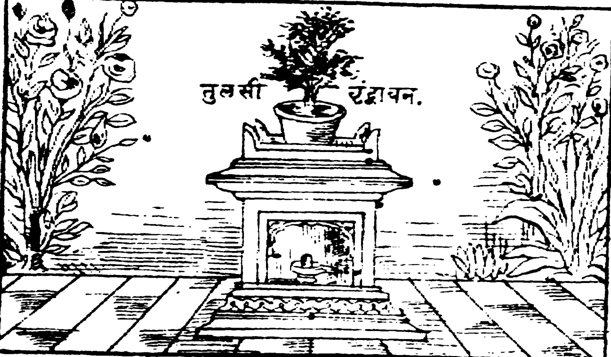
॥ अथ श्रीब्रह्मवैवर्त महापुराणं प्रारभ्यते ॥

कृष्ण
राधा

विष्णु
लक्ष्मी

ब्रह्मा
सावित्री.

तुलसी
वृंदावन.

स्वाहा.
अग्नि
स्वधा

राजा
देवी

प्रस्तावना ।

यत्किल भक्तभव्याभिलाषुकेण तत्रभवता नारायणेन दयार्द्रचेतसा संसारार्णवनिमग्नानां कामक्रोधाद्यतिक्रूरमकरादिभिर्भूयोभूयो भक्ष्यमाणाङ्गानां मोहादिबृहत्तरतरङ्गैस्ततःपरिचालनपरिक्लिश्यमानमानवानामुद्धारकृते चत्वारो वेदाः प्रागेव प्रादुर्भावयामासिरे । तदनु च व्यासादिमहर्षिरूपिणा षट् शास्त्राणि तथयितानीति तत्तदुदारचारितैर्न के मनीषिणः संजानतेतराम् । अथ चाल्पीयःप्रयासैर्भवाब्ध्युत्तितीर्षूपकृतये भगवदवतारादिसच्चरितसद्धर्मप्रपूरितानि मित्रवदुपदेशप्रचुरसत्कथागुम्फितानि "सृष्टिश्चैव विसृष्टिश्च स्थितिस्तेषां च पालनम् । कर्मणां वासना वार्त्ता मनूनां च क्रमेण च ॥ वर्णनं प्रलयानां च मोक्षस्य च निरूपणम् । उत्कीर्तनं हरेरेव देवानाञ्च पृथक्पृथक् ॥ दशाधिकं लक्षणं च महतां परिकीर्तितम्" इति स्वलक्षणलक्षितान्यष्टादशमहापुराणानि महर्षिव्यासरूपेण श्रीभगवतैव प्रणिन्यिरे । तानि च "निस्ताराय तु लोकानां स्वयं नारायणः प्रभुः । व्यासरूपेण कृतवान्पुराणानि महीतले ॥ पठनाच्छ्रवणाद्येषां नृणां पापक्षयो भवेत् । धर्म्माऽधर्म्मपरिज्ञानं सदाचारप्रवर्त्तनम् ॥ गतिश्च परमा तद्वद्भक्तिर्भगवति प्रभौ" इति पाद्मोक्त्या भगवत्स्वरूपव्यासमहर्षिप्रणीतानि पठनश्रवणादिभिर्धर्म्माऽधर्मपरिज्ञानेन सदाचारप्रवृत्त्यां भगवद्भक्त्युत्पत्त्या च मोक्षसाधकानि, "इतिहासपुराणानि पञ्चमो वेद उच्यते" इति महदुक्त्या साक्षाद्वेदस्वरूपाण्येवेति भूरिगुणत्वेन वर्णयितुमशक्यत्वात्प्रकृतमेवाभिधीयते किंचित् । तत्राऽष्टादशमहापुराणेषु ब्रह्मवैवर्त्ताख्यमिदं महापुराणं ब्रह्मखण्ड—प्रकृतिखण्ड—गणपतिखण्ड—श्रीकृष्णजन्मखण्डाऽऽत्मकमखण्डभूमण्डलप्रसिद्धमेव । अत्र चाशरणशरणराधारमणगोलोकराजश्रीकृष्णतः सर्वेषां भुवनानां सृष्टिस्थितिलयानां सर्गप्रतिसर्गमन्वन्तरवंशानुचारितानां ब्रह्म—प्रकृति—गणपति—शङ्करादिदेवानामुत्पत्त्यधिकारचारितानां च नारायणनारदसंवादद्वारा विस्तरेण वर्णनम् । अन्तिमे श्रीकृष्णजन्मखण्डे च श्रीमत्परब्रह्मश्रीकृष्णचारितानामतिविस्तरतया भक्तजनमानससम्मदाऽऽधायकवर्णनम् । तदेतद्ब्रह्मवैवर्त्तं महापुराणपुस्तकं लवपुर (लाहोर) राजधानीनिवासिश्रीठाकुर महानुचन्द्रतः समुपलभ्य प्रतिपुस्तकैः शास्त्रिद्वारा संशोध्य पाठान्तरैस्संयोज्य मया मुम्बय्यां स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर" (स्टीम्) मुद्रणयन्त्रालये सीसकोत्तमाक्षरैः पुष्टमसृणपत्रेषु संमुद्र्य प्रकाश्यते । तदेतद्ग्रहणवाचनश्रावणादिभिः कृतार्थयन्तु मामनुग्राहका ग्राहका इति भृशमभ्यर्थये—

क्षेमराज—श्रीकृष्णदास—"श्रीवेङ्कटेश्वर" (स्टीम्) यन्त्रालयाध्यक्षो—मुम्बई—स्थः ।

॥ श्रीः ॥

अथ श्रीब्रह्मवैवर्तमहापुराणविषयानुक्रमणिका ।

अथ ब्रह्मखण्डम् ॥ १ ॥

इति [illegible] ॥ १ ॥

अथ [illegible] ॥ २ ॥

॥ इति प्रकृतिखण्डम् ॥ २ ॥

अथ गणपतिखण्डम् ॥ ३ ॥

॥ इति गणेशखंडम् ॥

श्रीकृष्णजन्मखण्डविषयानुक्रमणिकातत्रैव द्रष्टव्या ।

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथ ब्रह्मवैवर्तेब्रह्मखण्डम् ॥ गणेशब्रह्मेशसुरेशशेषाः सुराश्चसर्वेमनवोमुनीन्द्राः ॥ सरस्वतीश्रीगिरिजादिका
श्चयंनमन्तिदेव्यः प्रणमामितंविभुम् ॥ १ ॥ स्थूलास्तनूर्विदधतंत्रिगुणंविराजंविश्वानिलोमविवरेषुमहान्तमाद्यम् ॥ सृष्ट्युन्मुखःस्वक
लयापिससर्जसूक्ष्मंनित्यंसमेत्यहृदियस्तमजंभजामि ॥ २ ॥ ध्यायन्तेध्याननिष्ठाःसुरनरमनवोयोगिनोयोगरूढाःसन्तःस्वप्नेऽपिस
न्तंकतिकतिजनिभिर्यंनपश्यन्तितत्वा ॥ ध्यायेस्वेच्छामयंतंत्रिगुणपरमहोनिर्विकारंनिरीहंभक्त्याध्यानैकहेतोर्निरुपमरुचिरश्यामरूपं
दधानम् ॥ ३ ॥ वन्देकृष्णंगुणातीतंपरंब्रह्माच्युतंयुतः ॥ आविर्बभूवुःप्रकृतिब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ४ ॥ ॥ ॐ नमोभगवतेवासु
देवाय ॥ ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरञ्चैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ अमृतपरमपूर्वंभारतीकामधेनुंश्रुति
गणकृतवत्सोव्यासदेवोदुदोह ॥ अतिरुचिरपुराणंब्रह्मवैवर्त्तमेतत्पिबतपिबतमुग्धादुग्धमक्षय्यमिष्टम् ॥ २ ॥ भारतेनैमिषारण्येऋषयः
शौनकादयः ॥ नित्यांनैमित्तिकींकृत्वाक्रियामूषुःकुशासने ॥ १ ॥ एतस्मिन्नन्तरेसौतिमागच्छन्तंयदृच्छया ॥ प्रणतंसुविनीतंतंविलो
क्यददुरासनम् ॥ २ ॥ तंसम्पूज्यातिथिंभक्त्याशौनकोमुनिपुङ्गवः ॥ पप्रच्छकुशलंशांतंशान्तःपौराणिकंमुदा ॥ ३ ॥ वर्त्मायासवि
निर्मुक्तंवसन्तंसुस्थिरासने ॥ सस्मितंसर्वतत्त्वज्ञंपुराणानांपुराणवित् ॥ ४ ॥ परंकृष्णकथोपेतंपुराणंश्रुतिसंमतम् ॥ मङ्गलंमङ्गलार्हञ्च
मङ्गल्यंमङ्गलालयम् ॥ ५ ॥ सर्वमङ्गलबीजञ्चसर्वदामङ्गलप्रदम् ॥ सर्वामङ्गलनिघ्नञ्चसर्वसंपत्करंपरम् ॥ ६ ॥ हरिभक्तिप्रदंशश्व
त्सुखदंमोक्षदंभवेत् ॥ तत्त्वज्ञानप्रदंदारपुत्रपौत्रविवर्द्धनम् ॥ ७ ॥ पप्रच्छसुविनीतश्चसुप्रीतोमुनिसंसदि ॥ यथाकाशेतारकाणांद्विजरा
जोविराजते ॥ ८ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ प्रस्थानंभवतःकुत्रकुतआयासि ते शिवम् ॥ किमस्माकंपुण्यदिनमद्यत्वद्दर्शनेनच ॥
॥ ९ ॥ वयमेवकलौभीताविशिष्टज्ञानवर्जिताः ॥ मुमुक्षवोभवेमग्नास्तद्धेतुंस्त्वमिहागतः ॥ १० ॥ भवान्साधुर्महाभागःपुराणेषुपुराण
वित् ॥ सर्वेषुचपुराणेषुनिष्णातोऽतिकृपानिधिः ॥११॥ श्रीकृष्णेनिश्चलाभक्तिर्यतोभवतिशाश्वती ॥ तत्कथ्यतांमहाभागपुराणंज्ञान

१ गणेशब्रह्मेशसुरासुरेश इतिपाठान्तरम् । २ देवं वा देवांश्चेतिपाठद्वयम् । ३ तद्धेतुंस्त्वमिहागतः ।

वर्द्धनम् ॥ १२ ॥ गरीयसीयाऽऽक्षांचकर्ममूलनिकृन्तनी ॥ संसारसन्निबद्धानांनिगडच्छेदकर्तरी ॥१३॥ भवदावाग्निदग्धानांपीयूषवृष्टि
वर्षिणी ॥ सुखदाऽऽनन्ददासौतेशश्वच्चेतसिजीविनाम् ॥ १४ ॥ यत्रादौसर्वबीजश्चपरंब्रह्मनिरूपणम् ॥ तस्यसृष्ट्युन्मुखस्यापिसृष्टेरुत्की
र्त्तनंपरम् ॥ १५ ॥ साकारंवानिराकारंपरमात्मस्वरूपकम् ॥ किमाकारश्चतद्ब्रह्मतद्ध्यानंकिंश्चभावनम् ॥ १६ ॥ ध्यायन्तेवैष्णवाःकिं
वाशान्ताश्चयोगिनस्तथा ॥ मतंप्रधानंकेषांवागूढंवेदेनिरूपितम् ॥ १७ ॥ प्रकृतेश्चयआकारोयत्रवत्सनिरूपितः ॥ गुणानांलक्षणंयत्र
महदादेश्चनिश्चयः ॥ १८ ॥ गोलोकवर्णनंयत्रयत्रवैकुण्ठवर्णनम् ॥ वर्णनंशिवलोकस्ययत्रान्यत्स्वर्गवर्णनम् ॥ १९ ॥ अंशानांचक
लानाञ्चयत्रसौतेनिरूपणम् ॥ केप्राकृताःकाप्रकृतिःकआत्माप्रकृतेःपरः ॥ २० ॥ निगूढंजन्मयेषांवादेवानांदेवयोषिताम् ॥ समुत्पत्तिः
समुद्राणांशैलानांसरितामपि ॥२१॥ केवांशाः प्रकृतेश्चापिकलाःकावाकलाकलाः ॥ तासाञ्चचरितंध्यानंपूजास्तोत्रादिकंशुभम् ॥२२॥
दुर्गासरस्वतीलक्ष्मीसावित्रीणाञ्चवर्णनम् ॥ यत्रैवराधिकाख्यानमत्यपूर्वंसुधोपमम् ॥ २३ ॥ जीवकर्मविपाकश्चनरकाणाञ्चवर्णनम् ॥
कर्मणांखण्डनंयत्रयत्रतेभ्योविमोक्षणम् ॥२४॥ येषाञ्चजीविनांयद्यत्स्थानंयत्रशुभाशुभम् ॥ जीविनांकर्मणोयस्माद्यासुयासुचयोनिषु ॥
॥ २५ ॥ जीविनांकर्मणोयस्माद्योयोरोगोभवेदिह ॥ मोक्षणंकर्मणोयस्मात्तेषाञ्चतन्निरूपय ॥ २६ ॥ मनसातुलसीकालीगङ्गापृथ्वीव
सुन्धरा ॥ आसांयत्रशुभाख्यानमन्यासामपियत्रवै ॥ २७ ॥ शालिग्रामशिलानाञ्चदानानाञ्चनिरूपणम् ॥ अपूर्वंयत्रवासौतेधर्माधर्म
निरूपणम् ॥ ॥ २८ ॥ गणेश्वरस्यचरितंयत्रतज्जन्मकर्मच ॥ कवचस्तोत्रमन्त्राणांगूढानांयत्रवर्णनम् ॥ २९ ॥ यदपूर्वमुपाख्यानमश्रु
तंपरमाद्भुतम् ॥ कृत्वामनसितत्सर्वंसाम्प्रतंवक्तुमर्हसि ॥ ३० ॥ यत्रजन्मभ्रमोविश्वेपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ परिपूर्णतमस्यापिकृष्णस्यपर
मात्मनः ॥ ३१ ॥ जन्मकस्यगृहेलब्धंपुण्येपुण्यवतोमुने ॥ सुतंप्रसूताकाधन्यामान्यापुण्यवतीसती ॥ ३२ ॥ आविर्भूयचतद्गेहात्काग
तःकेनहेतुना ॥ गत्वाकिंकृतवांस्तत्रकथंवापुनरागतः ॥ ३३ ॥ भारावतरणंकेनप्रार्थितोगोश्चकारसः ॥ विधायकिंवासेतुश्चगोलोकंग

पा०–१ प्रकृतेश्चनिराकारं यत्रवासोनिरूपितः। २ यच्च जीवनंच। ३ अन्यया।

तवान्पुनः ॥ ३४ ॥ इतीदमन्यदाख्यानंपुराणंश्रुतिदुर्लभम् ॥ दुर्विज्ञेयंमुनीनाञ्चमनोनिर्मलकारणम् ॥ ३५ ॥ स्वज्ञानाद्यन्मयापृष्ट
मपृष्टंवाशुभाशुभम् ॥ सद्योवैराग्यजननंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३६ ॥ शिष्यपृष्टमपृष्टंवाव्याख्यानंकुरुतेचयः ॥ ससद्गुरुःसुतांश्रेष्ठो
योग्यायोग्येचयःसमः ॥ ३७ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ सर्वंकुशलमस्माकंत्वत्पादपद्मदर्शनात् ॥ सिद्धक्षेत्रादागतोऽहंयामिनाराय
णाश्रमम् ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाविप्रसमूहञ्चनमस्कर्तुमिहागतः ॥ द्रष्टुंचनैमिषारण्यंपुण्यदंचापिभारते ॥ ३९ ॥ देवंविप्रंगुरुंदृष्ट्वाननमेद्यस्तु
संभ्रमात् ॥ सकालसूत्रंव्रजतियावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ४० ॥ हरिर्ब्राह्मणरूपेणशश्वद्भ्रमतिभूतले ॥ सुकृतीप्रणमेत्पुण्याद्ब्राह्मणंहरिरूपि
णम् ॥ ४१ ॥ भगवन्यत्त्वयापृष्टंज्ञातंसर्वमभीप्सितम् ॥ सारभूतंपुराणेषुब्रह्मवैवर्त्तमुत्तमम् ॥ ४२ ॥ पुराणोपपुराणानांवेदानांभ्रमभञ्ज
नम् ॥ हरिभक्तिप्रदंसर्वतत्त्वज्ञानविवर्द्धनम् ॥ ४३ ॥ कामिनांकामदंचेदंमुमुक्षूणांचमोक्षदम् ॥ भक्तिप्रदंवैष्णवानांकल्पवृक्षस्वरूपकम्
॥ ४४ ॥ ब्रह्मखण्डंसर्वबीजंपरब्रह्मनिरूपणम् ॥ ध्यायन्तेयोगिनः सन्तोवैष्णवायत्परात्परम् ॥ ४५ ॥ वैष्णवायोगिनः सन्तोनचभि
न्नाश्चशौनक ॥ स्वज्ञानपरिपाकेनभवन्तिजीविनःक्रमात् ॥ ४६ ॥ सन्तोभवन्तिसत्सङ्गाद्योगिसंगेनयोगिनः ॥ वैष्णवाभक्तसंगेनक्र
मात्सद्योगिनःपराः ॥ ४७ ॥ यत्रोद्भवश्चदेवानांदेवीनांसर्वजीविनाम् ॥ ततः प्रकृतिखण्डेचदेवीनांचरितंशुभम् ॥ ४८ ॥ जीवकर्मवि
पाकश्चशालिग्रामनिरूपणम् ॥ तासांचकवचस्तोत्रमन्त्रपूजानिरूपणम् ॥ ४९ ॥ प्रकृतेर्लक्षणंतत्रकलांशानांनिरूपणम् ॥ कीर्त्तेरुत्की
र्तनंतासांप्रभावश्चनिरूपितः ॥ ५० ॥ सुकृतीनांदुष्कृतीनांयद्यत्स्थानंशुभाशुभम् ॥ वर्णनंनरकाणांचरोगाणांमोक्षणंततः ॥ ५१ ॥
ततोगणेशखण्डेचतज्जन्मपरिकीर्तितम् ॥ अतीवापूर्वचरितंश्रुतिवेदसुदुर्लभम् ॥ ५२ ॥ गणेशभृगुसंवादेसर्वतत्त्वनिरूपणम् ॥ निगूढ
कवचस्तोत्रमन्त्रतन्त्रनिरूपणम् ॥ ५३ ॥ श्रीकृष्णजन्मखण्डंचकीर्तितंचततःपरम् ॥ भारतेपुण्यक्षेत्रेचश्रीकृष्णजन्मकर्मच ॥ ५४ ॥
भुवोभारावतरणंक्रीडाकौतुकमङ्गलम् ॥ सतांसेतुविधानंचजन्मखण्डेनिरूपितम् ॥ ५५ ॥ इदंतेकथितंविप्रपुराणप्रवरंपरम् ॥ चतुःख
ण्डैःपरिमितंसर्वधर्मनिरूपणम् ॥ ५६ ॥ सर्वेषामीप्सितंश्रीदंसर्वाशापूर्णकारणम् ॥ ब्रह्मवैवर्त्तकंनामसर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥ ५७ ॥ सार

ब्र. वै. भूतंपुराणेषुकेवलंवेदसंमितम् ॥ विवृतंब्रह्मकार्त्स्न्यंचकृष्णेनयत्रशौनक ॥ ५८ ॥ ब्रह्मवैवर्तकंतेनप्रवदन्तिपुराविदः ॥ इदंपुराणसूत्रंच
२ ॥ पुरादत्तंचब्रह्मणे ॥ ५९ ॥ निरामयेचगोलोकेकृष्णेनपरमात्मना ॥ महातीर्थेपुष्करेचदत्तंधर्मायब्रह्मणा ॥ ६० ॥ धर्मेणदत्तंपुत्रायप्रीत्या ब्र. खं.
नारायणायच ॥ ६१ ॥ नारदोव्यासदेवायप्रददौजाह्नवीतटे ॥ व्यासःपुराणसूत्रंतत्संव्यस्यविपुलंमहत् ॥ ६२ ॥ मह्यंददौसिद्धक्षेत्रेपु
ण्यदेशेमनोहरम् ॥ मयेदंकथितंब्रह्मंस्तत्समग्रंनिशामय ॥ ६३ ॥ अष्टादशसहस्रन्तुव्यासेनेदंपुराणकम् ॥ पुराणकार्त्स्न्यश्रवणेयत् अ० २
फलंलभतेनरः ॥ तत्फलंलभतेनूनमध्यायश्रवणेनच ॥ ६४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेऽनुक्रमणिका
नामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ शौनक उवाच ॥ ॥ किमपूर्वंश्रुतंसौतेपरमाद्भुतमीप्सितम् ॥ सर्वंकथयसंव्यस्यब्रह्मखण्डमनुत्तमम् ॥
॥ १ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ वन्देगुरोःपादपद्मंव्यासस्यामिततेजसः ॥ हरिंदेवान्द्विजान्नत्वाधर्मान्वक्ष्येसनातनान् ॥ २ ॥
यच्छ्रुतंव्यासवक्त्रेणब्रह्मखण्डमनुत्तमम् ॥ अज्ञानान्धतमोध्वंसिज्ञानवर्त्मप्रदीपकम् ॥ ३ ॥ ज्योतिःसमूहंप्रलयेपुरासीत्केवलंद्विज ॥
सूर्य्यकोटिप्रभंनित्यमसंख्यंविश्वकारणम् ॥ ४ ॥ स्वेच्छामयस्यचविभोस्तज्ज्योतिरुज्ज्वलंमहत् ॥ ज्योतिरभ्यन्तरेलोकत्रयमेवमनो
हरम् ॥ ५ ॥ तेषामुपरिगोलोकंनित्यमीश्वरवद्द्विज ॥ त्रिकोटियोजनायामविस्तीर्णंमण्डलाकृति ॥ ६ ॥ तेजःस्वरूपंसुमहद्रत्नभूमि
मयंपरम् ॥ अदृश्यंयोगिभिःस्वप्नेदृश्यंगम्यञ्चवैष्णवैः ॥ ७ ॥ योगेनधृतमीशेनचान्तरिक्षस्थितंवरम् ॥ आधिव्याधिजरामृत्युशोकभी
तिविवर्जितम् ॥ ८ ॥ सद्रत्नरचितासंख्यमन्दिरैःपरिशोभितम् ॥ लयेकृष्णयुतंसृष्टौगोपगोपीभिरावृतम् ॥ ९ ॥ तदधोदक्षिणेसव्येप
ञ्चाशत्कोटियोजनान् ॥ वैकुण्ठंशिवलोकंतुतत्समंसुमनोहरम् ॥ १० ॥ कोटियोजनविस्तीर्णंवैकुण्ठंमण्डलाकृति ॥ लयेशून्यंचसृ
ष्टौचलक्ष्मीनारायणान्वितम् ॥ ११ ॥ चतुर्भुजैःपार्षदैश्चजरामृत्य्वादिवर्जितम् ॥ सव्येचशिवलोकंचकोटियोजनविस्तृतम् ॥ १२ ॥
लयेशून्यंचसृष्टौचसपार्षदशिवान्वितम् ॥ गोलोकाभ्यन्तरेज्योतिरतीवसुमनोहरम् ॥ १३ ॥ परमाह्लादकंशश्वत्परमानन्दकारकम् ॥ ॥ २ ॥

पा०—१ मीश्वरम् । २ संन्यस्य ।

ध्यायन्तेयोगिनःशश्वद्योगेनज्ञानचक्षुषा ॥ १४ ॥ तदेवानन्दजनकंनिराकारंपरात्परम् ॥ तज्ज्योतिरन्तरेरूपमतीवसुमनोहरम् ॥
॥ १५ ॥ नवीननीरदश्यामंरक्तपङ्कजलोचनम् ॥ शारदीयपार्वणेंदुशोभितंचामलाननम् ॥ १६ ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यंलीलाधाममनोरमम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंसस्मितंपीतवाससम् ॥ १७ ॥ सद्रत्नभूषणौघेनभूषितंभक्तवत्सलम् ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंकस्तूरीकुंकुमान्वितम् ॥ १८ ॥ श्रीवत्सवक्षःसंभ्राजत्कौस्तुभेनविराजितम् ॥ सद्रत्नसाररचितकिरीटमुकुटोज्ज्वलम् ॥ १९ ॥ रत्नसिंहासनस्थंचवनमालाविभूषितम् ॥ तदेवपरमंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ २० ॥ स्वेच्छामयंसर्वबीजंसर्वाधारंपरात्परम् ॥ किशोरवयसंशश्वद्गोपवेषविधायकम् ॥ २१ ॥ कोटिपूर्णेन्दुशोभाढ्यंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ निरीहंनिर्विकारञ्चपरिपूर्णतमंविभुम् ॥ २२ ॥ रासमण्डलमध्यस्थंशान्तंरासेश्वरंवरम् ॥ माङ्गल्यंमङ्गलार्हंचमङ्गलंमङ्गलप्रदम् ॥ २३ ॥ परमानन्दबीजञ्चसत्यमक्षरमव्ययम् ॥ सर्वसिद्धेश्वरंसर्वसिद्धिरूपंचसिद्धिदम् ॥ २४ ॥ प्रकृतेःपरमीशानंनिर्गुणंनित्यविग्रहम् ॥ आद्यंपुरुषमव्यक्तंपुरुहूतंपुरुष्टुतम् ॥ २५ ॥ सत्यंस्वतन्त्रमेकंचपरमात्मस्वरूपकम् ॥ ध्यायन्येवैष्णवाःशान्ताःशान्तंतत्परमायणम् ॥ २६ ॥ एवंरूपंपरंबिभ्रद्भगवानेकएवसः ॥ दिग्भिश्चनभसासार्द्धंशून्यंविश्वंददर्शह ॥ २७ ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेपरब्रह्मनिरूपणंनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ दृष्ट्वाशून्यमयंविश्वंगोलोकञ्चभयङ्करम् ॥ निर्जन्तुनिर्जलंघोरंनिर्वातंतमसावृतम् ॥ १ ॥ वृक्षशैलसमुद्रादिविहीनंविकृताकृतम् ॥ निर्मुक्तिकञ्चनिर्धातुनिःसस्यंनिस्तृणंद्विज ॥ २ ॥ आलोच्यमनसासर्वमेकएवासहायवान् ॥ स्वेच्छयास्रष्टुमारेभेसृष्टिंस्वेच्छामयः प्रभुः ॥ ३ ॥ आविर्बभूवुःसर्गादौपुंसोदक्षिणपार्श्वतः ॥ भवकारणरूपाश्चमूर्तिमन्तस्त्रयोगुणाः ॥ ४ ॥ ततोमहानहङ्कारःपञ्चतन्मात्रएवच ॥ रूपरसगन्धस्पर्शशब्दाश्चैवेतिसञ्ज्ञकाः ॥ ५ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चात्स्वयंनारायणः प्रभुः ॥ श्यामोयुवापीतवासावनमालीचतुर्भुजः ॥ ६ ॥ शंखचक्रगदापद्मधरःस्मेरमुखाम्बुजः ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यःशार्ङ्गीकौस्तुभभूषणः ॥ ७ ॥ श्रीवत्सवक्षाः श्रीवासः श्रीनिधिः श्रीविभावनः ॥ शारदेन्दुप्रभामृष्टमुखेन्दुसुमनोहरः ॥ ८ ॥ कामदेवप्रभामृष्टरूपलावण्यसुन्दरः ॥

श्रीकृष्णपुरतः स्थित्वातुष्टावतंपुटांजलिः ॥ ९ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ वरंवरेण्यंवरदंवरार्हंवरकारणम् ॥ कारणंकारणानाञ्चकर्म
तत्कर्मकारणम् ॥ १० ॥ तपस्तत्फलदंशश्वत्तपस्वीशंचतापसम् ॥ वन्देनवघनश्यामंस्वात्मारामंमनोहरम् ॥ ११ ॥ निष्कामंकाम
रूपंचकामघ्नंकामकारणम् ॥ सर्वंसर्वेश्वरंसर्वबीजरूपमनुत्तमम् ॥ १२ ॥ वेदरूपंवेदभवंवेदोक्तफलदंफलम् ॥ वेदज्ञंतद्विधानञ्चसर्ववेदवि
दांवरम् ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वाभक्तियुक्तश्चसउवासतदाज्ञया ॥ रत्नसिंहासनेरम्येपुरतः परमात्मनः ॥ १४ ॥ नारायणकृतंस्तोत्रंयः पठेत्सु
समाहितः ॥ त्रिसन्ध्यंयःपठेन्नित्यंपापंतस्यनविद्यते ॥ १५ ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रंभार्य्यार्थीलभतेप्रियाम् ॥ भ्रष्टराज्योऽभेद्राज्यंधनंभ्रष्टध
नोलभेत् ॥ १६ ॥ कारागारेविपद्ग्रस्तःस्तोत्रेणानेनमुच्यते ॥ रोगात्प्रमुच्यतेरोगीध्रुवंश्रुत्वाचसंयतः ॥ १७ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
आविर्बभूवतत्पश्चादात्मनोवामपार्श्वतः ॥ शुद्धस्फटिकसङ्काशःपंचवक्त्रोदिगम्बरः ॥ १८ ॥ तप्तकांचनवर्णाभजटाभारधरोवरः ॥
ईषद्धास्यप्रसन्नास्यस्त्रिनेत्रश्चन्द्रशेखरः ॥१९॥ त्रिशूलपट्टिशधरोजपमालाकरः परः ॥ सर्वसिद्धेश्वरःसिद्धोयोगीन्द्राणांगुरोर्गुरुः ॥२०॥
मृत्योर्मृत्युरीश्वरश्चमृत्युर्मृत्यंजयःशिवः ॥ ज्ञानानन्दोमहाज्ञानीमहाज्ञानप्रदः परः ॥ २१ ॥ पूर्णचन्द्रप्रभामृष्टसुखदृश्योमनोहरः ॥
वैष्णवानांचप्रवरः प्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ २२ ॥ श्रीकृष्णपुरतः स्थित्वातुष्टावतंपुटांजलिः ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गःसाश्रुनेत्रोऽतिगद्गदः ॥
॥ २३ ॥ "महादेवउवाच ॥ ॥ जयस्वरूपंजयदंजयेशंजयकारणम् ॥ प्रवरंजयदानांचवन्देतमपराजितम् ॥ २४ ॥ विश्वंविश्वेश्वरे
शंचविश्वेशंविश्वकारणम् ॥ विश्वाधारंचविश्वस्तंविश्वकारणकारणम् ॥ २५ ॥ विश्वरक्षाकारणंचविश्वघ्नंविश्वजंपरम् ॥ फलबीजं
फलाधारंफलंचतत्फलप्रदम् ॥ २६ ॥ तेजःस्वरूपंतेजोदंसर्वतेजस्विनांवरम् ॥ इत्येवमुक्त्वातंनत्वारत्नसिंहासनेवरे ॥ नारायणंचसंभा
ष्यसउवासतदाज्ञया[1] ॥ २७ ॥ इतिशम्भुकृतंस्तोत्रंयोजनःसंयतःपठेत् ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यविजयंचपदेपदे ॥ २८ ॥ सन्ततंवर्द्धतेमि
त्रंधनमैश्वर्य्यमेवच ॥ शत्रुसैन्यंक्षयंयातिदुःखानिदुरितानिच ॥ २९ ॥ इतिब्रह्मवैवर्त्तेशम्भुकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥" ॥ सौतिरुवाच ॥

१ इदंस्तोत्रं न विद्यते एकस्मिन्पुस्तके ।

आविर्बभूवतत्पश्चात्कृष्णस्यनाभिपङ्कजात् ॥ महातपस्वीवृद्धश्चकमण्डलुकरोवरः ॥ ३० ॥ शुक्लवासाः शुक्लदन्तः शुक्लकेशश्चतुर्मुखः ॥ योगीशः शिल्पिनामीशः सर्वेषांजनकोगुरुः ॥ ३१ ॥ तपसांफलदाताचप्रदातासर्वसम्पदाम् ॥ स्रष्टाविधाताकर्त्ताचहर्त्ताचसर्वकर्मणाम् ॥ ३२ ॥ धाताचतुर्णांवेदानांज्ञातावेदप्रसूपतिः ॥ शान्तःसरस्वतीकान्तः सुशीलश्चकृपानिधिः ॥ ३३ ॥ श्रीकृष्णपुरतः स्थित्वातुष्टावतंपुटांजलिः ॥ पुलकांकितसर्वांगोभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ ३४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ कृष्णंवन्देगुणातीतंगोविन्दमेकमक्षरम् ॥ अव्यक्तमव्ययंव्यक्तंगोपवेषविधायिनम् ॥ ३५ ॥ किशोरवयसंशान्तंगोपीकान्तंमनोहरम् ॥ नवीननीरदश्यामंकोटिकन्दर्पसुन्दरम् ॥ ३६ ॥ वृन्दावनवनाभ्यर्णेरासमण्डलसंस्थितम् ॥ रासेश्वरंरासवासंरासोल्लाससमुत्सुकम् ॥ ३७ ॥ इत्येवमुक्त्वातंनत्वारत्नसिंहासनेवरम् ॥ नारायणेशौसंभाष्यसउवासतदाज्ञया ॥ ३८ ॥ इतिब्रह्मकृतंस्तोत्रंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ पापानितस्यनश्यन्तिदुःस्वप्नःसुस्वप्नोभवेत् ॥ ३९ ॥ भक्तिर्भवतिगोविन्देश्रीपुत्रपौत्रवर्द्धिनी ॥ अकीर्त्तिःक्षयमाप्नोतिसत्कीर्त्तिर्वर्द्धतेचिरम् ॥ ४० ॥ इतिब्रह्मवैवर्त्तेब्रह्मकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चाद्वक्षसःपरमात्मनः ॥ सस्मितःपुरुषःकश्चिच्छुक्लवर्णोजटाधरः ॥ ४१ ॥ सर्वसाक्षीचसर्वज्ञःसर्वेषांसर्वकर्मणाम ॥ समःसर्वत्रसदयोहिंसाकोपविवर्जितः ॥ ४२ ॥ धर्मज्ञानयुतोधर्मोधर्मिष्ठोधर्मदोभवेत् ॥ सएवधर्मिणांधर्मःपरमात्माफलोद्भवः ॥ ४३ ॥ श्रीकृष्णपुरतःस्थित्वाप्रणम्यदण्डवद्भुवि ॥ तुष्टावपरमात्मानंसर्वेशंसर्वकामदम् ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीधर्मउवाच ॥ ॥ कृष्णंविष्णुंवासुदेवंपरमात्मानमीश्वरम ॥ गोविन्दंपरमानन्दमेकमक्षरमच्युतम॥ ४५ ॥ गोपेश्वरञ्चगोपीशंगोपंगोरक्षकंविभुम् ॥ गवामीशंचगोष्ठस्थंगोवत्सपुच्छधारिणम् ॥ ४६ ॥ गोगोपगोपीमध्यस्थंप्रधानंपुरुषोत्तमम् ॥ वन्देनवद्यमनघंश्यामंशांतंमनोहरम् ॥ ४७ ॥ इत्युच्चार्य्यसमुत्तिष्ठन्रत्नसिंहासनेवरे ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशांस्तान्सम्भाष्यसउवासह ॥ ४८ ॥ चतुर्विंशतिनामानिधर्मवक्त्रोद्गतानिच ॥ यःपठेत्प्रातरुत्थायससुखीसर्वतोजयी ॥ ४९ ॥ मृत्युकालेहरेर्नामतस्यसाध्यंलभेद्ध्रुवम् ॥ सयात्यन्तेहरेः स्थानंहरिदास्यंभवेद्ध्रुवम् ॥ ५० ॥ नित्यंधर्मस्तंघटतेनाधर्मेतद्रतिर्भवेत् ॥ चतुर्वर्गफलंतस्य

शश्वत्करगतंभवेत् ॥ ५१ ॥ तंदृष्ट्वासर्वपापानिपलायन्तेभयेनच ॥ भयानिचैवदुःखानिवैनतेयमिवोरगाः ॥ ५२ ॥ ॥ इतिब्रह्म
वैवर्त्तेधर्मकृतं श्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवकन्यैकाधर्मस्यवामपार्श्वतः ॥ मूर्त्तिर्मूर्तिमतीसाक्षाद्द्वितीयाकम
लालया ॥ ५३ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चान्मुखतःपरमात्मनः ॥ एकादेवीशुक्लवर्णावीणापुस्तकधारिणी ॥ ५४ ॥ कोटिपूर्णेन्दुशोभाढ्या
शरत्पङ्कजलोचना ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नभूषणभूषिता ॥ ५५ ॥ सस्मितासुदतीश्यामासुन्दरीणांचसुन्दरी ॥ श्रेष्ठाश्रुतीनांशा
स्त्राणांविदुषांजननीपरा ॥ ५६ ॥ वागधिष्ठातृदेवीसाकवीनामिष्टदेवता ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचशान्तरूपासरस्वती ॥ ५७ ॥ गोविन्द
पुरतःस्थित्वाजंगौप्रथमतःसुखम् ॥ तन्नामगुणकीर्तिंचवीणयासाननर्त्तच ॥ ५८ ॥ कृतानियानिकर्माणिकल्पेकल्पेयुगेयुगे ॥ तानि
सर्वाणिहरिणातुष्टावसंपुटांजलिः ॥ ५९ ॥ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ ॥ रासमण्डलमध्यस्थंरासोल्लाससमुत्सुकम् ॥ "रत्नसिंहासनस्थं
चरत्नभूषणभूषितम् ॥ ६० ॥ रासेश्वरंरासकरंवरंरासेश्वरीश्वरम् ॥ रासाधिष्ठातृदेवंचवन्देरासविनोदिनम् ॥ ६१ ॥" रासायासपरिश्रा
न्तंरासरासविहारिणम् ॥ रासोत्सुकानांगोपीनांकान्तंशान्तंमनोहरम् ॥ ६२ ॥ प्रणम्यचतमित्युक्त्वाप्रहृष्टवदनासती ॥ उवाससासका
माचरत्नसिंहासनेवरे ॥ ६३ ॥ इतिवाणीकृतंस्तोत्रंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ बुद्धिमान्धनवान्सोऽपिविद्यावान्पुत्रवान्सदा ॥ ६४ ॥ इति
ब्रह्मवैवर्त्तेसरस्वतीकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवमनसःकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ एकादेवीगौरवर्णारत्नालंकारभू
षिता ॥ ६५ ॥ पीतवस्त्रपरीधानासस्मितानवयौवना ॥ सर्वैश्वर्य्याधिदेवीसासर्वसम्पत्फलप्रदा ॥ स्वर्गेचस्वर्गलक्ष्मीश्चराजलक्ष्मीश्चरा
जसु ॥ ६६ ॥ साहरेः पुरतः स्थित्वापरमात्मानमीश्वरम् ॥ तुष्टावप्रणतासाध्वीभक्तिनम्रात्मकन्धरा ॥ ६७ ॥ महालक्ष्मीरुवाच ॥
सत्यस्वरूपंसत्येशंसत्यबीजंसनातनम् ॥ सत्याधारंचसत्यज्ञंसत्यमूलंनमाम्यहम् ॥ ६८ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिंनत्वासाचोवाससुखासने ॥
तप्तकांचनवर्णाभाभासयन्तीदिशस्त्विषा ॥ ६९ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चाद्बुद्धेश्चपरमात्मनः ॥ सर्वाधिष्ठातृदेवीसामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥
॥ ७० ॥ तप्तकांचनवर्णाभासूर्य्यकोटिसमप्रभा ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्याशरत्पंकजलोचना ॥७१॥ रक्तवस्त्रपरीधानारत्नाभरणभूषिता ॥

निद्रातृष्णाक्षुत्पिपासादयाश्रद्धाक्षमादिकाः ॥ ७२ ॥ तासांचसर्वशक्तीनामीशाधिष्ठातृदेवता ॥ भयंकरीशतभुजादुर्गादुर्गार्तिनाशिनी ॥ ७३ ॥ आत्मनःशक्तिरूपासाजगतांजननीपरा ॥ त्रिशूलशक्तिशार्ङ्गंचधनुःखड्गशराणिच ॥ ७४ ॥ शंखचक्रगदापद्ममक्षमालांकमण्डलुम् ॥ वज्रमंकुशपाशंचभुशुण्डीदण्डतोमरम् ॥ ७५ ॥ नारायणास्त्रंब्रह्मास्त्रंरौद्रंपाशुपतंतथा ॥ पार्जन्यंवारुणंवाह्नंमान्धर्वंबिभ्रतीसती ॥ कृष्णस्यपुरतःस्थित्वातुष्टावतंमुदान्विता ॥ ७६ ॥ ॥ प्रकृतिरुवाच ॥ ॥ अहंप्रकृतिरीशानासर्वेशासर्वरूपिणी ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाचमयाचशक्तिमज्जगत ॥ ७७ ॥ त्वयासृष्टानस्वतन्त्रात्वमेवजगतांपतिः ॥ गतिश्चपातास्रष्टाचसंहर्त्ताचपुनर्विधिः ॥ ७८ ॥ स्रष्टुंस्रष्टाचसंहर्तुंसंहर्ता वेधसांविधिः ॥ परमानन्दरूपंत्वांवन्देचानन्दपूर्वकम् ॥ चक्षुर्निमेषकालेचब्रह्मणःपतनंभवेत् ॥ ७९ ॥ तस्यप्रभावमतुलंवर्णितुंकःक्षमोविभो ॥ भ्रूभङ्गलीलामात्रेणविष्णुकोटिंसृजेत्तुयः ॥ ८० ॥ चराचरांश्चविश्वेषुदेवान्ब्रह्मपुरोगमान् ॥ मद्विधाःकतिवादेवीःस्रष्टुंशक्तश्चलीलया ॥८१॥ परिपूर्णतमंस्वीड्यंवन्देचानन्दपूर्वकम् ॥ महान्विराट्यत्कलांशोविश्वसंख्याश्रयोविभो ॥ वन्देचानन्दपूर्वंतंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ८२ ॥ यंचस्तोतुमशक्ताश्चब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ वेदाअहंचवाणीचवन्देतंप्रकृतेःपरम् ॥८३॥ वेदाश्चविदुषांश्रेष्ठाःस्तोतुंशक्ताश्चनक्षमाः ॥ निर्लक्ष्यंकःक्षमःस्तोतुंतंनिरीहंनमाम्यहम् ॥ ८४ ॥ इत्येवमुक्त्वासादुर्गारत्नसिंहासनेवरे ॥ उवासनत्वाश्रीकृष्णंतुष्टुवुस्तां सुरेश्वराः ॥ ८५ ॥ इतिदुर्गाकृतंस्तोत्रंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ यःपठेदर्चनाकालेसजयीसर्वतःसुखी ॥ ॥८६॥ दुर्गातस्यगृहंत्यक्त्वानैवयातिकदाचन ॥ भवाब्धौयशसाभातियात्यन्तेश्रीहरेःपुरम् ॥ ८७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेसृष्टिनिरूपणेदुर्गास्तोत्रंनामतृतीयोध्यायः ॥ ॥ ३ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चात्कृष्णस्यरसनाग्रतः ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशादेवीचैकामनोहरा ॥ १ ॥ शुक्लवस्त्रपरीधानासर्वालंकारभूषिता ॥ बिभ्रतीजपमालाश्चसासावित्रीप्रकीर्तिता ॥ २ ॥ सातुष्टावपुरःस्थित्वापरंब्रह्मसनातनम् ॥ पुटांजलिपरासाध्वीभक्तिनम्रात्मकन्धरा ॥ ३ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ नमामिसर्वबीजंत्वांब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ परात्परतरंश्यामंनिर्विकारंनिरंजनम् ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वासस्मितादेवीरत्नसिंहासनेवरे ॥

उवासश्रीहरिंनत्वापुनरेवश्रुतिप्रसूः ॥ ५ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चात्कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ मानसश्चपुमानेकस्तप्तकांचनसन्निभः ॥ ६ ॥
मनोमथ्नातिसर्वेषांपञ्चबाणेनकामिनाम् ॥ तन्नाममन्मथंतेनप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ ७ ॥ तस्यपुंसोवामपार्श्वात्कामस्यकामिनीवस ॥
बभूवातीवललितासर्वेषांमोहकारिणी ॥ ८ ॥ रतिर्बभूवसर्वेषांतांदृष्ट्वासस्मितांसतीम् ॥ रतीतितेनतन्नामप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ९ ॥ हरिं
स्तुत्वातयासार्द्धंसउवासहरेःपुरः ॥ रत्नसिंहासनेचास्यपञ्चबाणोधनुर्द्धरः ॥ १० ॥ मारणंस्तम्भनञ्चैवजृम्भणंशोषणंतथा ॥ उन्मादनं
पञ्चबाणान्पञ्चबाणोबिभर्तिसः ॥ ११ ॥ बाणांश्चिक्षेपसर्वांश्चकामोबाणपरीक्षया ॥ सद्यःसर्वेसकामाश्चबभूवुरीश्वरेच्छया ॥ १२ ॥
रतिंदृष्ट्वाब्रह्मणश्चरेतःपातोबभूवह ॥ तत्रतस्थौमहायोगीवस्त्रेणाच्छाद्यलज्जया ॥ १३ ॥ वस्त्रंदग्ध्वासमुत्तस्थौज्वलदग्निःसुरेश्वरः ॥
कोटितालप्रमाणश्चसशिखश्चसमुज्ज्वलन् ॥ १४ ॥ कृष्णस्तद्वर्द्धनंदृष्ट्वाससर्जाम्पःस्वलीलया ॥ निःश्वासवायुनासार्द्धंमुखबिन्दुसमुद्गि
रन् ॥ १५ ॥ विश्वौघंप्लावयामासमुखबिंदुजलंद्विज ॥ तत्रकिञ्चिज्जलकणंवह्निशान्तंचकारह ॥ १६ ॥ ततःप्रभृतितेनाग्निस्तोयान्निर्वा
णतांव्रजेत् ॥ आविर्भूतःपुमानेकस्ततस्तदधिदेवता ॥ १७ ॥ उत्तस्थौतज्जलादेकः पुमान्सवरुणःस्मृतः ॥ जलाधिष्ठातृदेवोऽसौसर्वे
षांयादसाम्पतिः ॥ १८ ॥ आविर्बभूवकन्यैकातद्वह्नेर्वामपार्श्वतः ॥ सास्वाहावह्निपत्नींतांप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ १९ ॥ जलेशस्यवा
मपार्श्वात्कन्याचैकाबभूवसा ॥ वरुणानीतिविख्यातावरुणस्यप्रियासती ॥ २० ॥ बभूवपवनः श्रीमान्विभोर्निःश्वासवायुनः ॥
सचप्राणाश्चसर्वेषांनिःश्वासस्तत्फलोद्भवः ॥ २१ ॥ तस्यवायोर्वामपार्श्वात्कन्याचैकाबभूवह ॥ वायोः पत्नीसाचदेवीवायवीपरिकी
र्तिता ॥ २२ ॥ कृष्णस्यकामबाणेनरेतःपातोबभूवह ॥ जलेतद्रेचनंचक्रेलज्जयासुरसंसदि ॥ २३ ॥ सहस्रवत्सरान्तेतड्डिम्भरूपं
बभूव ॥ ततोमहान्विराड्जज्ञेविश्वौघाधारएवसः ॥ २४ ॥ यस्यैकलोमविवरेविश्वैकस्यव्यवस्थितिः ॥ स्थूलात्स्थूलतरः सोपिमहा
न्नान्यस्ततः परः ॥ २५ ॥ सएवषोडशांशोऽपिकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ महाविष्णुः सविज्ञेयः सर्वाधारःसनातनः ॥ २६ ॥ महार्णवे
शयानः सपद्मपत्रंयथाजले ॥ बभूवतुस्तौद्वौदैत्यौतस्यकर्णमलोद्भवौ ॥ २७ ॥ तौजलाच्चसमुत्थायब्रह्माणंहन्तुमुद्यतौ ॥ नारायणश्च

भगवाञ्जघनेतौजघानह ॥ २८ ॥ बभूवमेदिनीकृत्स्नाकात्स्न्र्येनमेदसातयोः ॥ तत्रैवसन्तिविश्वानिसाचदेवीवसुन्धरा ॥ २९ ॥ ॥
इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेसृष्टिनिरूपणेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ गोगोप्रगो
प्योगोलोकेकिंनित्याःकिंनुकल्पिताः ॥ ममसंदेहभेदार्थतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ सर्कादिसृष्टौताःकृ
ताःप्रलये प्रलयेस्थिताः ॥ सर्वादिसृष्टिकथनंयन्मयाकथितंद्विज ॥२॥ सर्वादिसृष्टौकृतौचनारायणमहेश्वरौ ॥ प्रलयेप्रलयेव्यक्तौस्थि
तौतौप्रकृतिश्वसा ॥ ३ ॥ सर्वादौब्रह्मकल्पस्यचरितंकथितंद्विज ॥ वाराहपाद्मकल्पौद्वौकथयिष्यामिश्रोष्यसि ॥ ४ ॥ ब्राह्मवाराहपा
द्माश्वकल्पाश्चत्रिविधामुने ॥ यथायुगानिचत्वारिक्रमेणकथितानिच ॥ ५ ॥ सत्यंत्रेताद्वापरश्चकलिश्चेतिचतुर्युगम् ॥ त्रिशतैश्चषष्ट्य
धिकैर्युगैर्दिव्यंयुगंस्मृतम् ॥ ६ ॥ मन्वन्तरन्तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ चतुर्दशेषुमनुषुगतेषुब्रह्मणोदिनम् ॥ ७ ॥ त्रिशतैश्चषष्ट्य
धिकैर्दिनैर्वर्षश्चब्रह्मणः ॥ अष्टोत्तरंवर्षशतंविधेरायुर्निरूपितम् ॥ ८ ॥ एतन्निमेषकालस्तुकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ब्रह्मणश्चायुषाकल्पः
कालविद्भिर्निरूपितः ॥ ९ ॥ क्षुद्रकल्पाबहुतरास्तेसंवर्तादयःस्मृताः ॥ सप्तकल्पांतजीवीसमार्कण्डेयश्चतन्मतः ॥ १० ॥ ब्रह्मणश्चदि
नेनैवसकल्पःपरिकीर्तितः ॥ विधेश्चसप्तदिवसेमुनेरायुर्निरूपितम् ॥ ११ ॥ ब्राह्मवाराहपाद्माश्चत्रयःकल्पानिरूपिताः ॥ कल्पत्रयेय
थासृष्टिःकथयामिनिशामय ॥ १२ ॥ ब्राह्मेचमेदिनींसृष्ट्वास्रष्टासृष्टिंचकारसः ॥ मधुकैटभयोश्चैवमेदसाचाज्ञयाप्रभोः ॥ १३ ॥ वाराहे
तांसमुद्धृत्यलुप्तांमग्नांरसातलात् ॥ विष्णोर्वराहरूपस्यद्वाराचातिप्रयत्नतः ॥ १४ ॥ पाद्मेविष्णोर्नाभिपद्मेस्रष्टासृष्टिंविनिर्ममे ॥ त्रिलो
कींब्रह्मलोकान्तांनित्यलोकत्रयंविना ॥ १५ ॥ एतत्तुकालसंख्यानमुक्तंसृष्टिनिरूपणे ॥ किंचिन्निरूपणंसृष्टेःकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥
॥ १६ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ अतःपरंकिंचकारभगवान्सात्वतांपतिः ॥ एतान्सृष्ट्वाकिंचकारतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १७ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ अतःपरंतुगोलोकेगोलोकेशोमहान्प्रभुः ॥ एतान्सृष्ट्वाजगामासौसुरम्यंरासमंडलम् ॥ एतैःसमेतैर्भगवानतीवक

१ चतुर्दशसंख्यापूरकेषु इत्यर्थः । चालनीन्यायेन पृथक्पृथक्तत्पूरकत्वमस्त्येवेतिज्ञेयम् ।

मन[illegible]यकम् ॥ १८ ॥ रम्याणांकल्पवृक्षाणांमध्येतीवमनोहरम् ॥ सुविस्तीर्णंचसुसमंसुस्निग्धंमण्डलाकृतम् ॥ १९ ॥ चन्दनागुरुकस्तू
रकुं[illegible]मैश्चसुसंस्कृतम् ॥ दधिलाजसक्तुधान्यदूर्वापर्णपरिप्लुतम् ॥ २० ॥ पट्टसूत्रग्रन्थियुक्तंनवचन्दनपल्लवैः ॥ संयुक्तरम्भास्तंभानां
समू[illegible]ःपरिवेष्टितम् ॥ २१ ॥ सद्रत्नसारनिर्माणमण्डपानांत्रिकोटिभिः ॥ रत्नप्रदीपज्वलितैःपुष्पधूपाधिवासितैः ॥ २२ ॥ शृंगारार्ह
भोग[illegible]स्तुसमूहपरिवेष्टितम् ॥ अतीवललिताकल्पतल्पयुक्तैःसुशोभितम् ॥ २३ ॥ तत्रगत्वाचतैःसार्धंसमुवासजगत्पतिः ॥ दृष्ट्वारासं
वि[illegible]तास्तेबभूवुर्मुनिसत्तम ॥ २४ ॥ आविर्बभूवकन्यैकाकृष्णस्यवामपार्श्वतः ॥ धावित्वापुष्पमानीयददावर्घ्यंप्रभोःपदे ॥ २५ ॥
रासे[illegible]भूयगोलोकेसादधावहरेःपुरः ॥ तेनराधासमाख्यातापुराविद्भिर्द्विजोत्तम ॥ २६ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीसाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥
आवि[illegible]र्भूवप्राणेभ्यःप्राणेभ्योऽपिगरीयसी ॥ २७ ॥ देवीषोडशवर्षीयानवयौवनसंयुता ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानासस्मितासुमनोहरा ॥
॥ [illegible] ॥ सुकोमलांगीललितासुन्दरीषुचसुन्दरी ॥ बृहन्नितम्बभारार्त्तापीनश्रोणिपयोधरा ॥ २९ ॥ बन्धुजीवजितारक्तसुन्दरोष्ठाध
राव[illegible] ॥ मुक्तापंक्तिजिताचारुदन्तपंक्तिर्मनोहरा ॥ ३० ॥ शरत्पार्वणकोटीन्दुशोभामृष्टशुभानना ॥ चारुसीमन्तिनीचारुशरत्पङ्कज
लोच[illegible]ा ॥ ३१ ॥ खगेन्द्रचंचुविजितचारुनासामनोहरा ॥ स्वर्णगण्डूकविजितेगण्डयुग्मेचबिभ्रती ॥ ३२ ॥ दधतीचारुकर्णेचरत्ना
भरण[illegible]भूषिते ॥ चन्दनागुरुकस्तूरीयुक्तकुंकुमबिन्दुभिः ॥ ३३ ॥ सिन्दूरबिन्दुसंयुक्तसुकपोलामनोहरा ॥ सुसंस्कृतंकेशपाशंमालती
माल[illegible]भूषितम् ॥ ३४ ॥ सुगन्धकबरीभारंसुन्दरंदधतीसती ॥ स्थलपद्मप्रभामुष्टंपादयुग्मंचबिभ्रती ॥ ३५ ॥ गमनंकुर्वतीसाचहंस
खञ्ज[illegible]गञ्जनम् ॥ सद्रत्नसारनिर्माणांवनमालांमनोहराम् ॥ ३६ ॥ हारंहीरकनिर्माणंरत्नकेयूरकङ्कणम् ॥ सद्रत्नसारनिर्माणंपाशकं
सुमन[illegible]हरम् ॥ ३७ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणंक्वणन्मञ्जीररञ्जितम् ॥ नानाप्रकारचित्राढ्यंसुन्दरंपरिबिभ्रती ॥ ३८ ॥ साचसम्भाष्य
गोवि[illegible]दंरत्नसिंहासनेवरे ॥ उवासससस्मिताभर्तुःपश्यन्तीमुखपङ्कजम् ॥ ३९ ॥ तस्याश्चलोमकूपेभ्यःसद्योगोपांगनागणः ॥ आविर्बभू
व[illegible]वेशेनैवचतत्समः ॥ ४० ॥ लक्षकोटीपरिमितः शश्वत्सुस्थिरयौवनः ॥ संख्याविद्भिश्चसंख्यातोगोलोकेगोपिकागणः ॥ ४१ ॥

कृष्णस्यलोमकूपेभ्यःसद्योगोपगणोमुने ॥ आविर्बभूवरूपेणवेषेणैवचतत्समः ॥ ४२ ॥ त्रिंशत्कोटिपरिमितःकमनीयोमनोहरः ॥ संख्या
विद्भिरसंख्यातोबल्लवानांगणःश्रुतौ ॥ ४३ ॥ कृष्णस्यलोमकूपेभ्यःसद्यश्चाविर्बभूवह ॥ नानावर्णोगोगणश्चशश्वत्सुस्थिरयौवनः ॥
॥ ४४ ॥ बलीवर्दाःसुरभ्यश्चवत्सानानाविधाःशुभाः ॥ अतीवललिताःश्यामाबह्वयोवैकामधेनवः ॥ ४५ ॥ तेषामेकंबलीवर्दंकोटि
सिंहसमंबले ॥ शिवायप्रददौकृष्णोवाहनायमनोहरम् ॥ ४६ ॥ कृष्णांघ्रिनखरन्ध्रेभ्योहंसपंक्तिर्मनोहरा ॥ आविर्बभूवसहसास्त्रीपुंव
त्ससमन्विता ॥ ४७ ॥ तेषामेकंराजहंसंमहाबलपराक्रमम् ॥ वाहनायददौकृष्णोब्रह्मणेचतपस्विने ॥ ४८ ॥ वामकर्णस्यविवरात्कृ
ष्णस्यपरमात्मनः ॥ गणः श्वेततुरङ्गाणामाविर्भूतोमनोहरः ॥ ४९ ॥ तेषामेकश्वश्वेताश्वंधर्मार्थंवाहनायच ॥ ददौगोपाङ्गनेशश्चसंप्री
त्यासुसंसदि ॥ ५० ॥ दक्षकर्णस्यविवरात्पुंसश्चसुरसंसदि ॥ आविर्भूतासिंहपंक्तिर्महाबलपराक्रमा ॥ ५१ ॥ तेषामेकंददौकृष्णःप्रकृ
त्यैपरमादरम् ॥ अमूल्यरत्नमाल्यश्चवरंयदभिवाञ्छितम् ॥ ५२ ॥ कृष्णोयोगेन योगीन्द्रश्चकाररथपञ्चकम ॥ शुद्धरत्नेन्द्रनिर्माणंम
नोयायिमनोहरम् ॥ ५३ ॥ लक्षयोजनमूर्ध्वंचप्रस्थेचशतयोजनम् ॥ लक्षचक्रंवायुरहंलक्षक्रीडागृहान्वितम् ॥ ५४ ॥ शृङ्गारार्हंभो
गवस्तुतल्पासंख्यसमन्वितम् ॥ रत्नप्रदीपलक्षाणांवाजिभिश्चविराजितम् ॥ ५५ ॥ नानाचित्रविचित्राढ्यंसद्रत्नकलशोज्ज्वलम् ॥
रत्नदर्पणभूषाढ्यंशोभितंश्वेतचामरैः ॥५६॥ वह्निशुद्धांशुकैश्चित्रैर्मुक्ताजालैर्विभूषितम् ॥ मणीन्द्रमुक्तामाणिक्यहीरहारविराजितम् ॥
॥ ५७ ॥आरक्तवर्णरत्नेन्द्रसाररत्तिर्माणकृत्रिमैः ॥ पङ्कजानामसंख्यैश्चसुन्दरैश्चसुशोभितम् ॥ ५८ ॥ ददौनारायणायैकंतेषांमध्येद्विजो
तमः ॥ एकंदत्त्वाराधिकायैररक्षाशेषमात्मने ॥ ५९ ॥ आविर्बभूवकृष्णस्यगुह्यदेशात्ततःपरम् ॥ पिङ्गलश्चपुमानेकःपिङ्गलैश्चगणैः
सह ॥ ६० ॥ आविर्भूतायतोगुह्यात्तेनतेगुह्यकाःस्मृताः ॥ यः पुमान्सकुबेरश्चधनेशोगुह्यकेश्वरः ॥ ६१ ॥ बभूवकन्यकाचैकाकुबेरेवा
मपार्श्वतः ॥ कुबेरपत्नीसादेवीसुन्दरीणांमनोरमा ॥ ६२ ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चकूष्माण्डब्रह्मराक्षसाः ॥ वेतालाविकृतास्तस्याविर्भूता
गुह्यदेशतः ॥ ६३ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारिणोवनमालिनः ॥ पीतवस्त्रपरीधानाःसर्वेश्यामचतुर्भुजाः ॥ ६४ ॥ किरीटिनः कुण्ड

लिनोरत्नभूषणभूषिताः ॥ आविर्भूतास्ताःपार्षदाश्चकृष्णस्यमुखतोमुने ॥ ६५ ॥ चतुर्भुजान्पार्षदांश्चददौनारायणायच ॥ गुह्यकान्गुह्यके
शायभूतादींश्छङ्करायच ॥ ६६ ॥ द्विभुजाःश्यामवर्णाश्चजपमालाकरावराः ॥ ध्यायन्तश्चरणाम्भोजंकृष्णस्यसततंमुदा ॥ ६७ ॥
दास्येनियुक्तादासाश्चैवार्घ्यमादाययत्नतः ॥ आविर्भूतावैष्णवाश्चसर्वेकृष्णपरायणाः ॥ ६८ ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गाः साश्रुनेत्राःसगद्ग
दाः ॥ आविर्भूताःपादपद्मात्पादपद्मैकमानसाः ॥ ६९ ॥ आविर्बभूवुःकृष्णस्यदक्षनेत्राद्भयङ्कराः ॥ त्रिशूलपट्टिशधरास्त्रिनेत्राश्चन्द्रशे
खराः ॥ ७० ॥ दिगम्बरामहाकायाज्वलदग्निशिखोपमाः ॥ तेभैरवामहाभागाःशिवतुल्याश्चतेजसा ॥ ७१ ॥ रुरुसंहारकालाख्याअसि
तक्रोधभीषणाः ॥ महाभैरवखट्वाङ्गावित्यष्टौभैरवाःस्मृताः ॥ ७२ ॥ आविर्बभूवकृष्णस्यवामनेत्राद्भयङ्करः ॥ त्रिशूलपट्टिशव्याघ्रचर्मा
म्बरगदाधरः ॥ ७३ ॥ दिगम्बरोमहाकायस्त्रिणेत्रश्चन्द्रशेखरः ॥ सईशानोमहाभागोदिक्पालानामधीश्वरः ॥ ७४ ॥ डाकिन्यश्चैव
योगिन्यः क्षेत्रपालाः सहस्रशः ॥ आविर्बभूवुः कृष्णस्यनासिकाविवरोदरात् ॥ ७५ ॥ सुरास्त्रिकोटिसंख्यातादिव्यमूर्तिधरावराः ॥
आविर्बभूवुःसहसापुंसोवैपृष्ठदेशतः ॥ ७६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेसृष्टिनिरूपणेब्रह्मखण्डेपञ्चमोऽध्यायः ॥
॥ ५ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ अथकृष्णोमहालक्ष्मींसादरंचसरस्वतीम् ॥ नारायणायप्रददौरत्नेन्द्रंमालयासह ॥ १ ॥ सावित्रीं
ब्रह्मणेप्रादान्मूर्तिंधर्मायसादरम् ॥ रतिंकामायरूपाढ्यांकुबेरायमनोरमाम् ॥ २ ॥ अन्याश्चयायाअन्येभ्योयाश्चयेभ्यःसमुद्भवाः ॥
तस्मैतस्मैददौकृष्णस्तांतांरूपवतींसतीम् ॥ ३ ॥ ततःशंकरमाहूयसर्वेशोयोगिनांगुरुम् ॥ उवाचप्रियमित्येवंगृह्णीयाःसिंहवाहिनीम् ॥
॥ ४ ॥ श्रीकृष्णस्यवचः श्रुत्वाप्रहसन्नीललोहितः ॥ उवाचभीतःप्रणतःप्राणेशंप्रभुमच्युतम् ॥ ॥ ५ ॥ ॥ श्रीमहेश्वर उवाच ॥ ॥
अधुनाहंनगृह्णामिप्रकृतिंप्राकृतोयथा ॥ त्वद्भक्त्यैकव्यवहितांदास्यमार्गविरोधिनीम् ॥ ६ ॥ तत्त्वज्ञानसमाच्छन्नांयोगद्वारकपाटिकाम् ॥
मुक्तीच्छाध्वंसरूपांचसकामांकामवर्द्धिनीम् ॥ ७ ॥ तपस्याच्छन्नरूपांचमहामोहकरण्डिकाम् ॥ भवकारागृहेघोरेदृढांनिगडरूपि
णीम् ॥ ८ ॥ शश्वद्विबुद्धिजननींसद्बुद्धिच्छेदकारिणीम् ॥ शश्वद्भिभोगसारांचविषयेच्छाविवर्द्धिनीम् ॥ ९ ॥ नेच्छामिगृहिणींनाथवरं

देहिमदीप्सितम् ॥ यस्ययद्वाञ्छितंतस्मैतद्ददातिसदीश्वरः ॥ १० ॥ त्वद्भक्तिविषयेदास्येलालसावर्द्धतेऽनिशम् ॥ तृप्तिर्नजायतेनामज
पनेपादसेवने ॥ ११ ॥ त्वन्नामपंचवक्रेणगुणंसन्मङ्गलालयम् ॥ स्वप्नेजागरणेशश्वद्गायन्गायनभ्रमाम्यहम् ॥ १२ ॥ आकल्पकोटिं
कोटिंचतद्रूपध्यानतत्परम् ॥ भोगेच्छाविषयेनैवयोगेतपसिमन्मनः ॥ १३ ॥ त्वत्सेवनेपूजनेचवन्दनेनामकीर्त्तने ॥ सदोल्लसितमेषांच
विरतौविरातिंलभेत ॥ १४ ॥ स्मरणंकीर्त्तनंनामगुणयोःश्रवणंजपः ॥ त्वच्चारुरूपध्यानंत्वत्पादसेवाभिवन्दनम् ॥ १५ ॥ समर्पणञ्चा
त्मनश्चनित्यंनैवेद्यभोजनम् ॥ वरंवरेशदेहीदंनवधाभक्तिलक्षणम् ॥ १६ ॥ सार्ष्टिसालोक्यसारूप्यसामीप्यंसाम्यलीनताम् ॥ वदन्ति
षड्विधांमुक्तिंमुक्तामुक्तिविदोविभो ॥१७॥ अणिमालघिमाप्राप्तिःप्राकाम्यंमहिमातथा ॥ ईशित्वञ्चवशित्वंचसर्वकामावसायिता ॥ १८ ॥
सर्वज्ञदूरश्रवणंपरकायप्रवेशनम् ॥ वाक्सिद्धिःकल्पवृक्षत्वंस्रष्टुंसंहर्तुमीशता ॥ १९ ॥ अमरत्वंचसर्वाग्र्यंसिद्धयोऽष्टादशस्मृताः ॥
योगास्तपांसिसर्वाणिदानानिचव्रतानिच ॥ २० ॥ यशःकीर्त्तिर्वचःसत्यंधर्माण्यनशनानिच ॥ भ्रमणंसर्वतीर्थेषुस्नानमन्यसुरार्चनम् ॥
॥ २१ ॥ सुरार्चादर्शनंसप्तद्वीपसप्तप्रदक्षिणम् ॥ स्नानंसर्वसमुद्रेषुसर्वस्वर्गप्रदर्शनम् ॥ २२ ॥ ब्रह्मत्वंचैवरुद्रत्वंविष्णुत्वंचपरंपदम् ॥
अतोऽनिर्वचनीयानिवाञ्छनीयानिसन्तिवा ॥२३॥ सर्वाण्येतानिसर्वेशकथितानिचयानिच ॥ तवभक्तिकलांशस्यकलांनार्हन्तिषोड
शीम् ॥ २४ ॥ शर्वस्यवचनंश्रुत्वाकृष्णस्तंयोगिनांगुरुम् ॥ प्रहस्योवाचवचनंसत्यंसर्वसुखप्रदम् ॥ २५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥
मत्सेवांकुरुसर्वेशंशर्वसर्वविदांवरं ॥ कल्पकोटिशतंयावत्पूर्णंशश्वदहर्निशम् ॥ २६ ॥ वरस्तपस्विनांत्वंचसिद्धानांयोगिनांतथा ॥
ज्ञानिनांवैष्णवानांचसुराणांचसुरेश्वर ॥ २७ ॥ अमरत्वंलभभवभवंमृत्युंजयोमहान् ॥ सर्वसिद्धिंचवेदांश्चसर्वज्ञत्वंचमद्वरात् ॥ २८ ॥
असंख्यब्रह्मणांपातंलीलयांवत्सपश्यसि ॥ अद्यप्रभृतिज्ञाननतेजसावयंसाशिव ॥ २९ ॥ पराक्रमेणयशसामहसामत्समोभव ॥ प्राणा
नामधिकस्त्वंचनभक्तस्त्वत्परोमम ॥ ३० ॥ त्वत्परोनास्तिमेप्रेयांस्त्वंमदीयात्मनःपरः ॥ येत्वांनिन्दन्तिपापिष्ठाज्ञानहीनाविचेत
नाः ॥ ३१ ॥ पच्यन्तेकालसूत्रेणयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ कल्पकोटिशतान्तेचग्रहीष्यसिशिवांशिव ॥ ३२ ॥ ममाव्यर्थंचवचनंपा

लनंकर्त्तुमर्हसि ॥ त्वन्मुखान्निर्गतंवाक्यंनकरोम्यधुनेतिच ॥ ३३ ॥ मद्वाक्यंचस्ववाक्यंचपालनंतत्करिष्यसि ॥ गृहीत्वाप्रकृतिंश
म्भोदिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ ३४ ॥ सुखंमहच्च शृङ्गारंकरिष्यसिनसंशयः ॥ नकेवलंतपस्वीत्वमीश्वरोमत्समोमहान् ॥ ३५ ॥ काले
गृहीतपस्वीचयोगीस्वेच्छामयोहियः ॥ दुःखंचदारसंयोगेयत्त्वयाकथितंशिव ॥ ३६ ॥ कुस्त्रीददातिदुःखंचस्वामिनेनपतिव्रता ॥
कुलेमहतियाजाताकुलजाकुलपालिका ॥३७॥ करोतिपालनंस्नेहात्सत्पुत्रस्यसमंपतिम् ॥ पतिर्बन्धुःपतिर्भर्त्तादैवतंकुलयोषिताम् ॥
॥ ३८ ॥ पतितोऽपतितोवापिकृपणश्चेश्वरोऽथवा ॥ असत्कुलप्रसूतायाःपित्रोर्दुश्शीलमिश्रिताः ॥ ३९ ॥ ध्रुवंताःपरभोग्याश्चपतिंनि
न्दन्तिसन्ततम् ॥ आवयोरतिरिक्तंचयापश्यतिपतिंसती ॥ ४० ॥ गोलोकेस्वामिनासार्द्धंकोटिकल्पंप्रमोदते ॥ भवितासाशिवाशैवी
प्रकृतिर्वैष्णवीशिव ॥ ४१ ॥ मदाज्ञयाचतांसाध्वींग्रहीष्यसिभवायच ॥ प्रकृत्यायोनिसंयुक्तंत्वल्लिङ्गंतीर्थमृत्कृतम् ॥ ४२ ॥ तीर्थेसह
स्रसंपूज्यभक्त्यापंचोपचारतः ॥ सदक्षिणंसंयतोयःपवित्रश्चजितेन्द्रियः ॥ ४३ ॥ कोटिकल्पंचगोलोकेमोदतेचमयासह ॥ लक्षंती
र्थेपूजयेद्योविधिवत्साधुदक्षिणम् ॥ ४४ ॥ नच्युतिस्तस्यगोलोकात्सभवेदावयोःसमः ॥ मृद्भस्मगोशकृत्पिण्डैस्तीर्थेवालुकयाऽपिवा ॥
॥ ४५ ॥ कृत्वालिङ्गंसकृत्पूज्यवसेत्कल्पायुतंदिवि ॥ प्रजावान्भूमिमान्विद्वान्पुत्रवान्धनवांस्तथा ॥४६॥ ज्ञानवान्मुक्तिमान्साधुःशिव
लिङ्गार्चनाद्भवेत् ॥ शिवलिङ्गार्चनंस्थानंमत्तीर्थंतीर्थमेवतत् ॥ भवेत्तत्रमृतःपापीशिवलोकंसगच्छति ॥ ४७ ॥ महादेवमहादेवमहादेवे
तिवादिनः ॥ पश्चाद्यामिमहात्रस्तोनामश्रवणलोभतः ॥ ४८ ॥ शिवेतिशब्दमुच्चार्य्यप्राणांस्त्यजतियोनरः ॥ कोटिजन्मार्जितात्पा
पान्मुक्तोमुक्तिंप्रयातिसः ॥ ४९ ॥ शिवकल्याणवचनंकल्याणंमुक्तिवाचकम् ॥ यतस्तत्प्रभवेत्तेनसशिवःपरिकीर्तितः ॥ ५० ॥
विच्छेदेधनबन्धूनांनिमग्नःशोकसागरे ॥ शिवेतिशब्दमुच्चार्य्यलभेत्सर्वशिवंनरः ॥ ५१ ॥ पापघ्नेवर्ततेशिश्चवश्चमुक्तिप्रदेतथा ॥
पापघ्नोमोक्षदोनृणांशिवस्तेनप्रकीर्तितः ॥५२॥ शिवेतिचशिवंनामयस्यवाचिप्रवर्त्तते ॥ कोटिजन्मार्जितंपापंतस्यनश्यतिनिश्चितम् ॥
॥ ५३ ॥ इत्युक्त्वाशूलिनेकृष्णोदत्त्वाकल्पतरुंमनुम् ॥ तत्त्वज्ञानंमृत्युजयमवोचत्तिंसहवाहिनीम् ॥ ५४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥

अधुनातिष्ठवत्सेत्वंगोलोकेममसन्निधौ ॥ कालेभजिष्यसिशिवंशिवदश्चशिवायनम् ॥ ५५ ॥ तेजःसुसर्वदेवानामाविर्भूयवरानने ॥
संहृत्यदैत्यान्सर्वांश्चभवितासर्वपूजिता ॥ ५६ ॥ ततःकल्पविशेषेचसत्यंसत्ययुगेसति ॥ भवितादक्षकन्यात्वंसुशीलाशम्भुगेहिनी ॥
॥ ५७ ॥ ततःशरीरंसंत्यज्ययज्ञेभर्तुश्चनिन्दया ॥ मेनायांशैलभार्य्यायांभवितापार्वतीतिच ॥ ५८ ॥ दिव्यंवर्षसहस्रञ्चविहरिष्यसिश
म्भुना ॥ पूर्णंततःसर्वकालमभेदंत्वंलभिष्यसि ॥ ५९ ॥ कालेसर्वेषुविश्वेषुमहापूजासुपूजिते ॥ भविताप्रतिवर्षेचशारदीयासुरेश्वरि ॥
॥ ६० ॥ ग्रामेषुनगरेष्वेवपूजिताग्रामदेवता ॥ भवतीभवितेत्येवंनामभेदेनचारुणा ॥ ६१ ॥ मदाज्ञयाशिवकृतैस्तन्त्रैर्नानाविधैरपि ॥
पूजाविधिंविधास्यामिकवचंस्तोत्रसंयुतम् ॥ ६२ ॥ भविष्यन्तिमहान्तश्चतवैवपरिचारकाः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांसिद्धाश्चफलभागि
नः ॥ ६३ ॥ येत्वांमातर्भजिष्यन्तिपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ तेषांयशश्चकीर्तिश्चधर्मैश्वर्य्यंञ्चवर्द्धते ॥ ६४ ॥ इत्युक्त्वाप्रकृर्तितस्यैमन्त्रमेका
दशाक्षरम् ॥ दत्त्वासकामबीजञ्चमन्त्रराजमनुत्तमम् ॥ ६५ ॥ चकारविधिनाध्यानंभक्तंभक्तानुकम्पया ॥ श्रीमायाकामबीजाढ्यंददौ
मन्त्रंदशाक्षरम् ॥ ६६ ॥ सृष्ट्यौपयौगिकींशक्तिंसर्वसिद्धिंचकामदाम् ॥ तद्विशिष्टोत्कृष्टतत्त्वंज्ञानंतस्यैददौविभुः ॥ ६७ ॥ त्रयोदशा
क्षरंमन्त्रंदत्त्वातस्मैजगत्पतिः ॥ कवचंस्तोत्रसहितंशङ्करायतथाद्विज ॥ ६८ ॥ दत्त्वाधर्मायतंमन्त्रंसिद्धिज्ञानंतदेवच ॥ कामायवह्नयेचै
वकुबेरायचवायवे ॥ ६९ ॥ एवंकुबेरादिभ्यस्तुदत्त्वामन्त्रादिकंपरम् ॥ विधिंप्रोवाचसृष्ट्यर्थंविधातुर्विधिरेवसः ॥ ७० ॥ ॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ ॥ मदीयंचतपःकृत्वादिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ सृष्टिंकुरुमहाभागविधेनानाविधांपराम् ॥ ७१ ॥ इत्युक्त्वाब्रह्मणेकृष्णोद
दौमालांमनोरमाम् ॥ जगामसार्द्धंगोपीभिर्गोपैर्वृन्दावनं नम् ॥ ७२ ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मख
ण्डेसृष्टिनिरूपणंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ तदाब्रह्मातपःकृत्वासिद्धिंप्राप्ययथेप्सिताम् ॥ ससृजेपृथिवीमा
दौमधुकैटभमेदसा ॥ १ ॥ ससृजेपर्वतानष्टौप्रधानान्सुमनोहरान् ॥ क्षुद्रानसंख्यान्किंब्रूमःप्रधानाख्यांनिशामय ॥ २ ॥ सुमेरुञ्चैवकै
लासंमलयञ्चहिमालयम् ॥ उदयञ्चतथाऽस्तञ्चसुवेलंगन्धमादनम् ॥ ३ ॥ समुद्रान्ससृजेसप्तनदान्कतिविधानदीः ॥ वृक्षांश्चग्रामनगरं

समुद्राख्यानिशामय ॥ ४ ॥ लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धजलार्णवान् ॥ लक्षयोजनमानेनद्विगुणांश्चपरात्परान् ॥ ५ ॥ सप्तद्वीपांश्चतद्भू
मिमण्डलेकमलाकृते ॥ उपद्वीपांस्तथासप्तसीमाशैलांश्चसप्तच ॥ ६ ॥ निबोधविप्रद्वीपाख्यांपुरायाविधिनाकृता ॥ जम्बूशाककुशप्लक्ष
क्रौञ्चन्यग्रोधपौष्करान् ॥ ७ ॥ मेरोरष्टसुशृङ्गेषुससृजेऽष्टौपुरीःप्रभुः ॥ अष्टानांलोकपालानांविहारायमनोहराः ॥ ८ ॥ मूलेऽनन्तस्य
नगरींनिर्मायजगतांपतिः ॥ ऊर्ध्वेस्वर्गांश्चसप्तैवतेषामाख्यांनिशामय ॥ ९ ॥ भूर्लोकंचभुवर्लोकंस्वर्लोकंसुमनोहरम् ॥ जनोलोकंतपो
लोकंसत्यलोकंचशौनक ॥ १० ॥ शृङ्गमूर्ध्निब्रह्मलोकंजरादिपरिवर्जितम् ॥ तदूर्ध्वेध्रुवलोकंचसर्वतःसुमनोहरम् ॥ ११ ॥ तदधःसप्त
पातालान्निर्ममेजगदीश्वरः ॥ स्वर्गातिरिक्तभोगाढ्यानधोधःक्रमतोमुने ॥ १२ ॥ अतलंवितलंचैवसुतलंचतलातलम् ॥ महातलंच
पातालंरसातलमधस्ततः ॥ १३ ॥ सप्तद्वीपैःसप्तनाकैःसप्तपातालसंज्ञकैः ॥ एभिर्लोकैश्चब्रह्माण्डंब्रह्माधिकृतमेवच ॥ १४ ॥ एवञ्चासं
ख्यब्रह्माण्डंसर्वंकृत्रिममेवच ॥ महाविष्णोश्चलोम्नांचविवरेषुचशौनक ॥ १५ ॥ प्रतिविश्वेषुदिक्पालाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ सुरानराद
यःसर्वेसन्तिकृष्णस्यमायया ॥ १६ ॥ ब्रह्माण्डगणनांकर्तुंनक्षमोजगतांपतिः ॥ नशङ्करोनधर्मश्चनचविष्णुश्चकेसुराः ॥ १७ ॥ संख्या
तुमीश्वरःशक्तोनसंख्यातुंतथापिसः ॥ विश्वाकाशदिशाश्चैवसर्वतोयद्यपिक्षमः ॥ १८ ॥ कृत्रिमाणिचविश्वानिविश्वस्थानिचयानिच ॥
अनित्यानिचविप्रेन्द्रस्वप्नवन्नश्वराणिच ॥ १९ ॥ वैकुण्ठःशिवलोकश्चगोलोकश्चतयोःपरः ॥ नित्योविश्वबहिर्भूतश्चात्माकाशदिशो
यथा ॥ २० ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेसृष्टिनिरूपणंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
ब्रह्माविश्वंविनिर्मायसावित्र्यांवरयोषिति ॥ चकारवीर्य्याधानंचकामुक्यांकामुकोयथा ॥ १ ॥ सादिव्यंशतवर्षंचधृत्वागर्भंसुदुस्सहम् ॥
सुप्रसूताचसुषुवेचतुर्वेदान्मनोहरान् ॥ २ ॥ विविधान्शास्त्रसंघांश्चतर्कव्याकरणादिकान् ॥ षट्त्रिंशत्संख्यकादिव्यारागिणीःसुमनो
हराः ॥ ३ ॥ षड्रागान्सुन्दरांश्चैवनानातालसमन्वितान् ॥ सत्यत्रेताद्वापरांश्चकलिंचकलहप्रियम् ॥ ४ ॥ वर्षमासमृतुञ्चैवतिथिंदण्ड ॥ ५ ॥
क्षणादिकम् ॥ दिनंरात्रिंचवारांश्चसन्ध्यामुषसमेवच ॥ ५ ॥ पुष्टिंचदेवसेनांचमेधांचविजयांजयाम् ॥ षट्कृत्तिकाश्चयोगांश्चकरणञ्चतपो

धनः ॥ ६ ॥ देवसेनांमहाषष्ठींकार्तिकेयप्रियांसतीम् ॥ मातृकासुप्रधानासाबालानामिष्टदेवता ॥ ७॥ ब्राह्मंपाद्मंचवाराहंकल्पत्रयमिदंस्मृ
तम् ॥ नित्यंनैमित्तिकंचैवद्विपरार्द्धंचप्राकृतम् ॥ ८ ॥ चतुर्विधंचप्रलयंकालंवैमृत्युकन्यकाम् ॥ सर्वान्व्याधिगणांश्चैवसाप्रसूयस्तनं
ददौ ॥ ९ ॥ अथधातुःपृष्ठदेशादधर्मःसमजायत ॥ अलक्ष्मीस्तद्वामपार्श्वाद्बभूवात्यन्तकामिनी ॥ १० ॥ नाभिदेशाद्विश्वकर्माजातो
वैशिल्पिनांगुरुः ॥ महांतोवसवोऽष्टौचमहाबलपराक्रमाः ॥ ११ ॥ अथधातुश्चमनसआविर्भूताःकुमारकाः ॥ चत्वारःपंचवर्षीयाज्वल
न्तोब्रह्मतेजसा ॥ १२ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ सनत्कुमारोभगवांश्चतुर्थोज्ञानिनांवरः ॥ १३ ॥ आविर्बभूवमुखतः
कुमारःकनकप्रभः ॥ दिव्यरूपधरःश्रीमान्सस्त्रीकःसुन्दरोयुवा ॥ १४ ॥ क्षत्रियाणांबीजरूपोनाम्नास्वायम्भुवोमनुः ॥ यास्त्रीसाशत
रूपाचरूपाढ्याकमलाकला ॥ १५ ॥ सस्त्रीकश्चमनुस्तस्थौधात्राज्ञापरिपालकः ॥ स्वयंविधातापुत्रांश्चतानुवाचप्रहर्षितान् ॥ १६ ॥
सृष्टिंकर्तुंमहाभागोमहाभागवतान्द्विज ॥ जग्मुस्तेचनहीत्युक्त्वातप्तुंकृष्णपरायणाः ॥ १७ ॥ चुकोपहेतुनातेनविधाताजगतांपतिः ॥
कोपासक्तस्यचविधेर्ज्वलतोब्रह्मतेजसा ॥ १८ ॥ आविर्भूताललाटाच्चरुद्रएकादशप्रभो ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्तातेषामेकःप्रकीर्तितः ॥
॥ १९ ॥ सर्वेषामेवविश्वानांसतामसइतिस्मृतः ॥ राजसश्चस्वयंब्रह्माशिवोविष्णुश्चसात्त्विकौ ॥ २० ॥ गोलोकनाथःकृष्णश्चनिर्गुणः
प्रकृतेःपरः ॥ परमज्ञानिनोमूर्खावदंतेतामसंशिवम् ॥ २१ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपंचनिर्मलंवैष्णवाग्रण्यम् ॥ शृणुनामानिरुद्राणांवेदोक्ता
निचयानिच ॥ २२ ॥ महान्महात्मामतिमान्भीषणश्चभयंकरः ॥ ऋतुध्वजश्चोर्ध्वकेशःपिंगलाक्षोरुचिः शुचिः ॥ २३ ॥ पुलस्त्यो
दक्षकर्णाच्चपुलहोवामकर्णतः ॥ दक्षनेत्रात्तथाऽत्रिश्चवामनेत्रात्क्रतुःस्वयम् ॥ २४ ॥ अरणिर्नासिकारन्ध्रादंगिराश्चमुखाद्रुचिः ॥ भृगुश्च
वामपार्श्वाच्चदक्षोदक्षिणपार्श्वतः ॥ २५ ॥ छायायाःकर्दमोजातोनाभेःपञ्चशिखस्तथा ॥ वक्षसश्चैववोढुश्चकण्ठदेशाच्चनारदः ॥ २६ ॥
मरीचिःस्कन्धदेशाच्चैवापान्तरतमागलात् ॥ वसिष्ठोरसनादेशात्प्रचेताअधरोष्ठतः ॥ २७ ॥ हंसश्चवामकुक्षेश्चदक्षकुक्षेर्यतिःस्वयम् ॥
सृष्टिंविधातुंसविधिश्चकाराज्ञांसुतान्प्रति ॥ पितुर्वाक्यंसमाकर्ण्यतमुवाचसनारदः ॥ २८ ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ पूर्वमानयमज्ज्ये

ष्ठान्सनकादीन्पितामह ॥ कारयित्वादारयुक्तानस्मान्वदजगत्पते ॥ २९ ॥ पित्रातेतपसेयुक्ताःसंसारायवयंकथम् ॥ अहोहन्तप्रभोर्बुद्धिर्विपरीतायकल्पते ॥ ३० ॥ कस्मैपुत्रायपीयूषात्परंदत्तंतपोऽधुना ॥ कस्मैददासिविषयंविषमंचविषाधिकम् ॥ ३१ ॥ अतीवनिम्नेघोरेचभवाब्धौयःपतेत्पितः ॥ निष्कृतिस्तस्यनास्तीतिकोटिकल्पेगतेऽपिच ॥ ३२ ॥ निस्तारबीजंसर्वेषांबीजंचपुरुषोत्तमम् ॥ सर्वदंभक्तिदंदास्यप्रदंसत्यंकृपामयम् ॥ ३३ ॥ भक्तैकशरणंभक्तवत्सलंस्वच्छमेवच ॥ भक्तप्रियंभक्तनाथंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ ३४ ॥ भक्ताराध्यंभक्तसाध्यंविहायपरमेश्वरम् ॥ मनोदधातिकोमूढोविषयेनाशकारणे ॥ ३५ ॥ विहायकृष्णसेवांचपीयूषादधिकांप्रियाम् ॥ कोमूढोविषमश्नातिविषमंविषयाभिधम् ॥ ३६ ॥ स्वप्नवन्नश्वरंतुच्छमसत्यंमृत्युकारणम् ॥ यथादीपशिखाग्रंचकीटानांसुमनोहरम् ॥ ॥ ३७ ॥ यथाबडिशमांसंचमत्स्यापातसुखप्रदम् ॥ तथाविषयिणांतातविषयंमृत्युकारणम् ॥ ३८ ॥ इत्युक्त्वानारदस्तत्रविररामविधेःपुरः ॥ तस्थौतातंनमस्कृत्यज्वलदग्निशिखोपमः ॥ ३९ ॥ ब्रह्माकोपपरीतश्चशशापतनयंद्विज ॥ उवाचकम्पिताङ्गश्चरक्तास्यःस्फुरिताधरः ॥ ४० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ भविताज्ञानलोपस्तेमच्छापेनचनारद ॥ क्रीडामृगश्चत्वंसाध्योयोषिल्लुब्धश्चलम्पटः ॥ ४१ ॥ स्थिरयौवनयुक्तानांरूपाढ्यानांमनोहरः ॥ पंचाशत्कामिनीनाञ्चभर्ताचप्राणवल्लभः ॥ ४२ ॥ शृङ्गारशास्त्रवेत्ताचमहाशृङ्गारलोलुपः ॥ नानाप्रकारशृङ्गारनिपुणानांगुरोर्गुरुः ॥ ४३ ॥ गन्धर्वाणाञ्चसुवरःसुस्वरश्चसुगायनः ॥ वीणावादनसन्दर्भनिष्णातःस्थिरयौवनः ॥ ॥ ४४ ॥ प्राज्ञोमधुरवाक्शान्तःसुशीलःसुन्दरःसुधीः ॥ भविष्यसिनसन्देहोनामतश्चोपबर्हणः ॥ ४५ ॥ ताभिर्दिव्यंलक्षयुगंविहृत्यनिर्जनेवने ॥ पुनर्मदीयशापेनदासीपुत्रश्चतत्परः ॥ ४६ ॥ वत्सवैष्णवसंसर्गाद्वैष्णवोच्छिष्टभोजनात् ॥ पुनःकृष्णप्रसादेनभविष्यसिममात्मजः ॥ ४७ ॥ ज्ञानंदास्यामितेदिव्यंपुनरेवपुरातनम् ॥ अधुनाभवनष्टस्त्वंमत्सुतोनिपतध्रुवम् ॥ ४८ ॥ ब्रह्मेत्युक्त्वासुतंविप्रविरराममजगत्पतिः ॥ रुरोदनारदस्तातमवोचत्संपुटांजलिः ॥ ४९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ क्रोधंसंहरसंहर्तस्तातताततजगद्गुरो ॥ स्रष्टुस्तपस्वीशस्याहोक्रोधोऽयंमय्यनाकरः ॥ ५० ॥ शपेत्परित्यजेद्विद्वान्पुत्रमुत्पथगामिनम् ॥ तपस्विनंसुतंशप्तुंकथमर्हसिपंडित ॥ ५१ ॥

जनिर्भवतुमेब्रह्मन्यासुयासुचयोनिषु ॥ नजहातुहरेर्भक्तिर्मांवेदंदेहिमेवरम् ॥ ५२ ॥ पुत्रश्चेज्जगतांधातुर्नास्तिभक्तिर्हरेःपदे ॥ सूकरादतिरिक्तश्चसोऽधमोभारतेभुवि ॥ ५३ ॥ जातिस्मरोहरेर्भक्तियुक्तःसूकरयोनिषु ॥ जनिर्लभेत्सप्रवरोगोलोकंयातिकर्मणा ॥ ५४ ॥ गोविन्दचरणाम्भोजभक्तिमाध्वीकमीप्सितम् ॥ पिबतां वैष्णवादीनांस्पर्शपूतावसुन्धरा ॥ ५५ ॥ तीर्थानिस्पर्शमिच्छन्तिवैष्णवानांपितामह ॥ पापानांपापितत्त्वानांक्षालनायात्मनामपि ॥ ५६ ॥ मन्त्रोपदेशमात्रेणनरामुक्ताश्चभारते ॥ परैश्चकोटिपुरुषैःपूर्वैःसार्धंहरेरहो ॥ ५७ ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापान्मन्त्रग्रहणमात्रतः ॥ मुक्ताःशुध्यन्तियत्पूर्वंकर्मनिर्मूलयन्तिच ॥ ५८ ॥ पुत्रान्दारांश्चशिष्यांश्चसेवकान्बान्धवांस्तथा ॥ योदर्शयतिसन्मार्गंसद्गतिस्तंलभेद्ध्रुवम् ॥ ५९ ॥ योदर्शयत्यसन्मार्गंशिष्यैर्विश्वासितोगुरुः ॥ कुम्भीपाकेस्थितिस्तस्ययावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ६० ॥ सकिंगुरुःसकिंतातःसकिंस्वामीसकिंसुतः ॥ यःश्रीकृष्णपदाम्भोजेभक्तिंदातुमनीश्वरः ॥ ६१ ॥ शप्तोनिरपराधेनत्वयाऽहंचतुरानन ॥ मयाशप्तस्त्वमुचितोघ्नन्तंघ्नन्त्यपिपण्डिताः ॥ ६२ ॥ कवचस्तोत्रपूजाभिःसहितस्तेमनुर्मनोः ॥ लुप्तोभवतुमच्छापात्प्रतिविश्वेषुनिश्चितम् ॥६३ ॥ अपूज्योभवविश्वेषुयावत्कल्पत्रयंपितः ॥ गतेषुत्रिषुकल्पेषुपूज्यपूज्योभविष्यसि ॥ ६४ ॥ अधुनायज्ञभागस्तेव्रतादिष्वपिसुव्रत ॥ पूजनंचास्तुमामैकंवन्द्योभवसुरादिभिः ॥ ६५ ॥ इत्युक्त्वानारदस्तत्रविररामपितुःपुरः ॥ तस्थौसभायांसविधिर्हृदयेनविदूयता ॥ ६६ ॥ उपबर्हणगन्धर्वोनारदस्तेनहेतुना ॥ दासीपुत्रश्चशापेनपितुरेवचशौनक ॥ ६७ ॥ ततःपुनर्नारदश्चसबभूवमहान्नृपिः ॥ ज्ञानंप्राप्यपितुःपश्चात्कथयिष्यामिचाधुना ॥ ६८ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेब्रह्मनारदशापोपलम्भनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ अथब्रह्मास्वपुत्रांस्तानादिदेशचसृष्टये ॥ सृष्टिंप्रचक्रुस्तेसर्वेविप्रेन्द्रनारदंविना ॥ १ ॥ मरीचेर्मनसोजातःकश्यपश्चप्रजापतिः ॥ अत्रेर्नेत्रमलाच्चन्द्रःक्षीरोदेचबभूवह ॥ २ ॥ प्रचेतसोऽपिमनसोगौतमश्चबभूवह ॥ पुलस्त्यमानसःपुत्रोमैत्रावरुणएवच ॥ ३ ॥ मनोश्चशतरूपायांतिस्रःकन्याःप्रजज्ञिरे ॥ आकूतिर्देवहूतिश्चप्रसूतिस्ताः पतिव्रताः ॥ ४ ॥ प्रियव्रतोत्तानपादौद्वौचपुत्रौमनोहरौ ॥ उत्तानपादतनयोध्रुवःपरमधार्मि

कः ॥ ५ ॥ आंकूतिंरुचयेप्रादाद्दक्षायाथप्रसूतिकाम् ॥ देवहूर्तिंकर्दमायथत्पुत्रःकपिलःस्वयम् ॥ ६ ॥ प्रसूत्यांदक्षबीजेनषष्टिकन्याः
प्रजज्ञिरे ॥ अष्टौधर्मायसदर्दौरुद्रायैकादशस्मृताः ॥ ७ ॥ शिवायैकांसतींप्रादात्कश्यपायत्रयोदश ॥ सप्तविंशतिकन्याश्चदक्षश्चन्द्रायद
त्तवान् ॥ ८ ॥ नामानिधर्मपत्नीनांमत्तोविप्रनिशामय ॥ शान्तिःपुष्टिर्धृतिस्तुष्टिःक्षमाश्रद्धामतिःस्मृतिः ॥ ९ ॥ शान्तेःपुत्रश्चसन्तो
पःपुष्टःपुत्रोमहानभूत् ॥ धृतेर्धैर्य्यश्चतुष्टेश्चहर्षदर्पौसुतौस्मृतौ ॥ १० ॥ क्षमापुत्रःसहिष्णुश्चश्रद्धापुत्रश्चधार्मिकः ॥ मतेर्ज्ञानाभिधः
पुत्रःस्मृतेर्जातिस्मरोमहान् ॥ ११ ॥ पूर्वपत्न्याश्चमूर्त्यांचनरनारायणावृषी ॥ बभूवुरेतेधर्मिष्ठाधर्मपुत्राश्चशौनक ॥ १२ ॥ नामानि
रुद्रपत्नीनांसावधानंनिबोधमे ॥ कलाकलावतीकाष्ठाकालिकाकलहप्रिया ॥ १३ ॥ कन्दलीभीषणारास्नाप्रमोचाभूषणाशुकी ॥ एता
सांबहवःपुत्राबभूवुःशिवपार्षदाः ॥ १४ ॥ सासतीस्वामिनिन्दायांतनुंतत्याजयज्ञतः ॥ पुनर्भूत्वाशैलपुत्रीलेभेसाशङ्करंपतिम् ॥ १५ ॥
कश्यपस्यप्रियाणांचनामानिशृणुधार्मिक ॥ अदितिर्देवमातावै दैत्यमातादितिस्तथा ॥ १६ ॥ सर्पमातातथाकद्रूर्विनतापक्षिसूस्तथा ॥
सुरभिश्चगवांमातामहिषाणांचनिश्चितम् ॥ १७ ॥ सारमेयादिजन्तूनांसरमासूश्चतुष्पदाम् ॥ दनुःप्रसूर्दानवानामन्याश्चेत्येवमादिकाः ॥
॥ १८ ॥ इन्द्रश्चद्वादशादित्याउपेन्द्राद्याःसुरामुने ॥ कथिताश्चादितेः पुत्रामहाबलपराक्रमाः ॥ १९ ॥ इन्द्रपुत्रोजयन्तश्चब्रह्मन्शच्यां
मजायत ॥ आदित्यस्यसवर्णायांकन्यायांविश्वकर्म्मणः ॥ २० ॥ शनैश्चरयमौपुत्रौकालिन्दीकन्यकातथा ॥ उपेंद्रवीर्य्यात्पृथ्व्यान्तुम
ङ्गलःसमजायत ॥ २१ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कथंसौतेसचोपेन्द्रान्मङ्गलःसमजायत ॥ वसुन्धरायांबलवान्तन्मेव्याख्यातुम
र्हसि ॥ २२ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ उपेन्द्ररूपमालोक्यकामार्ताचवसुन्धरा ॥ विधायसुन्दरीवेषमक्षताप्रौढयौवना ॥ २३ ॥
मलयेनिर्जनेरम्येचारुचन्दनपल्लवे ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २४ ॥ तंसुशीलंशयानञ्चशान्तंसस्मितमीप्सितम् ॥
सस्मितातस्यतल्पेचसहसासमुपस्थिता ॥ २५ ॥ सुरम्यांमालतीमालांददौतस्मैवरानना ॥ सुगन्धिचन्दनंचारुकस्तूरीकुंकुमान्वितम् ॥
॥ २६ ॥ उपेन्द्रस्तन्मनोज्ञात्वाकामिनींकामपीडिताम् ॥ नानाप्रकारशृंगारंचकारचतयासह ॥ २७ ॥ तदङ्गसङ्गसंसक्तामूर्छांप्रापसाती

तदा ॥ मृतेवनिद्रितेवासौबीजाधानंकृतेहरौ ॥ २८ ॥ तांविलग्नांचसुश्रोणींसुखसम्भोगमूर्छिताम् ॥ बृहन्मुक्तनितम्वांचसस्मितांविपु
लस्तनीम् ॥ २९ ॥ क्षणंवक्षसिकृत्वातांतदोष्ठंचचुचुम्वह ॥ विहायतत्ररहसिजगामपुरुषोत्तमः ॥ ३० ॥ उर्वशीपथिगच्छन्तीबोधयामा
सतांमुने ॥ साचपप्रच्छवृत्तान्तंकथयामासभूश्वताम् ॥ ३१ ॥ वीर्य्यसंवरणंकर्त्तुंसाचाशक्ताचदुर्बला ॥ प्रवालस्याकरेत्रस्तावीर्य्यन्यासं
चकारसा ॥३२॥ तेनप्रवालवर्णश्चकुमारःसमपद्यत ॥ तेजसासूर्य्यसदृशोनारायणसुतोमहान् ॥ ३३ ॥ मङ्गलस्यप्रियामेधातस्यघण्टेश्व
रोमहान् ॥ व्रणदातातितेजस्वीविष्णुतुल्योबभूवह ॥ ३४ ॥ दितेर्हिरण्यकशिपुहिरण्याक्षौमहबलौ ॥ कन्याचासिंहिकाविप्रसैंहिकेयश्च
तत्सुतः ॥ ३५ ॥ निर्ऋतिः सिंहिकासाचतेनराहुश्चनैर्ऋतः ॥ सूकरेणहिरण्याक्षोऽप्यनपत्योमृतोयुवा ॥ ३६ ॥ हिरण्यकशिपोःपुत्रः
प्रह्लादोवैष्णवाग्रणीः ॥ विरोचनश्चतत्पुत्रस्तत्पुत्रश्चबलिःस्वयम् ॥ ३७ ॥ बलेःपुत्रोमहायोगीज्ञानीशङ्करकिंकरः ॥ दितेर्वंशश्चकथितः
कद्रूवंशंनिबोधमे ॥ ३८ ॥ अनन्तंवासुकिंचैवकालीयंच धनञ्जयम् ॥ कर्कोटकंतक्षकंचपद्ममैरावतंतथा ॥ ३९ ॥ महापद्मंचशंकुंच
शंखंसंवरणंतथा ॥ धृतराष्ट्रंचदुर्द्धर्षंदुर्जयंदुर्मुखंबलम् ॥ ४० ॥ गोक्षंगोकामुकंचैवविरूपादींश्चशौनक ॥ नतेषांप्रवराश्चैवयावत्यः सर्प
जातयः ॥ ४१ ॥ कन्यकामनसादेवीकमलांशसमुद्भवा ॥ तपस्विनीनांप्रवरामहातेजस्विनीशुभा ॥ ४२ ॥ यत्पतिश्चजरत्कारुर्नारा
यणकुलोद्भवः ॥ आस्तीकस्तनयोयस्याविष्णुतुल्यश्चतेजसा ॥ ४३ ॥ एतेषांनाममात्रेणनास्तिनागभयंनृणाम् ॥ कद्रूवंशोनिगदितोवि
नतायाःशृणुष्वमे ॥ ४४ ॥वैनतेयारुणौपुत्रौविष्णुतुल्यपराक्रमौ ॥ तौबभूवुः क्रमेणैवयावत्यः पक्षिजातयः ॥ ४५ ॥ गावश्चमहिषाश्चै
वसुरभिप्रवराइमे ॥ सर्वेवैसारमेयाश्चबभूवुःसरमासुताः ॥ ४६ ॥ दानवाश्चदनोर्वंशाअन्यास्सामान्यजातयः ॥ उक्तःकश्यपवंशश्चचन्द्रा
ख्यानंनिबोधमे ॥ ४७ ॥ नामानिचन्द्रपत्नीनांसावधानंनिशामय ॥ अत्यपूर्वंचचरितंपुराणेषुपुरातनम् ॥ ४८ ॥ अश्विनीभरणीचै
वकृत्तिकारोहिणीतथा ॥ मृगशीर्षातथार्द्राचपूज्यासाध्वीपुनर्वसुः ॥ ४९ ॥ पुष्याश्लेषामघापूर्वफल्गुन्युत्तरफल्गुनी ॥ हस्ताचित्रात

१ बाणइत्यर्थः ।

ब्र. वै. थास्वातीविशाखाचानुराधिका ॥ ५० ॥ ज्येष्ठामूलातथापूर्वाषाढाचैवोत्तरास्मृता ॥ श्रवणाचधनिष्ठाचतथाशतभिषक्छुभा ॥ ५१ ॥
॥ १२ ॥ पूर्वाभाद्रोत्तराभाद्रारेवत्यन्ताविधुप्रियाः ॥ तासांमध्येचसुभगारोहिणीरसिकावरा ॥ ५२ ॥ सन्ततंरसभावेनचकारशशिनंवशम् ॥ ब्र. खं.
रोहिण्युपगतश्चन्द्रोनयात्यन्यांचकामिनीम् ॥ ५३ ॥ सर्वाभगिन्यःपितरंकथयामासुराहताः ॥ सपत्नीकृतसन्तापंप्राणनाशकरंपरम् ॥
॥ ५४ ॥ दक्षःप्रकुपितश्चन्द्रमशपन्मन्त्रपूर्वकम् ॥ द्रुतंश्वशुरशापेनयक्ष्मग्रस्तोबभूवसः ॥ ५५ ॥ दिनेदिनेयक्ष्मणासक्षीयमाणश्चदुःखि अ० ९
तः ॥ वपुष्यर्द्धक्षीयमाणेशंकरंशरणंययौ ॥ ५६ ॥ दृष्ट्वाचन्द्रंशंकरश्चक्लेशितंशरणागतम् ॥ करुणासागरस्तस्मैकृपयाचाभयंददौ ॥
॥ ५७ ॥ निर्मुक्तंयक्ष्मणाकृत्वास्वकपोलेस्थलंददौ ॥ अमरोनिर्भयोभूत्वासतस्थौशिवशेखरे ॥ ५८ ॥ तंशिवःशेखरेकृत्वाचाभवच्चन्द्र
शेखरः ॥ नास्तिदेवेषुलोकेषुशिवाच्छरणपंजरः ॥ ५९ ॥ दक्षकन्याः पतिंमुक्तंदृष्ट्वाचरुरुदुःपुनः ॥ आजग्मुःशरणंतातंदक्षंतेजस्विनां
वरम् ॥ ६० ॥ उच्चैश्चरुरुदुर्गत्वानिहत्याङ्गंपुनःपुनः ॥ तमूचुःकातरंदीनादीननाथंविधेःसुतम् ॥ ६१ ॥ ॥ दक्षकन्या ऊचुः ॥ ॥
स्वामिसौभाग्यलाभायत्वमुक्तोऽस्माभिरेवच ॥ सौभाग्यमस्तुनस्तातगतः स्वामीगुणान्वितः ॥ ६२ ॥ स्थितेचक्षुषिहेतातदृष्टंध्वान्त
मयंजगत् ॥ विज्ञातमधुनास्त्रीणांपतिरेवहिलोचनम् ॥ ६३ ॥ पतिरेवगतिःस्त्रीणांपतिः प्राणाश्चसम्पदः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणां
हेतुःसेतुर्भवार्णवे ॥ ६४ ॥ पतिर्नारायणः स्त्रीणांव्रतंधर्मः सनातनः ॥ सर्वंकर्मवृथातासांस्वामिनांविमुखाश्चयाः ॥ ६५ ॥ स्नानंच
सर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदक्षिणा ॥ सर्वदानानिपुण्यानिव्रतानिनियमाश्चये ॥ ६६ ॥ देवार्चनंचानशनंसर्वाणिचतपांसिच ॥ स्वामिनः
पादसेवायाःकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ६७ ॥ सर्वेषांबांधवानांचप्रियःपुत्रश्चयोषिताम् ॥ सएवस्वामिनोंशश्चशतपुत्रात्परः पतिः ॥ ६८ ॥
असद्वंशप्रसूतायासाद्वेष्टिस्वामिनंसदा ॥ यस्यामनश्चलंदुष्टंसंततंपरपूरुषे ॥ ६९ ॥ पतितंरोगिणंदुष्टंनिर्धनंगुणहीनकम् ॥ युवानं
चैववृद्धंवाभजेत्तंनत्यजेत्सती ॥ ७० ॥ सगुणंनिर्गुणंवापिद्वेष्टियासंत्यजेत्पतिम् ॥ पच्यतेकालसूत्रेसायावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ७१ ॥ ॥ १२ ॥
कीटैःशुनकतुल्यैश्चभक्षितासादिवानिशम् ॥ भुङ्क्तेमृतवसामांसंपिबेन्मूत्रंचतृष्णया ॥ ७२ ॥ गृध्रःकोटिसहस्राणिशतजन्मानिसूकरः ॥

श्वापदः शतजन्मानिसाभवेद्दंधुहाततः ॥ ७३ ॥ ततोमानवजन्मानिलभेच्चेत्पूर्वकर्मणः ॥ विधवाधनहीनाचरोगयुक्ताभवेद्ध्रुवम् ॥ ७४ ॥
देहिनःकांतदानंचकामपूरंविधेःसुत ॥ विधात्रासदृशस्त्वंचपुनःस्रष्टुंक्षमोजगत् ॥ ७५ ॥ कन्यानांवचनंश्रुत्वादक्षःशंकरसन्निधिम् ॥ ज
गामशम्भुस्तंदृष्ट्वासमुत्थायननामच ॥ ७६ ॥ दक्षस्तस्याशिषंकृत्वासमुवाचकृपानिधिम् ॥ तत्याजकोपंदुर्द्धर्षोदृष्ट्वाचप्रणतंशिवम् ॥
॥ ७७ ॥ ॥ दक्षउवाच ॥ ॥ देहिजामातरंशम्भोमदीयंप्राणवल्लभम् ॥ मत्सुतानांचप्राणानांपरमेवप्रियंपतिम् ॥ ७८ ॥ नचेद्ददासि
जामातर्ममजामातरंविधुम् ॥ दास्यामिदारुणंशापंतुभ्यंत्वंकेनमुच्यसे ॥ ७९ ॥ दक्षस्यवचनंश्रुत्वातमुवाचकृपानिधिः ॥ सुधाधिकंच
वचनंब्रह्मन्शरणपंजरः ॥ ८० ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ करोषिभस्मसाच्चेन्मांदद्यावाशापमेवच ॥ नाहंदातुंसमर्थश्चचन्द्रञ्चशरणागतम् ॥
॥ ८१ ॥ शिवस्यवचनंश्रुत्वादक्षस्तंशप्तुमुद्यतः ॥ शिवःसस्मारगोविन्दंविपन्मोक्षणकारकम् ॥ ८२ ॥ एतस्मिन्नन्तरेकृष्णोवृद्धब्राह्म
णरूपधृक् ॥ समाययौतयोर्मूलंतौतंचनमतुःक्रमात् ॥ ८३ ॥ दत्त्वाशुभाशिषंतौसब्रह्मज्योतिःसनातनः ॥ उवाचशङ्करंपूर्वंपरिपूर्णतमो
द्विज ॥ ८४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ नचात्मनःप्रियःकश्चिच्छवेसर्वेषुबन्धुषु ॥ आत्मानंरक्षदक्षायदेहिचन्द्रंसुरेश्वर ॥ ८५ ॥ तप
स्विनांवरःशान्तस्त्वमेववैष्णवाग्रणीः ॥ समःसर्वेषुजीवेषुहिंसाक्रोधविवर्जितः ॥ ८६ ॥ दक्षःक्रोधीचदुर्द्धर्षस्तेजस्वीब्रह्मणःसुतः ॥ शि
ष्टोबिभेतिदुर्द्धर्षंनदुर्द्धर्षश्चकंचन ॥ ८७ ॥ नारायणवचःश्रुत्वाहसित्वाशङ्करःस्वयम् ॥ उवाचनीतिसारंच नीतिबीजंपरात्परम् ॥ ८८ ॥
शङ्करउवाच ॥ तपोदास्यामितेजश्चसर्वसिद्धिंचसम्पदम् ॥ प्राणांश्चनसमर्थोऽहंप्रदातुंशरणागतम् ॥ ८९ ॥ योददातिभयेनैवप्रपन्नं
शरणागतम् ॥ तंचधर्मःपरित्यज्ययातिशप्त्वासुदारुणम् ॥ ९० ॥ सर्वंत्यक्तुंसमर्थोऽहंनस्वधर्मंजगत्प्रभो ॥ यःस्वधर्मविहीनश्चसचसर्व
बहिष्कृतः ॥ ९१ ॥ यश्चधर्मंसदारक्षेद्धर्मस्तंपरिरक्षति ॥ धर्मवेदेश्वरंत्वंचकिंमांब्रूहिस्वमायया ॥ ९२ ॥ त्वंसर्वमातास्रष्टाचहन्ताचप
रिणामतः ॥ त्वयिभक्तिर्दृढायस्यतस्यकस्माद्भयंभवेत् ॥ ९३ ॥ शङ्करस्यवचःश्रुत्वाभगवान्सर्वभाववित् ॥ चन्द्रंचन्द्राद्रिनिष्कृष्य
दक्षायप्रददौहरिः ॥ ९४ ॥ प्रतस्थावर्द्धचन्द्रश्चनिर्व्याधिःशिवशेखरे ॥ निजग्राहपरंचन्द्रंविष्णुदत्तंप्रजापतिः ॥ ९५ ॥ यक्ष्मग्रस्तश्चतं
३

दृष्ट्वादक्षस्तुष्टावमाधवम् ॥ पक्षेपूर्णंक्षतंपक्षेतंचकारहरिःस्वयम् ॥ ९६ ॥ कृष्णस्तेभ्योवरंदत्त्वाजगामस्वालयंद्विज ॥ दक्षश्चन्द्रंगृहीत्वा
चकन्याभ्यःप्रददौपुनः॥ ९७ ॥ चन्द्रस्ताश्चपरिप्राप्यविजहारदिवानिशम् ॥ समंददर्शताःसर्वास्तत्प्रभृत्येवकम्पितः ॥ ९८॥ इत्येवंक
थितंसर्वंकिञ्चित्सृष्टिक्रमंमुने ॥ श्रुतञ्चगुरुवक्त्रेणपुष्करेमुनिसंसदि ॥ ९९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेन
वमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ भृगोःपुत्रश्चच्यवनःशुक्रश्चज्ञानिनांवर ॥ क्रतोरपिक्रियाभार्य्यावालखिल्यानसूयत ॥
॥ १ ॥ त्रयःपुत्राश्चाङ्गिरसोबभूवुर्मुनिसत्तमाः ॥ बृहस्पतिरुतथ्यश्चशम्बरश्चापिशौनक ॥ २ ॥ वसिष्ठस्यसुतःशक्तिःशक्तेःपुत्रःपराश
रः ॥ पराशरसुतःश्रीमान्कृष्णद्वैपायनोहरिः ॥ ३ ॥ व्यासपुत्रःशिवांशश्चशुकश्चज्ञानिनांवरः ॥ विश्वश्रवाःपुलस्त्यस्ययस्यपुत्रोधने
श्वरः ॥ ४ ॥ शौनकउवाच ॥ अहोपुराणविदुषामत्यंतंदुर्गमंवचः ॥ नवुद्धंवचनंकिंचिद्धिनेशोत्पत्तिपूर्वकम् ॥ ५ ॥ अधुनाकथितंज
न्मधनेशस्येश्वरादिदम् ॥ पुनर्भिन्नक्रमंजन्मब्रवीषिकथमेवमाम् ॥ ६ ॥ सौतिरुवाच ॥ वभूवुरेतेदिक्पालाःपुराचपरमेश्वरात् ॥ पुन
श्चब्रह्मशापेनसचविश्वश्रवस्सुतः ॥ ७ ॥ गुरवेदक्षिणांदातुमुतथ्यश्चधनेश्वरम् ॥ ययाचेकोटिसौवर्णंयत्नतश्चप्रचेतसे ॥ ८ ॥ धनेशोवि
रसोभूत्वातस्मैतद्दातुमुद्यतः ॥ चकारभस्मसाद्विप्रपुनर्जन्मललाभसः ॥ ९ ॥ तेनविश्रवसःपुत्रःकुवेरश्चधनाधिपः ॥ रावणःकुम्भकर्ण
श्चधार्मिकश्चविभीषणः ॥ १० ॥ पुलहस्यसुतोवात्स्यःशाण्डिल्यश्चरुचेःसुतः ॥ सावर्णिगौतमाज्जज्ञेमुनिप्रवरएवसः ॥ ११ ॥ काश्य
पःकश्यपाज्जातोभरद्वाजोबृहस्पतेः ॥ (स्वयंवात्स्यश्चपुलहात्सावर्णिगौतमात्तथा ॥ १२ ॥ शाण्डिल्यश्चरुचेःपुत्रोमुनिस्तेजस्विनांव
रः ॥) बभूवुःपञ्चगोत्राश्चएतेषांप्रवराभवे ॥ १३ ॥ बभूवुर्ब्रह्मणोवक्त्रादन्याब्राह्मणजातयः ॥ ताःस्थितादेशभेदेषुगोत्रशून्याश्चशौनक ॥
॥ १४ ॥ चंद्रादित्यमनूनाञ्चप्रवराःक्षत्रियाःस्मृताः ॥ ब्रह्मणोबाहुदेशाच्चैवान्याःक्षत्रियजातयः ॥ १५ ॥ ऊरुदेशाच्चवैश्याश्चपादतःशूद्र
जातयः ॥ तासांसङ्करजातेनबभूवुर्वर्णसङ्कराः ॥ १६ ॥ गोपनापितभिल्लाश्चतथामोदककूबरौ ॥ ताम्बूलिस्वर्णकारौचवणिग्जातयएव
वच ॥ १७ ॥ इत्येवमाद्याविप्रेन्द्रसच्छूद्राःपरिकीर्त्तिताः ॥ शूद्राविशोस्तुकरणोम्बष्ठोवैश्यद्विजन्मनोः ॥ १८ ॥ विश्वकर्माचशूद्रायां

वीर्य्याधानंचकारसः ॥ ततोबभूवुःपुत्राश्चनवैतेशिल्पकारिणः ॥ १९ ॥ मालाकारःकर्मकारःशंखकारःकुविन्दकः ॥ कुम्भकारःकांस्य
कारःषडैतेशिल्पिनांवराः ॥ २० ॥ सूत्रधारश्चित्रकारःस्वर्णकारस्तथैवच ॥ पतितास्तेब्रह्मशापादयाज्यावर्णसङ्कराः ॥ २१ ॥ ॥ शौन
कउवाच ॥ ॥ कथंदेवोविश्वकर्मावीर्य्याधानञ्चकारसः ॥ शूद्रायामधमायांचकथंतेपतितास्त्रयः ॥ २२ ॥ कथंतेषुब्रह्मशापोह्यभव
त्केनहेतुना ॥ हेपुराणविदां श्रेष्ठतन्नःशंसितुमर्हसि ॥ २३ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ घृताचीकामतःकामंवेषंचक्रेमनोहरम् ॥ तामप
श्यद्विश्वकर्मागच्छन्तींपुष्करेपथि ॥ २४ ॥ आगच्छत्तद्विलोकाचप्रसादोत्फुल्लमानसः ॥ तांययाचेसशृङ्गारंकामेनहृतचेतनः ॥
॥ २५ ॥ रत्नालङ्कारभूषाढ्यांसर्वावयवकोमलाम् ॥ यथाषोडशवर्षीयांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥२६ ॥ बृहन्नितम्बभारार्त्तांमुनिमानस
मोहिनीम् ॥ अतिवेगकटाक्षेणलोलांकामातिपीडिताम् ॥ २७ ॥ तच्छ्रोणींकठिनांदृष्ट्वावायुनापहृतांशुकाम् ॥ अतीवोच्चैःस्तनयुगं
कठिनंवर्तुलंपरम् ॥ २८ ॥ सुस्मितंचारुवक्त्रंचशरच्चंद्रविनिंदकम् ॥ पक्वबिम्बफलारक्तस्वोष्ठाधरमनोहरम् ॥ २९ ॥ सिंदूरबिंदुसंयु
क्तंकस्तूरीबिंदुसंयुतम् ॥ कपोलमुज्ज्वलंशश्वन्महार्हमणिकुण्डलम् ॥ ३० ॥ तामुवाचप्रियांशांतांकामशास्त्रविशारदः ॥ कामाग्निव
र्द्धनोद्योगिवचनंश्रुतिसुन्दरम् ॥ ३१ ॥ ॥ विश्वकर्मोवाच ॥॥ अयिक्वयासिललितेममप्राणाधिकेप्रिये ॥ ममप्राणांश्चापहृत्यतिष्ठका
न्तेक्षणंशुभे ॥ ३२ ॥ त्वदेवान्वेषणंकृत्वाभ्रमामिजगतीतलम् ॥ स्वप्राणांस्त्यक्तुमिष्टोऽहंत्वांनदृष्ट्वाहुताशने ॥ ३३ ॥ त्वंकामलोकंया
सीति श्रुत्वारम्भामुखान्मया ॥ आगच्छमहमेवाद्यचास्मिन्वर्त्मन्यवस्थितः ॥ ३४ ॥ अहोसरस्वतीतीरेपुष्पोद्यानेमनोहरे ॥ सुगंधि
मंदशीतेनवायुनासुरभीकृते ॥ ३५ ॥ यभकांतेमयासार्द्धंयूनाकांतेनशोभने ॥ विदग्धायाविदग्धेनसङ्गमोगुणवान्भवेत् ॥ ३६ ॥ स्थि
रयौवनसंयुक्तात्वमेवचिरजीविनी ॥ कामुकीकोमलांगीचसुन्दरीषुचसुन्दरी ॥ ३७ ॥ मृत्युंजयवरेणैवमृत्युकन्याजितामया ॥ कुबेर
भवनंगत्वाधनंलब्धंकुबेरतः ॥ ३८॥ रत्नमालाचवरुणाद्वायोःस्त्रीरत्नभूषणम् ॥ वह्निशुद्धंवस्त्रयुगंवह्नेःप्राप्तंमहौजसः ॥ ३९ ॥ कामशा
स्त्रंकामदेवाद्योषिद्रञ्जनकारणम् ॥ शृङ्गारशिल्पंयत्किञ्चिल्लब्धंचन्द्राच्चदुर्लभम् ॥ ४० ॥ रत्नमालांवस्त्रयुग्मंसर्वाण्याभरणानिच ॥

[illegible]हृदिकृतंप्रातन्तत्क्षणमेवच ॥४१॥ गृहेतानिचसंस्थाप्यचागतोऽन्वेषणेभवे ॥ विरामेसुखसम्भोगेतुभ्यंदास्यामिसाम्प्रतम् ॥ ब्र. खं.
[illegible] कामुकस्यवचःश्रुत्वाघृताचीसस्मितामुने ॥ ददौप्रत्युत्तरंशीघ्रंनीतियुक्तंमनोहरम् ॥ ४३ ॥ घृताच्युवाच ॥ त्वयायदुक्तंभ अ० १८
[illegible]करोम्यधुनापरम् ॥ किन्तुसामयिकंवाक्यंब्रवीष्यामिस्मरातुर ॥ ४४ ॥ कामदेवालयंयामि कृतवेषाचतत्कृते ॥ यद्दिनेयत्कृ
[illegible]मोवयंतेषाञ्चयोषितः ॥ ४५ ॥ अद्याहंकामपत्नीचगुरुपत्नीतवाधुना ॥ त्वयोक्तमधुनेदञ्चपठितं कामदेवतः ॥ ४६ ॥ विद्यादाता
मन्त्रदातागुरुर्लक्षगुणैःपितुः ॥ मातुःसहस्रगुणवान्नास्त्यन्यस्तत्समोगुरुः ॥ ४७ ॥ गुरोःशतगुणैःपूज्यागुरुपत्नीश्रुतौश्रुता ॥ पितुःश
तगुणंपूज्यायथामाताविचक्षण ॥ ४८ ॥ मात्रासमागमेसूनोर्यावान्दोषःश्रुतौश्रुतः ॥ ततोलक्षगुणोदोषोगुरुपत्नीसमागमे ॥ ४९ ॥ मात
रित्येवशब्देनयाञ्चसम्भाषतेनरः ॥ सामातृतुल्यासत्येनधर्मःसाक्षीसतामपि ॥ ५० ॥ तयाहिसंगतोयस्स्यात्कालसूत्रंप्रयातिसः ॥
तत्रघोरेवसत्येवयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ५१ ॥ मात्रासहसमायोगेततोदोषश्चतुर्गुणः ॥ सार्द्धञ्चगुरुपत्न्याचतल्लक्षगुणएवच ॥ ५२ ॥
कुम्भीपाकेपतत्येवयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ प्रायश्चित्तंपापिनश्चतस्यनैवश्रुतौश्रुतम् ॥ ५३ ॥ चक्राकारंकुलालस्यतीक्ष्णधारञ्चखड्गवत् ॥
वसामूत्रपुरीषैश्चपरिपूर्णंसुदुस्तरम् ॥ ५४ ॥ शूलवत्कृमिसंयुक्तंतप्तमग्निसमंद्रवत् ॥ पापिनांतद्विहारञ्चकुम्भीपाकप्रकीर्तितम् ॥ ५५ ॥
यावान्दोषोहिपुंसाञ्चगुरुपत्नीसमागमे ॥ तावांश्चगुरुपत्न्यांवैतत्रचेत्कामुकीयदि ॥ ५६ ॥ अद्ययास्यामिकामस्यमन्दिरंतस्यकामि
नी ॥ वेषंकृत्वागमिष्यामित्वत्कृतेऽहंदिनान्तरे ॥ ५७ ॥ घृताचीवचनंश्रुत्वाविश्वकर्मारुरोपताम् ॥ शशापशूद्रयोनिञ्चव्रजेतिजगतीत
ले ॥ ५८ ॥ घृताचीतद्वचःश्रुत्वातंशशापसुदारुणम् ॥ लभजन्मभवेत्वञ्चस्वर्गभ्रष्टोभवेतिच ॥ ५९ ॥ घृताचीकामुमुक्त्वाचसागच्छत्का
ममन्दिरम् ॥ कामेनसुरतंकृत्वाकथयामासतांकथाम् ॥ ६० ॥ साभारतेचकामोत्त्यागोपस्यमदनस्यच ॥ पत्न्यांप्रयागेनगरेलेभेज
न्मचशौनक ॥ ६१ ॥ जातिस्मरातत्प्रसूताबभूवचतपस्विनी ॥ वरंनवव्रेधर्मिष्ठातपस्यायांमनोदधौ ॥ ६२ ॥ तपश्चकारतपसातप्तका ॥ १४ ॥
ञ्चनसन्निभा ॥ दिव्यञ्चशतवर्षंसागंगातीरेमनोरमे ॥ ६३ ॥ वीर्य्येणसुरकारोश्चनवपुत्रान्प्रसूयसा ॥ पुनःस्वर्लोकंगत्वाचसाघृताचीब

भूवह ॥ ६४ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कथंवीर्य्यंसादधारसुरकारोस्तपस्विनी ॥ पुत्रान्नवप्रसूताचकुत्रवाकतिंवासरान् ॥ ६५ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ विश्वकर्मातुतच्छापंसमाकर्ण्यरुषान्वितः ॥ जगामब्रह्मणःस्थानंशोकेनहृतचेतनः ॥ ६६ ॥ नत्वास्तुत्वाचब्रह्मा
णंकथयामासतांकथाम् ॥ ललाभजन्मब्राह्मण्यांपृथिव्यांसाज्ञयाविधेः ॥ ६७॥ सएवब्राह्मणोभूत्वाभुविकारुर्बभूवह ॥ नृपाणाञ्चगृहस्था
नांनानाशिल्पंचकारह ॥ ६८ ॥ शिल्पञ्चकारयामाससर्वेभ्यःसर्वतःसदा ॥ विचित्रंविविधंशिल्पमाश्चर्य्यंसुमनोहरम् ॥ ६९ ॥ एक
दातुप्रयागेचशिल्पंकृत्वानृपस्यच ॥ स्नातुंजगामगङ्गांसचापश्यत्तत्रकामिनीम् ॥ ७० ॥ घृताचींनवरूपांचयुवतींतांतपस्विनीम् ॥
जातिस्मरांतांबुबुधेसचजातिस्मरोद्विज ॥ ७१ ॥ दृष्ट्वासकामःसहसाबभूवहृतचेतनः ॥ उवाचमधुरंशान्तःशान्तांतांचतपस्विनीम् ॥
॥ ७२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ अहोऽधुनात्वमत्रैवघृताचिसुमनोहरे ॥ मामांस्मरसिरम्भोरुविश्वकर्माऽहमेवच ॥ ७३ ॥ शाप
मोक्षंकरिष्यामिभजमांतवसुन्दरि ॥ त्वत्कृतेऽतिदहत्येवमनोमेसचमन्मथः ॥ ७४ ॥ द्विजस्यवचनंश्रुत्वाघृताचीनवरूपिणी ॥ उवा
चमधुरंशान्तानीतियुक्तंपरंवचः ॥ ७५ ॥ ॥ गोपिकोवाच ॥ ॥ तद्दिनेकामकान्ताहमधुनाचतपस्विनी ॥ कथंत्वयासंगतास्यां
गंगातीरेचभारते ॥ ७६ ॥ विश्वकर्मन्निदंपुण्यंकर्मक्षेत्रञ्चभारतम् ॥ अत्रयत्क्रियतेकर्मभोगोऽन्यत्रशुभाशुभम् ॥ ७७ ॥ धर्मी
मोक्षकृतेजन्मप्रलभ्यतपसःफलात् ॥ निबद्धःकुरुतेकर्ममोहितोविष्णुमायया ॥ ७८ ॥ मायानारायणीशानापरितुष्टाचयंभवेत् ॥
तस्मैददातिश्रीकृष्णोभक्तिंतन्मंत्रमीप्सितम् ॥ ७९ ॥ योमूढोविषयासक्तोलब्धजन्माचभारते ॥ विहायकृष्णंसर्वेशंसमुग्धोविष्णु
मायया ॥ ८० ॥ सर्वंस्मरामिदेवाहमहोजातिस्मरापुरा ॥ घृताचीसुरवेश्याहमधुनागोपकन्यका ॥ ८१ ॥ तपःकरोमिमोक्षार्थंगं
गातीरेसुपुण्यदे ॥ नात्रस्थलञ्चक्रीडायाःस्थिरस्त्वंभवकामुका ॥ ८२ ॥ अन्यत्रकृतपापंचगंगायांचविनश्यति ॥ गंगातीरेकृतं
पापंसद्योलक्षगुणंभवेत् ॥ ८३ ॥ तत्तुनारायणक्षेत्रेतपसाचविनश्यति ॥ यद्येवकामंतःकृत्वानिवृत्तश्चभवेत्पुनः ॥ ८४ ॥ घृता
चीवचनंश्रुत्वाविश्वकर्मानिलाकृतिः ॥ जगामतांगृहीत्वाचमलयंचन्दनालयम् ॥ ८५ ॥ रम्यायांमलयद्रोण्यांपुष्पतल्पेमनोरमे ॥

पुष्पचन्दनवातेनसंततंसुरभीकृते ॥ ८६ ॥ चकारसुखसम्भोगंतयासविजनेवने ॥ पूर्णंद्वादशवर्षंचबुबुधेनदिवानिशम् ॥ ८७ ॥ बभूव
गर्भःकामिन्याःपरिपूर्णःसुदुर्वहः ॥ सासुषावचतत्रैवपुत्रान्नवमनोहरान् ॥ ८८ ॥ कृतशिक्षितशिल्पांश्चज्ञानयुक्तांश्चशौनक ॥ पूर्णप्रा
क्तनतोयुग्यान्बलयुक्तान्विचक्षणान् ॥ ८९ ॥ मालाकारान्कर्मकारान्छङ्खकारान्कुविन्दकान् ॥ कुम्भकारान्सूत्रकारन्स्वर्णचित्रकरां
स्तथा ॥ ९० ॥ तौचतेभ्योवरंदत्त्वाताउन्संस्थाप्यमहीतले ॥ मानवींतनुमुत्सृज्यजग्मतुर्निजमन्दिरम् ॥ ९१ ॥ स्वर्णका
रःस्वर्णचौर्य्याद्ब्राह्मणानांद्विजोत्तम ॥ बभूवपतितःसद्योब्रह्मशापेनकर्मणा ॥ ९२ ॥ सूत्रधारोद्विजानान्तुशापेनपतितोभुवि ॥ शीघ्रंच
यज्ञकाष्ठानिनददौतेनहेतुना ॥ ९३ ॥ व्यतिक्रमेणचित्राणांसद्यश्चित्रकरस्तथा ॥ पतितोब्रह्मशापेनब्राह्मणानांचकोपतः ॥ ९४ ॥
कश्चिद्वणिग्विशेषश्चसंसर्गात्स्वर्णकारिणः ॥ स्वर्णचौर्य्यादिदोषेणपतितोब्रह्मशापतः ॥ ९५ ॥ कुलटायांचशूद्रायांचित्रकारस्यवीर्य्य
तः ॥ बभूवाट्टालिकाकारःपतितोजारदोषतः ॥ ९६ ॥ अट्टालिकाकारबीजात्कुम्भकारस्ययोषिति ॥ बभूवकोटकःसद्यःपतितोगृह
कारकः ॥ ९७ ॥कुम्भकारस्यबीजेनसद्यःकोटकयोषिति ॥ बभूवतैलकारश्चकुटिलःपतितोभुवि ॥ ९८ ॥ सद्यःक्षत्रियबीजेनराजपुत्र
स्ययोषिति ॥ बभूवतीवरश्चैवपतितोजारदोषतः ॥९९॥ तीवरस्यतुबीजेनतलकारस्ययोषिति ॥ बभूवपतितोदस्युर्लेटश्चपरिकीर्तितः॥
॥ १०० ॥ लेटस्तीवरकन्यायांजनयामासषट्सुतान् ॥ माल्लंमन्त्रंमातरञ्चभंडंकोलंकलन्दरम् ॥ १०१ ॥ ब्राह्मण्यांशूद्रवीर्य्येणपतितो
जारदोषतः ॥ सद्योबभूवचण्डालःसर्वस्मादधमोऽशुचिः ॥ १०२ ॥ तीवरेणचचण्डाल्यांचर्मकारोबभूवह ॥ चर्मकार्य्यांञ्चचण्डालान्मां
सच्छेदोबभूवह ॥ १०३ ॥ मांसच्छेद्यांतीवरेणकोंचश्चपरिकीर्त्तितः ॥ कोंचस्त्रियान्तुकैवर्त्तात्कर्त्तारःपरिकीर्त्तितः ॥ १०४ ॥ सद्यश्चण्डा
लकन्यायांलेटवीर्य्येणशौनक ॥ बभूवतुस्तौद्वौपुत्रौदुष्टौहड्डिडमौतथा ॥ १०५ ॥ क्रमेणहड्डिकन्यायांसद्यश्चण्डालवीर्य्यतः ॥ बभूवुःप
ञ्चपुत्राश्चदुष्टावनचराश्चते ॥ १०६ ॥ लेटात्तीवरकन्यायांगंगातीरेचशौनक ॥ बभूवसद्योयोबालोगंगापुत्रःप्रकीर्तितः ॥ १०७ ॥ गंगापु

१ नटइतिपाठः । २ मल्लमितिपाठः । ३ कर्मकारइति पाठः । ४ कोरश्चेति कांडार इतिवापाठः ।

त्रस्यकन्यायांवीर्य्याद्वैवेषधारिणः ॥ बभूववेषधारीचपुत्रोयुंगीप्रकीर्तितः ॥ १०८ ॥ वैश्यात्तीवरकन्यायांसद्यःशुण्डीबभूवह ॥ शुण्डीयोषितिवैश्यात्तुपौण्ड्रकश्चबभूवह ॥ १०९ ॥ क्षत्रात्करणकन्यायांराजपुत्रोबभूवह ॥ राजपुत्र्यांतुकरणादागरीतिप्रकीर्तितः ॥ ११० ॥ क्षत्रवीर्य्येणवैश्यायांकैवर्त्तःपरिकीर्तितः ॥ कलौतीवरसंसर्गाद्धीवरःपतितोभुवि ॥ १११ ॥ तीवर्य्यांधीवरात्पुत्रोबभूवरजकःस्मृतः ॥ रजक्यांतीवराच्चैवकोयालीतिबभूवह ॥ ११२ ॥ नापिताद्गोपकन्यायांसर्वस्वीतस्ययोषिति ॥ क्षात्राद्बभूवव्याधश्चबलवान्मृगहिंसकः ॥ ११३ ॥ तीवराच्छुंडिकन्यायांबभूवुःसतपुत्रकाः ॥ तेकलौहड्डिसंसर्गाद्बभूवुर्दस्यवःसदा ॥ ११४ ॥ ब्राह्मण्यामृषिवीर्य्येणऋतोःप्रथमवासरे ॥ कुत्सितश्चोदरेजातःकूदरस्तेनकीर्तितः ॥ ११५ ॥ तदशौचंविप्रतुल्यंपतितोऋतुदोषतः ॥ सद्यःकोटकसंसर्गादधमोजगतीतले ॥ ११६ ॥ क्षत्रवीर्य्येणवैश्यायामृतोःप्रथमवासरे ॥ जातःपुत्रोमहादस्युर्बलवांश्चधनुर्द्धरः ॥ ११७ ॥ चकारवागतीतंचक्षत्रियेणापिवारितः ॥ तेनजात्याःसपुत्रश्चवागतीतः प्रकीर्तितः ॥ ११८ ॥ क्षत्रवीर्य्येणशूद्रायामृतुदोषेणपापतः ॥ बलवन्तोदुरन्ताश्चबभूवुर्म्लेच्छजातयः ॥ ११९ ॥ अविद्धकर्णाःक्रूराश्चनिर्भयारणदुर्जयाः ॥ शौचाचारविहीनाश्चदुर्द्धर्षाधर्मवर्जिताः ॥ १२० ॥ म्लेच्छात्कुविन्दकन्यायांजोलाजातिर्बभूवह ॥ जोलात्कुविन्दकन्यायांशरांकःपरिकीर्तितः ॥ १२१ ॥ वर्णसङ्करदोषेणबह्व्यश्चाश्रुतजातयः ॥ तासांनामानिसंख्याश्चकोवावक्तुंक्षमोद्विज ॥ १२२ ॥ वैद्योऽश्विनीकुमारेणजातोविप्रस्ययोषिति ॥ वैद्यवीर्य्येणशूद्रायांबभूवुर्बहवोजनाः ॥ १२३ ॥ तेचग्राम्यगुणज्ञाश्चमन्त्रौषधिपरायणाः ॥ तेभ्यश्चजाताःशूद्रायांयेव्यालग्राहिणोभुवि ॥ १२४ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कथंब्राह्मणपत्न्यान्तुसूर्य्यपुत्रोऽश्विनीसुतः ॥ अहोकेनाविवेकेनवीर्य्याधानंचकारह ॥ १२५ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ गच्छन्तींतीर्थयात्रायांब्राह्मणींरविनन्दनः ॥ ददर्शकामुकःशान्तःपुष्पोद्यानेचनिर्जने ॥ १२६ ॥ तयानिवारितोयत्नाद्बलेनबलवान्सुरः ॥ अतीवसुन्दरींदृष्ट्वावीर्य्याधानंचकारसः ॥ १२७ ॥ द्रुतंतत्याजगर्भंसांपु

१ कोयालीतिपाठः ।

ष्पोद्यानेमनोहरे ॥ सद्योवभूवपुत्रश्चतप्तकांचनसन्निभः ॥ १२८ ॥ सपुत्रास्वामिनोगेहंजगामव्रीडितासदा ॥ स्वामिनंकथयामास
यन्मार्गे दैवसङ्कटम् ॥ १२९ ॥ विप्रोरोपेणतत्याजतंचपुत्रंस्वकामिनीम् ॥ सरिद्बभूवयोगेनसाचगोदावरीस्मृता ॥ १३० ॥ पुत्रं
चिकित्साशास्त्रंचपाठयामासयत्नतः ॥ नानाशिल्पंचमंत्रंचस्वयंसरविनन्दनः ॥ १३१ ॥ विप्रश्चवेतनाज्ज्योतिर्गणनाच्चनिरन्तर
म् ॥ वेदधर्मपरित्यक्तोबभूवगणकोभुवि ॥ १३२ ॥ लोभीविप्रश्चशूद्राणामग्रेदानंगृहीतवान् ॥ ग्रहणेमृतदानानामग्रादानीवभूवमः ॥
॥ १३३ ॥ कश्चित्पुमान्ब्रह्मयज्ञेयज्ञकुण्डात्समुत्थितः ॥ समूतोधर्मवक्ताचमत्पूर्वपुरुपःस्मृतः ॥ १३४ ॥ पुराणंपाठयामासतञ्चब्र
ह्माकृपानिधिः ॥ पुराणवक्तासूतश्चयज्ञकुण्डसमुद्भवः ॥ १३५ ॥ वैश्यायांसूतवीर्य्येणपुमानेकोबभूवह ॥ सभट्टोवावदूकश्चसर्वेषांस्तु
तिपाठकः ॥ १३६ ॥ एवंतेकथितःकिंचित्पृथिव्यांजातिनिर्णयः ॥ वर्णसङ्करदोषेणबह्व्योऽन्याःसंतिजातयः ॥ १३७ ॥ संबंधोयेषु
येषांयःसर्वजातिषुसर्वतः ॥ तत्त्वंब्रवीमिवेदोक्तंब्रह्मणाकथितंपुरा ॥ १३८ ॥ पितातातस्तुजनकोजन्मदाताप्रकीर्तितः ॥ अम्बामाताच
जननीजनयित्रीप्रसूरपि ॥ १३९ ॥ पितामहः पितृपितातत्पिताप्रपितामहः ॥ अतऊर्ध्वंज्ञातयश्चसगोत्राःपरिकीर्तिताः ॥ १४० ॥
मातामहःपितामातुः प्रमातामहएवच ॥ मातामहस्यजनकस्तत्पितावृद्धपूर्वकः ॥ १४१ ॥ पितामहीपितुर्मातातच्छ्वश्रूःप्रपितामही ॥
तच्छ्वश्रूश्चपरिज्ञेयासावृद्धप्रपितामही ॥ १४२ ॥ मातामहीमातृमातामातृतुल्याचपूजिता ॥ प्रमातामहीतिज्ञेयाप्रमातामहकामिनी ॥
॥ १४३ ॥ वृद्धमातामहीज्ञेयातत्पितुःकामिनीतथा ॥ पितृभ्रातापितृव्यश्चमातृभ्राताचमातुलः ॥ १४४ ॥ पितृष्वसापितुर्मातृष्वसा
मातुस्स्वसास्मृता ॥ सूनुश्चतनयःपुत्रोदायादश्चात्मजस्तथा ॥ १४५ ॥ धनभाग्वीर्य्यजश्चैवपुंसिजन्येचवर्त्तते ॥ जन्यायांदुहिता
कन्याचात्मजापरिकीर्तिता ॥ १४६ ॥ पुत्रपत्नीवधूर्ज्ञेयाजामातादुहितुःपतिः ॥ पतिःप्रियश्चभर्ताचस्वामिकान्तेचवर्तते ॥ १४७ ॥
देवरःस्वामिनोभ्राताननांदास्वामिनःस्वसा ॥ श्वशुरःस्वामिनस्तातःश्वश्रूश्चस्वामिनःप्रसूः ॥ १४८ ॥ भार्य्याजायाप्रियाकान्तास्त्रीश्च
पत्नीप्रकीर्तिता ॥ पत्नीभ्राताश्यालकश्चस्वसापत्न्याश्चश्यालिका ॥ १४९ ॥ पत्नीमातातथाश्वश्रूस्तत्पिताश्वशुरःस्मृतः ॥ सगर्भः

सोदरोभ्रातासगर्भाभगिनीस्मृता ॥ १५० ॥ भगिनीजोभागिनेयोभातृजोभ्रातृपुत्रकः ॥ आवुत्तोभगिनीकान्तोभगिनीपतिरेवच ॥ ॥ १५१ ॥ श्यालीपतिस्तुभ्राताचश्वशुरैकत्वहेतुना ॥ श्वशुरस्तुपिताज्ञेयोजन्मदातुः समोमुने ॥ १५२ ॥ अन्नदाताभयत्रातापत्नीतातस्तथैवच ॥विद्यादाताजन्मदातापंचैतेपितरोनृणाम् ॥ १५३ ॥ अन्नदातुश्चयापत्नीभगिनीगुरुकामिनी ॥ माताचतत्सपत्नीचकन्यापुत्रप्रियातथा ॥ १५४ ॥ मातुर्मातापितुर्माताश्वश्रूपित्रोःस्वसातथा ॥ पितृव्यस्त्रीमातुलानीमातरश्चचतुर्दश ॥ १५५ ॥ पौत्रस्तुपुत्रपुत्रेचप्रपौत्रस्तत्सुतेऽपिच ॥ तत्पुत्राद्याश्चयेवंश्याःकुलजाश्चप्रकीर्तिताः ॥ १५६ ॥ कन्यापुत्रश्चदौहित्रस्तत्पुत्राद्याश्चबांधवाः ॥ भागिनेयसुताद्याश्चपुरुषाबांधवाःस्मृताः ॥ १५७ ॥ भ्रातृपुत्रस्यपुत्राद्यास्तेपुनर्ज्ञातयः मृताः ॥ गुरुपुत्रस्तथाभ्राताषोष्यः परमबान्धवः ॥ १५८ ॥ गुरुकन्याचभगिनीपोष्यामातृसमामुने ॥ पुत्रस्यचगुरुर्भ्रातापोष्यःसुस्निग्धबान्धवः ॥ १५९ ॥ पुत्रस्यश्वशुरोभ्राताबन्धुर्वैवाहिकःस्मृतः ॥ कन्यायाःश्वशुरेचैवतत्सम्बन्धःप्रकीर्तितः ॥ १६० ॥ गुरुश्चकन्यकायाश्चभ्राताशुस्निग्धबान्धवः ॥ गुरुश्वशुरभ्रातॄणांगुरुतुल्यःप्रकीर्तितः ॥ १६१ ॥ बन्धुतायेनसार्द्धंचतन्मित्रंपरिकीर्तितम् ॥ मित्रंसुखप्रदंज्ञेयंदुःखदोरिपुरुच्यते ॥ ॥ १६२ ॥ बान्धवोदुःखदोदैवान्निस्सम्बन्धोऽसुखप्रदः ॥ सम्बन्धास्त्रिविधाःपुंसांविप्रेन्द्रजगतीतले ॥ १६३ ॥ विद्याजोयोनिजश्चैवप्रीतिजश्चप्रकीर्तितः ॥ मित्रन्तुप्रीतिजंज्ञेयंससम्बन्धःसुदुर्लभः ॥ १६४ ॥ मित्रमातामित्रभार्य्यामातृतुल्यानसंशयः ॥ मित्रभ्रातामित्रपिताभ्रातृतातसमौनृणाम् ॥ १६५ ॥ चतुर्थंनामसम्बन्धर्मित्याहकमलोद्भवः ॥ जारश्चोपपतिर्बन्धुर्दुष्टासम्भोगकर्त्तरि ॥ ॥ १६६ ॥ उपपत्न्यांनवज्ञाचप्रेयसीचित्तहारिणी ॥ स्वामितुल्यश्चजारश्चनवज्ञागृहिणीसमा ॥ १६७ ॥ सम्बन्धोदेशभेदेचसर्वदेशेविगर्हितः ॥ अवैदिकोनिन्दितस्तुविश्वामित्रेणनिर्मितः ॥ १६८ ॥ दुस्त्यजश्चमहद्भिस्तुदेशभेदेविधीयते ॥ अकीर्तिजनकःपुंसांयोपितांचविशेषतः ॥ १६९ ॥ तेजीयसांनदोषायविद्यमानेयुगेयुगे ॥ १७० ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेजातिसम्बन्धनिर्णयोनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ शौनकउवाच ॥ द्विजःसभार्य्यांसंत्यज्यकिञ्चकारविशेषतः ॥ अश्विनोर्वामहाभागकिंनामंकस्यवंशजौ ॥ १ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
द्विजश्चसुतपानामभारद्वाजोमहामुनिः ॥ तपश्चकारकृष्णस्यलक्षवर्षंहिमालये ॥ २ ॥ महातपस्वीतेजस्वीप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥
ज्योतिर्ददर्शकृष्णस्यगगनेसंहसाक्षणम् ॥ ३ ॥ वरंसवव्रेनिर्लिप्तमात्मानंप्रकृतेःपरम् ॥ नचमोक्षंययाचेतंदास्यंभक्तिञ्चनिश्चलाम् ॥ ४ ॥
बभूवाकाशवाणीतिकुरुदारंपरिग्रहम् ॥ पश्चाद्दास्यंप्रदास्यामिभक्तिंभोगंक्षयेद्विज ॥ ५ ॥ पितॄणांमानसींकन्यांददौतस्मैविधिःस्वयम् ॥
तस्यांकल्याणमित्रश्चबभूवमुनिपुंङ्गव ॥ ६ ॥ यस्यस्मरणमात्रेणनभवेत्कुलिशाद्भयम् ॥ नद्रष्टव्यंबन्धुमात्रंनूनंतत्स्मरणाल्लभेत् ॥
॥ ७ ॥ कल्याणमित्रजननींपरित्यज्यमहामुनिः ॥ शशापसूर्य्यपुत्रञ्चयज्ञभाग्वर्जितोभव ॥ ८ ॥ ससोदरश्चवापूज्योभवेतिचसुराधम ॥
व्याधिग्रस्तोजडांगश्चभूयात्तेऽकीर्तिमानिति ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वासुतपागेहंप्रतस्थेसूनुनासह ॥ अश्विभ्यांसहितः सूर्य्यः प्रययौचतदन्ति
कम् ॥ १० ॥ पुत्राभ्यांव्याधियुक्ताभ्यांसूर्य्यस्त्रिजगताम्पतिः ॥ मुनीन्द्रंञ्चैसुतपसंसतुष्टावचशौनक ॥ ११ ॥ ॥ सूर्य्यउवाच ॥ ॥
क्षमस्वभगवन्विप्रविष्णुरूपयुगेयुगे ॥ ममपुत्रापराधञ्चभारद्वाजमुनीश्वर ॥ १२ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाद्याः सुराः सर्वेचसन्ततम् ॥ भुञ्जते
विप्रदत्तन्तुफलपुष्पजलादिकम् ॥ १३ ॥ ब्राह्मणावाहितादेवाः शश्वद्विश्वेषुपूजिताः ॥ नचविप्रात्परोदेवोविप्ररूपीस्वयंहरिः ॥ १४ ॥
ब्राह्मणेपरितुष्टेचतुष्टोनारायणः स्वयम् ॥ नारायणेचसन्तुष्टेसन्तुष्टाः सर्वदेवताः ॥ १५ ॥ नास्तिगङ्गासमंतीर्थंनचकृष्णात्परःसुरः ॥
नशङ्कराद्वैष्णवश्चनसहिष्णुर्धरापरा ॥ १६ ॥ नचसत्यात्परोधर्मोनसाध्वीपार्वतीपरा ॥ नदैवाद्बलवान्कश्चिन्नचपुत्रात्परः प्रियः ॥
॥ १७ ॥ नचव्याधिसमःशत्रुर्नचपूज्योगुरोःपरः ॥ नास्तिमातृसमोबन्धुर्नचमित्रंपितुःपरम् ॥ १८ ॥ एकादशीव्रतान्नान्यत्तपोनानश
नात्परम् ॥ परंसर्वधनंरत्नंविद्यारत्नंपरंततः ॥ १९ ॥ सर्वाश्रमैःपरोविप्रोनास्तिविप्रसमोगुरुः ॥ वेदवेदांगतत्त्वज्ञइत्याहकमलोद्भवः ॥ २० ॥
सूर्य्यस्यवचनंश्रुत्वाभारद्वाजोननामतम् ॥ नीरुजौचापितत्पुत्रौचकारतपसःफलात् ॥ २१ ॥ पश्चाच्चतवपुत्रौचयज्ञभाजौभविष्यतः ॥

कलिजादितिपाठः ।

इत्युक्तातश्चसुतपाःप्रणम्याहस्करंमुनिः ॥२२॥ जगामगङ्गांसंत्रस्तोहरिसेवनतत्परः ॥ पुत्राभ्यांसहितःसूर्य्योजगामनिजमन्दिरम् ॥२३॥
बभूवतुस्तौपूज्यौचयज्ञभाजौद्विजाशिषा ॥ एतत्सूर्यकृतंविप्रस्तोत्रंयोमानवःपठेत् ॥ विप्रपादप्रसादेनसर्वत्रविजयीभवेत् ॥ २४ ॥
ब्राह्मणेभ्योनमइतिप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ सस्नातः सर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ २५ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानितानितीर्थानिसागरे ॥
सागरेयानितीर्थानिविप्रपादेषुतानिच ॥ २६ ॥ विप्रपादोदकंपीत्वायावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ तावत्पुष्करपात्रेषुपिबंतिपितरोजलम् ॥ २७ ॥
विप्रपादोदकंपुण्यंभक्तियुक्तश्चयःपिबेत् ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ २८ ॥ महारोगीयदिपिबेद्विप्रपादोदकंद्विज ॥
मुच्यतेसर्वरोगाच्चमासमेकन्तुभक्तितः ॥ २९ ॥ [1]अविद्योवासविद्योवासंध्यापूतोहियोद्विजः ॥ सएवविष्णुसदृशोनहरौविमुखोयदि
॥ ३० ॥ घ्नन्तंविप्रंशपन्तंवानहन्यान्नचतंशपेत् ॥ गोभ्यःशतगुणंपूज्योहरिभक्तश्चसस्मृतः ॥ ३१ ॥ पादोदकञ्चनैवेद्यंभुङ्क्तेविप्रस्ययो
द्विज ॥ नित्योनैवेद्यभोजीयोराजसूयफलंलभेत् ॥ ३२ ॥ एकादश्यांनभुङ्क्तेयोनित्यंकृष्णंसमर्चयेत् ॥ तस्यपादोदकंप्राप्यस्थलंतीर्थं
भवेद्ध्रुवम् ॥ ३३ ॥ योभुङ्क्तेभोजनोच्छिष्टंनित्यंनैवेद्यभोजनम् ॥ कृष्णदेवस्यपूतोऽसौजीवन्मुक्तोमहीतले ॥ ३४ ॥ अन्नंविष्ठापयोमूत्रं
यद्विष्णोरनिवेदितम् ॥ द्विजानांकुलजातानामित्याहकमलोद्भवः ॥ ३५ ॥ ब्रह्माचब्रह्मपुत्राश्चसर्वेविष्णुपरायणाः ॥ ब्राह्मणस्तत्कु
लेजातोविमुखश्चहरौकथम् ॥ ३६ ॥ पित्रोर्मातामहादीनांसंसर्गस्यगुरोश्चवा ॥ दोषेणविमुखाःकृष्णेविप्राजीवन्मृताश्चते ॥ ३७ ॥
सकिंगुरुःसकिंतातःसाकिंपुत्रःसकिंसखा ॥ सकिंराजासकिंबन्धुर्नदद्याद्योहरौमतिम् ॥ ३८ ॥ अवैष्णवाद्द्विजाद्विप्रचण्डालोवैष्ण
वोवरः ॥ सगणःश्वपचोमुक्तोब्राह्मणोनरकंव्रजेत् ॥ ३९ ॥ सन्ध्याहीनोऽशुचिर्नित्यंकृष्णेवाविमुखोद्विजः ॥ सएवब्राह्मणाभासोवि
षहीनोयथोरगः ॥ ४० ॥ गुरुवक्त्राद्विष्णुमंत्रोयस्यकर्णेप्रविश्यति ॥ तंवैष्णवंमहापूतंजीवन्मुक्तंवदेद्विधिः ॥ ४१ ॥ पुंसांमातामहादी
नांशतैः सार्द्धंहरेःपदम् ॥ प्रयातिवैष्णवःपुंसामात्मनःकुलकोटिभिः ॥ ४२ ॥ ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्राश्चतस्रोजातयोयथा ॥ स्वतन्त्राजा

१ सन्ध्याहीनोऽप्यवैष्णवः तत्र विष्णुस्मरणादेस्सर्वत्रैवाचरणात् । स्मार्ताश्चपञ्चायतनपूजकाः ।

तिरेकाचविश्वस्मिन्वैष्णवाभिधा ॥ ४३ ॥ ध्यायन्तिवैष्णवाःशश्वद्गोविन्दपदपङ्कजम् ॥ ध्यायतेतांश्चगोविन्दःशश्वत्तेषाञ्चसन्निधौ ॥
॥४४॥ सुदर्शनंसंनियोज्यभक्तानांरक्षणायच ॥ तथापिनहिनिश्चिन्तोऽवतिष्ठेद्भक्तसन्निधौ ॥४५॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौति
शौनकसंवादेब्रह्मखण्डेविष्णुवैष्णवब्राह्मणप्रशंसानामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ ऋषिवंशप्रसंगे
नबभूवुर्विविधाःकथाः ॥ उपालम्भेनप्रस्तावात्कौतुकेनश्रुतामया ॥१॥ प्रजावान्सृज्जुःकेवाऊर्ध्वरेताश्चकश्चन ॥ पित्रासहविरोधेननार
दःकिञ्चकारसः ॥ २ ॥ पितुःशापेनपुत्रस्यकिंबभूवविरोधतः ॥ पितुर्वापुत्रशापेनसौतेतत्कथ्यतांशुभम् ॥ ३ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
हंसोयतिश्चारणिश्चवोढुःपञ्चशिखस्तथा ॥ अपान्तरतमाश्चैवसनकाद्याश्चशौनक ॥ ४ ॥ एतैर्विनान्येबहवोब्रह्मपुत्राश्चसन्ततम् ॥
सांसारिकाःप्रजावन्तोगुर्वाज्ञापरिपालकाः ॥ ५ ॥ अपूज्यःपुत्रशापेनस्वयंब्रह्माप्रजापतिः ॥ तेनैवब्रह्मणोमन्त्रंनोपासन्तेविपश्चितः ॥
॥ ६ ॥ नारदोगुरुशापेनगन्धर्वश्चबभूवसः ॥ कथयामिसुविस्तीर्णंतद्वृत्तांतंनिशामय ॥ ७ ॥ गन्धर्वराजःसर्वेषांगन्धर्वाणांवरोमहान् ॥
परमैश्वर्य्यसंयुक्तःपुत्रहीनोहिकर्मणा ॥ ८ ॥ गुर्वाज्ञयापुष्करेसपरमेणसमाधिना ॥ तपश्चकारशम्भोश्चकृपणोदीनमानसः ॥ ९ ॥
शिवस्यकवचंस्तोत्रंमन्त्रञ्चद्वादशाक्षरम् ॥ ददौगन्धर्वराजायवसिष्ठश्चकृपानिधिः ॥ १० ॥ जजापपरमंमन्त्रंदिव्यंवर्षशतंमुने ॥ पुष्क
रेसनिराहारःपुत्रदुःखेनतापितः ॥ ११ ॥ विरामेशतवर्षस्यददर्शपुरतःशिवम् ॥ भासयंतंदशदिशोज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ १२ ॥ मह
त्तेजस्स्वरूपञ्चभगवंतंसनातनम् ॥ ईषद्धास्यंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ १३ ॥ तपोरूपंतपोबीजंतपस्याफलदंफलम् ॥ शरणागत
भक्तायदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ १४ ॥ त्रिशूलपट्टिशधरंवृषभस्थंदिगम्बरम् ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंत्रिनेत्रंचंद्रशेखरम् ॥ १५ ॥ तप्तस्वर्णप्र
भाजुष्टजटाजालधरंवरम् ॥ नीलकण्ठञ्चसर्वज्ञंनागयज्ञोपवीतकम् ॥१६॥ संहर्त्तारंचसर्वेषांकालंमृत्युंजयंपरम् ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्ड
कोटिसंकाशमीश्वरम् ॥ १७ ॥ तत्त्वज्ञानप्रदंशांतंमुक्तिदंहरिभक्तिदम् ॥ दृष्ट्वाननामसहसागन्धर्वोदण्डवद्भुवि ॥ १८ ॥ वसिष्ठदत्तस्तो
त्रेणतुष्टावपरमेश्वरम् ॥ वरंवृणुष्वेतिशिवस्तमुवाचकृपानिधिः ॥ मययाचेहरेर्भक्तिंपुत्रंपरमवैष्णवम् ॥ १९ ॥ गन्धर्वस्यवचःश्रुत्वाचाह

सीचन्द्रशेखरः ॥ उवाचदीनंदीनेशोदीनबन्धुःसनातनम् ॥ २० ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ कृतार्थस्त्वंवरादेकादन्यच्चर्वितचर्वणम् ॥
गंधर्वराजवृणुषेकोवातृप्तोऽतिमंगले ॥ २१ ॥ यस्यभक्तिर्हरौवत्ससुदृढासर्वमंगला ॥ ससमर्थःसर्वविश्वंपातुंकर्त्तुंचलीलया ॥ २२ ॥
आत्मनःकुलकोटिंचशतंमातामहस्यच ॥ पुरुषाणांसमुद्धृत्यगोलोकंयातिनिश्चितम् ॥ २३ ॥ त्रिविधानिचपापानिकोटिज
न्मार्जितानिच ॥ निहत्यपुण्यभोगंचहरिदास्यंलभेद्ध्रुवम् ॥ २४ ॥ तावत्पत्नीसुतस्तावत्तावदैश्वर्यमीप्सितम् ॥ सुखंदुःखंनृणांतावद्या
वत्कृष्णेनमानसम् ॥ २५ ॥ कृष्णेमनसिसंजातेभक्तिखड्गोदुरत्ययः ॥ नराणांकर्मवृक्षाणांमूलच्छेदंकरोत्यहो ॥ २६ ॥ भवेद्येषांसुकृति
नांपुत्राःपरमवैष्णवाः ॥ कुलकोटिश्चतेषांतेउद्धरन्त्येवलीलया ॥ २७ ॥ चरितार्थःपुमानेकाद्वारमिच्छुर्वरादहो ॥ किंवरेणद्वितीयेन
पुंसांतृप्तिर्नमङ्गले ॥ २८ ॥ धनंसंचितमस्माकंवैष्णवानांसुदुर्लभम् ॥ श्रीकृष्णेभक्तिदास्यञ्चनवयंदातुमुत्सुकाः ॥ २९ ॥ वरयान्यं
वरंवत्सयत्तेमनसिवांछितम् ॥ इन्द्रत्वममरत्वंवाब्रह्मत्वंलभदुर्लभम् ॥ ३० ॥ सर्वसिद्धिंमहायोगंज्ञानंमृत्युजयादिकम् ॥ सुखेनसर्वदा
स्यामिहरिदास्यंत्यजध्रुवम् ॥ ३१ ॥ शङ्करस्यवचःश्रुत्वाशुष्ककण्ठोष्ठतालुकः ॥ उवाचदीनोदीनेशंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ३२ ॥
॥ गन्धर्वउवाच ॥ ॥ यत्पक्ष्मचालनेनैवब्रह्मणःपतनंभवेत् ॥ तद्ब्रह्मत्वंस्वप्नतुल्यंकृष्णभक्तोनचेच्छति ॥ ३३ ॥ इन्द्रत्वममरत्वंवासि
द्धियोगादिकंशिव ॥ ज्ञानंमृत्युजयाद्यंवानहिभक्तस्यवांछितम् ॥ ३४ ॥ सालोक्यसार्ष्टिसामीप्यसायुज्यंश्रीहरेरपि ॥ तत्र
निर्वाणमोक्षंचनहिवांछन्तिवैष्णवाः ॥ ३५ ॥ शश्वत्तत्रदृढाभक्तिर्हरिदास्यंसुदुर्लभम् ॥ स्वप्नेजागरणेभक्तावाञ्छन्त्येवंवरंवरम् ॥
॥ ३६ ॥ तद्दास्यंवैष्णवसुतंदेहिकल्पतरोवरम् ॥ त्वांप्राप्यलभतेतुष्टंवरंसर्ववरोऽवरः ॥ ३७ ॥ नदास्यसीदंचेच्छम्भोवरंदुष्कृतिनं
चमाम् ॥ कृत्वाहिस्वशिरश्छेदंप्रदास्यामिहुताशने ॥ ३८ ॥ गन्धर्ववचनंश्रुत्वातमुवाचकृपानिधिः ॥ भक्तंदीनंचभक्तेशोभक्तानु
ग्रहकारकः ॥ ३९ ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ हरिभक्तिंहरेर्दास्यंपुत्रंपरमवैष्णवम् ॥ चिरायुषंचगुणिनंशश्वत्सुस्थिरयौवनम् ॥४०॥

१ भवेयुरित्यर्थः । एकवचनंत्वत्रार्षम् ।

ज्ञानिनंसुन्दरवरंगुरुभक्तंजितेन्द्रियम् ॥ गन्धर्वराजप्रवरंवरेमंलभमाशुचः ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वाशंकरस्तस्माज्जगामस्वालयंमुने ॥
गन्धर्वराजःसन्तुष्टआजगामस्वमन्दिरम् ॥ ४२ ॥ प्रफुल्लमानसाःसर्वेमानवाःसिद्धकर्मणः ॥ नारदस्तस्यभार्य्यायांलेभेजन्म
चभारते ॥ ४३ ॥ सुषावपुत्रंसावृद्धापर्वतेगन्धमादने ॥ गुरुर्वसिष्ठोभगवान्नामचक्रेयथोचितम् ॥ ४४ ॥ बालकस्यचतस्यैव
मङ्गलंमङ्गलेदिने ॥ उपशब्दोधिकार्थश्चपूज्येचबर्हणःपुमान् ॥ पूज्यानामधिकोबालस्तेनोपबर्हणाभिधः ॥ ४५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते
महापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेनारदजेन्मकथनंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ पुत्रोत्सवे
चरत्नानिधनानिविविधानिच ॥ गन्धर्वराजःप्रददौब्राह्मणेभ्योमुदान्वितः ॥ १ ॥ उपबर्हणस्तुकालेनहरेर्मन्त्रंसुदुर्लभम् ॥
वसिष्ठेनतुसम्प्राप्यसचक्रेदुष्करंतपः ॥ २ ॥ एकदागण्डकीतीरेतञ्चसम्प्राप्तयौवनम् ॥ गन्धर्वपत्न्योददृशुर्मूर्च्छामापुश्चतत्क्षणम् ॥
॥ ३ ॥ ताश्चतीव्रंतपःकृत्वाप्राणान्संत्यज्ययोगतः ॥ पञ्चाशत्ताबभूवुश्चकन्याश्चित्ररथस्यच ॥ ४ ॥ उपबर्हणगन्धर्वंताश्चतंववि्रे
पतिम् ॥ मुदामालाददुस्तस्मैकामुक्यः पितुराज्ञया ॥ ५ ॥ गृहीत्वाताश्चगन्धर्वोयुवासुस्थिरयौवनः ॥ दिव्यंत्रिलक्षवर्षञ्चरेमेरहसिका
मुकः ॥ ६ ॥ ततोऽपिसुचिरंराज्यंकृत्वाताभिःसहानिशम् ॥ जगामब्रह्मणःस्थानंहरिगाथांजगौमुने ॥ ७ ॥ दृष्ट्वासरम्भारम्भोरुनर्तने
कठिनंस्तनम् ॥ बभूवस्खलनंतस्यगन्धर्वस्यमहात्मनः ॥ ८ ॥ द्रुतंतत्याजसङ्गीतंमूर्च्छांप्रापसभातले ॥ उच्चैःप्रजहसुर्देवाब्रह्माकोपाच्छ
शापतम ॥ ९ ॥ व्रजत्वंशूद्रयोनिञ्चगान्धर्वींतनुमुत्सृज ॥ कालेवैष्णवसंसर्गान्मत्पुत्रस्त्वंभविष्यसि ॥ १० ॥ विनाविपत्तेर्महिमापुंसां
नैवभवेत्सुत ॥ सुखंदुःखंचसर्वेषांक्रमेणप्रभवेदिति ॥ ११ ॥ इत्येवमुक्त्वासविधिरमच्छत्पुष्कराद्गृहम् ॥ उपबर्हणगन्धर्वस्सजहौतांतनुं
तदा ॥ १२ ॥ मूलाधारंस्वाधिष्ठानंमणिपूरमनाहतम् ॥ विशुद्धमाज्ञाख्यंचेतिभित्त्वाषट्चक्रमेवच ॥ १३ ॥ इडांसुषुम्णांमेधांचपिंगलां
प्राणहारिणीम् ॥ सर्वज्ञानप्रदांचैवमनस्संयमिनींतथा ॥ १४ ॥ विशुद्धांचनिरुद्धांचवायुसंचारिणींतथा ॥ तेजश्शुष्ककरींचैवबलपुष्टि

१ वरमिमंलभेत्यर्थः । सन्धिर्विभक्तिलोपश्चार्षः ।

करींतथा ॥१५॥ बुद्धिसंचारिणींचैवज्ञानजृम्भनकारिणीम् ॥ सर्वप्राणहरांचैवपुनर्जीवनकारिणीम् ॥ १६ ॥ एताःषोडशधानाडीर्भित्त्वा
वैहंसमेवच ॥ मनसासहितंब्रह्मरन्ध्रमानीययोगतः ॥ १७ ॥ स्थित्वामुहूर्तमात्मानमात्मन्येवयुयोजह ॥ जातिस्मरश्चयोगीन्द्रःसंप्रापब्रह्म
शौनक ॥ १८ ॥ वीणांत्रितन्त्रींदुष्प्राप्यांवामस्कन्धेनिधायच ॥ शुद्धस्फटिकमालांचविधृत्वादक्षिणेकरे ॥ १९ ॥ संजल्पन्परंमंब्रह्मवेदसा
रंपरात्परम् ॥ परंनिस्तारबीजंचकृष्णइत्यक्षरद्वयम् ॥ २० ॥ प्राच्यांकृत्वाशिरःस्थानंपश्चिमेचरणद्वयम् ॥ निधायदर्भशयनेशयानःपुरु
षोयथा ॥२१॥ गन्धर्वराजस्तंदृष्ट्वाभार्य्ययासहतत्क्षणम् ॥ योगेनब्रह्मसम्प्रापश्रीकृष्णंमनसास्मरन् ॥ २२ ॥ पत्न्यश्चबान्धवाःसर्वेविल
प्यरुरुदुर्भृशम् ॥ जग्मुःक्रमेणशोकार्त्तामोहिताविष्णुमायया ॥ २३ ॥ पंचाशद्योपितांमध्येप्रधानामहिषीचया ॥ साध्वीमालावतीनाम्ना
परमाप्रेयसीवरा ॥२४॥ उच्चैरुरोदसातीव्रंकान्तंकृत्वाचवक्षसि ॥ इत्युवाचचशोकार्त्ताकान्तंसंबोध्यचैवहि॥२५॥ ॥ मालावत्युवाच॥ ॥
हेनाथरमणश्रेष्ठविदग्धरसिकेश्वर ॥ दर्शनंदेहिमांबन्धोनिमग्नांशोकसागरे ॥ २६ ॥ विस्रम्भंकेसुवसनेरम्येचन्दनकानने ॥ पुष्पभद्रानदी
तीरेपुष्पोद्यानेमनोहरे ॥२७॥ चन्दनाचलसान्निध्येचारुचन्दनकानने ॥ पुष्पचन्दनतल्पेचचन्दनानिलवासिते ॥ २८ ॥ गन्धमादनशै
लैकदेशेरम्येनदीतटे ॥ पुंस्कोकिलनिनादेचमालतीजलशालिनि ॥ २९ ॥ श्रीशैलेश्रीवनेदिव्येश्रीनिवासनिषेविते ॥ श्रीयुक्तेश्रीपदा
म्भोजे पूतेऽच्युतकृतेशुभे ॥ ३० ॥ पुरायायाकृताक्रीडावसन्तेरहसित्वया ॥ मयाचदुर्द्दशासार्द्धंतयावैदूयतेमनः ॥ ३१ ॥ सुधातुल्ये
नवचसासिक्ताहंचपुरात्वया ॥ दूयतेसततं तेनपरमात्मातिदारुणम् ॥ ३२ ॥ साधुनासहसंसर्गो वैकुण्ठादपिदुर्लभः ॥ अहोततोऽति
विच्छेदोमरणादपिदुष्करः ॥ ३३ ॥ तस्मात्तेपांचविच्छेदःसाधुशोककरः परः ॥ ततोऽपिबन्धुविच्छेदःशोकःपरमदारुणः ॥ ३४ ॥
ततोऽपत्यवियोगोहिमरणादतिरिच्यते ॥ सर्वस्मात्पतिभेदोहितत्परंनास्तिसङ्कटम् ॥ ३५ ॥ शयनेभोजनेस्नानेस्वप्नेजागरणेपिच ॥
स्वामिविच्छेददुःखंचनूतनंचदिनेदिने ॥ ३६ ॥ सर्वशोकंविस्मरेत्स्त्रीस्वामिसंयोगमात्रतः ॥ बन्धुमन्यंनपश्यामियंदृष्ट्वाविस्मरेत्प
तिम् ॥ ३७ ॥ नातोविशिष्टंपश्यामिबान्धवंस्वामिनाविना ॥ साध्वीनांकुलजातानामित्याहकमलोद्भवः ॥ ३८ ॥ हेदिगीशाश्चदि

क्पालाहेधर्मत्वंप्रजापते ॥ गिरीशकमलाकान्तपतिदानंचदेहिमे ॥ ३९ ॥ इत्युक्काविरहार्त्तासाकन्याचित्ररथस्यच ॥ मूर्च्छांसंप्रापतं
त्रैवदुर्गमेगहनेवने ॥ ४० ॥ विचेतनातत्रतस्थौकान्तंकृत्वास्ववक्षसि ॥ परिपूर्णदिवानक्तंसर्वैर्देवैश्वरक्षिता ॥ ४१ ॥ प्रभातेचेतनांप्राप्य
विललापभृशंमुहुः ॥ इत्युवाचपुनस्तत्रहरिंसंबोध्यसासती ॥ ४२ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ हेकृष्णजगतांनाथनाथनाहंजगद्बहिः ॥
त्वमेवजगतांपातामांनपासिकथंप्रभो ॥ ४३ ॥ अयंभर्त्तास्यभार्य्याहंममेतितवमायया ॥ त्वमेवसम्भवोभर्त्तासर्वेषांसर्वकारणः ॥ ४४ ॥
गन्धर्वःकर्मणाकान्तःकान्ताहंचास्यकर्मणा ॥ कगतःकर्मभोगान्तेकुत्रसंस्थाप्यमांप्रियाम् ॥ ४५ ॥ कोवाकस्याःपतिःपुत्रःकावाकस्य
प्रियाप्रभो ॥ संयुनक्तिविधाताचवियुनक्तिचकर्मणा ॥ ४६ ॥ संयोगेपरमानन्दोवियोगेप्राणसङ्कटम् ॥ शश्वज्जगतिमूर्खस्यनात्मारामस्यनिश्चितम् ॥ ४७ ॥ नश्वरोविषयःसत्यंभुविभोगश्चबान्धवः ॥ स्वयंत्यक्तःसुखायैवदुःखायत्याजितःपरैः ॥ ४८ ॥ तस्मा
त्सन्तःस्वयंत्यक्कापरमैश्वर्य्यमीप्सितम् ॥ ध्यायन्तेसततंकृष्णपादपद्मंनिरापदम् ॥ ४९ ॥ सर्वत्रज्ञानिनःसन्तःकास्त्रीज्ञानवती
भुवि ॥ ततोमह्यंविमूढायैदातुमर्हतिवाञ्छितम् ॥ ५० ॥ नमेवाञ्छामरत्वेचशक्रत्वेमोक्षवर्त्मनि ॥ इमंकान्तंवरंदेहिचतुर्वर्गकरंपरम् ॥
॥ ५१ ॥ यावतीकामिनीजातिर्जगत्यांजगदीश्वर ॥ कस्यैचिन्नहिदत्तश्चतेनधात्रेदृशःपतिः ॥ ५२ ॥ तस्मैदत्तागुणाःसर्वेरूपाणि
विविधानिच ॥ सुशीलानिचसर्वाणिचामरत्वंविनाहरे ॥ ५३ ॥ रूपेणचगुणेनैवतेजसाविक्रमेणच ॥ ज्ञानेनशान्त्यासन्तुष्ट्या
हरितुल्यःप्रभुर्मम ॥ ५४ ॥ हरिभक्तोहरिसमोगाम्भीर्य्येसागरोयथा ॥ दीप्तिमान्सूर्य्यतुल्यश्चशुद्धोवह्निसमस्तथा ॥ ५५ ॥
चन्द्रतुल्यःसुदृश्यश्चकन्दर्पसमसुन्दरः ॥ बुद्ध्याबृहस्पतिसमःकाव्येकविसमस्तथा ॥ ५६ ॥ वाणीचसर्वशास्त्रज्ञाप्रतिभायां
भृगोरिव ॥ कुबेरतुल्योधनवान्महान्दातामनोरिव ॥ ५७ ॥ धर्मेधर्मसमोधर्मीसत्येसत्यव्रताधिकः ॥ कुमारतुल्यस्तपसा
स्वाचारोब्रह्मणासमः ॥ ५८ ॥ ऐश्वर्य्येशक्रतुल्यश्चसहिष्णुःपृथिवीसमः ॥ एमम्भूतोमृतःकान्तःप्राणायान्तिनमेकथम् ॥
॥ ५९ ॥ अरेसुरायज्ञभाजोघृतंभोक्तुंक्षमाभुवि ॥ क्षणेनायज्ञभाजश्चकरिष्यामिस्वलीलया ॥ ६० ॥ नारायणजगत्कान्त

नाहमेवजगद्दहिः [redacted] शीघ्रंजीवयमत्कान्तमन्यथात्वांशपाम्यहम् ॥ ६१ ॥ प्रजापतेपु [redacted] भूज्योमहीतले ॥ तवैवानधि
कारित्वंकरिष्याम्यधुनाभवे ॥ ६२ ॥ हेशम्भोज्ञानलोपंतेकरिष्यामिशपेनच ॥ धर्मलोपञ्चधर्मस्यकरिष्याम्येवलीलया ॥ ६३ ॥
यमाधिकारंदूरेचकरिष्यामिनसंशयः ॥ सत्यंकालंशपिष्यामिमृत्युकन्यांसुनिष्ठुराम् ॥ ६४ ॥ शपामिसर्वानत्रैवजरांव्याधिंविना
ऽधुना ॥ व्याधिनाजरयामृत्युर्नह्यभूच्चपतेर्मम ॥ ६५ ॥ इत्युक्त्वाकौशिकीतीरेचागच्छच्छप्तुमेवतान् ॥ मालावतीमहासाध्वीशवंकृत्वास्व
वक्षसि ॥ ६६ ॥ तांशप्तुमुद्यतांदृष्ट्वाब्रह्मादेवपुरोगमः ॥ जगामशरणंविष्णुंतीरंक्षीरपयोनिधेः ॥ ६७ ॥ तत्रस्नात्वाचतुष्टावपरमात्मा
नमीश्वरम् ॥ विष्णुंब्रह्माजगत्कान्तमित्युवाचहभीतवत् ॥ ६८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ उपबर्हणपत्नीसाकन्याचित्ररथस्यच ॥ का
न्तहेतोश्चमांदेवाञ्छपेत्त्वंरक्षमाधव ॥ ६९ ॥ स्मरन्तिसाधवःसन्तोजपन्तिमुनयोमुदा ॥ स्वप्नेजागरणेचैवसर्वकार्य्येषुमाधवम् ॥ ७० ॥
शरणागतदीनार्त्तपरित्राणपरायण ॥ रक्षरक्षहृषीकेशव्रजामःशरणंवयम् ॥ ७१ ॥ पूजामेपुत्रशापेनविहतःसाम्प्रतंप्रभो ॥ अधिकार
हतंमाञ्चकुरुतेमालतीसती ॥ ७२ ॥ सर्वाधिकारोब्रह्माण्डेत्वयादत्तःपुराप्रभो ॥ सम्पदेतादृशीनाथयास्यत्येवाधुनामम ॥ ७३ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ त्वयादत्तंमहाज्ञानंगुप्तंसर्वेषुदुर्लभम् ॥ शतमन्वन्तरतपःफलेनपुष्करेपुरा ॥ ७४ ॥ ऐश्वर्य्यंवाधनंवापिविद्यावा
विक्रमोऽथवा ॥ ज्ञानस्यपरमार्थस्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ ७५ ॥ सर्वाज्ञातंसर्वगुप्तमत्यंतंदुर्लभंपरम् ॥ ममतवज्ञानरत्नंशापान्निर्यातियो
षितः ॥ ७६ ॥ अहोपतिव्रतातेजःसर्वेषांतेजसांपरम् ॥ तेजोऽनलेनदग्धंमांरक्षरक्षहरेहरे ॥ ७७ ॥ ॥धर्मउवाच ॥ ॥ सर्वरत्नात्परंरत्नं
धर्मएवसनातनः ॥ यास्यत्येवंविधोधर्मस्त्वयादत्तःपुराप्रभो ॥ ७८ ॥ सप्तमन्वन्तरतपःफलेनपरमेश्वर ॥ प्राप्तोधर्मोऽधुनायातिशा
पेनयोषितःप्रभो ॥ ७९ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ यज्ञभाजोघृतभुजोवयमेवत्वयाकृताः ॥ योषिच्छापेनतत्सर्वमधुनायातिमाधव ॥ ८० ॥
इत्युक्त्वासंयताःसर्वेतस्थुस्तत्रभयार्दिताः ॥ एतस्मिन्नंतरेऽकस्माद्वाग्बभूवाशरीरिणी ॥ ८१ ॥ यूयंगच्छततन्मूलंविप्ररूपीजनार्दनः ॥
पश्चाद्यास्यंतिशान्त्यर्थमितिवोरक्षणायच ॥ ८२ ॥ श्रुत्वातद्वचनंदेवाःप्रहृष्टमनसोन्मुखाः ॥ जग्मुर्मालावतीस्थानंकौशिकीतीरमी

श्वराः ॥ ८३ ॥ तामेवददृशुर्देवादेवींमालावतींसतीम् ॥ रत्नसारेन्द्रभूषाभिरुज्ज्वलांकमलाकलाम् ॥ ८४ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानां
सिन्दूरबिन्दुभूषिताम् ॥ शरच्चन्द्रप्रभांशान्तांद्योतयन्तींदिशस्त्विषा ॥ ८५ ॥ पतिसेवामहाधर्मैश्चिरसञ्चिततेजसा ॥ प्रज्वलन्तींसु
प्रदीप्तशिखांवह्नेरिवोत्तमाम् ॥ ८६ ॥ योगासनंकुर्वतीश्चशवंवक्षःस्थलस्थिताम् ॥ सुरम्यांस्वामिनोवीणांबिभ्रतींदक्षिणेकरे ॥ ८७ ॥
तर्जन्यङ्गुष्ठकोटिभ्यांशुद्धस्फटिकमालिकाम् ॥ भक्त्यास्नेहेनकान्तस्यबिभ्रतींयोगमुद्रया ॥ ८८ ॥ चारुचम्पकवर्णाभांबिम्बोष्ठींरत्न
मालिनीम् ॥ यथाषोडशवर्षीयांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ ८९ ॥ बृहन्नितम्बभारार्त्तांपीनश्रोणिपयोधराम् ॥ पश्यन्तींशवमीशस्यशु
भदृष्ट्यापुनःपुनः ॥ ९० ॥ एवम्भूताश्चतांदृष्ट्वादेवास्तेविस्मयंययुः ॥ स्थगिताश्चक्षणंतत्रधार्मिकाधर्मभीरवः ॥ ९१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवै
वर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेमालावतीविलापोनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ तत्र
स्थित्वाक्षणंदेवाब्रह्मेशानपुरोगमाः ॥ ययुर्मालावतीमूलंपरंमंगलदायकाः ॥ १ ॥ मालावतीसुरान्दृष्ट्वाप्रणनामपतिव्रता ॥ रुरोदकान्तं
संस्थाप्यदेवानांसन्निधौमुने ॥ २ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रकश्चिद्ब्राह्मणबालकः ॥ आजगामसुराणाञ्चसभामतिमनोहरः ॥ ३ ॥ दण्डीछ
त्रीशुक्लवासाबिभ्रत्तिलकमुज्ज्वलम् ॥ दीर्घपुस्तकहस्तश्चसुप्रशान्तश्चसुस्मितः ॥४॥ चन्दनोक्षितसर्वांगःप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ सुरान्सं
भाष्यतत्रैवविस्मितान्विष्णुमायया ॥ ५ ॥ तत्रोवासससभामध्येतारामध्येयथाशशी ॥ उवाचदेवान्सर्वांश्चमालतींचविचक्षणः ॥ ६ ॥
॥॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ कथमत्रसुराःसर्वेब्रह्मेशानपुरोगमाः ॥ स्वयंविधाताजगतांस्रष्टावैकेनकर्मणा ॥ ७ ॥ सर्वब्रह्माण्डसंहर्त्ताशम्भुरत्र
स्वयंविभुः ॥ अहोत्रिजगतांसाक्षीधर्मोवैसर्वकर्मणाम् ॥ ८ ॥ कथंरविःकथंचन्द्रःकथमत्रहुताशनः ॥ कथंकालोमृत्युकन्याकथंवाऽत्र
यमादयः ॥ ९ ॥ हेमालवतितेक्रोडेकोतिशुष्कश्शवोनघे ॥ जीविकायाःकथंमूलेयोपितश्चपुमाञ्छवः ॥ १० ॥ इत्युक्त्वातांश्चतांविप्रो

१ शवं वक्षःस्थले स्थितं यस्याः सा ताम् । इति हि समासः कार्योऽत्र " इत्युक्त्वा कौशिकीतीरं जगाम शम्भुमेव तान् । मालावती महासाध्वी शवं कृत्वा स्ववक्षसि " ॥ इति पूर्वमुक्तं स्मर्तव्यम् । तेहि शवस्य वक्षःस्थले स्थितामिति न विप्रतिपत्तव्यम् ।

विरराम सभातले ॥ मालावतीतंप्रणम्यसमुवाचविचक्षणम् ॥ ११ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ आनन्दपूर्वकंवन्देविप्ररूपंजनार्द
नम् ॥ तुष्टादेवाहरिस्तुष्टोयस्यपुष्पजलेनच ॥ १२ ॥ अवधानंकुरुविभोशोकर्तायानिवेदने ॥ समाकृपासतांशश्वद्योग्यायोग्येकृपा
वताम् ॥ १३ ॥ उपवर्हणभार्य्याऽहंकन्याचित्ररथस्यच ॥ सर्वेमालावतींकृत्वावदन्तेविप्रपुङ्गव ॥ १४ ॥ दिव्यंलक्षयुगंरम्ये
स्थानेस्थानेमनोहरे ॥ कृतास्वच्छन्दतः क्रीडाचानेनस्वामिनासह ॥ १५ ॥ प्रियेस्नेहोहिसाध्वीनांयावान्विप्रेन्द्रयोपिताम् ॥
सर्वंशास्त्रानुसारेणजानासित्वंविचक्षण ॥ १६ ॥ अकस्माद्ब्रह्मणः शापात्प्राणांस्तत्याजमत्पतिः ॥ देवानुदिश्यविलपंयथाजी
वतिमत्पतिः ॥ १७ ॥ स्वकार्य्यसाधनेसर्वेव्यग्राश्चजगतीतले ॥ भावाभावंनजानन्तिकेवलंस्वार्थतत्पराः ॥ १८ ॥ सुखंदुःखंभयं
शोकः सन्तापः कर्मणांनृणाम् ॥ ऐश्वर्य्यंपरमानन्दोजन्ममृत्युश्चमोक्षणम् ॥ १९ ॥ देवाश्चसर्वंजनकादातारः कर्मणांफलम् ॥ कर्त्तारः
कर्मवृक्षाणांमूलच्छेदंचलीलया ॥ २० ॥ नहिदेवात्परोबन्धुर्नहिदेवात्परोवली ॥ दयावान्नहिदेवाच्चनचदातातत: परः ॥ २१ ॥
सर्वान्देवानहंयाचेपतिदानंममेप्सितम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांफलदांश्चसुरद्रुमान् ॥ २२ ॥ यदिदास्यन्तिदेवामेकान्तदानंयथेप्सि
तम् ॥ भद्रंतदान्यथातेभ्योदास्यामिस्त्रीवधंध्रुवम् ॥ २३ ॥ शपिष्यामिचसर्वांश्चदारुणंदुर्निवारकम् ॥ दुर्निवार्य्यः सतीशापस्तपसाके
नवार्य्यते ॥ २४ ॥ इत्युक्त्वामालतीसाध्वीशोकार्तासुरसंसदि ॥ विरराम द्विजश्रेष्ठस्तामुवाचचशौनक ॥ २५ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥
कर्मणांफलदातारोदेवाः सत्यंचमालति ॥ नसद्यःसुचिरेणैवधान्यंकृपकवन्नृणाम् ॥ २६ ॥ गृहीचकृपकद्वाराक्षेत्रेधान्यंवपेत्सति ॥ तद
ङ्कुरोभवेत्कालेकालेवृक्षः फलत्यपि ॥ २७ ॥ कालेसुपक्कंभवतिकालेप्राप्नोतितद्गृही ॥ एवंसर्वंसमुन्नेयंचिरेणकर्मणः फलम् ॥ २८ ॥
अष्टीवपतिसंसारेगृहस्थोविष्णुमायया ॥ कालेतदङ्कुरोवृक्षः कालेप्राप्नोतितत्फलम् ॥ २९ ॥ पुण्यवान्पुण्यभूमौचकरोतिसुचिरंतपः ॥
तेषाञ्चफलदातारोदेवाः सत्यंनसंशयः ॥ ३० ॥ ब्राह्मणानांमुखेक्षेत्रेश्रेष्ठेऽनूपरएवच ॥ योयज्जुहोतिभक्त्याचसतत्प्राप्नोतिनिश्चितम् ॥
॥ ३१ ॥ नबलंनचसौन्दर्य्यं नैश्वर्य्यं नधनंसुतः ॥ नैवस्त्रीनचसत्कान्तःकिम्भवेत्तपसाविना ॥ ३२ ॥ सेवतेप्रकृतिंयोहिभक्त्याजन्म

॥ ११ ॥ एते ब्रह्मादयोदेवाविद्यमानाश्चसंसदि ॥ त्वञ्चवेदविदांश्रेष्ठोनचकश्चिन्मदीश्वरः ॥ १२ ॥ नारींरक्षतिभर्त्ताचेन्नकोऽपिखण्डि
तुंक्षमः ॥ शास्तिंकरोतियदितंनकोऽपिरक्षिताभुवि ॥ १३ ॥ एवंदेवेषुनोशक्तिः शक्तेर्वाब्रह्मरुद्रयोः ॥ स्त्रीपुम्भावश्चबोद्धव्यःस्वामिक
र्त्ताचयोषिताम् ॥ ॥ १४ ॥ स्वामीकर्त्ताचहर्त्ताचशास्तापोष्टाचरक्षिता ॥ अभीष्टदेवः पूज्यश्चनगुरुःस्वामिनःपरः ॥ १५ ॥ कन्यासत्कुल
जातायासाकान्तवशवर्तिनी ॥ यास्वतन्त्राचसादुष्टास्वभावात्कुटिलाध्रुवम् ॥ १६ ॥ दुष्टापरपुमांसञ्चसेवतेयानराधमा ॥ सानिन्दति
पतिंशश्वदसद्वंशप्रसूतिका ॥ १७ ॥ उपबर्हणभार्य्याहंकन्याचित्ररथस्यच ॥ वधूर्गन्धर्वराजस्यकान्तभक्तासदाद्विज ॥ १८ ॥ सर्वंका
लयितुंशक्तस्त्वञ्चवेदविदांवर ॥ कालंयमंमृत्युकन्यांमदभ्याशंसमानय ॥ १९ ॥ मालावतीवचःश्रुत्वाविप्रोवेदविदांवरः ॥ सभामध्ये
समाहूयतान्प्रत्यक्षंचकारह ॥ २० ॥ ददर्शमृत्युकन्याञ्चप्रथमंमालतीसती ॥ कृष्णवर्णांघोररूपांरक्ताम्बरधरांवराम् ॥ २१ ॥ सस्मि
तांषड्भुजांशान्तांदयायुक्तांमहासतीम् ॥ कालस्यस्वामिनोवामेचतुष्षष्टिसुतान्विताम् ॥ २२ ॥ कालंनारायणांशञ्चददर्शपुरतःसती ॥
महोग्ररूपंविकटंग्रीष्मसूर्य्यसमप्रभम् ॥ २३ ॥ षड्वक्त्रंषोडशभुजंचतुर्विंशतिलोचनम् ॥ षट्पादंकृष्णवर्णञ्चरक्ताम्बरधरंपरम् ॥ २४ ॥
देवस्यदेवंविकृतंसर्वसंहाररूपिणम् ॥ कालाधिदेवंसर्वेशंभगवन्तंसनातनम् ॥ २५ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यमक्षमालाकरंवरम् ॥
जपन्तंपरमंब्रह्मकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ २६ ॥ सतीददर्शपुरतोव्याधिसंघान्सुदुर्जयान् ॥ वयसाऽतिमहावृद्धान्स्तनन्धान्मातृसन्निधौ
॥ २७ ॥ स्थूलपादंकृष्णवर्णंधर्मिष्ठंरविनन्दनम् ॥ जपन्तंपरमंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ २८ ॥ धर्माधर्मविचारज्ञंपरंधर्मस्वरूपिणम् ॥
पापिनामपिशास्तारंददर्शपुरतोयमम् ॥ २९ ॥ तांश्चदृष्ट्वाचनिःशङ्कापप्रच्छप्रथमंयमम् ॥ मालावतीमहासाध्वीप्रहृष्टवदनेक्षणा ॥
॥ ३० ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ हेधर्मराजधर्मिष्ठधर्मशास्त्रविशारद ॥ कालव्यतिक्रमेकान्तंकथंहरसिमेविभो ॥ ३१ ॥ ॥
यमउवाच ॥ ॥ अप्राप्तकालोम्रियतेनकश्चिज्जगतीतले ॥ ईश्वराज्ञांविनासाध्विनामृतंचालयाम्यहम् ॥ ३२ ॥ अहंकालो
मृत्युकन्याव्याधयश्चसुदुर्जयाः ॥ निषेकेणप्राप्तकालंकालयन्तीश्वराज्ञया ॥ ३३ ॥ मृत्युकन्याविचारज्ञायंप्राप्नोतिनिषेकतः ॥

तमहंकालयाम्येवपृच्छतांकेनहेतुना ॥ ३४ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ त्वमपिस्त्रीमृत्युकन्याजानासिस्वामिवेदनम्[1] ॥
कथंहरसिमत्कान्तंजीवितायांमयिप्रिये ॥ ३५ ॥ ॥ मृत्युकन्योवाच ॥ ॥ पुराविश्वसृजासृष्टाऽप्यहमेवात्रकर्मणि ॥
नचक्षमापरित्यक्तुंबहुनातपसासति ॥ ३६ ॥ सतीसतीनांमध्येचकाचित्तेजस्विनीवरा ॥ मामेवभस्मसात्कर्तुंक्षमायदिभवेद्भवे
॥ ३७ ॥ सर्वापच्छान्तिरेवेहतदाभवतिसुन्दरि ॥ पुत्राणांस्वामिनःपश्चाद्भवितायद्भविष्यति ॥ ३८ ॥ कालेनप्रेरिताऽहञ्चमत्पुत्रा
व्याधयश्चवै ॥ नगत्सुतानांदोषश्चनचमेशृणुनिश्चितम् ॥ ३९ ॥ पृच्छकालंमहात्मानंधर्मज्ञंधर्मसंसदि ॥ तदायदुचितंभद्रेतत्करिष्य
सिनिश्चितम् ॥ ४० ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ हेकालकर्मणांसाक्षिन्कर्मरूपसनातन ॥ नारायणांशोभगवन्नमस्तुभ्यंपरायच ॥
॥४१॥ कथंहरसिमत्कान्तंजीवितायांमयिप्रभो ॥ जानासिसर्वदुःखञ्चसर्वज्ञस्त्वंकृपानिधे ॥ ४२ ॥ ॥ कालपुरुषउवाच ॥ ॥ कोवा
ऽहंकोयमःकाचमृत्युकन्याचव्याधयः ॥ वयंभ्रमामःसततमीशाज्ञापरिपालकाः ॥ ४३ ॥ यस्यसृष्टाचप्रकृतिर्ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥
सुरामुनीन्द्रामनवोमानवाःसर्वजन्तवः ॥४४॥ ध्यायन्तेतत्पदाम्भोजंयोगिनश्चविचक्षणाः ॥ जपन्तिशश्वन्नामानिपुण्यानिपरमात्मनः ॥
॥ ४५ ॥ यद्भयाद्वातिवातोयंसूर्य्यस्तपतियद्भयात् ॥ स्रष्टाब्रह्माज्ञयायस्यपाताविष्णुर्यदाज्ञया ॥ ४६ ॥ संहर्त्ताशङ्करःसर्वजगतांयस्य
शासनात् ॥ धर्मश्चकर्मणांसाक्षीयस्याज्ञापरिपालकः ॥ ४७ ॥ राशिचक्रंग्रहाःसर्वेभ्रमन्तियस्यशासनात् ॥ दिगीशाश्चैवदिक्पाला
यस्याज्ञापरिपालकाः ॥ ४८ ॥ यस्याज्ञयाचतरवःपुष्पाणिचफलानिच ॥ बिभ्रत्येवददत्येवकालेमालावतीसति. ॥ ४९ ॥ यस्याज्ञया
जलाधारासर्वाधारावसुन्धरा ॥ क्षमावतीचपृथिवीकम्पितानभयेनच ॥ ५० ॥ सहसामोहितामायामाययायस्यसन्ततम् ॥ सर्वप्रसू
र्याप्रकृतिःसाभीतायद्भयाद्दहो ॥ ५१ ॥ यस्यान्तंनविदुर्वेदावस्तूनांभावगाअपि[2] ॥ पुराणानिचसर्वाणियस्यैवस्तुतिपाठकाः ॥ ५२ ॥
यस्यनामविधिर्विष्णुःसेवतेसुमहान्विराट् ॥ षोडशांशोभगवतः सएवतेजसोविभोः ॥ ५३ ॥ सर्वेश्वरःकालकालोमृत्योर्मृत्युःपरा

१ वेदनामितिपाठः । २ विदुः सर्वे इति पाठः ।

त्परः ॥ सर्वविघ्नविनाशायतंकृष्णंपरिचिन्तय ॥ ५४ ॥ सर्वाभीष्टञ्चभर्त्तारंप्रदास्यतिकृपानिधिः ॥ इमेयत्प्रेरिताः सर्वेसदातासर्व
सम्पदाम् ॥ ५५ ॥ इत्युक्त्वाकालपुरुषोविरराम चशौनक ॥ कथांकथितुमारेभेपुनरेवतुब्राह्मणः ॥ ५६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुरा
णेब्रह्मखण्डेमालावतीकालपुरुषसंवादेपञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ दृष्टःकालोयमोमृत्युकन्याव्या
धिगणाअहो ॥ कस्तेऽधुनाचसन्देहस्तंपृच्छकन्यकेशुभे ॥ १ ॥ ब्राह्मणस्यवचः श्रुत्वाहृष्टामालावतीसती ॥ यन्मनोनिहितंप्रश्नंच
कारजगदीश्वरम् ॥ २ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ त्वयायत्कथितोव्याधिःप्राणिनांप्राणहारकः ॥ तत्कारणञ्चविविधंसर्ववेदेनिरूपि
तम् ॥ ३ ॥ यतोनसञ्चरेद्व्याधिर्दुर्निवारोऽशुभावहः ॥ तदुपायञ्चसाकल्यंभवान्वक्तुमिहार्हति ॥ ४ ॥ यद्यत्पृष्टमपृष्टंवाज्ञातमज्ञातमे
ववा ॥ सर्वंकथयतद्भद्रंत्वंगुरुर्दीनवत्सलः ॥ ५ ॥ मालावतीवचः श्रुत्वाविप्ररूपीजनार्दनः ॥ संहितांवक्तुमारेभेसंहितार्थंचवैद्यकीम् ॥
॥ ६ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ वन्देतंसर्वतत्त्वज्ञंसर्वकारणकारणम् ॥ वेदवेदांगबीजस्यबीजंश्रीकृष्णमीश्वरम ॥ ७ ॥ सईशश्चतुरोवे
दान्ससृजेमंगलालयान् ॥ सर्वमंगलमंगल्यबीजरूपःसनातनः ॥ ८ ॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाख्यान्दृष्ट्वावेदान्प्रजापतिः ॥ विचिन्त्यतें
षामर्थंचैवायुर्वेदंचकारसः ॥ ९ ॥ कृत्वातुपंचमंवेदंभास्करायददौविभुः ॥ स्वतन्त्रसंहितांतस्माद्भास्करश्चचकारसः ॥ १० ॥ भास्क
रश्चस्वशिष्येभ्यआयुर्वेदंस्वसंहिताम् ॥ प्रददौपाठयामासतेचक्रुःसंहितास्ततः ॥ ११ ॥ तेषांनामानिविदुषांतन्त्राणितत्कृतानिच ॥
व्याधिप्रणाशबीजानिसाध्विमत्तोनिशामय ॥ १२ ॥ धन्वन्तरिर्दिवोदासःकाशीराजोऽश्विनीसुतौ ॥ नकुलःसहदेवोऽर्किश्च्यवनोजन
कोबुधः ॥ १३ ॥ जाबालोजाजलिःपैलःकरथोऽगस्त्यएवच ॥ एतेवेदांगवेदज्ञाःषोडशव्याधिनाशकाः ॥ १४ ॥ चिकित्सातत्त्व
विज्ञानंनामतन्त्रंमनोहरम् ॥ धन्वन्तरिश्चभगवांश्चकारप्रथमेसति ॥ १५ ॥ चिकित्सादर्पणंनामदिवोदासश्चकारसः ॥ चिकित्साकौ
मुदींदिव्यांकाशीराजश्चकारसः ॥ १६ ॥ चिकित्सासारतन्त्रंचभ्रमघ्नंचाश्विनीसुतौ ॥ तन्त्रंवैद्यकसर्वस्वंनकुलश्चचकारसः ॥ १७ ॥ चकार

१ वैदिकीमितिपाठः ।

सहदेवश्चव्याधिसिन्धुविमर्दनम् ॥ ज्ञानार्णवंमहातन्त्रंयमराजश्चकारह ॥ १८ ॥ च्यवनोजीवदानंचचकारभगवानृषिः ॥ चकारजन
कोयोगीवैद्यसन्देहभञ्जनम ॥ १९ ॥ सर्वसारंचन्द्रसुतोजाबालस्तन्त्रसारकम् ॥ वेदांगसारंतन्त्रंचचकारजाजलिर्मुनिः ॥ २० ॥ पैलोनि
दानंकरथस्तन्त्रंसर्वधरंपरम ॥ द्वैधनिर्णयतन्त्रंचचकारकुम्भसम्भवः ॥२१॥ चिकित्साशास्त्रबीजानितन्त्राण्येतानिषोडश ॥ व्याधि
प्रणाशबीजानिबलाधानकराणिच ॥ २२ ॥ मथित्वाज्ञानमन्त्रेणैवायुर्वेदपयोनिधिम् ॥ ततस्तस्मादुदाजह्रुर्नवनीतानिकोविदाः ॥ २३ ॥
एतानिक्रमशोदृष्ट्वादिव्यांभास्करसंहिताम् ॥ आयुर्वेदंसर्वबीजंसर्वंजानासिसुन्दरि ॥ २४ ॥ व्याधेस्तत्त्वपरिज्ञानं वेदनायाश्चनिग्रहः ॥
एतद्वैद्यस्यवैद्यत्वंनवैद्यःप्रभुरायुषः ॥ २५ ॥ आयुर्वेदस्यविज्ञाताचिकित्सासुयथार्थवित् ॥ धर्मिष्ठश्चदयालुश्चतेनवैद्यःप्रकीर्तितः
॥ २६ ॥ जनकःसर्वरोगाणांदुर्वारोदारुणोज्वरः ॥ शिवभक्तश्चयोगीचनिष्ठुरोविकृताकृतिः ॥ २७ ॥ भीमस्त्रिपादस्त्रिशिराःषड्भुजोनव
लोचनः ॥ भस्मप्रहरणोरौद्रःकालान्तकयमोपमः ॥ २८ ॥ मन्दाग्निस्तस्यजनकोमन्दाग्नेर्जनकास्त्रयः ॥ पित्तश्लेष्मसमीराश्चप्राणिनां
दुःखदायकाः ॥ २९ ॥ वायुजःपित्तजश्चैवश्लेष्मजश्चतथैवच ॥ ज्वरभेदाश्चत्रिविधाश्चतुर्थश्चत्रिदोपजः ॥ ३० ॥ पाण्डुश्चकामलःकुष्ठः
शोथःप्लीहाचशूलकः ॥ ज्वरातिसारग्रहणीकासव्रणहलीमकाः ॥ ३१ ॥ मूत्रकृच्छ्रश्चगुल्मश्चरक्तदोषविकारजः ॥ विषमेहश्चकुब्जश्चगो
दश्चगलगण्डकः ॥ ३२ ॥ भ्रमरीसन्निपातश्चविपूचीदारुणीसति ॥ एषांभेदप्रभेदेनचतुःषष्टीरुजःस्मृताः ॥ ३३ ॥ मृत्युकन्यासुताश्चैते
जरातस्याश्चकन्यका ॥ जराचभ्रातृभिःसार्द्धंशश्वद्भ्रमतिभूतलम् ॥ ३४ ॥ एतेचोपायवेत्तारंनगच्छन्तिचसंयतम् ॥ पलायन्तेचतंदृष्ट्वा
वैनतेयमिवोरगाः ॥ ३५ ॥ चक्षुर्जलश्चव्यायामःपादाधस्तैलमर्दनम् ॥ कर्णयोर्मूर्ध्नितैलश्चजराव्याधिविनाशनम् ॥ ३६ ॥ वसन्तेभ्रम
णंवह्निसेवांस्वल्पांकरोतियः ॥ बालाश्चसेवतेकालेजरातंनोपगच्छति ॥ ३७ ॥ खातशीतोदकस्नायीसेवतेचन्दनद्रवम् ॥ नोपयातिज
रातश्चनिदाघेऽनिलसेवकम् ॥ ३८ ॥ प्रावृष्युष्णोदकस्नायीघनतोयंनसेवते ॥ समयेचसमाहारीजरातन्नोपगच्छति ॥ ३९ ॥ शरद्रौद्रं

१ प्रातःशीतोदकस्नायी इति पाठः।

न्यहम् ॥ तन्नमेणतत्रवजयत् । खातस्नायीसमाहाराजरातनोपगच्छति ॥ ४० ॥ खातंस्नायीचहेमन्तेकालेवह्निंश्चसेवते ॥ भुङ्क्तेनवान्न मुष्णश्चजरातंनोपगच्छति ॥ ४१ ॥ शिशिरेंऽशुकवह्निंचनवोष्णान्नंचसेवते ॥ यश्चवोष्णोदकस्नायीजरातंनोपगच्छति ॥ ४२ ॥ सद्यो मांसंनवान्नश्चबालास्त्रीक्षीरभोजनम् ॥ घृतंचसेवतेयोहिजरातनोपगच्छति ॥ ४३ ॥ भुङ्क्तेसदन्नंक्षुत्कालेतृष्णायांपीयतेजलम् ॥ नित्यं भुंक्तेचताम्बूलंजरातंनोपगच्छति ॥ ४४ ॥ दधिहैयङ्गवीनंचनवनीतंतथागुडम् ॥ नित्यंभुङ्क्तेसंयमीयोजरातंनोपगच्छति ॥ ४५ ॥ शुष्कमांसंस्त्रियंवृद्धांबालार्कंतरुणंदधि ॥ संसेवन्तंजरायातिप्रहृष्टाभ्रातृभिः सह ॥ ४६ ॥ रात्रौयेदधिसेवन्तेपुंश्चलीश्चरजस्वलाः ॥ तानु पैतिजराहृष्टाभ्रातृभिःसहसुन्दरि ॥ ४७ ॥ रजस्वलाचकुलटाचावीराजारदूतिका ॥ शूद्रयाजकपत्नीयाऋतुहीनाचयासति ॥ ४८ ॥ योहितासामन्नभोजीब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ तेनपापेनसार्द्धंसाजरातमुपगच्छति ॥ ४९ ॥ पापानांव्याधिभिःसार्द्धमित्रतासन्ततंध्रुवम् ॥ पापंव्याधिजराबीजंविघ्नबीजंचनिश्चितम् ॥ ५० ॥ पापेनजायतेव्याधिःपापेनजायतेजरा ॥ पापेनजायतेदैन्यंदुःखशोकोभयङ्करः ॥ ५१ ॥ तस्मात्पापंमहावैरंदोषबीजममंगलम् ॥ भारतेसततंसन्तोनाचरन्तिभयातुराः ॥ ५२ ॥ स्वधर्माचारयुक्तंचदीक्षितंहरिसे वकम् ॥ गुरुदेवातिथीनांचभक्तंसक्तंतपःसुच ॥ ५३ ॥ व्रतोपवासयुक्तंचसदातीर्थनिषेवकम् ॥ रोगाद्रवन्तितंदृष्ट्वावैनतेयमिवोरगाः ॥ ५४ ॥ एताञ्जरानसेवेतव्याधिसंघश्चदुर्जयः ॥ सर्वंबोध्यमसमयेकालेसर्वंग्रसिष्यति ॥ ५५ ॥ ज्वरश्चसर्वरोगाणांजनकः कथितःसति ॥ पित्तश्लेष्मसमीराश्चज्वरस्यजनकास्त्रयः ॥ ५६ ॥ एतेयथासंचरन्तिस्वयंयान्तिचदेहिषु ॥ तमेवविविधोपायंसाध्वि मत्तोनिशामय ॥ ५७ ॥ क्षुधिजाज्वल्यमानायामाहाराभावएवच ॥ प्राणिनांजायतेपित्तंचक्रेचमणिपूरके ॥ ५८ ॥ तालबिल्वफ लंभुक्त्वाजलपानंचतत्क्षणम् ॥ तदेवतुभवेत्पित्तंसद्यःप्राणहरंपरम् ॥ ५९ ॥ तप्तोदकंचशिरसिभाद्रेतिक्तंविशेषतः ॥ दैवग्रस्तश्चयोभुं क्तेपित्तंतस्यप्रजायते ॥ ६० ॥ सशर्करंचधान्याकंपिष्टंसीतोदकान्वितम् ॥ चणकंसर्वगव्यंचदधितक्रविवर्जितम् ॥ ६१ ॥ बिल्वंतालफ

१ प्रातःस्नायीतिपाठः ।

लंपक्कंसर्वमैक्षवमेवच ॥ आर्द्रकंमुद्गयूषंचतिलपिष्टंसशर्करम् ॥ ६२ ॥ पित्तक्षयकरंसद्योबलपुष्टिप्रदंपरम् ॥ पित्तनाशश्चतद्बीजमुक्तमन्य
न्निबोधमे॥६३॥भोजनानन्तरंस्नानंजलपानंविनातृषा ॥ तिलतैलंस्निग्धतैलंस्निग्धमामलकीद्रवम्॥६४॥ पर्य्युषितान्नंतक्रंचपक्कंरम्भा
फलंदधि ॥ मेघांम्बुशर्करातोयंसुस्निग्धजलसेवनम्॥६५॥नारिकेलोदकंरूक्षस्नानंपर्य्युषितेजले ॥ तरुमुंजापक्कफलंसुपक्कंकर्कटीफलम् ॥
॥ ६६ ॥ खातस्नानश्चवर्षासुमूलकंश्लेष्मकारकम् ॥ ब्रह्मरन्ध्रेचतज्जन्ममहद्वीर्य्यविनाशनम् ॥ ६७ ॥ वह्निस्वेदंभ्रष्टंभङ्गंपक्कतैलविशेष
कम् ॥ भ्रमणंशुष्कभक्षंचशुष्कपक्कहरीतकी ॥ ६८॥ पिण्डारकमपक्कंचरम्भाफलमपक्ककम् ॥ वेसवारःसिन्धुवारअनाहारमपानकम् ॥
॥ ६९ ॥ सघृतंरोचनाचूर्णंसघृतंशुष्कशर्करम् ॥ मरीचंपिप्पलंशुष्कमार्द्रकंजीवकंमधु ॥ ७० ॥ द्रव्याण्येतानिगान्धर्विसद्यःश्लेष्महरा
णिच॥ ॥वलपुष्टिकराण्येववायुवीजंनिशामय ॥ ७१ ॥ भोजनानन्तरंसद्योगमनंधावनंतथा ॥ छेदनंवह्नितापश्चशश्वद्भ्रमणमैथुनम् ॥
॥ ७२ ॥ वृद्धस्त्रीगमनंचैवमनःसन्तापएवच ॥ अतिरूक्षमनाहारंयुद्धंकलहमेवच ॥ ७३ ॥ कटुवाक्यंभयंशोकःकेवलंवायुकारणम् ॥
आज्ञाख्यचक्रेतज्जन्मनिशामयतदौषधम् ॥ ७४ ॥ पक्कंरम्भाफलंचैवसवीजंशर्करोदकम् ॥ नारिकेलोदकंचैवसद्यस्तक्रंसुपिष्टकम् ॥
॥ ७५ ॥ माहिषंदधिमिष्टंचकेवलंवासशर्करम् ॥ सद्यःपर्य्युषितान्नंचसौवीरंशीतलोदकम् ॥ ७६ ॥ पक्कतैलविशेषंचतिलतलंचकेवलम् ॥
लांगलीतालखर्जूरमुष्णमामलकीद्रवम् ॥ ७७॥ शीतलोष्णोदकस्नानंसुस्निग्धचन्दनद्रवम् ॥ स्निग्धपद्मपत्रतल्पंसुस्निग्धव्यजनानिच ॥
॥७८॥ एतत्तेकथितंवत्सेसद्योवायुप्रणाशनम् ॥ वायवस्त्रिविधाःपुंसांक्लेशसन्तापकामजाः ॥७९॥ व्याधिसंघश्चकथितस्तन्त्राणिविवि
धानिच ॥ तानिव्याधिप्रणाशायकृतानिसद्भिरेवच ॥ ८० ॥ तन्त्राण्येतानिसर्वाणिव्याधिक्षयकराणिच ॥ रसायनादयोयेषुचोपायाश्च
सुदुर्लभाः ॥ ८१ ॥ नशक्तःकथितुंसाध्वियथार्थवत्सरेणच ॥ तेषांचसर्वतन्त्राणांकृतानांचविचक्षणैः ॥ ८२ ॥ केनरोगेणत्वत्कान्तोमृतः
कथयशोभने ॥ तदुपायंकरिष्यामियेनजीवेदयंसति ॥ ८३ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ ब्राह्मणस्यवचःश्रुत्वाकन्याचित्ररथस्यच ॥ कथां

१ मायांबु इतिपाठः तस्यार्थः विजयांबु लोके (भांग) इति प्रसिद्धम् ।

२ दृष्टिभंगमितिपाठः ।

कथितुमारेभेसागन्धर्वीप्रहर्षिता ।। ८४ ।। मालावत्युवाच ।। ।। योगेनप्राणांस्तत्याजब्रह्मणःशापहेतुना ।। सभायांलज्जितःकान्तोम
मविप्रनिशामय ।।८५ ।। सर्वंश्रुतमपूर्वंचशुभाख्यानंमनोहरम् ।। भवेद्भवेत्कुतःकेषांमहल्लभ्यंविपद्दिना ।। ८६ ।। अधुनामत्प्राणकान्तंदेहि
देहिविचक्षण ।। नत्वावःस्वामिनासार्द्धंयास्यामिस्वगृहंप्रति ।। ८७ ।। मालावतीवचःश्रुत्वाविप्ररूपीजनार्दनः ।। सभांजगामदेवानां
शीघ्रंविप्रस्तदन्तिकात् ।। ८८ ।। इतिश्रीब्रह्मवै० सौतिशौ०ब्रह्मखण्डेमालावतीविष्णुसंवादेचिकित्साप्रणयनेषोडशोऽध्यायः ।। १६ ।।
।। ।। सौतिरुवाच ।। ।। दृष्ट्वाद्विजंदेवसंघःप्रत्युत्थानंचकारच ।। परस्परञ्चसम्भाषाबभूवतत्रसंसदि ।। १ ।। मातंबुबुधिरेदेवाःश्रीहरिं
विप्ररूपिणम् ।। पौर्वापर्य्यंविस्मृताश्चमोहिताविष्णुमायया ।। २ ।। सुरान्सम्बोध्यविप्रश्चवाचामधुरयाद्विज ।। उवाचसत्यंपरमंप्राणि
नांयच्छुभावहम् ।। ३ ।। ।। ब्राह्मणउवाच ।। ।। उपबर्हणभार्य्येयंकन्याचित्ररथस्यच ।। ययाचेजीवदानञ्चस्वामिनःशोककर्षिता ।। ४ ।।
अधुनाकिमनुष्ठानमस्यकार्यस्यनिश्चितम्।।तन्मांब्रूतसुराःसर्वेनित्यंयत्समयोचितम्।।५।।शप्तुकामासुरान्सर्वान्साध्वीतेजस्विनीवरा ।।
अहंक्षेमाययुष्माकमागतोबोधितासती ।। ६ ।। स्तुतिःकृताचयुष्माभिःश्वेतद्वीपेहरेरपि ।। युष्माकमीशोविष्णुश्चकथमेवात्रनागतः ।।
।। ७ ।। बभूवाकाशवाणीतिपश्चाद्यास्यतिकेशवः ।। विपरीतंकथम्भूतंवाणीवाक्यमचञ्चलम् ।। ८ ।। ब्राह्मणस्यवचःश्रुत्वास्वयंब्रह्मा
जगद्गुरुः ।। उवाचवचनंसत्यंहितंपरममङ्गलम् ।। ९ ।। ।। ब्रह्मोवाच ।। ।। मत्पुत्रोनारदःशप्तोगन्धर्वश्चोपबर्हणः ।। योगेनप्राणां
स्तत्याजपुनःशापान्ममैवहि ।। १० ।। कालंलक्षयुगंव्याप्यस्थितिरस्यमहीतले ।। शूद्रयोनिंततःप्राप्यभवितामत्सुतःपुनः ।। ११ ।।
अस्यकालावशेषस्यकिञ्चिदस्तिद्विजोत्तम ।। तत्तुवर्षसहस्रञ्चैवायुरस्यास्तिसाम्प्रतम् ।। १२ ।। दास्यामिजीवदानञ्चस्वयंविष्णोःप्रसा
दतः ।। यथैनंनस्पृशेच्छापस्तत्करिष्यामिनिश्चितम् ।। १३ ।। नागतोहरिरत्रेतित्वयायत्कथितंद्विज ।। हरिःसर्वत्रसर्वात्माविग्रहःकुत
आत्मनः ।। १४ ।। स्वेच्छामयःपरंब्रह्मभक्तानुग्रहविग्रहः ।। सर्वंपश्यतिसर्वज्ञःसर्वत्रास्तिसनातनः ।। १५ ।। विषिश्चव्याप्तिवचनोनुश्च
सर्वत्रवाचकः ।। सर्वव्यापीचसर्वात्मातेनविष्णुःप्रकीर्त्तितः ।। १६ ।। अपवित्रःपवित्रोवासर्वावस्थांगतोऽपिवा ।। यःस्मरेत्पुण्डरीकाक्षं

सबाह्याभ्यन्तरःशुचिः ॥ १७ ॥ कर्मारम्भेचमध्येवाशेषेविष्णुंचयःस्मरेत् ॥ परिपूर्णंतस्यकर्मवैदिकंचभवेद्द्विज ॥ १८ ॥ अहंस्रष्टा
चजगतांविधातासंहरोहरः ॥ धर्मश्चकर्मणांसाक्षीयस्याज्ञापरिपालकः ॥ १९ ॥ कालःसंहरतेलोकान्यमःशास्ताचपापिनाम् ॥ उपै
तिमृत्युःसर्वाश्चभियायस्याज्ञयासदा ॥ २० ॥ सर्वेशायाचसर्वाद्याप्रकृतिःसर्वसूःपुरा ॥ साभीतायस्यपुरतोयस्याज्ञापरिपालिका ॥
॥ २१ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ पुत्राणांब्रह्मणस्तेषांकस्यवंशोद्भवोभवान् ॥ वेदानधीत्यभवताज्ञातःकःसारएवच ॥ २२ ॥ शिष्यः
कस्यमुनीन्द्रस्यकस्त्वंनाम्नाचभोद्विज ॥ विभर्त्यकीर्तिरिक्तंचशिशुरूपोऽसिसाम्प्रतम् ॥ २३ ॥ विडम्बयसिदेवांश्चविष्णुमस्माकमी
श्वरम् ॥ हृदिस्थश्चनजानासिपरमात्मानमीश्वरम् ॥ २४ ॥ यस्मिन्गतेपतेदेहोदेहिनांपरमात्मनि ॥ प्रयान्तिसर्वेतत्पश्चान्नरदेवानुगा
इव ॥ २५ ॥ जीवस्तत्प्रतिबिम्बश्चमनोज्ञानश्चचेतना ॥ प्राणाश्चेन्द्रियवर्गाश्चबुद्धिर्मेधाधृतिःस्मृतिः ॥ २६ ॥ निद्रादयाचतन्द्राचक्षु
त्तृष्णापुष्टिरेवच ॥ श्रद्धासंतुष्टिरिच्छाचक्षमालज्जादिकाःस्मृताः ॥ २७ ॥ प्रयातियत्पुरःशक्तिरीश्वरेगमनोन्मुखे ॥ एतेसर्वेचशक्तिश्च
यस्याज्ञापरिपालकाः ॥ २८ ॥ ईश्वरेचस्थितेदेहीक्षमश्चसर्वकर्मसु ॥ गतेऽस्पृश्यःशवस्त्याज्यःकस्तंदेहीनमन्यते ॥ २९ ॥ स्वयंब्रह्माच
जगतांविधातासर्वकारकः ॥ पादारविन्दमनिशंध्यायतेद्रष्टुमक्षमः ॥ ३० ॥ युगलक्षंतपस्तप्तंश्रीकृष्णस्यचवेधसा ॥ तदाबभूवज्ञानीचज
गत्स्रष्टुंक्षमस्तदा ॥ ३१ ॥ असंख्यकालंसुचिरंतपस्तप्तंहरेर्मया ॥ तृप्तिंजगामनमनस्तृप्यतेकेनमङ्गले ॥ ३२ ॥ अधुनापञ्चवक्त्रेणयन्ना
मगुणकीर्तनम् ॥ गायन्भ्रमामिसर्वत्रनिःस्पृहःसर्वकर्मसु ॥ ३३ ॥ मत्तोयातिचमृत्युश्चयन्नामगुणकीर्तनात् ॥ शश्वज्जपन्तंतन्नामदृष्ट्वामृत्युः
पलायते ॥ ३४ ॥ सर्वब्रह्माण्डसंहर्ताऽप्यहंमृत्युंजयाभिधः ॥ सुचिरंतपसायस्यगुणनामानुकीर्त्तनात् ॥ ३५ ॥ कालेतत्रविलीनोऽहमावि
र्भूतस्ततःपुनः ॥ नकालोममसंहर्त्तानमृत्युर्यत्प्रसादतः ॥ ३६ ॥ गोलोकेयःसवैकुण्ठेश्वेतद्वीपेसएवच ॥ अंशांशिनोर्नभेदश्चब्रह्मन्व
ह्निस्फुलिंगवत् ॥ ३७ ॥ मन्वन्तरन्तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ अष्टाविंशतिमेशक्रेगतेचब्रह्मणोदिनम् ॥ ३८ ॥ एतत्संख्यावि
शिष्टस्यशतवर्षायुषोविधेः ॥ पातेलोचनपातश्चयद्विष्णोःपरमात्मनः ॥ ३९ ॥ अहंकलानामृषभःकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ परं

महिम्नःकोगच्छेन्नजानामिचकिञ्चन ॥ ४० ॥ इत्युक्त्वाशङ्करस्तत्रविररामचशौनक ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ यत्पाणिपादौसर्वत्रचक्षुश्चसर्वदर्शनम् ॥ धर्मश्चवकुमारेभ्यःसाक्षीसर्वकर्मणाम् ॥ ४१ ॥ सर्वान्तरात्माप्रत्यक्षोऽप्रत्यक्षश्चदुरात्मनः ॥ ४२ ॥ अधुनाऽपि सभांविष्णुर्नायातिइतियद्वचः ॥ त्वयोक्तंतत्कयाबुद्ध्यामुनीनांचमतिभ्रमः ॥ ४३ ॥ महन्निन्दाभवेद्यत्रनैवसाधुःशृणोतिताम् ॥ निन्दकःश्रोतृभिःसार्द्धंकुंभीपाकंव्रजेद्युगम् ॥ ४४ ॥ श्रुत्वादैवान्महन्निन्दांश्रीविष्णोःस्मरणाद्बुधः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःपुण्यंप्राप्नोति दुर्लभम् ॥ ४५ ॥ कामतोऽकामतोवापिविष्णुनिन्दांकरोतियः ॥ यःशृणोतिहसतिवासभामध्येनराधमः ॥ ४६ ॥ कुम्भीपाकेपचति सयावद्विब्रह्मणोवयः ॥ स्थलंभवेदपूतंचसुरापात्रंयथाद्विज ॥ ४७ ॥ प्राणीचनरकंयातिश्रुतन्तत्रैवचेद्ध्रुवम् ॥ विष्णुनिन्दाचत्रिविधात्र ह्मणाकथितापुरा ॥ ४८ ॥ अप्रत्यक्षंचकुरुतेकिंवातंचनमन्यते ॥ देवान्यसाम्यंकुरुतेज्ञानहीनोनराधमः ॥ ४९ ॥ तस्यात्रनिष्कृति र्नास्तियावद्वैब्रह्मणःशतम् ॥ गुरोर्निन्दांयःकरोतिपितुर्निन्दांनराधमः ॥ सयातिकालसूत्रंचयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ५० ॥ विष्णुर्गुरुश्च सर्वेषांजनकोज्ञानदायकः ॥ पोष्टापाताभयत्राताबरदाताजगत्त्रये ॥ ५१ ॥ एषांचवचनंश्रुत्वात्रयाणांविप्रपुङ्गव ॥ प्रहस्योवाच तान्देवान्वाचामधुरयापुनः ॥ ५२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ काकुताविष्णुनिन्दाऽहोहेदेवाधर्मशालिनः ॥ नागतोहरिरत्रे तिव्यर्थाकाशसरस्वती ॥ ५३ ॥ इतिप्रोक्तंमयाभद्रंब्रूतधर्मार्थमीश्वराः ॥ सभायांपाक्षिकाःसन्तोघ्नन्तिस्मशतपूरुषम् ॥ ५४ ॥ यूयं चभावुकाब्रूतविष्णुःसर्वत्रसन्ततम् ॥ इतिचेत्तत्कथंयाताःश्वेतद्वीपंवरायच ॥ ५५ ॥ अंशांशिनोर्नभेदश्चेदात्मनश्चेतिनिश्चितम् ॥ कलांहित्वानिषेवन्तेसन्वःपूर्णतमंकथम् ॥ ५६ ॥ कोटिजन्मदुराराध्यमसाध्यमसतामपि ॥ आशाबलवतीपुंसांकृष्णंसेवितुमि च्छति ॥ ५७ ॥ किंक्षुद्राःकिंमहान्तश्चवाञ्छन्तिपरमंपदम् ॥ लब्धुमिच्छतिचन्द्रंचबाहुभ्यांवामनोयथा ॥ ५८ ॥ योविष्णु र्विषयीविश्वेश्वेतद्वीपनिवासकृत् ॥ यूयंब्रह्मेशधर्माश्चदिक्पालाश्चदिगीश्वराः ॥ ५९ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्याश्चसुरलोकाश्चरा चराः ॥ एवंकतिविधाःसन्तिप्रतिविश्वेषुसन्ततम् ॥ ६० ॥ विश्वानांचसुराणांचकःसंख्यांकर्तुमीश्वरः ॥ सर्वेषामीश्वरःकृष्णो

भक्तानुग्रहविग्रहः ॥ ६१ ॥ ऊर्ध्वंचसर्वब्रह्माण्डाद्वैकुण्ठंसत्यमीप्सितम् ॥ तस्मादूर्ध्वंचगोलोकःपंचाशत्कोटियोजनम् ॥ ६२॥ चतुर्भु
जश्चवैकुण्ठेलक्ष्मीकान्तःसनातनः ॥ सुनन्दनन्दकुमुदपार्षदादिभिरावृतः ॥ ६३ ॥ गोलोकेद्विभुजःकृष्णोराधाकान्तःसनातनः ॥ गोपा
ङ्गनादिभिर्युक्तोद्विभुजैर्गोपपार्षदैः ॥ ६४ ॥ परिपूर्णतमंब्रह्मसचात्मासर्वदेहिनाम् ॥ स्वेच्छामयश्चविहरेद्रासेवृन्दावनेसदा ॥ ६५ ॥
तज्ज्योतिर्मंडलाकारंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥ ध्यायन्तेयोगिनःसन्तःसन्ततंचनिरामयम् ॥ ६६ ॥ नवीननीरदश्यामंद्विभुजंपीतवास
सम् ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यलीलाधाममनोहरम् ॥ ६७ ॥ किशोरनयनंशश्वच्छान्तंसस्मितमीश्वरम् ॥ ध्यायन्तेवैष्णवाःसन्तःसेवन्ते
सत्यविग्रहम् ॥ ६८ ॥ यूयंचवैष्णवाब्रूतकस्यवंशोद्भवोभवान् ॥ शिष्यःकस्यमुनीन्द्रस्येत्येवंमांचपुनःपुनः ॥ ६९ ॥ यस्यवंशोद्भवोऽ
हंचयस्यशिष्यश्चबालकः ॥ तस्येदंवचनंज्ञानं देवसंघानिबोधत ॥ ७० ॥ शीघ्रंजीवयगन्धर्वंदेवेश्वरसुरेश्वर ॥ व्यक्तेविचारेमूर्खःकोवा
ग्युद्धेकिंप्रयोजनम् ॥ ७१ ॥ इत्युक्त्वाबालकस्तत्रविप्ररूपीजनार्दनः ॥ विररामसभामध्येप्रजहासचशौनक ॥ ७२ ॥ इति श्रीब्रह्मवै
वर्तमहापुराणेब्रह्मखण्डेविष्णुसुरसंवसंवादेविष्णुप्रशंसाप्रणयनेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
देवाःसार्द्धंब्राह्मणेनमोहिताविष्णुमायया ॥ प्रययुर्मालतीमूलंब्रह्मेशानपुरोगमाः ॥ १ ॥ ब्रह्माकमण्डलुजलंददौगात्रेशवस्यच ॥
संचारंमनसस्तस्यचकारसुन्दरंवपुः ॥ २ ॥ ज्ञानदानंददौतस्मैज्ञानानन्दःशिवःस्वयम् ॥ धर्मज्ञानंस्वयंधर्मोजीवदानश्चब्राह्मणः ॥
॥ ३ ॥ वह्निदर्शनमात्रेणबभूवजठरानलः ॥ कामदर्शनमात्रेणसर्वकामःसुनिश्चितम् ॥ ४ ॥ तस्यवायोरधिष्ठानाज्जगत्प्राणस्वरूपिणः ॥
निश्वासस्यचसञ्चारःप्राणानांचबभूवह ॥ ५ ॥ सूर्य्याधिष्ठानमात्रेणदृष्टिशक्तिर्बभूवह ॥ वाक्यंवाणीदर्शनेनशोभाश्रीदर्शनेनच ॥
॥ ६ ॥ शवस्तथापिनोत्तस्थौयथाशेतेजडस्तथा ॥ विशिष्टबोधनंप्रापचाधिष्ठानंविनात्मनः ॥ ७ ॥ ब्रह्मणोवचनात्साध्वीतुष्टाव
परमेश्वरम् ॥ स्नात्वाशीघ्रंसरित्तोयेधृत्वाधौतेचवाससी ॥ ८ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ वन्देतंपरमात्मानंसर्वकारणकारणम् ॥
विनायेनशवाःसर्वेप्राणिनोजगतीतले ॥ ९ ॥ निर्लिप्तंसाक्षिरूपञ्चसर्वेषांसर्वकर्मसु ॥ विद्यमानंनदृष्टञ्चसर्वैःसर्वत्रसर्वदा ॥ १० ॥

येनसृष्टाचप्रकृतिःसर्वाधारापरात्परा ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांप्रमूर्यात्रिगुणात्मिका ॥ ११॥ जगत्स्रष्टास्वयंब्रह्मानियतोयस्यसेवया ॥ पाता
विष्णुश्चजगतांसंहर्त्ताशङ्करःस्वयम् ॥ १२॥ ध्यायन्तेयंसुराःसर्वेमुनयोमनवस्तथा ॥ सिद्धाश्चयोगिनःसन्तःसन्ततंप्रकृतेःपरम् ॥ १३ ॥
साकारंचनिराकारंपरंस्वेच्छामयंविभुम् ॥ वरंवरेण्यंवरदंवरार्हंवरकारणम् ॥ १४ ॥ तपःफलंतपोबीजंतपसांचफलप्रदम् ॥ स्वयंतपःस्व
रूपञ्चसर्वरूपञ्चसर्वतः ॥ १५ ॥ सर्वाधारंसर्वबीजंकर्मतत्कर्मणांफलम् ॥ तेषांचफलदातारंतद्बीजंक्षयकारणम् ॥ १६ ॥ स्वयंतेजःस्व
रूपंचभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ सेवाध्यानंनघटतेभक्तानांविग्रहंविना ॥ १७॥ तत्तेजोमण्डलाकारंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥ अतीवकमनीयंच
रूपतत्रमनोहरम् ॥ १८॥ नवीननीरदश्यामंशरत्पङ्कजलोचनम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यमीषद्धास्यसमन्वितम् ॥ १९॥ कोटिकन्दर्पला
वण्यंलीलाधाममनोहरम् ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २० ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंपीतकौशेयवाससम् ॥ किशोरवयसं
शान्तंराधाकान्तमनन्तकम् ॥ २१ ॥ गोपाङ्गनापरिवृतंकुत्रचिन्निर्जनेवने ॥ कुत्रचिद्रासमध्यस्थंराधयापरिषेवितम् ॥ २२ ॥ कुत्रचि
द्गोपवेषंचवेष्टितंगोपबालकैः ॥ शतशृङ्गाचलोत्कृष्टेरम्येवृन्दावनेवने ॥ २३ ॥ निकरंकामधेनूनांरक्षन्तंशिशुरूपिणम् ॥ गोलोके
विरजातीरेपारिजातवनेवने ॥ २४ ॥ वेणुंक्वणन्तंमधुरंगोपीसम्मोहकारणम् ॥ निरामयेचवैकुंठेकुत्रचिच्चचतुर्भुजम् ॥ २५ ॥ लक्ष्मी
कान्तंपार्षदैश्चसेवितंचचतुर्भुजैः ॥ कुत्रचित्स्वांशरूपेणजगतांपालनायच ॥ २६ ॥ श्वेतद्वीपेविष्णुरूपंपद्मयापरिषेवितम् ॥ कुत्रचित्स्वां
शकलयाब्रह्माण्डेब्रह्मरूपिणम् ॥ २७ ॥ शिवस्वरूपंशिवदंस्वांशेनशिवरूपिणम् ॥ स्वात्मनःषोडशांशेनसर्वाधारंपरात्परम् ॥ २८ ॥
स्वयंमहद्विराड्रूपंविश्वौघंयस्यलोमसु ॥ लीलयास्वांशकलयाजगतांपालनायच ॥ २९ ॥ नानावतारंबिभ्रन्तंबीजंतेषांसनातनम् ॥ वस
न्तंकुत्रचित्सन्तंयोगिनांहृदयेसताम् ॥ ३० ॥ प्राणरूपंप्राणिनांचपरमात्मानमीश्वरम् ॥ तंचस्तोतुमशक्ताहमबलानिर्गुणंविभुम् ॥ ३१ ॥
निर्लक्ष्यंचनिरीहंचसारंवाङ्मनसोःपरम् ॥ यंस्तोतुमक्षमोऽनन्तःसहस्रवदनेनच ॥ ३२ ॥ पञ्चवक्त्रश्चतुर्वक्त्रोगजवक्त्रःषडाननः ॥ यंस्तो
तुंनक्षमामायामोहितायस्यमायया ॥ ३३ ॥ यंस्तोतुंनक्षमाश्रीश्चजडीभूतासरस्वती ॥ वेदानशक्तायंस्तोतुंकोवाविद्वांश्चवेदवित् ॥ ३४ ॥

किंस्तौमितमनीहंचशोकार्त्तास्त्रीपरात्परम् ॥ इत्युक्त्वासाचगान्धर्वीविरराम्रुरोदच ॥ ३५ ॥ कृपानिधिंप्रणंनामभयार्ताचपुनः
पुनः ॥ कृष्णश्चशक्तिभिःसार्द्धमधिष्ठानंचकारह ॥ ३६ ॥ भर्तुरस्यान्तरेतस्याः परमात्मानिराकृतिः ॥ उत्थायशीघ्रंवीणांचधृत्वास्ना
त्वाचवाससी ॥ ३७ ॥ प्रणनामंदेवसंघंब्राह्मणंपुरतःस्थितम् ॥ नेदुर्दुन्दुभयोदेवाःपुष्पवृष्टिंचचक्रिरे ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाचोपरिदंम्पत्योःप्रद
दुःपरमाशिषम् ॥ गन्धर्वोदेवपुरतोननर्त्तचजगौक्षणम् ३९ ॥ जीवितंपुरतःप्रापदेवानांचवरेणच ॥ जगामपत्न्यासार्द्धंचपित्रामात्रा
चहर्षितः ॥ ४० ॥ उपबर्हणगन्धर्वोगन्धर्वनगरंपुनः ॥ मालावतीरत्नकोटिंधनानिविविधानिच ॥ ४१ ॥ प्रददौब्राह्मणेभ्यश्चभो
जयामासतान्सती ॥ वेदांश्चपाठयामासकारयामासमङ्गलम् ॥ ४२ ॥ महोत्सवञ्चविविधंहरेर्नामैकमङ्गलम् ॥ जग्मुर्देवाश्चस्वस्था
नंविप्ररूपीहरिःस्वयम् ॥ ४३ ॥ एतत्तेकथितंसर्वंस्तवराजञ्चशौनक ॥ इदंस्तोत्रंपुण्यरूपंपूजाकालेतुयःपठेत् ॥ ४४ ॥ हरिभक्तिं
हरेर्दास्यंलभतेवैष्णवोजनः ॥ वरार्थी यः पठेद्भक्त्या चास्तिकःपरमास्थया ॥ ४५ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांनिश्चितंलभतेफलम् ॥
विद्यार्थीलभतेविद्यांधनार्थीलभतेधनम् ॥ ४६ ॥ भार्य्यार्थीलभतेभार्य्यांपुत्रार्थीलभतेसुतम् ॥ धर्मार्थीलभतेधर्मंयशोऽर्थीलभतेयशः॥
॥ ४७ ॥ भ्रष्टराज्योलभेद्राज्यंप्रजाभ्रष्टःप्रजांलभेत् ॥ रोगार्त्तोमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबन्धनात् ॥ ४८ ॥ भयान्मुच्येतभीतस्तुधनं
नष्टधनोलभेत ॥ दस्युग्रस्तोमहारण्येहिंस्रजन्तुसमन्वितः ॥ दावाग्निदग्धोमुच्येतनिमग्नश्चजलार्णवे ॥ ४९ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापु
राणेब्रह्मखण्डेगन्धर्वजीवदानेमहापुरुषस्तोत्रप्रणयनंनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ मालावतीधनंदत्त्वा
ब्राह्मणेभ्यःप्रहर्षिता ॥ चकारविविधंवेशंस्वात्मनःस्वामिनःकृते ॥ १ ॥ भर्त्तुश्चकारशुश्रूषांपूजांचसमयोचिताम् ॥ तेनसार्द्धंसुर
सिकारेमेसासुचिरंमुदा ॥ २ ॥ महापुरुषस्तोत्रंचपूजांचकवचंमनुम् ॥ विस्मृतंबोधयामासस्वयंरहसिसुव्रता ॥ ३ ॥ पुरादत्तंवसि
ष्ठेनस्तोत्रपूजादिकंहरेः ॥ गंधर्वायचमालत्यैमन्त्रमेकंचपुष्करे ॥ ४ ॥ विस्मृतंस्तोत्रकवचंवसिष्ठश्चकृपानिधिः ॥ गन्धर्वराजंरहसि

१ प्रणेमुर्देवसंघाश्चेतिपाठः । २ पुष्पवृष्टिमुचोदिवीतिपाठः ।

बोधयामासशूलिनः ॥ ५ ॥ एवंचंकारराज्यंचकुवेरभवनोपमे ॥ आश्रमेपरमानन्दोगन्धर्वोबान्धवैः सह ॥ ६ ॥ यथातथागताभि
श्चस्त्रीभिरन्याभिरेवच ॥ आगत्यताभिःस्वस्वामीसंप्राप्तःपरयामुदा ॥ ७ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ किंस्तोत्रंकवचंविष्णोर्मन्त्र
पूजाविधिःपुरा ॥ दत्तोविशिष्टस्ताभ्यांचतंभवान्वक्तुमर्हति ॥ ८ ॥ द्वादशाक्षरमन्त्रंचशूलिनःकवचादिकम् ॥ दत्तंगन्धर्वराजायवसिष्ठेन
चकिंपुरा ॥ ९ ॥ तदपिब्रूहिहेसौतेश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ शङ्करस्तोत्रकवचंमन्त्रंदुर्गतिनाशनम् ॥ १० ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
तुष्टावयेनस्तोत्रेणमालतीपरमेश्वरम् ॥ तदेवस्तोत्रंदत्तंचमन्त्रंचकवचंशृणु ॥ ११ ॥ ॐनमोभगवतेरासमण्डलेशायस्वाहा ॥
इदंमन्त्रंकल्पतरुंप्रददौषोडशाक्षरम् ॥ १२ ॥ पुरादत्तंकुमारायब्रह्मणापुष्करेहरेः ॥ पुरादत्तंचकृष्णेनगोलोके शङ्करायच ॥ १३ ॥
ध्यानञ्चविष्णोर्वेदोक्तंशाश्वतंसर्वदुर्लभम् ॥ मूलेनसर्वंदेयंचनैवेद्यादिकमुत्तमम् ॥ १४ ॥ अतीवगुप्तकवचंपितुर्वक्त्रान्मयाश्रुतम् ॥ पित्रेद
त्तंपुराविप्रगंगायांशूलिनाध्रुवम् ॥ १५ ॥ शूलिनेब्रह्मणेदत्तंगोलोकेरासमण्डले ॥ धर्मायगोपीकान्तेनकृपयापरमाद्भुतम् ॥ १६ ॥
॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ राधाकान्तमहाभागकवचंयत्प्रकाशितम् ॥ ब्रह्माण्डपावनंनामकृपयाकथयप्रभो ॥ १७ ॥ मांमहेशंचधर्मंचभक्तंचभ
क्तवत्सल ॥ त्वत्प्रसादेनपुत्रेभ्योदास्यामिभक्तिसंयुतः ॥ १८ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुवक्ष्यामिब्रह्मेशधर्मेदंकवचंपरम् ॥ अहं
दास्यामियुष्मभ्यंगोपनीयंसुदुर्लभम् ॥ १९ ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंप्राणतुल्यंममैवहि ॥ यत्तेजोममदेहेऽस्तितत्तेजःकवचेऽपिच ॥ २० ॥
कुरुसृष्टिमिमंधृत्वाधातात्रिजगतांभव ॥ संहर्त्ताभवहेशम्भोममतुल्योभवेभव ॥ २१ ॥ हेधर्मत्वमिमंधृत्वाभवसाक्षीचकर्मणाम् ॥
तपसांफलदातारोयूयंभवतमद्वरात् ॥ २२ ॥ ब्रह्माण्डपावनस्यास्यकवचस्यहरिःस्वयम् ॥ ऋषिश्छन्दश्चगायत्रीदेवोऽहंजगदीश्वरः ॥
॥ २३ ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषुविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ त्रिलक्षवारपठनात्सिद्धिदंकवचंविधे ॥ २४ ॥ योभवेत्सिद्धकवचोममतुल्योभवे
त्त्वसः ॥ तेजसासिद्धियोगेनज्ञानेनविक्रमेणच ॥ २५ ॥ प्रणवोमेशिरःपातुनमोरामेश्वरायच ॥ भालंपायान्नेत्रयुग्मंनमोराधेश्वरायच ॥
॥ २६ ॥ कृष्णःपायाच्छ्रोत्रयुग्मं हे हरेघ्राणमेवच ॥ जिह्विकांवह्निजायात[illegible]

डक्षरः ॥ ह्रींकृष्णायनमोवक्रंक्लींपूर्वंश्चभुजद्वयम् ॥ २८ ॥ नमोगोपांगनेशायस्कन्धावष्टाक्षरोऽवतु ॥ दन्तपंक्तिमोष्ठयुग्मंनमोगोपीश्वरा
यच ॥ २९ ॥ ॐनमोभगवतेरासमण्डलेशायस्वाहा ॥ स्वयंवक्षःस्थलंपातुमन्त्रोऽयंषोडशाक्षरः ॥ ३० ॥ ऐंकृष्णायस्वाहेतिचकर्णयुग्मंस
दाऽवतु ॥ ॐविष्णवेस्वाहेतिचकपोलंसर्वतोऽवतु ॥ ३१ ॥ ॐहरयेनमइतिपृष्ठंपादंसदाऽवतु ॥ ॐगोवर्द्धनधारिणेस्वाहासर्वशरीरकम् ॥
॥ ३२ ॥ प्राच्यांमांपातुश्रीकृष्णआग्नेय्यांपातुमाधवः ॥ दक्षिणेपातुगोपीशोनैर्ऋत्यांनन्दनन्दनः ॥ ३३ ॥ वारुण्यांपातुगोविन्दोवायव्यांरा
धिकेश्वरः ॥ उत्तरेपातुरासेशऐशान्यामच्युतःस्वयम् ॥ ३४ ॥ सततंसर्वतःपातुपरोनारायणःस्वयम् ॥ इतितेकथितंब्रह्मन्कवचंपरमाद्भु
तम् ॥ ३५ ॥ ममजीवनतुल्यंचयुष्मभ्यंदत्तमेवच ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ कलांनार्हन्तितान्येवकवचस्यैवधारणात् ॥ ३६ ॥
गुरुमभ्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ स्नात्वातंचमनस्कृत्यकवचंधारयेत्सुधीः ॥ ३७ ॥ कवचस्यप्रसादेनजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ यदि
स्यात्सिद्धकवचोविष्णुरेवभवेद्द्विज ॥ ३८ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ शिवस्यकवचंस्तोत्रंश्रूयतामितिशौनक ॥ वशिष्ठेनचयद्दत्तंगन्धर्वा
यचयोमनुः ॥ ३९ ॥ ॐनमोभगवतेशिवायस्वाहेतिचमनुः ॥ दत्तोवशिष्ठेनपुरापुष्करेकृपयाविभो ॥ ४० ॥ अयंमन्त्रोरावणायप्रदत्तो
ब्रह्मणापुरा ॥ स्वयंशम्भुश्चबाणायतथादुर्वाससेपुरा ॥ ४१ ॥ मूलेनसर्वंदेयंचनैवेद्यादिकमुत्तमम् ॥ ध्यायेन्नित्यादिकंध्यानंवेदोक्तंसर्वस
म्मतम् ॥ ४२ ॥ ॐनमोमहादेवाय ॥ ॥ बाणासुरउवाच ॥ ॥ महेश्वरमहाभागकवचंयत्प्रकाशितम् ॥ संसारपावनंनामकृपयाकथ
यप्रभो ॥ ४३ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुवक्ष्यामिहेवत्सकवचंपरमाद्भुतम् ॥ अहंतुभ्यंप्रदास्यामिगोपनीयंसुदुर्लभम् ॥ ४४ ॥
पुरादुर्वाससेदत्तंत्रैलोक्यविजयायच ॥ ४५ ॥ ममैवेदंचकवचंभक्त्यायोधारयेत्सुधीः ॥ जेतुंशक्नोतित्रैलोक्यंभगवन्नवलीलया ॥ ४६ ॥
संसारपावनस्यास्यकवचस्यप्रजापतिः ॥ ऋषिश्छन्दश्चगायत्रीदेवोऽहंचमहेश्वरः ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषुविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ ४७ ॥
पंचलक्षजपेनैवसिद्धिदंकवचंभवेत् ॥ योभवेत्सिद्धकवचोममतुल्योभवेद्भुवि ॥ तेजसासिद्धियोगेनतपसाविक्रमेणच ॥ ४८ ॥ शम्भुर्मे
मस्तकंपातुमुखंपातुमहेश्वरः ॥ दन्तपंक्तिंनीलकण्ठोऽप्यधरोष्ठंहरःस्वयम् ॥ ४९ ॥ कण्ठंपातुचन्द्रचूडःस्कन्धौवृषभवाहनः ॥ वक्षःस्थलंनी

लकण्ठःपातुपृष्ठंदिगम्बरः ॥५०॥ सर्वांगंपातुविश्वेशःसर्वदिक्षुचसर्वदा ॥ स्वप्नेजागरणेचैवस्थाणुर्मेपातुसन्ततम् ॥५१॥ इतितेकथितं
बाणकवचंपरमाद्भुतम् ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंगोपनीयंप्रयत्नतः ॥ ५२ ॥ यत्फलंसर्वतीर्थानांस्नानेनलभतेनरः ॥ तत्फलंलभतेनूनंकव
चस्यैवधारणत् ॥ ५३ ॥ इदंकवचमज्ञात्वाभजेन्मांयःसुमन्दधीः ॥ शतलक्षप्रजप्तोऽपिनमन्त्रःसिद्धिदायकः ॥ ५४ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
इदंचकवचंप्रोक्तंस्तोत्रंचशृणुशौनक ॥ मन्त्रराजःकल्पतरुर्वशिष्ठोदत्तवान्पुरा ॥ ५५ ॥ ॐनमःशिवाय ॥ ॥ बाणासुरउवाच ॥ ॥
वन्देसुराणांसारंचसुरेशंनीललोहितम् ॥ योगीश्वरंयोगबीजंयोगिनांचगुरोर्गुरुम् ॥५६॥ ज्ञानानन्दंज्ञानरूपंज्ञानबीजंसनातनम् ॥ तप
सांफलदातारंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ५७ ॥ तपोरूपंतपोबीजंतपोधनधनंवरम् ॥ वरंवरेण्यंवरदमीड्यंसिद्धगणैर्वरैः ॥ ५८ ॥ कारणंभु
क्तिमुक्तीनांनरकार्णवतारणम् ॥ आशुतोषंप्रसन्नास्यंकरुणामयसागरम् ॥ ५९ ॥ हिमचन्दनकुन्देन्दुकुमुदाम्भोजसन्निभम् ॥ ब्रह्मज्यो
तिःस्वरूपञ्चभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ ६० ॥ विषयाणांविभेदेनबिभ्रतंबहुरूपकम् ॥ जलरूपमग्निरूपमाकाशरूपमीश्वरम् ॥ ६१ ॥ वायुरूपंच
न्द्ररूपंसूर्य्यरूपंमहत्प्रभुम् ॥ आत्मनःस्वपदंदातुंसमर्थमवलीलया ॥ ६२ ॥ भक्तजीवनमीशंचभक्तानुग्रहकातरम् ॥ वेदानशक्तायंस्तो
तुंकिमहंस्तौमितंप्रभुम् ॥ ६३ ॥ अपरिच्छिन्नमीशानमहोवाङ्मनसोःपरम् ॥ व्याघ्रचर्माम्बरधरंवृषभस्थंदिगम्बरम् ॥ त्रिशूलप
ट्टिशधरंसस्मितंचन्द्रशेखरम् ॥ ६४ ॥ इत्युक्तास्तवराजेननित्यंबाणःसुसंयतः ॥ प्राणमच्छङ्करंभक्त्यादुर्वासाश्चमुनीश्वरः ॥ ६५ ॥
इदंदत्तंवसिष्ठेनगन्धर्वायपुरामुने ॥ कथितंचमहास्तोत्रंशूलिनःपरमाद्भुतम् ॥ ६६ ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंपठेद्भक्त्याचयोनरः ॥
स्नानस्यसर्वतीर्थानांफलमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ ६७ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंवर्षमेकंशृणोतियः ॥ संयतश्चहविष्याशीप्रणम्यशङ्करं
गुरुम् ॥ ६८ ॥ गलत्कुष्ठीमहाशूलीवर्षमेकंशृणोतियः ॥ अवश्यंमुच्यतेरोगाद्व्यासवाक्यमितिश्रुतम् ॥ ६९ ॥ कारागारेऽ
पिबद्धोयोनैवप्राप्नोतिनिर्वृतिम् ॥ स्तोत्रंश्रुत्वामासमेकंमुच्यतेबन्धनाद्ध्रुवम् ॥ ७० ॥ भ्रष्टराज्योलभेद्राज्यंभक्त्यामासंशृणोति
यः ॥ मासंश्रुत्वासंयतश्चलभेद्भ्रष्टधनोधनम् ॥ ७१ ॥ यक्ष्मग्रस्तोवर्षमेकमास्तिकोयःशृणोतिचेत् ॥ निश्चितंमुच्यतेरोगा

च्छङ्करस्यप्रसादतः ॥ ७२ ॥ यःशृणोतिसदाभक्त्यास्तवराजमिमंद्विज ॥ तस्यासाध्यंत्रिभुवनेनास्तिकिंचिच्चशौनक ॥ ७३ ॥
कदाचिद्वन्धुविच्छेदोनभवेत्तस्यभारते ॥ अचलंपरमैश्वर्य्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ ७४ ॥ सुसंयतोऽतिभक्त्याचमासमेकंशृणोतियः ॥
अभार्य्योलभतेभार्य्यांसुविनीतांसतींवराम् ॥ ७५ ॥ महामूर्खश्चदुर्मेधामासमेकंशृणोतियः ॥ बुद्धिंविद्यांचलभतेगुरूपदेशमात्रतः ॥
॥ ७६ ॥ कर्मदुःखीदरिद्रश्चमासंभक्त्याशृणोतियः ॥ ध्रुवंवित्तंभवेत्तस्यशङ्करस्यप्रसादतः ॥ ७७ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाकृत्वाकीर्त्तिंसुदु
र्लभाम् ॥ नानाप्रकारधर्मंचयात्यन्तेशङ्करालयम् ॥ ७८ ॥ पार्षदप्रवरोभूत्वासेवतेतत्रशङ्करम् ॥ यःशृणोतित्रिसन्ध्यंचनित्यंस्तोत्र
मनुत्तमम् ॥ ७९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेविष्णुशङ्करस्तोत्रकथनंनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥
॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ मुदामालावतीसार्द्धंगन्धर्वश्चोपवर्हणः ॥ रेमेकालावशेषश्चताभिश्चनिर्जनेवने ॥ १ ॥ गन्धर्वराजोमुमुदेपुत्र
दारादिभिःसह ॥ नानाविधंक्रतुवरंमहत्पुण्यंचकारह ॥२॥ राजत्वंबुभुजेराजाकुवेरभवनोपमे ॥ रेमेसुशीलयासार्द्धंस्थिरयौवनयुक्तया ॥
॥ ३ ॥ गन्धर्वराजःकालेचगङ्गातीरेमनोहरे ॥ पत्न्यासार्द्धंममृस्त्यक्त्वावैकुण्ठंचययौमुदा ॥ ४ ॥ शैवःशिवप्रसादेनपुत्रस्यविष्णु
सेवया ॥ वभूवदासोवैकुण्ठेविष्णोःश्यामचतुर्भुजः ॥ ५ ॥ कृत्वापित्रोश्चसत्कारंगन्धर्वश्चोपवर्हणः ॥ ब्राह्मणेभ्योददौविप्रधनानिविधि
धानिच ॥ ६ ॥ कालेस्वयंब्रह्मशापात्प्राणांस्त्यक्त्वाविचक्षणः ॥ सजज्ञेवृषलीगर्भेब्रह्मबीजेनशौनक ॥ ७ ॥ मालावतीवह्निकुण्डेपुष्करे
भारतेभुवि ॥ कृत्वातुवाञ्छितंकामंप्राणांस्तत्याजसासती ॥ ८ ॥ सृंजयस्यतुपत्न्यांचमनुवंशोद्भवस्यच ॥ जज्ञेनृपस्यसाध्वीसापुण्या
जातिस्मरावरा ॥ ९ ॥ उपवर्हणगन्धर्वःपतिर्मेभवितेतिच ॥ इतिकामाकामुकीसासुन्दरीसुन्दरीवरा ॥ १० ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥
ब्रह्मवीर्य्याच्छूद्रपत्न्यांगन्धर्वश्चोपवर्हणः ॥ जातःकेनप्रकारेणतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ११ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ कान्यकुब्जेचदेशेच
द्रुमिलोनामराजकः ॥ कलावतीतस्यपत्नीवन्ध्याचापिपतिव्रता ॥ १२ ॥ स्वामिदोषेणसावन्ध्याकालेचभर्तुराज्ञया ॥ उपतस्थेवनेघो
रेनारदंकाश्यपंमुनिम् ॥ १३ ॥ ध्यायमानंचश्रीकृष्णंज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ तस्थौसुवेशंकृत्वासाध्यानान्तंचमुनेःपुरः ॥१४॥ ग्रीष्म

मध्याह्नमार्तण्डप्रभातुल्येनतेजसा ॥ तपन्तंदूरतोऽप्येवंसमीपंगन्तुमक्षमा ॥ १५ ॥ ध्यानान्तेचमुनिश्रेष्ठः परःकृष्णपरायणः ॥ ददर्श
पुरतोदूरेसुन्दरींस्थिरयौवनाम् ॥ १६ ॥ चारुचम्पकवर्णाभांशरत्पङ्कजलोचनाम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ १७ ॥
बृहन्नितम्बभारार्त्तांपीनश्रोणिपयोधराम् ॥ शोभितांपीतवस्त्रेणसस्मितांरक्तलोचनाम् ॥ १८ ॥ मोहितांमुनिरूपेणकामबाणप्रपीडि
ताम् ॥ दर्शयन्तींस्तनश्रोणिंमैथुनासक्तचेतसा ॥ १९ ॥ सिन्दूरबिन्दुभूषाढ्यांसुचारुकज्जलोज्ज्वलाम् ॥ पदालक्तकशोभाढ्यांरूपेणै
वयथोर्वशीम् ॥ २० ॥ मुनिःपप्रच्छदृष्ट्वातांकात्वंकामिनिनिर्जने ॥ कस्यपत्नीकथंवात्रसत्यंब्रूहिचपुंश्चलि ॥ २१ ॥ मुनेश्चवचनंश्रुत्वा
कम्पिताचकलावती ॥ उवाचविनयेनैवकृत्वाचश्रीहरिंहृदि ॥ २२ ॥ ॥ कलावत्युवाच ॥ ॥ गोपिकाहंद्विजश्रेष्ठद्रुमिलस्यचका
मिनी ॥ पुत्रार्थिनीचागताहंत्वन्मूलंभर्त्तुराज्ञया ॥ २३ ॥ वीर्य्याधानंकुरुमयिस्त्रीनोपेक्ष्याह्युपस्थिता ॥ तेजीयसांनदोषायवह्नेःसर्व
भुजोयथा ॥ २४ ॥ वृषलीवचनंश्रुत्वाचुकोपमुनिसत्तमः ॥ उवाचनीत्यंसत्यञ्चकोपप्रस्फुरिताधरः ॥ २५ ॥ ॥ काश्यपउवाच ॥ ॥
यःस्वलक्ष्मींचभोगार्हांपरायदातुमिच्छति ॥ तंसात्यजतिमूढञ्चवेदवादइतिध्रुवम् ॥ २६ ॥ नत्वंद्रुमिलभोगार्हापुनरेवभविष्यसि ॥ विरक्ते
नस्वयंत्यक्तानगृह्णातिचत्वांपुनः ॥ २७ ॥ यःशूद्रपत्नींगृह्णातिब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥ सचण्डालोभवेत्सत्यंनकर्मार्होद्विजातिषु ॥ २८ ॥
पितृश्राद्धेचयज्ञेचशिलास्पर्शेसुरार्चने ॥ नाधिकारश्चतस्यैवमित्याहकमलोद्भवः ॥ २९ ॥ कुम्भीपाकंस्वयंयातिपातयित्वाचपूरुषान् ॥
मातामहान्स्वात्मनश्चदशपूर्वान्दशापरान् ॥ ३० ॥ तत्तर्पणंमूत्रमेवपिण्डंसद्यःपुरीषकम् ॥ शालग्रामस्यतत्स्पर्शेचोपवासस्त्रिरात्रकम् ॥
॥ ३१ ॥ तदिष्टदेवोगृह्णातिननैवेद्यंनतज्जलम् ॥ संन्यासिनांब्राह्मणानांतदन्नञ्चपुरीषवत् ॥ ३२ ॥ कुम्भीपाकेपच्यतेसशक्रान्तंयाव
देवहि ॥ एकविंशतिपुरुषैः सार्द्धंसत्यञ्चपुंश्चलि ॥ ३३ ॥ पत्रोच्छिष्टञ्चयोभुङ्क्तेशूद्राणांब्राह्मणाधमः ॥ तत्तुल्योऽधरभोजीचैवेत्याङ्गिर
संभाषितम् ॥ ३४ ॥ शूद्रोवायदिगृह्णातिब्राह्मणींज्ञानदुर्बलः ॥ सपच्यतेकालसूत्रेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ३५ ॥ अष्टादशेन्द्रावच्छिन्नं
कालंचकालसूत्रके ॥ ब्राह्मणीपच्यतेतत्रभक्षिताक्रिमिभिर्ध्रुवम् ॥ ३६ ॥ ततश्चण्डालयोनौचलब्ध्वाजन्मचब्राह्मणी ॥ शूद्रश्चकुष्ठीभवति

ज्ञातिभिःपरिवर्जितः ॥ ३७ ॥ इत्युक्त्वाचसमुनिश्रेष्ठोविरराम चशौनक ॥ वृषलीतत्पुरस्तस्थौशुष्ककण्ठौष्ठतालुका ॥ ३८ ॥ एतस्मि
न्नन्तरेतेनपथायातिचमेनका ॥ तस्याऊरुंस्तनंदृष्ट्वामुनेर्वीर्य्यंपपातह ॥ ३९ ॥ ऋतुस्नाताचवृषलीपीत्वातत्रक्षणंमुदा ॥ मुनिंप्रणम्यप्र
हृष्टाप्रययौभर्तुरन्तिकम् ॥ ४० ॥ गत्वाप्रणम्यद्रुमिलंकान्ताकान्तंमनोहरम् ॥ सर्वंनिवेदयामासवृत्तांतंगर्भहेतुकम् ॥४१॥ कलावती
वचःश्रुत्वाप्रहृष्टवदनेक्षणः ॥ उवाचकान्तांमधुरंपरिणामसुखावहम् ॥ ४२ ॥ ॥ द्रुमिलउवाच ॥ ॥ विप्रस्यवीर्यंत्वद्गर्भेवैष्णवस्यमहा
त्मनः ॥ वैष्णवोभविताबालस्त्वंचभाग्यवतीसती ॥४३॥ यद्गर्भेवैष्णवोजातोयस्यवीर्य्येणवासति ॥ तयोर्यातिचवैकुण्ठंपुरुषाणांशतं
शतम् ॥ ४४ ॥ तांचविष्णुविमानेनसद्रत्ननिर्मितेनच ॥ यातांवैकुण्ठनगरंजन्ममृत्युजराहरम् ॥ ४५ ॥ कस्यचिद्ब्राह्मणस्यैवगे
हंगच्छशुभानने ॥ पश्चान्ममान्तिकंभद्रेयास्यसीतिहरेःपुरम् ॥ ४६ ॥ इत्युक्त्वागोपराजश्चस्नात्वाकृत्वातुतर्पणम् ॥ संपूज्याभीष्टदेवंश्च
ब्राह्मणेभ्योधनंददौ ॥ ४७ ॥ अश्वानांचचतुर्लक्षंगजानांलक्षमेवच ॥ शतंमत्तगजेन्द्राणांब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ४८ ॥ उच्चैःश्रवःप
ञ्चलक्षंरथानांचसहस्रकम् ॥ शकटानांत्रिलक्षञ्चब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ४९ ॥ गवांद्वादशलक्षंचमहिषाणांत्रिलक्षकम् ॥ त्रिलक्षंरा
जहंसानांब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५० ॥ पारावतानांलक्षञ्चशुकानांचशतंमुने ॥ लक्षंचदासदासीनांब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५१ ॥
ग्रामाणांचसहस्रञ्चनगराणांशतंशतम् ॥ धान्यतण्डुलशैलंचब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५२ ॥ शतकोटिंसुवर्णानांरत्नानांचसहस्रकम् ॥
मुद्राणांकोटिकलशंब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५३ ॥ ददौतैजसपात्राणांभूषणानामसंख्यकम् ॥ तांस्त्रियंरत्नभूषाढ्यांब्राह्मणेभ्योददौमुदा
॥ ५४ ॥ राज्यंदत्त्वामहाराजोऽप्यन्तर्बाह्येहरिंस्मरन् ॥ जगामबदरींगोपोमनोगामीमुदान्वितः ॥ ५५ ॥ तत्रमासंतपःकृत्वागङ्गा
तीरेमनोहरे ॥ प्राणांस्तत्याजयोगेनसद्योदृष्टोमहर्षिभिः ॥ ५६ ॥ सचविष्णुविमानेनरत्नेंद्रनिर्मितेनच ॥ संयुक्तोविष्णुदूतैश्चवैकुण्ठं
चजगामह ॥ ५७ ॥ तत्रप्रापहरेर्दास्यंहरिदासोबभूवसः ॥ वृत्तान्तश्चकलावत्याःश्रूयतामितिशौनक ॥ ५८ ॥ गतेकलावतीनाथे
उच्चैश्चप्ररुरोदह ॥ वह्नौप्राणांस्त्यक्तुकामाब्राह्मणेनैवरक्षिता ॥ ५९ ॥ ब्राह्मणोमातरित्युक्त्वातांगृहीत्वामुदान्वितः ॥ जगामरत्नपूर्णंच

स्वगेहंचक्षणेनच ॥ ६० ॥ साविप्रगेहेसाध्वींचसुषावतनयंवरम् ॥ तप्तकांचनवर्णाभंज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ ६१ ॥ तत्रस्थायोषितः
सर्वाददृशुर्बालकंशुभम् ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तण्डजितंतंब्रह्मतेजसा ॥ ६२ ॥ कामदेवाधिकरूपेचन्द्राधिकशुभाननम् ॥ शरत्पार्वणच
न्द्रास्यंशरत्पङ्कजलोचनम् ॥ ६३ ॥ हस्तपादादिवलितंसुकपोलंमनोहरम् ॥ पद्मचक्राङ्कितंपादपद्मंवाऽतुलमुज्ज्वलम् ॥ ६४ ॥
करयुग्मंवातुलंचरुदन्तंचस्तनार्थिनम् ॥ योपितोबालकंदृष्ट्वाप्रययुःस्वाश्रमंमुदा ॥ ६५ ॥ पुत्रदारयुतोविप्रःप्रहृष्टश्चननर्तह ॥ सबालो
ववृधेतत्रशुक्लपक्षेयथाशशी ॥ ६६ ॥ पुपोपब्राह्मणस्तांचसपुत्रांचयथासुताम् ॥ ६७ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौन
कसंवादेउपबर्हणजन्मकथनंनामविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ बभूवकालेबालश्चक्रमेणपञ्चहायनः ॥
जातिस्मरोज्ञानयुक्तःपूर्वमन्त्रस्मृतःसदा ॥ १ ॥ गीयतेसततंकृष्णयशोनामगुणादिकम् ॥ क्षणंरोदितिनृत्येनपुलकाञ्चितविग्रहः ॥ २ ॥
कृष्णसम्बन्धिधर्नीगाथांशृणोतियत्रतत्रवै ॥ तत्सम्बन्धिपुराणञ्चतत्रतिष्ठतिबालकः ॥ ३ ॥ धूलिधूसरसर्वाङ्गोधूलिनैवेद्यमीप्सितम् ॥
धूलिषुप्रतिमांकृत्वाधूलिनापूजयेद्धरिम् ॥ ४ ॥ पुत्रमाह्वयतेमाताप्रातराशायचेन्मुने ॥ हरिंसंपूजयामीतिमातरंसंवदेत्पुनः ॥ ५ ॥ ॥
शौनकउवाच ॥ ॥किन्नामबालकस्यास्यजन्मन्यत्रबभूवह ॥ व्युत्पत्त्यासंज्ञयावापितद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ६ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
अनावृष्टयवशेषेचकालेबालोबभूवह ॥ नारंददौजन्मकालेतेनायंनारदाभिधः ॥ ७ ॥ ददातिनारंज्ञानञ्चबालकेभ्यश्चबालकः ॥ जाति
स्मरोमहाज्ञानीतेनायंनारदाभिधः ॥ ८ ॥ वीर्य्येणनारदस्यैवबभूवबालकोमुने ॥ मुनीन्द्रस्यवरेणैवतेनायंनारदाभिधः ॥ ९ ॥ ॥
शौनकउवाच ॥ ॥ शिशुनामचविज्ञातंव्युत्पत्त्याचयथोचितम् ॥ मुनीन्द्रस्यकथंनामनारदश्चेतिमंगलम् ॥ १० ॥ ॥
सौतिरुवाच ॥ ॥ अपुत्रकायविप्रायधर्मपुत्रोनरोमुनिः ॥ ददौपुत्रंकश्यपायतेनायंनारदाभिधः ॥ ११ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥
अधुनानामव्युत्पत्तिःश्रुतासौतेशिशोरपि ॥ शूद्रयोनौब्रह्मपुत्रःकथंसनारदाभिधः ॥ १२ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ कल्पान्तरेब्रह्म
कण्ठाद्बभूवुर्बहवोनराः ॥ नरान्ददौतत्कण्ठश्चतेनतन्नरदंस्मृतम् ॥ १३ ॥ ततोबभूवबालश्चनरदात्कण्ठदेशतः ॥ अतोब्रह्मानामचक्रेना

रदश्चेतिमंगलम् ॥ १४ ॥ साम्प्रतंशिशुवृत्तान्तंसावधानंनिशामय ॥ उपालम्भरहस्येनविशिष्टंकिंप्रयोजनम् ॥ १५ ॥ ववृधेगोपि
काबालोविप्रगेहेदिनेदिने ॥ सपुत्रांपालितांचक्रेब्राह्मणः स्वसुतांयथा ॥ १६ ॥ एतस्मिन्नन्तरेविप्राआययुर्विप्रमन्दिरम् ॥ शिशवःपञ्चव
र्षीयामहातेजस्विनोयथा ॥ १७ ॥ प्रच्छन्नंदृतवन्तश्चग्रीष्ममध्याह्नभास्करम् ॥ मधुपर्कादिकंदत्त्वाताञ्ननामगृहीद्विज ॥ १८ ॥ फलमू
लादिकंकालेचत्वारोमुनिपुङ्गवाः ॥ विप्रदत्तंबुभुजिरेतच्छेषंबुभुजेशिशुः ॥ १९ ॥ चतुर्थकोमुनिस्तस्मैकृष्णमन्त्रंददौमुदा॥तेषांदासःस
बभूवद्विजस्यमातुराज्ञया ॥ २० ॥ एकदाशिशुमाताचगच्छन्तीनिशिवर्त्मनि ॥ ममारसर्पदष्टाचतत्क्षणंस्मरतीहरिम् ॥ २१ ॥सद्योजगा
मवैकुण्ठंविष्णुयानेनसासती ॥ विष्णुपार्षदसंयुक्तासद्रत्ननिर्मितेनच ॥ २२ ॥ प्रातर्बालोद्विजैःसार्धंप्रययौविप्रमन्दिरात ॥ तत्त्वज्ञानंद
दुस्तस्मैब्राह्मणाश्चकृपालवः ॥ २३ ॥ ब्रह्मपुत्राःशिशुंत्यक्त्वास्वस्थानंप्रययुःकिल ॥ महाज्ञानीशिशुस्तस्थौगंगातीरेमनोहरे ॥ २४ ॥
तत्रस्नात्वाविप्रदत्तंविष्णुमंत्रंजजापसः ॥ क्षुत्पिपासारोगशोकहरंवेदेषुदुर्लभम् ॥ २५ ॥ महारण्येचघोरेचअश्वत्थमूलसन्निधौ ॥ कृत्वा
योगासनंतस्थौसुचिरंतत्रबालकः ॥ २६ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कंमन्त्रंबालकःप्रापकुमारेणचधीमता ॥ दत्तंपरंश्रीहरेश्च तद्भ
वान्वक्तुमर्हति ॥ २७ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ कृष्णेनदत्तोगोलोकेकृपयाब्रह्मणेपुरा ॥ द्वाविंशत्यक्षरोमन्त्रोवेदेषुचसुदुर्लभः ॥२८॥
तञ्चब्रह्माददौभक्त्याकुमारायचधीमते ॥ कुमारेणसदत्तश्चमन्त्रश्चशिशवेद्विज ॥ २९ ॥ ॐश्रीनमोभगवतेरासमण्डलेश्वराय ॥ श्रीकृ
ष्णायस्वाहेतिचमन्त्रोऽयंकल्पपादपः ॥ ३० ॥ महापुरुषस्तोत्रश्चपूर्वोक्तंकवचंचयत् ॥ अस्यौपयौगिकंध्यानंसामवेदोक्तमेवच
॥ ३१ ॥ तेजोमण्डलरूपेचसूर्यकोटिसमप्रभे ॥ योगिभिर्वाञ्छितंध्यानेयोगैःसिद्धगणैःसुरैः ॥ ३२ ॥ ध्यायन्तेवैष्णवारूपं तदभ्यन्त
रसन्निधौ ॥ अतीवकमनीयानिर्वचनीयंमनोहरम् ॥ ३३ ॥ नवीनजलदश्यामंशरत्पंकजलोचनम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यंपक्वबिम्बा
धिकाधरम् ॥ ३४ ॥ मुक्तापंक्तिविनिन्दैकदन्तपंक्तिमनोहरम् ॥ सस्मितंमुरलीन्यस्तहस्तावलम्बमेनच ॥ ३५ ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यं
लीलाधाममनोहरम् ॥ चन्द्रलक्षप्रभाजुष्टंपुष्टश्रीयुक्तविग्रहम् ॥ ३६ ॥ त्रिभंगभंगिवायुक्तंद्विभुजंपीतवाससम् ॥ रत्नकेयूरवलयरत्ननूपु

रभूषितम् ॥ ३७ ॥ रत्नकुण्डलयुग्मेनगण्डस्थलविराजितम् ॥ मयूरपुच्छचूडंचरत्नमालाविभूषितम् ॥ ३८ ॥ शोभितंजानुपर्य्यन्तं
मालतीवनमालया ॥ चन्दनोक्षितसर्वांगंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ ३९ ॥ मणिनाकौस्तुभेन्द्रेणवक्षस्थलसमुज्ज्वलम् ॥ वीक्षितंगोपि
काभिश्चशश्वद्व्रीडितलोचनैः ॥ ४० ॥ स्थिरयौवनयुक्ताभिर्वेष्टिताभिश्चसन्ततम् ॥ भूषणैर्भूषिताभिश्चराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥४१॥
ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चपूजितंवंदितंस्तुतम् ॥ किशोरंराधिकाकान्तंशान्तरूपंपरात्परम् ॥ ४२ ॥ निर्लिप्तंसाक्षिरूपंचनिर्गुणंप्रकृतेःपरम्॥
ध्यायेत्सर्वेश्वरंतंचपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ४३ ॥ इदंतेकथितंध्यानंस्तोत्रंचकवचंमुने ॥ मन्त्रोपयोगिकंसत्यंमन्त्रश्चकल्पपादपः॥४४॥
साम्प्रतंबालकस्तस्थौध्यानस्थंस्तत्रशौनक ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंचनिराहारःकृशोदरः ॥ ४५ ॥ शक्तिमान्परिपुष्टश्चसिद्धमन्त्रप्रभावतः ॥
ददर्शबालकोध्यानेदिव्यलोकंचबालकम् ॥४६॥ रत्नसिंहासनस्थंचरत्नभूषणभूषितम् ॥ किशोरवयसंश्यामंगोपवेशंचसस्मितम्॥४७॥
गोपैर्गोपांगनाभिश्चवेष्टितंपीतवाससम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंचन्दनेनविचर्चितम् ॥ ४८ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चस्तूयमानंपरात्परम् ॥
दृष्ट्वाचसुचिरंशान्तंशान्तश्चगोपिकासुतः ॥ ४९ ॥ विररामचशोकार्त्तोयदातद्रष्टुमक्षमः ॥ रुरोदाश्वत्थमूलेचनदृष्ट्वाबालकंशिशुः
॥ ५० ॥ बभूवाकाशवाणीतिरुदन्तंबालकंप्रति ॥ सत्यंप्रबोधयुक्तंचहितमेवमिताक्षरम् ॥ ५१ ॥ सकृद्यद्दर्शितंरूपंतदेवनाधुनापुनः ॥
अपिपक्वकषायाणांदुर्दर्शंचकुयोगिनाम् ॥५२॥ एतस्मिन्विग्रहेऽतीतेसंप्राप्तेदिव्यविग्रहे ॥ पुनर्द्रक्ष्यसिगोविन्दंजन्ममृत्युहरंहरिम्॥५३॥
इति श्रुत्वाबालकश्चविररामसुदान्वितः ॥ कालेतत्यांजर्तार्थेचतनुंकृष्णंहृदिस्मरन् ॥ ५४ ॥ नेदुर्दुन्दुभयःस्वर्गेपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ बभू
वशापमुक्तश्चनारदश्चमहामुनिः ॥ ५५ ॥ तनुंत्यक्त्वासजीवश्चविलीनोब्रह्मविग्रहे ॥ बभूवप्राक्तनान्नित्यः कालभेदेतिरोहितः ॥ ५६ ॥
आविर्भावस्तिरोभावःस्वेच्छयानित्यदेहिनाम् ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिर्भक्तानांनास्तिशौनक ॥ ५७ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे
ब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेनारदशापविमोचनंनामैकाविंशोध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ कतिकल्पान्तरेऽतीते ॥ ३३ ॥
स्रष्टुःसृष्टिविधौपुनः ॥ मरीचिमिश्रैर्मुनिभिःसार्द्धंकण्ठाद्बभूवसः ॥ १ ॥ विधेर्नरदनाम्नश्चकण्ठदेशाद्बभूवसः ॥ नारदश्चेतिवि

ख्यातोमुनीन्द्रस्तेनहेतुना ॥ २ ॥ यःपुत्रश्वेतसोधातुर्बभूवमुनिपुंगवः ॥ तेनप्रचेताइतिचनामचक्रेपितामहः ॥ ३ ॥ बभूव
धातुर्यःपुत्रःसहसादक्षपार्श्वतः ॥ सर्वकर्मणिदक्षश्चतेनदक्षःप्रकीर्तितः ॥ ४ ॥ वेदेषुकर्दमःशब्दश्छायायांवर्त्ततेस्फुटः ॥ बभूव
कर्दमाद्बालःकर्दमस्तेनकीर्त्तितः ॥ ५ ॥ तेजोभेदेमरीचिश्चवेदेषुवर्त्ततेस्फुटम् ॥ जातः सद्योऽतितेजस्वीमरीचिस्तेनकीर्त्तितः ॥ ६ ॥
क्रतुसंघश्चबालेनक्रतोजन्मान्तरेऽधुना ॥ ब्रह्मपुत्रेऽपितन्नामक्रतुरित्यभिधीयते ॥७॥ प्रधानांगंमुखंधातुस्ततोजातश्चबालकः ॥ इरस्तेज
स्विवचनोऽप्ययंगिरास्तेनकीर्त्तितः ॥ ८ ॥ अतितेजस्विनिभृगुर्वर्त्ततेनाम्निशौनक ॥ जातःसद्योऽतितेजस्वीभृगुस्तेनप्रकीर्त्तितः ॥ ९ ॥
बालोऽप्यरुणवर्णश्चजातःसद्योऽतितेजसा॥प्रज्वलन्नूर्ध्वंतपसाचारुणिस्तेनकीर्त्तितः ॥१०॥ हंसाआत्मवशायस्ययोगेनयोगिनोध्रुवम्॥
बालःपरमयोगीन्द्रस्तेनहंसीप्रकीर्त्तितः ॥ ११ ॥ वशीभूतश्चशिष्यश्चजातः सद्योहिबालकः ॥ अतिप्रियश्चधातुश्च [illegible] नेनकीर्त्ति
तः ॥ १२ ॥ सन्ततंयस्ययत्नश्चतपःसुबालकस्यच ॥ प्रकीर्त्तितोयतिस्तेनसंयतःसर्वकर्मसु ॥ पुलस्तपःसुवेदेषुवर्त्ततेहःस्फुटेऽपिच ॥
॥ १३ ॥ स्फुटस्तपःसमूहश्चपुलहस्तेनबालकः ॥ पुलस्तपःसमूहश्चयस्यास्तिपूर्वजन्मनाम ॥ तपःसंघस्वरूपश्चपुलस्त्यस्तेन
बालकः ॥ १४ ॥ त्रिगुणायांप्रकृत्यांत्रिर्विष्णावश्चप्रवर्त्तते ॥ तयोर्भक्तिःसमायस्यतेनबालोऽत्रिरुच्यते ॥ १५ ॥ जटावह्निशिखारू
पाःपञ्चसन्तिचमस्तके ॥ तपस्तेजोभवायस्यसचपञ्चशिखःस्मृतः ॥ १६ ॥ अपान्तरतमेदेशेतपस्तेपेऽन्यजन्मनि ॥ अपान्तरतमाना
मशिशोस्तेनप्रकीर्तितम् ॥ १७ ॥ स्वयंतपःसमाप्नोतिवाहयेत्प्रापयेत्परान् ॥ वोढुंसमर्थस्तपसिवोढुस्तेनप्रकीर्तितः ॥ १८ ॥
तपसस्तेजसाबालोदीप्तिमान्सततंमुने ॥ तपःसुरोचतेचित्तंरुचिस्तेनप्रकीर्तितः ॥ १९ ॥ कोपकालेबभूवुर्येस्रष्टुरेकादशस्मृताः ॥
रोदनादेवरुद्राश्चकोपितास्तेनहेतुना ॥ २० ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ रुद्रेष्वेकतमोबालोमहेशइतिमेभ्रमः ॥ भवान्पुराणतत्त्वज्ञः
सन्देहंछेत्तुमर्हति ॥ २१ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ विष्णुःसत्त्वगुणःपाताब्रह्मास्रष्टारजोगुणः ॥ तमोगुणास्तेरुद्राश्चदुर्निवाराभयं
कराः ॥ २२ ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्त्तातेष्वेकःशंकरांशकः ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपश्चशिवश्चशिवदःसताम् ॥ २३ ॥ अन्येकृष्णस्यचक

लास्तावंशौविष्णुशंकरौ ॥ समौसत्त्वस्वरूपौद्वौपरिपूर्णतमस्यच ॥ २४ ॥ उक्तंरुद्रोद्भवेकालेकथंविस्मरसिद्विज ॥ मायथामोहि
ताःसर्वेमुनीनाञ्चमतिभ्रमः ॥ २५ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ सनत्कुमारोभगवांश्चतुर्थोब्रह्मणःसुतः ॥ २६ ॥ ब्रह्मा
स्रष्टुंपूर्वपुत्रानुवाचतेनसेहिरे ॥ तेनप्रकोपितोधातारुद्राःकोपोद्भवामुने ॥ २७ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतौद्वावानन्दवाचकौ ॥ आनन्दितौ
चबालौद्वौभक्तिपूर्णतमौसदा ॥ २८ ॥ सनातनश्चश्रीकृष्णोनित्यःपूर्णतमःस्वयम् ॥ तद्भक्तस्तत्समःसत्यंतेनबालःसनातनः ॥
॥ २९ ॥ सनत्तुनित्यवचनःकुमारःशिशुवाचकः ॥ सनत्कुमारंतेनेममुवाचकमलोद्भवः ॥ ३० ॥ ब्रह्मणोबालकानाञ्चव्युत्पत्तिःकथि
तामुने ॥ साम्प्रतंनारदाख्यानंश्रूयताञ्चयथाक्रमम् ॥ ३१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मपुत्रव्युत्पत्ति
कथनंनामद्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ स्रष्टासृष्टिविधानेननियोज्यसर्वबालकान् ॥ नार
दंप्रेरयामाससृष्टिंकर्त्तुञ्चशौनक ॥ १ ॥ हितंसत्यंवेदसारंपरिणामसुखावहम् ॥ उवाचनारदंब्रह्मावेदवेदांगपारगम् ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
एहिवत्सकुलश्रेष्ठनारदप्राणवल्लभ ॥ ज्ञानदीपशिखाज्ञानतिमिरक्षयकारक ॥ ३ ॥ सर्वेषामपिवन्द्यानांजनकःपरमोगुरुः ॥ विद्यादा
तामन्त्रदाताद्वौसमौचपितुःपरौ ॥ ४ ॥ तवाहंजनकःपुत्रविद्यादाताचपालकः ॥ ममाज्ञयाचमत्प्रीत्याकुरुदारपरिग्रहम् ॥ ५ ॥ सचशि
ष्यःसोऽपिपुत्रोयश्चाज्ञांपालयेद्गुरोः ॥ नक्षेमंतस्यमूढस्ययोगुरोरवचस्करः ॥ ६ ॥ सपण्डितःसचज्ञानीसक्षेमीसचपुण्यवान् ॥ गुरोर्व
चस्करोयोहिक्षेमंतस्यपदेपदे ॥ ७ ॥ सर्वेषामाश्रमाणाञ्चप्रधानःपुण्यवान्गृही ॥ स्त्रीपुत्रपौत्रयुक्तञ्चमन्दिरंतपसःफलम् ॥ ८ ॥ पितरः
पूर्वकालेचतिथिकालेचदेवताः ॥ सर्वेगृहस्थमायान्तिनिपानमिवधेनवः ॥ ९ ॥ नित्यंनैमित्तिकंकाम्यंकुर्वन्तिगृहिणःसदा ॥ इहएत
त्सुखंपुण्यंस्वर्गभोगःपरत्रच ॥ १० ॥ जीवन्मुक्तोगृहस्थश्चस्वधर्मपरिपालकः ॥ यशस्वीपुण्यवांश्चैवकीर्तिमान्धनवान्सुखी ॥ ११ ॥ यश
स्वीकीर्तिमान्योहिमृतोजीवतिसन्ततम् ॥ यशःकीर्तिविहीनोहिजीवन्नपिमृतोहिसः ॥ १२ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वानारदोमुनिसत्तमः ॥
उवाचविनयंभीतःशुष्ककण्ठौष्ठतालुकः ॥ १३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एकदावाग्विरोधेनचोभयोस्तातपुत्रयोः ॥ हानिर्बभूवदै

वेनमहतीवायशस्करी ॥ १४ ॥ मयाप्राप्तश्चत्वच्छापाद्गान्धर्वंशौद्रमेवच ॥ जन्मकर्मचमच्छापात्त्वमपूज्योभवभव ॥ १५ ॥ बभूव
शापोमुक्तोमेकालेतेभविताविधे ॥ दोषायकल्पतेशश्वद्विरोधोनगुणायच ॥ १६ ॥ सपितासगुरुर्बन्धुःसपुत्रःसमधीश्वरः ॥ यःश्रीकृ
ष्णपादपद्मेदृढांभक्तिञ्चकारयेत् ॥ १७ ॥ असद्वर्त्मनिचाज्ञानाद्गच्छन्तियदिबालकाः ॥ निवर्त्तयतितानेवसपिताकरुणानिधिः ॥
॥ १८ ॥ कारयित्वाकृष्णपादेभक्तित्यागश्चयःपिता ॥ अन्यस्मिन्विषयेपुत्रंसकिंहन्तप्रवर्त्तयेत् ॥ १९ ॥ दारग्रहोहिदुःखायकेवलंनसु
खायच ॥ तपःस्वर्गभक्तिमुक्तिकर्मणांव्यवधायकः ॥ २० ॥ योषितस्त्रिविधाब्रह्मन्गृहिणांमूढचेतसाम् ॥ साध्वीभोग्याचकुलटास्ताः
सर्वाःस्वार्थतत्पराः ॥ २१ ॥ परलोकभियासाध्वीतथैहयशसात्मनः ॥ कामस्नेहाच्चकुरुतेभर्तुःसेवांचसन्ततम् ॥ २२ ॥ भोग्याभोगा
र्थिनीशश्वत्कामस्नेहेनकेवलम् ॥ कुरुतेकान्तमेवाश्चनचभोगाहृतेक्षणम् ॥ २३ ॥ वस्त्रालंकारसम्भोगसुस्निग्धाहारमुत्तमम् ॥ यावत्प्रा
प्नोतिसाभोग्यातावच्चवशगाप्रिया ॥ २४ ॥ कुलाङ्गारसमानारीकुलटाकुलनाशिनी ॥ कपटात्कुरुतेसेवांस्वामिनोनचभक्तितः ॥ २५ ॥
सदापुंयोगमाशंसुर्मनसामदनातुरा ॥ आहारादधिकंजारंप्रार्थयन्तीनवंनवम् ॥२६॥ जारार्थेस्वपतिंतातहन्तुमिच्छतिपुंश्चली ॥ तस्यां
योविश्वसेन्मूढोजीवनंतस्यनिष्फलम् ॥ २७॥ कथितायोषितःसर्वाउत्तमाधममध्यमाः ॥ स्वात्मारामाविजानन्तिमनस्तासांनपण्डिताः
॥ २८ ॥ हृदयंक्षुरधाराभंशरत्पद्मोत्समंमुखम् ॥ सुधासमंसुमधुरंवचनंस्वार्थसिद्धये ॥ २९ ॥ प्रकोपेविषतुल्यंचविश्वासेसर्वनाशन
म् ॥ दुर्ज्ञेयंतदभिप्रायंनिगूढंकर्मकेवलम् ॥ ३० ॥ सदातासामविनयःप्रबलंसाहसंपरम् ॥ दोषोत्कर्षश्छलोत्कर्षःशश्वन्मायादुर
त्यया ॥ ३१ ॥ पुंसश्चाष्टगुणःकामःशश्वत्कामोजगद्गुरो ॥ आहारोद्विगुणोनित्यंनैष्ठुर्य्यंचचतुर्गुणम् ॥ ३२ ॥ कोपःपुंसःषड्गुणश्च
व्यवसायश्चनिश्चितम् ॥ यत्रैमेदोषनिवहाःकास्थातत्रपितामह ॥३३॥ काक्रीडाकिंसुखंपुंसोविण्मूत्रमलवेश्मनि ॥ तेजःप्रणष्टंसम्भोगे
दिवालापेयशःक्षयः ॥ ३४ ॥ धनक्षयोऽतिप्रीतौचात्यासक्तौचवपुःक्षयः ॥ साहित्येपौरुषंनष्टंकलहेमाननाशनम् ॥ सर्वनाशश्चविश्वा
सेब्रह्मन्नारीषुकिंसुखम् ॥ ३५ ॥ यावद्धनीचतेजस्वीसश्रीकोयोग्यतापरः ॥ पुमान्नारींवशीकर्तुंसमर्थस्तावदेवहि ॥ ३६ ॥ रोगिणंनि

द्धेनंवृद्धंयोपिद्रेप्रेक्षतेऽप्रियम् ॥ लोकाचारभयात्तस्मैददात्याहारमल्पकम् ॥ ३७ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंत्रह्मन्नात्मागमोयथा ॥ सर्वंजाना
सिसर्वज्ञस्वात्मारामेश्वरोभवान् ॥ ३८ ॥ अनुग्रहंकुरुविभोविदायंदेहिसाम्प्रतम् ॥ कृष्णभक्तिंप्रार्थयामित्वयिकल्पतरोःपरे ॥ ३९ ॥
इत्युक्त्वानारदस्तत्रधृत्वाताृतपदाम्बुजम् ॥ आज्ञांययाचेपितरंगन्तुंतपसिमङ्गले ॥ ४० ॥ कृताञ्जलिपुटोभूत्वाभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥
कृत्वाप्रदक्षिणंनत्वाब्रह्माणंगन्तुमुद्यतः ॥ ४१ ॥ गच्छन्तंतनयंदृष्ट्वाविधाताजगतांमुने ॥ रुरोदोच्चैर्मुक्तकण्ठंमहासांसारिकोयथा ॥४२ ॥
करेधृत्वासमालिङ्ग्यचुचुम्बचपुनःपुनः ॥ चिरंवक्षसिकृत्वाचवासयामासजानुनि ॥४३॥ स्वात्मारामेश्वरोब्रह्मायोगीन्द्राणांगुरोर्गुरुः ॥
भेदंसोढुंनशक्तोभूद्गिच्छेदोदुःसहोनृणाम् ॥ ४४ ॥ कातरःपुत्रभेदेनमोहितोविष्णुमायया ॥ शोकार्त्तोविक्लुमारेभेसुतंसम्बोध्यशौनक
॥ ४५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेब्रह्मनारदसंवादेत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥छ॥ ॥ ॥ श्रीब्रह्मो
वाच ॥ ॥ त्वंगच्छतपसेवत्सकिंमेसंसारकर्मणि ॥ अहंयास्यामिगोलोकंविज्ञातुंकृष्णमीश्वरम् ॥ १ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृ
तीयश्चसनातनः ॥ सनत्कुमारोनीरागश्चतुर्थःपुत्रएवच ॥ २ ॥ यतींहंसीचारुणिश्चवोढुःपञ्चशिखस्तथा ॥ पुत्रास्तपस्विनःसर्वेकिंमे
संसारकर्मणि ॥ ३ ॥ वचस्करोमरीचिर्मेअङ्गिराश्चभृगुस्तथा ॥ रुचिरत्रिःकर्दमश्चप्रचेताश्चक्रतुर्मनुः ॥ ४ ॥ वसिष्ठोवशगःशश्वत्सर्वेषु
चसुतेषुच ॥ अन्येऽविवेकिनोऽसाध्याःकिंमेसंसारकर्मणि ॥ ५ ॥ निबोधवत्सवक्ष्यामिवेदोक्तंवचनंशुभम् ॥ पारम्पर्य्यक्रमपरंचतुर्व
र्गफलप्रदम् ॥ ६ ॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्चसर्वेवाञ्छन्तिपण्डिताः ॥ वेदप्रणिहितानेतान्सभासुमुनिशंसितान् ॥ ७ ॥ वेदप्रणिहितोधर्मो
ह्यधर्मस्तद्विपर्य्ययः ॥ आदौविप्रोयज्ञसूत्रंपरिधायसुखंसुखी ॥ ८ ॥ समधीत्यततोवेदान्ददातिगुरुदक्षिणाम् ॥ ततःप्रकृष्टकुलजांसुवि
नीतांसमुद्वहेत् ॥९॥ सासाध्वीकुलजायाचपतिसेवासुतत्परा ॥ सद्वंशेदुर्विनीताचसंभवेन्नकदाचन ॥ आकरेपद्मरागाणांजन्मकाचमणेः
कुतः ॥१०॥ असद्वंशप्रसूतायापित्रोर्दोषेणनारद ॥ दुर्विनीताचसादुष्टास्वतन्त्रासर्वकर्मसु ॥ ११ ॥ नवत्सदुष्टाःसर्वाश्चयोषितःकमला
कलाः ॥ स्ववेश्यांशाश्चकुलटाअसद्वंशसमुद्भवाः ॥ १२ ॥ निर्गुणंस्वामिनंसाध्वीसेवतेचप्रशंसति ॥ नसेवतेचकुलटाप्रियंनिंदति

सद्गुणम् १३॥साधुःसद्वंशजांकन्यांप्रयत्नेनपरिग्रहेत् ॥ तस्यांपुत्रान्समुत्पाद्यवृद्धस्तुतपसेव्रजेत् ॥१४॥ वरहुतवहेवासःसर्पवक्रेचकण्टके॥
एतेभ्योदुःखदोवासःस्त्रियादुर्मुखयासह ॥१५॥ मत्तोधीतस्त्वयावेदोमह्यंश्चगुरुदक्षिणाम् ॥ पुत्रदेहीदमेवेहकुरुदारपरिग्रहम् ॥ १६ ॥
वत्सत्वंकुलजातांचपूर्वपत्नींचमालतीम् ॥ विवाहंकुरुकल्याणकल्याणेचदिनेनघ ॥ १७ ॥ मनुवंशोद्भवस्येहसृंजयस्यगृहेसती ॥
त्वत्कृतेजन्मलब्ध्वाचकुरुतेभारतेतपः ॥ १८ ॥ गृह्णीष्वपरमांरत्नमालाञ्चकमलाकलाम् ॥ भारतेनभवेद्व्यर्थंजनानांतपसःफलम् ॥
॥ १९ ॥ आदौ भवेद्गृहीलोकोवानप्रस्थस्ततःपरम् ॥ ततस्तपस्वीमोक्षायक्रमएषश्रुतौश्रुतः ॥ २० ॥ वैष्णवानांहरेरर्चातपस्याच
श्रुतौश्रुता ॥ २१ ॥ वैष्णवत्वंगृहेतिष्ठकुरुकृष्णपदार्चनम् ॥ अन्तर्बाह्येहरिर्यस्यतस्यकिंतपसासुत ॥ २२ ॥ नान्तर्बाह्येहरिर्य
स्यतस्यकिंतपसानघ ॥ तपसाहरिराराध्योनान्यःकश्चनविद्यते ॥ २३ ॥ यत्रतत्रकृतंकृष्णसेवनंपरमंतपः ॥ वत्समद्वचनेनैवगृ
हेस्थित्वाहरिंभज ॥ २४ ॥ गृहीभवमुनिश्रेष्ठगृहिणांसर्वदासुखम् ॥ कामिन्यांसुखसम्भोगःस्वर्गभोगसमोमतः ॥ २५ ॥
तद्दर्शनमुपस्पर्शंवाञ्छन्त्येवमुमुक्षवः ॥ सर्वस्पर्शसुखात्स्त्रीणामुपस्पर्शसुखंपरम् ॥ २६ ॥ ततःसुखतमेपुत्रदर्शनंस्पर्शनंमुने ॥
सर्वेभ्यःप्रेयसीकान्ताप्रियातेनप्रकीर्त्तिता ॥ २७ ॥ पुत्रप्रयोजनाकान्ताशतंकान्ताप्रियःसुतः ॥ नास्तिपुत्रात्परोबन्धुर्नास्तिपुत्रात्परः
प्रियः ॥ २८ ॥ सर्वेभ्योजयमन्विच्छेत्पुत्रादेकात्पराजयम् ॥ नचात्मनिप्रियोऽर्थश्चतस्मादपिसुतःप्रियः ॥ २९ ॥ अतःप्रियतमेपुत्रेन्य
सेदात्मपरंधनम् ॥ इत्येवमुक्त्वासब्रह्माविररामचशौनक ॥ उवाचवचनंतातंनारदोज्ञानिनांवरः ॥ ३० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
स्वयंविज्ञायसर्वार्थंस्वपुत्रंवेददर्शने ॥ प्रवर्त्तयत्यसन्मार्गेसदयालुः कथंपिता ॥ ३१ ॥ जलबुद्बुदवत्सर्वं संसारमतिनश्वरम् ॥ जलरेखा
यथामिथ्यातथाब्रह्मञ्जगत्त्रयम् ॥ ३२ ॥ विहायहरिदास्यञ्चविषयेयन्मनश्चलम् ॥ दुर्लभंमानवंजन्ममाभूत्तन्निष्फलंक्वचित् ॥ ३३ ॥
कावाकस्यप्रियापुत्रोबन्धुःकोवाभवार्णवे ॥ कर्मोर्मिभिर्योजनाचतदपायोवियोजना ॥ ३४ ॥ सुकर्मकारयेद्योहितन्मित्रंसपितागुरुः ॥
दुर्बुद्धिंजनयेद्योहिसरिपुःस्यात्कथंपिता ॥३५॥ इत्येवंकथितंतातवेदबीजंयथागमम् ॥ ध्रुवंतथापिकर्त्तव्यंतवाज्ञापरिपालनम् ॥ ३६ ॥

आदौयास्यामिभगवन्नरनारायणाश्रमम् ॥ नारायणकथांश्रुत्वाकरिष्येदारसंग्रहम् ॥ ३७ ॥ इत्येवमुक्त्वासमुनिर्विरराम पितुः
पुरः ॥ पुष्पवृष्टिस्तदुपरितत्क्षणेनबभूवह ॥ ३८ ॥ क्षणंपितुःपुरःस्थित्वानारदोमुनिसत्तमः ॥ उवाचचपुनर्वेदंवचनंमङ्गलप्रदम् ॥
॥ ३९ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ देहिमेकृष्णमन्त्रंचयन्मनोवाञ्छितंमम ॥ तत्सम्बन्धिचयज्ज्ञानंयत्रतद्गुणवर्णनम् ॥ ४० ॥
ततःपश्चात्करिष्यामित्वत्प्रीत्यांदारसंग्रहम् ॥ मानसेपरिपूर्णेचकार्य्यंकर्तुंपुमान्सुखी ॥ ४१ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहृष्टःकमलोद्भवः ॥
उवाचपुनरेवेदंपुत्रंज्ञानविदांवरः ॥ ४२ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ पत्युर्मन्त्रंपितुर्मन्त्रंनगृह्णीयाद्विचक्षणः ॥ विविक्ताश्रमिणांचैवनम
न्त्रः सुखदायकः ॥ ४३ ॥ निषेकाल्लभ्यतेमन्त्रोगुरुर्भर्त्ताचकामिनी ॥ विद्यासुखंभयंदुःखंपुरुषैःस्वेच्छयानच ॥ ४४ ॥ महेश्वरस्त
वगुरुःप्राक्तनोनःपुरातनः ॥ गच्छवत्सशिवंशान्तंशिवदंज्ञानिनांगुरुम् ॥ ४५ ॥ ततएवभवान्मन्त्रंज्ञानंलब्ध्वापुरातनात् ॥ नारायण
कथांश्रुत्वाशीघ्रमागच्छमद्गृहम् ॥ ४६ ॥ इत्युक्त्वाजगतांधाताविररामचशौनक ॥ प्रणम्यपितरंभक्त्याशिवलोकंययौमुनिः ॥ ४७ ॥
इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मनारदोक्तसंसारसुखासुखवर्णनंनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ छ ॥
॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ क्षणेनविप्रप्रवरोमुदान्वितोजगामशम्भोःसदनंमनोहरम् ॥ ऊर्ध्वंध्रुवाद्योजनलक्षमीप्सितंमहार्हरत्नौघवि
निर्मितंमहत् ॥ १ ॥ निराश्रयेयोगबलेनशम्भुनाधृतंविचित्रंविविधालयान्वितम् ॥ दृष्टंसुपुण्याशयसाधकैर्वरैर्मुनीन्द्रवर्यैःपरिपूरितंशु
भम् ॥ २ ॥ मयूखशून्यंरविचन्द्रयोर्मुनेहुताशनैर्वेष्टितमेवकेवलम् ॥ प्राकाररूपैरतिरिक्तवर्द्धितैरुच्चैरसंख्याप्रमितैः शिखोज्ज्वलैः ॥
॥ ३ ॥ पुरंवरंयोजनलक्षविस्तृतंत्रिकोटिरत्नेन्द्रगृहान्वितंसदा ॥ विराजितंहीरकसारनिर्मितैश्चित्रैर्विचित्रैर्विविधैर्मनोहरैः ॥ ४ ॥
माणिक्यमुक्तामणिदर्पणैर्युतंनस्वप्रदृष्टंद्विजविश्वकर्मणः ॥ आकल्पमेकैःशिवसेवितैर्जनैर्निषेवितंसन्ततमेवशौनक ॥ ५ ॥ सिद्धैर्नियु
क्तंशतकोटिलक्षकैस्त्रिकोटिलक्षैश्चयुतंस्वपार्षदैः ॥ युक्तंत्रिलक्षैर्विकटैश्चभैरवैःक्षेत्रैश्चतुर्लक्षशतैश्चवेष्टितम् ॥ ६ ॥ सुरद्रुमैर्वेष्टितमेवसन्ततं
मन्दारवृक्षप्रवरैःसुपुष्पितैः ॥ विराजितंसुन्दरकामधेनुभिर्यथाबलाकाशतकैर्नभस्तलम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वामुनिर्विस्मयमापमानसेकिन्नात्र

चित्रंसुरयोगिनांगुरौ ॥ लोकंत्रिलोकाच्चविलक्षणंपरंभीमृत्युरोगार्त्तिजराहरंवरम् ॥ ८ ॥ दूरेसभामण्डलमध्यगंशिवंददर्शशान्तंशिवदं
मनोहरम् ॥ पञ्चत्रिनेत्रंविधुपञ्चवक्त्रकंगङ्गाधरंनिर्मलचन्द्रशेखरम् ॥ ९ ॥ प्रतप्तहेमाभजटाधरंविभुंदिगम्बरंशुभ्रमनन्तमक्षरम् ॥ मन्दाकि
नीपुष्करवीजमालयाकृष्णेतिनामैवमुदाजपन्तम् ॥ १० ॥ सुनीलकण्ठंभुजगेन्द्रमण्डितंयोगीन्द्रसिद्धेन्द्रमुनीन्द्रवन्दितम् ॥ सिद्धेश्वरंसि
द्धविधानकारणंमृत्युंजयंकालयमान्तकारकम् ॥ ११ ॥ प्रसन्नहास्यास्यमनोहरंवरंविश्वाश्रयाणांशिवदंवरप्रदम् ॥ सदाशुतोषंभवरोगवर्जितं
भक्तप्रियंभक्तजनैकबन्धुम् ॥ १२ ॥ गत्वासमीपंमुनिरेषशूलिनंननाममूर्ध्नापुलकाङ्कविग्रहः ॥ वीणांत्रितन्त्रींक्वणयन्पुनर्जगौकृष्णंसतुष्टा
वकलंसुकण्ठः ॥ १३ ॥ दृष्ट्वामुनीन्द्रप्रवरञ्चसस्मितंविधेःसुतंवेदविदांवरिष्ठम् ॥ योगीन्द्रसिद्धेन्द्रमहर्षिभिःसह दर्पणपीठादुदपश्यदीश्व
रः ॥ १४ ॥ ददौचतस्मैमुनयेससंभ्रमादालिङ्गनञ्चाशिषमासनादिकम् ॥ पप्रच्छभद्रागमनप्रयोजनंतपोधनंतंतपसाञ्चशौनक ॥ १५ ॥ सद्र
त्नसिंहासनसुन्दरेपरश्चोवासशम्भुर्वरपार्षदैःसह ॥ नोवासधातुस्तनयःकृताञ्जलिस्तुष्टावभक्त्याप्रणतः प्रभुंद्विज ॥ १६ ॥ गन्धर्वराजेनकृ
लार्पनिजकामपूरके ॥ श्रुत्वामुनेस्तद्वचनंकृपानिधिर्द्रुतंप्रतिज्ञायचकारचोमिति ॥ १७ ॥ चकारतत्रैवनिवेदनंशिवेमनोऽभि
नकसंवादेकैलासंप्रतिनारदागमनंनामपञ्चविंशतितमोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ हरिस्तोत्रञ्चकवचंमन्त्रं
पूजाविधिंपरम् ॥ हरंययाचेदेवर्षिर्ध्यानञ्चज्ञानमेवच ॥ १ ॥ स्तोत्रंचकवचंमन्त्रंध्यानंपूजाविधिंतथा ॥ तत्प्राक्तनीयज्ञानंचददौतस्मैमहे
श्वरः ॥ २ ॥ सर्वंप्राप्यमुनिश्रेष्ठःपरिपूर्णमनोरथः ॥ उवाचप्रणतोभक्त्यागुरुंप्रणतवत्सलम् ॥ ३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आह्निकं
ब्राह्मणानांचवदवेदविदांवर ॥ स्वधर्मपालनंनित्यंयतोभवतिनित्यशः ॥ ४ ॥ ॥ श्रीमहेश्वरउवाच ॥ ॥ ब्राह्मेमुहूर्त्तेचोत्थायब्रह्म
रन्ध्रस्थपङ्कजे ॥ सूक्ष्मेसहस्रपत्रेस्वेनिर्मलेग्लानिवर्जिते ॥ ५ ॥ रात्रिंवासंपरित्यज्यगुरुंतत्रैवचिन्तयेत् ॥ व्याख्यामुद्राकरंप्रीतंसस्मितं
शिष्यवत्सलम् ॥ ६ ॥ प्रसन्नवदनंशान्तंपरितुष्टंनिरन्तरम् ॥ साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपंचपरमंचिन्तयेत्सदा ॥ ७ ॥ ध्यात्वैवंगुरुमाराध्यतद्
त्पद्मेनिर्मलेसिते ॥ सहस्रपत्रेविस्तीर्णेदेवमिष्टंविचिन्तयेत् ॥ ८ ॥ यस्यदेवस्ययद्ध्यानंयद्रूपंतद्विचिन्तयेत् ॥ गृहीत्वातदनुज्ञांचकर्त्त

व्यंसमयोचितम् ॥ ९ ॥ आदौध्यात्वागुरुंनत्वासंपूज्यविधिपूर्वकम् ॥ पश्चात्तदाज्ञामादायध्यायेदिष्टंप्रपूजयेत् ॥ १० ॥ गुरुप्रदर्शितो
देवोमन्त्रपूजाविधिर्जपः ॥ नदेवेनगुरुर्दृष्टस्तस्माद्देवाद्गुरुःपरः ॥ ११ ॥ गुरुर्ब्रह्मागुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवोमहेश्वरः ॥ गुरुः प्रकृतिरीशाद्यागुरु
श्चन्द्रोऽनलोरविः ॥ १२ ॥ गुरुर्वायुश्चवरुणोगुरुर्मातापितासुहृत् ॥ गुरुरेवपरंब्रह्मनास्तिपूज्योगुरोःपरः ॥ १३ ॥ अभीष्टदेवेरुष्टेचसम
र्थोरक्षणेगुरुः ॥ नसमर्थोगुरौरुष्टेरक्षणेसर्वदेवताः ॥ १४ ॥ यस्यतुष्टोगुरुःशश्वज्जयस्तस्यपदेपदे ॥ यस्यरुष्टोगुरुस्तस्यसर्वनाशश्चसर्वदा
॥ १५ ॥ नसंपूज्यगुरुंदेवंयोमूढःपूजयेद्भ्रमात् ॥ ब्रह्महत्याशतंपापीलभतेनात्रसंशयः ॥ १६ ॥ सामवेदेचभगवानित्युवाचहरिः
स्वयम् ॥ तस्मादभीष्टदेवाच्चगुरुःपूज्यतमःपरः ॥ १७ ॥ गुरुमिष्टंस्वयंध्यात्वास्तुत्वावैसाधकोमुने ॥ निर्मलंस्थलमासाद्यविण्मूत्रं
ह्युत्सृजेन्मुदा ॥ १८ ॥ जलंजलसमीपंचसरन्ध्रंप्राणिसन्निधिम् ॥ देवालयसमीपंचवृक्षमूलंचवर्त्मच ॥ १९ ॥ हलोत्कर्षस्थलंचैवसस्य
क्षेत्रंचगोष्ठकम् ॥ नदीकन्दरगर्भंचपुष्पोद्यानंचपंकिलम् ॥ २० ॥ ग्रामाद्यभ्यन्तरंचैवनृणांगृहसमीपकम् ॥ शंकुंसेतुंशरवणंश्म
शानंवह्निसन्निधिम् ॥ २१ ॥ क्रीडास्थलंमहारण्यंमंचकाधःस्थलंतथा ॥ वृक्षच्छायायुतंस्थानमन्तःप्राण्यवपर्णकम् ॥ २२ ॥ दूर्वा
स्थानंकुशस्थानंवल्मीकस्थानमेवच ॥ वृक्षारोपणभूमिंचकार्य्यार्थंचपरिष्कृतम् ॥ २३ ॥ एतत्सर्वंपरित्यज्यसूर्य्यतापविवर्जितम् ॥
कृत्वागर्त्तंपुरीषंचमूत्रंचपरिवर्जयेत् ॥ २४ ॥ पुरीषमूत्रोत्सर्गंचदिवाकुर्य्यादुदङ्मुखः ॥ पश्चिमाभिमुखोरात्रौसन्ध्यायांदक्षिणामुखः
॥ २५ ॥ मौनीभूत्वाचनिश्वासंयथागन्धोनसञ्चरेत् ॥ त्यक्त्वामृदासमाच्छाद्यशौचंकुर्य्याद्विचक्षणः ॥ २६ ॥ कृत्वातुलोष्टशौचं
चजलशौचंततःपरम् ॥ मृद्युक्तंतज्जलंचैवतत्प्रमाणंनिशामय ॥ २७ ॥ एकांलिङ्गेमृदंदद्याद्वामहस्तेचतुष्टयम् ॥ उभयोर्हस्तयोर्द्वेतुमूत्र
शौचंप्रकीर्तितम् ॥ २८ ॥ मूत्रशौचंद्विगुणितंमैथुनानन्तरंयदि ॥ मैथुनानन्तरंयद्वामूत्रशौचंचतुर्गुणम् ॥ २९ ॥ एकालिङ्गेगुदेति
स्रस्तथावामकरेदश ॥ उभयोःसप्तदातव्याःपादःषष्ठेनशुध्यति ॥ ३० ॥ पुरीषशौचंविप्राणांगृहिणामिदमेवच ॥ विधवानांद्विगुणितं
शौचमेवंप्रकीर्त्तितम् ॥ ३१ ॥ यतीनां वैष्णवानांचब्रह्मर्षेर्ब्रह्मचारिणाम् ॥ चतुर्गुणंचगृहिणांतेषांशौचंप्रकीर्त्तितम् ॥ ३२ ॥
नोयावदुपनीयेतद्विजःशूद्रस्तथाङ्गना ॥ गन्धलेपक्षयकरंतेषांशौचंप्रकीर्त्तितम् ॥ ३३ ॥ शौचंक्षत्रविशोश्चैवद्विजानांगृहिणांसमम् ॥

द्विगुणंवैष्णवादीनांमुनीनांपरिकीर्त्तितम् ॥ ३४ ॥ न्यूनाधिकंनकर्त्तव्यंशौचंशुद्धिमभीप्सता ॥ प्रायश्चित्तंप्रयुज्येतविहितातिक्रमेकृते ॥ ३५ ॥ शौचंतन्नियमंमत्तःसावधानंनिशामय ॥ मृच्छौचेचशुचिर्विप्रोऽप्यशुचिश्चव्यतिक्रमे ॥ ३६ ॥ वल्मीकमूषिकोत्खातांमृदमन्तर्जलांतथा ॥ शौचावशिष्टांगेहाच्चनादद्याल्लेपसम्भवाम् ॥ ३७ ॥ अन्तःप्राण्यवपर्णांचहलोत्खातांविशेषतः ॥ कुशमूलोत्थितांचैवदूर्वामूलोत्थितांतथा ॥ ३८ ॥ अश्वत्थमूलान्नीतांच तथैवशयनोत्थिताम् ॥ चतुष्पथाच्चगोष्ठानांगोष्पदानांतथैवच ॥ ३९ ॥ शस्यस्थलानांक्षेत्राणामुद्यानानांमृदंत्यजेत् ॥ स्नातोवाप्यथवाऽस्नातोविप्रःशौचेनशुध्यति ॥ ४० ॥ शौचहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु ॥ कृत्वाशौचमिदंविप्रोमुखंप्रक्षालयेत्सुधीः ॥ ४१ ॥ आदौषोडशगण्डूषैर्मुखशुद्धिंविधायच ॥ दन्तकाष्ठेनदन्तंचतत्पश्चात्परिमार्जयेत् ॥ ४२ ॥ पुनःषोडशगण्डूषैर्मुखशुद्धिंसमाचरेत् ॥ दन्तमार्जनकाष्ठानांनियमंशृणुनारद ॥ ४३ ॥ निरूपितंसामवेदेहारिणांचाह्निकक्रमे ॥ अपामार्गंसिन्धुवारमाम्रंचकरवीरकम् ॥ ४४ ॥ खदिरंचशिरीषंचजातिपुन्नागशालकम् ॥ अशोकमर्जुनंचैवक्षीरिवृक्षंकदम्बकम् ॥ ४५ ॥ जम्बूकंवकुलंतोकमंपलाशंचप्रशस्तकम् ॥ बदरींपारिभद्रंचमन्दारंशाल्मलिंतथा ॥ ४६ ॥ वृक्षंकण्टकयुक्तंचलतादिपरिवर्जयेत् ॥ पिप्पलंचप्रियालंचतिन्तिडीकंचतालकम् ॥ ४७ ॥ खर्जूरंनारिकेलंचतालंचक्षरिवर्जयेत् ॥ दन्तशौचविहीनश्चसर्वशौचविहीनकः ॥ ४८ ॥ शौचहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु ॥ कृत्वाशौचंशुचिर्विप्रोधृत्वाधौतेचवाससी ॥ ४९ ॥ प्रक्षाल्यपादावाचम्यप्रातःसन्ध्यांसमाचरेत् ॥ एवंत्रिसंध्यंसंध्यांचकुरुतेकुलजोद्विजः ॥ ॥५०॥सस्नातःसर्वतीर्थेषुत्रिसन्ध्यंयःसमाचरेत्॥सन्ध्यात्रितयहीनस्स्यादनर्हःसर्वकर्मसु॥५१॥यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥ नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयंस्तुपश्चिमाम् ॥ ५२ ॥ सशूद्रवद्बहिःकार्य्यःसर्वस्माद्द्विजकर्मणः ॥ पूर्वांसन्ध्यांपरित्यज्यमध्यमांपश्चिमांतथा ॥ ५३ ॥ ब्रह्महत्यामात्महत्यांप्रत्यहंलभतेद्विजः ॥ एकादशीविहीनोयःसन्ध्याहीनश्चयोद्विजः ॥ ५४ ॥ कल्पंव्रजेत्कालसूत्रंयथाहिवृषलीपतिः ॥ प्रातःसन्ध्यांविधायैवंगुरुमिष्टंसुरंरविम् ॥ ५५ ॥ ब्रह्माणमीशंविष्णुंचमायांपद्मांसरस्वतीम् ॥ प्रणम्यगुरुमाज्यंचदर्पणंमधुकांचनम् ॥ ५६ ॥ स्पृष्ट्वास्नानादिकंकालेकुर्यात्साधकसत्तमः ॥ पुष्करिण्यान्तुवाप्यान्तुयदास्नानंसमाचरेत् ॥ ५७ ॥ समुद्र

स्यपंचपिण्डानादौधर्मीविचक्षणः॥नद्यांनदेकन्दरेवातीर्थेवास्नानमाचरेत् ॥५८॥ कुर्य्यात्स्नात्वातुसङ्कल्पंततःस्नानंपुनर्मुने॥ श्रीकृष्ण
प्रीतिकामश्चवैष्णवानांमहात्मनाम् ॥ ५९ ॥ सङ्कल्पोगृहिणांचैवकृतपातकनाशकः ॥ विप्रःकृत्वातुसङ्कल्पंमृदंगात्रेप्रलेपयेत् ॥ ६० ॥
वेदोक्तमन्त्रेणानेनदेहशुद्धिकृतेनरः ॥ अश्वक्रान्तेरथक्रांतेविष्णुक्रान्तेवसुन्धरे ॥ ६१ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयादुष्कृतंकृतम् ॥ उद्धृता
सिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥ ६२ ॥ आरुह्यममगात्राणिसर्वपापंप्रमोचय ॥ पुण्यंदेहिमहाभागेस्नानानुज्ञांकुरुष्वमाम् ॥ ६३ ॥ इत्यु
क्त्वाचजलेनाभिप्रमाणेमन्त्रपूर्वकम् ॥ चतुर्हस्तप्रमाणांचकृत्वामण्डलिकांशुभाम् ॥ ६४ ॥ तीर्थान्यावाहयेत्तत्रहस्तंदत्त्वातपोधन ॥
यानियानिचतीर्थानिसर्वाणिकंथयामिते ॥ ६५ ॥ गङ्गेचयमुनेचैवगोदावरिसरस्वति ॥ नर्मदेसिन्धुकावेरिजलेऽस्मिन्सन्निधिंकुरु ॥
॥ ६६ ॥ नलिनीनन्दिनीसीतामालिनीचमहापगा ॥ विष्णुपादाब्जसम्भूतागंगात्रिपथगामिनी ॥ ६७॥ पद्मावतीभोगवतीस्वर्णरेखा
चकौशिकी ॥ दक्षापृथ्वीचसुभगाविश्वकायाशिवामृता ॥ ६८ ॥ विद्याधरीसुप्रसन्नातथालोकप्रसाधिनी ॥ क्षेमाचवैष्णवीशान्ताशा
न्तिदागोमतीसती ॥ ६९ ॥ सावित्रीतुलसीदुर्गामहालक्ष्मीःसरस्वती ॥ कृष्णप्राणाधिकाराधालोपामुद्रादितीरतिः ॥७०॥ अहल्याचा
दितिःसंज्ञास्वधास्वाहाप्यरुन्धती ॥ शतरूपादेवहूतिरित्याद्याःसंस्मरेत्सुधीः ॥ ७१ ॥ स्नात्वास्नात्वामहापूतःकुर्य्यात्तुतिलकंबुधः ॥
बाह्वोर्मूलेललाटेचकण्ठदेशेचवक्षसि ॥ ७२ ॥ स्नानंदानंतपोहोमोदेवतापितृकर्मच ॥ तत्सर्वंनिष्फलंयातिललाटेतिलकंविना ॥७३॥
ब्राह्मणस्तिलकंकृत्वाकुर्य्यात्सन्ध्यांचतर्पणम् ॥ नमस्कृत्यसुरान्भक्त्यागृहंगच्छेन्मुदान्वितः ॥ ७४ ॥ प्रक्षाल्यपादौयत्नेनधृत्वाधौतेचवा
ससी ॥ मन्दिरंप्रविशेत्प्राज्ञइत्याहहरिरेवच ॥७५॥ विनापादक्षालनंयःस्नात्वाविशतिमन्दिरम् ॥ तस्यस्नानादिकंनष्टंजपहोमादिपञ्च
कम् ॥७६॥ परिधायस्निग्धवस्त्रंगृहंचप्रविशेद्गृही ॥ रुष्टालक्ष्मीर्गृहाद्यातिशापंदत्त्वासुदारुणम् ॥७७॥ जङ्घोर्ध्वंतश्चयोविप्रःपादौप्रक्षालये
द्यदा ॥ तावद्भवतिचाण्डालोयावद्गङ्गांनपश्यति ॥ ७८ ॥ उपविश्यासनेब्रह्मञ्छुचिराचम्यसाधकः ॥ पूजांकुर्य्यात्तुवेदोक्तांभक्तियुक्तोहि
संयुतः ॥ ७९ ॥ शालग्रामेमणौमन्त्रेप्रतिमायांजलेस्थले ॥ गोपृष्ठेवागुरौविप्रेप्रशस्तमर्चनंहरेः ॥८०॥ सर्वेषुशस्तापूजाचशालग्रामेच
नारद ॥ सुराणामेवसर्वेषांयत्राधिष्ठानमेवच ॥८१॥सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ शालग्रामोदकेनैवयोऽभिषेकंसमाचरेत् ८२॥

शालग्रामजलंभक्त्यानित्यमश्नातियोनरः ॥ जीवन्मुक्तःसचभवेद्यात्यन्तेकृष्णमन्दिरम् ॥ ८३ ॥ शालग्रामशिलाचक्रंयत्रतिष्ठति नारद ॥ सचक्रोभगवांस्तत्रसर्वतीर्थानिनिश्चितम् ॥८४॥ तत्रयोहिमृतोदेहीज्ञानाज्ञानेनदैवतः ॥ रत्ननिर्मितयानेनसयातिश्रीहरेःपदम् ॥ ॥८५॥ शालग्रामंविनान्यत्रकःसाधुःपूजयेद्धरिम् ॥ कृत्वातत्रहरेःपूजांपरिपूर्णफलंलभेत् ॥८६॥ पूजाधारश्चकथितःश्रूयतांपूजनक्रमः ॥ हरेःपूजांबहुमतांकथयामियथागमम् ॥८७॥ कश्चिद्ददातिहरयेचोपचारांश्चषोडश ॥ सुन्दराणिपवित्राणिनित्यंभक्त्याचवैष्णवः ॥८८॥ कश्चिद्द्वादशवस्तूनिपंचवस्तूनिकश्चन ॥ येषामेवयथाशक्तिर्भक्तिर्मूलश्चपूजने ॥ ८९ ॥ आसनंवसनंपाद्यमर्घ्यमाचमनीयकम् ॥ पुष्पं चन्दनधूपश्चदीपंनैवेद्यमुत्तमम् ॥ ९० ॥ गन्धंमाल्यंचशय्यांचललितांसुविलक्षणाम् ॥ जलमन्नंचताम्बूलंसाधारंदेयमेवच ॥ ९१ ॥ गन्धान्नतल्पताम्बूलंविनाद्रव्याणिद्वादश ॥ पाद्यार्घ्यजलनैवेद्यपुष्पाण्येतानिपंचच ॥ ९२ ॥ सर्वाण्येतानिमूलेनदद्यात्साधकसत्तमः ॥ गुरूपदिष्टंमूलंचप्रशस्तंसर्वकर्मसु ॥ ९३ ॥ आदौकृत्वाभूतशुद्धिंप्राणायामंततःपरम् ॥ अंगप्रत्यंगयोर्न्यासंमन्त्रन्यासंततः परम् ॥ ९४ ॥ वर्णन्यासंविनिर्वर्त्यचार्घ्यपात्रंविनिर्दिशेत् ॥ त्रिकोणमण्डलंकृत्वातत्रकूर्मंप्रपूजयेत ॥ ९५ ॥ जलेनापूर्य्यशंखंचतत्रसं स्थापयेद्द्विजः ॥ जलंसंपूज्यविधिवत्तीर्थान्यावाहयेत्ततः ॥ ९६ ॥ पूजोपकरणंतेनजलेनक्षालयेत्पुनः ॥ ततोगृहीत्वापुष्पंचकृत्वायो गासनंशुचिः ॥ ९७ ॥ ध्यानेनगुरुदत्तेनध्यायेत्कृष्णमनन्यधीः ॥ ध्यात्वापाद्यादिकंसर्वंदद्यान्मूलेनसाधकः ॥ ९८ ॥ अंगप्रत्यंगदेवं चतन्त्रोक्तंपूजयेद्धरिम् ॥ मूलंजप्त्वायथाशक्तिदेवमन्त्रंविसर्जयेत् ॥ ९९ ॥ दत्त्वोपहारंविविधंस्तुत्वाचकवचंपठेत् ॥ ततःकृत्वापरीहारं मूर्ध्नाचप्रणमेद्भुवि ॥ १०० ॥ कृत्वावैदेवपूजाश्चयज्ञंकुर्य्याद्विचक्षणः ॥ श्रौतस्मार्त्ताग्नियुक्तश्चबलिंदद्यात्ततोमुने ॥ १०१ ॥ नित्यश्रा द्धंयथाशक्तिदानंवित्तानुरूपकम् ॥ कृत्वाकृतीसविहरेत्क्रमएषश्रुताश्रुतः ॥ १०२ ॥ इतितेकथितंसर्वंवेदोक्तंसूत्रमुत्तमम् ॥ आह्निक स्यचविप्राणांकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १०३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेशिवनारदसंवादेआह्निकनिरूपणंनामषड्विंश तितमोऽध्यायः ॥ ॥ २६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ भक्ष्यंकिंवाप्यभक्ष्यंचद्विजानांगृहिणांप्रभो ॥ यतीनांवैष्णवानांचविधवाब्रह्म चारिणाम् ॥ १ ॥ किंकर्त्तव्यमकर्त्तव्यमभोग्यंभोग्यमेववा ॥ सर्वंकथयसर्वज्ञसर्वेशःसर्वकारणम् ॥ २ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥

कश्चित्तपस्वीविप्रश्चनिराहारीचिरंमुनिः ॥ कश्चित्समीरणाहारीफलाहारीचकश्चन ॥ ३ ॥ अन्नाहारीयथाकालेगृहीचगृहिणीयुतः ॥ येषा
मिच्छाचयाब्रह्मन्नुचीनांविविधागतिः ॥ ४ ॥ हविष्यान्नंब्राह्मणानांप्रशस्तंगृहिणांसदा ॥ नारायणोच्छिष्टमिष्टमभक्ष्यमनिवेदितम् ॥
॥ ५ ॥ अन्नंविष्ठाजलंमूत्रंयद्विष्णोरनिवेदितम् ॥ विण्मूत्रंसर्वथाप्रोक्तमन्नंचहरिवासरे ॥ ६ ॥ ब्राह्मणःकामतोऽन्नंचयोभुङ्क्तेहरिवासरे ॥
त्रैलोक्यजनितंपापंसोऽपिभुङ्क्तेनसंशयः ॥ ७ ॥ नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंनभोक्तव्यंचनारद ॥ गृहिभिर्ब्राह्मणैरन्नंसंप्राप्तेहरिवासरे ॥ ८ ॥
गृहीशैवश्चशाक्तश्चब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥ प्रयातिकालसूत्रंचभुक्त्वाचहरिवासरे ॥९॥ कृमिभिःशालिमानैश्चभक्षितस्तत्रतिष्ठति ॥ विण्मू
त्रभोजनंकृत्वायावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १० ॥ जन्माष्टमीदिनेरामनवमीदिवसेहरेः ॥ शिवरात्रौचयोभुङ्क्तेसोपिद्विगुणपातकी ॥ ११ ॥ उप
वासासमर्थश्चफलंमूलंजलंपिबेत् ॥ नष्टेशरीरेसभवेदन्यथाचात्मघातकः ॥ १२ ॥ सकृद्भुङ्क्तेहविष्यान्नंविष्णोर्नैवेद्यमेवच ॥ नभवेत्प्र
त्यवायीसचोपवासफलंलभेत् ॥ १३ ॥ एकादश्यामनाहारंगृहीविप्रश्चभारते ॥ सचतिष्ठतिवैकुण्ठेयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ १४ ॥ गृहि
णांशैवशाक्तानामिदमुक्तंचनारद ॥ विशेषतोवैष्णवानांयतीनांब्रह्मचारिणाम् ॥ १५ ॥ नित्यंनैवेद्यभोजीयःश्रीविष्णोस्सहिवैष्णवः ॥
नित्यंशतोपवासानांजीवन्मुक्तफलंभवेत् ॥ १६ ॥ वांछन्तितस्यसंस्पर्शंतीर्थान्यखिलदेवताः ॥ आलापंदर्शनंचैवसर्वपापप्रणाशनम्
॥ १७ ॥ द्विस्विन्नमन्नंपृथुकंशुद्धंदेशविशेषके ॥ नात्यन्तशस्तंविप्राणांभक्षणेननिवेदने ॥ १८ ॥ अभक्ष्यंवैयतीनांचविधवाब्रह्मचा
रिणाम् ॥ ताम्बूलंचयथाब्रह्मन्तथैतद्वस्तुनध्रुवम् ॥ १९ ॥ ताम्बूलंविधवास्त्रीणांयतीनांब्रह्मचारिणाम् ॥ तपस्विनांचविप्रेन्द्रगोमांस
सदृशंध्रुवम् ॥ २० ॥ सर्वेषांब्राह्मणानांयदभक्ष्यंशृणुनारद ॥ यदुक्तंसामवेदेचहरिणाचाह्निकक्रमे ॥ २१ ॥ ताम्रपात्रेपयःपानमुच्छि
ष्टघृतभोजनम् ॥ दुग्धंलवणसार्द्धंचसद्योगोमांसभक्षणम् ॥ २२ ॥ नारिकेलोदकंकांस्येताम्रपात्रेस्थितंलघु ॥ ऐक्षवंताम्रपात्रस्थंसुरा
तुल्यंनसंशयः ॥ २३ ॥ उत्थायवामहस्तेनयस्तोयंपिबतिद्विजः ॥ सुरापीचसविज्ञेयःसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ २४. ॥ अनिवेद्यंहरे
रन्नंभुक्तशेषश्चनित्यशः ॥ पीतशेषजलंचैवगोमांससदृशंमुने ॥ २५ ॥ वानिङ्गणफलंचैवगोमांसंकार्त्तिकेस्मृतम् ॥ माघेचमूलकंचैवक

१ नचेच्छरीरीति पाठः । २ कलिंगम इत्यर्थः ।

लम्बीशयनेतथा ॥ २६ ॥ श्वेतवर्णंचतालंचमसूरंमत्स्यमेवच ॥ सर्वेषांब्राह्मणानांचत्याज्यंसर्वत्रदेशके ॥२७॥ मत्स्यांश्चकामतोभुक्त्वा
सोपवासस्त्र्यहंवसेत् ॥ प्रायश्चित्तंततःकृत्वाशुद्धिमाप्नोतिवाडवः ॥ २८ ॥ प्रतिपत्सुचकूष्माण्डमभक्ष्यंह्यर्थनाशनम् ॥ द्वितीयायांचबृ
हतींभोजनेनस्मरेद्धरिम् ॥ २९ ॥ अभक्ष्यंचपटोलंचशत्रुवृद्धिकरंपरम् ॥ तृतीयायांचतुर्थ्यांचमूलकंधननाशनम् ॥ ३० ॥ कलङ्ककारणं
चैवपंचम्यांबिल्वभक्षणम् ॥ तिर्य्यग्योनिंप्रापयेत्तुषष्ठ्यांवैनिम्बभक्षणम् ॥ ३१ ॥ रोगवृद्धिकरंचैवनराणांतालभक्षणम् ॥ सप्तम्यांचत
थातालंशरीरस्यचनाशकम् ॥ ३२ ॥ नारिकेलफलंभक्ष्यमष्टम्यांबुद्धिनाशनम् ॥ तुम्बीनवम्यांगोमांसंदशम्यांचकलम्बिका ॥ ३३ ॥
एकादश्यांतथाशिम्बीद्वादश्यांपूतिकातथा ॥ त्रयोदश्यांचवार्त्ताकीनभक्ष्यापुत्रनाशनम् ॥ ३४ ॥ चतुर्दश्यांमापभक्ष्यंमहापापकरंपरम्
पंचदश्यांतथामांसमभक्ष्यंगृहिणांमुने ॥ ३५ ॥ गृहिणांप्रोक्षितंमांसंभक्ष्यमन्यदिनेषुच ॥ प्रातःस्नानेतथाश्राद्धेपार्वणेव्रतवासरे ॥३६॥
प्रशस्तंसार्षपंतैलंपक्वतैलंचनारद ॥ कुहूपूर्णेन्दुसंक्रांतिचतुर्दश्यष्टमीषुच ॥ ३७ ॥ रवौश्राद्धेव्रताहेचदुष्टंस्त्रीतिलतैलकम् ॥ मांसंचरक्त
शाकंचकांस्यपात्रेचभोजनम् ॥ ३८ ॥ निषिद्धंशयनंचैवकूर्ममांसंचमन्त्रितम् ॥ निषिद्धंसर्ववर्णानांदिवास्वस्त्रीनिषेवणम् ॥ ३९ ॥
रात्रौचदधिभक्ष्यंचशयनंसन्ध्ययोर्दिने ॥ रजस्वलास्त्रीगमनमेतन्नरककारणम् ॥ ४० ॥ उदक्यवीरयोरन्नंपुंश्चल्यन्नमभक्षकम् ॥ शूद्रा
न्नंयाजकान्नंचशूद्रश्राद्धान्नमेवच ॥ ४१ ॥ अभक्ष्यान्नंचविप्रर्पयदन्नंवृपलीपतेः ॥ ब्रह्मन्वार्धुषिकान्नंचगणकान्नमभक्षकम् ॥ ४२ ॥ अग्र
दानिद्विजान्नंचचिकित्साकारकस्यच ॥ हस्तचित्राहरौतैलमग्राह्यंचाप्यभक्षकम् ॥४३॥ मूलेमृगेभाद्रपदेमांसंगोमांसतुल्यकम् ॥ अमा
यांकृत्तिकायांचद्विजैःक्षौरंविवर्जितम् ॥ ४४ ॥ कृत्वातुमैथुनंक्षौरंयोदेवांस्तर्पयेत्पितॄन् ॥ रुधिरंतद्भवेत्तोयंदाताचनरकंव्रजेत् ॥ ४५ ॥
यत्कर्त्तव्यमकर्त्तव्यंयद्भोज्यंयदभोज्यकम् ॥ सर्वंतुभ्यंनिगदितंकिंभूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ४६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तमहापुराणेब्रह्मखण्डे
सौतिशौनकसंवादेनारदंप्रतिशिवोपदेशभक्ष्याभक्ष्यादिविवरणंनामसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
श्रुतंसर्वंजगन्नाथत्वत्प्रसादाज्जगद्गुरो ॥ भवान्ब्रह्मस्वरूपश्चवदब्रह्मनिरूपणम् ॥ १ ॥ प्रभोकिंब्रह्मसाकारंकिंनिराकारमीश्वर ॥

१ सप्तम्यामिति पाठः ।

किंतद्विशेषणंकिंवाप्यविशेषणमेदव ॥ २ ॥ किंवादृश्यमदृश्यंवालिप्तंदेहिषुकिंनवा ॥ किंवातल्लक्षणंशस्तंवेदेवाकिंनिरूपितम् ॥ ३ ॥
ब्रह्मातिरिक्ताप्रकृतिःकिंवाब्रह्मस्वरूपिणी ॥ प्रकृतेर्लक्षणंकिंवासारभूतंश्रुतौश्रुतम् ॥ ४ ॥ प्राधान्यंकस्यसृष्टौचद्वयोर्मध्येवरंपरम् ॥
विचार्य्यमनसासर्वंसर्वज्ञवदमांध्रुवम् ॥ ५ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वापञ्चवक्त्रःप्रहस्यच ॥ भगवान्कर्तुमारेभेपरब्रह्मनिरूपणम् ॥ ६ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ यद्यत्पृष्टंत्वयावत्सनिगूढंज्ञानमुत्तमम् ॥ सुदुर्लभञ्चवेदेषुपुराणेषुचनारद ॥ ७ ॥ अहंब्रह्माचविष्णुश्चशेषोधर्मो
महान्विराट् ॥ सर्वंनिरूपितंब्रह्मंत्रस्माभिःश्रुतिभिर्मुने ॥ ८ ॥ यद्विशेषणयुक्तञ्चदृश्यंप्रत्यक्षमेवच ॥ तन्निरूपितमस्माभिर्वेदेवदविदां
वर ॥ ९ ॥ वैकुण्ठेचपुरापृष्टेधर्मेणब्रह्मणातदा ॥ यदुवाचहरिःकिञ्चिन्निबोधकथयामिते ॥ १० ॥ सारभूतञ्चतत्त्वानामज्ञानान्धकलोच
नम् ॥ द्वैधभ्रमतमोध्वंससुप्रकृष्टप्रदीपकम् ॥ ११ ॥ परमात्मस्वरूपञ्चपरंब्रह्मसनातनम् ॥ सर्वदेहस्थितंसाक्षिस्वरूपंदेहिकर्मणाम् ॥ १२ ॥
प्राणाःपञ्चस्वयंविष्णुर्मनोब्रह्माप्रजापतिः ॥ सर्वज्ञानस्वरूपेऽहंशक्तिःप्रकृतिरीश्वरी ॥ १३ ॥ आत्माधीनावयंसर्वेस्थितेतस्मिन्वयं
स्थिताः ॥ गतेगताश्चपरमेनरदेवमिवानुगाः ॥ १४ ॥ जीवस्तत्प्रतिविम्बश्चसर्वभोगीहिकर्मणाम् ॥ यथार्कचन्द्रयोर्बिम्बंजलपूर्णघटे
षुच ॥ १५ ॥ बिम्बंघटेषुभग्नेषुप्रलीनंचन्द्रसूर्य्ययोः ॥ तथालयप्रसंगेसजीवोब्रह्मणिलीयते ॥ १६ ॥ एकमेवपरंब्रह्मशेषेवत्सभवक्षये ॥
वयंप्रलीनास्तत्रैवजगदेतच्चराचरम् ॥ १७ ॥ तच्चज्योतिःस्वरूपञ्चमण्डलाकारमेवच ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डकोटिकोटिसमप्रभम् ॥ १८ ॥
आकाशमिवविस्तीर्णंसर्वव्यापकमव्ययम् ॥ सुखदृश्यंयथाचन्द्रबिम्बंयोगिभिरेवच ॥ १९ ॥ वदन्तियोगिनस्तत्रपरंब्रह्मसनातनम् ॥ दिवा
निशञ्चध्यायन्तेसत्यंतत्सर्वमङ्गलम् ॥ २० ॥ निरीहञ्चनिराकारंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ स्वेच्छामयंस्वतन्त्रञ्चसर्वकारणकारणम् ॥ २१ ॥
परमानन्दरूपंचपरमानन्दकारणम् ॥ परंप्रधानंपुरुषंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ तत्रैवलीनाप्रकृतिःसर्वबीजस्वरूपिणी ॥ २२ ॥ यथाग्नौदा
हिकाशक्तिःप्रभासूर्य्येयथामुने ॥ यथादुग्धेचधावल्यंजलेशैत्यंयथैवच ॥ २३ ॥ यथाशब्दश्चगगनेयथागन्धःक्षितौसदा ॥ तथाहिनिर्गु
णंब्रह्मनिर्गुणाप्रकृतिस्तथा ॥ २४ ॥ सृष्ट्युन्मुखेनतद्ब्रह्मचांशेनपुरुषःस्मृतः ॥ सएवसगुणोवत्सप्राकृतोविषयीस्मृतः ॥ २५ ॥ त्रिर्गुणा
साहितत्रैवपराच्छायामयीस्मृता ॥ २६ ॥ यथामृदाकुलालश्चघटंकर्तुंक्षमःसदा ॥ तथाप्रकृत्यातद्ब्रह्मसृष्टिंस्रष्टुंक्षमोमुने ॥ २७ ॥ स्वर्णे

नकुंण्डलंकर्त्तुंस्वर्णकारःक्षमोयथा ॥ तथाब्रह्मतयासार्द्धंसृष्टिंकर्तुमिहेश्वरः ॥ २८ ॥ कुलालस्मृद्यानचमृन्नित्याचैवसनातनी ॥ नस्वर्णका
रसृष्टंतत्स्वर्णंवानित्यमेवच ॥ २९ ॥ नित्यंतत्परमंब्रह्मनित्याचप्रकृतिःस्मृता ॥ द्वयोःसमंचप्राधान्यमितिकेचिद्वदन्तिहि ॥३०॥ मृदं
स्वर्णंसमाहर्त्तुंकुलालस्वर्णकारकौ ॥ नसमर्थौचमृत्स्वर्णंतयोराहरणेक्षमम् ॥ ३१ ॥ तस्मात्तत्प्रकृतेर्ब्रह्मपरमेवचनारद ॥ इतिकेचिद्वदन्त्ये
वंद्वयोर्वैनित्यताध्रुवम् ॥ ३२ ॥ केचिद्वदन्तितद्ब्रह्मस्वयंचप्रकृतिःपुमान् ॥ ब्रह्मातिरिक्तप्रकृतिर्वदन्तीतिचकेचन ॥ ३३ ॥ तद्ब्रह्मपरमं
धामसर्वकारणकारणम् ॥ तद्ब्रह्मलक्षणंब्रह्मन्निदंकिंचिच्छ्रुतौश्रुतम् ॥३४॥ ब्रह्मचात्माचसर्वेषांनिर्लिप्तंसाक्षिरूपिच ॥ सर्वव्यापिचसर्वा
दिलक्षणंचश्रुतौश्रुतम ॥ ३५ ॥ तद्ब्रह्मशक्तिःप्रकृतिःसर्वबीजस्वरूपिणी ॥ यतस्तच्छक्तिमद्ब्रह्मचेदंप्रकृतिलक्षणम् ॥ ३६ ॥ तेजोरूपं
चतद्ब्रह्मध्यायन्तेयोगिनःसदा ॥ वैष्णवास्तन्नमन्यन्तेमद्भक्ताःसूक्ष्मबुद्धयः ॥३७॥ तत्तेजःकस्यनाश्यर्यंध्यायन्तेपुरुषंविना ॥ कारणेन
विनाकार्यंकुतोवाप्रभवेद्भुवि ॥३८॥ ध्यायन्तेवैष्णवास्तस्मात्तन्नरूपंमनोहरम ॥ स्वेच्छामयस्यपुंसश्चसाकारस्यात्मनःसदा ॥ ३९ ॥
तत्तेजोमण्डलाकारेसूर्य्यकोटिसमप्रभे ॥नित्यंस्थलंचप्रच्छन्नंगोलोकाभिधमेवच ॥४०॥ लक्षकोट्यायोजनानांचतुरस्रंमनोहरम् ॥ रत्ने
न्द्रसारनिर्माणेगोपीभिश्चावृतंसदा॥४१॥सुदृश्यंवर्त्तुलाकारंयथाचंद्रस्यमण्डलम् ॥ नानारत्नैश्चखचितंनिराधारंतदिच्छया॥४२॥ऊर्ध्वे
चनित्यवैकुण्ठात्पंचाशत्कोटियोजनम् ॥ गोगोपगोपीसंयुक्तंकल्पवृक्षसमन्वितम् ॥ ४३ ॥ कामधेनुभिराकीर्णंरासमण्डलमंडितम् ॥
वृंदावनवनाच्छन्नंविरजावेष्टितंमुने ॥४४॥ शतशृङ्गंशातकुम्भैःसुदीप्तंश्रीमदीप्सितम् ॥ लक्षकोट्यापरिमितैराश्रमैःसुमनोहरैः ॥४५॥
शतमंदिरसंयुक्तमाश्रमंसुमनोहरम् ॥ प्राकारपरिखायुक्तंपारिजातवनान्वितम् ॥ ४६ ॥ कौस्तुभेन्द्रेणमणिनाराजितंपरमोज्ज्वलम् ॥
हीरसारसुसंस्कृतसोपानैश्चातिसुंन्दरैः ॥ ४७ ॥ मणीन्द्रसाररचितैःकपाटैर्दर्पणान्वितैः ॥ नानाचित्रविचित्राढ्यैराश्रमंचसुसंस्कृतम् ॥
॥४८॥ षोडशद्वारसंयुक्तंसुदीप्तंरत्नदीपकैः ॥ रत्नसिंहासनेरम्येमहार्घमणिनिर्मिते ॥४९॥ नानाचित्रविचित्राढ्येवसन्तंवरमीश्वरम् ॥
नवीननीरदश्यामंकिशोरवयसंशिशुम् ॥ ५० ॥ शरन्मध्याह्नमार्त्तण्डप्रभामोचकलोचनम् ॥ शरत्पार्वणपूर्णेन्दुशुभदीप्तिमदाननम् ॥
॥५१॥ कोटिकन्दर्पलावण्यलीलानिन्दितमन्मथम् ॥ कोटिचंद्रप्रभाजुष्टपुष्टश्रीयुक्तविग्रहम् ॥५२॥ सस्मितंमुरलीहस्तंसुप्रशस्तंसुम

ङ्गलम् ॥ परमोत्तमपीतांशुकयुगेनसमुज्ज्वलम् ॥५३॥ चन्दनोक्षितसर्वांगंकौस्तुभेनविराजितम् ॥ आजानुमालतीमालावनमालावि
भूषितम् ॥५४॥ त्रिभङ्गभङ्गयसंयुक्तंमणिमाणिक्यभूषितम् ॥ मयूरपुच्छचूडञ्चसद्रत्नमुकुटोज्ज्वलम् ॥५५॥ रत्नकेयूरवलयरत्नमञ्जीर
रञ्जितम् ॥ रत्नकुण्डलयुग्मेनगण्डस्थलसुशोभितम् ॥५६॥ मुक्तापंक्तिसदृक्षाभदशनंसुमनोहरम् ॥ पक्वबिम्बाधरोष्ठञ्चनासिकोन्नतिशो
भनम् ॥ ५७ ॥ वीक्षितंगोपिकाभिश्चवेष्टिताभिस्समंततः ॥ स्थिरयौवनयुक्ताभिःसस्मिताभिश्चसादरम् ॥ ५८ ॥ भूषिताभिश्चसद्रत्न
निर्मितैर्भूषणैःपरम् ॥ सुरेन्द्रैश्चमुनीन्द्रैश्चमुनिभिर्मानवेन्द्रकैः ॥ ५९ ॥ ब्रह्माविष्णुशिवानन्तधर्माद्यैर्वन्दितंमुदा ॥ भक्तप्रियंभक्तनाथं
भक्तानुग्रहकारकम् ॥६०॥ रासेश्वरंसुरसिकंराधावक्षस्थलस्थितम् ॥ एवंरूपमरूपंतंमुनेध्यायन्तिवैष्णवाः ॥ ६१ ॥ सततंध्येयमस्मा
कंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ अक्षरंपरमंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ ६२ ॥ स्वेच्छामयंनिर्गुणञ्चनिरीहंप्रकृतेःपरम् ॥ सर्वाधारंसर्वबीजंसर्वज्ञं
सर्वमेवच ॥ ६३ ॥ सर्वेश्वरंसर्वपूज्यंसर्वसिद्धिकरंप्रदम् ॥ सएवभगवानादिर्गोलोकेद्विभुजःस्वयम् ॥ ६४ ॥ गोपवेषश्चगोपालैःपार्षदैः
परिवेष्टितः ॥ परिपूर्णतमःश्रीमान्श्रीकृष्णोराधिकेश्वरः ॥ ६५ ॥ सर्वान्तरात्मासर्वत्रप्रत्यक्षःसर्वगःस्मृतः ॥ कृषिश्चसर्ववचनोनकार
श्चात्मवाचकः ॥ सर्वात्माचपरंब्रह्मतेनकृष्णःप्रकीर्त्तितः ॥६६॥ कृषिश्चसर्ववचनोनकारश्चादिवाचकः ॥ सर्वादिपुरुषोव्यापीतेनकृष्णः
प्रकीर्त्तितः ॥६७॥ सएवांशेनभगवान्वैकुण्ठेचचतुर्भुजैः ॥ चतुर्भुजैःपार्षदैस्तैरावृतः कमलापतिः ॥६८॥ सएवकलयाविष्णुःपाताचज
गतांप्रभुः॥श्वेतद्वीपेसिन्धुकन्यापतिरेवचतुर्भुजः ॥६९॥ एतत्तेकथितंसर्वंपरब्रह्मस्वरूपकम् ॥ अस्माकंचिन्तनीयञ्चसेव्यंवन्दितमीप्सि
तम् ॥७०॥ इत्युक्त्वाशङ्करस्तत्रविररामचशौनक ॥७१॥गन्धर्वराजस्तोत्रेणतु‌ष्टवतञ्चनारदः ॥ मुनिस्तोत्रेणसन्तुष्टोभगवानादिरच्युतः
॥७२॥ ज्ञानंमृत्युञ्जयस्तस्मैप्रददौवरमीप्सितम् ॥ मुनीन्द्रस्तंसंप्रणम्यप्रहृष्टवदनेक्षणः ॥ तदाज्ञयापुण्यरूपंययौनारायणाश्रमम् ॥७३॥
इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मस्वरूपवैकुण्ठादिवर्णनंनारदप्रस्थानंनामाष्टाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २८ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ ददर्शाश्रममाश्चर्य्यंदेवर्षिर्नारदस्तथा ॥ ऋषिर्नारायणस्यैवबदरीवनसंयुतम् ॥ १ ॥ नानावृक्षफलाकीर्णंपुंस्को
किलरुतश्रुतम् ॥ शरभेन्द्रैःकेसरीन्द्रैर्व्याघ्रौघैःपरिवेष्टितम्॥२॥ऋषीन्द्रस्यप्रभावेणहिंसाभयविवर्जितम् ॥ महारण्यमगम्यञ्चस्वर्गादपि

मनोहरम् ॥ ३ ॥ सिद्धेन्द्राणांमुनीन्द्राणामाश्रमाणांत्रिकोटिभिः ॥ आवृतंचन्दनारण्यैःपारिजातवनान्वितम् ॥ ४ ॥ ददर्शतमृषीन्द्र
श्चसभामध्येमनोहरम् ॥ रत्नसिंहासनस्थश्चवसन्तंयोगिनांगुरुम् ॥ ५ ॥ जपन्तंपरमंब्रह्मकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ प्रणनामचतंदृष्ट्वाब्र
ह्मपुत्रश्चशौनक ॥ ६ ॥ उत्थायसहसालिङ्गचयुयुजेपरमाशिषम् ॥ पप्रच्छकुशलंस्नेहाच्चकारातिथिपूजनम् ॥ ७ ॥ रत्नसिंहासनेर
म्येवासयामासनारदम् ॥ निवसन्नासनेरम्येवर्त्मश्रमविवर्जितः ॥ ८ ॥ उवाचतमृषिश्रेष्ठंभगवन्तंसनातनम् ॥ अधीतवेदान्सर्वांश्चपितुः
स्थानेसुदुर्गमान् ॥ ९ ॥ ज्ञानंसम्प्राप्ययोगीन्द्रान्मन्त्रंवैशङ्कराद्विभो ॥ मनोमेनहितृप्तोतिदुर्निवारंचचंचलम् ॥ १० ॥ दृष्टंमयात्वत्प
दाब्जंमनसाप्रेरितेनच ॥ किंचिज्ज्ञानविशेषंचलब्धुमिच्छामिसाम्प्रतम् ॥ ११ ॥ यत्रकृष्णगुणाख्यानंजन्ममृत्युजरापहम् ॥ १२ ॥
ब्रह्मविष्णुशिवाद्याश्चसुरेन्द्रश्चसुराविभो ॥ कंचिन्तयन्तिमुनयोमनवश्चविचक्षणाः ॥ १३ ॥ कस्मात्सृष्टिश्चभवतिकुत्रवासंप्रलीयते ॥
कोवासर्वेश्वरोविष्णुःसर्वकारणकारकः ॥ १४ ॥ तस्येश्वरस्यकिंरूपंकर्मवाकिंजगत्पते ॥ विचार्य्यमनसासर्वंतद्भवान्वक्तुमर्हति॥ १५॥
नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यभगवानृषिः ॥ कथांकथितुमारेभेपुण्यांभुवनपावनीम् ॥ १६ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डसौति
शौनकसंवादेनारायणंप्रतिनारदप्रश्नोनामैकोनत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ लम्बोदरो
हरिरुमापतिरीशशेषाब्रह्मादयःसुरगणामनवोमुनीन्द्राः ॥ वाणीशिवात्रिपथगाकमलादिकाश्चमंचिन्तयेद्भगवतश्चरणारविन्दम् ॥ १ ॥
संसारसागरमतीवगभीरघोरंदावाग्निसर्पपरिवेष्टितचेष्टिताङ्गम् ॥ संलंघ्यगन्तुमभिवाञ्छतियोहिदास्यंसंचिन्तयेद्भगवतश्चरणारविन्दम् ॥
॥ २ ॥ गोवर्द्धनोद्धरणकीर्त्तिरतीवखिन्नाभूर्धारिताचदशनाग्रतएवचार्द्रा ॥ विश्वानिलोमविवरेषुबिभर्तुरादेःसंचिन्तयेद्भगवतश्चरणारवि
न्दम् ॥ ३ ॥ वेदांगवेदमुखनिःसृतकीर्त्तिरंशैर्वेदांगवेदजनकस्यहरेर्विधातुः ॥ जन्मांतकादिभयशोकविदीर्णदेहःसंचिन्तयेद्भगवतश्चरणा
रविन्दम् ॥ ४ ॥ गोपाङ्गनावदनपङ्कजषट्पदस्यरासेश्वरस्थरसिकारमणस्यपुंसः ॥ वृन्दावनेविहरतोव्रजवेषविष्णोःसंचिन्तयेद्भगवतश्च
रणारविन्दम् ॥५॥ चक्षुर्निमेषपतितोजगतांविधातातत्कर्मवत्सकथितुंभुविकःसमर्थः ॥ त्वंचापिनारदमुनेपरमादरेणसंचिन्तनंकुरुहरे
श्चरणारविन्दम् ॥ ६ ॥ यूयंवयंतस्यकलाकलांशाःकलाकलांशामनवोमुनीन्द्राः ॥ कलाविशेषाभवपारमुख्यामहान्विराड्यस्यकला

विशेषः ॥ ७ ॥ सहस्रशीर्षाशिरसःप्रदेशेबिभर्त्तिसिद्धार्थसमंचविश्वम् ॥ कूर्मेचशेषोमशकोगजेयथाकूर्मश्चकृष्णस्यकलाकलांशः ॥८॥ गोलोकनाथस्यविभोर्यशोऽमलंश्रुतौपुराणेनहिकिंचनस्फुटम् ॥ नपाद्ममुख्याःकथितुंसमर्थाःसर्वेश्वरंतंभजपाद्ममुख्यम् ॥ ९ ॥ विश्वेषुसर्वेषुचविश्वधाम्नः सन्त्येवशश्वद्विधिविष्णुरुद्राः ॥ तेषांचसंख्याःश्रुतयश्चदेवाः परंनजानन्तितमीश्वरंभज ॥ १० ॥ करोति सृष्टिंसविधेर्विधाताविधायनित्यांप्रकृतिंजगत्प्रसूम् ॥ ब्रह्मादयःप्राकृतिकाश्चसर्वेभक्तिप्रदांश्रीप्रकृतिंभजन्ति ॥ ११ ॥ ब्रह्मस्वरूपाप्र कृतिर्नभिन्नाययाचसृष्टिंकुरुतेसनातनः ॥ श्रियश्चसर्वाः कलयाजगत्सुमायाचसर्वेचतयाविमोहिताः ॥ १२ ॥ नारायणीसापरमास नातनीशक्तिश्चपुंसःपरमात्मनश्च ॥ आत्मेश्वरश्चापिययाचशक्तिमांस्तयाविनास्रष्टुमशक्तएव ॥ १३ ॥ गत्वाविवाहंकुरुवत्ससाम्प्रतं कर्तुंप्रयुक्तश्चपितुर्निदेशः ॥ गुरोर्निदेशप्रतिपालकोभवेःसर्वत्रपूज्योविजयीचसन्ततम् ॥ १४ ॥ स्वपत्नींपूजयेद्योहिवस्त्रालङ्कार चन्दनैः ॥ प्रकृतिस्तस्यसन्तुष्टायथाकृष्णोद्विजार्चने ॥ १५ ॥ साचयोषित्स्वरूपाचप्रतिविश्वेषुमायया ॥ योषितामपमानेनपराभूता चसाभवेत् ॥ १६ ॥ दिव्यास्त्रीपूजितायेनपतिपुत्रवतीसती ॥ प्रकृतिःपूजितातेनसर्वमङ्गलदायिनी ॥ १७ ॥ मूलप्रकृतिरेकासापूर्ण ब्रह्मस्वरूपिणी ॥ सृष्टौपंचविधासाचविष्णुमायासनातनी ॥ १८ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीयाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ सर्वासांप्रेयसी कान्तासाराधापरिकीर्तिता ॥ १९ ॥ नारायणप्रियालक्ष्मीःसर्वसम्पत्स्वरूपिणी ॥ रागाधिष्ठातृदेवीयासाचपूज्यासरस्वती ॥ सावित्रीवेदमाताचपूज्यरूपाविधेःप्रिया ॥ शङ्करस्यप्रियादुर्गायस्याःपुत्रोगणेश्वरः ॥ २१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे ब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेभगवत्स्तुतितत्स्वरूपमायास्वरूपवर्णनंनामत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ छ ॥ ॥

इति श्रीब्रह्मवैवर्ते महापुराणे प्रथमं ब्रह्मखण्डं सम्पूर्णम् ॥

१ वागधिष्ठातृ इति पाठः ।

॥ अथ ब्रह्मवैवर्त महापुराणे द्वितीयः प्रकृतिखण्डः प्रारभ्यते ॥

ब्रह्मदेव
नारद
ऋषि
राधा
कृष्ण
चंद्र
दक्ष
दक्षकन्या
नारद
नर

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीवेङ्कटेश्वरायनमः ॥ ॥ श्रीमहासरस्वत्यैनमः ॥ ॥ श्रीलक्ष्मीनरसिंहाभ्यांनमः ॥ ॥ अथप्रकृति
खण्डप्रारंभः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गणेशजननीदुर्गाराधालक्ष्मीःसरस्वती ॥ सावित्रीवैसृष्टिविधौप्रकृतिःपञ्चधास्मृता ॥ १ ॥
आविर्बभूवसाकेनकावासाज्ञानिनांवरा ॥ किंवातल्लक्षणंब्रूहिसाभवत्पंचधाकथम् ॥ २ ॥ सर्वासांचरितंपूजाविधानंकथमीप्सितम् ॥
अवतारंकुत्रकस्यास्तन्मांव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ प्रकृतेर्लक्षणंवत्सकोवावक्तुंक्षमोभवेत् ॥ किंचित्तथा
पिवक्ष्यामियच्छ्रुतंधर्मवक्त्रतः ॥ ४ ॥ प्रकृष्टवाचकःप्रश्चकृतिश्चसृष्टिवाचकः ॥ सृष्टौप्रकृष्टायादेवीप्रकृतिःसाप्रकीर्तिता ॥ ५ ॥ गुणे
प्रकृष्टसत्त्वेचप्रशब्दोवर्त्ततेश्रुतौ ॥ मध्यमेकृश्चरजंसि तिशब्दस्तमसिस्मृतः ॥ ६ ॥ त्रिगुणात्मस्वरूपायासर्वशक्तिसमन्विता ॥ प्रधा
नासृष्टिकरणेप्रकृतिस्तेनकथ्यते ॥ ७ ॥ प्रथमेवर्त्ततेप्रश्चकृतिस्स्यात्सृष्टिवाचकः ॥ सृष्टेराद्याचयादेवीप्रकृतिःसाप्रकीर्तिता ॥ ८ ॥
योगेनात्मासृष्टिविधौद्विधारूपोबभूवसः ॥ पुमांश्चदक्षिणार्द्धाङ्गोवामाङ्गःप्रकृतिःस्मृतः ॥ ९ ॥ साचब्रह्मस्वरूपास्यान्मायानित्यासना
तनी ॥ यथात्माचयथाशक्तिर्यथाग्नौदाहिकास्मृता ॥ १० ॥ अतएवहियोगीन्द्रःस्त्रीपुंभेदंनमन्यते ॥ सर्वंब्रह्ममयंब्रह्मञ्छश्वत्पश्यति
नारद ॥ ११ ॥ स्वेच्छामयस्येच्छयाचश्रीकृष्णस्यसिसृक्षया ॥ साविर्बभूवसहसामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ १२ ॥ तदाज्ञयापञ्चविधा
सृष्टिकर्मणिभेदतः ॥ अथभक्तानुरोधाद्वाभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ १३ ॥ गणेशमातादुर्गायाशिवरूपाशिवप्रिया ॥ नारायणीविष्णुमाया
पूर्णब्रह्मस्वरूपिणी ॥ १४ ॥ ब्रह्मादिदेवैर्मुनिभिर्मनुभिःपूजितासदा ॥ सर्वाधिष्ठातृदेवीसाब्रह्मरूपासनातनी ॥ १५ ॥ यशोमंगलधर्म
श्रीसत्यपुण्यप्रदायिनी ॥ मोक्षहर्षप्रदात्रीयंशोकदुःखार्तिनाशिनी ॥ १६ ॥ शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणा ॥ तेजःस्वरूपापरमा
तदधिष्ठातृदेवता ॥ १७ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाचशक्तिरीशस्यसन्ततम् ॥ सिद्धेश्वरीसिद्धरूपाऽसिद्धिदासिद्धिदेश्वरी ॥ १८ ॥ बुद्धि
र्निद्राक्षुत्पिपासाच्छायातन्द्रादयास्मृतिः ॥ जातिःक्षान्तिश्चशान्तिश्चकांतिर्भ्रांतिश्चचेतना ॥ १९ ॥ तुष्टिःपुष्टिस्तथालक्ष्मीर्वृत्तिर्माता
तथैवच ॥ सर्वशक्तिस्वरूपासाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ २० ॥ उक्तःश्रुतौश्रुतगुणश्चातिस्वल्पोयथागमम् ॥ गुणोऽस्त्यनन्तोऽनन्ताया

अपरांचनिशामय.॥ २१ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायापद्माचपरमात्मनः ॥ सर्वसम्पत्स्वरूपायातदधिष्ठातृदेवता ॥ २२ ॥ कान्तादान्ता
तिशान्ताचसुशीलासर्वमंगला ॥ लोभान्मोहात्कामरोपान्मदाहङ्कारतस्तथा ॥ २३ .॥ त्यक्तानुरक्तापत्युश्चसर्वाद्याचपतिव्रता ॥
प्राणतुल्याभगवतःप्रेमपात्रीप्रियंवदा ॥ २४ ॥ सर्वसस्यात्मिकासर्वजीवनोपायरूपिणी ॥ महालक्ष्मीश्चवैकुण्ठेपतिसेवापरायणा ॥
॥ २५ ॥ स्वर्गेचस्वर्गलक्ष्मीश्चराजलक्ष्मीचराजसु ॥ गृहेचगृहलक्ष्मीश्चमर्त्यानांगृहिणांतथा ॥ २६ ॥ सर्वेषुप्राणिद्रव्येषुशोभारू
पामनोहरा ॥ प्रीतिरूपापुण्यवतांप्रभारूपानृपेषुच ॥ २७ ॥ वाणिज्यरूपावणिजांपापिनांकलहङ्करी ॥ दयामयीभक्तमाताभक्ता
नुग्रहकारिका ॥ २८ ॥ ॥ चपलेचपलाभक्तसम्पदोरक्षणायच ॥ जगज्जीवन्मृतंसर्वंययादेव्याविनामुने ॥ २९ ॥ शक्तिर्द्वितीया
याकथितावेदोक्तासर्वसम्मता ॥ सर्वपूज्यासर्ववन्द्याचान्यांमत्तोनिशामय ॥ ३० ॥ वाग्बुद्धिविद्याज्ञानाधिदेवतापरमात्मनः ॥
सर्वविद्यास्वरूपायासाचदेवीसरस्वती ॥ ३१ ॥ सुबुद्धिः कवितामेधाप्रतिभास्मृतिदासताम् ॥ नानाप्रकारसिद्धान्तभेदार्थकल्पनाप्रदा ॥
॥ ३२ ॥ व्याख्याबोधस्वरूपाचसर्वसंदेहभंजिनी ॥ विचारकारिणीग्रंथकारिणीशक्तिरूपिणी ॥ ३३ ॥ सर्वसङ्गीतसन्धानतालकारण
रूपिणी ॥ विषयज्ञानवाग्रूपाप्रतिविश्वंचजीविनाम् ॥ ३४ ॥ ययाविनाचविश्वौघोमूकोमृतसमः सदा ॥ व्याख्यामुद्राकराशा
न्तावीणापुस्तकधारिणी ॥ ३५ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायासुशीलाश्रीहरिप्रिया ॥ हिमचन्दनकुन्देन्दुकुमुदांभोजसन्निभा ॥ ३६ ॥
जपन्तीपरमात्मानंश्रीकृष्णंरत्नमालया ॥ तपस्स्वरूपातपसांफलदात्रीतपस्विनी ॥ ३७ ॥ सिद्धिविद्यास्वरूपाचसर्वसिद्धिप्रदा
सदा ॥ देवीतृतीयागदिताश्रीयुक्ताजगदम्बिका ॥ ३८ ॥ यथागमंयथाकिंचिदपरांसंनिबोधमे ॥ माताचतुर्णांवेदानांवेदाङ्गाना
ञ्चछन्दसाम् ॥ ३९ ॥ सन्ध्यावन्दनमन्त्राणांतन्त्राणाञ्चविचक्षणा ॥ द्विजातिजातिरूपाचजपरूपातपस्विनी ॥ ४० ॥
ब्राह्मण्यतेजोरूपाचसर्वसंस्कारकारिणी ॥ पवित्ररूपासावित्रीगायत्रीब्रह्मणःप्रिया ॥ ४१ ॥ तीर्थानियस्याःसंस्पर्शंदर्शंवांच्छंति

१ प्रभेति पाठः ।

शुद्धये ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशाशुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥ ४२ ॥ परमानंदरूपाचपरमाचसनातनी ॥ परब्रह्मस्वरूपाचनिर्वाण
सददायिनी ॥ ४३ ॥ ब्रह्मतेजोमयीशक्तिस्तदधिष्ठातृदेवता ॥ यत्पादरजसापूतंजगत्सर्वंचनारद ॥ ४४ ॥ देवीचतुर्थीकथिताप
ञ्चमींवर्णयामिते ॥ प्रेमप्राणाधिदेवीयापञ्चप्राणस्वरूपिणी ॥ ४५ ॥ प्राणाधिकप्रियतमासर्वाद्यासुन्दरीवरा ॥ सर्वसौभाग्ययुक्ताचमा
निनीगौरवान्विता ॥ ४६ ॥ वामार्द्धांगस्वरूपाचसुगुणैस्तेजसासमा ॥ परावरासर्वमातापरमाद्यासनातनी ॥ ४७ ॥ परमानन्दरूपा
चधन्यामान्याचपूजिता ॥ रासक्रीडाधिदेवीचकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ४८ ॥ रासमण्डलसंभूतारासमण्डलमंडिता ॥ रासेश्वरीसुरसि
कारासावासनिवासिनी ॥ ४९ ॥ गोलोकवासिनीदेवीगोपीवेषविधायिका ॥ परमाह्लादरूपाचसन्तोषामर्परूपिणी ॥ ५० ॥ निर्गु
णाचनिराकारानिर्लिप्तात्मस्वरूपिणी ॥ निरीहानिरहङ्काराभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ ५१ ॥ वेदानुसारध्यानेनविज्ञेयासाविचक्षणैः ॥ दृष्टिर्दृ
ष्टासहस्रेषुसुरेन्द्रैर्मुनिपुङ्गवैः ॥ ५२ ॥ वह्निशुद्धांशुकांधानारत्नालङ्कारभूषिता ॥ कोटिचन्द्रप्रभाजुष्टश्रीयुक्ताभक्तविग्रहा ॥ ५३ ॥
श्रीकृष्णभक्तदास्यैकदायिनीसर्वसम्पदाम् ॥ अवतारेचवाराहेवृषभानुसुताचया ॥ ५४ ॥ यत्पादपद्मसंस्पर्शपवित्राचवसुन्धरा ॥
ब्रह्मादिभिरदृष्टायासर्वदृष्टाचभारते ॥५५॥ स्त्रीरत्नसारसंभूताकृष्णवक्षःस्थलस्थिता ॥ तथाघनेनवघनेलोलासौदामिनीमुने ॥५६॥ षष्टि
वर्षसहस्राणिप्रतप्तंब्रह्मणापुरा ॥ यत्पादपद्मनखरदृष्टयेचात्मशुद्धये ॥ ५७ ॥ स्वप्नेऽपिनैवदृष्टःस्यात्प्रत्यक्षेपिचकाकथा ॥ तेनैवतपसा
दृष्टाभूर्विवृन्दावनेवने ॥ ५८ ॥ कथितापञ्चमीदेवीसाराधापरिकीर्त्तिता ॥ अंशरूपाकलारूपाकलांशांशसमुद्भवा ॥ ५९ ॥ प्रकृतेःप्रति
विश्वंचरूपंस्यात्सर्वयोषितः ॥ परिपूर्णतमाःपञ्चविधादेव्यःप्रकीर्त्तिताः ॥ ६० ॥ यायाप्रधानांशरूपावर्णयामिनिशामय ॥ प्रधानांश
स्वरूपाचगङ्गाभुवनपावनी ॥ ६१ ॥ विष्णुपादाब्जसंभूताद्रवरूपासनातनी ॥ पापिपापेध्मदाहायज्वलदिन्धनरूपिणी ॥ ६२ ॥
दर्शनस्पर्शनस्नानपानैर्निर्वाणदायिनी ॥ गोलोकस्थानगमनसुसोपानस्वरूपिणी ॥ ६३ ॥ पवित्ररूपातीर्थानांसरिताञ्चपरावरा ॥ शम्भु
मौलिजटामेरुमुक्तापंक्तिस्वरूपिणी ॥ ६४ ॥ तपस्सम्पादिनीसद्योभारतेचतपस्विनाम् ॥ शंखपद्मक्षीरनिभाशुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥६५॥

निर्मलानिरहङ्कारासाध्वीनारायणप्रिया ॥ प्रधानांशस्वरूपाचतुलसीविष्णुकामिनी ॥ ६६ ॥ विष्णुभूषणरूपाचविष्णुपा
दस्थितासती ॥ तपस्सङ्कल्पपूजादिसद्यस्सम्पादिनीमुने ॥ ६७ ॥ सारभूताचपुष्पाणांपवित्रापुण्यदासदा ॥ दर्शनस्पर्शनाभ्यांचसद्यो
निर्वाणदायिनी ॥ ६८ ॥ कलौकलुषशुष्केध्मदाहनायाग्निरूपिणी ॥ यत्पादपद्मसंस्पर्शात्सद्यःपूतावसुन्धरा ॥ ६९ ॥ यत्स्पर्शंदर्शं
वाञ्छन्तितीर्थानामात्मशुद्धये ॥ ययाविनाचविश्वेषुसर्वंकर्मास्तिनिष्फलम् ॥ ७० ॥ मोक्षदायामुमुक्षूणांकामिनांसर्वकामदा ॥
कल्पवृक्षस्वरूपाचभारतेवृक्षरूपिणी ॥ ७१ ॥ त्राणायभारतानांचपूजानांपरदेवता ॥ प्रधानांशस्वरूपाचमनसाकश्यपात्मजा ॥ ७२ ॥
शङ्करप्रियशिष्याचमहाज्ञानविशारदा ॥ नागेश्वरस्यानन्तस्यभगिनीनागपूजिता ॥ ७३ नागेश्वरीनागमातासुन्दरीनागवाहिनी ॥
नागेन्द्रगणयुक्तासानागभूषणभूषिता ॥ ७४ ॥ नागेन्द्रवंदितासिद्धयोगिनीनागवासिनी[1] ॥ विष्णुभक्ताविष्णुरूपाविष्णुपूजापरायणा
॥ ७५ ॥ तपःस्वरूपातपसांफलदात्रीतपस्विनी ॥ दिव्यंत्रिलक्षवर्षंचतपस्तप्तंययाहरेः ॥ ७६ ॥ तपस्विनीषुपूज्याचतपस्विषुचभारते ॥
सर्पमन्त्राधिदेवीचज्वलन्तीब्रह्मतेजसा ॥ ७७ ॥ ब्रह्मस्वरूपापरमाब्रह्मभावनतत्परा ॥ जरत्कारुमुनेःपत्नीकृष्णशम्भुपतिव्रता
॥ ७८ ॥ आस्तीकस्यमुनेर्मातापवरस्यतपस्विनाम् ॥ प्रधानांशस्वरूपायादेवसेनाचनारद ॥ ७९ ॥ मातृकासापूज्यतमासाचषष्ठीप्र
कीर्त्तिता ॥ शिशूनांप्रतिविश्वंतुप्रतिपालनकारिणी ॥ ८० ॥ तपस्विनीविष्णुभक्ताकार्तिकेयस्यकामिनी ॥ षष्ठांशरूपाप्रकृतेस्तेनप
ष्ठीप्रकीर्त्तिता ॥ ८१ ॥ पुत्रपौत्रप्रदात्रीचधात्रीचजगतांसदा ॥ सुन्दरीयुवतीरम्यासततंभर्त्तुरन्तिके ॥ ८२ ॥ स्थानेशिशूनांपरमावृद्धरू
पाचयोगिनी ॥ पूजाद्वादशमासेषुयस्याःषष्ठ्यास्तुसन्ततम् ॥ ८३ ॥ पूजाचसूतिकागारेपरषष्ठदिनेशिशोः ॥ एकविंशति
मेचैवपूजाकल्याणहेतुकी ॥ ८४ ॥ शश्वन्नियमिताचैषानित्याकाम्याप्यतःपरा ॥ मातृरूपादयारूपाशश्वद्रक्षणकारिणी ॥ ८५ ॥
जलेस्थलेचान्तरिक्षेशिशूनांस्वप्नगोचरा ॥ प्रधानांशस्वरूपायादेवीमंगलचण्डिका ॥ ८६ ॥ प्रकृतेर्मुखसंभूतासर्वमंगल

१ शायिनी इति पाठः ।

दासदा ॥ सृष्टौमंगलरूपाचसंहारेकोपरूपिणी ॥ ८७ ॥ तेनमंगलचण्डीसापण्डितैःपरिकीर्त्तिता ॥ प्रतिमंगलवारेषुप्र
तिविश्वेषुपूजिता ॥ ८८ ॥ पंचोपचारैर्भक्त्याचयोषिद्भिःपरिपूजिता ॥ पुत्रपौत्रधनैश्वर्य्ययशोमंगलदायिनी ॥ ८९ ॥ शोक
सन्तापपापार्त्तिदुःखदारिद्र्यनाशिनी ॥ परितुष्टासर्ववाञ्छाप्रदात्रीसर्वयोषिताम् ॥ ९० ॥ रुष्टाक्षणेनसंहर्त्तुंशक्ताविश्वंमहेश्वरी ॥ प्रधा
नांशस्वरूपाचकालीकमललोचना ॥ ९१ ॥ दुर्गाललाटसंभूतारणेशुम्भनिशुम्भयोः ॥ दुर्गार्द्धांशस्वरूपास्याद्गुणैस्सातेजसासमा ॥
॥ ९२ ॥ कोटिसूर्य्यप्रभाजुष्टदिव्यसुन्दरविग्रहा ॥ प्रधानासर्वशक्तीनांवराबलवतीपरा ॥ ९३ ॥ सर्वसिद्धिप्रदादेवीपरमासिद्धियोगि
नी ॥ कृष्णभक्ताकृष्णतुल्यातेजसाविक्रमैर्गुणैः ॥ कृष्णभावनयाशश्वत्कृष्णवर्णासनातनी ॥ ९४ ॥ ब्रह्माण्डंसकलंहर्तुंशक्तानिःश्वा
समात्रतः ॥ रणंदैत्यैःसमंतस्याःक्रीडयाल्लोकरक्षया ॥ ९५ ॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्चदातुंशक्तासुपूजिता ॥ ब्रह्मादिभिःस्तूयमानामुनि
भिर्मनुभिर्नरैः ॥ ९६ ॥ प्रधानांशस्वरूपाचप्रकृतिश्चवसुन्धरा ॥ आधारभूतासर्वेषांसर्वसंस्यप्रसूतिका ॥ ९७ ॥ रत्नाकारारत्नगर्भा
सर्वरत्नाकराश्रया ॥ प्रजादिभिःप्रजेशैश्चपूजितावन्दितासदा ॥ ९८ ॥ सर्वोपजीव्यरूपाचसर्वसम्पद्विधायिनी ॥ ययाविनाजगत्सर्वं
निराधारंचराचरम् ॥ ९९ ॥ प्रकृतेश्चकलायायास्तानिबोधमुनीश्वर ॥ यस्ययस्यचयाःपत्न्यस्ताःसर्वावर्णयामिते ॥ १०० ॥ स्वा
हादेवीवह्निपत्नीत्रिषुलोकेषुपूजिता ॥ ययाविनाहविर्दत्तंनग्रहीतुंसुराःक्षमाः ॥ १०१ ॥ दक्षिणायज्ञपत्नीचदीक्षासर्वत्रपूजिता ॥ यया
विनाचविश्वेषुसर्वंकर्मचनिष्फलम् ॥ १०२ ॥ स्वधापितॄणांपत्नीचमुनिभिर्मनुभिर्नरैः ॥ पूजितापैतृकंदानंनिष्फलश्चययाविना ॥
॥ १०३ ॥ स्वस्तिदेवीवायुपत्नीप्रतिविश्वेषुपूजिता ॥ आदानश्चप्रदानश्चनिष्फलश्चययाविना ॥ १०४ ॥ पुष्टिर्गणपतेःपत्नीपूजि
ताजगतीतले ॥ ययाविनापरिक्षीणाःपुमांसोयोषितोऽपिच ॥ १०५ ॥ अनन्तपत्नीतुष्टिश्चपूजितावन्दितासदा ॥ ययाविनानसन्तुष्टाः
सर्वेलोकाश्चसर्वतः ॥ १०६ ॥ ईशानपत्नीसम्पत्तिःपूजिताचसुरैर्नरैः ॥ सर्वेलोकादरिद्राश्चविश्वेषुचययाविना ॥ १०७ ॥ धृतिः
कपिलपत्नीचसर्वैःसर्वत्रपूजिता ॥ सर्वेलोकाअधीरास्स्युर्जगत्सुचययाविना ॥ १०८ ॥ यमपत्नीक्षमासाध्वीसुशीलासर्वपूजिता ॥

समुन्मत्ताश्चरुद्राश्चसर्वेलोकाययाविना ॥ १०९ ॥ क्रीडाधिष्ठातृदेवीसाकामपत्नीरतिःसती ॥ केलिकौतुकहीनाश्चसर्वेलोकाययावि
ना ॥ ११० ॥ सत्यपत्नीसतीमुक्तिःपूजिताजगतांप्रिया ॥ ययाविनाभवेल्लोकोबन्धुतारहितःसदा ॥ १११ ॥ मोहपत्नीदयासाध्वी
पूजिताचजगत्प्रिया ॥ सर्वलोकाश्चसर्वत्रनिष्ठुराश्चययाविना ॥ ११२ ॥ पुण्यपत्नीप्रतिष्ठासापुण्यरूपाचपूजिता ॥ ययाविनाजगत्स
र्वंजीवन्मृतसमंमुने ॥ ११३ ॥ सुकर्मपत्नीकीर्तिश्चधन्यामान्याचपूजिता ॥ ययाविनाजगत्सर्वंयशोहीनंमृतंयथा ॥ ११४ ॥ क्रिया
उद्योगपत्नीचपूजितासर्वसङ्गता ॥ ययाविनाजगत्सर्वमुच्छिन्नमिवंनारद ॥ ११५ ॥ अधर्मपत्नीमिथ्यासासर्वधूर्तैश्चपूजिता ॥ यया
विनाजगत्सर्वमुच्छिन्नंविधिनिर्मितम् ॥ ११६ ॥ सत्येअदर्शनायाचत्रेतायांसूक्ष्मरूपिणी ॥ अर्द्धावयवरूपाचद्वापरेसंहृताह्रिया ॥ ११७ ॥
कलौमहाप्रगल्भाचसर्वत्रव्याप्तिकारणात् ॥ कपटेनसहभ्रात्राभ्रमत्येवगृहेगृहे ॥ ११८ ॥ शान्तिर्लज्जाचभार्य्येद्वेसुशीलस्यचपूजिते ॥ याभ्यां
विनाजगत्सर्वमुन्मत्तमिवनारद ॥ ११९ ॥ ज्ञानस्यतिस्रोभार्य्याश्चबुद्धिर्मेधास्मृतिस्तथा ॥ याभिर्विनाजगत्सर्वंमूढंमृतसमंसदा ॥ १२० ॥
मूर्तिश्चधर्मपत्नीसाकान्तिरूपामनोहरा ॥ परमात्माचविश्वौघानिराधारोययाविना ॥ १२१ ॥ सर्वत्रशोभारूपाचलक्ष्मीर्मूर्तिमतीस
ती ॥ श्रीरूपामूर्तिरूपाचमान्याधन्याचपूजिता ॥ १२२ ॥ कालाग्निरुद्रपत्नीचनिद्रायासिद्धयोगिनाम् ॥ सर्वलोकाःसमाच्छन्नामाया
योगेनरात्रिषु ॥ १२३ ॥ कालस्यतिस्रोभार्य्याश्चसन्ध्यारात्रिर्दिनानिच ॥ याभिर्विनाविधात्राचसंख्यांकर्तुंनशक्यते ॥ १२४ ॥ क्षुत्पि
पासेलोभभार्य्येद्वेधन्येमान्येचपूजिते ॥ याभ्यांव्याप्तंजगत्क्षोभयुक्तंचिन्तितमेवच ॥ १२५ ॥ प्रभाचदाहिकाचैवद्वेभार्य्येतेजसस्तथा ॥
याभ्यांविनाजगत्स्रष्टुंविधाताचनहीश्वरः ॥ १२६ ॥ कालकन्येमृत्युजरेप्रज्वरस्यप्रियेप्रिये ॥ याभ्यांजगत्समुच्छिन्नंविधात्रानिर्मितेविधौ ॥
॥ १२७ ॥ निद्राकन्याचतन्द्रासाप्रीतिरन्यासुखप्रिये ॥ याभ्यांव्याप्तंजगत्सर्वंविधिपुत्रविधेर्विधौ ॥ १२८ ॥ वैराग्यस्यचद्वेभार्य्येश्रद्धा
भक्तिश्चपूजिते ॥ याभ्यांशश्वज्जगत्सर्वंजीवन्मुक्तमिदंमुने ॥ १२९ ॥ अदितिर्देवमाताचसुरभिश्चगवांप्रसूः ॥ दितिश्चदैत्यजननीकद्रूश्च

१ क्लादितिपाठः।

विनतादनुः ॥ १३० ॥ उपयुक्ताः सृष्टिविधौएताश्चप्रकृतेःकलाः ॥ कलाश्चान्याःसन्तिबह्व्यस्तासुकाश्चिन्निबोधमे ॥ १३१ ॥ रोहिणीचन्द्रपत्नीचसंज्ञासूर्यस्यकामिनी ॥ शतरूपामनोर्भार्याशचीन्द्रस्यचगेहिनी ॥ १३२ ॥ ताराबृहस्पतेर्भार्यावसिष्ठस्याप्यरुन्धती ॥ अहल्यागौतमस्त्रीस्यादनसूयात्रिकामिनी ॥ १३३ ॥ देवहूतिःकर्दमस्यप्रसूतिर्दक्षकामिनी ॥ पितॄणांमानसीकन्यामेनकासाम्बिकाप्रसूः ॥ १३४ ॥ लोपामुद्रातथाहूतिःकुबेरस्यतुकामिनी ॥ वरुणानीयमस्त्रीचबलेर्विन्ध्यावलीतिच ॥१३५॥ कुन्तीचदमयन्तीचयशोदादेवकीसती ॥ गान्धारीद्रौपदीसव्यासावित्रीसत्यवत्प्रिया ॥ १३६ ॥ वृषभानुप्रियासाध्वीराधामाताकलावती ॥ मन्दोदरीचकौसल्यासुभद्राकैकयीतथा ॥ १३७॥ रेवतीसत्यभामाचकालिन्दीलक्ष्मणातथा ॥ मित्रविन्दानाग्नजितीतथा जाम्बवतीपरा ॥ १३८ ॥ लक्ष्मणारुक्मिणीसीतास्वयंलक्ष्मीःप्रकीर्तिता ॥ कलायोजनगन्धाचव्यासमातामहासती ॥ १३९ ॥ बाणपुत्रीतथोपाचचित्रलेखाचतत्सखी ॥ प्रभावतीभानुमतीतथामायावतीसती ॥ १४० ॥ रेणुकाचभृगोर्मातहलिमाताचरोहिणी ॥ एकानंशाचदुर्गासाश्रीकृष्णभगिनीसती ॥ १४१ ॥ बह्व्यःसन्तिकलाश्चैवंप्रकृतेरेवभारते ॥ यायाश्चग्रामदेव्यस्ताःसर्वाश्चप्रकृतेःकलाः ॥ १४२ ॥ कलांशांशसमुद्भूताःप्रतिविश्वेषुयोषितः ॥ योषितामपमानेनप्रकृतेश्चपराभवः ॥ १४३ ॥ ब्राह्मणी जितायेनपतिपुत्रवतीसती ॥ प्रकृतिःपूजितातेनवस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ १४४ ॥ कुमारीचाष्टवर्षीयावस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ पूजितायेनविप्रस्यप्रकृतिस्तेनपूजिता ॥ १४५ ॥ सर्वाःप्रकृतिसम्भूताउत्तमाधममध्यमाः ॥ सत्त्वांशाश्चोत्तमाज्ञेयाःसुशीलाश्चपतिव्रताः ॥ १४६ ॥ मध्यमारजसश्चांशास्ताश्चभोग्याःप्रकीर्त्तिताः ॥ सुखसम्भोगवश्यंश्चस्वकार्येतत्पराःसदा ॥ १४७ ॥ अधमास्तमसश्चांशाअज्ञातकुलसम्भवाः ॥ दुर्मुखाःकुलटाधूर्त्ताःस्वतन्त्राःकलहप्रियाः ॥ १४८ ॥ पृथिव्यांकुलटायाश्चस्वर्गेचाप्सरसांगणाः ॥ प्रकृतेस्तमसश्चांशाःपुंश्चल्यःपरिकीर्त्तिताः ॥ १४९ ॥ एवंनिगदितंसर्वं प्रकृतेर्भेदपञ्चकम् ॥ ताःसर्वाःपूजिताःपृथ्व्यांपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ १५० ॥ पूजितासुरथेनादौदुर्गादुर्गार्तिनाशिनी ॥ द्वितीयारामचन्द्रेणरावणस्यवधार्थिना ॥ १५१ ॥ तत्पश्चाज्जगतांमातात्रिषुलोकेषुपूजिता ॥ जातादौदक्षपत्न्याश्चनिहन्तुंदैत्यदान

वान् ॥ १८२ ॥ ततोदेहंपरित्यज्ययज्ञेभर्तुश्चनिन्दया ॥ जज्ञेहिमवतःपत्न्यांलेभेपशुपतिंपतिम् ॥ १८३ ॥ गणेशश्चस्वयंकृष्णःस्कन्दो
विष्णुकलोद्भवः ॥ बभूवतुस्तौतनयौपश्चात्तस्याश्चनारद ॥१८४॥ लक्ष्मीर्मङ्गलभूपेनप्रथमेपरिपूजिता ॥ त्रिषुलोकेषुतत्पश्चाद्देवतामुनि
मानवैः ॥ १८५ ॥ साविर्त्रीप्रथमंचापिभक्त्यावैपरिपूजिता ॥ तत्पश्चात्त्रिषुलोकेषुदेवतामुनिमानवैः ॥ १८६ ॥ आदौसरस्वतीदेवी
ब्रह्मणापरिपूजिता ॥ तत्पश्चात्त्रिषुलोकेषुदेवतामुनिमानवैः ॥ १८७॥ प्रथमंपूजिताराधागोलोकेरासमण्डले ॥ पौर्णमास्यांकार्त्तिक
स्यकृष्णेनपरमात्मना ॥ १८८ ॥ गोपिकाभिश्चगोपैश्चबालिकाभिश्चबालकैः ॥ गवांगणैः सुरगणैस्तत्पश्चान्माययाहरेः ॥ १८९ ॥
तदाब्रह्मादिभिर्देवैर्मुनिभिर्मनुभिस्तथा ॥ पुष्पधूपादिभिर्भक्त्यापूजितावन्दितासदा ॥ १९० ॥ पृथिव्यांप्रथमंदेवीसुयज्ञेनचपूजिता ॥
शङ्करेणोपदिष्टेनपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ १९१ ॥ त्रिषुलोकेषुतत्पश्चादाज्ञयापरमात्मनः ॥ पुष्पधूपादिभिर्भक्त्यापूजितामुनिभिःसुरैः
॥ १९२ ॥ कलायायाःसुसंभूताःपूजितास्ताश्चभारते ॥ पूजिताग्रामदेव्यश्चग्रामेचनगरेमुने ॥ १९३ ॥ एवंतेकथितंसर्वंप्रकृतेश्चरितं
शुभम् ॥ यथागमंलक्षणञ्चकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १९४ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेप्रकृ
तिस्वरूपतद्भेदवर्णनंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ समासेनश्रुतंसर्वंदेवीनांचरितंविभो ॥
विबोधनार्थंबोधस्यव्यासतोवक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ सृष्टेराद्यासृष्टिविधौकथमाविर्बभूवह ॥ कथंवापञ्चधाभूतावदवेदविदांवर ॥ २ ॥
भूतायायाश्चकलयातयात्रिगुणयाभवे ॥ व्यासेनतासांचरितंश्रोतुमिच्छामिसाम्प्रतम् ॥ ३ ॥ तासांजन्मानुकथनंध्यानंपूजाविधिं
परम् ॥ स्तोत्रंकवचमैश्वर्य्यंशौर्यंवर्णयमंगलम् ॥ ४ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ नित्यात्माचनभोनित्यंकालोनित्योदिशोयथा ॥
विश्वेषांगोकुलंनित्यंनित्योगोलोकएवच ॥ ५ ॥ तदेकदेशोवैकुण्ठोलम्बभागःसनित्यकः ॥ तथैवप्रकृतिर्नित्याब्रह्मलीनासनातनी
॥ ६ ॥ यथाग्नौदाहिकाचन्द्रेपद्मेशोभाप्रभारवौ ॥ शश्वद्युक्तानभिन्नासातथाप्रकृतिरात्मनि ॥ ७॥ विनास्वर्णंस्वर्णकारःकुण्डलंकर्त्तु
मक्षमः ॥ विनामृदाकुलालोहिघटंकर्त्तुंनहीश्वरः ॥ ८ ॥ नहिक्षमस्तथाब्रह्मासृष्टिंस्रष्टुंतयाविना ॥ सर्वशक्तिस्वरूपासातयास्याच्छ

क्तिमान्सदा ॥ ९ ॥ ऐश्वर्य्यवचनःशक्तिःपराक्रमवाचकः ॥ तत्स्वरूपातयोर्दात्रीयासाशक्तिःप्रकीर्त्तिता ॥ १० ॥ समृद्धिबुद्धि
सम्पत्तियशसांवचनोभगः ॥ तेनशक्तिर्भगवतीभगरूपाचसासदा ॥ ११ ॥ तयायुक्तःसदात्माचभगवांस्तेनकथ्यते ॥ सचस्वे
च्छामयःकृष्णःसाकारश्चनिराकृतिः ॥ १२ ॥ तेजोरूपंनिराकारंध्यायन्तेयोगिनःसदा ॥ वदन्तितेपरंब्रह्मपरमात्मानमीश्वरम् ॥
॥ १३ ॥ अदृश्यंसर्वद्रष्टारंसर्वज्ञंसर्वकारणम् ॥ सर्वदंसर्वरूपान्तमरूपंसर्वपोषकम् ॥१४॥ वैष्णवास्तंनमन्यन्तेतद्भक्ताःसूक्ष्मदर्शिनः ॥
वदन्तिइतिकस्यतेजस्तेतेजस्विनंविना ॥ १५ ॥ तेजोमण्डलमध्यस्थंब्रह्मतेजस्विनंपरम् ॥ स्वेच्छामयंसर्वरूपंसर्वकारणकारणम् ॥
॥१६॥ अतीवसुन्दरंरूपंबिभ्रतंसुमनोहरम् ॥ किशोरवयसंशान्तंसर्वकान्तंपरात्परम् ॥१७॥ नवीननीरदाभासंरासैकश्यामसुन्दरम् ॥
शरन्मध्याह्नपद्मौघशोभामोचकलोचनम् ॥१८॥ मुक्तासारमहास्वच्छदन्तपंक्तिमनोहरम् ॥ मयूरपुच्छचूडञ्चमालतीमाल्यमंडितम ॥
॥ १९ ॥ सुनासंसस्मितंशश्वद्भक्तानुग्रहकारकम् ॥ ज्वलदग्निविशुद्धैकपीतांशुकसुशोभितम् ॥ २० ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंरत्नभूषणभूषि
तम् ॥ सर्वाधारञ्चसर्वेशंसर्वशक्तियुतंविभुम् ॥ २१ ॥ सर्वैश्वर्य्यप्रदंसर्वस्वतन्त्रंसर्वमंगलम् ॥ परिपूर्णतमंसिद्धंसिद्धिदंसिद्धिकारणम् ॥
॥२२॥ ध्यायन्तेवैष्णवाःशश्वदेवंरूपंसनातनम् ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिहरंपरम् ॥२३॥ ब्रह्मणोवयसायस्यनिमेषउपचार्य्य
ते॥ सचात्मापरमंब्रह्मकृष्णइत्यभिधीयते ॥२४॥ कृषिस्तद्भक्तिवचनोनश्चतद्दास्यकारकः ॥ भक्तिदास्यप्रदातायःसकृष्णःपरिकीर्त्तितः ॥
॥ २५ ॥ कृषिश्चसर्ववचनोनकारोबीजवाचकः ॥ सर्वबीजंपरंब्रह्मकृष्णइत्यभिधीयते ॥ २६ ॥ असंख्यब्रह्मणांपातेकालेऽतीतेऽपि
नारद ॥ यद्गुणानांनास्तिनाशस्तत्समानोगुणेनच ॥ २७ ॥ सकृष्णःसर्वसृष्ट्यादौसिसृक्षुस्त्वेकएवच ॥ सृष्ट्युन्मुखस्तदंशेनकालेनप्रे
रितःप्रभुः ॥ २८ ॥ स्वेच्छामयःस्वेच्छयाचद्विधारूपोबभूवह ॥ स्त्रीरूपावामभागांशाद्दक्षिणांशःपुमान्स्मृतः ॥ २९ ॥ तांददर्शमहाका
मीकामाधारःसनातनः ॥ अतीवकमनीयांचचारुचम्पकसन्निभाम् ॥ ३० ॥ पूर्णेन्दुबिम्बसदृशनितम्बयुगलांपराम् ॥ सुचारुकदली
स्तम्भसदृशश्रोणिसुन्दरीम् ॥ ३१ ॥ श्रीयुक्तश्रीफलाकारस्तनयुग्ममनोरमाम् ॥ पुष्ट्यायुक्तांसुललितांमध्यक्षीणांमनोहराम् ॥ ३२ ॥

अतीवसुन्दरींशान्तांसस्मितांवक्रलोचनाम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ३३ ॥ शश्वच्चक्षुश्चकोराभ्यांपिबन्तींस
न्ततंमुदा ॥ कृष्णस्यसुन्दरमुखंचन्द्रकोटिविनिन्दकम् ॥ ३४ ॥ कस्तूरीबिन्दुभिःसार्द्धमधश्चन्दनबिन्दुना ॥ समंसिन्दूरबिन्दुञ्चभालम
ध्येचबिभ्रतीम् ॥ ३५ ॥ सुवक्रकबरीभारंमालतीमाल्यभूषितम् ॥ रत्नेन्द्रसारहारञ्चदधतींकान्तकामुकीम् ॥ ३६ ॥ कोटिचन्द्रप्रभाजुष्ट
पुष्टशोभासमन्विताम् ॥ गमनैराजहंसींतांदृष्ट्वाखञ्जनगंजनीम् ॥ ३७ ॥ अतिमात्रंतयासार्द्धंरासेशोरासमण्डले ॥ रासोल्लासेषुरहसि
रासक्रीडांचकारह ॥३८॥ नानाप्रकारशृङ्गारंशृङ्गारोमूर्त्तिमानिव ॥ चकारसुखसम्भोगंयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ३९ ॥ ततःसचपरिश्रान्त
स्तस्यायोनौजगत्पिता ॥ चकारवीर्य्याधानञ्चनित्यानन्दःशुभक्षणे ॥ ४० ॥ गात्रतोयोपितस्तस्याःसुरतान्तेचसुव्रत ॥ निस्ससारश्रम
जलंश्रान्तायास्तेजसाहरेः ॥४१॥ महासुरतखिन्नायानिश्वासश्चबभूवह ॥ तदाधारश्रमजलंतत्सर्वंविश्वगोलकम् ॥ ४२ ॥ सचनिः
वायुश्चसर्वाधारोबभूवह ॥ निश्श्वासवायुःसर्वेषांजीविनाञ्चभवेषु च ॥ ४३ ॥ बभूवमूर्त्तिमद्वायोर्वामाङ्गात्प्राणवल्लभा ॥ तत्पत्नीस
त्पुत्राःप्राणाःपञ्चचजीविनाम् ॥४४॥ प्राणोऽपानःसमानश्चैवोदानोव्यानएवच ॥ बभूवुरेवतत्पुत्राअधःप्राणाश्चपञ्चच ॥ ४५ ॥ घर्मतोय
धिदेवश्चबभूववरुणोमहान् ॥ तद्वामाङ्गाच्चतत्पत्नीवरुणानीबभूवसा ॥ ४६ ॥ अथसाकृष्णशक्तिश्चकृष्णाद्गर्भंदधारह ॥ शतमन्वन्तरंयाव
ज्ज्वलन्तीब्रह्मतेजसा ॥ ४७ ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीसाकृष्णप्राणाधिकप्रिया ॥ कृष्णस्यसंगिनीशश्वत्कृष्णवक्षस्थलस्थिता ॥ ४८ ॥ शत
मन्वन्तरातीतकालेपरमसुन्दरी ॥ सुषावाण्डंसुवर्णाभंविश्वाधारालयंपरम् ॥ ४९ ॥ दृष्ट्वाचाण्डंहिसादेवीहृदयेनविदूयता ॥ उत्ससर्ज
चकोपेनतदण्डंगोलकेजले ॥ ५० ॥ दृष्ट्वाकृष्णश्चतत्त्यागंहाहाकारंचकारह ॥ शशापदेवींदेवेशस्तत्क्षणंचयथोचितम् ॥ ५१ ॥ यतो
ऽपत्यंत्वयात्यक्तंकोपशीलेसुनिष्ठुरे ॥ भवत्वमनपत्यापिचाद्यप्रभृतिनिश्चितम् ॥ ५२ ॥ यायास्त्वदंशरूपाश्चभविष्यन्तिसुरस्त्रियः ॥ अन
पत्याश्चताःसर्वास्त्वत्समानित्ययौवनाः ॥५३॥ एतस्मिन्नन्तरेदेवीजिह्वाग्रात्सहसाततः ॥ आविर्बभूवकन्यैकाशुक्लवर्णामनोहरा ॥ ५४ ॥
पीतवस्त्रपरीधानावीणापुस्तकधारिणी ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यासर्वशास्त्राधिदेवता ॥ ५५ ॥ अथकालांतरेसाचद्विधारूपाबभूवह ॥ वामार्द्धा

गाचकमलोदक्षिणार्द्धांचराधिका ॥ ५६॥ एतस्मिन्नन्तरेकृष्णोद्विधारूपोबभूवह ॥ दक्षिणार्द्धस्स्याद्द्विभुजोवामार्द्धश्चचतुर्भुजः ॥ ५७॥
उवाचवाणींश्रीकृष्णस्त्वमस्यभवकामिनी ॥ अत्रैवमानिनीराधानैवभद्रंभविष्यति ॥ ५८ ॥ एवंलक्ष्मींसंप्रददौतुष्टोनारायणायवै ॥
संजगामचवैकुण्ठंताभ्यांसार्द्धंजगत्पतिः ॥ ५९॥ अनपत्येचतेद्वेचयतोराधांशसम्भवे ॥ नारायणाङ्गादभवन्पार्षदाश्चचतुर्भुजाः ॥ ६० ॥
तेजसावयसारूपगुणाभ्यांचसमाहरेः ॥ बभूवुःकमलाङ्गाच्चदासीकोट्यश्चतत्समाः ॥ ६१ ॥ अथगोलोकनाथस्यलोम्नांविवरतोमुने ॥
आसन्नसंख्यगोपाश्चवयसातेजसासमाः ॥६२॥ रूपेणसुगुणेनैववेषाद्याविक्रमेणच ॥ प्राणतुल्याःप्रियाःसर्वेबभूवुःपार्षदाविभोः ॥६३॥
राधाङ्गलोमकूपेभ्योबभूवुर्गोपकन्यकाः ॥ राधातुल्याश्चसर्वास्तानाम्यतुल्याःप्रियंवदाः ॥ ६४ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्याःशश्वत्सुस्थि
रयौवनाः ॥ अनपत्याश्चताःसर्वाःपुंसःशापेनसन्ततम् ॥ ६५ ॥ एतस्मिन्नन्तरेविप्रसहसाकृष्णदेहतः ॥ आविर्बभूवसादुर्गाविष्णुमाया
सनातनी ॥ ६६ ॥ देवीनारायणीशानासर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ बुद्ध्यधिष्ठातृदेवीसाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ६७ ॥ देवीनांबीजरूपाचमू
लप्रकृतिरीश्वरी ॥ परिपूर्णतमातेजःस्वरूपात्रिगुणात्मिका ॥ ६८ ॥ तप्तकाञ्चनवर्णाभासूर्य्यकोटिसमप्रभा ॥ ईषद्धासप्रसन्नास्यासह
स्रभुजसंयुता ॥६९॥ नानाशस्त्रास्त्रनिकरंबिभ्रतीसात्रिलोचना ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नभूषणभूषिता ॥ ७० ॥ यस्याश्चांशांशकलयाबभू
वुः सर्वयोषितः ॥ सर्वविश्वस्थितालोकामोहितामाययायया ॥ ७१ ॥ सर्वैश्वर्य्यप्रदात्रीचकामिनांगृहमेधिनाम् ॥ कृष्णभक्तिप्रदात्री
चवैष्णवानाञ्चवैष्णवी ॥७२॥ मुमुक्षूणांमोक्षदात्रीसुखिनांसुखदायिनी ॥ स्वर्गेषुस्वर्गलक्ष्मीःसागृहलक्ष्मीर्गृहेष्वसौ ॥ ७३ ॥ तपस्वि
षुतपस्याचश्रीरूपासानृपेषुच ॥ याचाग्नौदाहिकारूपाप्रभारूपाचभास्करे ॥ ७४ ॥ शोभास्वरूपाचन्द्रेचपद्मेषुचसुशोभना ॥ सर्वशक्ति
स्वरूपायाश्रीकृष्णेपरमात्मनि ॥ ७५ ॥ ययाचशक्तिमानात्माययावैशक्तिमज्जगत् ॥ ययाविनाजगत्सर्वंजीवन्मृतमिवस्थितम् ॥ ७६ ॥
याचसंसारवृक्षस्यबीजरूपासनातनी॥स्थितिरूपाबुद्धिरूपाफलरूपाचनारद॥७७॥क्षुत्पिपासादयाश्रद्धानिद्रातन्द्राक्षमाधृतिः॥ शान्ति
र्लज्जातुष्टिपुष्टिभ्रान्तिकान्त्यादिरूपिणी ॥७८॥ साचसंस्तूयसर्वेशंतत्पुरःसमुपस्थिता ॥ रत्नसिंहासनंतस्यैप्रददौराधिकेश्वरः ॥ ७९ ॥

एतस्मिन्नन्तरेतत्रसत्राकश्चचतुर्मुखः ॥ पद्मनाभोनाभिपद्मान्निस्ससारपुमान्मुने ॥ ८० ॥ कमण्डलुधरःश्रीमांस्तपस्वीज्ञानिनांवरः ॥
चतुर्मुखस्तंतुष्टावप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ ८१ ॥ सुदतीसुन्दरीश्रेष्ठाशतचन्द्रसमप्रभा ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नभूषणभूषिता ॥ ८२ ॥
रत्नसिंहासनेरम्येस्तुतावैसर्वकारणम् ॥ उवासस्वामिनासार्द्धंकृष्णस्यपुरतोमुदा ॥ ८३ ॥ एतस्मिन्नन्तरेकृष्णोद्विधारूपोबभूवसः ॥
वामार्द्धांगोमहादेवोदक्षिणोगोपिकापतिः ॥८४॥ शुद्धस्फटिकसङ्काशःशतकोटिरविप्रभः ॥ त्रिशूलपट्टिशधरोव्याघ्रचर्मधरोहरः ॥८५॥
तप्तकाञ्चनवर्णाभजटाभारधरःपरः ॥ भस्मभूषणगात्रश्चसस्मितश्चन्द्रशेखरः ॥ ८६ ॥ दिगम्बरोनीलकण्ठःसर्पभूषणभूषितः ॥ बिभ्र
द्दक्षिणहस्तेनरत्नमालांसुसंस्कृताम् ॥८७॥ प्रजपन्पञ्चवक्त्रेणब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ सत्यस्वरूपंश्रीकृष्णंपरमात्मानमीश्वरम् ॥८८॥
कारणंकारणानाञ्चसर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिहरंपरम् ॥ ८९ ॥ संस्तूयमृत्योर्मृत्युंतंजातोमृत्युञ्जयाभिधः ॥
रत्नसिंहासनेरम्येसमुवासहरेःपुरः ॥९०॥ इति श्रीब्र०महापु०द्वि०प्रकृ०नारायणनारदसंवादेदेवदेव्युत्पत्तिर्नामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥
॥ श्रीनारायणउवाच ॥ अथाण्डंतज्जलेतिष्ठद्यावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ततःस्वकालेसहसाद्विधारूपोबभूवसः ॥ १ ॥ तन्मध्येशिशुरेकश्चश
तकोटिरविप्रभः ॥ क्षणंरोरूयमाणश्चसशिशुःपीडितःक्षुधा ॥ २ ॥ पितृमातृपरित्यक्तोजलमध्येनिराश्रयः ॥ नैकब्रह्माण्डनाथोयो
ददर्शोर्ध्वमनाथवत् ॥ ३ ॥ स्थूलात्स्थूलतमःसोऽपिनाम्नादेवोमहाविराट् ॥ परमाणुर्यथासूक्ष्मात्परःस्थूलात्तथाप्यसौ ॥ ४ ॥ तेजसां
षोडशांशोऽयंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ आधारोऽसंख्यविश्वानांमहाविष्णुस्सुरेश्वरः ॥ ५ ॥ प्रत्येकंरोमकूपेषुविश्वानिनिखिलानिच ॥
अद्यापितेषांसंख्यांचकृष्णोवक्तुंनहिक्षमः ॥ ६ ॥ यथास्तिसंख्यारजसांविश्वानांनकदाचन ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांतथासंख्यानविद्यते
॥ ७ ॥ प्रतिविश्वेषुसन्त्येवंब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ पातालाद्ब्रह्मलोकान्तंब्रह्माण्डंपरिकीर्त्तितम् ॥ ८ ॥ ततऊर्ध्वेचवैकुण्ठोब्रह्माण्डाद्बहिरे
वसः ॥ सचसत्यस्वरूपश्चशश्वन्नारायणोयथा ॥ ९ ॥ तदूर्ध्वेचैवगोलकःपंचाशत्कोटियोजनात् ॥ नित्यःसत्यस्वरूपश्चयथाकृष्णस्त
थाप्ययम् ॥ १० ॥ सप्तद्वीपमितापृथ्वीसप्तसागरसंयुता ॥ एकोनपंचाशदुपद्वीपासंख्यवनान्विता ॥ ११ ॥ ऊर्ध्वेसप्तसुवर्लोकाब्रह्म

लोकसमन्विताः ॥ पातालानिचसप्ताधश्चैवंब्रह्माण्डमेवच ॥१२॥ ऊर्ध्वंधरायाभूर्लोकोभुवर्लोकस्ततःपरः ॥ स्वर्लोकस्तुततःपश्चान्म
हर्लोकस्ततोजनः ॥१३ ॥ ततःपरस्तपोलोकःसत्यलोकस्ततःपरः ॥ ततःपरोब्रह्मलोकस्तप्तकांचननिर्मितः ॥ १४ ॥ एवंसर्वंकृत्रिमं
तद्बाह्याभ्यन्तरएवच ॥ तद्विनाशेविनाशश्चसर्वेषामेवनारद ॥ १५ ॥ जलबुद्बुदवत्सर्वंविश्वसंघमनित्यकम् ॥ नित्यौगोलोकवैकुण्ठौस
त्यौशश्वदकृत्रिमौ ॥ १६ ॥ लोमकूपेचविश्वण्डंप्रत्येकंतस्यनिश्चितम् ॥ एषांसंख्यांनजानातिकृष्णोऽन्यस्यापिकाकथा ॥ १७ ॥
प्रत्येकंप्रतिविश्वण्डेब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ तिस्रःकोट्यःसुराणांचसंख्यासर्वत्रपुत्रक ॥ १८ ॥दिगीशाश्चैवदिक्पालानक्षत्राणिग्रहादयः ॥
भुविवर्णाश्चचत्वारोऽधोनागाश्चचराचराः ॥ १९ ॥ अथकालेनसविराडूर्ध्वंदृष्ट्वापुनःपुनः ॥ डिम्भान्तरंचशून्यंचनद्वितीयंकथंचन
॥२०॥ चिन्तामवापक्षुद्युक्तोरुरोदचपुनःपुनः ॥ ज्ञानंप्राप्यतदादध्यौकृष्णंपरमपूरुषम् ॥ २१ ॥ ततोददर्शतत्रैवब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥
नवीननीरदश्यामंद्विभुजंपीतवाससम् ॥२२॥ सस्मितंमुरलीहस्तंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ जहासबालकस्तुष्टोदृष्ट्वाजनकमीश्वरम् ॥ २३ ॥
वरंतस्मैददौतुष्टोवरेशःसमयोचितम् ॥ मत्समोज्ञानयुक्तश्चक्षुत्पिपासाविवर्जितः ॥ २४ ॥ ब्रह्माण्डासंख्यनिलयोभववत्सलयावधि ॥
निष्कामोनिर्भयश्चैवसर्वेषांवरदोवरः ॥ रोगमृत्युजराशोकपीडादिपरिवर्जितः ॥ २५ ॥ इत्युक्कातद्दक्षकर्णेमहामन्त्रंषडक्षरम् ॥ त्रिःकृत्वा
प्रजजापादौवेदांगमवरंपरम् ॥ २६ ॥ प्रणवादिचतुर्थ्यन्तंकृष्णइत्यक्षरद्वयम् ॥ वह्निज्वालान्तमिष्टञ्चसर्वविघ्नहरंपरम् ॥ २७ ॥ मन्त्रंद
त्वातदाहारंकल्पयामासवैप्रभुः ॥ श्रूयतांतद्ब्रह्मपुत्रनिबोधकथयामिते ॥ २८ ॥ प्रतिविश्वेषुनैवेद्यंदद्याद्वैवैष्णवोजनः ॥ षोडशांशंवि
षयिणोविष्णोःपञ्चदशास्यवै ॥ २९ ॥ निर्गुणस्यात्मनश्चैवपरिपूर्णतमस्यच ॥ नैवेद्येनचकृष्णस्यनहिकिञ्चित्प्रयोजनम् ॥ ३० ॥
यद्ददातिचनैवेद्यंयस्मैदेवाययोजनः ॥ सचखादतितत्सर्वंलक्ष्मीदृष्ट्यापुनर्भवेत् ॥ ३१ ॥ तञ्चमन्त्रंवरंदत्त्वातमुवाचपुनर्विभुः ॥ वरअ
न्यःकइष्टस्तेतंमेब्रूहिददामिते ॥ ३२ ॥ कृष्णस्यवचनंश्रुत्वातमुवाचमहाविराट् ॥ अदन्तोबालकस्तत्रवचनंसमयोचितम् ॥ ३३ ॥
महाविराडुवाच ॥ वरंमेत्वत्पदाम्भोजेभक्तिर्भवतुनिश्चला ॥ सन्ततंयावदायुर्मेक्षणंवासुचिरञ्चवा ॥ ३४ ॥ त्वद्भक्तियुक्तोयोलोकेजीव

न्मुक्तःससन्ततम् ॥ त्वद्भक्तिहीनोमूर्खश्चजीवन्नपिमृतोहिसः ॥ ३५ ॥ किंतज्जपेनतपसायज्ञेनयजनेनच ॥ व्रतेनैवोपवासेनपुण्यतीर्थ
निषेवया ॥ ३६ ॥ कृष्णभक्तिविहीनस्यपुंसस्स्याज्जीवनंवृथा ॥ येनात्मनाजीवितश्चतमेवनहिमन्यते ॥ ३७ ॥ यावदात्माशरीरेऽस्ति
तावत्स्याच्छक्तिसंयुतः ॥ पश्चाद्यान्तिगतेतस्मिन्नस्वतन्त्राश्चशक्तयः ॥ ३८ ॥ सचत्वंचमहाभागसर्वात्माप्रकृतेःपरः ॥ स्वेच्छामय
श्चसर्वाद्योब्रह्मज्योतिःसनातनः ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वाबालकस्तत्रविररामचनारद ॥ उवाचकृष्णःप्रत्युक्तिंमधुरांश्रुतिसुन्दरीम् ॥ ४० ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सुचिरंसुस्थिरंतिष्ठयथाहंत्वंतथाभव ॥ असंख्यब्रह्मणांपातेपातस्तेनभविष्यति ॥ ४१ ॥ अंशेनप्रतिविध्यण्डेत्वंच
पुत्रविराडभव ॥ त्वन्नाभिपद्मेब्रह्माचविश्वस्रष्टाभविष्यति ॥ ४२ ॥ ललाटेब्रह्मणश्चैवरुद्राश्चैकादशैवतु ॥ शिवांशेनभविष्यन्तिसृष्टिसंच
रणायवै ॥ ४३ ॥ कालाग्निरुद्रस्तेष्वेकोविश्वसंहारकारकः ॥ पाताविष्णुश्चविषयीक्षुद्रांशेनभविष्यति ॥ ४४ ॥ मद्भक्तियुक्तःसत
तंभविष्यसिवरेणमे ॥ ध्यानेनकमनीयंमांनित्यंद्रक्ष्यसिनिश्चितम् ॥ ४५ ॥ मातरंकमनीयांचममवक्षःस्थलस्थिताम् ॥ यामिलोकं
तिष्ठवत्सेत्युक्त्वासोऽन्तरधीयत ॥ ४६ ॥ गत्वाचनाकंब्रह्माणंशङ्करंसउवाचह ॥ स्रष्टारंस्रष्टुमीशंचसंहर्त्तारंचतत्क्षणम् ॥ ४७ ॥
॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ सृष्टिंस्रष्टुंगच्छवत्सनाभिपद्मोद्भवोद्भव ॥ महाविराड्लोमकूपेक्षुद्रस्यचविधेःशृणु ॥ ४८ ॥ गच्छवत्समहादेव
ब्रह्मभालोद्भवोभव ॥ अंशेनचमहाभागस्वयंचसुचिरंतपः ॥ ४९ ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथोविररामविधेःसुतः ॥ जगामनत्वातंब्रह्मा
शिवश्चशिवदायकः ॥ ॥ ५० ॥ महाविराड्लोमकूपेब्रह्माण्डेगोलकेजले ॥ सबभूवविराट्क्षुद्रोविराडंशेनसाम्प्रतम् ॥ ५१ ॥
श्यामोयुवापीतवासाःशयानोजलतल्पके ॥ ईषद्धासःप्रसन्नास्योविश्वरूपीजनार्दनः ॥ ५२ ॥ तन्नाभिकमलेब्रह्माबभूवकमलोद्भवः ॥
संभूयपद्मदण्डंचबभ्रामयुगलक्षकम् ॥ ५३ ॥ नान्तंजगामदण्डस्यपद्मनाभस्यपद्मजः ॥ नाभिजस्यचपद्मस्यचिन्तामापपितामहः
॥५४॥ स्वस्थानंपुनरागत्यदध्यौकृष्णपदाम्बुजम् ॥ ततोददर्शक्षुद्रंतंध्यात्त्वातदिव्यचक्षुषा ॥ ५५ ॥ शयानंजलतल्पेचब्रह्माण्डपिण्ड
मावृते ॥ यल्लोमकूपेब्रह्माण्डंतंचतत्परमीश्वरम् ॥ ५६ ॥ श्रीकृष्णंचापिगोलोकंगोपगोपीसमन्वितम् ॥ तंसंस्तूयवरंप्रापततः ॥५०॥

सृष्टिंचकारसः ॥ ५७ ॥ बभूवुर्ब्रह्मणःपुत्रामानसाःसनकादयः ॥ ततोरुद्राःकपालाच्चशिवस्यैकादशस्मृताः ॥ ५८ ॥ बभूवपाता विष्णुश्चवामेक्षुद्रस्यपार्श्वतः ॥ चतुर्भुजश्चभगवाञ्श्वेतद्वीपनिवासकृत् ॥ ५९ ॥ क्षुद्रस्यनाभिपद्मेचब्रह्माविश्वंससर्जसः ॥ स्वर्गंमर्त्यंचपातालंत्रिलोकं सचराचरम् ॥ ६० ॥ एवंसर्वलोमकूपेविश्वंप्रत्येकमेवच ॥ प्रतिविश्वंक्षुद्रविराड्ब्रह्मविष्णु शिवादयः ॥ ६१ ॥ इत्येवंकथितंवत्सकृष्णसङ्कीर्त्तनंशुभम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ६२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहा पुराणेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेविश्वब्रह्माण्डवर्णनंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुतं सर्वमपूर्वंचत्वत्प्रसादात्सुधोपमम् ॥ अधुनाप्रकृतीनांचव्यासंवर्णयभोप्रभो ॥ १ ॥ कस्याःपूजाकृताकेनकथंमर्त्येप्रकाशिता ॥ केन वापूजिताकावाकेनकावास्तुतामुने ॥ २ ॥ कवचंस्तोत्रकंध्यानंप्रभावंचरितंशुभम् ॥ काभिःकाभ्योवरोदत्तस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ गणेशजननीदुर्गाराधालक्ष्मीःसरस्वती ॥ सावित्रीवैसृष्टिविधौप्रकृतिः पञ्चधास्मृता ॥४॥ आसीत्पूज्या प्रसिद्धाचप्रभावःपरमाद्भुतः ॥ सुधोपमश्चचरितंसर्वमङ्गलकारणम् ॥ ५ ॥ प्रकृत्यंशाःकलायाश्चतासांचचरितंशुभम् ॥ सर्वंवक्ष्यामि तेब्रह्मन्सावधानंनिशामय ॥ ६ ॥ वाणीवसुन्धरागङ्गाषष्ठीमङ्गलचण्डिका ॥ तुलसीमानसीनिद्रास्वधास्वाहाचदक्षिणा ॥ ७ ॥ तेज सामत्समास्ताश्चरूपेणचगुणेनच ॥ ८ ॥ संक्षेपमासांचरितंपुण्यदंश्रुतिसुन्दरम् ॥ जीवकर्मविपाकश्चतच्चवक्ष्यामिसुन्दरम् ॥ ९ ॥ दुर्गायाश्चैवराधायाविस्तीर्णंचरितंमहत् ॥ तच्चपश्चात्प्रवक्ष्यामिसंक्षेपात्क्रमतःशृणु ॥ १०॥ आदौसरस्वतीपूजाश्रीकृष्णेनविनिर्मिता ॥ यत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठमूर्खोभवतिपण्डितः ॥ ११ ॥ आविर्भूतायदादेवीवक्त्रतःकृष्णयोषितः ॥ इयेषकृष्णंकामेनकामुकीकामरूपिणी ॥ ॥ १२ ॥ सचविज्ञायतद्भावंसर्वज्ञःसर्वमातरम् ॥ तामुवाचहितंसत्यंपरिणामसुखावहम् ॥ १३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ भजना रायणंसाध्विमदंशश्चचतुर्भुजम् ॥ युवानंसुन्दरंसर्वगुणयुक्तंचमत्समम् ॥ १४ ॥ कामदंकामिनीनांचतासांतंकामपूरकम् ॥ कोटिकन्द

१ कालीति पाठः ।

पैलावण्यंलीलान्यक्कृतमन्मथम् ॥ १५ ॥ कान्तेकान्तंचमांकृत्वायदिस्थातुमिहेच्छसि ॥ त्वत्तोबलवतीराधानतेभद्रंभविष्यति ॥
॥ १६ ॥ योयस्माद्बलवान्वापिततोऽन्यंरक्षितुंक्षमः ॥ कथंपरान्साधयतियदिस्वयमनीश्वरः ॥ १७ ॥ सर्वेशस्सर्वशास्ताहंराधांरा
धितुमक्षमः ॥ तेजसास्त्समासाचरूपेणचगुणेनच ॥ १८ ॥ प्राणाधिष्टातृदेवीसाप्राणांस्त्यक्तुंचकःक्षमः ॥ प्राणतोऽपिप्रियःकुत्रकेषां
वास्तिचकश्चन ॥ १९ ॥ त्वंभद्रेगच्छवैकुण्ठंतवभद्रंभविष्यति ॥ पतिंतमीश्वरंकृत्वामोदस्वसुचिरंसुखम् ॥ २० ॥ विवर्जितालोभमो
हकामकोपनहिंसया ॥ तेजसात्त्वत्समालक्ष्मीरूपेणचगुणेनच ॥ २१ ॥ तयासार्द्धंभवप्रीत्यासुखंकालंप्रयास्यति ॥ गौरवंचापितत्तु
ल्यंकरिष्यतिपतिर्द्वयोः ॥ २२ ॥ प्रतिविश्वेषुतेपूजांमहतींतेमुदान्विताः ॥ माघस्यशुक्लपंचम्यांविद्यारम्भेषुसुन्दरि ॥ २३ ॥ मानवा
मनवोदेवामुनीन्द्राश्चमुमुक्षवः ॥ सन्तश्चयोगिनःसिद्धानागगन्धर्वकिंनराः ॥ २४ ॥ मद्वरेणकरिष्यन्तिकल्पेकल्पेयथाविधि ॥ भक्ति
युक्ताश्चदत्त्वावैचोपचारांश्चषोडश ॥ २५ ॥ काण्वशाखोक्तविधिनाध्यानेनस्तवनेनच ॥ जितेन्द्रियाःसंयताश्चपुस्तकेषुघटेऽपिच ॥
॥ २६ ॥ कृत्वासुवर्णगुटिकांगन्धंचन्दनचर्चिताम् ॥ कवचन्तेग्रहीष्यन्तिकण्ठेवादक्षिणेभुजे ॥ २७ ॥ पठिष्यन्तिचविद्वांसःपूजाका
लेचपूजिते ॥ इत्युक्त्वापूजयामासतांदेवींसर्वपूजितः ॥ २८ ॥ ततस्तत्पूजनंचक्रुर्ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ अनन्तश्चापिधर्मश्चमुनीन्द्राः
सनकादयः ॥ २९ ॥ सर्वेदेवाश्चमनवोनृपावामानवादयः ॥ बभूवपूजितानित्यासर्वलोकैःसरस्वती ॥ ३० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
पूजाविधानंस्तवनंध्यानंकवचमीप्सितम् ॥ पूजोपयुक्तंनैवेद्यंपुष्पंवाचन्दनादिकम् ॥ ३१ ॥ वदवेदविदांश्रेष्ठश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ वर्द्ध
तेसाम्प्रतंशश्वत्किमिदंश्रुतिसुन्दरम् ॥ ३२ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकाण्वशाखोक्तपद्धतिम् ॥ जगन्मातुः
सरस्वत्याःपूजाविधिसमन्विताम् ॥ ३३ ॥ माघस्यशुक्लपञ्चम्यांविद्यारम्भदिनेऽपिच ॥ पूर्वेऽह्निसंयमंकृत्वातत्रस्यात्संयतःशुचिः ॥
॥ ३४ ॥ स्नात्वानित्यक्रियांकृत्वाघटंसंस्थाप्यभक्तितः ॥ संपूज्यदेवषट्कञ्चनैवेद्यादिभिरेवच ॥ ३५ ॥ गणेशञ्चदिनेशञ्चवह्निंविष्णुं
शिवंशिवाम् ॥ संपूज्यसंयतोऽग्रेचततोऽभीष्टंप्रपूजयेत् ॥ ३६ ॥ ध्यानेनवक्ष्यमाणेनध्यात्वावाह्यघटेबुधः ॥ ध्यात्वापुनःषोडशोपचारैस्तांपू

जयेद्व्रती ॥२७॥ पूजोपयुक्तंनैवेद्यंयद्यद्वेदेनिरूपितम् ॥ वक्ष्यामिसाम्प्रतंकिञ्चिद्यथाधीतंयथागमम् ॥२८॥ नवनीतंदधिक्षीरंलाजांश्चति
ललड्डुकान् ॥ इक्षुमिक्षुरसंशुक्लवर्णपक्वगुडंमधु ॥ २९ ॥ स्वस्तिकंशर्करांशुक्लधान्यस्याक्षतमक्षतम् ॥ अस्विन्नशुक्लधान्यस्यपृथुकं
शुक्लमोदकम् ॥ ४० ॥घृतसैन्धवसंस्कारैर्हविष्यैर्व्यञ्जनैस्तथा ॥ यवगोधूमचूर्णानांपिष्टकंघृतसंस्कृतम् ॥ ४१॥ पिष्टकंस्वस्तिकस्यापि
पक्वरम्भाफलस्यच ॥ परमान्नञ्चसघृतंमिष्टान्नञ्चसुधोपमम् ॥ ४२ ॥ नारिकेलंतदुदकंकेशरंमूलमार्द्रकम् ॥ पक्वरम्भाफलंचारुश्रीफ
लंवदरीफलम् ॥ कालदेशोद्भवंपक्वफलंशुक्लंसुसंस्कृतम् ॥ ४३ ॥ सुगन्धिशुक्लपुष्पञ्चगन्धाढ्यंशुक्लचन्दनम् ॥ नवीनंशुक्लवस्त्रंचशं
खंचसुमनोहरम् ॥ माल्यंचशुक्लपुष्पाणांमुक्ताहीरादिभूषणम् ॥ ४४ ॥ यद्दृष्टंचश्रुतौध्यानंप्रशस्तंश्रुतिसुन्दरम् ॥ तन्निबोधमहाभाग
भ्रमभञ्जनकारणम् ॥ ४५ ॥ सरस्वतींशुक्लवर्णांसस्मितांसुमनोहराम् ॥ कोटिचन्द्रप्रभाजुष्टपुष्टश्रीयुक्तविग्रहाम् ॥ ४६ ॥ वह्नि
शुद्धांशुकाधानांसस्मितांसुमनोहराम् ॥ रत्नसारेन्द्रखचितवरभूषणभूषिताम् ॥ ४७ ॥ सुपूजितांसुरगणैर्ब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥
वन्देभक्त्यावन्दितांतांमुनीन्द्रमनुमानवैः ॥ ४८ ॥ एवंध्यात्वाचमूलेनसर्वंदत्त्वाविचक्षणः ॥ संस्तूयकवचंधृत्वाप्रणमेद्दण्डवद्भुवि
॥ ४९ ॥ येषांस्यादिष्टदेवीयं तेषांनित्यंशुभंमुने ॥ विद्यारम्भेचसर्वेषांवर्षान्तेपंचमीदिने ॥ ५० ॥ सर्वोपयुक्तमूलंचवैदिकाष्टाक्षरः
परः ॥ येषांयदुपदेशोवातेषांतन्मूलमेवच ॥ सरस्वतीचतुर्थ्यन्तोवह्निजायान्तएवच ॥ ५१ ॥ श्रींह्रींस्वरस्वत्यैस्वाहा ॥ लक्ष्मीमा
यादिकश्चैवमन्त्रोऽयंकल्पपादपः ॥ ५२ ॥ पुरानारायणश्चेमंवाल्मिकायकृपानिधिः ॥ प्रददौजाह्नवीतीरेपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ५३ ॥
भृगुर्ददौचशुक्रायपुष्करेसूर्य्यपर्वणि ॥ चन्द्रपर्वणिमारीचोददौवाक्पतयेमुदा ॥ ५४ ॥ भृगवेचददौतुष्टोब्रह्मावदरिकाश्रमे ॥
आस्तीकायजरत्कारुर्ददौक्षीरोदसन्निधौ ॥ विभाण्डकोददौमेरौऋष्यशृङ्गायधीमते ॥ ॥ ५५ ॥ शिवःकणादमुनयेगौतमायददौ
मुने ॥ सूर्य्यश्चयाज्ञवल्क्यायतथाकात्यायनायच ॥५६॥ शेषःपाणिनयेचैवभरद्वाजायधीमते ॥ ददौशाकटायनायसुतलेबलिसंसदि
॥५७ ॥ चतुर्लक्षजपेनैवमन्त्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ यदिस्यात्सिद्धमन्त्रोहिबृहस्पतिसमोभवेत् ॥ ५८ ॥ कवचंशृणुविप्रेन्द्रयद्दत्तंविधिना

पुरा ॥ विश्वश्रेष्ठंविश्वजयंभृगवेगन्धमादने ॥ ५९ ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्ब्रह्मविदांश्रेष्ठब्रह्मज्ञानविशारद ॥ सर्वज्ञसर्वजनकस
र्वपूजकपूजित ॥ ६० ॥ सरस्वत्याश्चकवचंब्रूहिविश्वजयंप्रभो ॥ अयातयाममन्त्राणांसमूहोयत्रसंयुतः ॥ ६१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥
शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिकवचंसर्वकामदम् ॥ श्रुतिसारंश्रुतिसुखंश्रुत्युक्तंश्रुतिपूजितम् ॥ ६२ ॥ उक्तंकृष्णेनगोलोकेमह्यंवृन्दावनेवने ॥
रासेश्वरेणविभुनारासेवैरासमण्डले ॥ ६३ ॥ अतीवगोपनीयञ्चकल्पवृक्षसमंपरम् ॥ अश्रुताद्भुतमन्त्राणांसमूहैश्चसमन्वितम् ॥ ६४ ॥
यद्धृत्वापठनाद्ब्रह्मन्बुद्धिमांश्चबृहस्पतिः ॥ यद्धृत्वाभगवाञ्छुक्रःसर्वदैत्येषुपूजितः ॥ ६५ ॥ पठनाद्धारणाद्वाग्मीकवीन्द्रोवाल्मिकी
मुनिः ॥ स्वायम्भुवोमनुश्चैवयंधृत्वांसर्वपूजिताः ॥ ६६ ॥ कणादोगौतमःकण्वःपाणिनिःशाकटायनः ॥ ग्रन्थंचकारयद्धृत्वादक्षः
कात्यायनःस्वयम् ॥ ६७ ॥ धृत्वावेदविभागञ्चपुराणान्यखिलानिच ॥ चकारलीलामात्रेणकृष्णद्वैपायनःस्वयम ॥ ६८ ॥ शातातप
श्चसंवर्त्तोवसिष्ठश्चपराशरः ॥ यद्धृत्वापठनाद्ग्रन्थंयाज्ञवल्क्यश्चकारसः ॥ ६९ ॥ ऋष्यशृङ्गोभरद्वाजश्चास्तीकोदेवलस्तथा ॥ जैगीषव्योऽ
थजाबालिर्यद्धृत्वासर्वपूजितः ॥ ७० ॥ कवचस्यास्यविप्रेन्द्रऋषिरेषप्रजापतिः ॥ स्वयंबृहस्पतिश्छन्दोदेवोरासेश्वरःप्रभुः ॥ ७१ ॥
सर्वतत्त्वपरिज्ञानेसर्वार्थेऽपिचसाधने ॥ कवितासुचसर्वासुविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ ७२ ॥ ॐह्रींसरस्वत्यैस्वाहाशिरोमेपातुसर्वतः ॥
श्रींवाग्देवतायैस्वाहाभालंमेसर्वदावतु ॥ ७३ ॥ ॐसरस्वत्यैस्वाहेतिश्रोत्रंपातुनिरन्तरम् ॥ ॐश्रींह्रींभारत्यैस्वाहानेत्रयुग्मंसदावतु
॥ ७४ ॥ ॐह्रींवाग्वादिन्यैस्वाहानासांमेसर्वतोऽवतु ॥ ह्रींविद्याधिष्ठातृदेव्यैस्वाहाश्रोत्रंसदावतु ॥ ७५ ॥ ॐश्रींह्रींब्राह्म्यैस्वाहेति
दन्तपंक्तीःसदावतु ॥ ऐमित्येकाक्षरोमन्त्रोममकण्ठंसदावतु ॥ ७६ ॥ ॐश्रींह्रींपातुमेग्रीवांस्कन्धंमेश्रींसदावतु ॥ श्रींविद्याधिष्ठातृदे
व्यैस्वाहावक्षःसदावतु ॥ ७७ ॥ ॐह्रींविद्यास्वरूपायैस्वाहामेपातुनाभिकाम् ॥ ॐह्रींह्रींवाण्यैस्वाहेतिममपृष्ठंसदावतु ॥ ७८ ॥ ॐस
र्ववर्णात्मिकायैपादयुग्मंसदावतु ॥ ॐरागाधिष्ठातृदेव्यैसर्वांगंमेसदावतु ॥ ७९ ॥ ॐसर्वकण्ठवासिन्यैस्वाहाप्राच्यांसदावतु ॥ ॐह्रीं
जिह्वाग्रवासिन्यैस्वाहाग्निदिशिरक्षतु ॥ ८० ॥ ॐ ऐंह्रींश्रींसरस्वत्यैबुधजनन्यैस्वाहा ॥ सततंमन्त्रराजोऽयंदक्षिणेमांसदावतु ॥ ८१ ॥

ॐह्रींश्रींत्र्यक्षरोमन्त्रोनैर्ऋत्यांमेसदावतु ॥ कविजिह्वाग्रवासिन्यैस्वाहामांवारुणेऽवतु ॥८२॥ ॐसदम्बिकायैस्वाहावायव्येमांसदावतु ॥
ॐगद्यपद्यवासिन्यैस्वाहामामुत्तरेऽवतु ॥ ८३ ॥ ॐसर्वशास्त्रवासिन्यैस्वाहैशान्यांसदावतु ॥ ॐह्रींसर्वपूजितायैस्वाहाचोर्ध्वंसदावतु
॥ ८४ ॥ ऐंह्रींपुस्तकवासिन्यैस्वाहाऽधोमांसदावतु ॥ ॐग्रन्थबीजरूपायैस्वाहामांसर्वतोऽवतु ॥ ८५ ॥ इतितेकथितंविप्रसर्वमन्त्रौ
घविग्रहम् ॥ इदंविश्वजयंनामकवचंब्रह्मरूपकम् ॥ ८६ ॥ पुराश्रुतंधर्मवक्त्रात्पर्वतेगन्धमादने ॥ तवस्नेहान्मयाख्यातंप्रवक्तव्यंनकस्य
चित् ॥ ८७ ॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ प्रणम्यदण्डवद्भूमौकवचंधारयेत्सुधीः ॥ ८८ ॥ पञ्चलक्षजपेनैवसिद्धन्तुक
वचंभवेत् ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचोबृहस्पतिसमोभवेत् ॥ ८९ ॥ महावाग्मीकवीन्द्रश्चत्रैलोक्यविजयीभवेत् ॥ शक्नोतिसर्वंजेतुंस
कवचस्यप्रभावतः ॥ ९० ॥ इदंतेकाण्वशाखोक्तंकथितंकवचंमुने ॥ स्तोत्रंपूजाविधानंचध्यानंवैवन्दनंतथा ॥ ९१ ॥ इति श्रीब्रह्मवै
वर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेसरस्वतीकवचंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥
वाग्देवतायाः स्तवनंश्रूयतांसर्वकामदम् ॥ महामुनिर्याज्ञवल्क्योयेनतुष्टावतांपुरा ॥ १ ॥ गुरुशापाच्चसमुनिर्हतविद्योबभूवह ॥ तदा
जगामदुःखार्तोरविस्थानञ्चपुण्यदम् ॥ २ ॥ संप्राप्यतपसासूर्य्यंकोणार्केदृष्टिगोचरे ॥ तुष्टावसूर्य्यंशोकेनरुरोदचपुनःपुनः ॥ ३ ॥
सूर्य्यस्तंपाठयामासवेदवेदाङ्गमीश्वरः ॥ उवाचस्तुहिवाग्देवींभक्त्याचस्मृतिहेतवे ॥ ४ ॥ तमित्युक्त्वादीननाथोह्यन्तर्द्धानंजगामसः ॥
मुनिःस्नात्वाचतुष्टावभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ ५ ॥ ॥ याज्ञवल्क्यउवाच ॥ ॥ कृपांकुरुजगन्मातर्मामेवंहततेजसम् ॥ गुरुशापा
त्स्मृतिभ्रष्टंविद्याहीनञ्चदुःखितम् ॥ ६ ॥ ज्ञानंदेहिस्मृतिंदेहिविद्यांविद्याधिदेवते ॥ प्रतिष्ठांकवितां देहिशक्तिंशिष्यप्रबोधिकाम् ॥ ७ ॥
ग्रन्थनिर्मितिशक्तिञ्चसुच्छिष्यंसुप्रतिष्ठितम् ॥ प्रतिभांसत्सभायाञ्चविचारक्षमतांशुभाम् ॥ ८ ॥ लुप्तांसर्वांदैववशान्नवंकुरुपुनःपुनः ॥
यथांकुरंजनयतिभगवान्योगमायया ॥ ९ ॥ ब्रह्मस्वरूपापरमाज्योतीरूपासनातनी ॥ सर्वविद्याधिदेवीयातस्यैवाण्यैनमोनमः ॥
॥ १० ॥ ययाविनाजगत्सर्वंशश्वज्जीवन्मृतंसदा ॥ ज्ञानाधिदेवीयातस्यैसरस्वत्यैनमोनमः ॥ ११ ॥ ययाविनाजगत्सर्वंमूकमुन्मत्त

वत्सदा ॥ वागधिष्ठातृदेवीयातस्यैवाण्यैनमोनमः ॥ १२ ॥ हिमचन्दनकुन्देन्दुकुमुदाम्भोजसन्निभा ॥ वर्णाधिदेवीयातस्यैचाक्षरायै
नमोनमः ॥ १३ ॥ विसर्गबिन्दुमात्राणांयदधिष्ठानमेवच ॥ इत्थंत्वंगीयसेसद्भिर्भारत्यैतेनमोनमः ॥ १४ ॥ ययाविनात्रसंख्याकृत्सं
ख्यांकर्त्तुंनशक्नुते ॥ कालसंख्यास्वरूपायातस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ १५ ॥ व्याख्यास्वरूपायादेवीव्याख्याधिष्ठातृदेवता ॥ भ्रमसिद्धान्त
रूपायातस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ १६ ॥ स्मृतिशक्तिर्ज्ञानशक्तिर्बुद्धिशक्तिस्वरूपिणी ॥ प्रतिभाकल्पनाशक्तिर्याचतस्यैनमोनमः ॥ १७ ॥
सनत्कुमारोब्रह्माणंज्ञानंपप्रच्छयत्रवै ॥ बभूवजडवत्सोऽपिसिद्धान्तंकर्त्तुमक्षमः ॥ १८ ॥ तदाजगामभगवानात्माश्रीकृष्णईश्वरः ॥
उवाचसत्तमंस्तोत्रंवाण्याइतिविधिंतदा ॥ १९ ॥ सचतुष्टावतांब्रह्माचाज्ञयापरमात्मनः ॥ चकारतत्प्रसादेनतदासिद्धान्तमुत्तमम् ॥
॥ २० ॥ यदाप्यनन्तंपप्रच्छज्ञानमेकंवसुन्धरा ॥ बभूवमूकवत्सोऽपिसिद्धान्तंकर्त्तुमक्षमः ॥ २१ ॥ तदात्वांचसतुष्टावसंत्रस्तःकश्य
पाज्ञया ॥ ततश्चकारसिद्धान्तंनिर्मलंभ्रमभञ्जनम् ॥ २२ ॥ व्यासःपुराणसूत्रंचसमपृच्छतवाल्मिकिम् ॥ मौनीभूतःससस्मारत्वामेव
जगदंबिकाम् ॥ २३ ॥ तदाचकारसिद्धान्तंत्वद्वरेणमुनीश्वरः ॥ सप्रापनिर्मलंज्ञानंप्रमादध्वंसकारणम् ॥ २४ ॥ पुराणसूत्रंश्रुत्वास
व्यासःकृष्णकलोद्भवः ॥ त्वांसिषेवेचदध्यौचशतवर्षंचपुष्करे ॥ तदात्वत्तोवरंप्राप्यसकवीन्द्रोबभूवह ॥ २५ ॥ तदावेदविभागंचपुराणा
निचकारह ॥ यदामहेन्द्रेपप्रच्छतत्त्वज्ञानंशिवा शिवम् ॥ २६ ॥ क्षणंत्वामेवसंचिन्त्यतस्यैज्ञानंददौविभुः ॥ पप्रच्छशब्दशास्त्रंचमहे
न्द्रश्चबृहस्पतिम् ॥ २७ ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंचसत्वांदध्यौचपुष्करे ॥ तदात्वत्तोवरंप्राप्यदिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ उवाचशब्दशास्त्रंचतदर्थंच
सुरेश्वरम् ॥ २८ ॥ अध्यापिताश्चयैःशिष्यायैरधीतंमुनीश्वरैः ॥ तेचत्वांपरिसंचिन्त्यप्रवर्त्तन्तेसुरेश्वरि ॥ २९ ॥ त्वंसंस्तुतापूजिताच
मुनीन्द्रमनुमानवैः ॥ दैत्येन्द्रैश्चसुरैश्चापिब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥ ३० ॥ जडीभूतःसहस्रास्यःपंचवक्त्रश्चतुर्मुखः ॥ यांस्तोतुंकिमहंस्तौ
मितामेकास्येनमानवः ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वायाज्ञवल्क्यश्चभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ प्रणनामनिराहारोरुरोदचमुहुर्मुहुः ॥ ३२ ॥ तदाज्यो
तिस्स्वरूपासातेनादृष्टाप्युवाचतम् ॥ सुकवीन्द्रोभवेत्युक्त्वावैकुण्ठंचजगामह ॥ ३३ ॥ याज्ञवल्क्यकृतंवाणीस्तोत्रंयःसंयतःपठेत् ॥

सकवीन्द्रोमहावाग्मीबृहस्पतिसमोभवेत् ॥ २४ ॥ महामूर्खश्चदुर्मेधावर्षमेकंचयःपठेत् ॥ सपंडितश्चमेधावीसुकविश्चभवेद्ध्रुवम् ॥ २५ ॥
इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेयाज्ञवल्क्योक्तवाणीस्तवनंनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ छ ॥ ॥ नारायण
उवाच ॥ ॥ सरस्वतीसावैकुण्ठेस्वयंनारायणान्तिके ॥ गङ्गाशापेनकलयाकलहाद्भारतेसरित् ॥१॥ पुण्यदापुण्यजननीपुण्यतीर्थस्वरू
पिणी ॥ पुण्यवद्भिर्निषेव्याचस्थितिःपुण्यवतांमुने ॥ २ ॥ तपस्विनांतपोरूपातपस्याकाररूपिणी ॥ कृतपापेध्मदाहायज्वलदग्निस्वरूपि
णी ॥३॥ ज्ञानेसरस्वतीतोयेगतंयैर्मानवैर्भुवि ॥ तेषांस्थितिश्चवैकुण्ठेसुचिरंहरिसंसदि ॥४॥ भारतेकृतपापश्चस्नात्वातत्रैवलीलया ॥ मुच्य
तेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकेवसेच्चिरम् ॥५॥ चतुर्दश्यांपौर्णमास्यामक्षयायांदिनक्षये ॥ ग्रहणेचव्यतीपातेऽन्यस्मिन्पुण्यदिनेऽपिच ॥ ६ ॥
अनुषङ्गेणयःस्नातिहेलयाश्रद्धयापिवा ॥ सारूप्यंलभतेनूनंवैकुण्ठेसहरेरपि ॥ ७॥ सरस्वतीमन्त्रकश्चमासमेकन्तुयोजपेत ॥ महामूर्खः
कवीन्द्रश्चसभवेन्नात्रसंशयः ॥ ८ ॥ नित्यंसरस्वतीतोयेयःस्नात्वामुण्डयेन्नरः ॥ नगर्भवासंकुरुतेपुनरेवसमानवः ॥ ९ ॥ इत्येवंकथितं
किंचिद्भारतीगुणकीर्त्तनम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १० ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ नारायणवचःश्रुत्वानारदो
मुनिसत्तमः ॥ पुनःपप्रच्छसन्देहच्छेदंशौनकसत्वरम् ॥११॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कथंसरस्वतीदेवीगङ्गाशापेनभारते ॥ कलया
कलहेनैवसमभूत्पुण्यदासरित्॥१२॥श्रवणेश्रुतिसाराणांवर्द्धतेकौतुकंमम॥ कथामृतानांनोतृप्तिःकेनश्रेयसितृप्यते॥१३॥ कथंशशापसा
गङ्गापूजितांतांसरस्वतीम् ॥ शान्तसत्त्वस्वरूपाचपुण्यदासर्वदानृणाम् ॥ १४ ॥ तेजस्विन्योर्द्वयोर्वादकारणंश्रुतिसुन्दरम् ॥ सुदुर्ल
भंपुराणेषुतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १५ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकथामेतांपुरातनीम् ॥ यस्याःस्मरणमात्रे
णसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥१६॥ लक्ष्मीस्सरस्वतीगङ्गातिस्रोभार्याहरेरपि ॥ प्रेम्णासमास्तास्तिष्ठन्तिसततंहरिसन्निधौ ॥ १७ ॥ चका
रसैकदागङ्गाविष्णोर्मुखनिरीक्षणम् ॥ सस्मिताचसकामाचसकटाक्षंपुनःपुनः ॥ १८ ॥ विभुर्जहासतद्वक्त्रंनिरीक्ष्यचमुदाक्षणम् ॥
क्षमांचकारतद्दृष्ट्वालक्ष्मीर्नैवसरस्वती ॥१९॥ बोधयामासतांपद्मासत्त्वरूपाचसस्मिता ॥ क्रोधाविष्टाचसावाणीनचशान्ताबभूवह ॥२०॥

उवाचगङ्गांभर्त्तारंरक्तास्यारक्तलोचना ॥ कम्पिताकोपवेगेनशश्वत्प्रस्फुरिताधरा ॥ २१ ॥ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ ॥ सर्वत्रसमता
बुद्धिःसद्भर्त्तुःकामिनीःप्रति ॥ धर्मिष्ठस्यवरिष्ठस्यविपरीताखलस्यच ॥ २२ ॥ ज्ञातंसौभाग्यमधिकंगंगायान्तेगदाधर ॥ कमलायां
चतत्तुल्यंनचकिंचिन्मयिप्रभो ॥ २३ ॥ गङ्गायाःपद्मयासार्द्धंप्रीतिश्चापिसुसम्मता ॥ क्षमांचकारतेनेदंविपरीतंहरिप्रिया ॥ २४ ॥
किंजीवनेनमेऽत्रैवदुर्भगायाश्चसाम्प्रतम् ॥ निष्फलंजीवनंतस्यायापत्युःप्रेमवञ्चिता ॥ २५ ॥ त्वांसर्वेशंसत्त्वरूपंयेवदन्तिमनीषिणः ॥
तेचमूर्खानवेदज्ञानजानन्तिमतिंतव ॥ २६ ॥ सरस्वतीवचःश्रुत्वादृष्ट्वातांकोपसंयुताम् ॥ मनसातुसमालोच्यसजगामबहिःसभाम्
॥ २७ ॥ गतेनारायणेगङ्गामवोचन्निर्भयंरुषा ॥ रागाधिष्ठातृदेवीसावाक्यंश्रवणदुःसहम् ॥ २८ ॥ हेनिर्लज्जेसकामेत्वंस्वामिगर्वंकरो
षिकिम् ॥ अधिकंस्वामिसौभाग्यंविज्ञापयितुमिच्छसि ॥ २९ ॥ मानहानिंकरिष्यामितवाद्यहरिसन्निधौ ॥ किंकरिष्यतितेकान्तोम
मवैकान्तवल्लभे ॥ ३० ॥ इत्येवमुक्त्वागङ्गायाःजिघृक्षुंकेशमुद्यताम् ॥ वारयामासतांपद्मामध्यदेशस्थितासती ॥ ३१ ॥ शशापवाणी
तांपद्मांमहाकोपवतीसती ॥ वृक्षरूपासरिद्रूपाभविष्यसिनसंशयः ॥ ३२ ॥ विपरीतंयतोदृष्ट्वाकिंचिन्नोवक्तुमर्हसि ॥ सन्तिष्ठसिसभाम
ध्येयथावृक्षोयथासरित् ॥ ३३ ॥ शापंश्रुत्वाचसादेवीनशशापचुकोपन ॥ तत्रैवदुःखितातस्थौवाणींधृत्वाकरेणच ॥३४ ॥ अत्युद्धतां
चतांदृष्ट्वाकोपप्रस्फुरिताननां ॥ उवाचगङ्गातांदेवींपद्मांपद्मविलोचना ॥ ३५ ॥ ॥ गङ्गोवाच ॥ ॥ त्वमुत्सृजमहोग्रांतांपद्मेकिंमे
करिष्यति ॥ वाग्दुष्टावागधिष्ठात्रीदेवीयंकलहप्रिया ॥ ३६ ॥ यावतीयोग्यतास्याश्चयावतीशक्तिरेववा ॥ तथाकरोतुवादंचमयासार्द्धंसु
दुर्मुखा ॥ ३७ ॥ स्वबलंयन्ममबलंविज्ञापयितुमर्हतु ॥ जानन्तुसर्वेह्युभयोःप्रभावंविक्रमंसति ॥ ३८ ॥ इत्येवमुक्त्वासादेवीवाण्यैशापंददा
विति ॥ सरित्स्वरूपाभवतुसायात्वामशपद्रुषा ॥ ३९ ॥ अधोमर्त्त्यंसाप्रयातुसन्तियत्रैवपापिनः ॥ कलौतेषांचपापांशंलभिष्यतिनसं
शयः ॥ ४० ॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वातांशशापसरस्वती ॥ त्वमेवयास्यसिमहींपापिपापंलभिष्यसि ॥ ४१ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रभगवानाज ॥ ५४ ॥
गामह ॥ चतुर्भुजश्चतुर्भिश्चपार्षदैश्चचतुर्भुजैः ॥ ४२ ॥ सरस्वतींकरेधृत्वावासयामासवक्षसि ॥ बोधयामाससर्वज्ञःसर्वज्ञानंपुरा

तनम् ॥ ४३ ॥ श्रुत्वारहस्यंतासांचशापस्यकलहस्यच ॥ उवाचदुःखितास्ताश्चवाक्यंसामयिकंविभुः ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥
लक्ष्मित्वंकलयागच्छधर्मध्वजगृहंशुभे ॥ अयोनिसम्भवाभूमौतस्यकन्याभविष्यसि ॥ ४५ ॥ तत्रैवदैवदोषेणवृक्षत्वंचलभिष्यसि ॥
मदंशस्यासुरस्यैवशंखचूडस्यकामिनी ॥ ४६ ॥ भूत्वापश्चाच्चमत्पत्नीभविष्यसिनसंशयः ॥ त्रैलोक्यपावनीनाम्नातुलसीतिच
भारते ॥ ४७ ॥ कलयाचसरिद्भूत्वाशीघ्रंगच्छवरानने ॥ भारतंभारतीशापान्नाम्नापद्मावतीभव ॥ ४८ ॥ गङ्गेयास्यसिचांशेनपश्चात्त्वं
विश्वपावनी ॥ भारतंभारतीशापात्पापदाहायदेहिनाम् ॥ ४९ ॥ भगीरथस्यतपसातेननीतासुदुष्करात् ॥ नाम्नाभागीरथीपूता
भविष्यसिमहीतले ॥ ५० ॥ मदंशस्यसमुद्रस्यजायाजायेममाज्ञया ॥ मत्कलांशस्यभूपस्यशन्तनोश्चसुरेश्वरि ॥ ५१ ॥ गंगाशापेन
कलयाभारतंगच्छभारति ॥ कलहस्यफलंभुङ्क्ष्वसपत्नीभ्यांसहाच्युते ॥ ५२ ॥ स्वयंचब्रह्मसदनं ब्रह्मणः कामिनीभव ॥ गंगायातु
शिवस्थानमत्रपद्मैवतिष्ठतु ॥ ५३ ॥ शान्ताचक्रोधरहितामद्भक्तामत्स्वरूपिणी ॥ महासाध्वीमहाभागासुशीलाधर्मचारिणी ॥ ५४ ॥
यदंशकलयासर्वाधर्मिष्ठाश्चपतिव्रताः ॥ शान्तरूपाःसुशीलाश्चप्रतिविश्वेषुयोषितः ॥ ५५ ॥ तिस्रोभार्य्यास्त्रयःशालास्त्रयोभृत्याश्च
बान्धवाः ॥ ध्रुवंवेदविरुद्धाश्चनह्येतेमंगलप्रदाः ॥ ५६ ॥ स्त्रीपुंवच्चगृहेयेषांगृहिणांस्त्रीवशः पुमान् ॥ निष्फलंजन्मवैतेषामशुभंचपदेपदे
॥ ५७ ॥ मुखदुष्टायोनिदुष्टायस्यस्त्रीकलहप्रिया ॥ अरण्यंतेनगन्तव्यंमहारण्यंगृहाद्वरम् ॥ ५८ ॥ जनानाञ्चस्थलानांचपुराणांप्राप्ति
रेवच ॥ सततंसुलभातत्रनतेषांतद्गृहेऽपिच ॥ ५९ ॥ वरमग्नौस्थितिर्हिंस्रजन्तूनांसन्निधौसुखम् ॥ ततोऽपिदुःखंपुंसांचदुष्टस्त्रीसन्निधौध्रु
वम् ॥ ६० ॥ व्याधिज्वालाविषज्वालावरंपुंसांवरानने ॥ दुष्टस्त्रीणांमुखज्वालामरणादतिरिच्यते ॥ ६१ ॥ पुंसश्चस्त्रीजितस्येहजीवितं
निष्फलंध्रुवम् ॥ यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥ ६२ ॥ सनिन्दितोऽत्रसर्वत्रपरत्रनरकंव्रजेत् ॥ यशःकीर्तिविहीनोयोजीवन्नपि
मृतोहिसः ॥ ६३ ॥ बह्वीनांचसपत्नीनांनैकत्रश्रेयसिस्थितिः ॥ एकभार्य्यःसुखीनैवबहुभार्य्यःकदाचन ॥ ६४ ॥ गच्छगंगेशिवस्थानं
ब्रह्मस्थानंसरस्वति ॥ अत्रतिष्ठतुमद्गेहेसुशीलाकमलालया ॥ ६५ ॥ सुसाध्यायस्यपत्नीचसुशीलाचपतिव्रता ॥ इहस्वर्गसुखंतस्यधर्ममो

क्षौपरत्रच ॥ ६६ ॥ पतिव्रतायस्यपत्नीसचमुक्तः शुचिः सुखी ॥ जीवन्मृतोऽशुचिर्दुःखीदुश्शीलापतिरेवयः ॥ ६७ ॥ इत्युक्त्वाज
गतांनाथोविररामचनारद ॥ अत्युच्चैरुरुदुर्देव्यः समालिङ्ग्यपरस्परम् ॥ ६८ ॥ ताश्चसर्वाःसमालोच्यक्रमेणोचुःसदीश्वरम् ॥ कम्पि
ताः साश्रुनेत्राश्चशोकेनचभयेनच ॥ ६९ ॥ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ ॥ प्रायश्चित्तंदेहिनाथदुष्टायांजन्मशोधकम् ॥ सत्स्वामिनापरि
त्यक्ताःकुत्रजीवन्तिकाःस्त्रियः ॥ ७० ॥ देहत्यागंकरिष्यामिध्रुवंयोगेनभारते ॥ अत्युच्चतोनिपतनंप्राप्तुमर्हतिनिश्चितम् ॥ ७१ ॥
॥ ॥ गंगोवाच ॥ ॥ अहंकेनापराधेनत्वयात्यक्ताजगत्पते ॥ देहत्यागंकरिष्यामिनिर्दोषायावधंलभ ॥ ७२ ॥ निर्दोषकामि
नीत्यागंकुरुतेयोजनोभवे ॥ सयातिनरकंकल्पंकिंतेसर्वेश्वरस्यवा ॥ ७३ ॥ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ नाथसत्त्वस्वरूपस्त्वंकोपःक
थमहोतव ॥ प्रसादंकुरुचास्मभ्यंमदीशस्यक्षमावरा ॥ ७४ ॥ भारतंभारतीशापाद्यास्यामिकलयायदि ॥ कतिकालंस्थितिस्तत्रकदा
द्रक्ष्यामितेपदम् ॥ ७५ ॥ दास्यन्तिपापिनःपापंमह्यंस्नानावगाहनात् ॥ केनतस्माद्विमुक्ताहमागमिष्यामितेपदम् ॥ ७६ ॥ कलयातु
लसीरूपाधर्मध्वजसुतासती ॥ भूत्वाकदालभिष्यामित्वत्पादाम्बुजमच्युत ॥ ७७ ॥ वृक्षरूपा भविष्यामितदधिष्ठातृदेवता ॥ मामुद्ध
रिष्यसिकदातन्मेब्रूहिकृपानिधे ॥ ७८ ॥ गंगासरस्वतीशापाद्यदियास्यतिभारतम् ॥ शापेनमुक्तापापाच्चकदात्वांवालभिष्यति ॥ ७९ ॥
गंगाशापेनसावाणीयदियास्यतिभारतम् ॥ कदाशापाद्विनिर्मुच्यलभिष्यतिपदंतव ॥ ८० ॥ तांवाणींब्रह्मसदनंगंगांवाशिवमन्दिरम् ॥
गन्तुंवदसिहेनाथतत्क्षमस्वचतेवचः ॥ ८१ ॥ इत्युक्त्वाकमलाकान्तपदंधृत्वाननामच ॥ सकेशैर्वेष्टयित्वाचरुरोदचपुनःपुनः ॥ ८२ ॥
उवाचपद्मनाभस्तांप्रभांकृत्वास्ववक्षसि ॥ ईषद्धासःप्रसन्नास्योभक्तानुग्रहकारकः ॥ ८३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ त्वाद्वाक्यमा
चरिष्यामिस्ववाक्यंचसुरेश्वरि ॥ समतांचकरिष्यामिशृणुतत्क्रममेवच ॥ ८४ ॥ भारतीयातुकलयासरिद्रूपाचभारतम् ॥ अर्द्धांशा
ब्रह्मसदनंस्वयंतिष्ठतुमद्गृहे ॥ ८५ ॥ भगीरथेननीतासागंगायास्यतिभारतम् ॥ पूतंकर्त्तुंत्रिभुवनंस्वयंतिष्ठतुमद्गृहे ॥ ८६ ॥ तत्रैवच
न्द्रमौलेश्चमौलिंप्राप्स्यतिदुर्लभम् ॥ ततःस्वभावतःपूताप्यतिपूताभविष्यति ॥ ८७ ॥ कलांशांशेनगच्छत्वंभारतेकमलोद्भवे ॥ पद्मा

वतीसरिद्रूपातुलसीवृक्षरूपिणी ॥ ८८ ॥ कलेःपञ्चसहस्रेचगतेवर्षेचमोक्षणम् ॥ युष्माकंसरितांभूयोमद्गृहेचागमिष्यथ ॥ ८९ ॥
सम्पदांहेतुभूताचविपत्तिःसर्वदेहिनाम् ॥ विनाविपत्तेर्महिमाकेषांपद्मेभवेद्भवे ॥ ९० ॥ मन्मन्त्रोपासकानांचसतांस्नानावगाहनात् ॥
युष्माकंमोक्षणंपापात्पापिस्पर्शनहेतुकात् ॥ ९१ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिसन्त्यसंख्यानिसुन्दरि ॥ भविष्यन्तिचपूतानिमद्भक्तस्पर्श
दर्शनात् ॥ ९२ ॥ मन्मन्त्रोपासकाभक्ताभ्रमन्तेभारतेसति ॥ पूतंकर्त्तुंभारतञ्चसुपवित्रांवसुन्धराम् ॥ ९३ ॥ मद्भक्तायत्रतिष्ठन्तिपादं
प्रक्षालयन्तिच ॥ तत्स्थानंचमहातीर्थंसुपवित्रंभवेद्ध्रुवम् ॥ ९४ ॥ स्त्रीघ्नोगोघ्नःकृतघ्नश्चब्रह्मघ्नोगुरुतल्पगः ॥ जीवन्मुक्तोभवेत्पूतो
मद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ९५ ॥ एकादशीविहीनश्चसन्ध्याहीनोऽपिनास्तिकः ॥ नरघातीभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ९६ ॥
असिजीवीमपीजीवीधावकःशूद्रयाजकः ॥ वृषवाहोभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ९७ ॥ विश्वासघातीमित्रघ्नोमिथ्यासाक्ष्यप्रदा
यकः ॥ न्यासहारीभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ९८ ॥ ऋणग्रस्तोवार्द्धुषिकोजारजःपुंश्चलीपतिः ॥ पूतश्चपुंश्चलीपुत्रोमद्भक्तस्पर्शदर्श
नात् ॥ ९९ ॥ शूद्राणांसूपकारश्चदेवलोग्रामयाजकः ॥ अदीक्षितोभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ १०० ॥ अश्वत्थघातकश्चैवमद्भक्ता
नांचनिन्दकः ॥ अनिवेदितभोजीचपूतोमद्भक्तदर्शनात् ॥ १०१ ॥ मातरंपितरंभार्य्यांभ्रातरंतनयंसुताम् ॥ गुरोःकुलञ्चभगिनींवंश
हीनञ्चबान्धवम् ॥ १०२ ॥ श्वश्रूञ्चश्वशुरञ्चैवयोनपुष्णातिनारद ॥ समहापातकीपूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ १०३ ॥ देवद्रव्यापहा
रीचविप्रद्रव्यापहारकः ॥ लाक्षालोहरसानांचविक्रेतादुहितुस्तथा ॥ १०४ ॥ महापातकिनश्चैतेशूद्राणांशवदाहकाः ॥ भवेयुरेतेपूताश्च
मद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ १०५ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ भक्तानांलक्षणंब्रूहिभक्तानुग्रहकारक ॥ येषांसन्दर्शनस्पर्शात्सद्यःपूतानराधमाः
॥ १०६ ॥ हरिभक्तिविहीनाश्चमहाहङ्कारसंयुताः ॥ स्वप्रशंसारताधूर्त्ताःशठाश्चैसाधुनिन्दकाः ॥ १०७ ॥ पुनन्तिसर्वतीर्थानियेषां
स्नानावगाहनात् ॥ येषांचपादरजसापूतापादोदकान्मही ॥ १०८ ॥ येषांसन्दर्शनंस्पर्शं देवावाञ्छन्तिभारते ॥ सर्वेषांपरमोलाभोवै
ष्णवानांसमागमः ॥ १०९ ॥ नह्यम्मयानितीर्थानिनदेवामृच्छिलामयाः ॥ तेपुनन्त्युरुकालेनविष्णुभक्ताःक्षणादहो ॥ ११० ॥

॥ सौतिरुवाच ॥ महालक्ष्मीवचःश्रुत्वालक्ष्मीकान्तश्चसस्मितः ॥ निगूढतत्त्वंकथितुमपिश्रेष्ठोपचक्रमे ॥ १११ ॥
उवाच ॥ ॥ भक्तानांलक्षणंलक्ष्मिगूढंश्रुतिपुराणयोः ॥ पुण्यस्वरूपंपापघ्नंसुखदंभुक्तिमुक्तिदम् ॥ ११२ ॥ सारभूतंगोपनीयं ॥ श्रीनारायण
नवक्तव्यंखलेषुच ॥ त्वांपवित्रांप्राणतुल्यांकथयामिनिशामय ॥ ११३ ॥ गुरुवक्त्राद्विष्णुमन्त्रोयस्यकर्णेविशेद्धरः ॥ वदन्तिवेदावेदा
ज्ञात्तंपवित्रंनरोत्तमम् ॥ ११४ ॥ पुरुषाणांशतंपूर्वंपूतंतज्जन्ममात्रतः ॥ स्वर्गस्थंनरकस्थंवामुक्तिंप्राप्नोतितत्क्षणात् ॥ ११५ ॥
यैःकैश्चिद्यत्रवाजन्मलब्धंयेषुचजंतुषु ॥ जीवन्मुक्तास्तेचपूतायान्तिकालेहरेःपदम् ॥ ११६ ॥ मद्भक्तियुक्तोमत्पूजानियुक्तोमद्गुणान्वि
तः ॥ मद्गुणश्लाघनीयश्चमन्निविष्टश्चसन्ततम् ॥ ११७ ॥ मद्गुणश्रुतिमात्रेणसानन्दःपुलकान्वितः ॥ सगद्गदःसाश्रुनेत्रःस्वात्मविस्मृति
रेवच ॥ ११८ ॥ नवाञ्छन्तिसुखंमुक्तिंसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवातद्वाञ्छाममसेवने ॥ ११९ ॥ इन्द्रत्वंचमनुत्वंच
देवत्वंचसुदुर्लभम् ॥ स्वर्गराज्यादिभोगंचस्वप्नेपिनहिवाञ्छति ॥ १२० ॥ ब्रह्माण्डानिविनश्यन्तिदेवाब्रह्मादयस्तथा ॥ कल्याणभ
क्तियुक्तश्चमद्भक्तोनप्रणश्यति ॥ १२१ ॥ भ्रमन्तिभारतेभक्तालब्ध्वाजन्मसुदुर्लभम् ॥ तेऽपियान्तिमहींपूतांकृत्वातीर्थंममालयम् ॥
॥ १२२ ॥ इत्येतत्कथितंसर्वंकुरुपद्मेयथोचितम् ॥ तदाज्ञाताश्चताश्चक्रुर्हरिस्तस्थौसुखासने ॥ १२३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे
प्रकृतिखण्डेद्वितीयेनारदनारायणसंवादेसरस्वत्युपाख्यानंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥
पुण्यक्षेत्रेह्याजगामभारतेसासरस्वती ॥ गङ्गाशापेनकलयास्वयंतस्थौहरेःपदम् ॥ १ ॥ भारतीभारतंगत्वा ब्राह्मी च ब्रह्मणःप्रिया ॥
वागधिष्ठातृदेवीसातेनवाणीचकीर्त्तिता ॥ २ ॥ सर्वंविश्वंपरिव्याप्यस्रोतस्येवहिदृश्यते ॥ हरिःसरस्सुतस्येयंतेननाम्नासरस्वती ॥ ३ ॥
सरस्वतीनदीसाचतीर्थरूपातिपावनी ॥ पापिपापेध्मदाहायज्वलदग्निस्वरूपिणी ॥ ४ ॥ पश्चाद्भगीरथानीता महीं भागीरथी शुभा ॥
समाजगामकलयावाणीशापेननारद ॥ ५ ॥ तत्रैवसमयेताश्चदधारशिरसाशिवः ॥ वेगंसोढुमशक्तायाभुवःप्रार्थनयाविभुः ॥ ६ ॥
पद्माजगामकलयासाचपद्मावतीनदी ॥ भारतंभारतीशापात्स्वयंतस्थौहरेःपदम् ॥ ७ ॥ ततोऽन्ययासाकलयाचालभज्जन्मभारते ॥ धर्म

ध्वजसुतालक्ष्मीर्विख्यातातुलसीतिच ॥ ८ ॥ पुरासरस्वतीशापात्तत्पश्चाद्धरिशापतः ॥ बभूववृक्षरूपासाकलया विश्वपावनी ॥ ९ ॥
कलेःपञ्चसहस्रञ्चवर्षंस्थित्वाचभारते ॥ जग्मुस्ताश्चसरिद्रूपंविहायश्रीहरेःपदम् ॥ १० ॥ यानिसर्वाणितीर्थानि काशींवृंदावनंविना ॥
यास्यन्तिसार्द्धंताभिश्चहरेर्वैकुण्ठमाज्ञया ॥ ११ ॥ शालग्रामोहरेर्मूर्त्तिर्जगन्नाथश्चभारतम् ॥ कलेर्दशसहस्रान्तेययौत्यक्त्वाहरेःपदम् ॥
॥ १२ ॥ वैष्णवाश्चपुराणानिशङ्खाश्चश्राद्धतर्पणम् ॥ वेदोक्तानिचकर्माणिययुस्तैःसार्द्धमेवच ॥ १३ ॥ हरिपूजाहरेर्नामतत्कीर्त्तिगुण
कीर्त्तनम् ॥ वेदाङ्गानिचशास्त्राणिययुस्तैःसार्द्धमेवच ॥ १४ ॥ सत्त्वञ्चसत्यंधर्मश्चवेदाश्चग्राम्यदेवताः ॥ व्रतंतपस्यानशनंययुस्तैः
सार्द्धमेवच ॥ १५ ॥ वामाचाररताःसर्वेमिथ्याकापट्यसंयुताः ॥ तुलसीवर्जितापूजाभविष्यतिततःपरम् ॥ १६ ॥ एकादशी
विहीनाश्चसर्वेधर्मविवार्जिताः ॥ हरिप्रसङ्गविमुखाभविष्यन्तिततःपरम् ॥ १७ ॥ शठाःक्रूरादाम्भिकाश्चमहाहङ्कारसंयुताः ॥
चौराश्चहिंसकाःसर्वेभविष्यन्तिततःपरम् ॥ १८ ॥ पुंसांभेदस्तथास्त्रीणांविवाहोवादनिर्णयः ॥ स्वस्वामिभेदोवस्तूनांनभविष्यत्यतः
परम् ॥ १९ ॥ सर्वेजनाःस्त्रीवशाश्चपुंश्चल्यश्चगृहेगृहे ॥ तर्जनैर्भर्त्सनैःशश्वत्स्वामिनंताडयन्तिच ॥ २० ॥ गृहेश्वरीचगृहिणीगृहीभृत्या
धिकोऽधमः ॥ चेटीभृत्यासमावध्वःश्वश्रूश्चश्वशुरस्तथा ॥ २१ ॥ कर्त्तागेबलिनोगेहेयोनिसम्बन्धिबान्धवाः ॥ विद्यासम्बन्धिभिःसार्द्धं
सम्भाषाऽपिनविद्यते ॥ २२ ॥ यथापरिचितालोकास्तथापुंसश्चबान्धवाः ॥ सर्वकर्माक्षमाःपुंसोयोषितामाज्ञयाविना ॥ २३ ॥ ब्रह्म
क्षत्रियविट्शूद्राजात्याचारविनिर्णयः ॥ संध्याचयज्ञसूत्रंचभावलुप्तंनसंशयः ॥ २४ ॥ म्लेच्छाचाराभविष्यंतिवर्णाश्चत्वारएवच ॥ म्ले
च्छशास्त्रंपठिष्यंतिस्वशास्त्राणिविहायते ॥ ब्रह्मक्षत्रविशांवंशाःशूद्राणांसेवकाःकलौ ॥ २५ ॥ सूपकाराभविष्यंतिधावकावृषवाहकाः ॥
सत्यहीनाजनाःसर्वेसस्यहीनाचमेदिनी ॥ २६ ॥ फलहीनाश्चतरवोऽपत्यहीनाश्चयोषितः ॥ क्षीरहीनास्तथागावःक्षीरंसर्पिर्विवर्जि
तम् ॥ २७ ॥ दम्पतीप्रीतिहीनौचगृहिणःसुखवर्जिताः ॥ प्रतापहीनाभूपाश्चप्रजाश्चकरपीडिताः ॥ २८ ॥ जलहीनानदानद्योदीर्घिकाः
कन्दरादयः ॥ धर्महीनाःपुण्यहीनावर्णाश्चत्वारएवच ॥ २९ ॥ लक्षेषुपुण्यवान्कोऽपिनतिष्ठतिततःपरम् ॥ कुत्सिताविकृताकारानरा

नार्य्यश्चबालकाः ॥ ३० ॥ कुवार्त्ताःकुत्सितपथाभविष्यन्तिततःपरम् ॥ केचिद्ग्रामाश्चनगरानरशून्याभयानकाः ॥ ३१ ॥ केचित्स्व
ल्पकुटीरेणनरेणचसमन्विताः ॥ अरण्यानिभविष्यन्तिग्रामेषुनगरेषुच ॥ ३२ ॥ अरण्यवासिनःसर्वेजनाश्चकरपीडिताः ॥ सस्यानि
चभविष्यन्तितडागेषुनदीषुचं ॥३३॥ क्षेत्राणिसस्यहीनानिप्रकृष्टान्यर्थतःपरम् ॥ हीनाःप्रकृष्टाधनिनोवलदर्पसमन्विताः ॥३४॥ प्रकृ
ष्टवंशजाहीनाभविष्यन्तिकलौयुगे ॥ अलीकवादिनोधूर्त्ताःशठावैसत्यवादिनः ॥ ३५ ॥ पापिनःपुण्यवन्तश्चाप्यशिष्टःशिष्टएवच ॥
जितेन्द्रियालम्पटाश्चपुंश्चल्यश्चपतिव्रताः ॥३६॥ तपस्विनःपातकिनोविष्णुभक्ताअवैष्णवाः॥ हिंसकाश्चदयायुक्ताश्चौराश्चनरघातिनः॥
॥ ३७ ॥ भिक्षुवेषधराधूर्त्तानिन्दन्त्युपहसन्तिच ॥ भूतादिसेवानिपुणाजनानांमोदकारिणः ॥ ३८ ॥ पूजितास्तेभविष्यन्तिवञ्चका
ज्ञानदुर्वलाः ॥ वामनाव्याधियुक्ताश्चनरानार्य्यश्चसर्वतः ॥ ३९ ॥ अल्पायुषोजरायुक्तायौवनेषुकलौयुगे ॥ पलिताःषोडशेवर्षेमहावृद्धा
स्तुविंशतौ ॥ ४० ॥ अष्टवर्षाचयुवतीरजोयुक्ताचगर्भिणी ॥ वत्सरान्तेप्रसूतास्त्रीषोडशेनजरान्विता ॥ ४१ ॥ एताःकाश्चित्सहस्रेषुवं
ध्याश्चापिकलौयुगे ॥ कन्याविक्रयिणःसर्वेवर्णाश्चत्वारएवच ॥ ४२ ॥ मातृजायावधूनाञ्चजारोपार्जनतत्पराः ॥ कन्यानांभगिनीनांच
जारोपार्जनजीविनः ॥ ४३ ॥ हरेर्नाम्नांविक्रयिणोभविष्यन्तिकलौयुगे ॥ स्वयमुत्सृज्यदानंचकीर्तिवर्द्धनहेतवे ॥ ४४ ॥
तत्पश्चान्मनसालोच्यस्वयमुल्लंघयिष्यति ॥ देववृत्तिंब्रह्मवृत्तिंवृत्तिंगुरुकुलस्यच ॥ ४५ ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवासर्वमुल्लंघयिष्यति ॥
कन्यकागामिनःकेचित्केचिच्छ्वश्रूभिगामिनः ॥ ४६ ॥ केचिद्वधूगामिनश्चकेचित्सर्वत्रगामिनः ॥ भगिनीगामिनःकेचित्स
पत्नीमातृगामिनः ॥ ४७ ॥ भ्रातृजायागामिनश्चभविष्यन्तिकलौयुगे ॥ अगम्यागमनञ्चैवकरिष्यन्तिगृहेगृहे ॥ ४८ ॥
आत्मयोनिंपरित्यज्यविहरिष्यंतिसर्वतः ॥ पत्नीनांनिर्णयोनास्तिभर्तॄणाञ्चकलौयुगे ॥ ४९ ॥ प्रजानाञ्चैववस्तूनांग्रामाणाञ्च
विशेषतः ॥ अलीकवादिनःसर्वेसर्वेचौर्यार्थलम्पटाः ॥ ५० ॥ परस्परंहिंसकाश्चसर्वेचनरघातिनः ॥ ब्रह्मक्षत्रविशांवंशाभवि
ष्यन्तिचपापिनः ॥ ५१ ॥ लाक्षालोहरसानांचव्यापारंलवणस्यच ॥ वृषवाहाविप्रवंशाःशूद्राणांशवदाहिनः ॥ ५२ ॥ शूद्रान्नभोजिनः

सर्वेसर्वेचवृषलीरताः ॥ पञ्चपर्वपरित्यक्ताःकुहूरात्रिषुभोजिनः ॥ ५३ ॥ यज्ञसूत्रविहीनाश्चसन्ध्याशौचविहीनकाः ॥ ५४ ॥ पुंश्चली
वार्धुषाऽवीराकुट्टिनीचरजस्वला ॥ विप्राणांरन्धनागारेभविष्यन्तिचपाचिकाः ॥ ५५ ॥ अन्नानांनिर्णयोनास्तियोनीनांचविशेषतः ॥
आश्रमाणांजनानाश्चसर्वेम्लेच्छाःकलौयुगे ॥ ५६ ॥ एवंकलौसंप्रवृत्तेसर्वेम्लेच्छमयाभवे ॥ हस्तप्रमाणेवृक्षेचांगुष्ठमानेचमानवे ॥
॥ ५७ ॥ विप्रस्यविष्णुयशसःपुत्रःकल्कीभविष्यति ॥ नारायणकलांशश्चभगवान्बलिनांबली ॥ ५८ ॥ दीर्घेणकरवालेनदीर्घघोटकवा
हनः ॥ म्लेच्छशून्यांचपृथिवींत्रिरात्रेणकरिष्यति ॥ ५९ ॥ निर्म्लेच्छांवसुधांकृत्वाचान्तर्द्धानंकरिष्यति ॥ अराजकाचवसुधादस्युग्रस्ता
भविष्यति ॥ ६० ॥ स्थूलप्रमाणंषड्रात्रंवर्षाधाराप्लुतामही ॥ लोकशून्यावृक्षशून्यागृहशून्याभविष्यति ॥ ६१ ॥ ततश्चद्वादशादित्याः
करिष्यन्त्युदयंमुने ॥ प्राप्नोतिशुष्कतांपृथ्वीसमातेषांचतेजसा ॥ ६२ ॥ कलौगतेचदुर्द्धर्षेसंप्रवृत्तेकृतेयुगे ॥ तपस्सत्यसमायुक्तोधर्मः
पूर्णोभविष्यति ॥ ६३ ॥ तपस्विनश्चधर्मिष्टावेदज्ञाब्राह्मणाभुवि ॥ पतिव्रताश्चधर्मिष्ठायोषितश्चगृहेगृहे ॥ ६४ ॥ राजानःक्षत्रियाः
सर्वेविप्रभक्ताःस्वधर्मिणः ॥ प्रतापवन्तोधर्मिष्ठाःपुण्यकर्मरताःसदा ॥ ६५ ॥ वैश्यावाणिज्यनिरताविप्रभक्ताश्चधार्मिकाः ॥ शूद्राश्चपुण्य
शीलाश्चधर्मिष्ठाविप्रसेविनः ॥ ६६ ॥ विप्रक्षत्रविशांवंशाविष्णुयज्ञपरायणाः ॥ विष्णुमन्त्ररताःसर्वेविष्णुभक्ताश्चवैष्णवाः ॥ ६७ ॥
श्रुतिस्मृतिपुराणज्ञाधर्मज्ञाऋतुगामिनः ॥ लेशोनास्तिह्यधर्माणांधर्मपूर्णेकृतेयुगे ॥ ६८ ॥ धर्मस्त्रिपाच्चत्रेतायांद्विपाच्चद्वापरेस्मृतः ॥ कलौ
प्रवृत्तेपादात्मासर्वलोपस्ततःपरम् ॥ ६९ ॥ वाराःसप्तयथाविशतिथयःषोडशस्मृताः ॥ यथाद्वादशमासाश्चऋतवश्चषडेवहि ॥ ७० ॥
द्वौपक्षौचायनेद्वेचचतुर्भिःप्रहरैर्दिनम् ॥ चतुर्भिःप्रहरैरात्रिर्मासस्त्रिंशद्दिनैस्तथा ॥ ७१ ॥ वर्षःपंचविधोज्ञेयःकालसंख्यांनिबोधमे ॥
यथाचायांतियांत्येवतथायुगचतुष्टयम् ॥ ७२ ॥ वर्षेपूर्णेनराणांचदेवानांचदिवानिशम् ॥ शतत्रयेषष्ट्यधिकेनराणांचयुगेगते ॥ देवानां
चयुगोज्ञेयःकालसंख्याविदांमतः ॥ ७३ ॥ मन्वन्तरन्तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ मन्वतरसमंज्ञेयंचेन्द्रायुःपरिकीर्तितम् ॥ ७४ ॥
अष्टाविंशतिमेचेन्द्रेगतेब्राह्मंदिवानिशम् ॥ अष्टोत्तरेवर्षशतेगतेपातोविधेर्भवेत् ॥ ७५ ॥ प्रलयःप्राकृतोज्ञेयस्तत्रादृष्टावसुन्धरा ॥ जल

लुतानिविश्वानिब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ७६ ॥ ऋषयोजीविनःसर्वेलीनाःकृष्णेपरात्परे ॥ तत्रैवप्रकृतिर्लीनातेनप्राकृतिकोलयः ॥ ७७ ॥
लयेप्राकृतिकेऽतीतेपातेचब्रह्मणोमुने ॥ निमेषमात्रःकालश्चकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ७८ ॥ एवंनश्यन्तिसर्वाणिब्रह्माण्डान्यखिलानिच ॥
स्थितौगोलोकवैकुण्ठौश्रीकृष्णश्चसपार्षदः ॥ ७९ ॥ निमेषमात्रःप्रलयोयत्रविश्वंजलप्लुतम् ॥ निमेषानंतरेकालेपुनःसृष्टिःक्रमेणच
॥ ८० ॥ एवंकतिविधासृष्टिर्लयःकतिविधोऽपिवा ॥ कतिकृत्वोगतायातःसंख्यांजानातिकःपुमान् ॥ ८१ ॥ सृष्टीनांचकलानांचब्रह्मा
ण्डानांचनारद ॥ ब्रह्मादीनांचविश्वण्डेसंख्यांजानातिकःपुमान् ॥ ८२ ॥ ब्रह्माण्डानांचसर्वेषामीश्वश्चैकएवसः ॥ सर्वेषांपरमात्माच
श्रीकृष्णःप्रकृतेःपरः ॥ ८३ ॥ ब्रह्मादयश्चतस्यांशास्तस्यांशश्चमहाविराट् ॥ तस्यांशश्चविराट्क्षुद्रस्तस्यांशाप्रकृतिःस्मृता ॥ ८४ ॥
सचकृष्णोद्विधाभूतोद्विभुजश्चचतुर्भुजः ॥ चतुर्भुजश्चवैकुण्ठेगोलोकेद्विभुजःस्वयम् ॥ ८५ ॥ ब्रह्मादितृणपर्य्यन्तंसर्वप्राकृतिकंभवेत् ॥
यद्यत्प्राकृतिकंसृष्टंसर्वंनश्वरमेवच ॥ ८६ ॥ विद्धयेकंसृष्टिमूलंतत्सत्यंनित्यंसनातनम् ॥ स्वेच्छामयंपरंब्रह्मनिर्लिप्तंनिर्गुणंपरम् ॥
॥ ८७ ॥ निरुपाधिंनिराकारंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ अतीवकमनीयञ्चनवीनघनसन्निभम् ॥ ८८ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंगोपवेषंकिशोर
कम् ॥ सर्वज्ञंसर्वसेव्यंचपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ८९ ॥ करोतिधाताब्रह्माण्डंज्ञानात्माकमलोद्भवः ॥ शिवोमृत्युञ्जयश्चैवसंहर्त्तासर्वत
त्त्ववित् ॥ ९० ॥ यस्यज्ञानाद्यत्तपसासर्वेशस्तत्समोमहान् ॥ महाविभूतियुक्तश्चसर्वज्ञःसर्वदास्वयम् ॥ ९१ ॥ सर्वव्यापीसर्व
पातासदातासर्वसम्पदाम् ॥ विष्णुःसर्वेश्वरःश्रीमान्यस्यज्ञानाज्जगत्पतिः ॥ ९२ ॥ महामायाचप्रकृतिःसर्वशक्तिमतीश्वरी ॥
यज्ज्ञानाद्यस्यतपसायद्भक्त्यायस्यसेवया ॥ ९३ ॥ सावित्रीवेदमाताचवेदाधिष्ठातृदेवता ॥ पूज्याद्विजानांवेदज्ञायज्ज्ञाद्यस्या
श्चसेवया ॥ ९४ ॥ सर्वविद्याधिदेवीसापूज्याचविदुषांपुरा ॥ यत्सेवयायत्तपसायस्यज्ञानात्सरस्वती ॥ ९५ ॥ यत्सेव
यायत्तपसाप्रदात्रीसर्वसंपदाम् ॥ धनसस्याधिदेवीसामहालक्ष्मीःसनातनी ॥ ९६ ॥ यत्सेवयायत्तपसासर्वविश्वेषुपूजिता ॥ सर्वग्रा
माधिदेवीसासर्वसम्पत्प्रदायिनी ॥ ९७ ॥ सर्वेश्वरीसर्ववन्द्यासर्वेशंप्रापयापतिम् ॥ सर्वस्तुताचसर्वज्ञादुर्गादुर्गतिनाशिनी ॥ ९८ ॥

कृष्णवामांशसम्भूताकृष्णप्रेमाधिदेवता ॥ कृष्णप्राणाधिकाप्रेम्णाराधिकाकृष्णसेवया ॥ ९९ ॥ सर्वाधिकञ्चरूपञ्चसौभाग्यंम
नगौरवम् ॥ कृष्णवक्षःस्थलस्थानंपत्नीत्वंप्रापसेवया ॥ १०० ॥ तपश्चकारसापूर्वंशतशृङ्गेचपर्वते ॥ दिव्यंयुगसहस्रञ्चनिराहारातिकर्शि
ता ॥ १०१ ॥ कृशांनिःश्वासरहितांदृष्ट्वाचन्द्रकलोपमाम् ॥ कृष्णोवक्षःस्थलेकृत्वारुरोदकृपयाविभुः ॥ १०२ ॥ वरंतस्यैददौसारंसर्वे
पामपिदुर्लभम् ॥ ममवक्षःस्थलेतिष्ठमयितेभक्तिरस्त्विति ॥ १०३ ॥ सौभाग्येनचमानेनप्रेम्णावैगौरवेणच ॥ त्वंमेश्रेष्ठापरंप्रेम्णाज्ये
ष्ठात्वंसर्वयोपिताम् ॥१०४॥ वरिष्ठाचगरिष्ठाचसंस्तुतापूजितामया ॥ सन्ततंतवसाध्योऽहंवाध्यश्चप्राणवल्लभे ॥ १०५ ॥ इत्युक्त्वाजग
तांनाथश्चकेतच्चेतनांततः ॥ सपत्नीरहितांताञ्चचकारप्राणवल्लभाम् ॥ १०६ ॥ येषांयायाश्चदेव्योवैपूजितास्तस्यसेवया ॥ तपस्यायाह
शीयासांतासांताहक्फलंमुने ॥ १०७ ॥ दिव्यंवर्षसहस्रञ्चतस्तप्त्वाहिमालये ॥ दुर्गाचतत्पदंध्यात्वासर्वपूज्याबभूवह ॥ १०८ ॥ सरस्व
तीतपस्तप्त्वापर्वतेगन्धमादने ॥ लक्षवर्षञ्चदिव्यंचसर्ववन्द्याबभूवसा ॥ १०९ ॥ लक्ष्मीर्युगशतंदिव्यंतपस्तप्त्वाचपुष्करे ॥ सर्वसम्प
त्प्रदात्रीसाचाभवत्तस्यसेवया ॥ ११० ॥ सावित्रीमलयेतप्त्वाद्विजपूज्याबभूवसा ॥ षष्टिंवर्षसहस्रञ्चदिव्यंध्यात्वाचतत्पदम् ॥ १११ ॥
शतमन्वन्तरंतप्तंशंकरेणपुराविभो ॥ शतमन्वन्तरञ्चैवब्रह्मणातस्यभक्तितः ॥ ११२ ॥ शतमन्वन्तरंविष्णुस्तप्त्वापाताबभूवह ॥ शतम
न्वन्तरंधर्मस्तप्त्वापूज्योबभूवह ॥ ११३ ॥ मन्वन्तरन्तपस्तेपेशेषोभक्त्याचनारद ॥ मन्वन्तरञ्चसूर्य्यश्चशक्रश्चन्द्रस्तथागुरुः ॥ ११४ ॥
दिव्यंशतयुगञ्चैववायुस्तप्त्वाचभक्तितः ॥ सर्वप्राणःसर्वपूज्यःसर्वाधारोबभूवसः ॥ ११५ ॥ एवंकृष्णस्यतपसासर्वेदेवाश्चपूजिताः ॥
मुनयोमानवाभूपाब्राह्मणाश्चैवपूजिताः ॥ ११६ ॥ एवंतेकथितंसर्वंपुराणञ्चतथागमम् ॥ गुरुवक्त्राद्यथाज्ञातंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥
॥ ११७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेयुगतन्माहात्म्यमन्वन्तरकालेश्वरगुणनिरूपणंनामस
प्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ हरेर्निमेषमात्रेणब्रह्मणःपातएवच ॥ तस्यपातेप्राकृतिकःप्रलयःपरिकीर्त्तितः ॥ १ ॥
प्रलयेप्राकृतेचोक्तंतत्रादृष्टावसुन्धरा ॥ जलप्लुतानिविश्वानिसर्वेलीनाहराविति ॥ २ ॥ वसुन्धरातिरोभूताकुत्रवातत्रतिष्ठति ॥ सृष्टेर्वि

धानसमयेसाविर्भूताकथंपुनः ॥ ३ ॥ कथंबभूवसाधन्यामान्यासर्वाश्रयाजया ॥ तस्याश्चजन्मविस्तारंवदमङ्गलकारणम् ॥ ४ ॥
॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ सर्वादिसृष्टौसर्वेषांजन्मकृष्णादितिश्रुतिः ॥ आविर्भावस्तिरोभावःसर्वेषुप्रलयेषुच ॥ ५ ॥ श्रूयतांवसुधा
जन्मसर्वमंगलमंगलम् ॥ विघ्ननिघ्नंपरंपापनाशनंपुण्यवर्द्धनम् ॥ ६ ॥ अहोकेचिद्वदन्तीतिमधुकैटभमेदसा ॥ बभूववसुधाधन्यातद्वि
रुद्धमतंशृणु ॥ ७ ॥ ऊचतुस्तौपुराविष्णुंतुष्टौयुद्धेनतेजसा ॥ आवांजहिनयत्रोर्वीपयसासंवृतेतिच ॥ ८ ॥ तयोर्जीवनकालेनप्रत्यक्षा
चभवेत्स्फुटम् ॥ ततोबभूवमेदश्चमरणानन्तरंतयोः ॥ ९ ॥ मेदिनीतिचविख्यातेत्युक्तायैस्तन्मतंशृणु ॥ जलधौताकृशापूर्वंवर्द्धितामे
दसायतः ॥ १० ॥ कथयामिचतज्जन्मसार्थकंसर्वसम्मतम् ॥ पुराश्रुतश्चश्रुत्युक्तंधर्मवक्त्राच्चपुष्करे ॥ ११ ॥ महाविराट्शरीरस्यजल
स्थस्यचिरंस्फुटम् ॥ मलोबभूवकालेनसर्वांगव्यापकोध्रुवम् ॥ १२ ॥ सचप्रविष्टःसर्वेषांतल्लोम्नांविवरेषुच ॥ कालेनमहतातस्माद्बभूवव
सुधामुने ॥ १३ ॥ प्रत्येकंप्रतिलोम्नाश्चस्थिताकूपेषुसास्थिरा ॥ आविर्भूतातिरोभूतासाचलाचपुनःपुनः ॥ १४ ॥ आविर्भूतासृष्टिकाले
तज्जलात्पर्युपस्थिता ॥ प्रलयेचतिरोभूताजलाभ्यन्तरवस्थिता ॥ १५ ॥ प्रतिविश्वेपुत्रसुधाशैलकाननसंयुता ॥ सप्तसागरसंयुक्तास
प्तद्वीपमितासती ॥ १६ ॥ हिमाद्रिमेरुसंयुक्ताग्रहचन्द्रार्कसंयुता ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चसुरैर्लोकैस्तथानुता ॥ १७ ॥ पुण्यतीर्थसमायु
क्तापुण्यभारतसंयुता ॥ काञ्चनीभूमिसंयुक्तासर्वदुर्गसमन्विता ॥ १८ ॥ पातालाःसप्ततदधस्तदूर्ध्वेब्रह्मलोककः ॥ ध्रुवलोकश्चतत्रैवसर्वं
विश्वंचतत्रवै ॥ १९ ॥ एवंसर्वाणिविश्वानिपृथिव्यांनिर्मितानिवै ॥ ऊर्ध्वंगोलोकवैकुण्ठौनित्यौविश्वपरौचतौ ॥ २० ॥ नश्वराणिच
विश्वानिकृत्रिमाकृत्रिमाणिच ॥ प्रलयेप्राकृतेब्रह्मन्ब्रह्मणश्चनिपातने ॥ २१ ॥ महाविराडादिसृष्टौसृष्टःकृष्णेनचात्मना ॥ नित्ये
स्थितःसप्रलयेकाष्ठाकाशेश्वरैःसह ॥ २२ ॥ क्षित्यधिष्ठातृदेवीसावाराहेपूजितासुरैः ॥ मनुभिर्मुनिभिर्विप्रैर्गन्धर्वादिभिरेवच ॥ २३ ॥
विष्णोर्वराहरूपस्यपत्नीसाश्रुतिसम्मता ॥ तत्पुत्रोमंगलोज्ञेयःसुयशामंगलात्मजः ॥ २४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पूजिताकेन
रूपेणवाराहेचसुरैर्मही ॥ वराहेणचवाराहीसर्वैःसर्वाश्रयासती ॥ २५ ॥ तस्याः पूजाविधानंचाप्यधश्चोद्धरणक्रमम् ॥ मंगलंमंगलस्या

पिजन्मव्यासंवदप्रभो ॥ २६ ॥ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ वाराहेचवराहश्चब्रह्मणासंस्तुतःपुरा ॥ उद्धारमहींहत्वाहिरण्याक्षंरसातलात् ॥
॥ २७ ॥ जलेतांस्थापयामासपद्मपत्रंयथार्णवे ॥ तत्रैवनिर्ममेब्रह्मासर्वंविश्वंमनोहरम् ॥ २८ ॥ दृष्ट्वातदधिदेवींचसकामांकामुकोहरिः ॥
वराहरूपीभगवान्कोटिसूर्य्यसमप्रभः ॥ २९ ॥ कृत्वारतिकरींशय्यांमूर्त्तिंचसुमनोहराम् ॥ क्रीडांचकाररहसिदिव्यवर्षमहर्नि
शम् ॥ ३० ॥ सुखसम्भोगसंस्पर्शान्मूर्च्छांसम्प्रापसुन्दरी ॥ विदग्धयाविदग्धेनसंगमोऽपिसुखप्रदः ॥ ३१ ॥ विष्णुस्तदंगसंश्लेषाद्
बुधेनदिवानिशम् ॥ वर्षान्तेचेतनांप्राप्यकामीतत्याजकामुकीम् ॥ ३२ ॥ दधारपूर्वरूपंहिवाराहंचैवलीलया ॥ पूजांचकारभक्त्याच
ध्यात्वाचधरणींसतीम् ॥ ३३ ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैःसिन्दूरैरनुलेपनैः ॥ वस्त्रैःपुष्पैश्चबलिभिःसंपूज्योवाचतांहरिः ॥ ३४ ॥ महाव
राहउवाच ॥ ॥ सर्वाधाराभवशुभेसर्वैःसंपूजिताशुभम् ॥ मुनिभिर्मनुभिर्देवैःसिद्धैर्वामानवादिभिः ॥ ३५ ॥ जलोच्छ्रासा
ज्जलत्यागगृहारम्भप्रवेशने ॥ वापीतडागारम्भेचशुभेचकृपिकर्मणि ॥ ३६ ॥ तवपूजांकरिष्यन्तिसंभ्रमेणसुरादयः ॥ मूढायेन
करिष्यन्तियास्यन्तिनरकश्चते ॥ ३७ ॥ ॥ वसुधोवाच ॥ ॥ वहामिसर्वंवाराहरूपेणाहंतवाज्ञया ॥ लीलामात्रेणभगव
न्विश्वंचसचराचरम् ॥ ३८ ॥ मुक्तांशुक्तिंहरेरर्चांशिवलिंगंशिलान्तथा ॥ शंखंप्रदीपंरत्नंचमाणिक्यंहीरकंमणिम् ॥ ३९ ॥
यज्ञसूत्रंचपुष्पंचपुस्तकंतुलसीदलम् ॥ जपमालांपुष्पमालांकर्पूरंचसुवर्णकम् ॥ ४० ॥ गोरोचनांचन्दनंचशालग्रामजलं
तथा ॥ एतान्वोढुमशक्ताहंक्लिष्टाचभगवञ्छृणु ॥ ४१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ द्रव्याण्येतानियेमूढाअर्पयिष्यन्तिसुन्दरि ॥
यास्यन्तितेकालसूत्रंदिव्यंवर्षशतंत्वयि ॥ ४२ ॥इत्येवमुक्त्वाभगवान्विरराम चनारद ॥ बभूवतेनगर्भेणतेजस्वीमङ्गलग्रहः ॥ ४३ ॥
पूजांचक्रुःपृथिव्याश्चतेसर्वेचाज्ञयाहरेः ॥ दध्युःकाण्वोक्तमार्गेणतुष्टुवुःस्तवनेनच ॥ ४४ ॥ ददुर्मूलेनमन्त्रेणनैवेद्यादिकमेवच ॥ संस्तु
तात्रिषुलोकेषुपूजितासाबभूवह ॥ ४५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ किंध्यानंस्तवनंकिंवातस्यमूलञ्चकिंवद ॥ गूढंसर्वपुराणेषुश्रोतुंकौ
तूहलंमम ॥ ४६ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ आदौचपृथिवीदेवीवराहेणसुपूजिता ॥ ततोहिब्रह्मणापश्चात्ततश्चपृथुनापुरा ॥ ४७ ॥

ततःसर्वैर्मुनीन्द्रैश्चमनुभिर्नारदादिभिः ॥ ध्यानंचस्तवनंमन्त्रंशृणुवक्ष्यामिनारद ॥४८॥ ॐह्रींश्रींवांवसुधायैस्वाहा ॥ इत्यनेनतुमन्त्रेण
पूजिताविष्णुनापरा ॥ ४९ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांशतचन्द्रसमप्रभाम् ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गींसर्वभूषणभूषिताम् ॥ ५० ॥ रत्नाधारांरत्न
गर्भांरत्नाकरसमन्विताम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांसस्मितांवन्दितांभजे ॥ ५१ ॥ ध्यानेनानेनसादेवीसर्वैर्वैपूजिताभवेत् ॥ स्तवनंशृणु
विप्रेन्द्रकाण्वशाखोक्तमेवच ॥ ५२ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ यज्ञसूकरजायात्वंजयंदेहिजयावहे ॥ जयेऽजयेजयाधारेजयशीलेजयप्रदे
॥ ५३ ॥ सर्वाधारेसर्वबीजेसर्वशक्तिसमन्विते ॥ सर्वकामप्रदेदेविसर्वेष्टंदेहिमेस्थिरे ॥ ५४ ॥ सर्वसस्यालयेसर्वसस्याढ्येसर्वसस्यदे ॥
सर्वसस्यहरेकालेसर्वसस्यात्मिकेक्षिते ॥ ५५ ॥ मङ्गलेमङ्गलाधारेमाङ्गल्येमङ्गलप्रदे ॥ मङ्गलार्थेमङ्गलांशेमङ्गलंदेहिमेपरम् ॥ ५६ ॥
भूमेभूमिपसर्वस्वेभूमिपालपरायणे ॥ भूमिपाहङ्काररूपेभूमिंदेहिवसुन्धरे ॥ ५७ ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंतांसंपूज्यचयःपठेत् ॥ कोट्यन्तरे
जन्मनिससंभवेद्भूमिपेश्वरः ॥ ५८ ॥ भूमिदानकृतंपुण्यंलभतेपठनाज्जनः ॥ दत्तापहारजात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ५९ ॥ अम्बु
वीचीभूखननात्पापान्मुच्येतसध्रुवम् ॥ अन्यकूपेकुपदजात्पापान्मुच्येतसध्रुवम् ॥ ६० ॥ परभूश्राद्धजात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥
भूमौवीर्यत्यागपापाद्दीपादिस्थापनात्तथा ॥ ६१ ॥ पापेनमुच्यतेप्राज्ञःस्तोत्रस्यपठनान्मुने ॥ अश्वमेधशतंपुण्यंलभतेनात्रसंशयः
॥ ६२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेपृथिव्युपाख्यानेपृथिवीस्तोत्रंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥
॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ भूमिदानकृतंपुण्यंपापंतद्धरणेनयत् ॥ परभूमौश्राद्धरूपंकूपेकुपदजंतथा ॥ १ ॥ अम्बुवीचीभूखन
नवीजत्यागजमेवच ॥ दीपादिस्थापनात्पापंश्रोतुमिच्छामियत्नतः ॥ २ ॥ अन्यद्वापृथिवीजन्यंपापंयत्प्रश्नतःपरम् ॥ यदस्तितत्प्र
तीकारंवदवेदविदांवर ॥ ३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ वितस्तिमात्रंभूमिंचयोददातिचभारते ॥ सन्ध्यापूतायविप्रायसयातिवि
ष्णुमन्दिरम् ॥ ४ ॥ भूमिंचसर्वसस्याढ्यांब्राह्मणायददातियः ॥ भूमिरेणुप्रमाणंचवर्षंविष्णुपदेवसेत् ॥ ५ ॥ ग्रामंभूमिंचधान्यंचयोद
दात्याददातियः ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तौचोभौवैकुण्ठवासिनौ ॥ ६ ॥ भूमिदानंचतत्कालेयःसाधुश्चानुमोदते ॥ सप्रयातिचवैकुण्ठंमित्र

गोत्रसमन्वितः ॥ ७॥ स्वदत्तांपरदत्तांवाब्रह्मवृत्तिंहरेत्तुयः ॥ कालसूत्रेतिष्ठतिसयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ८ ॥ तत्पुत्रपौत्रप्रभृतिर्भूमिहीनः श्रियाहतः ॥ सुखहीनोदरिद्रःस्यादन्तेयातिचरौरवम् ॥ ९ ॥ गवांमार्गेविनिष्कृष्ययश्चसस्यंददातिसः ॥ दिव्यंवर्षशतंचैवकुम्भीपाकेचतिष्ठति ॥ १० ॥ गोष्ठंतडागंनिष्कृष्यमार्गेसस्यंददातियः ॥ सचतिष्ठत्यसीपत्रेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ११ ॥ नपंचपिंडमुद्धृत्यस्नातिकूपेपरस्ययः ॥ प्राप्नोतिनरकंचैवनस्नानफलमेवच ॥ १२ ॥ कामीभूमौचरहसिवीजत्यागंकरोतियः ॥ स्निग्धरेणुप्रमाणंचवर्षंतिष्ठतिरौरवे ॥ १३ ॥ अंबुवीच्यम्बुखननंयःकरोतिचमानवः ॥ सयातिकृमिदंशंचस्थितिस्तत्रचतुर्युगम् ॥ १४ ॥ परकीयेलुप्तकूपेकूपंमूढःकरोतियः ॥ पुष्करिण्यांचलुप्तायांतांददातिचयोनरः ॥ १५ ॥ सर्वफलंपरस्यैवतप्तमूर्मिंव्रजेत्तुसः ॥ तत्रतिष्ठतिसंतप्तोयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ परकीयतडागेचपङ्कमुद्धृत्यचोत्सृजेत् ॥ रेणुप्रमाणवर्षंचब्रह्मलोकेवसेन्नरः ॥ १७ ॥ पिण्डंपित्रेभूमिभर्त्तुर्नप्रदायचमानवः ॥ श्राद्धंकरोतियोमूढोनरकंयातिनिश्चितम् ॥ १८ ॥ भूमौदीपंयोऽर्पयतिसोऽन्धःसप्तसुजन्मसु ॥ भूमौशंखंचसंस्थाप्यकुष्ठंजन्मान्तरेलभेत् ॥ १९ ॥ मुक्तामाणिक्यहीरंचसुवर्णंच मणिन्तथा ॥ यश्चसंस्थापयेद्भूमौदरिद्रःसप्तजन्मसु ॥ २० ॥ शिवलिङ्गंशिलामर्च्यांयश्चार्पयतिभूतले ॥ शतमन्वन्तरंयावत्कृमिभक्षेसतिष्ठति ॥ २१ ॥ सूक्तंमन्त्रंशिलातोयंपुष्पंचतुलसीदलम् ॥ यश्चार्पयतिभूमौचसतिष्ठेन्नरकेयुगम् ॥ २२ ॥ जपमालांपुष्पमालांकर्पूरंरोचनान्तथा ॥ योमूढश्चार्पयेद्भूमौसयातिनरकंध्रुवम् ॥ २३ ॥ मुनेचन्दनकाष्ठंचरुद्राक्षंकुशमूलकम् ॥ संस्थाप्य भूमौ नरके वसेन्मन्वन्तरावधि ॥ २४ ॥ पुस्तकंयज्ञसूत्रंचभूमौसंस्थापयेत्तुयः ॥ नभवेद्विप्रयोनौचतस्यजन्मान्तरेजनिः ॥ २५ ॥ ब्रह्महत्यासमंपापमिह वै लभतेध्रुवम् ॥ ग्रन्थियुक्तंयज्ञसूत्रंपूज्यंस्यात्सर्ववर्णकैः ॥ २६ ॥ यज्ञंकृत्वातुयोभूमिंक्षीरेणनहिसिंचति ॥ सयातितप्तसूर्मिंचसंततःसर्वजन्मसु ॥ २७ ॥ भूकम्पेग्रहणेयोहिकरोतिखननंभुवः ॥ जन्मान्तरेमहापापीसोऽङ्गहीनोभवेद्ध्रुवम् ॥ २८ ॥ भवनंयत्रसर्वेषांभूमिस्तेनप्रकीर्त्तिता ॥ वसुरत्नंयादधातिवसुधाचवसुन्धरा ॥ २९ ॥ हरेरूरौचयाजातासाचोर्वीपरिकीर्त्तिता ॥ धराधरित्रीधरणीसर्वेषांधर

णात्तुया ॥ ३० ॥ इज्याचयागभरणात्क्षोणीक्षीणालयेचया ॥ महालयेक्षयंयातिक्षितिस्तेनप्रकीर्त्तिता ॥ ३१ ॥ काश्यपीकश्यपस्येय
मचलास्थितिरूपतः ॥ विश्वम्भरातद्धरणाचानन्तानन्तरूपतः ॥ ३२ ॥ पृथ्वीपृथुककन्यात्वाद्विस्तृतत्वान्महीमुने ॥ ३३ ॥ इति
श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेपृथिव्युपाख्यानंनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
श्रुतंपृथिव्युपाख्यानमतीवसुमनोहरम् ॥ गंगोपाख्यानमधुनावदवेदविदांवर ॥ १ ॥ भारतंभारतीशापादाजगामसुरेश्वरी ॥ विष्णुस्वरू
पापरमास्वयंविष्णुपदीसती ॥ २ ॥ कथंकुत्रयुगेकेनप्रार्थिताप्रेरितापुरा ॥ तत्क्रमंश्रोतुमिच्छामिपापघ्नंपुण्यदंशुभम् ॥ ३ ॥ ॥ नारा
यणउवाच ॥ ॥ राजराजेश्वरः श्रीमान्सगरःसूर्य्यवंशजः ॥ तस्यभार्याचवैदर्भीशैव्याचद्वेमनोहरे ॥ ४ ॥ सत्यस्वरूपःसत्येष्टः
सत्यवाक्सत्यभावनः ॥ सत्यधर्मविचारज्ञःपरंसत्ययुगोद्भवः ॥ ५ ॥ एककन्यश्चैकपुत्रोवभूवसुमनोहरः ॥ असमञ्जइतिख्यातःशैव्यायां
कुलवर्द्धनः ॥ ६ ॥ अन्याचाराधयामासशङ्करंपुत्रकामुकी ॥ वभूवगर्भस्तस्याश्चशिवस्यतुवरेणच ॥ ७ ॥ गतेशताब्देपूर्णेचमांसपिण्डं
सुपावसा ॥ तद्दृष्ट्वाचशिवंध्यात्वारुरोदोच्चैःपुनःपुनः ॥ ८ ॥ शम्भुर्ब्राह्मणरूपेणतत्समीपंजगामह ॥ चकारसंविभज्यैतत्पिण्डंपश्चिसह
स्रधा ॥ ९ ॥ सर्वेवभूवुःपुत्राश्चमहावलपराक्रमाः ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डप्रभाजुष्टकलेवराः ॥ १० ॥ कपिलर्षेःकोपदृष्ट्यावभूवुर्भस्मसा
च्चते ॥ राजारुरोदतच्छ्रुत्वाजगाममरणंशुचा ॥ ११ ॥ तपश्चकारासमंजोगङ्गानयनकारणात् ॥ तपःकृत्वालक्षवर्षंम्रियतेकालयोगतः ॥
॥ १२ ॥ दिलीपस्तस्यतनयोगङ्गानयनकारणत् ॥ तपःकृत्वालक्षवर्षंययौलोकान्तरंनृपः ॥ १३ ॥ अंशुमाँस्तस्यपुत्रश्चगङ्गानयनकार
णात् ॥ तपःकृत्वालक्षवर्षंमृतश्चकालयोगतः ॥ १४ ॥ भगीरथस्तस्यपुत्रोमहाभागवतःसुधीः ॥ वैष्णवोविष्णुभक्तश्चगुणवानजरामरः ॥
॥ १५ ॥ तपःकृत्वालक्षवर्षंगङ्गानयनकारणात् ॥ ददर्शकृष्णंहृष्टास्यंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥ १६ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंकिशोरंगोपवेषकम् ॥
परमात्मानमीशंचभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ १७ ॥ स्वेच्छामयंपरंब्रह्मपरिपूर्णतमंविभुम् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चस्तुतंमुनिगणैर्युतम् ॥ १८ ॥
निर्लिप्तंसाक्षिरूपञ्चनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ईषद्धास्यंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ १९ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानंरत्नभूषणभूषितम् ॥ तुष्टा

वद्दृष्ट्वानृपतिःप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ २० ॥ लीलयाचवरंप्राप्यवांच्छितंवंशतारकम् ॥ तत्राजगामगङ्गासास्मरणात्परमात्मनः ॥ २१ ॥
तंप्रणम्यप्रतस्थौचतत्पुरःसंपुटाञ्जलिः ॥ उवाचभगवांस्तत्रतांदृष्ट्वासुमनोहराम् ॥ कुर्वतींस्तवनंदिव्यंपुलकाञ्चितविग्रहाम् ॥ २२ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ भारतंभारतीशापाद्गच्छशीघ्रंसुरेश्वरि ॥२३॥ सगरस्यसुतान्सर्वान्पूतान्कुरुममाज्ञया ॥ त्वत्स्पर्शवायुनापूतांयास्य
न्तिमममन्दिरम् ॥ २४ ॥ बिभ्रतोदिव्यमूर्त्तिन्तेदिव्यस्यन्दनगामिनः ॥ मत्पार्षदाभविष्यन्तिसर्वकालंनिरामयाः ॥२५॥ कर्मभोगंस
मुच्छिद्यकृतंजन्मनिजन्मनि ॥ नानाविधंमहत्स्वल्पंपापंस्याद्भारतेनृभिः ॥२६॥ गङ्गायाःस्पर्शवातेननश्यतीतिश्रुतौश्रुतम् ॥ स्पर्शनं
दर्शनाद्देव्याःपुण्यंदशगुणंततः ॥ २७ ॥ मौसलस्नानमात्रेणसामान्यदिवसेनृणाम् ॥ कोटिजन्मार्जितंपापंनश्यतीतिश्रुतौश्रुतम् ॥२८॥
यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ नानाजन्मार्जितान्येवकामतोऽपिकृतानिच ॥२९॥ तानिसर्वाणिनश्यंतिमौसलस्नानतो
नृणाम् ॥ पुण्याहस्नानजंपुण्यंवेदानैववदन्तिच ॥ ३० ॥ केचिद्वदंतितेदेविफलमेवयथागमम् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्याश्चसर्वेनैवविदन्ति
च ॥ ३१ ॥ सामान्यदिवसस्नानसङ्कल्पंशृणुसुन्दरि ॥ पुण्यंदशगुणंचैवमौसलस्नानतःपरम् ॥ ३२ ॥ ततस्त्रिंशद्गुणंपुण्यंरविसंक्रमणे
दिने ॥ अमायाञ्चापितत्तुल्यंद्विगुणंदक्षिणायने ॥ ३३ ॥ ततोदशगुणंपुण्यंनराणामुत्तरायणे ॥ चातुर्मास्यांपौर्णमास्यामनन्तंपुण्य
मेवच ॥ ३४ ॥ अक्षयायाञ्चतत्तुल्यंनैतद्वेदेनिरूपितम् ॥ असंख्यपुण्यफलदमेतेषुस्नानदानकम् ॥ ३५ ॥ सामान्यदिवसेस्नानंध्या
नाच्छतगुणंफलम् ॥ मन्वन्तरेषुदेवेशियुगादिषुतथैवच ॥ ३६ ॥ माघस्यसितसप्तम्यांभीष्माष्टम्यांतथैवच ॥ तथाऽशोकाष्टमीति
थ्यांनवम्यांचतथाहरेः ॥ ३७॥ ततोऽपिद्विगुणंपुण्यंनन्दायांतवदुर्लभम् ॥ दशपापहरायांतुदशम्यांसुमहत्फलम् ॥ ३८ ॥ नन्दासमंच
वारुण्यांमहत्पूर्वेचतुर्गुणम् ॥ ततश्चतुर्गुणंपुण्यंद्विमहत्पूर्वकेसति ॥ ३९ ॥ पुण्यंकोटिगुणंचैवसामान्यस्नानतोभवेत् ॥ चन्द्रसूर्योपरागेषु
स्मृतंदशगुणंततः ॥ ४० ॥ पुण्येप्यर्द्धोदयेकालेततःशतगुणंफलम् ॥ सर्वेषामेवसङ्कल्पोवैष्णवानांविपर्य्ययः ॥ ४१ ॥ फलसन्धानर
हिताजीवन्मुक्ताश्चवैष्णवाः ॥ मत्प्रीतिभक्तिकामास्तेसर्वदासर्वकर्मसु ॥ ४२ ॥ गुरुवक्त्राद्विष्णुमन्त्रोयस्यकर्णेविशत्परः ॥ जीवन्मुक्तं

वैष्णवन्तंवेदाःसर्वेवदन्तिच ॥ ४३ ॥ पुरुषाणांशतंपूर्वैपैतृकञ्चपरंशतम् ॥ मातामहस्यचशतंमातरंमातृमातरम् ॥ ४४ ॥ भगिनींभ्रात
रञ्चैवभागिनेयंचमातुलम् ॥ श्वश्रूञ्चश्वशुरंचैवगुरुपत्नींगुरोःसुतम् ॥ ४५ ॥ गुरुंचज्ञानदातांरंमित्रंचसहचारिणम् ॥ भृत्यंशिष्यंतथाचे
टींप्रजाःस्वाश्रमसन्निधौ ॥ ४६ ॥ उद्धरेदात्मनासार्द्धंमन्त्रग्रहणमात्रतः ॥ मन्त्रग्रहणमात्रेणजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ ४७ ॥ तत्स्पर्श
स्पर्शनात्पूतंतीर्थंचभुविभारते ॥ तस्यैवपादरजसासद्यःपूतावसुन्धरा ॥ ४८ ॥ पादोदकस्थानमिदंतीर्थमेवभवेद्ध्रुवम् ॥ अन्नंविष्ठाजलं
मूत्रंयद्विष्णोरनिवेदितम् ॥ ४९ ॥ खादन्तिनोवैष्णवाश्चसदानैवेद्यभोजिनः ॥ विष्णोर्निवेदितान्नंचनित्यंयेभुंजतेनराः ॥ ५० ॥
पूतानिसर्वतीर्थानितेषांचस्पर्शनादहो ॥ विष्णोःपादोदकपुण्यंनित्यंयेभुञ्जतेनराः ॥ ५१ ॥ तत्पापानिपलायंतेवैनतेयादिवोरगाः ॥
तेषांदर्शनमात्रेणपूतञ्चभुवनत्रयम् ॥ ५२ ॥ विष्णोःसुदर्शनंचक्रंसंततंतांश्चरक्षति ॥ मद्गुणश्रवणाद्येचपुलकाङ्कितविग्रहाः ॥ ५३ ॥
गद्गदाःसाश्रुनेत्राश्चनरास्तेवैष्णवोत्तमाः ॥ पुत्रादपिपरःस्नेहोमयियेषांनिरन्तरम् ॥ गृहाद्याश्रमयिन्यस्तास्तेनरावैष्णवोत्तमाः ॥ ५४ ॥
आब्रह्मस्तम्बपर्य्यन्तंमत्तःसर्वंचराचरम् ॥ सर्वेषामहमेवेशइतिज्ञावैष्णवोत्तमाः ॥ ५५ ॥ असंख्यकोटिब्रह्माण्डंब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥
प्रलयेमयिलीयन्तेचेतिज्ञावैष्णवोत्तमाः ॥ ५६ ॥ तेजःस्वरूपंपरमंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ स्वेच्छामयंनिर्गुणञ्चनिरीहंप्रकृतेःपरम् ॥
॥ ५७ ॥ सर्वेप्राकृतिकामत्तआविर्भूतास्तिरोहिताः ॥ इतिजानन्तियेदेवितेनरावैष्णवोत्तमाः ॥ ५८ ॥ इत्येवमुक्त्वादेवेशोविरराम तयोः
पुरः ॥ उवाचतंत्रिपथगाभक्तिनम्रात्मकन्धरा ॥ ५९ ॥ ॥ गङ्गोवाच ॥ ॥ यामिचेद्भारतंनाथभारतीशापतःपुरा ॥ तवाज्ञया
चराजेन्द्रतपसाचैवसाम्प्रतम् ॥ ६० ॥ यानिकानिचपापानिमह्यंदास्यन्तिपापिनः ॥ तानिमेकेननश्यन्तितदुपायंवदप्रभो ॥ ६१ ॥
कतिकालंपरिमितंस्थितिर्मेतत्रभारते ॥ कदायास्यामिसर्वेशतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ६२ ॥ ममान्यद्वाञ्छितंयद्यत्सर्वंजानासिसर्व
वित् ॥ सर्वान्तरात्मन्सर्वज्ञतदुपायंवदप्रभो ॥ ६३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ जानामिवाञ्छितंगङ्गेतवसर्वंसुरेश्वरि ॥ पतिस्तेरु
द्ररूपोऽयंलवणोदोभविष्यति ॥ ६४ ॥ ममैवांशःसमुद्रश्चत्वञ्चलक्ष्मीस्वरूपिणी ॥ विदग्धायाविदग्धेनसङ्गमोगुणवान्भुवि ॥ ६५ ॥

यावत्यः सन्तिनद्यश्चभारत्याद्याश्चभारते ॥ सौभाग्यंतवतास्वेवलवणोदस्यसागरे ॥ ६६ ॥ अद्यप्रभृतिदेवेशिकलेःपञ्चसहस्रकम् ॥ वर्षं
स्थितिस्तेभारत्याभुविशापेनभारते ॥ ६७ ॥ नित्यंवारिधिनासार्द्धंकरिष्यसिरहोरतिम् ॥ त्वमेवरसिकादेवीरसिकेन्द्रेणसंयुता
॥ ६८ ॥ त्वांतोषयन्तिस्तोत्रेणभगीरथकृतेनच ॥ भारतस्थाजनाःसर्वेपूजयिष्यन्तिभक्तितः ॥ ६९ ॥ ध्यानेनकौथुमोक्तेनध्यात्वा
त्वांपूजयिष्यति ॥ यःस्तौतिप्रणमेन्नित्यंसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ ७० ॥ गङ्गागङ्गेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यो
विष्णुलोकंसगच्छति ॥ ७१ ॥ सहस्रपापिनांस्नानाद्यत्पापंतेभविष्यति ॥ मद्भक्तदर्शनेतावत्तदैवहिविनश्यति ॥ ७२ ॥
पापिनान्तुसहस्राणांशवस्पर्शेनयत्तव ॥ मन्मन्त्रोपासकस्नानात्तदघञ्चविनश्यति ॥ ७३ ॥ यत्रयत्रभवद्भक्तैर्मन्नामगुण
कीर्त्तनम् ॥ तत्रैवत्वमधिष्ठानंकरिष्यस्यघमोचनात् ॥ ७४ ॥ सार्द्धंसरिद्भिःश्रेष्ठाभिःसरस्वत्यादिभिःशुभे ॥ तच्चतीर्थंभ
वेत्सद्योयत्रमद्गुणकीर्त्तनम् ॥ ७५ ॥ यद्रेणुस्पर्शमात्रेणपूतोभवतिपातकी ॥ रेणुप्रमाणंवर्षञ्चसवैकुण्ठेवसेद्ध्रुवम् ॥ ७६ ॥
ज्ञानेनत्वयियेभक्त्यामन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ समुत्सृजन्तिप्राणांश्चतेगच्छन्तिहरेःपदम् ॥ ७७ ॥ पार्षदप्रवरास्तेचभविष्यन्तिह
रेश्चिरम् ॥ असंख्यकंप्राकृतिकंलयंद्रक्ष्यन्तितेनराः ॥ ७८ ॥ मृतस्यबहुपुण्येनतच्छवंत्वयिविन्यसेत् ॥ प्रयातिसचवैकुण्ठंयाव
दस्थ्नांस्थितिस्त्वयि ॥ ७९ ॥ कायव्यूहंततःकृत्वाभोजयित्वास्वकर्मकम् ॥ तस्मैददामिसारूप्यंतंकरोमिचपार्षदम् ॥
॥ ८० ॥ अज्ञानीत्वज्जलस्पर्शाद्यदिप्राणान्समुत्सृजेत् ॥ तस्मैददामिसारूप्यंतंकरोमिचपार्षदम् ॥ ८१ ॥ अन्यत्रवात्यजेत्प्राणां
स्त्वन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ तस्मैददामिसालोक्यमसंख्यप्रलयात्ययम् ॥ ८२ ॥ अन्यत्रवात्यजेत्प्राणान्मन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ तस्मैद
दामिसालोक्यंयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ८३ ॥ तीर्थेऽप्यतीर्थेमरणेविशेषोनास्तिकश्चन ॥ मन्मन्त्रोपासकानांचनित्यंनैवेद्यभोजिनाम् ॥
॥ ८४ ॥ पूतंकर्तुंसशक्तोहिलीलयाभुवनत्रयम् ॥ रत्नेन्द्रसारयानेनगोलोकंसप्रयातिच ॥ ८५ ॥ मद्भक्तबान्धवायेयेतेतेपुण्यधियः
शुभे ॥ तेयान्तिरत्नयानेनगोलोकञ्चसुदुर्लभम् ॥ ८६ ॥ यत्रतत्रमृतायेचज्ञानाज्ञानेनवासति ॥ जीवन्मुक्ताश्चतेपूताभक्तसन्निधिमा

त्रतः ॥ ८७ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिस्तांचतमुवाचभगीरथम् ॥ स्तुहिगङ्गामिमांभक्त्यापूजांकुरुचसाम्प्रतम् ॥ ८८ ॥ भगीरथस्तांतुष्टाव
पूजयामासभक्तितः ॥ ध्यानेनकौथुमोक्तेनस्तोत्रेणचपुनःपुनः ॥ ८९ ॥ श्रीकृष्णंप्रणनामाथपरमात्मानमीश्वरम् ॥ भगीरथश्चगङ्गां
चसोन्तर्द्धायगतोहरिः ॥ ९० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ स्तोत्रेणकेनध्यानेनकेनपूजाक्रमेणच ॥ पूजांचकारनृपतिर्वेदवेदविदांवर॥
॥ ९१ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ स्नात्वानित्यक्रियां कृत्वाधृत्वाधौतेचवाससी ॥ पादौप्रक्षाल्यचाचम्यसंयतोभक्तिपूर्वकम् ॥
॥ ९२ ॥ गणेशञ्चदिनेशञ्चवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ सम्पूजयेन्नरश्शुद्धःसोऽधिकारीचपूजने ॥ ९३ ॥ गणेशंविघ्ननाशायनिष्पापाय
दिवाकरम् ॥ वह्निंस्वशुद्धयेविष्णुंमुक्तयेपूजयेन्नरः ॥ ९४ ॥ शिवंज्ञानायतदिनांशिवांबुद्धिविवृद्धये ॥ सम्पूज्यैतल्लभेत्प्राज्ञोविपरीतमतोऽ
न्यथा ॥ ९५ ॥ दध्यावनेनतद्ध्यानंशृणुनारदतत्त्वतः ॥ ध्यानंचकौथुमोक्तंवैसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ९६ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांगङ्गां
पापप्रणाशिनीम् ॥ कृष्णविग्रहसम्भूतांकृष्णतुल्यांपरांसतीम् ॥ ९७ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ शरत्पूर्णेन्दुशतक
प्रभाजुष्टकलेवराम् ॥ ९८ ॥ ईषद्धासप्रसन्नास्यांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ नारायणप्रियांशान्तांसत्सौभाग्यसमन्विताम् ॥ ९९ ॥
बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यसंयुताम् ॥ सिन्दूरबिन्दुललितांसार्द्धंचन्दनबिन्दुभिः ॥ १०० ॥ कस्तूरीपत्रकंगण्डेनानाचित्रसम
न्वितम् ॥ पक्वबिम्बसमानैकचार्वोष्ठपुटमुत्तमम् ॥ १०१ ॥ मुक्तापंक्तिप्रभाजुष्टदन्तपंक्तिमनोहराम् ॥ सुचारुवक्रनयनांसकटाक्षम
नोरमाम् ॥ १०२ ॥ कठिनंश्रीफलाकारंस्तनयुग्मंचबिभ्रतीम् ॥ बृहच्छ्रोणींसुकठिनांरम्भास्तम्भपरिष्कृताम् ॥ १०३ ॥ स्थलपद्म
प्रभाजुष्टपादपद्मयुगंधराम् ॥ रत्नाभरणसंयुक्तंकुंकुमाक्तंसयावकम् ॥ १०४ ॥ देवेन्द्रमौलिमन्दारमकरन्दकणारुणम् ॥ सुरसिद्धमुनी
न्द्रादिदत्तार्घ्यैस्संयुतंसदा ॥ १०५ ॥ तपस्विमौलिनिकरभ्रमरश्रेणिसंयुतम् ॥ मुक्तिप्रदंमुमुक्षूणांकामिनांस्वर्गभोगदम् ॥ १०६ ॥
वरांवरेण्यांवरदांभक्तानुग्रहकातराम् ॥ श्रीविष्णोःपददात्रीञ्चभजेविष्णुपदींसतीम् ॥ १०७ ॥ इतिध्यानेनचानेनध्यात्वात्रिपथगां
शुभाम् ॥ दत्त्वासंपूजयेद्ब्रह्मन्नुपहारांश्चषोडश ॥ १०८ ॥ आसनंपाद्यमर्घ्यञ्चस्नानीयञ्चानुलेपनम् ॥ धूपंदीपञ्चनैवेद्यंताम्बूलंशीतलं

जलम् ॥ १०९ ॥ वसनंभूषणंमाल्यंगन्धमाचमनीयकम् ॥ मनोहरंसुतल्पञ्चदेयान्येतानिषोडश ॥ ११० ॥ दत्त्वाभक्त्यासं
प्रणमेत्स्तुत्वातांसंपुटाञ्जलिः ॥ संपूज्यैवंप्रकारेणसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ १११ ॥ स्तोत्रंवैकौथुमोक्तञ्चसंवादंविष्णुवेधसोः ॥ शृणुनार
दवक्ष्यामिपापघ्नञ्चसुपुण्यदम् ॥ ११२ ॥ ॥ श्रीब्रह्मोवाच ॥ ॥ श्रोतुमिच्छामिदेवेशलक्ष्मीकान्तनमःप्रभो ॥ विष्णोविष्णुपदी
स्तोत्रंपापघ्नंपुण्यकारणम् ॥ ११३ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ शिवसंगीतसंमुग्धश्रीकृष्णाङ्गद्रवोद्भवाम् ॥ राधाङ्गद्रवसम्भूतांतां
गङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ११४ ॥ याजन्मसृष्टेरादौचगोलोकेरासमण्डले ॥ सन्निधानेशङ्करस्यतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ११५ ॥ गोपैर्गो
पीभिराकीर्णेशुभेराधामहोत्सवे ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमाजातांतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ११६ ॥ कोटियोजनविस्तीर्णा दैर्घ्येलक्षगुणाततः ॥
समावृतायागोलोकंतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ११७ ॥ षष्टिलक्षैर्योजनैर्याततोदैर्घ्यंचतुर्गुणा ॥ समावृतायावैकुण्ठंतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥
॥ ११८ ॥ त्रिंशल्लक्षैर्योजनैर्याततोदैर्घ्यंचतुर्गुणा ॥ आवृताब्रह्मलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ११९ ॥ त्रिंशल्लक्षैर्योजनै
र्यादैर्घ्यंपञ्चगुणाततः ॥ आवृताशिवलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२० ॥ षड्योजनसुविस्तीर्णा दैर्घ्येदशगुणाततः ॥
मन्दाकिनीयेन्द्रलोकेतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२१ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णा दैर्घ्यंसप्तगुणाततः ॥ आवृताध्रुवलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्य
हम् ॥ १२२ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णा दैर्घ्येषड्गुणिताततः ॥ आवृताचन्द्रलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२३ ॥ योजनैःषष्टि
साहस्रैर्दैर्घ्येदशगुणाततः ॥ आवृतासूर्य्यलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२४ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णादैर्घ्यंषड्गुणिताततः ॥ आवृ
तासत्यलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२५ ॥ दशलक्षैर्योजनैर्यादैर्घ्यंपंचगुणाततः ॥ आवृतायातपोलोकंतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥
॥ १२६ ॥ सहस्रयोजनायांचदैर्घ्येसप्तगुणाततः ॥ आवृताजनलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२७ ॥ सहस्रयोजनायामदै
र्घ्येसप्तगुणाततः ॥ आवृतायाचकैलासंतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२८ ॥ पातालेयाभोगवतीविस्तीर्णादशयोजना ॥
ततोदशगुणादैर्घ्येतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२९ ॥ क्रोशैकमात्रविस्तीर्णाततःक्षीणानकुत्रचित् ॥ क्षितौचालकनन्दायातांगङ्गांप्रणमा

म्यहम् ॥ १३० ॥ सत्येयाक्षीरवर्णाचत्रेतायामिन्दुसन्निभा ॥ द्वापरेचन्दनाभाचतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १३१ ॥ जलप्रभाकलौयाच
नान्यत्रपृथिवीतले ॥ स्वर्गेचनित्यंक्षीराभातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १३२ ॥ यस्याःप्रभावअतुलःपुराणेचश्रुतौश्रुतः ॥ यापुण्यदापाप
हर्त्रीतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १३३ ॥ यत्तोयकणिकास्पर्शःपापिनांचपितामह ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंकोटिजन्मार्जितंदहेत ॥ १३४ ॥
इत्येवंकथितंब्रह्मन्गङ्गापद्यैकविंशतिम् ॥ स्तोत्ररूपंचपरमंपापघ्नंपुण्यबीजकम् ॥ १३५ ॥ नित्यंयोहिपठेद्भक्त्यासंपूज्यचसुरेश्वरीम् ॥
अश्वमेधफलंनित्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ १३६ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंभार्याहीनोलभेत्प्रियाम् ॥ रोगान्मुच्येतरोगीचबद्धोमुच्येतबन्ध
नात् ॥ १३७ ॥ अस्पष्टकीर्त्तिःसुयशामूर्खोभवतिपण्डितः ॥ यःपठेत्प्रातरुत्थायगङ्गास्तोत्रमिदंशुभम् ॥ १३८ ॥ शुभंभवेत्तुदुःस्वप्नं
गङ्गास्नानफलंलभेत् ॥ १३९ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ भगीरथोऽनयास्तुत्यास्तुत्वागङ्गांचनारद ॥ जगामतांगृहीत्वाचयत्र
नष्टाश्चसागराः ॥ १४० ॥ वैकुण्ठंतेययुस्तूर्णंगङ्गायाःस्पर्शवायुना ॥ भगीरथेनसानीतातेनभागीरथीस्मृता ॥ १४१ ॥ इत्येवंकथितं
सर्वंगङ्गोपाख्यानमुत्तमम् ॥ पुण्यदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १४२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवसङ्गीतसंमुग्धेश्रीकृष्णे
द्रवतांगते ॥ द्रवताश्चगतायाश्चराधायांकिंबभूवह ॥ १४३ ॥ तत्रस्थाश्चजनायेयेतेचकिंचक्रुरुत्तमम् ॥ एतत्सर्वंसुविस्तीर्णंप्रभोवक्तुमिहा
र्हसि ॥ १४४ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमायाश्चराधायाःसुमहोत्सवे ॥ कृष्णःसंपूज्यतांराधामवसद्रासमण्डले ॥
॥ १४५ ॥ कृष्णेनपूजितांतान्तुसंपूज्याहृतमानसाः ॥ ऊचुर्ब्रह्मादयः सर्वेऋषयःसनकादयः ॥ १४६ ॥ एतस्मिन्नन्तरेकृष्णसंगीतश्च
सरस्वती ॥ जगौसुन्दरतानेनवीणयाचमनोहरम् ॥ १४७ ॥ तुष्टोब्रह्माददौतस्यैमहारत्नाढ्यमालिकाम् ॥ शिरोमणीन्द्रसारश्चसर्व
ब्रह्माण्डदुर्लभम् ॥ १४८ ॥ कृष्णःकौस्तुभरत्नश्चसर्वरत्नात्परंवरम् ॥ अमूल्यरत्नखचितंहारसारश्चराधिका ॥ १४९ ॥ नारायणश्च
भगवान्वनमालांमनोहराम् ॥ अमूल्यरत्नकलितंलक्ष्मीर्मकरकुण्डलम् ॥ १५० ॥ विष्णुमायाभगवतीमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ दुर्गा
नारायणीशानीविष्णुभक्तिंसुदुर्लभाम् ॥ १५१ ॥ धर्मबुद्धिश्चधर्मस्तुयशश्चविपुलंभवे ॥ वह्निशुद्धांशुकंवह्निर्वायुश्चमणिनूपुरम् ॥१५२॥

एतस्मिन्नंतरेशम्भुर्ब्रह्मणाप्रेरितोमुहुः ॥ जगौश्रीकृष्णसंगीतंरासोल्लाससमन्वितम् ॥ १५३ ॥ मूर्च्छांप्रापुःसुराःसर्वेचित्रपुत्तलिका
यथा ॥ क्षणेनचेतनांप्राप्यदद्दशूरासमण्डलम् ॥ १५४ ॥ स्थलंसर्वंजलाकीर्णंहीनराधाहरिंतथा ॥ अत्युच्चैरुरुदुःसर्वेगोपागोप्यःसुरा
द्विजाः ॥ १५५ ॥ ध्यानेनधाताबुबुधेसर्वमेतदभीप्सितम् ॥ गतश्चराधयासार्द्धंश्रीकृष्णोद्रवतामिति ॥ १५६ ॥ ततोब्रह्मादयःसर्वे
तुष्टुवुःपरमेश्वरम् ॥ स्वमूर्त्तिंदर्शयविभोवाञ्छितंवरमेवनः ॥ १५७ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रवाग्बभूवाशरीरिणी ॥ तामेवशुश्रुवुःसर्वेसुव्यक्तां
मधुरांशुभाम् ॥ १५८ ॥ सर्वात्माहमियंशक्तिर्भक्तानुग्रहविग्रहा ॥ ममाप्यस्याश्चदेहेनचकिमावयोः ॥ १५९ ॥ मनवोमानवाः
सर्वेमुनयश्चैववैष्णवाः ॥ मन्मन्त्रपूतामांद्रष्टुमागमिष्यन्तिमत्पदम् ॥ १६० ॥ मूर्त्तिंद्रष्टुश्चसुव्यग्रायूयंयदिसुरेश्वराः ॥ करोतिशम्भुस्त
त्रैवमदीयंवाक्यपालनम् ॥ १६१ ॥ स्वयंविधातात्वंब्रह्मन्नाज्ञांकुरुजगद्गुरो ॥ कर्त्तुंशास्त्रविशेषञ्चवेदांगसुमनोहरम् ॥ १६२ ॥ अपूर्व
मन्त्रनिकरैःसर्वाभीष्टफलप्रदैः ॥ स्तोत्रैश्चकवचैर्ध्यानैर्युतंपूजाविधिक्रमैः ॥ १६३ ॥ मन्मन्त्रंकवचंस्तोत्रंकृत्वायत्नेनगोपय ॥ भवन्ति
विमुखायेनजनानांयत्करिष्यति ॥ १६४ ॥ सहस्रेषुशतेष्वेकोमन्मन्त्रोपासकोभवेत् ॥ तेनेजनामन्त्रपूताश्चागमिष्यंतिमत्पदम् ॥
॥ १६५ ॥ अन्यथाचभविष्यन्तिसर्वेगोलोकवासिनः ॥ निष्फलंभवितासर्वंब्रह्माण्डञ्चैववेधसः ॥ १६६ ॥ जनाःपञ्चप्रकाराश्च
युक्ताःस्रष्टुर्भवेभवे ॥ पृथिवीवासिनःकेचित्केचित्स्वर्गनिवासिनः ॥ १६७ ॥ अधोनिवासिनःकेचिद्ब्रह्मलोकनिवासिनः ॥ केचिद्वा
वैष्णवाःकेचिन्ममलोकनिवासिनः ॥ १६८ ॥ इदंकर्तुंमहादेवःकरोतुसुरसंसदि ॥ प्रतिज्ञांसुदृढांसद्यस्ततोमूर्तिञ्चपश्यसि ॥ १६९ ॥
इत्येवमुक्त्वागगनेविरराम्सनातनः ॥ तद्दृष्ट्वाचजगन्नाथस्तमुवाचशिवंमुदा ॥ १७० ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाज्ञानेशोज्ञानिनांवरः ॥
गङ्गातोयंकरेधृत्वास्वीचकारवचस्तुसः ॥ १७१ ॥ संयुक्तंविष्णुमायाद्यैर्मन्त्राद्यैःशास्त्रमुत्तमम् ॥ वेदसारंकरिष्यामिकृष्णाज्ञापाल
नायच ॥ १७२ ॥ गङ्गातोयमुपस्पृश्यमिथ्यायदिवदेज्जनः ॥ सयातिकालसूत्रञ्चयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ १७३ ॥ इत्युक्तेशङ्करेब्रह्मन्गो
लोकेसुरसंसदि ॥ आविर्बभूवश्रीकृष्णोराधयासहतत्परः ॥ १७४ ॥ तेतंदृष्ट्वाचसंहृष्टाःसंस्तूयपुरुषोत्तमम् ॥ परमानन्दपूर्णाश्चचक्रुश्च

पुनरुत्सवम् ॥ १७५ ॥ कालेनशम्भुर्भगवान्छास्त्रदीपंचकारसः ॥ इत्येवंकथितंसर्वंसुगोप्यञ्चसुदुर्लभम् ॥ १७६ ॥ साचैवंद्रवरूपा
यागङ्गागोलोकसम्भवा ॥ राधाकृष्णाङ्गसम्भूताभुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ १७७ ॥ स्थानेस्थानेस्थापितासाकृष्णेनपरमात्मना ॥ कृष्ण
स्वरूपापरमासर्वब्रह्माण्डपूजिता ॥ १७८ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तमहापुराणेनारदनारायणसंवादेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेगङ्गोपाख्यानंनाम
दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कलेःपञ्चसहस्रेसासमतीतेसुरेश्वरी ॥ क्वगतासामहाभागातन्मेव्या
ख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ भारतंभारतीशापात्समागत्येश्वरेच्छया ॥ जगामतञ्चवैकुण्ठंशापान्तेपुनरेवसा
॥ २ ॥ भारतंभारतीत्यक्त्वाचागमत्तद्धरेःपदम् ॥ पद्मावतीचशापान्तेगङ्गायाश्चैवनारद ॥ ३ ॥ गङ्गासरस्वतीलक्ष्मीश्चैतास्तिस्रः
प्रियाहरेः ॥ तुलसीसहिताब्रह्मंश्चतस्रःकीर्त्तिताःश्रुतौ ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ हेतुनाकेनदेवीवैविष्णुपादाब्जसंभवा ॥ धातुः
मंडलुस्थाचशङ्करस्यशिरोगता ॥ ५ ॥ बभूवसामुनिश्रेष्ठगङ्गानारायणप्रिया ॥ अहोकेनप्रकारेणतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ६ ॥
॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ पुराबभूवगोलोकेसागङ्गाद्रवरूपिणी ॥ राधाकृष्णाङ्गसम्भूतातदंशातत्स्वरूपिणी ॥ ७ ॥ द्रवाधि
ष्ठातृरूपायारूपेणाप्रतिमाभुवि ॥ नवयौवनसम्पन्नारत्नाभरणभूषिता ॥ ८ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मास्यासस्मितासुमनोहरा ॥ तप्तकाञ्चन
वर्णाभाशरच्चन्द्रसमप्रभा ॥ ९ ॥ स्निग्धप्रभातिसुस्निग्धाशुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥ सुपीनकठिनश्रोणीसुनितम्बयुगंवरम् ॥ १० ॥ पीनो
न्नतंसुकठिनंस्तनयुग्मंसुवर्तुलम् ॥ सुचारुनेत्रयुगलंसुकटाक्षंसुवक्रिमम् ॥ ११ ॥ वक्रिमंकबरीभारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥ सिन्दूरबि
न्दुललितंसार्द्धंचन्दनबिन्दुभिः ॥ १२ ॥ कस्तूरीपत्रिकायुक्तंगण्डयुग्मंमनोहरम् ॥ बन्धूककुसुमाकारमधरोष्ठञ्चसुंदरम् ॥ १३ ॥ पक्व
दाडिमबीजाभदन्तपंक्तिसमुज्ज्वलाम् ॥ वाससीवह्निशुद्धेचनीवीयुक्तेचबिभ्रती ॥ १४ ॥ सासकामाकृष्णपार्श्वेसमुत्तस्थेसुलज्जिता ॥
पद्मपत्रसमानाभ्यांलोचनाभ्यांविभोर्मुखम् ॥ १५ ॥ निमेषरहिताभ्याञ्चपिबन्तीसततंमुदा ॥ प्रफुल्लवदनाहर्षान्नवसङ्गमलालसा ॥ १६ ॥
मूर्च्छिताप्रभुरूपेणपुलकाङ्कितविग्रहा ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रविद्यमानाचराधिका ॥ १७ ॥ गोपीत्रिंशत्कोटियुक्ताकोटिचन्द्रसमप्रभा ॥

कोपेनरक्तपद्मास्यारक्तपङ्कजलोचना ॥ १८ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभामत्तवारणगामिनी ॥ अमूल्यरत्नखचितनानाभरणभूषिता ॥ १९ ॥
माणिक्यखचितंहारममूल्यंवह्निशौचकम् ॥ पीताभवस्त्रयुगलंनीवीयुक्तञ्चबिभ्रती ॥ २० ॥ स्थलपद्मप्रभाजुष्टंकोमलञ्चसुरञ्जितम् ॥
कृष्णदत्तार्घ्यसंयुक्तंविन्यस्यन्तीपदाम्बुजम् ॥ २१ ॥ रत्नेन्द्रराजखचितविमानादवरुह्यच ॥ सेव्यमानाचसखिभिःश्वेतचामरवायुना
॥ २२ ॥ कस्तूरीबिन्दुतिलकंचन्दनेन्दुसमन्वितम् ॥ दीप्तदीपप्रभाकारंसिन्दूरारुणसुन्दरम् ॥ २३ ॥ दधतीभालमध्येचसीमन्ताध
स्तदुज्ज्वलम् ॥ पारिजातप्रसूनादिमालायुक्तंसुवक्रिमम् ॥ २४ ॥ सुचारुकबरीभारंकम्पयन्तीचकम्पिता ॥ सुचारुनासासंयुक्तमोष्ठं
कम्पयतीरुषा ॥ २५ ॥ गत्वातस्थौकृष्णपार्श्वेरत्नसिंहासनेवरे ॥ सखीनाञ्चसमूहैश्चपरिपूर्णाविभोःसभा ॥ २६ ॥ ताञ्चदृष्ट्वासमुत्तस्थौ
कृष्णःसादरमच्युतः ॥ संभाष्यमधुरालापैःसस्मितश्चससंभ्रमः ॥ २७ ॥ प्रणेमुरभिसंत्रस्तागोपानम्रात्मकन्धराः ॥ तुष्टुवुस्तेचभक्त्या
तंतुष्टावपरमेश्वरम् ॥ २८ ॥ उत्थायगङ्गासहसासम्भाषांचचकारसा ॥ कुशलंपरिपप्रच्छभीतातिविनयेनच ॥ २९ ॥ नम्रभाव
स्थितात्रस्ताशुष्ककण्ठौष्ठतालुका ॥ ध्यानेनशरणापन्नाश्रीकृष्णचरणाम्बुजे ॥ ३० ॥ तद्धृत्पद्मेस्थितःकृष्णोभीतायैचाभयंददौ ॥
बभूवस्थिरचित्तासासर्वेश्वरवरेणच ॥ ३१ ॥ ऊर्ध्वेसिंहासनस्थांचराधांगङ्गाददर्शसा ॥ सुस्निग्धांसुखदृश्यांचज्वलन्तींब्रह्मतेजसा
॥ ३२ ॥ असंख्यब्रह्मणामाद्यांचादिसृष्टिंसनातनीम् ॥ यथाद्वादशवर्षीयांकन्याञ्चनवयौवनाम् ॥ ३३ ॥ विश्ववृन्देनिरुपमांरूपेण
चगुणेनच ॥ शान्तांकान्तामनन्तान्तामाद्यन्तरहितांसतीम् ॥३४॥ शुभांसुभद्रांसुभगांस्वामिसौभाग्यसंयुताम् ॥ सौन्दर्य्यसुन्दरींश्रे
ष्ठांसुन्दरीष्वखिलासुच ॥ ३५ ॥ कृष्णार्द्धाङ्गींकृष्णसमांतेजसावयसात्विषा ॥ पूजिताञ्चमहालक्ष्मींमहालक्ष्मीश्वरेणच ॥३६॥ प्रच्छा
द्यमानांप्रभयासभामीशस्यसुप्रभाम् ॥ सखीदत्तंचताम्बूलंगृह्णतीमन्यदुर्लभम् ॥ ३७ ॥ अजन्यांसर्वजननींधन्यांमान्याञ्चमानिनीम् ॥
कृष्णप्राणाधिदेवीञ्चप्राणप्रियतमांरमाम् ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वारासेश्वरींतृप्तिंनजगामसुरेश्वरी ॥ निमेषरहिताभ्यांचलोचनाभ्यांपपौचताम् ॥
॥ ३९ ॥ एतस्मिन्नन्तरेराधाजगदीशमुवाचसा ॥ वाचामधुरयाशान्ताविनीतासस्मितामुने ॥ ४० ॥ ॥ राधिकोवाच ॥ ॥

केयंप्राणेशकल्याणीसस्मितात्वन्मुखाम्बुजम् ॥ पश्यन्तीसततंपार्श्वेसकामारक्तलोचना ॥ ४१ ॥ मूर्च्छांप्राप्नोतिरूपेणपुलकाङ्कितविग्रहा ॥ वस्त्रेणमुखमाच्छाद्यनिरीक्षन्तीपुनःपुनः ॥ ४२ ॥ त्वञ्चापिमांसन्निरीक्ष्यसकामःसस्मितःसदा ॥ मयिजीवतिगोलोकेभूताद्वृत्तिरीदृशी ॥ ४३ ॥ त्वमेवचैवंदुर्वृत्तंवारंवारंकरोषिच ॥ क्षमांकरोमिनेप्रेम्णास्त्रीजातिःस्निग्धमानसा ॥ ४४ ॥ संगृह्येमांप्रियामिष्टांगोलोकाद्गच्छलम्पट ॥ अन्यथानहितेभद्रंभविष्यतिसुरेश्वर ॥ ४५ ॥ दृष्टस्त्वंविरजायुक्तोमयाचन्दनकानने ॥ क्षमाकृतामयापूर्वंसखीनांवचनादहो ॥ ४६ ॥ त्वयामच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंपुरा ॥ देहंसन्त्यज्यविरजानदीरूपाबभूवसा ॥४७॥ कोटियोजनविस्तीर्णाततोदैर्घ्येचतुर्गुणा ॥ अद्यापिविद्यमानासातवसत्कीर्तिरूपिणी ॥४८॥ गृहंमयिगतायाञ्चपुनर्गत्वातदन्तिकम् ॥ उच्चैरुरोदिषिविरजेविरजेचेतिसंस्मरन् ॥४९॥ नदातोयात्समुत्थायसायोगात्सिद्धयोगिनी ॥ सालङ्कारामूर्तिमतीददौतुभ्यञ्चदर्शनम् ॥५०॥ ततस्ताञ्चसमाश्लिष्यवीर्याधानंकृतंत्वया ॥ ततोबभूवुस्तस्याश्चसमुद्राःसप्तचैवहि ॥ ५१ ॥ दृष्टस्त्वंशोभयागोप्यायुक्तश्चम्पककानने ॥ सद्योमच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ ५२ ॥ शोभादेहंपरित्यज्यप्राविशच्चन्द्रमण्डलम् ॥ ततस्तस्याःशरीरञ्चस्निग्धंतेजोबभूवह ॥५३॥ संविभज्यत्वयादत्तंहृदयेनविदूयता ॥ रत्नायकिञ्चित्स्वर्णायकिञ्चिन्मनिवरायच ॥ ५४ ॥ किञ्चित्स्त्रीणांमुखाब्जेभ्यःकिञ्चिद्राज्ञेचकिञ्चन ॥ किञ्चित्प्रकृष्टवस्त्रेभ्योरौप्येभ्यश्चापिकिञ्चन ॥५५॥ किञ्चिच्चन्दनपङ्केभ्यस्तोयेभ्यश्चापिकिञ्चन ॥ किञ्चित्किसलयेभ्यश्चपुष्पेभ्यश्चापिकिंचन ॥ ५६ ॥ किञ्चित्फलेभ्यःसस्येभ्यःसुपक्वेभ्यश्चकिञ्चन ॥ नृपदेवगृहेभ्यश्चसंस्कृतेभ्यश्चकिंचन ॥ ५७ ॥ दृष्टस्त्वंप्रभयागोप्यायुक्तोवृन्दावनेवने ॥ सद्योमच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ ५८ ॥ प्रभादेहंपरित्यज्यप्राविशत्सूर्यमण्डलम् ॥ ततस्तस्याःशरीरंचतीक्ष्णंतेजोबभूवह ॥ ५९ ॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाचरुदतापुरा ॥ विभज्यचक्षुषोर्दत्तंलज्जयातद्भयेनच ॥ ६० ॥ हुताशनायकिंचिच्चनृपेभ्यश्चापिकिंचन ॥ किंचित्पुरुषसंघेभ्योदेवेभ्यश्चापिकिंचन ॥ ६१ ॥ किंचिद्दस्युगणेभ्यश्चनागेभ्यश्चापिकिंचन ॥ ब्राह्मणेभ्योमुनिभ्यश्चतपस्विभ्यश्चकिंचन ॥६२॥ स्त्रीभ्यःसौभाग्ययुक्ताभ्योयशस्विभ्यश्चकिंचन ॥ तच्चदत्त्वाचसर्वेभ्यःपूर्वंरोदितुमुद्यतः ॥६३॥

शान्त्यागोप्यायुतस्त्वंचदृष्टोवैरासमण्डले ॥ वसन्तेपुष्पशय्यायांमाल्यवांश्चन्दनोक्षितः ॥ ६४ ॥ रत्नप्रदीपैर्युक्तश्चरत्ननिर्मि
तमन्दिरे ॥ रत्नभूषणभूषाढ्योरत्नभूषितयासह ॥ ६५ ॥ त्वयादत्तंचताम्बूलंभुक्तवत्यैसुवासितम् ॥ तयादत्तश्चताम्बूलंभुक्तवांस्त्वंपुरा
विभो ॥ ६६ ॥ सद्योमच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ शान्तिर्देहंपरित्यज्यभियालीनात्वयिप्रभो ॥ ६७ ॥ ततस्तस्याःशरीरंच
गुणश्रेष्ठंबभूवह ॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाचरुदतापुरा ॥६८ ॥ विश्वेविषयिणेकिंचित्सत्त्वरूपायविष्णवे ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायैकिंचि
ल्लक्ष्म्यैपुराविभो ॥ ६९ ॥ त्वन्मन्त्रोपासकेभ्यश्चवैष्णवेभ्यश्चकिंचन ॥ तपस्विभ्यश्चधर्मायधर्मिष्ठेभ्यश्चकिंचन ॥ ७० ॥ मयापूर्वंहि
दृष्टस्त्वंगोप्याचक्षमयासह ॥ सुवेषवान्माल्यवांश्चगन्धचन्दनसंयुतः ॥ ७१ ॥ रत्नभूषितयाचारुचन्दनोक्षितयातया ॥ सुखेनमूर्छि
तस्तल्पेपुष्पचन्दनसंयुते ॥ ७२ ॥ श्लिष्टोऽभून्निद्रयासद्यः सुखेननवसङ्गमात् ॥ मयाप्रबोधितौसाचभवांश्चस्मरणंकुरु ॥ ७३ ॥
गृहीतंपीतवस्त्रंतेमुरलीचमनोहरा ॥ वनमालाकौस्तुभश्चाप्यमूल्यंरत्नकुण्डलम् ॥ ७४ ॥ पश्चात्प्रदत्तंप्रेम्णाचसखीनांवचनादहो ॥
लज्जयाकृष्णवर्णोऽभूदद्यापिचभवान्प्रभो ॥ ७५ ॥ क्षमादेहंपरित्यज्यलज्जयापृथिवींगता ॥ ततस्तस्याःशरीरंचगुणश्रेष्ठंबभूवह ॥
॥ ७६ ॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाचरुदतापुरा ॥ किंचिद्दत्तंविष्णवेचवैष्णवेभ्यश्चकिंचन ॥ ७७ ॥ धर्मिष्ठेभ्यश्चधर्मायदुर्बलेभ्यश्च
किंचन ॥ तपस्विभ्योऽपिदेवेभ्यः पंडितेभ्यश्चकिंचन ॥ ७८ ॥ एतत्तेकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ त्वद्गुणंबहुविस्तारंजा
नामिचपरंप्रभो ॥ ७९ ॥ इत्येवमुक्त्वासाराधारक्तपंकजलोचना ॥ गङ्गांवक्तुंसमारेभेनम्रास्यांलज्जितांसतीम् ॥ ८० ॥ गङ्गा
रहस्यंयोगेनज्ञात्वावैसिद्धयोगिनी ॥ तिरोभूयसभामध्यात्स्वजलंप्रविवेशसा ॥ ८१ ॥ राधायोगेनविज्ञायसर्वत्रावस्थितांच
ताम् ॥ पानंकर्त्तुंसमारेभेगण्डूषान्सिद्धयोगिनी ॥ ८२ ॥ गङ्गारहस्यंयोगेनज्ञात्वावैसिद्धयोगिनी ॥ श्रीकृष्णचरणाम्भोजं
परमंशरणंययौ ॥ ८३ ॥ गोलोकंचैववैकुण्ठंब्रह्मलोकादिकंतथा ॥ ददर्शराधासर्वत्रनैवगङ्गांददर्शसा ॥ ८४ ॥ सर्वतोजल
शून्यंचशुष्कपङ्कजगोलकम् ॥ जलजन्तुसमूहैश्चमृतदेहैःसमन्वितम् ॥ ८५ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवानन्तधर्मेन्द्रेन्दुदिवाकराः ॥ मनवोमा

नवाःसर्वेदेवाःसिद्धास्तपस्विनः ॥ ८६ ॥ गोलोकंचसमाजग्मुःशुष्ककण्ठौष्ठतालुकाः ॥ सर्वेप्रणेमुर्गोविन्दंसर्वेशंप्रकृतेःपरम् ॥ ८७ ॥
वरंवरेण्यंवरदंवरिष्ठंवरकारणम् ॥ वरेशंचवराहँचसर्वेपांप्रवरंप्रभुम् ॥ ८८ ॥ निरीहंचनिराकारंनिर्लिप्तंचनिराश्रयम् ॥ निर्गुण
चनिरुत्साहंनिर्व्यूहंचनिरञ्जनम् ॥ ८९ ॥ स्वेच्छामयंचसाकारंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ सत्यस्वरूपंसत्येशंसाक्षिरूपंसनातनम् ॥
॥ ९० ॥ परंपरेशंपरमंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ प्रणम्यतुष्टुवुःसर्वेभक्तिनम्रात्मकन्धराः ॥ ९१ ॥ सगद्गदाःसाश्रुनेत्राःपुलकाङ्कितवि
ग्रहाः ॥ सर्वेसंस्तूयसर्वेशंभगवन्तंपरंहरिम् ॥ ९२ ॥ ज्योतिर्मयंपरंब्रह्मसर्वकारणकारणम् ॥ अमूल्यरत्नखचितचित्रसिंहासनस्थितम्
॥ ९३ ॥ सेव्यमानश्चगोपालैःश्वेतचामरवायुना ॥ गोपालिकानृत्यगीतंपश्यन्तंसस्मितंमुदा ॥ ९४ ॥ वल्गुवेपैःपरिवृतंगोपैश्चशतकोटि
भिः ॥ चन्दनोक्षितसर्वांगंरत्नभूषणभूषितम् ॥ ९५ ॥ नवीननीरदश्यामंकिशोरंपीतवाससम् ॥ यथाद्वादशवर्षीयंबालंगोपालरूपिणम् ॥
॥ ९६ ॥ कोटिचन्द्रप्रभाजुष्टपुष्टश्रीयुक्तविग्रहम् ॥ स्वतेजसापरिवृतंसुसाहश्यंमनोहरम् ॥ ९७ ॥ कोटिकन्दर्पसौन्दर्य्यलीलालाव
ण्यविग्रहम् ॥ दृश्यमानश्चगोपीभिःसस्मिताभिश्चसन्ततम् ॥ ९८ ॥ भूषणैर्भूपिताभिश्चमहारत्नविनिर्मितैः ॥ पिबन्तीभिर्लोचना
भ्यांमुखचन्द्रंप्रभोर्मुदा ॥ ९९ ॥ प्राणाधिकप्रियतमाराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥ तयाप्रदत्तंताम्बूलंभुक्तवन्तंसुवासितम् ॥ परिपूर्ण
तमंरासेददृशुःसर्वतःसुराः ॥ १०० ॥ मुनयोमानवाःसिद्धास्तपसाचतपस्विनः ॥ प्रहृष्टमानसाःसर्वेजग्मुःपरमविस्मयम् ॥ १०१ ॥
परस्परंसमालोच्यतेतमूचुश्चतुर्मुखम् ॥ निवेदितुंजगन्नाथंस्वाभिप्रायमभीप्सितम् ॥ १०२ ॥ ब्रह्मातद्वचनंश्रुत्वास्थितंविष्णोस्तु
दक्षिणे ॥ वामतोवामदेवस्यचागमत्कृष्णमुत्तमम् ॥ १०३ ॥ परमानन्दयुक्तश्चपरमान्दरूपकम् ॥ सर्वंकृष्णमयंधाताचापश्यद्रासम
ण्डले ॥ १०४ ॥ सर्वंसमानवेषश्चसमानासनसंस्थितम् ॥ १०५ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंवनमालाविभूपितम् ॥ मयूरपुच्छचूडश्चकौ
स्तुभेनविराजितम् ॥ १०६ ॥ अतीवकमनीयश्चसुन्दरंशान्तविग्रहम् ॥ गुणभूषणरूपेणतेजसावयसात्विपा ॥ १०७ ॥ वाससायशसा
कृत्यामूर्त्यासुन्दरयासमम् ॥ परिपूर्णतमंसर्वंसर्वैश्वर्य्यसमन्वितम् ॥ १०८ ॥ कःसेव्यस्सेवकोवेतिदृष्ट्वानिर्वक्तुमक्षमः ॥ क्षणंतेजः

स्वरूपञ्चरूपराशियुतंक्षणम् ॥ १०९ ॥ एकमेवक्षणंकृष्णंराधयासहितंपरम् ॥ प्रत्येकासनसंस्थश्चतयाचसहितंक्षणम् ॥ ११० ॥
राधारूपधरंकृष्णंकृष्णरूपकलत्रकम् ॥ किंस्त्रीरूपञ्चपुंरूपंविधाताध्यातुमक्षमः ॥ १११ ॥ हृत्पद्मस्थश्चश्रीकृष्णंधाताध्यानेनचेतसा॥
चकारस्तवनंभक्त्याप्रणम्याथत्वनेकधा ॥ ११२ ॥ ततःसचक्षुरुन्मील्यपुनश्चतदनुज्ञया ॥ अपश्यत्कृष्णमेकञ्चराधावक्षःस्थलस्थितम्
॥ ११३ ॥ स्वपार्षदैःपरिवृतंगोपीमण्डलमण्डितम् ॥ पुनःप्रणेमुस्तंदृष्ट्वातुष्टुवुश्चपुनश्चते ॥ ११४ ॥ विज्ञायतदभिप्रायंतानुवाचसुरे
श्वरः ॥ सर्वात्मासर्वयज्ञेशःसर्वेशःसर्वभावनः ॥ ११५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ आगच्छकुशलंब्रह्मन्नागच्छकमलापते ॥ इहागच्छ
महादेवशश्वत्कुशलमस्तुवः ॥ ११६ ॥ आगताःस्थमहाभागागङ्गानयनकारणात् ॥ गङ्गामच्चरणाम्भोजेभयेनशरणंगता ॥ ११७ ॥
राधेमांपातुमिच्छन्तीदृष्ट्वामत्सन्निधानतः ॥ दास्यामीमांवहिःकृत्वायूयंकुरुतनिर्भयाम् ॥ ११८ ॥ श्रीकृष्णस्यवचःश्रुत्वासस्मितः
कमलोद्भवः ॥ तुष्टावसर्वाराध्यान्तांराधांश्रीकृष्णपूजिताम् ॥ ११९ ॥ वक्त्रैश्चतुर्भिःसंस्तूयभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ धाताचतुर्णांवेदाना
मुवाचचतुराननः ॥ १२० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ गङ्गात्वदङ्गसम्भूताप्रभोर्वैरासमण्डले ॥ द्रवरूपाचसाजातामुग्धयाशङ्करस्वरात्
॥ १२१ ॥ कृष्णांशाचत्वदंशाचत्वत्कन्यासदृशीप्रिया ॥ तन्मन्त्रग्रहणंकृत्वाकरोतुतवपूजनम् ॥ १२२ ॥ भविष्यतिपतिस्तस्या
वैकुण्ठेचचतुर्भुजः ॥ भूगतायाःकलायाश्चलवणोदश्चवारिधिः ॥ १२३ ॥ गोलोकस्थाचयाराधासर्वत्रस्थातथात्मिका ॥ तदात्मिका
त्वंदेवेशिसर्वदाचतवात्मजा ॥ १२४ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वास्वीचकारचसस्मिता ॥ वहिर्बभूवसाकृष्णपादांगुष्ठनखाग्रतः ॥ १२५ ॥
तत्रैवसंवृताशान्तातस्थौतेषाञ्चमध्यतः ॥ उवासतोयादुत्थायतदधिष्ठातृदेवता ॥ ॥ १२६ ॥ तत्तोयंब्रह्मणाकिंचित्स्थापितञ्चकम
ण्डलौ ॥ किंचिद्दधारशिरसिचन्द्रार्द्धंचन्द्रशेखरः ॥ १२७ ॥ गङ्गायैराधिकामन्त्रंप्रददौकमलोद्भवः ॥ तत्स्तोत्रंकवचंपूजा
विधानंध्यानमेवच ॥ १२८ ॥ सर्वंतत्सामवेदोक्तंपुरश्चर्य्याक्रमंतथा ॥ गङ्गातामेवसंपूज्यवैकुण्ठंप्रययौसती ॥ १२९ ॥ लक्ष्मीः
सरस्वतीगङ्गातुलसीविश्वपावनी ॥ एतानारायणस्यैवचतस्रोयोषितोमुने ॥ १३० ॥ अथतंसस्मितःकृष्णोब्रह्माणंसमुवाचह ॥

सर्वकालस्यवृत्तान्तंदुर्बोध्यमविपश्चिताम् ॥ १३१ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ गृहाणगङ्गांहेब्रह्मन्हेविष्णोहेमहेश्वर ॥ शृणुकाल
स्यवृत्तान्तंयदतीतंनिशामय ॥ १३२ ॥ यूयंचयेऽन्यदेवाश्चमुनयोमनवस्तथा ॥ सिद्धास्तपस्विनश्चैवयेयेऽत्रैवसमागताः ॥
॥ १३३ ॥ तेतेजीवन्तिगोलोकेकालचक्रविवर्जिते ॥ जलप्लुतंसर्वविश्वमागतंप्राकृतेलये ॥ १३४ ॥ ब्रह्माद्यायेऽन्यविश्व
स्थास्तेलीनाअधुनामयि ॥ वैकुण्ठंचविनासर्वंसजलंपश्यपद्मज ॥ १३५ ॥ गत्वासृष्टिंकुरुपुनर्ब्रह्मलोकादिकंपरम् ॥ सब्रह्माण्डं
विरचयपश्चाद्गङ्गाचयास्यति ॥ १३६ ॥ एवमन्येषुविश्वेषुसृष्ट्वाब्रह्मादिकंपुनः ॥ करोम्यहंपुनःसृष्टिंगच्छशीघ्रंसुरैःसह ॥ १३७ ॥
मच्चक्षुषोर्निमेषेणब्रह्मणःपतनंभवेत् ॥ गताःकतिविधास्तेचभविष्यन्तिचवेधसः ॥ १३८ ॥ इत्युक्त्वाराधिकानाथोजगामान्तः
पुरंमुने ॥ देवागत्वापुनःसृष्टिंचक्रुरेवप्रयत्नतः ॥ १३९ ॥ गोलोकेचस्थितागङ्गावैकुण्ठेशिवलोकके ॥ ब्रह्मलोकेतथान्यत्रयत्रतत्र
पुरास्थिता ॥ १४० ॥ तत्रैवसागतागङ्गाचाज्ञयापरमात्मनः ॥ निर्गताविष्णुपादाब्जात्तेनविष्णुपदीस्मृता ॥ १४१ ॥ इत्येवं
कथितंसर्वंगंगोपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १४२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृति
खण्डेनारदनारायणसंवादेगङ्गोपाख्यानेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगङ्गातुलसीलोकपावनी ॥
एतानारायणस्यैवचतस्रश्चप्रियाइति ॥ १ ॥ सङ्गाजगामवैकुण्ठमिदमेवश्रुतंमया ॥ कथंसातस्यपत्नीचबभूवब्रूहिकेशव ॥ २ ॥
॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ गङ्गाजगामवैकुण्ठंतत्पश्चाच्चजगतोविधिः ॥ गत्वोवाचतयासार्द्धंप्रणम्यजगदीश्वरम् ॥ ३ ॥ ॥ ब्रह्मो
वाच ॥ ॥ राधाकृष्णाङ्गसंभूतायादेवीद्रवरूपिणी ॥ तदधिष्ठातृदेवीयंरूपेणाप्रतिमाभुवि ॥ ४ ॥ नवयौवनसम्पन्नासुशीलासुन्दरी
वरा ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचक्रोधाहङ्कारवर्जिता ॥ ५ ॥ यदङ्गसम्भवानान्यंवृणोतीयंचतंविना ॥ तत्रापिमानिनीराधामहातेजस्विनी
वरा ॥ ६ ॥ समुद्यतापातुमिमांभीतेयंबुद्धिपूर्वकम् ॥ विवेशचरणाम्भोजेकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ७ ॥ सर्वंविशुष्कंगोलोकंदृष्ट्वाहमगमं
तदा ॥ गोलोकंयत्रकृष्णश्चसर्ववृत्तान्तलब्धये ॥ ८ ॥ सर्वान्तरात्मासर्वेषांज्ञात्वाभिप्रायमेवच ॥ बहिश्चकारगङ्गांचपादांगुष्ठनखा

ग्रतः ॥ ९ ॥ दत्त्वास्यैराधिकामन्त्रंपूरयित्वाचगोलकम् ॥ संप्रणम्यचराधेशंगृहीत्वात्रागमंविभो ॥ १० ॥ गान्धर्वेणविवाहेनगृहाणेमां
सुरेश्वरीम् ॥ सुरेश्वरस्त्वंरसिकोरसिकांरसभावनः ॥ ११ ॥ पुंरत्नंपुंसुदेवेषुस्त्रीरत्नंस्त्रीष्वियंसती ॥ विदग्धायाविदग्धेनसङ्गमोगुणवा
न्भवेत् ॥ १२ ॥ उपस्थितांचयःकन्यांनगृह्णातिमदेनच ॥ तंविहायमहालक्ष्मीरुष्टायातिनसंशयः ॥ १३ ॥ योभवेत्पंडितःसोऽपिप्र
कृतिंनावमन्यते ॥ सर्वेप्राकृतिकाःपुंसःकामिन्यःप्रकृतेःकलाः ॥ १४ ॥ त्वमेवभगवानाद्योनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ अर्द्धांगोद्विभुजःकृष्णो
ऽप्यर्द्धांगेनचतुर्भुजः ॥ १५ ॥ कृष्णवामाङ्गसम्भूतापरमाराधिकापुरा ॥ दक्षिणाङ्गात्स्वयंसाचवामाङ्गात्कमलायथा ॥ १६ ॥ तेनत्वां
सावृणोत्येवयतस्त्वद्देहसम्भवा ॥ स्त्रीपुंसौवैतथैकाङ्गौयथाप्रकृतिपूरुषौ ॥ १७ ॥ इत्येवमुक्त्वाधाताचतांसमर्प्यजगामसः ॥ गान्धर्वेण
विवाहेनतांजग्राहहरिःस्वयम् ॥ १८ ॥ शय्यांरतिकरींकृत्वापुष्पचन्दनचर्चिताम् ॥ रेमेरमापतिस्तत्रगङ्गयासहितोमुदा ॥ १९ ॥
गांपृथ्वींचगतायस्मात्स्वस्थानंपुनरागता ॥ निर्गताविष्णुपादाच्चगङ्गाविष्णुपदीस्मृता ॥ २० ॥ मूर्च्छांसम्प्रापसादेवीनवसङ्गममात्रतः ॥
रसिकासुखसम्भोगाद्रसिकेश्वरसंयुता ॥ २१ ॥ तद्दृष्ट्वादुःखितावाणीसापत्न्येर्ष्याविवर्जिता ॥ नित्यमीर्ष्यतितांवाणीनचगङ्गासरस्व
तीम् ॥ २२ ॥ गङ्गयासहितस्यैवतिस्रोभार्य्यारमापतेः ॥ सार्द्धंतुलस्यापश्चाच्चचतस्रोह्यभवन्मुने ॥ २३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे
द्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेगङ्गोपाख्यानंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नारायण
प्रियासाध्वीकथंसाचबभूवह ॥ तुलसीकुत्रसम्भूताकावासापूर्वजन्मनि ॥ १ ॥ कस्यवासाकुलेजाताकस्यकन्यातपस्विनी ॥ केनवात
पसासाचसंप्रापप्रकृतेःपरम् ॥ २ ॥ निर्विकल्पंनिरीहञ्चसर्वसाक्षिस्वरूपकम् ॥ नारायणंपरंब्रह्मपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ३ ॥ सर्वाराध्य
ञ्चसर्वेशंसर्वज्ञंसर्वकारणम् ॥ सर्वाधारंसर्वरूपंसर्वेषांपरिपालकम् ॥ ४ ॥ कथमेतादृशीदेवीवृक्षत्वंसमवापह ॥ कथंसाप्यसुरग्रस्तासंब
भूवतपस्विनी ॥ ५ ॥ सन्दिग्धंमेमनोलोलंप्रेरयेन्मांमुहुर्मुहुः ॥ छेत्तुमर्हसिसन्देहंसर्वसन्देहभञ्जन ॥ ६ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥
मनुश्चदक्षसावर्णिःपुण्यवान्वैष्णवःशुचिः ॥ यशस्वीकीर्त्तिमांश्चैवविष्णोरंशसमुद्भवः ॥ ७ ॥ तत्पुत्रोधर्मसावर्णिर्धार्मिष्ठोवैष्णवःशुचिः ॥

तत्पुत्रोविष्णुसावर्णिर्वैष्णवश्चजितेन्द्रियः ॥ ८ ॥ तत्पुत्रोदेवसावर्णिर्विष्णुव्रतपरायणः ॥ तत्पुत्रोराजसावर्णिर्महाविष्णुपरायणः ॥ ९ ॥
वृषध्वजश्चतत्पुत्रोवृषध्वजपरायणः ॥ यस्याश्रमेस्वयंशम्भुरासीद्देवयुगत्रयम् ॥ १० ॥ पुत्रादपिपरःस्नेहोनृपतस्मिञ्छिवस्यच ॥
नचनारायणंमेनेनचलक्ष्मींसरस्वतीम् ॥ ११ ॥ पूजांचसर्वदेवानांदूरीभूतांचकारसः ॥ भाद्रेमासिमहालक्ष्मीपूजांमत्तोऽत्यजन्नृपः ॥
॥ १२ ॥ माघेसरस्वतीपूजांदूरीभूतांचकारसः ॥ यज्ञञ्चविष्णुपूजांचनिनिन्देनचकारसः ॥ १३ ॥ नकोऽपिदेवोभूपेन्द्रंश
शापशिवकारणात् ॥ भ्रष्टश्रीर्भवभूपेतिचाशपत्तंदिवाकरः ॥ १४ ॥ शूलंगृहीत्वातंसूर्य्यंधृतवाञ्छङ्करःस्वयम् ॥ पित्रासार्द्धंदिनेशश्च
ब्रह्माणंशरणंययौ ॥ १५ ॥ शिवस्त्रिशूलहस्तश्चब्रह्मलोकंययौक्रुधा ॥ ब्रह्मासूर्य्यंपुरस्कृत्यवैकुण्ठञ्चययौभिया ॥ १६ ॥ शूलंगृहीत्वात
त्रापिधृतवाञ्छङ्करोरविम् ॥ ब्रह्मकश्यपमार्त्तण्डाःसंत्रस्ताःशुष्कतालुकाः ॥ १७ ॥ नारायणञ्चसर्वेशंतेययुःशरणंभिया ॥ मूर्ध्नाप्रणेमु
स्तेगत्वातुष्टुवुश्चपुनःपुनः ॥ १८ ॥ सर्वंनिवेदनंचक्रुर्भियस्तेकारणंहरौ ॥ १९ ॥ नारायणश्चकृपयाऽभयंतेभ्योददौमुने ॥ स्थिरभव
तहेभीताभयंकिंवोमयिस्थिते ॥ २० ॥ स्मरन्तियेयत्रतत्रमांविपत्तौभयान्विताः ॥ तांस्तत्रगत्वारक्षामिचक्रहस्तस्त्वरान्वितः ॥ २१ ॥
पाताहंजगतांदेवःकर्त्ताहंसततंसदा ॥ स्रष्टाचब्रह्मरूपेणसंहर्त्ताशिवरूपतः ॥ २२ ॥ शिवोऽहंत्वमहंचापिसूर्य्योऽहंत्रिगुणात्मकः ॥ विधा
यनानारूपंचकुर्य्यांसृष्ट्यादिकाःक्रियाः ॥ २३ ॥ यूयंगच्छतभद्रंवोभविष्यतिभयंकुतः ॥ अद्यप्रभृतिवोनास्तिमद्वराच्छङ्कराद्भयम् ॥
॥ २४ ॥ आशुतोषःसभगवाञ्छङ्करश्चसतांगतिः ॥ भक्ताधीनश्चभक्तेशोभक्तात्माभक्तवत्सलः ॥ २५ ॥ सुदर्शनंशिवश्चैवममप्राणा
धिकप्रियौ ॥ ब्रह्माण्डेषुनतेजस्वीहेब्रह्मन्ननयोःपरः ॥ २६ ॥ शक्तःस्रष्टुंमहादेवःसूर्य्यकोटिञ्चलीलया ॥ कोटिञ्चब्रह्मणामेवंकिमसाध्य
ञ्चशूलिनः ॥ २७ ॥ बाह्यज्ञानंतन्नकिंचिद्ध्यायतोमांदिवानिशम् ॥ मन्नाममद्गुणंभक्त्यापञ्चवक्त्रेणगीयते ॥ २८ ॥ अहमेवंचिन्तया
मितत्कल्याणंदिवानिशम् ॥ येयथामांप्रपद्यन्तेतांस्तथैवभजाम्यहम् ॥ २९ ॥ शिवस्वरूपोभगवाञ्छिवाधिष्ठातृदेवता ॥ शिवोभवति
यस्माच्चशिवंतेनविदुर्बुधाः ॥ ३० ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रचागमच्छङ्करःस्वयम् ॥ शूलहस्तोवृषारूढोरक्तपङ्कजलोचनः ॥ ३१ ॥ अवरुह्य

वृपात्तूर्णंभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ ननामभक्त्यातंशान्तंलक्ष्मीकान्तंपरात्परम् ॥ ३२ ॥ रत्नसिंहासनस्थंचरत्नालङ्कारभूषितम् ॥
किरीटिनंकुंडलिनंचक्रिणंवनमालिनम् ॥ ३३ ॥ नवीननीरदश्यामंसुन्दरंचचतुर्भुजम् ॥ चतुर्भुजैःसेवितंचश्वेतचामरवायुनां ॥३४॥
चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंभूषितंपीतवाससा ॥ लक्ष्मीप्रदत्तताम्बूलंभुक्तवन्तंचनारद ॥ ३५ ॥ विद्याधरीनृत्यगीतंशृण्वन्तंसस्मितंमुदा ॥
ईश्वरंपरमात्मानंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ ३६ ॥ तंननाममहादेवोब्रह्माणश्चननामसः ॥ ननामसूर्य्योभक्त्याचसंत्रस्तश्चन्द्रशेखरम् ॥३७॥
कश्यपश्चमहाभक्त्यातुष्टावचननामच ॥ शिवःसंस्तूयसर्वेशंसमुवाससुखासने ॥ ३८ ॥ सुखासनेसुखासीनंविश्रान्तंचन्द्रशेखरम् ॥
श्वेतचामरवातेनसेवितंविष्णुपार्षदैः ॥ ३९ ॥ अक्रोधंसत्त्वसंसर्गात्प्रसन्नंसस्मितंमुदा ॥ स्तूयमानंपञ्चवक्त्रैःपरंनारायणंविभुम् ॥४०॥
तमुवाचप्रसन्नात्माप्रसन्नंसुरसंसदि ॥ पीयूषतुल्यंमधुरंवचनंसुमनोहरम् ॥ ४१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अत्यन्तमुपहास्यंचशि
वप्रश्नंशिवेशिवम् ॥ लौकिकंवैदिकंचैवत्वांपृच्छामितथापिशम् ॥ ४२ ॥ तपसांफलदातारंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ सम्पत्प्रश्नंतपःप्रश्न
मयोग्यंत्वांचसाम्प्रतम् ॥ ४३ ॥ ज्ञानाधिदेवसर्वज्ञेज्ञानंपृच्छामिकिंवृथा ॥ निगपदिविपत्प्रश्नमलंमृत्युञ्जयेहरे ॥ ४४ ॥ त्वामेववाग्धनं
प्रश्नमलंस्वाश्रयमागमे ॥ आगतोऽसिकथंवेगादित्युवाचरमापतिः ॥ ४५ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ वृषध्वजश्चमद्भक्तंममप्राणाधि
कप्रियम् ॥ सूर्य्यःशशापइतिमेहेतुगगमकोपयोः ॥ ४६ ॥ पुत्रवात्सल्यशोकेनसूर्य्यंहन्तुंसमुद्यतः ॥ सब्रह्माणंप्रपन्नश्चससूर्य्यश्चविधि
स्त्वयि ॥ ४७ ॥ त्वांयेशरणमापन्नाध्यानेनवचमापिवा ॥ निगपदस्तेनिश्शङ्काजरामृत्युश्चतैर्जितः ॥ ४८ ॥ साक्षाद्येशरणापन्नास्त
त्फलंकिंवदामिभोः ॥ हरिस्मृतिश्चाभयदासर्वमङ्गलदासदा ॥ ४९ ॥ किंमेभक्तस्यभवितातन्मेब्रूहिजगत्प्रभो ॥ श्रीहतस्यास्यमूढस्य
सूर्य्यशापेनहेतुना ॥ ५० ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ कालोऽतियातोदैवेनयुगानामेकविंशतिः ॥ वैकुण्ठेघटिकार्द्धेनशीघ्रंयाहिनृपा
लयम् ॥ ५१ ॥ वृषध्वजोमृतःकालाद्दुर्निवार्य्यात्सुदारुणात् ॥ हंसध्वजश्चतत्पुत्रोमृतःसोऽपिश्रियाहतः ॥५२॥ तत्पुत्रौचमहाभागौ

१ रथ इति पाठः।

धर्मध्वजकुशध्वजौ ॥ हतश्रियौसूर्य्यशापात्तौवैपरमवैष्णवौ ॥५३॥ राज्यभ्रष्टौश्रियाभ्रष्टौकमलांतौपसावुभौ ॥ तयोश्चभार्य्ययोर्लक्ष्मीः
कलयाचजनिष्यति ॥ ५४ ॥ सम्पद्युक्तौतदातौचनृपश्रेष्ठौभविष्यतः ॥ मृतस्तेसेवकःशम्भोगच्छयूयञ्चगच्छत ॥ ५५ ॥ इत्युक्त्वाच
सलक्ष्मीकःसभातोभ्यन्तरंगतः ॥ देवाजग्मुश्चसंहृष्टाःस्वाश्रमंपरमंमुदा ॥ ५६ ॥ शिवश्चतपसेशीघ्रंपरिपूर्णतमोययौ ॥ ५७ ॥ इति
श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेतुलस्युपाख्यानेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायण
उवाच ॥ ॥ लक्ष्मींतौचसमाराध्यचोग्रेणतपसामुने ॥ प्रत्येकंवरमिष्टञ्चसंप्रापतुरभीप्सितम् ॥ १ ॥ महालक्ष्म्यावरेणैवतौपृथ्वीशौ
बभूवतुः ॥ धनवन्तौपुत्रवन्तौधर्मध्वजकुशध्वजौ ॥ २ ॥ कुशध्वजस्यपत्नीचदेवीमालावतीसती ॥ सासुषावचकालेनकमलांशांसुतां
सतीम् ॥३॥ साचभूतलसम्बन्धाज्ज्ञानयुक्ताबभूवह ॥ कृत्वावेदध्वनिंस्पष्टमुत्तस्थौसूतिकागृहे ॥ ४ ॥ वेदध्वनिंसाचकारजातमात्रेण
कन्यका ॥ तस्मात्तांतेवेदवतींप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ ५ ॥ जातमात्रेणसुस्नाताजगामतपसेवनम् ॥ सर्वैर्निषिद्धायत्नेननारायणपरायणा
॥ ६ ॥ एकमन्वन्तरञ्चैवपुष्करेचतपस्विनी ॥ अत्युग्रांवैतपस्यांतुलीलयाचचकारसा ॥ ७ ॥ तथापिपुष्टानकृशानवयौवनसंयुता ॥
शुश्रावखेचसहसासावाचमशरीरिणीम् ॥ ८ ॥ जन्मान्तरेतेभर्त्ताचभविष्यतिहरिःस्वयम् ॥ ब्रह्मादिभिर्दुराराध्यंपतिंलप्स्यसि
सुन्दरि ॥ ९ ॥ इतिश्रुत्वासुसारुष्टाचकारचपुनस्तपः ॥ अतीवनिर्जनस्थानेपर्वतेगन्धमादने ॥ १० ॥ तत्रैवंसुचिरंतप्त्वाविश्वस्यसमु
वासस्सा ॥ ददर्शपुरतस्तत्ररावणंदुर्निवारणम् ॥ ११ ॥ दृष्ट्वासातिथिभक्त्याचपाद्यंतस्मैददौकिल ॥ सुस्वादुफलमूलञ्चजलञ्चापिसुशीत
लम् ॥ १२ ॥ तच्चभुक्त्वासपापिष्ठश्चावात्सीत्तत्समीपतः ॥ चकारप्रश्नमितितांकात्वंकल्याणिचेतिच ॥ १३ ॥ तञ्चदृष्ट्वावरारोहांपी
नोन्नतपयोधराम् ॥ शरत्पद्मनिभास्याञ्चसस्मितांसुदतींसतीम् ॥ १४ ॥ मूर्च्छामवापकृपणःकामबाणप्रपीडितः ॥ तांकरेणसमाकृष्य
सम्भोगंकर्त्तुमुद्यतः ॥ १५ ॥ सासतीकोपदृष्ट्याचस्तम्भितंतंचकारह ॥ सजडोहस्तपादैश्चाकिंचिद्वक्तुंनचक्षमः ॥ १६ ॥ तुष्टावमनसा

१ तपसाविति पाठः ।

देवींपद्मांशांपद्मलोचनाम् ॥ सातस्तवेनसन्तुष्टाप्राकृतंतंमुमोचह ॥१७॥ शशापचमदर्थेत्वंविनश्यसिसबान्धवः ॥ स्पृष्टाहंचत्वयाका
माद्धिसृजाम्यवलोकय ॥१८॥ इत्युक्त्वासाचयोगेनदेहत्यागंचकारह ॥ गङ्गायांतांचसंन्यस्यस्वगृहंरावणोययौ ॥ १९॥ अहोक्रिमद्भुतं
दृष्टंकिंकृतंवामयाधुना ॥ इतिसंचिन्त्यसंस्मृत्यविललापपुनःपुनः ॥२०॥ साचकालान्तरेसाध्वीबभूवजनकात्मजा ॥ सीतादेवीतिवि
ख्यातायदर्थेरावणोहतः ॥२१॥ महातपस्विनीसाचतपसापूर्वजन्मनः ॥ लेभेरामश्चभर्त्तारंपरिपूर्णतमंहरिम् ॥ २२ ॥ संप्राप्यतपसा
राध्यस्वामिनश्चजगत्पतिम् ॥ सारमासुचिरंरेमेरामेणसहसुन्दरी ॥ २३ ॥ जातिस्मरास्मस्मरतितपसश्चक्रमंपुरा ॥ सुखेनतज्जहौसर्वं
दुःखंचापिसुखंलभेत् ॥ २४ ॥ नानाप्रकारविभवंचकारसुचिरंसती ॥ सम्प्राप्यसुकुमारन्तमतीवनवयौवनम् ॥ २५ ॥ गुणिनंरसिकं
शान्तंकान्तवेषमनुत्तमम् ॥ स्त्रीणांमनोज्ञंरुचिरंतथालेभेयथेप्सितम् ॥ २६ ॥ पितुर्वचःपालनार्थंसत्यसन्धोरघूत्तमः ॥ जगाम
काननंपश्चात्कालेनचबलीयसा ॥ २७॥ तस्थौसमुद्रनिकटेसीतयालक्ष्मणेनच ॥ ददर्शतत्रवह्निंचविप्ररूपधरंहरिः ॥ २८ ॥ तंरा
मंदुःखितंदृष्ट्वासचदुःखीबभूवह॥उवाचकिंचित्सत्येष्टंसत्यंसत्यपरायणः ॥ २९ ॥ वह्निरुवाच ॥ भगवञ्छ्रूयतांवाक्यंकालेनयदुपस्थि
तम् ॥ सीताहरणकालोऽयंतवैवसमुपस्थितः ॥ ३० ॥ दैवंचदुर्निवार्य्यंवैनचदैवात्परंबलम् ॥ मत्प्रसूंमयिसंन्यस्यच्छायांरक्षान्तिकेऽधु
ना ॥ ३१ ॥ दास्यामिसीतांतुभ्यंचपरीक्षासमयेपुनः ॥ देवैःप्रस्थापितोऽहंचनचविप्रोहुताशनः ॥ ३२ ॥ रामस्तद्वचनंश्रुत्वानप्रकाश्य
चलक्ष्मणम् ॥ स्वच्छन्दंस्वीचकारासौहृदयेनविदूयता ॥ ३३ ॥ वह्निर्योगेनसीतावन्मायासीतांचकारह ॥ तत्तुल्यगुणरूपांतांददौ
रामायनारद ॥ ३४ ॥ सीतांगृहीत्वासययौगोप्यंवक्तुंनिषेध्यच ॥ लक्ष्मणोनैवबुबुधेगोप्यमन्यस्यकाकथा ॥ ३५ ॥ एतस्मिन्नन्तरे
रामोददर्शकनकंमृगम् ॥ सीतातंप्रेरयामासतदर्थेयत्नपूर्वकम् ॥ ३६ ॥ संन्यस्यलक्ष्मणंरामोजानक्यारक्षणेवने ॥ स्वयंजगाम
हन्तुंतंविव्यधेसायकेनच ॥ ३७ ॥ लक्ष्मणेतिचशब्दंवैकृत्वामायामृगस्तदा ॥ प्राणांस्तत्याजसहसापुरोदृष्ट्वाहरिंस्मरन् ॥ ३८ ॥
मृगरूपंपरित्यज्यदिव्यरूपंविधायच ॥ रत्ननिर्मितयानेनवैकुण्ठंसजगामह ॥ ३९ ॥ वैकुण्ठस्यमहाद्वारेकिङ्करोद्वारपालयोः ॥

जयविजययोश्चैवबलवांश्चजयाभिधः ॥ ४० ॥ शापेनसनकादीनांसम्प्राप्तोराक्षसींतनुम् ॥ पुनर्जगामतद्वारमादौसद्वारपा
लयोः ॥ ४१ ॥ अथशब्दंचसाश्रुत्वालक्ष्मणेतिचविक्लवम् ॥ सीतातंप्रेरयामासलक्ष्मणंगामसन्निधौ ॥ ४२ ॥ गतेचलक्ष्म
णेरामंरावणोदुर्निवारणः ॥ सीतांगृहीत्वाप्रययौलङ्कामेवस्वलीलया ॥ ४३ ॥ विषमादचगमश्चवनेदृष्ट्वाचलक्ष्मणम् ॥ तूर्णंचस्वाश्रमं
गत्वासीतांनैवददर्शसः ॥ ४४ ॥ मूर्च्छांसम्प्राप्यसुचिरंविललापभृशंपुनः ॥ पुनर्बभ्रामगहनेतदन्वेषणपूर्वकम् ॥ ४५ ॥ कालेसंप्रा
प्यतद्वार्त्तांगृध्रद्वारानदीतटे ॥ सहायंवानरंकृत्वाचाबध्नात्सागरंहरिः ॥ ४६ ॥ लङ्कांगत्वारघुश्रेष्ठश्चावधीत्सायकेनच ॥ सबान्धवंरावणं
चसीतांसम्प्रापदुःखिताम् ॥ ४७ ॥ तांचवह्निपरीक्षांवैकारयामाससत्वरम् ॥ हुताशनस्तत्रकालेवास्तवींजानकींददौ ॥ ४८ ॥ छाया
चोवाचवह्निंचरामञ्चविनयान्विता ॥ करिष्यामीतिकिमहंतदुपायंवदस्वमे ॥ ४९ ॥ ॥ वह्निरुवाच ॥ ॥ त्वंगच्छतपसेदेवि
पुष्करञ्चसुपुण्यदम् ॥ कृत्वातपस्यांतत्रैवस्वर्गलक्ष्मीर्भविष्यसि ॥ ५० ॥ साचतद्वचनंश्रुत्वाप्रतेपेपुष्करेतपः ॥ दिव्यंत्रिलक्षवर्षञ्च
स्वर्गेलक्ष्मीर्बभूवह ॥ ५१ ॥ साचकालेनतपसायज्ञकुण्डसमुद्भवा ॥ कामिनीपाण्डवानाञ्चद्रौपदीद्रुपदात्मजा ॥ ५२ ॥ कृतेयुगेवेद
वतीकुशध्वजसुताशुभा ॥ त्रेतायांरामपत्नीचसीतेतिजनकात्मजा ॥ ५३ ॥ तच्छायाद्रौपदीदेवीद्वापरेद्रुपदात्मजा ॥ त्रिहायणीतिसा
प्रोक्ताविद्यमानायुगत्रये ॥ ५४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ प्रियाःपञ्चकथंतस्याबभूवुर्मुनिपुङ्गव ॥ इतिमेचित्तसन्देहंदूरीकुरुमहा
प्रभो ॥ ५५ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ लङ्कायांवस्तुतःसीतारामंसंप्रापनारद ॥ रूपयौवनसम्पन्नाछायासावहुविह्वला ॥ ५६ ॥
रामाग्न्योराज्ञयातस्वाययाचेशङ्करंवरम् ॥ कामातुरापतिव्यग्राप्रार्थयन्तीपुनःपुनः ॥ ५७ ॥ पतिंदेहिपतिंदेहिपतिंदेहित्रिलोचन ॥
पतिंदेहिपतिंदेहिपञ्चवारंपतिव्रता ॥ ५८ ॥ शिवस्तत्प्रार्थनांश्रुत्वासस्मितोरसिकेश्वरः ॥ प्रियेतवप्रियाःपञ्चभवन्तीनिवरंददौ ॥
॥ ५९ ॥ तेनासीत्पाण्डवानाञ्चपंचानांकामिनीप्रिया ॥ इत्येवंकथितंसर्वंप्रस्तुतंवस्तुतःशृणु ॥ ६० ॥ अथसंप्राप्यलङ्कायांसीतांरामो
मनोहराम् ॥ विभीषणायतांलङ्कांदत्त्वाऽयोध्यांययौपुनः ॥ ६१ ॥ एकादशसहस्राब्दंकृत्वाराज्यञ्चभारते ॥ जगामसर्वैर्लोकैश्चसार्द्धंवै

कुण्ठमेवच ॥ ६२ ॥ कमलांशावेदवतीकमलायांविवेशसा ॥ कथितंपुण्यमाख्यानंपुण्यदंपापनाशनम् ॥ ६३ ॥ सततंमूर्तिमन्तश्चवे
दाश्चत्वारएवच ॥ सन्तियस्याश्चजिह्वाग्रेसाचवेदवतीस्मृता ॥ ६४ ॥ कुशध्वजसुताख्यानमुक्तंसंक्षेपतस्तव ॥ धर्मध्वजसुताख्यानंनि
बोधकथयामिते ॥ ६५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेतुलस्युपाख्यानेवेदवतीप्रस्तावेचतुर्दशोऽ
ध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ धर्मध्वजस्यपत्नीचमाधवीतिचविश्रुता ॥ नृपेणसार्द्धंसारागाद्रेमेवैगन्ध
मादने ॥ १ ॥ शय्यांरतिकरींकृत्वापुष्पचन्दनचर्चिता ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गीपुष्पचन्दनवायुना ॥ २ ॥ स्त्रीरत्नमतिचार्वङ्गीरत्नभूषण
भूषिता ॥ कामुकीरसिकश्रेष्ठारसिकेशेनसंगता ॥ ३ ॥ सुरताद्विरतिर्नासीत्तयोःसुरतविज्ञयोः ॥ गतंवर्षशतंदैवंनजानीतांदिवानिशम् ॥
॥ ४ ॥ ततोरजस्वलांप्राप्यसुरताद्विररामसः ॥ कामुकीसुन्दरीकिंचिन्नचतृप्तिंजगामसा ॥ ५ ॥ दधारगर्भंसासद्योदेवाब्दशतकंसती ॥
श्रीगर्भाश्रीयुतासाचसंबभूवदिनेदिने ॥ ६ ॥ शुभक्षणेशुभदिनेशुभयोगेनसंयुते ॥ शुभलग्नेशुभांशेचशुभस्वामिगृहान्विते ॥ ७ ॥
कार्त्तिकीपूर्णिमायांचसितवारेचपद्मजे ॥ सुषावसाचपद्मांशांपद्मिनींसुमनोहराम् ॥ ८ ॥ पादपद्मयुगेचैवपद्मरागविराजिताम् ॥
राजराजेश्वरींलक्ष्मींसर्वावयवसुन्दरीम् ॥ ९ ॥ राजलक्ष्मीलक्ष्मयुक्तांराजलक्ष्म्यधिदेवताम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यांशरत्पङ्कजलो
चनाम् ॥ १० ॥ पक्वबिम्बाधरोष्ठींचपश्यन्तींसस्मितांगृहम् ॥ हस्तपादतलारक्तांनिम्ननाभिंमनोरमाम् ॥ ११ ॥ तदधस्त्रिवलीयुक्तांवृ
त्तवल्गुनितम्बिनीम् ॥ शीतेसुखोष्णसर्वाङ्गींग्रीष्मेचसुखशीतलाम् ॥ १२ ॥ श्यामांसुकेशींरुचिरांन्यग्रोधपरिमण्डलाम् ॥ श्वेतचम्प
कवर्णाभांसुन्दरीष्वेकसुन्दरीम् ॥ १३ ॥ नरानार्य्यश्चतांदृष्ट्वातुलनांदातुमक्षमाः ॥ तेननाम्नाचतुलसींतांवदन्तिपुराविदः ॥ १४ ॥
साचभूमिष्ठमात्रेणयोग्यास्त्रीप्रकृतिर्यथा ॥ सर्वैर्निषिद्धातपसेजगामबदरीवनम् ॥ १५ ॥ तत्रदैवाब्दलक्षश्चचकारपरमन्तपः ॥ ममनारा
यणःस्वामीभवितेतिविनिश्चिता ॥ १६ ॥ ग्रीष्मेपञ्चतपाःशीतेतोयस्थासाचसुन्दरी ॥ प्रकाशस्थावृष्टिधारांसहन्तीचदिवानिशम् ॥
॥ १७ ॥ विंशत्सहस्रवर्षंचफलतोयाशनाचसा ॥ त्रिंशच्छतसहस्राब्दंपत्राहारातपस्विनी ॥ १८ ॥ चत्वारिंशत्सहस्राब्दंवाय्वाहाराकृ

शोदरी ॥ ततोदशसहस्राब्दंनिराहाराबभूवसा ॥ १९ ॥ निर्लक्ष्यांचैकपादस्थांदृष्ट्वातांकमलोद्भवः ॥ समाययावरदातुपरवदारक
श्रमम् ॥ २० ॥ चतुर्मुखश्चसादृष्ट्वाप्राणंसीद्धंसवाहनम् ॥ तामुवाचजगत्कर्त्ताविधाताजगतामपि ॥ २१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥
वरंवृणुष्वतुलसियत्तेमनसिवाञ्छितम् ॥ हरिभक्तिश्चमुक्तिंवाप्यजरामरतामपि ॥ २२ ॥ ॥ तुलस्युवाच ॥ ॥ शृणुतातप्रवक्ष्या
मियन्मेमनसिवाञ्छितम् ॥ सर्वज्ञस्यापिपुरतःकालज्जाममसाम्प्रतम् ॥ २३ ॥ अहञ्चतुलसीगोपीगोलोकेऽहंस्थितापुरा ॥ कृष्णप्रि
याकिङ्करीचतदंशातत्सखीप्रिया ॥ २४ ॥ गोविन्देनसहासक्तामतृप्तांमांचमूर्च्छिताम्॥रासेश्वरीसमागत्यचापश्यद्रासमण्डले ॥ २५ ॥
गोविन्दंभर्त्सयामाससमांशशापरुपान्विता ॥ याहित्वंमानवींयोनिमित्येवंचपितामह ॥ २६ ॥ मामुवाचसगोविन्दोमदंशंत्वंचतुर्भुजम् ॥
लभिष्यसितपस्तत्वाभारतेब्रह्मणोवरात् ॥ २७ ॥ इत्येवमुक्त्वादेवेशोप्यन्तर्धानमवापसः ॥ देव्याभियातनुंत्यक्त्वालब्धंजन्म
मयाभुवि ॥ २८ ॥ अहंनारायणंकान्तंशान्तंसुन्दरविग्रहम् ॥ साम्प्रतंलब्धुमिच्छामिवरमेवंचदेहिमे ॥ २९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥
सुदामानामगोपश्चश्रीकृष्णाङ्गसमुद्भवः ॥ तदंशश्चातितेजस्वीचालभज्जन्मभारते ॥ ३० ॥ साम्प्रतंराधिकाशापादनुवंशसमुद्भवः ॥
शंखचूडइतिख्यातस्त्रैलोक्येनचतत्परः ॥ ३१ ॥ गोलोकेत्वांपुरादृष्ट्वाकामोन्मथितमानसः ॥ विलंघितुंनशक्नोतिराधिकायाःप्रभावतः
॥ ३२ ॥ सचजातिस्मरस्तस्मात्वांललाभवरेणच ॥ जातिस्मरातुत्वमपिसर्वंजानासिसुन्दरि ॥ ३३ ॥ अधुनातस्यपत्नीचभवभावि
निशोभने ॥ पश्चान्नारायणंकान्तंशान्तमेवलभिष्यसि ॥ ३४ ॥ शापान्नारायणस्यैवकलयादैवयोगतः ॥ प्राप्नोषिवृक्षरूपंतंत्वंपूताविश्व
पावनी ॥ ३५ ॥ प्रधानासर्वपुष्पाणांविष्णुप्राणाधिकाभवेत् ॥ त्वयाविनाचसर्वेषांपूजाचविफलाभवेत ॥ ३६ ॥ वृन्दावनेवृक्षरूपा
नाम्नावृन्दावनीतिच ॥ त्वत्पत्रैर्गोपिकागोपाःपूजयिष्यन्तिमाधवम् ॥ ३७ ॥ वृक्षाधिदेवीरूपेणसार्द्धंकृष्णेनसन्ततम् ॥ विहरिष्यसि
गोपेनस्वच्छन्दंमद्वरेणच ॥ ३८ ॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वासस्मितादृष्टमानसा ॥ प्रणनामचधातारंतंचाकिंचिदुवाचह ॥ ३९ ॥ ॥ तुल
स्युवाच ॥ ॥ यथामेद्विभुजेकृष्णेवाञ्छाचश्यामसुन्दरे ॥ सत्यंब्रवीमिहेतातननथाचचतुर्भुजे ॥ ४० ॥ अतृप्ताहंचगोविन्देदैवाच्छृ

ङ्गनरभङ्गतः ॥ गोविन्दस्यैववचनात्प्रार्थयामिचतुर्भुजम् ॥ ४१ ॥ तत्प्रसादेनगोविन्दंपुनरेवसुदुर्लभम् ॥ ध्रुवमेवंलभिष्यामिराधाभीतिं
प्रमोचय ॥ ४२ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ गृहाणराधिकामंत्रंददवैषोडशाक्षरम् ॥ तस्याश्चप्राणतुल्यात्वंमद्वरेणभविष्यसि ॥ ४३ ॥ शृङ्गारंयुव
योर्गोप्यमाज्ञास्यतिचराधिका ॥ राधासमात्वंसुभगागोविन्दस्यभविष्यसि ॥ ४४ ॥ इत्येवमुक्त्वादत्त्वाचदेव्यैतत्सोडशाक्षरम् ॥ मंत्रंतस्यै
जगत्स्तोत्रंचकवचंपरम् ॥ ४५ ॥ सर्वंपूजाविधानंचपुरश्चर्याविधिक्रमम् ॥ परंशुभाशिषंकृत्वासोऽन्तर्द्धानमवापह ॥४६॥ साचब्रह्मो
पदेशेनपुण्येबदरिकाश्रमे ॥ जजापपरमंमंत्रंयदिष्टंपूर्वजन्मनः ॥ ४७ ॥ दिव्यंद्वादशवर्षश्चपूजाश्चैवचकारसा ॥ बभूवसिद्धासादेवीतत्प्रत्या
देशमापच ॥ ४८ ॥ सिद्धेतपसिमन्त्रेचवरंप्राप्ययथेप्सितम् ॥ बुभुजेचमहाभागंयद्विश्वेषुसुदुर्लभम् ॥ ४९ ॥ प्रसन्नमानसादेवीतत्याज
तपसःक्लमम् ॥ सिद्धेफलेनराणाश्चदुःखश्चसुखमुत्तमम् ॥ ५० ॥ भुक्त्वापीत्वाचसन्तुष्टाशयनश्चचकारसा ॥ तल्पेमनोरमेतत्र पुष्पचन्द
नचर्चिते ॥ ५१ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेतुलस्युपाख्यानेतुलसीवरप्रदानंनामपञ्चदशो
ऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ तुलसीपरितुष्टासाचास्वाप्सीद्धृष्टमानसा ॥ नवयौवनसम्पन्नाप्रशं
सन्तीवराङ्गना ॥ १ ॥ चिक्षेपपञ्चबाणश्चपञ्चबाणांश्चतांप्रति ॥ पुष्पायुधेनसादग्धापुष्पचन्दनचर्चिता ॥ २ ॥ पुलकाञ्चितसर्वाङ्गीक
म्पितारक्तलोचना ॥ क्षणंसाशुष्कतांप्रापक्षणंमूर्च्छामवापह ॥ ३ ॥ क्षणमुद्विग्नतांप्रापक्षणंतन्द्रांसुखावहाम् ॥ क्षणंसादहनंप्रापक्षणंप्राप
प्रमत्तताम् ॥ ४ ॥ क्षणंसाचेतनांप्रापक्षणंप्रापविषण्णताम् ॥ उत्तिष्ठन्तीक्षणंतल्पाद्गच्छन्तीनिकटंक्षणम् ॥ ५ ॥ भ्रमन्तीक्षणमुद्वेगा
द्विवसन्तीक्षणंपुनः ॥ क्षणमेवसमुद्वेगादस्वाप्सीत्पुनरेवसा ॥ ६ ॥ पुष्पचन्दनतल्पश्चतद्बभूवातिकण्टकम् ॥ विषमाहारकंस्वादु
दिव्यरूपंफलंजलम् ॥ ७ ॥ निलयश्चनिराकारःसूक्ष्मवस्त्रंहुताशनः ॥ सिन्दूरपत्रकश्चैवव्रणतुल्यश्चदुःखदम् ॥ ८ ॥ क्षणंददर्शतन्द्रायां
सुवेषंपुरुषंसती ॥ सुन्दरश्चयुवानंचसस्मितंरसिकेश्वरम् ॥ ९ ॥ चन्दनोक्षितसर्वांगंरत्नभूषणभूषितम् ॥ आगच्छन्तंमाल्यवन्तंपश्यं
तंतन्मुखाम्बुजम् ॥ १० ॥ कथयन्तंरतिकथांचुम्बन्तमधरंमुहुः ॥ शयानंपुष्पतल्पेचसमाश्लिष्यन्तमङ्गकम् ॥ ११ ॥

१. पुनरेवतुगच्छन्तमागच्छन्तंवसन्तकम् ॥ कान्तंकयासिप्राणेशतिष्ठेत्येवमुवाचसा ॥ १२ ॥ पुनःस्वचेतनांप्राप्यविललापपुनःपुनः ॥
॥ एवंतपोवनेसाचतस्थौतत्रैवनारद ॥ १३ ॥ शंखचूडोमहायोगीजैगीषव्यान्मनोरमम् ॥ कृष्णस्यमन्त्रंसम्प्राप्यप्राप्यसिद्धिं ब्र. ख
तुपुष्करे ॥ १४ ॥ पठन्सदातुकवचंसर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ ब्रह्मेशाच्चवरंप्राप्ययत्तन्मनसिवाञ्छितम् ॥ १५ ॥ आज्ञयात्र अ०
ह्मणः सोऽपिबदरींवैसमाययौ ॥ आगच्छन्तंशंखचूडमपश्यत्तुलसीमुने ॥ १६ ॥ नवयौवनसम्पन्नंकामदेवसमप्रभम् ॥ १७ ॥
श्वेतचम्पकवर्णाभंरत्नभूषणभूषितम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यंशरत्पङ्कजलोचनम् ॥ १८ ॥ महारत्नगणाक्लृप्तविमानस्थंमनो
हरम् ॥ रत्नकुण्डलयुग्माढ्यगण्डस्थलविराजितम् ॥ १९ ॥ पारिजातप्रसूनाढ्यमाल्यवन्तंचसुस्मितम् ॥ कस्तूरीकुंकुमयुतंसुगन्धि
तिलकोज्ज्वलम् ॥ २० ॥ साहष्ट्वासन्निधानेतंमुखमाच्छाद्यवाससा ॥ सस्मितातंनिरीक्षन्तीसकटाक्षंपुनःपुनः ॥ २१ ॥ बभूवसानम्रमु
खीनवसङ्गमलज्जिता ॥ कामुकीकामबाणेनपीडितापुलकान्विता ॥२२॥ पिबन्तीतन्मुखाम्भोजंलोचनाभ्यांचसन्ततम् ॥ ददर्शशंख
चूडश्चकन्यामेकांतपोवने ॥ २३ ॥ पुष्पचन्दनतल्पस्थांवसन्तींवाससावृताम् ॥ पश्यन्तींतन्मुखंशश्वत्सस्मितांसुमनोहराम् ॥ २४ ॥
सुपीनकठिनश्रोणींपीनोन्नतपयोधराम् ॥ मुक्तापङ्क्तिप्रभाजुष्टदन्तपङ्क्तिंसुबिभ्रतीम् ॥ २५ ॥ पक्वबिम्बाधरोष्ठींचसुनासांसुंदरीं
वराम् ॥ तप्तकांचनवर्णाभांशरच्चन्द्रसमप्रभाम् ॥ २६ ॥ स्वतेजसापरिवृतांसुखदृश्यांमनोरमाम् ॥ कस्तूरीबिन्दुभिःसार्द्धमधश्चन्दन
बिन्दुना ॥ २७ ॥ सिन्दूरबिन्दुनाशश्वत्सीमन्ताधःस्थलोज्ज्वलाम् ॥ निम्ननाभिगभीरांचतदधस्त्रिवलीयुताम् ॥ २८ ॥
करपद्मतलारक्तांनखचन्द्रैर्विभूषिताम् ॥ स्थलपद्मप्रभाजुष्टंपादपद्मंचबिभ्रतीम् ॥ २९ ॥ आरक्तवर्णललितमलक्तकसमप्रभम् ॥
स्थलपद्मैश्चजलजैःपद्मरागविराजिताम् ॥ ३० ॥ शरदिन्दुविनिन्द्यैकनखेन्द्रौघविराजिताम् ॥ अमूल्यरत्नसंमिश्रयावकेनस्व
लंकृताम् ॥ ३१ ॥ मणीन्द्रमुख्यखचितक्वणन्मञ्जीररञ्जिताम् ॥ ३२ ॥ दधतींकबरीभारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥ अमूल्यरत्न
संकृतमकराकृतिरूपिणा ॥ ३३ ॥ चित्रकुण्डलयुग्मश्रीसुषुमापरिशोभिताम् ॥ रत्नेन्द्रमुक्ताहारश्रीस्तनमध्यस्थलोज्ज्वलाम् ॥ ३४ ॥ ॥ ७३

रत्नकंकणकेयूरशंखभूषणभूषिताम् ॥ रत्नांगुलीयकैर्दिव्यैरतुल्यावलिभिर्युताम् ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वातांललितांरम्यांसुशीलांसुदतींसतीम् ॥
उवासतत्समीपेचमधुरंतामुवाचसः ॥ ३६ ॥ शंखचूडउवाच ॥ कात्वंकस्यचकन्यासिधन्येमान्येसुयोषिताम् ॥ कात्वंकामिनिकल्या
णिसर्वकल्याणदायिनि ॥ ३७ ॥ स्वर्गभोगादिसारेतिविहारेहाररूपिणि ॥ संसारदारसारेचमायाधारेमनोहरे ॥ ३८ ॥ जगद्विलक्षणे
क्षामेमुनीनांमोहकारिणि ॥ मौनंत्यक्त्वाकिंकरंमांसम्भाषांकुरुसुन्दरि ॥ ३९ ॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वासकामावामलोचना ॥ सस्मितानम्र
वदनासकामंतमुवाचसा ॥ ४० ॥ ॥ तुलस्युवाच ॥ ॥ धर्मध्वजसुताहंचतपस्यायांतपोवने ॥ तपस्विनीहतिष्ठामिकस्त्वंगच्छयथासु
खम् ॥ ४१ ॥ कामिनींकुलजातांचरहस्येकाकिनींसतीम् ॥ नपृच्छतिकुलेजातएवमेवश्रुतौश्रुतम् ॥ ४२ ॥ लम्पटोऽसत्कुलेजातोध
र्मशास्त्रार्थवर्जितः ॥ येनाश्रुतःश्रुतेरर्थःसकामीच्छतिकामिनीम् ॥ ४३ ॥ आपातमधुरामन्तेचान्तकांपुरुषस्यताम् ॥ विषकुम्भाका
ररूपाममृतास्याश्वसन्ततम् ॥ ४४ ॥ हृदये क्षुरधाराभांशश्वन्मधुरभाषिणीम् ॥ स्वकार्य्यपरिनिष्पत्तितत्परांसततंसदा ॥ ४५ ॥
कार्य्यार्थेस्वामिवशगामन्यथैवावशांसदा ॥ स्वान्तर्मलिनरूपांचप्रसन्नवदनेक्षणाम् ॥ ४६ ॥ श्रुतौपुराणेयासांचचरित्रमनिरूपितम् ॥
तासुकोविश्वसेत्प्राज्ञोह्यप्राज्ञइवसर्वदा ॥ ४७ ॥ तासांकोवारिपुर्मित्रंप्रार्थयन्तींनवंनवम् ॥ दृष्ट्वासुवेशंपुरुषमिच्छन्तींहृदयेसदा ॥ ४८ ॥
बाह्येस्वात्मसतीत्वंचज्ञापयन्तींप्रयत्नतः ॥ शश्वत्कामांचरामांचकामाधारांमनोहराम् ॥ ४९ ॥ बाह्येछलाच्छादयन्तींस्वान्तर्मैथुनला
लसाम् ॥ कान्तंग्रसन्तींरहसिबाह्येऽतीवसुलज्जिताम् ॥ ५० ॥ मानिनींमैथुनाभावेकोपिनींकलहांकुराम् ॥ संभीतांभूरिसम्भोगा
त्स्वल्पमैथुनदुःखिताम् ॥ ५१ ॥ सुमृष्टान्नंशीततोयमाकांक्षन्तींचमानसे ॥ सुन्दरंरसिकंकान्तंयुवानंगुणिनंसदा ॥ ५२ ॥ सुतात्परम
तिस्नेहंकुर्वन्तींरतिकर्त्तरि ॥ प्राणाधिकंप्रियतमंसम्भोगकुशलंप्रियम् ॥ ५३ ॥ पश्यन्तींरिपुतुल्यंचवृद्धंवामैथुनाक्षमम् ॥ कलहंकुर्वतीं
शश्वत्तेनसार्द्धंसुकोपनाम् ॥ ५४ ॥ चर्वयाभक्षयन्तींतंकीनाशइवगोरजः ॥ दुस्साहसस्वरूपांचसर्वदोषाश्रयांसदा ॥ ॥ ५५ ॥
शश्वत्कपटरूपांचसर्वदोषाश्रयांसदा ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांदुस्त्यज्यांमोहरूपिणीम् ॥ ५६ ॥ तपोमार्गार्गलांशश्वन्मुक्तिद्वार

ब्र. वै.

१४ ॥

कपाटिकाम् ॥ ६७ ॥ हरेर्भक्तिव्यवहितांसर्वमायाकरण्डिकाम् ॥ संसारकारागारेचशश्वन्निगडरूपिणीम् ॥ ६८ ॥ इन्द्रजालस्वरूपांचमिथ्यावादिस्वरूपिणीम् ॥ बिभ्रतींबाह्यसौन्दर्य्यमध्याङ्गमतिकुत्सितम् ॥ ६९ ॥ नानाविण्मूत्रपूयानामाधारंमलसंयुतम् ॥ दुर्गन्धिदोषसंयुक्तंरक्ताक्तंचाप्यसंस्कृतम् ॥ ६० ॥ मायारूपंमायिनांचविधिनानिर्मितंपुरा ॥ विषरूपांमुमुक्षूणामदृश्यांचैवसर्वदा ॥ ६१ ॥ इत्युक्त्वातुलसीतंचविरराम चनारद ॥ सस्मितःशंखचूडश्चप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ६२ ॥ ॥ शंखचूडउवाच ॥ ॥ त्वयायत्कथितंदेविनचसर्वमलीककम् ॥ किंचित्सत्यमलीकंश्चकिंचिन्मत्तोनिशामय ॥ ६३ ॥ निर्मितंद्विविधंधात्रास्त्रीरूपंसर्वमोहनम् ॥ कृत्यारूपंवास्तवंचप्रशस्यंचाप्रशंसितम् ॥ ६४ ॥ लक्ष्मीसरस्वतीदुर्गासावित्रीराधिकादिकम् ॥ सृष्टिसूत्रस्वरूपंचाप्याद्यंस्रष्ट्रातुनिर्मितम् ॥ ६५ ॥ एतासामंशरूपंयत्स्त्रीरूपंवास्तवंस्मृतम् ॥ तत्प्रशंस्यंयशोरूपंसर्वमङ्गलकारणम् ॥ ६६ ॥ शतरूपादेवहूतिस्स्वधास्वाहाचदक्षिणा ॥ छायावतीरोहिणीचवरुणानीशचीतथा ॥ ६७ ॥ कुबेरवायुपत्नीसाप्यदितिश्चदितिस्तथा ॥ लोपामुद्रानसूयाचकैटभीतुलसीतथा ॥ ६८ ॥ अहल्यारुन्धतीमेनातारामन्दोदरीपरा ॥ दमयन्तीवेदवतीगङ्गाचयमुनातथा ॥ ६९ ॥ पुष्टिस्तुष्टिःस्मृतिर्मेधाकालिकाचवसुन्धरा ॥ षष्ठीमङ्गलचण्डीचमूर्त्तिर्वैधर्मकामिनी ॥ ७० ॥ स्वस्तिःश्रद्धाचकान्तिश्चतुष्टिःशान्तिस्तथापरा ॥ निद्रातन्द्राक्षुत्पिपासासन्ध्यारात्रिर्दिनानिच ॥ ७१ ॥ सम्पत्तिवृत्तिकीर्त्यश्चक्रियाशोभाप्रभांशकम् ॥ यत्स्त्रीरूपञ्चसम्भूतमुत्तमंतद्युगेयुगे ॥ ७२ ॥ कृत्यास्वरूपंतद्यत्तुस्वर्वेश्यादिकमेवच ॥ तदप्रशंस्यंविश्वेषुपुंश्चलीरूपमेवच ॥ ७३ ॥ सत्त्वप्रधानंयद्रूपंतच्चशुद्धंस्वभावतः ॥ तदुत्तमञ्चविश्वेषुसाध्वीरूपंप्रशंसितम् ॥ ७४ ॥ तद्वास्तवञ्चविज्ञेयंप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ रजोरूपंतमोरूपंकृत्यासुद्विविधंस्मृतम् ॥ ७५ ॥ स्थानाभावात्क्षणाभावान्मध्यवृत्तेरभावतः ॥ देहक्लेशेनरोगेणसत्संसर्गेणसुन्दरि ॥ ७६ ॥ बहुगोष्ठावृतेनैवरिपुराजभयेनच ॥ रजोरूपस्यसाध्वीत्वमेतेनैवोपजायते ॥ ७७ ॥ इदंमध्यमरूपञ्चप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ तमोरूपंदुर्निवार्य्यमधमंतद्विदुर्बुधाः ॥ ७८ ॥ नपृच्छतिकुलेजातःपण्डितश्चपरस्त्रियम् ॥ निर्जनेदुर्जनेवापिरहस्येवचसांस्त्रियम् ॥ ७९ ॥

प्र. खं.

अ० १

॥ ७४

आगच्छामित्वत्समीपमाज्ञयाब्रह्मणोऽधुना ॥ गान्धर्वेणविवाहेनत्वांग्रहीष्यामिशोभने ॥ ८० ॥ अहमेवशंखचूडोदेवविद्रावकारकः ॥
दनुवंशोद्भवोविश्वेसुदामाहंहरेःपुरे ॥ ८१ ॥ अहमष्टसुगोपेषुगोगोपीपार्षदेषुच ॥ अधुनादानवेन्द्रोऽहंराधिकायाश्चशापतः ॥ ८२ ॥
जातिस्मरोऽहंजानामिकृष्णमन्त्रप्रभावतः ॥ जातिस्मरात्वंतुलसीसंसक्ताहरिणापुरा ॥ ८३ ॥ त्वमेवराधिकाकोपाज्जातासिभारते
भुवि ॥ त्वांसम्भोक्तुमिच्छकोऽहंनालंराधाभयात्ततः ॥ ८४ ॥ इत्येवमुक्त्वासपुमान्विररामममहामुने ॥ सस्मितातुलसीहृष्टाप्रवक्तुमुपच
क्रमे ॥ ८५ ॥ ॥ तुलस्युवाच ॥ ॥ एवंविधोबुधोविश्वेबुधेषुचप्रशंसितः ॥ कान्तमेवंविधंकान्ताशश्वदिच्छतिकामतः ॥ ८६ ॥
त्वयाहमधुनासत्यंविचारेणपराजिता ॥ सनिन्दितश्चाप्यशुचिर्य्यःपुमांश्चस्त्रियाजितः ॥ ८७ ॥ निन्दन्तिपितरोदेवाबान्धवाःस्त्रीजितं
जनम् ॥ स्त्रीजितंमनसावाचापिताभ्राताचनिन्दति ॥ ८८ ॥ शुध्येद्विप्रोदशाहेनजातकेमृतकेतथा ॥ भूमिपोद्वादशाहेनवैश्यःपञ्चदशा
हतः ॥८९॥ शूद्रोमासेनवेदेषुमातृवद्वर्णसङ्करः ॥ अशुचिःस्त्रीजितःशुध्येच्चितादाहनकालतः ॥९०॥ नगृह्णन्तीच्छयातस्यपितरःपिण्ड
तर्पणम् ॥ नगृह्णन्तीच्छयादेवास्तस्यपुष्पजलादिकम् ॥ ९१ ॥ किंतस्यज्ञानतपसाजपहोमप्रपूजनैः ॥ किंविद्ययावायशसास्त्रीभिर्य
स्यमनोहृतम् ॥ ९२ ॥ विद्याप्रभावज्ञानार्थंमयात्वंचपरीक्षितः ॥ कृत्वापरीक्षांकान्तस्यवृणोतिकामिनीवरम् ॥ ९३ ॥ वरायगुणहीना
यवृद्धायाज्ञानिनेतथा ॥ दरिद्रायचमूर्खायरोगिणेकुत्सितायच ॥ ९४ ॥ अत्यन्तकोपयुक्तायचात्यन्तदुर्मुखायच ॥ पंगुलायांगहीनाय
चान्धायबधिरायच ॥ ९५ ॥ जडायचैवमूकायक्लीबतुल्यायपापिने ॥ ब्रह्महत्यांलभेत्सोऽपियःस्वकन्यांददातिच ॥ ९६ ॥ शान्ताय
गुणिनेचैवयूनेचविदुषेऽपिच ॥ वैष्णवायसुतांदत्त्वादशवाजिफलंलभेत् ॥ ९७ ॥ यःकन्यापालनंकृत्वाकरोतिविक्रयंयदि ॥ विपदाधन
लोभेनकुम्भीपाकंसगच्छति ॥९८॥ कन्यामूत्रपुरीषंचतत्रभक्षतिपातकी ॥ कृमिभिर्दंशितःकाकैर्यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ९९ ॥ तदन्ते
व्याधयोनौचलभतेजन्मनिश्चितम् ॥ विक्रीणातिमांसभारंवहत्येवदिवानिशम् ॥ १०० ॥ इत्येवमुक्त्वातुलसीविररामतपोवने ॥ एत
स्मिन्नन्तरेब्रह्मातयोरन्तिकमाययौ ॥ १०१ ॥ मूर्ध्नानामतुलसीशंखचूडश्चनारद ॥ उवासतत्रदेवेशश्चोवाचचतयोर्हितम् ॥ १०२ ॥

किंकरोषिशंखचूडसंवादमनयासह ॥ गान्धर्वेणविवाहेनत्वमस्याग्रहणंकुरु ॥ १०३ ॥ त्वंचपुरुषरत्नंचस्त्रीरत्नंस्त्रीष्वियंसती ॥ विद
ग्धायाविदग्धेनसङ्गमोगुणवान्भवेत् ॥ १०४ ॥ निर्विरोधसुखंराजन्कोवास्त्यजतिदुर्लभम् ॥ योऽविरोधसुखत्यागीसपशुर्नात्रसंश
यः ॥ १०५ ॥ किमुपेक्षसित्वंकान्तमीदृशंगुणिनंसति ॥ देवानामसुराणांचदानवानांविमर्दनम् ॥ १०६ ॥ यथालक्ष्मीश्चलक्ष्मीशेय
थाकृष्णेचराधिका ॥ यथामयिचसावित्रीभवानीचभवेयथा ॥ १०७ ॥ यथाधरावराहेचयथामेनाहिमालये ॥ यथात्रावनसूयाच
दमयन्तीनलेयथा ॥ १०८ ॥ रोहिणीचयथाचन्द्रेयथाकामेरतिःसती ॥ यथादितिःकश्यपेचवशिष्ठेऽरुन्धतीयथा ॥ १०९ ॥ यथा
हल्यागौतमेचदेवहूतिश्चकर्दमे ॥ यथाबृहस्पतौताराशतरूपामनौयथा ॥ ११० ॥ यथाचदक्षिणायज्ञेयथास्वाहाहुताशने ॥ यथाश
चीमहेन्द्रेचयथापुष्टिर्गणेश्वरे ॥ १११ ॥ देवसेनायथास्कन्देधर्मेमूर्तिर्यथासती ॥ सौभाग्यासुप्रियात्वंचशंखचूडेतथाभव ॥ ११२ ॥ अने
नसार्द्धंसुचिरंसुन्दरेणचसुन्दरि ॥ स्थानेस्थानेविहारंचयथेच्छंकुरुसन्ततम् ॥ ११३ ॥ पश्चात्प्राप्स्यसिगोविन्दंगोलोकेपुनरेवच ॥
चतुर्भुजंचवैकुण्ठेशंखचूडेमृतेसति ॥ ११४ ॥ इत्येवमाशिषंकृत्वास्वालयंप्रययौविधिः ॥ गान्धर्वेणविवाहेनजगृहेतांचदानवः ॥
॥ ११५ ॥ स्वर्गेदुन्दुभिवाद्यंचपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ सरेमेरमयासार्द्धंवासगेहेमनोहरे ॥ ११६ ॥ मूर्च्छांसम्प्रापतुलसीनवसङ्गमसङ्गता ॥
निमग्नानिर्जनेसाध्वीसम्भोगसुखसागरे ॥ ११७ ॥ चतुःषष्टिकलामानंचतुःषष्टिविधंसुखम् ॥ कामशास्त्रेयन्निरुक्तंरसिकानांयथेप्सि
तम् ॥ ११८ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गसंश्लेषपूर्वकंस्त्रीमनोहरम् ॥ तत्सर्वंसुखशृङ्गारंचकाररसिकेश्वरः ॥ ११९ ॥ अतीवरम्येदेशेचसर्वजन्तु
विवर्जिते ॥ पुष्पचन्दनतल्पेचपुष्पचन्दनवायुना ॥ १२० ॥ पुष्पोद्यानेनदीतीरेपुष्पचन्दनचर्चिते ॥ गृहीत्वारसिकांरामांपुष्प
चन्दनचर्चिताम् ॥ १२१ ॥ भूषितांभूषणैःसर्वैरतीवसुमनोहराम् ॥ सुरतेर्विरतिर्नास्तितयोःसुरतविज्ञयोः ॥ १२२ ॥ जहारमानसं
भर्तुर्लीलयातुलसीसती ॥ चेतनांरसिकायाश्चजहाररसभाववित् ॥ १२३ ॥ वक्षसश्चन्दनंबाह्वोस्तिलकंविजहारसा ॥ सचजग्राह ॥ ७५
तस्याश्चसिन्दूरबिन्दुपत्रकम् ॥ १२४ ॥ सतद्वक्षसितस्याश्चनखरेखांददौमुदा ॥ साददौतद्वामपार्श्वेकरभूषणलक्षणम् ॥ १२५ ॥

राजातदोष्ठपुटकेददौदशनदशनम् ॥ तद्गण्डयुगलेसाचप्रददौतच्चतुर्गुणम् ॥ १२६ ॥ सुरतेर्विरतौतौचसमुत्थायपरस्परम् ॥ सुवेशञ्च क्रतुस्तत्रयत्तन्मनसिवाञ्छितम् ॥ १२७ ॥ कुंकुमाक्तचन्दनेनसातस्मैतिलकंददौ ॥ सर्वाङ्गेसुन्दरेरम्येचकारचानुलेपनम् ॥ १२८ ॥ सुवासितञ्चताम्बूलंवह्निशुद्धेचवाससी ॥ पारिजातस्यकुसुममाल्यञ्चैवसुशोभनम् ॥ १२९ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणमंगुलीयकमुत्तमम् ॥ सुन्दरञ्चमणिवरंत्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥ १३० ॥ दासीतवाहमित्येवंसमुच्चार्यपुनःपुनः ॥ ननामपरयाभक्त्यास्वामिनंगुणशालिनम् ॥ ॥ १३१ ॥ सस्मितातन्मुखाम्भोजंलोचनाभ्यांपपौपुनः ॥ निमेषरहिताभ्याञ्चसकटाक्षञ्चसुन्दरम् ॥ १३२ ॥ सचताञ्चसमाकृष्यच कारवक्षसिप्रियाम् ॥ सस्मितंवाससाच्छन्नंददर्शमुखपङ्कजम् ॥ १३३ ॥ चुचुम्बकठिनेगण्डबिम्बोष्ठेपुनरेवच ॥ ददौतस्यैवस्त्रयुग्मं वरुणादाहृतञ्चयत् ॥ तदाहृतांरत्नमालांत्रिषुलोकेषुविश्रुताम् ॥ १३४ ॥ ददौमञ्जीरयुग्मञ्चस्वाहायाश्चहृतञ्चयत् ॥ केयूरयुग्मंछाया यारोहिण्याश्चैवकुण्डलम् ॥ १३५ ॥ अंगुलीयकरत्नानिरत्याश्चवरभूषणम् ॥ शंखंसुरुचिरंचित्रंयद्दत्तंविश्वकर्मणा ॥ १३६ ॥ विचित्र पीठकश्रेणींशय्याञ्चापिसुदुर्लभाम् ॥ भूषणानिचदत्त्वाचपरीहारञ्चकारह ॥ १३७ ॥ निर्मायकबरीभारंतस्याश्चमाल्यसंयुतम् ॥ सुचि त्रंपत्रकंगण्डेजयलेखसमंतथा ॥ १३८ ॥ चन्द्रलेखात्रिभिर्युक्तंचन्दनेनसुगन्धिना ॥ परितःपरितश्चित्रैःसार्द्धंकुंकुमबिन्दुभिः ॥ ॥ १३९ ॥ ज्वलत्प्रदीपाकारञ्चसिन्दूरतिलकंददौ ॥ तत्पादपद्मयुगलेस्थलपद्मविनिन्दिते ॥ १४० ॥ चित्रालक्तकरागञ्चनखरेषु ददौमुदा ॥ स्ववक्षसिमुहुर्न्यस्तंसरागञ्चरणाम्बुजम् ॥ १४१ ॥ हेदेवितवदासोहमित्युच्चार्य्यपुनःपुनः ॥ रत्ननिर्माणयानेनताञ्चकृत्वा स्ववक्षसि ॥ १४२ ॥ तपोवनंपरित्यज्यराजस्थानान्तरंययौ ॥ मलयेदेवनिलयेशैलेशैलेवनेवने ॥ १४३ ॥ स्थानेस्थानेऽतिरम्येच पुष्पोद्यानेऽतिनिर्जने ॥ कन्दरेकन्दरेसिन्धुतीरेचसुन्दरेवने ॥ १४४ ॥ पुष्पभद्रानदीतीरेनीरवातमनोहरे ॥ पुलिनेपुलिनेदिव्ये नद्यांनद्यांनदेनदे ॥ १४५ ॥ मधौमधुकराणाञ्चमधुरध्वनिनादिते ॥ विनिस्यन्देसुपवनेनन्दनेगन्धमादने ॥ १४६ ॥ देवोद्यानेदे ववनेचित्रेचन्दनकानने ॥ चम्पकानांकेतकीनांमाधवीनाञ्चमाधवे ॥ १४७ ॥ कुन्दानांमालतीनाञ्चकुमुदाम्भोजकानने ॥ कल्पवृक्षे

कल्पवृक्षेपारिजातवनेवने ॥ १४८ ॥ निर्जनेकाञ्चनीस्थानेधन्येकांचनपर्वते ॥ कांचीवनेकिंचनकेकंचुकेकांचनाकरे ॥ १४९ ॥
पुष्पचन्दनतल्पेचपुंस्कोकिलरुतेश्रुते ॥ पुष्पचन्दनसंयुक्तःपुष्पचन्दनवायुना ॥ १५० ॥ कामुक्याकामुकःकामात्सरेमेरामयासह ॥
नतृप्तोदानवेन्द्रश्चतृप्तिंनैवजगामसा ॥ १५१ ॥ हविषाकृष्णवर्त्मेवववृधेमदनस्तयोः ॥ तयासहसमागत्यस्वाश्रमंदानवस्ततः ॥ १५२ ॥
रम्यंक्रीडालयंकृत्वाविजहारपुनस्ततः ॥ एवंसंबुभुजेराज्यंशंखचूडःप्रतापवान् ॥ १५३ ॥ एकमन्वन्तरंपूर्णंराजराजेश्वरोबली ॥ देवाना
मसुराणांचदानवानांचसन्ततम् ॥ १५४ ॥ गन्धर्वाणांकिन्नराणांराक्षसानांचशास्तिदः ॥ हृताधिकारादेवाश्चचरन्तिभिक्षुकायथा ॥
॥ १५५ ॥ पूजाहोमादिकंतेषांजहारविषयंबलात्॥आश्रयंचाधिकारंचशस्त्रास्त्रभूषणादिकम् ॥ १५६ ॥ निरुद्यमाःसुराःसर्वेचित्रपुत्तलि
कायथा ॥ तेचसर्वेविषण्णाश्चप्रजग्मुर्ब्रह्मणःसभाम् ॥ १५७ ॥ वृत्तान्तंकथयामासुरुरुदुश्चभृशंमुहुः ॥ तदाब्रह्मासुरैःसार्द्धंजगामशङ्कराल
यम् ॥ १५८ ॥ सर्वंसंकथयामासविधाताचन्द्रशेखरम्॥ब्रह्माशिवश्चतैःसार्द्धंवैकुण्ठंचजगामह ॥ १५९ ॥ सुदुर्लभंपरंधामजरामृत्युहरंपरम्
सम्प्रापचवरंद्वारमाश्रमाणांहरेरहो ॥ १६० ॥ ददर्शद्वारपालांश्चरत्नसिंहासनस्थितान् ॥ शोभितान्पीतवस्त्रैश्चरत्नभूषणभूषितान् ॥
॥ १६१ ॥ वनमालान्वितान्सर्वान्श्यामसुन्दरविग्रहान् ॥ शंखचक्रगदापद्मधरांश्चैवचतुर्भुजान् ॥ १६२ ॥ सस्मितान्पद्मवक्त्रांश्चपद्मने
त्रान्मनोहरान् ॥ ब्रह्मातान्कथयामासवृत्तान्तंगमनार्थकम् ॥ १६३ ॥ तेनुज्ञांचददुस्तस्मैप्रविवेशतदाज्ञया ॥ एवञ्चषोडशद्वारान्निरी
क्ष्यकमलोद्भवः ॥ १६४ ॥ देवैःसार्द्धंतानतीत्यप्रविवेशहरेःसभाम् ॥ देवर्षिभिःपरिवृतांपार्षदैश्चचतुर्भुजैः ॥ १६५ ॥ नारायणस्व
रूपैश्चसर्वैःकौस्तुभभूषितैः ॥ पूर्णेन्दुमण्डलाकारांचतुरस्रांमनोहराम् ॥ १६६ ॥ मणीन्द्रसारनिर्माणांहीरासारसुशोभिताम् ॥
अमूल्यरत्नखचितांरचितांस्वेच्छयाहरेः ॥ १६७ ॥ माणिक्यमालाजालाढ्यांमुक्तापंक्तिविभूषिताम् ॥ मण्डितांमण्डलाकारैरत्न
दर्पणकोटिभिः ॥ १६८ ॥ विचित्रैश्चित्ररेखाभिर्नानाचित्रविचित्रिताम् ॥ पद्मरागेन्द्ररचितैरचितांपद्मकृत्रिमैः ॥ १६९ ॥ सोपान
शतकैर्युक्तांस्यमन्तकविनिर्मितैः ॥ पट्टसूत्रग्रन्थियुतैश्चारुचन्दनपल्लवैः ॥ १७० ॥ इन्द्रनीलमणिस्तम्भैर्वेष्टितांसुमनोरमाम् ॥

सद्रत्नपूर्णकुम्भानांसमूहैश्चसमन्विताम् ॥ १७१ ॥ पारिजातप्रसूनानांमालाजालैर्विराजिताम् ॥ कस्तूरीकुंकुमाक्तैश्चसुगन्धि
चन्दनद्रवैः ॥ १७२ ॥ सुसंस्कृतान्तुसर्वत्रवासितांगन्धवायुना ॥ विद्याधरीसमूहानांसङ्गीतैश्चमनोहराम् ॥ १७३ ॥ सहस्र
योजनायामांपरिपूर्णाश्चकिंकरैः ॥ ददर्शश्रीहरिंब्रह्माशङ्करैश्चसुरैःसह ॥ १७४ ॥ वसन्तंतन्मध्यदेशेयथेन्दुतारकावृतम् ॥ अमूल्यरत्न
निर्माणचित्रसिंहासनस्थितम् ॥ १७५ ॥ किरीटिनंकुण्डलिनंवनमालाविभूषितम् ॥ शंखचक्रगदापद्मधारिणंचचतुर्भुजम् ॥ १७६ ॥
नवीननीरदश्यामंसुन्दरंसुमनोहरम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणसर्वाभरणभूषितम् ॥ १७७ ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंबिभ्रन्तंकेलिपंकजम् ॥
पुरतोनृत्यगीतश्चपश्यन्तंसस्मितंमुदा ॥ १७८ ॥ शान्तंसरस्वतीकान्तंलक्ष्मीधृतपदाम्बुजम् ॥ भक्तप्रदत्तताम्बूलंभुक्तवन्तंसुवासितम्
॥ १७९ ॥ गङ्गयापरयाभक्त्यासेवितंश्वेतचामरैः ॥ सर्वैश्चस्तूयमानञ्चभक्तिनम्रात्मकन्धरैः ॥ १८० ॥ एवंविशिष्टंतंदृष्ट्वापरिपूर्णतमं
विभुम् ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेप्रणम्यतुष्टुवुस्तदा ॥ १८१ ॥ पुलकाङ्कितसर्वांगाःसाश्रुनेत्राःसगद्गदाः ॥ भक्त्यापरमयाभक्ताभीतानम्रात्म
कन्धराः ॥ १८२ ॥ पुटाञ्जलियुतोभूत्वाविधाताजगतामपि ॥ वृत्तान्तंकथयामासविनयेनहरेःपुरः ॥ १८३ ॥ हरिस्तद्वचनंश्रुत्वासर्वज्ञः
सर्वभाववित् ॥ प्रहस्योवाचब्रह्माणंरहस्यञ्चमनोहरम् ॥ १८४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ शंखचूडस्यवृत्तान्तंसर्वंजानामिपद्मज ॥
मद्भक्तस्यचगोपस्यमहातेजस्विनःपुरा ॥ १८५ ॥ सुराःशृणुततत्सर्वमितिहासंपुरातनम् ॥ गोलोकस्यैवचरितंपापघ्नंपुण्यकारणम्
॥ १८६ ॥ सुदामानामगोपश्चपार्षदप्रवरोमम ॥ सम्प्रापदानवींयोनिंराधाशापात्सुदारुणात् ॥ १८७ ॥ तत्रैकदाहमगमंस्वालयाद्रास
मण्डलम् ॥ विहायमांनिनींराधांममप्राणाधिकांपराम् ॥ १८८ ॥ सामांविरजयासार्द्धंविज्ञायकिंकरीमुखात् ॥ पश्चात्क्रुधासाजगाम
मांददर्शचतत्रच ॥ १८९ ॥ विरजाञ्चनदीरूपांमांज्ञात्वाचतिरोहितम् ॥ पुनर्जगामसारुष्टास्वालयंसखिभिःसह ॥ १९० ॥ मांदृष्ट्वाम
न्दिरेदेवीसुदामसहितंपुरा ॥ भृशंमांभर्त्सयामासमौनीभूतञ्चसुस्थिरम् ॥ १९१ ॥ तच्छ्रुत्वाचसुमहांश्चसुदामातांचुकोपह ॥ सचतांभ
र्त्सयामासकोपेनममसन्निधौ ॥ १९२ ॥ तच्छ्रुत्वासाकोपयुक्तारक्तपंकजलोचना ॥ बहिष्कर्तुञ्चकाराज्ञांसंत्रस्ताममसंसदि ॥ १९३ ॥

सखीलक्षंसमुत्तस्थौदुर्वारंतेजसोज्ज्वलम् ॥ बहिश्चकारतंतूर्णंजल्पन्तश्चपुनःपुनः ॥ १९४ ॥ साचतद्वचनंश्रुत्वासमारुष्टाशशापतम् ॥
याहिरेदानवींयोनिमित्येवंदारुणंवचः ॥ १९५ ॥ तंगच्छन्तंशपन्तश्चरुदन्तंमांप्रणम्यच ॥ वारयामासस्तातुष्टारुदन्तीकृपयापुनः
॥ १९६ ॥ हेवत्सतिष्ठमागच्छक्कयासीतिपुनःपुनः ॥ समुच्चार्य्यचतत्पश्चाज्जगामसाचविस्मिता ॥ १९७ ॥ गोप्यश्चरुरुदुःसर्वागोपा
श्चेतिसुदुःखिताः ॥ तेसर्वेराधिकाचापितत्पश्चाद्बोधितामया ॥ १९८ ॥ आयास्यतिक्षणार्धेनकृत्वाशापस्यपालनम् ॥ सुदामंस्त्वमि
हागच्छेत्युवाचसानिवारिता ॥ १९९ ॥ गोलोकस्यक्षणार्द्धेनचैकमन्वन्तरंभवेत् ॥ पृथिव्यांजगतांधातरित्येवंवचनंध्रुवम् ॥ २०० ॥
सएवशंखचूडश्चपुनस्तत्रैवयास्यति ॥ महाबलिष्ठोयोगीशः सर्वमायाविशारदः ॥ २०१ ॥ ममशूलंगृहीत्वाचशीघ्रंगच्छतभारतम् ॥
शिवःकरोतुसंहारंममशूलेनरक्षसः ॥ २०२ ॥ ममैवकवचंकण्ठेसर्वमंगलमंगलम् ॥ बिभर्तिदानवःशश्वत्संसारविजयीततः ॥ २०३॥
तत्रब्रह्मन्स्थितेकण्ठेनकोऽपिहिंसितुंक्षमः ॥ तद्याच्ञांचकरिष्यामिविप्ररूपोऽहमेवच ॥ २०४ ॥ सतीत्वभङ्गस्तत्पत्न्यायत्रकालेभवि
ष्यति ॥ तत्रैवकालेतन्मृत्युरितिदत्तोवरस्त्वया ॥ २०५ ॥ तत्पत्न्याश्चोदरेवीर्य्यमर्पयिष्यामिनिश्चितम् ॥ तत्क्षणेनैवतन्मृत्युर्भविष्य
तिनसंशयः ॥ २०६ ॥ पश्चात्सादेहमुत्सृज्यभविष्यतिप्रियामम ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथोददौशूलंहरायच ॥ २०७ ॥ शूलंदत्त्वाययौशी
घ्रंहरिरभ्यन्तरंमुदा ॥ भारतश्चययुर्देवाब्रह्मरुद्रपुरोगमाः ॥२०८॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेतुलस्युपाख्यानेषोडशोऽ
ध्यायः॥१६॥ छ ॥नारायणउवाच ॥ ब्रह्माशिवंसंनियोज्यसंहारेदानवस्यच ॥ जगामस्वालयंतूर्णंयथास्थानंमहामुने॥ १ ॥चन्द्रभागा
नदीतीरेवटमूलेमनोहरे ॥ तत्रतस्थौमहादेवोदेवनिस्तारहेतवे ॥२॥ दूतंकृत्वापुष्पदन्तंगन्धर्वेश्वरमीप्सितम् ॥ शीघ्रंप्रस्थापयामासशंख
चूडान्तिकंमुदा ॥ ३ ॥ सचेश्वराज्ञयाशीघ्रंययौतन्नगरंवरम् ॥ महेन्द्रनगरोत्कृष्टंकुबेरभवनाधिकम् ॥ ४ ॥ पञ्चयोजनविस्तीर्णंदैर्घ्येत
द्विगुणंमुने ॥ स्फाटिकाकारमणिभिस्समन्तात्परिवेष्टितम्॥सप्तभिःपरिखाभिश्चदुर्गमाभिःसमन्वितम् ॥५॥ ज्वलदग्निनिभैर्नित्यंशोभितं
रत्नकोटिभिः ॥ युक्तंचवीथिशतकैर्मणिवेदिसमन्वितैः ॥ ६ ॥ परितोवणिजांसंघैर्नानावस्तुविराजितैः ॥ सिन्दूराकारमणिभिर्निर्मितैश्च

विचित्रितैः ॥७॥ भूषितंभूषितैर्दिव्यैराश्रमैःशतकोटिभिः ॥ गत्वाददर्शतन्मध्येशंखचूडालयंवरम् ॥८॥ अतीववलयाकारंयथापूर्णेन्दुमण्ड
लम् ॥ ज्वलदग्निशिखाभिश्चपरिखाभिश्चतसृभिः ॥९॥ सुदुर्गमश्चशत्रूणामन्येषांसुगमंसुखम् ॥ अत्युच्चैर्गगनस्पर्श्यमणिप्राचीरवेष्टितम् ॥
॥ १० ॥ राजितंद्वादशद्वारैर्द्वारपालसमन्वितैः ॥ रत्नकृत्रिमपद्माढ्यैरत्नदर्पणभूषितैः ॥ ११ ॥ मणीन्द्रसारखचितैःशोभितंलक्षमन्दिरैः ॥
शोभितंरत्नसोपानैरत्नस्तम्भविराजितैः ॥ १२ ॥ रत्नचित्रकपाटाद्यैः सद्रत्नकलशान्वितैः ॥ रत्नेन्द्रचित्रराजीभिःसुदीप्ताभिर्विराजितैः
॥ १३ ॥ परितोरक्षितंशश्वद्दानवैः शतकोटिभिः ॥ दिव्यास्त्रधारिभिःशूरैर्महाबलपराक्रमैः ॥ १४ ॥ सुन्दरैश्चसुवेषैश्चनानालङ्कारभू
षितैः ॥ तान्दृष्ट्वापुष्पदन्तोऽपिवरद्वारंददर्शसः ॥ १५ ॥ द्वारेनियुक्तंपुरुषंशूलहस्तञ्चसस्मितम् ॥ तिष्ठन्तंपिङ्गलाक्षञ्चताम्रवर्णंभयङ्करम्
॥ १६ ॥ कथयामासवृत्तान्तंजगामतदनुज्ञया ॥ अतिक्रम्यनवद्वारंजगामाभ्यन्तरंपुरम् ॥ १७ ॥ नकेश्चिद्वारितोदूतोदूतरूपेणतस्यच ॥
गत्वासोऽभ्यंतरंद्वारंद्वारपालमुवाचह ॥ १८ ॥ रणस्थसर्ववृत्तान्तंविज्ञापयितुमीश्वरम् ॥ सचतंकथयित्वाचदूतंगन्तुमुवाचह ॥ १९ ॥
सगत्वाशंखचूडंतंददर्शसुमनोहरम् ॥ सभामण्डलमध्यस्थंस्वर्णसिंहासनस्थितम् ॥ २० ॥ मणीन्द्रखचितंचित्रंरत्नदण्डसमन्वितम् ॥
रत्नकृत्रिमपुष्पैश्चप्रशस्तंशोभितंसदा ॥ २१ ॥ भृत्येनहस्तविधृतंस्वर्णच्छत्रंमनोहरम् ॥ सेवितंपार्षदगणैर्व्यजनैः श्वेतचामरैः ॥ २२ ॥
सुवेषंसुन्दरंरम्यंरत्नभूषणभूषितम् ॥ माल्यानुलेपनंसूक्ष्मवस्त्रञ्चदधतंमुने ॥ २३ ॥ दानवेन्द्रैःपरिवृतंसुवेषश्चत्रिकोटिभिः ॥ शतकोटि
भिरन्यैश्चभ्रमद्भिश्शस्त्रधारिभिः ॥ २४ ॥ एवंभूतंचतंदृष्ट्वापुष्पदन्तःसविस्मयः ॥ उवाचरणवृत्तान्तंयदुक्तंशङ्करेणच ॥ २५ ॥ पुष्पदन्त
उवाच ॥ राजेन्द्रशिवदूतोऽहंपुष्पदन्ताभिधः प्रभो ॥ यदुक्तंशङ्करेणैवतद्ब्रवीमिनिशामय ॥ २६ ॥ राज्यंदेहिचदेवानामधिकारंच
साम्प्रतम् ॥ देवाश्चशरणापन्नादेवेशेश्रीहरौपरे ॥ २७ ॥ दत्वात्रिशूलंहरिणातुभ्यंप्रस्थापितःशिवः ॥ चन्द्रभागानदीतीरेवटमूलेत्रि
लोचनः ॥ २८ ॥ विषयंदेहितेषांचयुद्धंवाकुरुनिश्चितम् ॥ गत्वावक्ष्यामिकिंशम्भुंतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ २९ ॥ दूतस्यवचनंश्रुत्वाशं
खचूडःप्रहस्यच ॥ प्रभातेह्यागमिष्यामित्वंचगच्छेत्युवाचह ॥ ३० ॥ सगत्वोवाचतूर्णंतंवटमूलस्थमीश्वरम् ॥ शंखचूडस्यवचनंतदो

यंयत्परिच्छदम् ॥ ३१ ॥ एतस्मिन्नन्तरेस्कन्दआजगामशिवान्तिकम् ॥ वीरभद्रश्चनन्दीचमहाकालःसुभद्रकः ॥ ३२ ॥ विशालाक्ष
श्चबाणश्चपिङ्गलाक्षोविकम्पनः ॥ विरूपोविकृतिश्चैवमणिभद्रश्चबाष्कलः ॥ ३३ ॥ कपिलाक्षोदीर्घदंष्ट्रोविकटस्ताम्रलोचनः ॥ काल
ङ्कटोबलीभद्रःकालजिह्वःकुटीचरः ॥ ३४ ॥ बलोन्मत्तोरणश्लाघीदुर्जयोदुर्गमस्तथा ॥ अष्टौचभैरवारौद्रारुद्राश्चैकादशस्मृताः ॥३५॥
वसवोवासवाद्याश्चआदित्याद्वादशस्मृताः ॥ हुताशनश्चचन्द्रश्चविश्वकर्माश्विनौचतौ ॥ ३६ ॥ कुबेरश्चयमश्चैवजयन्तोनलकूबरः ॥
वायुश्चवरुणश्चैवबुधोवैमङ्गलस्तथा ॥ ३७ ॥ धर्मश्चशनिरीशानःकामदेवश्चवीर्य्यवान् ॥ उग्रदंष्ट्राचोग्रचण्डाकोट्टरीकैटभीतथा॥३८॥
स्वयंशतभुजादेवीभद्रकालीभयङ्करी ॥ रत्नेंद्रराजखचितविमानोपरिसंस्थिता ॥ ३९ ॥ रक्तवस्त्रपरीधानारक्तमाल्यानुलेपना ॥ नृत्य
न्तीचहसन्तीचगायन्तीसुस्वरंमुदा ॥४०॥ अभयंददतीभक्तमभयासाभयंरिपुम् ॥ बिभ्रतीविकटांजिह्वांसुलोलांयोजनायताम् ॥४१॥
खर्परंवर्त्तुलाकारंगंभीरंयोजनायतम् ॥ त्रिशूलंगगनस्पर्शिशक्तिंवैयोजनायताम् ॥ ४२ ॥ शंखंचक्रंगदांपद्मंशरांश्चापंभयङ्करम् ॥
मुद्गरंमुशलंवज्रंखड्गंफलकमुज्ज्वलम् ॥ ४३ ॥ वैष्णवास्त्रंवारुणास्त्रमाग्नेयंनागपाशकम् ॥ नारायणास्त्रंब्रह्मास्त्रंगान्धर्वंगारुडंतथा ॥४४॥
पार्जन्यंवैपाशुपतंजृम्भणास्त्रंचपार्वतम् ॥ माहेश्वरास्त्रंवायव्यंदण्डंसम्मोहनन्तथा ॥ नानाविधान्यायुधानिदिव्यास्त्रशतकंपरम् ॥
॥ ४५ ॥ आगत्यतत्रतस्थौसायोगिनीनांत्रिकोटिभिः ॥ सार्द्धंवैडाकिनीनाञ्चविकटानांत्रिकोटिभिः ॥ ४६ ॥ भूतप्रेतपिशा
चाश्चकूष्माण्डाब्रह्मराक्षसाः ॥ वेतालाश्चैवयक्षाश्चराक्षसाश्चैवकिन्नराः ॥ ४७ ॥ ताभिश्चैवसहस्कन्दःनत्वावैचन्द्रशेखरम् ॥ पितुःपार्श्वे
सभायाश्चसमुवासभवाज्ञया ॥ ४८ ॥ अथदूतेगतेतत्रशंखचूडःप्रतापवान् ॥ उवाचतुलसींवार्त्तांगत्वाभ्यन्तरमेवच ॥ ४९ ॥ रणवार्त्तां
चसाश्रुत्वाशुष्ककण्ठोष्ठतालुका ॥ उवाचमधुरंसाध्वीहृदयेनविदूयता ॥ ५० ॥ ॥ तुलस्युवाच ॥ ॥ हेप्राणनाथहेबन्धोतिष्ठमेव
क्षसिक्षणम् ॥ हेप्राणाधिष्ठातृदेवरक्षमेजीवनंक्षणम् ॥ ५१ ॥ भुंक्ष्वजन्मसुभोग्यंतद्यद्वैमनसिवांछितम् ॥ पश्यामित्वांक्षणंकिंचिल्लोच
नाभ्यांपिपासिता ॥ ५२ ॥ आन्दोलयन्तिप्राणामेमनोदग्धंचसन्ततम् ॥ दुःस्वप्नंचमयादृष्टंचाद्यैवचरमेनिशि ॥ ५३ ॥ तुलसीवच

नंश्रुत्वा शुक्लापीत्वानृपेश्वरः ॥ उवाचवचनंप्राज्ञोहितंसत्यंयथोचितम् ॥ ५४ ॥ ॥ शंखचूडउवाच ॥ ॥ कालेनयोजितंसर्वंकर्म
भोगनिबन्धने ॥ शुभंहर्षंसुखंदुःखंभयंशोकममङ्गलम् ॥ ५५ ॥ कालेभवन्तिवृक्षाश्चशाखावन्तश्चकालतः ॥ क्रमेणपुष्पवन्तश्चफल
वन्तश्चकालतः ॥ ५६ ॥ तेषांफलानिपक्वानिप्रभवंत्येवकालतः ॥ तेसर्वेफलिनःकालेकालेकालंप्रयान्तिच ॥ ५७ ॥ भवन्तिकाले
भूतानिकालेकालंप्रयान्तिच ॥ कालेभवन्तिविश्वानिकालेनश्यन्तिसुन्दरि ॥ ५८ ॥ स्रष्टाचकालेसृजतिपातापातिचकालतः ॥ संह
र्त्तासंहरेत्कालेसंचरन्तिक्रमेणते ॥ ५९ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनामीश्वरःप्रकृतेःपरः ॥ स्रष्टापाताचसंहर्त्तासकृत्स्नांशेनसर्वदा ॥ ६० ॥
कालेसएवप्रकृतिंनिर्मायस्वेच्छयाप्रभुः ॥ निर्मायप्राकृतान्सर्वान्विश्वस्थांश्चचराचरान् ॥ ६१ ॥ आब्रह्मस्तंबपर्य्यन्तंसर्वंकृत्रिममेवच ॥
प्रवदन्तिचकालेननश्यत्यपिहिनश्वरम् ॥ ६२ ॥ भजसत्यंपरंब्रह्मराधेशंत्रिगुणात्परम् ॥ सर्वेशंसर्वरूपंचसर्वात्मानन्तमीश्वरम् ॥ ६३ ॥
जलंजलेनसृजतिजलंपातिजलेनयः ॥ हरेज्जलंजलेमेवतंकृष्णंभजसन्ततम् ॥ ६४ ॥ यस्याज्ञयावातिवातःशीघ्रगामीचसन्ततम् ॥
यस्याज्ञयाचतपनस्तपत्येवयथाक्षणम् ॥ ६५ ॥ यथाक्षणंवर्षतीन्द्रोमृत्युश्चरतिजन्तुषु ॥ यथाक्षणंदहत्यग्निश्चन्द्रोभ्रमतिभीतवत् ॥
॥ ६६ ॥ मृत्योर्मूलंकालमूलंयमस्यचयमंपरम् ॥ स्रष्टारंस्रष्टुरपिचपातुःपालकमेवच ॥ ६७ ॥ संहर्त्तारंचसंहर्त्तुस्तंकृष्णंशरणंव्रज ॥
कोबन्धुश्चैवकेषांवासर्वबन्धुंभजप्रिये ॥ ६८ ॥ अहंकोवात्वंचकावाविधिनायोजितःपुरा ॥ त्वयासार्द्धंकर्मणाचपुनस्तेनवियोजितः ॥
॥ ६९ ॥ अज्ञानीकातरःशोकेविपत्तौचनपण्डितः ॥ सुखंदुःखंभ्रमत्येवचक्रनेमिक्रमेणच ॥ ७० ॥ नारायणंतंसर्वेशंकान्तंप्राप्स्यसिनिश्चि
तम् ॥ तपःकृतंयदर्थेचपुराबदरिकाश्रमे ॥ ७१ ॥ मयात्वंतपसालब्धाब्रह्मणश्चवरेणहि ॥ हरेरर्थेतवतपोहरिंप्राप्स्यसिकामिनि ॥ ७२ ॥
वृन्दावनेचगोविन्दंगोलोकेत्वंलभिष्यसि ॥ अहंयास्यामितल्लोकंतनुंत्यक्त्वाचदानवीम् ॥ ७३ ॥ तत्रद्रक्ष्यसिमांत्वंचत्वांचद्रक्ष्यामिसन्त
तम् ॥ आगमंराधिकाशापाद्भारतश्चसुदुर्लभम् ॥ ७४ ॥ पुनर्यास्यामितत्रैवकःशोकोमेशृणुप्रिये ॥ त्वंहिदेहंपरित्यज्यदिव्यरूपंविधायच ॥
॥ ७५ ॥ तत्कालंप्राप्स्यसिहरिंमाकान्तेकातराभव ॥ इत्युक्त्वाचदिनान्तेचतयासार्द्धंमनोहरे ॥ ७६ ॥ सुष्वापशोभनेतल्पेपुष्पचन्दनचर्चि

ते ॥ नानाप्रकारविभवेचचाररत्नमन्दिरे ॥ ७७॥ रत्नप्रदीपसंयुक्तेस्त्रीरत्नंप्राप्यसुन्दरीम् ॥ निनायरजनींराजाक्रीडाकौतुकमङ्गलैः ॥
॥ ७८ ॥ कृत्वावक्षसिकान्तांतांरुदन्तीमतिदुःखिताम् ॥ कृशोदरींनिराहारांनिमग्नांशोकसागरे ॥ ७९ ॥ पुनस्तांबोधयामासदिव्य
ज्ञानेनबोधवित् ॥ पुराकृष्णेनयद्दत्तंभाण्डीरेतत्त्वमुत्तमम् ॥ ८० ॥ सचतस्यैददौतच्चसर्वशोकहरंपरम् ॥ ज्ञानंसंप्राप्यसादेवीप्रसन्नव
दनेक्षणा ॥ ८१ ॥ क्रीडांचकारहर्षेणसर्वंमत्वातिनश्वरम् ॥ तौदम्पतीचक्रीडार्त्तौनिमग्नौसुखसागरे ॥ ८२ ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गौमू
र्च्छितौनिर्जनेमुने ॥ अङ्गप्रत्यङ्गसंयुक्तौसुप्रीतौसुरतोत्सुकौ ॥ ८३ ॥ एकाङ्गौचतथातौद्वौचार्द्धनारीश्वरौयथा ॥ प्राणेश्वरंचतुलसी
मेनेप्राणाधिकंपरम् ॥ ८४ ॥ प्राणाधिकांचतांमेनेराजाप्राणाधिकेश्वरीम् ॥ तौस्थितौसुखसुप्तौचतन्द्रितौसुन्दरौसमौ ॥ ८५ ॥ सुवे
षौसुखसम्भोगादचेष्टौसुमनोहरौ ॥ क्षणंसचेतनौतौचकथयन्तौरसाश्रयाम् ॥ कथांमनोहरांदिव्यांहसन्तौचक्षणंपुनः ॥८६॥ भुक्तवन्तौ
चताम्बूलंप्रदत्तंचपरस्परम् ॥८७॥ परस्परंसेवितौचसुप्रीत्याश्वेतचामरैः ॥ क्षणंशयानौसानन्दौवसन्तौचक्षणंपुनः ॥८८॥ क्षणंकेलिनि
युक्तौचरसभावसमन्वितौ ॥ सुरताद्विरतिर्नास्तितौतद्विषयपण्डितौ ॥८९॥ सततंजययुक्तौद्वौक्षणंनैवपराजितौ ॥९०॥ इतिश्रीब्रह्मवैव
र्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेतुलस्युपाख्यानेतुलसीशंखचूडसम्भोगोनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ श्रीकृष्णंमनसाध्यात्वाराजाकृष्णपरायणः ॥ ब्राह्मेमुहूर्त्तेचोत्थायपुष्पतल्पान्मनोहरात् ॥ १ ॥ रात्रिवासःपरित्यज्य
स्नात्वामङ्गलवारिणा ॥ धौतेचवाससीधृत्वाकृत्वातिलकमुज्ज्वलम् ॥ २ ॥ चकाराह्निकमावश्यमभीष्टगुरुवन्दनम् ॥ दध्याज्यंमधु
लाजांश्चसोपश्यद्वस्तुमङ्गलम् ॥ ३ ॥ रत्नश्रेष्ठंमणिश्रेष्ठंवस्त्रश्रेष्ठंचकांचनम् ॥ ब्राह्मणेभ्योददौभक्त्यायथानित्यञ्चनारद ॥ ४ ॥
अमूल्यरत्नंयत्किञ्चिन्मुक्तामाणिक्यहीरकम् ॥ ददौविप्रायगुरवेयात्रामङ्गलहेतवे ॥ ५ ॥ गजरत्नंचाश्वरत्नंधेनुरत्नंमनोहरम् ॥
ददौसर्वंदरिद्रायविप्रार्थंमङ्गलायच ॥ ६ ॥ कोशागारसहस्रञ्चनगराणांत्रिलक्षकम् ॥ ग्रामाणांशतकोटिञ्चब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ७ ॥
पुत्रंकृत्वाचराजेन्द्रंसुचन्द्रंदानवेषुच ॥ पुत्रेसमर्प्यभार्याश्चराज्यंवैसर्वसम्पदम् ॥ ८ ॥ प्रजानुचरसंघंचकोशौघंवाहनादिकम् ॥ स्वयं

सन्नाहयुक्तश्चधनुष्पाणिर्बभूवह ॥ ९ ॥ भृत्यद्वाराक्रमेणैवसचक्रेसैन्यसंचयम् ॥ अश्वानांचत्रिलक्षेणपंचलक्षेणहस्तिनाम् ॥ १० ॥ रथा
नामयुतेनैवधानुष्काणांत्रिकोटिभिः ॥ त्रिकोटिभिश्चर्मिणांचशूलिनांचत्रिकोटिभिः ॥ ११ ॥ कृतासेनापरिमितादानवेन्द्रेणनारद ॥
यस्यांसेनापतिश्चैवयुद्धशास्त्रविशारदः ॥ १२ ॥ महारथःसविज्ञेयोरथिनांप्रवरोरणे ॥ त्रिलक्षाक्षौहिणीसेनापतिंकृत्वानराधिपः ॥
॥ १३ ॥ त्रिंशदक्षौहिणीवाद्यभाण्डौघंचचकारसः ॥ बहिर्बभूवशिबिरान्मनसाश्रीहरिंस्मरन् ॥ १४ ॥ रत्नेन्द्रसारखचितंविमानंह्या
रुरोहसः ॥ गुरुवर्गान्पुरस्कृत्यप्रययौशङ्करान्तिकम् ॥ १५ ॥ पुष्पभद्रानदीतीरेयत्राक्षयवटःशुभः ॥ सिद्धाश्रमश्चसिद्धानांसिद्धिक्षेत्रं
चनामतः ॥ १६ ॥ कपिलस्यतपस्थानंपुण्यक्षेत्रंचभारते ॥ पश्चिमोदधिपूर्वेचमलयस्यचपश्चिमे ॥ १७ ॥ श्रीशैलोत्तरभागेचगन्ध
मादनदक्षिणे ॥ पंचयोजनविस्तीर्णा दैर्घ्येशतगुणातथा ॥ शाश्वतीजलपूर्णाचपुष्पभद्रानदीशुभा ॥ १८ ॥ लवणोदप्रियाभार्य्याश
श्वत्सौभाग्यसंयुता ॥ शुद्धस्फटिकसङ्काशाभारतेचसुपुण्यदा ॥ १९ ॥ शरावतीमिश्रिताचनिर्गतासाहिमालयात् ॥ गोमन्तंवामतः
कृत्वाप्रविष्टापश्चिमोदधौ ॥ २० ॥ तत्रगत्वाशंखचूडोलुलोकेचन्द्रशेखरम् ॥ वटमूलेसमासीनंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥ २१ ॥
कृत्वायोगासनेस्थित्वामुद्रायुक्तंचसस्मितम् ॥ शुद्धस्फटिकसङ्काशंज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ २२ ॥ त्रिशूलपट्टिशधरंव्याघ्रचर्माम्बरंवरम् ॥
तप्तकांचनवर्णाभंजटाजालंचबिभ्रतम् ॥ २३ ॥ त्रिनेत्रंपंचवक्त्रंचनाग्यज्ञोपवीतिनम् ॥ मृत्युञ्जयंकालमृत्युंविश्वमृत्युकरंपरम् ॥
॥ २४ ॥ भक्तमृत्युहरंशान्तंगौरीकान्तंमनोरमम् ॥ तपसांफलदातारंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ २५ ॥ आशुतोषंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहका
रकम् ॥ विश्वनाथंविश्वरूपंविश्वबीजंचविश्वजम् ॥ २६ ॥ विश्वम्भरंविश्ववरंविश्वसंहारकारणम् ॥ कारणंकारणानांचनरकार्णवतारणम्
॥ २७ ॥ ज्ञानप्रदंज्ञानबीजंज्ञानानन्दंसनातनम् ॥ अवरुह्यविमानाच्चसंदृष्ट्वादानवेश्वरः ॥ २८ ॥ सर्वैःसार्द्धभक्तियुक्तःशिरसाप्रणना
मसः ॥ वामतोभद्रकालींचस्कन्दंतत्पुरतःस्थितम् ॥ २९ ॥ आशिषंचददौतस्मैकालीस्कन्दश्चशङ्करः ॥ उत्तस्थुर्दानवंदृष्ट्वासर्वेनन्दी
श्वरादयः ॥ ३० ॥ परस्परंचसम्भाषांतेचक्रुस्तत्रसाम्प्रतम् ॥ राजाकृत्वाचसम्भाषामुवासशिवसन्निधौ ॥ ३१ ॥ प्रसन्नात्मामहा

देवोभगवांस्तमुवाचह ॥ ३२ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ विधाताजगतांब्रह्मापिताधर्मस्यधर्मवित् ॥ मरीचिस्तस्यपुत्रश्चवैष्णव
श्चापिधार्मिकः ॥ ३३ ॥ कश्यपश्चापितत्पुत्रोधार्मिष्ठश्चप्रजापतिः ॥ दक्षःप्रीत्याददौतस्मैभक्त्याकन्यास्त्रयोदश ॥ ३४ ॥ तास्वेकाच
दनुःसाध्वीतत्सौभाग्येनवर्द्धिता ॥ चत्वारिंशद्दनोःपुत्रादानवास्तेजसोज्ज्वलाः ॥ ३५ ॥ तेष्वेकोविप्रचित्तिश्चमहाबलपराक्रमः ॥
तत्पुत्रोधार्मिकोदम्भोविष्णुभक्तोजितेन्द्रियः ॥ ३६ ॥ जजापपरमंमन्त्रंपुष्करेलक्षवत्सरम् ॥ शुक्राचार्य्यंगुरुंकृत्वाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥
॥ ३७ ॥ तदात्वांतनयंप्रापपरंकृष्णपरायणम् ॥ पुरात्वंपार्षदोगोपोगोपेष्वष्टसुधार्मिकः ॥ ३८ ॥ अधुनाराधिकाशापाद्भारतेदानवे
श्वरः ॥ आब्रह्मस्तम्बपर्य्यन्तंभ्रमंमेनेचवैष्णवः ॥ ३९ ॥ सालोक्यसार्ष्टिसारूप्यसामीप्यैक्यंहरेरपि ॥ दीयमानंनगृह्णन्तिवै
ष्णवाःसेवनंविना ॥ ४० ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवातुच्छंमेनेचवैष्णवः ॥ इन्द्रत्वंवाकुबेरत्वंनमेनेगणनासुच ॥ ४१ ॥ कृष्णभक्तस्यते
किंवादेवानांविषयेभ्रमे ॥ देहिराज्यश्चदेवानांमत्प्रीतिंकुरुभूमिप ॥ ४२ ॥ सुखंस्वराज्येत्वंतिष्ठदेवास्सन्तुस्वकेपदे ॥ अलंभ्रातृवि
रोधेनसर्वेकश्यपवंशजाः ॥ ४३ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ ज्ञातिद्रोहस्यपापस्यकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥
॥ ४४ ॥ स्वसम्पदांचहानिंचयदिराजेन्द्रमन्यसे ॥ सर्वावस्थासुसमताकेषांयातिचसर्वदा ॥ ४५ ॥ ब्रह्मणश्चतिरोभावोलयेप्राकृति
केसति ॥ आविर्भावःपुनस्तस्यप्रभवेद्दीश्वरेच्छया ॥ ४६ ॥ ज्ञानंबुद्धिश्चतपसास्मृतिर्लोकस्यनिश्चितम् ॥ करोतिसृष्टिं
ज्ञानेनस्रष्टासोऽपिक्रमेणच ॥ ४७ ॥ परिपूर्णतमोधर्मःसत्येसत्याश्रयःसदा ॥ सोऽपित्रिभागस्त्रेतायांद्विभागोद्वापरेस्मृतः ॥ ४८ ॥ एक
भागःकलेःपूर्वंतद्ध्रासश्चक्रमेणच ॥ कलामात्रंकलेःशेषेकुह्वांचन्द्रकलायथा ॥ ४९ ॥ यादृक्तेजोरवेर्ग्रीष्मेनतादृक्शिशिरेपुनः ॥ दिने
चयादृङ्मध्याह्नेसायंप्रातर्नतत्समम् ॥ ५० ॥ उदयंयातिकालेनबाल्यताञ्चक्रमेणच ॥ प्रकाण्डताञ्चतत्पश्चात्कालेऽस्तंपुनरेवसः
॥ ५१ ॥ दिनेप्रच्छन्नतांयातिकालेवैदुर्दिनेघने ॥ राहुग्रस्तेकम्पितश्चपुनरेवप्रसन्नताम् ॥ ५२ ॥ परिपूर्णतमश्चन्द्रःपूर्णिमायाञ्चया ॥ ८० ॥
दृशः ॥ तादृशोनभवेन्नित्यंक्षयंयातिदिनेदिने ॥ ५३ ॥ पुनःसपुष्टतांयातिपरकुह्वादिनेदिने ॥ सम्पद्युक्तःशुक्लपक्षेकृष्णेम्लानश्चय

क्ष्मणा ॥ ५४ ॥ राहुग्रस्तेदिनेम्लानोदुर्दिनेनिविडेघने ॥ कालेचन्द्रोभवेच्छुद्धोभ्रष्टश्रीःकालभेदके ॥ ५५ ॥ भविष्यतिवलिश्चेन्द्रो भ्रष्टश्रीःसुतलेऽधुना ॥ कालेनपृथ्वीसस्याढ्यासर्वाधारावसुन्धरा ॥ ५६ ॥ कालेजलेनिमग्नासातिरोभूताविपद्गता ॥ कालेनश्यन्तिविश्वानिप्रभवन्त्येवकालतः ॥ ५७ ॥ चराचराश्चकालेननश्यन्तिप्रभवन्तिच ॥ ईश्वरस्यैवसमताकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ५८ ॥ अहंमृत्युञ्जयोयस्मादसंख्यंप्राकृतंलयम् ॥ अदृश्यश्चापिपश्यामिवारंवारंपुनःपुनः ॥ ५९ ॥ सचप्रकृतिरूपश्चसएवपुरुषःस्मृतः ॥ सचात्मासर्वजीवश्चनानारूपधरःपरः ॥ ६० ॥ करोतिसततंयोहितन्नामगुणकीर्त्तनम् ॥ कालंमृत्युंसजयतिजन्मरोगंजरांभयम् ॥ ६१ ॥ स्रष्टाकृतोविधिस्तेनपाताविष्णुःकृतोभवे ॥ अहंकृतश्चसंहर्त्तावयंविषयिणोयतः ॥ ६२ ॥ कालाग्निरुद्रंसंहारेनियुज्यविषयेनृप ॥ अहङ्करोमिसततंतन्नामगुणकीर्त्तनम् ॥ ६३ ॥ तेनमृत्युञ्जयोऽहञ्चज्ञानेनानेननिर्भयः ॥ मृत्युर्मत्तोभयाद्यातिवैनतेयादिवोरगः ॥ ६४ ॥ इत्युक्त्वासचसर्वेशःसर्वज्ञःसर्वभावनः ॥ विररामाथशर्वश्चसभामध्येचनारद ॥ ६५ ॥ राजातद्वचनंश्रुत्वाप्रशशंसपुनःपुनः ॥ उवाचसुंदरंदेवंपरंविनयपूर्वकम् ॥ ६६ ॥ ॥ शंखचूडउवाच ॥ ॥ त्वयायत्कथितंनाथसर्वंसत्यंचनानृतम् ॥ तथापिकिञ्चिद्यत्सत्यंश्रूयतांमन्निवेदनम् ॥ ६७ ॥ ज्ञातिद्रोहेमहत्पापंत्वयोक्तमधुनात्रयम् ॥ गृहीत्वातस्यसर्वस्वंकुतःप्रस्थापितोबलिः ॥ ६८ ॥ मयासमुद्धृतंसर्वमैश्वर्यंविक्रमेणच ॥ सुतलाच्चसमुद्धर्त्तुंनालंसोऽपिगदाधरः ॥ ६९ ॥ सभ्रातृकोहिरण्याक्षःकथंदेवैश्चहिंसितः ॥ शुंभादयश्चासुरावैकथंदेवैर्निपातिताः ॥ ७० ॥ पुरासमुद्रमथनेपीयूषंभक्षितंसुरैः ॥ क्लेशभाजोवयंतत्रतेःसर्वफलभाजनैः ॥ ७१ ॥ क्रीडाभाण्डमिदंविश्वंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ यदाददातियस्मैसतस्यैश्वर्यंभवेत्तदा ॥ ७२ ॥ देवदानवयोर्वादःशश्वन्नैमित्तिकःसदा ॥ पराजयोजयस्तेषांकालेऽस्माकंक्रमेणच ॥ ७३ ॥ तत्रावयोर्विरोधेचगमनंनिष्फलंतव ॥ समसम्बन्धिनोर्बन्ध्वोरीश्वरस्यमहात्मनः ॥ ७४ ॥ जायतेमहतीलज्जास्पर्द्धास्माभिःसहाधुना ॥ ततोऽधिकाचसमरेकीर्त्तिहानिःपराजये ॥ ७५ ॥ शंखचूडवचःश्रुत्वाप्रहस्याहत्रिलोचनः ॥ यथोचितंसुमधुरमत्युग्रंदानवेश्वरम् ॥ ७६ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ युष्माभिःसहयुद्धंमेब्रह्मवंशसमुद्भवैः ॥ कालज्जामहतीराजन्नकीर्तिर्वापरा

जये ॥ ७७ ॥ युद्धंमादौहरेरेवमधुनाकैटभेनच ॥ हिरण्यकशिपोश्चैवसहतेनात्मनानृप ॥ ७८ ॥ हिरण्याक्षस्ययुद्धश्चपुनस्तेनगदा
भृता ॥ त्रिपुरैःसहयुद्धंचमयाचःपिपुराकृतम् ॥ ७९ ॥ सर्वेश्वर्य्याःसर्वमातुःप्रकृत्याश्चबभूवह ॥ सहशुम्भादिभिःपूर्वंसमरंपरमाद्भुतम्
॥ ८० ॥ पार्षदप्रवरस्त्वञ्चकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ येयेहताश्चतेदैत्यानहिकेऽपित्वयासमाः ॥ ८१ ॥ कालज्ञामहतीराजन्ममयुद्धेत्वया
सह ॥ सुराणांशरणस्यैवप्रेषितस्यहरेरहो ॥ ८२ ॥ देहिराज्यंचदेवानांवाग्व्ययेकिंप्रयोजनम् ॥ युद्धंमाकुरुमत्सार्द्धमितिमेनिश्चितंवचः
॥ ८३ ॥ इत्युक्त्वाशंकरस्तत्रविररामचनारद ॥ उत्तस्थौशंखचूडश्चस्वामात्यैःसहसत्वरः ॥ ८४ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारदना
रायणसंवादेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेतुलस्युपाख्यानेशिवशंखचूडसंवादेऽष्टादशोध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥
शिवंप्रणम्यशिरसादानवेन्द्रःप्रतापवान् ॥ समारुरोहयानश्चस्वामात्यैःसहसत्वरः ॥ १ ॥ बभूवुस्तेचसंक्षुब्धाःस्कन्दशक्त्यार्दितास्तदा ॥
नेदुर्दुन्दुभयःस्वर्गेपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ २ ॥ स्कन्दस्योपरितत्रैवसमरेचभयङ्करे ॥ स्कन्दस्यसमरंदृष्ट्वामहदद्भुतमुल्बणम् ॥ ३ ॥ दान
वानांक्षयकरंयथाप्राकृतिकंलयम् ॥ राजाविमानमारुह्यशरवर्षञ्चकारह ॥ ४ ॥ नृपस्यशरवृष्टिश्चघनवृष्टिर्यथातथा ॥ महान्घोरान्ध
कारश्चवह्न्युत्थानंबभूवह ॥ ५ ॥ देवाः प्रदुद्रुवुश्चान्येसर्वेनन्दीश्वरादयः ॥ एकाकीकार्त्तिकेयस्तुतस्थौसमरमूर्द्धनि ॥ ६ ॥ पर्वताना
ञ्चसर्पाणांशिलानांशाखिनांतथा ॥ शश्वच्चकारवृष्टिञ्चदुर्वार्य्याञ्चभयङ्करीम् ॥ ७ ॥ नृपस्यशरवृष्ट्याचप्रच्छन्नःशिवनन्दनः ॥ नीरदे
नचसान्द्रेणसंच्छन्नोभास्करोयथा ॥ ८ ॥ धनुस्स्कन्दस्यचिच्छेददुर्वहञ्चभयङ्करम् ॥ बभञ्जचरथंदिव्यंचिच्छेदरथघोटकान् ॥ ९ ॥
मयूरंजर्जरीभूतंदिव्यास्त्रेणचकारसः ॥ शक्तिंचिक्षेपसूर्य्याभांतस्यवक्षोविभेदिनीम् ॥ १० ॥ क्षणंमूर्च्छांचसंप्राप्यचेतनामुपलभ्यसः ॥
गृहीत्वान्यद्धनुर्दिव्यंयद्दत्तंविष्णुनापुरा ॥ ११ ॥ रत्नेन्द्रसारखचितंयानमारुह्यचाग्निभूः ॥ शस्त्रमस्त्रंगृहीत्वाचचकाररणमुल्बणम् ॥
॥ १२ ॥ सर्पांश्चपर्वतांश्चैववृक्षांश्चप्रस्तरांस्तथा ॥ सर्वांश्चिच्छेदकोपेनदिव्यास्त्रेणशिवात्मजः ॥ १३ ॥ आग्नेयंवारुणास्त्रेणवारयमासवै

१ अत्र कलहकारणमिति पाठः । २ वाग्विनि पाठः ।

गुहः ॥ रथंधनुश्चचिच्छेदशंखचूडस्यलीलया ॥ १४ ॥ सवाहंसारथिश्चैवकिरीटंमुकुटोज्ज्वलम् ॥ चिक्षेपशक्तिमुल्काभांदानवेन्द्रस्य वक्षसि ॥ १५ ॥ मूर्च्छांसंप्राप्यराजोपलभ्यवैचेतनांपुनः ॥ आरुह्यवैयानमन्यंधनुर्जग्राहसत्वरः ॥ १६ ॥ चकारशरजालञ्चमायया मायिनांवरः ॥ गुहञ्चाच्छाद्यसमरेशरजालेननारद ॥ १७ ॥ जग्राहशक्तिमव्यर्थांशतसूर्य्यसमप्रभाम् ॥ प्रलयाग्निशिखारूपांविष्णोर्वै तेजसावृताम् ॥ १८ ॥ चिक्षेपताञ्चकोपेनमहावेगेनकार्त्तिके ॥ पपातशक्तिस्तद्गात्रेवह्निराशिरिवोज्ज्वला ॥ १९ ॥ मूर्च्छांसंप्रापश त्तयाचकार्त्तिकेयोमहाबलः ॥ कालीगृहीत्वातंक्रोडेनिनायशिवसन्निधौ ॥ २० ॥ शिवस्तंदर्शनादेवजीवयामासलीलया ॥ ददौबलम नन्तञ्चसचोत्तस्थौप्रतापवान् ॥ २१ ॥ शिवःस्वसैन्यंदेवांश्चप्रेरयामाससत्वरः ॥ दानवेन्द्रैःससैन्यैश्चयुद्धारम्भोबभूवह ॥ २२ ॥ स्वयं महेन्द्रोयुयुधेसार्द्धंचवृषपर्वणा ॥ भास्करोयुयुधेविप्रचित्तिनासहसत्वरः ॥ २३ ॥ दम्भेनसहचन्द्रश्चचकारसमरंपरम् ॥ कालेश्वरे णकालश्चगोकर्णेनहुताशनः ॥ २४ ॥ कुबेरःकालकेयेनविश्वकर्मामयेनच ॥ भयङ्करेणमृत्युश्चसंहारेणयमस्तथा ॥ २५ ॥ कल विङ्केनवरुणश्चञ्चलेनसमीरणः ॥ बुधश्चघृतपुष्टेनरक्ताक्षेणशनैश्चरः ॥ २६ ॥ जयन्तोरत्नसारेणवसवोवर्चसाङ्गणैः ॥ अश्विनौवैदीप्ति मताधूम्रेणनलकूबरः ॥ २७ ॥ धनुर्द्धरेणधर्मश्चमण्डूकाक्षेणमङ्गलः ॥ शोभाकरेणैवेशानःपिठरेणचमन्मथः ॥ २८ ॥ उल्कामुखे नधूम्रेणखड्गेनापिध्वजेनच ॥ कांचीमुखेनपिण्डेनधूम्रेणसहनन्दिना ॥ २९ ॥ विश्वेनचपलाशेनचादित्यायुयुधुःपरम् ॥ एकादश महारुद्राश्चैकादशभयङ्करैः ॥ ३० ॥ महामारीचयुयुधेचोग्रदण्डादिभिःसह ॥ नन्दीश्वरादयःसर्वेदानवानांगणैःसह ॥ ३१ ॥ युयुधुश्चमहद्युद्धेप्रलयेचभयङ्करे ॥ वटमूलेचशम्भुश्चतस्थौकाल्यासुतेनच ॥ ३२ ॥ सर्वेचयुयुधुःसैन्यसमूहाःसततंमुने ॥ रत्नसिंहासने रम्येकोटिभिर्दानवैःसह ॥ ३३ ॥ उवासशंखचूडश्चरत्नभूषणभूषितः ॥ शङ्करस्यचयोधाश्चयुद्धेसर्वेपराजिताः ॥ ३४ ॥ देवाश्चदुद्रुवुःसर्वे भीताश्चक्षतविक्षताः ॥ चकारकोपंस्कन्दश्चदेवेभ्यश्चाभयंददौ ॥ ३५ ॥ बलञ्चस्वगणानांवैवर्द्धयामासतेजसा ॥ स्वयमेकश्चयुयुधेदानवा नांगणैःसह ॥ ३६ ॥ अक्षौहिणीनांशतकंसमरेसजघानह ॥ खर्परंपातयामासकालीकमललोचना ॥ ३७ ॥ पपौरक्तंदानवानांक्रुद्धा

साशतखर्परम् ॥ दशलक्षंगजेन्द्राणांशतलक्षंचवाजिनाम् ॥ ३८ ॥ समादायैकहस्तेनमुखेचिक्षेपलीलया ॥ कबन्धानांसहस्रंच
ननर्त्तसमरेमुने ॥ ३९ ॥ स्कन्दस्यशरजालेनदानवाःक्षतविक्षताः ॥ भीताश्चदुद्रुवुःसर्वेमहाबलपराक्रमाः ॥ ४० ॥ वृषपर्वाविप्रचि
त्तिर्दम्भश्चापिविकङ्कनः ॥ स्कन्देनसार्द्धंयुयुधुस्तेचसर्वेक्रमेणच ॥ ४१ ॥ कालीजगामसमरमरक्षत्कार्त्तिकंशिवः ॥ वीरास्तामनुजग्मु
श्चतेचनन्दीश्वरादयः ॥ ४२ ॥ सर्वेदेवाश्चगन्धर्वायक्षराक्षसकिन्नराः ॥ राज्यभाण्डाश्चबहुशःशतकोटिर्विलाहकाः ॥ ४३ ॥ साचगत्वा
चसंग्रामंसिंहनादंचकारह ॥ देव्यास्तैसिंहनादेनप्रापुर्मूर्च्छांचदानवाः ॥ ४४ ॥ अट्टाट्टहासमशिवंचकारचपुनःपुनः ॥ हृष्टापपौचमा
ध्वीकंननर्त्तरणमूर्द्धनि ॥ ४५ ॥ उग्रदंष्ट्राचोग्रचण्डाकोट्टरीचपपौमधु ॥ योगिनीनांडाकिनीनांगणाःसुरगणादयः ॥ ४६ ॥ दृष्ट्वाका
लींशंखचूडःशीघ्रमाजिंसमाययौ ॥ दानवाश्चभयंप्रापूराजातेभ्योऽभयंददौ ॥ ४७॥ कालीचिक्षेपचाग्नेयंप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ राजा
निर्वापयामासवारुणेनसलीलया ॥ ४८ ॥ चिक्षेपवारुणंसाचतत्तीव्रंमहदद्भुतम् ॥ गान्धर्वेणचचिच्छेददानवेन्द्रश्चलीलया ॥ ४९ ॥ माहे
श्वरंप्रचिक्षेपकालीवह्निशिखोपमम् ॥ राजाजघानतच्छीघ्रंवैष्णवेनचलीलया ॥ ५० ॥ नारायणास्त्रंसादेवीचिक्षिपेमन्त्रपूर्वकम् ॥ राजान
नामतंदृष्ट्वाचावरुह्यरथादहो ॥ ५१ ॥ ऊर्ध्वंजगामतच्चास्त्रंप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ पपातशंखचूडश्चभक्त्यावैदण्डवद्भुवि ॥ ब्रह्मास्त्रंसाच
चिक्षेपयत्नतोमन्त्रपूर्वकम् ॥५२॥ ब्रह्मास्त्रेणमहाराजानिर्वाणञ्चचकारह ॥ चिक्षेपातीवदिव्यास्त्रंसादेवीमन्त्रपूर्वकम् ॥ ५३ ॥ राजादिव्या
स्त्रजालेननिर्वाणञ्चचकारह ॥ देवीचिक्षेपशक्तिञ्चयत्नतोयोजनायताम् ॥५४॥ राजातीक्ष्णास्त्रजालेनशतखण्डंचकारह ॥ जग्राहमन्त्रपूर्व
ञ्चदेवीपाशुपतंरुषा ॥ ५५ ॥ निक्षेप्तुंसानिषिद्धाचवाग्बभूवाशरीरिणी ॥ मृत्युःपाशुपतेनास्तिनृपस्यचमहात्मनः ॥ ५६॥ यावदस्त्येवक
ण्ठेऽस्यकवचंहिहरेरिति ॥ यावत्सतीत्वमस्तीहसत्याश्चनृपयोषितः ॥ ५७ ॥ तावदस्यजरामृत्युर्नास्तीतिब्रह्मणोवरः ॥ इत्याकर्ण्यमहा
कालीनतच्चिक्षेपसासती ॥ ५८ ॥ शतलक्षंदानवानामग्रहील्लीलयाक्षुधा[1] ॥ अत्तुंजगामवेगेनशंखचूडंभयंकरी ॥ ५९ ॥ दिव्यास्त्रेणसु

१ अग्रमल्लीव्या क्षुधेति पाठः ।

तीक्ष्णेनवारयामासदानवः ॥ खड्गंचिक्षेपसादेवीग्रीष्मसूर्य्योपमंपरम् ॥ ६० ॥ दिव्यास्त्रैर्दानवेन्द्रोयंशतखण्डंचकारसः ॥ पुनरत्तुंमहा
देवीवेगेनचजगामतम् ॥ ॥ ६१ ॥ सर्वसिद्धेश्वरः श्रीमान्चवृधेदानवेश्वरः ॥ निवारयामासचतांसर्वसिद्धेश्वरोवरः ॥ वेगेनमुष्टिनाका
लीकोपयुक्ताभयंकरी ॥ ६२ ॥ बभञ्जाथरथंतस्यचाहनत्सारथिंसती ॥ साचशूलञ्चचिक्षेपप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ ६३ ॥ वामहस्तेन
जग्राहशंखचूडश्चलीलया ॥ मुष्ट्याजघानतंदेवीमहाकोपेनवेगतः ॥ ६४ ॥ बभ्रामव्यथयादैत्यः क्षणंमूर्च्छामवापह ॥ क्षणेनचेतनांप्रा
प्यसमुत्तस्थौप्रतापवान् ॥ ६५ ॥ नचक्रेबाहुयुद्धंसदेव्यासहननामताम् ॥ देव्याश्चास्त्रञ्चचिच्छेदचाग्रहीत्स्वेनतेजसा ॥ ६६ ॥ नास्त्रंचि
क्षेपतांभक्त्यामातृबुद्ध्याचवैष्णवः ॥ ॥ ६७ ॥ गृहीत्वादानवंदेवीभ्रामयित्वापुनःपुनः ॥ ऊर्ध्वंचप्रेरयामासमहावेगेनकोपतः ॥ ६८ ॥
ऊर्ध्वात्पपातवेगेनशंखचूडःप्रतापवान् ॥ निपत्यचसमुत्तस्थौसनत्वाभद्रकालिकाम् ॥६९॥ रत्नेन्द्रसारखचितंविमानाग्र्यंमनोहरम् ॥
आरुरोहरथंहृष्टोनविश्रान्तोमहारणे ॥ ७० ॥ क्षतजंदानवानाञ्चमांसंचविपुलंक्षुधा ॥ पीत्वाभुक्त्वाभद्रकालीययौसाशंकरान्तिकम् ॥
॥७१॥ उवाचरणवृत्तान्तंपौर्वापर्य्यंयथाक्रमम् ॥ श्रुत्वाजहासशम्भुश्चदानवानांविनाशनम् ॥ ७२ ॥ लक्षंचदानवेन्द्राणामवशिष्टंरणे
ऽधुना ॥ उद्वृत्तंभुक्तासार्द्धंतदन्यंभुक्तमीश्वर ॥ ७३ ॥ संग्रामेदानवेन्द्रंचहन्तुंपाशुपतेनवै ॥ अवध्यस्त्वराजेतिवाग्बभूवाशरीरिणी
॥७४॥ राजेन्द्रश्चमहाज्ञानीमहाबलपराक्रमः ॥ नचचिक्षेपमय्यस्त्रंचिच्छेदममसायकम् ॥ ७५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्र
कृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेतुलस्युपाख्यानेकालीशंखचूडयुद्धएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ शिवस्तत्त्वं
समाकर्ण्यतत्त्वज्ञानविशारदः ॥ ययौस्वयंचसमरंस्वगणैःसहनारद ॥ १ ॥ शंखचूडःशिवंदृष्ट्वाविमानादवरुह्यच ॥ ननामपरयाभ
क्त्यादण्डवत्पतितोभुवि ॥ २ ॥ तंप्रणम्यचवेगेनविमानंह्यारुरोहसः ॥ तूर्णंचकारसन्नाहंधनुर्जग्राहदुर्वहम् ॥ ३ ॥ शिवदानवयोर्युद्धंपूर्ण
मब्दंबभूवह ॥ नवैबभूवतुर्ब्रह्मंस्तयोर्जयपराजयौ ॥४॥ न्यस्तशस्त्रश्चभगवान्न्यस्तशस्त्रश्चदानवः ॥ रथस्थःशंखचूडश्चवृषस्थोवृषभध्वजः ॥
॥ ५ ॥ दानवानांचशतकमुद्वृत्तंचबभूवह ॥ रणेयेयेमृताःशंभोर्जीवयामासतान्विभुः ॥ ६ ॥ ततोविष्णुर्महामायोवृद्धब्राह्मणरूप

धृक् ॥ आगत्यचरणस्थानमवोचद्दानवेश्वरम् ॥ ७ ॥ वृद्धब्राह्मणउवाच ॥ देहिभिक्षांचराजेन्द्रमह्यंविप्रायसाम्प्रतम् ॥ त्वंसर्वसम्पदां
दातायन्मेमनसिवाञ्छितम् ॥ ८ ॥ निराहारायवृद्धायतृषितायातुरायच ॥ पश्चात्त्वांकथयिष्यामिपुरःसत्यंचकुर्विति ॥ ॥ ९ ॥
ओमित्युवाचराजेन्द्रः प्रसन्नवदनेक्षणः ॥ कवचार्थीजनश्चाहमित्युवाचसमायया ॥ १० ॥ तच्छ्रुत्वादानवश्रेष्ठोददौकवचमुत्तमम् ॥
गृहीत्वाकवचंदिव्यंजगामहरिरेवच ॥ ११ ॥ शंखचूडस्यरूपेणजगामतुलसींप्रति ॥ गत्वातस्यांमाययाचवीर्य्याधानंचकारह ॥ १२ ॥
अथशम्भुर्हरेःशूलंदानवार्थंसमग्रहीत ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डशतकप्रभमुज्ज्वलम् ॥ १३ ॥ नारायणाधिष्ठिताग्रंब्रह्माधिष्ठितमध्यम
म् ॥ शिवाधिष्ठितमूलंचकालाधिष्ठितधारकम् ॥ १४ ॥ किरणावलिसंयुक्तंप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ दुर्निवार्य्यंचदुर्धर्षमव्यर्थंवैरिघात
कम् ॥ १५ ॥ तेजसाचक्रतुल्यंचसर्वशस्त्रविघातकम् ॥ शिवकेशवयोरन्यद्दुर्वहंचभयंकरम् ॥ १६ ॥ धनुस्सहस्रंदैर्घ्येणविस्तृत्याशत
हस्तकम् ॥ सजीवंब्रह्मरूपंचनित्यरूपमनिर्मितम् ॥ १७ ॥ संहर्त्तुंसर्वविध्यण्डमेकदादेवलीलया ॥ चिक्षेपघूर्णनंकृत्वाशंखचूडेचनारद
॥ १८ ॥ राजाचापंपरित्यज्यश्रीकृष्णचरणाम्बुजम् ॥ ध्यानंचकारभक्त्याचकृत्वायोगासनंधिया ॥ १९ ॥ शूलंचभ्रमणंकृत्वान्यपतद्दा
नवोपरि ॥ चकारभस्मसात्तञ्चसरथञ्चैवलीलया ॥ २० ॥ राजाधृत्वादिव्यरूपंबालकंगोपवेषकम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंरत्नभूषणभूषितम्
॥ २१ ॥ नानारत्नसुभूषाढ्यगोपकोटिभिरावृतम् ॥ गोलोकादागतंयानमारुह्यतत्पुरंययौ ॥ २२ ॥ गत्वाननामशिरसाराधामाधवयोर्मु
ने ॥ भक्त्यातच्चरणाम्भोजंरासेवृन्दावनेमुने ॥ सुदामानंतौचदृष्ट्वाप्रसन्नवदनेक्षणौ ॥ २३ ॥ तदाचचक्रतुःक्रोडेस्नेहेनपरिसंप्लुतौ ॥ अथशूल
श्चवेगेनप्रययौशूलिनःकरम् ॥ २४ ॥ शङ्करस्तेनशूलेनशूलपाणिर्बभूवसः ॥ सशिवस्तेनशूलेनदानवस्यास्थिजालकम् ॥ २५ ॥ प्रेम्णाचप्रे
रयामासलवणोदेचसागरे ॥ अस्थिभिःशंखचूडस्यशंखजातिर्बभूवह ॥ २६ ॥ नानाप्रकाररूपाचश्रेष्ठापूतासुरार्चने ॥ प्रशस्तंशंखतोयञ्चदे
वानांप्रीतिदंपरम् ॥ २७ ॥ तीर्थतोयस्वरूपञ्चपवित्रंशंकरंविना ॥ शंखशब्दोभवेद्यत्रतत्रलक्ष्मीश्चसुस्थिरा ॥ २८ ॥ सुस्नातःसर्वतीर्थेषु
यःस्नातःशंखवारिणा ॥ शंखोहरेरधिष्ठानंयत्रशंखस्ततोहरिः ॥ २९ ॥ तत्रैवसततंलक्ष्मीर्दूरीभूतममङ्गलम् ॥ स्त्रीणाञ्चशंखध्वनिभिःशू

द्राणाश्चविशेषतः ॥ भीतारुष्टायातिलक्ष्मीःस्थलमन्यंस्थलात्ततः ॥ ३० ॥ शिवश्चदानवंहत्वाशिवलोकंजगामसः ॥ प्रहृष्टोवृषमारुह्य स्वगणैश्चसमावृतः ॥ ३१ ॥ सुराःस्वविषयंप्रापुःपरमानन्दसंयुताः ॥ नेदुर्दुन्दुभयःस्वर्गेजगुर्गन्धर्वकिन्नराः ॥ ३२ ॥ बभूवपुष्पवृष्टि श्चशिवस्योपरिसन्ततम् ॥ प्रशशंसुःसुरास्तश्चमुनीन्द्रप्रवरादयः ॥ ३३ ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारद नारायणसंवादेतुलस्युपाख्यानेशंखचूडवधेशङ्खप्रस्तावोनामविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नारायणश्चभगवन्वीर्य्याधानश्चकारह ॥ तुलस्यांकेनरूपेणतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ नारायणश्चभग वान्देवानांसाधनेनच ॥ शंखचूडस्यरूपेणरेमेतद्रामयासह ॥ २ ॥ शंखचूडस्यकवचंगृहीत्वामाययाहरिः ॥ पुनर्विधायतद्रूपंजगाम तुलसीगृहम् ॥ ३ ॥ दुन्दुभिंवादयामासतुलसीद्वारसन्निधौ ॥ जयशब्दरवद्वारावोधयामाससुन्दरीम् ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वासाचसाध्वीच परमानन्दसंयुता ॥ राजमार्गंगवाक्षेणददर्शपरमादरात् ॥ ५ ॥ ब्राह्मणेभ्योधनंदत्त्वाकारयामासमङ्गलम् ॥ बन्दिभ्योभिक्षुकेभ्य श्चवाचिकेभ्योधनंददौ ॥ ६ ॥ अवरुह्यरथाद्देवोदेव्याश्चभवनंययौ ॥ अमूल्यरत्नसंक्लृप्तंसुन्दरंसुमनोहरम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वाचपुरतः कान्तंशान्तंकान्तामुदान्विता ॥ तत्पादंक्षालयामासननामचरुरोदच ॥ ८ ॥ रत्नसिंहासनेरम्येवासयामासकामुकी ॥ ताम्बूलंचद दौतस्मैकर्पूरादिसुवासितम् ॥ ९ ॥ अद्यमेसफलंजन्मह्यद्यमेसफलाःक्रियाः ॥ रणागतंचप्राणेशंपश्यन्त्याश्चपुनर्गृहे ॥ १० ॥ सस्मितासकटाक्षंचसकामापुलकांचिता ॥ पप्रच्छरणवृत्तान्तंकान्तंमधुरयागिरा ॥ ११ ॥ ॥ तुलस्युवाच ॥ ॥ असंख्यविश्वसं हर्त्रासार्द्धमाजौतवप्रभो ॥ कथंबभूवविजयस्तन्मेब्रूहिकृपानिधे ॥ १२ ॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाप्रहस्यकमलापतिः ॥ शंखचूडस्यरूपेण तामुवाचानृतंवचः ॥ १३ ॥ श्रीहरिरुवाच ॥ आवयोःसमरंकान्तेपूर्णमब्दंबभूवह ॥ नाशोबभूवसर्वेषांदानवानाश्चकामिनि ॥ १४ ॥ प्रीतिश्चकारयामासब्रह्माचस्वयमावयोः ॥ देवानामधिकारश्चप्रदत्तोब्रह्मणापुरा ॥ १५ ॥ मयागतंस्वभवनंशिवलोकंशिवोगतः ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथःशयनश्चचकारह ॥ १६ ॥ रेमेरमापतिस्तत्ररामयासहनारद ॥ सासाध्वीसुखसम्भोगादाकर्षणव्यतिक्रमात् ॥ सर्वं

वितर्कयामासकस्त्वमेवेत्युवाचह ॥१७॥ ॥ तुलस्युवाच ॥ ॥ कोवात्वंवदमायेशोभुक्ताहंमाययात्वया ॥ १८ ॥ दूरीकृतंमत्सती
त्वमथवात्वांशपामहे ॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाहरिःशापभयेनच ॥ १९॥ दधारलीलयाब्रह्मन्स्वांमूर्तिंसुमनोहराम् ॥ ददर्शपुरतोदेवीदेव
देवंसनातनम् ॥ नवीननीरदश्यामंशरत्पङ्कजलोचनम् ॥२०॥ कोटिकन्दर्पलीलाभंरत्नभूषणभूषितम् ॥ ईषद्धास्यंप्रसन्नास्यंशोभितंपी
तवाससा ॥ २१ ॥ तंदृष्ट्वाकामिनीकामान्मूर्छांसंप्रापलीलया ॥ पुनश्चचेतनांप्राप्यपुनःसातमुवाचह ॥ २२ ॥ हेनाथतेदयानास्ति
पाषाणसदृशस्यच ॥ छलेनधर्मभंगेनममस्वामीत्वयाहतः ॥ २३ ॥ पाषाणसदृशस्त्वञ्चदयाहीनोयतःप्रभो ॥ तस्मात्पाषाणरूपस्त्वं
भुविदेवभवाधुना ॥ २४ ॥ येवदन्तिदयासिन्धुंत्वान्तेभ्रान्तानसंशयः ॥ भक्तोविनापराधेनपरार्थेचकथंहतः ॥ २५ ॥ ॥ दुर्वृत्तस्त्वञ्चस
र्वज्ञोनजानासिपरव्यथाम् ॥ अतस्त्वमेकजनुपिस्वमेवविस्मरिष्यसि ॥२६॥ इत्युक्त्वाचमहासाध्वीनिपत्यचरणेहरेः ॥ भृशंरुरोदशोका
र्ताविललापमुहुर्मुहुः॥२७॥तस्याश्चकरुणांदृष्ट्वाकरुणामयसागरः ॥ नारायणस्तांबोधयितुमुवाचकमलापतिः॥२८॥श्रीभगवानुवाच ॥
तपस्त्वयाकृतंसाध्विमदर्थेभारतेचिरम् ॥ त्वदर्थेशंखचूडश्चचकारसुचिरंतपः॥२९॥कृत्वात्वांकामिनींकामी विजहारचतत्फलात् ॥ अधु
नादातुमुचितंतवैवतपसःफलम् ॥ ३० ॥ इदंशरीरंत्यक्त्वाचदिव्यंदेहंविधायच ॥ रासेमेरमयासार्द्धंत्वंरमासदृशीभव ॥ ३१ ॥ इयंतनुर्न
दीरूपागण्डकीतिचविश्रुता ॥ पूतासुपुण्यदानृणांपुण्याभवतुभारते ॥ ३२ ॥ तवकेशसमूहाश्चपुण्यवृक्षाभवन्त्विति ॥ तुलसीकेशसम्भू
तातुलसीतिचविश्रुता ॥ ३३ ॥ त्रिलोकेषुचपुष्पाणांपत्राणांदेवपूजने ॥ प्रधानरूपातुलसीभविष्यतिवरानने ॥ ३४ ॥ स्वर्गेमर्त्त्येचपाता
लेवैकुण्ठेममसन्निधौ ॥ भवन्तुतुलसीवृक्षावराःपुष्पेषुसुन्दरि ॥ ३५ ॥ गोलोकेविरजातीरेरासेवृन्दावनेभुवि ॥ भाण्डीरेचम्पकवनेर
म्येचन्दनकानने ॥ ३६ ॥ माधवीकेतकीकुन्दमल्लिकामालतीवने ॥ भवन्तुतरवस्तत्रपुण्यस्थानेषुपुण्यदाः ॥ ३७ ॥ तुलसीतरुमूले
चपुण्यदेशेसुपुण्यदे ॥ अधिष्ठानन्तुतीर्थानांसर्वेपाञ्चभविष्यति ॥ ३८ ॥ तत्रैवसर्वदेवानांसमधिष्ठानमेवच ॥ तुलसीपत्रपतनंप्रायोय
श्चवरानने ॥ ३९ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ तुलसीपत्रतोयेनयोऽभिषेकंसमाचरेत् ॥ ४० ॥ सुधाघटसहस्रेणसातुष्टिर्न

भवेद्धरेः ॥ याचतुष्टिर्भवेन्नृणांतुलसीपत्रदानतः ॥ ४१ ॥ गवामयुतदानेनयत्फलंलभतेनरः ॥ तुलसीपत्रदानेनतत्फलंलभतेसति ॥ ४२ ॥ तुलसीपत्रतोयञ्चमृत्युकालेचयोलभेत् ॥ समुच्यतेसर्वपापाद्विष्णुलोकंसगच्छति ॥ ४३ ॥ नित्यंयस्तुलसीतोयंभुङ्क्तेभक्त्या चयोनरः ॥ सएवजीवन्मुक्तश्चगङ्गास्नानफलंलभेत् ॥ ४४ ॥ नित्यंयस्तुलसींदत्त्वापूजयेन्माञ्चमानवः ॥ लक्षाश्वमेधजंपुण्यंलभतेनात्र संशयः ॥४५॥ तुलसींस्वकरेधृत्वादेहेधृत्वाचमानवः ॥ प्राणांस्त्यजतितीर्थेषुविष्णुलोकंसगच्छति ॥४६॥ तुलसीकाष्ठनिर्माणमालांगृह्णा तियोनरः ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यलभतेनिश्चितंफलम् ॥ ४७ ॥ तुलसींस्वकरेधृत्वास्वीकारंयोनरक्षति ॥ सयातिकालसूत्रञ्चयावच्चन्द्रदिवा करौ ॥ ४८ ॥ करोतिमिथ्याशपथंतुलस्यायोहिमानवः ॥ सयातिकुम्भीपाकञ्चयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ४९ ॥ तुलसीतोयकणिकांमृ त्युकालेचयोलभेत् ॥ रत्नयानंसमारुह्यवैकुण्ठंसप्रयातिच ॥ ५० ॥ पूर्णिमायाममायाञ्चद्वादश्यांरविसंक्रमे ॥ तैलाभ्यङ्गेचास्नातेचमध्या ह्नेनिशिसन्ध्ययोः ॥ ५१ ॥ आशौचेऽशुचिकालेवारात्रिवासान्वितेनराः ॥ तुलसींयेचछिन्दन्तितेछिन्दन्तिहरेःशिरः ॥५२॥ त्रिरात्रंतु लसीपत्रंशुद्धंपर्य्युषितंसति ॥ श्राद्धेव्रतेवादानेवाप्रतिष्ठायांसुरार्चने ॥ ५३ ॥ भूगतंतोयपतितंयद्दत्तंविष्णवेसति ॥ शुद्धन्तुतुलसीपत्रंक्षा लनादन्यकर्मणि ॥५४॥ वृक्षाधिष्ठात्रीदेवीयागोलोकेचनिरामये ॥ कृष्णेनसार्द्धंरहसिनित्यंक्रीडांकरिष्यति ॥ ५५ ॥ नद्यधिष्ठातृदेवी याभारतेचसुपुण्यदा ॥ लवणोदस्यपत्नीचमदंशस्यभविष्यति ॥ ५६ ॥ त्वञ्चस्वयंमहासाध्वीवैकुण्ठेममसन्निधौ ॥ रमासमाचरासेचभवि ष्यसिनसंशयः ॥ ५७ ॥ अहञ्चशैलरूपीचगण्डकीतीरसन्निधौ ॥ अधिष्ठानंकरिष्यामिभारतेतवशापतः ॥ ५८ ॥ वज्रकीटाश्चकृमयो वज्रदंष्ट्राश्चतत्रवै ॥ तच्छिलाकुहरेचक्रंकरिष्यन्तिमदीयकम् ॥ ५९ ॥ एकद्वारेचतुश्चक्रंवनमालाविभूषितम् ॥ नवीननीरद श्यामंलक्ष्मीनारायणाभिधम् ॥ ६० ॥ एकद्वारेचतुश्चक्रंनवीननीरदोपमम् ॥ लक्ष्मीजनार्दनंज्ञेयंरहितंवनमालया ॥ ६१ ॥ द्वारद्वयेचतुश्चक्रंगोष्पदेनसमन्वितम् ॥ रघुनाथाभिधंज्ञेयंरहितंवनमालया ॥ ६२ ॥ अतिक्षुद्रंद्विचक्रञ्चनवीनजलदप्रभम् ॥

१ तच्छिलासु हरेश्चक्रम् इति पाठः ।

दधिवामनाभिधंज्ञेयंगृहिणाश्चसुखप्रदम् ॥ ६३ ॥ अतिक्षुद्रंद्विचक्रंचवनमालाविभूपितम् ॥ विज्ञेयश्रीधरंदेवंश्रीप्रदंगृहिणांसदा
॥ ६४ ॥ स्थूलंचवर्त्तुलाकारंरहितंवनमालया ॥ द्विचक्रंस्फुटमत्यन्तंज्ञेयं दामो दराभिधम् ॥ ६५ ॥ मध्यमंवर्त्तुलाकारंद्विचक्रं
बाणविक्षतम् ॥ रणरामाभिधंज्ञेयंशरतूणसमन्वितम् ॥ ६६ ॥ मध्यमंसप्तचक्रंचछत्रतूणसमन्वितम् ॥ राजराजेश्वरंज्ञेयंराजस
म्पत्प्रदंनृणाम् ॥ ६७ ॥ द्विसप्तचक्रंस्थूलंचनवीनजलदप्रभम् ॥ अनन्ताख्यंचविज्ञेयंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ६८ ॥ चक्राकारंद्विचक्रंचस
श्रीकंजलदप्रभम् ॥ सगोष्पदंमध्यमंचविज्ञेयंमधुसूदनम् ॥ ६९ ॥ सुदर्शनंचैकचक्रंगुप्तचक्रंगदाधरम् ॥ द्विचक्रंहयवक्राभंहयग्रीवंप्र
कीर्त्तितम् ॥ ७० ॥ अतीवविस्तृतास्यंचद्विचक्रंविकटंसति ॥ नरसिंहाभिधंज्ञेयंसद्योवैराग्यदं नृणाम् ॥ ७१ ॥ द्विचक्रंवि
स्तृतास्यंचवनमालासमन्वितम् ॥ लक्ष्मीनृसिंहंविज्ञेयंगृहिणांसुखदं सदा ॥ ७२ ॥ द्वारदेशेद्विचक्रंचसश्रीकंचसमंस्फुटम् ॥
वासुदेवंचविज्ञेयं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ७३ ॥ प्रद्युम्नं सूक्ष्मचक्रंचनवीननीरदप्रभम् ॥ सुपिरेच्छिद्रबहुलंगृहिणांचसुखप्रदम् ॥
॥ ७४ ॥ द्वे चक्रे चैकलग्नेचपृष्ठेयत्रतुपुष्कलम् ॥ संकर्षणन्तुविज्ञेयंसुखदं गृहिणां सदा ॥ ७५ ॥ अनिरुद्धन्तु पीताभं
वर्त्तुलंचातिशोभनम् ॥ सुखप्रदंगृहस्थानांप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ ७६ ॥ शालग्रामशिलायत्रतत्रसन्निहितोहरिः ॥ तत्रैव
लक्ष्मीर्वसतिसर्वतीर्थसमन्विता ॥ ७७ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यन्तिशालग्रामशिलार्चनात्
॥ ७८ ॥ छत्राकारेभवेद्राज्यंवर्त्तुलेचमहाश्रियः ॥ दुःखंचशकटाकारेशूलाग्रेमरणंध्रुवम् ॥ ७९ ॥ विकृतास्येचदारिद्र्यंपिङ्गलेहानिरे
वच ॥ लग्नचक्रेभवेद्व्याधिर्विदीर्णेमरणंध्रुवम् ॥ ८० ॥ व्रतंदानंप्रतिष्ठाचश्राद्धंचदेवपूजनम् ॥ शालग्रामशिलायाश्चैवाधिष्ठानात्प्रशस्त
कम् ॥ ८१ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ शालग्रामशिलातोयैर्योऽभिषेकंसमाचरेत् ॥ ८२ ॥ सर्वदानेषुयत्पुण्यंप्रादक्षि
ण्येभुवोयथा ॥ सर्वयज्ञेषुतीर्थेषुव्रतेष्वनशनेषुच ॥ ८३ ॥ तस्यस्पर्शंचवाञ्छन्तितीर्थानिनिखिलानिच ॥ जीवन्मुक्तोमहापूतो

१ छत्राकारमिति पाठः ।

भवेदेवनसंशयः ॥ ८४ ॥ पाठेचतुर्णांवेदानांतपसांकरणेसति ॥ तत्पुण्यंलभतेनूनंशालग्रामशिलार्चनात् ॥ ८५ ॥ शालग्रामशिला तोयंनित्यंभुङ्क्तेचयोनरः ॥ सुरेप्सितंप्रसादंचजन्ममृत्युजराहरम् ॥ ८६ ॥ तस्यस्पर्शंचवाञ्छन्तितीर्थानिनिखिलानिच ॥ जीवन्मुक्तोमहापूतोऽप्यन्तेयातिहरेःपदम् ॥ ८७ ॥ तत्रैवहरिणासार्द्धमसंख्यंप्राकृतंलयम् ॥ पश्यत्येवहिदास्येचनिर्मुक्तोदास्यक र्मणि ॥ ८८ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ तंचदृष्ट्वाभियायान्तिवैनतेयमिवोरगाः ॥ ८९ ॥ तत्पादपद्मरजसास द्यःपूतावसुन्धरा ॥ पुसांलक्षंतत्पितॄणांनिस्तारस्तस्यजन्मनः ॥ ९० ॥ शालग्रामशिलातोयंमृत्युकालेचयोलभेत् ॥ सर्वपापाद्विनि र्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ९१ ॥ निर्वाणमुक्तिंलभतेकर्मभोगाद्विमुच्यते ॥ विष्णुपादेप्रलीनश्चभविष्यतिनसंशयः ॥ ९२ ॥ शालग्रामशिलांधृत्वामिथ्यावादंवदेत्तुयः ॥ सयातिकूर्मदंष्ट्रंचयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ९३ ॥ शालग्रामशिलांस्पृष्ट्वास्वीकारंयोन पालयेत् ॥ सप्रयात्यसिपत्रंचलक्षमन्वन्तराधिकम् ॥ ९४ ॥ तुलसीपत्रविच्छेदंशालग्रामेकरोतियः ॥ तस्यजन्मान्तरेकालेस्त्रीवि च्छेदोभविष्यति ॥ ९५ ॥ तुलसीपत्रविच्छेदंशंखेयोहिकरोतिच ॥ भार्याहीनोभवेत्सोऽपिरोगीचसप्तजन्मसु ॥ ९६ ॥ शालग्राम श्चतुलसीशंखमेकत्रएवच ॥ योरक्षतिमहाज्ञानीसभवेच्छ्रीहरिप्रियः ॥ ९७ ॥ सकृदेवहियोयस्यांवीर्याधानंकरोतियः ॥ तद्विच्छे देतस्यदुःखंभवेदेवपरस्परम् ॥ ९८ ॥ त्वंप्रियाशंखचूडस्यचैकमन्वन्तरावधि ॥ शंखेनसार्द्धंत्वद्भेदःकेवलंदुःखदस्तव ॥ ९९ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिस्तांश्चविरराम[1]चसादरम् ॥ साचदेहंपरित्यज्यदिव्यरूपंदधारह ॥ १०० ॥ यथाश्रीश्चतथासाचाप्युवासहरिवक्ष सि ॥ प्रजगामतयासार्द्धंवैकुण्ठंकमलापतिः ॥ १०१ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगङ्गातुलसीचापिनारद ॥ हरेःप्रियाश्चतस्रश्चबभूवुरीश्वर स्यच ॥ १०२ ॥ सद्यस्तद्देहजाताचबभूवगण्डकीनदी ॥ हरेरंशेनशैलश्चतत्तीरेपुण्यदोनृणाम् ॥ १०३ ॥ कुर्वन्तितत्रकीटाश्चशिलां बहुविधांमुने ॥ जलेपतन्तियायाश्चजलदाभाश्चनिश्चितम् ॥ १०४ ॥ स्थलस्थाःपिङ्गलाज्ञेयाश्चोपतापाद्धरेरिति ॥ इत्येवंकथितंस

१ नियुक्तो इति पाठः ।

येकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १०९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेतुलस्युपाख्यानएकविंश
तितमोऽध्यायः ॥ ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तुलसीचजगत्पूज्यापूतानारायणप्रिया ॥ तस्याःपूजाविधानञ्चस्तोत्रंकिं
नश्रुतंमया ॥ १ ॥ केनपूज्यास्तुताकेनपुराप्रथमतोमुने ॥ तवपूज्यासाबभूवकेनवावदमामहो ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ नारद
स्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यगरुडध्वजः ॥ कथांकथितुमारेभेपुण्यरूपांपुरातनीम् ॥ ३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ हरिःसंप्राप्यतुलसीं
रेमेचरमयासह ॥ रमासमान्तांसौभाग्यांचकारगौरवेणच ॥ ४ ॥ सेहेलक्ष्मीश्चगङ्गाचतस्याश्चनवसङ्गमम् ॥ सौभाग्यंगौरवंकोपान्नसे
हेचसरस्वती ॥ ५ ॥ सातांजघानकलहेमानिनीहरिसन्निधौ ॥ व्रीडयास्वापमानाचसान्तर्द्धानंचकारह ॥ ६ ॥ सर्वसिद्धेश्वरीदेवीज्ञा
निनीसिद्धयोगिनी ॥ बभूवादर्शनंकोपात्सर्वत्रचहरेरहो ॥ ७ ॥ हरिर्नदृष्ट्वातुलसींबोधयित्वासरस्वतीम् ॥ तदनुज्ञांगृहीत्वाचजगाम
तुलसीवनम् ॥ ८ ॥ तत्रगत्वाचस्नात्वाचतुलस्यातुलसींसतीम् ॥ पूजयामासध्यात्वातांस्तोत्रंभक्त्याचकारह ॥ ९ ॥ लक्ष्मीमाया
कामवाणीबीजपूर्वंदशाक्षरम् ॥ वृन्दावनीतिङेन्तञ्चवह्निजायान्तमेवच ॥ १० ॥ श्रींह्रींक्लींऐंवृन्दावन्यैस्वाहा ॥ अनेनकल्पतरुणाम
न्त्रराजेननारद ॥ पूजयेच्चविधानेनसर्वसिद्धिंलभेन्नरः ॥ ११ ॥ घृतदीपेनधूपेनसिन्दूरचन्दनेनच ॥ नैवेद्येनचपुष्पेणचोपहारेणनारद ॥
॥ १२ ॥ हरिस्तोत्रेणतुष्टासाचाविर्भूयमहीरुहात् ॥ प्रपन्नाचरणाम्भोजेजगामशरणंशुभम् ॥ १३ ॥ वरंतस्यैददौविष्णुर्जगत्पूज्याभवे
तिच ॥ अहंत्वांचधरिष्यामिस्वमूर्ध्निवक्षसीतिच ॥ १४ ॥ सर्वेत्वांधारयिष्यन्तिस्वमूर्ध्निसुरादयः ॥ इत्युक्त्वातांगृहीत्वाचप्रययौस्वाल
यंविभुः ॥ १५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ किंध्यानंस्तवनंकिंवाकिंवापूजाविधिक्रमम् ॥ तुलस्याश्चमहाभागतन्मेव्याख्यातुमर्ह
सि ॥ १६ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ अन्तर्हितायांतस्याञ्चगत्वाचतुलसीवनम् ॥ हरिःसंपूज्यतुष्टावतुलसींविरहातुरः ॥
॥ १७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ वृन्दारूपाश्चवृक्षाश्चयदैकत्रभवन्तिच ॥ विदुर्बुधास्तेनवृन्दांमत्प्रियांतांभजाम्यहम् ॥
॥ १८ ॥ पुराबभूवयादेवीह्यादौवृन्दावनेवने ॥ तेनवृन्दावनीख्यातातांसौभाग्यांभजाम्यहम् ॥ १९ ॥ असंख्येषुचविश्वेषुपूजितायानिर

न्तरम् ॥ तेनविश्वपूजिताख्यांजगत्पूज्यांभजाम्यहम् ॥ २० ॥ असंख्यानिचविश्वानिपवित्राणिययासदा ॥ तांविश्वपावनींदेवींविरहे
णस्मराम्यहम् ॥ २१ ॥ देवानतुष्टाः पुष्पाणांसमूहेनययाविना ॥ तांपुष्पसारांशुद्धांचद्रष्टुमिच्छामिशोकतः ॥ २२ ॥ विश्वेयत्प्राप्ति
मात्रेणभक्त्यानन्दोभवेद्ध्रुवम् ॥ नन्दिनीतेनविख्यातासाप्रीताभविताहिमे ॥ २३ ॥ यस्यादेव्यास्तुलनास्तिविश्वेषुनिखिलेषुच ॥
तुलसीतेनविख्याताताांयामिशरणंप्रिये ॥ २४ ॥ कृष्णजीवनरूपायाशश्वत्प्रियतमासती ॥ तेनकृष्णजीवनीतिममरक्षतुजीवनम् ॥
॥ २५ ॥ इत्येवंस्तवनंकृत्वातत्रतस्थौरमापतिः ॥ ददर्शतुलसींसाक्षात्पादपद्मेनतांसतीम् ॥ २६ ॥ रुदतीमभिमानेनमानिनींमान
पूजिताम् ॥ प्रियांदृष्ट्वाप्रियःशीघ्रंवासयामासवक्षसि ॥ २७ ॥ भारत्याज्ञांगृहीत्वाचस्वालयञ्चययौहरिः ॥ भारत्यासहतत्प्रीतिंकारया
माससत्वरम् ॥ २८ ॥ वरंविष्णुर्ददौतस्यैविश्वपूज्याभवेतिच ॥ शिरोधार्य्याचसर्वेषांवन्द्यामान्याममेतिच ॥ २९ ॥ विष्णोर्वरेणसा
देवीपरितुष्टाबभूवह ॥ सरस्वतीतामाश्लिष्यवासयामाससन्निधौ ॥ ३० ॥ लक्ष्मीर्गङ्गासस्मितातांसमाश्लिष्यचनारद ॥ गृहंप्रवेशया
मासविनयेनसतींतदा ॥ ३१ ॥ वृन्दांवृन्दावनींविश्वपावनींविश्वपूजिताम् ॥ पुष्पसारांनन्दिनींचतुलसींकृष्णजीवनीम् ॥ ३२ ॥
एतन्नामाष्टकञ्चैतत्स्तोत्रंनामार्थसंयुतम् ॥ यःपठेत्ताञ्चसंपूज्यसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ ३३ ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमायाञ्चतुलस्याजन्ममङ्ग
लम् ॥ तत्रतस्याश्चपूजाचविहिताहरिणापुरा ॥ ३४ ॥ तस्यांयःपूजयेत्ताञ्चभक्त्याचविश्वपावनीम् ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोविष्णुलोकंस
गच्छति ॥ ३५ ॥ कार्त्तिकेतुलसीपत्रंविष्णवेयोददातिच ॥ गवामयुतदानस्यफलमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ ३६ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंप्रि
याहीनोलभेत्प्रियाम् ॥ बन्धुहीनोलभेद्बन्धुंस्तोत्रस्मरणमात्रतः ॥ ३७ ॥ रोगीप्रमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबन्धनात् ॥ भयान्मुच्येत
भीतस्तुपापान्मुच्येतपातकी ॥ ३८ ॥ इत्येवंकथितंस्तोत्रंध्यानंपूजाविधिंशृणु ॥ त्वमेववेदजानासिकाण्वशाखोक्तमेवच ॥३९॥ यद्वृक्ष्ये
पूजयेत्ताञ्चभक्त्याचावाहनंविना ॥ उपचारैःषोडशभिर्ध्यानंपातकनाशनम् ॥ ४० ॥ तुलसींपुष्पसारांचसतींपूज्यांमनोहराम् ॥ कृत्स्न
पापेध्मदाहायज्वलदग्निशिखोपमाम् ॥ ४१ ॥ पुष्पेषुतुलनाप्यस्यानासीद्देवीषुवामुने ॥ पवित्ररूपासर्वासुतुलसीसाचकीर्त्तिता ॥४२॥

शिरोधार्य्याञ्चसर्वेषामीप्सितांविश्वपावनीम् ॥ जीवन्मुक्तांमुक्तिदाञ्चभजेतांहरिभक्तिदाम् ॥ ४३ ॥ इतिध्यात्वाचसंपूज्यस्तु
त्वाचप्रणमेद्बुधः ॥ उक्तंतुलस्युपाख्यानंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि॥४४॥इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेतुलस्यु
पाख्यानंनामद्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तुलस्युपाख्यानमिदंश्रुतमीशसुधोपमम् ॥ यत्तुसावित्र्युपाख्या
नंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ पुरायेनसमुद्भूतासाश्रुताचश्रुतिप्रसूः ॥ केनवापूजितादेवीप्रथमैकैश्चवापरे ॥ २ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥
ब्रह्मणावेदजननीपूजिताप्रथमेमुने ॥ द्वितीयेचदेवगणैस्तत्पश्चाद्विदुषांगणैः ॥ ३ ॥ तथाचाश्वपतिःपूर्वंपूजयामासभारते ॥ तत्पश्चात्पूजया
मासुर्वर्णाश्चत्वारएवच ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कोवासोऽश्वपतिर्ब्रह्मन्केनवातेनपूजिता ॥ सर्वपूज्याचसावित्रीतन्मेव्याख्यातु
मर्हसि ॥ ५ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ मद्रदेशेमहाराजोबभूवाश्वपतिर्मुने ॥ वैरिणांबलहर्त्ताचमित्राणांदुःखनाशनः ॥ ६ ॥ आसी
त्तस्यमहाराज्ञीमहिषीधर्मचारिणी ॥ मालतीतिचसाख्यातायथालक्ष्मीर्गदाभृतः ॥ ७ ॥ साचराज्ञीमहासाध्वीवसिष्ठस्योपदेशतः ॥
चकाराराधनंभक्त्यासावित्र्याश्चैवनारद ॥ ८ ॥ प्रत्यादेशंनसाप्रापमहिषीनददर्शताम् ॥ गृहंजगामसादुःखाद्धृदयेनविदूयता ॥ ९ ॥
राजातांदुःखितांदृष्ट्वाबोधयित्वानयेनवै ॥ सावित्र्यास्तपसेभक्त्याजगामपुष्करंतदा ॥ १० ॥ तपश्चचारतत्रैवसंयतःशतवत्सरम् ॥
नददर्शचसावित्रींप्रत्यादेशोबभूवह ॥ ११ ॥ शुश्रावाकाशवाणीञ्चनृपेन्द्रश्चाशरीरिणीम् ॥ गायत्रीदशलक्षञ्चजपंकुर्विति
नारद ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रप्रजगामपराशरः ॥ प्रणनामनृपस्तञ्चमुनिर्नृपमुवाचह ॥ १३ ॥ ॥ पराशर
उवाच ॥ ॥ सकृज्जपश्चगायत्र्याःपापंदिनकृतंहरेत् ॥ दशधाप्रजपान्नृणांदिवारात्र्यघमेवच ॥ १४ ॥ शतधाचजपाच्चैवंपापंमा
सार्जितंपरम् ॥ सहस्रधाजपाच्चैवंकल्मषंवत्सरार्जितम् ॥ १५ ॥ लक्षंजन्मकृतंपापंदशलक्षंत्रिजन्मनः ॥ सर्वजन्मकृतंपापंशतलक्षो
विनश्यति ॥ १६ ॥ करोतिमुक्तिंविप्राणांजपोदशगुणस्ततः ॥ करंसर्पफणाकारंकृत्वातुऊर्ध्वमुद्रितम् ॥ १७ ॥ आनम्रमूर्द्धमचलं

१ महाराज्ञः इति पाठः । २ अनम्रमूर्धमनन्तमितिपाठः ।

प्रजपेत्प्राङ्मुखोद्विजः ॥ अनामिकामध्यदेशादथोवामक्रमेणच ॥ १८ ॥ तर्जनीमूलपर्य्यन्तंजपस्यैषक्रमःकरे ॥ श्वेतपङ्कजबीजा
नांस्फाटिकानाञ्चसंस्कृताम् ॥ १९ ॥ कृत्वावामालिकांराजञ्जपेत्तीर्थेसुरालये ॥ संस्थाप्यमालामश्वत्थपत्रसप्तसुसंयतः ॥ २० ॥
कृत्वागोरोचनाक्ताञ्चगायत्र्यास्नापयेत्सुधीः ॥ गायत्रीशतकंतस्यांजपेच्चविधिपूर्वकम् ॥ २१ ॥ अथवापञ्चगव्येनस्नातामालाचसं
स्कृता ॥ अथगङ्गोदकेनैवस्नातावातिसुसंस्कृता ॥ २२ ॥ एवंक्रमेणराजर्षेदशलक्षंजपंकुरु ॥ साक्षाद्द्रक्ष्यसिसावित्रींत्रिजन्मपातकक्ष
यात् ॥ २३ ॥ नित्यंनित्यंत्रिसन्ध्यञ्चकरिष्यसिदिनेदिने ॥ मध्याह्नेचापिसायाह्नेप्रातरेवशुचिःसदा ॥ २४ ॥ सन्ध्याहीनोऽशुचि
र्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु ॥ यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥ २५ ॥ नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयश्चपश्चिमाम् ॥ सशूद्र
वद्बहिष्कार्य्यःसर्वस्माद्द्विजकर्मणः ॥ २६ ॥ यावज्जीवनपर्य्यन्तंयस्त्रिसन्ध्यांकरोतिच ॥ सचसूर्य्यसमोविप्रस्तेजसातपसासदा ॥
॥ २७ ॥ तत्पादपद्मरजसासद्यःपूतावसुन्धरा ॥ जीवन्मुक्तःसतेजस्वीसन्ध्यापूतोहियोद्विजः ॥ २८ ॥ तीर्थानिचपवित्राणितस्यस्प
र्शनमात्रतः ॥ ततःपापानियान्त्येववैनतेयाद्दिवोरगाः ॥ २९ ॥ नगृह्णन्तिसुराःपूजांपितरःपिण्डतर्पणम् ॥ स्वेच्छयाचद्विजातेश्चत्रिस
न्ध्यरहितस्यच ॥ ३० ॥ विष्णुमन्त्रविहीनश्चत्रिसन्ध्यरहितोद्विजः ॥ एकादशीविहीनश्चविषहीनोयथोरगः ॥ ३१ ॥ हरेरनैवेद्यभो
जीधावकोवृषवाहकः ॥ शूद्रान्नभोजीविप्रश्चविषहीनोयथोरगः ॥ ३२ ॥ शवदाहीचशूद्राणांयोविप्रोवृषलीपतिः ॥ शूद्राणांसू
पकारश्चविषहीनोयथोरगः ॥ ३३ ॥ शूद्राणाञ्चप्रतिग्राहीशूद्रयाजीचयोद्विजः ॥ असिजीवीमसीजीवीविषहीनोयथोरगः ॥ ३४ ॥
योविप्रोऽवीरान्नभोजीऋतुस्नातान्नभोजकः ॥ भगजीवीवार्धुषिकोविषहीनोयथोरगः ॥ ३५ ॥ यःकन्याविक्रयीविप्रोयोहरेर्नामवि
क्रयी ॥ योविद्याविक्रयीभूपविषहीनोयथोरगः ॥ ३६ ॥ सूर्य्योदयेचद्विर्भोजीमत्स्यभोजीचयोद्विजः ॥ शिलापूजादिरहितोविष
हीनोयथोरगः ॥ ३७ ॥ इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठःसर्वंपूजाविधिक्रमम् ॥ तमुवाचचसावित्र्याध्यानादिकमभीप्सितम् ॥ ३८ ॥ दत्त्वासर्वं
नृपेन्द्रायप्रययौस्वालयंमुनिः ॥ राजासंपूज्यसावित्रींददर्शवरमापच ॥ ३९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ किंवाध्यानञ्चसावित्र्याःकिं

वापूजाविधानकम् ॥ स्तोत्रंमन्त्रंचकिंदत्त्वाप्रययौसपराशरः ॥ ४० ॥ नृपःकेनविधानेनसंपूज्यश्रुतिमातरम् ॥ वरंचकिंवासंप्रापवद
सोऽश्वपतिर्नृपः ॥ ४१ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ ज्येष्ठेकृष्णत्रयोदश्यांशुद्धेकालेचसंयतः ॥ व्रतमेवचतुर्दश्यांव्रतीभक्त्या
समाचरेत् ॥ ४२ ॥ व्रतंचतुर्दशाब्दंचद्विसप्तफलसंयुतम् ॥ दत्त्वाद्विसप्तनैवेद्यंपुष्पधूपादिकंतथा ॥ ४३ ॥ वस्त्रंयज्ञोपवीतंचभोज्यंच
विधिपूर्वकम् ॥ संस्थाप्यमङ्गलघटंफलशाखासमन्वितम् ॥ ४४ ॥ गणेशंचदिनेशंचवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ संपूज्यपूजयेदिष्टंघटे
आवाहितेमुने ॥ ४५ ॥ शृणुध्यानंचसावित्र्याश्चोक्तंमाध्यन्दिनेचयत् ॥ स्तोत्रंपूजाविधानंचमन्त्रञ्चसर्वकामदम् ॥ ४६ ॥ तप्तकांचन
वर्णाभांज्वलन्तींब्रह्मतेजसा ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डसहस्रसमसुप्रभाम् ॥ ४७ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ वह्निशु
द्धांशुकाधानांभक्तानुग्रहकातराम् ॥ ४८ ॥ सुखदांमुक्तिदांशान्तांकान्तांचजगतांविधेः ॥ सर्वसम्पत्स्वरूपांचप्रदात्रींसर्वसम्पदाम् ॥
॥ ४९ ॥ वेदाधिष्ठातृदेवींचवेदशास्त्रस्वरूपिणीम् ॥ वेदबीजस्वरूपांचभजेत्वांवेदमातरम् ॥ ५० ॥ ध्यात्वाध्यानेनचानेनदत्त्वापुष्पंस्व
मूर्द्धनि ॥ पुनर्ध्यात्वाघटेभक्त्यादेवीमावाहयेद्व्रती ॥ ५१ ॥ दत्त्वाषोडशोपचारंवेदोक्तमन्त्रपूर्वकम् ॥ सम्पूज्यस्तुत्वाप्रणमेद्देवंदेवींविधान
तः ॥ ५२ ॥ आसनंपाद्यमर्घ्यञ्चस्नानीयञ्चानुलेपनम् ॥ धूपंदीपञ्चनैवेद्यंताम्बूलंशीतलंजलम् ॥ ५३ ॥ वसनंभूषणंमा
ल्यंगन्धमाचमनीयकम् ॥ मनोहरंसुतल्पञ्चदेयान्येतानिषोडश ॥ ५४ ॥ दारुसारविकारंचहेमादिनिर्मितञ्चवा ॥ देवाधारंपुण्यदञ्चम
यानित्यंनिवेदितम् ॥ ५५ ॥ तीर्थोदकंचपाद्यंचपुण्यदंप्रीतिदंमहत् ॥ पूजाङ्गभूतंशुद्धञ्चमयाभक्त्यानिवेदितम् ॥ ५६ ॥ पवित्ररूप
मर्घ्यंचदूर्वापुष्पाक्षतान्वितम् ॥ पुण्यदंशंखतोयाक्तंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ ५७ ॥ सुगन्धिधात्रीतैलञ्चदेहसौन्दर्य्यकारणम् ॥ मयानि
वेदितंभक्त्यास्नानीयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ५८ ॥ मलयाचलसम्भूतंदेहशोभाविवर्द्धनम् ॥ सुगन्धियुक्तंसुखदंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥
॥ ५९ ॥ गन्धद्रव्योद्भवःपुण्यःप्रीतिदोदिव्यगन्धदः ॥ मयानिवेदितोभक्त्याधूपोऽयंप्रतिगृह्यताम ॥ ६० ॥ जगतांदर्शनीयंचदर्शनं
दीप्तिकारणम ॥ अन्धकारध्वंसबीजंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ ६१ ॥ तुष्टिदंपुष्टिदंचैवप्रीतिदंक्षुद्विनाशनम् ॥ पुण्यदंस्वादुरूपंचनैवे

र्घ्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६२ ॥ ताम्बूलञ्चवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ तुष्टिदंपुष्टिदंचैवमयाभक्त्यानिवेदितम् ॥ ६३ ॥ सुशीतलंवासितं चपिपासानाशकारणम् ॥ जगतांजीवरूपंचजीवनंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६४ ॥ देहशोभास्वरूपञ्चसभाशोभाविवर्द्धनम् ॥ कार्पासजंचकृमि जंवसनंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६५ ॥ कांचनादिभिगवद्धश्रीयुक्तंश्रीकरंसदा ॥ सुखदंपुण्यदंचैवभूषणंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६६ ॥ नानापुष्पलता कीर्णंवहुभासासमन्वितम् ॥ प्रीतिदंपुण्यदंचैवमाल्यंवैप्रतिगृह्यताम् ॥६७॥ सर्वमङ्गलरूपश्चसर्वमङ्गलदोवरः ॥ पुण्यप्रदश्चगन्धाढ्योग न्धश्चप्रतिगृह्यताम् ॥ ६८ ॥ शुद्धंशुद्धिप्रदंचैवशुद्धानांप्रीतिदंमहत् ॥ रम्यमाचमनीयंचमयादत्तंप्रगृह्यताम्॥ ६९ ॥ रत्नसारादिनिर्माणं पुष्पचन्दनसंयुतम् ॥ सुखदंपुण्यदंचैवसुतल्पंप्रतिगृह्यताम् ॥ ७० ॥ नानावृक्षसमुद्भूतंनानारूपसमन्वितम् ॥ फलस्वरूपंफलदंफलञ्च प्रतिगृह्यताम् ॥ ७१ ॥ सिन्दूरंचवरंरम्यंभालशोभाविवर्द्धनम् ॥ भूषणंभूषणानांचसिन्दूरंप्रतिगृह्यताम् ॥ ७२ ॥ विशुद्धग्रन्थिसं युक्तंपुण्यसूत्रविनिर्मितम् ॥ पवित्रंवेदमन्त्रेणयज्ञसूत्रंञ्चगृह्यताम् ॥ ७३ ॥ द्रव्याण्येतानिमूलेनदत्त्वास्तोत्रंपठेत्सुधीः ॥ ततःप्रण म्यविप्रायवतीदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ ७४ ॥ सावित्रीतिचतुर्थ्यन्तंवह्निजायान्तमेवच ॥ लक्ष्मीमायाकामपूर्वंमन्त्रमष्टाक्षरंविदुः ॥ ७५ ॥ श्रींह्रींक्लींसावित्र्यैस्वाहा ॥ मध्यन्दिनोक्तंस्तोत्रंचसर्ववाञ्छाफलप्रदम् ॥ विप्रजीवनरूपंचनिवोधकथयामिते ॥ ७६ ॥ कृष्णेनदत्तां सावित्रींगोलोकेब्रह्मणेपुरा ॥ नयातिसातेनसार्द्धंब्रह्मलोकंतुनारद ॥ ७७ ॥ ब्रह्माकृष्णाज्ञयाभक्त्यापर्यष्टौद्वेदमातरम् ॥ तदासापरि तुष्टाचब्रह्माणंचकमेसती ॥ ७८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नारायणस्वरूपेचनारायणिसनातनि ॥ नारायणात्समुद्भूतेप्रसन्नाभवसु न्दरि ॥ ७९ ॥ तेजस्स्वरूपेपरमेपरमानन्दरूपिणि ॥ द्विजातीनांजातिरूपेप्रसन्नाभवसुन्दरि ॥ ८० ॥ नित्येनित्यप्रियेदेविनित्यान न्दस्वरूपिणि ॥ सर्वमङ्गलरूपेणप्रसन्नाभवसुन्दरि ॥ ८१ ॥ सर्वस्वरूपेविप्राणांमन्त्रसारेपरात्परे ॥ सुखदेमोक्षदेदेविप्रसन्नाभवसुन्दरि ॥ ८२ ॥ विप्रपापेन्धदाहायज्वलदग्निशिखोपमे ॥ ब्रह्मतेजःप्रदेदेविप्रसन्नाभवसुन्दरि ॥ ८३ ॥ कायेनमनसावाचायत्पापंकुरुते द्विजः ॥ तत्तेस्मरणमात्रेणभस्मीभूतंभविष्यति ॥ ८४ ॥ इत्युक्त्वाजगतांधातातत्रतस्थौचसंसदि ॥ सावित्रीब्रह्मणासार्द्धंब्रह्मलोकंजगा

मसा ॥ ८५ ॥ अनेनस्तवराजेनसंस्तूयाश्वपतिर्नृपः ॥ ददर्शतांचसावित्रींवरंप्रापमनोगतम् ॥ ८६ ॥ स्तवराजमिदंपुण्यंत्रिसन्ध्यायां
चयःपठेत् ॥ पाठेचतुर्णांवेदानांयत्फलंतल्लभेद्ध्रुवम् ॥ ॥ ८७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डे नारदनारायणसंवादे
सावित्र्युपाख्यानेसावित्रीस्तोत्रकथनंनामत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ स्तुत्वासोऽश्वपतिस्तेन
संपूज्यविधिपूर्वकम् ॥ ददर्शतत्रतांदेवींसहस्रार्कसमप्रभाम् ॥ १ ॥ उवाचसातंराजानंप्रसन्नासस्मितासती ॥ यथामातास्वपुत्रंचद्योत
यन्तीदिशस्त्विषा ॥ २ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ जानामितेमहाराजयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ वाञ्छितंतवपत्न्याश्चसर्वंदास्यामिनिश्चि
तम् ॥ ३ ॥ साध्वीकन्याभिलाषंचकरोतितवकामिनी ॥ त्वंप्रार्थयसिपुत्रंचभविष्यतिचतेक्रमात् ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वासामहादेवीब्रह्मलो
कंजगामह ॥ राजाजगामस्वगृहंतत्कन्यादौबभूवह ॥ ५ ॥ राज्ञोधनाच्चसावित्र्याबभूवकमलाकला ॥ सावित्रीतिचतन्नामचकाराश्वपति
र्नृपः ॥ ६ ॥ कालेनसावर्द्धमानाबभूवचदिनेदिने ॥ रूपयौवनसम्पन्नाशुक्लेचन्द्रकलायथा ॥ ७ ॥ सावरंवरयामासद्युमत्सेनात्मजं
तदा ॥ सावित्रीसत्यवन्तंचनानागुणसमन्वितम् ॥ ८ ॥ राजातस्मैददौताञ्चरत्नभूषणभूषिताम् ॥ सचसार्धंकौतुकेनतांगृहीत्वागृहंययौ
॥ ९ ॥ सचसंवत्सरेऽतीतेसत्यवान्सत्यविक्रमः ॥ जगामफलकाष्ठार्थंप्रहर्षंपितुराज्ञया ॥१०॥ जगामतत्रसावित्रीतत्पश्चाद्दैवयोगतः ॥
निपत्यवृक्षाद्दैवेनप्राणांस्तत्याजसत्यवान् ॥ ११ ॥ यमस्तज्जीवपुरुषंबद्धांगुष्ठसमंमुने ॥ गृहीत्वागमनञ्चक्रेतत्पश्चात्प्रययौसती ॥१२॥
पश्चात्तांसुन्दरींदृष्ट्वायमःसंयमिनीपतिः ॥ उवाचमधुरंसाध्वींसाधूनांप्रवरोमहान् ॥ १३ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ अहोक्वयासिसावित्रिगृही
त्वामानुषींतनुम् ॥ यदियास्यसिकान्तेनसार्धंदेहंतदात्यज ॥१४॥ गन्तुंमर्त्योनशक्नोतिगृहीत्वापाञ्चभौतिकम् ॥ देहञ्चयमलोकञ्चनश्व
रंनश्वरःसदा ॥ १५ ॥ पूर्णश्चभर्तुस्तेकालःह्यभवद्भारतेसति ॥ सकर्मफलभोगार्थंसत्यवान्यातिमद्गृहम् ॥१६॥ कर्मणाजायतेजन्तुःकर्म
णैवप्रलीयते ॥ सुखंदुःखंभयंशोकंकर्मणैवप्रपद्यते ॥ १७ ॥ कर्मणेन्द्रोभवेज्जीवोब्रह्मपुत्रःस्वकर्मणा ॥ स्वकर्मणाहरेर्दासोजन्मादिरहितो
भवेत् ॥ १८ ॥ स्वकर्मणासर्वसिद्धिममरत्वंलभेद्ध्रुवम् ॥ लभेत्स्वकर्मणाविष्णोःसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ १९ ॥ कर्मणाब्राह्मणत्वञ्चमु

कत्वश्चस्वकर्मणा ॥ सुरत्वश्चमनुत्वश्चराजेन्द्रत्वंलभेन्नरः ॥ २० ॥ कर्मणाचमुनीन्द्रत्वंतपस्वित्वश्चकर्मणा ॥ कर्मणाक्षत्रियत्वंचवै
श्यत्वंचस्वकर्मणा ॥ २१ ॥ कर्मणाचैवशूद्रत्वमन्त्यजत्वंस्वकर्मणा ॥ २२ ॥ स्वकर्मणाचम्लेच्छत्वंलभतेनात्रसंशयः ॥ स्वकर्मणा
जङ्गमत्वंस्थावरत्वंस्वकर्मणा ॥ २३ ॥ स्वकर्मणाचशैलत्वंवृक्षत्वंचस्वकर्मणा ॥ स्वकर्मणापशुत्वंचपक्षित्वंचस्वकर्मणा ॥ २४ ॥
स्वकर्मणाक्षुद्रजन्तुःकृमित्वंचस्वकर्मणा ॥ स्वकर्मणाचसर्पत्वंगन्धर्वत्वंस्वकर्मणा ॥ २५ ॥ स्वकर्मणाराक्षसत्वंकिन्नरत्वंस्वकर्मणा ॥
स्वकर्मणाचयक्षत्वंकूष्माण्डत्वंस्वकर्मणा ॥ २६ ॥ स्वकर्मणाचप्रेतत्वंवेतालत्वंस्वकर्मणा ॥ भूतत्वंचपिशाचत्वंडाकिनीत्वंस्वकर्मणा ॥
॥ २७ ॥ दैत्यत्वंदानवत्वंचाप्यसुरत्वंस्वकर्मणा. ॥ कर्मणापुण्यवाञ्जीवोमहापापीस्वकर्मणा ॥ २८ ॥ कर्मणासुन्दरोऽरोगी
महारोगीचकर्मणा ॥ कर्मणाचान्धःकाणश्चकुत्सितश्चस्वकर्मणा ॥ २९ ॥ कर्मणानरकंयान्तिजीवाःस्वर्गस्वकर्मणा ॥ कर्मणाशक्र
लोकंचसूर्य्यलोकंस्वकर्मणा ॥ ३० ॥ कर्मणाचन्द्रलोकंचवह्निलोकंस्वकर्मणा ॥ कर्मणावायुलोकंचकर्मणावरुणालयम् ॥ ३१ ॥
तथाकुवेरलोकंचनरोयातिस्वकर्मणा ॥ कर्मणाध्रुवलोकंचशिवलोकंस्वकर्मणा ॥ ३२ ॥ यतिनक्षत्रलोकंचसत्यलोकंस्वकर्मणा ॥
जनोलोकंतपोलोकंमहर्लोकंस्वकर्मणा ॥ ३३ ॥ स्वकर्मणाचपातालंब्रह्मलोकंस्वकर्मणा ॥ कर्मणाभारतंपुण्यंसर्वेप्सितवरप्रदम् ॥
॥ ३४ ॥ कर्मणायातिवैकुण्ठंगोलोकंचनिरामयम् ॥ कर्मणाचिरजीवीचक्षणायुश्चस्वकर्मणा ॥ ३५ ॥ कर्मणाकोटिकल्पायुः
क्षीणायुश्चस्वकर्मणा ॥ जीवसंचारमात्रायुर्गर्भेमृत्युःस्वकर्मणा ॥ ३६ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंमयातत्त्वंचसुन्दरि ॥ कर्मणातेमृतो
भर्त्तागच्छवत्सेयथासुखम् ॥ ३७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेकर्मविपाकेकर्मणःसर्वहेतुत्व
प्रदर्शनंनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ यमस्यवचनंश्रुत्वासावित्रीचपतिव्रता ॥
तुष्टावपरायाभक्त्यातमुवाचमनस्विनी ॥ १ ॥ सावित्र्युवाच ॥ किंकर्म्मवाशुभंधर्म्मराजकिंवाऽशुभंनृणाम् ॥ कर्म्मनिर्मूलय
न्त्येवकेनवासाधवोजनाः ॥ २ ॥ कर्म्मणांबीजरूपःकःकोवाकर्म्मफलप्रदः ॥ किंकर्म्मतद्भवेत्केनकोवातद्धेतुरेवच ॥ ३ ॥

कोवाकर्म्मफलभुङ्क्तेकोवानिर्लिप्तएवच ॥ कोवादेहीकश्चदेहःकोवात्रैवकर्मकारकः ॥ ४ ॥ किंविज्ञानमनोबुद्धिःकेवाप्राणाःशरीरिणाम् ॥
कानीन्द्रियाणिकिंतेषांलक्षणंदेवताश्चकाः ॥ ५ ॥ भोक्ताभोजयिताकोवाकोभोगः काचनिष्कृतिः ॥ कोजीवःपरमात्माकस्तन्मेव्या
ख्यातुमर्हसि ॥ ६ ॥ यमउवाच ॥ वेदेनविहितंकर्मतन्मयेमङ्गलंपरम् ॥ अवैदिकन्तुयत्कर्म्मतदेवाशुभमेवच ॥ ७ ॥ अहैतुकी
विष्णुसेवासङ्कल्परहितासताम् ॥ कर्म्मनिर्म्मूलनात्माभैसाचैवहरिभक्तिदा ॥ ८ ॥ हरिभक्तोनरोयश्चसचमुक्तःश्रुतौश्रुतम् ॥
जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिविवर्जितः ॥ ९ ॥ मुक्तिश्चद्विविधासाध्वि श्रुत्युक्तासर्वसम्मता ॥ निर्वाणपददात्रीचहरि
भक्तिप्रदानृणाम् ॥ १० ॥ हरिभक्तिस्वरूपांचमुक्तिंवाञ्छन्तिवैष्णवाः ॥ अन्येनिर्वाणरूपांचमुक्तिमिच्छन्तिसाधवः ॥
॥ ११ ॥ कर्म्मणोवीजरूपश्चसन्ततंतत्फलप्रदः ॥ कर्म्मरूपश्चभगवाञ्छ्रीकृष्णःप्रकृतेःपरः ॥ १२ ॥ सोऽपितद्धेतुरूपश्चकर्म्मतेनभवे
त्सति ॥ जीवः कर्म्मफलंभुङ्क्तेआत्मानिर्लिप्तएवच ॥ १३ ॥ आत्मनःप्रतिविम्बंचदेहीजीवःसएवच ॥ पांचभौतिकरूपश्चदेहोनश्वर
एवच ॥ १४ ॥ पृथिवीवायुराकाशोजलंतेजस्तथैवच ॥ एतानिसूत्ररूपाणिमृष्टिःमृष्टिविधौहरेः ॥ १५ ॥ कर्त्ताभोक्ताचदेहीचस्वात्माभो
जयितासदा ॥ भोगोविभवभेदश्चनिष्कृतिर्मुक्तिरेवच ॥ १६ ॥ सदसद्भेदवीजञ्चज्ञानंनानाविधंभवेत् ॥ विषयाणांविभागानांभेदवीजञ्च
कीर्त्तितम् ॥ १७ ॥ बुद्धिर्विवेचनारूपाज्ञानसंदीपिनीश्रुतौ ॥ वायुभेदाश्चवैप्राणावलरूपाश्चदेहिनाम् ॥ १८ ॥ इन्द्रियाणांप्रवर
मीश्वराणांसमूहकम् ॥ प्रेरकंकर्मणांचैवदुर्निवार्य्यञ्चदेहिनाम् ॥ १९ ॥ अनिरूप्यमदृश्यञ्चज्ञानभेदंमनःस्मृतम् ॥ लोचनंश्रवणंघ्राणं
त्वग्जिह्वादिकमिन्द्रियम् ॥ २० ॥ अङ्गिनामङ्गरूपञ्चप्रेरकंसर्वकर्मणाम् ॥ रिपुरूपंमित्ररूपंसुखदंदुःखदंसदा ॥ २१ ॥ सूर्य्योवायुश्च
पृथिवीवाण्याद्यादेवताःस्मृताः ॥ प्राणदेहादिभृद्योहिसजीवःपरिकीर्त्तितः ॥ २२ ॥ परमात्मापरंब्रह्मनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ कारणंकारणा
नांचश्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ २३ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंमयापृष्टंयथागमम् ॥ ज्ञानिनांज्ञानरूपंचगच्छवत्सेयथासुखम् ॥ २४ ॥
सावित्र्युवाच ॥ त्यक्त्वाक्वयामिकान्तंवात्वांवाज्ञानार्णवंबुधम् ॥ प्रश्नंयद्यत्करोमित्वांतद्वान्वक्तुमर्हति ॥ २५ ॥ कांकांयोनिंयातिजी

वः कर्मणाकेनवायम ॥ केनवाकर्मणास्वर्गंकेनवानरकंपितः ॥ २६ ॥ केनवाकर्मणामुक्तिःकेनभक्तिर्भवेद्धरेः ॥ केनवाकर्मणारोगी चारोगीकेनकर्मणा ॥ २७ ॥ केनवादीर्घजीवीचकेनाल्पायुश्चकर्म्मणा ॥ केनवाकर्म्मणादुःखीकेनवाकर्म्मणासुखी ॥२८॥ अङ्गहीन श्चकाणश्चबधिरःकेनकर्म्मणा ॥ अन्धोवाकृपणोवापिप्रमत्तःकेनकर्म्मणा ॥ २९ ॥ क्षितोऽतिलुब्धकश्चैवकेनवानरघातकः ॥ केनसि द्धिमवाप्नोतिसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ ३० ॥ केनवाब्राह्मणत्वञ्चतपस्वित्वंचकेनवा ॥ स्वर्गभोगादिकंकेनवैकुण्ठंकेनकर्म्मणा ॥ ३१ ॥ गोलोकंकेनवाब्रह्मन्सर्वोत्कृष्टंनिरामयम् ॥ नरकंवाकतिविधंकिंसंख्यंनामकिंतथा ॥ ३२ ॥ कोवाकंनरकंयातिकियन्तंतेषुतिष्ठति ॥ पापिनांकर्म्मणाकेनकोवाव्याधिःप्रजायते ॥ ३३ ॥ यद्यदस्तिमयापृष्टंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३४ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे द्वितीयेप्रकृतिखंडेनारदनारायणसंवादेकर्म्मविपाकेयमोक्त्यनन्तरंसावित्रीप्रश्नोनामपञ्चविंशतितमोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ नारायण उवाच ॥ ॥ सावित्रीवचनंश्रुत्वाजगामविस्मयंयमः ॥ प्रहस्यवक्तुमारेभेकर्म्मपाकञ्चजीविनाम् ॥ १ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ कन्याद्वादशवर्षीयावत्सेत्वंवयसाधुना ॥ ज्ञानन्तेपूर्वविदुषांयोगिनांज्ञानिनांपरम् ॥ २ ॥ सावित्रीवरदानेनत्वंसावित्रीकलासति ॥ प्राप्तापुराभूभृताचतपसातत्समाशुभे ॥ ३ ॥ यथाश्रीःश्रीपतेःक्रोडेभवानीचभवोरसि ॥ यथाराधाचश्रीकृष्णेसावित्रीब्रह्मवक्षसि ॥ ४ ॥ धर्मोरसियथामूर्त्तिःशतरूपामनौयथा ॥ कर्दमेदेवहूतिश्चवसिष्ठेऽरुन्धतीयथा ॥ ५ ॥ अदितिःकश्यपेचापियथाहल्याचगौतमे ॥ यथाश चीमहेन्द्रेचयथाचन्द्रेचरोहिणी ॥६॥ यथारतिःकामदेवेयथास्वाहाहुताशने ॥ यथास्वधाचपितृषुयथासंज्ञादिवाकरे ॥ ७ ॥ वरुणानीच वरुणेयज्ञेचदक्षिणायथा ॥ यथाधरावराहेचदेवसेनाचकार्त्तिके ॥ ८ ॥ सौभाग्यासुप्रियात्वञ्चभवसत्यवतिप्रिये ॥ इतितुभ्यंवरंदत्तम परंचयदीप्सितम् ॥ वृणुदेविमहाभागेसर्वंदास्यामिनिश्चितम् ॥ ९ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ सत्यवदौरसेनैवपुत्राणांशतकंमम ॥ भविष्यतिमहाभागवरमेतन्मदीप्सितम् ॥ १० ॥ मत्पितुःपुत्रशतकंश्वशुरस्यचचक्षुषी ॥ राज्यलाभोभवत्वेववरमेवंमदीप्सितम् ॥ ११ ॥ अन्तेसत्यवतासार्द्धंयास्यामिहरिमन्दिरम् ॥ समतीतेलक्षवर्षेदेहीमंमेजगत्प्रभो ॥ १२ ॥ जीवकर्म्मविपाकञ्चश्रोतुंकौतूहलञ्चमे ॥ विश्व

विस्तारबीजश्चतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १३ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ भविष्यतिमहासाध्विसर्वंमानसिकंतव ॥ जीवकर्म्मविपाकश्च
कथयामिनिशामय ॥ १४. ॥ शुभानामशुभानाञ्चकर्म्मणांजन्मभारते ॥ पुण्यक्षेत्रेऽत्रसर्वत्रनान्यत्रभुञ्जतेजनाः ॥ १५ ॥ सुरादैत्या
दानवाश्चगन्धर्वाराक्षसादयः ॥ नराश्चकर्म्मजनकानसर्वेसमर्जीविनः ॥ १६ ॥ विशिष्टजीविनःकर्म्मभुञ्जतेसर्वयोनिषु ॥ विशेषतोमान
वाश्चभ्रमन्तिसर्वयोनिषु ॥ १७ ॥ शुभाशुभंभुञ्जतेचकर्मपूर्वार्जितंपरम् ॥ शुभेनकर्म्मणायान्तितेस्वर्गादिकमेवच ॥ १८ ॥ कर्म्मणा
चाशुभेनैवभ्रमन्तिनरकेषुच ॥ कर्म्मनिर्मूलनेमुक्तिःसाचोक्ताद्विविधामता ॥ १९ ॥ निर्वाणरूपासेवाचकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ रोगीकु
कर्म्मणाजीवश्चारोगीशुभकर्म्मणा ॥ २० ॥ दीर्घजीवीचक्षीणायुःसुखीदुःखीचनिश्चितम् ॥ अन्धादयश्चाङ्गहीनाःकुत्सितेनचकर्मणा ॥
॥ २१ ॥ सिद्ध्यादिकमवाप्नोतिसर्वोत्कृष्टेनकर्म्मणा ॥ सामान्यंकथितंसर्वंविशेषंशृणुसुन्दरि ॥ २२ ॥ सुदुर्लभंसुभोग्यञ्चपुराणेषु
श्रुतिष्वपि ॥ २३ ॥ दुर्लभामानवीजातिःसर्वजातिषुभारते ॥ सर्वाभ्योब्राह्मणःश्रेष्ठःप्रशस्तःसर्वकर्म्मसु ॥ २४ ॥ विष्णुभक्तोद्विजश्चै
वगरीयान्भारतेततः ॥ निष्कामश्चसकामश्चवैष्णवोद्विविधःसति ॥ २५ ॥ सकामश्चप्रधानश्चनिष्कामोभक्तएवच ॥ कर्मभोगीसका
मश्चनिष्कामोनिरुपद्रवः ॥ २६ ॥ सयातिदेहंत्यक्त्वाचपदंविष्णोर्निरामयम् ॥ पुनरागमनंनास्तितेषांनिष्कामिणांसति ॥ २७ ॥ येसे
वन्तेचद्विभुजंकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ गोलोकंयान्तितेभक्तादिव्यरूपविधारिणः ॥ २८ ॥ येचनारायणंभक्ताःसेवन्तेचचतुर्भुजम् ॥
वैकुण्ठंयान्तितेसर्वेदिव्यरूपविधारिणः ॥ २९ ॥ सकामिनोवैष्णवाश्चगत्वावैकुण्ठमेवच ॥ भारतंपुनरायान्तितेषांजन्मद्विजा
तिषु ॥ ३० ॥ कालेनतेचनिष्कामाभविष्यन्तिक्रमेणच ॥ भक्तिंचनिर्मलांबुद्धिंतेभ्योदास्यतिनिश्चितम् ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणाद्वैष्णवादन्ये
सकामाःसर्वजन्मसु ॥ नतेषांनिर्म्मलाबुद्धिर्विष्णुभक्तिविवर्जिताः ॥ ३२ ॥ तीर्थाश्रिताद्विजायेचतपस्यानिरताःसति ॥ तेयान्ति
ब्रह्मलोकंचपुनरायान्तिभारतम् ॥ ३३ ॥ स्वधर्म्मनिरताविप्राःसूर्य्यभक्ताश्चभारते ॥ व्रजन्तिसूर्य्यलोकंतेपुनरायान्तिभारतम् ॥ ३४ ॥
स्वधर्म्मनिरताविप्राःशैवाःशाक्ताश्चगाणपाः ॥ तेयान्तिशिवलोकंचपुनरायान्तिभारतम् ॥ ३५ ॥ येविप्राअन्यदेवेष्टाःस्वधर्म्मनिर

ताःसति ॥ तेगत्वाशक्रलोकंचपुनरायान्तिभारतम् ॥ ३६ ॥ हरिभक्ताश्चनिष्कामाःस्वधर्म्मरहिताद्विजाः ॥ तेऽपियान्तिहरेर्लोकं
क्रमाद्भक्तिवलादहो ॥ ३७ ॥ स्वधर्म्मरहिताविप्रादेवान्यसेविनःसदा ॥ भ्रष्टाचाराश्चवालाश्चतेयान्तिनरकंध्रुवम् ॥ ३८ ॥ स्व
धर्म्मनिरताश्चैववर्णाश्चत्वारएवच ॥ भवन्त्येवशुभस्यैवकर्म्मणःफलभागिनः ॥ ३९ ॥ स्वधर्म्मरहितास्तेचनरकंयान्तिहिध्रुवम् ॥ भार
तेचभवन्त्येवकर्म्मणःफलभागिनः ॥ ४० ॥ स्वधर्मनिरताविप्राःस्वधर्म्मनिरतायच ॥ कन्यांददतिविप्रायचन्द्रलोकंव्रजन्तिते ॥ ४१ ॥
वसन्तितत्रतेसाध्वियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ सालङ्कृतायादानेनद्विगुणंफलमुच्यते ॥ ४२ ॥ सकामायान्तितल्लोकंननिष्कामाश्च
वैष्णवाः ॥ तेप्रयान्तिविष्णुलोकंफलसन्धानवर्जिताः ॥ ४३ ॥ गव्यंचरजतंभार्य्यांवस्त्रंसस्यंफलंजलम् ॥ येददत्येवविप्रेभ्यस्त
ल्लोकंहिव्रजन्तिच ॥ ४४ ॥ वसन्तितेचतल्लोकंयावन्मन्वन्तरंसति ॥ कालंचसुचिरंवासंकुर्वन्तितत्रतेजनाः ॥ ४५ ॥ येददतिसुवर्णंच
गांचताम्रादिकंसति ॥ तेयान्तिसूर्य्यलोकंचशुचयेब्राह्मणायच ॥ ४६ ॥ वसन्तितत्रतेलोकेवर्षाणामयुतंसति ॥ विपुलेचचिरंवासंकुर्व
न्तिचनिरामयाः ॥ ४७ ॥ ददातिभूमिंविप्रेभ्योधान्यानिविपुलानिच ॥ सयातिविष्णुलोकञ्चश्वेतद्वीपंमनोहरम् ॥ ४८ ॥ तत्रैवनिवस-
त्येवयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ विपुलंविपुलेवासंकरोतिपुण्यवान्सति ॥ ४९ ॥ गृहंददतिविप्राययेजनाभक्तिपूर्वकम् ॥ तेयान्तिसुरलोकञ्च
चिरंतत्रभवन्तिते ॥ ५० ॥ गृहरेणुप्रमाणाब्दंदानंपुण्यदिनेयदि ॥ विपुलंविपुलेवासंकुर्वन्तिमानवाःसति ॥ ५१ ॥ यस्मैयस्मैचदेवाय
योददातिगृहंनरः ॥ सयातितस्यलोकञ्चरेणुमानाब्दमेवच ॥ ५२ ॥ सौधेचतुर्गुणंपुण्यंपूर्त्तेशतगुणंफलम् ॥ प्रकृष्टेऽष्टगुणंतस्मादित्या
हकमलोद्भवः ॥ ५३ ॥ योददातितडागंचसर्वभूतायभारत ॥ सयातिजनलोकंचवर्षाणामयुतंसति ॥ ५४ ॥ वाप्यांफलंशतगुणंप्राप्नो
तिमानवस्ततः ॥ तथासेतुप्रदानेनतडागस्यफलंलभेत् ॥ ५५ ॥ धनुश्चतुःसहस्रेणदैर्घ्यमानेननिश्चितम् ॥ न्यूनावातावतीपस्थेसावा
पीपरिकीर्त्तिता ॥ ५६ ॥ दशवापीसमाकन्यायदिपात्रेप्रदीयते ॥ फलंददातिद्विगुणंयदिसालङ्कृताभवेत ॥ ५७ ॥ तत्फलंचतडागेचप
ङ्कोद्धारेणतत्फलम् ॥ वाप्याश्चपङ्कोद्धारेणवापीतुल्यफलंलभेत् ॥ ५८ ॥ अश्वत्थवृक्षमारोप्यप्रतिष्ठांचकरोतियः ॥ सयातितपसोलोकं

वर्षाणामयुतंपरम् ॥ ५९ ॥ पुष्पोद्यानंयोददातिसावित्रिसर्वभूतये ॥ सवसेद्ध्रुवलोकेचवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ ६० ॥ योददातिविमानं
चविष्णवेभारतेसति ॥ विष्णुलोकेवसेत्सोऽपियावन्मन्वन्तरंपरम् ॥ ६१ ॥ चित्रयुक्तेचविपुलेफलंतस्यचतुर्गुणम् ॥ रथार्धंशिबिका
दानेफलमेवलभेद्ध्रुवम् ॥ ६२ ॥ योददातिभक्तियुक्तोहरयेदोलमन्दिरम् ॥ विष्णुलोकेवसेत्सोऽपियावन्मन्वन्तरंपरम् ॥ ६३ ॥
राजमार्गंसौधयुक्तंयःकरोतिपतिव्रते ॥ वर्षाणामयुतंसोऽपिशक्रलोकेमहीयते ॥ ६४ ॥ ब्राह्मणेभ्योऽपिदेवेभ्योदानेसमफलंलभेत ॥
यद्वदत्तंहितद्भोक्तुर्नदत्तंनोपतिष्ठते ॥ ६५ ॥ भुक्त्वास्वर्गादिकंसौख्यंपुरायान्तिचभारते ॥ लभेद्विप्रकुलेष्वेवक्रमेणैवोत्तमादिषु ॥
॥ ६६ ॥ भारतेपुण्यवान्विप्रोभुक्त्वास्वर्गादिकंपरम ॥ पुनःसोऽपिभवेद्विप्रोनपुनःक्षत्रियादयः ॥ ६७ ॥ क्षत्रियोवापिवैश्योवाकल्पको
टिशतेनच ॥ तपसाब्राह्मणत्वंचनप्राप्नोतिश्रुतौश्रुतम् ॥ ६८ ॥ स्वधर्मरहिताविप्रानानायोनिंव्रजन्तिच ॥ भुक्त्वाचकर्मभोगंचविप्रयो
निंलभेत्पुनः ॥ ६९ ॥ माभुक्तंक्षीयतेकर्म्मकल्पकोटिशतैरपि ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकल्पकोटिशतैरपि ॥ ७० ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यं
कृतंकर्म्मशुभाशुभम् ॥ देवतीर्थसहायेनकायव्यूहेनशुध्यति ॥ ७१ ॥ एतत्तेकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ७२ ॥ इति श्रीब्रह्म
वैवर्त्तमहापुराणेनारदनारायणसंवादेप्रकृतिखण्डेसावित्र्युपाख्यानेकर्म्मविपाकेकर्मानुरूपस्थानगमनंनामषड्विंशतितमोऽध्यायः ॥२६॥
॥ सावित्र्युवाच ॥ प्रयान्तिस्वर्गमन्यंचयेनयेनैवकर्म्मणा ॥ मानवाःपुण्यवन्तश्चतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ यमउवाच ॥ अन्नदानं
चविप्राययःकरोतिचभारते ॥ अन्नप्रमाणवर्षंचशक्रलोकेमहीयते ॥ २ ॥ अन्नदानात्परंदानंनभूतंनभविष्यति ॥ नात्रपात्रपरीक्षास्यान्न
कालनियमःक्वचित ॥ ३ ॥ देवेभ्योब्राह्मणेभ्योवाददातिचासनंयदि ॥ महीयतेवह्निलोकेवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ ४ ॥ योददातिचविप्रा
यदिव्यांधेनुंपयस्विनीम् ॥ तल्लोममानवर्षंचवैकुण्ठेचमहीयते ॥ ५ ॥ चतुर्गुणंपुण्यदिनेतीर्थेशतगुणंफलम् ॥ दानंनारायणक्षेत्रेफलंको
टिगुणंभवेत् ॥ ६ ॥ गांयोददातिविप्रायभारतेभक्तिपूर्वकम् ॥ वर्षाणामयुतंचैवचन्द्रलोकेमहीयते ॥ ७ ॥ यश्चोभयमुखीदानंकरोतिब्राह्म
णायच ॥ तल्लोममानवर्षंचवैकुण्ठेचमहीयते ॥८॥ योददातिब्राह्मणायशालिग्रामंसवस्त्रकम् ॥ महीयतेसवैकुण्ठेयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥९॥

योददातिब्राह्मणायछत्रंचसुमनोहरम् ॥ वर्षाणामयुतंसोऽपिमोदतेवरुणालये ॥ १० ॥ विप्रायपादुकायुग्मंयोददातिचभारते ॥ महीयतेवायुलोकेवर्षाणामयुतंसति ॥ ११ ॥ योददातिब्राह्मणायशय्यांदिव्यांमनोहराम् ॥ महीयतेचन्द्रलोकेयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ १२ ॥ योददातिप्रदीपश्चदेवायब्राह्मणायच ॥ यावन्मन्वन्तरंसोऽपिब्रह्मलोकेमहीयते ॥ १३ ॥ सम्प्राप्यमानवींयोनिंचक्षुष्मांश्चभवेद्ध्रुवम् ॥ नयातियमलोकंचतेनपुण्येनसुन्दरि ॥ १४ ॥ करोतिगजदानञ्चयोहिविप्रायभारते ॥ यावदिन्द्रादिदेवस्यलोकेचार्धासनेवसेत् ॥ १५ ॥ भारतेयोऽश्वदानंचकरोतिब्राह्मणायच ॥ मोदतेवारुणेलोकेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ प्रकृष्टांशिबिकांयोहिददातिब्राह्मणायच ॥ महीयतेविष्णुलोकेयावन्मन्वन्तरंसति ॥ १७ ॥ योददातिचविप्रायव्यजनंश्वेतचामरम् ॥ महीयतेवायुलोकेवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ ॥ १८ ॥ धान्याचलंयोददातिब्राह्मणायचभारते ॥ सचधान्यप्रमाणाब्दंविष्णुलोकेमहीयते ॥ १९ ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यचिरजीवी भवेत्सुखी ॥ दाताग्रहीतातौद्वौचध्रुवंवैकुण्ठगामिनौ ॥ २० ॥ सततंश्रीहरेर्नामभारतेयोजपेन्नरः ॥ सएवचिरजीवीचततोमृत्युःपला यते ॥ २१ ॥ योनरोभारतेवर्षेदोलनंकारयेद्धरेः ॥ पूर्णिमारजनीशेषेजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ २२ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायात्यन्तेविष्णु मन्दिरम् ॥ निश्चितंनिवसेत्तत्रशतमन्वन्तरावधि ॥ २३ ॥ फलमुत्तरफाल्गुन्यांततोऽपिद्विगुणंभवेत् ॥ कल्पान्तजीवीसभवेदित्याह कमलोद्भवः ॥ २४ ॥ तिलदानंब्राह्मणाययःकरोतिचभारते ॥ तिलप्रमाणवर्षंञ्चमोदतेविष्णुमंदिरे ॥ २५ ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्य चिरजीवीभवेत्सुखी ॥ ताम्रपात्रस्थदानेनद्विगुणञ्चफलंलभेत् ॥ २६ ॥ सालंकृताञ्चभोग्याञ्चसवस्त्रांसुन्दरींप्रियाम् ॥ योददातिब्राह्मणा यभारतेचपतिव्रताम् ॥ २७ ॥ महीयतेचन्द्रलोकेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ तत्रस्वर्वेश्ययासार्द्धंमोदतेचदिवानिशम् ॥ २८ ॥ ततोगन्धर्व लोकेचवर्षाणामयुतंसति ॥ दिवानिशंकौतुकेनचोर्वश्यासहमोदते ॥ २९ ॥ ततोजन्मसहस्रञ्चप्राप्नोतिसुन्दरींप्रियाम् ॥ सतींसौभाग्य युक्ताञ्चकोमलांप्रियवादिनीम् ॥ ३० ॥ ददातिसफलंवृक्षंब्राह्मणायचयोनरः ॥ फलप्रमाणवर्षंञ्चशक्रलोकेमहीयते ॥ ३१ ॥ पुनःस्व योनिंसंप्राप्यलभतेसुतमुत्तमम् ॥ सफलानाञ्चवृक्षाणांसहस्रंचप्रशंसितम् ॥ ३२ ॥ केवलंफलदानंचब्राह्मणायददातियः ॥ सुचिरंस्वर्गे

वासश्चकृत्वायातिचभारतम् ॥ ३३ ॥ नानाद्रव्यसमायुक्तंनानासस्यसमन्वितम् ॥ ददातियश्चविप्रायभारतेविपुलंगृहम् ॥ ३४ ॥ कुबे
रलोकेवसतिसचमन्वन्तरावधि ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यमहांश्चधनवान्भवेत ॥ ३५ ॥ योजनःसस्यसंयुक्तांभूमिंचरुचिरांसति ॥ ददा
तिभक्त्याविप्रायपुण्यक्षेत्रेचवासति ॥ ३६ ॥ महीयतेसवैकुण्ठेमन्वन्तरशतंध्रुवम् ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यमहांश्चभूमिवान्भवेत् ॥ ३७ ॥
तंनत्यजतिभूमिश्चजन्मनांशतकंपरम् ॥ श्रीमांश्चधनवांश्चैवपुत्रवांश्चप्रजेश्वरः ॥ ३८ ॥ सप्रजंचप्रकृष्टंचग्रामंदद्याद्द्विजातये ॥ लक्षमन्व
न्तरंचैववैकुण्ठेसमहीयते ॥ ३९ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यग्रामलक्षंलभेद्ध्रुवम् ॥ नजहातिचतंपृथ्वीजन्मनांलक्षमेवच ॥ ४० ॥ सप्रजंसु
प्रकृष्टंचपक्वसस्यसमन्वितम् ॥ नानापुष्करिणीवृक्षंफलभोगसमन्वितम् ॥ ४१ ॥ नगरंयश्चविप्रायददातिभारतेभुवि ॥ महीयतेसवैकु
ण्ठेदशलक्षेन्द्रकालकम् ॥ ४२ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यराजेन्द्रोभारतेभवेत् ॥ नगराणांचनियुतंलभतेनात्रसंशयः ॥ ४३ ॥
धरातंनजहात्येवजन्मनांनियुतंध्रुवम् ॥ परमैश्वर्य्यसंयुक्तोभवेदेवमहीतले ॥ ४४ ॥ नगराणांचशतकंदेशंयोहिद्विजातये ॥
सुप्रकृष्टप्रजायुक्तंददातिभक्तिपूर्वकम् ॥ ४५ ॥ वापीतडागसंयुक्तंनानावृक्षसमन्वितम् ॥ महीयतेसवैकुण्ठेकोटिमन्वन्तरावधि ॥ ४६ ॥
पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यजम्बूद्वीपपतिर्भवेत् ॥ परमैश्वर्य्यसंयुक्तोयथाशक्रस्तथाभुवि ॥ ४७ ॥ महीतंनजहात्येवजन्मनांकोटिमेवच ॥
कल्पान्तजीवीसभवेद्राजराजेश्वरोमहान् ॥ ४८ ॥ स्वाधिकारंसमग्रंचयोददातिद्विजातये ॥ चतुर्गुणंफलंचातोभवेत्तस्यनसंशयः ॥
॥ ४९ ॥ जम्बूद्वीपंयोददातिब्राह्मणायपतिव्रते ॥ फलंशतगुणंचातोभवेत्तस्यनसंशयः ॥ ५० ॥ सप्तद्वीपमहीदातुःसर्वतीर्थानु
सेविनः ॥ सर्वेषांतपसांकर्त्तुःसर्वोपवासकारिणः ॥ ५१ ॥ सर्वदानप्रदातुश्चसर्वसिद्धेश्वरस्यच ॥ अस्त्येवपुनरावृत्तिर्नभक्तस्यहरेरहो
॥ ५२ ॥ असंख्यब्रह्मणांपातंपश्यंतिवैष्णवाःसति ॥ निवसन्तिहिगोलोकेवैकुण्ठेवाहरेःपदे ॥ ५३ ॥ विष्णुमन्त्रोपासकश्चविहाय
मानवींतनुम् ॥ बिभर्त्तिदिव्यरूपंचजन्ममृत्युजरापहम् ॥ ५४ ॥ लब्ध्वाविष्णोश्चसारूप्यंविष्णुसेवांकरोतिच ॥ सचपश्यति
गोलोकेह्यसंख्यंप्राकृतंलयम् ॥ ५५ ॥ नश्यन्तिदेवाःसिद्धाश्चविश्वानिनिखिलानिच ॥ कृष्णभक्तानन्श्यन्तिजन्ममृत्यु

जराहराः ॥ ५६ ॥ कार्त्तिकेतुलसीदानंकरोतिहरयेचयः ॥ युगंपत्रप्रमाणंचमोदतेहरिमन्दिरे ॥ ५७ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ सुखीचचिरजीवीचसभवेद्भारतेभुवि ॥ ५८ ॥ घृतप्रदीपंहरयेकार्त्तिकेयोददातिच ॥ पलप्रमाणंवर्षंच मोदतेहरिमन्दिरे ॥ ५९ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यविष्णुभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ महाधनाढ्यःसभवेच्चक्षुष्मांश्चैवदीप्तिमान् ॥ ६० ॥ माघेयःस्नातिगङ्गायामरुणोदयकालतः ॥ युगषष्टिसहस्राणिमोदतेहरिमन्दिरे ॥ ६१ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यविष्णुभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ जितेन्द्रियाणांप्रवरःसभवेद्भारतेभुवि ॥६२॥ माघेयःस्नातिगङ्गायांप्रयागेचारुणोदये ॥ वैकुण्ठेमोदतेसोऽपिलक्षमन्वन्तरावधि ॥६३॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यविष्णुमन्त्रंलभेद्ध्रुवम् ॥ त्यक्त्वाचमानुषंदेहंपुनर्यातिहरेःपदम् ॥ ६४ ॥ नास्तितत्पुनरावृत्तिर्वैकुण्ठाच्चमहीतले ॥ करोतिहरिदास्यञ्चलब्ध्वासारूप्यमेवच ॥ ६५ ॥ नित्यस्नायीचगङ्गायांसपूतःसूर्यवद्भुवि ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यलभतेनिश्चितंफलम् ॥ ६६ ॥ तस्यैवपादरजसासद्यःपूतावसुन्धरा ॥ मोदतेसचवैकुण्ठेयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ६७ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यतपस्विप्रवरोभवेत् ॥ स्वधर्मनिरतःशुद्धोविद्वांश्चसुजितेन्द्रियः ॥ ६८ ॥ मीनकर्कटयोर्मध्येगाढंतपतिभास्करे ॥ भारतेयोददात्येवजलमेवसुवासितम् ॥ ६९ ॥ मोदतेसचवैकुण्ठेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यसुखीनिष्कपटोभवेत् ॥७०॥ वैशाखेहरयेभक्त्यायोददातिचचन्दनम् ॥ युगषष्टिसहस्राणिमोदतेविष्णुमन्दिरे ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यरूपवांश्चसुखीभवेत् ॥ ७१ ॥ वैशाखेसक्तुदानञ्चयःकरोतिद्विजातये ॥ सक्तुरेणुप्रमाणाब्दंमोदतेविष्णुमन्दिरे ॥ ७२ ॥ करोतिभारतेयोहिकृष्णजन्माष्टमीव्रतम् ॥ शतजन्मकृतात्पापान्मुच्यते नात्रसंशयः ॥ ७३ ॥ वैकुण्ठेमोदतेसोऽपियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यकृष्णभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ७४ ॥ इहैवभारतेवर्षेशिवरात्रिंकरोतियः ॥ मोदतेशिवलोकेचसप्तमन्वन्तरावधि ॥ ७५ ॥ शिवायशिवरात्रौचबिल्वपत्रंददातियः ॥ पत्रप्रमाणञ्चयुगंमोदतेशिवमंदिरे ॥ ७६ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यशिवभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ विद्यावान्पुत्रवाञ्छ्रीमान्प्रजावान्भूमिवान्भवेत् ॥ ७७ ॥ चैत्रमासेऽथवामाघेशङ्करंयोऽर्चयेद्व्रती ॥ करोतिनर्त्तनंभक्त्यावेत्रपाणिर्दिवानिशम् ॥ ७८ ॥ मासंवाप्यर्द्धमासंवादशसप्तदिनानिवा ॥

दिनमानंयुगंसोऽपिशिवलोकेमहीयते ॥ ७९ ॥ श्रीरामनवमींयोहिकरोतिभारतेनरः ॥ सप्तमन्वन्तरंयावन्मोदतेविष्णुमन्दिरे ॥ ८० ॥
पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यरामभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ जितेन्द्रियाणांप्रवरोमहांश्चधार्मिकोभवेत् ॥ ८१ ॥ शारदीयांमहापूजांप्रकृतेर्यःकरोतिच ॥
महिषैश्छागलैर्मेषैरिक्षुकूष्माण्डकैस्तथा ॥ ८२ ॥ नैवेद्यैरुपहारैश्चधूपदीपादिभिस्तथा ॥ नृत्यगीतादिभिर्वाद्यैर्नानाकौतुकमङ्गलैः ॥
॥ ८३ ॥ शिवलोकेवसेत्सोऽपिसप्तमन्वन्तरावधि ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यबुद्धिश्चनिर्मलांलभेत् ॥ ८४ ॥ अचलांश्रियमाप्नोतिपुत्रपौत्रा
दिवर्द्धिनीम् ॥ महाप्रभावयुक्तश्चगजवाजिसमन्वितः ॥ ८५ ॥ राजराजेश्वरःसोऽपिभवेदेवनसंशयः ॥ भाद्रशुक्लाष्टमींप्राप्यमहाल
क्ष्मीश्चयोऽर्चयेत् ॥ ८६ ॥ नित्यंभक्त्यापक्षमेकंपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ दत्त्वातस्यैप्रकृष्टानिचोपचाराणिषोडश ॥ ८७ ॥ वैकुण्ठेमोदते
सोऽपियावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यराजराजेश्वरोभवेत् ॥ ८८ ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमायाञ्चकृत्वातुरासमण्डलम् ॥ गोपानांश
तकंकृत्वागोपीनांशतकंतथा ॥ ८९ ॥ शिलायांप्रतिमायांवाश्रीकृष्णंराधयासह ॥ भारतेपूजयेद्दत्त्वाचोपचाराणिषोडश ॥ ९० ॥
गोलोकेचवसेत्सोऽपियावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ भारतंपुनरागत्यहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ९१ ॥ क्रमेणसुदृढांभक्तिंलब्ध्वामन्त्रंहरेरपि ॥
देहंत्यक्त्वाचगोलोकंपुनरेवप्रयातिसः ॥ ९२ ॥ तत्रकृष्णस्यसारूप्यंसंप्राप्यपार्षदोभवेत् ॥ पुनस्तत्पतनंनास्तिजरामृत्युहरोमहान् ॥
॥ ९३ ॥ शुक्लांवाप्यथवाकृष्णांकरोत्येकादशींचयः ॥ वैकुण्ठेमोदतेसोपियावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ९४ ॥ भारतंपुनरागत्यहरिभक्तिंलभे
द्ध्रुवम् ॥ पुनर्यातिचवैकुण्ठंनतस्यपतनंभवेत् ॥ ९५ ॥ भाद्रेशुक्लेचद्वादश्यांयःशक्रंपूजयेन्नरः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिशक्रलोकेमहीयते
॥ ९६ ॥ रविवारेऽर्कसंक्रान्त्यांसप्तम्यांशुक्लपक्षतः ॥ सम्पूज्यार्कंहविष्यान्नंयःकरोतिचभारते ॥ ९७ ॥ महीयतेसोऽर्कलोकेयावच्चन्द्र
दिवाकरौ ॥ भारतंपुनरागत्यचारोगीश्रीयुतोभवेत् ॥ ९८ ॥ ज्येष्ठशुक्लेचतुर्दश्यांसावित्रींयोहिपूजयेत् ॥ महीयतेब्रह्मलोके सप्तमन्वन्त
रावधि ॥ ९९ ॥ पुनर्महींसमागत्यश्रीमानतुलविक्रमः ॥ चिरजीवीभवेत्सोऽपिज्ञानवान्सम्पदायुतः ॥ १०० ॥ माघस्यशुक्लपंचम्यां

१ कृष्णाइतिपाठः ।

पूजयेद्यः सरस्वतीम् ॥ संयतोभक्तितोदत्त्वाचोपचाराणिषोडश ॥ १०१ ॥ महीयतेसवैकुण्ठेयावद्ब्रह्मदिवानिशम् ॥ संप्राप्यचपुन
र्जन्मसभवेत्कविपण्डितः ॥ १०२ ॥ गांसुवर्णादिकंयोहिब्राह्मणायददातिच ॥ नित्यंजीवनपर्य्यन्तंभक्तियुक्तश्चभारते ॥ १०३ ॥ गवां
लोमप्रमाणाब्दंद्विगुणंविष्णुमन्दिरे ॥ मोदतेहरिणासार्द्धंक्रीडाकौतुकमङ्गलैः ॥ १०४ ॥ ततःपुनरिहागत्यविष्णुभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ततः
पुनरिहागत्यराजराजेश्वरोभवेत् ॥ गोमांश्चपुत्रवान्विद्वाञ्ज्ञानवान्सर्वतःसुखी ॥ १०५ ॥ भोजयेद्योहिमिष्टान्नंब्राह्मणेभ्यश्चभारते ॥ विप्र
लोमप्रमाणाब्दंमोदतेविष्णुमन्दिरे ॥१०६॥ ततःपुनरिहागत्यससुखीधनवान्भवेत् ॥ विद्वान्सुचिरजीवीचश्रीमानतुलविक्रमः ॥१०७॥
योवक्तिवाददात्येवहरेर्नामानिभारते ॥ युगनामप्रमाणंचविष्णुलोकेमहीयते ॥ १०८ ॥ ततःपुनरिहागत्यविष्णुभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ यदि
नारायणक्षेत्रेफलंकोटिगुणंलभेत् ॥ १०९ ॥ नाम्नांकोटिंहरेर्योहिक्षेत्रेनारायणेजपेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोजीवन्मुक्तोभवेद्ध्रुवम् ॥
॥ ११० ॥ लभतेनपुनर्जन्मवैकुण्ठेसमहीयते ॥ लभेद्विष्णोश्चसारूप्यंनतस्यपतनंभवेत् ॥ १११ ॥ यःशिवंपूजयेन्नित्यंकृत्वालिङ्गञ्च
पार्थिवम् ॥ यावज्जीवनपर्य्यन्तंसयातिशिवमन्दिरम् ॥ ११२॥ मृदांरेणुप्रमाणाब्दंशिवलोकेमहीयते ॥ ततःपुनरिहागत्यराजेन्द्रोभारते
भवेत् ॥ ११३ ॥ शिलांचयोऽर्चयेन्नित्यंशिलातोयञ्चभक्षति ॥ महीयतेसवैकुण्ठेयावद्वैब्रह्मणःशतम् ॥ ११४ ॥ ततोलब्ध्वापुनर्ज
न्महरिभक्तिंसुदुर्लभाम् ॥ महीयतेविष्णुलोकेनतस्यपतनंभवेत् ॥ ११५ ॥ तपांसिचैवसर्वाणिव्रतानिनिखिलानिच ॥ कृत्वातिष्ठति
वैकुण्ठेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ११६ ॥ ततोलब्ध्वापुनर्जन्मराजेन्द्रोभारतेभवेत् ॥ ततोमुक्तोभवेत्पश्चात्पुनर्जन्मनविद्यते ॥
॥ ११७ ॥ यःस्नातिसर्वतीर्थेषुभुवंकृत्वाप्रदक्षिणम् ॥ सचनिर्वाणतांयातिनतज्जन्मभवेद्भुवि ॥ ११८ ॥ पुण्यक्षेत्रेभारतेचयोऽश्व
मेधंकरोतिच ॥ अश्वलोमप्रमाणाब्दंशक्रस्यार्द्धासनेवसेत् ॥ ११९ ॥ चतुर्गुणंराजसूयेफलमाप्नोतिमानवः ॥ नरमेधेऽश्वमेधा
र्द्धंगोमेधेचतदेवच ॥ १२० ॥ पुत्रेष्टौचतदर्द्धंचसुपुत्रञ्चलभेद्ध्रुवम् ॥ लभतेलाङ्गलेष्टौचगोमेधसदृशंफलम् ॥ १२१ ॥ तत्समानञ्च

---

१ वानुकूलेष्टौ इतिपाठः ।

विप्रेष्टौवृद्धियागेचतत्फलम् ॥ पद्मयज्ञेतदर्द्धञ्चफलमाप्नोतिमानवः ॥ १२२ ॥ विशोकेचविशोकंचपद्मार्द्धंस्वर्गमश्नुते ॥ विजयेविज
यीराजास्वर्गेपद्मसमंलभेत् ॥ १२३ ॥ प्राजापत्येप्रजालाभोभूवृद्धिर्भूभृतांभवेत् ॥ इहराजश्रियंलब्ध्वापद्मार्द्धंस्वर्गमश्नुते ॥ ऋद्धिया
गेमहैश्वर्य्यंस्वर्गेपद्मसमंभवेत् ॥ १२४ ॥ विष्णुयज्ञःप्रधानंचसर्वयज्ञेषुसुन्दरि ॥ ब्रह्मणाचकृतःपूर्वंमहासम्भारसंयुतः ॥ १२५ ॥
बभूवकलहोयत्रदक्षशङ्करयोःसति ॥ शेपुश्चनन्दिनंविप्रानन्दीविप्रांश्चकोपतः ॥ १२६ ॥ यतोहेतोर्दक्षयज्ञंबभञ्चचन्द्रशेखरः ॥ चकार
विष्णुयज्ञंचपुरादक्षप्रजापतिः ॥१२७॥ धर्मश्चकश्यपश्चैवशेपश्चापिचकर्दमः ॥ स्वायम्भुवोमनुश्चैवतत्पुत्रश्चप्रियव्रतः ॥१२८॥ शिवःसन
त्कुमारश्चकपिलश्चध्रुवस्तथा ॥ राजसूयसहस्राणांसमृद्ध्याचकतुर्भवेत ॥ १२९ ॥ राजसूयसहस्राणांफलमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ विष्णुय
ज्ञात्परोयज्ञोनास्तिवेदेफलप्रदः ॥१३०॥ बहुकल्पान्तजीवीचजीवन्मुक्तोभवेद्ध्रुवम् ॥ ज्ञानेनतेजसाचैवविष्णुतुल्योभवेदिह ॥ १३१ ॥
देवानांचयथाविष्णुर्वैष्णवानांयथाशिवः ॥ शास्त्राणांचयथावेदाआश्रमाणांचब्राह्मणाः ॥ १३२ ॥ तीर्थानांचयथागङ्गापवित्राणांचवैष्ण
वाः ॥ एकादशीव्रतानांचपुष्पाणांतुलसीयथा ॥१३३॥ नक्षत्राणांयथाचन्द्रःपक्षिणांगरुडोयथा ॥ यथास्त्रीणांचप्रकृतिराधाराणांवसुन्ध
रा ॥ १३४ ॥ शीघ्रगानांचेन्द्रियाणांचञ्चलानांयथामनः ॥ प्रजापतीनांब्रह्माचप्रजेशानांप्रजापतिः ॥ १३५ ॥ वृन्दावनंवनानांचवर्षा
णांभारतंयथा ॥ श्रीमतांचयथाश्रीश्चविदुषांचसरस्वती ॥ १३६ ॥ पतिव्रतानांदुर्गाचसौभाग्यानांचराधिका ॥ विष्णुयज्ञस्तथावत्सेयज्ञे
षुचमहानिति ॥ १३७ ॥ अश्वमेधशतेनैवशक्रत्वंलभतेध्रुवम् ॥ सहस्रेणविष्णुपदंसंप्रापपृथुरेवच ॥ १३८ ॥ स्नानञ्चसर्वतीर्थेषुसर्व
यज्ञेषुदीक्षणम् ॥ सर्वेषांचव्रतानांचतपसांफलमेवच ॥ १३९ ॥ पाठश्चतुर्णांवेदानांप्रादक्षिण्यंभुवस्तथा ॥ फलंबीजमिदंसर्वंमुक्तिदंकृष्ण
सेवनम् ॥ १४० ॥ पुराणेषुचवेदेषुचेतिहासेषुसर्वतः ॥ निरूपितंसारभूतंकृष्णपादाम्बुजार्चनम् ॥ १४१ ॥ तद्वर्णनञ्चतद्ध्यानंतन्नाम
गुणकीर्त्तनम् ॥ तत्स्तोत्रंस्मरणञ्चैववन्दनंजपएवच ॥ १४२ ॥ तत्पादोदकनैवेद्यभक्षणंनित्यमेवच ॥ सर्वसम्मतमित्येवंसर्वेप्सितमि
दंसति ॥ १४३ ॥ भजकृष्णंपरंब्रह्मनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ गृहाणस्वामिनंवत्सेसुखंगच्छस्वमन्दिरम् ॥ १४४ ॥ एतत्तेकथितंसर्वंवि

पाकंकर्मणांनृणाम् ॥ सर्वेप्सितंसर्वमतंपरंतत्त्वप्रदंनृणाम् ॥ १४९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारदनारायणसंवादेप्रकृतिखण्डेसा
वित्रीयमसंवादेसावित्र्युपाख्यानेशुभकर्मविपाकप्रकथनंनामसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥
हरेरुत्कीर्त्तनंश्रुत्वासावित्रीयमवक्रतः ॥ साश्रुनेत्रासपुलकायमंपुनरुवाचसा ॥१॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ हरेरुत्कीर्त्तनंधर्मस्वकुलोद्धा
रकारणम् ॥ श्रोतॄणांचैववक्तॄणांजन्ममृत्युजराहरम् ॥ २ ॥ दानानांचव्रतानांचसिद्धीनांतपसांपरम् ॥ योगानांचैववेदानांसेवनंकीर्त्तनं
हरेः ॥ ३ ॥ मुक्तत्वममरत्वंवासर्वसिद्धित्वमेववा ॥ श्रीकृष्णसेवनस्यैवकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ४ ॥ भजामिकेनविधिनाश्रीकृष्णंप्र
कृतेःपरम् ॥ मूढांमामबलांतातवदवेदविदांवर ॥ ५ ॥ शुभकर्म्मविपाकश्चश्रुतंनृणांमनोहरम् ॥ कर्म्माशुभविपाकश्चतन्मेव्याख्यातुम
र्हसि ॥ ६ ॥ इत्युक्त्वासासतीब्रह्मन्भक्तिनम्रात्मकन्धरा ॥ तुष्टावधर्म्मराजश्चवेदोक्तेनस्तवेनच ॥ ७ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ तप
साधर्म्ममाराध्यपुष्करेभास्करःपुरा ॥ धर्मांशंयंसुतंप्रापधर्मराजंनमाम्यहम् ॥ ८ ॥ समतासर्वभूतेषुयस्यसर्वस्यसाक्षिणः ॥ अतोयन्ना
मशमनमितितंप्रणमाम्यहम् ॥ ९ ॥ येनान्तश्चकृतोविश्वेसर्वेषांजीविनांपरम् ॥ कर्मानुरूपकालेनतंकृतान्तंनमाम्यहम् ॥ १० ॥ विभ
र्तिदण्डंदण्ड्यायपापिनांशुद्धिहेतवे ॥ नमामितंदण्डधरंयःशास्तासर्वकर्म्मणाम् ॥ ११ ॥ विश्वेयःकलयत्येवसर्वायुश्चापिसन्ततम् ॥
अतीवदुर्निवार्य्यंश्चतंकालंप्रणमाम्यहम् ॥ १२ ॥ तपस्वीवैष्णवोधर्म्मीसंयमीविजितेन्द्रियः ॥ जीविनांकर्म्मफलदंतंयमंप्रणमाम्यहम्
॥ १३ ॥ स्वात्मारामश्चसर्वज्ञोमित्रंपुण्यकृतांभवेत् ॥ पापिनांक्लेशदोयश्चपुण्यंमित्रंनमाम्यहम् ॥ १४ ॥ यज्जन्मब्रह्मणोवंशेज्वलन्तंब्रह्म
तेजसा ॥ योध्यायतिपरंब्रह्मब्रह्मवंशंनमाम्यहम् ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वासाचसावित्रीप्रणनामयमंमुने ॥ यमस्तांविष्णुभजनंकर्म्मपाकमुवा
चह ॥ १६ ॥ इदंयमाष्टकंनित्यंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ यमात्तस्यभयंनास्तिसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥ १७ ॥ महापापीयदिपठेन्नित्यंभ
क्त्याचनारद ॥ यमःकरोतितंशुद्धंकायव्यूहेननिश्चितम् ॥ १८ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेसावि
त्रीकृतयमस्तोत्रंनामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ यमस्तस्यैविष्णुमन्त्रंदत्त्वाचविधि

पूर्वकम् ॥ कर्म्माशुभंविपाकश्चतामुवाचरवेःसुतः ॥ १ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ शुभकर्म्मविपाकश्चश्रुतंनानाविधंसति ॥ कर्माशुभ
विपाकश्चकथयामिनिशामय ॥ २ ॥ नानाप्रकारंस्वर्गंचयातिजीवःसुकर्म्मणा ॥ कुकर्म्मणाचनरकंयातिनानाविधंनरः ॥३॥ नरका
णांचकुण्डानिसन्तिनानाविधानिच ॥ नानापुराणभेदेननामभेदानितानिच ॥४॥ विस्तृतानिगभीराणिक्लेशदानिचजीविनाम् ॥
भयङ्कराणिघोराणिहेवत्सेकुत्सितानिच ॥५॥ षडशीतिश्चकुण्डानिसंयमन्यांचसन्तिच ॥ निबोधतेषांनामानिप्रसिद्धानिश्रुतौसति ॥
॥ ६ ॥ वह्निकुण्डंतप्तकुण्डंक्षारकुण्डंभयानकम् ॥ विट्कुण्डंमूत्रकुण्डंचश्लेष्मकुण्डंचदुःसहम् ॥ ७ ॥ गरकुण्डंदूषिकाकुण्डंवसाकु
ण्डंतथैवच ॥ शुक्रकुण्डमसृक्कुण्डमश्रुकुण्डंचकुत्सितम् ॥ ८ ॥ कुण्डंगात्रमलानांचकर्णविट्कुण्डमेवच ॥ मज्जाकुण्डंमांसकुण्डंनख
कुण्डंचदुस्तरम् ॥ ९ ॥ लोम्नांकुण्डंकेशकुण्डमस्थिकुण्डंचदुःखदम् ॥ ताम्रकुण्डंलौहकुण्डंप्रतप्तंक्लेशदंमहत् ॥ १० ॥ तीक्ष्णकण्टककु
ण्डंचविषकुण्डंचविघ्नदम् ॥ धर्म्मकुण्डंतप्तसुराकुंडंचापिप्रकीर्त्तितम् ॥ ११॥ प्रतप्ततैलकुण्डंचदन्तकुण्डंचदुर्वहम् ॥ कृमिकुण्डंपूयकुण्डं
सर्पकुण्डंदुरन्तकम् ॥१२॥ मशकुंडंदंशकुण्डंभीमंगरलकुण्डकम् ॥ कुण्डंचवज्रदंष्ट्राणांवृश्चिकानांचसुव्रते ॥१३॥ शरकुण्डंशूलकुण्डंखड्ग
कुण्डंचभीषणम् ॥ गोलकुण्डंनक्रकुण्डंकाककुंडंशुचास्पदम् ॥१४॥ सञ्चालकुण्डंवाजकुण्डंबन्धकुण्डंसुदुस्तरम् ॥ तप्तपाषाणकुण्डंच
तीक्ष्णपाषाणकुण्डकम् ॥ १५ ॥ लालाकुण्डमसिकुण्डंचूर्णकुण्डंसुदारुणम् ॥ चक्रकुण्डंवक्रकुण्डंकूर्म्मकुण्डंमहोल्बणम् ॥ १६ ॥
ज्वालाकुण्डंभस्मकुण्डंपूतिकुण्डंचसुन्दरि ॥ तप्तसूर्य्यमसीपत्रंक्षुरधारंसुचीमुखम् ॥१७॥ गोधामुखंनक्रमुखंगजदंशंचगोमुखम् ॥ कुम्भी
पाकंकालसूत्रमवटोदमरुन्तुदम् ॥ १८ ॥ पांशुभोजंपाशवेष्टंशूलप्रोतंप्रकम्पनम् ॥ उल्कामुखमन्धकूपंवेधनंदण्डताडनम् ॥ १९ ॥
जालबन्धंदेहचूर्णंदलनंशोषणङ्करम् ॥ सर्पज्वालामुखंजिह्मधूमान्धंनागवेष्टनम् ॥ २० ॥ कुण्डान्येतानिसावित्रिपापिनांक्लेशदा
निच ॥ नियुक्तैःकिङ्करगणैरक्षितानिचसन्ततम् ॥ २१ ॥ दण्डहस्तैःशूलहस्तैःपाशहस्तैर्भयङ्करैः ॥ शक्तिहस्तैर्गदाहस्तैर्मदमत्तैश्चदा
रुणैः ॥ २२ ॥ तमोयुक्तैर्दयाहीनैर्दुर्निवार्य्यैश्चसर्वतः ॥ तेजस्विभिश्चनिःशङ्कैस्ताम्रपिङ्गललोचनैः ॥ २३ ॥ योगयुक्तैः

॥ ९६ ॥

सिद्धयोगैर्नानारूपधरैर्वरैः ॥ आसन्नमृत्युभिर्दुष्टैः पापिभिः सर्वजीविभिः ॥ २४ ॥ स्वकर्म्मनिरतैः शैवैः शाक्तैः सौरैश्च गाणपैः ॥
अदृष्टैः पुण्यकृद्भिश्च सिद्धयोगिभिरेवच ॥ २५ ॥ स्वधर्म्मनिरतैर्वापि विरतैर्वा स्वतन्त्रकैः ॥ बलवद्भिश्च निःशङ्कैः स्वप्नदृष्टैश्च वैष्णवैः
॥ २६ ॥ एतत्ते कथितं साध्वि कुंडसंख्यानिरूपणम् ॥ येषां निवासो यत्कुंडे निबोध कथयामि ते ॥ २७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते महापुराणे
न .रदनारायणसंवादे प्रकृतिखण्डे सावित्र्युपाख्याने यमसावित्रीसंवादे नरककुंडसंख्यानं नामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥
॥ यम उवाच ॥ हरिसेवारतः शुद्धो योगी सिद्धो व्रती सति ॥ तपस्वी ब्रह्मचारी च न याति नरकं यतिः ॥ १ ॥ कटुवाचा बान्धवांश्च खलत्वेन च यो
नरः ॥ दग्धान्करोति बलवान्वह्निकुण्डं प्रयाति सः ॥ २ ॥ गात्रलोमप्रमाणाब्दं तत्र स्थित्वा हुताशने ॥ पशुयोनिमवाप्नोति रौद्रे दग्धस्त्रि
जन्मनि ॥ ३ ॥ ब्राह्मणं तृषितं क्षुब्धं प्रतप्तं गृहमागतम् ॥ न भोजयति यो मूढस्तप्तकुडं प्रयाति सः ॥ ४ ॥ तत्र लोमप्रमाणाब्दं स्थित्वा तत्र
च दुःखितः ॥ ततस्थले वह्निकुण्डे पक्षी च सप्तजन्मसु ॥ ५ ॥ रविवारार्कसंक्रान्त्याममायां श्राद्धवासरे ॥ वस्त्राणां क्षारसंयोगं करोति यो हि मा
नवः ॥ ६ ॥ स याति क्षारकुण्डं च मूत्रमानाब्दमेव च ॥ स व्रजेद्रजकीं योनिं सप्तजन्मसु भारते ॥ ७ ॥ स्वदत्तां परदत्तां वा ब्रह्मवृत्तिं हरेत्तु यः ॥
षष्टिवर्षसहस्राणि विट्कुण्डं च प्रयाति सः ॥ ८ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि विड्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि विट्कृमिश्च पुनर्भुवि ॥ ९ ॥
परकीयतडागे च तडागं यः करोति च ॥ उत्सृजेद्दैवदोषेण मूत्रकुण्डं प्रयाति सः ॥ १० ॥ तद्रेणुमानवर्षं च तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ भारते गोधि
का चैव स भवेत्सप्तजन्मसु ॥ ११ ॥ एकाकी मिष्टमश्नाति श्लेष्मकुण्डं प्रयाति सः ॥ पूर्णमब्दशतं चैव तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ १२ ॥ पूर्णम
ब्दशतं चैव स प्रेतो भारते भवेत् ॥ श्लेष्ममूत्रगरं चैव पूयं भुङ्क्ते ततः शुचिः ॥ १३ ॥ पितरं मातरं चैव गुरुं भार्य्यां सुतं सुताम् ॥ यो न पुष्णात्य
नाथं च गरकुण्डं प्रयाति सः ॥ १४ ॥ पूर्णमब्दसहस्रं च तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ ततो व्रजेद्भूतयोनिं शतवर्षं ततः शुचिः ॥ १५ ॥ दृष्ट्वातिथिं व
क्रचक्षुः करोति यो हि मानवः ॥ पितृदेवास्तस्य जलं न गृह्णन्ति च पापिनः ॥ १६ ॥ यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्यादिकानि च ॥
इहैव लभते चान्ते दूषिकाकुण्डमाव्रजेत् ॥ १७ ॥ [illegible] मनजन्मसु ॥ १८ ॥

दत्त्वाद्रव्यञ्चविप्रायचान्यस्मैदीयतेयदि ॥ सतिष्ठतिवसाकुण्डेतद्लोजीशतवत्सरम् ॥ १९ ॥ ततोभवेत्सचण्डालस्त्रिजन्मनिततः
शुचिः ॥ कृकलासोभवेत्सोऽपिभारतेसप्तजन्मसु ॥ ततोभवेन्मानवश्चदरिद्रोऽल्पायुरेवच ॥ २० ॥ पुमांसंकामिनीवापिकामि
नींवापुमानथ ॥ यःशुक्रंपाययत्येवशुक्रकुण्डंप्रयातिसः ॥ २१ ॥ पूर्णमब्दशतञ्चैवतद्लोजीतत्रतिष्ठति ॥ योनिकृमिःशताब्दञ्चभ
वेद्धुविततः शुचिः ॥ २२ ॥ सन्ताडचचगुरुंविप्रंरक्तपातञ्चकारयेत् ॥ सचतिष्ठत्यसृक्कुण्डेतद्लोजीशतवत्सरम् ॥ २३ ॥
ततोभवेद्व्याधजन्मसप्तजन्मसुभारते ॥ ततःशुद्धिमवाप्नोतिमानवश्चक्रमेणच ॥ २४ ॥ अश्रुस्रवन्तंगायन्तंभक्तंदृष्ट्वाचगद्गदम् ॥
श्रीकृष्णगुणसंगीतेहसत्येवहियोनरः ॥ २५ ॥ सवसेदश्रुकुण्डेचतद्लोजीशतवत्सरम् ॥ ततोभवेत्सचण्डालोत्रिजन्मनिततःशुचिः ॥
॥ २६ ॥ करोतिखलतांशश्वदशुद्धहृदयोनरः ॥ कुण्डंगात्रमलानाञ्चसचयातिदशाब्दकम् ॥ २७ ॥ ततःसगार्दभींयोनिमवाप्नोति
त्रिजन्मनि ॥ त्रिजन्मनिचशार्गालींततःशुद्धोभवेद्ध्रुवम् ॥ २८ ॥ बधिरंयोहसत्येवनिन्दत्येवहिमानवः ॥ सवसेत्कर्णविट्कु
ण्डेतद्लोजीशतवत्सरम् ॥ २९ ॥ ततोभवेत्सबधिरोदरिद्रःसप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मस्वङ्गहीनस्ततःशुद्धिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ३० ॥ लोभात्स्व
पालनार्थायजीविनंहन्तियोनरः ॥ मज्जाकुण्डेवसेत्सोऽपितद्लोजीलक्षवर्षकम् ॥ ३१ ॥ ततोभवेत्सशशकोमीनश्चसप्तजन्मसु ॥
एणादयश्चकर्म्मभ्यस्ततःशुद्धिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ३२ ॥ स्वकन्यापालनंकृत्वाविक्रीणातिहियोनरः ॥ अर्थलोभान्महामूढोमांसकुण्डंप्रया
तिसः ॥ ३३ ॥ कन्यालोमप्रमाणाब्दंतद्लोजीतत्रतिष्ठति ॥ तंचकुण्डेप्रहारंचकरोतियमकिङ्करः ॥ ३४ ॥ मांसभारंमूर्ध्निकृत्वार
क्तधारांलिहेत्क्षुधा ॥ ततोहिभारतेपापीकन्याविट्सुकृमिर्भवेत् ॥ ३५ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिव्याधश्चसप्तजन्मसु ॥ त्रिजन्मनिवराहश्च
कुक्कुरस्सप्तजन्मसु ॥ ३६ ॥ सप्तजन्मसुमण्डूकोजलौकाःसप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मसुकाकश्चततःशुद्धिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ३७ ॥ व्रतानामुपवा
सानांश्राद्धादीनांचसंयमे ॥ नकरोतिक्षौरकर्मसोऽशुचिःसर्वकर्मसु ॥ ३८ ॥ सचतिष्ठतिकुण्डेषुनखादीनांचसुन्दरि ॥ तदेवदिनमाना

१ पाययत्येवेतिपाठः ।

ब्दंतद्रोजीदण्डनाडितः ॥ ३९ ॥ सकेशंपार्थिवंलिङ्गंयोवार्चयतिभारते ॥ सतिष्ठतिकेशकुण्डेमृद्रेणुमानवर्षकम् ॥ ४० ॥ तदन्तेया
वनींयोनिंप्रयातिहरकोपतः ॥ शताब्दाच्छुद्धिमाप्नोतिस्वकुलंलभतेध्रुवम् ॥ ४१ ॥ पितॄणांयोविष्णुपदेपिण्डंनैवददातिच ॥ सतिष्ठत्य
स्थिकुण्डेचस्वलोमाब्दंमहोल्बणे ॥ ४२ ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यखञ्जःसप्तसुजन्मसु ॥ भवेन्महादरिद्रश्चततःशुद्धोहिदण्डतः ॥
॥ ४३ ॥ यःसेवतेमहामूढोगुर्विणींचस्वकामिनीम् ॥ प्रतप्तताम्रकुण्डेचशतवर्षंसतिष्ठति ॥ ४४ ॥ अवीरान्नंचयोभुङ्क्तेऋतुस्नातान्नमे
वच ॥ लोहकुण्डेशताब्दञ्चसचतिष्ठतितप्तके ॥ ४५ ॥ सव्रजेद्राजकीयोनिंकर्मकारींचसप्तसु ॥ महाव्रणीदरिद्रश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥
॥ ४६ ॥ योहिचर्माक्तहस्तेनदेवद्रव्यमुपस्पृशेत ॥ शतवर्षप्रमाणंचघर्मकुण्डेसतिष्ठति ॥ ४७ ॥ यःशूद्रेणाभ्यनुज्ञातोभुङ्क्तेशूद्रान्नमेवच ॥
सचतप्तसुराकुण्डेशताब्दंतिष्ठतिद्विजः ॥ ४८ ॥ ततोभवेच्छूद्रयाजीब्राह्मणःसप्तजन्मसु ॥ शूद्रश्राद्धान्नभोजीचततःशुद्धोभवेद्ध्रुवम् ॥
॥ ४९ ॥ वाग्दुष्टाकटुवाचायाताडयेत्स्वामिनंसदा ॥ तीक्ष्णकण्टककुण्डेसातद्रोजीतत्रतिष्ठति ॥ ५० ॥ ताडितायमदूतेनदण्डेनच
चतुर्युगम् ॥ ततउच्चैःश्रवाःसप्तजन्मस्वेवततःशुचिः ॥ ५१ ॥ विषेणजीविनंहन्तिनिर्दयोयोहिपामरः ॥ विषकुण्डेचतद्रोजीसहस्राब्द
श्चतिष्ठति ॥ ५२ ॥ ततोभवेन्नृघातीचव्रणीस्यात्सप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मसुकुष्ठीचततःशुद्धोभवेद्ध्रुवम् ॥ ५३ ॥ दण्डेनताडयेद्योहिवृष
श्चवृषवाहकः ॥ भृत्यद्वारास्वतन्त्रोवापुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ५४ ॥ प्रतप्ततैलकुण्डेचसतिष्ठतिचतुर्युगम् ॥ गवांलोमप्रमाणाब्दंवृषोभवति
तत्परम् ॥ ५५ ॥ दन्तेनंहन्तिजीवंयोलोहेनवडिशेनवा ॥ दन्तकुण्डेवसेत्सोऽपिवर्षाणामयुतंसति ॥ ५६ ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यचो
दरव्याधिसंयुतः ॥ क्लिष्टेनजन्मनैकेनततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ५७ ॥ योभुंक्तेचवृथामांसंमत्स्यभोजीचब्राह्मणः ॥ हरेर्नैवेद्यभोजीकृमि
कुण्डंप्रयातिसः ॥ ५८ ॥ स्वलोममानवर्षंचतद्रोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततोभवेन्म्लेच्छजातिस्त्रिजन्मनिततोद्विजः ॥ ५९ ॥ ब्राह्मणः
शूद्रयाजीयःशूद्रश्राद्धान्नभोजकः ॥ शूद्राणांशवदाहीचपूयकुण्डंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ ६० ॥ यावल्लोमप्रमाणाब्दंयजमानस्यसुव्रते ॥ ताडितो

१ कुंतेनेतिपाठः । २ कुंतइतिपाठः ।

यमदूतेनतद्रोर्जीतत्रतिष्ठति ॥ ६१ ॥ ततोभारतमागत्यसशूद्रःसप्तजन्मसु ॥ महाशूलीदरिद्रश्चततःशुद्धःपुनर्द्विजः ॥ ६२ ॥ लघुंक्रूरं महान्तंवासर्पंहन्तिचयोनरः ॥ स्वात्मलोमप्रमाणाब्दंसर्पकुंडंप्रयातिसः ॥ ६३ ॥ सर्पेणभक्षितःसोऽपियमदूतेनताडितः ॥ वमेच्चसर्प विड्जीवीततःसर्पोभवेद्ध्रुवम् ॥ ६४ ॥ ततोभवेन्मानवश्चाप्यल्पायुर्दद्रुसंयुतः ॥ महाक्लेशेनतन्मृत्युःसर्पेणभक्षणंध्रुवम् ॥ ६५ ॥ विधिंप्रकल्प्यजीवांश्चक्षुद्रजन्तूंश्चहन्तियः ॥ सदंशमशकेकुण्डेजन्ममानदिनाब्दकम् ॥ ६६ ॥ दिवानिशंभक्षितस्तैरनाहारश्चशब्दकृत ॥ बद्धहस्तपदादिश्चयमदूतेनताडितः ॥ ६७॥ ततोभवेत्क्षुद्रजन्तुर्जातिर्वैयावतीस्मृता ॥ ततोभवेन्मानवश्चसोऽङ्गहीनस्ततःशुचिः ॥६८॥ योमूढोमधुगृह्णातिहत्वाचमधुमक्षिकाः ॥ सएवगरलेकुंडेजीवमानदिनाब्दकम् ॥ ६९ ॥ भक्षितोगरलैर्दग्धोयमदूतेनताडितः ॥ ततो हिमक्षिकाजातिस्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ७० ॥ दण्डंकरोत्यदण्ड्येचविप्रेदण्डंकरोति च ॥ सकुण्डंवज्रदंष्ट्राणांकीटानांवैप्रयातिच ॥ ७१ ॥ तल्लोममानवर्षंचतत्रतिष्ठत्यहर्निशम् ॥ शब्दकृद्भक्षितस्तैश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥७२॥ अर्थलोभेनयोभूपःप्रजादण्डंकरोतिच ॥ वृश्चिकाना श्चकुंडेषुतल्लोमाब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥ ७३ ॥ ततोवृश्चिकजातिश्चसप्तजन्मसुजायते ॥ ततोनरश्चाङ्गहीनोव्याधियुक्तोभवेद्ध्रुवम् ॥७४॥ ब्राह्मणः शस्त्रधारीयोह्यन्येषांधावकोभवेत् ॥ सन्ध्याहीनश्चमूढश्चहरिभक्तिविहीनकः ॥ ७५ ॥ सतिष्ठतिस्वलोमाब्दंकुंडादिषुशरादिषु ॥ विद्धः शरादिभिःशश्वत्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ७६ ॥ कारागारेसान्धकारेनिबध्नातिप्रजाश्चयः ॥ प्रमत्तःस्वल्पदोषेणगोलकुण्डंप्रयातिसः ॥ ॥७७॥तत्कुण्डंतप्ततोयाक्तंसान्धकारंभयङ्करम् ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रैश्चकीटैश्चसंयुक्तंगोलकुंडकम् ॥७८॥ कीटैर्विद्धोवसेत्तत्रप्रजालोमाब्दमेवच ॥ ततोभवेन्नीचभृत्यस्ततःशुद्धोनरोभुवि ॥ ७९ ॥ सरोवरादुत्थितांश्चनक्रादीन्हन्तियःसति ॥ नक्रकंटकमानाब्दंनक्रकुंडंप्रयातिसः ॥ ॥ ८० ॥ ततोनक्रादिजातिश्चभवेन्नव्यादिषुध्रुवम् ॥ ततःसद्योविशुद्धोहिदंडेनैवनरःपुनः ॥ ८१ ॥ वक्षःश्रोणीस्तनास्यंचयःपश्यतिपर स्त्रियाः ॥ कामेनकामुकोयोहिपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ८२ ॥ सवसेत्काककुंडेचकाकैश्चक्षुण्णलोचनः ॥ ततःस्वलोममानाब्दंततश्चान्धस्त्रि जन्मनि ॥ ८३ ॥ सप्तजन्मदरिद्रश्चमहाक्रूरश्चपातकी ॥ भारतेस्वर्णकारश्चसचस्वर्णवणिक्ततः ॥ ८४ ॥ योभारतेताम्रचौरोलोहचौरश्च

सुन्दरि ॥ सस्वलोमप्रमाणाब्दंवज्रकुंडंप्रयातिवै ॥ ८५ ॥ तत्रैववज्रविड्भोजीवज्रैश्चक्षुण्णलोचनः ॥ ताडितोयमदूतेनततःशुद्धोभवे
न्नरः ॥ ८६ ॥ भारतेदेवचौरश्चदेवद्रव्यादिहारकः ॥ सुदुष्करेवज्रकुंडेस्वलोमाब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥ ८७ ॥ देहदग्धोहितद्वज्रैरनाहारश्चशब्द
कृत् ॥ ताडितोयमदूतेनततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ८८ ॥ रौप्यगव्यांशुकानांचयश्चौरःसुरविप्रयोः ॥ तप्तपाषाणकुण्डेचस्वलोमाब्दंवसे
द्ध्रुवम् ॥ ८९ ॥ त्रिजन्मनिवकःसोऽपिश्वेतहंसस्त्रिजन्मनि ॥ जन्मैकंशंखचिल्लश्चततोऽन्येश्वेतपक्षिणः ॥ ९० ॥ ततोरक्तविकारीचशू
लीवैमानवोभवेत् ॥ सप्तजन्मसुचाल्पायुस्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ९१॥ रैत्यकांस्यादिपात्रश्चयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ तीक्ष्णपाषाणकुंडेचस्व
लोमाब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥ ९२ ॥ सभवेदश्वजातिश्चभारतेसप्तजन्मसु ॥ ततोऽधिकाङ्गयुक्तश्चपादरोगीततःशुचिः ॥ ९३ ॥ पुंश्चल्यन्न
श्चयोभुङ्क्तेपुंश्चलीजीव्यजीवनः ॥ स्वलोममानवर्षंचलालाकुण्डेवसेद्ध्रुवम् ॥ ९४ ॥ ताडितोयमदूतेनतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततश्चक्षु
श्शूलरोगीततःशुद्धःक्रमेणसः ॥ ९५ ॥ म्लेच्छसेवीमपीजीवीयोविप्रोभारतेभुवि ॥ सचतप्तमषीकुण्डेस्वलोमाब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥ ९६ ॥
ताडितोयमदूतेनतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततस्त्रिजन्मनिभवेत्कृष्णवर्णःपशुःश्रुति ॥ ९७ ॥ त्रिजन्मनिभवेच्छागःकृष्णसर्पस्त्रिजन्मनि ॥
ततश्चतालवृक्षश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ९८ ॥ धान्यादिसस्यंताम्बूलंयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ आसनञ्चतथातल्पंचूर्णकुण्डंप्रयातिसः ॥
॥ ९९ ॥ शताब्दंतत्रनिवसेद्यमदूतेनताडितः ॥ ततोभवेन्मेषजातिःकुक्कुटश्चत्रिजन्मनि ॥ १०० ॥ ततोभवेन्मानवश्चकासव्याधि
युतोभुवि ॥ वंशहीनोदरिद्रश्चाप्यल्पायुश्चततःशुचिः ॥१०१॥ चक्रंकरोतिविप्राणांहृत्वाद्रव्यञ्चयोनरः ॥ सवसेच्चक्रकुण्डेचशताब्दं
दण्डताडितः ॥ १०२ ॥ ततोभवेन्मानवश्चतैलकारस्त्रिजन्मनि ॥ व्याधियुक्तोभवेद्रोगीवंशहीनस्ततःशुचिः ॥ १०३ ॥ बान्धवेषुच
विप्रेषुकुरुतेवक्रतांनरः ॥ प्रयातिवक्रकुण्डंचवसेत्तत्रयुगंसति ॥ १०४ ॥ ततोभवेत्सवक्राङ्गोहीनाङ्गःसप्तजन्मसु ॥ दरिद्रोवंशहीनश्च
भार्य्याहीनस्ततः शुचिः ॥१०५॥ शयनेकूर्ममांसंचब्राह्मणोयोहिभक्षति ॥ कूर्मकुण्डेवसेत्सोऽपिशताब्दंकूर्मभक्षितः ॥१०६॥ ततो
भवेत्कूर्मजन्मत्रिजन्मनिचसूकरः ॥ त्रिजन्मनिविडालश्चमयूरश्चत्रिजन्मनि ॥१०७॥ घृततैलादिकंचैवयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ ज्वालकु

ण्डंसवैयातिभस्मकुण्डंचपातकी ॥ १०८ ॥ तत्रस्थित्वाशताब्दंचसभवेत्तैलपायिकः ॥ सप्तजन्मसुमत्स्यःस्यान्मूषकश्चततःशुचिः
॥ १०९ ॥ सुगन्धितैलंधात्रींचगन्धद्रव्यंतथैववा ॥ भारतेपुण्यवर्षेंचयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ ११० ॥ वसेद्दुर्गन्धकुण्डेचदुर्गन्धंचलभे
त्सदा ॥ स्वलोममानवर्षंचततोदुर्गन्धिकोभवेत् ॥ १११ ॥ दुर्गन्धिकःसप्तजनौमृगनाभिस्त्रिजन्मनि ॥ सप्तजन्मसुगन्धिश्चततोवैमा
नवोभवेत् ॥ ११२ ॥ बलेनैवखलत्वेनहिंसारूपेणवासति ॥ बलीचयोहरेद्भूमिंभारतेपरपैतृकीम् ॥ ११३ ॥ सवसेत्तप्तशूलेचभवेत्त
प्तोदिवानिशम् ॥ तप्ततैलेयथाजीवोदग्धोभ्रमतिसन्ततम् ॥ ११४ ॥ भस्मसान्नभवत्येवभोगदेहोननश्यति ॥ सप्तमन्वन्तरंपापीसन्त
प्तस्तत्रतिष्ठति ॥ ११५ ॥ शब्दंकरोत्यनाहारोयमदूतेनताडितः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविट्कृमिर्भारतेततः ॥ ११६ ॥ ततोभवेद्भूमिही
नोदरिद्रश्चततःशुचिः ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यशुभकर्म्माभवेत्पुनः ॥ ११७ ॥ छिनत्तिर्जीविनःखड्गैर्दयाहीनःसुदारुणः ॥ नरघातीह
न्तिनरमर्थलोभेनभारते ॥ ११८ ॥ असिपत्रेचसवसेद्यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ तेषुचेद्ब्राह्मणान्हन्तिशतमन्वन्तरंतदा ॥ ११९ ॥ छिन्नाङ्गश्चभवे
त्पापीखड्गधारेणसन्ततम् ॥ अनाहारःशब्दकृच्चयमदूतेनताडितः ॥ १२० ॥ चंडालःशतजन्मानिभारतेसूकरोभवेत ॥ कुक्कुरःशतजन्मा
निसृगालःसप्तजन्मसु ॥ १२१ ॥ व्याघ्रश्चसप्तजन्मानिवृकश्चैवत्रिजन्मनि ॥ जन्मसप्तसुगण्डीस्यान्महिषश्चत्रिजन्मनि ॥ १२२ ॥ ग्रामं
वानगरंवापिदाहनंयःकरोतिच ॥ क्षुरधारेवसेत्सोऽपिच्छिन्नाङ्गस्त्रियुगंसति ॥ १२३ ॥ ततःप्रेतोभवेत्सद्योवह्निवक्त्रोभ्रमेन्महीम् ॥ सप्त
जन्मामेध्यभोजीखद्योतःसप्तजन्मसु ॥ १२४ ॥ ततोभवेन्महाशूलीमानवःसप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मगलत्कुष्ठीततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ १२५ ॥
परकर्णोपजापेनपरनिन्दांकरोतियः ॥ परदोषेमहातोषींदेवब्राह्मणनिन्दकः ॥ १२६ ॥ सूचीमुखेसचवसेत्सूचीविद्धोयुगत्रयम् ॥ ततो
भवेद्वृश्चिकश्चसर्पस्स्यात्सप्तजन्मसु ॥ १२७ ॥ वज्रकीटःसप्तजनौभस्मकीटस्ततःपरम् ॥ ततोभवेन्मानवश्चमहाव्याधिस्ततःशुचिः
॥ १२८ ॥ गृहिणांचगृहंभित्त्वावस्तुस्तेयंकरोतियः ॥ गाश्चच्छागांश्चमेषांश्चयातिगोधामुखंचसः ॥ १२९ ॥ ततोभवेत्सप्तजनौगोजा
तिर्व्याधिसंयुतः ॥ त्रिजन्ममेषजातिश्चच्छागजातिस्त्रिजन्मनि ॥ १३० ॥ ततोभवेन्मानवश्चनित्यरोगीदरिद्रकः ॥ भार्य्याहीनोबन्धु

हीनःसन्तापीचततःशुचिः ॥ १३१ ॥ सामान्यद्रव्यचौरश्चयातिनक्रमुखंयुगम् ॥ ततोभवेन्मानवश्चमहारोगीततःशुचिः ॥ १३२ ॥ हन्तिगाश्चगजांश्चैवतुरगांश्चनरांस्तथा ॥ सयाति गजदंशंचमहापापीयुगत्रयम् ॥ १३३ ॥ ताडितो यमदूतेनगजदन्तेनसन्ततम् ॥ सभवेद्गजजातिश्चतुरगश्चत्रिजन्मनि ॥ गोजातिर्म्लेच्छजातिश्चततःशुद्धो भवेन्नरः ॥ १३४ ॥ जलंपिबन्तीं तृषितांगांवारयति यो नरः ॥ तच्छुश्रूषाविहीनश्च गोमुखं याति मानवः ॥ १३५ ॥ नरकं गोमुखाकारंक्रिमितप्तोदकान्वितम् ॥ तत्रतिष्ठतिसन्ततो यावन्मन्वन्तरावधि ॥ १३६ ॥ ततोनरोऽपिगोहीनोमहारोगीदरिद्रकः ॥ सप्तजन्मन्यन्त्यजातिःततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ १३७ ॥ गोहत्यांब्रह्महत्याञ्चयःकरोत्यतिदेशिकीम् ॥ योहिगच्छेदगम्याञ्चसन्ध्याहीनोऽप्यदीक्षितः ॥ ॥ १३८ ॥ प्रतिग्राहीचतीर्थेषुग्रामयाजीचदेवलः ॥ शूद्राणांसूपकारश्चप्रमत्तोवृषलीपतिः ॥ १३९ ॥ गोहत्यांब्रह्महत्याञ्चस्त्रीहत्यांच करोतियः॥ मित्रहत्यांभ्रूणहत्यांमहापापीचभारते ॥१४०॥ कुम्भीपाकेसचवसेद्यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ताडितोयमदूतेनचूर्ण्यमानश्चसन्ततम ॥ १४१ ॥ क्षणंपततिवह्नौचक्षणंपततिकण्टके ॥ क्षणंचतप्ततैलेषुतप्ततोयेषुचक्षणम् ॥१४२॥ क्षणंचतप्तपाषाणेतप्तलोहेक्षणंततः ॥ गृध्रकोटिसहस्राणिशतजन्मानिसूकरः ॥१४३॥ काकश्चसप्तजन्मानिसर्पस्स्यात्सप्तजन्मसु ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिततोवैविट्क्रिमिर्भवेत् ॥ ॥१४४॥ ततोभवेत्सवृषणोगलत्कुष्ठीदरिद्रकः ॥ यक्ष्मग्रस्तोवंशहीनोभार्य्याहीनस्ततःशुचिः ॥ १४५ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ ब्रह्महत्याचगोहत्याकिंविधावातिदेशिकी ॥ कावानृणामगम्यावाकोवासन्ध्याविहीनकः ॥१४६॥ अदीक्षितःपुमान्कोवाकोवातीर्थेप्रतिग्रही ॥ द्विजःकोवाग्रामयाजीकोवाविप्रश्चदेवलः ॥ १४७ ॥ शूद्राणांसूपकारःकःप्रमत्तोवृषलीपतिः ॥ एतेषांलक्षणंसर्वंवदवेदविदांवर ॥१४८॥ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णेचतदर्चायांमृन्मय्यांप्रकृतौतथा ॥ शिवेचशिवलिङ्गेवासूर्य्येसूर्य्यमणौतथा॥१४९॥ गणेशेवातदर्चायामेवंसर्वत्रसुंदरि ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥१५०॥ स्वगुरौस्वेष्टदेवेवाजन्मदातरिमातरि ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभे

१ वृषलवतिपाठः ।

त्तमः ॥१५१॥ वैष्णवेष्वन्यभक्तेषुब्राह्मणेष्वितरेषुच ॥ करोतिसमतांयोहिब्रह्महत्यांलभेत्तुमः ॥१५२॥ योमूढोविष्णुनैवेद्यचान्यनैवेद्य
केतथा ॥ हरेःपादोदकेष्वन्यदेवपादोदकेतथा ॥ करोतिसमतांयोहिब्रह्महत्यांलभेत्तुमः ॥ १५३ ॥ सर्वेश्वरेश्वरेकृष्णेसर्वकारणकारणे ॥
सर्वाद्येसर्वदेवानांसेव्येसर्वान्तरात्मनि ॥१५४॥ माययाऽनेकरूपेवाप्येकएवहिनिर्गुणे ॥ करोत्यन्येनसमतांब्रह्महत्यांलभेत्तुमः ॥ १५५॥
पितृदेवार्चनांपौर्वापरांवेदविनिर्मिताम् ॥ यःकरोतिनिषेधश्चब्रह्महत्यांलभेत्तुमः ॥ १५६ ॥ येनिन्दन्तिहृषीकेशंतन्मन्त्रोपासकंतथा ॥
पवित्राणांपवित्रंचब्रह्महत्यांलभन्तिते ॥ १५७ ॥ शिवंशिवस्वरूपंचकृष्णप्राणाधिकंप्रियम् ॥ पवित्राणांपवित्रंचज्ञानानन्दंसनातनम् ॥
॥ १५८ ॥ प्रधानंवैष्णवानांचदेवानांसव्यमीश्वरम् ॥ येनार्चयन्तिनिन्दन्तिब्रह्महत्यांलभंतिते ॥ १५९ ॥ येविष्णुमायांनिन्दतिविष्णु
भक्तिप्रदांसतीम् ॥ सर्वशक्तिस्वरूपांचप्रकृतिंसर्वमातरम् ॥१६०॥ सर्वदेवीस्वरूपांचसर्वाद्यांसर्ववन्दिताम् ॥ सर्वकारणरूपांचब्रह्महत्यां
लभंतिते ॥ १६१ ॥ कृष्णजन्माष्टमींरामनवमींपुण्यदांपराम ॥ शिवरात्रिंतथाचैकादशींवारेरवेस्तथा ॥ १६२ ॥ पंचपर्वाणिपुण्यानि
येनकुर्वंतिमानवाः ॥ लभन्तेब्रह्महत्यांतेचाण्डालाधिकपापिनः ॥ १६३ ॥ अम्बुवीच्यांबुखननेजलेशौचादिकंचये ॥ कुर्वन्तिभारते
वर्षेतेब्रह्महत्यांलभंतिते ॥ १६४ ॥ गुरुंचमातरंतातंसाध्वींभार्य्यांसुतंसुताम् ॥ अनाथान्योनपुष्णातिब्रह्महत्यांलभेत्तुमः ॥ १६५ ॥
विवाहोयस्यनभवेन्नपश्यतिसुतंचयः ॥ हरिभक्तिविहीनोयोब्रह्महत्यांलभेत्तुमः ॥ १६६ ॥ हरेर्नैवेद्यभोजीनित्यंविष्णुंनपूजयेत् ॥
पुण्यंपार्थिवलिंगंवाब्रह्महत्यांलभेत्तुमः ॥ १६७ ॥ आहारंकुर्वतींगांचपिबन्तींयोनिवारयेत् ॥ यातिगोविप्रयोर्म्मध्येगोहत्यांचलभेत्तुमः
॥ १६८ ॥ दण्डैर्गास्ताडयेन्मूढोयोविप्रोवृषवाहकः ॥ दिनेदिनेगवांहत्यांलभतेनात्रसंशयः ॥ १६९ ॥ ददातिगोभ्यउच्छिष्टंयोजये
द्वृषवाहकम् ॥ भोजयेद्वृषवाहान्नंसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १७० ॥ वृषलीपतिंयाजयेद्योभुङ्क्तेन्नंतस्ययोनरः ॥ गोहत्याशतकंसोपिलभते
नात्रसंशयः ॥ १७१ ॥ पादंददातिवह्नौचगाश्चपादेनताडयेत् ॥ गृहंविशेदधौतांघ्रिःस्नात्वागोवधमाप्नुयात् ॥ १७२ ॥ योभुंक्तेस्निग्ध
पादेनशेतेस्निग्धांघ्रिरेवच ॥ सूर्य्योदयेचद्विर्भोजीसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥१७३॥ अवीरान्नश्चयोभुङ्क्तेयोनिजीवीचयोद्विजः ॥ यस्त्रिसन्ध्या

विहीनश्चसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १७४ ॥ पितॄंश्चपर्वकालेचतिथिकालेचदेवताम् ॥ नसेवतेतिथिंयोहिगोहत्यांसलभेद्ध्रुवम् ॥ १७५ ॥
स्वभर्तरिचकृष्णेचभेदबुद्धिंकरोतिया ॥ कटूक्त्याताडयेत्कान्तंसागोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १७६ ॥ गोमार्गखननंकृत्वावपतेसस्यमेवच ॥
तडागेवातदूर्ध्वेवासगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १७७ ॥ प्रायश्चित्तंगोवधस्ययःकरोतिव्यतिक्रमम् ॥ अर्थलोभादथाज्ञानात्सगोहत्यांलभे
द्ध्रुवम् ॥ १७८ ॥ राजकेदैवकेयत्नाद्गोस्वामीगांनपालयेत ॥ दुःखंददातियोमूढोगोहत्यांसलभेद्ध्रुवम् ॥ १७९ ॥ प्राणिनंलंघयेद्योहि
देवार्चायांरतंजलम् ॥ नैवेद्यंपुष्पमन्नंचसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १८० ॥ शश्वन्नास्तीतिवादीयोमिथ्यावादीप्रतारकः ॥ देवद्वेषीगुरुद्वेषीस
गोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १८१ ॥ देवताप्रतिमांदृष्ट्वागुरुंवाब्राह्मणंसति ॥ सम्भ्रमान्ननमेद्योहिसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १८२ ॥ नददात्या
शिषंकोपात्प्रणतायचयोद्विजः ॥ विद्यार्थिनेचविद्यांवैसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १८३ ॥ गोहत्याब्रह्महत्याचकथिताचातिदेशिकी ॥
यथाश्रुतंसूर्य्यवक्त्रात्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १८४ ॥ ॥ साविच्युवाच ॥ ॥ वास्तवेचातिदेशेचसम्बन्धेपापपुण्ययोः ॥ न्यूना
धिकेचकोभेदस्तन्मांव्याख्यातुमर्हसि ॥ १८५ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ कुत्रापिवास्तवःश्रेष्ठोन्यूनोतिदेशिकस्सदा ॥ कुत्रातिदेशि
कःश्रेष्ठोवास्तवोन्यूनएवच ॥ १८६ ॥ कुत्रवासमतासाध्वितयोर्वेदप्रमाणतः ॥ करोतितत्रनास्थांयोगुरुहत्यांलभेत्तुसः ॥ १८७ ॥ पुरा
परिचितेविप्रेविद्यामन्त्रप्रदातरि ॥ गुरौपितृत्वमारोपाद्वस्तुतःश्रेष्ठउच्यते ॥ १८८ ॥ पितुःशतगुणामातामातुःशतगुणस्तथा ॥ विद्या
मन्त्रप्रदाताचगुरुःपूज्यःश्रुतेर्मतः ॥ १८९ ॥ गुरुतोगुरुपत्नीचगौरवेचगरीयसी ॥ यथेष्टदेवपत्नीचपूज्याचाभीष्टदेवता ॥ १९० ॥
विप्रःशिवसमोयश्चविष्णुतुल्यपराक्रमः ॥ राजातिदेशिकाच्छ्रेष्ठोवास्तवोगुणलक्षतः ॥ १९१ ॥ सर्वेगङ्गासमंतोयंसर्वेव्याससमाद्वि
जाः ॥ ग्रहणेसूर्य्यशशिनोश्चात्रैवसमतातयोः ॥ १९२ ॥ आतिदेशिकहत्यायावास्तवश्चचतुर्गुणः ॥ सम्मतःसर्ववेदानामित्याहकम
लोद्भवः ॥ १९३ ॥ आतिदेशिकहत्यायाभेदश्चकथितःसति ॥ यायाऽगम्यानृणामेवनिबोधकथयामिते ॥ १९४ ॥ स्वस्त्रीगम्याचसर्वे
षामितिवेदेनिरूपिता ॥ अगम्याचतदन्यायाचेतिवेदवेदोविदुः ॥ १९५ ॥ सामान्यंकथितंसर्वंविशेषंशृणुसुन्दरि ॥ अत्यगम्याश्चया

यावैनिबोधकथयामिते ॥ १९६ ॥ शूद्राणांविप्रपत्नीचविप्राणांशूद्रकामिनी ॥ अत्यगम्यातिनिन्द्याचलोकेवेदेपतिव्रते ॥ १९७ ॥
शूद्रश्चेद्ब्राह्मणींगच्छेद्ब्रह्महत्याशतंलभेत् ॥ तत्समंब्राह्मणीचापिकुम्भीपाकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ १९८ ॥ यदिशूद्रांव्रजेद्विप्रोवृषलीपतिरेवसः ॥
सभ्रष्टोविप्रजातेश्चचण्डालात्सोऽधमःस्मृतः ॥ १९९ ॥ विष्टासमश्चतत्पिंडोमूत्रतुल्यंचतर्पणम् ॥ तत्पितॄणांसुराणाञ्चपूजनेतत्समंसति
॥ २०० ॥ कोटिजन्मार्जितंपुण्यंसन्ध्यार्चातपसार्जितम् ॥ द्विजस्यवृषलीभोगान्नश्यत्येवनसंशयः ॥ २०१ ॥ ब्राह्मणश्चसुरा
पीतीविड्भोजीवृषलीपतिः ॥ हरिवासरभोजीचकुम्भीपाकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ २०२ ॥ गुरुपत्नींराजपत्नींसपत्नीमातरंप्रसूम् ॥ सुतां
पुत्रवधूंश्वश्रूंसगर्भांभगिनींसति ॥ २०३ ॥ सोदरभ्रातृजायांचमातुलानींपितृप्रसूम् ॥ मातुःप्रसूंतत्स्वसारंभगिनींभ्रातृकन्यकाम् ॥
॥२०४॥ शिष्यांचशिष्यपत्नींचभागिनेयस्यकामिनीम् ॥ भ्रातुःपुत्रप्रियाञ्चैवाप्यगम्यामाहपद्मजः ॥ २०५ ॥ एतास्वेकामनेकांवायो
व्रजेन्मानवोऽधमः ॥ स्वमातृगामीवेदेषुब्रह्महत्याशतंलभेत् ॥ २०६ ॥ अकर्म्मार्होऽपिसोऽस्पृश्योलोकेवेदेऽतिनिन्दितः ॥ सयातिकु
म्भीपाकञ्चमहापापीसुदुस्तरम् ॥ २०७ ॥ करोत्यशुद्धांसन्ध्याञ्चसन्ध्यांवानकरोतियः ॥ त्रिसन्ध्यांवर्जयेद्योवासन्ध्याहीनश्चस
द्विजः॥ २०८ ॥ वैष्णवञ्चतथाशैवंशाक्तंसौरञ्चगाणपम् ॥ योऽहङ्कारान्नगृह्णातिमन्त्रंसोऽदीक्षितःस्मृतः ॥ २०९ ॥ प्रवाहमव
धिंकृत्वायावद्धस्तचतुष्टयम् ॥ तत्रनारायणःस्वामीगङ्गागर्भान्तरेवरे ॥ २१० ॥ तत्रनारायणक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेहरेःपदे ॥ वाराणस्यांवदर्य्याञ्च
गङ्गासागरसङ्गमे ॥ २११ ॥ पुष्करेभास्करक्षेत्रेप्रभासेरासमंडले ॥ हरिद्वारेचकेदारेसोमेवदरपावने ॥ २१२ ॥ सरस्वतीनदीतीरे
पुण्येवृन्दावनेवने ॥ गोदावर्य्याञ्चकौशिक्यांत्रिवेण्याञ्चहिमालये ॥ २१३ ॥ एष्वन्यत्रचयोदानंप्रतिगृह्णातिकामतः ॥ सचतीर्थप्रति
ग्राहीकुम्भीपाकंप्रयातिच ॥ २१४ ॥ शूद्रातिरिक्तयाजीयोग्रामयाजीचकीर्त्तितः ॥ तथादेवोपजीवीयोदेवलःपरिकीर्त्तितः ॥
॥ २१५ ॥ शूद्रपाकोपजीवीयःसूपकारइतिस्मृतः ॥ सन्ध्यापूजाविहीनश्चप्रमत्तःपतितःस्मृतः ॥ २१६ ॥ उक्तंपूर्वप्रकरणेल
क्षणंवृषलीपतेः ॥ एतेमहापातकिनःकुंम्भीपाकिप्रयान्तते ॥ ११७ ॥ कुंडान्यन्यानितेयान्तिनिबोधकथयामिते ॥ २१८ ॥

इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेयमसावित्रीसंवादेकर्मविपाकेपापिनरकनिरूपणं शिवप्राशस्त्यंब्रह्महत्यादिपदार्थपरिभाषानिरूपणंनामत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥
हरिसेवांविनासाध्विनलभेत्कर्मखंडनम् ॥ शुभकर्म्मस्वर्गबीजंनरकञ्चकुकर्म्मतः ॥ १ ॥ पुंश्चल्यन्नञ्चयोभुङ्क्तेवेश्यान्नञ्चपतिव्रते ॥ तांब्र जेत्तुद्विजोयोहिकालसूत्रंप्रयातिसः ॥ २ ॥ शतवर्षंकालसूत्रेस्थित्वाशूद्रोभवेद्ध्रुवम् ॥ तत्रजन्मनिरोगीचततःशुद्धोभवेद्द्विजः ॥ ३ ॥ पतिव्रताचैकपत्नीद्वितीयेकुलटास्मृता ॥ तृतीयेधर्षिणीज्ञेयाचतुर्थेपुंश्चलीस्मृता ॥ ४ ॥ वेश्याचपञ्चमेपष्ठेयुग्मीचपरि कीर्तिता ॥ अतऊर्ध्वंमहावेश्यासाऽस्पृश्यासर्वजातिषु ॥ ५ ॥ योद्विजःकुलटांगच्छेद्धर्षिणींपुंश्चलीमपि ॥ वेश्यांयुग्मींमहावेश्यामव टोदंप्रयातिसः ॥ ६ ॥ शताब्दंकुलटागामीधृष्टागामीचतुर्गुणम् ॥ षड्गुणंपुंश्चलीगामीवेश्यागामीगुणाष्टकम् ॥ ७ ॥ युग्मीगामीदश गुणंवसेत्तत्रनसंशयः ॥ महावेश्याकामुकश्चततःशतगुणंवसेत् ॥ ८ ॥ तदाहिसर्वगामीचेत्येवमाहपितामहः ॥ तत्रैवयातनांभुङ्क्तेयम दूतेनताडितः ॥ ९ ॥ तित्तिरिःकुलटागामीधृष्टागामीचवायसः ॥ कोकिलःपुंश्चलीगामीवेश्यागामीवृकस्तथा ॥ १० ॥ युग्मीगामी सूकरश्चसप्तजन्मसुभारते ॥ महावेश्याकामुकश्चश्मशानेशाल्मलिस्तरुः ॥ ११ ॥ योभुङ्क्तेज्ञानहीनश्चग्रहणेचन्द्रसूर्य्ययोः ॥ अरुन्तुदं सयात्येवचन्द्रमानाब्दमेवच ॥ १२ ॥ ततोभवेन्मानवस्स्यादुदरव्याधिसंयुतः ॥ गुल्मयुक्तश्चकाणश्चदंतहीनस्ततःशुचिः ॥ १३ ॥ वाक्प्रदत्तांहिकन्यांचयश्चान्यस्मैददातिच ॥ सवसेत्पांशुभोगेचतद्भोजीचशताब्दकम् ॥ १४ ॥ दत्तापहारीयःसाध्विपाशवेष्टंश ताब्दकम् ॥ निवसेच्छरशय्यायांयमदूतेनताडितः ॥ १५ ॥ नपूजयेद्योहिभक्त्याशिवलिङ्गञ्चपार्थिवम् ॥ सयातिशूलिनःको पाच्छूलप्रोतंसुदारुणम् ॥ १६ ॥ स्थित्वाशताब्दंतत्रैवश्वापदःसप्तजन्मसु ॥ ततोभवेद्देवलश्चसप्तजन्मस्वतःशुचिः ॥ १७ ॥ करो तिदण्डंयोविप्रेयद्भयात्कम्पतेद्विजः ॥ प्रकम्पनेवसेत्सोऽपिविप्रलोमाब्दमेवच ॥ १८ ॥ प्रकोपवदनाकोपात्स्वामिनंयाचपश्य

१ एकः पतिर्यस्याःसेत्यर्थः । २ द्वितीयेपत्यौसतीत्यर्थः । ३ युग्मीतिपाठः ।

॥१०२॥ माणकम् ॥ २० ॥ ततोभवेन्मानवीचविधवासप्तजन्मसु ॥ भुक्त्वादुःखंचवैधव्यंव्याधिंभुक्त्वाततःशुचिः ॥ २१ ॥ यात्राह्म ब्र. वै. २
णीशूद्रभोग्यासान्धकूपंप्रयातिच ॥ तप्तशौचोदकेध्वान्तेतदाहारादिवानिशम् ॥ २२ ॥ निवसेदतिसन्तप्तायमदूतेनता अ० ३१
डिता ॥ शौचोदकेनिमग्नाचयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ २३ ॥ काकीजन्मसहस्राणिशतजन्मानिसूकरी ॥ कुक्कुटीशतजन्मा
निशृगालीसप्तजन्मसु ॥ २४ ॥ पारावतीसप्तजन्मवानरीसप्तजन्मसु ॥ ततोभवेन्माचण्डालीसर्वभोग्याचभारते ॥ २५ ॥ ततोभवे
च्चरजकीयक्ष्मग्रस्ताचपुंश्चली ॥ ततःकुष्ठयुतातैलकारीशुद्धाभवेत्ततः ॥ २६ ॥ वेश्यावमेद्वेधनेचयुग्मींवैदण्डताडने ॥ जालंबन्धेम
हावेश्याकुलटादेहचूर्णके ॥ २७ ॥ स्वैरिणीदलनेचैवधृष्टावैशोपणेतथा ॥ निवसेद्यातनायुक्तायमदूतेनताडिता ॥ २८ ॥ विण्मूत्र
भक्षणंतत्रयावन्मन्वन्तरंसति ॥ ततोभवेद्विट्कृमिश्चवर्षलक्षंततःशुचिः ॥ २९ ॥ ब्राह्मणोब्राह्मणींगच्छेत्क्षत्रियामपिक्षत्रियः ॥ वैश्यो
वैश्यांचशूद्रांचशूद्रोवापिव्रजेद्यदि ॥ ३० ॥ स्ववर्णपरदारीचकषंयातितयासह ॥ भुक्त्वाकषायतप्तोदंनिवसेद्द्वादशाब्दकम् ॥३१॥ ततोवि
प्रोभवेच्छुद्धश्चैवंचक्षत्रियादयः ॥ योषितश्चापिशुध्यन्तीत्येवमाहपितामहः ॥ ३२ ॥ क्षत्रियोब्राह्मणींगच्छेद्वैश्योवापिपतिव्रते ॥ मातृ
गामीभवेत्सोऽपिशूर्पंचनरकंव्रजेत् ॥ ३३ ॥ शूर्पाकारैश्चकृमिभिर्ब्राह्मण्यासहभक्षितः ॥ प्रतप्तमूत्रभोजीचयमदूतेनताडितः ॥ ३४ ॥
तत्रैवयातनांभुंक्तेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ सप्तजन्मसुवाराहश्छागलश्चततःशुचिः ॥३५॥ करेधृत्वाचतुलसींप्रतिज्ञांयोनपालयेत् ॥ मिथ्या
वाशपथंकुर्य्यात्सचज्वालामुखंव्रजेत ॥ ३६ ॥ गङ्गातोयंकरेधृत्वाप्रतिज्ञांयोनपालयेत् ॥ शिलांचदेवप्रतिमांसचज्वालामुखंव्रजेत ॥
॥ ३७ ॥ दत्त्वाचदक्षिणंहस्तंप्रतिज्ञांयोनपालयेत् ॥ स्थित्वादेवगृहेवापिसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ ३८ ॥ स्पृष्ट्वाचब्राह्मणंगांचवह्निंविष्णु
समंसति ॥ नपालयेत्प्रतिज्ञांचसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ ३९ ॥ मित्रद्रोहीकृतघ्नश्चयोहिविश्वासघातकः ॥ मिथ्यासाक्ष्यप्रदश्चैवसचज्वा ॥१०२॥

१ युग्मींचेति पाठः । २ जालबन्धे इतिपाठः ।

लामुखव्रजत् ॥ ४० ॥ एतेतत्रवसन्त्येवयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ यथाङ्गारप्रदग्धाश्चयमदूतैश्चताडिताः ॥ ४१ ॥ चण्डालस्तुलसीस्पर्शीसप्तज
न्मस्वतःशुचिः ॥ म्लेच्छोगङ्गाजलस्पर्शीपञ्चजन्मस्वतःशुचिः ॥ ४२ ॥ शिलास्पर्शीविट्कृमिश्चसप्तजन्मसुसुन्दरि ॥ अर्चास्पर्शीव्रणकृ
मिस्सप्तजन्मस्वतःशुचिः ॥४३॥ दक्षहस्तप्रघाताचसर्पस्स्यात्सप्तजन्मसु ॥ ततोभवेद्धस्तहीनोमानवश्चततःशुचिः ॥४४॥ मिथ्यावादी
देवगृहेदेवलःसप्तजन्मसु ॥ विप्रादिस्पर्शकारीचसोऽग्रदानीभवेद्ध्रुवम् ॥ ४५ ॥ ततोभवन्तिमूकास्तेबधिराश्चत्रिजन्मसु ॥ भार्य्याहीनावंश
हीनाबुद्धिहीनास्ततःशुचिः ॥४६॥ मित्रद्रोहीचनकुलःकृतघ्नश्चापिगण्डकः ॥ विश्वासघातीव्याघ्रश्चसप्तजन्मसुभारते ॥४७॥ मिथ्यासा
क्ष्यप्रदश्चैवभल्लूकःसप्तजन्मसु ॥ पूर्वान्सप्तपरान्सप्तपुरुषान्हन्तिचात्मनः ॥४८॥ नित्यक्रियाविहीनश्चजडत्वेनयुतोद्विजः ॥ यस्यानास्था
वेदवाक्येमन्दंहसतिसन्ततम् ॥ ४९ ॥ व्रतोपवासहीनश्चसद्वाक्यपरिनिन्दकः ॥ जिह्मेजिह्मोवसेत्सोपिशताब्दश्चहिमोदके ॥ ५० ॥ जल
जंतुर्भवेत्सोऽपिशतजन्मक्रमेणच ॥ ततोनानाप्रकाराचमत्स्यजातिस्ततःशुचिः ॥ ५१ ॥ योवाधनस्यापहारंदेवब्राह्मणयोश्चरेत् ॥ पात
यित्वास्वपुरुषान्दशपूर्वान्दशापरान ॥ ५२ ॥ स्वयंयातिचधूमान्धंधूमध्वान्तसमन्वितम ॥ धूमक्लिष्टोधूमभोजीवसेत्तत्रचतुर्युगम् ॥
॥ ५३ ॥ ततोमूषकजातिश्चशतजन्मानिभारते ॥ ततोनानाविधाःपक्षिजातयःकृमिजातयः ॥ ५४ ॥ ततोनानाविधावृक्षजा
तयश्चततोनरः ॥ भार्याहीनोवंशहीनःशबरो[1]व्याधिसंयुतः ॥ ५५ ॥ ततोभवेत्स्वर्णकारःसुवर्णस्यवणिक्तथा ॥ ततोयवनसे
वीचब्राह्मणोगणकस्ततः ॥ ५६ ॥ विप्रोदैवज्ञोपजीवीवैद्यजीवीचिकित्सकः ॥ व्यापारीलोहलाक्षादेरसादेर्विक्रयीचयः ॥
॥ ५७ ॥ सयातिनागवेष्टश्चनागैर्वेष्टितएवच ॥ वसेत्स्वलोममानाब्दंतत्रवैनागदंशितः ॥ ५८ ॥ ततोभवेत्सगणकोवैद्योवैसप्त
जन्मसु ॥ गोपश्चकर्म्मकारश्चशंखकारस्ततःशुचिः ॥ ५९ ॥ प्रसिद्धानिचकुण्डानिकथितानिपतिव्रते ॥ अन्यानिचाप्रसि

१ षंढक इति पाठः ।

द्धानितत्रक्षुद्राणि सन्ति वै ॥ ६० ॥ सन्ति पातकिनस्तेषु स्वकर्म्मफलभोगिनः ॥ भ्रमन्ति तावत्संसारे किंभूयःश्रोतुमिच्छसि
॥ ६१ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेकर्मविपाकेपापिनांकुण्डनिर्णयोना
मैकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ धर्मराजमहाभागवेदवेदाङ्गपारग ॥
नानापुराणेतिहासपाञ्चरात्रप्रदर्शक ॥ १ ॥ सर्वेषुसारभूतंयत्सर्वेष्टंसर्वसम्मतम् ॥ कर्मच्छेदेबीजरूपंप्रशंस्यंसुखदंनृणाम् ॥
॥ २ ॥ यशःप्रदंधर्मदंचसर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ येनयामींनतेयान्तियातनांभवदुःखदाम् ॥ ३ ॥ कुण्डानिचनपश्यन्तितत्रनैवपतन्ति
च ॥ नभवेद्येनजन्मादितत्कर्मवदसुव्रत ॥ ४ ॥ किमाकाराणिकुण्डानिकानितेषांमतानिच ॥ केनरूपेणतत्रैवसदातिष्ठन्तिपापिनः ॥
॥ ५ ॥ स्वदेहेभस्मसाद्भूतेयान्तिलोकान्तरंनराः ॥ केनदेहेनवाभोगंभुञ्जतेवाशुभाशुभम् ॥ ६ ॥ सुचिरंक्लेशभोगेनकथंदेहोननं
श्यति ॥ देहोवाकिंविधोब्रह्मन्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ७ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ सावित्रीवचनंश्रुत्वाधर्मराजोहरिंस्मरन् ॥
कथांकथितुमारेभेगुरुंनत्वाचनारद ॥ ८ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ वत्सेचतुर्षुवेदेषुधर्मेषुसंहितासुच ॥ पुराणेष्वितिहासेषुपाञ्च
रात्रादिकेषुच ॥ ९ ॥ अन्येषुसर्वशास्त्रेषुवेदाङ्गेषुचसुव्रते ॥ सर्वेष्टंसारभूतञ्चमङ्गलंकृष्णसेवनम् ॥ १० ॥ जन्ममृत्युजरा
रोगशोकसन्तापतारणम् ॥ सर्वमङ्गलरूपञ्चपरमानन्दकारणम् ॥ ११ ॥ कारणंसर्वसिद्धीनांनरकार्णवतारणम् ॥ भक्तिवृक्षा
ङ्कुरकरंकर्मवृक्षनिकृन्तनम् ॥ १२ ॥ गोलोकमार्गसोपानमविनाशिपदप्रदम् ॥ सालोक्यसार्ष्टिसारूप्यसामीप्यादिप्रदंशुभे ॥
॥ १३ ॥ कुण्डानियमदूतञ्चयमंचयमकिङ्करान् ॥ स्वप्नेपिनहिपश्यन्तिसततिश्रीकृष्णकिङ्कराः ॥ १४ ॥ हरिव्रतंयेकुर्वन्तिगृहिणःकर्म
भोगिनः ॥ येस्नान्तिहरितीर्थेचनाश्नन्तिहरिवासरे ॥ १५ ॥ प्रणमन्तिहरिंनित्यंहर्य्यर्चांपूजयन्तिच ॥ नयान्तितेचघोरांच
ममसंयमनींपुरीम् ॥ १६ ॥ त्रिसन्ध्यपूताविप्राश्चशुद्धाचारसमन्विताः ॥ स्वधर्मनिरताःशान्तानयान्तियममन्दिरम् ॥ १७ ॥
तेस्वर्गभोगिनोन्येचशुद्धादेवान्यकिंकराः ॥ यान्त्यायान्तिचमर्त्यंचस्वर्गंचनहिनिर्वृताः ॥ निवृत्तिंनहिलिप्सन्तिकृष्णसेवांविना

नराः ॥ १८ ॥ स्वधर्म्मनिरताश्चापिस्वधर्मविरतास्तथा ॥ गच्छन्तोमर्त्यलोकंचदुर्द्धर्षायमकिङ्कराः ॥ १९ ॥ भीताःकृष्णोपासका
च्चवैनतेयादिवोरगाः ॥ स्वदूतंपाशहस्तंचगच्छन्तंतंवदाम्यहम् ॥ २० ॥ यास्यसीतिचसर्वत्रहरिभक्ताश्रमंविना ॥ कृष्णमन्त्रो
पासकानांनामानिचनिकृन्तनम् ॥ २१ ॥ करोतिनखराञ्जल्याचित्रगुप्तश्चभीतवत् ॥ मधुपर्कादिकंब्रह्मातेषांचकुरुतेपुनः ॥
॥ २२ ॥ विलंघ्यब्रह्मलोकंचगोलोकेगच्छतांसताम् ॥ दुरितानिचनश्यन्तितेषांसंस्पर्शमात्रतः ॥ २३ ॥ यथासुप्रज्वलद्वह्नौ
काष्ठानिचतृणानिच ॥ प्राप्नोतिमोहःसंमोहंतांश्चदृष्ट्वातिभीतवत् ॥ २४ ॥ कामश्चकामिनंयातिलोभक्रोधौततःसति ॥ मृत्युः
पलायतेरोगोजराशोकोभयंतथा ॥ २५ ॥ कालःशुभाशुभंकर्म्महर्षोभोगस्तथैवच ॥ येयेनयान्तियामींचकथितास्तेमयासति ॥
॥ २६ ॥ शृणुदेहस्यविवृतिंकथयामियथागमम् ॥ पृथिवीवायुराकाशंतेजस्तोयमितिस्फुटम् ॥ २७ ॥ देहिनांदेहबीजंचस्रष्टुःसृष्टिवि
धौपरम् ॥ पृथ्व्यादिपंचभूतैश्चयोदेहोनिर्मितोभवेत् ॥ २८ ॥ सकृत्रिमोनश्वरश्चभस्मसाच्चभवेदिह ॥ वृद्धाङ्गुष्ठप्रमाणेनयोजीवःपुरुषा
कृतिः ॥ २९ ॥ बिभर्तिसूक्ष्मदेहंचतद्रूपंभोगहेतवे ॥ सदेहोनभवेद्भस्मज्वलदग्नौममालये ॥ ३० ॥ जलेननष्टोदेहोवाप्रहारेसुचिरं
कृते ॥ नशस्त्रेचनचास्त्रेचसुतीक्ष्णेकण्टकेतथा ॥ ३१ ॥ तप्तद्रवेतप्तलोहेतप्तपाषाणएवच ॥ प्रतप्तप्रतिमाश्लेषेऽप्यत्यूर्ध्वपतनेऽपिच ॥
॥ ३२ ॥ नचदग्धोनभग्नश्चभुंक्तेसंतापमेवच ॥ कथितंदेविवृत्तान्तंकारणंचयथागमम् ॥ कुण्डानांलक्षणंसर्वंनिबोधकथयामिते ॥
॥ ३३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेद्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ छ ॥
॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ पूर्णेन्दुमण्डलाकारंसर्वंकुण्डंचवर्त्तुलम् ॥ अतीवनिम्नंपाषाणभेदैश्चखचितंसति ॥ १ ॥ ननश्वरंचाप्रलयंनि
र्मितंचेश्वरेच्छया ॥ क्लेशदंवैपातकिनांनानारूपंतदालयम् ॥ २ ॥ ज्वलदङ्गाररूपंचशतहस्तशिखान्वितम् ॥ परितःक्रोशमानंचवह्नि
कुण्डंप्रकीर्त्तितम् ॥ ३ ॥ महच्छब्दंप्रकुर्वद्भिःपापिभिःपरिपूरितम् ॥ रक्षितंममदूतैश्चताडितैश्चापिसन्ततम् ॥ ४ ॥ प्रतप्तोदकपूर्णश्चहिं
स्रजन्तुसमन्वितम् ॥ महाघोरान्धकारंचपापिसंघेनसंकुलम् ॥ ५ ॥ प्रकुर्वताकाकुशब्दंप्रहारैर्घूर्णितेनच ॥ क्रोशार्द्धमानंमद्दूतैस्ताडि

तेनचरक्षितम् ॥ ६॥ तत्तक्षारोदकैःपूर्णनक्रैश्चपरिवेष्टितम् ॥ सङ्कुलंपापिभिश्चैवक्रोशमानंभयानकम् ॥ ७॥ त्राहीतिशब्दंकुर्वद्भिर्ममदूतै
श्चताडितैः ॥ प्रचलद्भिरनाहारैःशुष्ककण्ठोष्ठतालुकैः ॥ ८॥ विण्मूत्रैरेवपूर्णंचक्रोशमानंचकुत्सितम् ॥ अतिदुर्गन्धिसंयुक्तंव्याप्तं
पापिभिरेवच ॥ ९ ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चाप्यनाहारैरुपद्रवैः ॥ रक्षेतिशब्दंकुर्वद्भिस्तत्कीटैरेवभक्षितम् ॥ १० ॥ तत्तमूत्रद्रवैःपूर्णंमूत्र
कीटैश्चसंकुलम् ॥ युक्तंमहापापिभिश्चतत्कीटैर्दंशितंसदा ॥ ११ ॥ गव्यूतिमानंध्वान्ताक्तंशब्दकृद्भिश्चसन्ततम् ॥ मद्दूतैस्ताडि
तैर्घोरैःशुष्ककण्ठोष्ठतालुकैः ॥ १२॥ श्लेष्मपूर्णंक्रोशमितंवेष्टितंचेष्टितैःसदा ॥ तद्भोजिभिःपापिभिश्चतत्कीटैर्भक्षितैःसदा ॥ १३ ॥
क्रोशार्द्धंगरपूर्णंचगरभोजिभिरन्वितम् ॥ गरकीटैर्भक्षितैश्चपापिभिःपूर्णमेवच ॥ १४ ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चशब्दकृद्भिश्चकंपितैः ॥
सर्पाकारैर्वज्रदंष्ट्रैःशुष्ककण्ठैःसुदारुणैः ॥ १५ ॥ नेत्रयोर्मलपूर्णंचक्रोशार्द्धंकीटसंयुतम् ॥ पापिभिःसंकुलंशश्वद्द्रवद्भिःकीटभक्षितैः ॥
॥ १६ ॥ वसारसेनपूर्णंचक्रोशतुर्य्यंसुदुस्सहम् ॥ तद्भोजिभिःपातकिभिर्व्याप्तंदूतैश्चताडितैः ॥ १७ ॥ शुक्रपूर्णंक्रोशतुर्य्यंशुक्रकीटै
श्चभक्षितैः ॥ क्रन्दद्भिःपापिभिःशश्वत्संकुलंव्याकुलैर्भिया ॥ १८ ॥ दुर्गन्धिरक्तपूर्णंश्चवापीमानंगभीरकम् ॥ तद्भोजिभिःपापिभिश्च
संकुलंकीटभक्षितैः ॥ १९ ॥ पूर्णंनेत्राश्रुभिर्नॄणांवाप्यर्द्धंपापिभिर्युतम् ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चतद्भक्ष्यैःकीटभक्षितैः ॥ २० ॥ नॄणांगात्र
मलैःपूर्णंतद्भक्ष्यैःपापिभिर्युतम् ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चव्यग्रैश्चकीटभक्षितैः ॥ २१ ॥ कर्णविट्परिपूर्णंचतद्भक्ष्यैःपापिभिर्युतम् ॥ वापी
तुर्य्यप्रमाणश्चरुदद्भिःकीटभक्षितैः ॥ २२ ॥ मज्जापूर्णंनराणांचमहादुर्गन्धिसंयुतम् ॥ महापातकिभिर्युक्तंवापीतुर्य्यप्रमाणकम् ॥
॥ २३ ॥ परिपूर्णंस्निग्धमांसैर्ममदूतैश्चताडितैः ॥ पापिभिःसङ्कुलश्चैववापीमानंभयानकम् ॥ २४ ॥ कन्याविक्रयिभिश्चैवतद्भक्ष्यैः
कीटभक्षितैः ॥ त्राहीतिशब्दंकुर्वद्भिस्त्रासितैश्चभयानकम् ॥ २५ ॥ वापीतुर्य्यप्रमाणंचनखादिकचतुष्टयम् ॥ पापिभिःसंकुलंशश्व
न्ममदूतैश्चताडितैः ॥ २६ ॥ प्रततताम्रकुंडंचताम्रपर्य्युन्मुखान्वितम् ॥ ताम्राणांप्रतिमालक्षैःप्रततैरावृतंसदा ॥ २७ ॥ प्रत्येकंप्रति

१ तदाकारैरितिपाठः ।

माश्लिष्टैरुदद्भिः पापिभिर्युतम् ॥ गव्यूतिमानंविस्तीर्णंममदूतैश्चताडितैः ॥ २८॥ प्रतप्तलोहधारंचज्वलदङ्गारसंयुतम् ॥ लौहानांप्रतिमा
लक्षैः प्रतप्तैरावृतंसदा ॥ २९ ॥ प्रत्येकंसर्वसंश्लिष्टैः शश्वद्विचलितैर्भिया ॥ रक्षरक्षेतिशब्दंचकुर्वद्भिर्दूतताडितैः ॥ ३० ॥ महापातकिभि
र्युक्तंद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ भयानकंध्वान्तयुक्तंलौहकुण्डंप्रकीर्तितम् ॥ ३१ ॥ घर्मकुण्डंतप्तसुराकुण्डंवाप्यर्द्धमेवच ॥ तद्भोजिभिः
पापिभिश्चव्याप्तंमद्दूतताडितैः ॥ ३२ ॥ अधःशाल्मलिवृक्षस्यतीक्ष्णकंटककुण्डकम् ॥ लक्षपौरुषमानञ्चक्रोशमानंचदुःखदम् ॥ ३३ ॥
धनुर्मानैकण्टकैश्चसुतीक्ष्णैः परिवेष्टितम् ॥ ३४ ॥ प्रत्येकंकंटकैर्विद्धंमहापातकिभिर्युतम् ॥ वृक्षाग्रान्निपतद्भिश्चममदूतैश्चताडितैः ॥
॥ ३५ ॥ जलंदेहीतिशब्दश्चकुर्वद्भिः शुष्कतालुकैः ॥ महाभयातिव्यग्रैश्चदण्डसंभिन्नमस्तकैः ॥ प्रचलद्भिर्यथातप्ततैलेजीविभिरेवच ॥
॥ ३६ ॥ विषौघैस्तक्षकादीनांपूर्णंचक्रोशमानकम् .॥ तद्भक्ष्यैः पापिभिर्युक्तंममदूतैश्चताडितैः ॥ ३७ ॥ प्रतप्ततैलपूर्णञ्चकीटादि
परिवर्जितम् ॥ तद्भक्ष्यैः पापिभिर्युक्तंस्निग्धगात्रैश्चवेष्टितैः ॥ ३८ ॥ काकुशब्दंप्रकुर्वद्भिश्चलद्भिर्दूतताडितैः ॥ महापातकिभिर्युक्तं
द्विगव्यूतिप्रमाणकम् .॥ ३९ ॥ शस्त्रकुण्डंध्वान्तयुक्तंक्रोशमानंभयानकम् ॥ शूलाकारैःसुतीक्ष्णाग्रैर्लौहशस्त्रैश्चवेष्टितम् ॥ ४० ॥
शस्त्रतल्पस्वरूपंचक्रोशतुर्य्यप्रमाणकम् ॥ पातकिभिर्वेष्टितञ्चकुन्तविद्धैश्चवेष्टितम् ॥ ४१ ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चशुष्ककण्ठोष्ठता
लुकैः ॥ कीटैःसंपीडयमानैश्चसर्पयानैर्भयङ्करैः ॥ ४२ ॥ तीक्ष्णदन्तैश्चविकृतैर्व्याप्तंध्वान्तयुतंसति ॥ महापातकिभिर्युक्तंभीतैर्वाकीटभ
क्षितैः ॥ रुदद्भिःक्रोशमानञ्चममदूतैश्चताडितैः ॥ ४३ ॥ अतिदुर्गन्धिसंयुक्तंक्रोशार्द्धंपूयसंयुतम् ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंममदूतैश्चताडि
तैः ॥ ४४ ॥ द्विगव्यूतिप्रमाणञ्चहिमतोयप्रपूरितम् ॥ तालवृक्षप्रमाणैश्चसर्पकोटिभिरावृतम् ॥ ४५ ॥ सर्पवेष्टितगात्रैश्चपापिभिःसर्पभ
क्षितैः ॥ संकुलंशब्दकृद्भिश्चममदूतैश्चताडितैः ॥ ४६ ॥ कुण्डत्रयंमशादीनांपूर्णंचमशकादिभिः ॥ सर्वंक्रोशार्द्धमानञ्चमहापातकिभि
र्युतम् ॥ ४७ ॥ हस्तपादादिभिर्बद्धैःक्षत्रैःक्षतजलोहितैः ॥ हाहेतिशब्दंकुर्वद्भिःप्रचलद्भिश्चसन्ततम् ॥ ४८॥ वज्रवृश्चिकयोःकुण्डंताभ्या

१ त्रिगव्यूतीतिपाठः ।

श्चपरिपूरितम् ॥ वाप्यर्द्धंपापिभिर्युक्तंवज्रवृश्चिकदंशितैः ॥ ४९ ॥ कुण्डत्रयंशरादीनांतैरेवपरिपूरितम् ॥ तैर्विद्धैःपापिभिर्युक्तंवाप्यर्द्धंरक्तलोहितैः ॥ ५० ॥ तप्तपङ्कोदकैःपूर्णंसध्वान्तंगोलकुण्डकम् ॥ कीटैःसंपीड्यमानैश्चभक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ ५१ ॥ वाप्यर्द्धंपरिपूर्णंचजलस्थैर्नक्रकोटिभिः ॥ दारुणैर्विकृताकारैर्भक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ ५२ ॥ विण्मूत्रश्लेष्मभक्ष्यैश्चसंयुक्तंशतकोटिभिः ॥ काकैश्चविकृताकारैर्धनुर्लक्षश्चपापिभिः ॥ ५३ ॥ सञ्चालवाजयोःकुण्डंताभ्यांचपरिपूरितम् ॥ भक्षितैःपापिभिर्युक्तंशब्दकृद्भिश्चसन्ततम् ॥ ५४ ॥ धनुःशतंवज्रयुक्तंपापिभिःसङ्कुलंसदा ॥ शब्दकृद्भिर्वज्रदग्धैरन्तर्ध्वान्तमयंसदा ॥ ५५ ॥ वापीद्विगुणमानञ्चतप्तप्रस्तरनिर्मितम् ॥ ज्वलदङ्गारसदृशंचलद्भिःपापिभिर्युतम् ॥ ५६ ॥ क्षुरधारोपमैस्तीक्ष्णैःपाषाणैर्निर्मितंपरम् ॥ महापातकिभिर्युक्तंक्षतंक्षतजलोहितैः ॥ ५७ ॥ दुर्गन्धिलालापूर्णंचतद्भक्ष्यैःपापिभिर्युतम् ॥ क्रोशमानंगभीरञ्चममदूतैश्चताडितैः ॥ ५८ ॥ तप्ततोयेञ्जनाकारैःपरिपूर्णंधनुश्शतम् ॥ चलद्भिःपापिभिर्युक्तंममदूतेनताडितैः ॥ ५९ ॥ पूर्णंचूर्णद्रवैःक्रोशमानंपापिभिरन्वितम् ॥ तद्भोजिभिःप्रदग्धैश्चममदूतैश्चताडितैः ॥६०॥ कुण्डंकुलालचक्राभंघूर्ण्यमानंचसन्ततम् ॥ सुतीक्ष्णषोडशारंचघूर्णितैःपापिभिर्युतम् ॥६१॥ अतीववक्रंनिम्नंचद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ कन्दराकारनिर्माणंतप्तोदकसमन्वितम् ॥६२॥ महापातकिभिर्युक्तंभक्षितैर्जलजन्तुभिः ॥ प्रचलद्भिःशब्दकृद्भिर्ध्वान्तयुक्तंभयानकम् ॥६३ ॥ कोटिभिर्विकृताकारैःकच्छपैश्चसुदारुणैः ॥ जलस्थैःसंयुतंतैश्चभक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ ६४॥ ज्वालाकलापैस्तेजोभिर्निर्मितंक्रोशमानकम् ॥ शब्दकृद्भिःपापिभिश्चचलद्भिःसंयुतंसदा ॥ ६५ ॥ क्रोशमानंगभीरञ्चतप्तभस्मभिरन्वितम् ॥ शश्वच्चलद्भिःसंयुक्तंपापिभिर्भस्मभक्षितैः ॥ ६६ ॥ तप्तपाषाणलोष्टानांसमूहैःपरिपूरितम् ॥ प्राणिभिर्दग्धगात्रैश्चयुक्तंवैशुष्कतालुकैः ॥ ६७ ॥ क्रोशमानंध्वान्तमयंगभीरमतिदारुणैः ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चदग्धकुण्डंप्रकीर्तितम् ॥ ६८ ॥ अत्यूर्मियुक्ततोयञ्चप्रतप्तक्षारसंयुतम् ॥ नानाप्रकारविकृतंजलजन्तुसमन्वितम् ॥ ६९ ॥ द्विगव्यूतिप्रमाणञ्चगभीरंध्वान्तसंयुतम् ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंदंशितैर्जलजन्तुभिः ॥७०॥

१ नीलकंठेनिपाठः ।

चलद्भिः क्रन्दमानैश्चनपश्यद्भिःपरस्परम् ॥ उत्तप्तसूर्मिकुण्डञ्चकीर्तितञ्चभयानकम् ॥ ७१ ॥ असिपत्रवनस्यैवाप्युच्चैस्तालतरोरधः ॥ क्रोशार्द्धमानकुडञ्चपतत्पत्रसमन्वितम् ॥ ७२ ॥ पापिनांरक्तपूर्णंचवृक्षाग्रात्पततांपरम् ॥ परित्राहीतिशब्दंचकुर्वतामसतामपि ॥ ॥ ७३ ॥ गभीरंध्वान्तसंयुक्तंरक्तकीटसमन्वितम् ॥ तदसीपत्रकुण्डञ्चकीर्तितंचभयानकम् ॥७४॥ धनुश्शतप्रमाणञ्चक्षुराकाराग्रसङ्कुलम् ॥ पापिनांरक्तपूर्णंचक्षुरधारंभयानकम् ॥ ७५ ॥ सूचीवाश्यास्त्रसंयुक्तंपापिरक्तौघपूरितम् ॥ पञ्चाशद्धनुरायामंक्लेशदंसूचिकामुखम् ॥ ७६ ॥ गोधाह्वजन्तुभेदस्यमुखाकृतिभयानकम् ॥ कूपरूपंगभीरंचधनुर्विंशतिमानकम् ॥ ७७ ॥ महापातकिनांचैवमहाक्लेशकरंपरम् ॥ तत्कीटभक्षितानांचनम्रास्यानांचसन्ततम् ॥ ७८ ॥ कुण्डंनरमुखाकारंधनुष्षोडशमानकम् ॥ गभीरंकूपरूपञ्चपापिष्ठैःसंकुलंसदा ॥ ७९ ॥ गजेन्द्राणांसमूहेनव्याप्तंकुण्डाकृतिस्थलम् ॥ गजदन्तहतानांचपापिनांरक्तपूरितम् ॥ ८० ॥ तत्कीटभक्षितानांचदीनशब्दकृतांसदा ॥ धनुश्शतप्रमाणंचकीर्त्तितंगजदंशनम् ॥ ८१ ॥ धनुस्त्रिंशत्प्रमाणंचकुण्डंवैगोमुखाकृति ॥ पापिनांदुःखदञ्चैवगोमुखंपरिकीर्तितम् ॥ ८२ ॥ भ्रमितंकालचक्रेणसन्ततञ्चभयानकम् ॥ कुम्भाकारंध्वान्तयुक्तंद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥८३॥ लक्षमानवमानञ्चगभीरमतिविस्तृतम् ॥ कुत्रचित्तप्ततैलञ्चकुण्डाभ्यन्तरमन्तिके ॥ ८४ ॥ कुत्रचित्तप्तलोहादिकुण्डंताम्रादिकंतथा ॥ कुत्रचित्तप्तपाषाणकुण्डाभ्यन्तरमन्तिके ॥८५॥ पापिनांचप्रधानैश्चमहापातकिभिर्युतम् ॥ परस्परंनपश्यद्भिःशब्दकृद्भिश्चसन्ततम् ॥८६॥ ताडितैर्यमदूतैश्चदण्डैश्चमुसलैस्तथा ॥ ८७ ॥ घूर्णमानंपतद्भिश्चमूर्च्छितैश्चमुहुर्मुहुः ॥ पातितैर्यमदूतैश्चाप्यत्यूर्ध्वात्पतितैःक्षणम् ॥ ८८ ॥ यावन्तःपापिनःसन्तिसर्वकुण्डेषुसुन्दरि ॥ चतुर्गुणाःसन्तितत्रकुम्भीपाकेचदुस्तरे ॥ ८९ ॥ सुचिरंपतितां[१]श्चैवभोगदेहविवर्जिताः ॥ सर्वकुण्डप्रधानञ्चकुम्भीपाकंप्रकीर्तितम् ॥ ९० ॥ कालनिर्मितसूत्रेणनिबद्धायत्रपापिनः ॥ उत्थापिताश्चयमदूतैःक्षणमेवनिमज्जिताः ॥ ९१ ॥ निश्वासबन्धाःसुचिरंकुण्डानामन्तरेतथा ॥ अतीवक्लेशयुक्ताश्चभोगदेहाअनश्वराः ॥ ९२ ॥ दण्डेनमुसलेनैवयमदूतैश्चताडिताः ॥ प्रतप्ततोययुक्तञ्च

१ सुचिरंपात्यमानास्तइतिपाठः ।

कालसूत्रंप्रकीर्तितम् ॥ ९३ ॥ अवटःकूपभेदश्चयत्रोदश्चतदाकृति ॥ प्रतप्ततोयपूर्णश्चधनुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥ ९४ ॥ व्यातंमहापापिभि
श्चदग्धगात्रैश्चसन्ततम् ॥ मद्दूतैस्ताडितैःशश्वदवटोदंप्रकीर्तितम् ॥ ९५ ॥ यत्तोयस्पर्शमात्रेणसर्वव्याधिश्चपापिनाम् ॥ भवेदकस्मा
त्पततांयत्रकुण्डेधनुश्शते ॥ ९६ ॥ सर्वैरुद्धाःपापिनश्चव्यर्थंतेयत्रसन्ततम् ॥ हाहेतिशब्दंकुर्वन्तस्तदेवारुन्तुदंविदुः ॥ ९७ ॥ तप्तपांसु
भिराकीर्णंज्वलद्भिस्तुसुदग्धकैः ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंपांशुभोजंधनुश्शतम् ॥ ९८ ॥ पततांपापिनांयत्रभवेदेवप्रकम्पनम् ॥ पातमा
त्रेणपापीवैभवेत्पाशेनवेष्टितः ॥ ९९ ॥ क्रोशमानेचकुण्डेवैविदुस्तत्पाशवेष्टनम् ॥ धनुर्विंशतिमानश्चशूलप्रोतंप्रकीर्तितम् ॥ १०० ॥
पातमात्रेणपापीचशूलेनग्रथितोभवेत् ॥ पततांपापिनांयत्रभवेदेवप्रकम्पनम् ॥ १०१ ॥ अतीवहिमतोयेचक्रोशार्द्धेश्चप्रकम्पनम् ॥ दद
त्येवहिमाहूतायत्रोल्काःपापिनांमुखे ॥ १०२ ॥ धनुर्विंशतिमानश्चतदुल्काभिश्चसङ्कुलम् ॥ लक्षमानवमानश्चगभीरश्चधनुश्शतम् ॥
॥ १०३ ॥ नानाप्रकारकृमिभिःसंयुक्तश्चभयानकैः ॥ अत्यन्धकारव्यातंयत्कूपाकारश्चवर्त्तुलम् ॥ १०४ ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंनप
श्यद्भिःपरस्परम् ॥ तप्ततोयप्रदग्धैश्चचलद्भिःकीटभक्षितैः ॥ ध्वान्तेनचक्षुषाचान्धैरन्धकूपंप्रकीर्तितम् ॥ १०५ ॥ नानाप्रकारशस्त्रैर्वै
र्यत्रविद्धाश्चपापिनः ॥ धनुर्विंशतिमानश्चवेधनंतत्प्रकीर्तितम् ॥ १०६ ॥ दण्डेनताडितायत्रममदूतैश्चपापिनः ॥ धनुःषोडशमानश्च
तत्कुण्डंदण्डताडनम् ॥ १०७ ॥ निबद्धाश्चमहाजालैर्यथामीनाश्चपापिनः ॥ धनुस्त्रिंशत्प्रमाणंचजालबद्धंप्रकीर्तितम् ॥ १०८ ॥
पततांपापिनांकुण्डेदेहाश्चूर्णीभवन्तिच ॥ लौहवेदिनिबद्धान्तःकोटिमानवमानकम् ॥१०९॥ गभीरंध्वान्तयुक्तश्चधनुर्विंशतिमानकम्॥
मूर्च्छितानांजडानांतदेहचूर्णंप्रकीर्तितम् ॥ ११० ॥ दलिताःपापिनोयत्रमद्दूतैर्मुसलैःसदा ॥ धनुष्षोडशमानंचतत्कुण्डंदलनंस्मृत
म् ॥ १११ ॥ पातमात्रेयत्रपापीशुष्ककण्ठौष्ठतालुकः ॥ वालुकासुचतप्तासुधनुस्त्रिंशत्प्रमाणकम् ॥ ११२ ॥ शतमानवमानंचगभी
रंध्वान्तसंयुतम् ॥ जलाहारैर्विरहितंशोषणंतत्प्रकीर्तितम् ॥ ११३ ॥ नानाचर्मकषायोदैःपरिपूर्णंधनुश्शतम् ॥ दुर्गन्धियुक्तंतद्भक्ष्यैःपा
पिभिःसङ्कुलंमहत् ॥ ११४ ॥ शूर्पाकारमुखंकुण्डंधनुर्द्वादशमानकम् ॥ तप्तलौहीवालुकाभिःपूर्णंपातकिभिर्युतम् ॥ ११५ ॥ अन्तरा

ग्निशिखानांचज्वालाव्यात्तमुखंसदा ॥ धनुर्विंशतिमानंचयस्यकुण्डस्यमुन्दरि ॥ ११६ ॥ ज्वालाभिर्दग्धगात्रैश्चपापिभिर्व्याप्तमेवय
त् ॥ तन्महत्क्लेशदंशश्वत्कुण्डंज्वालामुखंस्मृतम् ॥ ११७ ॥ पातमात्राद्यत्रपापीमूर्च्छितोव्यथितोभवेत् ॥ तत्तेष्टकाभ्यन्तरितंवाप्य
र्द्धंजिह्मकुण्डकम् ॥ ११८ ॥ धूमान्धकारयुक्तंचधूमान्धैःपापिभिर्युतम् ॥ धनुश्शतंश्वासवद्धैर्धूमान्धंपरिकीर्तितम् ॥ ११९ ॥ पात्रमा
त्राद्यत्रपापीनागैस्संवेष्टितोभवेत् ॥ धनुश्शतंनागपूर्णंनागवेष्टनकुण्डकम् ॥ १२० ॥ षडशीतिश्चकुण्डानिमयोक्तानिनिशामय ॥
लक्षणंचापितेषांचकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १२१ ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेसावित्र्यु
पाख्यानेयमलोकस्थनरककुण्डलक्षणप्रकथनंनामत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ हरिभक्तिंदेहिम
ह्यंसारभूतांसुदुर्लभाम् ॥ त्वत्तःसर्वंश्रुतंदेवनावशिष्टोऽधुनामम ॥ १ ॥ किंचित्कथयमेधर्मश्रीकृष्णगुणकीर्त्तनम् ॥ पुंसांलक्षोद्धारबी
जंनरकार्णवतारकम् ॥ २ ॥ कारणंमुक्तिकार्याणांसर्वाशुभनिवारणम ॥ दारणंकर्मवृक्षाणांकृतपापौघहारकम् ॥ ३ ॥ मुक्तयः
कतिधासन्तिकिंवातासांचलक्षणम् ॥ हरिभक्तेमूर्तिभेदंनिषेकस्यापिलक्षणम् ॥ ४ ॥ तत्त्वज्ञानविहीनात्वस्त्रीजातिर्विधिनिर्मिता ॥
किंतज्ज्ञानंसारभूतंवदवेदविदांवर ॥ ५ ॥ सर्वदानंह्यनशनंतीर्थस्नानंव्रतंतपः ॥ अज्ञानेज्ञानदानस्यकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ६ ॥
पितुःशतगुणामातागौरवेणातिरिच्यते ॥ मातुःशतगुणैःपूज्योज्ञानदातागुरुःप्रभो ॥ ७ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ पूर्वंसर्वोवरोदत्तो
यस्तेमनसिवाञ्छितः ॥ अधुनाहरिभक्तिस्तेवत्सेभवतुमद्वरात् ॥ ८ ॥ श्रोतुमिच्छसिकल्याणिश्रीकृष्णगुणकीर्त्तनम् ॥ वक्तॄणांप्रश्नकर्तॄ
णांश्रोतॄणांकुलतारकम् ॥ ९ ॥ शेषोवक्त्रसहस्रेणनहियद्वक्तुमीश्वरः ॥ मृत्युञ्जयोनक्षमश्चवक्तुंपंचमुखेनच ॥ १० ॥ धाताचतुर्णांवेदानां
विधाताजगतामपि ॥ ब्रह्माचतुर्मुखेनैवनालंविष्णुश्चसर्ववित् ॥ ११ ॥ कार्त्तिकेयःषण्मुखेननापिवक्तुमलंध्रुवम् ॥ नगणेशःसमर्थश्चयो
गीन्द्राणांगुरोर्गुरुः ॥ १२ ॥ सारभूताश्चशास्त्राणांवेदाश्चत्वारएवच ॥ कलामात्रंयद्गुणानांनविदन्तिबुधाश्चये ॥ १३ ॥ सरस्वतीचैयत्ने

१ जडीभूतेतिपाठः ।

ननालंयद्गुणवर्णने ॥ सनत्कुमारोधर्मश्चसनकश्चसनातनः ॥ १४ ॥ सनन्दःकपिलःसूर्य्योयेचान्येब्रह्मणःसुताः ॥ विचक्षणानयद्गु
णंकेवान्येजडबुद्धयः ॥ १५ ॥ नयद्गुणंक्षमाःसिद्धामुनीन्द्रायोगिनस्तथा ॥ केवान्येचवयंकेवाभगवद्गुणवर्णने ॥ १६ ॥ ध्यायन्ति
यत्पदाम्भोजंब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ अतिसाध्यंस्वभक्तानांतदन्येषांसुदुर्लभम् ॥ १७ ॥ कश्चित्किंचिद्विजानातितद्गुणोत्कीर्त्तनंम
हत् ॥ अतिरिक्तंविजानातिब्रह्माब्रह्मसुतादयः ॥ १८ ॥ ततोऽतिरिक्तंजानातिगणेशोज्ञानिनांगुरुः ॥ सर्वातिरिक्तंजानातिसर्वज्ञःशम्भुरे
वच ॥ १९ ॥ तस्मैदत्तंपुराज्ञानंकृष्णेनपरमात्मना ॥ अतीवनिर्जनेरम्येगोलोकेरासमण्डले ॥ २० ॥ तत्रैवकथितंकिंचिद्यद्गुणोत्की
र्त्तनंपुनः ॥ धर्मायकथयामासशिवलोकेशिवःस्वयम् ॥ २१ ॥ धर्मस्तत्कथयामासपुष्करेभास्करायच ॥ पितामममयाराध्यमांप्राप
तपसासति ॥ २२ ॥ पूर्वंस्वविषयश्चाहंनगृह्णामिप्रयत्नतः ॥ वैराग्ययुक्तस्तपसेगन्तुमिच्छामिसुव्रते ॥ २३ ॥ तदामांकथयामासपि
तातद्गुणकीर्त्तनम् ॥ यथागमंतद्वदामिनिबोधातीवदुर्गमम् ॥ २४ ॥ तद्गुणंमनजानातितदन्यस्यचकाकथा ॥ यथाकाशंनजानातिस्वा
न्तमेववरानने ॥ २५ ॥ सर्वान्तरात्माभगवान्सर्वकारणकारणम् ॥ सर्वेश्वरश्चसर्वाद्यःसर्ववित्सर्वरूपधृक् ॥ २६ ॥ नित्यरूपीनित्य
देहीनित्यानन्दोनिराकृतिः ॥ निरंकुशश्चनिश्शंकोनिर्गुणश्चनिराश्रयः ॥ २७ ॥ निर्लिप्तःसर्वसाक्षीचसर्वाधारःपरात्परः ॥ प्रकृति
स्तद्विकाराचप्राकृतास्तद्विकारजाः ॥ २८ ॥ स्वयंपुमांश्चप्रकृतिःस्वयश्चप्रकृतेःपरः ॥ रूपंविधत्तेऽरूपश्चभक्तानुग्रहहेतवे ॥ २९ ॥
अतीवकमनीयश्चसुन्दरंसुमनोहरम् ॥ नवीननीरदश्यामंकिशोरंगोपवेषकम् ॥ ३० ॥ कन्दर्पकोटिलावण्यलीलाधाममनोहरम् ॥
शरन्मध्याह्नपद्मानांशोभामोषकलोचनम् ॥ ३१ ॥ शरत्पार्वणकोटीन्दुशोभासंशोभिताननम् ॥ अमूल्यरत्नखचितंरत्नाभरणभू
षितम् ॥ ३२ ॥ सस्मितंशोभितंशश्वदमूल्याऽऽपीतवाससा ॥ परंब्रह्मस्वरूपंचज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ ३३ ॥ सुखदृश्यंचशा
न्तश्चराधाकान्तमनन्तकम् ॥ गोपीभिर्वीक्ष्यमाणश्चसस्मिताभिःसमन्ततः ॥ ३४ ॥ रासमण्डलमध्यस्थंरत्नसिंहासनस्थितम् ॥

१ ब्रह्मविशारदाःइतिपाठः ।

वंशीक्कणन्तंद्विभुजंवनमालाविभूषितम् ॥ ३५ ॥ कौस्तुभेनमणीन्द्रेणसुन्दरंवक्षसोज्ज्वलम् ॥ कुंकुमागरुकस्तूरीचन्दनार्चितवि
ग्रहम् ॥ ३६ ॥ चारुचम्पकमालाब्जमालतीमाल्यमंडितम् ॥ चारुचम्पकशोभाढ्यचूडावक्रिमराजितम् ॥ ३७ ॥ ध्यायन्तिचैवम्भू
तंवैभक्ताभक्तिपरिप्लुताः ॥ यद्भयाज्जगतांधाताविधत्तेसृष्टिमेवच ॥ ३८ ॥ करोतिलेखनंकर्मानुरूपंसर्वदेहिनाम् ॥ तपसांफल
दाताचकर्मणाञ्चयदाज्ञया ॥ ३९ ॥ विष्णुःपाताचसर्वेषांयद्भयात्पातिसन्ततम् ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्त्तासर्वविश्वेषुयद्भयात् ॥ ४० ॥
शिवोमृत्युञ्जयश्चैवज्ञानिनांचगुरोर्गुरुः ॥ यज्ज्ञानदानात्सिद्धेशोयोगीशःसर्ववित्स्वयम् ॥ ४१ ॥ परमानन्दयुक्तश्चभक्तिवैराग्यसं
युतः ॥ यत्प्रसादाद्वातिवातःप्रवरः शीघ्रगामिनाम् ॥ ४२ ॥ तपनश्चप्रतपतियद्भयात्सन्ततंसति ॥ यदाज्ञयावर्षतीन्द्रोमृत्यु
श्चरतिजन्तुषु ॥ ४३ ॥ यदाज्ञयादहेद्वह्निर्जलमेवसुशीतलम् ॥ दिशोरक्षन्तिदिक्पालामहाभीतायदाज्ञया ॥ ४४ ॥ भ्रमन्तिराशि
चक्राणिग्रहावैयद्भयेनच ॥ भयात्फलन्तिवृक्षाश्चपुष्पन्त्यपिचयद्भयात् ॥ ४५ ॥ भयात्फलानिपक्वानिनिष्फलास्तरवोभयात् ॥
यदाज्ञयास्थलस्थाश्चनजीवन्तिजलेषुच ॥ ४६ ॥ तथास्थलेजलस्थाश्चनजीवन्तियदाज्ञया ॥ अहंनियमकर्त्ताचधर्माधर्मेचयद्भ
यात् ॥ ४७ ॥ कालश्चकलयेत्सर्वंभ्रमत्येवयदाज्ञया ॥ अकालेनहरेत्कालोमृत्युर्वैयद्भयेनच ॥ ४८ ॥ ज्वलदग्नौपतन्तश्चगभी च
जलार्णवे ॥ वृक्षाग्रात्तीक्ष्णखड्गेचसर्पादीनांमुखेषुच ॥ ४९ ॥ नानाशस्त्रास्त्रविद्धश्चरणेषुविषमेषुच ॥ पुष्पचन्दनतल्पेचबन्धुवर्गैश्च
रक्षितम् ॥ ५० ॥ शयानंतन्त्रमन्त्रैश्चकालेकालोहरेद्भयात् ॥ धत्तेवायुस्तोयराशितोयंकूर्मंयदाज्ञया ॥ ५१ ॥ कूर्मोऽनन्तंसचक्षोणीं
समुद्रान्सप्तपर्वतान् ॥ सर्वांश्चैवक्षमारूपोनानारूपंबिभर्त्तिसः ॥ ५२ ॥ यतःसर्वाणिभूतानिलीयन्तेन्तेचतत्रवै ॥ इन्द्रायुश्चैवदि
व्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ ५३ ॥ अष्टाविंशच्छक्रपातेब्रह्मणस्स्याददहर्निशम् ॥ पष्ट्याधिके[1]पञ्चशतेसहस्रेपंचविंशतौ ॥ ५४ ॥ युगेन-
णांशक्रायुरेवंसंख्याविदोविदुः ॥ एवंत्रिंशद्दिनैर्मासोद्वाभ्यांताभ्यामृतुःस्मृतः ॥ ५५ ॥ ऋतुभिःपड्भिरेवाब्दंशनाब्दंब्रह्मणोवयः ॥ ब्र

१ अष्टाधिके इति पा० ।

णश्चनिपातेवैचक्षुरुन्मीलनंहरेः ॥ ५६ ॥ चक्षुर्निमीलनेतस्यलयंप्राकृतिकंविदुः ॥ प्रलयेप्राकृताःसर्वेदेवाद्याश्चचराचराः ॥ ५७ ॥
लीनाधातरिधाताचश्रीकृष्णेनाभिपङ्कजे ॥ विष्णुःक्षीरोदशायीचवैकुण्ठेयश्चतुर्भुजः ॥ ५८ ॥ विलीनावामपार्श्वेचकृष्णस्यपरमा
त्मनः ॥ रुद्राद्याभैरवाद्याश्चयावन्तश्चशिवानुगाः ॥ ५९ ॥ शिवाधारेशिवेलीनाज्ञानानन्देसनातने ॥ ज्ञानाधिदेवःकृष्णस्यमहादेव
स्यचात्मनः ॥ ६० ॥ तस्यज्ञानेविलीनश्चबभूवाथक्षणंहरेः ॥ दुर्गायांविष्णुमायायांविलीनाःसर्वशक्तयः ॥ ६१ ॥ साचकृष्णस्यबुद्धौ
चबुद्ध्यधिष्ठातृदेवता ॥ नारायणांशःस्कन्दश्चलीनोवक्षसितस्यच ॥ ६२ ॥ श्रीकृष्णांशश्चतद्बाहौदेवाधीशोगणेश्वरः ॥ पद्मांशभूता
पद्मायांसाराधायांचसुव्रते ॥ ६३ ॥ गोप्यश्चापिचतस्यांचसर्वादेवयोषितः ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीसातस्यप्राणेषुसास्थिता ॥ ६४ ॥
सावित्रीचसरस्वत्यांवेदशास्त्राणियानिच ॥ स्थितावाणीचजिह्वायांतस्यैवपरमात्मनः ॥ ६५ ॥ गोलोकस्थस्यगोपाश्चविलीनास्तस्य
लोमसु ॥ तत्प्राणेषुचसर्वेषांप्राणावाताहुताशनः ॥ ६६ ॥ जठराग्नौविलीनश्चजलंतद्रसनाग्रतः ॥ वैष्णवाश्चरणाम्भोजेपरमानन्दसं
युताः ॥ ६७ ॥ सारात्साररताभक्तिरसपीयूषपायिनः ॥ विराट्क्षुद्रश्चमहतिलीनः कृष्णेमहान्विराट् ॥ ६८ ॥ यस्यैवलोमकूपेषुवि
श्वानिनिखिलानिच ॥ यस्यचक्षुर्निमेषेणमहांश्चप्रलयोभवेत् ॥ ६९ ॥ चक्षुरुन्मीलनेसृष्टिर्यस्यैवपरमात्मनः ॥ यावन्निमेषेसृष्टिस्स्या
त्तावदुन्मीलनेव्ययः ॥ ७० ॥ ब्रह्मणश्चशताब्देनसृष्टिस्तत्रलयःपुनः ॥ ब्रह्मसृष्टिलयानाञ्चसंख्यानास्त्येवसुव्रते ॥ ७१ ॥ यथाभूरज
सांञ्चैवसंख्यानश्चनिशामय ॥ चक्षुर्निमेषेप्रलयोयस्यसर्वान्तरात्मनः ॥ ७२ ॥ उन्मीलनेपुनःसृष्टिर्भवेदेवेश्वरेच्छया ॥ तद्गुणोत्कीर्त्तनं
वक्तुंब्रह्माण्डेषुचकःक्षमः ॥ ७३ ॥ यथाश्रुतंतातवक्त्रात्तथोक्तञ्चयथागमम् ॥ मुक्तयश्चचतुर्वेदैर्निरुक्ताश्चचतुर्विधाः ॥ ७४ ॥ तत्प्रधाना
हरेर्भक्तिर्मुक्तेरपिगरीयसी ॥सालोक्यदाहरेरेकाचान्यासारूप्यदापरा ॥ ७५ ॥ सामीप्यदाचनिर्वाणदात्रीचैवमितिस्मृतिः ॥ भक्तास्ता
नहिवाञ्छन्तिविनातत्सेवनादिकम् ॥ ७६ ॥ सिद्धत्वममरत्वंचब्रह्मत्वंचावहेलया ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिभयशोकादिखण्डनम्
॥ ७७ ॥ धारणंदिव्यरूपस्यविदुर्निर्वाणमोक्षदम् ॥ मुक्तिश्चसेवारहिताभक्तिःसेवाविवर्द्धिनी ॥ ७८ ॥ भक्तिमुक्त्योरयंभेदोनिषेकेल

क्षणंशृणु ॥ विदुर्बुधानिषेकंचभोगंचकृतकर्मणाम् ॥ ७९ ॥ तत्खण्डनंचशुभदंपरंश्रीकृष्णसेवनम् ॥ तत्त्वज्ञानमिदंसाध्विसारंवैलोक
वेदयोः ॥ ८० ॥ विघ्नघ्नंशुभदंचोक्तंगच्छवत्सेयथासुखम् ॥ इत्युक्त्वासूर्य्यपुत्रश्चजीवयित्वाचतत्पतिम् ॥ ८१ ॥ तस्यैशुभाशिषंदत्त्वाग
मनंकर्त्तुमुद्यतः ॥ दृष्ट्वायमंचगच्छन्तंसावित्रीतंप्रणम्यच ॥ ८२ ॥ रुरोदचरणेधृत्वासद्विच्छेदोऽतिदुःखदः ॥ सावित्रीरोदनंदृष्ट्वायम
स्सोयंकृपानिधिः ॥ ८३ ॥ तामित्युवाचसन्तुष्टस्स्वरोदीच्चापिनारद ॥ ८४ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ लक्षवर्षंसुखंभुक्त्वापुण्य
क्षेत्रेचभारते ॥ अन्तेयास्यसिगोलोकेश्रीकृष्णभवनंशुभे ॥ ८५ ॥ गत्वाचस्वगृहंभद्रेसावित्र्याश्चव्रतंकुरु ॥ द्विसप्तवर्षपर्य्यन्तंनारी
णांमोक्षकारणम् ॥ ८६ ॥ ज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यांसावित्र्याश्चव्रतंशुभम् ॥ शुक्लाष्टम्यांभाद्रपदेमहालक्ष्म्याव्रतंशुभम् ॥ ८७ ॥
द्व्यष्टवर्षंव्रतंचेदंप्रत्यब्दंपक्षमेवच ॥ करोतिपरयाभक्त्यासायातिचहरेःपदम् ॥ ८८ ॥ प्रतिमङ्गलवारेचदेवींमङ्गलचण्डिकाम् ॥
प्रतिमासंशुक्लषष्ठ्यांषष्ठींमङ्गलदायिकाम् ॥ ८९ ॥ तथाचाषाढसंक्रान्त्यांमनसासर्वसिद्धिदाम् ॥ राधांरासेचकार्त्तिक्यांकृष्णप्राणाधि
कांप्रियाम् ॥ ९० ॥ उपोष्यशुक्लाष्टम्यांचप्रतिमासेवरप्रदाम् ॥ विष्णुमायांभगवतींदुर्गांदुर्गार्तिनाशिनीम् ॥ ९१ ॥ प्रकृतिं
जगदम्बांचपतिपुत्रवतींसतीम् ॥ पतिव्रतासुशुद्धासुयन्त्रेषुप्रतिमासुच ॥ ९२ ॥ यानारीपूजयेद्भक्त्याधनसन्तानहेतवे ॥
इहलोकेसुखंभुक्त्वायात्यन्तेश्रीहरेःपदम् ॥ ९३ ॥ इत्युक्त्वातांधर्मराजोजगामनिजमन्दिरम् ॥ गृहीत्वास्वामिनंसाचसावित्री
चनिजालयम् ॥ ९४ ॥ सावित्रीसत्यवन्तंचवृत्तान्तंचयथाक्रमम् ॥ अन्यांश्चकथयामासबान्धवांश्चैवनारद ॥ ९५ ॥ सावित्रीजनकःपु
त्रान्सम्प्रापद्वैक्रमेणच ॥ श्वशुरश्चक्षुषीराज्यंसाचपुत्रान्वरेणच ॥ ९६ ॥ लक्षवर्षंसुखंभुक्त्वापुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ जगामस्वामिनासार्द्धं
गोलोकंसापतिव्रता ॥ ९७ ॥ सवितुश्चाधिदेवीयामन्त्राधिष्ठातृदेवता ॥ सावित्रीचापिवेदानांसावित्रीतेनकीर्त्तिता ॥ ९८ ॥ इत्येवंक
थितंवत्ससावित्र्याख्यानमुत्तमम् ॥ जीवकर्मविपाकंचकिंपुनःश्रोतुमिच्छसि ॥ ९९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिख
ण्डेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेसावित्र्यायमोपदेशसमाप्तिर्नामचतुस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ इतिसावि

न्युपाख्यानम् ॥ ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णस्यात्मनश्चैवनिर्गुणस्यनिराकृतेः ॥ सावित्रीयमसंवादेश्रुतंसुविमलं
यशः ॥ १ ॥ तद्गुणोत्कीर्त्तनंसत्यंमङ्गलानांचमङ्गलम् ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिलक्ष्म्युपाख्यानमीश्वर ॥ २ ॥ केनादौपूजितासापि
किम्भूताकेनवापुरा ॥ तद्गुणोत्कीर्त्तनंसत्यंवदवेदविदांवर ॥ ३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ सृष्टेरादौपुराब्रह्मन्कृष्णस्यपरमात्म
नः ॥ देवीवामांशसंभूताचासीत्सारासमण्डले ॥ ४ ॥ अतीवसुन्दरीश्यामान्यग्रोधपरिमण्डला ॥ यथाद्वादशवर्षीयारम्यासुस्थिरयौ
वना ॥ ५ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभासुखदृश्यामनोहरा ॥ शरत्पार्वणकोटीन्दुप्रभासंशोभितानना ॥ ६ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मानांशोभा
शोभितलोचना ॥ साचदेवीद्विधाभूतासहसैवेश्वरेच्छया ॥ ७ ॥ समारूपेणवर्णेनतेजसावयसात्विषा ॥ यशसावाससामूर्त्याभूषणेन
गुणेनच ॥८॥ स्मितेनवीक्षणेनैववचसागमनेनच ॥ मधुरेणस्वरेणैवनयेनानुनयेनच ॥९॥ तद्वामांशामहालक्ष्मीर्दक्षिणांशाचराधिका ॥
राधादौवरयामासद्विभुजंचपरात्परम् ॥ १० ॥ महालक्ष्मीश्चतत्पश्चाच्चकमेकमनीयकम् ॥ कृष्णस्तद्गौरवेणैवद्विधारूपोबभूवह ॥ ११ ॥
दक्षिणांशोवैद्विभुजोवामांशश्चचतुर्भुजः ॥ चतुर्भुजायद्विभुजोमहालक्ष्मींददौपुरा ॥ १२॥ लक्ष्यतेदृश्यतेविश्वंस्निग्धदृष्ट्याययानिशम् ॥
देवीषुयाचमहतीमहालक्ष्मीश्चसास्मृता ॥ १३ ॥ द्विभुजोराधिकाकान्तोलक्ष्मीकान्तश्चतुर्भुजः ॥ गोलोकेद्विभुजस्तस्थौगोपैर्गोपीभि
रावृतः ॥१४॥ चतुर्भुजश्चवैकुण्ठंप्रययौपद्मयासह ॥ सर्वांशेनसमौतौद्वौकृष्णनारायणौपरौ ॥ १५ ॥ महालक्ष्मीश्चयोगेननानारूपा
बभूवसा ॥ वैकुण्ठेचमहालक्ष्मीःपरिपूर्णतमापरा ॥ १६ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचसर्वसौभाग्यसंयुता ॥ प्रेम्णासावैप्रधानाचसर्वासुरम
णीषुच ॥ १७ ॥ स्वर्गेचस्वर्गलक्ष्मीश्चशक्रसम्पत्स्वरूपिणी ॥ पातालेषुचमर्त्येषुराजलक्ष्मीश्चराजसु ॥ १८ ॥ गृहलक्ष्मीर्गृहेष्वेवगृ
हिणीचकलांशया ॥ सम्पत्स्वरूपागृहिणांसर्वमङ्गलमङ्गला ॥ १९ ॥ गवांप्रसूःसासुरभिर्दक्षिणायज्ञकामिनी ॥ क्षीरोदसिन्धुकन्या
साश्रीरूपापद्मिनीषुच ॥ २० ॥ शोभारूपाचचन्द्रेसासूर्य्यमंडलमंडिता ॥ विभूषणेषुरत्नेषुफलेषुजलजेषुच ॥ २१ ॥ नृपेषुनृप

१ प्रेम्णाचानुनयेनेतिपाठः ।

पत्नीषुदिव्यस्त्रीषुगृहेषुच ॥ सर्वसस्येषुवस्त्रेषुस्थानेसासंस्कृतेतथा ॥ २२ ॥ प्रतिमासुचदेवानांमङ्गलेषुघटेषुच ॥ माणिक्येषुचमुक्तासु माल्येषुचमनोहरा ॥ २३ ॥ मणीन्द्रेषुचहारेषुक्षीरेवैचन्दनेषुच ॥ वृक्षशाखासुरम्यासुनवमेघेषुवस्तुषु ॥ २४ ॥ वैकुंठेपूजितासादौ देवीनारायणेनच ॥ द्वितीयेब्रह्मणाभक्त्यातृतीयेशङ्करेणच ॥ २५ ॥ विष्णुनापूजितासाचक्षीरोदेभारतेमुने ॥ स्वायम्भुवेनमनुनामानवे न्द्रैश्चसर्वतः ॥२६॥ ऋषीन्द्रैश्चमुनीन्द्रैश्चसद्भिश्चगृहिभिर्भवेत ॥ गन्धर्वाद्यैश्चनागाद्यैः पातालेषुचपूजिता ॥२७॥ शुक्लाष्टम्यांभाद्रपदेपूजा वैब्रह्मणाकृता ॥ भक्त्याचपक्षपर्य्यन्तंत्रिषुलोकेषुनारद ॥ २८ ॥ चैत्रेपौषेचभाद्रेचपुण्येमङ्गलवासरे ॥ विष्णुनानिर्मितापूजात्रिषुलोके षुभक्तितः ॥ २९ ॥ वर्षान्तेपौषसंक्रान्त्यांमेध्यामावाह्यचाङ्गणे ॥ मनुस्तांपूजयामाससाभूताभुवनत्रये ॥ ३० ॥ राज्ञासंपूजितासावै मङ्गलेनैवमङ्गला ॥ केदारेणैवनीलेननलेनसुबलेनच ॥ ३१ ॥ ध्रुवेणोत्तानपादेनशक्रेणबलिनातथा ॥ कश्यपेनचदक्षेणमनुनाच विवस्वता ॥ ३२ ॥ प्रियव्रतेनचन्द्रेणकुबेरेणैववायुना ॥ यमेनवह्निनाचैववरुणेनैवपूजिता ॥ ३३ ॥ एवंसर्वत्रसर्वैश्चवन्दितापूजिता सदा ॥ सर्वैश्वर्य्याधिदेवीसासर्वसम्पत्स्वरूपिणी ॥ ३४॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेलक्ष्म्युपा ख्यानेलक्ष्मीस्वरूपपूजादिवर्णनंनामपञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नारायणप्रियासाचवरावै कुण्ठवासिनी ॥ वैकुण्ठाधिष्ठातृदेवीमहालक्ष्मीःसनातनी ॥ १ ॥ कथंबभूवसादेवीपृथिव्यांसिन्धुकन्यका ॥ किंतद्ध्यानंच कवचंसर्वपूजाविधिक्रमम् ॥ २ ॥ पुराकेनस्तुतादौसातन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ पुरादुर्वास सःशापाद्भ्रष्टश्रीकःपुरन्दरः ॥ बभूवदेवसंघश्चमर्त्यलोकश्चनारद ॥ ४ ॥ लक्ष्मीःस्वर्गादिकंत्यक्त्वारुष्टापरमदुःखिता ॥ गत्वाली नाचवैकुण्ठेमहालक्ष्म्यांचनारद ॥ ५ ॥ तदाशोकाद्ययुर्देवादुःखिताब्रह्मणःसभाम् ॥ ब्रह्माणंचपुरस्कृत्यययुर्वैकुण्ठमेवच ॥ ६ ॥ वैकुण्ठेशरणापन्नादेवानारायणेपरे ॥ अतीवदैन्ययुक्ताश्चशुष्ककण्ठोष्ठतालुकाः ॥ ७ ॥ तदालक्ष्मीश्चकलयापुरानारायणाज्ञया ॥ बभूव

१ कर्दमेनेतिपाठः ।

सिन्धुकन्यामाशक्रसम्पत्स्वरूपिणी ॥ ८ ॥ तदामथित्वाक्षीरोदंदेवादैत्यगणैःसह ॥ संप्रापुश्चवरंलक्ष्म्यादद्दशुस्ताश्चतत्रहि ॥ ९ ॥
सुरादिभ्योवरंदत्त्वावनमालाञ्चविष्णवे ॥ ददौप्रसन्नवदनातुष्टाक्षीरोदशायिने ॥ १० ॥ देवाश्चाप्यसुराक्रान्तंराज्यंप्रापुश्चतद्वरात ॥
तांसंपूज्यचसंस्तूयसर्वत्रचनिरापदः ॥ ११ ॥ नारदउवाच ॥ कथंशशापदुर्वासामुनिश्रेष्ठःपुरन्दरम् ॥ केनदोषेणवाब्रह्मन्ब्रह्मिष्ठंब्रह्म
विन्पुरा ॥ १२ ॥ ममन्थेकेनरूपेणजलधिस्तैःसुरादिभिः ॥ केनस्तोत्रेणसादेवीशक्रेसाक्षाद्बभूवह ॥ १३ ॥ कोवातयोश्चसंवादोह्यभव
त्तद्वदप्रभो ॥ १४ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ मधुपानप्रमत्तश्चत्रैलोक्याधिपतिःपुरा ॥ क्रीडांचकाररहसिरम्भयासहकामुकः ॥ १५ ॥
कृत्वाक्रीडांतयासार्द्धंकामुक्याहृतचेतनः ॥ तस्थौतत्रमहारण्येकामोन्मथितचेतनः ॥ १६ ॥ कैलासशिखरंयान्तंवैकुण्ठाद्दृपिपुङ्गवम् ॥
दुर्वाससंददर्शेन्द्रोज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ १७ ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डसहस्रप्रभमीश्वरम् ॥ प्रतप्तकांचनाभासंजटाभारमहोज्ज्वलम् ॥
॥ १८ ॥ शुक्लयज्ञोपवीतश्चचीरंदण्डंकमण्डलुम् ॥ महोज्ज्वलंचतिलकंबिभ्रतंचन्द्रसन्निभम् ॥ १९ ॥ समन्वितंशिष्यवर्गैर्वेदवेदाङ्ग
पारगैः ॥ दृष्ट्वाननामशिरसासम्भ्रमात्तंपुरन्दरः ॥ २० ॥ शिष्यवर्गंसभक्त्यावैतुष्टावचमुदान्वितः ॥ मुनिनाचसशिष्येणतस्मैदत्ताशु
भाशिषः ॥ २१ ॥ विष्णुदत्तंपारिजातपुष्पञ्चसुमनोहरम् ॥ मृत्युरोगजराशोकहरंमोक्षकरंददौ ॥ २२ ॥ शक्रःपुष्पंगृहीत्वाचप्रमत्तो
राजसम्पदा ॥ भ्रमेणस्थापयामासतत्रैवहस्तिमस्तके ॥ २३ ॥ हस्तीतत्स्पर्शमात्रेणरूपेणचगुणेनच ॥ तेजसावयसाकान्त्याविष्णु
तुल्योबभूवसः ॥ २४ ॥ त्यक्त्वाशक्रंगजेन्द्रश्चाप्यगच्छद्घोरकाननम् ॥ नशशाकमहेन्द्रस्तंरक्षितुंतेजसामुने ॥ २५ ॥ तत्पुष्पंत्यक्तवन्तञ्च
दृष्ट्वाशक्रंमुनीश्वरः ॥ तंशशापमहातेजाःक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ २६ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ अरेश्रियाप्रमत्तस्त्वंकथंमामवमन्यसे ॥
मद्दत्तपुष्पंगर्वेणन्यक्तवान्हस्तिमस्तके ॥ २७ ॥ विष्णोर्निवेदितंपुष्पंनैवेद्यंवाफलंजलम् ॥ प्राप्तिमात्रेणभोक्तव्यंत्यागेनब्रह्महाजनः ॥
॥ २८ ॥ भ्रष्टश्रीर्भ्रष्टबुद्धिश्चभ्रष्टज्ञानोभवेन्नरः ॥ यस्त्यजेद्विष्णुनैवेद्यंभाग्येनोपस्थितंशुभम् ॥ २९ ॥ प्राप्तिमात्रेणयोभुङ्क्तेभक्त्याविष्णु
निवेदितम ॥ पुंसांशतंसमुद्धृत्यजीवन्मुक्तःस्वयंभवेत ॥ ३० ॥ विष्णुनैवेद्यभोजीयोनित्यंतुप्रणमेद्धरिम् ॥ पूजयेत्स्तौतिवाभक्त्यास

विष्णुसदृशोभवेत् ॥ ३१ ॥ तत्स्पर्शवायुनासद्यस्तीर्थौघश्चविशुध्यति ॥ तत्पादरजसामूढसद्यःपूतावसुन्धरा ॥ ३२ ॥ पुंश्चल्यन्नमवी रान्नंशूद्रश्राद्धान्नमेवच ॥ यद्गेहेनिवेद्यंचवृथामांसमभक्षकम ॥ ३३ ॥ शिवलिङ्गप्रदत्तान्नंयदन्नंशूद्रयाजिनाम् ॥ चिकित्सकद्वि जानांचदेवलान्नंतथैवच ॥ ३४ ॥ कन्याविक्रयिणामन्नंयदन्नंयोनिजीविनाम ॥ अनुष्णान्नंपर्युषितंसर्वभक्ष्यावशेषितम् ॥ ॥ ३५ ॥ शूद्रापतिद्विजान्नंचवृषवाहद्विजान्नकम् ॥ अदीक्षितद्विजान्नश्चयदन्नंशवदाहिनाम् ॥ ३६ ॥ अगम्यगामिनांचैवद्वि जानामन्नमेवच ॥ मित्रद्रुहांकृतघ्नानामन्नंविश्वासघातिनाम ॥ ३७ ॥ मिथ्यासाक्ष्यप्रदानांचब्राह्मणानांतथैवच ॥ एतत्सर्वंवि शुध्येतविष्णुनैवेद्यभक्षणात् ॥ ३८ ॥ श्वपचोविष्णुसेवीचवंशानांकोटिमुद्धरेत् ॥ हरेरभक्तोविप्रश्चस्वश्चरक्षितुमक्षमः ॥ ३९ ॥ अज्ञानाद्यदिगृह्णातिविष्णोर्निर्माल्यमेवच ॥ सप्तजन्मार्जितात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ४० ॥ ज्ञात्वाभक्त्याचगृह्णातिविष्णोर्नैवेद्य मेवच ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ४१ ॥ यस्मात्संस्थापितंपुष्पंगर्वाद्धेहस्तिमस्तके ॥ तस्माद्युष्मान्परित्यज्यया तुलक्ष्मीर्हरेःपदम् ॥ ४२ ॥ नारायणस्यभक्तोऽहंनबिभेमीश्वरंविधिम् ॥ कालंमृत्युजरांचैवकानन्यान्गणयामिच ॥ ४३ ॥ किंकरि ष्यतितेनातःकश्यपश्चप्रजापतिः ॥ बृहस्पतिर्गुरुश्चैवनिश्शङ्कस्यचमेहरेः ॥ ४४ ॥ इदंपुष्पंयस्यमूर्ध्नितस्यवैपूजनंपुरः ॥ मूर्ध्नि च्छिन्नेशिवशिरःशिच्छत्त्वेदंयोजयिष्यति ॥ ४५ ॥ इतिश्रुत्वामहेन्द्रश्चधृत्वातच्चरणद्वयम् ॥ उच्चैरुरोदशोकार्त्तस्तमुवाचभया कुलः ॥ ४६ ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ दत्तःसमुचितःशापोमह्यंमत्तायहेप्रभो ॥ हृतात्वयाचेत्सम्पत्तिःकियज्ज्ञानंप्रदेहिमे ॥ ॥ ४७ ॥ ऐश्वर्यंविपदांबीजंप्रच्छन्नज्ञानकारणम् ॥ मुक्तिमार्गार्गलंदार्ढ्यद्धरिभक्तिव्यपायकम् ॥ ४८ ॥ जन्ममृत्युजरारोगशोकदुः खांकुरंपरम् ॥ सम्पत्तितिमिरान्धश्चमुक्तिमार्गंनपश्यति ॥ ४९ ॥ सम्पन्मत्तःसुमूढश्चसुरामत्तःसचेतनः ॥ बान्धवैर्वेष्टितःसोऽपिबन्धु द्वेषकरोमुने ॥ ५० ॥ सम्पन्मदेप्रमत्तश्चविषयान्धश्चविह्वलः ॥ महाकामीसाहसिकःसत्त्वमार्गंनपश्यति ॥ ५१ ॥ द्विविधोविषयान्धश्च राजसस्तामसःस्मृतः ॥ अशास्त्रज्ञस्तामसश्चशास्त्रज्ञोराजसःस्मृतः ॥ ५२ ॥ शास्त्रेचद्विविधंमार्गंनिर्दिष्टंमुनिपुङ्गव ॥ प्रवृत्तिबीजमेकं

चनिवृत्तेःकारणंपरम् ॥ ५३ ॥ चरन्तिजीविनश्चादौप्रवृत्तौदुःखवर्त्मनि ॥ स्वच्छन्देचाप्रसन्नेचनिर्निरोधेचसन्ततम् ॥ ५४ ॥ आपात
मधुरेलोभात्क्लेशेचसुखमानिनः ॥ परिणामोत्पत्तिबीजेजन्ममृत्युजराकरे ॥ ५५ ॥ अनेकजन्मपर्य्यन्तंकृत्वाचभ्रमणंमुदा ॥ स्वकर्म
विहितायांचनानायोन्यांक्रमेणच ॥ ५६ ॥ ततःकृष्णानुग्रहाच्चसत्सङ्गंलभतेजनः ॥ सहस्रेषुशतेष्वेकोभवाब्धेःपारकारणम् ॥
॥ ५७ ॥ साधुःसत्त्वप्रदीपेनमुक्तिमार्गंप्रदर्शयेत् ॥ तदाकरोतियत्नंचजीवोबन्धनखण्डने ॥ ५८ ॥ अनेकजन्मयोगेनतपसानशने
नच ॥ तदालभेन्मुक्तिमार्गंनिर्विघ्नंसुखदंपरम् ॥ ५९ ॥ इदंश्रुतंगुरोर्वक्त्रात्प्रसङ्गावसरेणच ॥ नहिपृष्टमतोऽन्यच्चभवदुःखौघदेशिताः ॥
॥ ६० ॥ अधुनाविधिनादत्तोविपत्तौज्ञानसागरः ॥ सम्पद्रूपाविपदियंममनिस्तारकारिणी ॥ ६१ ॥ ज्ञानसिन्धोदीनबन्धोमह्यंदीना
यसाम्प्रतम् ॥ देहिकिञ्चिज्ज्ञानसारंभवपारंदयानिधे ॥ ६२ ॥ इन्द्रस्यवचनंश्रुत्वाप्रहस्यज्ञानिनांगुरुः ॥ ज्ञानंकथितुमारेभेह्यतितुष्टः
सनातनः ॥ ६३ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ अहोमहेन्द्रमाङ्गल्यमात्मानंद्रष्टुमिच्छसि ॥ आपाततोदुःखबीजंपरिणामसुखावहम् ॥
॥ ६४ ॥ स्वगर्भयातनानाशपीडाखण्डनकारणम् ॥ दुष्पारासारदुर्वारसंसारार्णवतारकम् ॥ ६५ ॥ कर्मवृक्षांकुरच्छेदकारणंसर्वतार
कम् ॥ सन्तोषसन्ततिकरंप्रवरंसर्ववर्त्मनाम् ॥ ६६ ॥ दानेनतपसावापिव्रतेनानशनादिना ॥ कर्मणास्वर्गभोगादिसुखंभवतिजीवि
नाम् ॥ ६७ ॥ काम्यानांकर्मणाञ्चैवमूलंसंछिद्ययत्नतः ॥ अधुनेदंमोक्षबीजंसंकल्पाभावएवच ॥ ६८ ॥ यत्कर्मसात्त्विकंकुर्य्यादसंक
ल्पितमेवच ॥ सर्वंकृष्णार्पणंकृत्वापरेब्रह्मणिलीयते ॥ ६९ ॥ सांसारिकाणामेतत्तुनिर्वाणंमोचकंविदुः ॥ नेच्छन्तिवैष्णवास्तत्तुसेवा
विरहकातराः ॥ ७० ॥ सेवांकुर्वन्तितेनित्यंविधायोत्तमदेहकम् ॥ गोलोकेवापिवैकुण्ठेतस्यैवपरमात्मनः ॥ ७१ ॥ हरिसेवादिरूपाञ्च
मुक्तिमिच्छन्तिवैष्णवाः ॥ जीवन्मुक्ताश्चतेशक्रस्वकुलोद्धारकारिणः ॥ ७२ ॥ स्मरणंकीर्त्तनंविष्णोरर्चनंपादसेवनम् ॥ वन्दनंस्तवनं
नित्यंभक्त्यानैवेद्यभक्षणम् ॥ ७३ ॥ चरणोदकपानञ्चतन्मन्त्रजपनंपरम् ॥ इदंनिस्तारबीजञ्चसर्वेषामीप्सितंभवेत् ॥७४॥ इदंमृत्युञ्जय
ज्ञानंदत्तंमृत्युञ्जयेनमे ॥ तच्छिष्योऽहञ्चनिश्शङ्कस्तत्प्रसादाच्चसर्वतः ॥ ७५ ॥ सजन्मदातासगुरुःसचबन्धुःसतांपरः ॥ योददातिहरेर्भ

किंत्रैलोक्येचसुदुर्लभाम् ॥ ७६ ॥ दर्शयेदन्यमार्गञ्चविनाश्रीकृष्णसेवनम् ॥ सचतंनाशयत्येवध्रुवंतद्वधभाग्भवेत् ॥७७॥ सन्ततंजगतां कृष्णनाममङ्गलकारणम् ॥ मङ्गलंवर्द्धतेनित्यंनभवेदायुषोव्ययः ॥ ७८ ॥ तेभ्योऽप्यपैतिकालश्चमृत्युस्स्याद्रोगएवच ॥ सन्तापश्चैवशोकश्चवैनतेयादिवोरगाः ॥ ७९ ॥ कृष्णमन्त्रोपासकश्चब्राह्मणःश्वपचोऽपिवा ॥ ब्रह्मलोकंसमुल्लंघ्ययातिगोलोकमुत्तमम् ॥८० ॥ ब्रह्मणा पूजितःसोऽपिमधुपर्कादिनाचयः ॥ स्तुतःसुरैश्चसिद्धैश्चपरमानन्दभावनः ॥ ८१ ॥ ज्ञानसारंतपःसारंब्रह्मसारंपरंशिवम् ॥ शिवेनोक्तं योगसारंश्रीकृष्णपदसेवनम् ॥८२॥ ब्रह्मादिस्तम्बपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैवकेवलम् ॥ भजसत्यंपरंब्रह्मराधेशंप्रकृतेःपरम् ॥ ८३ ॥ अतीव सुखदंसारंभक्तिदंमुक्तिदंपरम् ॥ सिद्धियोगप्रदञ्चैवदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ८४ ॥ योगिनामपिसिद्धानांयतीनाञ्चतपस्विनाम् ॥ सर्वेषां कर्मभोगोऽस्तिननारायणसेविनाम् ॥ ८५ ॥ भस्मसाच्चभवेत्पापंयदुपस्पर्शमात्रतः ॥ ज्वलदग्नौपातितञ्चयथाशुष्केन्धनंतथा ॥८६॥ ततोरोगाद्विपन्तेपापानिचभयानिच ॥ दूरतश्चपलायन्तेयमदूतास्ततोभयात् ॥८७॥ तावन्निबद्धःसंसारेकारागारेविधेर्जनः ॥ नयाव त्कृष्णतन्त्रञ्चप्राप्नोतिगुरुवक्त्रतः ॥ ८८ ॥ कृतकर्मौघभोगाख्यनिगडच्छेदकारणम् ॥ मायाजालोच्छेदकरंमायापाशनिकृन्तनम् ॥ ॥८९॥ गोलोकमार्गसोपानंनिस्तारेबीजकारणम् ॥ भक्त्यङ्कुरस्वरूपञ्चनित्यंवृद्धमनश्वरम् ॥ ९० ॥ सारञ्चसर्वतपसांयोगानांसाधनं तथा ॥ सिद्धीनांवेदपाठानांव्रतादीनांचनिश्चितम् ॥ ९१ ॥ दानानांतीर्थशौचानांयज्ञादीनांपुरन्दर ॥ पूजानामुपवासानामित्याहकम लोद्भवः ॥ ९२ ॥ पुंसांलक्षंपितॄणांचशतंमातामहस्यच ॥ पूर्वंपरञ्चतत्संख्यंपितरंमातरंगुरुम् ॥ ९३ ॥ सहोदरंकलत्रञ्चबन्धुंशिष्यंच किङ्करम् ॥ समुद्धरेच्चश्वशुरंश्वश्रूकन्यांचतत्सुतम् ॥ ९४ ॥ स्वात्मानंचमतीर्थ्यंचगुरुपत्नींगुरोःसुतम् ॥ उद्धरेद्बलवान्भक्तोमंत्रग्रहण मात्रतः ॥ ९५ ॥ मन्त्रग्रहणमात्रेणजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ तत्स्पर्शपूतस्तीर्थौघःसद्यःपूतावसुन्धरा ॥ ९६ ॥ अनेकजन्मपर्य्यन्तं दीक्षाहीनोभवेन्नरः ॥ तदन्यदेवमन्त्रञ्चलभतेपुण्यलेशतः ॥ ९७ ॥ सप्तजन्मसुदेवानांकृत्वासेवांस्वकर्मतः ॥ लभतेचरवेर्मन्त्रंसाक्षिणः

१ जपानामितिपाठः ।

सर्वकर्म्मणाम् ॥ ९८ ॥ जन्मत्रयंभास्करञ्चसेवित्वामानवःशुचिः ॥ लभेद्गणेशमन्त्रञ्चसर्वविघ्नहरंपरम् ॥ ९९ ॥ जन्मत्रयंतंनिष्षेव्य
निर्विघ्नश्चभवेन्नरः ॥ विघ्नेशस्यप्रसादेनदिव्यज्ञानंलभेन्नरः ॥ १०० ॥ तदाज्ञानप्रदीपेनसमालोच्यमहामतिः ॥ अज्ञानान्धतम
श्छित्त्वामहामायांभजेन्नरः ॥ १०१ ॥ प्रकृतिंविष्णुमायांचदुर्गांदुर्गतिनाशिनीम् ॥ सिद्धिदांसिद्धिरूपांचपरमांसिद्धियोगिनीम् ॥
॥ १०२ ॥ वाणीरूपांचपद्मांचभद्रांकृष्णप्रियात्मिकाम् ॥ नानारूपांतांनिषेव्यजन्मनांशतकंनरः ॥ १०३ ॥ तत्प्रसादाद्भवेज्ज्ञानी
ज्ञानानन्दंतदाभजेत् ॥ कृष्णंज्ञानाधिदेवंचमहादेवंसनातनम् ॥ १०४ ॥ शिवंशिवस्वरूपंचशिवदंशिवकारणम् ॥ परमानन्दरूपंच
परमानन्ददायिनम् ॥ १०५ ॥ सुखदंमोक्षदंचैवदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ अमरत्वप्रदञ्चैवदीर्घमायुष्यदंपरम् ॥ १०६ ॥ इन्द्रत्वञ्चमनुत्व
ञ्चदातुंशक्तञ्चलीलया ॥ राजेन्द्रत्वप्रदञ्चैवज्ञानदंहरिभक्तिदम् ॥ १०७ ॥ जन्मत्रयंतमाराध्यचाशुतोषप्रसादतः ॥ सर्वदस्यप्रसादेन
शङ्करस्यमहात्मनः ॥ १०८ ॥ वरदस्यवरेणैवहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ तदातद्भक्तसंसर्गात्कृष्णमन्त्रंलभेद्ध्रुवम् ॥ १०९ ॥ निर्म्मलज्ञान
दीपेनप्रदीप्तेनचतत्त्ववित् ॥ ब्रह्मादिस्तम्बपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैवपश्यति ॥ ११० ॥ दयानिधेःप्रसादेननिर्म्मलज्ञानमालभेत् ॥ वरदस्य
वरेणैवहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ १११ ॥ तदानिवृत्तिमाप्नोतिसारात्सारांपरात्पराम् ॥ यत्रदेहेलभेन्मन्त्रंतंदेहावधिभारते ॥ ११२ ॥
तत्पाञ्चभौतिकंत्यक्त्वाबिभृयाद्दिव्यरूपकम् ॥ करोतिदास्यंगोलोकेवैकुण्ठेवाहरेःपदे ॥ ११३ ॥ परमानन्दसंयुक्तोमोहादिषुविवर्जितः॥
नविद्यतेपुनर्जन्मपुनरागमनंहरे ॥ ११४ ॥ पुनश्चनपिबेत्क्षीरंधृत्वामातृस्तनंपरम् ॥ विष्णुमन्त्रोपासकानांगङ्गादेःतीर्थसेविनाम् ॥
॥ ११५ ॥ स्वधर्मिणाञ्चभिक्षूणांपुनर्जन्मनविद्यते ॥ तीर्थंपरित्यजेत्पापंक्रियांकृत्वाहरिंभजेत् ॥ ११६ ॥ अयंनिरूपितोधात्रास्वधर्म
स्तीर्थसेविनाम् ॥ तन्नाममन्त्रंप्रजपेत्तत्सेवादिषुतत्परः ॥ ११७ ॥ व्रतोपवासरतइत्युक्तोवैविष्णुसेविनाम् ॥ सदन्नेवाकदन्नेवालोष्टेवा
काञ्चनेतथा ॥ ११८ ॥ समबुद्धिर्यस्यशश्वत्ससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ दण्डंकमण्डलुंरक्तवस्त्रमात्रञ्चधारयेत् ॥ ११९ ॥ नित्यंप्रवासीनै
कत्रस्यात्संन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ शुद्धाचारद्विजान्नञ्चभुङ्क्तेलोभादिवर्जितः ॥ १२० ॥ किन्तुकिंचिन्नयाचेतससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥

नव्यापारीनाश्रमीचसर्वकर्मविवर्जितः ॥ १२१ ॥ ध्यायेन्नारायणंशश्वत्ससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ शश्वन्मौनीब्रह्मचारीसंभाषापारि
वर्जितः ॥ १२२ ॥ सर्वंब्रह्ममयंपश्येत्ससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ सर्वत्रसमबुद्धिश्चहिंसामायाविवर्जितः ॥ १२३ ॥ क्रोधाहङ्काररहितः
ससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ अयाचितोपस्थितंचमिष्टामिष्टंचभुक्तवान् ॥ १२४ ॥ नयाचतेभक्षणार्थीससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ नचपश्ये
न्मुखंस्त्रीणांनतिष्ठेत्तत्समीपतः ॥ १२५ ॥ दारवीमपियोषांचनस्पृशेद्यःसभिक्षुकः ॥ अयंसंन्यासिनांधर्मइत्याहकमलोद्भवः ॥
॥ १२६ ॥ विपर्य्ययेविनाशश्चजन्मयाम्यंभयंभवेत् ॥ जन्मदुःखंयाम्यदुःखंजीविनामतिदारुणम् ॥ १२७ ॥ सुरसूकरयोनौवा
गर्भेदुःखंसमंसुर ॥ योनौवाक्षुद्रजन्तूनांपश्वादीनांतथैवच ॥ १२८ ॥ गर्भेम्मरन्तिसर्वेतेकर्म्मजन्मशतोद्भवम् ॥ विस्मरेन्निर्गतोजी
वोगर्भाद्वैविष्णुमायया ॥ स्वदेहंपातियत्नेनसुरोवाकीटएववा ॥ १२९ ॥ योनेरभ्यन्तरेशुक्रेपतितेपुरुषस्यच ॥ शुक्रंशोणितयुक्तं
चसहमातत्क्षणंभवेत् ॥ १३० ॥ रक्ताधिकेमातृसमश्चेतरेपितुराकृतिः ॥ युग्माहेचभवेत्पुत्रःकन्यकातद्विपर्य्यये ॥ १३१ ॥ रविभौम
गुरूणांचवारेचेत्तद्भवेत्सुतः ॥ अयुग्माहेतदितरेवारेवैकन्यकाभवेत ॥ १३२ ॥ प्रथमप्रहरेजन्मयस्यसोऽल्पायुरेवच ॥ द्वितीयेमध्यमश्चैव
तृतीयेतत्परोभवेत् ॥ १३३ ॥ चतुर्थेचिरजीवीस्यात्क्षणानामनुरूपकः ॥ दुःखीवाथसुखीवापिपूर्वकर्मानुरूपतः ॥ १३४ ॥ यादृशेच
क्षणेजन्मप्रसवस्तादृशेभवेत् ॥ प्रसूतिक्षणचर्चांचकुर्वन्त्येवंविचक्षणाः ॥ १३५ ॥ कललन्त्वेकरात्रेणप्रवृद्धःस्याद्दिनेदिने ॥ सप्तमेवदरा
कारोमासेगण्डुसमोभवेत् ॥ १३६ ॥ मासत्रयेमांसपिण्डोहस्तपादादिवर्जितः ॥ सर्वावयवसम्पन्नोदेहीमासेचपञ्चमे ॥ १३७ ॥ भवेत्तु
जीवसंचारःषण्मासेसर्वतत्त्ववित् ॥ दुःखीस्वल्पस्थलस्थायीशकुन्तइवपञ्जरे ॥ १३८ ॥ मातृजग्धान्नपानंचभुङ्क्तेऽमेध्यस्थले
स्थितः ॥ हाहेतिशब्दंकृत्वाचचिन्तयेदीश्वरंपरम् ॥ १३९ ॥ एवंचचतुरोमासान्भुक्त्वापरमयातनाम् ॥ प्रेरितोवायुनाकालेगर्भाद्वै
निर्गतोभवत् ॥ १४० ॥ दिग्देशकालाव्युत्पन्नोविस्मृतोविष्णुमायया ॥ शश्वद्विण्मूत्रसंयुक्तःशिशुःस्याच्छैशवावधि ॥ १४१ ॥
परायत्तोऽप्यक्षमश्चमशकादिनिवारणे ॥ कीटादिभुक्तोदुःखीचरौतितत्रपुनःपुनः ॥ १४२ ॥ स्तनान्धोऽप्यसमर्थश्चयाच्ञांकर्त्तुमभी

प्सिताम् ॥ नवाणीनिस्सरेत्तस्यपौगण्डावधिसुस्फुटा ॥ १४३ ॥ पौगण्डेयातनांभुक्त्वाप्राप्नुतेयौवनंपुनः ॥ नस्मरेन्माययादेहोगर्भा
देर्यातनांपुनः ॥ १४४ ॥ आहारमैथुनार्त्तश्चनानामोहादिवेष्टितः ॥ पुत्रंकलत्रमनुगंयत्नेनपरिपालयेत् ॥ १४५ ॥ एवंयावत्सम
र्थश्चतावद्देवहिपूजितः ॥ असमर्थंचमन्यन्तेवान्धवागोजरंयथा ॥ १४६ ॥ यदातीवजरायुक्तोजडोऽतिवधिरोभवेत ॥ कासश्वासा
दियुक्तश्चपरायत्तोऽतिमूढवत् ॥ १४७ ॥ तदन्तरेऽनुतापंचकुरुतेसन्ततंपुनः ॥ नसेवितंहरेस्तीर्थंसत्संङ्गश्चापिकामतः ॥ १४८ ॥
पुनश्चमानवींयोनिंलभामिभारतेयदि ॥ तदातीर्थंगमिष्यामिभजेवैकृष्णमित्यहो ॥ १४९ ॥ इत्येवमादिमनसिकुर्वन्तंतंजडंसुर ॥
गृह्णातियमदूतश्चकालेप्राप्तेऽतिदारुणः ॥१५०॥सपश्येद्यमदूतंचपाशहस्तंचदण्डिनम्॥अतीवकोपरक्ताक्षंविकृताकारमुल्वणम् ॥१५१॥
दुर्निवार्य्यमुपायैश्चवलिष्ठंचभयङ्करम् ॥ दुर्दृश्यंसर्वसिद्धिज्ञंसर्वादृष्टंपुरःस्थितम ॥ १५२ ॥ दृष्टमात्रान्महाभीतोविण्मूत्रंचसमुत्सृजेत ॥
तदाप्राणांस्त्यजेत्सद्योदेहंवैपांचभौतिकम् ॥ १५३॥ अङ्गुष्ठमात्रंपुरुषंगृहीत्वायमकिङ्करः ॥ विन्यस्यभोगदेहेचस्वस्थानंप्रापयेद्द्रुतम् ॥
॥ १५४ ॥ जीवोगत्वायमंपश्येत्सर्वधर्मज्ञमेवच ॥ रत्नसिंहासनस्थंचसस्मितंसुस्थिरंपरम् ॥ १५५ ॥ धर्माधर्मविचारज्ञंसर्वज्ञंसर्व
तोमुखम् ॥ विश्वेष्वेकाधिकारंचविधात्रानिर्मितंपुरा ॥ १५६ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानंरत्नभूषणभूषितम् ॥ वेष्टितंपार्षदगणैर्दूतैश्चापि
त्रिकोटिभिः ॥ १५७ ॥ जपन्तंश्रीकृष्णनामशुद्धस्फाटिकमालया ॥ ध्यायमानंतत्पदाब्जंपुलकाङ्कितविग्रहम् ॥ १५८ ॥ सगद्गदंसा
श्रुनेत्रंसर्वत्रसमदर्शिनम् ॥ अतीवकमनीयंचशश्वत्सुस्थिरयौवनम् ॥ १५९ ॥ स्वतेजसाप्रज्वलन्तंसुखदृश्यंविचक्षणम् ॥ शरत्पार्वण
चन्द्राभंचित्रगुप्तपुरःस्थितम् ॥ १६० ॥ पुण्यात्मनांशान्तरूपंपापिनांचभयङ्करम् ॥ तंदृष्ट्वाप्रणमेद्देहीमहाभीतश्चतिष्ठति ॥ १६१ ॥
चित्रगुप्तविचारेणयेषांयदुचितंफलम् ॥ शुभाशुभंचकुरुतेतदेवरविनन्दनः ॥ १६२ ॥ एवंतेपांगतायातेनिवृत्तिर्नास्तिजीविनाम् ॥ निवृ
त्तिहेतुरूपंचश्रीकृष्णपदसेवनम् ॥ १६३ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंपरंप्रार्थयवाञ्छितम् ॥ सर्वदास्यामितेवत्सनमेऽसाध्यंचकिंचन ॥१६४॥

१ गोजरं वृद्धवृषभमित्यर्थः ।

॥ ॥ महेन्द्रउवाच ॥ ॥ इन्द्रत्वंचगतंभद्रंकिमैश्वर्य्यैःप्रयोजनम् ॥ कल्पवृक्षमुनिश्रेष्ठदेहिमेपरमंपदम् ॥ १६५ ॥ महेन्द्रस्यवचःश्रुत्वा प्रहस्यमुनिपुङ्गवः ॥ तमुवाचवचःसत्यंवेदोक्तंसारमेवच ॥ १६६ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ परंपदंविपयिणांमहेन्द्रातिसुदुर्लभम् ॥ मुक्तिर्युष्मद्विधानांचनलयेप्राकृतेऽपिच ॥ १६७ ॥ आविर्भावःसृष्टिविधौतिरोभावोलयेऽपिच ॥ यथाजागरणंसुप्तिर्भवत्येवक्रमेणच ॥ १६८ ॥ यथाभ्रमतिकालश्चतथाविषयिणोध्रुवम् ॥ चक्रनेमिक्रमेणैवनित्यमेवेश्वरेच्छया ॥ १६९ ॥ पलमेकंभवेदेवयथा विपलषष्टिभिः ॥ षष्टिभिश्चपलैर्दण्डोमुहूर्त्तोद्विगुणात्ततः ॥ १७० ॥ त्रिंशद्भिश्चमुहूर्त्तैश्चभवेदेवदिवानिशम् ॥ दशपंचदिवारात्रिःपक्षमेकंविदुर्बुधाः ॥ १७१ ॥ पक्षाभ्यांशुक्लकृष्णाभ्यांमासएवविधीयते ॥ ऋतुर्द्वाभ्यांचमासाभ्यांसंख्याविद्भिःप्रकीर्त्तितः ॥ १७२ ॥ ऋतुत्रयेणायनंचताभ्यांद्वाभ्यांचवत्सरः ॥ त्रिंशत्सहस्राधिकैश्चत्रिचत्वारिंशल्लक्षकैः ॥ १७३ ॥ वत्सरैर्नरमानैश्चयुगानांचचतुष्टयम् ॥ षष्ट्याधिकेपंचशतेसहस्रेपंचविंशतौ ॥ १७४ ॥ युगेनगणांशकायुर्मनोरायुःप्रकीर्त्तितम् ॥ दिग्लक्षेन्द्रनिपातेऽष्टसहस्राधिकएवच ॥ १७५ ॥ निपातोब्रह्मणस्तत्रभवेत्प्राकृतिकोलयः ॥ लयेप्राकृतिकेवत्सकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ १७६ ॥ चक्षुर्निमेषःसृष्टिश्चपुनरुन्मीलनेतथा ॥ ब्रह्मसृष्टिलयानांचसंख्यानास्तिश्रुतौश्रुतम् ॥ १७७ ॥ यथापृथिव्यारेणूनामित्यूचेचन्द्रशेखरः ॥ एतेषांमोक्षणंनास्तिकथितानिचयानितु ॥ १७८ ॥ सृष्टिसूत्रस्वरूपंहिचान्यच्छृणुवरंसुर ॥ मुनीन्द्रस्यवचःश्रुत्वादेवेन्द्रोविस्मितोमुने ॥ ॥ १७९ ॥ आत्मनःपूर्वमैश्वर्य्यंवरयामासतत्रवै ॥ तत्राप्स्यस्यचिरेणैवेत्युक्त्वासप्रययौगृहम् ॥ १८० ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेदुर्वासोमुनिमहेन्द्रसंवादेलक्ष्म्युपाख्यानेइन्द्रंप्रतिदुर्वासःशापादिकथनंनामषट्त्रिंशोऽध्यायः॥ ॥ ३६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ हरेर्गुणंसमाकर्ण्यज्ञानंप्राप्यपुरन्दरः ॥ किंचकारगृहंगत्वातन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ श्रीकृष्णस्यगुणंश्रुत्वावीतरागोबभूवसः ॥ वैराग्यंवर्द्धयामासतदाब्रह्मन्दिनेदिने ॥ २ ॥ मुनिस्थानाद्गृहंगत्वासददर्शामरावतीम् ॥ दैत्यैरसुरसंघैश्चसमाकीर्णांभयाकुलाम् ॥ ३ ॥ विषण्णबान्धवांश्चैवबन्धुहीनांचकुत्रचित् ॥ पितृमातृकलत्रादिविहीनामति

चंचलाम् ॥४॥ शत्रुग्रस्तांचदृष्ट्वातामगमद्वाक्पतिंप्रति ॥ शक्रोमन्दाकिनीतीरेददर्शगुरुमीश्वरम् ॥ ५॥ ध्यायमानंपरंब्रह्मगङ्गातोयेस्थितं परम् ॥ सूर्य्याभिसंमुखंपूर्वमुखंवैविश्वतोमुखम् ॥ ६॥ साश्रुनेत्रंपुलकितंपरमानन्दसंयुतम् ॥ वरिष्ठंचगरिष्ठंचधर्मिष्ठंचेष्टसेविनम् ॥ ७॥ श्रेष्ठंचबन्धुवर्गाणामतिश्रेष्ठंश्रमानिनाम् ॥ ज्येष्ठंचबन्धुवर्गाणांनेष्टंचसुरवैरिणाम् ॥ ८ ॥ दृष्ट्वागुरुंजपन्तंचतत्रतस्थौसुरेश्वरः ॥ प्रहरान्तेगुरुंदृष्ट्वाचोत्थितंप्रणनामसः ॥ ९ ॥ प्रणम्यचरणाम्भोजेरुरोदोच्चैर्मुहुर्मुहुः ॥ वृत्तान्तंकथयामासब्रह्मशापादिकंतथा ॥ १० ॥ पुनर्वरोमयालब्धोज्ञानिनामपिदुर्लभाम् ॥ वैरिग्रस्तांस्वीयपुरींक्रमेणैवसुरेश्वरः ॥ ११ ॥ शिष्यस्यवचनंश्रुत्वासतांबुद्धिमतांवरः ॥ बृहस्पतिरुवाचेदंकोपरक्तान्तलोचनः ॥ १२ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ श्रुतंसर्वंसुरश्रेष्ठमागेदीर्वचनंशृणु ॥ नकातरोहिर्नातिज्ञोविपत्तौस्यात्कदाचन ॥ १३ ॥सम्पत्तिर्वाविपत्तिर्वानश्वरास्वप्नरूपिणी ॥ पूर्वस्वकर्मायत्ताचस्वयंकर्त्तातयोरपि ॥ १४ ॥ सर्वेषांचभ्रमत्येवशश्वज्जन्मनिजन्मनि ॥ चक्रनेमिक्रमेणैवतत्रकापरिदेवना ॥ १५ ॥ भुङ्क्तेहिस्वकृतंकर्मसर्वत्रापिचभारते ॥ शुभाशुभंचयत्किंचित्स्वकर्मफलभुक्पुमान् ॥ १६ ॥ नाभुक्तंक्षीयतेकर्मकल्पकोटिशतैरपि ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभम् ॥ १७ ॥ इत्येवमुक्तंवेदेचकृष्णेनपरमात्मना ॥ सामिकौथुमशाखायांसंबोध्यस्वकुलोद्भवम् ॥१८॥ जन्मभोगावशेषेचसर्वेषांकृतकर्मणाम् ॥ अनुरूपश्चतेषांवैभारतेऽन्यत्रचैवहि ॥१९॥ कर्मणाब्रह्मशापंचकर्मणाचशुभाशिषम् ॥ कर्मणाचमहालक्ष्मींलभेद्दैन्यश्चकर्मणा ॥ २० ॥ कोटिजन्मार्जितंकर्मजीविनामनुगच्छति ॥ नहित्यजेद्विनाभोगात्तंछायेवपुरन्दर ॥२१॥ कालभेदेदेशभेदेपात्रभेदेचकर्मणाम् ॥ न्यूनताधिकतावापिभवेदेवहिकर्मणाम् ॥२२॥ वस्तुदानेचवस्तूनांसमंपुण्यंसमेदिने ॥ दिनभेदेकोटिगुणमसंख्यंवाधिकंततः ॥२३॥ समदेशेचवस्तूनांदानेपुण्यंसमंवृषन् ॥ देशभेदेकोटिगुणमसंख्यंवाधिकंततः ॥ २४ ॥ समेपात्रेसमंपुण्यंवस्तूनांकर्त्तुरेवच ॥ पात्रभेदेशतगुणमसंख्यंवाततोऽधिकम् ॥ २५ ॥ यथाफलन्तिसस्यानिन्यूनान्यप्यधिकानिच ॥ कर्षकाणांक्षेत्रभेदेपात्रभेदेफलंतथा ॥ २६ ॥ सामान्यदिवसेविप्रेदानंसमफलंभवेत् ॥ अमायांरविसंक्रान्त्यांफलंशतगुणंभवेत् ॥ चातुर्मास्यांपौर्णमास्यामनन्तफलमेवच ॥ २७ ॥ ग्रहणेशशिनःकोटिगुणश्चफलमेवच ॥ सूर्य्य

स्यग्रहणेचापिततोदशगुणंफलम् ॥ २८ ॥ अक्षयायामक्षयश्चाप्यसंख्यफलमुच्यते ॥ एवमन्यत्रपुण्याहेफलाधिक्यंभवेदिह ॥ २९ ॥ यथा दानेतथास्नानेजपेवैपुण्यकर्मसु ॥ एवंसर्वत्रबोद्धव्यंनराणांकर्मणांफलम् ॥३०॥ सामान्यदेशेदानश्चविप्रेसमफलंभवेत् ॥ तीर्थेदेवगृहेचैवफ लंशतगुणंस्मृतम् ॥ ३१ ॥ गङ्गायांवैकोटिगुणंक्षेत्रेनारायणेऽव्ययम् ॥ कुरुक्षेत्रेबदर्य्यांचकाश्यांकोटिगुणंतथा ॥ ३२ ॥ यथाचवैको टिगुणंतथावैविष्णुमन्दिरे ॥ केदारेवैलक्षगुणंहरिद्वारेतथाफलम् ॥ ३३ ॥ पुष्करेभास्करक्षेत्रेदशलक्षगुणंफलम् ॥ एवंसर्वत्रबोद्ध व्यंफलाधिक्यंक्रमेणच ॥ ३४ ॥ सामान्यब्राह्मणेदानंसममेवफलंलभेत् ॥ लक्षंत्रिसन्ध्यंपूतेचपण्डितेचजितेन्द्रिये ॥ ३५ ॥ विष्णु मन्त्रोपासकेचबुधेकोटिगुणंफलम् ॥ एवंसर्वत्रबोद्धव्यंफलाधिक्यंगुणाधिके ॥ ३६ ॥ यथादण्डेनसूत्रेणशरावेणजलेनच ॥ कुम्भंनिर्मा तिचक्रेणकुम्भकारोमृदाभुवि ॥ ३७ ॥ तथैवकर्मसूत्रेणफलंधातादाददातिच ॥ यस्याज्ञयासृष्टिविधौतश्चनारायणंभज ॥ ३८ ॥ सविधा ताविधातुश्चपातुःपाताजगत्त्रये ॥ स्रष्टुःस्रष्टाचसंहर्त्तुःसंहर्त्ताकालकालकः ॥ ३९ ॥ महाविपत्तौसंसारेयःस्मरेन्मधुसूदनम् ॥ विपत्तौत स्यसम्पत्तिर्भवेदित्याहशङ्करः ॥ ४० ॥ इत्येवमुक्त्वाजीवश्चसमालिङ्ग्यसुरेश्वरम् ॥ दत्त्वाशुभाशिषंचेष्टंबोधयामासनारद ॥ ४१ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेबृहस्पतिमहेंद्रसंवादेमहालक्ष्म्युपाख्यानेकर्मफलनिरूपणंनामसप्तत्रिं शत्तमोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ हरिंध्यात्वाहरिर्ब्रह्मञ्जगामब्रह्मणःसभाम् ॥ बृहस्पतिंपुरस्कृत्यसर्वैःसुरगणैःसह ॥ १ ॥ शीघ्रंगत्वाब्रह्मलोकंदृष्ट्वाचकमलोद्भवम् ॥ प्रणेमुर्देवताःसर्वागुरुणासहनारद ॥ २ ॥ वृत्तान्तंकथयामाससुराचार्य्योविधिंविभुम् ॥ प्रहस्योवाचतच्छ्रुत्वामहेन्द्रंकमलोद्भवः ॥ ३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ वत्समद्वंशजातोऽसिप्रपौत्रोमेविचक्षणः ॥ बृहस्पतेश्चशिष्यस्त्वंसुरा णामधिपःस्वयम् ॥ ४ ॥ मातामहस्तेदक्षश्चविष्णुभक्तःप्रतापवान् ॥ कुलत्रयंयच्छुद्धंश्चकथंसोऽहंकृतोभवेत् ॥ ५ ॥ मातापतिव्रतायस्यपि ताशुद्धोजितेन्द्रियः ॥ मातामहोमातुलश्चकथंसोऽहंकृतोभवेत् ॥ ६ ॥ जनःपैतृकदोषेणदोषान्मातामहस्यच ॥ गुरोर्दोषान्नोतिदोषैर्हरि

१ त्रिभिरितिपाठः ।

द्वेषीभवेद्ध्रुवम् ॥ ७॥ सर्वान्तरात्माभगवान्सर्वदेहेष्ववस्थितः ॥ यस्यदेहात्सप्रयातिसशवस्तत्क्षणंभवेत् ॥ ८॥ मनोऽहमिन्द्रियेशश्चब्रह्मा
नरूपोहिशङ्करः ॥ असवःप्रकृतिर्विष्णुर्बुद्धिर्भगवतीसती ॥ ९ ॥ निद्रादयःशक्तयश्चताःसर्वाःप्रकृतेःकलाः ॥ आत्मनःप्रतिबिंबंचजी
वोभोगीशरीरभृत् ॥ १० ॥ आत्मनीशेगतेदेहात्सर्वेयान्तिससंभ्रमात् ॥ यथावर्त्मनिगच्छन्तंनरदेवमिवानुगाः ॥ ११ ॥ अहंशिवश्च
शेषश्चविष्णुर्धर्मोमहान्विराट् ॥ वयंयदंशाभक्ताश्चतत्पुष्पंन्यक्कृतंत्वया ॥ १२ ॥ शिवेनपूजितंपादपद्मंपुष्पेणयेनच ॥ तच्चदुर्वाससादत्तं
दैवेनान्यक्कृतंसुर ॥ १३ ॥ तत्पुष्पंमस्तकेयस्यकृष्णपादाब्जतश्च्युतम् ॥ सर्वेषांवैसुराणांचतत्पूजापुरतोभवेत् ॥ १४ ॥ दैवेनवञ्चि
तस्त्वञ्चदैवञ्चबलवत्तरम् ॥ भाग्यहीनंजनंमूढंकोवारक्षितुमीश्वरः ॥ १५ ॥ कृष्णंनमन्यतेयोहिश्रीनाथंसर्ववन्दितम् ॥ प्रयातिरुष्टात
दासीमहालक्ष्मीर्विहायतम् ॥ १६ ॥ शतयज्ञेनयालब्धादीक्षितेनत्वयापुरा ॥ सार्श्रीर्गताधुनाकोपात्कृष्णनिर्माल्यवर्जनात् ॥ १७ ॥
अधुनागच्छवैकुण्ठंमयाचगुरुणासह ॥ निषेव्यतत्रश्रीनाथंश्रियंप्राप्स्यसितद्वरात् ॥ १८ ॥ इत्येवमुक्त्वासब्रह्मासर्वैःसुरगणैःसह ॥
शीघ्रंजगामवैकुण्ठंयत्रश्रीशस्तयासह ॥ १९ ॥ तत्रगत्वापरंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ दृष्ट्वातेजःस्वरूपञ्चप्रज्वलन्तंस्वतेजसा ॥ २० ॥
ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डशतकोटिसमप्रभम् ॥ शांतञ्चानादिमध्यान्तंलक्ष्मीकान्तमनन्तकम् ॥ २१ ॥ चतुर्भुजैःपार्षदैश्चसरस्वत्यास्तुतं
नतम् ॥ भक्त्याचतुर्भिर्वेदैश्चगङ्गयापरिषेवितम् ॥ २२ ॥ तंप्रणेमुःसुराःसर्वेमूर्ध्नाब्रह्मपुरोगमाः ॥ भक्तिनम्राःसाश्रुनेत्रास्तुष्टुवुःपुरुषो
त्तमम् ॥ २३ ॥ वृत्तान्तंकथयामासस्वयंब्रह्माकृताञ्जलिः ॥ रुरुदुर्देवताःसर्वाःस्वाधिकारच्युताश्चताः ॥ २४ ॥ सचापश्यत्सुरगणंवि
पद्ग्रस्तंभयाकुलम् ॥ रत्नभूषणशून्यञ्चवाहनादिविवर्जितम् ॥ २५ ॥ शोभाशून्यंहतश्रीकंपरिवारैरनावृतम् ॥ उवाचकातरंदृष्ट्वाविपन्न
भयभञ्जनः ॥ २६ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ माभैर्ब्रह्मन्हेसुराश्चभयंकिंवोमयिस्थिते ॥ दास्यामिलक्ष्मीमचलांपरमैश्वर्यवर्द्धि
नीम् ॥ २७ ॥ किञ्चमद्वचनंकिञ्चिच्छ्रूयतांसमयोचितम् ॥ हितंसत्यंसारभूतंपरिणामसुखावहम् ॥ २८ ॥ जनाश्चासंख्यविश्वस्था
मदधीनाश्चसन्ततम् ॥ यथातथाहंमद्भक्तैःपराधीनःस्वतन्त्रकः ॥ २९ ॥ योयोरुष्टोहिमद्भक्तेमत्परेहिनिरङ्कुशः ॥ तद्गृहेऽहंनतिष्ठामि

पद्मयासहनिश्चितम् ॥ ३० ॥ दुर्वासाःशङ्करांशश्चवैष्णवोमत्परायणः ॥ तच्छापादागतोहश्चसश्रीकोवोगृहादपि ॥ ३१ ॥ यत्रशंखध्वनिर्नास्तितुलसीचशिलार्चनम् ॥ नभोजनञ्चविप्राणांनपद्मातत्रतिष्ठति ॥ ३२ ॥ मद्भक्तानांचमेनिन्दायत्रयत्रभवेत्सुराः ॥ महारुष्टामहालक्ष्मीस्ततोयातिपराभवात् ॥ ३३ ॥ मद्भक्तिहीनोयोमूढोयोभुङ्क्तेहरिवासरे ॥ ममजन्मदिनेचापियातिश्रीस्तद्गृहादपि ॥ ३४ ॥ मन्नामविक्रयीयश्चविक्रीणातिस्वकन्यकाम् ॥ यत्रातिथिर्नभुंक्तेचमत्प्रियायातितद्गृहात् ॥ ३५ ॥ पापिनांयोगृहंयातिशूद्रश्राद्धान्नभोजिनाम् ॥ महारुष्टाततोयातिमन्दिरात्कमलालया ॥ ३६ ॥ शूद्राणांशवदाहीचभाग्यहीनश्चवाडवः ॥ यातिरुष्टातद्गृहाच्चदेवीकमलवासिनी ॥ ३७ ॥ शूद्राणांसूपकारोयोब्राह्मणोवृषवाहकः ॥ तत्तोयपानभीताचकमलायातितद्गृहात् ॥ ३८ ॥ विप्रोयवनसेवीचदेवलःशूद्रयाजकः ॥ तत्तोयपानभीताचवैष्णवीयातितद्गृहात् ॥ ३९ ॥ विश्वासघातीमित्रघ्नोनरघातीकृतघ्नकः ॥ अगम्यांयातियोविप्रोमद्भार्य्यायातितद्गृहात ॥ ४० ॥ अशुद्धहृदयःक्रूरोहिंसकोनिन्दकोद्विजः ॥ ब्राह्मण्यांशूद्रजातश्चयातिदेवीचतद्गृहात् ॥ ॥ ४१ ॥ योविप्रःपुंश्चलीपुत्रोमहापापीचतत्पतिः ॥ अवीरान्नञ्चयोभुङ्क्तेतस्माद्यातिजगत्प्रसूः ॥ ४२ ॥ तृणंछिनत्तिनखरैस्तैर्वायोविलिखेन्महीम् ॥ जिह्मोवामलवासाश्चसाप्रयातिचतद्गृहात् ॥ ४३ ॥सूर्य्योदयेचद्विभोंजीदिवाशायीचवाडवः ॥ दिवामैथुनकारीचतस्माद्यातिहरिप्रिया ॥ ४४ ॥ आचारहीनोयोविप्रोयश्चशूद्रप्रतिग्रही ॥ अदीक्षितोहियोमूढस्तस्माल्लोलाप्रयातिच ॥ ४५ ॥ स्निग्धपादश्चनग्नोवायःशेतेज्ञानदुर्बलः ॥ शश्वद्धर्मातिवाचालोयातिवैतद्गृहात्सती ॥ ४६ ॥ शिरस्नातश्चतैलेनयोऽन्यदङ्गमुपस्पृशेत ॥ स्वाङ्केचवादयेद्वाद्यंरमायातिचतद्गृहात् ॥ ४७ ॥ व्रतोपवासहीनोयःसन्ध्याहीनोऽशुचिर्द्विजः ॥ विष्णुभक्तिविहीनोयस्तस्माद्यातिहरिप्रिया ॥ ४८ ॥ ब्राह्मणंनिन्दयेद्योहितान्वैद्वेष्टिचसन्ततम् ॥ हिंसाकारीदयाहीनोयातिसर्वप्रसूस्ततः ॥ ४९ ॥ यत्रतत्रहरेरर्चाहरेरुत्कीर्तनंशुभम् ॥ तत्रतिष्ठंतिसादेवीकमलासर्वमङ्गला ॥ ५० ॥ यत्रप्रशंसाकृष्णस्यतद्भक्तस्यपितामह ॥ साचकृष्णप्रियादेवीतत्रतिष्ठति

१ तत्तोयपानभीताचेतिपाठः ।

सन्ततम् ॥ ५१ ॥ यत्रशंखध्वनिःशंखःशिलाचतुलसीदलम् ॥ तत्सेवावन्दनंध्यानंतंत्रसातिष्ठतिस्वयम् ॥ ५२ ॥ शिवलिङ्गार्च
नंयत्रतस्यचोत्कीर्त्तनंशुभम् ॥ दुर्गार्चनंतद्गुणाश्चतत्रपद्मनिवासिनी ॥ ५३ ॥ विप्राणांसेवनंयत्रतेषांवैभोजनंशुभम् ॥ अर्चनंसर्व
देवानांतत्रपद्ममुखीसती ॥ ५४ ॥ इत्युक्त्वाचसुरान्सर्वान्रमामाहरमापतिः ॥ क्षीरोदसागरेजन्मलभस्वकलयारमे ॥ ५५ ॥
इत्युक्त्वातांजगन्नाथोब्रह्माणंपुनराहच ॥ मथित्वासागरंलक्ष्मींदेवेभ्योदेहिपद्मज ॥ ५६ ॥ इत्युक्त्वाकमलाकान्तोदेवश्चान्तरधान्मुने ॥
देवाश्चिरेणकालेनययुःक्षीरोदसागरम् ॥ ५७ ॥ मन्थानंमन्दरंकृत्वाकूर्मंकृत्वाचभाजनम् ॥ रज्जुंकृत्वावासुकिंचममन्थुश्चैवसागरम् ॥
॥ ५८ ॥ धन्वन्तरिश्चपीयूषमुच्चैःश्रवसमीप्सितम् ॥ नानारत्नंहस्तिरत्नंप्रापुर्लक्ष्म्याश्चदर्शनम् ॥ ५९ ॥ वनमालांददौसाचक्षीरोदशा
यिनेमुने ॥ सर्वेश्वरायरम्यायविष्णवेवैष्णवीसती ॥ ६० ॥ देवैःस्तुतापूजिताचब्रह्मणाशङ्करेणच ॥ ददौदृष्टिंसुरगृहेब्रह्मशापविमोचि
काम् ॥ ६१ ॥ प्रापुर्देवाःस्वविषयंदत्यैर्ग्रस्तंभयङ्करैः ॥ महालक्ष्मीप्रसादेनवरदानेननारद ॥ ६२ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंलक्ष्म्युपाख्या
नमुत्तमम् ॥ सुखदंसारभूतश्चकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ६३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेल
क्ष्म्युपाख्यानेसमुद्रमथनंनामाष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ हरेरुत्कीर्त्तनंभद्रंश्रुतंतज्ज्ञानमुत्तमम् ॥
ईप्सितंलक्ष्म्युपाख्यानंध्यानंस्तोत्रादिकंवद ॥ १ ॥ हरिणापूजितापूर्वंततोब्रह्मादिभिस्तथा ॥ शक्रेणभ्रष्टराज्येनसार्द्धंसुरगणेनच ॥
॥ २ ॥ ध्यानेनपूजिताकेनविधिनाकेनवापुरा ॥ केनस्तुतावास्तोत्रेणतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥
स्नात्वातीर्थेपुराशक्रोधृत्वाधौतेचवाससी ॥ क्षीरोदेसंस्थाप्यघटंदेवषट्कश्चपूजयेत् ॥ ४ ॥ गणेशञ्चदिनेशञ्चवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ एता
न्भक्त्यासमभ्यर्च्यपुष्पगन्धादिभिस्तथा ॥५॥ तत्रावाह्यमहालक्ष्मींपरमैश्वर्यरूपिणीम् ॥ पूजाञ्चकारदेवेशोब्रह्मणाचपुरोधसा ॥ ६ ॥
पुरस्थितेषुमुनिषुब्राह्मणेषुगुरौतथा ॥ देवादिषुचदेवेशेज्ञानानन्देशिवेमुने ॥ ७ ॥ पारिजातस्यपुष्पञ्चगृहीत्वाचन्दनोक्षितम् ॥ ध्यात्वा
देवींमहालक्ष्मींपूजयामासनारद ॥ ८ ॥ ध्यानञ्चसामवेदोक्तंयदुक्तंब्रह्मणेपुरा ॥ ध्यानेनहरिणातेनतन्निबोधवदामिते ॥ ९ ॥ सहस्र

दलपद्मस्यकर्णिकावासिनींपराम् ॥ शरत्पार्वणकोटीन्दुप्रभाजुष्टकरांवराम् ॥ १० ॥ स्वतेजसाप्रज्वलन्तींसुखदृश्यांमनोहराम् ॥ प्रतप्तकाञ्चननिभांशोभांमूर्तिमतींसतीम् ॥ ११ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यांशोभितांपीतवाससा ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरम्यांसुस्थिरयौव नाम् ॥ १२ ॥ सर्वसम्पत्प्रदात्रीञ्चमहालक्ष्मींभजेशुभाम् ॥ ध्यानेनानेनतांध्यात्वाचोपहारैस्सुसंयुतः ॥ १३ ॥ सम्पूज्यब्र ह्मवाक्येनचोपहाराणिषोडश ॥ ददौभक्त्याविधानेनप्रत्येकंमन्त्रपूर्वकम् ॥ १४ ॥ प्रशंस्यानिप्रहृष्टानिदुर्लभानिवराणिच ॥ अमू ल्यरत्नखचितंनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ आसनञ्चविचित्रञ्चमहालक्ष्मिप्रगृह्यताम् ॥ १५ ॥ शुद्धंगङ्गोदकमिदंसर्व्वंवन्दितमीप्सितम् ॥ पापेध्मवह्निरूपञ्चगृह्यतांकमलालये ॥ १६ ॥ पुष्पचन्दनदूर्वादिसंयुतंजाह्नवीजलम् ॥ शंखगर्भस्थितंशुद्धंगृह्यतांपद्मवासिनि ॥ ॥ १७ ॥ सुगन्धियुक्ततैलञ्चसुगन्धामलकीजलम् ॥ देहसौन्दर्य्यबीजञ्चगृह्यतांश्रीहरिप्रिये ॥ १८ ॥ वृक्षनिर्यासरूपञ्चगन्धद्रव्यादिसं युतम् ॥ कृष्णकान्तेपवित्रोवैधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥१९॥ मलयाचलसंभूतंवृक्षसारंमनोहरम् ॥ सुगन्धियुक्तंसुखदंचन्दनंदेविगृह्यताम् ॥ ॥२०॥ जगच्चक्षुस्स्वरूपञ्चध्वान्तप्रध्वंसकारणम् ॥ प्रदीपंशुद्धरूपञ्चगृह्यतांपरमेश्वरि ॥ २१ ॥ नानोपहाररूपञ्चनानारससमन्वितम् ॥ नानास्वादुकरञ्चैवनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ २२ ॥ अन्नंब्रह्मस्वरूपञ्चप्राणरक्षणकारणम् ॥ तुष्टिदंपुष्टिदञ्चान्नंमधुरंप्रतिगृह्यताम् ॥ ॥ २३ ॥ शाल्यक्षतसुपक्वञ्चशर्करागव्यसंयुतम् ॥ सुस्वादुरम्यंपद्मेचपरमान्नंप्रगृह्यताम् ॥ २४ ॥ शर्करागव्यपक्वञ्चसुस्वादुसुमनो हरम् ॥ मयानिवेदितंलक्ष्मिस्वस्तिकंप्रतिगृह्यताम् ॥ २५ ॥ नानाविधानिरम्याणिपक्वानिचफलानितु ॥ स्वादुरस्यानिकमले गृह्यतांफलदानिच ॥ २६ ॥ सुरभिस्तनसम्भूतंसुस्वादुसुमनोहरम् ॥ मर्त्यामृतञ्चगव्यंवैगृह्यतामच्युतप्रिये ॥ २७ ॥ सुस्वादुर ससंयुक्तमिक्षुवृक्षरसोद्भवम् ॥ अग्निपक्वमपक्वंवागुडंवैदेविगृह्यताम् ॥ २८ ॥ यवगोधूमसस्यानांचूर्णरेणुसमुद्भवम् ॥ सुपक्वगुडगव्याक्तंमि ष्टान्नंदेविगृह्यताम् ॥ २९ ॥ सस्यचूर्णोद्भवंपक्वंस्वस्तिकादिसमन्वितम् ॥ मयानिवेदितंदेविपिष्टकंप्रतिगृह्यताम् ॥ ३० ॥ पार्थिवंवृ क्षभेदंचविविधैर्द्रव्यकारणम् ॥ सुस्वादुरससंयुक्तमैक्षवंप्रतिगृह्यताम् ॥ ३१ ॥ शीतवायुप्रदञ्चैवदाहेचसुखदंपरम् ॥ कमलेगृह्यताञ्चेदं

व्यजनंश्वेतचामरम् ॥ ३२ ॥ ताम्बूलञ्चवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ जिह्वाजाडयच्छेदकरंताम्बूलंदेविगृह्यताम् ॥ ३३ ॥ सुवा
सितंशीतलञ्चपिपासानाशकारंणम् ॥ जगज्जीवनरूपञ्चजीवनंदेविगृह्यताम् ॥ ३४ ॥ देहसौन्दर्य्यबीजंचसदाशोभाविवर्द्धनम् ॥
कार्पासजंचकृमिजंवसनंदेविगृह्यताम् ॥ ३५ ॥ रत्नस्वर्णविकारंचदेहसौख्यविवर्द्धनम् ॥ शोभाधानंश्रीकरंचभूषणंप्रतिगृह्यताम् ॥
॥ ३६ ॥ नानाकुसुमसन्दर्भंबहुशोभाप्रदंपरम् ॥ सुरलोकप्रियंशुद्धंमाल्यंदेविप्रगृह्यताम् ॥ ३७ ॥ शुद्धिदंशुद्धिरूपंचसर्वमंगलमंगलम् ॥
गन्धवस्तूद्भवंरम्यंगन्धंदेविप्रगृह्यतांम् ॥ ३८ ॥ पुण्यतीर्थोदकंचैवविशुद्धंशुद्धिदंसदा ॥ गृह्यतांकृष्णकान्तेत्वंरम्यमाचमनीयकम् ॥
॥ ३९ ॥ रत्नसारैस्संग्रथितंपुष्पचन्दनसंयुतम् ॥ रत्नभूषणभूपाढ्यंसुतल्पंप्रतिगृह्यताम् ॥ ४० ॥ यद्यद्द्रव्यमपूर्वंचपृथिव्यामस्तिदुर्ल
भम् ॥ देवभूपाढ्यभोग्यंचतद्द्रव्यंदेविगृह्यताम् ॥ ४१ ॥ द्रव्याण्येतानिदत्त्वावैमूलेनदेवपुङ्गव ॥ मूलंजजापभक्त्याचदशलक्षंविधानतः ॥
॥ ४२ ॥ जपेनदशलक्षेणमन्त्रसिद्धिर्बभूवह ॥ मन्त्रश्चब्रह्मणादत्तःकल्पवृक्षश्चसर्वदः ॥ ४३ ॥ लक्ष्मीर्मायाकामवाणीततःकमलवा
सिनी ॥ स्वाहान्तोवैदिकोमन्त्रराजोऽयंद्वादशाक्षरः [1] ॥ ४४ ॥ श्रींह्रींक्लींऐंकमलवासिन्यैस्वाहा ॥ कुबेरोऽनेनमन्त्रेणसर्वैश्वर्य्यमवाप्त
वान् ॥ राजराजेश्वरोदक्षःसावर्णिर्मनुरेवच ॥ ४५ ॥ मङ्गलोऽनेनमन्त्रेणसप्तद्वीपवतीपतिः ॥ प्रियव्रतोत्तानपादौकेदारोनृपएवच ॥
॥ ४६ ॥ एतेचसिद्धाराजेन्द्रामन्त्रेणानेननारद ॥ सिद्धेमन्त्रेमहालक्ष्मीर्ददौशक्रायदर्शनम् ॥ ४७ ॥ रत्नेन्द्रव्यूहरवचितविमानस्था
वरप्रदा ॥ सप्तद्वीपवतींपृथ्वींछादयन्तीत्विषाचसा ॥ ४८ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभारत्नभूषणभूषिता ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्याभक्तानुग्रह
कारिका ॥ ४९ ॥ बिभ्रतीरत्नमालांचकोटिचन्द्रसमप्रभा ॥ दृष्ट्वाजगत्प्रसूंशान्तांतांतुष्टावपुरन्दरः ॥ ५० ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गःसाश्रु
नेत्रःकृताञ्जलिः ॥ ब्रह्मणाचप्रदत्तेनस्तोत्रराजेनसंयतः ॥ सर्वाभीष्टप्रदेनैववैदिकेनैवतत्रच ॥ ५१ ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥
ॐनमःकमलवासिन्यैनारायण्यैनमोनमः ॥ कृष्णप्रियायैसारायैपद्मायैचनमोनमः ॥ ५२ ॥ पद्मपत्रेक्षणायैचपद्मास्यायैनमोनमः ॥

१ वैदिकोमन्त्रराजोयंप्रसिद्धोद्वादशाक्षरइतिपाठः ।

पद्मासनायैपद्मिन्यैवैष्णव्यैचनमोनमः ॥ ५३ ॥ सर्वसम्पत्स्वरूपायैसर्वदात्र्यैनमोनमः ॥ सुखदायैमोक्षदायैसिद्धिदायैनमोनमः ॥
॥ ५४ ॥ हरिभक्तिप्रदात्र्यैचहर्षदात्र्यैनमोनमः ॥ कृष्णवक्षस्थितायैचकृष्णेशायैनमोनमः ॥५५॥ कृष्णशोभास्वरूपायैरत्नाढ्यायैनमो
नमः ॥ सम्पत्त्यधिष्ठातृदेव्यैमहादेव्यैनमोनमः ॥ ५६ ॥ सस्याधिष्ठातृदेव्यैचसस्यलक्ष्म्यैनमोनमः ॥ नमोबुद्धिस्वरूपायैबुद्धिदायै
नमोनमः ॥ ५७ ॥ वैकुण्ठेचमहालक्ष्मीर्लक्ष्मीःक्षीरोदसागरे ॥ स्वर्गलक्ष्मीरिन्द्रगेहेराजलक्ष्मीर्नृपालये ॥ ५८ ॥ गृहलक्ष्मीश्चगृहिणां
गेहेचगृहदेवता ॥ सुरभिस्सागवांमातादक्षिणायज्ञकामिनी ॥ ५९ ॥ अदितिर्देवमातात्वंकमलाकमलालये ॥ स्वाहात्वंचहविर्दा
नेकव्यदानेस्वधास्मृता ॥ ६० ॥ त्वंहिविष्णुस्वरूपाचसर्वाधारावसुन्धरा ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपात्वंनारायणपरायणा ॥ ६१ ॥
क्रोधहिंसावर्जिताचवरदाचशुभानना ॥ परमार्थप्रदात्वंचहरिदास्यप्रदापरा ॥ ६२ ॥ ययाविनाजगत्सर्वंभस्मीभूतमसारकम् ॥
जीवन्मृतंचविश्वंचशवतुल्यंययाविना ॥ ६३ ॥ सर्वेषांचपरात्वंहिसर्वबान्धवरूपिणी ॥ ययाविनानसंभाष्योबान्धवैर्बान्धवः
सदा ॥ ६४ ॥ त्वयाहीनोबन्धुहीनस्त्वयायुक्तःसबांधवः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांत्वंचकारणरूपिणी ॥ ६५ ॥ स्तनन्धयानांत्वं
माताशिशूनांशैशवेयथा ॥ तथात्वंसर्वदामातासर्वेषांसर्वविश्वतः ॥ ६६ ॥ त्यक्तस्तनोमातृहीनःसचेज्जीवतिदैवतः ॥ त्वयाहीनोजनः
कोऽपिनजीवत्येवनिश्चितम् ॥ ६७ ॥ सुप्रसन्नस्वरूपात्वंमेप्रसन्नाभवाम्बिके ॥ वैरिग्रस्तद्विषयंदेहिमह्यंसनातनि ॥ ६८ ॥
वयंयावत्त्वयाहीनाबन्धुहीनाश्चभिक्षुकाः ॥ सर्वसंपद्विहीनाश्चतावदेवहरिप्रिये ॥ ६९ ॥ राज्यंदेहिश्रियंदेहिबलंदेहिसुरेश्वरि ॥
कीर्तिंदेहिधनंदेहिपुत्रान्मह्यंचदेहिवै ॥ ७० ॥ कामंदेहिमतिंदेहिभोगान्देहिहरिप्रिये ॥ ज्ञानंदेहिचधर्मंश्चसर्वसौभाग्यमीप्सितम् ॥
॥ ७१ ॥ सर्वाधिकारमेवंवैप्रभावञ्चप्रतापकम् ॥ जयंपराक्रमंयुद्धेपरमैश्वर्य्यमेवच ॥ ७२ ॥ इत्युक्तातुमहेन्द्रश्चसर्वैःसुरगणैःसह ॥
ननामसाश्रुनेत्रोयंमूर्ध्नाचैवपुनःपुनः ॥ ७३ ॥ ब्रह्माचशङ्करश्चैवशेषोधर्मश्चकेशवः ॥ सर्वेचक्रुःपरीहारंसुरार्थेचपुनःपुनः ॥ ७४ ॥ देवेभ्य

१ चन्द्रइतिपाठः । २ बुद्धिस्वरूपायैबुद्धिदायैइतिपाठः ।

श्चवरंदत्त्वापुष्पमालांमनोहराम् ॥ केशवायददौलक्ष्मीःसन्तुष्टासुरसंसदि ॥ ७५ ॥ ययुर्देवाश्चसन्तुष्टाःस्वंस्वंस्थानञ्चनारद ॥ ७६ ॥
देवीययौहरेःक्रोडंहृष्टाक्षीरोदशायिनः ॥ ययतुस्तौस्वस्वगृहंब्रह्मेशानौचनारद ॥ दत्त्वाशुभाशिषंतौचदेवेभ्यःप्रीतिपूर्वकम् ॥ ७७ ॥
इदंस्तोत्रंमहापुण्यंत्रिसन्ध्यंयःपठेन्नरः ॥ कुवेरतुल्यःसभवेद्राजराजेश्वरोमहान् ॥ ७८ ॥ सिद्धस्तोत्रंयदिपठेत्सोऽपिकल्पतरुर्नरः ॥
पञ्चलक्षजपेनैवस्तोत्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ ७९ ॥ सिद्धिःस्तोत्रंयदिपठेन्मासमेकञ्चसंयतः ॥ महासुखीचराजेन्द्रोभविष्यतिनसंशयः ॥
॥ ८० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पुष्पंदुर्वाससादत्तमस्तिवैयस्यमस्तके ॥ तस्यसर्वापुरःपूजेत्युक्तंपूर्वंत्वयाप्रभो ॥ ८१ ॥ तदेवस्था
पितंपुष्पंगजेन्द्रस्यैवमस्तके ॥ यतोजन्मगणेशस्यसचमत्तोवनंगतः ॥ ८२ ॥ मूर्ध्निच्छिन्नेगणपतेःशनेर्दृष्ट्यापुरामुने ॥ तत्स्कन्धेयोज
यामासहस्तिमस्तंहरिःस्वयम् ॥ ८३ ॥ अधुनोक्तंदेवपद्मंसंपूज्यचपुरन्दरः ॥ पूजयामासलक्ष्मींचक्षीरोदेचसुरैःसह ॥ ८४ ॥ अहोपु
राणवक्तृणांदुर्बोधंवचनंनृणाम् ॥ सुव्यक्तमस्यसिद्धान्तंवदवेदविदांवर ॥ ८५ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ यदाशशापशक्रञ्च
दुर्वासामुनिपुङ्गवः ॥ तदानास्त्येवतज्जन्मपूजाकालेबभूवसः ॥ ८६ ॥ सुचिरंदुःखितादेवावभ्रमुर्ब्रह्मशापतः ॥ पश्चात्प्रापुश्चतांलक्ष्मींवरे
णचहरेर्मुने ॥ ८७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेलक्ष्म्युपाख्यानंलक्ष्मीपूजाविधानंनामैकोन
चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ छ ॥ श्रीलक्ष्म्युपाख्यानंसमाप्तम् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नारायणमहाभागसमश्चैवत्वयाप्रभो ॥
रूपेणचगुणैश्चैवयशसातेजसात्विषा ॥ १ ॥ त्वमेवज्ञानिनांश्रेष्ठःसिद्धानांयोगिनांतथा ॥ तपस्विनांमुनीनांचपरोवेदविदांतथा ॥
महालक्ष्म्याउपाख्यानंविज्ञातंमहदद्भुतम् ॥ २ ॥ अन्यत्किञ्चिदुपाख्यानंनिगूढंवदसाम्प्रतम् ॥ अतीवगोपनीयंयदुपयुक्तञ्चस
र्वतः ॥ अप्रकाश्यंपुराणेषुवेदोक्तंधर्मसंयुतम् ॥ ३ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ नानाप्रकारमाख्यानमप्रकाश्यंपुराणतः ॥
श्रुतौकतिविधंगूढमास्तेब्रह्मन्सुदुर्लभम् ॥ ४ ॥ तेषुयत्सारभूतञ्चश्रोतुंकिंवात्वमिच्छसि ॥ तन्मेब्रूहिमहाभागपश्चाद्वक्ष्यामितत्पुनः ॥
॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ स्वाहादेवहविर्दानेप्रशस्तासर्वकर्मसु ॥ पितृदानेस्वधाशस्तादक्षिणासर्वतोवरा ॥ ६ ॥ एतासांचारि

तंजन्मफलंप्राधान्यमेवच ॥ श्रोतुमिच्छामितेवक्राद्वेदवेदविदांवर ॥ ७ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यमुनि
पुङ्गवः ॥ कथांकथितुमारेभेपुराणोक्तांपुरातनीम् ॥ ८ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ सृष्टेःप्रथमतोदेवाश्चाहारार्थंययुःपुरा ॥ ब्रह्मलो
केब्रह्मसभामगम्यांसुमनोहराम् ॥ ९ ॥ गत्वानिवेदनंचक्रुर्मुनेत्वाहारहेतुकम् ॥ ब्रह्माश्रुत्वाप्रतिज्ञायसिषेवेश्रीहरेःपदम् ॥१०॥ यज्ञरूपो
हिभगवान्कलयाचवभूवसः ॥ यज्ञेयद्यद्धविर्दानंदत्तंतेभ्यश्चवेधसा ॥११॥ हविर्ददतिविप्राश्चभक्त्याचक्षत्रियादयः ॥ सुरानैवप्राप्नुवन्ति
तदानंमुनिपुङ्गव ॥ १२ ॥ देवाविषण्णास्तेसर्वेतत्सभांचपुनर्ययुः ॥ गत्वानिवेदनंचक्रुराहाराभावहेतुकम् ॥ १३ ॥ ब्रह्माश्रुत्वातुमन
साश्रीकृष्णंशरणंययौ ॥ प्रकृतिंपूजयामासध्यायन्नेवतदाज्ञया ॥ १४ ॥ प्रकृतिःकलयाचैवसर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ वभूवदाहिकाशक्तिर
ग्नेःस्वाहास्वरूपिणी ॥ १५ ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डप्रभान्यक्कारकारिणी ॥ अतीवसुन्दरीरामारमणीयामनोहरा ॥ १६ ॥ ईषद्धास्यप्र
प्रसन्नास्याभक्तानुग्रहकारिणी ॥ उवाचेतिविधेरग्रेपद्मयोनेवरंवृणु ॥ १७ ॥ विधिस्तद्वचनंश्रुत्वासम्भ्रमात्समुवाचताम् ॥ १८ ॥
॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ त्वमग्नेर्दाहिकाशक्तिर्भवपत्नीचसुन्दरी ॥ दग्धुंनशक्तस्त्वद्धुतंहुताशश्चत्वयाविना ॥ १९ ॥ त्वन्नामोच्चार्य्यमन्त्रा
न्तेयद्दास्यन्तिहविर्नरः ॥ सुरेभ्यस्तत्प्राप्नुवंतिसुराःसानन्दपूर्वकम् ॥ २० ॥ अग्नेःसम्पत्स्वरूपाचश्रीरूपाचगृहेश्वरी ॥ देवानांपूजिता
शश्वन्नरादीनांभवाम्बिके ॥ २१ ॥ ब्रह्मणश्चवचःश्रुत्वासाविषण्णावभूवह ॥ तमुवाचस्वयंदेवीस्वाभिप्रायंस्वयम्भुवम् ॥ २२ ॥ स्वाहो
वाच ॥ ॥ अहंकृष्णंभजिष्यामितपसासुचिरेणच ॥ ब्रह्मंस्तदन्यद्यत्किंचित्स्वप्नवद्भ्रमएवच ॥ २३ ॥ विधाताजगतांत्वंशम्भुर्मृ
त्युञ्जयःप्रभुः ॥ विभर्त्तिशेषोविश्वञ्चधर्म्मःसाक्षीचदेहिनाम् ॥ २४ ॥ सर्वाद्यपूज्योदेवानांगणेषुचगणेश्वरः ॥ प्रकृतिःसर्वसूःसर्वेपूजिता
यत्प्रसादतः ॥ २५ ॥ ऋषयोमुनयश्चैवपूजितायंनिषेव्यच ॥ तत्पादपद्मंब्रह्मैक्यभावाद्वैचिन्तयाम्यहम् ॥ २६ ॥ पद्मास्यापाद्ममित्यु
क्त्वापद्मलाभानुसारतः ॥ जगामतपसेपाद्मेपद्मादीशस्यपद्मजा ॥ २७ ॥ तपस्तेपेलक्षवर्षमेकपादेनपाद्मजा ॥ तदाददर्शश्रीकृष्णंनिर्गुणंप्र
कृतेःपरम् ॥ २८ ॥ अतीवकमनीयंचरूपंदृष्ट्वाचसुन्दरी ॥ मूर्च्छांसम्प्रापकामेनकामेशस्यचकामुकी ॥ २९ ॥ विज्ञायतदभिप्रा

यंसर्वज्ञस्तामुवाचसः ॥ स्वक्रोडेचसमुत्थाप्यक्षीणाङ्गींतपसाचिरम् ॥ ३० ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ वाराहेचत्वमंशेनममप
त्नीभविष्यसि ॥ नाम्नानाग्नजितीकन्याकान्तेनग्नजितस्यच ॥ ३१ ॥ अधुनाग्नेर्दाहिकात्वंभवपत्नीचभाविनि ॥ मन्त्राङ्गरूपापूताच
मत्प्रसादाद्भविष्यसि ॥ ३२ ॥ वह्निस्त्वांभक्तिभावेनसम्पूज्यचगृहेश्वरीम् ॥ रमिष्यतेत्वयासार्द्धंरामयारमणीयया ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वा
न्तर्दधेदेवोदेवीमाश्वास्यनारद ॥ तत्राजगामसन्त्रस्तोवह्निर्ब्रह्मनिदेशतः ॥ ३४ ॥ ध्यानैश्चसामवेदोक्तैर्ध्यात्वातांजगदम्बिकाम् ॥
सम्पूज्यपरितुष्टावपाणिंजग्राहमन्त्रतः ॥ ३५ ॥ तदादिव्यंवर्षशतंसरेमेरामयासह ॥ अतीवनिर्जनेरम्येसम्भोगसुखदेसदा ॥ ३६ ॥
बभूवगर्भतस्याश्चहुताशस्यैवतेजसा ॥ तद्दधारचसादेवीदिव्यंद्वादशवत्सरम् ॥ ३७ ॥ ततःसुषावपुत्रांश्चरमणीयान्मनोहरान् ॥ दक्षि
णाग्निंगार्हपत्याहवनीयान्क्रमेणच ॥ ३८॥ ऋषयोमुनयश्चैवब्राह्मणाःक्षत्रियादयः ॥ स्वाहान्तंमन्त्रमुच्चार्य्यहविर्ददतिनित्यशः ॥ ३९ ॥
स्वाहायुक्तञ्चमन्त्रंचयोगृह्णातिप्रशस्तकम् ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यब्रह्मन्ग्रहणमात्रतः ॥ ४० ॥ विषहीनोयथासर्पोवेदहीनोयथाद्विजः ॥
पतिसेवाविहीनास्त्रीविद्याहीनोयथानरः ॥ ४१ ॥ फलशाखाविहीनश्चयथावृक्षोहिनिंदितः ॥ स्वाहाहीनस्तथामन्त्रोनहुतंफलदायकः
॥ ४२ ॥ परितुष्टाद्विजाःसर्वेदेवाःसंप्रापुराहुतिम् ॥ स्वाहान्तेनैवमन्त्रेणसफलंसर्वकर्मच ॥ ४३ ॥ इत्येवंवर्णितंसर्वंस्वाहोपाख्यानमुत्त
मम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ स्वाहापूजाविधानंचध्यानंस्तोत्रंमुनीश्वर ॥ संपूज्यवह्निस्तु
ष्टावयेनतांवदमेप्रभो ॥ ४५ ॥ नारायणउवाच ॥ ध्यानञ्चसामवेदोक्तंस्तोत्रंपूजाविधानकम् ॥ वदामिश्रूयतांब्रह्मन्सावधानंनिशा
मय ॥ ४६ ॥ सर्वयज्ञारम्भकालेशालग्रामेघटेऽथवा ॥ स्वाहांसंपूज्ययत्नेनयज्ञंकुर्य्यात्फलाप्तये ॥ ४७ ॥ स्वाहांमन्त्राङ्गभूतांचमन्त्र
सिद्धिस्वरूपिणीम् ॥ सिद्धांचसिद्धदानॄणांकर्मणांफलदांभजे ॥४८॥ इतिध्यात्वाचमूलेनदत्त्वापाद्यादिकंनरः ॥ सर्वसिद्धिंलभेत्स्तुत्वामू
लंस्तोत्रंमुनेशृणु ॥ ४९ ॥ ॐह्रींश्रींवह्निजायायैदेव्यैस्वाहेत्यनेनच ॥ यःपूजयेच्चतांदेवींसर्वेष्टंलभतेध्रुवम् ॥ ५० ॥ वह्निरुवाच ॥ स्वाहा

१ पूतांचेतिपाठः ।

द्याप्रकृतेरंशामन्त्रतन्त्राङ्गरूपिणी ॥ मन्त्राणांफलदात्रीचधात्रीचजगतांसती ॥ ५१ ॥ सिद्धिस्वरूपासिद्धाचसिद्धिदासर्वदानृणाम् ॥
हुताशदाहिकाशक्तिस्तत्प्राणाधिकरूपिणी ॥ ५२ ॥ संसारसाररूपाचघोरसंसारतारिणी ॥ देवजीवनरूपाचदेवपोषणकारिणी ॥ ५३ ॥
षोडशैतानिनामानियःपठेद्भक्तिसंयुतः ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यचेहलोकेपरत्रच ॥ ५४ ॥ नाङ्गहीनोभवेत्तस्यसर्वकर्मसुशोभनम ॥
अपुत्रोलभतेपुत्रमभार्य्योलभतेप्रियाम् ॥ ५५ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेस्वाहोपाख्याने
स्वाहाजन्मादिकथनंनामचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ छ ॥ इति स्वाहोपाख्यानंसमाप्तम् ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥
शृणुनारदवक्ष्यामिस्वधोपाख्यानमुत्तमम् ॥ पितॄणांवैतृप्तिकरंश्राद्धानांफलवर्द्धनम् ॥ १ ॥ सृष्टेरादौपितृगणान्ससर्जजगतांविधिः ॥
चतुरोवैमूर्त्तिमतस्त्रींश्चतेजस्स्वरूपिणः ॥ २ ॥ सतदृष्ट्वापितृगणान्सिद्धिरूपान्मनोहरान् ॥ आहारंससृजेतेषांश्राद्धतर्पणपूर्वकम् ॥ ३ ॥
स्नानंतर्पणपर्य्यन्तंश्राद्धान्तंदेवपूजनम् ॥ आह्निकंचत्रिसन्ध्यान्तंविप्राणांचश्रुतौश्रुतम् ॥ ४ ॥ नित्यंनकुर्य्याद्योविप्रस्त्रिसन्ध्यं
श्राद्धतर्पणम् ॥ बलिंवेदध्वनिंसोऽपिविषहीनोयथोरगः ॥ ५ ॥ हरिसेवाविहीनश्चश्रीहरेरनिवेद्यभुक् ॥ भस्मान्तंसूतकंतस्यनकर्मार्हः
सनारद ॥ ६ ॥ ब्रह्माश्राद्धादिकंसृष्ट्वाजगामपितृहेतवे ॥ नप्राप्नुवंतिपितरोददतिब्राह्मणादयः ॥ ७ ॥ सर्वेप्रजग्मुःक्षुधिताविषण्णाब्रह्म
णःसभाम् ॥ सर्वेनिवेदनञ्चक्रुस्तमेवजगतांविधिम् ॥ ८ ॥ ब्रह्माचमानसींकन्यांससृजेतांमनोहराम् ॥ रूपयौवनसम्पन्नांशरच्चन्द्रसम
प्रभाम् ॥ ९ ॥ विद्यावतींगुणवतीमतिरूपवतींसतीम् ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ १० ॥ विशुद्धांप्रकृतेरंशांसस्मि
तांवरदांशुभाम् ॥ स्वधाभिधानांसुदतींलक्ष्मींलक्षणसंयुताम् ॥ ११ ॥ शतपद्मपदन्यस्तपादपद्मञ्चबिभ्रतीम् ॥ पत्नींपितॄणांपद्मास्यां
पद्मजांपद्मलोचनाम् ॥ १२ ॥ पितृभ्यस्तांददौकन्यांतुष्टेभ्यस्तुष्टिरूपिणीम् ॥ ब्राह्मणानांचोपदेशञ्चक्रेवैगोपनीयकम् ॥ १३ ॥
स्वधान्तंमन्त्रमुच्चार्य्यपितृभ्योदेहिचेतिच ॥ क्रमेणतेनविप्राश्चपित्रेदानंददुःपुरा ॥ १४ ॥ स्वाहाशस्तादेवदानेपितृदानेस्वधावरा ॥
सर्वत्रदक्षिणाशस्ताहतोयज्ञस्त्वदक्षिणः ॥ १५ ॥ पितरोदेवताविप्रामुनयोमानवास्तथा ॥ पूजाञ्चक्रुःस्वधांशान्तांतुष्टाव परमा

दरम् ॥ १६ ॥ देवादयश्चसन्तुष्टाःपरिपूर्णमनोरथाः ॥ विप्रादयश्चपितरःस्वधादेवीवरेणच ॥ १७॥ इत्येवकथितंसर्वंस्वधोपाख्यानमुत्त
मम् ॥ सर्वेषांवैतुष्टिकरंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ स्वधापूजाविधानञ्चध्यानंस्तोत्रंमहामुने ॥ श्रोतुमि
च्छामियत्नेनवदवेदविदांवर ॥ १९ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ तद्ध्यानंस्तवनंब्रह्मन्वेदोक्तंसर्वसम्मतम् ॥ सर्वंजानासिवक्ष्येवै
ज्ञातुमिच्छसिवृद्धये ॥ २० ॥ शरत्कृष्णत्रयोदश्यांमघायांश्राद्धवासरे ॥ स्वधांसंपूज्ययत्नेनततःश्राद्धंसमाचरेत् ॥ २१ ॥ स्वधांना
भ्यर्च्चयोविप्रःश्राद्धंकुर्य्यादहंमतिः ॥ नभवेत्फलभाक्सत्यंश्राद्धतर्पणयोस्तथा ॥ २२ ॥ ब्रह्मणोमानसींकन्यांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥
पूज्यांपितॄणांदेवानांश्राद्धानांफलदांभजे ॥ २३ ॥ इतिध्यात्वाघटेरम्येशालग्रामेथवाशुभे ॥ दद्यात्पाद्यादिकंतस्यैमूलेनेतिश्रुतौश्रुतम् ॥
॥ २४ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींस्वधादेव्यैस्वाहेतिचमहामनुम् ॥ समुच्चार्य्यचसंपूज्यस्तुत्वातांप्रणमेद्द्विजः ॥ २५ ॥ स्तोत्रंशृणुमुनिश्रेष्ठब्रह्मपुत्र
विशारद ॥ सर्ववाञ्छाप्रदंनृणांब्रह्मणायत्कृतंपुरा ॥ २६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ स्वधोच्चारणमात्रेणतीर्थस्नायीभवेन्नरः ॥ मुच्यतेसर्वपापे
भ्योवाजपेयफलंलभेत् ॥ २७ ॥ स्वधास्वधास्वधेत्येवंयदिवारत्रयंस्मरेत् ॥ श्राद्धस्यफलमाप्नोतिकालतर्पणयोस्तथा ॥ २८ ॥ श्राद्ध
कालेस्वधास्तोत्रंयःशृणोतिसमाहितः ॥ लभेच्छ्राद्धशतानाञ्चपुण्यमेवनसंशयः ॥ २९ ॥ स्वधास्वधास्वधेत्येवंत्रिसन्ध्यंयःपठेन्नरः ॥
प्रियांविनीतांसलभेत्साध्वींपुत्रंगुणान्वितम् ॥ ३० ॥ पितॄणांप्राणतुल्यात्वंद्विजजीवनरूपिणी ॥ श्राद्धाधिष्ठातृदेवीचश्राद्धादीनांफल
प्रदा ॥ ३१ ॥ बहिर्मन्मनसोगच्छपितॄणांतुष्टिहेतवे ॥ संप्रीतयेद्विजातीनांगृहिणांवृद्धिहेतवे ॥ ३२ ॥ नित्यानित्यस्वरूपासिगुणरूपा
सिसुव्रते ॥ आविर्भावस्तिरोभावःसृष्टौचप्रलयेतव ॥३३॥ ॐस्वस्तिचनमःस्वाहास्वधात्वंदक्षिणातथा ॥ निरूपिताश्चतुर्वेदेषट्प्रशस्ता
श्चकर्मिणाम् ॥३४॥ पुरासीत्त्वंस्वधागोपीगोलोकेराधिकासखी ॥ धृतास्वोरसिकृष्णेनयतस्तेनस्वधास्मृता ॥ ३५ ॥ ध्वस्तात्वंराधि
काशापाद्गोलोकाद्विश्वमागता ॥ कृष्णाश्लिष्टातयादृष्टापुरावृन्दावनेवने ॥ ३६ ॥ कृष्णालिङ्गनपुण्येनभूतामेमानसीसुता ॥ अतृप्त ॥१२०॥
सुरतेतेनचतुर्णांस्वामिनांप्रिया ॥ ३७॥ स्वाहासासुन्दरीगोपीपुरासीद्राधिकासखी ॥ रतौस्वयंकृष्णमाहतेनस्वाहाप्रकीर्त्तिता ॥ ३८ ॥

कृष्णेनसार्द्धंसुचिरंवसन्तेरासमण्डले ॥ प्रमत्तासुरतेश्लिष्टादृष्टासाराधयापुरा ॥ ३९ ॥ तस्याःशापेनसाध्वस्तागोलोकाद्विश्वमागता ॥
कृष्णालिङ्गनपुण्येनसमभूद्वह्निकामिनी ॥४०॥ पवित्ररूपापरमादेवाद्यैर्वन्दितानृभिः ॥ यन्नामोच्चारणेनैवनरोमुच्येतपातकात् ॥ ४१ ॥
यासुशीलाभिधागोपीपुरासीद्राधिकासखी ॥ उवासदक्षिणेक्रोडेकृष्णस्यचमहात्मनः ॥ ४२ ॥ प्रध्वस्तासाचतच्छापाद्गोलोकाद्वि
श्वमागता ॥ कृष्णालिङ्गनपुण्येनसाबभूवचदक्षिणा ॥ ४३ ॥ साप्रेयसीरतौदक्षाप्रशस्तासर्वकर्मसु ॥ उवासदक्षिणेभर्तुर्दक्षिणातेनकी
र्त्तिता ॥ ४४ ॥ गोप्योबभूवुस्तिस्रोवैस्वधास्वाहाचदक्षिणा ॥ कर्मिणांकर्मपूर्णार्थंपुराचैवेश्वरेच्छया ॥ ४५ ॥ इत्येवमुक्त्वासब्रह्माब्रह्म
लोकेचसंसदि ॥ तस्थौचसहसासद्यःस्वधासाविर्बभूवह ॥ ४६ ॥ तदापितृभ्यःप्रददौतामेवकमलाननाम् ॥ तांसंप्राप्यययुस्तेच
पितरश्चप्रहर्षिताः ॥ ४७ ॥ स्वधास्तोत्रमिदंपुण्यंयःशृणोतिसमाहितः ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुवेदपाठफलंलभेत् ॥ ४८ ॥ इति
श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेस्वधोपाख्यानेस्वधोत्पत्तितत्पूजादिकंनामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥
॥ ॥ इतिस्वधोपाख्यानंसमाप्तम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ उक्तंस्वाहास्वधाख्यानंप्रशस्तंमधुरंपरम् ॥ वक्ष्या
मिदक्षिणाख्यानंसावधानंनिशामय ॥ १ ॥ गोपीसुशीलागोलोकेपुरासीत्प्रेयसीहरेः ॥ राधाप्रधानासध्रीचीधन्यामान्यामनो
हरा ॥ अतीवसुन्दरीरामासुभगासुदतीसती ॥ २ ॥ विद्यावतीगुणवतीसतीरूपवतीतथा ॥ कलावतीकोमलाङ्गीकान्ताकमल
लोचना ॥ ३ ॥ सुश्रोणीसुस्तनीश्यामान्यग्रोधपरिमण्डला ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यारत्नालङ्कारभूषिता ॥ ४ ॥ श्वेतचम्पकवर्णा
भाबिम्बोष्ठीमृगलोचना ॥ कामशास्त्रसुनिष्णाताकामिनीकलहंसगा ॥ ५ ॥ भावानुरक्ताभावज्ञाकृष्णस्यप्रियभामिनी ॥
रसज्ञारसिकारासेरासेशस्यरसोत्सुका ॥ ६ ॥ उवासदक्षिणेक्रोडेराधायाःपुरतःपुरा ॥ संबभूवानम्रमुखोभयेनमधुसूदनः ॥ ७ ॥
दृष्ट्वाराधाञ्चपुरतोगोपीनांप्रवरांवराम् ॥ मानिनींरक्तवदनांरक्तपङ्कजलोचनाम् ॥ ८ ॥ कोपेनकम्पिताङ्गीञ्चकोपनांकोपदर्श
नाम् ॥ कोपेननिष्ठुरंवक्तुमुद्यतांस्फुरिताधराम् ॥ ९ ॥ आगच्छन्तींचवेगेनविज्ञायतदनन्तरम् ॥ विरोधभीतोभगवानन्तर्द्धानं

जगामसः ॥ १० ॥ पलायन्तश्चतंशान्तंसत्त्वाधारंसुविग्रहम् ॥ विलोक्यकम्पितागोपीसुशीलान्तर्दधौभिया ॥ ११ ॥ विलोक्यसङ्कटं
तत्रगोपीनांलक्षकोटयः ॥ बद्धाञ्जलिपुटाभीताभक्तिनम्रात्मकन्धराः ॥१२॥ रक्षरक्षेत्युक्तवत्योहेदेवीतिपुनःपुनः ॥ ययुर्भयेनशरणंतस्या
श्चरणपङ्कजे ॥ १३ ॥ त्रिलक्षकोट्योगोपाःसुदामादयएवच ॥ ययुर्भयेनशरणंतत्पादाब्जेचनारद ॥ १४ ॥ पलायन्तञ्चकान्तंवैविज्ञा
यपरमेश्वरी ॥ पलायन्तींसहचरींसुशीलांचशशापसा ॥ १५ ॥ अद्यप्रभृतिगोलोकंसाचेदायातिगोपिका ॥ सद्योगमनमात्रेणभस्मसा
च्चभविष्यति ॥ १६ ॥ इत्येवमुक्तातत्रैवदेवदेवीश्वरीरुषा ॥ रासेश्वरीरासमध्येरासेशंचाजुहावह ॥ १७ ॥ नालोक्यपुरतःकृष्णंराधा
विरहकातरा ॥ युगकोटिसमंमेनेक्षणभेदेनसुव्रता ॥ १८ ॥ हेकृष्णहेप्राणनाथागच्छप्राणाधिकप्रिय ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवेहप्राणायान्तित्वा
याविना ॥ १९ ॥ स्त्रीगर्वःपतिसौभाग्याद्वर्द्धतेचदिनेदिने ॥ सुखीचेद्रिभवोयस्मात्तंभजेद्धर्मतःसदा ॥ २० ॥ पतिर्बन्धुःकुलस्त्रीणाम
धिदेवःसदागतिः ॥ परंसम्पत्स्वरूपश्चसुखरूपश्चमूर्तिमान् ॥ २१ ॥ धर्मदःसुखदःशश्वत्प्रीतिदःशांतिदःसदा ॥ सम्मानदोमानदश्च
मान्योवैमानखण्डनः ॥ २२ ॥ सारात्सारतमःस्वामीबन्धूनांबन्धुवर्द्धनः ॥ नचभर्त्तुःसमोबन्धुःसर्वबन्धुषुदृश्यते ॥ २३ ॥ भरणा
देवभर्त्तायंपालनात्पतिरुच्यते ॥ शरीरेशाच्चसस्वामीकामदःकान्तएवच ॥ २४ ॥ बन्धुश्चसुखबन्धाच्चप्रीतिदानात्प्रियःपरः ॥ ऐश्व
र्य्यदानादीशश्चप्राणेशात्प्राणनाथकः ॥२५॥ रतिदानाच्चरमणःप्रियोनास्तिप्रियात्परः ॥ पुत्रस्तुस्वामिनःशुक्राज्जायतेतेनसप्रियः ॥२६॥
शतपुत्रात्परःस्वामीकुलजानांप्रियःसदा ॥ असत्कुलप्रसूतायाकान्तंविज्ञातुमक्षमा ॥ २७ ॥ स्नानञ्चसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदक्षिणाम् ॥ प्राद
क्षिण्यंपृथिव्याश्चसर्वाणिचतपांसिवै ॥ २८ ॥ सर्वाण्येवव्रतादीनिमहादानानियानिच ॥ उपोषणानिपुण्यानियान्यन्यानिचविश्वतः ॥
॥ २९ ॥ गुरुसेवाविप्रसेवादेवसेवादिकञ्चयत् ॥ स्वामिनःपादसेवायाःकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ३० ॥ गुरुविप्रेष्टदेवेषुसर्वेभ्यश्चपति
र्गुरुः ॥ विद्यादातायथापुंसांकुलजानांतथाप्रियः ॥३१॥ गोपीत्रिलक्षकोटीनांगोपानांचतथैवच ॥ ब्रह्माण्डानामसंख्यानांतत्रस्थानांतथै
वच ॥ ३२ ॥ रमादिगोपकान्तानामीश्वरीयत्प्रसादतः ॥ अहंनजानेतंकान्तंस्त्रीस्वभावोदुरत्ययः ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वाराधिकाकृष्णंतत्र

दध्यौसुभक्तितः ॥ आरात्संप्रापतंतेनविजहारचतत्रवै ॥ २४ ॥ अथसादक्षिणादेवीध्वस्तागोलोकतोमुने ॥ सुचिरञ्चतपस्तप्त्वा विवेशकमलातनौ ॥ २५ ॥ अथदेवादयः सर्वेयज्ञंकृत्वासुदुष्करम् ॥ नलभन्तेफलंतेषांविषण्णाःप्रययुर्विधिम् ॥ २६ ॥ विधि र्निवेदनंश्रुत्वादेवादीनांजगत्पतिः ॥ दध्यौसुचिन्तितोभक्त्यातत्प्रत्यादेशमापसः ॥ २७ ॥ नारायणश्चभगवान्महालक्ष्मीश्चदेहतः ॥ मर्त्यलक्ष्मींविनिष्कृष्यब्रह्मणेदक्षिणांददौ ॥ २८ ॥ ब्रह्माददौतांयज्ञायपूर्णार्थंकर्मणांसताम् ॥ यज्ञःसंपूज्यविधिवत्तांतुष्टावरमां मुदा ॥ २९ ॥ तप्तकांचनवर्णाभांचन्द्रकोटिसमप्रभाम् ॥ अतीवकमनीयांचसुन्दरींसुमनोहराम् ॥ ४० ॥ कमलास्यांको मलाङ्गींकमलायतलोचनाम् ॥ कमलासनसंपूज्यांकमलाङ्गसमुद्भवाम् ॥ ४१ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांबिम्बोष्ठींसुदतींसतीम् ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यभूषितम् ॥ ४२ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ॥ सुवेषाढ्यांचसुस्नातांमुनिमानस मोहिनीम् ॥ ४३ ॥ कस्तूरीबिन्दुभिःसार्द्धंचन्दनैश्चसुगन्धिभिः ॥ सिन्दूरबिन्दुनात्यन्तंमस्तकाधस्थलोज्ज्वलाम् ॥ ४४ ॥ सुप्रशस्तनितम्बाढ्यांबृहच्छ्रोणिपयोधराम् ॥ कामदेवाधाररूपांकामबाणप्रपीडिताम् ॥ ४५ ॥ तांदृष्ट्वारमणीयाञ्चयज्ञोमूर्च्छा मवापह ॥ पत्नींतामेवजग्राहविधिबोधितमार्गतः ॥ ४६ ॥ दिव्यंवर्षशतञ्चैवतांगृहीत्वाथनिर्जने ॥ यज्ञोरेमेमुदायुक्तोरामयारमया सह ॥ ४७ ॥ गर्भंदधारसादेवीदिव्यंद्वादशवत्सरम् ॥ ततःसुषावपुत्रञ्चफलंवैसर्वकर्मणाम् ॥ ४८ ॥ कर्मणांफलदाताचदक्षि णाकर्मणांसताम् ॥ परिपूर्णेकर्मणिचतत्पुत्रःफलदायकः ॥ ४९ ॥ यज्ञोदक्षिणयासार्द्धंपुत्रेणचफलेनच ॥ कर्मणांफलदाताचेत्येवंवे दविदोविदुः ॥ ५० ॥ यज्ञश्चदक्षिणांप्राप्यपुत्रंचफलदायकम् ॥ फलंददौचसर्वेभ्यःकर्मठेभ्योयदामुने ॥ ५१ ॥ तदादेवाद यस्तुष्टाःपरिपूर्णमनोरथाः ॥ स्वस्थानंप्रययुःसर्वेधर्मवक्त्रादिदंश्रुतम् ॥ ५२ ॥ कृत्वाकर्मचकर्तातुतूर्णंदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ तत्क्षणंफलमाप्नोतिवेदैरुक्तमिदंमुने ॥ ५३ ॥ कर्ताकर्मणिपूर्णेपितत्क्षणाद्यदिदक्षिणाम् ॥ नदद्याद्ब्राह्मणेभ्यश्चदैवेनाज्ञानतोऽथवा ॥ ५४ ॥ मुहूर्त्तेसमतीतेचद्विगुणासाभवेद्ध्रुवम् ॥ ५५ ॥ एकरात्रेव्यतीतेतुभवेद्रसगुणाचसा ॥ त्रिरात्रेवैदशगुणंसप्ताहेद्विगुणा

ततः ॥ ५६ ॥ मासेलक्षगुणाप्रोक्ताब्राह्मणानांचवर्द्धते ॥ संवत्सरेव्यतीतेतुसात्रिकोटिगुणाभवेत् ॥ ५७ ॥ कर्म्मतद्यजमाना
नांसर्व्वंवैनिष्फलंभवेत् ॥ स्वब्रह्मस्वापहारीनकर्माहोऽशुचिर्नरः ॥ ५८ ॥ दरिद्रोव्याधियुक्तश्चतेनपापेनपातकी ॥ तद्गृहाद्या
तिलक्ष्मीश्चशापंदत्त्वासुदारुणम् ॥ ५९ ॥ पितरोनैवगृह्णन्तितद्दत्तंश्राद्धतर्पणम् ॥ एवंसुराश्चतत्पूजांतद्दत्तांपावकाहुतिम् ॥
॥ ६० ॥ दाताददातिनोदानंगृहीतातन्नयाचते ॥ उभौतौनरकंयातश्छिन्नरज्जुर्यथाघटः ॥ ६१ ॥ नार्पयेद्यजमानश्चेद्याचितारंचदक्षि
णाम् ॥ भवेद्ब्रह्मस्वापहारीकुम्भीपाकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ ६२ ॥ वर्षलक्षंवसेत्तत्रयमदूतेनताडितः ॥ ततोभवेत्सचण्डालोव्याधियुक्तोदरि
द्रकः ॥ ६३ ॥ पातयेत्पुरुषान्सप्तपूर्वान्वैपूर्वजन्मनः ॥ इत्येवंकथितंविप्रकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ६४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
यत्कर्मदक्षिणाहीनंकोभुङ्क्तेतत्फलंमुने ॥ पूजाविधिंदक्षिणायाःपुरायज्ञकृतंवद ॥ ६५ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ कर्मणोऽदक्षिण
स्यैवकुतएवफलंमुने ॥ सदक्षिणेकर्मणिचफलमेवप्रवर्त्तते ॥६६॥ यायाकर्मणिसामग्रीबलिर्भुङ्क्तेचतांमुने ॥ बलयेतत्प्रदत्तश्चवामनेनपुरा
मुने ॥ ६७ ॥ अश्रोत्रियंश्राद्धवस्तुचाश्राद्धंदानमेवच ॥ वृषलीपतिविप्राणांपूजाद्रव्यादिकंचयत् ॥ ६८ ॥ ऋत्विजानकृतंयज्ञमशु
चेःपूजनंचयत् ॥ गुरावभक्तस्यकर्मबलिर्भुङ्क्तेनसंशयः ॥ ६९ ॥ दक्षिणायाश्चयद्ध्यानंस्तोत्रंपूजाविधिक्रमम् ॥ तत्सर्वंकाण्वशाखोक्तं
प्रवक्ष्यामिनिशामय ॥ ७० ॥ पुरासंप्राप्यतांयज्ञःकर्मदक्षांचदक्षिणाम् ॥ मुमोहतस्याःरूपेणतुष्टुवेकामकातरः ॥ ७१ ॥ ॥ यज्ञउ
वाच ॥ ॥ पुरागोलोकगोपीत्वंगोपीनांप्रवरापरा ॥ राधासमातत्सखीचश्रीकृष्णप्रेयसीप्रिये ॥ ७२ ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमायान्तुरासे
राधामहोत्सवे ॥ आविर्भूतादक्षिणांशात्कृष्णस्यातोहिदक्षिणा ॥ ७३ ॥ पुरात्वञ्चसुशीलाख्याशीलेनसुशुभेनच ॥ कृष्णदक्षांशवासा
च्चराधाशापाच्चदक्षिणा ॥ ७४ ॥ गोलोकात्त्वंपरिध्वस्ताममभाग्यादुपस्थिता ॥ कृपांकुरुत्वमेवाद्यस्वामिनंकुरुमांप्रिये ॥ ७५ ॥ कर्तृ
णांकर्मणांदेवीत्वमेवफलदासदा ॥ त्वयाविनाचसर्वेषांसर्वंकर्मचनिष्फलम् ॥ ७६ ॥ फलशाखाविहीनश्चयथावृक्षोमहीतले ॥ त्वया

१ यज्ञकृदिति पाठः ।

विनातथाकर्मकर्तृणांचनशोभते ॥ ७७ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाश्चदिक्पालादयएवच ॥ कर्मणश्चफलंदातुंनशक्ताश्चत्वयाविना ॥ ७८ ॥
कर्मरूपीस्वयंब्रह्माफलरूपीमहेश्वरः ॥ यज्ञरूपीविष्णुरहंत्वमेषांसाररूपिणी ॥ ७९ ॥ फलदातापरंब्रह्मनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ स्वयंकृष्ण
श्चभगवान्नचशक्तस्त्वयाविना ॥ ८० ॥ त्वमेवशक्तिःकान्तेमेशश्वज्जन्मनिजन्मनि ॥ सर्वकर्मणिशक्तोऽहंत्वयासहवरानने ॥ ८१ ॥ इत्यु
क्त्वातत्पुरस्तस्थौयज्ञाधिष्ठातृदेवकः ॥ तुष्टाबभूवसादेवीभेजेतंकमलाकला ॥ ८२ ॥ इदंचदक्षिणास्तोत्रंयज्ञकालेचयःपठेत् ॥ फलंच
सर्वयज्ञानांलभतेनात्रसंशयः ॥ ८३ ॥ राजसूयेवाजपेयेगोमेधेनरमेधके ॥ अश्वमेधेलाङ्गलेचविष्णुयज्ञेयशस्करे ॥ ८४ ॥ धनदेभूमि
देफलगौपुत्रेष्टौगजमेधके ॥ लोहयज्ञेस्वर्णयज्ञेपटलव्याधिखण्डने ॥ ८५ ॥ शिवयज्ञेरुद्रयज्ञेशक्रयज्ञेचबन्धके ॥ इष्टौवरुणयागेचकन्दु
केवैरिमर्दने ॥ ८६ ॥ शुचियागेधर्मयागेरेचनेपापमोचने ॥ बन्धनेकर्मयागेचमणियागेसुभद्रके ॥८७॥ एतेषांचसमारम्भेइदंस्तोत्रंचयः
पठेत् ॥ निर्विघ्नेनचतत्कर्मसाङ्गंभवतिनिश्चितम् ॥ ८८ ॥ इदंस्तोत्रञ्चकथितंध्यानंपूजाविधानकम् ॥ शालग्रामेघटेवापिदक्षिणांपूजये
त्सुधीः ॥ ८९ ॥ लक्ष्मीदक्षांशसम्भूतांदक्षिणांकमलाकलाम् ॥ सर्वकर्मसुदक्षांचफलदांसर्वकर्मणाम् ॥ ९० ॥ विष्णोःशक्तिस्वरूपांच
सुशीलांशुभदांभजे ॥ ध्यात्वाऽनेनैववरदांसुधीर्मूलेनपूजयेत् ॥ ९१ ॥ दत्त्वापाद्यादिकंदेव्यैवेदोक्तेनचनारद ॥ ॐश्रींक्लींह्रींदक्षिणायै
स्वाहेतिचविचक्षणः ॥ ९२ ॥ पूजयेद्विधिवद्भक्त्यादक्षिणांसर्वपूजिताम् ॥ इत्येवंकथितंसर्वंदक्षिणाख्यानमुत्तमम् ॥ ९३ ॥ सुखदंप्री
तिदंचैवफलदंसर्वकर्मणाम ॥४॥ इदञ्चदक्षिणाख्यानंयःशृणोतिसमाहितः ॥ ९४ ॥ अङ्गहीनञ्चतत्कर्मनभवेद्भारतेभुवि ॥ अपुत्रोलभते
पुत्रंनिश्चितञ्चगुणान्वितम् ॥ ९५ ॥ भार्य्याहीनोलभेद्भार्य्यांसुशीलांसुन्दरींपराम् ॥ वरारोहांपुत्रवतींविनीतांप्रियवादिनीम् ॥ ९६ ॥
पतिव्रतांसुव्रतांचशुद्धांचकुलजांवराम् ॥ विद्याहीनोलभेद्विद्यांधनहीनोधनंलभेत् ॥ ९७ ॥ भूमिहीनोलभेद्भूमिंप्रजाहीनोलभेत्प्रजाः ॥
सङ्कटेबन्धुविच्छेदेविपत्तौबन्धनेतथा ॥ ९८ ॥ मासमेकमिदंश्रुत्वामुच्यतेनात्रसंशयः ॥९९॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तमहापुराणेद्वितीयप्रकृ

१ शालग्रामे घटे वापि इति पाठः । २ शत्रुयज्ञे इति पाठः । ३ पूजाविधिसूचितमिति पाठः ।

तिखण्डेनारदनारायणसंवादेदक्षिणोपाख्यानेदक्षिणोत्पत्तितत्पूजादिविधानंनामद्विचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ छ ॥ नारद
उवाच ॥ अनेकासाञ्चदेवीनांश्रुतमाख्यानमुत्तमम् ॥ अन्यासांचरितंब्रह्मन्वदवेदविदांवर ॥ १ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ सर्वासांच
रितंविप्रवेदेष्वस्तिपृथक्पृथक्॥ पूर्वोक्तानांचदेवीनांत्वंकासांश्रोतुमिच्छसि॥१२॥नारदउवाच॥षष्ठीमङ्गलचण्डीचमनसाप्रकृतेःकला॥
उत्पत्तिमासांचरितंश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ षष्ठांशाप्रकृतेर्याचसाचषष्ठीप्रकीर्त्तिता ॥ बालकाधि
ष्ठातृदेवीविष्णुमायाचबालदा ॥ ४ ॥ मातृकासुचविख्यातादेवसेनाभिधाचसा ॥ प्राणाधिकप्रियासाध्वीस्कन्दभार्य्याचसुव्रता ॥
॥ ५ ॥ आयुःप्रदाचबालानांधात्रीरक्षणकारिणी ॥ सततंशिशुपार्श्वस्थायोगाद्वैसिद्धियोगिनी ॥ ६ ॥ तस्याःपूजाविधौब्रह्मन्नि
तिहासविधिंशृणु ॥ यच्छ्रुतंधर्ममुखतोसुखदंपुत्रदंपरम् ॥ ७ ॥ राजाप्रियव्रतश्चासीत्स्वायम्भुवमनोःसुतः ॥ योगीन्द्रोनोद्वहेद्भार्य्यांतप
स्यासुरतःसदा ॥ ८ ॥ ब्रह्माज्ञयाचयत्नेनकृतदारोबभूवसः ॥ सुचिरंकृतदारश्चनलेभेतनयंमुने ॥ ९ ॥ पुत्रेष्टियज्ञंतंचापिकार
यामासकश्यपः ॥ मालिन्यैतस्यकान्तायैमुनिर्यज्ञचरुंददौ ॥ १० ॥ भुक्त्वाचरुञ्चतस्याश्चसद्योगर्भोबभूवह ॥ दधारतञ्चसादेवीदैवंद्वाद
शवत्सरम् ॥ ११ ॥ ततःसुषावसाब्रह्मन्कुमारंकनकप्रभम् ॥ सर्वावयवसम्पन्नंमृतमुत्तारलोचनम् ॥ १२ ॥ तंदृष्ट्वारुरुदुःसर्वाना
र्य्योविबान्धवस्त्रियः ॥ मूर्च्छामवापतन्मातापुत्रशोकेनसुव्रता ॥ १३ ॥ श्मशानञ्चययौराजागृहीत्वाबालकंमुने ॥ रुरोदतत्रकान्तारे
पुत्रंकृत्वास्ववक्षसि ॥ १४ ॥ नोत्सृज्यबालकंराजाप्राणांस्त्यक्तुंसमुद्यतः ॥ ज्ञानयोगंविसस्मारपुत्रशोकात्सुदारुणात् ॥ १५ ॥
एतस्मिन्नन्तरेतत्रविमानंचददर्शह ॥ शुद्धस्फटिकसङ्काशंमणिराजविराजितम् ॥ १६ ॥ तेजसाज्वलितंशश्वच्छोभितंक्षौमवाससा ॥
नानाचित्रविचित्राढ्यंपुष्पमालाविराजितम् ॥ १७ ॥ ददर्शतत्रदेवीञ्चकमनीयांमनोहराम् ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांरम्यसुस्थिर
यौवनाम् ॥ १८ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ कृपामयींयोगसिद्धांभक्तानुग्रहकारिणीम् ॥ १९ ॥ दृष्ट्वातांपुरतोराजातु
ष्टावपरमादरात् ॥ चकारपूजनंतस्याविहायभुविबालकम् ॥ २० ॥ पप्रच्छराजातांदृष्ट्वाग्रीष्मसूर्य्यसमप्रभाम् ॥ तेजसाज्वलितांशा

न्तांकान्तांस्कन्दस्यनारद ॥ २१ ॥ ॥ प्रियव्रतउवाच ॥ ॥ कात्वंसुशोभनेकान्तेकस्यकान्तासिसुव्रते ॥ कस्यकन्यावरारोहे धन्यामान्याचयोषिताम् ॥ २२ ॥ नृपेन्द्रस्यवचःश्रुत्वाजगन्मङ्गलदायिनी ॥ उवाचदेवसेनासादेवरक्षणकारिणी ॥ २३ ॥ देवानां दैत्यभीतानांपुरासेनाबभूवसा ॥ जयंददौचतेभ्यश्चदेवसेनाचतेनसा ॥ २४ ॥ देवसेनोवाच ॥ ब्रह्मणोमानसीकन्यादेवसेनाहमीश्वरी ॥ सृष्ट्वामांमनसोधाताददौस्कन्दायभूमिप ॥ २५ ॥ मातृकासुचविख्यातास्कन्दसेनाचसुव्रता ॥ विश्वेषष्ठीतिविख्यातापष्ठांशाप्रकृतेर्यतः ॥ २६ ॥ पुत्रदाऽहमपुत्रायप्रियदात्रीप्रियायच ॥ धनदाचदरिद्रेभ्यःकर्तृभ्यःशुभकर्मदा ॥ २७ ॥ सुखंदुःखंभयंशोकंहर्षमङ्गलमेवच ॥ सम्पत्तिश्चविपत्तिश्चसर्वंभवतिकर्मणा ॥ २८ ॥ कर्मणाबहुपुत्रीचवंशहीनश्चकर्मणा ॥ कर्मणारूपवांश्चैवरोगीशश्वत्स्वकर्मणा ॥ २९ ॥ कर्मणामृतपुत्रश्चकर्मणाचिरजीविनः ॥ कर्मणागुणवन्तश्चकर्मणाचाङ्गहीनकाः ॥ ३० ॥ तस्मात्कर्मपरंराजन्सर्वेभ्यश्चश्रुतौश्रुतम् ॥ कर्मरूपीचभगवांस्तद्वाराफलदोहरिः ॥ ३१ ॥ इत्येवमुक्त्वासादेवीगृहीत्वाबालकं मुने ॥ महाज्ञानेनसहसाजीवयामासलीलया ॥ ३२ ॥ राजाददर्शतंबालंसस्मितंकनकप्रभम् ॥ देवसेनाचपश्यन्तंनृपमम्बरमेवच ॥ ३३ ॥ गृहीत्वाबालकंदेवीगगनंगन्तुमुद्यता ॥ पुनस्तुष्टावतांराजाशुष्ककण्ठोष्ठतालुकः ॥ ३४ ॥ नृपस्तोत्रेणसादेवीपरितुष्टाबभूवह ॥ उवाचतंनृपंब्रह्मन्वेदोक्तंकर्मनिर्मितम् ॥ ३५ ॥ ॥ देवसेनोवाच ॥ ॥ त्रिषुलोकेषुराजात्वंस्वायम्भुवमनोःसुतः ॥ ममपूजाञ्चसर्वत्रकारयित्वास्वयंकुरु ॥ ३६ ॥ तदादास्यामिपुत्रन्तेकुलपद्मंमनोहरम् ॥ सुव्रतंनामविख्यातंगुणवन्तंसुपण्डितम् ॥ ३७ ॥ जातिस्मरञ्चयोगीन्द्रंनारायणपरायणम् ॥ शतक्रतुकरंश्रेष्ठंक्षत्रियाणांचवन्दितम् ॥ ३८ ॥ मत्तमातङ्गलक्षाणांधृतवन्तंबलंशुभम् ॥ धन्विनंगुणिनंशुद्धंविदुषांप्रियमेवच ॥ ३९ ॥ योगिनंज्ञानिनञ्चैवसिद्धरूपंतपस्विनम् ॥ यशस्विनञ्चलोकेषुदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ४० ॥ इत्येवमुक्त्वासादेवीतस्मैतद्बालकंददौ ॥ राजाचतंस्वीचकारत

१ कल्पात्मकमितिपाठः । २ धनिनांगुणिनामितिपाठः ।

त्पूजार्थञ्चसुव्रतः ॥ ४१ ॥ जगामदेवीस्वर्गञ्चदत्त्वातस्मैशुभंवरम् ॥ आजगाममहाराजास्वगृहंहृष्टमानसः ॥ आगत्यकथया
मासवृत्तान्तंपुत्रहेतुकम् ॥ ४२ ॥ तुष्टावभूवुःसन्तुष्टानरानार्य्यश्चनारद ॥ मङ्गलंकारयामाससर्वत्रसुतहेतुकम् ॥ देवींचपूजयामास
ब्राह्मणेभ्योधनंददौ ॥ ४३ ॥ राजाचप्रतिमासेषुशुक्लषष्ठ्यांमहोत्सवम् ॥ षष्ठ्यादेव्याश्चयत्नेनकारयामाससर्वतः ॥ ४४ ॥ बालानांसू
तिकागारेषष्ठाहेयत्नपूर्वकम् ॥ तत्पूजांकारयामासचैकविंशतिवासरे ॥ ४५ ॥ बालानांशुभकार्य्येचशुभान्नप्राशनेतथा ॥ सर्वत्रवर्द्ध
यामासस्वयमेवचकारह ॥ ४६ ॥ ध्यानंपूजाविधानंचस्तोत्रंमत्तोनिशामय ॥ यच्छ्रुतंधर्मवक्त्रेणकौथुमोक्तंचसुव्रत ॥ ४७ ॥ शाल
ग्रामेघटेवाथवटमूलेऽथवामुने ॥ भित्त्यांपुत्तलिकांकृत्वापूजयेद्वाविचक्षणः ॥ ४८ ॥ षष्ठांशांप्रकृतेःशुद्धांसुप्रतिष्ठांचसुव्रताम् ॥ सुपुत्र
दांचशुभदांदयारूपांजगत्प्रसूम् ॥ ४९ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ पवित्ररूपांपरमांदेवसेनांपरांभजे ॥ ५० ॥ इति
ध्यात्वास्वशिरसिपुष्पंदत्त्वाविचक्षणः ॥ पुनर्ध्यात्वाचमूलेनपूजयेत्सुव्रतांसतीम् ॥ ५१ ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चगन्धधूपप्रदीपकैः ॥
नैवेद्यैर्विविधैश्चापिफलेनचशुभेनच ॥ ५२ ॥ मूलमोंह्रींषष्ठीदेव्यैस्वाहेतिविधिपूर्वकम् ॥ अष्टाक्षरंमहामन्त्रंयथाशक्तिजपेन्नरः ॥ ५३ ॥
ततस्स्तुत्वाचनमतेभक्तियुक्तःसमाहितः ॥ स्तोत्रंचसामवेदोक्तंधनपुत्रफलप्रदम् ॥ ५४ ॥ अष्टाक्षरंमहामन्त्रंलक्षधायोजपेन्मुने ॥ सपुत्रं
लभतेनूनमित्याहकमलोद्भवः ॥ ५५ ॥ स्तोत्रंशृणुमुनिश्रेष्ठसर्वेषांचशुभावहम् ॥ वाञ्छाप्रदंचसर्वेषांगूढंवेदेचनारद ॥ ५६ ॥ ॥ प्रिय
व्रतउवाच ॥ ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैसिद्ध्यैशान्त्यैनमोनमः ॥ शुभायैदेवसेनायैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ ५७ ॥ वरदायैपुत्रदायैधनदायै
नमोनमः ॥ सुखदायैमोक्षदायैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ ५८ ॥ शक्तेःषष्ठांशरूपायैसिद्धायैचनमोनमः ॥ मायायैसिद्धयोगिन्यैषष्ठीदेव्यैनमो
नमः ॥ ५९ ॥ पारायैपारदायैचषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ सारायैसारदायैचपारायैसर्वकर्मणाम् ॥ ६० ॥ बालाधिष्ठातृदेव्यैचषष्ठीदेव्यैनमो
नमः ॥ कल्याणदायैकल्याण्यैफलदायैचकर्मणाम् ॥ ६१ ॥ प्रत्यक्षायैचभक्तानांषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ पूज्यायैस्कन्दकान्तायैसर्वेषांसर्व
कर्मसु ॥ ६२ ॥ देवरक्षणकारिण्यैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायैवन्दितायैनृणांसदा ॥ ६३ ॥ हिंसाक्रोधैर्वर्जितायैषष्ठीदेव्यै

नमोनमः ॥ धनंदेहिप्रियांदेहिपुत्रंदेहिसुरेश्वरि ॥ ६४ ॥ धर्मंदेहियशोदेहिषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ भूमिंदेहिप्रजांदेहिदेहिविद्यांसुपूजिते ॥ ६५ ॥ कल्याणंचजयंदेहिषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ इतिदेवींचसंस्तूयलेभेपुत्रंप्रियव्रतः ॥ ६६ ॥ यशस्विनंचराजेन्द्रंषष्ठीदेवीप्रसादतः ॥ षष्ठीस्तोत्रमिदंब्रह्मन्यःशृणोतिचवत्सरम ॥ ६७ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंवरंसुचिरजीविनम् ॥ वर्षमेकंचयाभक्त्यासंयत्तेदंशृणोतिच ॥ ॥ ६८ ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तामहावन्ध्याप्रसूयते ॥ वीरपुत्रंचगुणिनंविद्यावन्तंयशस्विनम् ॥ ६९ ॥ सुचिरायुष्मन्तमेवषष्ठीमातृप्रसादतः ॥ काकवन्ध्याचयानारीमृतापत्याचयाभवेत् ॥ ७० ॥ वर्षंश्रुत्वालभेत्पुत्रंषष्ठीदेवीप्रसादतः ॥ रोगयुक्तेचबालेचपितामाता शृणोतिच ॥ ७१ ॥ मासंचमुच्यतेबालःषष्ठीदेवीप्रसादतः ॥ इति श्रीब्रह्म० म० द्वि० प्र० नारदनारायणसं० षष्ठ्युपाख्यानेषष्ठीदेव्युत्पत्तितत्पूजास्तोत्रादिकथनंनामत्रिचत्वारिंशत्तमोध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ कथितंषष्ठ्युपाख्यानंब्रह्मपुत्रयथागमम् ॥ देवीमङ्गलचण्डीचतदाख्यानंनिशामय ॥ १ ॥ तस्याःपूजादिकंसर्वंधर्मवक्त्राच्चयच्छ्रुतम् ॥ श्रुतिसम्मतमेवेष्टंसर्वेषांविदुषामपि ॥ २ ॥ चण्डायावर्त्ततेचण्डीजाग्रतीशत्रुमण्डले ॥ मङ्गलेषुचयादक्षामङ्गलामैवचंडिका ॥ ३ ॥ दुर्गायांविद्यतेचण्डीमङ्गलोऽपि महीसुते ॥ मङ्गलाभीष्टदेवीयासास्यान्मङ्गलचण्डिका ॥ ४ ॥ मङ्गलोमनुवंशश्चसप्तद्वीपावनीपतिः ॥ तस्यपूज्याभीष्टदेवीतेनमङ्गलचंडिका ॥ ५ ॥ मूर्त्तिभेदेनसादुर्गामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ कृपारूपातिप्रत्यक्षायोषितामिष्टदेवता ॥ ६ ॥ प्रथमेपूजितासाचशङ्करेणपुरापरा ॥ त्रिपुरस्यवधेघोरेविष्णुनाप्रेरितेनच ॥ ७ ॥ ब्रह्मन्ब्रह्मोपदेशेनदुर्गप्रस्थेचसङ्कटे ॥ आकाशात्पतितेयानेरुपादैत्येनपातिते ॥ ८ ॥ ब्रह्मविष्णूपदिष्टश्चदुर्गांतुष्टावशङ्करः ॥ साचमङ्गलचण्डीयमभवद्रूपभेदतः ॥ ९ ॥ उवाचपुरतःशम्भोर्भयंनास्तीतितिप्रभो ॥ भगवान्वृषरूपश्च सर्वेशश्चबभूवह ॥ १० ॥ युद्धशक्तिस्वरूपाहंभविष्यामितदाज्ञया ॥ मयात्मनाचहरिणासहायेनवृषध्वज ॥ ११ ॥ जहिदैत्यञ्चदेवेश सुराणांपदघातकम् ॥ इत्युक्त्वान्तर्हितादेवीशम्भोःशक्तिर्बभूवसा ॥ १२ ॥ विष्णुदत्तेनशस्त्रेणजघानतमुमापतिः ॥ मुनीन्द्रपतिते दैत्येसर्वेदेवामहर्षयः ॥ १३ ॥ तुष्टुवुःशंकरंदेवाभक्तिनम्रात्मकन्धराः ॥ सद्यःशिरसिशम्भोश्चपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ १४ ॥ ब्रह्माविष्णु

श्चसन्तुष्टोददौतस्मैशुभाशिषम् ॥ ब्रह्मविष्णूपदिष्टश्चसुस्नातःशङ्करःशुचिः ॥ १५ ॥ पूजयामासतांशक्तिंदेवींमङ्गलचंडिकाम् ॥ पाद्या
र्घ्याचमनीयैश्चबलिभिर्विविधैरपि ॥ १६ ॥ पुष्पचन्दननैवेद्यैर्भक्त्यानानाविधैर्मुने ॥ छागैर्मेषैश्चमहिषैर्गण्डैर्मायाविभिर्वरैः ॥ १७ ॥
वस्त्रालङ्कारमाल्यैश्चपायसैःपिष्टकैरपि ॥ मधुभिश्चसुधाभिश्चपक्वैर्नानाविधैःफलैः ॥ १८ ॥ सङ्गीतैर्नर्त्तनैर्वाद्यैरुत्सवैःकृष्णकीर्त्तनैः ॥
ध्यात्वामाध्यन्दिनोक्तेनध्यानेनविधिपूर्वकम् ॥ १९ ॥ ददौद्रव्याणिमूलेनमन्त्रेणैवचनारद ॥ ॐह्रींश्रींक्लींसर्वपूज्येदेविमङ्गलचंडिके ॥
ऐंक्रूंफट्स्वाहेत्येवंचाप्येकविंशाक्षरोमनुः ॥ २० ॥ पूज्यःकल्पतरुश्चैवभक्तानांसर्वकामदः ॥ दशलक्षजपेनैवमन्त्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥२१॥
मन्त्रसिद्धिर्भवेद्यस्यसविष्णुःसर्वकामदः ॥ ध्यानञ्चश्रूयतांब्रह्मन्वेदोक्तंसर्वसम्मतम् ॥ २२ ॥ देवींषोडशवर्षीयांरम्यांसुस्थिरयौवनाम् ॥
सर्वरूपगुणाढ्याञ्चकोमलाङ्गींमनोहराम् ॥२३॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांचन्द्रकोटिसमप्रभाम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥
॥ २४ ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमल्लिकामाल्यभूषितम् ॥ बिम्बोष्ठींसुदतींशुद्धांशरत्पद्मनिभाननाम् ॥ २५ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांसुनीलो
त्पललोचनाम् ॥ जगद्धात्रींचदात्रींचसर्वेभ्यःसर्वसम्पदाम् ॥ २६ ॥ संसारसागरेघोरेपोतरूपांवरांभजे ॥ २७ ॥ देव्याश्चध्यानमित्ये
वंस्तवनंश्रूयतांमुने ॥ प्रयतःसङ्कटग्रस्तोयेनतुष्टावशङ्करः ॥ २८ ॥ ॥ शङ्करउवाच ॥ ॥ रक्षरक्षजगन्मातर्देविमङ्गलचण्डिके ॥ संहर्त्रीं
विपदांराशेर्हर्षमङ्गलकारिके ॥२९॥ हर्षमङ्गलदक्षेचहर्षमङ्गलचण्डिके ॥ शुभेमङ्गलदक्षेचशुभमङ्गलचण्डिके ॥३०॥ मङ्गलेमङ्गलार्हेच
सर्वमङ्गलमङ्गले ॥ सतांमंगलदेदेविसर्वेषांमंगलालये ॥ ३१ ॥ पूज्यामंगलवारेचमंगलाभीष्टदैवते ॥ पूज्येमंगलभूपस्यमनुवंशस्यस
न्ततम् ॥ ३२ ॥ मंगलाधिष्ठातृदेविमंगलानाञ्चमंगले ॥ संसारमंगलाधारेमोक्षमंगलदायिनि ॥ ३३ ॥ सारेचमंगलाधारेपारेत्वंसर्वक
र्मणाम् ॥ प्रतिमंगलवारेचपूज्येत्वंमंगलप्रदे ॥ ३४ ॥ स्तोत्रेणानेनशम्भुश्चस्तुत्वामंगलचण्डिकाम् ॥ प्रतिमंगलवारेचपूजांकृत्वागतः
शिवः ॥ ३५ ॥ देव्याश्चमङ्गलस्तोत्रंयःशृणोतिसमाहितः ॥ तन्मङ्गलंभवेच्छश्वन्नभवेत्तदमङ्गलम् ॥ ३६ ॥ प्रथमेपूजितादेवीशम्भु
नासर्वमंगला ॥ द्वितीयेपूजितादेवीमंगलेनग्रहेणच ॥ ३७ ॥ तृतीयेपूजिताभद्रामंगलेननृपेणच ॥ चतुर्थेमंगलेवाग्सुन्दरीभिश्चपू

जिता ॥ पञ्चमेमंगलाकांक्षैर्नरैर्मंगलचण्डिका ॥ ३८ ॥ पूजिताप्रतिविश्वेषुविश्वेशैःपूजितासदा ॥ ततःसर्वत्रसंपूज्यासाबभूवसुरेश्वरी ॥३९॥ देवादिभिश्चमुनिभिर्मनुभिर्मानवैर्मुने ॥ देव्याश्चमंगलस्तोत्रंयःशृणोतिसमाहितः ॥४०॥ तन्मंगलंभवेच्छश्वन्नभवेत्तदमंगलम् ॥ वर्द्धन्तेतत्पुत्रपौत्रामंगलञ्चदिनेदिने ॥ ४१ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेमंगलोपाख्यानेत त्स्तोत्रादिकथनंनामचतुश्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४४ ॥॥ नारायणउवाच ॥ ॥उक्तंद्वयोरुपाख्यानंब्रह्मपुत्रयथागमम् ॥ श्रूयतांमनसा ख्यानंयच्छ्रुतंधर्मवक्त्रतः ॥ १ ॥ कन्याभगवतीसाचकश्यपस्यचमानसी ॥ तेनेयंमनसादेवीमनसायाचदीव्यति ॥ २ ॥ मनसाध्याय तेयावापरमात्मानमीश्वरम् ॥ तेनसामनसादेवीयोगेनैतेनदीव्यति ॥ ३ ॥ आत्मारामाचसादेवीवैष्णवीसिद्धयोगिनी ॥ त्रियुगञ्चतप स्तप्त्वाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ४ ॥ जरत्कारुशरीरंच दृष्ट्वायांक्षणमीश्वरः ॥ गोपीपतिर्नामचक्रेजरत्कारुरितिप्रभुः ॥ ५ ॥ वाञ्छितञ्चददौतस्यैकृपयाचकृपानिधिः ॥ पूजांचकारयामासचकारचपुनःस्वयम् ॥ ६ ॥ स्वर्गेचनागलोकेचपृथिव्यांब्रह्मलोकतः ॥ भृशंजगत्सुगौरीसासुन्दरीचमनोहरा ॥ ७ ॥ जगद्गौरीतिविख्यातातेनसापूजितासती ॥ शिवशिष्याचसादेवीतेनशैवीतिकीर्त्तिता ॥ ८ ॥ विष्णुभक्तातीवरम्यावैष्णवीतेननारद ॥ नागानांप्राणरक्षित्रीजनमेजययज्ञके ॥ ९ ॥ नागेश्वरीतिविख्यातासानागभगिनी तथा ॥ विषसंहर्त्तुमीशासातेनसाविषहारिणी ॥ १० ॥ सिद्धंयोगंहरात्प्रापतेनासौसिद्धयोगिनी ॥ महाज्ञानञ्चगोप्यंचमृतसञ्जीवि नींपराम् ॥ ११ ॥ महाज्ञानयुतांतांचप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ आस्तीकस्यमुनीन्द्रस्यमातासावैतपस्विनः ॥ १२ ॥ आस्तीकमातावि ख्याताजरत्कारुरितिस्मसा ॥ प्रियामुनेर्जरत्कारोर्मुनीन्द्रस्यमहात्मनः ॥ १३ ॥ योगिनोविश्वपूज्यस्यजरत्कारोःप्रियाततः ॥ १४ ॥ ॐनमोमनसायै ॥ जरत्कारुर्जगद्गौरीमनसासिद्धयोगिनी ॥ वैष्णवीनागभगिनीशैवीनागेश्वरीतथा ॥ १५ ॥ जरत्कारुप्रियास्ती कमाताविषहरीतिच ॥ महाज्ञानयुताचैवसादेवीविश्वपूजिता ॥ १६ ॥ द्वादशैतानिनामानिपूजाकालेचयःपठेत् ॥ तस्यनागभयंना स्तितस्यवंशोद्भवस्यच ॥ १७ ॥ नागभीतेचशयनेनागग्रस्तेचमन्दिरे ॥ नागक्षतेनागदुर्गेनागवेष्टितविग्रहे ॥ १८ ॥ इदंस्तोत्रंपठित्वा

तुमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ नित्यंपठेद्यस्तंदृष्ट्वानागवर्गःपलायते ॥ १९ ॥ दशलक्षजपेनैवस्तोत्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ स्तोत्रंसिद्धंभवेद्यस्य सविषंभोकुमीश्वरः ॥ २० ॥ नागौघंभूषणंकृत्वासभवेन्नागवाहनः ॥ नागासनोनागतल्पोमहासिद्धोभवेन्नरः ॥ २१ ॥ इति श्रीब्रह्मवै वर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेमनसोपाख्यानेमनसास्तोत्रादिकथनंनामपञ्चचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥४५॥छ॥ नारायणउवाच ॥ पूजाविधानंस्तोत्रञ्चश्रूयतांमुनिपुंगव ॥ ध्यानञ्चसामवेदोक्तंदेवीपूजाविधानकम् ॥१॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांनागयज्ञोपवीतिनीम् ॥२॥ महाज्ञानयुतांचैवप्रवरांज्ञानिनांसताम् ॥ सिद्धाधिष्ठातृदेवींचसिद्धांसिद्धिप्रदां भजे ॥ ३ ॥ इतिध्यात्वाचतांदेवींमूलेनैवप्रपूजयेत् ॥ नैवेद्यैर्विविधैर्दीपैःपुष्पैर्धूपानुलेपनैः ॥ ४ ॥ मूलमन्त्रश्चवेदोक्तोभक्तानांवाञ्छितप्रदः ॥ मूलकल्पतरुर्नामसुसिद्धोद्वादशाक्षरः ॥ ५ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लींऐंमानसादेव्यैस्वाहेतिर्कीर्त्तितः ॥ पंचलक्षजपेनैवमन्त्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ ६ ॥ मन्त्रसिद्धिर्भवेद्यस्यससिद्धोजगतीतले ॥ सुधासमंविषंतस्यधन्वन्तरिसमोभवेत् ॥ ७ ॥ ब्रह्मन्नाषाढसंक्रान्त्यांगूढाशाखासुयत्नतः ॥ आवाह्यदेवींमासान्तंपूजयेद्योहिभक्तितः ॥ ८ ॥ पञ्चम्यांमानसाख्यायांदेव्यैदद्याच्चयोवलिम् ॥ धनवान्पुत्रवांश्चैव कीर्तिमान्सभवेद्ध्रुवम् ॥ ९ ॥ पूजाविधानंकथितंतदाख्यानंनिशामय ॥ कथयामिमहाभागयच्छ्रुतंधर्मवक्त्रतः ॥ १० ॥ पुरानागभयाक्रान्ताबभूवुर्मानवाभुवि ॥ यान्यान्खादन्तिनागाश्चनतेजीवन्तिनारद ॥ ११ ॥ मन्त्रांश्चससृजेभीतःकश्यपोब्रह्मणार्थितः ॥ वेदबीजानुसारेणचोपदेशेनवेधसः ॥ १२ ॥ मन्त्राधिष्ठातृदेवींतांमानसांससृजेततः ॥ तपसामनसातेनमानसासाबभूवह ॥ १३ ॥ कुमारीसाचसंभूयचागमच्छङ्करालयम् ॥ भक्त्यासम्पूज्यकैलासेतुष्टुवेचन्द्रशेखरम् ॥ १४ ॥ दिव्यंवर्षसहस्रञ्चतंसिषेवेमुनेःसुता ॥ आशुतोषोमहेशश्चतांञ्चतुष्टोबभूवह ॥ १५ ॥ महाज्ञानंददौतस्यैपाठयामाससामच ॥ कृष्णमन्त्रंकल्पतरुंददावष्टाक्षरंमुने ॥ १६ ॥ लक्ष्मीमायाकामबीजंङेन्तंकृष्णपदंतथा ॥ ॐश्रींह्रींक्लींकृष्णाय ॥ त्रैलोक्यमङ्गलंनामकवचंपूजनक्रमम् ॥ १७ ॥ स्तवनंसर्वपूज्यञ्च ध्यानंभुवनपावनम् ॥ पुरश्चर्याक्रमञ्चापिवेदोक्तंसर्वसम्मतम् ॥ १८ ॥ प्राप्यमृत्युञ्जयाज्ज्ञानंपरंमृत्युञ्जयंसती ॥ जगामतपसेसाध्वी

पुष्करंशङ्कराज्ञया ॥ १९ ॥ त्रियुगश्चतपस्तप्त्वाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ सिद्धावभूवसादेवीददर्शपुरतःप्रभुम् ॥ २० ॥ दृष्ट्वाकृशाङ्गींबा
लांश्चकृपयाचकृपानिधिः ॥ पूजांचकारयामासचकारचहरिःस्वयम् ॥ २१ ॥ वरंचप्रददौतस्यैपूजितात्वंभवेभव ॥ वरंदत्त्वाचकल्या
ण्यैसद्यश्चान्तर्दधेविभुः ॥ २२ ॥ प्रथमेपूजितासाचकृष्णेनपरमात्मना ॥ द्वितीयेशङ्करेणैवकश्यपेनसुरेणच ॥ २३ ॥ मनुनामुनिना
चैवब्रह्मिनामानवादिना ॥ बभूवपूजितासाचत्रिषुलोकेषुसुश्रुता ॥ २४ ॥ जरत्कारुमुनीन्द्रायकश्यपस्तांददौपुरा ॥ अयाचितोमुनि
श्रेष्ठोजग्राहब्राह्मणाज्ञया ॥ २५ ॥ कृत्वोद्वाहंमहायोगीविश्रान्तस्तपसाचिरम् ॥ सुष्वापदेव्याजघनेवटमूलेचपुष्करे ॥ २६ ॥ निद्रां
जगामसमुनिःस्मृत्वानिद्रेशमीश्वरम् ॥ जगामास्तंदिनकरःसायंकालउपस्थितः ॥ २७ ॥ संचिन्त्यमनसातत्रमनसाचपतिव्रता ॥
धर्म्मलोपभयेनैवचकारालोचनंसती ॥ २८ ॥ अकृत्वापश्चिमांसन्ध्यांनित्यांचैवद्विजन्मनाम् ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंलभिष्यतिपति
र्मम ॥ २९ ॥ नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयश्चपश्चिमाम् ॥ ससर्वदाशुचिर्नित्यंब्रह्महत्यादिकंलभेत् ॥ ३० ॥ वेदोक्तमितिसंचिन्त्य
बोधयामासतंमुनिम् ॥ सचबुद्धामुनिश्रेष्ठस्तांचुकोपभृशंमुनिः ॥ ३१ ॥ ॥ जरत्कारुरुवाच ॥ ॥ कथंमेसुव्रतेसाध्विनिद्रा
भङ्गःकृतस्त्वया ॥ व्यर्थंव्रतादिकंतस्यायाभर्त्तुश्चापकारिणी ॥ ३२ ॥ तपश्चानशनंचैवव्रतंदानादिकंचयत् ॥ भर्त्तुरप्रियकारिण्याःसर्वं
भवतिनिष्फलम् ॥ ३३ ॥ ययापतिःपूजितश्चश्रीकृष्णःपूजितस्तया ॥ पतिव्रताव्रतार्थंचपतिरूपीहरिःस्वयम् ॥ ३४ ॥ सर्वदानंसर्व
यज्ञःसर्वतीर्थनिषेवणम् ॥ सर्वंतपोव्रतंसर्वमुपवासादिकंचयत् ॥ ३५ ॥ सर्वधर्मश्चसत्यंचसर्वदेवप्रपूजनम् ॥ तत्सर्वंस्वामिसेवायाःकलां
नार्हन्तिषोडशीम् ॥ ३६ ॥ सुपुण्येभारतेवर्षेपतिसेवांकरोतिया ॥ वैकुण्ठंस्वामिनासार्द्धंसायातिब्रह्मणःपदम् ॥ ३७ ॥ विप्रियंकुरुते
भर्त्तुर्विप्रियंवदतिप्रियम् ॥ असत्कुलप्रजातायातत्फलंश्रूयतांसति ॥ ३८ ॥ कुम्भीपाकंव्रजेत्साचयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ततो
भवतिचाण्डालीपतिपुत्रविवर्जिता ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठोबभूवस्फुरिताधरः ॥ चकम्पेमनसासाध्वीभयेनोवाचतंपतिम् ॥
॥ ४० ॥ ॥ मनसोवाच ॥ ॥ सन्ध्यालोपभयेनैवनिद्राभंगःकृतस्तव ॥ कुरुशान्तिंमहाभागदुष्टायाममसुव्रत ॥ ४१ ॥

शृंगाराहारनिद्राणांयश्चभंगंकरोतिच ॥ सव्रजेत्कालसूत्रंचस्वामिनश्चविशेपतः ॥ ४२ ॥ इत्युक्त्वामनसादेवीस्वामिनश्चरणा
म्बुजे ॥ पपातभक्त्याभीताचरुरोदचपुनःपुनः ॥ ४३ ॥ कुपितंचमुनिंदृष्ट्वाश्रीसूर्य्यंशप्तुमुद्यतम् ॥ तत्राजगामभगवान्सन्ध्य
यासहनारद ॥ ४४ ॥ तत्रागत्यमुनिश्रेष्ठमवोचद्भास्करःस्वयम् ॥ विनयेनविनीतश्चतयासहयथोचितम् ॥ ४५ ॥ श्रीसूर्य्य
उवाच ॥ ॥ सूर्य्यास्तसमयंदृष्ट्वाधर्मलोपभयेनच ॥ त्वांबोधयामासविप्रनाहमस्तंगतस्तदा ॥ ४६ ॥ क्षमस्वभगवन्ब्रह्मन्मांशप्तुंनो
चितंमुने ॥ ब्राह्मणानांचहृदयंनवनीतसमंसदा ॥ ४७ ॥ तेषांक्षणार्द्धंक्रोधश्चततोभस्मभवेज्जगत् ॥ पुनःस्रष्टुंद्विजःशक्तोनतेजस्वी
द्विजात्परः ॥ ४८ ॥ ब्रह्मणोवंशसम्भूतःप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ श्रीकृष्णंभावयेन्नित्यंब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ ४९ ॥ सूर्य्यस्यवचनं
श्रुत्वाद्विजस्तुष्टोबभूवह ॥ सूर्य्योजगामस्वस्थानंगृहीत्वाब्राह्मणाशिपम् ॥ ५० ॥ तत्याजमनसांविप्रःप्रतिज्ञापालनायच ॥ रुदन्तीं
शोकयुक्तांचहृदयेनविदूयता ॥ ५१ ॥ सासस्मारगुरुंशम्भुमिष्टदेवंहरिंविधिम् ॥ कश्यपंजन्मदातारंविपत्तौभयकर्शिता ॥ ५२ ॥ तत्रा
जगामभगवान्गोपीशःशम्भुरेवच ॥ विधिश्चकश्यपश्चैवमनसांपारिचिन्तयन् ॥५३॥ सचदृष्ट्वाभीष्टदेवंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम ॥ तुष्टावपरया
भक्त्याप्रणनाममुहुर्मुहुः ॥ ५४ ॥ नमश्चकारशम्भुञ्चब्रह्माणंकश्यपंतथा ॥ कथमागमनंत्वत्रेत्येवंप्रश्नंचकारसः ॥ ५५ ॥ ब्रह्मातद्वचनं
श्रुत्वासहसासमयोचितम् ॥ तमुवाचनमस्कृत्यहृषीकेशपदाम्बुजम् ॥ ५६ ॥ यदित्यक्ताधर्मपत्नीधर्मिष्ठामनसासती ॥ कुरुष्वास्यां
सुतोत्पत्तिंधर्मसंस्थापनायवै ॥ ५७ ॥ यतिर्वाब्रह्मचारीवाभिक्षुर्वनचरोऽपिवा ॥ जायायांचसुतोत्पत्तिंकृत्वापश्चाद्भवेन्मुनिः ॥ ५८ ॥
अकृत्वातुसुतोत्पत्तिंविरागीयस्त्यजेत्प्रियाम् ॥ स्रवेत्तपस्तत्पुण्यञ्चचालिन्याञ्चयथाजलम् ॥ ५९ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाजरत्कारुमु
नीश्वरः ॥ चक्रेतन्नाभिसंस्पर्शंयोगाद्वैमन्त्रपूर्वकम् ॥ ६० ॥ तस्यैशुभाशिपंदत्त्वाययुर्देवामुदान्विताः ॥ मुदान्विताचमनसाजरत्का
रुर्मुदान्वितः ॥ ६१ ॥ मुनेःकरस्पर्शमात्रात्सद्योगर्भोबभूवह ॥ मनसायामुनिश्रेष्ठमुनिश्रेष्ठउवाचताम् ॥ ६२ ॥ ॥ जरत्कारुरु

१ ब्राह्मणोब्रह्मणोवंशे—इतिपाठः ।

वाच ॥ ॥ गर्भेणानेनमनसेतवपुत्रोभविष्यति ॥ जितेन्द्रियाणांप्रवरोधर्मिष्टोवैष्णवाग्रणी ॥ ६३ ॥ तेजस्वीचतपस्वीचयशस्वी
चगुणान्वितः ॥ वरोवेदविदाञ्चैवयोगिनांज्ञानिनांतथा ॥ ६४ ॥ सचपुत्रोविष्णुभक्तोधार्मिकःकुलमुद्धरेत् ॥ नृत्यन्तिपितरःसर्वेजन्म
मात्रेणवैमुदा ॥ ६५ ॥ पतिव्रतासुशीलायासप्रियाप्रियवादिनी ॥ धर्मिष्ठापुत्रमाताचकुलजाकुलपालिका ॥ ६६ ॥ हरिभक्तिप्रदो
बन्धुस्तदिष्टंयत्सुखप्रदम् ॥ योबन्धच्छित्सचपिताहरेर्वर्त्मप्रदर्शकः ॥ ६७ ॥ सागर्भधारिणीयाचगर्भवासविमोचिनी ॥ विष्णुमन्त्र
प्रदाताचसगुरुर्विष्णुभक्तिदः ॥ ६८ ॥ गुरुश्चज्ञानदाताचतज्ज्ञानंकृष्णभावनम् ॥ आब्रह्मस्तम्बपर्य्यन्तंयतोविश्वंचराचरम् ॥ ६९ ॥
आविर्भूतंतिरोभूतंकिंवाज्ञानंतदन्यतः ॥ वेदजंयोगजंयद्यत्तत्सारंहरिसेवनम् ॥ ७० ॥ तत्त्वानांसारभूतश्चहरेरन्यद्विडम्बनम् ॥ दत्तंज्ञानं
मयातुभ्यंसस्वामीज्ञानदोहियः ॥७१॥ ज्ञानात्प्रमुच्यतेबन्धात्सरिपुर्योहिबन्धदः ॥ विष्णुभक्तियुतंज्ञानंयोददातिहिसोगुरुः ॥ ७२ ॥
सरिपुःशिष्यघातीचयतोबन्धान्नमोचयेत् ॥ जननीगर्भजातक्लेशाद्यमताडनजात्तथा ॥७३॥ नमोचयेद्यःसकथंगुरुस्तातोहिबान्धवः ॥
परमानन्दरूपञ्चकृष्णमार्गमनश्वरम् ॥ ७४ ॥ नदर्शयेद्यःसकथंकीदृशोबान्धवोनृणाम् ॥ भजसाध्विपरंब्रह्माच्युतंकृष्णञ्चनिर्गुणम् ॥
निर्मूलञ्चपुराकर्मभवेद्यत्सेवयाध्रुवम् ॥ ७५ ॥ मयाछलेनत्वंत्यक्तादोषंमेक्षम्यतांप्रिये ॥ क्षमायुतानांसाध्वीनांसत्त्वात्क्रोधोनविद्यते ॥
॥ ७६ ॥ पुष्करेतपसेयामिगच्छदेवियथासुखम् ॥ श्रीकृष्णचरणाम्भोजेध्यानविच्छेदकातरः ॥ ७७ ॥ धनादिषुस्त्रियांप्रीतिःप्रवृत्ति
पथगामिनाम् ॥ श्रीकृष्णचरणांभोजेनिस्पृहाणांमनोरथाः ॥ ७८ ॥ जरत्कारुवचःश्रुत्वामनसाशोककातरा ॥ सासाश्रुनेत्राविनयादु
वाचप्राणवल्लभम् ॥ ७९ ॥ ॥ मनसोवाच ॥ ॥ दोषेणाहंत्वयात्यक्तानिद्राभङ्गेनतेप्रभो ॥ यत्रस्मरामित्वांबन्धोतत्रमामागमि
ष्यसि ॥ ८० ॥ बन्धुभेदःक्लेशतमःपुत्रभेदस्ततःपरः ॥ प्राणेशभेदःप्राणानांविच्छेदात्सर्वतःपरः ॥ ८१ ॥ पतिःपतिव्रतानाञ्चशत
पुत्राधिकःप्रियः ॥ सर्वस्माच्चप्रियःस्त्रीणांप्रियस्तेनोच्यतेबुधैः ॥ ८२ ॥ पुत्रेयथैकपुत्राणांवैष्णवानांयथाहरौ ॥ नेत्रेयथैकनेत्राणांतृषि
तानांयथाजले ॥ ८३ ॥ क्षुधितानांयथान्नेचकामुकानांयथास्त्रियाम् ॥ यथापरस्वेचौराणांयथाजारेकुयोषिताम् ॥ ८४ ॥ विदुषाञ्च

यथाशास्त्रंवणिज्यंवाणिजांयथा ॥ तथाशश्वन्मनःकान्तेसाध्वीनांयोषितांप्रभो ॥८५॥ इत्युक्त्वामनसादेवीपपातस्वामिनःपदे ॥ क्षणञ्च
कारक्रोडेतांकृपयाचकृपानिधिः ॥८६॥ नेत्रोदकेनमनसांस्त्रापयामासतांमुनिः ॥ साश्रुणाचमुनेःक्रोडंसिषेवेभेदकातरा ॥ ८७ ॥ तदा
ज्ञानेनतौद्वौचविशोकौचबभूवतुः ॥स्मारंस्मारंपदाम्भोजंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ८८ ॥ जगामतपसेविप्रःसकान्तांसुप्रबोध्यच ॥ जगा
ममनसाशम्भोःकैलासंमं दिरंगुरोः ॥ ८९ ॥ पार्वतीबोधयामासमनसांशोककर्शिताम् ॥ शिवश्चातीवबोधेनशिवेनचशिवालये॥९०॥
सुप्रशस्तेदिनेसाध्वीसुषुवेमङ्गलेक्षणे ॥ नारायणांशंपुत्रंचज्ञानिनांयोगिनांगुरुम् ॥ ९१ ॥ गर्भस्थितोमहाज्ञानंश्रुत्वाशङ्करवक्त्रतः ॥
सबभूवमहायोगीयोगिनांज्ञानिनांगुरुः ॥ ९२ ॥ जातकंकारयामासवाचयासासमङ्गलम् ॥ वेदांश्चपाठयामासशिवायचशिवःशिशोः॥
॥ ९३ ॥ रत्नत्रिकोटिलक्षञ्चब्राह्मणेभ्योददौशिवः ॥ पार्वतीचगवांलक्षंरत्नानिविविधानिच ॥९४॥ शम्भुश्चचतुरोवेदान्वेदाङ्गानितरां
स्तथा ॥ बालकंपाठयामासज्ञानंमृत्युञ्जयंपरम् ॥ ९५ ॥ भक्तिरास्तेस्वकान्तेचाभीष्टेदेवेहरौगुरौ ॥ यस्यास्तेनचतत्पुत्रोबभूवास्तीक
एवच ॥ ९६ ॥ जगामतपसेविष्णोःपुष्करंशङ्कराज्ञया ॥ संप्राप्यचमहामन्त्रंतपश्चपरमात्मनः ॥ ९७ ॥ दिव्यंवर्षत्रिलक्षञ्चतपस्तप्त्वा
तपोधनः ॥ आजगाममहायोगीनमस्कर्तुंशिवंप्रभुम् ॥ ९८ ॥ शङ्करञ्चनमस्कृत्यपुरःकृत्वाचबालकम् ॥ साचाजगाममनसाकश्यप
स्याश्रमंपितुः ॥ ९९ ॥ तांसपुत्रांसुतांदृष्ट्वामुदंप्रापप्रजापतिः ॥ शतलक्षञ्चरत्नानांब्राह्मणेभ्योददौमुने ॥ १०० ॥ ब्राह्मणान्भोजया
मासत्वसंख्यान्श्रेयसेशिशोः ॥ अदितिश्चदितिश्चान्यामुदंप्रापुःपरंतथा ॥१०१॥ सासपुत्राचसुचिरंतस्थौतातालयेतदा ॥ तदीयंपुनरा
ख्यानंवक्ष्येत्वंतन्निशामय ॥ १०२ ॥ अथाभिमन्युतनयेब्रह्मशापःपरीक्षिते ॥ बभूवसहसाब्रह्मन्दैवदोषेणकर्मणा ॥ १०३॥ सप्ताहेसम
तीतेतुतक्षकस्त्वाञ्चदंक्ष्यति ॥ शशापशृङ्गीकौशिक्याजलंसंस्पृश्यचेतिसः ॥ १०४ ॥ राजाश्रुत्वातत्प्रवृत्तिंगङ्गाद्वारंजगामसः ॥ तत्र
तस्थौचसप्ताहंशुश्रुवेधर्मसंहिताम् ॥ १०५ ॥ सप्ताहेसमतीतेतुगच्छन्तंतक्षकंपथि ॥ धन्वन्तरिर्मोचयितुमपश्यद्गन्तुकोनृपम् ॥१०६॥

१ शिवश्चतीव्रज्ञानेनेतिपाठः ।

तयोर्बभूवसंवादः सुप्रीतिश्चपरस्परम् ॥ धन्वन्तरेर्मणिंश्रेष्ठंतक्षकःस्वेच्छयाददौ ॥ १०७ ॥ सययौतंगृहीत्वातुतुष्टसंहृष्टमानसः ॥ अप
श्यत्तक्षकस्तूर्णंनृपंमंचकसंस्थितम् ॥ १०८ ॥ राजाजगामवैकुण्ठंस्मारंस्मारंहरिंगुरुम् ॥ संस्कारंकारयामासपितुर्वैजनमेजयः ॥
॥ १०९ ॥ राजाचकारयज्ञंचसर्पसत्राभिधंमुने ॥ प्राणांस्तत्याजसर्पाणांसमूहोब्रह्मतेजसा ॥ ११० ॥ सतक्षकश्चभीतश्चमहेन्द्रंशरणं
ययौ ॥ सेन्द्रश्चतक्षकंहन्तुंविप्रवर्गःसमुद्यतः ॥ १११ ॥ अथदेवाश्चमुनयश्चाययुर्मनसान्तिकम् ॥ तांतुष्टावमहेन्द्रश्चसमक्षंभयकातरः ॥
॥ ११२ ॥ तत्रआस्तीकआगत्यमातुर्यज्ञमथाज्ञया ॥ महेन्द्रतक्षकप्राणान्ययाचेभूमिपंवरम् ॥ ११३ ॥ ददौवरंनृपश्रेष्ठःकृपयाब्राह्म
णाज्ञया ॥ यज्ञंसमाप्यविप्रेभ्योदक्षिणांचददौमुदा ॥ ११४ ॥ विप्राश्चमुनयोदेवागत्वाचमनसान्तिकम् ॥ मनसांपूजयामासुस्तुष्टुवुश्च
पृथक्पृथक् ॥ ११५ ॥ शक्रःसंभृतसंभारोभक्तियुक्तःसदाशुचिः ॥ मनसांपूजयामासतुष्टावपरमादरात् ॥ ११६ ॥ उपचारैः
षोडशभिर्बलिंदत्त्वाप्रियंतदा ॥ प्रददौपरितुष्टश्चब्रह्मविष्णुसुराज्ञया ॥ ११७ ॥ संपूज्यमनसादेवींप्रययुःस्वालयश्चते ॥ इत्येवं
कथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ११८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ केनस्तोत्रेणतुष्टावमहेन्द्रोमनसांसतीम् ॥ पूजाविधिक्रमं
तस्याःश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ११९ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ सुस्नातःशुचिराचान्तोधृत्वाधौतेचवाससी ॥ रत्नसिंहा
सनेदेवींवासयामासभक्तितः ॥ १२० ॥ स्वर्गगङ्गाजलेनैवरत्नकुम्भस्थितेनच ॥ स्नापयामासमनसांमहेन्द्रोवेदमन्त्रतः ॥ १२१ ॥
वाससीवासयामासवह्निशुद्धेमनोरमे ॥ सर्वांगेचन्दनंलिप्त्वापाद्यार्घ्यंभक्तिसंयुतः ॥ १२२ ॥ गणेशंचदिनेशंचवह्निंविष्णुंशिवं
शिवाम् ॥ संपूज्यदेवषट्कंचपूजयामासतांसतीम् ॥ १२३ ॥ ॐ ह्रींश्रींमनसादेव्यैस्वाहेत्येवंचमन्त्रतः ॥ दशाक्षरेणमन्त्रेण
ददौसर्वान्यथोचितम् ॥ १२४ ॥ उपचारान्षोडशकान्भक्तितोदुर्लभान्हरिः ॥ पूजयामासभक्त्याचब्रह्मणाप्रेरितोमुदा ॥ १२५ ॥
वाद्यंनानाप्रकारंचवादयामासतत्रवै ॥ बभूवपुष्पवृष्टिश्चनभसोमनसोपरि ॥ १२६ ॥ देवोविप्राज्ञयातत्रब्रह्मविष्णुशिवाज्ञया ॥ तुष्टावसा

१ नम्तकमंस्थितमितिपाठः।

श्रुनेत्रश्रुपुलकांचितविग्रहः ॥ १२७ ॥ ॥ महेन्द्र उवाच ॥ ॥ देवित्वांस्तोतुमिच्छामिसाध्वीनांप्रवरांवराम् ॥ परात्पराञ्चपरमां
नहिस्तोतुंक्षमोऽधुना ॥ १२८ ॥ स्तोत्राणांलक्षणंवेदेस्वभावाख्यानतःपरम् ॥ नक्षमःप्रकृतिंवक्तुंगुणानांतवसुव्रते ॥ १२९ ॥ शुद्धस
त्त्वस्वरूपात्वंकोपहिंसाविवर्जिता ॥ नचशप्तोमुनिस्तेनत्यक्तयाचत्वयायतः ॥ त्वंमयापूजितासाध्विजननीचयथादितिः ॥ १३० ॥
दयारूपाचभगिनीक्षमारूपायथाप्रसूः ॥ त्वयामेरक्षिताःप्राणापुत्रदाराःसुरेश्वरि ॥ १३१ ॥ अहंकरोमित्वांपूज्यांममप्रीतिश्चवर्द्धते ॥
नित्यंयद्यपिपूज्यात्वंभवेऽत्रजगदंबिके ॥ १३२ ॥ तथापितवपूजांवैवर्द्धयामिपुनःपुनः ॥ येत्वामाषाढसंक्रान्त्यांपूजयिष्यन्तिभक्तितः
॥ १३३ ॥ पञ्चम्यांमनसाख्यायांमासांतेवादिनेदिने ॥ पुत्रपौत्रादयस्तेषांवर्द्धन्तेचधनानिच ॥ १३४ ॥ यशस्विनःकीर्त्तिमन्तो
विद्यावन्तोगुणान्विताः ॥ येत्वांनपूजयिष्यन्तिनिन्दन्त्यज्ञानतोजनाः ॥ १३५ ॥ लक्ष्मीहीनाभविष्यन्तितेषांनागभयंसदा ॥ त्वं
स्वर्गलक्ष्मीःस्वर्गेचवैकुण्ठेकमलाकला ॥ १३६ ॥ नारायणांशोभगवाञ्जरत्कारुर्मुनीश्वरः ॥ तपसातेजसात्वांचमनसाससृजेपिता ॥
॥ १३७ ॥ अस्माकंरक्षणायैवतेनत्वंमनसाभिधा ॥ मनसादेवितुंशक्ताचात्मनासिद्धयोगिनी ॥ १३८ ॥ तेनत्वंमनसादेवीपूजिताव
न्दिताभवे ॥ यांभक्त्यामानसादेवाःपूजयन्त्यनिशंभृशम् ॥ १३९ ॥ तेनत्वांमनसादेवींप्रवदन्तिपुराविदः ॥ सत्त्वरूपाचदेवीत्वंशश्व
त्सत्त्वनिषेवया ॥ १४० ॥ योहियद्भावयेन्नित्यंशतंप्राप्नोतितत्समम् ॥ इन्द्रश्चमनसांस्तुत्वागृहीत्वाभगिनींचताम ॥ १४१ ॥ निर्ज
गामस्वभवनंभूषावासपरिच्छदाम् ॥ पुत्रेणसार्द्धंसादेवीचिरंतस्थौपितुर्गृहे ॥ १४२ ॥ भ्रातृभिःपूजिताशश्वन्मान्यावन्द्याचसर्वतः ॥
गोलोकात्सुरभीब्रह्मंस्तत्रागत्यसुपूजिताम् ॥ १४३ ॥ तांस्नापयित्वाक्षीरेणपूजयामाससादरम् ॥ ज्ञानस्यकथयामासस्वरूपंसर्वदुर्ल
भम् ॥ तदादेवैःपूजितासास्वर्गलोकंपुनर्ययौ ॥ १४४ ॥ इदंस्तोत्रंपुण्यबीजंतांसंपूज्यचयःपठेत् ॥ तस्यनागभयंनास्तितस्यवंशे
भवेच्चयः ॥ १४५ ॥ विषंभवेत्सुधातुल्यंसिद्धस्तोत्रंयदापठेत् ॥ पञ्चलक्षजपेनैवसिद्धस्तोत्रोभवेन्नरः ॥ १४६ ॥ सर्प
शायीभवेत्सोऽपिनिश्चितंसर्पवाहनः ॥ १४७ ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे द्वितीयेप्रकृतिखण्डे नारदनारायणसंवादेमनसोपा

ध्यानेतदुत्पत्तिपूजास्तोत्रादिकथनंनामषट्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कावासासुरभीदेवीगोलोका
दागताचया ॥ तज्जन्मचरितंब्रह्मञ्छ्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ १ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ गवामधिष्ठातृदेवीगवामाद्यागवांप्रसूः ॥
गवांप्रधानासुरभीगोलोकेचसमुद्भवा ॥ २ ॥ सर्वादिसृष्टेःकथनंकथयामिनिशामय ॥ बभूवतेनतज्जन्मपुरावृन्दावनेवने ॥ ३ ॥
एकदाराधिकानाथोराधयासहकौतुकात् ॥ गोपाङ्गनापरिवृतःपुण्यंवृन्दावनंययौ ॥ ४ ॥ सहसातत्ररहसिविजहारचकौतुकात् ॥
बभूवक्षीरपानेच्छातदास्वेच्छापरस्यच ॥ ५ ॥ ससृजेसुरभींदेवोलीलयावामपार्श्वतः ॥ वत्सयुक्तांदुग्धवतींवत्सानाञ्चमनोरमाम् ॥
॥ ६ ॥ दृष्ट्वासवत्सांसुरभींरत्नभाण्डेदुदोहसः ॥ क्षीरंसुधातिरिक्तञ्चजन्ममृत्युहरंपरम् ॥ ७ ॥ तदुष्णञ्चपयःस्वादुपपौगोपीपतिःस्व
यम् ॥ सरोबभूवपयसाभाण्डविस्रंसनेनच ॥ ८ ॥ दीर्घेचविस्तृतेचैवपरितःशतयोजनम् ॥ गोलोकेषुप्रसिद्धंतद्रम्यंक्षीरसरोव
रम् ॥ ९ ॥ गोपिकानाञ्चराधायाःक्रीडावापीबभूवसा ॥ रत्नेनरचितातूर्णंभूतावापीश्वरेच्छया ॥ १० ॥ बभूवकामधेनूनांस
हसालक्षकोटयः ॥ तावत्योहिसवत्साश्चसुरभीलोमकूपतः ॥ ११ ॥ तासांपुत्राश्चपौत्राश्चसंबभूवुरसंख्यकाः ॥ कथिताचगवां
सृष्टिस्तयासंपूरितंजगत् ॥ १२ ॥ पूजांचकारभगवान्सुरभ्याश्चपुरामुने ॥ ततोबभूवतत्पूजात्रिषुलोकेषुदुर्लभा ॥ १३ ॥
दीपान्वितापरदिनेश्रीकृष्णस्याज्ञयाभवे ॥ बभूवसुरभीपूजाधर्म्मवक्त्रादितिश्रुतम् ॥ १४ ॥ ध्यानंस्तोत्रंमूलमन्त्रंयद्यत्पूजावि
धिक्रमम ॥ वेदोक्तंचमहाभागनिबोधकथयामिते ॥ १५ ॥ ॐसुरभ्यैनमइतिमन्त्रोयंषडक्षरः ॥ सिद्धोलक्षजपेनैवभक्तानांक
ल्पपादपः ॥ १६ ॥ स्थितंध्यानंयजुर्वेदेपूजनंसर्वसम्मतम् ॥ ऋद्धिदांवृद्धिदांचैवमुक्तिदांसर्वकामदाम् ॥ १७ ॥ लक्ष्मीस्व
रूपांपरमांराधासहचरींपराम् ॥ गवामधिष्ठातृदेवींगवामाद्यांगवांप्रसूम् ॥ १८ ॥ पवित्ररूपांपूज्यांचभक्तानांसर्वकामदाम् ॥
ययापूतंसर्वविश्वंतांदेवींसुरभींभजे ॥ १९ ॥ घटेवाधेनुशिरसिबद्धस्तम्भेगवांचवा ॥ शालग्रामेजलेऽग्नौवासुरभींपूजयेद्द्विजः ॥ २० ॥
दीपान्वितापरदिनेपूर्वाह्णेभक्तिसंयुतः ॥ यःपूजयेच्चसुरभींसचपूज्योभवेद्भुवि ॥ २१ ॥ एकदात्रिषुलोकेषुवाराहेविष्णुमायया ॥

क्षीरंजहारसहसाचिन्तिताश्चसुरादयः ॥ २२ ॥ तेगत्वाब्रह्मणोलोकंब्रह्माणंतुष्टुवुस्तदा ॥ तदाज्ञयाचसुरभींतुष्टुवेपाकशासनः ॥
॥ २३ ॥ ॥ महेन्द्रउवाच ॥ ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैसुरभ्यैचनमोनमः ॥ गवांबीजस्वरूपायैनमस्तेजगदम्बिके ॥ २४ ॥
नमोराधाप्रियायैचपद्मांशायैनमोनमः ॥ नमःकृष्णप्रियायैचगवांमात्रेनमोनमः ॥ कल्पवृक्षस्वरूपायैप्रदात्र्यैसर्वसंपदाम् ॥
॥ २५ ॥ श्रीदायैधनदायैचबुद्धिदायैनमोनमः ॥ शुभदायैप्रसन्नायैगोप्रदायैनमोनमः ॥ २६ ॥ यशोदायैसौख्यदायैधर्मज्ञायैनमो
नमः ॥ स्तोत्रश्रवणमात्रेणतुष्टाहृष्टाजगत्प्रसूः ॥ २७ ॥ आविर्बभूवतत्रैवब्रह्मलोकेसनातनी ॥ महेन्द्रायवरंदत्त्वावाञ्छितंसर्वदुर्लभम् ॥
॥ २८ ॥ जगामसाचगोलोकंययुर्देवादयोगृहम् ॥ बभूवविश्वंसहसादुग्धपूर्णंचनारद ॥ २९ ॥ दुग्धाद्घृतंततोयज्ञस्ततःप्रीतिःसुर
स्यच ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंभक्तियुक्तश्चयःपठेत् ॥ ३० ॥ सगोमान्धनवांश्चैवकीर्त्तिमान्पुण्यवान्भवेत् ॥ सुस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषु
दीक्षितः ॥ ३१ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायात्यन्तेकृष्णमन्दिरम् ॥ सुचिरंनिवसेत्तत्रकुरुतेकृष्णसेवनम् ॥ ३२ ॥ नपुनर्भवनंतस्यब्र
ह्मपुत्रभवेभवेत् ॥ ३३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेसुरभ्युपाख्यानेतदुत्पत्तितत्पूजादिकथ
नंनामसप्तचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ नारदउवाच ॥ नारायणमहाभागनारायणपरायण ॥ नारायणांशभगवन्ब्रूहिनारायणीं
कथाम् ॥ १ ॥ श्रुतंसुरभ्युपाख्यानमतीवसुमनोहरम् ॥ गोप्यंसर्वपुराणेषुपुराविद्भिःप्रशंसितम् ॥ २ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिराधि
काख्यानमुत्तमम् ॥ तदुत्पत्तिश्चतद्ध्यानंस्तोत्रंकवचमुत्तमम् ॥ ३ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ पुराकैलासशिखरेभगवन्तंसनातनम् ॥
सिद्धेशंसिद्धिदंसर्वस्वरूपंशङ्करंपरम् ॥ ४ ॥ प्रफुल्लवदनंप्रीतंसस्मितंमुनिभिःस्तुतम् ॥ कुमारायप्ररोचन्तंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ५ ॥
रासोत्सवरसाख्यानंरासमण्डलवर्णनम् ॥ तदाख्यानावसानेचप्रस्तावावसरेसती ॥ ६ ॥ पप्रच्छपार्वतीस्फीतासस्मिताप्राणवल्लभम् ॥
स्तवनंकुर्वतीभीताप्राणेशेनप्रसादिता ॥ ७ ॥ प्रोवाचतंमहादेवंमहादेवीसुरेश्वरी ॥ अपूर्वंराधिकाख्यानंपुराणेषुसुदुर्लभम् ॥ ८ ॥
॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ आगमंनिखिलंनाथश्रुतंसर्वमनुत्तमम् ॥ पाञ्चरात्रादिकंनीतिशास्त्रंयोगश्चयोगिनाम् ॥ ९ ॥ सिद्धानांसिद्धिशास्त्र

श्वनानातन्त्रंमनोहरम् ॥ भक्तानांभक्तिशास्त्रश्चकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ १० ॥ देवीनामपिसर्वासांचरितंत्वन्मुखाम्बुजात् ॥ अधुना
श्रोतुमिच्छामिराधिकाख्यानमुत्तमम् ॥ ११ ॥ श्रुतौश्रुतंप्रशस्तंचराधायाश्चसमासतः ॥ त्वन्मुखात्काण्वशाखायांव्यासेनोक्तांवदाधुना
॥ १२ ॥ आगमाख्यानकालेचभवतास्वीकृतंपुरा ॥ नहीश्वरव्याहृतिश्चमिथ्याभवितुमर्हति ॥ १३ ॥ तदुत्पत्तिश्चतद्ध्यानंनाम्नोमाहा
त्म्यमुत्तमम् ॥ पूजाविधानंचरितंस्तोत्रंकवचमुत्तमम् ॥ १४ ॥ आराधनविधानञ्चपूजापद्धतिमीप्सिताम् ॥ साम्प्रतंब्रूहिभगवन्मां
भक्तांभक्तवत्सल ॥ १५ ॥ कथंनकथितंपूर्वमागमाख्यानकालतः ॥ पार्वतीवचनंश्रुत्वानम्रवक्त्रोबभूवसः ॥ १६ ॥ पंचवक्त्रश्चभगवा
ञ्छुष्ककण्ठोष्ठतालुकः ॥ स्वसत्यभङ्गभीतश्चमौनीभूयविचिन्तयन् ॥ १७ ॥ सस्मारकृष्णंध्यानेनाभीष्टदेवंकृपानिधिम् ॥ तदनुज्ञांच
संप्राप्यस्वार्द्धाङ्गांतामुवाचसः ॥ १८ ॥ निषिद्धोऽहंभगवताकृष्णेनपरमात्मना ॥ आगमारम्भसमयेराधाख्यानप्रसङ्गतः ॥ १९ ॥
मदर्द्धाङ्गस्वरूपात्वंनमद्भिन्नास्वरूपतः ॥ अतोऽनुज्ञांददौकृष्णोमह्यंवक्तुंमहेश्वरि ॥ २० ॥ मदिष्टदेवकान्तायाराधायाश्चरितंसति ॥
अतीवगोपनीयंचसुखदंकृष्णभक्तिदम् ॥ २१ ॥ जानामितदहंदुर्गेसर्वंपूर्वापरंवरम् ॥ यज्जानामिरहस्यंचनतद्ब्रह्माफणी
श्वरः ॥ २२ ॥ नतत्सनत्कुमारश्चनचधर्मःसनातनः ॥ नदेवेन्द्रोमुनीन्द्राश्चसिद्धेन्द्राःसिद्धपुङ्गवाः ॥ २३ ॥ मत्तोबलवतीत्वंचप्राणां
स्त्यक्तुंसमुद्यता ॥ अतस्त्वांगोपनीयंचकथयामिसुरेश्वरि ॥ २४ ॥ शृणुदुर्गेप्रवक्ष्यामिरहस्यंपरमाद्भुतम् ॥ चरितंराधिकायाश्चदुर्लभं
चसुपुण्यदम् ॥ २५ ॥ पुरावृन्दावनेरम्येगोलोकेरासमण्डले ॥ शतशृङ्गैकदेशेचमालतीमल्लिकावने ॥ २६ ॥ रत्नसिंहासनेरम्येतस्थौ
तत्रजगत्पतिः ॥ स्वेच्छामयश्चभगवान्बभूवरमणोत्सुकः ॥ २७ ॥ रिरंसोस्तस्यजगतांपत्युस्तन्मल्लिकावने ॥ इच्छयाचभवेत्सर्वं
तस्यस्वेच्छामयस्यच ॥ २८ ॥ एतस्मिन्नन्तरेदुर्गेद्विधारूपोबभूवसः ॥ दक्षिणाङ्गश्चचश्रीकृष्णोवामार्द्धाङ्गश्चराधिका ॥ २९ ॥
बभूवरमणीरम्यारासेशारमणोत्सुका ॥ अमूल्यरत्नाभरणारत्नसिंहासनस्थिता ॥ ३० ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानाकोटिपूर्णशशिप्रभा ॥
तप्तकांचनवर्णाभाराजिताचस्वतेजसा ॥ ३१ ॥ सस्मितासुदतीशुद्धाशरत्पद्मनिभानना ॥ बिभ्रतीकबरींरम्यांमालतीमाल्य

मंडिताम् ॥ ३२ ॥ रत्नमालांचदधतीग्रीष्मसूर्य्यसमप्रभाम् ॥ मुक्ताहारेणशुभ्रेणगङ्गाधारानिभेनच ॥ ३३ ॥ संयुक्तंवर्त्तुलोत्तुङ्गसु
मेरुगिरिसन्निभम् ॥ कठिनंसुन्दरंदृश्यंकस्तूरीपत्रचिह्नितम् ॥ ३४ ॥ माङ्गल्यंमङ्गलार्हंचस्तनयुग्मञ्चबिभ्रती ॥ नितम्बश्रोणिभाग
र्त्तानवयौवनसुन्दरी ॥ ३५ ॥ कामातुरांसस्मितांतांददर्शरसिकेश्वरः ॥ दृष्ट्वाकान्तांजगत्कान्तोबभूवरमणोत्सुकः ॥ ३६ ॥
दृष्ट्वाचैनंसुकान्तञ्चसादधारहरेःपुरः ॥ तेनराधासमाख्यातापुराविद्भिर्महेश्वरि ॥ ३७ ॥ राधाभजतितंकृष्णंसचतांचपर
स्परम् ॥ उभयोःसर्वसाम्यंचसदासन्तोवदन्तिच ॥ ३८ ॥ भवनंधावनंरासेस्मरत्यालिङ्गनंजपन् ॥ तेनजल्पतिसङ्केतंतत्र
राधांसईश्वरः ॥ ३९ ॥ राशब्दोच्चारणाद्भक्तोरातिमुक्तिंसुदुर्लभाम् ॥ धाशब्दोच्चारणाद्दुर्गेधावत्येवहरेःपदम् ॥ ४० ॥
कृष्णवामांशसम्भूताराधारासेश्वरीपुरा ॥ तस्याश्चांशांशकलयाबभूवुर्देवयोषितः ॥ ४१ ॥ राइत्यादानवचनोधाचनि
र्वाणवाचकः ॥ ततोऽवाप्नोतिमुक्तिंचतेनराधाप्रकीर्तिता ॥ ४२ ॥ बभूवगोपीसंघश्चराधायालोमकूपतः ॥ श्रीकृष्णलोमकूपेभ्योबभूवुः
सर्ववल्लवाः ॥ ४३ ॥ राधावामांशभागेनमहालक्ष्मीर्बभूवसा ॥ तस्याधिष्ठातृदेवीसागृहलक्ष्मीर्बभूवसा ॥ ४४ ॥ चतुर्भुजस्यसा
पत्नीदेवीवैकुण्ठवासिनी ॥ तदंशाराजलक्ष्मीश्चराजसम्पत्प्रदायिनी ॥ ४५ ॥ तदंशामर्त्यलक्ष्मीश्चगृहिणांचगृहेगृहे ॥ दीपाधिष्ठातृदे
वीचसाचैवगृहदेवता ॥ ४६ ॥ स्वयंराधाकृष्णपत्नीकृष्णवक्षःस्थलस्थिता ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीचतस्यैवपरमात्मनः ॥ ४७ ॥ आब्रह्म
स्तम्बपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैवपार्वति ॥ भजसत्यंपरंब्रह्मराधेशंत्रिगुणात्परम् ॥ ४८ ॥ परंप्रधानंपरमंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ सर्वाद्यंसर्वपूज्य
ञ्चनिरीहंप्रकृतेःपरम् ॥ ४९ ॥ स्वेच्छामयंनित्यरूपंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ तद्भिन्नानाञ्चदेवानांप्राकृतंरूपमेवच ॥ ५० ॥ तस्यप्रा
णाधिकाराधाबहुसौभाग्यसंयुता ॥ महाविष्णोःप्रसूःसाचमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ५१ ॥ मानिनींराधिकांसन्तःसेवन्तेनित्यशस्सदा ॥
सुलभंयत्पदाम्भोजंब्रह्मादीनांसुदुर्लभम् ॥ ५२ ॥ स्वप्नेराधापदाम्भोजंनहिपश्यन्तिवल्लवाः ॥ स्वयंदेवीहरेःक्रोडेछायारूपेणका

१ भवनंधारणमिति पाठः । २ यातीति पाठः ।

मिनी ॥ ५३ ॥ सचद्वादशगोपानांरायाणप्रवरःप्रिये ॥ श्रीकृष्णांशश्चभगवान्विष्णुतुल्यपराक्रमः ॥ ५४ ॥ सुदामशापात्सा
देवीगोलोकादागतामहीम् ॥ वृषभानुगृहेजातातन्माताचकलावती ॥ ५५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेना
रदनारायणसंवादान्तर्गतहरगौरीसंवादेराधोपाख्यानेराधोत्पत्तितत्पूजादिकथनंनामाष्टचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ छ ॥
॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कथंसुदामशापश्चसाचदेवीललाभह ॥ कथंशशापभृत्योहिस्वाभीष्टांदेवकामिनीम् ॥ १ ॥
॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिरहस्यंपरमाद्भुतम् ॥ गोप्यंसर्वपुराणेषुशुभदंभक्तिमुक्तिदम् ॥ २ ॥ एकदा
राधिकेशश्चगोलोकेरासमण्डले ॥ शतशृङ्गाख्यगिर्य्येकदेशेवृन्दावनेवने ॥ ३ ॥ गृहीत्वाविरजांगोपींसुभाग्यांराधिकासमाम् ॥
क्रीडाश्चकारभगवान्रत्नभूषणभूषितः ॥ ४ ॥ रत्नप्रदीपसंयुक्तेरत्ननिर्माणमण्डले ॥ अमूल्यरत्नखचितमञ्चकेपुष्पतल्पके ॥ ५ ॥
कस्तूरीकुंकुमारक्तेसुचन्दनसुधूपिते ॥ सुगन्धिमालतीमालासमूहपरिमण्डिते ॥ ६ ॥ सुरताद्विरतिर्नास्तिदम्पतीरतिप
ण्डितौ ॥ तौद्वौपरस्परासक्तौसुखसम्भोगतन्त्रितौ ॥ ७ ॥ मन्वन्तराणांलक्षश्चकालःपरिमितोगतः ॥ गोलोकस्यस्वल्पकाले
जन्मादिरहितस्यच ॥ ८ ॥ दूत्यश्चतस्रोज्ञात्वाथजगदुस्तांतुराधिकाम् ॥ श्रुत्वापरमरुष्टासातत्याजहरिमीश्वरी ॥ ९ ॥
प्रबोधिताचसखिभिःकोपरक्तास्यलोचना ॥ विहायरत्नालङ्कारंवह्निशुद्धांशुकेशुभे ॥ १० ॥ क्रीडापद्मश्चसद्रत्नामूल्यदर्पणमुज्ज्व
लम् ॥ निर्मार्जयामाससतीसिन्दूरंचित्रपत्रकम् ॥ ११ ॥ प्रक्षाल्यतोयाञ्जलिभिर्मुखरागमलक्तकम् ॥ विस्रस्तकवरीभारामु
क्तकेशीप्रकम्पिता ॥ १२ ॥ शुक्लवस्त्रपरीधानारूक्षावेशादिवर्जिता ॥ ययौयानान्तिकंतूर्णंप्रियालीभिर्निवारिता ॥ १३ ॥
आजुहावसखीसंघंरोपविस्फुरिताधरा ॥ शश्वत्कम्पान्विताङ्गीसागोपीभिःपरिवारिता ॥ १४ ॥ ताभिर्भक्त्यायुताभिश्चकातराभि
श्चसंस्तुता ॥ आरुरोहरथंदिव्यममूल्यंरत्ननिर्मितम् ॥ दशयोजनविस्तीर्णंदैर्घ्येनच्छतयोजनम् ॥ १५ ॥ सहस्रचक्रयुक्तंचना

१ रावणोनामःकश्चनवैश्यः ।

नाचित्रसमन्वितम् ॥ नानाविचित्रवसनैःसूक्ष्मैःक्षौमैर्विराजितम् ॥ १६ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणदर्पणैःपरिशोभितम् ॥ मणीन्द्र
जालमालाभैःपुष्पमालासहस्रकैः ॥ १७ ॥ सद्रत्नकलशैर्युक्तंरम्यैर्मन्दिरकोटिभिः ॥ त्रिलक्षकोटिभिःसार्द्धंगोपीभिश्चप्रियालि
भिः ॥ १८ ॥ ययौरथेनतेनैवसुमनोमालिनाप्रिये ॥ श्रुत्वाकोलाहलंगोपःसुदामाकृष्णपार्षदः ॥ १९ ॥ कृष्णंकृत्वासावधानंगोपैःसा
र्द्धंपलायितः ॥ भयेनकृष्णःसन्त्रस्तोविहायविरजांसतीम् ॥ २० ॥ स्वप्रेममग्नःकृष्णोऽपितिरोधानंचकारसः ॥ सासतीसमयंज्ञात्वावि
चार्य्यस्वहृदिक्रुधा ॥ २१ ॥ राधाप्रकोपभीताचप्राणांस्तत्याजतत्क्षणम् ॥ विरजालिगणास्तत्रभयविह्वलकातराः ॥ २२ ॥ प्रययुः
शरणंसाध्वींविरजांतत्क्षणंभिया ॥ गोलोकेसासरिद्रूपाजातावैशैलकन्यके ॥ २३ ॥ कोटियोजनविस्तीर्णादीर्घेशतगुणातथा ॥ गोलो
कंवेष्टयामासपरिखेवमनोहरा ॥ २४ ॥ बभूवुःक्षुद्रनद्यश्चतदान्यागोप्यएवच ॥ सर्वानद्यस्तदंशाश्चप्रतिविश्वेषुसुन्दरि ॥ २५ ॥ इमे
सप्तसमुद्राश्चविरजानन्दनाभुवि ॥ अथागत्यमहाभागाराधारासेश्वरीपरा ॥ २६ ॥ नदृष्ट्वाविरजांकृष्णंस्वगृहञ्चपुनर्ययौ ॥ जगामकृष्ण
स्तांराधांगोपालैरष्टभिःसह ॥ २७ ॥ गोपीभिर्द्वारियुक्ताभिर्वारितोपिपुनःपुनः ॥ दृष्ट्वाकृष्णञ्चसादेवीभर्त्सयामासतंतदा ॥२८॥ सुदा
माभर्त्सयामासतांतथाकृष्णसन्निधौ ॥ क्रुद्धाशशापसादेवीसुदामानंसुरेश्वरी ॥ २९ ॥ गच्छत्वमासुरींयोनिंगच्छदूरमतोद्रुतम् ॥ शशा
पतांसुदामाचत्वमितोगच्छभारतम्॥३०॥ भवगोपीगोपकन्यामुख्याभिःस्वाभिरेवच ॥ तत्रतेकृष्णविच्छेदोभविष्यतिशतंसमाः॥३१॥
तत्रभारावतरणंभगवांश्चकरिष्यति ॥ इतिशप्त्वासुदामासौप्रणम्यजननींहरिम् ॥ साश्रुनेत्रोमोहयुक्तस्ततोगंतुंसमुद्यतः ॥ ३२ ॥राधाज
गामतत्पश्चात्साश्रुनेत्रातिविह्वला ॥ वत्सक्कयासीत्युच्चार्य्यपुत्रविच्छेदकातरा ॥३३॥ कृष्णस्तांबोधयामासविद्ययाचकृपानिधिः ॥ शीघ्रं
संप्राप्स्यसिसुतंमारुदस्त्वंवरानने ॥ ३४ ॥ सचासुरःशंखचूडोबभूवतुलसीपतिः ॥ मच्छूलभिन्नकायेनगोलोकंवैजगामसः ॥ ३५ ॥
राधाजगामवाराहेगोकुलंभारतंसती ॥ वृषभानोश्चवैश्यस्यसाचकन्याबभूवह ॥ ३६ ॥ अयोनिसम्भवादेवीवायुगर्भाकलावती ॥
सुषुवेमाययावायुंसातत्राविर्बभूवह ॥ ३७ ॥ अतीतेद्वादशाब्देतुदृष्ट्वातांनवयौवनाम् ॥ सार्द्धंरायाणवैश्येनतत्सम्बन्धंचकारसः ॥ ३८ ॥

छायांसंस्थाप्यतद्गेहेसान्तर्द्धानमवापह ॥ बभूवतस्यत्रैश्यस्यविवाहश्छाययासह ॥ ३९ ॥ गतेचतुर्दशाब्देतुकंसभीतेश्छलेनच ॥
जगामगोकुलंकृष्णःशिशुरूपीजगत्पतिः ॥ ४० ॥ कृष्णमातायशोदायारायाणस्तत्सहोदरः ॥ गोलोकेगोपकृष्णांशःसम्बन्धात्कृ
ष्णमातुलः ॥ ४१ ॥ कृष्णेनसहराधायाःपुण्येवृन्दावनेवने ॥ विवाहंकारयामासविधिनाजगतांविधिः ॥ ४२ ॥ स्वप्नेराधापदाम्भो
जंनहिपश्यन्तिवल्लवाः ॥ स्वयंराधाहरेःक्रोडेछायारायाणमन्दिरे ॥ ४३ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणितपस्तेपेपुराविधिः ॥ राधिकाचरणांभो
जदर्शनार्थीचपुष्करे ॥ ४४ ॥ भारावतरणेभूमेर्भारतेनन्दगोकुले ॥ ददर्शतत्पदाम्भोजंतपसस्तत्फलेनच ॥ ४५ ॥ किञ्चित्कालंसवै
कृष्णःपुण्येवृन्दावनेवने ॥ रेमेगोलोकनाथश्चराधयासहभारते ॥ ४६ ॥ ततःसुदामशापेनविच्छेदश्चबभूवह ॥ तत्रभारावतरणंभूमेःकृष्ण
श्चकारसः ॥ ४७ ॥ शताब्देसमतीतेतुतीर्थयात्राप्रसङ्गतः ॥ ददर्शकृष्णंसाराधासचतांचपरस्परम् ॥ ४८ ॥ ततोजगामगोलोकंराध
यासहतत्त्ववित् ॥ कलावतीयशोदाचपर्ययगाद्राधयासह ॥ ४९ ॥ वृषभानुश्चनन्दश्चययौगोलोकमुत्तमम् ॥ सर्वेगोपाश्चगोप्यश्चययुस्ता
याःसमागताः ॥ ५० ॥ छायागोपाश्चगोप्यश्चप्रापुर्मुक्तिञ्चसन्निधौ ॥ रेमिरेताश्चतत्रैवसार्द्धंकृष्णेनपार्वति ॥ ५१ ॥ षट्त्रिंशल्लक्षको
ट्यश्चगोप्योगोपाश्चतत्समाः ॥ गोलोकंप्रययुर्मुक्ताःसार्धंकृष्णेनराधया ॥ ५२ ॥ द्रोणःप्रजापतिर्नन्दोयशोदातत्प्रियाधरा ॥ संप्रापपूर्वं
तपसापरमात्मानमीश्वरम् ॥ ५३ ॥ वसुदेवःकश्यपश्चदेवकीचादितिःसती ॥ देवमातादेवपिताप्रतिकल्पेस्वभावतः ॥ ५४ ॥ पितॄणांमा
नसीकन्याराधामाताकलावती ॥ वसुदामापिगोलोकाद्वृषभानुःसमाययौ ॥ ५५ ॥ इत्येवंकथितंदुर्गेराधिकाख्यानमुत्तमम् ॥ सम्पत्करं
पापहरंपुत्रपौत्रविवर्धनम् ॥५६॥ श्रीकृष्णश्चद्विधारूपोद्विभुजश्चचतुर्भुजः ॥ चतुर्भुजश्चवैकुण्ठेगोलोकेद्विभुजःस्वयम् ॥५७॥ चतुर्भुजस्य
पत्नीचमहालक्ष्मीःसरस्वती ॥ गङ्गाचतुलसीचैवदेव्योनारायणप्रियाः ॥ ५८ ॥ श्रीकृष्णपत्नीसाराधातदर्द्धाङ्गसमुद्भवा ॥ तेजसा
वयसासाध्वीरूपेणचगुणेनचं ॥ ५९ ॥ आदौराधांसमुच्चार्यपश्चात्कृष्णंवदेद्बुधः ॥ व्यतिक्रमेब्रह्महत्यांलभतेनात्रसंशयः ॥ ६० ॥ कार्त्ति
कीपूर्णिमायाञ्चगोलोकेरासमण्डले ॥ चकारपूजांराधायास्तत्सम्बन्धिमहोत्सवम् ॥ ६१ ॥ सद्रत्नघुटिकायाश्चकृत्वातत्कवचंहरिः ॥ दधा

रकण्ठेवाहौंचदक्षिणेसहगोपकैः ॥६२॥ कृत्वाधानञ्चभक्त्याचस्तोत्रमेतच्चकारसः ॥ राधाचर्वितताम्बूलंचखादमधुसूदनः ॥ ६३ ॥ राधापू
ज्याचकृष्णस्यततपूज्योभगवान्प्रभुः ॥ परस्पराभीष्टदेवेभेदकृन्नरकंव्रजेत् ॥६४॥ द्वितीयेपूजितासाचधर्मेणब्रह्मणामया ॥ अनन्तवासुकि
भ्यांचरविणाशशिनापुरा ॥ ६५ ॥ महेन्द्रेणचरुद्रैश्चमनुनामानवेनच ॥ सुरेन्द्रैश्चमुनीन्द्रैश्चसर्वविश्वैश्चपूजिता ॥ ६६ ॥ तृतीयेपूजिता
साचसप्तद्वीपेश्वरेणच ॥ भारतेचसुयज्ञेनपुत्रैर्मित्रैर्मुदान्वितैः ॥ ६७ ॥ ब्राह्मणेनाभिशप्तेनदैवदोषेणभूभृता ॥ व्याधिग्रस्तेनहस्तेनदुःखिना
चविदूयता ॥ ६८ ॥ संप्रापराज्यंभ्रष्टश्रीःसचराधावरेणच ॥ स्तोत्रेणब्रह्मदत्तेनस्तुत्वाचपरमेश्वरीम् ॥ ६९ ॥ अभेद्यंकवचंतस्याःकण्ठे
बाहौदधारसः ॥ ध्यात्वाचकारपूजाञ्चपुष्करेशतवत्सरान् ॥ ७० ॥ अन्तेजगामगोलोकंरत्नयानेनभूमिपः ॥ इतितेकथितंसर्वंकिम्भूयः
श्रोतुमिच्छसि ॥ ७१ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादान्तर्गतहरगौरीसंवादेराधोपाख्यानेराधाया
सुदामशापादिकथनंनामैकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कोवासुयज्ञोनृपतिःकुत्रवंशेवभूवसः ॥
कथंविप्राभिशप्तश्चकथंसंप्रापराधिकाम् ॥ १ ॥ सर्वात्मनश्चकृष्णस्यपत्नीश्रीकृष्णपूजिताम् ॥ कथंविण्मूत्रधारीचसिषेवेपरमेश्वरीम् ॥
॥ २ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणितपस्तेपेपुराविधिः ॥ यत्पादाम्भोजरेणूनांलब्धयेपुष्करेविभुः ॥ ३ ॥ कथंददर्शतांदेवींमहालक्ष्मींपुरा
सतीम् ॥ दुर्दर्शामपियुष्माकंदृश्यासाभूत्कथंनृणाम् ॥ ४ ॥ कथंत्रिजगतांधातातस्मैतत्कवचंददौ ॥ ध्यानंपूजाविधिंस्तोत्रंतस्या
व्याख्यातुमर्हसि ॥ ५ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ स्वायम्भुवोमनुर्देविमनूनामादिरेवच ॥ ब्रह्मात्मजस्तपस्वीचशतरूपापतिःप्रभुः ॥ ६ ॥
उत्तानपादस्तत्पुत्रस्तत्पुत्रोध्रुवएवच ॥ ध्रुवस्यकीर्तिर्विख्यातस्त्रैलोक्येशैलकन्यके ॥ ७ ॥ उत्कलस्तस्यपुत्रश्चनारायणपरायणः ॥
सहस्रंराजसूयानांपुष्करेसचकारह ॥ ८ ॥ सर्वाणिरत्नपात्राणिब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ अमूल्यरत्नराशीनांसहस्रंतेजसावृतम् ॥ ९ ॥
ब्राह्मणेभ्योददौराजायज्ञान्तेसमहोत्सवे ॥ दृष्ट्वातच्छोभनंयज्ञंविधाताजगतांप्रिये ॥ १० ॥ सुयज्ञंनामनृपतिंचकारसुरसंसदि ॥ सचरा
जासुयज्ञश्चमनुवंशसमुद्भवः ॥ ११ ॥ अन्नदातारत्नदातादातावैसर्वसम्पदाम् ॥ दशलक्षंगवाञ्चैवरत्नशृङ्गपरिच्छदम् ॥ १२ ॥ नित्यं

ददौसविप्रेभ्योमुदायुक्तःसदक्षिणम् ॥ गवांद्वादशलक्षाणांददौनित्यंमुदान्वितः ॥ १३ ॥ सुपक्वानिचमांसानिब्राह्मणेभ्यश्चपार्वति ॥ षट्को
टीर्ब्राह्मणानाञ्चभोजयामासनित्यशः ॥ १४ ॥ चोष्यैश्चव्यैर्लेह्यपेयैरतितृप्तंदिनेदिने ॥ विप्रलक्षंसूपकारंभोजयामासतत्परम् ॥ १५ ॥
पूर्णमन्नञ्चसूपाक्तंसगव्यंमांसवर्जितम् ॥ विप्राभोजनकालेचमनुवंशसमुद्भवम् ॥ १६ ॥ नतुष्टुवुःसुयज्ञञ्चतुष्टुवुस्तत्तिपतृंश्चते ॥ दिनेसुयज्ञ
यज्ञान्तेपट्त्रिंशल्लक्षकोटयः ॥ १७ ॥ चक्रुःसुभोजनंविप्राश्चातितृप्ताश्चसुन्दरि ॥ गृहीतानिचरत्नानिस्वगृहंवोढुमक्षमाः ॥ १८ ॥ नृप
लेभ्योददुःकिञ्चित्किञ्चित्पथिचतत्यजुः ॥ विप्राणांभोजनान्तेचविप्रान्येभ्योददौनृपः ॥ १९ ॥ तथाप्युर्वरितंतत्रचान्नराशिसहस्रकम् ॥
कृत्वायज्ञंमहाबाहुःसमुवासम्वसंसदि ॥ २० ॥ रत्नेन्द्रसारसंक्लृप्तच्छत्रकोटिसमन्विते ॥ रत्नसिंहासनेरम्येपट्टवस्त्रैःसुसंस्कृते ॥ २१ ॥
चन्दनादिसुसंसृष्टैरम्येचन्दनपल्लवैः ॥ शाखायुक्तैःपूर्णकुम्भैरम्भावृक्षैश्चशोभिते ॥ २२ ॥ चन्दनागुरुकस्तूरीघनसिन्दूरसंस्कृते ॥
वसुवासवचन्द्रेन्द्ररुद्रादित्यसमन्विते ॥ २३ ॥ मुनिनारदमन्वादिब्रह्मविष्णुशिवान्विते ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रविप्रएकःसमाययौ ॥ २४ ॥
रूक्षोमलिनवासाश्चशुष्ककण्ठोष्ठतालुकः ॥ रत्नसिंहासनस्थञ्चमाल्यचन्दनचर्चितम् ॥ २५ ॥ राजानमाशिषञ्चक्रेसस्मितःसम्पुटा
ञ्जलिः ॥ प्रणनामनृपस्तञ्चनोत्तस्थौकिंचिदेवहि ॥ २६ ॥ सभासदश्चनोत्तस्थुर्जहसुःस्वल्पमेवच ॥ मुनिभ्योपिचदेवेभ्योनमस्कृत्य
द्विजोत्तमः ॥ २७ ॥ शशापनृपतिंक्रोधात्तत्रातिष्ठन्निरङ्कुशः ॥ गच्छदूरमतोराज्याद्भ्रष्टश्रीर्भवपामर ॥ २८ ॥ भवाचिरंगलत्कुष्ठीबुद्धिही
नोऽप्युपद्रुतः ॥ इत्युक्त्वाकंपितःक्रोधात्सभास्थाञ्छप्तुमुद्यतः ॥ २९ ॥ येयत्रजहसुःसर्वेसमुत्तस्थुःसभासदः ॥ सर्वेचक्रुःप्रणामंतेक्रोधं
तत्याजनाडवः ॥ ३० ॥ प्रणम्यागत्यराजातंरुरोदभयकातरः ॥ निस्ससारसभामध्याद्धृदयेनविदूयता ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणोगूढरूपीच
प्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ तत्पश्चान्मुनयःसर्वेप्रययुर्भयकातराः ॥ ३२ ॥ हेविप्रतिष्ठतिष्ठेतिसमुच्चार्य्यपुनःपुनः ॥ पुलहश्चपुलस्त्यश्चप्रचे
ताभृगुरंगिराः ॥ ३३ ॥ मरीचिःकश्यपश्चैववसिष्ठःक्रतुरेवच ॥ शुक्रोबृहस्पतिश्चैवदुर्वासालोमशस्तथा ॥ ३४ ॥ गौतमश्चकणादश्चकण्वः
कात्यायनःकठः ॥ पाणिनिर्जाजलिश्चैवऋष्यशृङ्गोविभाण्डकः ॥ ३५ ॥ तैत्तिरिश्चाप्यापिशलिर्मार्कण्डेयोमहातपाः ॥ सनकश्च

सनन्दश्चवोढुःपैलःसनातनः ॥ ३६ ॥ सनत्कुमारोभगवान्नरनारायणावृषी ॥ पराशरोजरत्कारुःसंवर्त्तःकरभस्तथा ॥ ३७ ॥ भरद्वाज
श्चवाल्मीकिर्वैश्चच्यवनस्तथा ॥ अगस्त्योऽत्रिरुतथ्यश्चसङ्कर्तास्तीकआसुरिः ॥ ३८ ॥ शिलालिर्लाङ्गलिश्चैवशाकल्यःशाकटायनः ॥
गर्गोवत्सःपञ्चशिखोजमदग्निश्चदेवलः ॥ ३९ ॥ जैगीषव्योवामदेवोवालखिल्यादयस्तथा ॥ शक्तिर्दक्षःकर्दमश्चप्रस्कन्नःकपिलस्तथा ॥
॥ ४० ॥ विश्वामित्रश्चकौत्सश्चाप्यृचीकोऽप्यघमर्षणः ॥ एतेचान्येचमुनयःपितरोऽग्निर्हरिप्रियाः[1] ॥ ४१ ॥ दिक्पालादेवताःसर्वाविप्रंपश्चा
त्समाययुः ॥ ब्राह्मणंबोधयामासुर्वासयामासुरीश्वरि ॥ ४२ ॥ समूचुस्तंक्रमेणैवनीतिंनीतिविशारदाः ४३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तमहापुराणे
द्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादान्तर्गतहरगौरीसंवादेराधोपाख्यानेसुयज्ञोपाख्यानंनामपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ छ ॥
श्रीपार्वत्युवाच ॥ किमूचुर्ब्राह्मणंब्रह्मन्ब्राह्मणाब्रह्मणःसुताः ॥ नीतिज्ञानीतिवचनंतन्मांव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥
सन्तोष्यतंब्राह्मणश्चस्तवेनविनयेनच ॥ क्रमेणवकुमारेभमुनिसंघोवरानने ॥ २ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ त्वत्पश्चादागतालक्ष्मीःकीर्तिःसत्त्वं
यशस्तथा ॥ सुशीलश्चमहैश्वर्यंपितरोऽग्निःसुरास्तथा ॥ ३ ॥ आगतान्नृपगेहेभ्यःकृत्वाभ्रष्टश्रियंनृपम् ॥ भवतुष्टोद्विजश्रेष्ठचाशुतोपश्च
वाडवः ॥ ४ ॥ ब्राह्मणानान्तुहृदयंकोमलंनवनीतवत् ॥ शुद्धंसुनिर्मलश्चैवमार्जितंतपसामुने ॥ ५ ॥ क्षमस्वागच्छविप्रेन्द्रशुद्धंकुरुनृपा
लयम् ॥ आशिषंकुरुतस्मैत्वंपवित्रपदरेणुना ॥ ६ ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ अतिथिर्यस्यभग्नाशोगृहात्प्रतिनिवर्त्तते ॥ पितरस्तस्य
देवाश्चवह्निश्चैवतथैवच ॥ ७ ॥ निराशाःप्रतिगच्छन्तिचातिथेरप्रतिग्रहात् ॥ क्षमस्वागच्छविप्रेन्द्रशुद्धंकुरुनृपालयम् ॥ ८ ॥ स्त्रीघ्नैर्गोघ्नैः
कृतघ्नैश्चब्रह्मघ्नैर्गुरुतल्पगैः ॥ तुल्यदोषोभवत्येतैर्यस्यातिथिरनर्चितः ॥ ९ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ॥ पश्यन्तियेवक्रदृष्ट्याचाति
थिंगृहमागतम् ॥ दत्त्वास्वपापंतस्मैतत्पुण्यमादायगच्छति ॥ १० ॥ क्षमस्वनृपदोषञ्चगच्छवत्सयथासुखम् ॥ राजास्वकर्मदोषेणनो
त्तस्थौतत्क्षमांकुरु ॥ ११ ॥ ॥ पुलहउवाच ॥ ॥ राजश्रियाविद्ययावाब्राह्मणंयोऽवमन्यते ॥ विप्रस्त्रिसन्ध्याहीनोयःश्रीहीनः

१ हविःप्रियाःइतिपाठः ।

क्षत्रियोभवेत् ॥ १२ ॥ एकादशीविहीनश्चविष्णुनैवेद्यवञ्चितः ॥ क्षमस्वागच्छविप्रेन्द्रशुद्धंकुरुनृपालयम् ॥ १३ ॥ ॥ क्रतुरुवाच ॥ ॥
ब्राह्मणःक्षत्रियोवापिवैश्योवाशूद्रएवच ॥ दीक्षाहीनोभवेत्सोऽपिब्राह्मणंयोऽवमन्यते ॥ १४ ॥ धनहीनःपुत्रहीनोभार्याहीनोभवेद्ध्रु
वम् ॥ क्षमस्वागच्छभगवञ्छुद्धंकुरुनृपालयम् ॥ १५ ॥ ॥ अङ्गिराउवाच ॥ ॥ ज्ञानवान्ब्राह्मणोभूत्वाब्राह्मणंयोऽवमन्यते ॥
वृषवाहोभवेत्सोऽपिभारतेसप्तजन्मसु ॥ १६ ॥ ॥ मरीचिरुवाच ॥ ॥ पुण्यक्षेत्रेभारतेचदेवञ्चब्राह्मणंगुरुम् ॥ विष्णुभक्तिविहीन
श्चसभवेद्योऽवमन्यते ॥ १७ ॥ ॥ कश्यपउवाच ॥ ॥ वैष्णवंब्राह्मणंदृष्ट्वायोसत्यमवमन्यते ॥ विष्णुमन्त्रविहीनश्चतत्पूजाविर
तोभवेत् ॥ १८ ॥ ॥ प्रचेताउवाच ॥ ॥ अतिथिंब्राह्मणंदृष्ट्वानाभ्युत्थानंकरोतियः ॥ पितृभक्तिविहीनस्स्यात्सभवेद्भारते
भुवि ॥ १९ ॥ प्राप्नोतिकौञ्जरींयोनिंसमूढःसप्तजन्मसु ॥ शीघ्रंगच्छद्विजश्रेष्ठराज्ञेदेह्याशिषश्शुभाः ॥ २० ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥
गुरुंवाब्राह्मणंवापिदेवताप्रतिमामपि ॥ दृष्ट्वाशीघ्रंनप्रणमेत्सभवेत्सूकरोभुवि ॥ २१ ॥ मिथ्यासाक्षीचभवतितथाविश्वासघातकः ॥
क्षमस्वसर्वमस्माकमातिथ्यग्रहणंकुरु ॥ २२ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ छलेनकथितोधर्मोयुष्माभिर्मुनिपुङ्गवैः ॥ सर्वंकृत्वाच
विस्पष्टंमांमूढंबोधयन्त्वहो ॥ २३ ॥ स्त्रीघ्नगोघ्नकृतघ्नानांगुरुस्त्रीगामिनान्तथा ॥ ब्रह्मघ्नानाञ्चकोदोषोब्रूतमांयोगिनांवराः ॥
॥ २४ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ कामतोगोवधेराजन्वर्षंतीर्थंभ्रमेन्नरः ॥ यवयावकभोजीचकरेणचजलंपिबेत् ॥ २५ ॥ तदा
धेनुशतंदिव्यंब्राह्मणेभ्यःसदक्षिणम् ॥ दत्त्वामुच्यतिपापाच्चभोजयित्वाशतंद्विजान् ॥ २६ ॥ प्रायश्चित्तेतुवैचीर्णेसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥
पापावशेषाद्भवतिदुःखीचाण्डालएवच ॥ २७ ॥ आतिदेशिकहत्यायांतदर्धंफलमश्नुते ॥ प्रायश्चित्तानुकल्पेनसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥
॥ २८ ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ गोहत्याद्विगुणंपापंस्त्रीहत्यायांभवेद्ध्रुवम् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिकालसूत्रेवसेद्ध्रुवम् ॥ २९ ॥
ततोभवेन्महापापीसूकरःसप्तजन्मसु ॥ ततोभवतिसर्पश्चसप्तजन्मन्यतःशुचिः ॥ ३० ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ स्त्रीहत्या
द्विगुणंपापंब्रह्महत्याकृतोभवेत् ॥ लक्षवर्षंमहाघोरेकुम्भीपाकेवसेद्ध्रुवम् ॥ ३१ ॥ ततोभवेन्महापापीविष्ठाकीटःशताब्दकम् ॥

ततोभवतिसर्पश्चसप्तजन्मन्यतःशुचिः ॥ ३२ ॥ ॥ गौतमउवाच ॥ ॥ दोषःकृतघ्नेराजेन्द्रब्रह्महत्याचतुर्गुणः ॥ निष्कृतिर्नास्ति
वेदोक्ताकृतघ्नानांचनिश्चितम् ॥ ३३ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ लक्षणञ्चकृतघ्नानांवदवेदविदांवर ॥ कृतघ्नःकतिधाप्रोक्तःकेपुकोदो
पण्वच ॥ ३४ ॥ ॥ ऋष्यशृङ्गउवाच ॥ ॥ कृतघ्नाःषोडशविधाःसामवेदेनिरूपिताः ॥ सर्वःप्रत्येकदोषेणप्रत्येकंफलम
श्नुते ॥ ३५ ॥ कृतेसत्येचपुण्येचस्वधर्मेतपसिस्थिते ॥ प्रतिज्ञायाञ्चदानेचस्वगोष्टीपरिपालने ॥ ३६ ॥ गुरुकृत्येदेवकृत्येकाम्य
कृत्येद्विजार्चने ॥ नित्यकृत्येचविश्वासेपरधर्मप्रदानयोः ॥ ३७ ॥ एतान्योहन्तिपापिष्टःसकृतघ्नइतिस्मृतः ॥ एतेषांसन्ति
लोकाश्चतज्जन्मभिन्नयोनिषु ॥ ३८ ॥ यान्यांश्चनरकांस्तेचयान्तिराजेन्द्रपापिनः ॥ तेतेचनरकाःसन्तियमलोकेसुनिश्चितम् ॥ ३९ ॥
॥ ॥ सुयज्ञउवाच ॥ ॥ केकिंकृत्वाकृतघ्नाश्चकान्कान्गच्छन्तिरौरवान् ॥ प्रत्येकंश्रोतुमिच्छामिवक्तुमर्हसिमेप्रभो ॥ ४० ॥
॥ कात्यायनउवाच ॥ ॥ कृत्वाशपथरूपञ्चसत्यंहन्तिनपालयेत् ॥ सकृतघ्नःकालसूत्रेवसेदेवचतुर्युगम् ॥ ४१ ॥ सप्तजन्मसुकाकश्चसप्त
जन्मसुपेचकः ॥ ततःशूद्रोमहाव्याधिःसप्तजन्मस्वतःशुचिः ॥ ४२ ॥ ॥ श्रीसनन्दनउवाच ॥ ॥ पुण्यंकृत्वावदत्येवकीर्तिवर्द्धनहेतुना ॥
सकृतघ्नस्तप्तसूर्म्यांवसत्येवयुगत्रयम् ॥ ४३ ॥ पञ्चजन्मसुमण्डूकस्त्रिषुजन्मसुकर्कटः ॥ तदामूकोमहाव्याधिर्दरिद्रश्चततःशुचिः ॥ ४४ ॥
॥ ॥ सनातनउवाच ॥ ॥ स्वधर्मंहन्तियोविप्रःसन्ध्यात्रयविवर्जितः ॥ अतर्पयंश्चयस्नातिविष्णुनैवेद्यवर्जितः ॥ ४५ ॥
विष्णुपूजाविहीनश्चविष्णुमन्त्रविहीनकः ॥ एकादशीविहीनश्रीकृष्णजन्मदिनेतदा ॥ ४६ ॥ शिवरात्रौचयोभुङ्क्तेश्रीरामनवमीदि
ने ॥ पितृकृत्यादिहीनोयःसकृतघ्नइतिस्मृतः ॥ ४७ ॥ कुम्भीपाकेवसत्येवंयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ततश्चाण्डालतांयातिसप्तजन्मसुनिश्चि
तम् ॥ ४८ ॥ शतजन्मनिगृध्रश्चशतजन्मनिसूकरः ॥ ततोभवेद्ब्राह्मणश्चशूद्राणांसूपकारकः ॥ ४९ ॥ ततोभवेज्जन्मसप्तब्राह्मणोवृप
वाहकः ॥ शूद्राणांशवदाहीचभवेत्सप्तसुजन्मसु ॥ ५० ॥ द्विजोभूत्वासप्तजन्मभारतेवृपलीपतिः ॥ भुक्तास्वभोगलेशञ्चभ्रमित्वाया
तिरौरवम् ॥ ५१ ॥ पुनःपुनः पापयोनिंनरकञ्चपुनःपुनः ॥ ततोभवेद्गर्दभश्चमार्जारःपञ्चजन्मसु ॥ ५२ ॥ पञ्चजन्मसुमण्डूकोभवे

॥ शूद्रान्नभोजनेवापिशूद्रस्त्रीगमनेऽपिच ॥ ९४ ॥
च्छुद्धस्ततःक्रमात् ॥ ९३ ॥ सुयज्ञउवाच ॥ शूद्राणांमूपकरणेशूद्राणांशवदाहने ॥ शूद्राणांमूपका
ब्राह्मणानांचकोदोषोवृषाणांवाहनेतथा ॥ एतान्सर्वान्समालोच्यबूहिमांनिश्चयंमुने ॥ ९५ ॥ पराशरउवाच ॥ तैलकीटस्सप्तजन्मस्व
रश्चयोविप्रोज्ञानदुर्बलः ॥ असिपत्रेवसत्येवयुगानामेकसप्ततिः ॥ ९६ ॥ ततोभवेद्गर्दभश्चमूषिकः सप्तजन्मसु ॥ ततोभवेद्गर्दभश्चमूषिकः सप्तजन्मसु ॥
तःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ९७ ॥ जरत्कारुरुवाच ॥ भृत्यद्वारास्वयंवापियोविप्रोवृषवाहकः ॥ सकृतघ्नइतिख्यातःप्रसिद्धोभारतेनृप ॥ ९८ ॥
ब्रह्महत्यासमंपापंतन्नित्यंवृषताडने ॥ वृषपृष्ठेभारदानात्पापंतद्द्विगुणंभवेत् ॥ ९९ ॥ सूर्य्यातपेवाहयेद्यःक्षुधितंतृषितंवृषम् ॥ ब्रह्म
हत्याशतंपापंलभतेनात्रसंशयः ॥ ६० ॥ अन्नंविष्ठाजलंमूत्रंविप्राणांवृषवाहिनाम् ॥ नाधिकारोभवेत्तेषांपितृदेवार्चनेनृप ॥ ६१ ॥ ला
लाकुण्डेवसत्येवयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ विष्ठाभक्ष्यंमूत्रजलंतत्रतस्यभवेद्ध्रुवम् ॥ ६२ ॥ त्रिसन्ध्यंताडयेत्तश्चशूलेनयमकिङ्करः ॥ उल्कां
ददातिमुखतःसूच्याकृन्ततिसन्ततम् ॥ ६३ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविष्ठायाञ्चकृमिर्भवेत् ॥ ततःकाकोपञ्चजन्मस्वथैवंवकएवच ॥
॥ ६४ ॥ पञ्चजन्मसुगृध्रश्चशृगालःसप्तजन्मसु ॥ ततोदरिद्रःशूद्रश्चमहाव्याधिस्ततःशुचिः ॥ ६५ ॥ भारद्वाज उवाच ॥ शूद्राणांशव
दाहीयःसकृतघ्नइतिस्मृतः ॥ वयःप्रमाणांराजेन्द्रब्रह्महत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ६६ ॥ तत्तुल्ययोनिभ्रमणात्तत्तुल्यनरकाच्छुचिः ॥ योदो
षोब्राह्मणानांचशूद्राणांशवदाहने ॥ ६७ ॥ तावदेवभवेद्दोषःशूद्रश्राद्धान्नभोजने ॥ ६८ ॥ विभाण्डक उवाच ॥ पितृश्राद्धेचशूद्राणांभु
क्तेयोब्राह्मणोऽधमः ॥ सुरापीतीब्रह्मघातीपितृदेवार्चनाद्बहिः ॥ ६९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ योदोषोब्राह्मणानाञ्चशूद्रस्त्रीगमनेनृप ॥
अहंवक्ष्यामिवेदोक्तंसावधानंनिशामय ॥ ७० ॥ कृतघ्नानांप्रधानश्चयोविप्रोवृषलीपतिः ॥ कृमिदंष्ट्रेवसेत्सोऽपियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥७१॥
कृमिभक्ष्योभवेद्विप्रोविह्वलोयमकिङ्करैः ॥ प्रतिमांतांतप्तलौहीमाश्लेषयतिनित्यशः ॥ ७२ ॥ ततश्चपुंश्चलीयोनौकृमिर्भवतिनिश्चि
तम् ॥ एवंवर्षसहस्रञ्चततःशूद्रस्ततःशुचिः ॥ ७३ ॥ सुयज्ञउवाच ॥ अन्येषांचकृतघ्नानांवदकर्मफलंमुने ॥ श्लाघ्योमेब्राह्मशापश्चक

१ विद्रश्चेति पाठः ।

स्यसम्पद्विनापदम् ॥ ७४ ॥ धन्योऽहंकृतकृत्योऽहंसफलंजीवनंमम ॥ आगतास्तुयतोमुक्तामद्गेहेमुनयःसुराः ॥ ७५ ॥ इति श्रीब्र
ह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वि० प्र०. नारदनारायणसंवादेनृपमुनिसंवादेराधोपाख्यानेकर्मविपाकोनामैकपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥
॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ अन्येषाञ्चकृतघ्नानांयद्यत्कर्मफलंप्रभो ॥ तेषांकिमूचुर्मुनयोवेदवेदाङ्गपारगाः॥ १ ॥श्रीमहेश्वरउवाच॥प्रश्नंकुर्वतिराजे
न्द्रेसर्वेषुमुनिषुप्रिये ॥ तत्रप्रवक्तुमारेभेऋषिर्नारायणोमहान् ॥२॥ श्रीनारायणउवाच ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवाब्रह्मवृत्तिंहरेत्तुयः ॥ सकृतघ्नइति
ज्ञेयःफलञ्चशृणुभूमिप ॥ ३ ॥ यावन्तोरेणवःसिक्ताविप्राणांनेत्रविन्दुभिः ॥ तावद्वर्षसहस्रञ्चशूलप्रोतेमतिष्ठति ॥ ४ ॥ तप्ताङ्गारञ्चतद्भ
क्ष्यंपानंचैतत्तमूत्रकम् ॥ तप्तांगारेचशयनंताडितोयमकिङ्करैः ॥ ५ ॥ तदन्तेचमहापापीविष्ठायांजायतेकृमिः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिदेव
मानेनभारते ॥ ६ ॥ ततोभवेद्भूमिहीनःप्रजाहीनश्चमानवः ॥ दरिद्रःकृपणोरोगीशूद्रोनिन्द्यस्ततःशुचिः ॥ ७ ॥ नारदउवाच ॥
हन्तियःपरकीर्त्तिञ्चस्वकीर्त्तिंवानराधमः ॥ सकृतघ्नइतिख्यातस्तत्फलञ्चनिशामय ॥ ८ ॥ अन्धकूपेवसेत्सोऽपियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥
कीटैर्नकुलगृध्रैश्चभक्षितःसततंनृप ॥ ९ ॥ तप्तक्षारोदकंपापीनित्यंपिबतिचैततः ॥ सप्तजन्मस्वतःसर्पःकाकःपश्चात्ततःशुचिः ॥ १० ॥
॥ देवलउवाच ॥ ब्रह्मस्वंवागुरुस्वंवादेवस्वंवापियोहरेत् ॥ सकृतघ्नइतिज्ञेयोमहापापीचभारते ॥ ११ ॥ अवटोदेवसेत्सोऽपियावदि
न्द्राश्चतुर्दश ॥ ततोभवेत्सुरापीसततःशूद्रस्ततःशुचिः ॥ १२ ॥ जैगीषव्यउवाच ॥ पितृमातृगुरूंश्चापिभक्तिहीनोनपालयेत् ॥
वाचापिताडयेत्तांश्चसकृतघ्नइतिस्मृतः ॥ वाचाचताडयेन्नित्यंस्वामिनंकुलटाचया ॥ १३ ॥ साकृतघ्नीतिविख्याताभारतेपापिनीवरा ॥
वह्निकुण्डंमहाघोरंतौप्रयातस्सुनिश्चितम ॥ १४॥ तत्रवह्नौवसत्येवयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ततोभवेज्जलौकाश्चसप्तजन्मस्वतःशुचिः ॥ १५॥
॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ यथातरुषुवृक्षत्वंसर्वत्रनजहातिच ॥ तथाकृतघ्नताराजन्सर्वपापेषुवर्त्तते ॥ १६॥ मिथ्यासाक्ष्यंयोददातिकामात्क्रो
धात्तथाभयात् ॥ सभायांपाक्षिकंवक्तिसकृतघ्नइतिस्मृतः ॥ १७ ॥ पुण्यमात्रंचापिराजन्योहन्तिसकृतघ्नकः ॥ सर्वत्रापिचसर्वेषांपुण्य
हानौकृतघ्नता ॥ १८ ॥ मिथ्यासाक्ष्यंपाक्षिकंवाभारतेवक्तियोनृप ॥ यावदिन्द्रसहस्रञ्चसर्पकुण्डेवसेद्ध्रुवम् ॥ १९ ॥ सन्ततंवेष्टितः

सर्पैर्भीतोवैभक्षितस्तथा ॥ भुङ्क्तेचसर्वविण्मूत्रंयमदूतेनताडितः ॥ २० ॥ कृकलासोभवेत्तत्रभारतेसप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मसुमण्डूकः पितृभिःसप्तभिःसह ॥ २१ ॥ ततोभवेद्वैवृक्षश्चमहारण्येतुशाल्मलिः ॥ ततोभवेन्नरोमूकस्ततःशूद्रस्ततःशुचिः ॥ २२ ॥ आस्तीकउवाच ॥ गुर्वङ्गनानांगमनेमातृगामीभवेन्नरः ॥ नराणांमातृगमनेप्रायश्चित्तंनविद्यते ॥ २३ ॥ भारतेचनृपश्रेष्ठयोदोषोमातृगामिनाम् ॥ ब्राह्मणीगमनेचैवशूद्राणांतावदेवहि ॥ २४ ॥ ब्राह्मण्यास्तावदेवस्याद्दोषःशूद्रेणमैथुने ॥ कन्यानांपुत्रपत्नीनांश्वश्रूणांगमनेतथा ॥ २५ ॥ सगर्भभ्रातृपत्नीनांभगिनीनांतथैवच ॥ दोषंवक्ष्यामिराजेन्द्रयदाहकमलोद्भवः ॥२६॥ यःकरोतिमहापापीचैताभिःसहमैथुनम् ॥ जीवन्मृतोभवेत्सोऽपिचंडालोऽस्पृश्यएवच॥२७॥नाधिकारोभवेत्तस्यसूर्यमण्डलदर्शने॥शालग्रामंतज्जलञ्चतुलस्याश्चदलंजलम् ॥२८॥ सर्वतीर्थजलञ्चैवविप्रपादोदकंतथा ॥ स्प्रष्टुञ्चनैवशक्नोतिविट्तुल्यःपातकीनरः ॥२९॥ देवंगुरुंब्राह्मणञ्चनमस्कर्त्तुंनचार्हति ॥ विष्ठाधिकंतदन्नञ्चजलंमूत्राधिकन्तथा ॥ ३० ॥ देवताःपितरोविप्रानैवगृह्णन्तिभारते ॥ भवेत्तदङ्गवातेनतीर्थमङ्गारवाहनम् ॥ ३१ ॥ सप्तरात्रंह्युपवसेदेवस्पर्शात्तथाद्विजः ॥ भाराक्रान्ताचपृथिवीतद्भारंवोढुमक्षमा ॥३२॥ तत्पापात्पतितोदेशःकन्याविक्रयिणोयथा ॥ तत्स्पर्शाच्चतदालापाच्छयनाश्रयभोजनात् ॥ ३३ ॥ नृणांचतत्समंपापंभवत्येवनसंशयः ॥ कुम्भीपाकेवसेत्सोऽपियावद्वैब्रह्मणःशतम् ॥ ३४ ॥ दिवानिशंभ्रमेत्तत्रचक्रावर्त्तंनिरन्तरम् ॥ दग्धोवाग्निशिखाभिश्चयमदूतैश्चताडितः ॥ ३५ ॥ एवंनित्यंमहापापीभुङ्क्तेनिरययातनाम् ॥ विष्ठाहारश्चसर्वत्रकुम्भीपाकेथपातितः ॥ ३६ ॥ गतेप्राकृतिकेघोरेमहतिप्रलयेतथा ॥ पुनःसृष्टेःसमारम्भेतद्विधोवाभवेत्पुनः ॥ ३७ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविष्ठायांचकृमिर्भवेत् ॥ ततोभवतिचण्डालोभार्याहीनोनपुंसकः ॥ ३८ ॥ सप्तजन्मसुशूद्रश्चगलत्कुष्ठीनपुंसकः ॥ ततोभवेद्ब्राह्मणश्चाप्यन्धःकुष्ठीनपुंसकः ॥ ३९ ॥ लब्ध्वैवंसप्तजन्मानिमहापापीभवेच्छुचिः ॥ ४० ॥ मुनयऊचुः ॥ इत्येवंकथितंसर्वमस्माभिर्वोयथागमम् ॥ एभिस्तुल्योभवेद्दोषोऽप्यतिथीनांपराभवे ॥ ४१ ॥ प्रणामंकुरुविप्रेन्द्रंगृहंप्रापयनिश्चितम् ॥ संपूज्यब्राह्मणंयत्नाद्गृहीत्वाब्राह्मणाशिषम् ॥ ४२ ॥ वनंगच्छमहाराजतपस्यांकुरुसत्वरम् ॥ ब्रह्मशापैर्विनिर्मुक्तःपुनरेवागमिष्यसि ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वा

मुनयः सर्वे ययुस्तूर्णं स्वमन्दिरम् ॥ सुराश्चापि च राजानो बन्धुवर्गाश्च पार्वति ॥ ४४ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते महापुराणे द्वितीये प्रकृतिखण्डे नारद
नारायणसंवादे हरगौरीसंवादे राधोपाख्याने सुयज्ञोपाख्याने कर्मविपाको नाम द्विपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥५२॥ ॥छ॥ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ ॥
गतेषु मुनिसंघेषु श्रुत्वा कर्मफलं नृणाम् ॥ किञ्चकार नृपश्रेष्ठो ब्रह्मशापेन विह्वलः ॥ १ ॥ अतिथिर्ब्राह्मणो वापि किञ्चकार तदा प्रभो ॥
जगाम नृपगेहं वा न वा तद्वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥ ॥ महेश्वर उवाच ॥ ॥ गतेषु मुनिसंघेषु निन्दाग्रस्तो नराधिपः ॥ प्रेग्णिश्च व
सिष्ठेन धर्मिष्ठेन पुरोधसा ॥ ३ ॥ पपात दण्डवद्भूमौ पादयोर्ब्राह्मणस्य च ॥ त्यक्त्वा मन्युं द्विजश्रेष्ठो ददौ तस्मै शुभाशिषम ॥ ४ ॥
सस्मितं ब्राह्मणं दृष्ट्वा त्यक्तमन्युं कृपामयम् ॥ उवाच नृपतिश्रेष्ठः साश्रुनेत्रः कृताञ्जलिः ॥ ५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ कुत्र वंशे
भवाञ्जातः किं नाम भवतः प्रभो ॥ किं नाम वापि न ब्रूहि क्व वासः कथमागतः ॥ ६ ॥ विप्ररूपी स्वयं विष्णुर्गूढः कपटमानुषः ॥
साक्षात्समूर्तिमानग्निः प्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ ७ ॥ को वा गुरुस्ते भगवन्निष्टदेवश्च भारते ॥ तव वेषः कथमयं ज्ञानपूर्णस्य साम्प्रतम् ॥
॥ ८ ॥ गृहाण राज्यं निखिलमैश्वर्यं कोशमेव च ॥ स्वभृत्यं कुरु मे पुत्रं मां च दासीं स्त्रियं मुने ॥ ९ ॥ सप्तसागरसंयुक्तां सप्तद्वीपां
वसुन्धराम् ॥ अष्टादशोपद्वीपाढ्यां सशैलवनशोभिताम् ॥ १० ॥ मया भृत्येन शाधि त्वं राजेन्द्रो भव भारते ॥ रत्नेन्द्रसारखचिते तिष्ठ
सिंहासने वरे ॥ ११ ॥ नृपस्य वचनं श्रुत्वा जहास मुनिपुङ्गवः ॥ उवाच परमं तत्त्वमज्ञातं सर्वदुर्लभम् ॥ १२ ॥ ॥ अतिथिरुवाच ॥ ॥
मरीचिर्ब्रह्मणः पुत्रस्तत्पुत्रः कश्यपः स्वयम् ॥ कश्यपस्य सुताः सर्वे प्राता देवत्वमीप्सितम् ॥ १३ ॥ तेषु त्वष्टा महाज्ञानी चकार परमं तपः ॥
दिव्यं वर्षसहस्रं च पुष्करे दुष्करं तपः ॥ १४ ॥ सिषेवे ब्रह्मणार्थं च देवदेवं हरिं परम् ॥ नारायणाद्वरं प्राप विप्रं तेजस्विनं सुतम् ॥ १५ ॥ ततो
बभूव तेजस्वी विश्वरूपस्तपोधनः ॥ पुरोधसं चकारेन्द्रो वाक्पतौ तं क्रुधा गते ॥ १६ ॥ मातामहेभ्यो दैत्येभ्यो दत्तवन्तं घृताहुतिम् ॥ चिच्छे
दतं शुनासीरो ब्राह्मणं मातुराज्ञया ॥१७॥ विश्वरूपस्य तनयो विरूपो मत्पिता नृप ॥ अहं च सुतपा नाम विरागी काश्यपो द्विजः ॥ १८ ॥

१ मातामहः-इतिपाठः ।

महादेवोममगुरुर्विद्याज्ञानमनुप्रदः ॥ अभीष्टदेवःसर्वात्माश्रीकृष्णःप्रकृतेःपरः ॥ १९ ॥ तच्चिन्तयामिपादाब्जंनमेवाञ्छास्ति सम्पदि ॥ सालोक्यसार्ष्टिसारूप्यसामीप्यंराधिकापतेः ॥२०॥ तेनदत्तंनगृह्णामिविनातत्सेवनंशुभम् ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवामन्येऽहंजल विम्ववत् ॥२१॥ भक्तिव्यवहितंमिथ्याभ्रममेवतुनश्वरम् ॥ इन्द्रत्वंवामनुत्वंवासौरत्वंवानराधिप॥२२॥नमन्येजलरेखेतिनृपत्वंकेनगण्य ते ॥ श्रुत्वासुयज्ञयज्ञेतेमुनीनांगमनंनृप ॥ २३ ॥ लालसांविष्णुभक्तिंतेसंप्रापयितुमागतः ॥ केवलानुगृहीतस्त्वंनहिशप्तोमयाधुना ॥२४॥ समुद्धृतश्चपतितोघोरेनिमग्नेभवार्णवे ॥ नह्यम्मयानितीर्थानिनदेवामृच्छिलामयाः ॥ २५ ॥ तेपुनन्त्युरुकालेनकृष्णभक्ताश्चदर्शनात् ॥ राजन्निर्गम्यतांगेहाद्देहिराज्यंसुतायच ॥२६॥ पुत्रेन्यस्यप्रियांसाध्वींगच्छवत्सवनंद्रुतम्॥ब्रह्मादिस्तम्बपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैवभूमिप ॥२७॥ श्रीकृष्णंभजराधेशंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ध्यानसाध्यंदुराराध्यंब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥२८॥ आविर्भूतैस्तिरोभूतैःप्राकृतैःप्रकृतेःपरम् ॥ ब्रह्मास्रष्टाहरिःपाताहरःसंहारकारकः ॥ २९ ॥ दिक्पालाश्चदिगीशाश्चभ्रमन्त्येवास्यमायया ॥ यदाज्ञयावातिवायुःसूर्य्योदिनपतिःसदा ॥ ॥ ३० ॥ निशापतिःशशीशश्वत्सस्यसुस्निग्धताकरः ॥ कालेनमृत्युःसर्वेषांसर्वविश्वेषुवैभवेत् ॥ ३१ ॥ कालेवर्षतिशक्रश्चदहत्यग्निश्च कालतः ॥ भीतवद्भिश्वशास्ताचप्रजासंयमनोयमः ॥ ३२ ॥ कालःसंहरतेकालेकालेसृजतिपातिच ॥ स्वदेशेवैसमुद्रश्चस्वदेशेवैवसुन्धरा ॥ ३३ ॥ स्वदेशेपर्वताश्चैवस्वाःपातालाःस्वदेशतः ॥ स्वर्लोकाःसप्तराजेन्द्रसप्तद्वीपावसुन्धरा ॥ ३४ ॥ शैलसागरसंयुक्ताःपातालाः सप्तचैवहि ॥ ब्रह्माण्डमेभिर्लोकैश्चडिम्बाकारंजलप्लुतम् ॥ ३५ ॥ सन्त्येवप्रतिविश्यण्डेब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ सुरानराश्चनागाश्चगन्धर्वा राक्षसादयः ॥ ३६ ॥ आपातालाद्ब्रह्मलोकपर्य्यन्तंडिम्बरूपकम् ॥ इदमेवतुविश्यण्डमुक्तमकृत्रिमंनृप ॥३७॥ नाभिपद्मेविराड्विष्णोः क्षुद्रस्यजलशायिनः ॥ स्थितंयथापद्मवीजंकर्णिकायाञ्चपङ्कजे ॥३८॥ एवंसोऽपिशयानस्स्याज्जलतल्पेसुविप्लुते॥ ध्यायत्येवमहायो गीप्राकृतःप्रकृतेःपरम् ॥ ३९ ॥ कालभीतश्चकालेशंकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ महाविष्णोर्लोमकूपसाधारःसोऽस्तिविस्तृते ॥ कूपेषुलो म्नांप्रत्येकमेवंविश्वानिसन्तिवै ॥ ४० ॥ महाविष्णोर्गात्रलोम्नांब्रह्माण्डानाञ्चभूमिप ॥ संख्यांकर्त्तुंनशक्नोतिकृष्णोऽप्यन्यस्यका

कथा ॥ ४१ ॥ महाविष्णुःप्राकृतिकःसोऽपिडिम्बोद्भवःसदा ॥ भवेत्कृष्णेच्छयाडिम्बःप्रकृतेर्गर्भसम्भवः ॥ ४२ ॥ सर्वाधारोमहान्वि
ष्णुःकालभीतःसशङ्कितः ॥ कालेशंध्यायतिस्वैरंकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ ४३ ॥ एवञ्चसर्वविश्वस्थाब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ महान्विराट्
क्षुद्रविराट्सर्वेप्राकृतिकाःसदा ॥ ४४ ॥ सासर्वबीजरूपाचमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ कालेलीनाचकालेशंकृष्णेतंध्यातिस्मसा ॥ ४५ ॥
एवंसर्वेकालभीताःप्रकृतिःप्राकृतास्तथा ॥ आविर्भूतास्तिरोभूताःकालेनपरमात्मनि ॥ ४६ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंमहाज्ञानंसुदुर्ल
भम् ॥ शिवेनगुरुणादत्तंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादान्त
र्गतहरगौरीसंवादेराधोपाख्यानेसुयज्ञोपाख्यानेसुयज्ञंप्रत्यतिथ्युपदेशोनामत्रिपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥
कुत्राधारोमहाविष्णोःसर्वाधारस्यतस्यच ॥ कालभीतस्यकतिचकालमायामुनीश्वर ॥ १ ॥ क्षुद्रस्यकतिचित्कालंब्रह्मणःप्रकृते
स्तथा ॥ मनोरिन्द्रस्यचन्द्रस्यसूर्यस्यायुस्तथैवच ॥ २ ॥ अन्येषांवैजनानाञ्चप्राकृतानांपरंवयः ॥ वेदोक्तंसुविचार्य्यञ्चवदवे
दविदांवर ॥३॥ विश्वानामूर्ध्वभागेचकस्स्याद्वालोकएवसः ॥ कथयस्वमहाभागसन्देहच्छेदनंकुरु ॥४॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ गोलोकोनृपवि
श्वानांविस्तृतश्चनभस्समः ॥ तथानित्यंडिम्बरूपश्श्रीकृष्णेच्छासमुद्भवः ॥ ५ ॥ जलेनपरिपूर्णश्चकृष्णस्यमुखविन्दुना ॥ सृष्ट्यु
न्मुखस्यादिसर्गेपरिश्रान्तस्यखेलतः ॥ ६ ॥ प्रकृत्यासहयुक्तस्यकलयानिजयानृप ॥ तत्राधारोमहाविष्णोर्विश्वाधारस्यविस्तृ
तः ॥ ७ ॥ प्रकृतेर्गर्भसंयुक्तडिम्बोद्भूतस्यभूमिप ॥ सुविस्तृतेजलाधारेशयानश्चमहाविराट् ॥ ८ ॥ राधेश्वरस्यकृष्णस्यषोडशांशः
प्रकीर्त्तितः ॥ दूर्वादलश्यामरूपःसस्मितश्चचतुर्भुजः ॥ ९ ॥ वनमालाधरःश्रीमाञ्छोभितःपीतवाससा ॥ ऊर्ध्वंनभसितद्विष्णो
र्नित्यवैकुण्ठएवच ॥ १० ॥ आत्माकाशसमोनित्योविस्तृतश्चन्द्रविम्ववत् ॥ ईश्वरेच्छासमुद्भूतोनिर्लक्ष्यश्चनिराश्रयः ॥११॥ आकाश
वत्सुविस्तारोरत्नौघैश्चविनिर्मितः ॥ तत्रनारायणःश्रीमान्वनमालीचतुर्भुजः ॥ १२ ॥ लक्ष्मीसरस्वतीगङ्गातुलसीपतिरीश्वरः ॥

१ संभूतइतिपाठः । २ सविष्णोर्नित्योवैकुण्ठएवचेतिपाठः ।

सुनन्दनन्दकुमुदपार्षदादिभिरावृतः ॥ १३ ॥ सर्वेशःसर्वसिद्धेशोभक्तानुग्रहविग्रहः ॥ श्रीकृष्णश्चद्विधाभूतोद्विभुजश्चचतुर्भुजः ॥ १४ ॥
चतुर्भुजश्चवैकुण्ठेगोलोकेद्विभुजःस्वयम् ॥ ऊर्ध्वंवैकुण्ठलोकाच्चपंचाशत्कोटियोजनात् ॥ १५ ॥ गोलोकोवर्त्तुलाकारोवरिष्ठस्सर्वलोक
तः ॥ अमूल्यरत्नखचितैर्मन्दिरैश्चविभूषितः ॥ १६ ॥ रत्नेन्द्रसारखचितैःस्तम्भसोपानचित्रितैः ॥ मणीन्द्रदर्पणासक्तैःकपाटैःक
लशोज्ज्वलैः १७ ॥ नानाचित्रविचित्रैश्चशिबिरैश्चविराजितः ॥ कोटियोजनविस्तीर्णोदैर्घ्येशतगुणस्तथा ॥ विरजासरिदाकीर्णश्शात
शृङ्गैस्सुवेष्टितः ॥ १८ ॥ सरिदर्धप्रमाणेनदैर्घ्येणचततेनच ॥शैलार्द्धपरिमाणेनयुक्तोवृन्दावनेनच ॥ १९ ॥ तदर्द्धमानविलसद्रासमण्ड
लमण्डितः ॥ सरिच्छैलवनादीनांमध्येगोलोकएवच ॥ २० ॥ यथापङ्कजमध्येचकर्णिकासुमनोहरा ॥ तत्रगोगोपगोपीभिर्गोपीशोरा
समण्डले ॥ २१ ॥ रासेश्वर्य्याराधिकयासंयुक्तःसन्ततंनृप ॥ द्विभुजोमुरलीहस्तःशिशुर्गोपालरूपधृक् ॥ २२ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानो
रत्नभूषणभूषितः ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गोरत्नमालाविराजितः ॥ २३ ॥ रत्नसिंहासनस्थश्चरत्नच्छत्रेणशोभितः ॥ तथासप्रियगोपालैः
सेवितःश्वेतचामरैः ॥ २४ ॥ भूषिताभिश्चगोपीभिर्मालाचन्दनचर्चितः ॥ सस्मितःसकटाक्षाभिःसुवेषाभिश्चवीक्षितः ॥ २५ ॥
कथितोलोकविस्तारोयथाशक्तियथागमम् ॥ यथाश्रुतंशम्भुवक्त्रात्कालमानंनिशामय ॥ २६ ॥ पात्रंपट्पलसंभूतंगभीरंचतुरङ्गुलम् ॥
॥ २७ ॥ स्वर्णमापकृतच्छिद्रंदण्डैश्चचतुरङ्गुलैः ॥ यावज्जलप्लुतंपात्रंतत्कालंदण्डमेवच ॥ २८ ॥ दण्डद्वयंमुहूर्त्तंचयामस्तस्य
चतुष्टयम् ॥ वासरश्चाष्टभिर्यामैःपक्षस्तैर्दशपञ्चभिः ॥ २९ ॥ मासोद्वाभ्यांचपक्षाभ्यांवर्षंद्वादशमासकैः ॥ मासेनवैनराणांचपितॄणांत
दहर्निशम् ॥ ३० ॥ कृष्णपक्षेदिनंप्रोक्तंशुक्लेरात्रिःप्रकीर्त्तिता ॥ वत्सरेणनराणांचदेवानांचदिवानिशम् ॥ ३१ ॥ अयनंह्युत्तरमहो
रात्रिर्वैदक्षिणायनम् ॥ युगकर्मानुरूपंचनरादीनांवयोनृप ॥ ३२ ॥ प्रकृतेःप्राकृतानांचब्रह्मादीनांनिशामय ॥ कृतंत्रेताद्वापरंचकलिश्चे
तिचतुर्युगम् ॥ ३३ ॥ दिव्यैर्द्वादशसाहस्रैःसावधानंनिशामय ॥ चत्वारित्रीणिचद्व्येकंसहस्राणिकृतादिकम् ॥ ३४ ॥ तेषांचसन्ध्या
सन्ध्यांशौद्वेसहस्रेप्रकीर्त्तिते ॥ त्रिचत्वारिंशकैर्लक्षैस्सविंशतिसहस्रकैः ॥ ३५ ॥ चतुर्युगंपरिमितंनरमानक्रमेणच ॥ लक्षैश्चसप्तदशभि

स्साष्टविंशसहस्रकैः ॥ २६ ॥ कृतंयुगंनृमानेनसंख्याविद्भिःप्रकीर्त्तितम् ॥ सहस्रैष्षण्णवतिभिर्लक्षैर्द्वादशभिस्सह ॥ २७ ॥ त्रेतायुगंपरि
मितंकालविद्भिःप्रकीर्त्तितम् ॥ अष्टलक्षैस्सहमितंचतुष्षष्टिसहस्रकम् ॥ २८ ॥ परिमाणंद्वापरस्यसंख्याविद्भिरितीरितम् ॥ सद्वात्रिंशत्सह
स्रैश्चचतुर्लक्षैश्चवत्सरैः ॥ नृमानाद्वैकलियुगंविदुःकालविदोबुधाः ॥ २९ ॥ तत्रसप्तचवारावैतिथयःषोडशस्मृताः ॥ दिवारात्र्यश्चपक्षौ
द्वौमासोवर्षंचनिर्मितम् ॥ ४० ॥ तथाभ्रमतितच्चक्रमेवमेवचतुर्युगम् ॥ तथायुगानिराजेन्द्रतथामन्वन्तराणिच ॥ ४१ ॥ मन्वन्तरन्तु
दिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ एवंक्रमाद्भ्रमन्त्येवमनवश्चचतुर्दश ॥ ४२ ॥ पञ्चविंशतिसाहस्रंषष्ट्यन्तशतपञ्चकम् ॥ नरमानंयुगंचैव
परंमन्वन्तरंस्मृतम् ॥ ४३ ॥ आख्यानंचमनूनांचधर्मिष्ठानांनराधिप ॥ यच्छ्रुतंशिववक्त्रेणतत्त्वंमत्तोनिशामय ॥ ४४ ॥ आद्योमनुर्ब्रह्म
पुत्रःशतरूपापतिव्रता ॥ धर्मिष्ठानांवरिष्ठश्चगरिष्ठोमनुषुप्रभुः ॥ ४५ ॥ स्वायम्भुवःशम्भुशिष्योविष्णुव्रतपरायणः ॥ जीवन्मुक्तो
महाज्ञानीभवतःप्रपितामहः ॥ ४६ ॥ राजसूयसहस्रंचचक्रेवैनर्मदातटे ॥ त्रिलक्षमश्वमेधंचत्रिलक्षंनरमेधकम् ॥ ४७ ॥ गोमेधंच
चतुर्लक्षंविधिवन्महदद्भुतम् ॥ ब्राह्मणानांत्रिकोटीश्चभोजयामासनित्यशः ॥ ४८ ॥ पञ्चलक्षगवांमांसैःसुपक्वैर्घृतसंस्कृतैः ॥
चर्व्यैश्चोष्यैर्लेह्यपेयैर्मिष्टद्रव्यैःसुदुर्लभैः ॥ ४९ ॥ अमूल्यरत्नलक्षंचदशकोटिसुवर्णकम् ॥ स्वर्णशृङ्गयुतंदिव्यंगवांलक्षंसुपूजितम् ॥ ५० ॥
वह्निशुद्धानिवस्त्राणिमुनीन्द्राणांचलक्षकम् ॥ भूमिंचसर्वसस्याढ्यांगजेन्द्राणांचलक्षकम् ॥ त्रिलक्षमश्वरत्नंचशातकुम्भविभूषितम् ॥
॥ ५१ ॥ सहस्ररथरत्नंचशिबिकालक्षमेवच ॥ त्रिकोटिस्वर्णपात्राणिसान्नंसजलमीप्सितम् ॥ त्रिकोटिस्वर्णभूषाश्चकर्पूरादिसुवासि
तम् ॥ ५२ ॥ ताम्बूलंसुविचित्रंचत्रिकोटिस्वर्णतल्पकम् ॥ रत्नेन्द्रखचितैर्मञ्चैरचितैर्विश्वकर्मणा ॥ ५३ ॥ वह्निशुद्धांशुकैश्चित्रै
राजितंमाल्यजालकैः ॥ नित्यंददौब्राह्मणेभ्योविष्णुप्रीत्याशिवाज्ञया ॥ ५४ ॥ संप्राप्यशंकराज्ज्ञानंकृष्णमन्त्रंसुदुर्लभम् ॥ संप्राप्य
कृष्णदास्यंचगोलोकंवैजगामसः ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वामुक्तंस्वपुत्रंचप्रहृष्टोभूत्प्रजापतिः ॥ तुष्टावशंकरंतुष्टःससृजेन्यंमनुंविधिः ॥ ५६ ॥ ॥१३९॥
यतःस्वयम्भुपुत्रोयमतःस्वायम्भुवोमनुः ॥ स्वारोचिषोमनुश्चैवद्वितीयोवह्निनन्दनः ॥ ५७ ॥ राजावदान्योधर्मिष्ठःस्वायम्भुवसमोमहा

न् ॥ प्रियव्रतसुतावन्यौद्वौमनूधर्मिणांवरौ ॥ ५८ ॥ तौतृतीयौचतुर्थौचवैष्णवौतापसोत्तमौ ॥ तौचशङ्करशिष्यौचकृष्णभक्तिपराय
णौ ॥ ५९ ॥ धर्मिष्ठानांवरिष्ठश्चरैवतःपंचमोमनुः ॥ षष्ठश्चचाक्षुषोज्ञेयोविष्णुभक्तिपरायणः ॥ ६० ॥ श्राद्धदेवःसूर्य्यसुतोवैष्णवःसप्त
मोमनुः ॥ सावर्णिःसूर्य्यतनयोवैष्णवोमनुरष्टमः ॥ ६१ ॥ नवमोदक्षसावर्णिर्विष्णुव्रतपरायणः ॥ दशमोब्रह्मसावर्णिर्ब्रह्म
ज्ञानविशारदः ॥ ६२ ॥ ततश्चधर्मसावर्णिर्मनुरेकादशःस्मृतः ॥ धर्मिष्ठश्चवरिष्ठश्चवैष्णवव्रततत्परः ॥ ६३ ॥ ज्ञानीचरुद्रसावर्णि
र्मनुश्चद्वादशःस्मृतः ॥ धर्मात्मादेवसावर्णिर्मनुरेवंत्रयोदशः ॥ ६४ ॥ चतुर्दशोमहाज्ञानीचन्द्रसावर्णिरेवच ॥ यावदायुर्मनूनांस्या
दिन्द्राणांतावदेवहि ॥ ६५ ॥ चतुर्दशेन्द्रावच्छिन्नंब्रह्मणोदिनमुच्यते ॥ तावतीब्रह्मणोरात्रिःसाचब्राह्मीनिशानृप ॥ ६६ ॥ काल
रात्रिश्चसाज्ञेयावेदेषुपरिकीर्त्तिता ॥ ब्रह्मणोवासरेराजन्क्षुद्रकल्पःप्रकीर्त्तितः ॥ ६७ ॥ सप्तकल्पेचिरंजीवीमार्कण्डेयोमहातपाः ॥ ब्रह्म
लोकादधःसर्वेलोकादग्धाश्चतत्रवै ॥ ६८ ॥ उत्थितेनैवसहसासङ्कर्षणमुखाग्निना ॥ चन्द्रार्कब्रह्मपुत्राश्चब्रह्मलोकंगताध्रुवम् ॥ ६९ ॥
ब्रह्मरात्रिव्यतीतेतुपुनश्चससृजेविधिः ॥ तस्यांब्रह्मनिशायाञ्चक्षुद्रःप्रलयउच्यते ॥ ७० ॥ देवाश्चमनवश्चैवतत्रदग्धानरादयः ॥ एवं
त्रिंशद्दिवारात्रैर्ब्रह्मणोमासएवच ॥ ७१ ॥ वर्षद्वादशमासैश्चब्रह्मसम्बन्धिचैवहि ॥ एवंपञ्चदशाब्देतुगतेचब्रह्मणोनृप ॥ दैनंदिनस्तु
प्रलयोवेदेषुपरिकीर्त्तितः ॥ ७२ ॥ मोहरात्रिश्चसाप्रोक्तावेदविद्भिःपुरातनैः ॥ तत्रसर्वेप्रणष्टास्स्युश्चन्द्रार्कादिदिगीश्वराः ॥ ७३ ॥
आदित्यावसवोरुद्रामनवोमानवादयः ॥ ऋषयोमुनयश्चैवगन्धर्वाराक्षसादयः ॥ ७४ ॥ मार्कण्डेयोलोमशश्चपेचकश्चिरजीवि
नः ॥ इन्द्रद्युम्नश्चनृपतिश्चाकूपारश्चकच्छपः ॥ ७५ ॥ नाडीजंघोबकश्चैवसर्वेनष्टाश्चतत्रवै ॥ ब्रह्मलोकादधःसर्वेलोकानागाल
यास्तथा ॥ ७६ ॥ ब्रह्मलोकंययुःसर्वेब्रह्मपुत्रादयस्तथा ॥ गतेदैनंदिनेब्रह्मालोकांश्चससृजेपुनः ॥ ७७ ॥ एवंशताब्दपर्य्य
न्तंपरमायुःप्रजापतेः ॥ ब्रह्मणश्चनिपातेस्यान्महाकल्पोभवेन्नृप ॥ ७८ ॥ प्रकीर्त्तितामहारात्रिःसैवचेहपुरातनैः ॥ ब्रह्मणश्चनिपा

१ दुर्नमितिपाठः ।

तेचब्रह्माण्डौघोजलप्लुतः ॥ ७९ ॥ वेदमाताचसावित्रीवेदाधर्म्मादयस्तथा ॥ सर्वेप्रणष्टामृत्युश्चप्रकृतिश्चशिवंविना ॥ ८० ॥ नाराय
णेप्रलीनाश्चविश्वस्थावैष्णवास्तथा ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्त्तासर्वरुद्रगणैःसह ॥ ८१ ॥ मृत्युञ्जयेमहादेवेप्रलीनःसतमोगुणः ॥ ब्रह्मणश्च
निपातेननिमेषःप्रकृतेर्भवेत् ॥ ८२ ॥ नारायणस्यशम्भोश्चमहाविष्णोश्चनिश्चितम् ॥ निमेषान्तेपुनःसृष्टिर्भवेत्कृष्णेच्छयानृप ॥
॥ ८३ ॥ कृष्णोनिमेषरहितोनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ सगुणानांनिमेषश्चकालसंख्यावयोमितः ॥ ८४ ॥ निर्गुणस्यचनित्यस्यचाद्य
न्तरहितस्यच ॥ निमेषाणांसहस्रेणप्रकृतेर्दण्डउच्यते ॥ ८५ ॥ षष्टिदण्डात्मिकातस्यावासरश्चप्रकीर्त्तितः ॥ त्रिंशद्रात्रिंदिनैर्मासोवर्ष
द्वादशमासकैः ॥ ८६ ॥ एवंगतेशताब्देचश्रीकृष्णेप्रकृतेर्लयः ॥ प्रकृत्यांचप्रलीनायांश्रीकृष्णेप्राकृतोलयः ॥ ८७ ॥ सर्वान्संहृत्यसा
चैकामहाविष्णोःप्रसूश्चया ॥ कृष्णवक्षसिलीनाचमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ८८ ॥ सन्तोवदन्तितांदुर्गांविष्णुमायांसनातनीम् ॥ सर्वशक्ति
स्वरूपांचपरांनारायणींसतीम् ॥ ८९ ॥ बुद्धयधिष्ठातृदेवींचश्रीकृष्णस्यैवनिर्गुणाम् ॥ यन्मायामोहिताश्चैवब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥
॥ ९० ॥ वैष्णवास्तांमहालक्ष्मींपरांराधांवदन्तिते ॥ अर्द्धाङ्गांचमहालक्ष्मीःप्रियानारायणस्यच ॥ ९१ ॥ प्राणाधिष्ठातृदे
वींचप्रेम्णाप्राणाधिकांवराम् ॥ स्थिरप्रेममयींशक्तिंनिर्गुणांनिर्गुणस्यच ॥ ९२ ॥ नारायणश्चशम्भुश्चसंहृत्यस्वगणान्बहून् ॥ शुद्ध
सत्त्वस्वरूपीश्रीकृष्णेलीनश्चनिर्गुणे ॥ ९३ ॥ गोपागोप्यश्चगावश्चसवत्साश्चनराधिप ॥ सर्वेलीनाःप्रकृत्यांचप्रकृतिःपरमेश्वरे ॥
॥ ९४ ॥ महाविष्णौविलीनाश्चतेसर्वेक्षुद्रविष्णवः ॥ महाविष्णुःप्रकृत्याश्चसाचैवंपरमात्मनि ॥ ९५ ॥ प्रकृतिर्योगनिद्राचश्रीकृष्णनयन
द्वये ॥ अधिष्ठानञ्चकारैवंमाययाचेश्वरेच्छया ॥ ९६ ॥ प्रकृतेर्वासरोयावन्मितःकालःप्रकीर्त्तितः ॥ तावद्वृन्दावनेनिद्राकृष्णस्यपरमा
त्मनः ॥ ९७ ॥ अमूल्यरत्नतल्पेचवह्निशुद्धांशुकार्चिते ॥ गन्धचन्दनमाल्यौघवाय्वादिसुरभीकृते ॥ ९८ ॥ पुनःप्रजागरेतस्यसर्वसृ
ष्टिर्भवेत्पुनः ॥ एवंसर्वेप्राकृताश्चश्रीकृष्णंनिर्गुणंविना ॥ ९९ ॥ तद्वन्दनंतत्स्मरणंतस्यध्यानंतदर्चनम् ॥ कीर्त्तनंतद्गुणानांचमहापात

१ शाता--इतिपाठः ।

कनाशनम् ॥ १०० ॥ एतत्तेकथितंसर्वंयद्यन्मृत्युञ्जयाच्छ्रुतम् ॥ यथागमंमहाराजकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १०१ ॥ ॥ सुयज्ञउवाच ॥
कालाग्निरुद्रोविश्वानांसंहर्त्ताचतमोगुणः ॥ ब्रह्मणोऽन्तेविलीनश्चसत्त्वंमृत्युञ्जयेशिवे ॥ १०२ ॥ शिवोलीनोनिर्गुणेचश्रीकृष्णेप्राकृतेलये ॥
कथंतवगुरोर्नाममृत्युञ्जयइतिश्रुतम् ॥ १०३ ॥ कथंप्रसूर्महाविष्णोर्मूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ असंख्यानिचविश्वानिसन्तिवैयस्यलोमसु ॥
॥ १०४ ॥ ॥ सुतपाउवाच ॥ ॥ ब्रह्मणोऽन्तेमृत्युकन्याप्रणष्टाजलबिम्बवत् ॥ संहर्त्रीसर्वलोकानांब्रह्मादीनांनराधिप ॥ १०५ ॥
कतिधामृत्युकन्यानांब्रह्मणांकोटिशोलये ॥ कालेनलीनःशम्भुश्चसत्त्वरूपेचनिर्गुणे ॥ १०६ ॥ मृत्युकन्याजिताशश्वच्छिवेनगुरुणा
मम ॥ नमृत्युनाजितःशम्भुःकल्पेकल्पेश्रुतोश्रुतम् ॥ १०७ ॥ शम्भुर्नारायणस्यैवप्रकृतेश्चनराधिप ॥ नित्यानांलीनतानित्येतन्मा
यानतुवास्तवी ॥ १०८ ॥ स्वयंपुमान्निर्गुणश्चकालेनसगुणःस्वयम् ॥ स्वयंनारायणःशम्भुर्माययाप्रकृतिःस्वयम् ॥ १०९ ॥
तदंशस्तत्समःशश्वद्यथावह्नेःस्फुलिङ्गवत् ॥ येयेचब्रह्मणासृष्टारुद्रादित्यादयस्तथा ॥ ११० ॥ कल्पेकल्पेजितास्तेतेनश्वरामृत्युक
न्यया ॥ नशिवोब्रह्मणासृष्टःसत्योनित्यःसनातनः ॥ १११ ॥ कतिधाब्रह्मणांपातोयन्निमेषेणभूमिप ॥ अथादिसर्गेश्रीकृष्णःप्रकृ
त्याश्चजगद्गुरुः ॥ ११२ ॥ चकारवीर्य्याधानश्चपुण्येवृन्दावनेवने ॥ तद्वामांशसमुद्भूतारासेरासेश्वरीपरा ॥ ११३ ॥ गर्भंद
धारसाराधायावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ततःसुषावसाडिम्भंगोलोकेरासमण्डले ॥ ११४ ॥ चुकोपडिम्भंसादृष्ट्वाहृदयेनविदूयता ॥
तड्डिम्भंप्रेरयामासतदधोविश्वगोलके ॥ ११५ ॥ त्यक्त्वापत्यंमहादेवीरुरोदचमुहुर्मुहुः ॥ कृष्णस्तांबोधयामासमहायोगेनयोग
वित् ॥ ११६ ॥ बभूवतस्माड्डिम्भाच्चसर्वाधारोमहाविराट् ॥ ११७ ॥ ॥ सुयज्ञउवाच ॥ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवनं
सार्थकंमम ॥ शापोमेवररूपश्चाप्यभवद्भक्तिकारणम् ॥ ११८ ॥ सुदुर्लभाहरेर्भक्तिःसर्वमङ्गलमङ्गला ॥ नतस्याश्चसमंविप्रवेदोक्तं
भक्तिपञ्चकम् ॥ ११९ ॥ यथाभक्तिर्ममभवेच्छ्रीकृष्णेपरमात्मनि ॥ सुदुर्लभाचसर्वेषांतत्कुरुष्वमहामुने ॥ १२० ॥ नह्य
म्मयानितीर्थानिनदेवामृच्छिलामयाः ॥ तेपुनन्त्युरुकालेनकृष्णभक्ताश्चदर्शनात् ॥ १२१ ॥ सर्वेषामाश्रमाणाञ्चद्विजातेर्जाति

रुत्तमा ॥ स्वधर्मनिरताश्चैवतेषुश्रेष्ठश्चभारते ॥ १२२ ॥ कृष्णमन्त्रोपासकश्चकृष्णभक्तिपरायणः ॥ नित्यंनैवेद्यभोजीचतत
श्रेष्ठोमहान्शुचिः ॥ १२३ ॥ त्वंवैष्णवंद्विजश्रेष्ठंमहाज्ञानार्णवंपरम् ॥ संप्राप्यशिवशिष्यश्चकंयामिशरणंमुने ॥ १२४ ॥
अधुनाहंगलत्कुष्ठीतवशापान्महामुने ॥ कथंतपस्यामशुचिर्नाधिकारीकरोमिच ॥ १२५ ॥ ॥ सुतपाउवाच ॥ ॥ हरिभ
क्तिप्रदात्रीसाविष्णुमायासनातनी ॥ साचयाननुगृह्णातितेभ्योभक्तिंददातिच ॥ १२६ ॥ यांश्चमायामोहयतितेभ्यस्तांनददा
तिच ॥ करोतिवञ्चनांतेषांनश्वरेणधनेनच ॥ १२७ ॥ कृष्णप्रेममयींशक्तिंप्राणाधिष्ठातृदेवताम् ॥ भजराधांनिर्गुणांतांप्रदा
त्रींसर्वसम्पदाम् ॥ १२८ ॥ शीघ्रंयास्यसिगोलोकंतदनुग्रहसेवया ॥ सासेविताश्रीकृष्णेनसर्वाराध्येनपूजिता ॥ १२९ ॥
ध्यानसाध्यंदुराराध्यंभक्ताःसंसेव्यनिर्गुणम् ॥ सुचिरेणचगोलोकंप्रयान्तिबहुजन्मतः ॥ १३० ॥ कृपामयीश्चसंसेव्यभक्ताया
न्त्यचिरेणवै ॥ साप्रमूश्चमहाविष्णोःसर्वसम्पत्स्वरूपिणी ॥ १३१ ॥ सहस्रवर्षपर्य्यन्तंविप्रपादोदकंपिब ॥ कामदेवस्वरूप
श्चरोगहीनोभविष्यसि ॥ १३२ ॥ विप्रपादोदकक्लिन्नायावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ तावत्पुष्करपत्रेषुपिबन्तिपितरोजलम् ॥ १३३ ॥ पृथि
व्यांयानितीर्थानितानितीर्थानिसागरे ॥ सागरेयानितीर्थानिविप्रपादेषुतानिच ॥ १३४ ॥ विप्रपादोदकञ्चैवपापव्याधिविनाशनम् ॥
सर्वतीर्थोदकसमंभुक्तिमुक्तिप्रदंशुभम ॥ १३५ ॥ विप्रोमानवरूपीचदेवदेवोजनार्दनः ॥ विप्रेणदत्तंद्रव्यञ्चभुञ्जतेसर्वदेवताः ॥ १३६ ॥
इत्येवमुक्त्वाविप्रश्चगृहीत्वातस्यपूजनम् ॥ जगामगृहमित्युक्त्वात्वायास्येवत्सरान्तरे ॥ १३७ ॥ भक्त्याचबुभुजेराजाविप्रपादोदकंशिवं ॥
विप्रांश्चपूजयामासभोजयामासवत्सरम् ॥१३८॥ संवत्सरेव्यतीतेतुनिर्मुक्तोव्याधितोनृपः ॥ आजगाममुनिश्रेष्ठःसुतपाःकश्यपाग्रणीः ॥
॥ १३९ ॥ राधापूजाविधानञ्चस्तोत्रञ्चकवचंमनुम् ॥ ध्यानञ्चसामवेदोक्तंददौतस्मैनृपायसः ॥ १४० ॥ राजन्निर्गम्यतांशीघ्रमित्युक्त्वा
तपसेमुनिः ॥ जगामस्वालयाद्दुर्गंनिर्जगामत्वरन्नृपः ॥ १४१ ॥ रुरुदुर्बान्धवाःसर्वेत्रिरात्रंशोकमूर्च्छिताः ॥ भार्य्याश्चतत्यजुःप्राणान्पु
त्रोराजाबभूवह ॥ १४२ ॥ सुयज्ञःपुष्करंगत्वाचक्रेवैदुष्करंतपः ॥ दिव्यंवर्षशतंराजाजजापपरमंमनुम् ॥ १४३ ॥ तदाददर्शगगनेरथ

स्थांपरमेश्वरीम् ॥ सतद्दर्शनमात्रेणनिष्पापश्चबभूवह ॥ १४४ ॥ तत्याजमानुषंदेहंदिव्यांमूर्त्तिदधारह ॥ सादेवीतेनयानेनरत्नेन्द्रैर्नि
र्मितेनच ॥ १४५ ॥ नृपंनीत्वाचगोलोकंतत्रचैषाययौतदा ॥ राजाददर्शगोलोकंनद्याविरजयावृतम् ॥ १४६॥ वेष्टितंपर्वतेनैवशतशृङ्गे
नचारुणा ॥ श्रीवृन्दावनसंयुक्तंरासमण्डलमण्डितम् ॥ १४७ ॥ गोगोपगोपीनिकरैःशोभितंपरिसेवितैः ॥ रत्नेन्द्रसारखचितैर्मन्दिरैःसु
मनोहरैः ॥ १४८ ॥ नानाचित्रविचित्रैश्चराजितंपरिशोभितम् ॥ सप्तत्रिंशद्भिराक्रीडैःकल्पवृक्षसमन्वितैः ॥ १४९ ॥ पारिजातद्रुमाकीर्णै
र्वेष्टितंकामधेनुभिः ॥ आकाशवत्सुविस्तार्णंवर्त्तुलंचन्द्रविम्बवत् ॥ १५० ॥ अत्यूर्ध्वमपिवैकुण्ठात्पञ्चाशत्कोटियोजनम् ॥ शून्येस्थि
तंनिराधारंध्रुवमेवेश्वरेच्छया ॥ १५१ ॥ आत्माकाशसमंनित्यमस्माकञ्चसुदुर्लभम् ॥ अहंनारायणोऽनन्तोब्रह्माविष्णुर्महान्विराट् ॥
॥१५२॥ धर्मश्क्षुद्रविराट्संघोगङ्गालक्ष्मीःसरस्वती ॥ त्वंविष्णुमायासावित्रीतुलसीचगणेश्वरः ॥१५३॥ सनत्कुमारःस्कन्दश्चनरनाराय
णवृषी ॥ कपिलोदक्षिणायज्ञोब्रह्मपुत्राश्चयोगिनः ॥ १५४ ॥ पवनोवरुणश्चन्द्रःसूर्योरुद्रोहुताशनः ॥ कृष्णमन्त्रोपासकाश्चभारतस्था
श्ववैष्णवाः ॥ १५५ ॥ एभिर्दृष्टश्चगोलोकोनान्यैर्दृष्टःकदाचन ॥ निरामयेचतत्रैवरत्नसिंहासनेस्थितम् ॥ १५६ ॥ रत्नमालाकिरीटैश्चभू
षितंरत्नभूषणैः ॥ सुनिर्मलैःपीतवस्त्रैःवह्निशुद्धैर्विराजितम् ॥ १५७ ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंकिशोरंगोपरूपिणम् ॥ नवीननीरदश्यामश्वे
तपङ्कजलोचनम् ॥ १५८ ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यमीषद्धास्यंमनोहरम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥१५९॥ स्वेच्छामयंपरं
ब्रह्मनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ध्यानसाध्यंदुराराध्यमस्माकञ्चसुदुर्लभम् ॥ १६० ॥ प्रियैर्द्वादशगोपालैःसेवितंश्वेतचामरैः ॥ वीक्षितंगोपि
कावृन्दैःसस्मितैःसुमनोहरैः ॥ १६१ ॥ पीडितैःकामबाणैश्चशश्वत्सुस्थिरयौवनैः ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानैरत्नभूषणभूषितैः ॥ १६२ ॥
रासमण्डलमध्यस्थंश्रीकृष्णञ्चपरात्परम् ॥ ददर्शराजा तत्रैवराधयादर्शितंतदा ॥ १६३ ॥ स्तुतंचतुर्भिर्वेदैश्चमूर्त्तिमद्भिर्मनोहरैः ॥
रागिणीनाञ्चरागाणामतीवसुमनोहरम् ॥ १६४ ॥ श्रुतवन्तञ्चसङ्गीतंयन्त्रवक्रोत्थितंशिवे ॥ नित्ययाचसनातन्याप्रकृत्याचसहत्वया
॥ १६५ ॥ शश्वत्पूजितपादाब्जमखण्डतुलसीदलैः ॥ कस्तूरीकुङ्कुमाक्तैश्चगन्धचन्दनचर्चितैः ॥ १६६ ॥ दूर्वाभिरक्षताभिश्चपारिजा

तत्प्रसूनकैः ॥ निर्मलैर्विरजातोयैर्दत्तार्घ्यैरतिशोभितम् ॥ १६७ ॥ सुप्रसन्नंस्वतन्त्रञ्चसर्वकारणकारणम् ॥ सर्वेषांचान्तरात्मानं
सर्वेशंसर्वजीवनम् ॥ १६८ ॥ सर्वाधारंपरंपूज्यंब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ सर्वसम्पत्स्वरूपञ्चदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ १६९ ॥
सर्वमङ्गलरूपञ्चसर्वमङ्गलकारणम् ॥ सर्वमङ्गलदंसर्वमङ्गलानांचमङ्गलम् ॥ १७० ॥ तंदृष्ट्वानृपतिस्त्रस्तोह्यवरुह्यरथात्त्वरन् ॥
साश्रुनेत्रःपुलकितोमूर्ध्नासप्रणनामच ॥ १७१ ॥ परमात्माददौतस्मैस्वदास्यञ्चशुभाशिषम् ॥ स्वभक्तिंनिश्चलांसत्यामस्माकंच
सुदुर्लभाम् ॥ १७२ ॥ राधावरुह्यस्वरथात्कृष्णवक्षस्युवाससा ॥ गोपीभिःसुप्रियाभिश्चसेविताश्वेतचामरैः ॥ १७३ ॥
सम्भाषिताश्रीकृष्णेनसस्मितेनचपूजिता ॥ समुत्थितेनसहसाभक्त्यावैसम्भ्रमेणच ॥ १७४ ॥ आदौराधांसमुच्चार्य्यपश्चात्कृष्णंचमा
धवम् ॥ प्रवदन्तिचवेदेषुवेदविद्भिःपुरातनैः ॥ १७५ ॥ विपर्य्ययंयेवदन्तियेनिन्दन्तिजगत्प्रभूम् ॥ कृष्णप्राणाधिकांप्रेममयींशक्तिंच
राधिकाम् ॥ १७६ ॥ तेपच्यंतेकालसूत्रेयावच्चन्द्रदिवाकरम् ॥ भवन्तिस्त्रीपुत्रहीनारोगिणःशतजन्मसु ॥ १७७ ॥ इत्येवंकथितंदुर्गे
राधिकाख्यानमुत्तमम् ॥ सात्वंसतीभगवतीवैष्णवीचसनातनी ॥ १७८ ॥ नारायणीविष्णुमायामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ माययामां
पृच्छसित्वंसर्वज्ञासर्वरूपिणी ॥ १७९ ॥ स्त्रीजातिष्वधिदेवीचपराजातिस्मरावरा ॥ कथितंराधिकाख्यानंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥
॥ १८० ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयप्रकरणेनारदनारायणसंवादेहरगौरीसंवादेराधाख्यानेसुयज्ञाख्यानेसुतपःसुयज्ञसंवादेसुय
शसोगोलोकप्राप्तिर्नामचतुःपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ इतिसुयज्ञोपाख्यानंसमाप्तम् ॥ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ ॥
श्रीकृष्णस्यस्थितेमन्त्रेचान्येषामीश्वरस्यवः ॥ कथंजग्राहराधायामन्त्रंवैवैष्णवोनृपः ॥ १ ॥ किंविधानञ्चकिंध्यानंकिंस्तोत्रंकवच
ञ्चकिम् ॥ कंमन्त्रञ्चददौराज्ञेतांपूजापद्धतिंवद ॥ २ ॥ श्रीमहेश्वरउवाच ॥ हेविप्रकंभजामीतिप्रश्नंकुर्वतिराजनि ॥ शीघ्रंप्राप्नोमि
गोलोकंकस्याराधनतोमुने ॥ ३ ॥ इत्युक्तवन्तंराजेन्द्रमुवाचब्राह्मणोत्तमः ॥ तत्सेवयाचतल्लोकंप्राप्स्यसेबहुजन्मतः ॥ ४ ॥ तत्प्राणा
धिष्ठातृदेवींभजराधांपरात्पराम् ॥ कृपामयीप्रसादेनशीघ्रंप्राप्नोतितत्पदम् ॥ ५ ॥ इत्युक्त्वाराधिकामन्त्रंददौतस्मैषडक्षरम् ॥ ॐराधेति

चतुर्थ्यन्तंवह्निजायान्तमेवच ॥ ६ ॥ प्राणायामंभूतशुद्धिंमन्त्रन्यासंतथैवच ॥ कराङ्गन्यासमेवश्चध्यानंसर्वसुदुर्लभम् ॥ ७ ॥ स्तो
त्रश्चकवचंतश्चशिक्षयामासभक्तितः ॥ राजातेनक्रमेणैवजजापपरमंमनुम् ॥ ८ ॥ ध्यानश्चसामवेदोक्तंमङ्गलानाश्चमङ्गलम् ॥
कृष्णस्तांपूजयामासपुराध्यानेनयेनच ॥ ९ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांकोटिचन्द्रसमप्रभाम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यांशरत्पङ्कजलोचनाम् ॥
सुश्रोणींसुनितम्बाश्चपक्वबिम्बाधरांवराम् ॥ १० ॥ मुक्तापङ्क्तिप्रतिनिधिदन्तपङ्क्तिमनोहराम् ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांभक्तानुग्रहकारि
काम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांरत्नमालाविभूषिताम् ॥ ११ ॥ रत्नकेयूरवलयांरत्नमञ्जीररञ्जिताम् ॥ रत्नकुंडलयुग्मेनविचित्रेणविराजि
ताम् ॥ सूर्य्यप्रभाप्रतिकृतिगण्डस्थलविराजिताम् ॥ १२ ॥ अमूल्यरत्नखचितग्रैवेयकविभूषिताम् ॥ सद्रत्नसारखचितकिरीटमुकुटो
ज्ज्वलाम् ॥ रत्नाङ्गुलीयसंयुक्तांरत्नपाशकशोभिताम् ॥ १३ ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यशोभिताम् ॥ रूपाधिष्ठातृदे
वींश्चमत्तवारणगामिनीम् ॥ १४ ॥ गोपीभिःसुप्रियाभिश्चसेवितांश्वेतचामरैः ॥ कस्तूरीबिन्दुभिःसार्द्धमधश्चन्दनबिन्दुना ॥ १५ ॥
सिन्दूरबिन्दुनाचारुसीमन्ताधःस्थलोज्ज्वलाम् ॥ नित्यंसुपूजितांभक्त्याकृष्णेनपरमात्मना ॥ १६ ॥ कृष्णसौभाग्यसंयुक्तांकृष्ण
प्राणाधिकांवराम् ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीश्चनिर्गुणाश्चपरात्पराम् ॥ १७ ॥ महाविष्णुविधात्रीश्चप्रदात्रींसर्वसम्पदाम् ॥ कृष्णभक्तिं
प्रदांशान्तांमूलप्रकृतिमीश्वरीम् ॥ १८ ॥ वैष्णवींविष्णुमायांचकृष्णप्रेममयींशुभाम् ॥ रासमण्डलमध्यस्थांरत्नसिंहासनस्थिता
म् ॥ रासेरासेश्वरयुतांराधांरासेश्वरींभजे ॥ १९ ॥ ध्यात्वापुष्पंमूर्ध्निदत्त्वापुनर्ध्यायेज्जगत्प्रभुम् ॥ दद्यात्पुष्पंपुनर्ध्यात्वाचोपचा
राणिषोडश ॥ २० ॥ आसनंवसनंपाद्यमर्घ्यंगन्धानुलेपनम् ॥ धूपंदीपंसुपुष्पंचस्नानीयंरत्नभूषणम् २१ ॥ नानाप्रकारनैवे
द्यंताम्बूलंवासितंजलम् ॥ मधुपर्कंरत्नतल्पमुपचाराणिषोडश ॥ २२ ॥ प्रत्येकंवेदमन्त्रेणदत्तंभक्त्याचभूभृता ॥ मन्त्रांश्चश्रूयतांदु
र्गेवेदोक्तान्सर्वसम्मतान् ॥ २३ ॥ रत्नसारविकारंचनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ वरंसिंहासनंरम्यंराधेपूजासुगृह्यताम् ॥ २४ ॥ अमू

१ सिद्धचारणैः-इतिपाठः ।

ल्यरत्नखचितममूल्यंसूक्ष्ममेवच ॥ वह्निशुद्धंनिर्म्मलंचवसनंदेविगृह्यताम् ॥ २५ ॥ सद्रत्नसारपात्रस्थंसर्वतीर्थोदकंशुभम ॥
पादप्रक्षालनार्थंचराधेपाद्यंचगृह्यताम् ॥ २६ ॥ दक्षिणावर्त्तशंखस्थंसदूर्वापुष्पचन्दनम ॥ पूतंयुक्तंतीर्थतोयैराधेऽर्घ्यंप्रतिगृह्यताम् ॥
॥ २७ ॥ पार्थिवद्रव्यसंभूतमतीवसुरभीकृतम् ॥ मङ्गलार्हंपवित्रंचराधेगन्धंगृहाणमे ॥ २८ ॥ श्रीखण्डचूर्णंसुस्निग्धंकस्तूरीकुङ्कु
मान्वितम् ॥ सुगन्धयुक्तंदेवेशिगृह्यतामनुलेपनम् ॥ २९ ॥ वृक्षनिर्यासंसंयुक्तंपार्थिवद्रव्यसंयुतम् ॥ अग्निखण्डशिखाजातंधूपंदेविगृहा
णमे ॥ ३० ॥ अन्धकारभयहरममूल्यमणिशोभितम् ॥ रत्नप्रदीपंशोभाढ्यंगृहाणपरमेश्वरि ॥ ३१ ॥ पारिजातप्रसूनंचगन्धच
न्दनचर्चितम् ॥ अतीवशोभनंरम्यंगृह्यतांपरमेश्वरि ॥ ३२ ॥ सुगन्धामलकीचूर्णंसुस्निग्धंसुमनोहरम् ॥ विष्णुतैलसमायुक्तंस्ना
नीयंदेविगृह्यताम् ॥ ३३ ॥ अमूल्यरत्नखचितंकेयूरवलयादिकम् ॥ शंखसुशोभनंराधेगृह्यतांभूषणंमम ॥ ३४ ॥ कालदेशोद्भवं
पक्वफलंचैलड्डुकादिकम् ॥ परमान्नंचमिष्टान्नंनैवेद्यंदेविगृह्यताम् ॥ ३५ ॥ ताम्बूलंचवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ सर्वभोगा
धिकंस्वादुताम्बूलंदेविगृह्यताम् ॥ ३६ ॥ अशनंरत्नपात्रस्थंसुस्वादुसुमनोहरम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागृह्यतांपरमेश्वरि ॥ ३७ ॥
रत्नेन्द्रसारखचितंवह्निशुद्धांशुकान्वितम् ॥ पुष्पचन्दनचर्चाढ्यंपर्य्यङ्कंदेविगृह्यताम् ॥ ३८ ॥ एवंसंपूज्यदेवींतांदद्यात्पुष्पाञ्जलि
त्रयम् ॥ यत्नेनपूजयेद्देवींनायिकाश्चव्रतेव्रती ॥ ३९ ॥ प्रागादिक्रमयोगेनदक्षिणावर्त्ततःप्रिये ॥ भक्त्यापंचोपचारेणसुप्रियाःपरिचा
रिकाः ॥ ४० ॥ मालावतींपूर्वकोणेवह्निकोणेचमाधवीम् ॥ दक्षिणेरत्नमालांचसुशीलांनैर्ऋतेसतीम् ॥ ४१ ॥ पश्चिमेवैशशिक
लांपारिजातांचमारुते ॥ पद्मावतीमुत्तरेचाथैशान्यांसुन्दरींतथा ॥ ४२ ॥ यूथिकामालतीपद्ममालादद्याद्व्रतेव्रती ॥ परिहारंचकुरुते
सामवेदोक्तमेवच ॥ ४३ ॥ त्वंदेवीजगतांमाताविष्णुमायासनातनी ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीचकृष्णप्राणाधिकाशुभा ॥ ४४ ॥
कृष्णप्रेममयीशक्तिःकृष्णेसौभाग्यरूपिणी ॥ कृष्णभक्तिप्रदेराधेनमस्तेमङ्गलप्रदे ॥ ४५ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवनंसार्थकंमम ॥ पूजि
तासिमयासाचयाश्रीकृष्णेनपूजिता ॥ ४६ ॥ कृष्णवक्षसियाराधासर्वसौभाग्यसंयुता ॥ रासेरासेश्वरीरूपावृन्दावृन्दावनेवने ॥ ४७ ॥

कृष्णप्रियाचगोलोकेतुलसीकानननेतुया ॥ चम्पावतीकृष्णसङ्गेक्रीडाचम्पककानने ॥ ४८ ॥ चन्द्रावलीचन्द्रवनेशतशृंगेसतीतिच ॥
विरजादर्पहन्त्रीचविरजातटकानने ॥ ४९ ॥ पद्मावतीपद्मवनेकृष्णाकृष्णसरोवरे ॥ भद्राकुञ्जकुटीरेचकाम्यावैकाम्यकेवने ॥ ५० ॥
वैकुण्ठेचमहालक्ष्मीर्वाणीनारायणोरसि ॥ क्षीरोदसिन्धुकन्याचमर्त्येलक्ष्मीर्हरिप्रिया ॥ ५१ ॥ सर्वस्वर्गेस्वर्गलक्ष्मीर्देवदुःखविना
शिनी ॥ सनातनीविष्णुमायादुर्गाशङ्करवक्षसि ॥ ५२ ॥ सावित्रीवेदमाताचकलयाब्रह्मवक्षसि ॥ कलयाधर्म्मपत्नीत्वंनरनारायण
प्रभोः ॥ ५३ ॥ कलयातुलसीत्वञ्चगङ्गाभुवनपावनी ॥ लोमकूपोद्भवागोप्यःकलांशारोहिणीरतिः ॥५४॥ कलाकलांशरूपाचशतरू
पाशचीदितिः ॥ अदितिर्देवमाताचत्वत्कलांशाहरिप्रिया ॥ ५५ ॥ देव्यश्चमुनिपत्न्यश्चत्वत्कलाकलयाशुभे ॥ कृष्णभक्तिंकृष्णदास्यं
देहिमेकृष्णपूजिते ॥ ५६ ॥ एवंकृत्वापरीहारंस्तुत्वाचकवचंपठेत् ॥ पुराकृतंस्तोत्रमेतद्भक्तिदास्यप्रदंशुभम ॥ ५७ ॥ एवंनित्यंपूजये
द्योविष्णुतुल्यःसभारते ॥ जीवन्मुक्तश्चपूतश्चगोलोकंयातिनिश्चितम ॥ ५८ ॥ कार्तिकीपूर्णिमायाञ्चराधांयःपूजयेच्छिवे ॥ एवं
क्रमेणप्रत्यब्दंराजसूयफलंलभेत ॥ ५९ ॥ परमैश्वर्य्ययुक्तस्स्यादिहलोकेसपुण्यवान् ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोयात्यन्तेविष्णुमन्दिरम् ॥
॥ ६० ॥ आदावेवंक्रमेणैवरासेवृन्दावनेवने ॥ स्तुतामापूजितारांधाश्रीकृष्णेनपुरासती ॥ ६१ ॥ संपूजिताद्वितीयेचधात्रात्वेवंक्रमेणच ॥
त्वद्वरेणचसंप्राप्यविधातावेदमातरम् ॥ ६२ ॥ नारायणोमहालक्ष्मींप्रापसंपूज्यभारतीम् ॥ गङ्गाञ्चतुलसींचैवपरांभुवनपावनीम् ॥६३॥
विष्णुःक्षीरोदशायीचप्रापसिन्धुसुतांतथा ॥ मृतायांदक्षकन्यायांमयाकृष्णाज्ञयापुरा ॥ ६४ ॥ त्वमेवदुर्गासम्प्राप्तापूजितापुष्करेचसा ॥
अदितिंकश्यपःप्रापचन्द्रःसंप्रापरोहिणीम ॥ ६५ ॥ कामोरतिञ्चसंप्रापधर्मोमूर्त्तिपतिव्रताम् ॥ देवाश्चमुनयश्चैवयांसंपूज्यप्रतिव्रताम् ॥
॥ ६६ ॥ संप्रापुर्यद्वरेणैवधर्मकामार्थमोक्षकम् ॥ एवंपूजाविधानञ्चकथितञ्चस्तवंशृणु ॥ ६७ ॥ श्रीमहेश्वरउवाच ॥ एकदामानिनी
राधावभूवागोचराप्रभोः ॥ संसक्तस्यतुलस्यांचगोप्याञ्चतुलसीवने ॥ ६८ ॥ सासंहृत्यस्वमूर्त्तीश्चकलाःसर्वाश्चलीलया ॥ सर्वैवभूवु

१ चन्द्रावती–इतिपाठः। २ नारायणेवने-इतिपाठः ।

देवताश्चब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ६९ ॥ भ्रष्टैश्वर्य्याश्चनिःश्रीकाभार्य्याहीनाह्युपद्रुताः ॥ तेचसर्वेसमालोच्यश्रीकृष्णंशरणंययुः ॥ ७० ॥
तेषांस्तोत्रेणसन्तुष्टःस्नात्वासंपूज्यतांशुचिः ॥ तुष्टावपरमात्मासमर्वेषांराधिकांसतीम् ॥ ७१ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
एवमेवप्रियोऽहंतेप्रमोदश्चैवतेमयि ॥ सुव्यक्तमव्यक्तापस्यवचनंतेवरानने ॥ ७२ ॥ हेकृष्णत्वंममप्राणाजीवात्मेतिचसन्ततम् ॥ यद्ब्रूहिनि
त्यंप्रेम्णात्वंसांप्रतंतद्गतंद्भुतम् ॥ ७३ ॥ तस्मात्सर्वमलीकन्तेवचनंजगदंबिके ॥ क्षुरधारश्चहृदयंस्त्रीजातीनांचसर्वतः ॥ ७४ ॥ अस्मा
कंवचनंसत्यंयद्ब्रवीमिचतद्ध्रुवम् ॥ पञ्चप्राणाधिदेवीत्वंराधाप्राणाधिकेतिमे ॥ ७५ ॥ शक्तोनरक्षितुंत्वांचयांतिप्राणास्त्वयाविना ॥
विनाधिष्ठातृदेवीञ्चकोवाकुत्रचजीवति ॥ ७६ ॥ महाविष्णोश्चमातात्वंमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ सगुणात्वञ्चकलयानिर्गुणास्वयमेवतु ॥
॥ ७७ ॥ ज्योतीरूपानिराकाराभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ भक्तानांरुचिवैचित्र्यान्नानामूर्त्तीश्चबिभ्रती ॥ ७८॥ महालक्ष्मीश्चवैकुण्ठेभारती
चसतांप्रसूः ॥ पुण्यक्षेत्रेभारतेचसतीत्वंपार्वतीतथा ॥ ७९ ॥ तुलसीपुण्यरूपाचगङ्गाभुवनपावनी ॥ ब्रह्मलोकेचसावित्रीकलयात्वंव
सुन्धरा ॥ ८० ॥ गोलोकेराधिकात्वञ्चसर्वगोपालकेश्वरी ॥ त्वयाविनाहंनिर्जीवोह्यशक्तःसर्वकर्म्मसु ॥ ८१ ॥ शिवःशक्तस्त्वयाश
त्वयाशवाकारस्त्वयाविना ॥ वेदकर्त्तास्वयंब्रह्मावेदमात्रात्वयासह ॥ ८२ ॥ नारायणस्त्वयालक्ष्म्याजगत्पाताजगत्पतिः ॥ फलंददाति
यज्ञश्चत्वयादक्षिणयासह ॥ ८३ ॥ बिभर्त्तिसृष्टिंशेषश्चत्वांकृत्वामस्तकेभुवम् ॥ बिभर्त्तिगङ्गारूपांत्वांमूर्ध्निगङ्गाधरःशिवः ॥ ८४ ॥ शक्ति
मच्चजगत्सर्वंशवरूपंत्वयाविना ॥ वक्तासर्वस्त्वयावाण्यामूतोमूकस्त्वयाविना ॥ ८५ ॥ यथामृदाघटंकर्त्तुंकुलालःशक्तिमान्सदा ॥
सृष्टिंस्रष्टुंतथाहञ्चप्रकृत्याचत्वयासह ॥ ८६ ॥ त्वयाविनाजडश्चाहंसर्वत्रचनशक्तिमान् ॥ सर्वशक्तिस्वरूपात्वंत्वमागच्छममान्तिकम् ॥
॥ ८७ ॥ वह्नौत्वंदाहिकाशक्तिर्नाग्निश्शक्तस्त्वयाविना ॥ शोभास्वरूपाचन्द्रेत्वंत्वांविनानससुन्दरः ॥ ८८ ॥ प्रभारूपाहिसूर्य्येत्वं
त्वांविनानसभानुमान् ॥ नकामःकामिनीबन्धुस्त्वयारत्याविनाप्रिये ॥ ८९ ॥ इत्येवंस्तवनंकृत्वातांसंप्रापजगत्प्रभुः ॥ देवाबभूवुः
सश्रीकाःसभार्य्याःशक्तिसंयुताः ॥ ९० ॥ सस्त्रीकञ्चजगत्सर्वंसमभूच्छैलकन्यके ॥ गोपीपूर्णश्चगोलोकोह्यभवत्तत्प्रसादतः ॥ ९१ ॥

राजाजगामगोलोकमितिस्तुत्वाहरिप्रियाम् ॥ श्रीकृष्णेनकृतंस्तोत्रंराधायायःपठेन्नरः ॥ ९२ ॥ कृष्णभक्तिश्चतद्दास्यंसंप्राप्नोतिनसंशयः ॥ स्त्रीविच्छेदेयःशृणोतिमासमेकमिदंशुचिः ॥ ९३ ॥ अचिराल्लभतेभार्य्यांसुशीलांसुन्दरींसतीम् ॥ भार्य्याहीनोभाग्यहीनोवर्षमेकंशृणोतियः ॥ ९४ ॥ अचिराल्लभतेभार्य्यांसुशीलांसुन्दरींसतीम् ॥ पुरामयाचत्वंप्राप्तास्तोत्रेणानेनपार्वति ॥ ९५ ॥ मृतायांदक्षकन्यायामाज्ञयापरमात्मनः ॥ स्तोत्रेणानेनसंप्राप्तासावित्रीब्रह्मणापुरा ॥ ९६ ॥ पुरादुर्वाससःशापान्निश्श्रीकेदेवतागणे ॥ स्तोत्रेणानेनदेवैस्तैःसंप्राप्ताश्रीःसुदुर्लभा ॥ ९७ ॥ शृणोतिवर्षमेकञ्चपुत्रार्थीलभतेसुतम् ॥ महाव्याधीरोगमुक्तोभवेत्स्तोत्रप्रसादतः ॥ ९८ ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमायांतुतांसंपूज्यपठेत्तुयः ॥ अचलांश्रियमाप्नोतिराजसूयफलंलभेत् ॥ ९९ ॥ नारीशृणोतिचेत्स्तोत्रंस्वामिसौभाग्यसंयुता ॥ भक्त्याशृणोतियःस्तोत्रंबन्धनान्मुच्यतेध्रुवम् ॥ १०० ॥ नित्यंपठतियोभक्त्याराधांसंपूज्यभक्तितः ॥ सप्रयातिचगोलोकंनिर्मुक्तोभवबन्धनात् ॥ १०१ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेहरगौरीसंवादेश्रीराधिकोपाख्यानेराधापूजास्तोत्रादिकथनंनामपञ्चपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ ॥ पूजाविधानंस्तोत्रञ्चश्रुतमत्यद्भुतंमया ॥ अधुनाकवचंब्रूहिश्रोष्यामित्वत्प्रसादतः ॥ १ ॥ ॥ श्रीमहेश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुवक्ष्यामिहेदुर्गेकवचंपरमाद्भुतम् ॥ पुरामह्यंनिगदितंगोलोकेपरमात्मना ॥ २ ॥ अतिगुह्यंपरंतत्त्वंसर्वमन्त्रौघविग्रहम् ॥ यद्धृत्वापठनाद्ब्रह्मासंप्राप्तोवेदमातरम् ॥ ३ ॥ यद्धृत्वाहंतवस्वामीसर्वमातासुरेश्वरी ॥ नारायणश्चयद्धृत्वामहालक्ष्मीमवापसः ॥ ४ ॥ यद्धृत्वापरमात्माचनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ बभूवशक्तिमान्कृष्णःसृष्टिंकर्त्तुंपुराविभुः ॥ ५ ॥ विष्णुःपाताचयद्धृत्वासंप्राप्तस्सिन्धुकन्यकाम् ॥ शेषोबिभर्त्तिब्रह्माण्डंमूर्ध्निसर्षपवद्यतः ॥ ६ ॥ प्रत्येकंलोमकूपेपुब्रह्माण्डानिमहान्विराट् ॥ बिभर्तिधारणाद्यस्यसर्वाधारोबभूवसः ॥ ७ ॥ यद्धारणाच्चपठनाद्धर्म्मःसाक्षीचसर्वतः ॥ यद्धारणात्कुबेरश्चधनाध्यक्षश्चभारते ॥ ८ ॥ इन्द्रःसुराणामीशश्चपठनाद्धारणाद्विभुः ॥ नृपाणांमनुरीशश्चपठनाद्धारणात्प्रभुः ॥ ९ ॥ श्रीमांश्चन्द्रश्चयद्धृत्वाराजसूयंचकारसः ॥ स्वयंसूर्य्यस्त्रिलोकेशःपठनाद्धारणाद्धरिः ॥ १० ॥ यद्धृत्वा

पठनादग्निर्जगत्पूतंकरोतिच ॥ यद्धृत्वावातिवातोऽयंपुनातिभुवनत्रयम् ॥ ११ ॥ यद्धृत्वाचस्वतन्त्रोहिमृत्युश्चरतिजन्तुषु ॥ त्रिसप्त
कृत्वानिःक्षत्रांचकारचवसुन्धराम् ॥ १२ ॥ जामदग्न्यश्चरामश्चपठनाद्धारणात्प्रभू ॥ पपौसमुद्रंयद्धृत्वापठनात्कुम्भसम्भवः ॥ १३ ॥
सनत्कुमारोभगवान्यद्धृत्वाज्ञानिनांगुरुः ॥ जीवन्मुक्तौचसिद्धौचनरनारायणावृषी ॥ १४ ॥ यद्धृत्वापठनात्सिद्धोवसिष्ठोब्रह्मपुत्रकः ॥
सिद्धेशःकपिलोयस्माद्यस्माद्दक्षःप्रजापतिः ॥ १५ ॥ यस्माद्भृगुश्चमांदेष्टिकूर्म्मःशेषंविभर्त्तिच ॥ सर्वाधारोयतोवायुर्वरुणः पवनो
यतः ॥ १६ ॥ ईशानोदिक्पतिश्चैवयमःशास्तायतःशिवे ॥ कालःकालाग्निरुद्रश्चसंहर्त्ताजगतांयतः ॥ १७ ॥ यद्धृत्वागौतमःसिद्धः
कश्यपश्चप्रजापतिः ॥ वसुदेवसुतांप्रापचैकांशेनतुतत्कलाम् ॥ १८ ॥ पुरास्वजायाविच्छेदेदुर्वासामुनिपुङ्गवः ॥ संप्रापरामःसीताञ्च
रावणेनहृतांपुरा ॥ १९ ॥ पुरानलश्चसंप्रापदमयन्तींयतः सतीम् ॥ शंखचूडोमहावीरोदैन्यानामीश्वरोयतः ॥ २० ॥ वृषोवहतिमां
दुर्गेयतोहिगरुडोहरिम् ॥ एवंसंप्रापसंसिद्धिंसिद्धाश्चमुनयःपुरा ॥ २१ ॥ यद्धृत्वाचमहालक्ष्मीःप्रदात्रीसर्वसम्पदाम् ॥ सरस्वतीसतांश्रेष्ठा
यतःक्रीडावतीरतिः ॥ २२ ॥ सावित्रीवेदमाताचयतःसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ सिन्धुकन्यामर्त्यलक्ष्मीर्यतोविष्णुमवापसा ॥२३॥ यद्धृ
त्वातुलसीपूतागङ्गाभुवनपावनी ॥ यद्धृत्वासर्वसस्याढ्यासर्वाधारावसुन्धरा ॥ २४ ॥ यद्धृत्वामनसादेवीसिद्धावैविश्वपूजिता ॥ यद्धृत्वादे
वमाताचविष्णुंपुत्रमवापसा ॥ २५॥ पतिव्रताचयद्धृत्वालोपामुद्राप्यरुन्धती ॥ लेभेचकपिलंपुत्रंदेवहूतीयतःसती ॥ २६ ॥ प्रियव्र
तोत्तानपादौसुतौप्रापचतत्प्रसूः ॥ त्वन्माताचापिसंप्रापत्वांदेवींगिरिजांयतः ॥२७॥ एवंसर्वेसिद्धगणाःसर्वैश्वर्य्यमवाप्नुयुः ॥ श्रीजगन्म
ङ्गलस्यास्यकवचस्यप्रजापतिः ॥२८॥ ऋषिश्छन्दोऽस्यगायत्रीदेवीरासेश्वरीस्वयम् ॥ श्रीकृष्णभक्तिसंप्राप्तौविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥
॥ २९॥ शिष्यायकृष्णभक्तायब्राह्मणायप्रकाशयेत् ॥ शठायपरशिष्यायदत्त्वामृत्युमवाप्नुयात् ॥ ३० ॥ राज्यंदेयंशिरोदेयंनदेयंकव
चंप्रिये ॥ कण्ठेधृतमिदंभक्त्याकृष्णेनपरमात्मना ॥३१॥ मयादृष्टश्चगोलोकेब्रह्मणाविष्णुनापुरा ॥ ॐराधेतिचतुर्थ्यन्तंवह्निजायान्त

१ मुराः-इतिपाठः । २ देवोरासेश्वर-इतिपाठः ।

मेवच ॥ ३२ ॥ कृष्णेनोपासितोमन्त्रःकल्पवृक्षःशिरोऽवतु ॥ ॐह्रींश्रींराधिकांङेन्तंवह्निजायान्तमेवच ॥ ३३ ॥ कपालंनेत्रयुग्म
ञ्चश्रोत्रयुग्मंसदाऽवतु ॥ ॐऐंह्रींश्रींराधिकायैवह्निजायान्तमेवच ॥ ३४ ॥ मस्तकंकेशसंघांश्चमन्त्रराजःसदाऽवतु ॥ ओंरांराधा
चतुर्थ्यन्तंवह्निजायान्तमेवच ॥ ३५ ॥ सर्वसिद्धिप्रदःपातुकपोलंनासिकांमुखम् ॥ क्लींश्रीकृष्णप्रियाङेन्तंकण्ठंपातुनमोऽन्तकम् ॥
॥ ३६ ॥ ओंरांरासेश्वरींङेन्तंस्कन्धंपातुनमोऽन्तकम् ॥ ओंरांरासविलासिन्यैस्वाहापृष्ठंसदावतु ॥ ३७ ॥ वृन्दावनंविलासिन्यैस्वाहा
वक्षःसदावतु ॥ तुलसीवनवासिन्यैस्वाहापातुनितम्बकम् ॥ ३८ ॥ कृष्णप्राणाधिकाङेन्तंस्वाहान्तंप्रणवादिकम् ॥ पादयुग्मञ्चसर्वाङ्गं
सन्ततंपातुसर्वतः ॥ ३९ ॥ प्राच्यांरक्षतुसाराधावह्नौकृष्णप्रियावतु ॥ दक्षेरासेश्वरीपातुगोपीशानैर्ऋतेऽवतु ॥ ४० ॥ पश्चिमेनिर्गुणा
पातुवायव्येकृष्णपूजिता ॥ उत्तरेसन्ततंपातुमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ४१ ॥ सर्वेश्वरीसदैशान्यांपातुमांसर्वपूजिता ॥ जलेस्थलेचान्तरिक्षे
स्वप्नेजागरणेतथा ॥ ४२ ॥ महाविष्णोश्चजननीसर्वतःपातुसन्ततम् ॥ कवचंकथितंदुर्गेश्रीजगन्मङ्गलंपरम् ॥ ४३ ॥ यस्मैकस्मैनदा
तव्यंगुह्याद्गुह्यतरंपरम् ॥ तवस्नेहान्मयाख्यातंप्रवक्तव्यंनकस्यचित् ॥ ४४ ॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ कण्ठेवादक्षिणे-
बाहौधृत्वाविष्णुसमोभवेत् ॥ ४५ ॥ शतलक्षजपेनैवसिद्धञ्चकवचंभवेत् ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचोनदग्धोवह्निनाभवेत् ॥ ४६ ॥ एतस्मा
त्कवचाद्दुर्गेराजादुर्य्योधनःपुरा ॥ विशारदोजलस्तम्भंवह्निस्तम्भंचनिश्चितम् ॥ ४७ ॥ मयासनत्कुमारायपुरादत्तञ्चपुष्करे ॥ सूर्य्य
पर्वणिमेरौचससान्दीपनयेददौ ॥ ४८ ॥ बह्लायतेनदत्तंचददौदुर्य्योधनायसः ॥ कवचस्यप्रसादेनजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ ४९ ॥ नित्यं
पठतिभक्त्येदंतन्मन्त्रोपासकश्चयः ॥ विष्णुतुल्योभवेन्नित्यंराजसूयफलंलभेत् ॥ ५० ॥ स्नानेनसर्वतीर्थानांसर्वदानेनयत्फलम् ॥ सर्व
व्रतोपवासेनपृथिव्याश्चप्रदक्षिणैः ॥ ५१ ॥ सर्वयज्ञेषुदीक्षायांनित्यंवैसत्यरक्षणे ॥ नित्यंश्रीकृष्णसेवायांकृष्णनैवेद्यभक्षणे ॥ ५२ ॥ पाठे
चतुर्णां वेदानांयत्फलञ्चलभेन्नरः ॥ तत्फलंलभतेनूनंपठनात्कवचस्यच ॥ ५३ ॥ राजद्वारेश्मशानेचसिंहव्याघ्रान्वितेवने ॥ दावाग्नौसंक

---

१ वृन्दावनविलासिन्यैस्वाहापातुनितम्बकम् । तुलसीवनवासिन्यैस्वाहावाहुंसदावतु—इतिपाठः ।

टेचैवदस्युचौरान्वितेभये ॥ ५४ ॥ कारागारेविपद्ग्रस्तेघोरेचदृढबन्धने ॥ व्याधियुक्तोभवेन्मुक्तोधारणात्कवचस्यच ॥ ५५ ॥ इत्येत
त्कथितंदुर्गेतवैवेदंमहेश्वरि ॥ त्वमेवसर्वरूपामांमायापृच्छसिमायया ॥ ५६ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इत्युक्काराधिकाख्यानंस्मारंस्मार
ञ्चमाधवम् ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गःसाश्रुनेत्रोबभूवसः ॥ ५७ ॥ नकृष्णसदृशोदेवोनगङ्गासदृशीसरित् ॥ नपुष्करात्परंतीर्थंनवर्णोब्राह्म
णात्परः ॥ ५८ ॥ परमाणोःपरंसूक्ष्मंमहाविष्णोःपरोमहान् ॥ नभःपरञ्चविस्तीर्णंयथानास्त्येवनारद ॥ ५९ ॥ यथानवैष्णवाज्ज्ञा
नीयोगीन्द्रःशङ्करात्परः ॥ कामक्रोधलोभमोहाजितास्तेनैवनारद ॥ ६० ॥ स्वप्नेजागरणेशश्वत्कृष्णध्यानरतःशिवः ॥ यथाकृ
ष्णस्तथाशम्भुर्नभेदोमाधवेशयोः ॥ ६१ ॥ यथाशम्भुर्वैष्णवेषुयथादेवेषुमाधवः ॥ तथेदंकवचंवत्सकवचेषुप्रशस्तकम् ॥ ६२ ॥
शिशब्दोमङ्गलार्थश्चवकारोदातृवाचकः ॥ मङ्गलानांप्रदातायःसशिवःपरिकीर्त्तितः ॥ ६३ ॥ नराणांसन्ततंविश्वेशंकल्याणंकरोतियः ॥
कल्याणंमोक्षइत्युक्तंसएवंशङ्करःस्मृतः ॥ ६४ ॥ ब्रह्मादीनांसुराणाञ्चमुनीनांवेदवादिनाम् ॥ तेषांचमहतांदेवोमहादेवःप्रकीर्तितः ॥
॥ ६५ ॥ महतीपूजिताविश्वेमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ तस्यादेवःपूजितश्चमहादेवःसचस्मृतः ॥ ६६ ॥ विश्वस्थानाञ्चसर्वेषांमहता
मीश्वरःस्वयम् ॥ महेश्वरञ्चतेनेमंप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ ६७ ॥ हेब्रह्मपुत्रधन्योऽसियद्गुरुश्चमहेश्वरः ॥ श्रीकृष्णभक्तिदाता
योभवान्पृच्छतिमाञ्चकिम् ॥ ६८ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेराधिकोपाख्याने
तन्मन्त्रादिकथनंनामषट्पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥ ॥ छ ॥ इतिराधोपाख्यानम् ॥ नारदउवाच ॥ सर्वाख्यानंश्रुतंब्रह्म
न्नतीवपरमाद्भुतम् ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिदुर्गोपाख्यानमुत्तमम् ॥ १ ॥ दुर्गानारायणीशानाविष्णुमायाशिवासती ॥ नित्यासत्या
भगवतीशर्वाणीसर्वमङ्गला ॥ २ ॥ अम्बिकावैष्णवीगौरीपार्वतीचसनातनी ॥ नामानिकौथुमोक्तानिसर्वेषांशुभदानिच ॥ ३ ॥
अर्थंषोडशनाम्नांचसर्वेषामीप्सितंवरम् ॥ ब्रूहिवेदविदांश्रेष्ठवेदोक्तंसर्वसम्मतम् ॥ ४ ॥ केनवापूजितासादौद्वितीयेकेनवापुरा ॥ तृतीयेवा

१ रिपुग्रस्ते इतिपाठः ।

चतुर्थेवाकेनसर्वत्रपूजिता ॥ ५ ॥ नारायणउवाच ॥ अर्थंषोडशनाम्नांश्चविष्णुर्वेदेचकारसः ॥ ज्ञात्वापुनःपृच्छसित्वंकथयामियथा गमम् ॥ ६ ॥ दुर्गोदैत्येमहाविघ्नेभवबन्धेचकर्म्मणि ॥ शोकेदुःखेचनरकेयमदण्डेचजन्मनि ॥ ७ ॥ महाभयेऽतिरोगेचाप्याशब्दो हन्तृवाचकः ॥ एतान्हन्त्येवयादेवीसादुर्गापरिकीर्त्तिता ॥ ८ ॥ यशसातेजसारूपैर्नारायणसमागुणैः ॥ शक्तिर्नारायणस्ये यंतेननारायणीस्मृता ॥ ९ ॥ ईशानःसर्वसिद्ध्यर्थेचाशब्दोदातृवाचकः ॥ सर्वसिद्धिप्रदात्रीयासापीशानाप्रकीर्त्तिता ॥ १० ॥ सृष्टा मायापुरासृष्टौविष्णुनापरमात्मना ॥ मोहितंमाययाविश्वंविष्णुमायाप्रकीर्तिता ॥ ११ ॥ शिवेकल्याणरूपाचशिवदाचशिवप्रिया[१] ॥ प्रियेदातरिचाशब्दोशिवातेनप्रकीर्तिता ॥ १२ ॥ सद्बुद्ध्यधिष्ठातृदेवीविद्यमानायुगेयुगे ॥ पतिव्रतासुशीलाचसासतीपरिकीर्तिता ॥ ॥ १३ ॥ यथानित्योहिभगवान्नित्याभगवतीतथा ॥ स्वमाययातिरोभूतातत्रेशेप्राकृतेलये ॥ १४ ॥ आब्रह्मस्तम्बपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैव कृत्रिमम् ॥ दुर्गासत्यस्वरूपासाप्रकृतिर्भगवान्यथा ॥ १५ ॥ सिद्धैश्वर्यादिकंसर्वंयस्यामस्तियुगेयुगे ॥ सिद्धादिकेभगोज्ञेयस्तेनसा भगवतीस्मृता ॥ १६ ॥ सर्वान्मोक्षंप्रापयतिजन्ममृत्युजरादिकम् ॥ चराचरांश्चविश्वस्थान्छर्वाणीतेनकीर्त्तिता ॥ १७ ॥ मङ्गलंमोक्ष वचनंचाशब्दोदातृवाचकः ॥ सर्वान्मोक्षान्याददातिसैवस्यात्सर्वमङ्गला ॥ १८ ॥ हर्षेसम्पदिकल्याणेमङ्गलंपरिकीर्तितम् ॥ तान्ददाति चसर्वेभ्यस्तेनसासर्वमङ्गला ॥ १९ ॥ अम्बेतिमातृवचनोवन्दनेपूजनेसदा ॥ पूजितावन्दितामाताजगतांतेनसांबिका ॥ २० ॥ विष्णु भक्ताविष्णुरूपाविष्णोःशक्तिस्वरूपिणी ॥ सृष्टौचविष्णुनासृष्टावैष्णवीतेनकीर्तिता ॥ २१ ॥ गौरःपीतेचनिर्लिप्तेपरेब्रह्मणिनिर्म्मले[२] ॥ तस्यात्मनःशक्तिरियंगौरीतेनप्रकीर्तिता ॥ २२ ॥ गुरुःशम्भुश्चसर्वेषांतस्यशक्तिःप्रियासती ॥ गुरुःकृष्णश्चतन्मायागौरीतेनप्रकी र्त्तिता ॥ २३ ॥ तिथिभेदेपर्वभेदेकल्पभेदेन्यभेदके ॥ ख्यातातेषुचविख्यातापार्वतीतेनकीर्तिता ॥ २४ ॥ महोत्सवविशेषेचपर्वन्निति सुकीर्तिता ॥ तस्याधिदेवीयासाचपार्वतीपरिकीर्त्तिता ॥ २५ ॥ पर्वतस्यसुतादेवीसाविर्भूताचपर्वते ॥ पर्वताधिष्ठातृदेवीपार्वतीतेनकी

१ वेगेचेतिपाठः । २ सर्वभेदे—इतिपाठः ।

र्त्तिता ॥ २६ ॥ सर्वकालेसनाप्रोक्तोविस्तृतेचतर्नातिच ॥ सर्वत्रसर्वकालेचविद्यमानासनातनी ॥ २७ ॥ अर्थःषोडशनाम्नाञ्चकीर्त्तित
श्चमहामुने ॥ यथागमंत्ववेदोक्तोपाख्यानंचनिशामय ॥ २८ ॥ प्रथमेपूजितासाचकृष्णेनपरमात्मना ॥ वृन्दावनेचसृष्ट्यादौगोलोके
रासमण्डले ॥ २९ ॥ मधुकैटभभीतेनब्रह्मणासाद्वितीयतः ॥ त्रिपुरप्रेरितेनैवतृतीयेत्रिपुरारिणा ॥ ३० ॥ भ्रष्टश्रियामहेन्द्रेणशापाद्दुर्वा
ससःपुरा ॥ चतुर्थेपूजितादेवीभक्त्याभगवतीसती ॥ ३१ ॥ तदामुनीन्द्रैःसिद्धेन्द्रैर्देवैश्चमुनिपुङ्गवैः ॥ पूजितासर्वविश्वेषुसमभूत्सर्वतः
सदा ॥३२॥ तेजस्सुसर्वदेवानांसाविर्भूतापुरामुने ॥ सर्वेदेवाददुस्तस्यैशस्त्राण्याभरणानिच ॥ ३३ ॥ दुर्गादयश्चदैत्याश्चनिहतादुर्गया
तया ॥ दत्तंस्वराज्यंदेवेभ्योवरञ्चयदभीप्सितम् ॥ ३४ ॥ कल्पान्तरेपूजितासासुरथेनमहात्मना ॥ राज्ञाचमेधशिष्येणमृन्मय्याञ्चसरि
त्तटे ॥ ३५ ॥ मेषादिभिश्चमहिषैःकृष्णसारैश्चमण्डकैः ॥ छागैरिक्षुसुकूष्माण्डैःपक्षिभिर्बलिभिर्मुने ॥ ३६ ॥ वेदोक्तांश्चैवदत्त्वैवमुप
चारांस्तुषोडश ॥ ध्यात्वाचकवचंधृत्वासंपूज्यचविधानतः ॥ ३७ ॥ राजाकृत्वापरीहारंवरंप्रापयथेप्सितम् ॥ मुक्तिंसंप्रापवैश्यश्चसं
पूज्यचसरित्तटे ॥ ३८ ॥ तुष्टावराजावैश्यश्चसाश्रुनेत्रःकृताञ्जलिः ॥ ससर्जमृन्मयींतांवैगभीरेनिर्मलेजले ॥ ३९ ॥ मृन्मयींतामदृष्ट्वाच
जलधौतांनराधिपः ॥ रुरोदचतदावैश्यस्ततःस्थानान्तरंययौ ॥ ४० ॥ त्यक्त्वादेहञ्चवैश्यस्तुपुष्करेदुष्करंतपः ॥ ४१ ॥ कृत्वाजगाम
गोलोकंदुर्गादेवीवरेणसः ॥ राजाययौस्वराज्यञ्चपूज्योनिष्कण्टकंबली ॥ ४२ ॥ भोगञ्चबुभुजेभूपःषष्टिवर्षसहस्रकम् ॥ भार्यांस्व
राज्यंसंन्यस्यपुत्रेवैकालयोगतः ॥ ४३ ॥ मनुर्बभूवसावर्णिस्तप्त्वावैपुष्करेतपः ॥ इत्येवंकथितंवत्ससमासेनयथागमम् ॥ ४४ ॥
दुर्गाख्यानंमुनिश्रेष्ठकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेदुर्गो
पाख्यानेदुर्गादिनामव्युत्पत्त्यादिकथनंनामसप्तपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कस्यवंशोद्भवोराजासुरथो
धर्म्मिणांवरः ॥ कथंसंप्रापवैज्ञानंमेधसोज्ञानिनांवरात् ॥ १ ॥ कस्यवंशोद्भवोब्रह्मन्मेधसोमुनिसत्तम ॥ बभूवकुत्रसंवादोनृपस्यमुनि
नासह ॥ २ ॥ सख्यंबभूवकुत्रास्यवाप्रभोनृपवैश्ययोः ॥ व्यासेनश्रोतुमिच्छामिवदवेदविदांवर ॥ ३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ अत्रि

श्चब्रह्मणःपुत्रस्तस्यपुत्रोनिशाकरः ॥ सचकृत्वाराजसूयंद्विजराजोबभूवह ॥ ४ ॥ गुरुपत्न्यांचतारायांतस्याभूच्चबुधःसुतः ॥ बुधपुत्रस्तु
चैत्रश्चतत्पुत्रःसुरथःस्मृतः ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गुरुपत्न्याश्चतारायांममभूत्तत्सुतःकथम् ॥ अहोव्यतिक्रमंब्रूहिवेदस्यचमहा
मुने ॥ ६ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ सम्पन्मत्तोमहाकामीव्यचरज्जाह्नवीतटे ॥ तारांसुरगुरोःपत्नींधर्म्मिष्ठाञ्चपतिव्रताम् ॥ ७ ॥ सुस्नातां
सुन्दरींरम्यांपीनोन्नतपयोधराम् ॥ सुश्रोणींसुनितम्बाढ्यांमध्यक्षीणांमनोहराम् ॥ ८ ॥ सुदतींकोमलांगीञ्चनवयौवनसंयुताम् ॥
सूक्ष्मवस्त्रपरीधानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ९ ॥ कस्तूरीबिन्दुनासार्द्धमधश्चन्दनबिन्दुना ॥ सिन्दूरबिन्दुनाचारुफालमध्यस्थलोज्ज्व
लाम् ॥ १० ॥ वायुनाधौतवस्त्रहीनांसकामांरक्तलोचनाम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यांपक्वबिम्बाधरांवराम् ॥ ११ ॥ सस्मितांन
म्रवक्त्रांचलज्जयाचन्द्रदर्शनात् ॥ गच्छन्तींस्वगृहंहर्षान्मत्तवारणगामिनीम् ॥ १२ ॥ तांदृष्ट्वामन्मथाक्रान्तश्चन्द्रोलज्जांजहौमुने ॥
पुलकाङ्कितसर्वांगःसकामस्तामुवाचसः ॥ १३ ॥ ॥ चन्द्रउवाच ॥ ॥ योषिच्छ्रेष्ठेक्षणंतिष्ठवरिष्ठेरसिकासुच ॥ सुविदग्धेविद
ग्धानांमनोहरसिसन्ततम् ॥ १४ ॥ निषेव्यप्रकृतिंजन्मसहस्रंकामसागरे ॥ तपःफलेनत्वांप्रापबृहच्छ्रोणींबृहस्पतिः ॥ १५ ॥ अहो
तपस्विनासार्द्धमविदग्धेनवेधसा ॥ योजितात्वंरसवतीशश्वत्कामातुरावरा ॥ १६ ॥ किंवासुखञ्चविज्ञातमविज्ञेषुसमागमे ॥ विद
ग्धायाविदग्धेनसङ्गमःसुखसागरः ॥ १७ ॥ कामेनकामिनीत्वञ्चदग्धासिव्यर्थमीश्वरि ॥ कर्मणावात्मदोषाद्वाकोजानातिमनः
स्त्रियाः ॥ १८ ॥ दिनेदिनेवृथायातिदुर्लभंनवयौवनम् ॥ नवीनयौवनस्थायावृद्धेनस्वामिनातव ॥ १९ ॥ शश्वत्तपस्यायुक्तश्चकृष्ण
मात्मानमीप्सितम् ॥ स्वप्नेजागरणेवापिध्यायन्नास्तेबृहस्पतिः ॥ २० ॥ सर्वकामरसज्ञात्वंनिष्कामंकाममीप्सितम् ॥ ध्यायन्तीक
मुक्तीशश्वद्यूनांशृङ्गारमात्मनि ॥ २१ ॥ अन्यश्चत्वन्मनःकामोभिन्नंत्वद्भर्तुरीप्सितम् ॥ ययोश्चभिन्नौविषयौकाप्रीतिःसङ्गमेतयोः ॥
॥ २२ ॥ वासन्तीपुष्पतल्पेचगन्धचन्दनचर्चिते ॥ मोदस्वमांगृहीत्वात्वंवसन्तेमाधवीवने ॥ २३ ॥ सुगन्धयुत्फुल्लकुसुमेनिर्जनेच
न्दनेवने ॥ भवतीयुवतीभाग्यवतीतत्रैवमोदताम् ॥ २४ ॥ चन्दनेचम्पकवनेशीतचंपकवायुना ॥ रम्येचम्पकतल्पेचक्रीडांकुरुमया

सह ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वामदनोन्मत्तोमदनाधिकसुन्दरः ॥ पपातचरणेदेव्यामन्दोमन्दाकिनीतटे ॥ २६ ॥ निरुद्धमार्गाच
न्द्रेणशुष्ककण्ठौष्ठतालुका ॥ अभीतोवाचकोपेनरक्तपङ्कजलोचना ॥ २७ ॥ ॥ तारोवाच ॥ ॥ धिक्त्वांचन्द्रतृणंमन्येपरस्त्री
लम्पटंशठम् ॥ अत्रेरभाग्यात्त्वंपुत्रोव्यर्थन्तेजन्मजीवनम् ॥ २८ ॥ अरेकृत्वाराजसूयमात्मानंमन्यसेबली ॥ बभूवपुण्यंतेव्यर्थंविप्रस्त्री
षुचयन्मनः ॥ २९ ॥ यस्यचित्तंपरस्त्रीषुसोऽशुचिःसर्वकर्मसु ॥ नकर्मफलभाक्पापीनिन्द्योविश्वेषुसर्वतः ॥ ३० ॥ सतीत्वंमेनाश
यसियक्ष्मग्रस्तोभविष्यसि ॥ अत्युच्छ्रितोनिपतनंप्राप्नोतीतिश्रुतौश्रुतम् ॥ ३१ ॥ दुष्टानांदर्पहाकृष्णोदर्पंतेनिहनिष्यति ॥ त्यजमां
म तरंवत्ससत्यंतेशंभविष्यति ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वातारकासाध्वीरुरोदचमुहुर्मुहुः ॥ चकारसाक्षिणंधर्मंसूर्यंवायुंहुताशनम् ॥ ३३ ॥
ब्रह्माणंपरमात्मानमाकाशंपवनंधराम् ॥ दिनंरात्रिश्चसन्ध्याश्चसर्वंसुरगणंमुने ॥ ३४ ॥ तारकावचनंश्रुत्वानभीतःसचुकोपह ॥ करेधृ
त्वारथेतूर्णंस्थापयामाससुन्दरीम् ॥ ३५ ॥ रथञ्चालयामाससमनोयायीमनोहरम् ॥ मनोहरांगृहीत्वातांसचरेमेमनोहरम् ॥ ३६ ॥
विस्पन्दकेसुरवनेचन्दनेपुष्पभद्रके ॥ पुष्करेचनदीतीरेपुष्पितेपुष्पकानने ॥ ३७ ॥ सुगन्धिपुष्पतल्पेचपुष्पचन्दनवायुना ॥ निर्ज
नेमलयद्रोण्यांस्निग्धचन्दनचर्चिते ॥ ३८ ॥ शैलेशैलेनदेनद्यांशृङ्गारंकुर्वतोस्तयोः ॥ गतंवर्षशतंहर्षान्मुहूर्त्तमिवनारद ॥ ३९ ॥ बभूव
शरणापन्नोभीतोदैत्येषुचन्द्रमाः ॥ तेजस्विनितथाशुक्रेतेषाञ्चवलिनांगुरौ ॥ ४० ॥ अभयञ्चददौतस्मैकृपयाभृगुनन्दनः ॥ गुरुंजहास
देवानांसुविपक्षंबृहस्पतिम् ॥ ४१ ॥ सभायांजहसुर्दुष्टावलिनोदितिनन्दनाः ॥ अभयञ्चददुस्तस्मैभीतायचकलङ्किने ॥ ४२ ॥
सतीसतीत्वध्वंसेनपापिष्ठचन्द्रमण्डले ॥ बभूवशशरूपञ्चकलङ्कंनिर्मलेमलम् ॥ ४३ ॥ उवाचतंमहाभीतंशुक्रोवेदविदांवरः ॥ हितं
तथ्यंवेदयुक्तंपरिणामसुखावहम् ॥ ४४ ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ त्वमहोब्रह्मणःपौत्रोऽप्यत्रेर्भगवतःसुतः ॥ दुर्नीतंकर्मतेपुत्रनीचवन्नय
शस्करम् ॥ ४५ ॥ राजसूयस्यसुफलेनिर्मलेकीर्त्तिमण्डले ॥ सुधाराशौसुराबिन्दुरूपमङ्कमुपार्जितम् ॥ ४६ ॥ त्यजदेवगुरोःपत्नींप्रभु
मित्रमहासतीम् ॥ धर्मिष्ठस्यवरिष्ठस्यब्राह्मणानांबृहस्पतेः ॥ ४७ ॥ शम्भोःसुराणामीशस्यगुरुपुत्रस्यवेधसः ॥ पौत्रस्याङ्गिरसे

नित्यंज्वलतोब्रह्मतेजसा ॥ ४८ ॥ शत्रोरपिगुणावाच्यादोषावाच्यागुरोरपि ॥ इतिसद्वंशजातानांस्वभावश्चसतामपि ॥ ४९ ॥
सशत्रुर्मेसुरगुरुःपरोविश्वेनिशाकर ॥ तथापिसहजाख्यानंवर्णितंधर्मसंसदि ॥ यत्रलोकाश्चधर्मिष्ठास्तत्रधर्मःसनातनः ॥ ५० ॥
यतोधर्मस्ततःकृष्णोयतःकृष्णस्ततोजयः[1] ॥ गौरेकंपञ्चचव्याघ्रीसिंहीसप्तप्रसूयते ॥ ५१ ॥ हिंसकाःप्रलयंयान्तिधर्मोरक्षतिधार्मि
कम् ॥ देवाश्चगुरवोविप्राःशक्तायद्यपिरक्षितुम् ॥ ५२ ॥ तथापिनहिरक्षन्तिधर्मघ्नंपापिनंजनम् ॥ कुलटाविप्रपत्नीनांगमनेसुरवि
प्रयोः ॥ ५३ ॥ ब्रह्महत्याषोडशांशपातकंचभवेद्ध्रुवम् ॥ तासामुपस्थितानांचगमनेतच्चतुर्थकम् ॥ ५४ ॥ विप्रपत्नीसतीनांचगमनंचैव
लेनचेत् ॥ ब्रह्महत्याशतपापंभवेदेवश्रुतौश्रुतम् ॥ ५५ ॥ धर्मंचरमहाभागब्राह्मणींत्यजसाम्प्रतम् ॥ कृत्वानुतापंपापाच्चनिवृत्तिस्तुमहा
फला ॥ ५६ ॥ उपायेनचतेपापंदूरीभूतंभवेन्नतु ॥ शरणागतभीतस्यमयिदेवस्यधर्मतः ॥ ५७ ॥ शस्त्रहीनंचभीतंचदीनंचशर
णार्थिनम् ॥ योनरक्षत्यधर्मिष्ठःकुम्भीपाकेवसेद्ध्रुवम् ॥ ५८ ॥ राजसूयशतानांचरक्षितालभतेफलम् ॥ परमैश्वर्य्ययुक्तश्चधर्मेणसभवे
दिह ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वावैदैत्यगुरुःस्वर्गेमन्दाकिनीतटे ॥ स्नात्वातंस्नापयामासविष्णुपूजांचकारसः ॥ ६० ॥ विष्णुपादाब्जजाते
नतन्नैवेद्यंशुभप्रदम् ॥ गङ्गोदकेनपुण्येनभोजयामासचन्द्रकम् ॥ ६१ ॥ क्रोडेकृत्वातुतंभीतंलज्जितंपापकर्म्मणा ॥ कुशहस्तस्तमित्यू
चेस्मारंस्मारंहरिंमुने ॥ ६२ ॥ शुक्रउवाच ॥ यद्यस्तिमेतपःसत्यंसत्यंपूजाफलंहरे ॥ सत्यंव्रतफलंचैवसत्यंसत्यवचःफलम् ॥ ६३ ॥
तीर्थस्नानफलंसत्यंसत्यंदानफलंयदि ॥ उपवासफलंसत्यंपापान्मुक्तोभवान्भवेत् ॥ ६४ ॥ विप्रंत्रिसन्ध्याहीनंयाविष्णुपूजाविही
नकम् ॥ तन्नाप्नोतुमहाघोरंचन्द्रपापंसुदारुणम् ॥ ६५ ॥ स्वभार्य्यावंचनंकृत्वायःप्रयातिपरस्त्रियम् ॥ सयातुनरकंघोरंचन्द्रपापेन
पातकी ॥ ६६ ॥ वाचावाताडयेत्कान्तंदुःशीलादुर्मुखाचया ॥ सायुगंचन्द्रपापेनयातुलालामुखंध्रुवम् ॥ ६७ ॥ अनैवेद्यंवृथान्नंचय
श्चभुङ्क्तेहरेर्द्विजः ॥ सयातुकालसूत्रंचचन्द्रपापाच्चतुर्युगम् ॥ ६८ ॥ अम्बुवाच्यंभूखननंयःकरोतिनराधमः ॥ चन्द्रपापाद्युगशतंका

१ यद्येतिपाठः ।

लमूत्रंसगच्छतु ॥ ६९ ॥ स्वकान्तंवंचयित्वाचयायातिपरपूरुषम् ॥ सायातुवह्निकुण्डंचचन्द्रपापाच्चतुर्युगम् ॥ ७० ॥ कीर्तिंकरोति
रजसापरकीर्तिविलुप्यच ॥ सयुगंचन्द्रपापेनकुम्भीपाकञ्चगच्छतु ॥ ७१ ॥ पितरंमातरंभार्य्यांयोनपुष्णातिपातकी ॥ स्वगुरुंचन्द्र
पापेनयातुचण्डालतांध्रुवम् ॥ ७२ ॥ कुलटान्नमवीरान्नमृतुस्नातान्नमेवच ॥ योऽश्नातिचन्द्रपापञ्चयातुतंपापिनंध्रुवम् ॥ ७३ ॥
सयातुतेनपापेनकुम्भीपाकंचतुर्युगम् ॥ तस्मादुत्तीर्य्यचाण्डालींयोनिमाप्नोतिपातकी ॥ ७४ ॥ दिवसेयोग्राम्यधर्मंमहापापीकरोतिच ॥
योगच्छेत्कामतःकामीगुर्विणींवारजस्वलाम् ॥ ७५ ॥ तंयातुचन्द्रपापञ्चमहाघोरञ्चपापिनम् ॥ सयातुतेनपापेनकालसूत्रंचतुर्युगम् ॥
॥ ७६ ॥ मुखंश्रोणींस्तनञ्चापियःपश्यतिपरस्त्रियाः ॥ कामतःकामदग्धश्चयातुतंचन्द्रकल्मषम् ॥ ७७ ॥ सयातुलालाभक्ष्यञ्चचन्द्र
पापाच्चतुर्युगम् ॥ तस्मादुत्तीर्य्यभवतुचाण्डालोन्धोनपुंसकः ॥ ७८ ॥ कुहूपूर्णेन्दुसंक्रान्तिचतुर्दश्यष्टमीषुच ॥ मांसंमसूरंलकुचंय
श्चभुङ्क्तेरवेर्दिने ॥ ७९ ॥ कुरुतेग्राम्यधर्म्मञ्चयातुतंचन्द्रकिल्बिषम् ॥ चतुर्युगंकालसूत्रंतेनपापेनगच्छतु ॥ ८० ॥ तस्मादुत्तीर्य्यचा
ण्डालींयोनिमाप्नोतिपातकी ॥ सप्तजन्मसुसद्रोगीदरिद्रःकुब्जएवच ॥ ८१ ॥ एकादश्यांचयोभुङ्क्तेकृष्णजन्माष्टमीदिने ॥ शिवरात्रौम
हापापीयातुतंचन्द्रपातकम् ॥ ८२ ॥ सयातुकुम्भीपाकञ्चयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ तेनपापेनचाप्नोतुचाण्डालींयोनिमेवच ॥ ८३ ॥
ताम्रस्थंदुग्धमाध्वीकमुच्छिष्टेघृतमेवच ॥ नारिकेलोदकंकांस्येदुग्धंसलवणंतथा ॥ ८४ ॥ पीतशेषजलंचैवभुक्तशेषंतथौदनम् ॥
असकृच्चौदनंभुङ्क्तेसूर्य्येनास्तंगतेद्विजः ॥ ८५ ॥ तंयातुचन्द्रपापञ्चदुर्निवारञ्चदारुणम् ॥ सयातुतेनपापेनचान्धकूपंचतुर्युगम् ॥
॥ ८६ ॥ स्वकन्याविक्रयीविप्रोदेवलोवृषवाहकः ॥ शूद्राणांशवदाहीचतेषांचैसूपकारकः ॥ ८७ ॥ अश्वत्थतरुघातीच
विष्णुवैष्णवनिन्दकः ॥ तंयातुचन्द्रपापञ्चदारुणंपापिनंभृशम् ॥ ८८ ॥ सयातुतस्मात्पापाच्चतप्तसूर्मींञ्चपातकी ॥ शश्वद्दग्धोभव
तुसयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ८९ ॥ तस्मादुत्तीर्य्यचाण्डालींयोनिमाप्नोतिपातकी ॥ सप्तजन्मसुचाण्डालोवृषभःपञ्चजन्मसु ॥ ९० ॥
गर्दभोजन्मशतकंसूकरस्सप्तजन्मसु ॥ तीर्थध्वांक्षस्सप्तसुवैविट्कृमिःपञ्चजन्मसु ॥ जलौकाजन्मशतकंशुचिर्भवतुतत्परम् ॥ ९१ ॥

वृथामांसंचयोभुङ्क्तेस्वार्थपाकान्नमेवच ॥ तददत्तंमहापापीप्राप्नुयाच्चन्द्रपातकम् ॥ ९२ ॥ सयातुचन्द्रपापेनचासिपत्रंचतुर्युगम् ॥
ततोभवतुसर्पश्चपशुस्स्यात्सप्तजन्मसु ॥ ९३ ॥ विप्रोवार्द्धुषिकोयोहियोनिजीवीचिकित्सकः ॥ हरेर्नाम्नांचविक्रेतायश्चवास्वाङ्ग
विक्रयी ॥ ९४ ॥ स्वधर्मकथकश्चैवयश्चस्वात्मप्रशंसकः ॥ मषीजीवीधावकश्चकुलटापोष्यएवच ॥ ९५ ॥ तंयातुचन्द्रपापश्च
चन्द्रोभवतुविज्वरः ॥ सयातुतेनपापेनशूलप्रोतंसुदारुणम् ॥ ९६ ॥ तत्रविद्धोभवतुसयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ततोदरिद्रोरोगीचदी
क्षाहीनोनरःपशुः ॥ ९७ ॥ लाक्षामांसरसानांचतिलानांलवणस्यच ॥ अश्वानांचैवलौहानांविक्रेतानरघातकः ॥ ९८ ॥ विप्रः
कुलालःचौरश्चयातुतंचन्द्रपातकम् ॥ सयातुतेनपापेनक्षुरधारंसुदुःसहम् ॥ ९९ ॥ तत्रच्छिन्नोभवतुसयावदिन्द्रसहस्रकम् ॥ तस्मादुत्तीं
र्यसभवेत्सृगालःसप्तजन्मसु ॥ १०० ॥ सप्तजन्मसुमार्जारोमहिषोजन्मपञ्चकम् ॥ सप्तजन्मसुभल्लूकःकुक्कुरस्सप्तजन्मसु ॥ १०१ ॥ मत्स्य
श्चंजन्मशतकंकर्कटीजन्मपञ्चकम् ॥ गोधिकाजन्मशतकंगर्दभःसप्तजन्मसु ॥ १०२ ॥ सप्तजन्मसुमण्डूकस्ततस्यान्मानवोऽधमः ॥ चर्म्म
कारश्चरजकस्तैलकारश्चवर्द्धकिः ॥ १०३ ॥ नाविकःशवजीवीचव्याधश्चस्वर्णकारकः ॥ कुम्भकारोलोहकारस्ततःक्षत्रस्ततोद्विजः ॥ १०४ ॥
इतिचन्द्रंशुचिंकृत्वासमुवाचतुतारकाम् ॥ त्यक्ताचन्द्रंमहासाध्विगच्छकान्तमितिद्विजः ॥ १०५ ॥ प्रायश्चित्तंविनापूतात्वमेवंशुद्धमा
नसा ॥ अकामायावलिष्ठेननस्त्रीजारेणदुष्यति ॥ १०६ ॥ इत्येवमुक्त्वाशुक्रश्चचन्द्रंवाताराकांसतीम् ॥ सस्मितांसस्मितंचैवचकारचशुभा
शिषः ॥ १०७ ॥ इतिश्री० ब्र० वै० महा० पु० प्रकृतिख० द्विती० नारदनारायणसं० दुर्गोपाख्यानेताराचन्द्रयोर्दोषनिवारणंनामाष्टपञ्चाशत्त
मोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ बृहस्पतिःकिंचकारताराकाहरणान्तरे ॥ कथंसंप्रापतांसाध्वींतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ श्रीनारा
यणउवाच ॥ दृष्ट्वाविलम्बंतारायाः भ्रान्त्याश्चापिगुरुःस्वयम् ॥ प्रस्थापयामासशिष्यमन्वेषार्थञ्चजाह्नवीम् ॥ २ ॥ शिष्योगत्वाचतद्वृत्तं
ज्ञात्वावैलोकवक्त्रतः ॥ रुदन्नुवाचस्वगुरुंताराकाहरणंमुने ॥ ३ ॥ श्रुत्वासुरगुरुर्वार्त्तांशशिनाचप्रियांहृताम् ॥ मुहूर्त्तंप्रापमूर्च्छांचततःसं

१ जन्मपंचकमितिपाठः । २ आलुश्चजन्मशतकंकुक्कुटीवेतिपाठः ।

प्राप्यचेतनाम् ॥ ४ ॥ रुरोदोच्चैःसशिष्यश्चहृदयेनविदूयता ॥ शोकेनलज्जयाविष्टोविललापमुहुर्मुहुः ॥ ५ ॥ उवाचशिष्यान्सम्बोध्य नीतिंचश्रुतिसम्मताम् ॥ साश्रुनेत्रःसाश्रुनेत्राञ्छोकार्तःशोककार्शितान् ॥ ६ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ हेवत्साःकेनशप्तोऽहनजानेकारणं परम् ॥ दुःखंधर्म्मविरुद्धोयःसप्राप्नोतिनसंशयः ॥ ७ ॥ यस्यनास्तिसतीभार्य्यागृहेषुप्रियवादिनी ॥ अरण्यंतेनगंतव्यंयथारण्यंतथागृहम् ॥८॥ भावानुरक्तावनिताहृतायस्यचशत्रुणा॥अरण्यंतेनगन्तव्यंयथारण्यंतथागृहम ॥९॥ सुशीलासुन्दरीभार्य्यागतायस्यगृहादहो॥ अरण्यंतेनगन्तव्यंयथारण्यंतथागृहम् ॥ १० ॥ दैवेनापहृतायस्यपतिसाध्वीपतिव्रता ॥ अरण्यंतेनगन्तव्यंयथारण्यंतथागृहम् ॥११॥ यस्यमातागृहेनास्तिगृहिणीवासुशासिता ॥ अरण्यंतेनगन्तव्यंयथारण्यंतथागृहम् ॥१२॥ प्रियाहीनंगृहंयस्यपूर्णंद्रविणबन्धुभिः ॥ अरण्यंतेनगन्तव्यंयथारण्यंतथागृहम् ॥१३॥ भार्य्याशून्यावनसमाःसभार्य्याश्चगृहागृहाः ॥ गृहिणीचगृहंप्रोक्तंनगृहंगृहमुच्यते ॥ १४ ॥ अशुचिःस्त्रीविहीनश्चदैवेपित्र्येचकर्मणि ॥ यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत ॥१५॥ दाहिकाशक्तिहीनश्चयथामन्दोहुताशनः ॥ प्रभाहीनोयथासूर्य्यःशोभाहीनोयथाशशी ॥ १६ ॥ शक्तिहीनोयथाजीवोयथाचात्मातनुंविना ॥ विनाधारंयथाधेयोयथेशःप्रकृतिंविना ॥१७॥ नचशक्तोयथायज्ञः फलदोदक्षिणांविना ॥ कर्मणांचफलंदातुंसामग्रीमूलमेवच ॥१८॥ विनास्वर्णंस्वर्णकारोयथाशक्तःस्वकर्मणि ॥ यथाशक्तःकुलालश्चमृत्तिकांचविनाद्विजाः ॥ १९ ॥ तथागृहीनशक्तश्चसततंसर्वकर्मणि ॥ गृहाधिष्ठातृदेवींचस्वशक्तिगृहिणींविना ॥२०॥ भार्य्यामूलाःक्रियाः सर्वाभार्य्यामूलागृहास्तथा ॥ भार्य्यामूलंसुखंसर्वंगृहस्थानांगृहेसदा ॥ २१ ॥ भार्य्यामूलःसदाहर्षोभार्य्यामूलंचमङ्गलम् ॥ भार्य्यामूलंचसंसारोभार्य्यामूलंचसौरभम् ॥ २२ ॥ यथारथश्चरथिनांगृहिणांचतथागृहम् ॥ सारथिस्तुयथातेषांगृहिणांचतथाप्रिया ॥ २३ ॥ सर्वरत्नप्रधानाचस्त्रीरत्नंदुष्कुलादपि ॥ गृहीतासागृहस्थेनेत्याहकमलोद्भवः ॥ २४ ॥ यथाजलंविनापद्मंपद्मंशोभांविनायथा ॥ तथैवपुंसांस्वगृहंगृहिणांगृहिणींविना ॥ २५ ॥ इत्येवमुक्त्वास गुरुः प्रविवेश गृहंमुहुः ॥ गृहाद्बहिर्निस्ससारभूयोभूयः शुचा

१ घटंचमृत्तिकांविनाइतिपाठः । २ चतुराश्चेतिपाठः । ३ सौरत्नमितिपाठः ।

न्वितः ॥ २६ ॥ मुहुर्मुहुश्चमूर्च्छांचचेतनांसमवापसः ॥ भूयोभूयोरुरोदोच्चैःस्मारंस्मारंप्रियागुणान् ॥ २७ ॥ अथान्तरेमहाज्ञानीज्ञानि
भिश्चप्रबोधितः ॥ सच्छिष्यैर्मुनिभिश्चान्यैःपुरन्दरगृहंययौ ॥ २८ ॥ सगुरुःपूजितस्तेनचातिथ्येनमरुत्वता ॥ तमुवाचस्ववृत्तान्तंहृ
दिशल्यमिवाप्रियम् ॥ २९ ॥ बृहस्पतिवचःश्रुत्वारक्तपङ्कजलोचनः ॥ तमुवाचमहेन्द्रश्चकोपप्रस्फुरिताधरः ॥ ३० ॥ ॥ महेन्द्र
उवाच ॥ ॥ दूतानांसहस्रश्चशीघ्रंगच्छतु ॥ अतीवनिपुणंदक्षंतत्त्वप्राप्तिनिमित्तकम् ॥ ३१ ॥ यत्रास्तिपातकीचन्द्रोमन्मा
त्रातारयासह ॥ गच्छामितत्रसन्नद्धःसर्वेदेवगणैःसह ॥ ३२ ॥ त्यजचिन्तांमहाभागसर्वंभद्रंभविष्यति ॥ भद्रबीजंदुर्गमिदंकस्य
सम्पद्विपद्विना ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वाचशुनासीरोदूतानाश्चसहस्रकम् ॥ तूर्णंप्रस्थापयामासतत्कर्मनिपुणंमुने ॥ ३४ ॥ तेदूतावि
वर्षशतंययुर्निर्जनमेवच ॥ सुदुर्लंघ्यश्चविश्वेषुभ्रमित्वाशक्रमाययुः ॥ ३५ ॥ चन्द्रश्चशुक्रभवनेतंप्रपन्नंचविज्वरम् ॥ दृष्ट्वासतारकं
भीतंकथयामासुरीश्वरम् ॥ ३६ ॥ इतिश्रुत्वाशुनासीरोनतवक्त्रोबृहस्पतिम् ॥ उवाचशोकसन्तप्तोहृदयेनविदूयता ॥ ३७ ॥
॥ ॥ महेन्द्रउवाच ॥ ॥ शृणुनाथप्रवक्ष्यामिपरिणामसुखावहम ॥ भयंत्यजमहाभागसर्वंभद्रंभविष्यति ॥ ३८ ॥ त्वयानहि
जितःशुक्रोनमयादितिनन्दनः ॥ एतदालोच्यचन्द्रश्चजगामशरणंकविम् ॥ ३९ ॥ गच्छशीघ्रंब्रह्मलोकमस्माभिःसार्द्धमेवच ॥
ब्रह्मणःसहयास्यामःकैलासेशङ्करंवयम् ॥ ४० ॥ इत्युक्त्वातुमहेन्द्रश्चसन्तप्तोगुरुणासह ॥ जगामब्रह्मलोकश्चसुखदृश्यंनिरामयम् ॥
॥ ४१ ॥ तत्रदृष्ट्वाचब्रह्माणंननामगुरुणासह ॥ प्रोवाचसर्ववृत्तान्तंदेवानामीश्वरंपरम ॥ ४२ ॥ महेन्द्रवचनंश्रुत्वा हसितवाक्कमलो
द्भवः ॥ हितंतथ्यंनीतिसारमुवाचविनयान्वितः ॥ ४३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ योददातिपरस्मैचदुःखमेवचसर्वतः ॥ तस्मैददातिदुःखश्च
शास्ताकृष्णःसनातनः ॥ ४४ ॥ अहंस्रष्टाचसृष्टेश्चपाताविष्णुःसनातनः ॥ यथारुद्रश्चसंहर्त्तादाताचशिवः ॥ ४५ ॥
निरन्तरंसर्वसाक्षीधर्मोसर्वकारणम ॥ सर्वेदेवाविषयिणःकृष्णाज्ञापरिपालकाः ॥ ४६ ॥ बृहस्पतिरुतथ्यश्चसंवर्त्तश्चजितेन्द्रियः ॥

१ कैलासशंकरालयमिति पाठः ।

त्रयश्चांगिरसः पुत्रा वेदवेदाङ्गपारगाः ॥ ४७ ॥ संवर्त्तायकनिष्ठायनचकिञ्चिद्ददौगुरुः ॥ सवभूवतपस्वीचकृष्णंध्यायतिचेश्वरम् ॥ ४८ ॥
मध्यमस्योतथ्यकस्यसतींभार्य्यांचगुर्विणीम् ॥ जहारकामतस्तांचभ्रातृजायामकामुकीम् ॥ ४९ ॥ योहरेद्भ्रातृजायांचकामीका
मादकामुकीम् ॥ ब्रह्महत्यासहस्रंचलभतेनात्रसंशयः ॥ ५० ॥ सयातिकुम्भीपाकञ्चयावच्चन्द्रदिवाकरम् ॥ भ्रातृजायापहारीचमातृ
गामीभवेन्नरः ॥ ५१ ॥ तस्मादुत्तीर्य्यपापीचविष्ठायांजायतेकृमिः ॥ वर्षकोटिसहस्राणितत्रस्थित्वाचपातकी ॥ ५२ ॥ ततोभ
वेन्महापापीवर्षकोटिसहस्रकम् ॥ पुंश्चलीयोनिगर्तेचकृमिश्चैवपुरन्दर ॥ ५३ ॥ गृध्रकोटिसहस्राणिशतजन्मानिकुक्कुरः ॥ भ्रातृजायापह
रणाच्छतजन्मानिसूकरः ॥ ५४ ॥ ददातियोनदायञ्चवलिष्ठोदुर्बलायच ॥ सयातिकुम्भीपाकञ्चयावच्चन्द्रदिवाकरम् ॥ ५५ ॥
माभुङ्क्तंक्षीयतेकर्म्मकल्पकोटिशतैरपि ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभम् ॥ ५६ ॥ जगद्गुरोःशिवस्यापिगुरुपुत्रोवृहस्पतिः ॥
ज्ञातंकरोतुवृत्तान्तमीश्वरंवलिनांवरम् ॥ ५७ ॥ सर्वेसमूहादेवानांसन्नद्धाश्चसवाहनाः ॥ मध्यस्थामुनयश्चैवसन्तुवैनर्मदातटे ॥ ५८ ॥
पश्चादहञ्चयास्यामिपुण्यंतन्नर्म्मदातटम् ॥ गुरुस्तद्गुरुपुत्रोपिशीघ्रंयातुशिवालयम् ॥ ५९ ॥ महेन्द्रउवाच ॥ कथंवावेदकर्त्तुश्चसि
द्धानांयोगिनांगुरोः ॥ मृत्युञ्जयस्यशम्भोश्चगुरुपुत्रोवृहस्पतिः ॥ ६० ॥ अङ्गिरास्तवपुत्रश्चतत्पुत्रश्चवृहस्पतिः ॥ त्वत्तोज्ञानीमहादेवः
कथंशिष्योगुरोःपितुः ॥ ६१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कथयमतिगुप्ताचपुराणेषुपुरन्दर ॥ इमांपुराप्रवृत्तिंचकथयामिनिशामय ॥ ६२ ॥
मृतवत्साकर्म्मदोषाद्भार्य्याचाङ्गिरसःपुरा ॥ व्रतंचकारसाचैवंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ६३ ॥ व्रतंपुंसवनंनामवर्षमेकंचकारसा ॥
सनत्कुमारोभगवान्कारयामासतांव्रतम् ॥ ६४ ॥ तदागत्यचगोलोकात्परमात्माकृपामयः ॥ स्वेच्छामयंपरंब्रह्मभक्तानुग्रहविग्रहः ॥
॥ ६५ ॥ सुव्रतांचसलक्ष्मीकांतामुवाचकृपानिधिः ॥ प्रणतांसाश्रुनेत्रांचविनीतांचतयास्तुतः ॥ ६६ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ गृहाणे
दंव्रतफलंममतेजस्समन्वितम् ॥ भुंक्ष्वमद्वरतः पुत्रिभविष्यतिमदंशतः ॥ ६७ ॥ पतिर्गुरुश्चदेवानांमहतांज्ञानिनांवरः ॥ पुत्रस्तेभविता
साध्विमद्वरेणवृहस्पतिः ॥ ६८ ॥ मद्वरेणभवेद्योहिसचमद्वरपुत्रकः ॥ त्वद्गर्भेममपुत्रोऽयंचिरजीवीभविष्यति ॥ ६९ ॥ वरजोवीर्य्यजश्चैव

क्षेत्रजःपालकस्तथा ॥ विद्यामन्त्रसुतांचैवगृहीतःसप्तमःसुतः ॥ ७० ॥ इत्युक्त्वाराधिकानाथःस्वलोकंचजगामसः ॥ ॥ श्रीकृष्ण
वरपुत्रोऽयंज्ञानीश्वरगुरुःस्वयम् ॥ मृत्युञ्जयंमहाज्ञानंशिवायप्रददौपुरा ॥ ७१ ॥ दिव्यंवर्षत्रिलक्षञ्चतपश्चक्रेहिमालये ॥ स्वयो
गज्ञानमखिलंतेजस्स्वात्मसमंपरम् ॥ स्वशक्तिंविष्णुमायांचस्वांशंवैवाहनंवृषम् ॥ ७२ ॥ स्वशूलञ्चस्वकवचंस्वमन्त्रंद्वादशाक्षरम् ॥
कृपामयःस्तुतस्तेनश्रीकृष्णश्चपरात्परः ॥ शिवलोकेशिवासाचविष्णुमायाशिवप्रिया ॥ ७३ ॥ शक्तिर्नारायणस्यैयंसाविर्भूतासनात
नी ॥ तेजस्सुसर्वदेवानांसाविर्भूतासनातनी ॥ ७४ ॥ जघानदैत्यनिकरंदेवेभ्यःप्रददौपदम् ॥ कल्पान्तेदक्षकन्याचसामूलप्रकृतिःस
ती ॥ ७५ ॥ पितृयज्ञेतनुंत्यक्त्वायोगाद्वैसिद्धयोगिनी ॥ बभूवशैलकन्यासामाध्वीवैभर्तृनिन्दया ॥ ७६ ॥ कालेनकृष्णतपसाशङ्करंप्राप
सुन्दरी ॥ श्रीकृष्णोहिगुरुःशम्भोःपरमात्मापरात्परः ॥ ७७ ॥ कृष्णस्यवरपुत्रोऽयंस्वयमेवबृहस्पतिः ॥ अतोहेतोःसुरगुरुर्गुरुपुत्रःशिवस्य
च ॥ ७८ ॥ इत्येवंकथितंसर्वमतिगुह्यंपुरातनम् ॥ इतिप्रधानसम्बन्धःश्रुतश्चकथितोमया ॥ ७९ ॥ पारंपरिकमन्यञ्चकथयामिनिशाम
य ॥ दुर्वासागरुडश्चैवशङ्करांशःप्रतापवान् ॥ ८० ॥ शिष्यौचाङ्गिरसस्यौद्वौगुरुपुत्रोऽथवाततः ॥ प्राणाधिकायांसत्यांचमृतायां
दक्षशापतः ॥ ८१ ॥ स्वज्ञानंस्वंचभगवान्विसस्मारस्वमोहतः ॥ स्मरणंकारयामासकृष्णेनप्रेरितोऽङ्गिराः ॥ ८२ ॥ अतोहे
तोर्गुरुश्चैवंमत्सुतस्याच्छिवस्यमः ॥ शीघ्रंगच्छतुकैलासंस्वयमेवबृहस्पतिः ॥ ८३ ॥ त्वंगच्छतत्रसन्नद्धःसदेवोनर्म्मदातटम् ॥
इत्युक्त्वाजगतांधाताविरराम चनारद ॥ ८४ ॥ गुरुर्ययौचकैलासंमहेन्द्रोनर्म्मदातटम् ॥ ८५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणे
द्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेदुर्गोपाख्यानेबृहस्पतेःकैलासगमनंनामैकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नारायणमहाभागवेदवेदाङ्गपारग ॥ निपीतश्चमहाख्यानंत्वन्मुखेन्दुविनिस्सृतम् ॥ १ ॥ अधुनाश्रोतु
मिच्छामिकिमुवाचबृहस्पतिः ॥ शिवञ्चगत्वाकैलासंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ २ ॥ जगत्कर्त्ताविधाताचकिंवातंप्रत्युवाचसः ॥ एतत्सर्वं
समालोच्यवदवेदविदांवर ॥ ३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शीघ्रंगत्वाचकैलासंप्रदृष्टश्रीःशङ्करंगुरुः ॥ प्रणम्यतस्थौपुरतोलज्जाव

नतकन्धरः ॥ ४ ॥ दृष्ट्वागुरुसुतंशम्भुरुदतिष्ठत्कुशासनात् ॥ आलिङ्गनंददौतस्मैशीघ्रंमाङ्गलिकाशिषः ॥ ५ ॥ स्वासनेवासयित्वा
वैपप्रच्छकुशलंवचः ॥ उवाचमधुरंवाक्यंभीतंतंलज्जितंशिवः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीशङ्करउवाच ॥ ॥ कथमेवंविधस्त्वंचदुःखीमलिन
विग्रहः ॥ साश्रुनेत्रोलज्जितश्चभ्रातस्तत्कारणंवद ॥ ७ ॥ किंवातपस्याहीनातेमन्ध्याहीनाऽथवामुने ॥ किंवाश्रीकृष्णसेवास्माविहीना
देवदोपतः ॥ ८ ॥ किंवागुरौभक्तिहीनोऽभीष्टदेवेऽथवागुरौ ॥ किंवानरक्षितुंशक्तःप्रपन्नंशरणागतम् ॥ ९ ॥ किंवाऽतिथिस्तेविमुखःकिं
वापोष्यावुभुक्षिताः ॥ किंवास्वतन्त्राश्चीवातेकिंवापुत्रोऽवचस्करः ॥ १० ॥ सुशासितोनशिष्योवाकिंभृत्याश्चोत्तरप्रदाः ॥ किंवाते
विमुखालक्ष्मीःकिंवारुष्टोगुरुस्तव ॥ ११ ॥ गरिष्ठश्चवरिष्ठश्चशश्वत्सन्तुष्टमानसः ॥ गुरुस्तववसिष्ठश्चप्रेष्ठःश्रेष्ठःसतामहो ॥ १२ ॥
किंवारुष्टोऽभीष्टदेवःकिंवारुष्टाश्चवाडवाः ॥ किंवारुष्टावैष्णवाश्चकिंवातेप्रवलोरिपुः ॥ १३ ॥ किंवातेवन्धुविच्छेदोविग्रहोबलिनासह ॥
किंवापदंपरग्रस्तंकिंवाबन्धुधनंचवा ॥ १४ ॥ केनतेवाकृतानिन्दाखलैर्वापापिभिर्मुने ॥ केनवात्वंपरित्यक्तोवान्धवेनप्रियेणवा ॥
॥ १५ ॥ वन्धुस्त्यक्तस्त्वयाकिंवावैराग्येणकुधाथवा ॥ किंवातीर्थेनहिस्नातंनदत्तंपुण्यवासरे ॥ १६ ॥ गुरुनिन्दावन्धुनिन्दाखलव
क्राच्छ्रुताथवा ॥ गुरुनिन्दाहिसाधूनांमरणादतिरिच्यते ॥१७॥ असद्वंशप्रजातानांखलानांनिन्दनंतथा ॥ दोश्शील्यमेवमसतांशश्वन्ना
रकिणामिह ॥ १८ ॥ परप्रशंसकाःसन्तःपुण्यवन्तोहिभारते ॥ शश्वन्मङ्गलयुक्ताश्चराजन्तेमनसासदा ॥ १९ ॥ पुत्रेयशसितोयेचसमृ
द्धेचपराक्रमे ॥ ऐश्वर्य्येवाप्रतापेचप्रजाभूमिधनेषुच ॥ २० ॥ वचनेषुचबुद्धौचस्वभावेचचरित्रतः ॥ आचारेव्यवहारेचज्ञायतेहृदयं
नृणाम् ॥ २१ ॥ यादृग्येपांचहृदयंतादृक्तेपांचमङ्गलम् ॥ यादृग्येपांपूर्वपुण्यंतादृक्तेपांचमानसम् ॥ २२ ॥ इत्युक्त्वाचमहादेवोवि
रराममुनिसंसदि ॥ तमुवाचमहावक्तास्वयमेवबृहस्पतिः ॥ २३ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ अकथ्यमेववृत्तान्तंकथयामिकिमी
श्वर ॥ लोकाःकर्मवशान्नित्यंनानाजन्मसुयत्कृतम् ॥ २४ ॥ स्वकर्मणांफलंभुङ्क्तेजन्तुर्जन्मनिजन्मनि ॥ नहिनष्टश्चतत्कर्मविनाभो

१ [illegible] ।

गाश्चभारते ॥ २५ ॥ सुखंदुःखंभयंशोकंनराणांभारतप्रभो ॥ केचिद्वदन्तिदहभवेत्स्वकृतेनचकर्मणा ॥ २६ ॥ केचिद्वदन्तिदैवेनस्व
भावेनेतिकेचन ॥ त्रिविधागतयोह्यस्यवेदवेदाङ्गपारग ॥ २७ ॥ स्वयश्चकर्मजनकःकर्मवैदेवकारणम् ॥ स्वभावोजायतेनृणांस्वात्म
नःपूर्वकर्मणः ॥ २८ ॥ स्वकर्मणाश्चसर्वेषांजन्तूनांप्रतिजन्मनि ॥ सुखंदुःखंभयंशोकंस्वात्मनश्चप्रजायते ॥ २९ ॥ स्वकर्मफलभो
क्ताचर्जावोहिसगुणःसदा ॥ आत्मभोजयितासाक्षीनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ ३० ॥ सएवात्मासर्वसेव्यःसर्वेषाञ्चफलप्रदः ॥ सर्वसृज
तिदेवश्चस्वभावंकर्मचैवहि ॥ ३१ ॥ कर्मणाचनृणांलज्जाप्रशंसाचप्रफुल्लता ॥ लज्जाबीजञ्चवृत्तान्तंतथापिकथयामिते ॥ ३२ ॥
इत्युक्त्वासर्ववृत्तान्तमवोचत्तंबृहस्पतिः ॥ श्रुत्वाबभूवनम्रास्योगौरीशोलज्जयातदा ॥ ३३ ॥ जपमालाकराद्भ्रष्टाकोपाविष्टस्यशूलिनः ॥
बभूवसद्यःकम्पश्चरक्तपङ्कजलोचने ॥ ३४ ॥ संहर्त्तुरीशोरुद्रस्यविष्णोःपातुःसखाशिवः ॥ स्रष्टुस्तुत्यश्चमान्यश्चस्वात्मनःपरमात्मनः ॥
॥ ३५ ॥ निर्गुणस्यचकृष्णस्यप्रकृतीशस्यनारद ॥ कोपात्प्रवक्तुमारेभेशुष्ककण्ठौष्ठतालुकः ॥ ३६ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ शिवम
स्तुचसाधूनांवैष्णवानांसतामिह ॥ अवैष्णवानाममतामशिवञ्चपदेपदे ॥ ३७ ॥ ददातिवैष्णवेभ्यश्चयोदुःखंसुस्थितोजनः ॥ श्रीकृष्ण
स्तस्यसंहर्त्ताविघ्नस्तस्यपदेपदे ॥ ३८ ॥ अवैष्णवानांहृदयंनहिशुद्धंसदामलम् ॥ श्रीकृष्णमन्त्रस्मरणंमनोनैर्मल्यकारणम् ॥ ३९ ॥
भिद्यतेहृदयग्रन्थिश्छिद्यन्तेसर्वसंशयाः ॥ विष्णुमन्त्रोपासनयाक्षीयतेकर्मतन्नृणाम ॥ ४० ॥ अहोश्रीकृष्णदासानांकःस्वभावःसुनि
र्मलः ॥ हृतभार्य्यमूर्च्छितश्चनशशापरिपुंगुरुः ॥ ४१ ॥ गुरुर्यस्यवरिष्ठश्चक्रोधहीनश्चधार्मिकः ॥ शतपुत्रघ्नमप्येनंनशशापरिपुंमुनिः ॥
॥ ४२ ॥ निश्श्वासाद्वैसुरगुरोर्भ्रातुर्ममबृहस्पतेः ॥ भस्मीभूतोनिमेषेणशतचन्द्रोभवेद्ध्रुवम् ॥ ४३ ॥ तथापितंनोशशापधर्म्मभङ्ग
भयेनच ॥ तपस्याहीयतेशत्रुःकोपाविष्टस्यनित्यशः ॥ ४४ ॥ अहोह्यत्रेरसत्पुत्रःपरस्त्रीलुब्धकःशठः ॥ तपस्विनोवैष्णवस्यब्रह्म
पुत्रस्यधीमतः ॥ ४५ ॥ धर्मिष्ठाब्राह्मणःपुत्रावैष्णवाब्राह्मणास्तथा ॥ केचिद्देवाद्विजादैत्याःपौत्राश्चत्रिविधामताः ॥ ४६ ॥ येसा

१ स्रष्टुःश्रेष्ठश्चेतिपाठः ।

त्त्विकाब्राह्मणास्तंदेवाराजसिकास्तथा ॥ दैत्यास्तामसिकारौद्राबलिष्ठाश्चोद्धताःसदा ॥ ४७ ॥ स्वधर्मनिरताविप्रानारायणपरा
यणाः ॥ शै[illegible]शाक्ताश्चतेदेवादैत्याःपूजाविवर्जिताः ॥ ४८ ॥ मुमुक्षवोविष्णुभक्ताब्राह्मणादास्यलिप्सवः ॥ ऐश्वर्य्यलिप्सवोदेवाश्चा
सुरास्तामसास्तथा ॥ ४९ ॥ ब्राह्मणानांस्वधर्मश्चकृष्णस्याचर्चनमीप्सितम् ॥ निष्कामानांनिर्गुणस्यपरस्यप्रकृतेरपि ॥ ५० ॥ यब्राह्म
णावैष्णवाश्चस्वतन्त्राःपरमंपदम् ॥ यान्त्यन्योपासकाश्चान्यैःसार्द्धंश्चप्राकृतलये ॥ ५१ ॥ वर्णानांब्राह्मणाःश्रेष्ठाःसाधवोवैष्णवायदि ॥
विष्णुमन्त्रविहीनेभ्योद्विजेभ्यःश्वपचोवरः ॥ ५२ ॥ परिपक्वाविपक्वावावैष्णवाःसाधवश्चते ॥ सततंपातितांश्चैवविष्णुचक्रंसुदर्शनम् ॥
॥ ५३ ॥ यथावह्नौशुष्कतृणंभस्मीभूतंभवेत्सदा ॥ तथापापंवैष्णवेषुकाष्ठानीवहुताशने ॥ ५४ ॥ गुरुवक्त्राद्विष्णुमन्त्रोयस्यकर्णंप्रवे
क्ष्यति ॥ तंवैष्णवंमहापूतंप्रवदन्तिमनीषिणः ॥५५॥ पुंसांशतंपितॄणाञ्चशतंमातामहस्यच ॥ स्वसोदरांश्चजननीमुद्धरन्त्येववैष्णवाः ॥
॥ ५६ ॥ गयायांपिण्डदानेनपिण्डदाःपिण्डभोजिनम् ॥ समुद्धरन्तिपुंसाञ्चवैष्णवाश्चशतंशतम् ॥ ५७ ॥ यन्त्रग्रहणमात्रेणजीवन्मु
क्तोभवेन्नरः ॥ यमस्तस्मान्महाभीतोवैनतेयादिवोरगः ॥ ५८ ॥ पुनंत्येवहितीर्थानिगङ्गादीनिचभारते ॥ कृष्णमन्त्रोपासकाश्चस्पर्श
मात्रेणवाक्पते ॥ ५९ ॥ पापानिपापिनांतीर्थेयावन्तिप्रभवन्तिच ॥ नश्यन्तितानिसर्वाणिवैष्णवस्पर्शमात्रतः ॥ ६० ॥ कृष्णमन्त्रो
पासकानांरजसापादपद्मयोः ॥ सद्योमुक्ताःपातकेभ्यःकृत्स्नापूतावसुन्धरा ॥ ६१ ॥ वायुश्चपवनोवह्निःसूर्य्यःसर्वंपुनातिच ॥ एतेपूता
वैष्णवानांस्पर्शमात्रेणलीलया ॥ ६२ ॥ अहंब्रह्माचशेषश्चधर्मःसाक्षीचकर्म्मणाम् ॥ एतेहृष्टाश्चवाञ्छन्तिवैष्णवानांसमागमम् ॥
॥ ६३ ॥ फलंकर्मानुरूपेणसर्वेषांभारतेभवेत् ॥ नभवेत्तद्वैष्णवेचसिद्धधान्येयथाङ्कुरम् ॥ ६४ ॥ हन्तितेषांकर्म्मपूर्वंभक्तानांभक्त
वत्सलः ॥ कृपयास्वपदंतेभ्योददात्येवकृपानिधिः ॥ ६५ ॥ तेजस्विनांचप्रवरंवैष्णवंभृगुनन्दनम् ॥ सचन्द्रोदुर्बलोभीतःशुक्रंचशरणं
ययौ ॥ ६६ ॥ सुदर्शनोबलिष्ठंचशुक्रंजेतुंनशक्तिमान् ॥ तथापिचोद्धरिष्यामितारांमन्त्रेणयद्गुरोः ॥ ६७ ॥ भजसत्यंपरंब्रह्मकृष्ण
मात्मानमीश्वरम् ॥ सुप्रसन्नेभगवतिपत्नींप्राप्स्यसिलीलया ॥ ६८ ॥ मन्त्रंतस्यप्रदास्यामिभ्रातःकल्पतरुंपरम् ॥ कोटिजन्माघ

निघ्नंचसर्वमङ्गलकारणम् ॥ ६९ ॥ ब्रह्मादिस्तम्बपर्य्यन्तंनश्वरंजलविम्बवत् ॥ शरणंयाहिगोविन्दंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ तावद्भवे
च्छाभोगेच्छास्त्रीसुखेच्छानृणामिह ॥ ७० ॥ यावद्गुरुमुखाम्भोजान्नप्राप्नोतिमनुंहरेः ॥ संप्राप्यदुर्लभंमन्त्रंवितृष्णोहिभवेन्नरः ॥ ७१ ॥
इन्द्रत्वममरत्वंचनहिवाञ्छन्तिवैष्णवाः ॥ नहिवाञ्छन्तिमोक्षंचदास्यंभक्तिंविनाहरेः ॥ ७२ ॥ भक्तिनिर्मथनंभक्तोमोक्षंनोवाञ्छति
प्रभोः ॥ ज्ञानंमृत्युञ्जयत्वंचसर्वसिद्धिंतदीप्सितम् ॥ ७३ ॥ वाक्सिद्धिंचैवयातृत्वंभक्तानांनहिवांछितम् ॥ भक्तिंविहायकृष्णस्यविषयं
योहिवांछिति ॥ ७४ ॥ विषमत्ति सुधां त्यक्त्वावंचितोविष्णुमायया ॥ अहंब्रह्माचविष्णुश्चधर्मोऽनन्तश्चकश्यपः ॥ ७५ ॥
कपिलश्चकुमारश्चनरनारायणावृषी ॥ स्वायम्भुवोमनुश्चैवप्रह्लादश्चपराशरः ॥ ७६ ॥ भृगुःशुक्रश्चदुर्वासावसिष्ठःक्रतुरङ्गिराः ॥
वलिश्चवालखिल्याश्चवरुणश्चहुताशनः ॥ ७७ ॥ वायुःसूर्य्यश्चगरुडोदक्षोगणपतिःस्वयम् ॥ एतेपराभक्तवराःकृष्णस्यपरमा
त्मनः ॥ ७८ ॥ येचतस्यकलाःश्रेष्ठास्तेतद्भक्तिपरायणाः ॥ इत्युक्त्वाशङ्करस्तस्मैददौकल्पतरुंमनुम् ॥ ७९ ॥ लक्ष्मीमाया
कामवीजंङेन्तंकृष्णपदंमुने ॥ परंपूजाविधानञ्चस्तोत्रञ्चकवचंमुने ॥ ८० ॥ तत्पुरश्चरणंध्यानंशुद्धेमन्दाकिनीतटे ॥ गुरुःसंप्रा
प्यतंमन्त्रंशङ्कराच्चजगद्गुरोः ॥ ८१ ॥ विषण्णोहिभवाद्भीचवभूवतमुवाचह ॥ ८२ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ आज्ञांकुरुजगन्ना
थयामितप्तुंहरेस्तपः ॥ तागातिष्ठतुतत्रैवनतयामेप्रयोजनम् ॥ ८३ ॥ पश्यामिविषतुल्यञ्चसर्वंनश्वरमीश्वर ॥ श्रीकृष्णंशरणंया
मिसत्यंनित्यञ्चनिर्गुणम् ॥ ८४ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ परस्त्रींत्रियंत्यक्त्वानप्रशंस्यंतपोमुने ॥ सम्भावितस्यदुश्चर्चामरणाद
तिरिच्यते ॥ ८५ ॥ पुरोगच्छमहाभागतमेतंनर्मदातटम् ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवास्तत्राहंयामिसत्वरम् ॥ ८६ ॥ शिवस्यवचनंश्रुत्वाययौसु
रगुरुःस्वयम् ॥ आययौचमहाभागःशङ्करोनर्मदातटम् ॥ ८७ ॥ सगणंशङ्करंदृष्ट्वाप्रसन्नवदनेक्षणम् ॥ प्रणेमुर्देवताःसर्वामनवोमुनय
स्तथा ॥ ८८ ॥ ननामशम्भुःशिरसाविष्णुञ्चकमलोद्भवम् ॥ ददौविष्णुर्महेशायप्रेम्णालिङ्गनमासनम् ॥ ८९ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रचाऽ

१ दहनुम्नीमहेशायेतिपाठः ।

गमच्चबृहस्पतिः ॥ प्रणनाममहादेवविष्णुश्चकमलोद्भवम् ॥९०॥ सूर्य्यंधर्ममनन्तञ्चनरंमांचमुनीश्वरान् ॥ स्वगुरुंपितरंभक्त्याचावसत्तत्र
संसदि ॥ ९१ ॥ मच्चिन्त्यमनसायुक्तिमूचेतत्रचसंसदि ॥ स्वयंविष्णुश्चभगवान्ब्रह्माणंचन्द्रशेखरम् ॥ ९२ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ युवां
चमुनयश्चैवसमुद्रपुलिनंद्रुतम् ॥ शुक्रंकश्चिच्चमध्यस्थंप्रस्थापयितुमर्हथ ॥ ९३ ॥ विग्रहेणैवविषमंभविष्यतिनसंशयः ॥ मदाशिषासुर
गुरुस्तारांप्राप्स्यतिनिश्चितम् ॥ ९४ ॥ सुरैःस्तुतश्चसन्तुष्टःशुक्राचार्य्योभविष्यति ॥ सुरैःशुक्रोहिनजितःकृष्णचक्रेणरक्षितः ॥ ९५ ॥
युवाभ्यांप्रार्थ्यमानोऽहंयुवयोःस्तवनेनच ॥ श्वेतद्वीपादागतोऽस्मिपरितुष्टःस्तवेनच ॥ शुक्राश्रमसमीपर्णसर्वागच्छन्तुदेवताः ॥ ९६ ॥
रिपुर्वलिष्ठःस्तोत्रेणवशीभूतइतिश्रुतिः ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ ९७ ॥ स्तुतोब्रह्मादिभिर्देवैःप्रणतैःपरिपूजितः ॥
गतेचजगतांनाथेश्वेतद्वीपंचनारद ॥ ९८ ॥ चिन्तिताश्चसुराःसर्वेविषण्णमनसस्तथा ॥ मुनीन्देवांश्चसंबोध्यब्रह्मावेतत्रसंसदि ॥ ९९ ॥
उवाचनीतिसारंतत्सम्मतंशङ्करस्यसः ॥ १०० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ समशम्भोश्चधर्मस्यविष्णोर्वासर्वसाक्षिणः ॥ अस्माकञ्चस
मःस्नेहोदैत्यदेवेचपुत्रकाः ॥ १०१ ॥ दैत्यानांचगुरुंशुक्रंप्रपन्नश्चनिशाकरः ॥ नजितश्चसुरैःशुक्रःपूजितोदितिनन्दनैः ॥ १०२ ॥ तारा
हेतोरहंयामिशुक्रस्यभवनंसुराः ॥ सर्वेसमुद्रपुलिनंयान्तुविष्णोर्निदेशतः ॥ १०३ ॥ इत्युक्त्वाजगतांधाताचागमच्छुक्रसन्निधिम् ॥
प्रययुर्देवताविप्राःसमुद्रपुलिनंमुने ॥१०४॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेम० कृ० प्र० नारदनारायणसंवादेश्रीकृष्णोपदिष्टतारोद्धरणोपायज्ञानंनाम
षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततःपरंकिंरहस्यंबभूवासुरदेवयोः ॥ श्रोतुमिच्छामिभगवन्परंकौतूहलंमम ॥ १ ॥
॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ ब्रह्माजगामनिलयंशुक्रस्यचमहात्मनः ॥ नानादैत्यगणाकीर्णंरत्नमण्डपभूषितम् ॥ २ ॥ पञ्चा
शत्कोटिभिःशिष्यैःपरीतंब्रह्मवादिभिः ॥ सप्तभिःपरिखाभिश्चवेष्टितंदुर्गमेवच ॥ ३ ॥ रक्षितंरक्षकगणैर्दैत्यैश्चशतकोटिभिः ॥
पद्मरागैर्विरचितैःप्राकारैःपरिशोभितम् ॥ ४ ॥ ददर्शजगतांधातासभायांभृगुनन्दनम् ॥ स्तुतंमुनिगणैर्दैत्यैरत्नसिंहासनस्थि
तम् ॥ ५ ॥ जपन्तंपरमंब्रह्मकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ कोटिसूर्य्यप्रभंशश्वज्ज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ ६ ॥ दृष्ट्वापौत्रंप्रभायुक्तंविधाता

हृष्टमानसः ॥ आत्मानंकृतिनंमेनेपुत्रपौत्रश्चनारद ॥ ७ ॥ दृष्ट्वापितामहंशुक्रोधातारंजगतांप्रभुम् ॥ उत्थायसहसाभीतःप्रणनाम
कृताञ्जलिः ॥ ८ ॥ आदायपूजयामासचोपचारांस्तुषोडश ॥ तुष्टावपरयाभक्त्यासम्भ्रमेणयथागमम् ॥ ९ ॥ विद्यामन्त्रप्रदातारं
दातारंसर्वसम्पदाम् ॥ स्वकर्म्मणांचफलदंसर्वेषांविश्वतोवरम् ॥ १० ॥ शुक्रस्यस्तवनेनैवसन्तुष्टोजगतांपतिः ॥ अवरुह्यरथात्तूर्ण
मवसत्तत्रसंसदि ॥ ११ ॥ शुक्रेणशिरसोदत्तरत्नसिंहासनेवरे ॥ तेजसाज्वलितेरम्येनिर्म्मितेविश्वकर्म्मणा ॥ १२ ॥ शुक्रः
प्रणम्यब्रह्माणंकुमारंशकुनंक्रतुम् ॥ वसिष्ठश्चमरीचिश्चसनन्दश्चसनातनम् ॥ १३ ॥ कपिलंचैवपंचशिखंवोढुमंगिरसंमुने ॥ धर्म
साश्चनरंभक्त्याप्रणनामकृताञ्जलिः ॥ १४ ॥ प्रत्येकंपूजयामाससादरञ्चयथोचितम् ॥ सिंहासनेषुरत्नेषुवासयामासधार्मिकः ॥
॥ १५ ॥ प्रहृष्टवदनाःसर्वेप्रणेमुर्दितिनन्दनाः ॥ ऋषिसंघाश्चधातारंतुष्टुवुश्चयथागमम् ॥ १६ ॥ सर्वान्संस्तूयसकविरवोचत्स
म्पुटाञ्जलिः ॥ साश्रुनेत्रःसपुलकःप्रणतोविनयान्वितः ॥ १७ ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ अद्यमेसफलंजन्मसजीवितंचसुजीवितम् ॥
स्वयंविधाताभगवान्साक्षाद्दृष्टःस्वमन्दिरे ॥ १८ ॥ साक्षाद्दृष्टाश्चतत्पुत्राभगवन्तःसनातनाः ॥ तुष्टःकृष्णोऽयमासमेवपरमात्मापरात्परः
॥ १९ ॥ कृतार्थंकर्त्तुमीशामांयुष्माकंस्वागतंशिशुम् ॥ स्वात्मारामेषुकुशलंप्रश्नमेवंविडम्बनम् ॥ २० ॥ पवित्रंकर्तुमीशामांहेतुरागम
नेत्रवः ॥ अपरंब्रूथकिंवापिशास्तनःकरवाणिकिम् ॥ २१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ उद्विग्नश्चिरविच्छेदात्त्वांपौत्रंद्रष्टुमागतः ॥ विच्छे
दःपुत्रपौत्राणांमरणादतिरिच्यते ॥ २२ ॥ कुशलंतेमुनिश्रेष्ठपुत्रयोश्चापियोषितः ॥ कुशलंतेस्वधर्माणांकाम्यानांतपसामपि ॥ २३ ॥
दिनेदिनेऽपरिच्छिन्नंश्रीकृष्णार्चनमीप्सितम् ॥ स्वगुरोःसेवनंनित्यमविच्छिन्नंभवेत्तव ॥ २४ ॥ गुर्विष्टयोःपूजनञ्चसर्वमङ्गलकारणम् ॥
पापाधिरोगशोकघ्नंपुण्यहर्षप्रदंशुभम् ॥ २५ ॥ अभीष्टदेवःसन्तुष्टोगुरौतुष्टेनृणामिह ॥ इष्टदेवेचसन्तुष्टेसन्तुष्टाःसर्वदेवताः ॥ २६ ॥
गुरुर्विप्रःसुरेरुष्टोयेषांपातकिनामिह ॥ तेषाञ्चकुशलंनास्तिविघ्नस्तस्यपदेपदे ॥ २७ ॥ तुष्टश्चसततंवत्सश्रीकृष्णःप्रकृतेःपरः ॥
सर्वान्तरात्माभगवांस्तवभक्त्याचनिर्गुणः ॥ २८ ॥ तवतुष्टोगुरुरहंविधाताजगतामपि ॥ मयितुष्टेहरिस्तुष्टोहरौतुष्टेतुदेवताः ॥ २९ ॥

साम्प्रतंशृणुमेऽरीमत्रयाऽगमनकारणम् ॥ प्रेपितस्त्यसुराणाञ्चविश्वसंहर्त्तुरेवच ॥ ३० ॥ शिवस्यगुरुपुत्रस्यसाध्वींतारांबृहस्पतेः ॥ अपहृ
त्यनिशानाथस्त्वैवशरणागतः ॥ ३१ ॥ शम्भुर्धर्मश्चसूर्य्यश्चशक्रोऽनन्तश्चपुत्रक ॥ आदित्यावसवोरुद्रादिक्पालाश्चदिग्गजाः ॥
॥ ३२ ॥ युद्धायायान्तिसन्नद्धास्त्रिस्त्रःकोटचश्चदेवताः ॥ नागाःकिम्पुरुषाश्चैवयक्षराक्षसगुह्यकाः ॥ ३३ ॥ भूताःप्रेताःपिशाचाश्चकू
ष्माण्डाब्रह्मराक्षसाः ॥ किराताश्चैवगन्धर्वाःसमुद्रपुलिनेऽधुना ॥ ३४ ॥ तारकामयसंग्रामेमध्यस्थोऽहंसुतैःसह ॥ देहितारांरणंकिंवान्य
जचन्द्रञ्चकामिनम ॥ ३५ ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ आगच्छन्तुसुराःसर्वेसन्नद्धारणदुर्मदाः ॥ योऽस्त्येविनामहेशञ्चसर्वेषाञ्चगुरुःपरम् ॥
॥ ३६ ॥ ॥ दैत्याऊचुः ॥ उभयेपांगुरुःशम्भुर्मान्योवन्द्यश्चसर्वदा ॥ धर्मश्चसाक्षीसर्वेपांत्वमेवचपितामह ॥ ३७॥ अन्यांश्चतृणतुल्यांश्च
नहिमन्यामहेवयम् ॥ आगच्छन्तुचयोत्स्यामोवजब्रहिजगद्गुरो ॥ ३८ ॥ कृपयागुरुपुत्रस्यत्वयायातिमहेश्वरः ॥ आग्नेयास्त्रंप्रयोक्ष्यामः
पश्चाद्योत्स्यामहेप्रभो ॥ ३९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्त्ताविश्वस्यबलिनांवरः ॥ त्वत्सार्धेनसार्द्धञ्चकोवायुद्धंकरिष्यति ॥
॥ ४० ॥ भद्रकालीजगन्मातारवड्गखर्परधारिणी ॥ तयादुर्द्धर्पयासार्द्धंकोवायुद्धंकरिष्यति ॥ ४१ ॥ सासहस्रभुजादेवीमुण्डमाला
विभूपणा ॥ योजनायतवक्त्राचदशयोजनविस्तृता ॥ ४२ ॥ सप्ततालप्रमाणाश्चयस्यादन्ताभयानकाः ॥ क्रोशप्रमाणजिह्वाचमहालो
लाभयङ्करी ॥ ४३ ॥ अतीवरौद्राःसन्नद्धाभीमाःशङ्करकिङ्कराः ॥ अतिभीमाभैरवाश्चनन्दीचरणकर्कशः ॥ ४४ ॥ शिवस्यपार्षदाः
सर्वेमहाबलपराक्रमाः ॥ वीरभद्रादयःशूराःकोटिसूर्य्यसमप्रभाः ॥ ४५ ॥ सहस्रमूर्धःशेपस्यफणामण्डलभूषणम् ॥ विश्वंसर्षपतुल्यं
चकोवायोद्धाचतत्समः ॥ ४६ ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्त्तायस्यशम्भोश्चकिङ्कराः ॥ शूलिनस्त्रिपुरघ्नस्यज्वलतोब्रह्मतेजसा ॥ ४७ ॥
यस्यपाशुपतास्त्रेणदुर्निवार्य्येणपुत्रकाः ॥ भस्मीभूतंभवेद्विश्वंदैत्यानांचैवकाकथा ॥ ४८ ॥ यस्यशूलेनभिन्नश्चशंखचूडःप्रतापवान् ॥
सुदामापार्षदवरःकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ४९ ॥ त्रिकोटिसूर्य्यसदृशस्तेजस्वीपरमाद्भुतः ॥ राधाकवचकण्ठश्चसर्वदैत्यजनेश्वरः ॥
॥ ५० ॥ मधुकैटभयोर्हन्ताहिरण्यकशिपोश्चयः ॥ सचविष्णुःसमायातिश्वेतद्वीपात्स्वयंप्रभुः ॥ ५१ ॥ इत्युक्त्वाजगतांधाताविरराम

चसंसदि ॥ प्रहस्योवाचदैत्ययोदानवानामधीश्वरः ॥ ५२ ॥ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ नमस्तुभ्यंजगद्धातःसर्वेषांप्राक्तनेश्वर ॥
सर्वपूज्यःसर्वनाथःकिंवक्ष्यामितवाग्रतः ॥ ५३ ॥ हिरण्यकशिपोर्हन्तामधुकैटभयोश्चयः ॥ साकलायस्यकृष्णस्यपरिपूर्णतमस्यच ॥
॥ ५४ ॥ सर्वान्तरात्मनस्तस्यचक्रंनामसुदर्शनम् ॥ अस्माकंलोकमस्मांश्चतद्राग्यक्ष्यतिदुस्सहम् ॥ ५५ ॥ ततोनबलवान्स्त्व
स्भुर्नचपाशुपतंविधे ॥ नचकालीनशेषश्चनचरुद्रादयःसुराः ॥ ५६ ॥ यस्यलोमसुविश्वानिनिखिलानिजगत्पते ॥ सर्वाधा
रस्यचविभोःस्थूलात्स्थूलतरस्यच ॥ ५७ ॥ षोडशांशो भगवतः स चैव हिमहान्विराट् ॥ अनन्तोनहितत्स्थूलोनका
लीबृहतीततः ॥ ५८ ॥ आगच्छन्तुसुराःसर्वेयुद्धंकुर्वन्तुसाम्प्रतम् ॥ न बिभेमि शरेभ्यश्च नचपाशुपताद्भयात् ॥ ५९ ॥
नमस्तस्मैभगवतेशिवायशिवरूपिणे ॥ नमोऽनन्तायसाधुभ्योवैष्णवेभ्यःप्रजापते ॥ ६० ॥ श्रीकृष्णस्यप्रसादेननिर्भयोऽ
हंनिरामयः ॥ नमेस्वात्मबलंब्रह्मंस्तद्बलंयत्प्रभोर्बलम् ॥ ६१ ॥ स्वपापेनमृतस्तातोपुरावैविष्णुनिन्दया ॥ निर्बन्धाच्छंखचूड
श्चदर्पाच्चमधुकैटभौ ॥ ६२ ॥ त्रिपुरःकिङ्करोऽस्माकंवीरत्वेननगण्यते ॥ तथापि प्रेरितस्तेन सरथस्थो महेश्वरः ॥ ६२ ॥
इत्युक्त्वादानवश्रेष्ठोविररामचसंसदि ॥ उवाचजगतांधातापुनरेवचनारद ॥ ६४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ विनाशकारणंयुद्धमुभयोर्दैत्यदे
वयोः ॥ सुप्रीत्याचरणंवत्ससर्वमङ्गलकारणम् ॥ ६५ ॥ तारांभिक्षांदेहिमह्यंभिक्षुकायचवेधसे ॥ विमुखेभिक्षुकेराजन्गृहस्थः
सर्वपापभाक् ॥ ६६ ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ स्वकीर्तिरक्षराजेन्द्रसिंहस्त्वंसुरदैत्ययोः ॥ यस्यभिक्षुर्जगद्धातातस्यकीर्तिश्चकाकथा
॥ ६७ ॥ ॥ सनातनउवाच ॥ ॥ नजितस्त्वंसुरेन्द्रैश्चब्रह्मेशानपुरोगमैः ॥ रक्षितःकृष्णचक्रेणवैष्णवःपुण्यवाञ्छुचिः ॥ ६८ ॥
॥ ॥ सनन्दनउवाच ॥ . ॥ यस्येष्टदेवःसर्वात्माश्रीकृष्णःप्रकृतेःपरः ॥ गुरुश्चवैष्णवःशुक्रःसचकेनजितोमहान् ॥ ६९ ॥ ॥ सन
कउवाच ॥ ॥ पुण्यवान्नजितःकेनजितःपापीस्वपातकैः ॥ पुण्यदीपोननिर्वातिपाषण्डेनैववायुना ॥ ७० ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥
देहितारांमहाभागचन्द्रप्राणाधिकांगुरोः ॥ स्वकीर्तिरक्षसुचिरंप्रार्थयामःपुनःपुनः ॥ ७१ ॥ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ स्थितेमदीश्वरे

साक्षाद्वह्निभृत्योविराजते ॥ कर्त्तारंब्रह्मिमन्त्रार्थंगुरुंशुक्रंसतांवरम् ॥ ७२ ॥ शिष्याणामाधिपत्येचसाधूनांगुरुरीश्वरः ॥ गुरौसमर्पितंपूर्वं
सर्वैश्वर्यंमुनीश्वरे ॥ ७३ ॥ वयंभृत्याश्चपोष्याश्चस्वगुरोःपरिचारकाः ॥ तेचशिष्याःकुशलिनोगुर्वाज्ञांपालयन्तिये ॥ ७४ ॥ ब्रह्मातस्य
वचःश्रुत्वाचकारप्रार्थनांकविम् ॥ ददौशुक्रश्चतारांतांचन्द्रश्चमलिनंमुने ॥ ७५ ॥ दत्त्वातारांविधुंशुक्रःप्रणनामविधेःपदे ॥ नमस्कृत्य
मुनिभ्यश्चप्रणतःस्वपुरंययौ ॥ ७६ ॥ ब्रह्मादिःसगणोभक्त्यानमस्कृत्यविधेःपदे ॥ प्रत्येकंचमुनिगणान्प्रणतःस्वगृहंययौ ॥ ७७ ॥
ब्रह्माददर्शतारांचप्रगतांस्वपदेसतीम् ॥ लज्जयानम्रवक्त्रांचरुदतींगुर्विणींमुने ॥ ७८ ॥ चन्द्रश्चप्रगतंधाताक्रोडेसंस्थाप्यमायया ॥
उवाचमलिनांतारांकातरांचकृपामयः ॥ ७९ ॥ तारेत्यजभयंमत्तःभयंकिंतेमयिस्थिते ॥ सौभाग्ययुक्तास्वपतौभविष्यसिवरेणमे ॥
॥ ८० ॥ दुर्बलावलिनाग्रस्तानिष्कामानच्युताभवेत ॥ प्रायश्चित्तेनशुद्धासानस्त्रीजारेणदुष्यति ॥ ८१ ॥ सकामाकामतोजारंभजते
स्वसुखेनच ॥ प्रायश्चित्तान्नशुद्धासास्वामिनापरिवर्जिता ॥ ८२ ॥ कुम्भीपाकेपच्यतेसायावच्चन्द्रदिवाकरम् ॥ अन्नंविष्टाजलंमूत्रंस्प
र्शनंसर्वपापदम् ॥ ८३ ॥ पापीयस्याश्चतस्याश्चसाधुभिःपरिवर्जितम् ॥ कस्यगर्भंवदशुभेगच्छवत्सेगुरोर्गृहम् ॥ ८४ ॥ त्यजलज्जां
महाभागेसर्वंचप्राक्तनाद्भवेत् ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वातमुवाचसतीतदा ॥ ८५ ॥ चन्द्रस्यगर्भंहेतातविभर्म्यत्रस्वकर्मणा ॥ सर्वेमेसाक्षिणः
सन्तिदुर्बलायाःप्रजापते ॥ ८६ ॥ यदाजग्राहचन्द्रोमांदयाहीनश्चदुर्मतिः ॥ इत्युक्तातारकादेवीसुषावकनकप्रभम् ॥ ८७ ॥ कुमा
रंसुन्दरंतत्रज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ गृहीत्वातनयंचन्द्रोनत्वाब्रह्माणमीश्वरम् ॥ ८८ ॥ जगामसस्वभवनंब्रह्मासिन्धुतटंययौ ॥ साध्वीं
तारांचगुरवेदेवेभ्योऽप्यभयंददौ ॥ ८९ ॥ आशिषंशम्भुधर्माभ्यांदत्त्वालोकंययौविधिः ॥ देवाययुःस्वभवनंस्वगृहंचबृहस्पतिः ॥
॥ ९० ॥ भावानुरक्तवनितांप्राप्यसंहृष्टमानसः ॥ तारकागर्भसंभूतःसएवचबुधःस्वयम् ॥ ९१ ॥ तेजस्वीसद्वृद्धोब्रह्मंश्चन्द्रस्यतनयो
महान् ॥ सएवनन्दनवनेचित्रांसंप्राप्यनिर्जने ॥ ९२ ॥ घृताच्यागर्भसंभूतांकुबेरस्यचरेतसा ॥ दृष्ट्वाचनिर्जनेरम्यांकन्यांकमललो
चनाम् ॥ ९३ ॥ अतीवयौवनस्थांचबालांषोडशवार्षिकीम् ॥ गान्धर्वेणविवाहेनतांजग्राहविधोःसुतः ॥ ९४ ॥ तस्यामथायंस्हमि

वीर्य्याधानंचकारसः ॥ बभूवराजाचित्रायांचैत्रोवैमण्डलेश्वरः ॥ ९५ ॥ सप्तद्वीपवतींपृथ्वींशास्तिवैधार्मिकोबली ॥ शतंनद्योघृता
नांचदध्नांनद्यःशतानिच ॥ ९६ ॥ शतानिनद्योदुग्धानांमधुनद्यश्चषोडश ॥ दशनद्यश्चतैलानांशर्करालक्षराशयः ॥ ९७ ॥
मिष्टान्नानांस्वस्तिकानांलक्षराशिश्चनित्यशः ॥ पञ्चकोटिगवांमांसंसापूपंस्वन्नमेवच ॥ ९८ ॥ एतेषांचनदीराशीर्भुञ्जतेब्राह्मणामुने ॥
गवांलक्षञ्चरत्नानांमणीनांलक्षमेवच ॥ ९९ ॥ शतलक्षंसुवर्णानांलक्षंवैसूक्ष्मवाससाम् ॥ रत्नानांभूषणंपात्रमतीवसुमनोहरम् ॥ १०० ॥
ददौद्विजातयेराजानित्यंवैजीवितावधि ॥ तस्यचैत्रस्यपुत्रश्चराजाधिरथएवच ॥ १०१ ॥ तस्यपुत्रश्चसुरथश्चक्रवर्त्तीबृहच्छ्रवाः ॥ महा
ज्ञानंचसंप्राप्यमेधसोमुनिसत्तमात् ॥ १०२ ॥ भेजेपुराविष्णुमायांपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ शरत्कालेमहापूजांचकारससरित्तटे ॥ १०३ ॥
वैश्येनसार्धंसमहाञ्ज्ञानिनांमुनिसत्तम ॥ राजाकलिङ्गदेशस्यविराधश्चविशांवरः ॥ १०४ ॥ तस्यपुत्रोमहायोगीद्रुमिणोज्ञानिनांवरः ॥
द्रुमिणोवैष्णवःप्राज्ञःपुष्करेदुष्करंतपः ॥ १०५ ॥ कृत्वासमाधिसंप्रापज्ञानिनांवैष्णवाग्रणीः ॥ पुत्रैर्दारैर्निरस्तश्चधनलोभाद्दुरात्मभिः ॥
॥ १०६ ॥ सचकोटिसुवर्णञ्चनित्यंदत्त्वाजलंपपौ ॥ मुक्तिंसंप्रापसंसेव्यविष्णुमायांसनातनीम् ॥ १०७ ॥ राजालेभेमनुत्वञ्चराज्यं
निष्कण्टकंमुने ॥ उवाचमधुरंवाक्यंधातात्रिजगतांपतिः ॥ १०८ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायण
संवादेदुर्गोपाख्यानेगुरोस्ताराप्राप्तिबुधोत्पत्त्यादिवर्णनंनामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
कथंराजामहाज्ञानंसंप्रापमुनिसत्तमात् ॥ वैश्योमुक्तिंमेधसश्चतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥
ध्रुवस्यपौत्रोबलवान्नन्दिरुत्कलनन्दनः ॥ स्वायम्भुवमनोर्वैश्यःसत्यवादीजितेन्द्रियः ॥ २ ॥ अक्षौहिणीनांशतकंगृहीत्वासैन्य
मेवच ॥ कोलाश्चवेष्टयामाससुरथस्यमहामतेः ॥ ३ ॥ युद्धंबभूवनियतंपूर्णमब्दञ्चनारद ॥ चिरंजीवीवैष्णवश्चजिगायसुरथंनृपः ॥ ४ ॥
एकाकीसुरथोभीतोनन्दिनाचबहिष्कृतः ॥ निशायांहयमारुह्यजगामगहनंवनम् ॥ ५ ॥ ददर्शतत्रवैश्यञ्चपुष्पभद्रानदीतटे ॥ तयो
र्बभूवसंप्रीतिःकृतबान्धवयोर्मुने ॥ ६ ॥ वैश्येनसार्द्धंनृपतिरगच्छन्मेधसाश्रमम् ॥ पुष्करंदुष्करंपुण्यक्षेत्रंवैभारतेसताम् ॥ ७ ॥ ददर्श

तत्रनृपतिर्मुनिंतंतीव्रतेजसम् ॥ शिष्येभ्यश्चप्रवोचन्तंब्रह्मतत्त्वंसुदुर्लभम् ॥ ८ ॥ राजाननामवैश्यश्चशिरसामुनिपुङ्गवम् ॥ मुनिस्तौ पूजयामासददौताभ्यांशुभाशिषम् ॥ ९ ॥ प्रश्नंचकारकुशलंजातिनामपृथक्पृथक् ॥ ददौप्रत्युत्तरंराजाक्रमेणमुनिपुङ्गवम् ॥ १० ॥ ॥ ॥ सुरथउवाच ॥ ॥ राजाहंसुरथोब्रह्मंश्चैत्रवंशसमुद्भवः ॥ वहिर्भूतःस्वराज्याच्चनन्दिनावलिनाधुना ॥ ११ ॥ किमुपायंकरिष्यामि कथंराज्यंभवेन्मम ॥ तन्मांब्रूहिमहाभागत्वामवशरणागतम् ॥ १२ ॥ अयंवैश्यःसमाधिश्चस्वगृहाच्चवहिष्कृतः ॥ पुत्रैःकलत्रैर्देवेनधनलोभेनधार्मिकः ॥ १३ ॥ ब्राह्मणायददौनित्यंरत्नकोटिंदिने दिने ॥ निषिद्ध्यमानःपुत्रैश्चकलत्रैर्बान्धवैरयम् ॥१४॥ कोपान्निराकृतस्तैश्चपुनरन्वेषितःशुचा ॥ अयंगृहञ्चनययौविरक्तोज्ञानवाञ्छुचिः ॥ १५ ॥ पुत्राश्चपितृशोकेनगृहंत्यक्त्वाययुर्वनम् ॥ दत्त्वादानानिविप्रेभ्यो विरक्ताःसर्वकर्मसु ॥ १६ ॥ सुदुर्लभंहरेर्दास्यंवैश्यस्यास्यचवाञ्छितम् ॥ कथंप्राप्नोतिनिष्काममस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १७ ॥ ॥ ॥ श्रीमेधाउवाच ॥ ॥ करोतिमाययाच्छन्नंविष्णुमायादुरत्यया ॥ निर्गुणस्यचकृष्णस्यत्रिगुणाविश्वमाज्ञया ॥ १८ ॥ कृपांकरोतियेषांसाधर्मिणांचकृपामयी ॥ तेभ्योददातिकृपयाकृष्णभक्तिंसुदुर्लभाम् ॥ १९ ॥ येषांमायाविनांमायानकरोतिकृपांनृप ॥ मायया तान्निबध्नातिमोहजालेनदुर्गतान् ॥ २० ॥ नश्वरेनित्यसंसारेभ्रामयेद्दैवरासदा ॥ कुर्वन्तींनित्यबुद्धिश्चविहायपरमेश्वरम् ॥ २१ ॥ देवमन्यंनिषेवन्तेतन्मन्त्रञ्चजपन्तिच ॥ मिथ्याकिञ्चिन्निमित्तञ्चकृत्वामनसिलोभतः ॥ २२ ॥ सप्तजन्मसुसंसेव्यदेवताश्चहरेःकलाः ॥ तदाप्रकृत्याकृपयासेवन्तेप्रकृतिंतदा ॥ २३ ॥ सप्तजन्मसुसंसेव्यविष्णुमायांकृपामयीम् ॥ शिवेभक्तिंलभन्तेतेज्ञानानन्देसनातने ॥ २४ ॥ ज्ञानाधिष्ठातृदेवञ्चहरेस्संसेव्यशङ्करम् ॥ अचिराद्विष्णुभक्तिंचप्राप्नुवन्तिमहेश्वरात् ॥ २५ ॥ सेवन्तेसगुणंसत्त्वंविष्णुंविषयिणंतदा ॥ सत्त्वज्ञानाच्चपश्यन्तिज्ञानंवैनिर्म्मलंनराः ॥ २६ ॥ निषेव्यसगुणंविष्णुंसात्त्विकावैष्णवानराः ॥ लभन्तेनिर्गुणेभक्तिं श्रीकृष्णेप्रकृतेःपरे ॥ २७ ॥ गृह्णन्तिसन्तस्तद्भक्तामन्त्रंतस्यनिरामयम् ॥ निषेव्यनिर्गुणंदेवंतेभवन्तिचनिर्गुणाः ॥ २८ ॥ असंख्यब्रह्मणांपातंतेचपश्यन्तिवैष्णवाः ॥ दास्यंकुर्वन्तिसततंगोलोकेचनिरामये ॥ २९ ॥ कृष्णभक्तात्कृष्णमन्त्रंयोगृह्णातिनरोत्तमः ॥

पुरुषाणांसहस्रंचस्वपितॄणांसमुद्धरेत् ॥ ३० ॥ मातामहानांसाहस्रमुद्धरेन्मातरंतथा ॥ दासादिकंसमुद्धृत्यगोलोकंसप्रयातिच ॥ ३१ ॥
भवार्णवेमहाघोरेकर्णधारस्वरूपिणी ॥ दीनान्पारयतेनित्यंकृष्णभक्त्याचनौकया ॥ ३२ ॥ स्वकर्मबन्धनंछेत्तुंवैष्णवानांचवैष्णवी ॥
तीक्ष्णशस्त्रस्वरूपासाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ३३ ॥ विवेचिकाचावरणीशक्तेःशक्तिर्द्विधानृप ॥ पूर्वंददातिभक्तायचेतरायपरात्परा ॥
॥ ३४ ॥ सत्यस्वरूपःश्रीकृष्णस्तस्मात्सर्वंचनश्वरम् ॥ बुद्धिर्विवेचिकेत्येववैष्णवानांसनातनी ॥ ३५ ॥ नित्यरूपाममेयंश्रीरिति
चावरणीचधीः ॥ अवैष्णवानामसतांकर्म्मभोगभुजामहो ॥ ३६ ॥ अहंप्रचेतसःपुत्रःपौत्रश्चब्रह्मणोनृप ॥ भजामिकृष्णमात्मानंज्ञानं
संप्राप्यशङ्करात् ॥ ३७ ॥ गच्छराजन्नदीतीरंभजदुर्गांसनातनीम् ॥ बुद्धिमावरणींतुभ्यंदेवीदास्यतिकामिने ॥ ३८ ॥ निष्कामायच
वैश्यायवैष्णवायचवैष्णवी ॥ बुद्धिंविवेचिकांशुद्धांदास्यत्येवकृपामयी ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठोददौताभ्यांकृपानिधिः ॥ पूजावि
धानंदुर्गायाःस्तोत्रंचकवचंमनुम् ॥ ४० ॥ वैश्योमुक्तिंचसंप्रापतांनिषेव्यकृपामयीम् ॥ राजाराज्यंमनुत्वंचपरमैश्वर्य्यमीप्सितम् ॥४१॥
इत्येवंकथितंसर्वंदुर्गोपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिख
ण्डेनारदनारायणसंवादेदुर्गोपाख्यानेसुरथमेधस्संवादेसुरथवैश्ययोरभिलषितसिद्धिर्नामद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ नारदउवाच ॥ नारायणमहाभागवदवेदविदांवर ॥ राजाकेनप्रकारेणसिषेवेप्रकृतिंपराम् ॥ १ ॥ समाधिर्नामवैश्योवानिष्कामंनिर्गुणं
विभुम् ॥ भेजेकेनप्रकारेणप्रकृतेरुपदेशतः ॥ २ ॥ किंवापूजाविधानञ्चध्यानंवामनुरेवच ॥ किंस्तोत्रंकवचंकिंवाददौराज्ञेमहामुनिः ॥
॥ ३ ॥ वैश्यायप्रकृतिस्तस्मैकिंवाज्ञानंददौपरम् ॥ साक्षाद्बभूवसहसाकेनवाप्रकृतिस्तयोः ॥ ४ ॥ ज्ञानंसंप्राप्यवैश्यश्चकिंपदंप्रापदुर्ल
भम् ॥ गतिर्बभूवराज्ञश्चकावातान्चशृणोम्यहम् ॥ ५ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ राजावैश्यश्चसंप्राप्यमन्त्रंवैमेधसोमुनेः ॥
स्तोत्रञ्चकवचंदेव्याध्यानञ्चैवपुरस्क्रियाम् ॥ जजापपरमंमन्त्रंराजावैश्यश्चपुष्करे ॥ ६ ॥ स्नात्वात्रिकालंवर्षञ्चततःशुद्धोबभूवसः ॥

१ स्नात्वापरितिपाठः ।

साक्षाद्बभूवतत्रैवमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ७ ॥ राज्ञेददौराज्यवरंमनुत्वंवांछितंसुखम् ॥ ज्ञानंनिगूढंवैश्यायददौचातिसुदुर्लभम् ॥ ८ ॥
यद्दत्तंशूलिनेपूर्वंकृष्णेनपरमात्मना ॥ निराहारमतिक्लिष्टंदृष्ट्वावैश्यंकृपामयी ॥ ९ ॥ रुरोदकृत्वाक्रोडेतमचेष्टंश्वासवर्जितम ॥
चेतनांकुरुभोवत्सेत्युच्चार्य्यचपुनःपुनः ॥ १० ॥ चेतनांचददौतस्मैस्वयंचैतन्यरूपिणी ॥ संप्राप्यचेतनांवैश्योरुरोदप्रकृतेःपुरः ॥
॥ ११ ॥ तमुवाचप्रसन्नासाकृपयाऽतिकृपामयी ॥ १२ ॥ ॥ श्रीप्रकृतिरुवाच ॥ ॥ वरंवृणुष्वहेवत्सयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ ब्रह्मत्वममरत्वं
वाततोवातिसुदुर्लभम् ॥ १३ ॥ इन्द्रत्वंवामनुत्वंवासर्वसिद्धत्वमेवच ॥ तुच्छंतुभ्यंनदास्यामिनश्वरंबालवञ्चनम ॥ १४ ॥ ॥ वैश्य
उवाच ॥ ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवामातर्मेनहिवांछितम् ॥ ततोऽतिदुर्लभंकिंवानजानेतदभीप्सितम् ॥ १५ ॥ त्वय्येवशरणापन्नोदेहि
यद्वाञ्छितंतव ॥ अनश्वरंसर्वसारंवरंमेदातुमर्हसि ॥ १६ ॥ ॥ प्रकृतिरुवाच ॥ ॥ अदेयंनास्तिमेतुभ्यंदास्यामिममवांछितम ॥
यतोयास्यसिगोलोकंपदंमेवसुदुर्लभम् ॥ १७ ॥ सर्वसारश्चयज्ज्ञानंसुरर्षीणांसुदुर्लभम ॥ तद्गृह्यतांमहाभागगच्छवत्सहरेःपदम् ॥ १८ ॥
स्मरणंवन्दनंध्यानमर्चनंगुणकीर्त्तनम् ॥ श्रवणंभावनंसेवाकृष्णेसर्वनिवेदनम् ॥ १९ ॥ एतदेवंवैष्णवानांनवधाभक्तिलक्षणम् ॥
जन्ममृत्युजराव्याधियमताडनखण्डनम् ॥ २० ॥ आयुर्हरतिलोकानांरविरेवहिसन्ततम् ॥ नवधाभक्तिहीनानामसतांपापिना
मपि ॥ २१ ॥ भक्तास्तद्गतचित्ताश्चवैष्णवाश्चिरजीविनः ॥ जीवन्मुक्ताश्चनिष्पापाजन्मादिपरिवर्जिताः ॥ २२ ॥ शिवःशेषश्च
धर्मश्चब्रह्माविष्णुर्महान्विराट् ॥ सनत्कुमारःकपिलःसनकश्चसनन्दनः ॥ २३ ॥ वोढुःपञ्चशिखोदक्षोनारदश्चसनातनः ॥
भृगुर्मरीचिर्दुर्वासाःकश्यपःपुलहोऽङ्गिराः ॥ २४ ॥ मेधावीलोमशःशुक्रोवसिष्ठःक्रतुरेवच ॥ बृहस्पतिःकर्दमश्चशक्तिरत्रिः
पराशरः ॥ २५ ॥ मार्कण्डेयोबलिश्चैवप्रह्लादश्चगणेश्वरः ॥ यमःसूर्य्यश्चवरुणोवायुश्चन्द्रोहुताशनः ॥ २६ ॥ अकूपारउ
लूकश्चनाडीजंघश्चवायुजः ॥ नरनारायणौकूर्म्मइन्द्रद्युम्नोविभीषणः ॥ २७ ॥ नवधाभक्तियुक्ताश्चकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ एतेमहान्तोध
र्मिष्ठाभक्तानांप्रवरास्तथा ॥ २८ ॥ येतद्भक्तास्तेतदंशाजीवन्मुक्ताश्चसन्ततम् ॥ पापापहारास्तीर्थानांपृथिव्याश्चविशाम्पते ॥ २९ ॥

ऊर्ध्वेचसप्तस्वर्गाश्चसप्तद्वीपावसुन्धरा ॥ अधस्सप्तचपातालाएतद्ब्रह्माण्डमेवच ॥ २० ॥ एवंविधानांविश्वानांसंख्यानास्त्येवपुत्रक ॥
एवंश्चप्रतिविश्वेषुब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ २१ ॥ देवादेवर्षयश्चैवमनवोमानवादयः ॥ सर्वाश्रमाश्चसर्वत्रसंतिबद्धाश्चमायया ॥ ३२ ॥
महाविष्णोर्लोमकूपेसन्तिविश्वानियस्यच ॥ सषोडशांशःकृष्णस्यचात्मनश्चमहाविराट् ॥ ३३ ॥ भजसत्यंपरंब्रह्मनित्यंनिर्गुण
मच्युतम् ॥ प्रकृतेःपरमीशानंकृष्णमात्मानमीप्सितम् ॥ ३४ ॥ निरीहश्चनिराकारंनिर्विकारंनिरञ्जनम् ॥ निष्कामंनिर्विरोधं
चनित्यानन्दंसनातनम् ॥ ३५ ॥ स्वेच्छामयंसर्वरूपंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ तेजस्स्वरूपंपरमंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ३६ ॥
ध्यानासाध्यंदुराराध्यंशिवादीनांचयोगिनाम् ॥ सर्वेश्वरंसर्वपूज्यंसर्वेषांसर्वकामदम् ॥ ३७ ॥ सर्वाधारंचसर्वज्ञंसर्वानन्दकरं
परम् ॥ सर्वधर्मप्रदंसर्वसर्वज्ञंप्राणरूपिणम् ॥ ३८ ॥ सर्वधर्मस्वरूपंचसर्वकारणकारणम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंपररूपंचभक्तिदम् ॥
॥ ३९ ॥ दास्यदंधर्मदंचैवसर्वसिद्धिप्रदंसताम् ॥ सर्वंतदतिरिक्तंचनश्वरंकृत्रिमंसदा ॥ ४० ॥ परात्परतरंशुद्धंपरिपूर्णतमंशिवम् ॥
यथासुखंगच्छवत्सभगवन्तमधोक्षजम् ॥ ४१ ॥ कृष्णेतिद्व्यक्षरंमन्त्रंगृहीत्वाकृष्णदास्यदम् ॥ पुष्करंदुष्करंगत्वादशलक्षमिमंजप
॥ ४२ ॥ दशलक्षजपेनैवमन्त्रसिद्धिर्भवेत्तव ॥ इत्युक्त्वासाभगवतीतत्रैवान्तरधीयत ॥४३॥ वैश्योनत्वाचतांभक्त्याचागमत्पुष्करंमुने ॥
पुष्करंदुस्तरंतत्वासलेभेकृष्णमीश्वरम् ॥ भगवत्याःप्रसादेनकृष्णदासोबभूवसः ॥ ४४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डे
नारदनारायणसंवादेदुर्गोपाख्यानेसुरथसमाधिमेधस्संवादेप्रकृतिवैश्यसंवादकथनंनामत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ छ ॥ ॥ नाराय
णउवाच ॥ ॥ राजायेनक्रमेणैवभजेतांप्रकृतिंपराम् ॥ तच्छ्रूयतांमहाभागवदोक्तंक्रममेवच ॥ १ ॥ स्नात्वाचम्यमहाराजःकृत्वान्या
सत्रयंतदा ॥ स्वकराङ्गाङ्गमन्त्राणांभूतशुद्धिंचकारसः ॥ २ ॥ प्राणायामंततःकृत्वाकृत्वाचशंखशोधनम् ॥ ध्यात्वादेवींश्चमृण्मय्यांचका
रावाहनंतदा ॥ ३ ॥ पुनर्ध्यात्वाचभक्त्याचपूजयामासभक्तितः ॥ देव्याश्चदक्षिणेभागेसंस्थाप्यकमलालयाम् ॥ ४ ॥ संपूज्यभक्तिभावे
नभक्त्यापरमधार्मिकः ॥ देवषट्कंसमावाह्यदेव्याश्चपुरतोघटे ॥ ५ ॥ भक्त्याचपूजयामासविधिपूर्वंचनारद ॥ गणेशश्चदिनेशंचवह्निंवि

ष्णुंशिवंशिवाम् ॥ ६ ॥ देवषट्कंचसंपूज्यनमस्कृत्यविचक्षणः ॥ तदाध्यायेन्महादेवींध्यानेनानेनभक्तितः ॥ ७ ॥ ध्यानंचसामवेदो
क्तंपरंकल्पतरुंमुने ॥ ध्यायेन्नित्यंमहादेवींमूलप्रकृतिरीश्वरीम् ॥ ८ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांपूज्यांवन्द्यांसनातनीम् ॥ नारायणींविष्णुमा
यांवैष्णवींविष्णुभक्तिदाम् ॥ ९ ॥ सर्वस्वरूपांसर्वेषांसर्वाधारांपरात्पराम् ॥ सर्वविद्यासर्वमन्त्रसर्वशक्तिस्वरूपिणीम् ॥ १० ॥ सगुणां
निर्गुणांसत्यांवरांस्वेच्छामयींसतीम् ॥ महाविष्णोश्चजननींकृष्णस्यार्द्धाङ्गसम्भवाम् ॥ ११ ॥ कृष्णप्रियांकृष्णशक्तिंकृष्णबुद्ध्यधिदेव
ताम् ॥ कृष्णस्तुतांकृष्णपूज्यांकृष्णवन्द्यांकृपामयीम् ॥ १२ ॥ तप्तकांचनवर्णाभांकोटिसूर्य्यसमप्रभाम् ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांभक्ता
नुग्रहकारकाम् ॥ १३ ॥ दुर्गांशतभुजांदेवींमहद्दुर्गतिनाशिनीम् ॥ त्रिलोकप्रियांसाध्वींत्रिगुणांचत्रिलोचनाम् ॥ १४ ॥ त्रिलोचन
प्राणरूपांशुद्धार्द्धचन्द्रशेखराम् ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यमण्डितम् ॥ १५ ॥ वर्त्तुलंवामवक्त्रञ्चशम्भोर्मानसमोहिनीम् ॥ रत्नकु
ण्डलयुग्मेनगण्डस्थलविराजिताम् ॥ १६ ॥ नासादक्षिणभागेनबिभ्रतींगजमौक्तिकम् ॥ अमूल्यरत्नंबहुलंबिभ्रतींश्रवणोपरि ॥ १७ ॥
मुक्तापंक्तिविनिन्द्यैकदन्तपंक्तिसुशोभिताम् ॥ पक्वबिम्बाधरोष्ठींचसुप्रसन्नांसुमङ्गलाम् ॥ १८ ॥ चित्रपत्रावलीरम्यकपोलयुगलोज्ज्व
लाम् ॥ रत्नकेयूरवलयरत्नमञ्जीररञ्जिताम ॥ १९ ॥ रत्नकङ्कणभूपाढ्यांरत्नपाशकशोभिताम ॥ रत्नांगुलीयनिकरैःकराङ्गुलिचयोज्ज्व
लाम् ॥ २० ॥ पदाङ्गुलिनखासक्तालक्तरेखासुशोभनाम ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांगन्धचन्दनचर्चिताम् ॥ २१ ॥ बिभ्रतींस्तनयुग्मञ्च
कस्तूरीबिन्दुशोभिताम् ॥ सर्वरूपगुणवतींगजेन्द्रमन्दगामिनीम् ॥ २२ ॥ अतीवकान्तांशान्तांचनितान्तांयोगसिद्धिषु ॥ विधातुश्च
विधात्रींचसर्वधात्रीश्चशङ्करीम ॥ २३ ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यामतीवसुमनोहराम् ॥ कस्तूरीबिन्दुभिःसार्द्धमधश्चन्दनबिन्दुना ॥
॥ २४ ॥ सिन्दूरबिन्दुनाशश्वद्भालमध्यस्थलोज्ज्वलाम् ॥ शरन्मध्याह्नकमलप्रभामोचनलोचनाम् ॥ २५ ॥ चारुकज्जल
रेखाभ्यांसर्वतश्चसमुज्ज्वलाम ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यलीलानिन्दितविग्रहाम् ॥ २६ ॥ रत्नसिंहासनस्थांचसद्रत्नमुकुटोज्ज्व

१ वाचकइतिपाठः ।

लाम् ॥ सृष्टौस्रष्टुःशिल्परूपांदयांपातुश्चपालने ॥ २७ ॥ संहारकालेसंहर्त्तुःपरांसंहाररूपिणीम् ॥ निशुम्भशुम्भमथिनींमहि
पासुरमर्दिनीम् ॥ २८ ॥ पुरात्रिपुरयुद्धेचसंस्तुतांत्रिपुरारिणा ॥ मधुकैटभयोर्युद्धेविष्णुशक्तिस्वरूपिणीम् ॥ २९ ॥ सर्वदैत्य
निहन्त्रींचरक्तबीजविनाशिनीम् ॥ नृसिंहशक्तिरूपांचहिण्यकशिपोर्वधे ॥ ३० ॥ वराहशक्तिंवाराहेहिरण्याक्षवधेतथा ॥ परब्रह्मस्व
रूपांचसर्वशक्तिंसदाभजे ॥ ३१ ॥ इतिध्यात्वास्वशिरसिपुष्पंदत्त्वाविचक्षणः ॥ पुनर्ध्यात्वाचैवभक्त्याकुर्य्यादावाहनन्ततः ॥
॥ ३२ ॥ प्रकृतेःप्रतिमांधृत्वामन्त्रमेवंपठेन्नरः ॥ जीवन्यासंततःकुर्य्यान्मनुनानेनयत्नतः ॥ ३३ ॥ एह्येहिभगवत्यम्बशिवलो
कात्सनातनि ॥ गृहाणममपूजांचशारदीयांसुरेश्वरि ॥ ३४ ॥ इहागच्छजगत्पूज्येतिष्ठतिष्ठमहेश्वरि ॥ हेमातरस्यामर्चायांसन्नि
रुद्धाभवांबिके ॥ ३५ ॥ इहागच्छन्तुत्वत्प्राणाश्चाधिप्राणैःमहाच्युते ॥ इहागच्छन्तुत्वरितंतत्रैवसर्वशक्तयः ॥ ३६ ॥ ॐह्रीं
श्रींक्लींचदुर्गायैवह्निजायान्तमेवच ॥ समुच्चार्य्यांगसिप्राणाःसन्तिष्ठन्तुसदाशिवे ॥ ३७ ॥ सर्वेन्द्रियाधिदेवास्तेइहागच्छन्तुचण्डिके ॥
तेशक्तयोऽत्रागच्छन्तुइहागच्छन्तुईश्वराः ॥ ३८ ॥ सइहागच्छेत्यावाह्यपरिहारंकरोतिच ॥ मन्त्रेणानेनविप्रेन्द्रतच्छृणुष्वस
माहितः ॥ ३९ ॥ स्वागतंभगवत्यम्बशिवलोकाच्छिवप्रिये ॥ प्रसादंकुरुमांभद्रेभद्रकालिनमोऽस्तुते ॥ ४० ॥ धन्योऽहं
कृतकृत्योऽहंसफलंजीवनंमम ॥ आगतासियतोदुर्गेमाहेश्वरिमदालयम् ॥ ४१ ॥ अद्यमेसफलंजन्मसार्थकंजीवनंमम ॥ पूजया
मियतोदुर्गांपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥४२॥ भारतेभवतींपूज्यांदुर्गांयःपूजयेद्बुधः ॥ सोऽन्तेयातिचगोलोकंपरमैश्वर्य्यवानिह ॥ ४३ ॥ कृत्वा
चवैष्णवीपूजांविष्णुलोकंव्रजेत्सुधीः ॥ माहेश्वरीश्चसंपूज्यशिवलोकंचगच्छति ॥ ४४ ॥ सात्त्विकीराजसीचैवत्रिधापूजाचतामसी ॥
भगवत्याश्चवेदोक्ताचोत्तमामध्यमाधमा ॥ ४५ ॥ सात्त्विकीवैष्णवानांचशाक्तादीनांचराजसी ॥ अदीक्षितानामसतामन्येषांतामसी
स्मृता ॥ ४६ ॥ जीवहत्याविहीनायावरापूजातुवैष्णवी ॥ वैष्णवायान्तिगोलोकंवैष्णवींवलिदानतः ॥ ४७ ॥ माहेश्वरीराजसीच

१ लुण्ठितामिनिपाठः । २ मार्गतीतिपाठः ।

बलिदानसमन्विता ॥ शाक्तादयोराजसाश्चकैलासंयान्तितेतथा ॥ ४८ ॥ किरातास्त्रिदिवंयान्तितामस्यापूजयानया ॥ त्वमेवजग
तांमातश्चतुर्वर्गफलप्रदा ॥ ४९ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाचकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिहरात्वञ्चपरात्परा ॥ ५० ॥ सुखदा
मोक्षदाभद्राकृष्णभक्तिप्रदासदा ॥ नारायणिमहामायेदुर्गेदुर्गतिनाशिनि ॥ ५१ ॥ दुर्गेतिस्मृतिमात्रेणयातिदुर्गंनृणामिह ॥ इतिकृत्वा
परीहारंदेव्यावामेचसाधकः ॥ ५२ ॥ त्रिपद्याउपरिष्टात्तुशंखंसंस्थापयेत्तुसः ॥ तत्रदत्त्वाजलंपूर्णंदूर्वापुष्पञ्चचन्दनम् ॥ ५३ ॥ धृत्वाद
क्षिणहस्तेनमन्त्रमेवंपठेन्नरः ॥ पुण्यस्त्वंशंखपुण्यानांमङ्गलानांचमङ्गलम् ॥ प्रभूतःशंखचूडात्त्वंपुराकल्पेपवित्रकः ॥ ५४ ॥ ततोऽर्घ्य
पात्रंसंस्थाप्यविधिनानेनपण्डितः ॥ दत्त्वासंपूजयेद्देवीमुपचाराणिषोडश ॥ ५५ ॥ त्रिकोणमण्डलंकृत्वासजलेनकुशेनच ॥ कूर्मंशेषं
धरित्रीञ्चपूजयेत्तत्रधार्मिकः ॥ ५६ ॥ त्रिपदींस्थापयेत्तत्रत्रिपद्यांशङ्खमेवच ॥ शंखेत्रिभागतोयञ्चदत्त्वासंपूजयेत्ततः ॥ ५७ ॥ गङ्गेचयमु
नेचैवगोदावरिसरस्वति ॥ नर्मदेसिन्धुकावेरिचन्द्रभागेचकौशिकि ॥ ५८ ॥ स्वर्णरेखेकनखलेपारिभद्रेचगण्डकि ॥ श्वेतगङ्गेचन्द्ररेखे
पम्पेचम्पेचगोमति ॥ ५९ ॥ पद्मावतित्रिपर्णाशेविपाशेविरजेप्रभे ॥ शतद्रुदेचेलगङ्गेजलेऽस्मिन्सन्निधिंकुरु ॥ ६० ॥ वह्निंसूर्य्यंचच
न्द्रञ्चविष्णुंचवरुणंशिवम् ॥ पूजयेत्तत्रतोयेचतुलस्याचन्दनेनच ॥ नैवेद्यानिचसर्वाणिप्रोक्षयेत्तज्जलेनच ॥ ६१ ॥ प्रत्येकंवैततोदद्यादु
पचारांश्चषोडश ॥ आसनंवसनंपाद्यंस्नानीयमनुलेपनम् ॥ ६२ ॥ मधुपर्कंगन्धमर्घ्यंपुष्पंनैवेद्यमीप्सितम् ॥ पुनराचमनीयञ्चताम्बू
लंरत्नभूषणम् ॥ ६३ ॥ धूपंप्रदीपंतल्पञ्चेत्युपचारास्तुषोडश ॥ ६४ ॥ अमूल्यरत्नसंक्लृप्तंनानाचित्रविराजितम् ॥ वरंसिंहासनश्रेष्ठं
गृह्यतांशङ्करप्रिये ॥ ६५ ॥ अनन्तसूत्रप्रभवमीश्वरेच्छाविनिर्मितम् ॥ ज्वलदग्निविशुद्धञ्चवसनंगृह्यतांशिवे ॥ ६६ ॥ अमूल्यरत्नपात्र
स्थंनिर्मलंजाह्नवीजलम् ॥ पादप्रक्षालनार्थायदुर्गेदेविप्रगृह्यताम् ॥ ६७ ॥ सुगन्धामलकीस्निग्धद्रवमेतत्सुदुर्लभम् ॥ सुपक्वंविष्णुतै
लंचगृह्यतांपरमेश्वरि ॥ ६८ ॥ कस्तूरीकुङ्कुमाक्तंचसुगन्धिद्रुतचन्दनम् ॥ सुवासितंजगन्मातर्गृह्यतामनुलेपनम् ॥ ६९ ॥ माध्वीकं
रत्नपात्रस्थंसुपवित्रंसुमङ्गलम् ॥ मधुपर्कंमहादेविगृह्यतांप्रीतिपूर्वकम् ॥ ७० ॥ सुगन्धमूलचूर्णंचसुगन्धद्रव्यसंयुतम् ॥ सुपवित्रंमङ्गला

हैदेविगन्धंगृहाणमे ॥ ७१ ॥ पवित्रंशंखपात्रस्थंदूर्वापुष्पाक्षतान्वितम् ॥ स्वर्गमन्दाकिनीतोयमर्घ्यंचण्डिगृहाणमे ॥ ७२ ॥ सुगन्धि
पुष्पश्रेष्ठंचपारिजाततरूद्भवम् ॥ नानापुष्पादिमाल्यानिगृह्यतांजगदम्बिके ॥ ७३ ॥ दिव्यंसिद्धान्नमामान्नंपिष्टकंपायसादिकम् ॥
मिष्टान्नंलड्डुकफलंनैवेद्यंगृह्यतांशिवे ॥ ७४ ॥ सुवासितंशीततोयंकर्पूरादिसुसंस्कृतम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागृह्यतांशैलकन्यके ॥
॥ ७५ ॥ गुवाकपर्णचूर्णंचकर्पूरादिसुवासितम् ॥ सर्वभोगकरंरम्यंताम्बूलंदेविगृह्यताम्॥७६ ॥ अमूल्यरत्नसारैश्चखचितंचेश्वरेच्छया ॥
सर्वाङ्गशोभनकरंभूषणंदेविगृह्यताम् ॥ ७७ ॥ तरुनिर्य्यासचूर्णंचगन्धवस्तुसमन्वितम् ॥ हुताशनशिखाशुद्धंधूपंचदेविगृह्यताम् ॥
॥ ७८ ॥ दिव्यरत्नविशेषंचसान्द्रध्वान्तनिवारकम् ॥ सुपवित्रप्रदीपंचगृह्यतांपरमेश्वरि ॥ ७९ ॥ रत्नसारगणाकीर्णंदिव्यंपर्य्य
ङ्कमुत्तमम् ॥ सूक्ष्मवस्त्रैश्चसंस्यूतंदेवितल्पंप्रगृह्यताम ॥ ८० ॥ एवंसंपूज्यतांदुर्गांदद्यात्पुष्पाञ्जलिंमुने ॥ ततोऽष्टनायकादेवीर्यत्नतः
परिपूजयेत् ॥ ८१ ॥ उग्रचण्डांप्रचण्डांचचण्डोग्रांचण्डनायिकाम् ॥ अतिचण्डांचचण्डांचचण्डांचण्डवतींतथा ॥ ८२ ॥
पद्मेचाष्टदलेचैताःप्रागादिक्रमतस्तथा ॥ पंचोपचारैःसंपूज्यभैरवान्मध्यदेशतः ॥ ८३ ॥ आदौमहाभैरवंचतथासंहारभैरवम् ॥
असितागंभैरवंचरुरुभैरवमेवच ॥ ८४ ॥ कालभैरवमप्येवंक्रोधभैरवमेवच ॥ ताम्रचूडंचन्द्रचूडमन्तेवैभैरवद्वयम् ॥ ८५ ॥
एतान्संपूज्यमध्येवैनवशक्तीश्चपूजयेत ॥ तत्रपद्मेचाष्टदलेमध्येवैभक्तिपूर्वकम ॥ ८६ ॥ ब्रह्माणींवैष्णवींचैवरौद्रींमाहेश्वरींतथा ॥
नारसिंहींचवाराहीमिन्द्राणींकार्त्तिकींतथा ॥ ८७ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाश्चप्रधानांसर्वमङ्गलाम् ॥ नवशक्तीश्चसंपूज्यघटेदेवांश्चपूजयेत् ॥
॥ ८८ ॥ शङ्करंकार्त्तिकेयश्चसूर्य्यंसोमंहुताशनम् ॥ वायुश्चवरुणंचैवदेव्याश्चेटींबटुंतथा ॥ ८९ ॥ चतुष्षष्टिंयोगिनीनांसंपूज्यविधि
पूर्वकम् ॥ यथाशक्तिबलिंदत्त्वाकरोतिस्तवनंबुधः ॥ ९० ॥ कवचंचगलेबध्वापठित्वाभक्तिपूर्वकम् ॥ ततःकृत्वापरीहारं
नमस्कुर्य्याद्विचक्षणः ॥ ९१ ॥ बलिदानविधानंचश्रूयतांमुनिसत्तम ॥ मायातिंमहिषंछागंदद्यान्मेषादिकंशुभम् ॥ ९२ ॥ महत्त्व

१ मायात्मिनिपाठः ।

वर्षंसुप्रीतादुर्गामायातिदानतः ॥ महिषाच्छतवर्षंचदशवर्षंचछागलात् ॥९३॥ वर्षंमेषेणकूष्माण्डैःपक्षिभिर्हरिणैस्तथा ॥ दशवर्षंकृष्ण
सारैःसहस्राब्दंचगण्डकैः ॥ ९४ ॥ कृत्रिमैःपिष्टकलितैःषण्मासंपशुभिस्तथा ॥ मासंसुपक्कादिफलैरक्षतैरितिनारद ॥ ९५ ॥ युवकंव्या
धिहीनंचसश्रृङ्गंलक्षणान्वितम् ॥ विशुद्धमविकाराङ्गंसुवर्णंपुष्टमेवच ॥ ९६ ॥ शिशुनाबलिनादातुर्हन्तिपुत्रंचचण्डिका ॥ वृद्धे
नरेगुरुजनंकृशेनापीष्टबांधवान् ॥ ९७ ॥ धनंचैवाधिकाङ्गेनहीनाङ्गेनप्रजास्तथा ॥ कामिनींशृङ्गभङ्गेनकाणेनभ्रातरन्तथा ॥
॥ ९८ ॥ त्रुटिकेनभवेन्मृत्युर्विप्रस्यांचित्रमस्तकैः ॥ हंतिमित्रंताम्रपृष्ठैश्रृष्टश्रीःपुच्छहीनतः ॥ ९९ ॥ मायातीनांस्वरूपंचश्रूयतांमुनि
सत्तम ॥ यस्याभ्यथर्ववेदोक्तंफलहानिर्व्यतिक्रमे ॥ १०० ॥ पितृमातृविहीनंचयुवकंव्याधिवर्जितम् ॥ विवाहितंदीक्षितंचपरदारवि
हीनकम् ॥ १०१ ॥ अजारजंविशुद्धंचमच्छूद्रपरिपोषितम् ॥ तद्बन्धुभ्योधनंदत्त्वाक्रीतंमूल्यातिरेकतः ॥ १०२ ॥ स्नापयित्वाचतंक
र्तापूजयेद्वस्त्रचन्दनैः ॥ माल्यैर्धूपैश्चसिन्दूरैर्दधिगोरोचनादिभिः ॥ १०३ ॥ तंचवर्षंभ्रामयित्वाभृत्यद्वारेणयत्नतः ॥ वर्षान्तेचसमुत्सृ
ज्यदुर्गायैतंनिवेदयेत् ॥ १०४ ॥ अष्टमीनवमीसन्धौदद्यान्मायातिमेवच ॥ इत्येवंकथितंसर्वंबलिदानंप्रसङ्गतः ॥ १०५ ॥ बलिस्तु
त्वाचदत्त्वाचधृत्वाचकवचंबुधः ॥ प्रणम्यदण्डवद्भूमौदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ १०६ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिख
ण्डेनारदनारायणसंवादेदुर्गोपाख्यानेपूजाविधिबलिपशुलक्षविशेषोनामचतुष्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
श्रुतंसर्वंमहाभागसुधारसपरंवरम् ॥ स्तोत्रंचकवचंपूजाफलंकालंवदप्रभो ॥ १ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ आर्द्रायांबोधयेद्देवींमूले
नैवप्रवेशयेत ॥ उत्तरेणार्चयित्वातांश्रवणायांविसर्जयेत् ॥ २ ॥ आर्द्रायुक्तनवम्यान्तुकृत्वादेव्याश्चबोधनम् ॥ पूजायाःशतवार्षिक्याः
फलमाप्नोतिमानवः ॥ ३ ॥ मूलायान्तुप्रवेशेचनरमेधफलंलभेत् ॥ उत्तरेपूजनंकृत्वावाजपेयफलंलभेत् ॥ ४ ॥ कृत्वाविसर्जनंदेव्याः
श्रवणायांचमानवः ॥ लक्ष्मीश्चपुत्रपौत्रांश्चलभतेनात्रसंशयः ॥ ५ ॥ भुवःप्रदक्षिणंपुण्यंपूजायांलभतेनरः ॥ नक्षत्रयोगाभावेतुपार्वत्या
श्चैवनारद ॥ ६ ॥ नवम्यांबोधनंकृत्वापक्षंसंपूज्यमानवः ॥ अश्वमेधफलावाप्त्यैदशम्यांचविसर्जयेत् ॥ ७ ॥ सप्तम्यांपूजनंकृत्वाबलिं

दद्याद्विचक्षणः ॥ अष्टम्यांपूजनंशस्तंबलिदानविवर्जितम् ॥ ८ ॥ अष्टम्यांबलिदानेनविपत्तिर्जायतेनृणाम् ॥ दद्याद्विचक्षणोभक्त्या
नवम्यांविधिवद्बलिम् ॥ ९ ॥ बलिदानेनविप्रेन्द्रदुर्गाप्रीतिर्भवेन्नृणाम् ॥ हिंसाजन्यंनपापञ्चलभतेयज्ञकर्मणि ॥ १० ॥. उत्सर्ग
कर्त्तादाताचच्छेत्तापोष्टाचरक्षकः ॥ अग्रेपश्चान्निबद्धाचसप्तैतेऽवधकारिणः ॥ ११ ॥ योयंहन्तिसतंहन्तिनेतिवेदोक्तमेवंच ॥ कुर्वन्ति
वैष्णवींपूजांवैष्णवास्तेनहेतुना ॥१२॥ एवंसंपूज्यसुरथःपूर्णंवर्षञ्चभक्तितः ॥ कवचञ्चगलेबद्ध्वातुष्टावपरमेश्वरीम् ॥१३॥ स्तोत्रेणपरितु
ष्टासातस्यसाक्षाद्बभूवह ॥ सददर्शपुरोदेवींग्रीष्मसूर्य्यसमप्रभाम् ॥ १४ ॥ तेजस्वरूपांपरमांसगुणांनिर्गुणांवराम् ॥ दृष्ट्वातांकमनीयां
चतेजोमण्डलमध्यतः ॥ १५ ॥ स्वेच्छामयींकृपारूपांभक्तानुग्रहकारिणीम् ॥ पुनस्तुष्टावराजेन्द्रोभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ १६ ॥ स्तवे
नपरितुष्टासासस्मिताभक्तिपूर्वकम ॥ उवाचसत्यंगजेन्द्रंकृपयाजगदम्बिका ॥ १७ ॥ प्रकृतिरुवाच ॥ साक्षात्संप्राप्यमांराजन्वृणोपि
विभवंवरम् ॥ ददामितुभ्यंविभवंसाम्प्रतंवाञ्छितंतव ॥१८॥ निर्जित्यसर्वाञ्छत्रूंश्चलब्ध्वाराज्यमकण्टकम् ॥ भविष्यसिमहाराजसावर्णि
र्मनुरष्टमः ॥ १९ ॥ दास्य मितुभ्यंज्ञानञ्चपरिणामेनराधिप ॥ भक्तिंदास्यंचपरमेश्रीकृष्णेपरमात्मनि[1] ॥ २० ॥ वृणोतिविभवंयोहि
साक्षान्मांप्राप्यमन्दधीः ॥ माययावञ्चितःसोऽपिविषमत्त्यमृतंत्यजेत् ॥ २१ ॥ ब्रह्मादिस्तम्बपर्य्यंतंसर्वंनश्वरमेवच ॥ नित्यंसत्यंपरंब्र
ह्मकृष्णंनिर्गुणमेवच ॥२२॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनामहमाद्यापरात्परा ॥ सगुणानिर्गुणाचापिवरास्वेच्छामयीसदा ॥ २३ ॥ नित्यानित्या
सर्वरूपासर्वकारणकारणम् ॥ बीजरूपाचसर्वेषांमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥२४॥ पुण्येवृन्दावनेरम्येगोलोकेरासमण्डले ॥ राधाप्राणाधिकाह
ञ्चकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ २५ ॥ अहंदुर्गाविष्णुमायाबुद्ध्यधिष्ठातृदेवता ॥ अहंलक्ष्मीश्चवैकुण्ठेस्वयंदेवीसरस्वती ॥२६॥ सावित्रीवेद
माताऽहंब्रह्माणीब्रह्मलोकतः ॥ अहंगङ्गाचतुलसीसर्वाधारावसुन्धरा ॥२७॥ नानाविधाहंकलयामाययासर्वयोषितः ॥ साहंकृष्णेनसंसृ
ष्टानृपभ्रूभङ्गलीलया ॥ २८ ॥ भ्रूभङ्गलीलयासृष्टोयेनपुंसामहान्विराट् ॥ लोम्नांकूपेषुविश्वानियस्यसन्तिहिनित्यशः ॥ २९ ॥ असं

१ मुक्तिंदास्यंचपरममितिपाठः ।

स्यानिचतान्येवकृत्रिमाणिचमायया ॥ अनित्येनित्यबुद्धिंचसर्वेकुर्वन्तिसन्ततम् ॥ ३० ॥ सप्तसागरसंयुक्तासप्तद्वीपावसुन्धरा ॥ तद
धःसप्तपातालाःस्वर्लोकाश्चैवसप्तच ॥ ३१ ॥ एवंविश्वंबहुविधंब्रह्माण्डंब्रह्मणाकृतम् ॥ प्रत्येकंसर्वविश्वेष्यण्डेब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥३२॥
सर्वेषामीश्वरःकृष्णइतिज्ञानंपरात्परम् ॥ वेदानांचव्रतानांचतीर्थानांतपसांतथा ॥ ३३ ॥ देवानाञ्चैवसर्वेषांसारःकृष्णइतिस्मृतः ॥
तद्भक्तिहीनोयोमूढःसचजीवन्मृतोध्रुवम् ॥ ३४ ॥ पवित्राणिचतीर्थानितद्भक्तस्पर्शवायुना ॥ तन्मन्त्रोपासकश्चैवजीवन्मुक्तइति
स्मृतः ॥ ३५ ॥ मन्त्रग्रहणमात्रेणनरोनारायणोभवेत् ॥ विनाजपेनतपसाविनातीर्थेनपूजया ॥ ३६ ॥ मातामहानांशतकंपितॄणांचस
हस्रकम् ॥ पुंसामेवंसमुद्धृत्यगोलोकंचसगच्छति ॥ ३७ ॥ इदंज्ञानंसारभूतंकथितंतेनराधिप ॥ मन्वन्तरान्तेभोगान्तेभक्तिंदास्यामि
तेहरौ ॥ ३८ ॥ माभुक्तंक्षीयतेकर्म्मकल्पकोटिशतैरपि ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्म्मशुभाशुभम् ॥ ३९ ॥ अहंयमनुगृह्णामितस्मैदा
स्यामिनिर्मलाम् ॥ निश्चलांसुदृढांभक्तिंश्रीकृष्णेपरमात्मनि ॥ ४० ॥ करोमिवञ्चनांयंयंतेभ्योदास्यामिसम्पदम् ॥ प्रातःस्वप्नस्वरू
पाञ्चमिथ्येतिभ्रमरूपिणीम् ॥ ४१ ॥ इतितेकथितंज्ञानंगच्छवत्सयथासुखम् ॥ इत्युक्त्वाचमहादेवीतत्रैवान्तरधीयत ॥ ४२ ॥ राजासंप्रा
प्यराज्यञ्चनत्वातांप्रययौगृहम् ॥ इतितेकथितंवत्सदुर्गोपाख्यानमुत्तमम् ॥ ४३ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारद
नारायणसंवादेदुर्गोपाख्यानेप्रकृतिसुरथसंवादेज्ञानकथनंनामपञ्चषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
श्रुतंसर्वंनावशिष्टंकिञ्चिदेवहिनिश्चितम् ॥ प्रकृतेःकवचंस्तोत्रंब्रूहिमेमुनिसत्तम ॥ १ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ पुरास्तुतासागोलो
केकृष्णेनपरमात्मना ॥ संपूज्यमधुमासेचसंप्रीतेरासमण्डले ॥ मधुकैटभयोर्युद्धेद्वितीयेविष्णुनापुरा ॥ २ ॥ तत्रैवकालेसादुर्गाब्रह्मणा
प्राणसङ्कटे ॥ चतुर्थेसंस्तुतादेवीभक्त्याचत्रिपुरारिणा ॥ ३ ॥ पुरात्रिपुरयुद्धेचमहाघोरतरेमुने ॥ पञ्चमेसंस्तुतादेवीवृत्रासुरवधेतथा ॥
॥ ४ ॥ शक्रेणसर्वदेवैश्चघोरेचप्राणसङ्कटे ॥ तदामुनीन्द्रैर्मनुभिर्मानवैःसुरथादिभिः ॥ ५ ॥ संस्तुतापूजितासाचकल्पेकल्पेपरात्परा ॥
स्तोत्रञ्चश्रूयतांब्रह्मन्सर्वविघ्नविनाशकम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंभवसन्तारकारणम् ॥ ६ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ त्वमेवसर्वजन

॥१६२॥

नीमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ त्वमेवाद्यासृष्टिविधौस्वेच्छयात्रिगुणात्मिका ॥ ७ ॥ कार्य्यार्थेसगुणात्वञ्चवस्तुतोनिर्गुणास्वयम् ॥ परब्रह्म
स्वरूपात्वंसत्यानित्यासनातनी ॥ ८ ॥ तेजस्स्वरूपापरमाभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ सर्वस्वरूपासर्वेशासर्वाधारापरात्परा ॥ ९ ॥
सर्वबीजस्वरूपाचसर्वपूज्यानिराश्रया ॥ सर्वज्ञासर्वतोभद्रासर्वमङ्गलमङ्गला ॥ १० ॥ सर्वबुद्धिस्वरूपाचसर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ सर्व
ज्ञानप्रदादेवीसर्वज्ञासर्वभाविनी ॥ ११ ॥ त्वंस्वाहादेवदानेचपितृदानेस्वधास्वयम् ॥ दक्षिणासर्वदानेचसर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ १२ ॥
निद्रात्वञ्चदयात्वञ्चतृष्णात्वञ्चात्मनःप्रिया ॥ क्षुत्क्षान्तिःशान्तिरीशाचकान्तिः सृष्टिश्चशाश्वती ॥ १३ ॥ श्रद्धापुष्टिश्चतन्द्राचलज्जा
शोभादयातथा ॥ सतांसम्पत्स्वरूपाश्रीर्विपत्तिरसतामिह ॥ १४ ॥ प्रीतिरूपापुण्यवतांपापिनांकलहाङ्कुरा ॥ शश्वत्कर्ममयीशक्तिः
सर्वदासर्वजीविनाम् ॥ १५ ॥ देवेभ्यःस्वपदोदात्रीधातुर्धात्रीकृपामयी ॥ हितायसर्वदेवानांसर्वासुरविनाशिनी ॥ १६ ॥ योगनि
द्रायोगरूपायोगदात्रीचयोगिनाम् ॥ सिद्धिस्वरूपासिद्धानांसिद्धिदासिद्धयोगिनी ॥ १७ ॥ ब्रह्माणीमाहेश्वरीचविष्णुमायाच
वैष्णवी ॥ भद्रदाभद्रकालीचसर्वलोकभयङ्करी ॥ १८ ॥ ग्रामेग्रामेग्रामदेवीगृहदेवीगृहेगृहे ॥ सतांकीर्तिःप्रतिष्ठाचनिन्दात्वमसतां
सदा ॥ १९ ॥ महायुद्धेमहामारीदुष्टसंहाररूपिणी ॥ रक्षास्वरूपाशिष्टानांमातेवहितकारिणी ॥ २० ॥ वन्द्यापूज्यास्तुता
त्वंचब्रह्मादीनाञ्चसर्वदा ॥ ब्रह्मण्यरूपाविप्राणांतपस्याचतपस्विनाम् ॥ २१ ॥ विद्याविद्यावतांत्वञ्चबुद्धिर्बुद्धिमतांसताम् ॥ मेधास्मृतिस्व
रूपाचप्रतिभाप्रतिभावताम् ॥ २२ ॥ राज्ञांप्रतापरूपाचविशांवाणिज्यरूपिणी ॥ सृष्टौसृष्टिस्वरूपात्वंरक्षारूपाचपालने ॥ २३ ॥ तथा
न्तेत्वंमहामारीविश्वेविश्वैश्चपूजिते ॥ कालरात्रिर्महारात्रिर्मोहरात्रिश्चमोहिनी ॥ २४ ॥ दुरत्ययामेमायात्वंययासंमोहितंजगत् ॥ यया
मुग्धोहिविद्वांश्चमोक्षमार्गंनपश्यति ॥ २५ ॥ इत्यात्मनाकृतंस्तोत्रंदुर्गायादुर्गनाशनम् ॥ पूजाकालेपठेद्योहिसिद्धिर्भवतिवाञ्छिता[1] ॥
॥ २६ ॥ वन्ध्याचकाकवन्ध्यांचमृतवत्साचदुर्भगा ॥ श्रुत्वास्तोत्रंवर्षमेकंसुपुत्रंलभतेध्रुवम् ॥ २७ ॥ कारागारेमहाघोरेयोबद्धोदृढब

१ सिद्धंभवतिवांछितमितिपाठः ।

न्धने ॥ श्रुत्वास्तोत्रंमासमेकंबन्धनान्मुच्यतेध्रुवम् ॥ २८ ॥ यक्ष्मग्रस्तोगलत्कुष्ठीमहाशूलीमहाज्वरी ॥ श्रुत्वास्तोत्रंवर्षमेकंसद्योरो
गात्प्रमुच्यते ॥ २९ ॥ पुत्रभेदेप्रजाभेदेपत्नीभेदेचदुर्गतः ॥ श्रुत्वास्तोत्रंमासमेकंलभतेनात्रसंशयः ॥ ३० ॥ राजद्वारेश्मशानेचमहा
रण्येरणस्थले ॥ हिंस्रजन्तुसमीपेचश्रुत्वास्तोत्रंप्रमुच्यते ॥ ३१ ॥ गृहदाहेचदावाग्नौदस्युसैन्यसमन्विते ॥ स्तोत्रश्रवणमात्रेणलभतेनात्र
संशयः ॥ ३२ ॥ महादरिद्रोमूर्खश्चवर्षंस्तोत्रंपठेत्तुयः ॥ विद्यावान्धनवांश्चैवसभवेन्नात्रसंशयः ॥ ३३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुरा
णेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेदुर्गोपाख्यानेदुर्गास्तोत्रंनामषट्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
भगवन्सर्वधर्म्मज्ञसर्वज्ञानविशारद ॥ ब्रह्माण्डमोहनंनामप्रकृतेःकवचंवद ॥ १ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शृणुवक्ष्यामिहेवत्सक
वचञ्चसुदुर्लभम् ॥ श्रीकृष्णेनैवकथितंकृपयाब्रह्मणेपुरा ॥ २ ॥ ब्रह्मणाकथितंसर्वंधर्मायजाह्नवीतटे ॥ धर्मेणदत्तंमह्यञ्चकृपयापुष्करे
प्रभुः ॥ ३ ॥ त्रिपुरारिश्चयद्धृत्वाजघानत्रिपुरंपुरा ॥ मुमोचधातायद्धृत्वामधुकैटभयोर्भयम् ॥ जघानरक्तबीजंतंयद्धृत्वाभद्रकालिका ॥
॥ ४ ॥ यद्धृत्वातुमहेन्द्रश्चसंप्रापकमलालयाम् ॥ यद्धृत्वाचमहाकालश्चिरजीवीचधार्मिकः ॥ ५ ॥ यद्धृत्वाचमहाज्ञानीनन्दीसानन्द
पूर्वकम् ॥ यद्धृत्वाचमहायोद्धारामःशत्रुभयङ्करः ॥ ६ ॥ यद्धृत्वाशिवतुल्यश्चदुर्वासाज्ञानिनांवरः ॥ ॐदुर्गेतिचतुर्थ्यन्तंस्वाहान्तोमे
शिरोऽवतु ॥ ७ ॥ मन्त्रःषडक्षरोऽयञ्चभक्तानांकल्पपादपः ॥ विचारोनास्तिवेदेषुग्रहणेचमनोर्मुने ॥ ८ ॥ मन्त्रग्रहणमात्रेणविष्णुतु
ल्योभवेन्नरः ॥ ममवक्त्रंसदापातुचोंदुर्गायैनमोऽन्ततः ॥ ९ ॥ ॐदुर्गेरक्षयतिचकण्ठंपातुसदामम ॥ ॐ–ह्रींश्रींमितिमन्त्रोऽयंस्कन्धंपातु
निरन्तरम् ॥ १० ॥ ॐह्रींश्रींक्लीमितिपृष्ठञ्चपातुमेसर्वतःसदा ॥ ह्रींमेवक्षस्थलंपातुहस्तंश्रीमितिसन्ततम् ॥ ११ ॥ ॐश्रींह्रींक्लींपातु
सर्वाङ्गंस्वप्नेजागरणेतथा ॥ प्राच्यांमांप्रकृतिःपातुपातुवह्नौचचण्डिका ॥ १२ ॥ दक्षिणेभद्रकालीचनैर्ऋत्यांचमहेश्वरी ॥ वारुण्यां
पातुवाराहीवायव्यांसर्वमङ्गला ॥ १३ ॥ उत्तरेवैष्णवीपातुतथैशान्यांशिवप्रिया ॥ जलेस्थलेचान्तरिक्षेपातुमांजगदम्बिका ॥ १४ ॥

इतितेकथितंवत्सकवचञ्चसुदुर्लभम् ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंप्रवक्तव्यंनकस्यचित् ॥ १५ ॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालङ्का
रचन्दनैः ॥ कवचंधारयेद्यस्तुसोऽपिविष्णुर्नसंशयः ॥ १६ ॥ भ्रमणेसर्वतीर्थानांपृथिव्याश्चप्रदक्षिणे ॥ यत्फलंलभतेलोकस्तदेतद्धा
रणान्मुने ॥ १७ ॥ पञ्चलक्षजपेनैवसिद्धमेतद्भवेद्ध्रुवम् ॥ लोकेचसिद्धकवचंनास्त्रंविध्यतिसङ्कटे ॥ १८ ॥ नतस्यमृत्युर्भव
तिजलेवह्नौविशेद्ध्रुवम् ॥ जीवन्मुक्तोभवेत्सोऽपिसर्वसिद्धेश्वरःस्वयम् ॥ १९ ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचोविष्णुतुल्योभवे
द्ध्रुवम् ॥ कथितंप्रकृतेःखण्डंसुधाखण्डात्परंमुने ॥ २० ॥ याचैवमूलप्रकृतिर्यस्याःपुत्रोगणेश्वरः ॥ कृत्वाकृष्णव्रतंसाचलेभे
गणपतिंसुतम् ॥ २१ ॥ स्वांशेनकृष्णोभगवान्बभूवचगणेश्वरः ॥ श्रुत्वाचप्रकृतेः खण्डं सुश्राव्यञ्च सुधोपमम् ॥ २२ ॥
भोजयित्वाचदध्यन्नंतस्मैदद्याच्चकांचनम् ॥ सवत्सांसुरभिंरम्यांदद्याद्वैभक्तिपूर्वकम् ॥ २३ ॥ वासोऽलङ्काररत्नैश्चतोषयेद्वाचकं
मुने ॥ पुष्पालङ्कारवसनैरुपहारगणैस्तथा ॥ २४ ॥ पुस्तकंपूजयेद्देवंभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ एवंकृत्वायःशृणोतितस्यविष्णुः
प्रसीदति ॥ २५ ॥ वर्द्धतेपुत्रपौत्रादिर्यशस्वीतत्प्रसादतः ॥ लक्ष्मीर्वसतितद्गेहेह्यन्तेगोलोकमाप्नुयात् ॥ लभेत्कृष्णस्यदास्यं
सभक्तिंकृष्णेसुनिश्चलाम् ॥ २६ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेद्वितीयेप्रकृतिखण्डेनारदनारायणसंवादेदुर्गोपाख्यानेब्रह्माण्डमो
हनकवचंनामसप्तषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ छ ॥

॥ समाप्तश्चायं श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डोद्वितीयः ॥

॥ इति ब्रह्मवैवर्ते महापुराणे द्वितीयं प्रकृतिखण्डं समाप्तम् ॥

॥ अथ ब्रह्मवैवर्त्त महापुराण तृतीयो गणपतिखण्डः प्रारभ्यते ॥

गणपतिखंड.३.

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीमद्वेङ्कटेशाय नमः ॥ ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ ॥ अथ ब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयगणपतिखण्डंप्रारभ्यते ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरञ्चैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुतंप्रकृतिखण्डंतदमृतार्णवमुत्तमम् ॥ सर्वोत्कृष्टमभीष्टञ्चमूढानांज्ञानवर्द्धनम् ॥ २ ॥ अधुनाश्रीगणेशस्यखण्डंश्रोतुमिहागतः ॥ तज्जन्मचरितंनृणांसर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ ३ ॥ कथंजज्ञेसुरश्रेष्ठःपार्वत्याउदरेशुभे ॥ देवीकेनप्रकारेणचालभत्तादृशंसुतम् ॥ ४ ॥ सचांशःकस्यदेवस्यकथंजन्मललाभसः ॥ अयोनिसम्भवःकिंवाकिंवाऽसौयोनिसम्भवः ॥ ५ ॥ किंवातद्ब्रह्मतेजोवाकिंतस्यचपराक्रमः ॥ कातपस्याचकिंज्ञानंकिंवातन्निर्म्मलंयशः ॥ ६ ॥ कथंतस्यपुरःपूजाविश्वेषुनिखिलेषुच ॥ स्थितेनारायणेशम्भौजगदीशेचधातरि ॥ ७ ॥ पुराणेषुनिगूढञ्चतज्जन्मपरिकीर्त्तितम् ॥ कथंवागजवक्रोऽयमेकदन्तोमहोदरः ॥ ८ ॥ एतत्सर्वंसमाचक्ष्वश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ सुविस्तीर्णंमहाभागतदतीवमनोहरम् ॥ ९ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिरहस्यंपरमाद्भुतम् ॥ पापसन्तापहरणंसर्वविघ्नविनाशनम् ॥ १० ॥ सर्वमङ्गलदंसारंसर्वश्रुतिमनोहरम् ॥ सुखदंमोक्षबीजञ्चपापमूलनिकृन्तनम् ॥ ११ ॥ दैत्यार्दितानांदेवानांतेजोराशिसमुद्भवा ॥ देवींसंहृत्यदैत्यौघान्दक्षकन्याबभूवह ॥ १२ ॥ साचनाम्नासतीदेवीस्वामिनोनिन्दयापुरा ॥ देहंसंत्यज्ययोगेनजाताशैलप्रियोदरे ॥ १३ ॥ शङ्करायददौताञ्चपार्वतींपर्वतोमुदा ॥ तांगृहीत्वामहादेवोजगामविजनंवनम् ॥ १४ ॥ शय्यांरतिकरींकृत्वापुष्पचन्दनचर्चिताम् ॥ सरेमेनर्म्मदातीरेपुष्पोद्यानेतयासह ॥ १५ ॥ सहस्रवर्षपर्य्यन्तंदैवमानेननारद ॥ तयोर्बभूवशृङ्गारोविपरीतादिकोमहान् ॥ १६ ॥ दुर्गाङ्गस्पर्शमात्रेणमदनान्मूर्च्छितःशिवः ॥ मूर्च्छितासाशिवस्पर्शाद्बुबुधेनदिवानिशम् ॥ १७ ॥ हंसकारण्डवाकीर्णेपुंस्कोकिलरुताकुले ॥ नानापुष्पविकासाढ्यभ्रमरध्वनिगुञ्जिते ॥ १८ ॥ सुगन्धिकुसुमाश्लेषिवायुनासुरभीकृते ॥ अतीवसुखदेतत्रसर्वजन्तुविवर्जिते ॥ १९ ॥ दृष्ट्वातयोस्तच्छृङ्गारं चिन्तां प्रापुःसुराःपराम् ॥ ब्रह्माणञ्चपुरस्कृत्यययुर्नारायणान्ति

१ अनेनार्थेतिचपाठः ।

कम् ॥ २० ॥ तंनत्वाकथयामासब्रह्मावृत्तान्तमीप्सितम ॥ संतस्थुर्देवताः सर्वाश्चित्रपुत्तलिकायथा ॥ २१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥
सहस्त्रवर्षपर्य्यन्तंदेवमानेनशङ्करः ॥ रतौरतश्चनिश्चेष्टोनयोर्गाविरामह ॥ २२ ॥ मैथुनस्यविरामेचदम्पत्योर्जगदीश्वर ॥ किम्भूतंभ
वितापत्यंतंध्यंकथितुमर्हसि ॥ २३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ चिन्तानास्तिजगद्धातःसर्वंभद्रंभविष्यति ॥ मयियंशरणापन्ना
स्तेपांदुःखंकुतोविधे ॥ २४ ॥ येनोपायेनतद्वीर्य्यंभूमौपततिनिश्चितम् ॥ तत्कुरुष्वप्रयत्नेनसार्द्धंदेवगणेनच ॥ २५ ॥ यदाचशम्भो
र्वीर्य्यंतत्पार्वत्याउदरेपतेत् ॥ ततोऽपत्यश्चभवितासुरासुरविमर्दकम् ॥ २६ ॥ ततःशक्रादयःसर्वेसुरानारायणाज्ञया ॥ प्रययुर्नर्म्मदातीरं
यत्रब्रह्मानिजालयम् ॥ २७ ॥ तत्रैवपर्वतद्रोणीवहिर्देशेसुराःपराः ॥ विषण्णवदनाःसर्वेबभूवुर्भयकातराः ॥ २८ ॥ शक्रोराजाकुबेरंच
कुबेरोवरुणन्तथा ॥ समीरणंचवरुणोयमंचैवसमीरणः ॥ २९ ॥ हुताशनंयमश्चैवभास्करश्चहुताशनः ॥ चन्द्रंतथाभास्करश्चत्वीशानं
चन्द्रएवच ॥ ३० ॥ एवंदेवाःप्रेरयन्तिदेवांश्चरतिभञ्जने ॥ हरशृङ्गारभङ्गंचकुर्वित्युक्तापरस्परम् ॥ ३१ ॥ द्वारिस्थितोवक्रशिराःशक्रः
प्राहमहेश्वरम् ॥ ३२ ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ किङ्करोपिमहादेवयोगीश्वरनमोऽस्तुते ॥ जगदीशजगद्वीजभक्तानांभयभञ्जन ॥ ३३ ॥
हरिर्जगामेत्युक्तातमाजगामचभास्करः ॥ उवाचभीतोद्वारस्थोभयार्त्तोवक्रचक्षुषा ॥ ३४ ॥ ॥ श्रीसूर्य्यउवाच ॥ ॥ किङ्करोपिम
हादेवजगतांपरिपालक ॥ सुरश्रेष्ठमहाभागपार्वतीशनमोऽस्तुते ॥ ३५ ॥ इत्येवमुक्ताश्रीसूर्य्यःसजगामभयात्ततः ॥ आजगामतथाचन्द्र
अवोचद्वक्रकन्धरः ॥३६ ॥ चन्द्रउवाच ॥ किङ्करोपित्रिलोकेशत्रिलोचननमोऽस्तुते ॥ आत्मारामस्वयंपूर्णपुण्यश्रवणकीर्त्तन ॥ ३७ ॥
इत्येवमुक्ताभीतश्चविरराममनिशापतिः ॥ समीरणोपिद्वारस्थस्संवीक्ष्योवाचसादरम् ॥३८॥पवनउवाच ॥ किंकरोपिजगन्नाथजगद्वन्द्यो
नमोऽस्तुते ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांवीजरूपसनातन ॥ ३९ ॥ इत्येवंस्तवनंश्रुत्वायोगज्ञानविशारदः ॥ त्यक्तुकामोनतत्याजशृङ्गारंपार्व
तीभयात् ॥ ४० ॥ दृष्ट्वासुरान्भयार्त्तांश्चपुनःस्तोतुंसमुद्यतान् ॥ विजहौसुखसम्भोगंकण्ठलग्नांचपार्वतीम् ॥ ४१ ॥ उत्तिष्ठतो

पाठान्तराणि—१ तत्रः । २ शक्रःकुबेरमवदत् । ३ स्वयंप्रोवाचसादरम् । ४ ननर्त्तचरः । ५ स्वात्मारामः । ६ आगम्य ।

महेशस्यत्रासलज्जायुतस्यच ॥ भूमौपपाततद्वीर्य्यंततःस्कन्दोबभूवह ॥ ४२ ॥ पश्चात्तांकथयिष्यामिकथामतिमनोहराम् ॥ स्कन्द
जन्मप्रसङ्गेचसाम्प्रतंवाञ्छितंशृणु ॥ ४३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेप्रथमोऽध्यायः ॥१॥
॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ त्यक्त्वारतिंमहादेवोददर्शपुरतःसुरान् ॥ पलायध्वमितिप्राहकृपयापार्वतीभयात् ॥ १ ॥ देवाःपलायि
ताभीताःपार्वतीशापहेतुना ॥ सर्वब्रह्माण्डसंहर्त्ताचकम्पेपार्वतीभयात् ॥ २ ॥ तल्पादुत्थायसादुर्गानचदृष्ट्वापुरस्सुरान् ॥ समुत्थि
तंकोपवह्निस्तम्भयामासदेहतः ॥ ३ ॥ अद्यप्रभृतितेदेवाव्यर्थवीर्य्याभवन्त्विति ॥ शशापदेवीतान्देवानतिरुष्टाबभूवह ॥ ४ ॥
ततःशिवःशिवांदृष्ट्वाक्रोधसंरक्तलोचनाम् ॥ रुदन्तींनम्रवदनांलिखन्तींधरणीतलम् ॥ ५ ॥ शिवस्तांदुःखितांदृष्ट्वाक्रोधसंरक्तलो
चनाम् ॥ हस्तेगृहीत्वादेवेशोवासयामासवक्षसि ॥ ६ ॥ अतीवभीतःसंत्रस्तउवाचमधुरंवचः ॥ ॥ शङ्करउवाच ॥ ॥ कथं
रुष्टागिरिश्रेष्ठकन्येधन्येमनोहरे ॥ ७ ॥ ममसौभाग्यरूपेचप्राणाधिष्ठातृदेवते ॥ किन्तेऽभीष्टंकरिष्यामिवदमांजगदम्बिके ॥ ८ ॥
ब्रह्माण्डसंघेनिखिलेकिमसाध्यमिहावयोः ॥ अहोनिरपराधंमांप्रसन्नाभवसुन्दरि ॥ ९ ॥ दैवादज्ञातदोषस्यशांतिंमेकर्त्तुमर्हसि ॥
त्वयायुक्तःशिवोऽहञ्चसर्वेषांशिवदायकः ॥ १० ॥ त्वयाविनाहीश्वरश्चशवतुल्योऽशिवःसदा ॥ प्रकृतिस्त्वञ्चबुद्धिस्त्वंशक्तिस्त्वञ्च
क्षमादया ॥ ११ ॥ तुष्टिस्त्वञ्चतथापुष्टिःशांतिस्त्वंक्षांतिरेवच ॥ क्षुत्त्वंछायातथानिद्रातन्द्राश्रद्धासुरेश्वरि ॥ १२ ॥ सर्वाधारस्वरूपा
त्वंसर्ववीजस्वरूपिणी ॥ स्मितपूर्वंवदवचःसाम्प्रतंसरसंशिवे ॥ १३ ॥ त्वत्कोपविषसंदग्धंद्रुतंजीवयमांमृतम् ॥ १४ ॥ शङ्कर
स्यवचःश्रुत्वाक्षमायुक्ताचपार्वती ॥ उवाचमधुरंदेवीहृदयेनविदूयता ॥ १५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ किंत्वाहंकथयिष्यामिसर्व
ज्ञंसर्वरूपिणम् ॥ आत्मारामंपूर्णकामंसर्वदेहेष्ववस्थितः ॥ १६ ॥ कामिनीमानसंकाममप्रज्ञंस्वामिनंवदेत् ॥ सर्वेषांहृदयज्ञश्च
हृदीष्टंकथयामिकिम् ॥ १७ ॥ सुगोप्यंसर्वनारीणांलज्जाजननकारणम् ॥ अकथ्यमपिसर्वासांमहेशकथयामिते ॥ १८ ॥ सुखेषुमध्ये

१ नर्वानश्चेतिपाठः ।

स्त्रीणांचविभवेषुसुरेश्वर ॥ सत्पुंसासहसम्भोगोनिर्जनेषुपरंसुखम् ॥ १९ ॥ तद्भंगेनचयद्दुःखंतत्समंनास्तिचस्त्रियाः ॥ कान्तानां
कान्तविच्छेदशोकःपरमदारुणः ॥ २० ॥ कृष्णपक्षेयथाचन्द्रःक्षीयमाणोदिनेदिने ॥ तथाकान्तंविनाकान्ताक्षीणाकान्तक्षणे
क्षणे ॥ २१ ॥ चिन्ताज्वरश्चसर्वेषामुपतापश्चत्राससाम् ॥ साध्वीनांकान्तविच्छेदस्तुरगानाश्चमैथुनम् ॥ २२ ॥ रतिभङ्गोदुःखमेकंद्वितीयंवीर्य्यपातनम् ॥ दुःखातिरेकिदुःखश्चतृतीयमनपत्यता ॥ २३ ॥ त्रैलोक्यकान्तंकान्तंत्वांलब्धापिनचमेसुतः ॥ यास्त्रीपुत्रविहीनाच
जीवनंतन्निरर्थकम् ॥ २४ ॥ जन्मान्तरसुखंपुण्यंतपोदानसमुद्भवम् ॥ सद्वंशजातपुत्रश्चपरत्रेहसुखप्रदः ॥ २५ ॥ सुपुत्रःस्वामिनोंशश्च
स्वामितुल्यसुखप्रदः ॥ कुपुत्रश्चकुलाङ्गारोमनस्तापायकेवलम् ॥ २६ ॥ स्वामीस्वांशेनसुस्त्रीणांगर्भेजन्मलभेद्ध्रुवम् ॥ साध्वीस्त्रीमातृतु
ल्याचसततंहितकारिणी ॥ २७ ॥ असाध्वीवैरितुल्याचशश्वत्सन्तापदायिनी ॥ मुखदुष्टायोनिदुष्टाचासाध्वीतित्रिधास्मृता ॥ २८ ॥
किमुपायंकरिष्यामिवदयोगीश्वरेश्वर ॥ उपायसिन्धोतपसांसर्वेषाश्चफलप्रद ॥ २९ ॥ इत्युक्त्वापार्वतीदेवीनम्रवक्त्राबभूवह ॥ प्रहस्यश
ङ्करोदेवोबोधयामासपार्वतीम् ॥ ३० ॥ सत्पुत्रबीजंसुखदंतापनाशनकारणम् ॥ मितंस्निग्धंसुरुचिरंप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ३१ ॥ इति
श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥
शृणुपार्वतिवक्ष्यामितवभद्रंभविष्यति ॥ उपायतःकार्य्यसिद्धिर्भवत्येवजगत्त्रये ॥ १ ॥ सर्ववांछितसिद्धेस्तुबीजरूपंसुमङ्गलम् ॥
मनसःप्रीतिजननमुपायंकथयामिते ॥ २ ॥ हरेराराधनंकृत्वाव्रतंकुरुवरानने ॥ व्रतञ्चपुण्यकंनामवर्षमेकंकरिष्यसि ॥ ३ ॥ महाकठो
रबीजश्चवांछाकल्पतरुंपरम् ॥ सुखदंपुण्यदंसारंपुत्रदंसर्वसौख्यदम् ॥ ४ ॥ नदीनांचयथागङ्गादेवानांचहरिर्यथा ॥ वैष्णवानांयथा
हश्चदेवीनांत्वंयथाप्रिये ॥ ५ ॥ वर्णानांचयथाविप्रस्तीर्थानांपुष्करंयथा ॥ पुष्पाणांपारिजातंचपत्राणांतुलसीयथा ॥ ६ ॥ यथा
पुण्यप्रदानाञ्चतिथिरेकादशीस्मृता ॥ रविवारश्चवाराणांयथापुण्यप्रदःशिवे ॥ मासानांमार्गशीर्षश्चाप्यृतूनांमाधवोयथा ॥ ७ ॥ संवत्सरो
वत्सराणांयुगानांचकृतंयथा ॥ विद्याप्रदश्चपूज्यानांगुरूणांजननीयथा ॥ साध्वीपत्नीयथातानांविश्वस्तानांमनोयथा ॥ ८ ॥ यथा

धनानांरत्नश्चप्रियाणांचयथापतिः ॥ यथापुत्रश्चबन्धूनांवृक्षाणांकल्पपादपः ॥ ९ ॥ फलानांवैचूतफलंवर्षाणांभारतंयथा ॥ वृन्दावनं
वनानांचशतरूपाचयोषिताम् ॥ १० ॥ यथाकाशीपुरीणांचसूर्य्यस्तेजस्विनांयथा ॥ यथेन्दुःसुखदानांचसुन्दराणांचमन्मथः ॥ ११ ॥
शास्त्राणांचयथावेदाःसिद्धानांकपिलोयथा ॥ हनूमान्वानराणांचक्षेत्राणांब्राह्मणाननम् ॥ १२ ॥ यशोदानांयथाविद्याकविताचमनो
हरा ॥ आकाशोव्यापकानांचह्यज्ञानांलोचनंयथा ॥ १३ ॥ विभवानांहरिकथासुखानांहरिचिन्तनम् ॥ स्पर्शानांपुत्रसंस्पर्शोहिंस्राणांचय
थाखलः ॥ १४ ॥ पापानांचयथामिथ्यापापिनांपुंश्चलीयथा ॥ पुण्यानांचयथासत्यंतपसांहरिसेवनम् ॥ १५ ॥ यथाघृतञ्चगव्यानां
यथाब्रह्मातपस्विनाम् ॥ अमृतंभक्ष्यवस्तूनांसस्यानांधान्यकंयथा ॥ १६ ॥ पुण्यदानांयथातोयंशुद्धानांचहुताशनः ॥ सुवर्णंतैजसा
नांचमिष्टानांप्रियभाषणम् ॥ १७ ॥ गरुडःपक्षिणांचैवहस्तिनामिन्द्रवाहनम् ॥ योगिनांचकुमारश्चदेवर्षीणांचनारदः ॥ १८ ॥
गन्धर्वाणांचित्ररथोजीवोबुद्धिमतांयथा ॥ सुकवीनांयथाशुक्रःकाव्यानांचपुराणकम् ॥ १९ ॥ स्रोतस्वतांसमुद्रश्चयथापृथ्वीक्षमाव
ताम् ॥ लाभानांचयथामुक्तिर्हरिभक्तिश्चसम्पदाम् ॥ २० ॥ पवित्राणांवैष्णवाश्चवर्णानांप्रणवोयथा ॥ विष्णुमन्त्रश्चमन्त्राणांबीजा
नांप्रकृतिर्यथा ॥ २१ ॥ विदुषांचयथावाणीगायत्रीछन्दसांयथा ॥ यथाकुबेरोयक्षाणांसर्पाणांवासुकिर्यथा ॥ २२ ॥ यथापितातेशै
लानांगवांचसुरभिर्यथा ॥ वेदानांसामवेदश्चतृणानांचयथाकुशः ॥ २३ ॥ सुखदानांयथालक्ष्मीर्मनोवैशीघ्रगामिनाम् ॥ अक्षराणा
मकारश्चयथातातोहितैषिणाम् ॥ २४ ॥ शालग्रामश्चमूर्तीनांपशूनांविष्णुपञ्जरः ॥ चतुष्पदानांपञ्चास्योमानवोजीविनांयथा ॥ २५ ॥
यथास्वान्तंचेन्द्रियाणांमन्दाग्निश्चरुजांयथा ॥ बलिनांचयथाशक्तिरहंशक्तिमतांयथा ॥ २६ ॥ महान्विराट्चस्थूलानांसूक्ष्माणांपरमा
णुकः ॥ यथेन्द्रआदितेयानांदैत्यानांचबलिर्यथा ॥ २७ ॥ यथादधीचिर्दातॄणांप्रह्लादश्चैवमाधुषु ॥ ब्रह्मास्त्रञ्चयथास्त्राणांचक्राणांच
सुदर्शनम् ॥ २८ ॥ नृणांराजारामचन्द्रोधन्विनांलक्ष्मणोयथा ॥ सर्वाधारःसर्वसेव्यःसर्वबीजंचसर्वदः ॥ सर्वसारोयथाकृष्णो

१ वीराणामितिपाठः ।

व्रतानांपुण्यकंयथा ॥ २९ ॥ व्रतंकुरुमहाभागेत्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥ सर्वश्रेष्ठश्चपुत्रस्तेव्रतादेवभविष्यति ॥ ३० ॥ व्रताराध्य
श्रीकृष्णःसर्वेषांवाञ्छितप्रदः ॥ जनोयस्तेवनान्मुक्तःपितृभिःकोटिभिःसह ॥ ३१ ॥ हरिमन्त्रंगृहीत्वाचहरिसेवांकरोतियः ॥
भारतेजन्मसफलंस्वात्मनःसंकरोतिच ॥ ३२ ॥ उद्धृत्यकोटिपुरुषान्वैकुण्ठंयातिनिश्चितम् ॥ श्रीकृष्णपार्षदोभूत्वासुखंतत्रैवमोदते ॥
॥ ३३ ॥ सहोदरान्स्वभृत्यांश्चस्वबन्धून्सहचारिणः ॥ स्वस्त्रियश्चसमुद्धृत्यभक्तोयातिहरेःपदम् ॥ ३४ ॥ तस्माद्गृहाणगिरिजेहरेर्मन्त्रं
सुदुर्लभम् ॥ जपमन्त्रंव्रतेतत्रपितॄणांमुक्तिकारणम् ॥ ३५ ॥ इत्युक्त्वाशंकरोदेवोगत्वागिरिजयासह ॥ शीघ्रञ्चजाह्नवीतीरंहरेर्मन्त्रं
मनोहरम् ॥ ३६ ॥ तस्यैददौचसंप्रीत्याकवचंस्तोत्रसंयुतम् ॥ पूजाविधाननियमंकथयामासतांमुने ॥ ३७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहा
पुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ श्रुत्वाव्रतविधानञ्च
दुर्गासंहृष्टमानसा ॥ सर्वव्रतविधानञ्चसंप्रष्टुमुपचक्रमे ॥ १ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ सर्वव्रतविधानंमांवदवेदविदांवर ॥ हेनाथकरुणा
सिन्धोदीनबन्धोपरात्पर ॥ २ ॥ कानिव्रतोपयुक्तानिद्रव्याणिचफलानिच ॥ सनियमंभक्ष्यंविधानंतत्फलंप्रभो ॥ ३ ॥ देहिमह्यं
विनीतायैनियुक्तंसत्पुरोहितम् ॥ पुष्पोपहारान्विप्रांश्चद्रव्याहरणकिंकराम् ॥४॥ अन्यानिचोपयुक्तानिमयाज्ञातानियानिच ॥ सत्स्त्रियो
जयतत्सर्वस्त्रीणांस्वामीचसर्वदः ॥ ५ ॥ पिताकौमारकालेचसदापालनकारकः ॥ भर्त्तामध्येसुतःशेषेत्रिधावस्थासुयोषिताम् ॥ ६ ॥
तातोऽशोकःप्राणतुल्यांदत्त्वासत्स्वामिनेसुताम् ॥ स्वामीनिवृत्तिमाप्नोतिसंन्यस्यस्वसुतेप्रियाम् ॥ ७ ॥ बन्धुत्रययुतायास्त्रीसाच
भाग्यवतीपरा ॥ किञ्चिद्विहीनामध्याचसर्वहीनाऽधमाभुवि ॥ ८ ॥ एतेषाञ्चसमीपस्थाप्रशंस्यासाजगत्त्रये ॥ निन्दितान्येषुसंन्यस्ता
सर्वमेतच्छ्रुतौश्रुतम् ॥ ९ ॥ सर्वात्माभगवांस्त्वंचसर्वसाक्षीचसर्ववित् ॥ देहिमह्यंपुत्रवरंस्वात्मनिर्वृतिहेतुकम् ॥ १० ॥ स्वात्मवो
धानुमानेनमहात्मनिनिवेदितम् ॥ सर्वान्तराभिप्रायज्ञंबोधज्ञंबोधयामिकिम् ॥ ११ ॥ इत्युक्त्वापार्वतीप्रीत्यापपातस्वामिनःपदे ॥
कृपासिन्धुश्चभगवान्प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ १२ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिविधानंनियमंफलम् ॥ फलानिचैव

द्रव्याणिव्रतयोग्यानियानिच ॥ १३ ॥ विप्राणांशतकंशुद्धंफलपुष्पोपहारकम् ॥ किंकराणांचशतकंद्रव्याहरणकारकम् ॥ १४ ॥ दासीनांशतकंलक्षंनियुक्तश्चपुरोहितम् ॥ सर्वव्रतविधानज्ञंवेदवेदान्तपारगम् ॥ १५ ॥ प्रवरंहरिभक्तानांसर्वज्ञंज्ञानिनांवरम् ॥ सनत्कुमारंमत्तुल्यंगृहाणव्रतहेतवे ॥ १६ ॥ देविशुद्धेचकालेचपरंनियमपूर्वकम् ॥ माघशुक्लत्रयोदश्यांव्रतारम्भःशुभःप्रिये ॥ १७ ॥ गात्रंसुनिर्म्मलंकृत्वाशिरस्संस्कारपूर्वकम् ॥ उपोष्यपूर्वदिवसेवस्त्रंसंशोध्ययत्नतः ॥ १८ ॥ अरुणोदयवेलायांतल्पादुत्थायसुव्रती ॥ मुखप्रक्षालनंकृत्वास्नात्वावैनिर्मलेजले ॥१९॥ आचम्ययत्नपूतोहिहरिस्मरणपूर्वकम् ॥ दत्त्वार्घ्यंहरयेभक्त्यागृहमागत्यसत्वरम् ॥२०॥ धौतेचवाससीधृत्वाह्युपविश्यासनेशुचौ ॥ आचम्यतिलकंधृत्वासमाप्यस्वाह्निकंपुनः ॥ २१ ॥ घटंसंस्थाप्यविधिवत्स्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ पुरोहितस्यवरणंपुरःकृत्वाप्रयत्नतः ॥ २२ ॥ सङ्कल्पंवेदविहितंव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ व्रतेद्रव्याणिनित्यानिचोपचारास्तुषोडश ॥ २३ ॥ देयानिनित्यंदेवेशिकृष्णायपरमात्मने ॥ आसनंस्वागतंपाद्यमर्घ्यमाचमनीयकम् ॥ २४ ॥ स्नानीयंमधुपर्कंचवस्त्राण्याभरणानिच ॥ सुगन्धिपुष्पधूपश्चदीपनैवेद्यचन्दनम् ॥ २५ ॥ यज्ञसूत्रञ्चताम्बूलंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ द्रव्याण्येतानिपूजायाश्चाङ्गरूपाणिसुन्दरि ॥ २६ ॥ देविकिञ्चिद्विहीनेनचाङ्गहानिःप्रजायते ॥ अङ्गहीनश्चयत्कर्म्मचाङ्गहीनोयथानरः ॥ अङ्गहीनेचकार्य्येचफलहानिःप्रजायते ॥ २७ ॥ अष्टोत्तरशतंपुष्पंपारिजातस्यविष्णवे ॥ देयंप्रतिदिनंदुर्गेस्वात्मनोरूपहेतवे ॥ २८ ॥ श्वेतचम्पकपुष्पाणांलक्षमक्षतमीप्सितम् ॥ प्रदेयंहरयेभक्त्यावर्णसौन्दर्य्यहेतवे ॥ २९ ॥ सहस्रपत्रपद्मानामक्षतंलक्षकंतथा ॥ भक्त्यादेयंचहरयेमुखसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ३० ॥ अमूल्यरत्नरचितंदर्पणानांसहस्रकम् ॥ देयंनारायणायैवनेत्रयोर्दीप्तिहेतवे ॥ ३१ ॥ नीलोत्पलानांलक्षञ्चदेयंकृष्णायभक्तितः ॥ व्रताङ्गभूतंदेवेशिचक्षुषोरूपहेतवे ॥ ३२ ॥ हिमालयोद्भवंलक्षंरुचिरंश्वेतचामरम् ॥ प्रदेयंकेशवायैवकेशसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ३३ ॥ अमूल्यंरत्नरचितंपुटकानांसहस्रकम् ॥ प्रदेयंगोपिकेशायनासासौन्दर्यहेतवे ॥ ३४ ॥ बन्धूकपुष्पलक्षञ्चदेयंराधेश्वरायच ॥ सौम्योष्ठाधरयोश्चैववर्णसौन्दर्यहेतवे ॥ ३५ ॥ मुक्ताफलानांलक्षञ्चदन्तसौन्दर्यहेतवे ॥ देयंगोलो

कनाथायशैलजेभक्तिपूर्वकम् ॥ ३६ रत्नगण्डूषलक्षञ्चगण्डसौन्दर्य्यहेतवे ॥ महेश्वरायदातव्यंव्रतेशैलेन्द्रकन्यके ॥ ३७ ॥ रत्न
पाशकलक्षञ्चदेयंब्रह्मेश्वरायच ॥ ओष्ठाधःस्थलरूपायव्रतीप्राणेशिभक्तितः ॥ ३८ ॥ कर्णभूषणलक्षञ्चरत्नसारविनिर्म्मितम् ॥
देयंसर्वेश्वरायैवकर्णसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ३९ ॥ माध्वीककलशानाञ्चलक्षंरत्नविनिर्म्मितम् ॥ देयंविश्वेश्वरायैवस्वरसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ४० ॥
देयंसर्वेश्वरायैवकर्णसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ३९ ॥ माध्वीककलशानाञ्चलक्षंरत्नविनिर्म्मितम् ॥ देयंविश्वेश्वरायैवस्वरसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ४० ॥
सुधापूर्णचकुम्भानांसहस्रंरत्ननिर्म्मितम ॥ देयंकृष्णायदेवशिवाक्यसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ४१ ॥ रत्नप्रदीपलक्षंचगोपवेषविधायिने ॥
देयंकिशोरवेषायदृष्टिसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ४२ ॥ धत्तूरकुसुमाकारंरत्नपात्रसहस्रकम् ॥ देयंगोरक्षकायैववलसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ४३ ॥
सद्रत्नसाररचितंपद्मनालसहस्रकम् ॥ देयंचण्डकपालायवाहुसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ४४ ॥ लक्षंचरक्तपद्मानांकरसौन्दर्य्यहेतवे ॥ देयंगोपां
गनेशायनारायणिहरिव्रते ॥ ४५ ॥ अङ्गुलीयकलक्षंचरत्नसारविनिर्म्मितम् ॥ अङ्गुलीनांचरूपार्थंदेयंदेवेश्वरायच ॥ ४६ ॥ मणीन्द्र
सारलक्षंचश्वेतवर्णंमनोहरम् ॥ देयंमुनीन्द्रनाथायनखसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ४७ ॥ सद्रत्नसारहाराणांलक्षंचातिमनोहरम् ॥ देयंमदनमोहा
यवक्षःसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ४८ ॥ सुपक्वश्रीफलानांचलक्षंचसुमनोहरम् ॥ देयंसिद्धेन्द्रनाथायस्तनसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ४९ ॥ सद्रत्नवर्तुला
कारपत्रलक्षंमनोहरम् ॥ देयंपद्मालयेशायदेहसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ५० ॥ सद्रत्नसाररचितंनाभीनांचसहस्रकम् ॥ प्रदेयंपद्मनाभायनाभि
सौन्दर्य्यहेतवे ॥ ५१ ॥ सद्रत्नसाररचितंरथचक्रसहस्रकम् ॥ नितम्बसौन्दर्य्यार्थंचदेयंवैचक्रपाणये ॥ ५२ ॥ सुवर्णरम्भास्तम्भानां
लक्षंचसुमनोहरम् ॥ प्रदेयंश्रीनिवासायश्रोणिसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ५३ ॥ शतपत्रस्थलाब्जानांलक्षमम्लानमक्षतम् ॥ प्रदेयंपद्मनेत्रायपा
दसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ५४ ॥ सुवर्णरचितानांचखञ्जनानांसहस्रकम् ॥ गतिसौन्दर्य्यहेत्वर्थंदेयंलक्ष्मीश्वरायच ॥ ५५ ॥ राजहंससह
स्रंचगजेंद्राणांसहस्रकम् ॥ सुवर्णरचितंदेयंहरयेगतिहेतवे ॥ ५६ ॥ सुवर्णच्छत्रलक्षंचदेयंनारायणायच ॥ विचित्रंरत्नसारेणमूर्द्धसौन्द
र्य्यहेतवे ॥ ५७ ॥ मालतीनांचकुसुममक्षतंलक्ष्मीश्वरि ॥ देयंवृन्दावनेशायहास्यसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ५८ ॥ अमूल्यरत्नलक्षंचदेयंनारा

१ स्वर्णकपालायेतिपाठः ।

यणायवै ॥ सुव्रतेव्रतपूर्णार्थंशीलसौन्दर्य्यहेतवे ॥ ५९ ॥ स्वच्छस्फटिकसङ्काशंमणीन्द्रश्रेष्ठलक्षकम् ॥ देयंमुनीन्द्रनाथायमनस्सौ
न्दर्य्यहेतवे ॥ ६० ॥ प्रवालसारसङ्काशंमणिसारसहस्त्रकम् ॥ देयंकृष्णायभक्त्याचप्रियारागविवृद्धये ॥ ६१ ॥ माणिक्यसारलक्षंचदेयं
कृष्णाययत्नतः ॥ जन्मनःकोटिपर्य्यन्तंस्वामिसौभाग्यहेतवे ॥ ६२ ॥ कूष्माण्डंनारिकेलंचजम्बीरंश्रीफलंतथा ॥ फलान्येतानिदेयानि
हरयेपुत्रहेतवे ॥ ६३ ॥ रत्नेन्द्रसारलक्षञ्चदेयंकृष्णाययत्नतः ॥ असंख्यजन्मपर्य्यन्तंस्वामिनोधनवृद्धये ॥ ६४ ॥ वाद्यंनानाप्रकार
ञ्चकांस्यतालादिकंपरम् ॥ व्रतेसम्पत्तिवृद्ध्यर्थंश्रीहरिंश्रावयेद्व्रती ॥ ६५ ॥ पायसंपिष्टकंसर्पिःशर्करात्क्तंमनोहरम् ॥ प्रदेयंहर
येभक्त्यास्वामिनोभोगवृद्धये ॥ ६६ ॥सुगन्धिपुष्पमालानांलक्षमक्षतमीप्सितम् ॥ प्रदेयंहरयेभक्त्याहरिभक्तिविवृद्धये ॥ ६७ ॥
नैवेद्यानिचदेयानिस्वादूनिमधुराणिच ॥ श्रीकृष्णप्रीतिप्राप्त्यर्थंदुर्गेनानाविधानिच ॥ ६८ ॥ नानाविधानिपुष्पाणितुलसीसंयु
तानिच ॥ श्रीकृष्णप्रीतयेभक्त्याव्रतेदेयानिसुव्रते ॥ ६९ ॥ ब्राह्मणानांसहस्रञ्चप्रत्यहंभोजयेद्व्रती ॥ स्वात्मनःसस्यवृद्ध्यर्थंव्रते
जन्मनिजन्मनि ॥ ७० ॥ पुष्पाञ्जलिशतंदेयंनित्यंपूर्णंचपूजने ॥ प्रणामशतकंदेविकर्तव्यंभक्तिवृद्धये ॥ ७१ ॥ षण्मासांश्चहविष्या
न्नंमासान्पञ्चफलादिकम् ॥ हविःपक्षंजलंपक्षंव्रतेभक्षेचसुव्रते ॥ ७२ ॥ रत्नप्रदीपशतकंवह्निंदद्यादिवानिशम् ॥ रात्रौकुशासनंकृत्वानि
त्यंजागरणंव्रते ॥ ७३ ॥ स्मरणंकीर्त्तनंकेलिःप्रेक्षणंगुह्यभाषणम् ॥ संकल्पोऽध्यवसायश्चक्रियानिर्वृत्तिरित्यपि ॥ ७४ ॥ स्वप्नमैथुन
कंत्याज्यंव्रतिनाव्रतशुद्धये ॥ सम्पूर्णेचव्रतेदेविप्रतिष्ठातदनन्तरम् ॥ ७५ ॥ त्रिशतंवैषष्ट्यधिकंरत्नकंवस्त्रसंयुतम् ॥ सभोज्यंसोपवीत
ञ्चसोपहारंददात्वयम् ॥ ७६ ॥ त्रिशतंवैषष्ट्यधिकसहस्त्रंविप्रभोजनम् ॥ त्रिशतंवैषष्ट्यधिकंसहस्त्रंतिलहोमकम् ॥ ७७ ॥ त्रिशतंवै
षष्ट्यधिकंसहस्त्रंस्वर्णमेवच ॥ देयाव्रतसमाप्तौचदक्षिणाविधिबोधिता ॥ ७८ ॥ अन्यांसमाप्तिदिवसेकथयिष्यामिदक्षिणाम् ॥ एतद्व्रत
फलंदेविदृढाभक्तिर्हरौभवेत् ॥ ७९ ॥ हरितुल्योभवेत्पुत्रोविख्यातोभुवनत्रये ॥ सौंदर्य्यंस्वामिसौभाग्यमैश्वर्य्यंविपुलंधनम् ॥ ८० ॥
सर्ववांछितसिद्धीनांबीजंजन्मनिजन्मनि ॥ इत्येवंकथितंदेविव्रतंकुरुमहेश्वरि ॥ ८१ ॥ पुत्रस्तेभवितासाध्वीत्युक्त्वासविर

रामह ॥ ८२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेपुण्यकव्रतविधानंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ श्रुत्वाव्रतविधानंचदुर्गासंहृष्टमानसा ॥ पुनःपप्रच्छकान्तंसादिव्यांव्रतकथांशुभाम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीपार्व
त्युवाच ॥ ॥ किमद्भुतंव्रतंनाथविधानंफलमस्यच ॥ अधिकांतत्कथांब्रूहिव्रतंकेनप्रकाशितम् ॥ २ ॥ अथपुण्यकव्रतकथा ॥
॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ शतरूपामनोःपत्नीपुत्रदुःखेनदुःखिता ॥ ब्रह्मणःस्थानमागत्यसाब्रह्माणमुवाचह ॥ ३ ॥
॥ शतरूपोवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्केनप्रकारेणवन्ध्यायाश्चसुतोभवेत् ॥ तन्मेब्रूहिजगद्धातः सृष्टिकारणकारण ॥ ४ ॥ तज्जन्मनिष्फलं
ब्रह्मन्नैश्वर्य्यंधनमेवच ॥ किंचिन्नशोभतेगेहेविनापुत्रेणपुत्रिणाम् ॥ ५ ॥ तपोदानोद्भवंपुण्यजन्मान्तरसुखावहम् ॥ सुखदोमोक्षदः
प्रीतिदातापुत्रश्चपुत्रिणाम् ॥ ६ ॥ पुत्रीपुत्रमुखंदृष्ट्वाचाश्वमेधशतोद्भवम् ॥ फलंपुन्नामनरकत्राणहेतुंलभेद्ध्रुवम् ॥ ७ ॥ पुत्रोत्पत्तेरुपा
यंवैवदमांतापसंयुताम् ॥ तदाभद्रंनचेद्ब्रह्मंसद्दयास्यामिकाननम् ॥ ८ ॥ गृहाणराज्यमैश्वर्य्यंधनंपृथ्वींप्रजावहाम् ॥ किमेतेनावयो
स्तातविनापुत्रैरपुत्रिणोः ॥ ९ ॥ अपुत्रिणोमुखंद्रष्टुंविद्वान्नोत्सहतेऽशिवम् ॥ मुखंदर्शयितुंलज्जांसमवाप्नोत्यपुत्रकः ॥ १० ॥ अथवागर
लंभुक्त्वाप्रवेक्ष्यामिहुताशनम् ॥ अपुत्रपौत्रमशिवंगृहंस्यात्स्त्रीविहीनकम् ॥ ११ ॥ इत्येवमुक्त्वासासाक्षाद्ब्रह्मणोग्रेरुरोदह ॥ कृपानिधि
श्चतांदृष्ट्वाप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ १२ ॥ ॥ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुवत्सेप्रवक्ष्यामिपुत्रोपायंसुखावहम् ॥ सर्वैश्वर्य्यादिबीजंचसर्ववांछाप्र
दंशुभम् ॥ १३ ॥ माघशुक्लत्रयोदश्यांव्रतमेतत्सुपुण्यकम् ॥ कर्तव्यंशुक्लकालेचकृष्णमाराध्यसर्वदम् ॥ १४ ॥ संवत्सरञ्चकर्त्तव्यंसर्व
विघ्नविनाशनम् ॥ द्रव्याणिवेदैरुक्तानिव्रतेदेयानिसुव्रते ॥ १५ ॥ व्रतंचकाण्वशाखोक्तंसर्ववाञ्छितसिद्धिदम् ॥ कृत्वापुत्रंलभशु
भेविष्णुतुल्यपराक्रमम् ॥ १६ ॥ ब्रह्मणश्चवचःश्रुत्वासाकृत्वाव्रतमुत्तमम् ॥ प्रियव्रतोत्तानपादौलेभेपुत्रौमनोहरौ ॥ १७ ॥
व्रतंकृत्वादेवहूतिर्लेभेसिद्धेश्वरंसुतम् ॥ नारायणांशंकपिलंपुण्यकंपुण्यदंशुभम् ॥ १८ ॥ अरुन्धतीदंकृत्वातुलेभेशक्तिसुतंशुभा ॥
शक्तिकान्ताव्रतंकृत्वासुतंलेभेपराशरम् ॥ १९ ॥ अदितिश्चव्रतंकृत्वालेभेवामनकंसुतम् ॥ शचीजयन्तंपुत्रंचलेभेकृत्वेदमीश्वरी ॥२०॥

उत्तानपादपत्नीदंकृत्वालेभेध्रुवंसुतम् ॥ कुबेरजायाकृत्वेदंलेभेचनलकूबरम् ॥ २१ ॥ सुर्य्यपत्नीमनुंलेभेकृत्वेदंव्रतमुत्तमम् ॥
अत्रिपत्नीसुतंचन्द्रंलेभेकृत्वेदमुत्तमम् ॥ २२ ॥ लेभेचाङ्गिरसःपत्नीकृत्वेदंव्रतमुत्तमम् ॥ बृहस्पतिंसुरगुरुंपुत्रमस्यप्रभावतः ॥ २३ ॥
भृगोर्भार्य्याव्रतंकृत्वालेभेदैत्यगुरुंसुतम् ॥ शुक्रंनारायणांशंचसर्वतेजस्विनांवरम् ॥ २४ ॥ इत्येवंकथितंदेविव्रतानांव्रतमुत्तमम् ॥
त्वमेवंकुरुकल्याणिहिमालयसुतेशुभे ॥ २५ ॥ साध्यंराजेन्द्रपत्नीनांदेवीनांचसुखावहम् ॥ व्रतमेतन्महासाध्विसाध्वीनांप्राणतः
प्रियम् ॥ २६ ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणस्वयंगोपाङ्गनेश्वरः ॥ ईश्वरःसर्वभूतानांतवपुत्रोभविष्यति ॥ २७ ॥ इत्युक्त्वाशंकरस्तत्रवि
रराचनारद ॥ व्रतञ्चकारसादेवीप्रहृष्टाशङ्कराज्ञया ॥ २८ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंकिम्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ सुखदंमोक्षदंसारंग
णेशजनिकारणम् ॥ २९॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेपुण्यकव्रतकथनंनामपंचमोऽध्यायः ॥
॥ ५ ॥ ॥छ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ नारायणवचःश्रुत्वानारदोहृष्टमानसः ॥ किंपप्रच्छपुनःसाधोतन्मेब्रूहितपोधन ॥ १ ॥
॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ नारायणवचःश्रुत्वानारदोहृष्टमानसः ॥ व्रतारम्भविधानञ्चसंप्रष्टुमुपचक्रमे ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
कृतंकेनप्रकारेणव्रतमेतच्छुभावहम ॥ तन्मेब्रूहिमुनिश्रेष्ठपार्वत्याभर्तुराज्ञया ॥ ३ ॥ ललाभजन्मभूतेशःकृतेसुव्रतयाव्रते ॥ ब्रह्मन्केनप्र
कारेणतन्नःशंसितुमर्हसि ॥ ४ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ कथयित्वाकथांदिव्यांविधानञ्चव्रतस्यच ॥ स्वयंविधातातपसांजगा
मतपसेशिवः ॥ ५ ॥ हरेराराधनव्यग्रोमूर्त्तिभेदधरोहरिः ॥ हरिभावनशीलश्चहरिध्यानपरायणः ॥ ६ ॥ परमानन्दपूर्णश्चज्ञानानन्दः
सनातनः ॥ दिवानिशंनजानातिहरिमंत्रंबहिःस्मरन् ॥ ७ ॥ प्रहृष्टमनसादेवीपार्वतीभर्तुराज्ञया ॥ किङ्करान्प्रेरयामासविप्रांश्च
व्रतहेतवे ॥ ८ ॥ आनीयसर्वद्रव्याणिव्रतेयोग्यानियानिच ॥ व्रतंकर्त्तुंसमारेभेशुभदासाशुभेक्षणे ॥ ९ ॥ सनत्कुमारोभगवानाजगाम
विधेःसुतः ॥ मूर्तिमांस्तेजसांराशिःप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ १० ॥ ब्रह्माजगामहृष्टश्चब्रह्मलोकात्सभार्य्यकः ॥ अतित्रस्तोहिभगवाना
जगाममहेश्वरः ॥ ११ ॥ विष्णुःक्षीरोदशायीचसलक्ष्मीकश्चतुर्भुजः ॥ भगवाञ्जगतांपाताशास्ताभर्त्तासपार्षदः ॥ १२ ॥ वनमाला

धरःश्यामोभूषितोरत्नभूषणैः ॥ तथासम्भृतसम्भारोरत्नयानेननारद ॥ १३ ॥ सनकश्चसनन्दश्चकपिलश्चसनातनः ॥ आसुरिश्च क्रतुर्हंसोवोढुःपञ्चशिखोऽरुणिः ॥ १४ ॥ यतिश्चसुमतिश्चैववसिष्ठश्चसहानुगः ॥ पुलहश्चपुलस्त्यश्चाप्यत्रिश्चभृगुरंगिराः ॥ १५ ॥ अगस्त्यश्चप्रचेताश्चदुर्वासाश्च्यवनस्तथा ॥ मरीचिःकश्यपःकण्वोजरत्कारुश्चगौतमः ॥ १६ ॥ बृहस्पतिरुतथ्यश्चसंवर्तःसौभरिस्तथा ॥ जाबालिर्जमदग्निश्चजैगीषव्यश्चदेवलः ॥ १७ ॥ गोकामुखोवक्ररथःपारिभद्रःपराशरः ॥ विश्वामित्रोवामदेवऋष्यशृंगोविभाण्डकः ॥ ॥ १८ ॥ मार्कण्डेयोमृकण्डुश्चपुष्करोलोमशस्तथा ॥ कौत्सोवत्सश्चदक्षश्चबालाग्निरघमर्षणः ॥ १९ ॥ कात्यायनःकणादश्चपाणिनिः शाकटायनः ॥ शङ्कुरापिशलिश्चैवशाकल्यःशंखएवच ॥ २० ॥ एतेचान्येचबहवःसशिष्यामुनयोमुने ॥ आवाञ्चधर्म्मपुत्रौचनर नारायणौसमौ ॥ २१ ॥ दिक्पालाश्चतथादेवायक्षगन्धर्वकिन्नराः ॥ आजग्मुःपर्वताःसर्वेसगणाःपार्वतीव्रते ॥ २२ ॥ हिमालयःशैल राजःसापत्यश्चसभार्य्यकः ॥ सगणःसानुगश्चैवरत्नभूषणभूषितः ॥ २३ ॥ तथासम्भृतसम्भारोनानाद्रव्यसमन्वितः ॥ मणिमाणिक्यरत्ना निव्रतेयोग्यानियानिच ॥ २४ ॥ नानाप्रकारवस्तूनिजगत्यांदुर्लभानिच ॥ लक्षञ्चगजरत्नानामश्वरत्नंत्रिलक्षकम् ॥ २५ ॥ दशलक्षंगवांरत्नंशतलक्षंसुवर्णकम् ॥ रुचकानांहीरकाणांस्पर्शानाञ्चतथैवच ॥ २६ ॥ मुक्तानांचचतुर्लक्षंकौस्तुभानांसहस्रकम् ॥ सुस्वादुनानाद्रव्याणां लक्षभाराणिकौतुकी ॥ अनन्तरत्नप्रभवआजगामसुताव्रते ॥ २७ ॥ ब्राह्मणामनवःसिद्धानागाविद्याधरा स्तथा ॥ संन्यासिनोभिक्षुकाश्चबन्दिनःपार्वतीव्रते ॥ २८ ॥ विद्याधरीनर्त्तकीचनर्त्तकाऽप्सरसांगणाः ॥ नानाविधावाद्य भाण्डाआजग्मुःशिवमन्दिरम् ॥ २९ ॥ कैलासराजमार्गंचचन्दनेनसुसंस्कृतम् ॥ आम्रपल्लवसूत्राढचंकदलीस्तम्भशोभितम् ॥ ॥ ३० ॥ दूर्वाधान्यफलैःपर्णलाजपुष्पैर्विभूषितम् ॥ निर्मितंपद्मरागेणददृशुस्तेगणामुदा ॥ ३१ ॥ उच्चैःसिंहासनेष्वेते पूजिताःशङ्करेणच ॥ कैलासवासिनःसर्वेपरमानन्दसंयुताः ॥ ३२ ॥ दानाध्यक्षः शुनासीरः कुबेरः कोशरक्षकः ॥

१ गोकामुखश्चक्रकरइतिपाठः । २ प्रस्कण्वइतिपाठः ।

आदेष्टाचस्वयंसूर्य्यः परिवेष्टाजलाधिपः ॥ ३३ ॥ दघ्नांनद्यःसहस्राणिदुग्धानांचतथैवच ॥ सहस्राणिघृतानाञ्चगुडानाञ्चशता
निच ॥ ३४ ॥ माध्वीकानांसहस्राणितैलानांचशतानिच ॥ लक्षाणिचैवतक्राणांबभूवुःपार्वतीव्रते ॥ ३५ ॥ पीयूषाणांचकुम्भा
निशतलक्षाणिनारद ॥ मिष्टान्नानांशर्कराणांबभूवुर्लक्षराशयः ॥ यवगोधूमचूर्णानांघृताक्तानांचनारद ॥ ३६ ॥ स्वस्तिकानांचपूर्णा
नांबभूवुर्लक्षराशयः ॥ गुडसंस्कृतलाजानांबभूवुःकोटिराशयः ॥ ३७ ॥ शालीनांपृथुकानांचराशीनांदशकोटयः ॥ वरतण्डुलराशी
नांमुनेसंख्यानविद्यते ॥ ३८॥ स्वर्णरौप्यप्रवालानांमणीनांचमहामुने ॥ बभूवुःपर्वतास्तत्रकैलासेपार्वतीव्रते ॥ ३९ ॥ पायसंपिष्टकं
चैवशाल्यन्नंसुमनोहरम् ॥ चकारलक्ष्मीःपाकंचव्यञ्जनंघृतसंस्कृतम् ॥ ४० ॥ बुभुजेदेवर्षिगणैःशिवोनारायणेनच ॥ बभूवुर्ल
क्षविप्राश्चपरिवेषणकारकाः ॥ ४१ ॥ ताम्बूलञ्चददौतेभ्यःकर्पूरादिसुवासितम् ॥ रत्नसिंहासनस्थेभ्योविप्रलक्षाःसुदक्षकाः ॥ ४२ ॥
रत्नसिंहासनस्थंचविष्णुंक्षीरोदशायिनम् ॥ सेव्यमानंपार्षदैश्चसस्मितैःश्वेतचामरैः ॥४३॥ ऋषिभिस्तूयमानंचसिद्धैर्देवगणैस्तथा ॥
विद्याधरीणांनृत्यानिपश्यन्तंमस्मितंमुदा ॥ ४४ ॥ गन्धर्वाणांचसङ्गीतंश्रुतवन्तंमनोहरम् ॥ पप्रच्छशङ्करोब्रह्मन्ब्रह्मेशंप्रीतिपूर्वकम् ॥
॥ ४५ ॥ ब्रह्मणाप्रेरितोयुक्तंव्रतंकर्त्तव्यमीप्सितम् ॥ देवर्षिगणपूर्णायांसभायांसंपुटाञ्जलिः ॥ ४६ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥
मदीयंवचनंनाथश्रीनिवासशृणुप्रभो ॥ तपस्स्वरूपतपसांकर्मणाञ्चफलप्रद ॥ ४७ ॥ व्रतानांजपयज्ञानांपूजानांसर्वपूजित ॥ सर्वेषांबीज
रूपेणवाञ्छाकल्पतरोहरे ॥ ४८ ॥ सुपुण्यंचव्रतंकर्त्तुंब्रह्मन्निच्छतिपार्वती ॥ पुत्रार्थिनीसाशोकार्त्ताहृदयेनविदूयता ॥ ४९ ॥ रतिभङ्गे
कृतेदेवैर्व्यर्थवीर्य्यशुचार्दिता ॥ प्रबोधितामयासार्ध्वीविविधैर्वचनामृतैः ॥ ५० ॥ सत्पुत्रंस्वामिसौभाग्यंसुव्रतायाचतेव्रते ॥ ताभ्यां
विनानसन्तुष्टास्वप्राणांस्त्यक्तुमिच्छति ॥ ५१ ॥ पुरात्यक्तास्वदेहञ्चपितृयज्ञेचमानिनी ॥ मन्निन्दयाहिमवतिपुनर्जन्मललाभसा ॥
॥ ५२ ॥ सर्वंजानासिवृत्तान्तंसर्वज्ञंत्वांवदामिकिम् ॥ दीनांतांवदतत्त्वज्ञपरिणामशुभप्रदाम् ॥ ५३ ॥ दुर्निवार्य्यश्चसर्वेशस्त्रीस्वभाव
श्चापलः ॥ दुस्त्याज्यंयोगिभिःसिद्धैरस्माभिश्चतपस्विभिः ॥ ५४ ॥ जितेन्द्रियैर्जितक्रोधैःस्त्रीरूपंमोहकारणम् ॥ सर्वमायाकरण्डञ्च

कामवर्द्धनकारणम् ॥ ५५ ॥ ब्रह्मास्त्रंकामदेवस्यदुर्भेद्यंजयकारणम् ॥ सुनिर्मितश्चविधिनासर्वाद्यंविधिपूर्वकम् ॥५६॥ मोक्षद्वारकपा
टश्चहरिभक्तिनिरोधनम् ॥ संसारबन्धनस्तम्भरज्जुरूपमकृन्तनम् ॥ ५७ ॥ वैराग्यनाशबीजश्चशश्वद्रागविवर्द्धनम् ॥ पत्तनंसाहसा
नाश्चदोषाणामालयंसदा ॥ ५८ ॥ अप्रत्ययानांक्षेत्रश्चस्वयंकपटमूर्तिमत् ॥ अहङ्काराश्रयंशश्वद्विषकुम्भंसुधामुखम् ॥ ५९ ॥ सर्वं
रसाध्यमानश्चदुराराध्यंचसर्वदा ॥ .स्वकार्य्यसाध्याचाराढ्यंकलहाङ्कुरकारणम् ॥ ६० ॥ सर्वंनिवेदितंब्रह्मन्कर्त्तव्यंवक्तुमर्हसि ॥
कार्य्यंसर्वंपरामर्शेपरिणामसुखावहम् ॥ ६१ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ इत्येवमुक्त्वाभगवान्निरीक्ष्यब्रह्मणोमुखम् ॥ विरराम
सभामध्येस्तुत्वाचकमलापतिम् ॥ ६२ ॥ शङ्करस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यजगदीश्वरः ॥ हितंचनीतिवचनंप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ६३ ॥
॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ सुपुण्यकव्रतंसारंसतीसन्तानहेतवे ॥ स्वामिसौभाग्यबीजंचपत्नीतिकर्त्तुमिच्छति ॥ ६४ ॥ सर्वासा
ध्यंदुराराध्यंसर्वकामफलप्रदम् ॥ सुखदंसुखसारंचमोक्षदंपार्वतीश्वर ॥ ६५ ॥ आत्मासाक्षिस्वरूपश्चज्योतीरूपःसनातनः ॥ निराश्र
यश्चनिर्लिप्तोनिरुपाधिर्निरामयः ॥ ६६ ॥ भक्तप्राणश्चभक्तेशोभक्तानुग्रहकारकः ॥ दुराराध्योहियोऽन्येषांभक्तानामतिसाधकः ॥
॥ ६७ ॥ भक्त्यधीनोहिभगवान्सर्वसिद्धोहिनिष्फलः ॥ तेयस्यचकलाःपुंसोब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ ६८ ॥ महान्विराड्यदंशश्चनि
र्लिप्तःप्रकृतेःपरः ॥ अव्ययोनिग्रहश्चोग्रोभक्तानुग्रहविग्रहः ॥ ६९ ॥ उग्रग्रहोग्रहाणांचग्रहनिग्रहकारकः ॥ त्रिकोटिर्जन्ममध्येचनसा[1]
ध्योभवताविना ॥ ७० ॥ लब्ध्वाहिभारतेजन्महरिभक्तिंलभेन्नरः ॥ सेवनंक्षुद्रदेवानांकृत्वासप्तसुजन्मसु ॥ ७१ ॥ सूर्य्यमन्त्रमवाप्नोति
केवलंसतदाशिषा ॥ सूर्य्यमन्त्रंसमाराध्यत्रिषुजन्मसुभारते ॥ ७२ ॥ प्राप्नोतिशैवंमन्त्रंचसर्वदंमानवोमुदा ॥ संसेव्यपरयाभक्त्यात्वा
मेवंसप्तजन्मसु ॥ ७३ ॥ प्राप्नोतिमायामन्त्रंचत्वत्पदाब्जप्रसादतः ॥ शतंजन्मसुचाराध्यमायांनारायणींपराम् ॥ ७४ ॥ नाराय
णकलांसेव्यांसमवाप्नोतिमानवः ॥ कलांनिषेव्यवर्षेऽत्रपुण्यक्षेत्रेसुदुर्लभे ॥ ७५ ॥ कृष्णभक्तिमवाप्नोतिभक्तसंसर्गहैतुकीम् ॥ संप्राप्य

१ त्रिकोटिजन्मसाध्यश्चनसाध्योभारतंविनेतिपाठः ।

भक्तिंनिष्पक्कांभ्रामंभ्रामंचभारते ॥ ७६ ॥ प्राप्नोतिपरिपक्कांचभक्तिंभक्तनिषेवया ॥ तदाभक्तप्रसादेनदेवानामाशिषाशिव ॥ श्रीकृष्ण
मन्त्रंप्राप्नोतिनिर्वाणफलदंपरम् ॥ ७७ ॥ कृष्णव्रतंकृष्णमन्त्रंसर्वकामफलप्रदम् ॥ कृष्णतुल्योभवेद्भक्तश्चिरंकृष्णनिषेवया ॥ ७८ ॥
महतिप्रलयेपातःसर्वेषांवैसुनिश्चितम् ॥ नपातःकृष्णभक्तानांसाधूनामविनाशिनाम् ॥ ७९ ॥ अविनाशिनिगोलोकेमोदन्तेकृष्ण
किङ्कराः ॥ हसन्तितेसुनिश्चिन्तादेवान्ब्रह्मादिकाञ्छिव ॥ ८० ॥ त्वंसंहर्त्ताचसर्वेषांनभक्तानांमहेश्वर ॥ मायामोहयतेसर्वा
न्भक्तान्नकृपयामम ॥ ८१ ॥ मायानारायणीमातासर्वेषांकृष्णभक्तिदा ॥ नकृष्णभक्तिंप्राप्नोतिविनामायानिषेवणम् ॥ ८२ ॥ साच
नारायणीमायामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ कृष्णप्रियाकृष्णभक्ताकृष्णतुल्याविनाशिनी ॥ ८३ ॥ साचतेजस्स्वरूपाचस्वेच्छाविग्रहधा
रिणी ॥ आविर्भूताचदेवानांतेजसासुरनिग्रहे ॥ ८४ ॥ निहत्यदैत्यसंघांश्चदक्षपत्न्यांचभारते ॥ ललाभदक्षस्तपसाजन्मचानेकजन्मनः॥
॥ ८५ ॥ त्यक्त्वादेहंपितुर्यज्ञेसासतीतत्रनिन्दया ॥ जगामदेवीगोलोकंकृष्णशक्तिःसनातनी ॥ ८६ ॥ गृहीत्वाविग्रहंतस्यागुणरूपाश्र
यंपरम् ॥ भ्रामंभ्रामंभारतेत्वंविषण्णोऽभूःपुराहर ॥ ८७ ॥ प्रबोधितोमयात्वंचश्रीशैलेषुसरित्तटे ॥ ललाभजन्मसाशैलकान्तायाम
चिरेणच ॥ ८८ ॥ करोतुपुण्यकंसाध्वीसुव्रतासुव्रतंशिवा ॥ राजसूयसहस्राणांपुण्यंशङ्करपुण्यके ॥ ८९ ॥ राजसूयसहस्राणांव्रतेय
त्रधनव्ययः ॥ नसाध्यंसर्वसाध्वीनांव्रतमेतत्त्रिलोचन ॥ ९० ॥ स्वयंभूतेशनाथस्त्वंपुण्यकस्यप्रभावतः ॥ पार्वतीगर्भजातश्चवरः
पुत्रोभविष्यति ॥ ९१ ॥ स्वयंदेवगणानांसयस्मादीशःकृपानिधिः ॥ गणेशइतिविख्यातोभविष्यतिजगत्रये ॥ ९२ ॥ यस्यस्म
रणमात्रेणविघ्ननाशोभवेद्ध्रुवम् ॥ जगतांहेतुनानेनविघ्ननिघ्नाभिधोविभुः ॥ ९३ ॥ नानाविधानिद्रव्याणियस्माद्देयानिपुण्यके ॥
भुक्त्वालम्बोदरत्वञ्चतेनलम्बोदरःस्मृतः ॥ ९४ ॥ शनिदृष्ट्याशिरश्छेदाद्गजवक्त्रेणयोजितः ॥ गजाननःशिशुस्तेनसर्वेषांसर्वसिद्धिदः ॥
॥ ९५ ॥ दंतभंगःपरशुनापर्शुरामस्यवैयतः ॥ हेतुनातेनविख्यातश्चैकदन्ताभिधःशिशुः ॥ ९६ ॥ पूज्यश्चसर्वदेवानामस्माकंजगतां
विभुः ॥ सर्वाग्रेपूजनन्तस्यभवितामद्वरेणवै ॥९७॥ पूजाप्सुसर्वदेवानामग्रेसंपूज्यतंजनः ॥ पूजाफलमवाप्नोतिनिर्विघ्नेनवृथान्यथा ॥९८॥

गणेशंचदिनेशंचविष्णुंशम्भुंहुताशनम् ॥ दुर्गामेतान्सन्निषेव्यपूजयेद्देवतान्तरम् ॥ ९९ ॥ गणेशपूजनेविघ्नंनिर्मूलंजगतां भवेत् ॥ निर्व्याधिःसूर्य्यपूजायांशुचिःश्रीविष्णुपूजने ॥ १०० ॥ मोक्षश्चपापनाशश्चयशश्चैश्वर्यमुत्तमम् ॥ तत्त्वज्ञानंसुतृप्तीनांबीजं शंकरपूजनात् ॥ १०१ ॥ स्वबुद्धिशुद्धिजननंकीर्त्तितंवह्निपूजनम् ॥ विधिसंस्कृतवह्नेस्तुपूजातोज्ञानतोमृतिः ॥ १०२ ॥ दाताभोक्ताचभवतिशंकराग्निनिषेवणात् ॥ हरिभक्तिप्रदश्चैवपरंदुर्गार्चनंशिवम् ॥ १०३ ॥ विपरीतंत्रिजगतामेतेषांपूजनंविना ॥ एवंक्रमोमहादेवकल्पेकल्पेऽस्तिनिश्चितम् ॥ १०४ ॥ एतेशश्वद्विद्यमानानित्याःसृष्टिपरायणाः ॥ आविर्भावतिरोभावौचैवतेषामीश्वरेच्छया ॥ ॥ १०५ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिस्तत्रविररामसभातले ॥ प्रहृष्टादेवताविप्राःपार्वत्यासहशंकरः ॥ १०६ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणेशखण्डेनारदनारायणसंवादेव्रताज्ञाग्रहणंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ हरेराज्ञांसमादायहरःसंहृष्टमानसः ॥ उवाचपार्वतींप्रीत्याहरिसंलापमङ्गलम् ॥१॥ शिवाज्ञाञ्चसमादायशिवासंहृष्टमानसा ॥ वाद्यञ्चवादयामासमङ्गलंमङ्गलव्रते ॥२॥ सुस्नातासुदतीशुद्धाबिभ्रतीधौतवाससी ॥ संस्थाप्यरत्नकलशंशुक्लधान्योपरिस्थिरम् ॥ ३ ॥ आम्रपल्लवसंयुक्तंफलाक्षतसुशोभितम् ॥ चन्दनागुरुकस्तूरीकुङ्कुमेनविराजितम् ॥ ४ ॥ रत्नासनस्थारत्नाढ्यारत्नोद्भवसुतासती ॥ रत्नसिंहासनस्थांश्चसंपूज्यमुनिपुङ्गवान् ॥ ५ ॥ रत्नसिंहासनस्थञ्चसंपूज्यसुपुरोहितम् ॥ चन्दनागुरुकस्तूरीरत्नभूषणभूषितम् ॥ ६ ॥ संस्थाप्यपुरतोभक्त्यादिक्पालान्रत्नभूषितान् ॥ देवान्नरांश्चनागांश्चसमर्च्यविधिबोधितम् ॥ ७ ॥ समर्च्यपरयाभक्त्याब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् ॥ चन्दनागुरुकस्तूरीकुङ्कुमेनविराजितान् ॥ ॥ ८ ॥ वह्निशुद्धैस्सुवस्त्रैश्चसद्रत्नैर्भूषणैस्तथा ॥ पूजाद्रव्यैश्चविविधैःपूजितान्पुण्यकेमुने ॥ समारंभेव्रतंदेवीस्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ ९ ॥ आवाह्याभीष्टदेवंतंश्रीकृष्णंमङ्गलेघटे ॥ भक्त्याददौक्रमेणैवचोपचारांस्तुषोडश ॥ १० ॥ यानिव्रतेविधेयानिदेयानिविविधानिच ॥ प्रददौतानिसर्वाणिप्रत्येकंफलदानिच ॥ ११ ॥ व्रतोक्तमुपहारञ्चदुर्लभंभुवनत्रये ॥ तच्चसर्वंददौभक्त्यासुव्रतेसुव्रतासती ॥ १२ ॥ दत्त्वाद्रव्याणिसर्वाणिवेदमन्त्रेणसासती ॥ होमञ्चकारयामासत्रिलक्षंतिलसर्पिषा ॥ ब्राह्मणान्भोजयामासपूजयित्वातिथींस्तथा ॥१३॥

भोजयामाससादेवीसुव्रतेसुव्रतासती ॥ प्रत्यहंसविधानश्चचक्रेसापूर्णवत्सरम् ॥ १४ ॥ समाप्तिदिवसेविप्रस्तामुवाचपुरोहितः ॥
सुव्रतेसुव्रतेमह्यंदेहित्वंपतिदक्षिणाम् ॥ १५ ॥ इति तद्वचनंश्रुत्वाविलप्यसुरसंसदि ॥ मूर्च्छांप्रापमहामायामायामोहितचेतसा ॥ १६ ॥
तांचतेमूर्च्छितांदृष्ट्वाप्रहस्यमुनिपुंगवाः ॥ शङ्करंप्रेषयामासब्रह्माविष्णुश्चनारद ॥ १७ ॥ संप्रार्थितःसभासद्भिःशिवांबोधयितुंतदा ॥
शिवःसमुद्यमश्चक्रेप्रवक्तुंवदतांवरः ॥ १८ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठभद्रेभद्रंतेभविष्यतिनसंशयः ॥ साम्प्रतंचेतनंकृत्वा
मदीयंवचनंशृणु ॥ १९ ॥ शिवःशिवांतामित्युक्त्वाशुष्ककण्ठौष्ठतालुकाम् ॥ वक्षसिस्थापयामासकारयामासचेतनाम् ॥ २० ॥ हितं
सत्यंमितंसर्वंपरिणामसुखावहम् ॥ यशस्करश्चफलदंप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥२१॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामियद्वेदेननिरूपितम् ॥ सर्वसम्मतमिष्टञ्च
धर्मार्थंधर्म्मसंसदि ॥२२॥ सर्वेषांकर्म्मणांदेविसारभूताचदक्षिणा ॥ यशोदाफलदानित्यंधर्मिष्ठेधर्म्मकर्म्मणि ॥ २३ ॥ दैवंवापैतृकंवापि
नित्यंनैमित्तिकंप्रिये ॥ यत्कर्म्मदक्षिणाहीनंतत्सर्वंनिष्फलंभवेत् ॥ दाताचकर्म्मणातेनकालसूत्रंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ २४ ॥ अथा
न्तेदैन्यमाप्नोतिशत्रुणापरिपीडितः ॥ दक्षिणाविप्रमुद्दिश्यतत्कालंतुनदीयते ॥ २५ ॥ तन्मुहूर्त्तेव्यतीतेतुदक्षिणाद्विगुणाभवेत् ॥
चतुर्गुणादिनातीतेपक्षेशंतगुणाभवेत् ॥२६॥ मासेपञ्चशतघ्नास्यात्षण्मासेतच्चतुर्गुणा ॥ संवत्सरेव्यतीतेतुकर्म्मतन्निष्फलंभवेत् ॥ २७ ॥
दाताचनरकंयातियावद्वर्षसहस्रकम् ॥ पुत्रपौत्रधनैश्वर्य्यक्षयमाप्नोतिपातकात् ॥ धर्मोनष्टोभवेत्तस्यधर्म्महीनेचकर्म्मणि ॥ २८ ॥
॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ रक्षस्वधर्मंधर्मिष्ठेधर्मज्ञेधर्मकर्मणि ॥ सर्वेषांचभवेद्रक्षास्वधर्मपरिपालने ॥२९॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥
यश्चकेननिमित्तेननधर्मंपरिरक्षति ॥ धर्मेनष्टेचधर्मज्ञेतस्यकर्ताविनश्यति ॥ ३० ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ मांरक्षयत्नतःसाध्विप्रदाय
पतिदक्षिणाम् ॥ मयिस्थितेमहासाध्विसर्वंभद्रंभविष्यति ॥ ३१ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ धर्मंरक्षमहासाध्विकुरुपूर्णव्रतंसति ॥ वयंतव
व्रतेपूर्णेकुर्मस्त्वांपूर्णमानसाम् ॥ ३२ ॥ ॥ मुनयऊचुः ॥ ॥ कृत्वासाध्विपूर्णहोमंदेहिविप्रायदक्षिणाम् ॥ स्थितेष्वस्मासुधर्मज्ञेकि

सर्वंमितिपाठः ।

मभद्रंभविष्यति ॥ ३३ ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ शिवेशिवंदेहिमह्यंनचेद्व्रतफलंत्यज ॥ सुचिरंसंचितस्यापिस्वात्मनस्तपसः
फलम् ॥ ३४ ॥ कर्मण्यदक्षिणेसाध्वियागस्याहंतुतत्फलम् ॥ प्राप्स्यामियजमानस्यसंपूर्णकर्मणःफलम् ॥३५॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥
किंकर्म्मणामेदेवेशाःकिंमेदक्षिणयामुने ॥ किंपुत्रेणचधर्मेणयत्रभर्त्ताचदक्षिणा ॥ ३६ ॥ वृक्षार्चनेफलंकिंवैयदिभूमिर्नचार्च्यते ॥ गते
चकारणेकार्य्यंकुतःसस्यंकुतःफलम् ॥ ३७ ॥ प्राणास्त्यक्ताःस्वेच्छयाचेद्देहस्यात्किंप्रयोजनम् ॥ दृष्टिशक्तिविहीनेनचक्षुपाकिंप्रयोज
नम् ॥ ३८ ॥ शतपुत्रसमः स्वामीसाध्वीनांचसुरेश्वराः ॥ यदिभर्त्ताव्रतेदेयःकिंव्रतेनसुतेनवा ॥ ३९ ॥ भर्त्तुर्वंशश्चतनयः केवलंभर्तृ
मूलकः ॥ यत्रमूलंभवेद्भ्रष्टंतद्वाणिज्यश्चनिष्फलम् ॥ ४० ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ पुत्रादपिपरःस्वामीधर्मश्चस्वामिनःपरः ॥ नष्टे
धर्मेचधर्मिष्ठेस्वामिनाकिंसुतेनवा ॥४१॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ स्वामिनश्चपरोधर्मोधर्मात्सत्यश्चसुव्रते ॥ सत्यंसंकल्पितंकर्मनतुभ्रष्टंकुरु
व्रतम् ॥ ४२ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ निरूपितश्चवेदेषुस्वशब्दोधनवाचकः ॥ तद्यस्यास्तीतिसस्वामीवेदज्ञश्शृणुमद्वचः ॥ ४३ ॥
तस्यदातासदास्वामीनचस्वस्वामितांलभेत् ॥ अहोऽव्यवस्थाभवतांवेदज्ञानामबोधतः ॥ ४४ ॥ ॥ धर्म्मउवाच ॥ ॥ पत्नींविनान्यं
स्वंसाध्विस्वामिनंदातुमक्षमा ॥ दम्पतीध्रुवमेकांगौद्वयोर्दानेद्वकौसमौ ॥४५॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥ पितादादातिजामात्रेसचगृह्णातितत्सु
ताम् ॥ नश्रुतंविपरीतश्चश्रुतौश्रुतिपरायणाः ॥ ४६ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ बुद्धिस्वरूपात्वंदुर्गेबुद्धिमन्तोवयंत्वया ॥ वेदज्ञेवेदवा
देषुकेवात्वांजेतुमीश्वराः ॥ ४७ ॥ निरूपितापुण्यकेतुव्रतेस्वामीचदक्षिणा ॥ श्रुतौश्रुतोयःसधर्म्मोविपरीतोह्यधर्मकः ॥ ४८ ॥
॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ केवलंवेदमाश्रित्यकःकरोतिविनिर्णयम् ॥ बलवाँल्लौकिकोवेदाल्लोकाचारश्चकस्त्यजेत् ॥ ४९ ॥ वेदेप्रकृतिपुं
सोश्चगरीयान्पुरुषोध्रुवम् ॥ निबोधतसुराःप्राज्ञाबालाहंकथयामिकिम् ॥ ५० ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ नपुमांसंविनासृष्टिर्नसा
ध्विप्रकृतिंविना ॥ श्रीकृष्णश्चद्वयोःस्रष्टासमौप्रकृतिपूरुषौ ॥ ५१ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ सर्वस्रष्टाचयःकृष्णःसोंशेनसगुणःपुमान् ॥
पुमान्गरीयान्प्रकृतेस्तथैवनततश्चसा ॥ ५२ ॥ एतस्मिन्नन्तरेदेवामुनयस्तत्रसंसदि ॥ रत्नेंद्रसाररचितमाकाशेददृशूरथम् ॥ ५३ ॥

पार्षदैस्संपरिवृतंयुतंश्यामैश्चतुर्भुजैः ॥ वनमालापरिवृतैरत्नभूषणभूषितैः ॥ अवरुह्यमुदायानादाजगामसभातलम् ॥ ५४ ॥
तुष्टुवुस्तंसुरेन्द्रास्तेदेवंवैकुण्ठवासिनम् ॥ शंखचक्रगदापद्मधरमीशञ्चतुर्भुजम् ॥ ५५ ॥ लक्ष्मीसरस्वतीकान्तंशान्तंतंसुमनोहरम् ॥
सुखदृश्यमभक्तानामदृश्यंकोटिजन्मभिः ॥ ५६ ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यंकोटिचन्द्रसमप्रभम् ॥ अमूल्यरत्नरचितचारुभूषणभूषितम् ॥
॥ ५७ ॥ सेव्यंब्रह्मादिदेवैश्चसेवकैःसततंस्तुतम् ॥ तद्दासासंपरिप्रच्छन्नैर्वेष्टितश्चसुरर्षिभिः ॥ ५८ ॥ वासयामासतंतेचरत्नसिंहासने
वरे ॥ तंप्रणेमुश्चशिरसाब्रह्मशक्तिशिवादयः ॥ ५९ ॥ सम्पुटाञ्जलयःसर्वेपुलकाङ्गाश्रुलोचनाः ॥ ६० ॥ सस्मितस्तांश्चपप्रच्छसर्वंमधु
रयागिरा ॥ प्रबोधितःसुबोधज्ञःप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ६१ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ सहबुद्ध्याबुधिमन्तोनवक्तुमुचितंसुराः ॥
सर्वेशक्त्यायथाविश्वेशक्तिमन्तोहिर्जीविनः ॥ ६२ ॥ ब्रह्मादितृणपर्य्यन्तंसर्वंप्राकृतिकंजगत् ॥ सत्यंसत्यंविनामांचमयाशक्तिःप्रका
शिता ॥ ६३ ॥ आविर्भूताचसामत्तःसृष्टौदेवीमदिच्छया ॥ तिरोहिताचसाशेषेसृष्टिसंहरणेमयि ॥ ६४ ॥ प्रकृतिःसृष्टिकर्त्रीचसर्वेषां
जननीपरा ॥ ममतुल्याचमन्मायातेननारायणीस्मृता ॥ ६५ ॥ सुचिरंतपसाततंशंभुनाध्यायताचमाम् ॥ तेनतस्मैमयादत्तातपसांफ
लरूपिणी ॥ ६६ ॥ व्रतञ्चलोकशिक्षार्थमस्यानस्वार्थमेवच ॥ स्वयंव्रतानांतपसांफलदात्रीजगत्त्रये ॥ ६७ ॥ मायया।मोहिताः
सर्वेकिमस्यावास्तवंव्रतम् ॥ साध्यमस्याव्रतफलंकल्पेकल्पेपुनःपुनः ॥ ६८ ॥ सुरेश्वरामदंशाश्चब्रह्मशक्तिमहेश्वराः ॥ कलाःक
लांशरूपाश्चजीविनश्चसुरादयः ॥ ६९ ॥ मृदाविनाघटंकर्त्तुंकुलालश्चयथाऽक्षमः ॥ विनास्वर्णंस्वर्णकारःकुण्डलंकर्त्तुमक्षमः ॥ ७० ॥
विनाशक्त्यातथाहञ्चस्वसृष्टिंकर्तुमक्षमः ॥ शक्तिप्रधानासृष्टिश्चसर्वदर्शनसम्मता ॥ ७१ ॥ अहमात्माहिनिर्लिप्तोऽदृश्यःसाक्षीचदेहि
नाम् ॥ देहाःप्राकृतिकाःसर्वेनश्वराःपाञ्चभौतिकाः ॥ ७२ ॥ अहंनित्यःशरीरीचभानुर्विग्रहविग्रहः ॥ सर्वाधारासाप्रकृतिःसर्वात्माहं
जगत्सुच ॥ ७३ ॥ अहमात्मामनोब्रह्माज्ञानरूपोमहेश्वरः ॥ पञ्चप्राणाःस्वयंविष्णुर्बुद्धिःप्रकृतिरीश्वरी ॥ ७४ ॥ मेधानिद्रादयश्चैताः

१ भानुमान्भानुर्विग्रहइतिपाठः ।

सर्वाश्चप्रकृतेःकलाः ॥ साचशैलेन्द्रकन्यैषात्विवतिवेदेनिरूपितम् ॥ ७५ ॥ अहंगोलोकनाथश्चवैकुण्ठेशःसनातनः ॥ गोपीगोपैःपरिवृ
तस्तत्रैवद्विभुजः स्वयम् ॥ चतुर्भुजोऽत्रदेवेशोलक्ष्मीशःपार्षदैर्वृतः ॥ ७६ ॥ ऊर्ध्वंपरश्चवैकुण्ठात्पञ्चाशत्कोटियोजने ॥ ममाश्रयश्चगो
लोकेयत्राहंगोपिकापतिः ॥ ७७ ॥ व्रताराध्यस्सद्विभुजःसचतत्फलदायकः ॥ यद्रूपंचिन्तयेद्योहितच्चतत्फलदायकः ॥ ७८ ॥
व्रतंपूर्णंकुरुशिवेशिवंदत्त्वाचदक्षिणाम् ॥ पुनःसमुचितंमूल्यंदत्त्वानाथंग्रहीष्यसि ॥ ७९ ॥ विष्णुदेहायथागावोविष्णुदेहस्तथाशिवः ॥
द्विजायदत्त्वागोमूल्यंगृहाणस्वामिनंशुभे ॥ ८० ॥ यज्ञपत्नीयथादातुंक्षमःस्वामीसदैवतु ॥ तथास्वामिनंदातुमीश्वरीतिश्रुतेर्मतम् ॥
॥ ८१ ॥ इत्युक्त्वासस्वभामध्ये तत्रैवान्तरधीयत ॥ दृष्टास्तेसाचसंहृष्टादक्षिणांदातुमुद्यता ॥ ८२ ॥ कृत्वाशिवापूर्णहोमंसाशिवंदक्षि
णांददौ ॥ स्वस्तीत्युक्त्वाचजग्राहकुमारोदेवसंसदि ॥ ८३ ॥ उवाचदुर्गासंत्रस्ताशुष्ककण्ठोष्ठतालुका ॥ कृताञ्जलिपुटाविप्रंहृदयेन
विदूयता ॥ ८४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ गोमूल्यंमत्पतिसममितिवेदेनिरूपितम् ॥ गवांलक्षंप्रयच्छामिदेहिमत्स्वामिनंद्विज ॥ ८५ ॥
तदादास्यामिविप्रेभ्योदानानिविविधानिच ॥ आत्महीनोहिदेहश्चकर्म्मकिंकर्तुमीश्वरः ॥ ८६ ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ ॥
गवांलक्षेणमेदेविवल्गुनाकिंप्रयोजनम् ॥ दत्तस्यामूल्यरत्नस्यगवांप्रत्यर्पणेनच ॥ ८७ ॥ स्वस्यस्वस्यस्वयंदातालोकःसर्वोजगत्त्रये ॥
कर्त्तुरेवेप्सितंकर्मभवेत्किंवापरेच्छया ॥ ८८ ॥ दिगम्बरंपुरःकृत्वाभ्रमिष्यामिजगत्त्रयम् ॥ बालकानांबालिकानांसमूहस्मितकारणम् ॥
॥ ८९ ॥ इत्युक्त्वाब्रह्मणःपुत्रोगृहीत्वाशङ्करंमुने ॥ सन्निधौवासयामासतेजस्वीदेवसंसदि ॥ ९० ॥ दृष्ट्वाशिवंगृह्यमाणंकुमारेणचपार्वती ॥
समुद्यतातनुंत्यक्तुंशुष्ककण्ठोष्ठतालुका ॥ ९१ ॥ विचिन्त्यमनसासाध्वीत्येवमेवदुरत्ययम् ॥ नदृष्टोऽभीष्टदेवश्चनचप्राप्तंफलंव्रते ॥
॥ ९२ ॥ एतस्मिन्नन्तरेदेवाःपार्वतीसहितास्तदा ॥ सद्योददृशुराकाशेतेजसांनिकरंपरम् ॥ ९३ ॥ कोटिसूर्य्यप्रभोर्ध्वंचप्रज्वलन्तं
दिशोदश ॥ कैलासशैलंपुरतःसर्वदेवादिभिर्युतम् ॥ ९४ ॥ सर्वाश्रयंगणाच्छन्नंविस्तीर्णमण्डलाकृतिम् ॥ तच्चदृष्ट्वाभगवतस्तुष्टुवुस्ते
क्रमेणच ॥ ९५ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ ब्रह्माण्डानिचसर्वाणियल्लोमविवरेषुच ॥ सोऽयंतेषोडशांशश्चकेवयंयोमहाविराट् ॥ ९६ ॥

॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ वेदोपयुक्तंदृश्यंयत्प्रत्यक्षंद्रष्टुमीश्वर ॥ स्तोतुंतद्वर्णितुमहंशक्तः।किंस्तौमितत्परः ॥ ९७ ॥ ॥ श्रीमहादेव
उवाच ॥ ॥ ज्ञानाधिष्ठातृदेवोऽहंस्तौमिज्ञानपरश्चकिम् ॥ सर्वानिर्वचनीयंतंत्वांचस्वेच्छामयंविभुम् ॥ ९८ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥
अदृश्यमवतारेषुयद्दृश्यंसर्वजन्तुभिः ॥ किंस्तौमितेजोरूपन्तद्भक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ ९९ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ केवयंत्वत्कलांशाश्च
किंवात्वांस्तोतुमीश्वराः ॥ स्तोतुंनशक्तावेदायंनचशक्तासरस्वती ॥ १०० ॥ ॥ मुनयऊचुः ॥ ॥ वेदान्पठित्वाविद्वांसोवयंकिंवेदकार
णम् ॥ स्तोतुमीशानवाणीचत्वांवाङ्मनसयोःपरम् ॥ १०१ ॥ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ ॥ वागधिष्ठातृदेवींमांवदन्तेवेदवादिनः ॥
किञ्चिन्नशक्तात्वांस्तोतुमहोवाङ्मनसोःपरम् ॥ १०२ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ वेदप्रसूरहंनाथसृष्टात्वत्कलयापुरा ॥ किंस्तौमिस्त्री
स्वभावेनसर्वकारणकारणम् ॥ १०३ ॥ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ त्वदंशविष्णुकान्ताहंजगत्पोषणकारिणी ॥ किंस्तौमित्वत्कला
सृष्टाजगतांबीजकारणम् ॥ १०४ ॥ ॥ हिमालयउवाच ॥ ॥ हसन्तिसन्तोमांनाथकर्मणास्थावरंपरम् ॥ स्तोतुंसमुद्यतं
क्षुद्रःकिंस्तौमिस्तोतुमक्षमः ॥ १०५ ॥ क्रमेणसर्वेतंस्तुत्वादेवाविरेमुर्मुने ॥ देव्यश्चमुनयसर्वेपार्वतीस्तोतुमुद्यता ॥ १०६ ॥ धौतव
स्त्राजटाभारंबिभ्रतीसुव्रताव्रते ॥ प्रेरितापरमात्मानंव्रताराध्यंशिवेनच ॥ १०७ ॥ ज्वलदग्निशिखारूपातेजोमूर्तिमतीसती ॥ तपसां
फलदामाताजगतांसर्वकर्मणाम् ॥ १०८ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कृष्णजानासिमांभद्रनाहंत्वांज्ञातुमीश्वरी ॥ केवाजानन्तिवेद
ज्ञावेदावावेदकारकाः ॥ १०९ ॥ त्वदंशास्त्वांनजानन्तिकथंज्ञास्यन्तितेकलाः ॥ त्वञ्चापितत्त्वंजानासिकिमन्येज्ञातुमीश्व
राः ॥ ११० ॥ सूक्ष्मात्सूक्ष्मतमोऽव्यक्तःस्थूलात्स्थूलतमोमहान् ॥ विश्वस्त्वंविश्वरूपश्चविश्वबीजंसनातनः ॥ १११ ॥ कार्य्यंत्वं
कारणंत्वञ्चकारणानांचकारणम् ॥ तेजस्स्वरूपोभगवान्निराकारोनिराश्रयः ॥ ११२ ॥ निर्लिप्तोनिर्गुणःसाक्षीस्वात्मारामःपरात्परः ॥
प्रकृतीशोविराड्बीजंविराड्रूपस्त्वमेवच ॥ सगुणस्त्वंप्राकृतिकःकलयासृष्टिहेतवे ॥ ११३ ॥ प्रकृतिस्त्वंपुमांस्त्वञ्चवेदाऽन्योनक्कचि
द्भवेत् ॥ जीवस्त्वंसाक्षिणोभोगीस्वात्मनःप्रतिबिम्बकम् ॥ ११४ ॥ कर्मत्वंकर्मबीजंत्वंकर्मणांफलदायकः ॥ ध्यायन्तियोगिनस्तेज

स्त्वदीयमशरीरियत ॥ केचिच्चतुर्भुजंशान्तंलक्ष्मीकान्तंमनोहरम् ॥ ११५ ॥ वैष्णवाश्चैवसाकारंकमनीयंमनोहरम् ॥ शंखचक्रगदा
पद्मधरंपीताम्बरंपरम् ॥ ११६ ॥ द्विभुजंकमनीयञ्चकिशोरंश्यामसुन्दरम् ॥ शान्तंगोपाङ्गनाकान्तंरत्नभूषणभूषितम् ॥ ११७ ॥
एवंतेजस्विनंभक्ताःसेवन्तेसन्ततंमुदा ॥ ध्यायन्तियोगिनोयत्तत्कुतस्तेजस्विनंविना ॥ ११८ ॥ तत्तेजोबिभ्रतांदेवदेवानांनिजसा
पुरा ॥ आविर्भूतासुराणाञ्चवधायब्रह्मणास्तुता ॥ ११९ ॥ नित्यातेजस्स्वरूपाहंधृत्वावैविग्रहंविभो ॥ स्त्रीरूपंकमनीयञ्चविधायसमु
पस्थिता ॥ १२० ॥ माययातवमायाहंमोहयित्वासुरान्पुरा ॥ निहत्यसर्वाञ्छैलेन्द्रमगमंतंहिमालयम् ॥ १२१ ॥ ततोऽहंसंस्तुतादेवै
स्तारकाक्षेणपीडितैः ॥ अभवंदक्षजायायांशिवस्त्रीभवजन्मनि ॥ १२२ ॥ त्यक्त्वादेहंदक्षयज्ञेशिवाहंशिवनिन्दया ॥ अभवंशैलजाया
यांशैलाधीशस्यकर्मणा ॥ १२३ ॥ अनेकतपसाप्राप्तःशिवश्चात्रापिजन्मनि ॥ पाणिंजग्राहमेयोगीप्रार्थितोब्रह्मणाविभुः ॥ १२४ ॥
शृङ्गारजञ्चतत्तेजोनालभंदेवमायया ॥ स्तौमित्वामेवतेनेशपुत्रदुःखेनदुःखिता ॥ १२५ ॥ व्रतेभवद्विधंपुत्रंलब्धुमिच्छामिसाम्प्रतम् ॥
देवेनविहितावेदेसाङ्गेस्वस्वामिदक्षिणा ॥ १२६ ॥ श्रुत्वासर्वंकृपासिन्धोकृपांमेकर्तुमर्हसि ॥ इत्युक्त्वापार्वतीतत्रविररामचनारद ॥
॥ १२७ ॥ भारतेपार्वतीस्तोत्रंयःशृणोतिसुसंयतः ॥ सत्पुत्रंलभतेनूनंविष्णुतुल्यपराक्रमम् ॥ १२८ ॥ संवत्सरंहविष्याशीहरिमभ्य
र्च्यभक्तितः ॥ सुपुण्यकव्रतफलंलभतेनात्रसंशयः ॥ १२९ ॥ विष्णुस्तोत्रमिदंब्रह्मन्सर्वसम्पत्तिवर्द्धनम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंस्वामिसौभा
ग्यवर्द्धनम् ॥ १३० ॥ सर्वसौन्दर्य्यबीजञ्चयशोराशिविवर्द्धनम् ॥ हरिभक्तिप्रदंतत्त्वज्ञानबुद्धिसुखप्रदम् ॥ १३१ ॥ इति श्रीब्रह्मवैव
र्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेपुण्यकव्रतेपतिदानेपार्वतीकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रकथनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥
॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ पार्वत्याःस्तवनंश्रुत्वाश्रीकृष्णःकरुणानिधिः ॥ स्वरूपंदर्शयामाससर्वादृश्यंसुदुर्लभम् ॥ १ ॥
स्तुत्वादेवीव्रतपराकृष्णसंलग्नमानसा ॥ ददर्शतेजसांमध्येस्वरूपंसर्वमोहनम् ॥ २ ॥ सद्रत्नसाररचितेहीरकेणपरिष्कृते ॥ युक्ते
माणिक्यमालाभीरत्नपूर्णेमनोरमे ॥ ३ ॥ पीतांशुकंवह्निशुद्धंवरंवंशकरंपरम् ॥ वनमालागलंश्यामंरत्नभूषणभूषितम् ॥ ४ ॥

किशोरवयसंचित्रवेषंवैचन्दनाङ्कितम् ॥ चारुस्मितास्यमीडयंतच्छारदेन्दुविनिन्दकम् ॥ ५ ॥ मालतीमालयसंयुक्तंकेकिपिच्छा
वचूडकम् ॥ गोपाङ्गनापरिवृतंराधावक्षस्थलोज्ज्वलम् ॥ ६ ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यलीलाधाममनोहरम् ॥ अतीवहृष्टंसर्वेष्टंभक्ता
नुग्रहकारकम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वारूपंरूपवतीपुत्रंतदनुरूपकम् ॥ मनसावरयामासवरंसंप्राप्यतत्क्षणम् ॥ ८ ॥ वरंदत्त्वावरेशस्तुयत्र
न्मनसिवाञ्छितम् ॥ दत्त्वाभीष्टंसुरेभ्यश्चतत्तेजोऽन्तरधीयत ॥ ९ ॥ कुमारंबोधयित्वातुदेवदेव्यैदिगम्बरम् ॥ ददुर्निरुपमंतत्रप्र
हृष्टायैकृपान्विताः ॥ १० ॥ ब्राह्मणेभ्योददौदुर्गारत्नानिविविधानिच ॥ सुवर्णानिचभिक्षुभ्योवन्दिभ्योविश्वनन्दिता ॥
॥ ११ ॥ ब्राह्मणान्भोजयामासदेवान्वैपर्वतांस्तथा ॥ शङ्करंपूजयामासचोपहारैरनुत्तमैः ॥ १२ ॥ दुन्दुभिंवादयामासकारया
मासमङ्गलम् ॥ सङ्गीतंगापयामासहरिसम्बन्धिसुन्दरम् ॥ १३ ॥ व्रतंसमाप्यसादुर्गादत्त्वादानानिसस्मिता ॥ सर्वांश्चभोज
यित्वातुबुभुजेस्वामिनासह ॥ १४ ॥ ताम्बूलञ्चवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ क्रमात्प्रदायसर्वेभ्योबुभुजेतेनकौतुकात् ॥ १५ ॥
पयःफेननिभांशय्यांरम्यांसद्रत्नमञ्चके ॥ पुष्पचंदनसंयुक्तांकस्तूरीकुङ्कुमान्विताम् ॥ रहसिस्वामिनासार्द्धंसुष्वापपरमेश्वरी ॥
॥ १६ ॥ कैलासस्यैकदेशेचरम्येचन्दनकानने ॥ सुगन्धिकुसुमाढ्येनवायुनासुरभीकृते ॥ १७ ॥ भ्रमरध्वनिसंयुक्तेपुंस्कोकिल
रुताश्रये ॥ व्यहार्षीत्सासुरसिकातत्रतेनसहाम्बिका ॥ १८ ॥ रेतःपतनकालेचसविष्णुर्विष्णुमायया ॥ विधायविप्ररूपन्तदाजगामर
तेर्गृहम् ॥ १९ ॥ जटावन्तंविनातैलंकुचैलंभिक्षुकंमुने ॥ अतीवशुक्लदशनंतृष्णयापरिपीडितम् ॥ २० ॥ अतीवकृशगात्रञ्चबिभ्रत्तिल
कमुज्ज्वलम् ॥ बहुकाकुस्वरंदीनंदैन्यात्कुत्सितमूर्तिमत् ॥ २१ ॥ आजुहावमहादेवमतिवृद्धोऽन्नयाचकः ॥ दण्डावलम्बनंकृत्वारति
द्वारेऽतिदुर्बलः ॥ २२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ किङ्करोपिमहादेवरक्षमांशरणागतम् ॥ सप्तरात्रिव्रतेऽतीतेपारणाकांक्षिणंक्षुधा ॥
॥ २३ ॥ किङ्करोपिमहादेवहतातकरुणानिधे ॥ पश्यवृद्धंजराग्रस्तंतृषयापरिपीडितम् ॥ २४ ॥ मातरुत्तिष्ठमेऽन्नंत्वंप्रयच्छाद्यशिवं
जलम् ॥ अनन्तरत्नोद्भवजेरक्षमांशरणागतम् ॥ २५ ॥ मातर्मातर्जगन्मातरेहिनाहंस्थितोबहिः ॥ सीदामितृषयाकस्मात्स्थितायामा

त्वममातरि ॥ २६ ॥ इतिकाकुस्वरंश्रुत्वाशिवस्योत्तिष्ठतोमुने ॥ पपातवीर्य्यंशय्यायांनयोनौप्रकृतेस्तदा ॥ २७ ॥ उत्तस्थौपार्वतीत्र
स्तासूक्ष्मवस्त्रंपिधायच ॥ आजगामबहिर्द्वारंपार्वत्यासहशङ्करः ॥ २८ ॥ ददर्शब्राह्मणंदीनंजरयापरिपीडितम् ॥ वृद्धंलुलितगात्रञ्चवि
भ्रतंदण्डमाननम् ॥ २९ ॥ तपस्विनमशान्तञ्चशुष्ककण्ठौष्ठतालुकम् ॥ कुर्वन्तंपरयाभक्त्याप्रणामंस्तवनंतयोः ॥ ३० ॥ श्रुत्वातद्व
चनंतत्रनीलकण्ठःसुधोपमम् ॥ उवाचपरयाप्रीत्याप्रसन्नस्तंप्रहस्यच ॥ ३१ ॥ ॥ शङ्करउवाच ॥ गृहंतेकुत्रविप्रर्षेवदवेदविदांवर ॥
किन्नामभवतः क्षिप्रंज्ञातुमिच्छामिसाम्प्रतम् ॥ ३२ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ आगतोसिकुतोविप्रममभाग्यादुपस्थितः ॥ अद्यमेस
फलंजन्मब्राह्मणोमद्गृहेऽतिथिः ॥ ३३ ॥ अतिथिःपूजितोयेनत्रिजगत्तेनपूजितम् ॥ तत्रैवाधिष्ठितादेवाब्राह्मणागुरवोद्विज ॥ ३४ ॥
तीर्थान्यतिथिपादेषुशश्वत्तिष्ठन्तिनिश्चितम् ॥ तत्पादधौततोयेनमिश्रितानिलभेद्गृही ॥ ३५ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥
अतिथिःपूजितोयेनस्वात्मशक्त्यायथोचितम् ॥ ३६ ॥ महादानानिसर्वाणिकृतानितेनभूतले ॥ अतिथिःपूजितोयेनभारतेभक्ति
पूर्वकम् ॥ ३७ ॥ नानाप्रकारपुण्यानिवेदोक्तानिचयानिवै ॥ अन्येचातिथिसेवायाःकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ३८ ॥ अपूजितोऽ
तिथिर्यस्यभवनाद्विनिवर्त्तते ॥ पितृदेवाग्नयःपश्चाद्गुरवोयान्त्यपूजिताः ॥ ३९ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥
तानिसर्वाणिलभतेनाभ्यर्च्यातिथिमीप्सितम् ॥ ४० ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ जानासिवेदान्वेदज्ञेवेदोक्तंकुरुपूजनम् ॥ क्षुत्तृड्
भ्यांपीडितोमातर्वचनञ्चश्रुतोश्रुतम् ॥ ४१ ॥ व्याधियुक्तोनिराहारोयदावाऽनशनव्रती ॥ मनोरथेनोपहारंभोक्तुमिच्छतिमानवः ॥
॥ ४२ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भोक्तुमिच्छसिकिंविप्रत्रैलोक्येचसुदुर्लभम् ॥ दास्यामिभोक्तुंत्वामद्यमज्जन्मसफलंकुरु ॥
॥ ४३ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ व्रतेसुव्रतयासर्वमुपहारंसमाहृतम् ॥ नानाविधंमिष्टमिष्टंभोक्तुंश्रुत्वासमागतः ॥ ४४ ॥ सुव्रतेत
वपुत्रोऽहमग्रेमांपूजयिष्यसि ॥ दत्त्वामिष्टानिवस्तूनित्रैलोक्येदुर्लभानिच ॥ ४५ ॥ ताताःपञ्चविधाःप्रोक्तामातरोविविधाःस्मृताः ॥
पुत्रःपञ्चविधःसाध्विकथितोवेदवादिभिः ॥ ४६ ॥ विद्यादाताऽन्नदाताचभयत्राताचजन्मदः ॥ कन्यादाताचवेदोक्तानराणांपितरः

स्मृताः ॥ ४७ ॥ गुरुपत्नीगर्भधात्रीस्तनदात्रीपितुःस्वसा ॥ स्वसामातुःसपत्नीचपुत्रभार्य्यान्नदायिका ॥ ४८ ॥ भृत्यःशिष्यश्चपोष्यश्च
वीर्य्यजःशरणागतः ॥ धर्मपुत्राश्चचत्वारोवीर्य्यजोधनभागिति ॥ ४९ ॥ क्षुत्तृड्भ्यांपीडितोमातर्वृद्धोऽहंशरणागतः ॥ साम्प्रतंतव
वन्ध्यायाअनाथःपुत्रएवच ॥ ५० ॥ पिष्टकंपरमान्नञ्चसुपक्वानिफलानिच ॥ नानाविधानिपिष्टानिकालदेशोद्भवानिच ॥ ५१ ॥
पक्वान्नंस्वस्तिकंक्षीरमिक्षुमिक्षुविकारजम् ॥ घृतंदधिचशाल्यन्नंघृतपक्वञ्चव्यञ्जनम् ॥ ५२ ॥ लड्डुकानितिलानाञ्चमृष्टान्नैः सगु
डानिच ॥ ममाज्ञातानिवस्तूनिसुधयातुल्यकानिच ॥ ५३ ॥ ताम्बूलञ्चवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ जलंसुनिर्म्मलंस्वादुद्रव्या
ण्येतानिवासितम् ॥ ५४ ॥ द्रव्याणियानिभुक्तामेचारुलम्बोदरंभवेत् ॥ अनन्तरत्नोद्भवजेतानिमह्यंप्रदास्यसि ॥ ५५ ॥
स्वामीतेत्रिजगत्कर्त्ताप्रदातासर्वसम्पदाम् ॥ महालक्ष्मीस्वरूपात्वंसर्वैश्वर्य्यप्रदायिनी ॥ ५६ ॥ रत्नसिंहासनंरम्यममूल्यंरत्न
भूषणम् ॥ वह्निशुद्धांशुकंचारुप्रदास्यसिसुदुर्लभम् ॥ ५७ ॥ सुदुर्लभंहरेर्मन्त्रंहरौभक्तिंदृढांसति ॥ हरिप्रियाहरेःशक्तिस्त्वमे
वसर्वदास्थिता ॥ ५८ ॥ ज्ञानंमृत्युञ्जयंनामदातृशक्तिंसुखप्रदाम् ॥ सर्वसिद्धिञ्चकिंमातर्देयंस्वसुतायच ॥ ५९ ॥ मनःसुनि
र्मलंकृत्वाधर्मंतपसिसन्ततम् ॥ ॥ श्रेष्ठसर्वंकरिष्यामिनकामेजन्महेतुके ॥ ६० ॥ स्वकामात्कुरुतेकर्मकर्मणोभोगएवच ॥ भोगौ
शुभाशुभौज्ञेयौनौहेतूसुखदुःखयोः ॥ ६१ ॥ दुःखंनकस्माद्भवतिसुखंवाजगदम्बिके ॥ सर्वंस्वकर्मणोभोगस्तेनतद्विरतोबुधः ॥ ६२ ॥
कर्मनिर्मूलयन्त्येवसन्तोहिसततंमुदा ॥ हरिभावनबुद्ध्यातत्तपसाभक्तमञ्जनः ॥ ६३ ॥ इन्द्रियद्रव्यसंयोगसुखंविध्वंसनावधि ॥
हरिसंलापरूपञ्चसुखंतत्सर्वकालिकम् ॥ ६४ ॥ हरिस्मरणशीलानांनायुर्यातिसतांसति ॥ नतेषामीश्वरःकालोनचमृत्युञ्जयोध्रुवम् ॥
॥ ६५ ॥ चिरंजीवन्तितेभक्ताभारतेचिरजीविनः ॥ सर्वसिद्धिंचविज्ञायस्वच्छन्दंसर्वगामिनः ॥ ६६ ॥ जातिस्मराह
रेर्भक्ताजानतेकोटिजन्मनः ॥ कथयन्तिकथांजन्मलभन्तेस्वेच्छयामुदा ॥ ६७ ॥ परंपुनन्तितेपूतास्तीर्थानिस्वीयलीलया ॥
पुण्यक्षेत्रेऽत्रसेवायैपरार्थंचभ्रमन्तितेे ॥ ६८ ॥ वैष्णवानांपदस्पर्शात्सद्यःपूतावसुन्धरा ॥ कालंगोदोहमात्रंतुतीर्थंयत्रवसन्तिते ॥ ६९ ॥

गुरोरास्याद्विष्णुमन्त्रःश्रुतौयस्यप्रविश्यति ॥ तंवैष्णवंतीर्थपूतंप्रवदन्तिपुराविदः ॥ ७० ॥ पुरुषाणांशतंपूर्वमुद्धरंतिशतंपरम् ॥ लील
याभारतेभक्त्यासोदरान्मातरंतथा ॥ ७१ ॥ मातामहानांपुरुषान्दशपूर्वान्दशापरान् ॥ मातुःप्रसूमुद्धरन्तिदारुणाद्यमताडनात् ॥
॥ ७२ ॥ भक्तदर्शनमाश्लेषंमानवाःप्राप्नुवन्तिये ॥ तेयाताःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षिताः ॥ ७३ ॥ नलिप्ताःपातकैर्भक्तासन्ततंहरिमा
नसाः ॥ यथाग्नयःसर्वभक्ष्यायथाद्रव्येषुवायवः ॥ ७४ ॥ त्रिकोटिजन्मनामन्तेप्राप्नोतिजन्ममानवम् ॥ प्राप्नोतिभक्तसंगंसमानुषेको
टिजन्मतः ॥ ७५ ॥ भक्तसंगाद्भवेद्भक्तेरंकुरोजीवितःसति ॥ अभक्तदर्शनादेवसचप्राप्नोतिशुष्कताम् ॥ ७६ ॥ पुनःप्रफुल्लतांयाति
वैष्णवालापमात्रतः ॥ अंकुरश्चाविनाशीचवर्द्धतेप्रतिजन्मनि ॥ ७७ ॥ तत्तरोर्वर्द्धमानस्यहरिदास्यंफलंसति ॥ परिणामेभक्तिपाके
पार्षदश्चभवेद्धरेः ॥ ७८ ॥ महतिप्रलयेनाशोनभवेत्तस्यनिश्चितम् ॥ सर्वसृष्टेश्चसंहारेब्रह्मलोकस्यवेधसः ॥ ७९ ॥ तस्मान्नारायणे
भक्तिंदेहिमामम्बिकेसदा ॥ नभवेद्विष्णुभक्तिश्चविष्णुमायेत्वयाविना ॥ ८० ॥ तद्भन्तंलोकशिक्षार्थंस्वतपस्तवपूजनम् ॥ सर्वेषांफल
दात्रीत्वंनित्यरूपासनातनी ॥ ८१ ॥ गणेशरूपःश्रीकृष्णःकल्पेकल्पेतवात्मजः ॥ त्वत्क्रोडमागतःक्षिप्रमित्युक्त्वान्तरधीयत ॥ ८२ ॥
कृत्वान्तर्धानमीशश्चबालरूपंविधायसः ॥ जगामपार्वतीतल्पंमन्दिराभ्यन्तरस्थितम् ॥ ८३ ॥ तल्पस्थेशिववीर्येचमिश्रितःसब
भूवह ॥ ददर्शगेहशिखरंप्रसूतेबालकेयथा ॥ ८४ ॥ शुद्धचम्पकवर्णाभःकोटिचन्द्रसमप्रभः ॥ सुखदृश्यःसर्वजनैश्चक्षूरश्मिविवर्द्धकः ॥
॥ ८५ ॥ अतीवसुन्दरतनुःकामदेवविमोहनः ॥ मुखंनिरुपमंबिभ्रच्छारदेन्दुविनिन्दकम् ॥ ८६ ॥ सुन्दरेलोचनेबिभ्रच्चारुपद्मवि
निन्दके ॥ ओष्ठाधरपुटंबिभ्रत्पक्वबिम्बविनिन्दकम् ॥ ८७ ॥ कपालंचकपोलंचपरमंसुमनोहरम् ॥ नासाग्रंरुचिरंबिभ्रद्वीन्द्रचंचु
विनिन्दकम् ॥ ८८ ॥ त्रैलोक्येवैनिरुपमंसर्वांगंबिभ्रदुत्तमम् ॥ शयानःशयनेरम्येप्रेरयन्हस्तपादकम् ॥ ८९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते
महापुराणेतृतीयेगणेशखण्डेनारदनारायणसंवादेगणेशोत्पत्तिवर्णनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥
हरौतिरोहितेशर्वाणीदुर्गाशङ्करस्तदा ॥ ब्राह्मणान्वेषणंकृत्वाबभ्रामपरितोमुने ॥ १ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ अयेविप्रेन्द्राति

वृद्धक्ष्कगतोऽसिक्षुधातुरः ॥ हेतातदर्शनंदेहिप्राणान्त्वैरक्षमेविभो ॥ २ ॥ शिवशीघ्रंसमुत्तिष्ठब्राह्मणान्वेषणंकुरु ॥ क्षणमुन्मनसोरे
पगतःप्रत्यक्षमावयोः ॥ ३ ॥ अगृहीत्वागृहात्पूजांगृहिणोऽतिथिरीश्वर ॥ यदियातिक्षुधार्त्तश्चतस्यकिंजीवनंवृथा ॥ ४ ॥
पितरस्तन्नगृह्णंतिपिण्डदानञ्चतर्पणम् ॥ तस्याहुतिंनगृह्णातिवह्निःपुष्पंजलंसुराः ॥ ५ ॥ हव्यंपुष्पंजलंद्रव्यमशुचेश्चसुरासमम् ॥
अमेध्यसदृशःपिण्डःस्पर्शनंपुण्यनाशनम् ॥ ६ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रवाग्बभूवाशरीरिणी ॥ कैवल्ययुक्तासादुर्गातांशुश्रावशुचातुरा ॥
॥ ७ ॥ शान्ताभवजगन्मातस्स्वसुतंपश्यमन्दिरे ॥ कृष्णंगोलोकनाथंतंपरिपूर्णतमंपरम् ॥ ८ ॥ सुपुण्यकव्रततरोःफलरूपं
सनातनम् ॥ यत्तेजोयोगिनःशश्वद्ध्यायन्तिसन्ततंमुदा ॥ ९ ॥ ध्यायन्तिवैष्णवादेवाब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ यस्यपूज्यस्य
सर्वाग्रेकल्पेकल्पेचपूजनम् ॥ १० ॥ यस्यस्मरणमात्रेणसर्वविघ्नोविनश्यति ॥ पुण्यराशिस्वरूपञ्चस्वसुतंपश्यमन्दिरे ॥ ११ ॥
कल्पेकल्पेध्यायसियंज्योतीरूपंसनातनम् ॥ पश्यत्वंमुक्तिदंपुत्रंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ १२ ॥ तववाञ्छापूर्णबीजंतपःकल्पतरोः
फलम् ॥ सुन्दरंस्वसुतंपश्यकोटिकन्दर्पनिन्दकम् ॥ १३ ॥ नायंविप्रःक्षुधार्त्तश्चविप्ररूपीजनार्दनः ॥ किंवाविलापंकुरुषेक्
वावृद्धःक्वचातिथिः ॥ सरस्वतीत्त्येवमुक्त्वाविरराम चनारद ॥ १४ ॥ त्रस्ताश्रुत्वाकाशवाणींजगामस्वालयंसती ॥ ददर्शबालंपर्य्यं
केशयानंसस्मितंमुदा ॥ १५ ॥ पश्यन्तंगेहशिखरंशतचन्द्रसमप्रभम् ॥ स्वप्रभापटलेनैवद्योतयन्तंमहीतलम् ॥ १६ ॥
कुर्वन्तंभ्रमणंतल्पेपश्यन्तंस्वेच्छयामुदा ॥ उमेतिशब्दंकुर्वन्तंरुदन्तंतंस्तनार्थिनम् ॥ १७ ॥ दृष्ट्वातदद्भुतंरूपंत्रस्ताशङ्करसन्निधिम् ॥
गत्वासोवाचगिरिशंसर्वमङ्गलमङ्गला ॥ १८ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ गृहमागच्छसर्वेशतपसांफलदायकम् ॥ कल्पेकल्पेध्यायसियंतं
पश्यागत्यमन्दिरम् ॥ १९ ॥ शीघ्रंपुत्रमुखंपश्यपुण्यबीजंमहोत्सवम् ॥ पुन्नामनरकत्राणंकारणंभवतारणम् ॥ २० ॥ स्नानञ्चस
र्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षणम् ॥ पुत्रसंदर्शनस्यास्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ २१ ॥ सर्वदानेनयत्पुण्यंक्ष्माप्रदक्षिणतश्चयत् ॥ पुत्रदर्शन
पुण्यस्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ २२ ॥ सर्वैस्तपोभिर्यत्पुण्यंयदेवानशनैर्व्रतैः ॥ सत्पुत्रोद्भवपुण्यस्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ २३ ॥

यद्विप्रभोजनैः पुण्यं यद्देवसुरसेवनैः ॥ सत्पुत्रप्राप्तिपुण्यस्य कलां नार्हति षोडशीम् ॥ २४ ॥ पार्वत्या वचनं श्रुत्वा शिवः संहृष्टमानसः ॥
आजगाम स्वभवनं क्षिप्रं वै कान्तया सह ॥ ददर्श तल्पे स्वसुतं तप्तकाञ्चनसन्निभम् ॥ २५ ॥ हृदयस्थं च यद्रूपं तदेवातिमनोहरम् ॥ दुर्गा
तल्पात्समादाय कृत्वा वक्षसि तं सुतम् ॥ चुचुम्बानन्दजलधौ निमग्ना सेत्युवाच तम् ॥ २६ ॥ संप्राप्यामूल्यरत्नं त्वां पूर्णमेव सनातनम् ॥
यथा मनो दरिद्रस्य सहसा प्राप्य सद्धनम् ॥ २७ ॥ कान्ते सुचिरमायाते प्रोषिते योषितो यथा ॥ मानसं परिपूर्णं च बभूव च तथा मम ॥ २८ ॥
सुचिरं गतमायान्तमेकपुत्रां यथा सुतम् ॥ दृष्ट्वा तुष्टा यथा वत्स तथाहमपि साम्प्रतम् ॥ २९ ॥ सद्रत्नं सुचिरं भ्रष्टं प्राप्य हृष्टो यथा जनः ॥
अनावृष्टौ सुवृष्टिं च संप्राप्याहं तथा सुतम् ॥ ३० ॥ यथा सुचिरमन्धानां स्थितानां च निराश्रये ॥ चक्षुस्सुनिर्म्मलं प्राप्य मनः पूर्णं तथैव मे ॥
॥ ३१ ॥ दुस्तरे सागरे घोरे पतितस्य च संकटे ॥ अनौकस्य प्राप्य नौकां मनः पूर्णं तथा मम ॥ ३२ ॥ तृष्णया शुष्ककण्ठानां सुचिराच्च
सुशीतलम् ॥ सुवासितं जलं प्राप्य मनः पूर्णं तथा मम ॥ ३३ ॥ दावाग्निपतितानां च स्थितानां च निराश्रये ॥ निरग्निमाश्रयं प्राप्य मनः पूर्णं
तथा मम ॥ ३४ ॥ चिरं बुभुक्षितानां च व्रतोपोषणकारिणाम् ॥ ३५ ॥ सदन्नं पुरतो दृष्ट्वा मनः पूर्णं तथा मम ॥ इत्युक्त्वा पार्वती तत्र
क्रोडे कृत्वा स्वबालकम् ॥ ३६ ॥ प्रीत्या स्तनं ददौ तस्मै परमानन्दमानसा ॥ क्रोडे चकार भगवान्बालकं हृष्टमानसः ॥ ३७ ॥
चुचुंब गंडे वेदोक्तं युयुजे चाशिषं मुदा ॥ ३८ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्ते महापुराणे तृतीये गणपतिखण्डे नारदनारायणसंवादे बालगणेशदर्शनं नाम
नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायण उवाच ॥ ॥ तौ दम्पती बहिर्गत्वा पुत्रमङ्गलहेतवे ॥ विविधानि च रत्नानि द्विजे
भ्यो ददतुर्मुदा ॥ १ ॥ बन्दिभ्यो भिक्षुकेभ्यश्च दानानि विविधानि च ॥ नानाविधानि वाद्यानि वादयामास शङ्करः ॥ २ ॥ हिमालयश्च
रत्नानां ददौ लक्षं द्विजातये ॥ सहस्रं च गजेन्द्राणामश्वानां च त्रिलक्षकम् ॥ ३ ॥ दशलक्षं गवां चैव पञ्चलक्षं सुवर्णकम् ॥ मुक्तामाणिक्यर
त्नानि मणिश्रेष्ठानि यानि च ॥ ४ ॥ अन्यान्यपि च दानानि वस्त्राण्याभरणानि च ॥ सर्वाण्यमूल्यरत्नानि क्षीरोदोत्पत्तिकानि च ॥
॥ ५ ॥ ब्राह्मणेभ्यो ददौ विष्णुः कौस्तुभं कौतुकान्वितः ॥ ब्रह्मा विशिष्टदानानि विप्राणां वाञ्छितानि च ॥ सुदुर्लभानि सृष्टौ च ब्राह्मणेभ्यो द

ददौमुदा ॥ ६ ॥ धर्मःसूर्य्यश्चशक्रश्चदेवाश्चमुनयस्तथा ॥ गन्धर्वाःपर्वतादेव्योददुर्दानंक्रमेणच ॥ ७ ॥ माणिक्यानांसहस्राणिरत्नानां
चशतानिच ॥ शतानिकौस्तुभानांचहीरकाणांशतानिच ॥ ८ ॥ हरिद्वर्णमणीन्द्राणांसहस्राणिमुदान्विताः ॥ ९ ॥ गवांरत्नानिल
क्षाणिगजरत्नसहस्रकम् ॥ अमूल्यान्यन्यरत्नानिश्वेतवर्णानिकौतुकात् ॥ १० ॥ शतलक्षंसुवर्णानांवह्निशुद्धांशुकानिच ॥ ब्राह्मणे
भ्योददौब्रह्मातत्रक्षीरोदधिर्मुदा ॥ ११ ॥ हारश्चामूल्यरत्नानांत्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥ अतीवनिर्मलंसारंसूर्य्यभानुविनिन्दकम् ॥
॥ १२ ॥ परिष्कृतश्चमाणिक्यैर्हीरकैश्चविराजितम् ॥ रम्यंकौस्तुभमध्यस्थंददौदेवीसरस्वती ॥ १३ ॥ त्रैलोक्यसारंहारश्चसद्रत्नगण
निर्मितम् ॥ भूषणानिचसर्वाणिसासावित्रीददौमुदा ॥ १४ ॥ लक्षंसुवर्णलोष्ट्रानांधनानिविविधानिच ॥ शतान्यमूल्यरत्नानांकुबेरश्च
ददौमुदा ॥ १५ ॥ दानानिदत्त्वाविप्रेभ्यस्तेसर्वेददृशुःशिशुम् ॥ परमानन्दसंयुक्ताःशिवपुत्रोत्सवेमुने ॥ १६ ॥ भारंवोढुमशक्ताश्चत्रा
ह्मणावन्दिनस्तथा ॥ स्थायंस्थायंचगच्छन्तोधनानिपथिकातराः ॥ १७ ॥ कथयन्तिकथाःसर्वेविश्रान्ताःपूर्वदायिनाम् ॥ वृद्धाःशृ
ण्वन्तिमुदितायुवानोभिक्षुकामुने ॥ १८ ॥ विष्णुःप्रमुदितस्तत्रवादयामासदुन्दुभिम् ॥ सङ्गीतंपाययामासकारयामासनर्तनम् ॥
वेदांश्चपाठयामासपुराणानिचनारद ॥ १९ ॥ मुनीन्द्रानानयामासपूजयामासतान्मुदा ॥ आशिषंदापयामासकारयामासमङ्गलम् ॥
सार्द्धंदेवैश्चदेवीभिर्ददौतस्मैशुभाशिषः ॥ २० ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ शिवेनतुल्यंज्ञानन्तेपरमायुश्चबालक ॥ पराक्रमेमयातुल्यः
सर्वसिद्धीश्वरोभव ॥ २१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ यशसातेजगत्पूर्णंसर्वपूज्योभवाचिरम् ॥ सर्वेषांपुरतःपूजाभवत्वतिसुदुर्लभा ॥
॥ २२ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ मयातुल्यःसुधर्मिष्ठोभवान्भवतुदुर्लभः ॥ सर्वज्ञश्चदयायुक्तोहरिभक्तोहरेःसमः ॥ २३ ॥ महादे
वउवाच ॥ ॥ दाताभवमयातुल्योहरिभक्तश्चबुद्धिमान् ॥ विद्यावान्पुण्यवाञ्छान्तोदान्तश्चप्राणवल्लभ ॥ २४ ॥ ॥ लक्ष्मीरु
वाच ॥ ॥ ममस्थितिश्चगेहेतेदेहेभवतुशाश्वती ॥ पतिव्रतामयातुल्याशान्ताकान्तामनोहरा ॥ २५ ॥ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ ॥

१ अश्वरत्नानीतिपाठः ।

मयातुल्यासुकविताधारणाशक्तिरेवच ॥ स्मृतिर्विवेचनाशक्तिर्भवत्वतितरांसुत ॥ २६ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ वत्साहंवेदजननीवेदज्ञानीभवाचिरम् ॥ मन्मन्त्रजपशीलश्चप्रवरोवेदवादिनाम् ॥ २७ ॥ ॥ हिमालयउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णेतिमतिःशश्वद्भक्तिर्भवतुशाश्वती ॥ श्रीकृष्णतुल्योगुणवान्भवकृष्णपरायणः ॥ २८ ॥ ॥ मेनकोवाच ॥ ॥ समुद्रतुल्योगाम्भीर्य्येकामतुल्यश्चरूपवान् ॥ श्रीयुक्तःश्रीपतिसमोधर्म्मेधर्मसमोभव ॥ २९ ॥ ॥ वसुन्धरोवाच ॥ ॥ क्षमाशीलोमयातुल्यःशरण्यःसर्वरत्नवान् ॥ निर्विघ्नोविघ्ननिघ्नश्चभववत्सशुभाश्रयः ॥ ३० ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ ताततुल्यमहायोगीसिद्धसिद्धिप्रदःशुभः ॥ मृत्युञ्जयश्चभगवान्भवत्वतिविशारदः ॥ ३१ ॥ ऋषयोमुनयःसिद्धासर्वेयुयुजुराशिषः ॥ ब्राह्मणाबन्दिनश्चैवयुयुजुःसर्वमङ्गलम् ॥ ३२ ॥ सर्वंतेकथितंवत्ससर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ गणेशजन्मकथनंसर्वविघ्नविनाशनम् ॥ ३३ ॥ इमंसुमङ्गलाध्यायंयःशृणोतिसुसंयतः ॥ सर्वमङ्गलसंयुक्तःसभवेन्मङ्गलालयः ॥ ३४ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधनम् ॥ कृपणोलभतेसत्त्वंशश्वत्सम्पत्प्रदायिच ॥ ३५ ॥ भार्य्यार्थीलभतेभार्य्यांप्रजार्थीलभतेप्रजाम् ॥ आरोग्यंलभतेरोगीसौभाग्यंदुर्भगालभेत् ॥ ३६ ॥ भ्रष्टपुत्रंनष्टधनंप्रोषितश्चप्रियंलभेत् ॥ शोकाविष्टःसदानन्दंलभतेनात्रसंशयः ॥ ३७ ॥ यत्पुण्यंलभतेमर्त्योगणेशाख्यानकश्रुतौ ॥ तत्फलंलभतेनूनमध्यायश्रवणान्मुने ॥ ३८ ॥ अयश्चमङ्गलाध्यायोयस्यगेहेचतिष्ठति ॥ सदामङ्गलसंयुक्तःसभवेन्नात्रसंशयः ॥ ३९ ॥ यात्राकालेचपुण्याहेयःशृणोतिसमाहितः ॥ सर्वाभीष्टंसलभतेश्रीगणेशप्रसादतः ॥ ४० ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयगणेशखण्डेनारदनारायणसंवादेगणेशोद्भवमंगलंनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ हरिस्तमाशिषंकृत्वारत्नसिंहासनेवरे ॥ देवैश्चमुनिभिःसार्द्धमवसत्तत्रसंसदि ॥ १ ॥ दक्षिणेशंकरस्तस्यवामेब्रह्माप्रजापतिः ॥ पुरतोजगतांसाक्षीधर्मोधर्मवतांवरः ॥ २ ॥ तथाधर्मसमीपेचसूर्य्यःशक्रःकलानिधिः ॥ देवाश्चमुनयोब्रह्मन्बुधःशैलाःसुखासने ॥ ३ ॥ ननर्त्तनर्त्तकश्रेणीजगुर्गन्धर्वकिन्नराः ॥ श्रुतिसारंश्रुतिसुखंतुष्टुवुःश्रुत योहरिम् ॥ ४ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रद्रष्टुंशङ्करनन्दनम् ॥ आजगाममहायोगीसूर्य्यपुत्रः

शनैश्चरः ॥ ५ ॥ अत्यन्तनम्रवदनईषन्मुद्रितलोचनः ॥ अन्तर्बहिःस्मरन्कृष्णंकृष्णैकगतमानसः ॥ ६ ॥ तपःफलाशीते
जस्वीज्वलदग्निशिखोपमः ॥ अतीवसुन्दरःश्यामःपीताम्बरधरोवरः ॥ ७ ॥ प्रणम्यविष्णुंब्रह्माणंशिवंधर्मंरविंसुरान् ॥ मुनीन्द्रा
न्वालकंद्रष्टुंजगामतदनुज्ञया ॥ ८ ॥ प्रधानद्वारमासाद्यशिवतुल्यपराक्रमम् ॥ द्वास्थंनैशूलहस्तञ्चविशालाक्षमुवाचह ॥ ९ ॥
॥ ॥ शनैश्चरउवाच ॥ ॥ शिवाज्ञयाशिशुंद्रष्टुंयामिशंकरकिंकर ॥ विष्णुप्रमुखदेवानांमुनीनामनुरोधतः ॥ १० ॥ आज्ञां
देहिचमांगन्तुंपार्वतीसन्निधिंबुध ॥ पुनर्यामिशिशुंदृष्ट्वाविपयासक्तमानसः ॥ ११ ॥ ॥ विशालाक्षउवाच ॥ ॥ आज्ञावहोन
देवानांनाहंशंकरकिंकरः ॥ मार्गंदातुंनशक्तोऽहंविनामन्मातुराज्ञया ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वाभ्यन्तरंभ्येत्यप्रेरितःसशिवाज्ञया ॥ ददौ
मार्गंग्रहेशायविशालाक्षोमुदाततः ॥ १३ ॥ शनिरभ्यन्तरंगत्वाचानमन्नम्रकन्धरः ॥ रत्नसिंहासनस्थाञ्चपार्वतींसस्मितांमुदा ॥
॥ १४ ॥ सखिभिःपञ्चभिःशश्वत्सेवितांश्वेतचामरैः ॥ सखिदत्तञ्चताम्बूलमुपभुज्यसुवासितम् ॥ १५ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानां
रत्नभूषणभूषिताम् ॥ पश्यन्तींनर्त्तकीनृत्यंपुत्रंधृत्वाचवक्षसि ॥ १६ ॥ नतंसूर्य्यसुतंदृष्ट्वादुर्गासंभाष्यसत्वरम् ॥ शुभाशिषंददौ
तस्मैपृष्ट्वातन्मगलंशुभम् ॥ १७ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कथमानम्रवक्त्रस्त्वंश्रोतुमिच्छामिसाम्प्रतम् ॥ किंनपश्यसिमांसाधोवा
लकंवाग्रहेश्वर ॥ १८ ॥ ॥ शनिरुवाच ॥ ॥ सर्वेस्वकर्मणासाध्विभुञ्जतेतपसःफलम् ॥ शुभाशुभञ्चयत्कर्मकोटिकल्पैर्न
लुप्यते ॥ १९ ॥ कर्मणाजायतेजन्तुर्ब्रह्मेन्द्राय्यर्यमन्दिरे ॥ कर्मणानरगेहेषुपश्वादिषुचकर्मणा ॥ २० ॥ कर्मणानरकंयातिवैकुण्ठंया
तिकर्मणा ॥ स्वकर्म्मणाचराजेन्द्रोभृत्यश्चापिस्वकर्मणा ॥ २१ ॥ कर्मणासुन्दरःशश्वद्व्याधियुक्तःस्वकर्मणा ॥ कर्मणाविषयीमा
तर्निर्लिप्तश्चस्वकर्मणा ॥ २२ ॥ कर्मणाधनवाँल्लोकोदैन्ययुक्तःस्वकर्मणा ॥ कर्मणासत्कुटुम्बीचकर्मणाबन्धुकण्टकः ॥ २३ ॥
सुभार्य्यश्चसुपुत्रश्चसुखीशश्वत्स्वकर्मणा ॥ अपुत्रकश्चकुस्त्रीकोनिस्त्रीकश्चस्वकर्मणा ॥ २४ ॥ इतिहासञ्चातिगोप्यंशृणुशङ्करव
ल्लभे ॥ अकथ्यंजननीपार्श्वेलज्जाजनककारणम् ॥ २५ ॥ आबाल्यात्कृष्णभक्तोऽहंकृष्णध्यानैकमानसः ॥ तपस्यासुरतश्शश्वद्विषये

पिरतःसदा ॥ २६ ॥ पितादद‍ौविवाहेतुकन्याञ्चित्ररथस्यच ॥ अतितेजस्विनीशश्वत्तपस्यासुरतासती ॥ २७ ॥ एकदासात्नृतुस्ना
तासुवेषंस्त्रविधायच ॥ रत्नालङ्कारसंयुक्तामुनिमानसमोहिनी ॥ २८ ॥ हरेःपादंध्यायमानंपश्यन्तीमदमोहिता ॥ मत्समीपंसमाग
त्यसस्मितालोललोचना ॥ २९ ॥ शशापमामपश्यन्तमृतुनाशाच्चकोपतः ॥ बाह्यज्ञानविहीनञ्चध्यानसंलग्नमानसम् ॥ ३० ॥
नदृष्टाहंत्वयायेननकृतन्मृतुरक्षणम् ॥ त्वयादृष्टंचयद्वस्तुमूढसर्वंविनश्यति ॥ ३१ ॥ अहंचविरतोध्यानात्तोषयंस्तांतदासतीम् ॥
शापंमोक्तुंनशक्तासापश्चात्तापमवापह ॥ ३२ ॥ तेनमातर्नपश्यामिकिञ्चिद्वस्तुस्वचक्षुषा ॥ ततःप्रभृतिनम्रास्यःप्राणिहिंसाभयादहम् ॥
॥ ३३ ॥ शनैश्चरवचःश्रुत्वाचाहसत्पार्वतीमुने ॥ उच्चैःप्रजहसुःसर्वानर्त्तकीकिन्नरीगणाः ॥ ३४ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीये
गणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेशनिपार्वतीसंवादेशनेरघोदृष्टौकारणकथनंनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ दुर्गातद्वचनंश्रुत्वासस्माग्हरिमीश्वरम् ॥ ईश्वरेच्छावशीभूतंजगदेवेत्युवाचह ॥ १ ॥ साचदेवीदैवव
शाशनिंप्रोवाचकौतुकात् ॥ पश्यमांमच्छिशुमितिनिषेकःकेनवार्य्यते ॥ २ ॥ पार्वत्यावचनंश्रुत्वाशनिर्मेनेहृदास्वयम् ॥ पश्यामि
किंनपश्यामिपार्वतीसुतमित्यहो ॥ यदिबालोमयादृष्टस्तस्यविघ्नोभवेद्ध्रुवम् ॥ ३ ॥ अन्यथासुप्रशस्तंचपुरतःस्वात्मरक्षणम् ॥
इत्येवमुक्त्वाधर्मिष्ठोधर्मंकृत्वातुसाक्षिणम् ॥ बालंद्रष्टुंमनश्चक्रेनतुतन्मातरंशनिः ॥ ४ ॥ विषण्णमानसःपूर्वंशुष्ककण्ठौष्ठतालुकः ॥
सव्यलोचनकोणेनददर्शचशिशोर्मुखम् ॥ ५ ॥ शनेश्चदृष्टिमात्रेणचिच्छिदेमस्तकंमुने ॥ चक्षुर्निमीलयामासतस्थौनम्राननःशनिः ॥
॥ ६ ॥ तस्थौचपार्वतीक्रोडेतत्सर्वांगंसलोहितम् ॥ विवेशमस्तकंकृष्णेगत्वागोलोकमीप्सितम् ॥ ७ ॥ मूर्च्छांसंप्रापसादेवीविलप्य
चभृशंमुहुः ॥ मत्तेवचपृथिव्यान्तुकृत्वावक्षसिबालकम् ॥ ८ ॥ विस्मितास्तेसुराःसर्वेचित्रपुत्तलिकायथा ॥ देव्यश्चशैलागन्धर्वाः
सर्वेकैलासवासिनः ॥ ९ ॥ तान्सर्वान्मूर्च्छितान्दृष्ट्वैवारुह्यगरुडंहरिः ॥ जगामपुष्पभद्रांसचोत्तरस्यांदिशिस्थिताम् ॥ १० ॥

१ मृतेवेतिपाठः ।

पुष्पभद्रानदीतीरेह्यपश्यत्काननेस्थितम् ॥ गजेन्द्रंनिद्रितंतत्रशयानंहस्तिनीयुतम् ॥ ११ ॥ तथोदक्छिरसंरम्यंमूर्च्छितंसुरतश्रमात् ॥
परितःशावकान्कृत्वापरमानन्दमानसम ॥ १२ ॥ शीघ्रंसुदर्शनेनैवचिच्छेदतच्छिरोमुदा ॥ स्थापयामासगरुडेरुधिराक्तंमनोहरम् ॥
॥ १३ ॥ गजच्छिन्नाङ्गविक्षेपात्प्रबोधंप्राप्यहस्तिनी ॥ शावकान्बोधयामासचाशुभंवदतीतदा ॥ रुरोदशावकैःसार्द्धंसाविलप्यशुचा
तुरा ॥ १४ ॥ तुष्टावकमलाकान्तंशान्तंसस्मितमीश्वरम् ॥ शंखचक्रगदापद्मधरंपीताम्बरंपरम् ॥ गरुडस्थंजगत्कान्तंभ्रामयन्तंसुद
र्शनम् ॥ १५ ॥ निषेकंखण्डितुंशक्तंनिषेकजनकंविभुम् ॥ निषेकभोगदातारंभोगनिस्तारकारणम ॥ १६ ॥ प्रभुस्तत्स्तवनात्तुष्टस्त
स्यैविप्रवरंददौ ॥ मुण्डात्तुण्डंपृथक्कृत्ययुयुजेऽन्यगजस्यच ॥ १७ ॥ जीवयामासतंतत्रब्रह्मज्ञानेनसर्ववित् ॥ सर्वाङ्गेयोजयामासगजस्य
चरणाम्बुजम ॥ १८ ॥ त्वंजीवाकल्पपर्यन्तंपरिवारैःसमंगज ॥ इत्युक्त्वाचमनोयायीकैलासंह्याजगामसः ॥ १९ ॥ आहृत्यपार्वतीह
स्ताद्बालंकृत्वास्ववक्षसि ॥ रुचिरंतच्छिरस्सम्यग्योजयामासबालके ॥ २० ॥ ब्रह्मस्वरूपोभगवान्ब्रह्मज्ञानेनलीलया ॥ जीवयामा
सतंशीघ्रंहुङ्कारोच्चारणेनच ॥ २१ ॥ पार्वतींबोधयित्वातुकृत्वाक्रोडेचतंशिशुम् ॥ बोधयामासतांकृष्णआध्यात्मिकविबोधनैः ॥ २२ ॥
॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ ब्रह्मादिकीटपर्यन्तंफलंभुंक्तेस्वकर्मणः ॥ जगद्बुद्धिस्वरूपासित्वंनजानासिकिंशिवे ॥ २३ ॥ कल्पकोटिश
तंभोगीजीविनांतत्स्वकर्मणा ॥ उपस्थितोभवेन्नित्यंप्रतियोनौशुभाशुभैः ॥ २४ ॥ इन्द्रःस्वकर्मणाकीटयोनौजन्मलभेत्सति ॥ कीटश्चा
पिभवेदिन्द्रःपूर्वकर्मफलेनवै ॥ २५ ॥ सिंहोऽपिमक्षिकांहन्तुमक्षमःप्राक्तनंविना ॥ मशकोहस्तिनंहन्तुंक्षमःस्वप्राक्तनेनच ॥ २६ ॥ सुखं
दुःखंभयंशोकमानन्दंकर्मणःफलम्॥ सुकर्मणःसुखंहर्षमितरेपापकर्मणः॥२७॥इहैवकर्मणोभोगःपरत्रचशुभाशुभैः॥कर्मोपार्जनयोग्यश्च
पुण्यक्षेत्रञ्चभारतम ॥२८॥ कर्मणःफलदाताचविधाताचविधेरपि ॥ मृत्योर्मृत्युःकालकालोनिषेकस्यनिषेककृत् ॥२९॥ संहर्तुरपिसंहर्त्ता
पातुःपातापरात्परः ॥ गोलोकनाथःश्रीकृष्णःपरिपूर्णतमःस्वयम् ॥ ३० ॥ वयंयस्यकलाःपुंसोब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ महाविराडयदंशश्च
यल्लोमविवरेजगत् ॥ ३१ ॥ कलांशाःकेऽपितद्धर्मेकलांशांशाश्चकेचन ॥ चराचरंजगत्सर्वंतत्रतस्थौविनायकः ॥ ३२ ॥ श्रीविष्णोर्वच

नंश्रुत्वापरितुष्टाचपार्वती ॥ स्तनंददौचशिशवेतंप्रणम्यगदाधरम् ॥ ३३ ॥ तुष्टावपार्वतीतुष्टाप्रेरिताशङ्करेणच ॥ कृताञ्जलिपुटाभक्त्या
विष्णुंतंकमलापतिम् ॥ ३४ ॥ आशिषंयुयुजेविष्णुःशिशुश्चशिशुमातरम् ॥ ददौगलेबालकस्यकौस्तुभञ्चस्वभूषणम् ॥ ३५ ॥ ब्रह्मादर्दौ
स्वमुकुटंधर्मोवैरत्नभूषणम् ॥ क्रमेणदेव्योरत्नानिददुःसर्वेयथोचितम् ॥ ३६ ॥ तुष्टावतंमहादेवश्चात्यंतंहृष्टमानसः ॥ देवाश्चमुनयः
शैलागन्धर्वाःसर्वयोषितः ॥ ३७ ॥ दृष्ट्वाशिवःशिवाचैवबालकंमृतजीवितम ॥ ब्राह्मणेभ्योददौतत्रकोटिरत्नानिनारद ॥ ३८ ॥
अश्वानाञ्चगजानाञ्चसहस्राणिशतानिच ॥ बन्दिभ्यःप्रददौतत्रबालकेमृतजीविते ॥ ३९ ॥ हिमालयश्चसंहृष्टोहृष्टादेवाश्चतत्रवै ॥
ददुर्दानानिविप्रेभ्योबन्दिभ्यःसर्वयोषितः ॥ ४० ॥ ब्राह्मणान्भोजयामासकारयामासमङ्गलम् ॥ वेदांश्चपाठयामासपुराणानिरमा
पतिः ॥ ४१ ॥ शनिंसंलज्जितंदृष्ट्वापार्वतीकोपशालिनी ॥ शशापचसभामध्येऽप्यङ्गहीनोभवेतिच ॥ ४२ ॥ दृष्ट्वाशप्तंशनिंसूर्य्यः
कश्यपश्चयमस्तथा ॥ तेऽतिरुष्टाःसमुत्तस्थुर्गामुकाःशङ्करालयात् ॥ ४३ ॥ रक्ताक्षास्तेरक्तमुखाःकोपप्रस्फुरिताधराः ॥ तांधर्मसाक्षिणं
कृत्वाविष्णुंसंशप्तुमुद्यताः ॥ ४४ ॥ ब्रह्मातान्बोधयामासविष्णुनाप्रेरितःसुरैः ॥ रक्तास्यांपार्वतीञ्चैवकोपप्रस्फुरिताधराम् ॥ ४५ ॥
ब्रह्माणमूचुस्तेतत्रक्रमेणसमयोचितम् ॥ भीरवोदेवताःसर्वेमुनयःपर्वतास्तथा ॥ ४६ ॥ ॥ कश्यपउवाच ॥ ॥ दुर्दृष्टोऽयंप्राक्त
नेनपत्नीशापेनसर्वदा ॥ बालंददर्शयत्नेनतस्यवैमातुराज्ञया ॥ ४७ ॥ ॥ श्रीसूर्य्यउवाच ॥ ॥ तंधर्मसाक्षिणंकृत्वासूनोर्वैमातुरा
ज्ञया ॥ यत्पुत्रोऽतिप्रयत्नेनह्यपश्यत्पार्वतीसुतम् ॥ ४८ ॥ यथानिरपराधेनमत्पुत्रंसाशशापह ॥ तत्पुत्रस्याङ्गभङ्गश्चभविष्यतिनसं
शयः ॥ ४९ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ प्रदायस्वयमाज्ञाञ्चशशापेयंस्वयंकथम् ॥ वयंशपामःकोऽधर्मोजिघांसोश्वविहिंसने ॥ ५० ॥
॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शशापपार्वतीरुष्टास्त्रीस्वभावाच्चचापलात् ॥ सर्वेषांवचनेनैवक्षन्तुमर्हन्तुसाधवः ॥ ५१ ॥ दुर्गेदत्त्वात्वमाज्ञांच
पुत्रदर्शनहेतवे ॥ कथंशपसिनिर्दोषमतिथिंत्वद्गृहागतम् ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वाशनिमादायबोधयित्वाचपार्वतीम् ॥ तांतंसमर्पणंचक्रेशाप
मोचनहेतवे ॥ ५३ ॥ बभूवपार्वतीतुष्टाब्रह्मणोवचनान्मुने ॥ शान्ताबभूवुस्तेतत्रदिनेशयमकश्यपाः ॥ ५४ ॥ उवाचपार्वतीतत्रसन्तु

ष्टातंशनैश्चरम् ॥ प्रसादिताशिवेनैवब्रह्मणापरिसेविता ॥ ५५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ ग्रहराजोभवशनेमद्वरेणहरिप्रियः ॥ चिर
जीवीचयोगीन्द्रोहरिभक्तस्यकाविपत् ॥ ५६ ॥ अद्यप्रभृतिनिर्विघ्नाहरौभक्तिर्दृढास्तुते ॥ शापोऽमोघस्ततोमेद्यकिञ्चित्खञ्जोभविष्य
सि ॥ ५७ ॥ इत्युक्त्वापार्वतीतुष्टाबालंधृत्वाचवक्षसि ॥ उवासयोषितांमध्येतस्मैदत्त्वाशुभाशिषः ॥ ५८ ॥ शनिर्जगामदेवानांसमीपं
हृष्टमानसः ॥ प्रणम्यभक्त्यातांब्रह्मन्नम्बिकांजगदम्बिकाम् ॥ ५९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायण
संवादेशनिकृतगणेशदर्शनतज्जातगणेशशिरःपतनविष्णुकृतगणेशशिरोयोजनशनिशापादिकथनंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥
॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ अथविष्णुःशुभेकालेदेवैश्चमुनिभिःसह ॥ पूजयामासतंबालमुपहारैरनुत्तमैः ॥ १ ॥ सर्वाग्रे
तवपूजाचमयादत्तासुरोत्तम ॥ सर्वपूज्यश्चयोगीन्द्रोभवत्वसेत्युवाचतम् ॥ २ ॥ वनमालांददौतस्मैब्रह्मज्ञानश्चमुक्तिदम् ॥ सर्व
सिद्धिंप्रदायैवचकारात्मसमंहरिः ॥ ३ ॥ ददौद्रव्याणिचाह्णिचोपचारांश्चषोडश ॥ नामभिःस्तवनंचक्रेमुनिभिश्चसमंसुरैः ॥
॥ ४ ॥ विघ्नेशश्चगणेशश्चहेरम्बश्चगजाननः ॥ लम्बोदरश्चैकदन्तःशूर्पकर्णोविनायकः ॥ ५ ॥ एतान्यष्टौचनामानिसर्वसि
द्धिप्रदानिच ॥ आशिषंदापयामासचानयामासतान्मुनीन् ॥ ६ ॥ सिद्धासनंददौधर्मस्तस्मैब्रह्माकमण्डलुम् ॥ शङ्करोयोग
पट्टश्चतत्त्वज्ञानंसुदुर्लभम् ॥ ७ ॥ रत्नसिंहासनंशक्रःसूर्यश्चमणिकुण्डले ॥ माणिक्यमालांचन्द्रश्चकुवेरश्चकिरीटकम् ॥ ८ ॥ वह्निशु
द्धश्चवसनंददौतस्मैहुताशनः ॥ रत्नच्छत्रश्चवरुणोवायूरत्नाङ्गुलीयकम् ॥ ९ ॥ क्षीरोदोद्भवसद्रत्नरचितंवलयंवरम् ॥ मञ्जीरश्चापिकेयूरं
ददौपद्मालयामुने ॥ १० ॥ कण्ठभूषाश्चसावित्रीभारतीहारमुज्ज्वलम् ॥ क्रमेणसर्वदेवाश्चदेव्यश्चयौतकंददुः ॥ ११ ॥ मुनयःपर्वताश्चैव
रत्ननिविविधानिच ॥ वसुन्धराददौतस्मैवाहनायचमूषकम् ॥ १२ ॥ क्रमेणदेवादेव्यश्चमुनयःपर्वतादयः ॥ गन्धर्वाःकिन्नरायक्षाम
नवोमानवास्तथा ॥ १३ ॥ नानाविधानिद्रव्याणिस्वादूनिमधुराणिच ॥ पूजाश्चक्रुश्चनेसर्वेक्रमाद्भक्तिपूर्वकम् ॥ १४ ॥

१ भूषणंददुः इतिपाठः ।

पार्वतीजगतांमातास्मेराननसरोरुहा ॥ रत्नसिंहासनेपुत्रंवासयामासनारद ॥ १५ ॥ सर्वतीर्थोदकैरत्नकलशावर्जितैस्तुतैः ॥
स्नापयामासवेदोक्तमन्त्रेणमुनिभिस्तदा ॥ अग्निशुद्धेचवसनेददौतस्मैसतीमुदा ॥ १६ ॥ गोदावर्युदकैःपाद्यमर्घ्यंगङ्गोदके
नच ॥ दूर्वाभिरक्षतापुष्पैश्चंन्दनेनसमन्वितम् ॥ १७ ॥ पुष्करोदकमानीयपुनराचमनीयकम् ॥ मधुपर्कंरत्नपात्रैरासवंशर्करा
न्वितम् ॥ १८ ॥ स्नानीयंविष्णुतैलंचस्ववैद्याभ्यांविनिर्मितम् ॥ अमूल्यरत्नरचितचारुभूषाकदम्बकम् ॥ १९ ॥ पारिजातप्रसूना
नामन्येषांशतकानिच ॥ मालतीचंम्पकादीनांपुष्पाणिविविधानिच ॥ पूजार्हाणिचपत्राणितुलसीसहितानिच ॥ २० ॥ चन्दना
गुरुकस्तूरीकुङ्कुमानिचसादरम् ॥ रत्नप्रदीपनिकरंधूपश्चपरितोददौ ॥ २१ ॥ नैवेद्यंनतिप्रियश्चैवतिललड्डुकपर्वतान् ॥ यवगोधूमचूर्णानां
लड्डुकानांचपर्वतान् ॥ २२ ॥ पक्वान्नानांपर्वतांश्चसुस्वादुसुमनोहरान् ॥ पर्वतान्स्वस्तिकानांचसुस्वादुशर्करान्वितान् ॥ २३ ॥
गुडाक्तानांचलाजानांपृथुकानांचपर्वतान् ॥ शाल्यन्नानांपिष्टकानांपर्वतान्व्यञ्जनैःसह ॥ पयोभृत्कलशानांचलक्षाणिप्रददौमुदा ॥
॥ २४ ॥ लक्षाणिदधिपूर्णानांकलशानांचपूजने ॥ मधुभृत्कलशानांचत्रिलक्षाणिचसुन्दरी ॥ २५ ॥ सर्पिस्सुवर्णकुम्भानांपंचलक्षा
णिसादरम् ॥ दाडिमानांश्रीफलानामसंख्यानिफलानिच ॥ २६ ॥ खर्जूराणांकपित्थानांजम्बूनांविविधानिच ॥ आम्राणांपनसानां
चकदलीनांचनारद ॥ फलानिनारिकेलानामसंख्यानिददौमुदा ॥ २७ ॥ अन्यानिपरिपक्वानिकालदेशोद्भवानिच ॥ ददौतानिमहा
भागस्वादूनिमधुराणिच ॥ २८ ॥ स्वच्छंसुनिर्मलंचैवकर्पूरादिसुवासितम् ॥ गङ्गाजलंचपानार्थंपुनराचमनीयकम् ॥ २९ ॥ ताम्बूलं
चवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ सुवर्णपात्रशतकंभक्ष्यपूर्णंचनारद ॥ ३० ॥ शैलेश्वरीशैलराजःशैलजःशैलराजजः ॥ शैलराजप्रिया
मात्याःपुपूजुःशैलजात्मजम् ॥ ३१ ॥ ॐ-श्रींह्रींक्लींगणेश्वरायब्रह्मरूपायचारवे ॥ सर्वसिद्धिप्रदेशायविघ्नेशायनमोनमः ॥ ३२ ॥
इत्यनेनैवमन्त्रेणदत्त्वाद्रव्याणिभक्तितः ॥ सर्वेप्रमुदितास्तत्रब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥३३॥ द्वात्रिंशदक्षरोमालामन्त्रोऽयंसर्वकामदः ॥ धर्मा
र्थकाममोक्षाणांफलदःसर्वसिद्धिदः ॥३४॥ पंचलक्षजपेनैवमन्त्रसिद्धिस्तुमन्त्रिणः ॥ मन्त्रसिद्धिर्भवेद्यस्यसचविष्णुश्चभारते ॥ ३५ ॥

॥ महावाग्ग्मीमहासिद्धिःसर्वसिद्धिसमन्वितः ॥ ३६ ॥ वाक्पातगुरुतायाततस्य
विघ्नानिचपलायन्तेतन्नामस्मरणेनच ॥ महाकवींद्रोगुणवान्विदुषांचगुरोर्गुरुः ॥ ३७ ॥ संपूज्यानेनमन्त्रेणदेवा आनन्दसंयुताः ॥ नानाविधानिवाद्यानि
साक्षात्सुनिश्चितम् ॥ महाकवींद्रोगुणवान्विदुषांचगुरोर्गुरुः ॥ ३७ ॥ ददुर्दानानितेभ्यश्चवन्दिभ्यश्चविशेषतः ॥ ३९ ॥ ॥
वादयामासुरुत्सवे ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणान्भोजयामासुः कारयामासुरुत्सवम् ॥ ददुर्दानानितेभ्यश्चवन्दिभ्यश्चविशेषतः ॥ ३९ ॥ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ ॥ अथविष्णुःसभामध्येतंसम्पूज्यगणेश्वरम् ॥ तुष्टावपरयाभक्त्यासर्वविघ्नविनाशकम् ॥ ४० ॥ ईशत्वांस्तो
तुमिच्छामिब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ नैववर्णयितुंशक्तोस्म्यनुरूपमनीहकम् ॥ ४१ ॥ प्रवरंसर्वदेवानांसिद्धानांयोगिनांगुरुम् ॥ सर्वस्व
रूपंसर्वेशंज्ञानराशिस्वरूपिणम् ॥ ४२ ॥ अव्यक्तमक्षरंनित्यंसत्यमात्मस्वरूपिणम् ॥ वायुतुल्यंचनिर्लिप्तंचाक्षतंसर्वसाक्षिणम् ॥
॥ ४३ ॥ संसारार्णवपारेचमायापोतंसुदुर्लभे ॥ कर्णधारस्वरूपञ्चभक्तानुग्रहकारकम् ॥ ४४ ॥ वरंवरेण्यंवरदंवरदानामपीश्वरम् ॥
सिद्धंसिद्धिस्वरूपञ्चसिद्धिदंसिद्धिसाधनम् ॥ ४५ ॥ ध्यानातिरिक्तंध्येयंचध्यानासाध्यञ्चधार्मिकम् ॥ धर्मस्वरूपंधर्मज्ञंधर्माधर्म
फलप्रदम् ॥ ४६ ॥ बीजंसंसारवृक्षाणामङ्कुरञ्चतदाश्रयम् ॥ स्त्रीपुंनपुंसकानाञ्चरूपमेतदतीन्द्रियम् ॥ ४७ ॥ सर्वाद्यमग्रपूज्यंचसर्व
पूज्यंगुणार्णवम् ॥ स्वेच्छयासगुणंब्रह्मनिर्गुणंस्वेच्छयापुनः ॥ ४८ ॥ स्वयंप्रकृतिरूपञ्चप्राकृतंप्रकृतेःपरम् ॥ त्वांस्तोतुमक्षमोऽनन्तः
सहस्रवदनैरपि ॥ ४९ ॥ नक्षमःपंचवक्त्रश्चनक्षमश्चतुराननः ॥ सरस्वतीनशक्ताचनशक्तोऽहंतवस्तुतौ ॥ नशक्ताश्चचतुर्वेदाःकेवातेवे
दवादिनः ॥ ५० ॥ इत्येवंस्तवनंकृत्वामुनीशसुरसंसदि ॥ सुरेशश्चसुरैःसार्द्धंविरराम रमापतिः ॥ ५१ ॥ इदंविष्णुकृतंस्तोत्रंगणेशस्य
चयःपठेत् ॥ सायंप्रातश्चमध्याह्नेभक्तियुक्तःसमाहितः ॥ ५२ ॥ तद्विघ्ननाशंकुरुतेविघ्नेशःसततंमुने ॥ वर्द्धतेसर्वकल्याणंकल्याणजनकः
सदा ॥ ५३ ॥ यात्राकालेपठित्वायोयातितद्भक्तिपूर्वकम् ॥ तस्यसर्वाभीष्टसिद्धिर्भवत्येवनसंशयः ॥ ५४ ॥ तेनदृष्टञ्चदुःस्वप्नंसुस्वप्नमुप
जायते ॥ कदापिनभवेत्तस्यग्रहपीडाचदारुणा ॥ ५५ ॥ भवेद्विनाशःशत्रूणांबन्धूनाञ्चापिवर्द्धनम् ॥ शश्वद्विघ्नविनाशश्चशश्वत्सम्पद्वि
वर्द्धनम् ॥ ५६ ॥ स्थिराभवेद्गृहेलक्ष्मीःपुत्रपौत्रविवर्द्धनम् ॥ सर्वैश्वर्यमिहप्राप्यह्यन्तेविष्णुपदंलभेत ॥ ५७ ॥ फलञ्चापिचतीर्थानां

यज्ञानांयद्भवेद्धुवम् ॥ महतांसर्वदानानांतद्गणेशप्रसादतः ॥ ५८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुतंस्तोत्रंगणेशस्यपूजनञ्चमनोहरम् ॥
कवचंश्रोतुमिच्छामिसाम्प्रतंभवतारणम् ॥ ५९ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ पूजायांसुनिवृत्तायांसभामध्येशनैश्चरः ॥ उवाच
विष्णुंसर्वेषांतारकंजगतांगुरुम् ॥ ६० ॥ ॥ शनैश्चरउवाच ॥ ॥ सर्वदुःखविनाशायपापप्रशमनायच ॥ कवचंविघ्ननिघ्नस्यवद
वेदविदांवर ॥ ६१ ॥ बभूवनोविवादश्चशक्त्यावैमाययासह ॥ तद्विघ्नप्रशमार्थंचकवचंधारयाम्यहम् ॥ ६२ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥
विनायकस्यकवचंत्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥ सुगोप्यञ्चपुराणेषुदुर्लभंचागमेषुच ॥ ६३ ॥ उक्तंकौथुमशाखायांसामवेदेमनोहरम् ॥
कवचंविघ्ननाथस्यसर्वविघ्नहरंपरम् ॥ ६४ ॥ राज्यंदेयंशिरोदेयंप्राणादेयाश्चसूर्य्यज ॥ एवम्भूतञ्चकवचंनदेयंप्राणसङ्कटे ॥
॥ ६५ ॥ आविर्भावस्तिरोभावःस्वेच्छयायस्यमायया ॥ नित्योऽयमेकदन्तश्चकवचंचास्यवत्सक ॥ ६६ ॥ पूजास्यनित्यास्तोत्रंच
कल्पेकल्पेऽस्तिसन्ततम् ॥ अस्यवैजन्मनःपूर्वंमुनयश्चसिषेविरे ॥ ६७ ॥ यथामदवतारेषुजन्मविग्रहधारणम् ॥ तथागणेश्वरस्या
पिजन्मशैलसुतोदरे ॥ ६८ ॥ यद्धृत्वामुनयःसर्वेजीवन्मुक्ताश्चभारते ॥ निश्शङ्काश्चसुराःसर्वेशत्रुपक्षविमर्दकाः ॥ ६९ ॥ कवचंवि
भ्रतांमृत्युर्नभियायातिसन्निधिम् ॥ नायुर्व्ययोनाशुभञ्चब्रह्माण्डेनपराजयः ॥ ७० ॥ दशलक्षजपेनैवसिद्धंतुकवचंभवेत् ॥ योभवे
त्सिद्धकवचोमृत्युंजेतुंसचक्षमः ॥ ७१ ॥ सुसिद्धकवचोवाग्मीचिरंजीवीमहीतले ॥ सर्वत्रविजयीपूज्योभवेद्ग्रहणमात्रतः ॥ ७२ ॥
मालामन्त्रमिमंपुण्यंकवचंमङ्गलंशुभम् ॥ बिभ्रतांसर्वपापानिप्रणश्यन्तिसुनिश्चितम् ॥ ७३ ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चकूष्माण्डाब्रह्म
राक्षसाः ॥ डाकिनीयोगिनीयक्षवेतालाभैरवादयः ॥ ७४ ॥ बालग्रहाग्रहाश्चैवक्षेत्रपालादयस्तथा ॥ वर्मणःशब्दमात्रेणपलायन्तेचभी
रवः ॥ ७५ ॥ आधयोव्याधयश्चैवशोकाश्चैवभयावहाः ॥ नयान्तिसन्निधिंतेषांगरुडस्ययथोरगाः ॥ ७६ ॥ ऋजवेगुरुभक्तायस्वशिष्या
यप्रकाशयेत् ॥ खलायपरशिष्यायदत्त्वामृत्युमवाप्नुयात् ॥ ७७ ॥ संसारमोहकस्यास्यकवचस्यप्रजापतिः ॥ ऋषिश्छन्दश्चबृह
तीदेवोलम्बोदरःस्वयम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषुविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ ७८ ॥ सर्वेषांकवचानांचसारभूतमिदंमुने ॥ ॐगंहुंश्री

गणेशायस्वाहामेपातुमस्तकम् ॥ द्वात्रिंशदक्षरोमन्त्रोललाटंमेसदावतु ॥ ७९ ॥ ॐ ह्रींक्लींश्रींगमितिवैसततंपातुलोचनम् ॥ तालुक
पातुविघ्नेशःसततंधरणीतले ॥ ८० ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लींमितिपरंसन्ततंपातुनासिकाम् ॥ ॐगौंगंशूर्पकर्णायस्वाहापात्वधरंमम ॥ दन्तां
श्चतालुकांजिह्वांपातुमेपोडशाक्षरः ॥ ८१ ॥ ॐ लंश्रींलम्बोदरायेतिस्वाहागण्डंसदावतु ॥ ॐ क्लींह्रींविघ्ननाशायस्वाहाकर्णंसदावतु ॥
॥ ८२ ॥ ॐ–श्रींगंगजाननायेतिस्वाहास्कन्धंसदावतु ॥ ॐ ह्रींविनायकायेतिस्वाहापृष्ठंसदावतु ॥ ८३ ॥ ॐ क्लींह्रींमितिकङ्कालं
पातुवक्षःस्थलंपरम् ॥ करौपादौसदापातुसर्वांगंविघ्ननाशकृत् ॥ ८४ ॥ प्राच्यांलम्बोदरःपातुचाग्नेय्यांविघ्ननायकः ॥ दक्षिणेपातुविघ्ने
शोनैर्ऋत्यांतुगजाननः ॥ ८५ ॥ पश्चिमेपार्वतीपुत्रोवायव्यांशंकरात्मजः ॥ कृष्णस्यांशश्चोत्तरेचपरिपूर्णतमस्यच ॥ ८६ ॥ ऐशान्यां
मेकदन्तश्चहेरम्बःपातुचोर्द्ध्वतः ॥ अधोगणाधिपःपातुसर्वपूज्यश्चसर्वतः ॥ स्वप्नेजागरणेचैवपातुमांयोगिनांगुरुः ॥ ८७ ॥ इतिते
कथितंवत्ससर्वमन्त्रौघविग्रहम् ॥ संसारमोहनंनामकवचंपरमाद्भुतम् ॥ ८८ ॥ श्रीकृष्णेनपुरादत्तंगोलोकेरासमण्डले ॥ वृन्दावनेवि
नीतायमह्यंदिनकरात्मज ॥ ८९ ॥ मयादत्तञ्चतुभ्यञ्चयस्मैकस्मैनदास्यसि ॥ परंवरंसर्वपूज्यंसर्वसंकटतारणम् ॥ ९० ॥ गुरुमभ्यर्च्य
विधिवत्कवचंधारयेत्तुयः ॥ कण्ठेवादक्षिणेबाहौसोऽपिविष्णुर्नसंशयः ॥ ९१ ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ ग्रहेन्द्रकवच
स्यास्यकलांनार्हन्तिपोडशीम् ॥ ९२ ॥ इदंकवचमज्ञात्वायोभजेच्छंकरात्मजम् ॥ शतलक्षप्रजप्तोऽपिनमन्त्रःसिद्धिदायकः ॥ ९३ ॥
इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेसंसारमोहनंनामकवचम् ॥ दत्त्वेदंसूर्य्यपुत्रायविरराममुरेश्वरः ॥ परमानन्दसंयुक्तादेवास्तस्थुःसमीपतः ॥ ९४ ॥
इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेगणेशपूजास्तवकवचकथनंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ छ ॥
॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ देवास्तस्यांसभायांतेसर्वेसंहृष्टमानसाः ॥ गन्धर्वामुनयःशैलाःपश्यन्तःसुमहोत्सवम् ॥ १ ॥ एत
स्मिन्नन्तरेदुर्गास्मेराननसरोरुहा ॥ उवाचविष्णुंप्रणतादेवेशंतत्रसंसदि ॥ २ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ त्वंपातासर्वजगतांनाथनाहं
जगद्बहिः ॥ कथंमत्स्वामिनोवीर्य्यममोघंरक्षितंप्रभो ॥ ३ ॥ रतिभङ्गेकृतेदेवैर्ब्रह्मणाप्रेरितैस्त्वया ॥ भूमौनिपतितंवीर्य्यंकेनदेवेन

नैर्हृतम् ॥ ४ ॥ सर्वेदेवास्त्वत्पुरतस्तदन्विष्यन्तुसादरम् ॥ अराजकंकथमिदंतिष्ठतित्वयिराजनि ॥ ५ ॥ पार्वतीवचनंश्रुत्वा
प्रहस्यजगदीश्वरः ॥ उवाचदेववर्गेचमुनिवर्गेचतिष्ठति ॥ ६ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ देवाःशृणुतमद्वाक्यंपार्वतीवचनंश्रुतम् ॥
शिवस्यामोघवीर्य्यंयत्तत्पुराकेननिर्हृतम् ॥ ७ ॥ सभामानयतक्षिप्रंनचेद्दण्डमिहार्हथ ॥ सकोराजानशास्तायःप्रजाबाध्यश्च
पाक्षिकः ॥ ८ ॥ विष्णोस्तद्वचनंश्रुत्वासमालोच्यपरम्परम् ॥ ऊचुःसर्वेशिवावाक्यैस्त्रासिताःपुरतोहरेः ॥ ९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥
तद्वीर्य्यंनिर्हृतंयेनपुण्यभूमौचभारते ॥ सवञ्चितोभवत्वत्रपुण्याहेपुण्यकर्मणि ॥ १० ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ मद्वीर्य्यंनिर्हृतंयेनपुण्य
भूमौचभारते ॥ सवञ्चितोभवत्वत्रसेवनेपूजनेतव ॥ ११ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ सवञ्चितोभवत्वत्रशरणागतरक्षणे ॥ एकादशीव्रतेचैवतद्वीर्य्यं
येननिर्हृतम् ॥ १२ ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ तद्वीर्य्यंनिर्हृतंयेनपापिनांपापमोचने ॥ भवत्वत्रयशोलुतन्तत्पुण्यंकर्मसन्ततम् ॥ १३ ॥
॥ वरुणउवाच ॥ ॥ भवत्वत्रकलौजन्मवर्षेस्याद्भारतेहरे ॥ शूद्रयाजकपत्न्याश्चगर्भतद्येननिर्हृतम् ॥ १४ ॥ ॥ कुबेरउवाच ॥ ॥
न्यासहारीसभवतुविश्वासघ्नश्चमित्रहा ॥ सत्यघ्नश्चकृतघ्नश्चतद्वीर्य्यंयेननिर्हृतम् ॥ १५ ॥ ॥ ईशानउवाच ॥ ॥ परद्रव्यापहारीच
सभवत्वत्रभारते ॥ नरघातीगुरुद्रोहीतद्वीर्य्यंयेननिर्हृतम् ॥ १६ ॥ ॥ रुद्राऊचुः ॥ ॥ तेमिथ्यावादिनःसन्तुभारतेपारदारिकाः ॥
गुरुनिन्दारताःशश्वत्तद्वीर्य्यंयैश्चनिर्हृतम् ॥ १७ ॥ ॥ कामदेवउवाच ॥ ॥ कृत्वाप्रतिज्ञांयोमूढोनसम्पालयतेभ्रमात् ॥ भाजनंत
स्यपापस्यसभवेद्येनतद्धृतम् ॥ १८ ॥ स्वर्वैद्यावूचतुः ॥ मातुःपितुर्गुरोश्चैवस्त्रीपुत्राणांचपोषणे ॥ भवेतांवञ्चितौतौचयाभ्यांवीर्य्यंचत
द्धृतम् ॥ १९ ॥ ॥ सर्वेदेवाऊचुः ॥ ॥ मिथ्यासाक्ष्यप्रदातारोभवन्त्वत्रचभारते ॥ अपुत्रिणोदरिद्राश्चयैश्चवीर्य्यंहितद्धृतम् ॥
॥ २० ॥ ॥ देवपत्न्यऊचुः ॥ ॥ तानिन्दंतुस्वभर्त्तारंगच्छन्तुपरपूरुषम् ॥ सन्तुबुद्धिविहीनाश्चयाभिर्वीर्य्यंहितद्धृतम् ॥ २१ ॥
देवानांवचनंश्रुत्वादेवीनांचहरिःस्वयम् ॥ कर्मणांसाक्षिणंधर्मंसूर्य्यंचन्द्रंहुताशनम् ॥ २२ ॥ पवनंपृथिवींतोयंसन्ध्येरात्रिंदिवंमुने ॥
उवाचजगतांकर्त्तापाताशास्ताजगत्त्रये ॥ २३ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ देवैर्नेनिर्हृतंवीर्य्यंतदेतत्केननिर्हृतम् ॥ तदमोघंभ

गवतोमहेशस्यजगद्गुरोः ॥ २४ ॥ यूयंचसाक्षिणोविश्वेसततंसर्वकर्मगाम् ॥ युष्माभिर्निर्हृतंकिंवाकिम्भूतंवक्तुमर्हथ ॥ २५ ॥
ईश्वरस्यवचःश्रुत्वासभायांकम्पिताश्चते ॥ परस्परंसमालोच्यक्रमेणोचुःपुरोहरेः ॥ २६ ॥ ॥ श्रीधर्मउवाच ॥ ॥ रतेरुत्तिष्ठतो
वीर्य्यंपपातवसुधातले ॥ मयाज्ञातममोघंतच्छङ्करस्यप्रकोपतः ॥ २७ ॥ ॥ क्षितिरुवाच ॥ ॥ वीर्य्यंवोढुमशक्ताहंतद्वह्नावन्यक्षि
पंपुरा ॥ अनीवदुर्वहंब्रह्मन्नबलांक्षन्तुमर्हसि ॥ २८ ॥ ॥ अग्निरुवाच ॥ ॥ वीर्य्यंवोढुमशक्तोऽहंन्यक्षिपंशरकानने ॥ दुर्ब
लस्यजगन्नाथकिंयशःकिंचपौरुषम् ॥ २९ ॥ ॥ वायुरुवाच ॥ ॥ शरेषुपतितंवीर्य्यंसद्योबालोबभूवह ॥ अतीवसुन्दरोविष्णो
स्वर्णरेखानदीतटे ॥ ३० ॥ ॥ श्रीसूर्य्यउवाच ॥ ॥ रुदन्तंबालकंदृष्ट्वागममस्ताचलंप्रति ॥ प्रेरितःकालचक्रेणनिशिसंस्थातुम
क्षमः ॥ ३१ ॥ ॥ चन्द्रउवाच ॥ ॥ रुदन्तंबालकंप्राप्यगृहीत्वाकृत्तिकागणः ॥ जगामस्वालयंविष्णोगच्छन्बदरिकाश्रमात् ॥
॥ ३२ ॥ ॥ जलमुवाच ॥ ॥ अमुंरुदन्तमानीयस्तनंदत्त्वास्तनार्थिने ॥ वर्द्धयामासुरीशस्यतंताःसूर्य्याधिकप्रभम् ॥ ३३ ॥
॥ ॥ सन्ध्येऊचतुः ॥ ॥ अधुनाकृत्तिकानांचषण्णांतत्पोष्यपुत्रकः ॥ तन्नामचक्रुस्ताःप्रेम्णाकार्त्तिकेयइतिस्वयम् ॥ ३४ ॥
॥ ॥ रात्रिरुवाच ॥ ॥ नचक्रुर्बालकंताश्चलोचनानामगोचरम् ॥ प्राणेभ्योऽपिप्रेमपात्रंयःपोष्टातस्यपुत्रकः ॥ ३५ ॥ ॥ दिन
मुवाच ॥ यानियानिचवस्तूनित्रैलोक्येदुर्लभानिच ॥ प्रशंसितानिस्वादूनिभोजयामासुरेवतम् ॥ ३६ ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वास
न्तुष्टोमधुसूदनः ॥ तेसर्वेहरिमित्यूचुःसभायांहृष्टमानसाः ॥ ३७ ॥ पुत्रस्यवार्त्तांसम्प्राप्यपार्वतीहृष्टमानसा ॥ कोटिरत्नानिवि
प्रेभ्योददौबहुधनानिच ॥ ददौसर्वाणिविप्रेभ्योवासांसिविविधानिच ॥ ३८ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीमेनासावित्रीसर्वयोषितः ॥ विष्णुश्च
सर्वदेवाश्चब्राह्मणेभ्योददुर्धनम् ॥ ३९ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणेशखण्डेनारदनारायणसंवादेकार्त्तिकेयजन्मकथनं
नामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ पुत्रस्यवार्त्तांसम्प्राप्यपार्वत्यासहशङ्करः ॥ प्रेरितो

१ सूर्यप्रभंप्रभोइतिपाठः ।

विष्णुनादेवैर्मुनिभिःपर्वतैर्मुने ॥ १ ॥ दूतान्प्रस्थापयामासमहाबलपराक्रमान् ॥ वीरभद्रंविशालाक्षंशंकुकर्णकबन्धकम् ॥ २ ॥
नन्दीश्वरंमहाकालंवज्रदन्तंभगन्दरम् ॥ गोधामुखंदधिमुखंज्वलदग्निशिखोपमम ॥ ३ ॥ लक्षञ्चक्षेत्रपालानांभूतानाञ्चत्रिलक्षकम ॥
वेतालानांचतुर्लक्षंयक्षाणांपञ्चलक्षकम् ॥ ४ ॥ कुष्माण्डानाञ्चतुर्लक्षंत्रिलक्षंब्रह्मरक्षसाम ॥ डाकिनीनाञ्चतुर्लक्षंयोगिनीनांत्रिलक्ष
कम् ॥ ५ ॥ रुद्रांश्चभैरवांश्चैवशिवतुल्यपराक्रमान् ॥ अन्यांश्चविकृताकारानसंख्यानपिनारद ॥ ६ ॥ तेसर्वेशिवदूताश्चनानाशस्त्रा
स्त्रपाणयः ॥ कृत्तिकानाञ्चभवनंवेष्टयामासुरुज्ज्वलम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वातान्कृत्तिकाःसर्वाभयविह्वलमानसाः ॥ कार्त्तिकेयंचजगृहुर्ज्वलन्तं
ब्रह्मतेजसा ॥ ८ ॥ ॥ कृत्तिकाऊचुः ॥ ॥ वत्ससैन्यान्यसंख्यानिवेष्टयामासुरालयम् ॥ नजानीमोवयंकस्यकरालानिचबा
लक ॥ ९ ॥ ॥ कार्त्तिकेयउवाच ॥ ॥ भयंत्यजतकल्याण्योभयंकिंवोमयिस्थिते ॥ दुर्निवार्य्यःकर्मपाकोमातरःकेनवार्य्यते ॥
॥ १० ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रसेनानीर्नन्दिकेश्वरः ॥ पुरतःकार्त्तिकेयस्यतिष्ठंस्तासामुवाचह ॥ ११ ॥ ॥ नन्दिकेश्वरउवाच ॥ ॥
भ्रातःप्रवृत्तिंशृणुमेमातुश्चापिशुभावहाम् ॥ प्रेपितस्यसुरेन्द्रस्यसंहर्तुःशङ्करस्यच ॥ १२ ॥ कैलासेसर्वदेवाश्चब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥
सभायांतेवसन्तश्चगणेशोत्सवमङ्गलम् ॥ १३ ॥ शैलेन्द्रकन्यातंविष्णुंजगतांपरिपालकम् ॥ संबोध्यकथयामासतवान्वेपणकारणम् ॥
॥ १४ ॥ पप्रच्छदेवान्विष्णुस्तान्क्रमेणावाप्तिहेतवे ॥ प्रत्युत्तरंददुस्तेतुप्रत्येकञ्चयथोचितम् ॥ १५ ॥ त्वमत्रकृत्तिकास्थानेकथयामा
सुरीश्वरम् ॥ सर्वेधर्मादयोदेवाधर्माधर्मस्यसाक्षिणः ॥ यावभूवगृहःक्रीडापार्वतीशिवयोःपुरा ॥ १६ ॥ दृष्टस्यचसुरैःशम्भोर्वीर्यंभूमौ
पपातह ॥ भूमिस्तदक्षिपद्वह्नौवह्निश्चशरकानने ॥ ततोलब्धःकृत्तिकाभिरमूभिर्गच्छसाम्प्रतम् ॥ १७ ॥ तत्राभिषेकंविष्णुश्चकारिष्य
तिसुरैःसह ॥ शस्त्रंलब्ध्वाखिलंदेवतारकंसंहनिष्यसि ॥ पुत्रस्त्वंविश्वसंहर्तुस्त्वांगोप्तुंनक्षमाइमाः ॥ १८ ॥ नाग्निंगोप्तुंयथाशक्तः
शुष्कवृक्षःस्वकोटरे ॥ दीप्तिमांस्त्वञ्चविश्वेषुतासांगेहेषुशोभसे ॥ यथापतन्महाकूपेद्विजराजोनराजते ॥ १९ ॥ करोपिजगदालोकंना
च्छन्नोऽस्याङ्गतेजसा ॥ यथासूर्य्यःकराच्छन्नोनभवेत्पूरुषस्यच ॥ २० ॥ विष्णुस्त्वञ्चजगद्व्यापीनामांव्याप्योऽसिशाम्भव ॥ यथान

केषांव्याप्यश्चतत्सर्वंव्यापकंनभः ॥ २१ ॥ योगीन्द्रोनानुलितस्त्वंभोगीचपरिपोषणे ॥ नैवलिप्तोयथात्माचकर्म्मभोगेषुजीविनाम् ॥
॥ २२ ॥ विश्वाधारस्त्वमीशश्चनामृतेसम्भवेत्स्थितिः ॥ सागरस्ययथानद्यांसरितामाश्रयस्यच ॥ २३ ॥ नहिसर्वेश्वरावासःसम्भवे
त्कृत्तिकालये ॥ गरुडस्ययथावासःक्षुद्रेचचटकोदरे ॥ २४ ॥ त्वाञ्चदेवानजानन्तिभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ गुणानांतेजसांराशिंयथाज्ञान
मयोगिनः ॥ २५ ॥ त्वामनिर्वचनीयञ्चकथंजानन्तिकृत्तिकाः ॥ यथापरांहरेर्भक्तिमभक्तामूढचेतसः ॥ २६ ॥ भ्रातर्येयंनजान
न्तितेतंकुर्वन्त्यनादरम् ॥ नाद्रियन्ते यथाभेकास्त्वेकावासंचपंकजम् ॥ २७ ॥ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ ॥ भ्रातःसर्वं विजाना
मिज्ञानंत्रैकालिकञ्चयत् ॥ ज्ञानीत्वंकाप्रशंसातेयतोमृत्युञ्जयाश्रितः ॥ २८ ॥ कर्मगाजन्मयेषांवायासुयासुचयोनिषु ॥ तासुतेनि
र्वृतिंभ्रातर्नाप्नुवन्तिचसन्ततम् ॥ २९ ॥ येयत्रसन्तिसन्तोवामूढावाकर्मभोगतः ॥ तेऽपितंबहुमन्यन्तेमोहिताविष्णुमायया ॥ ३० ॥
साम्प्रतंजगतांमाताविष्णुमायासनातनी ॥ सर्वाद्याविष्णुमायाचसर्वदाविष्णुमङ्गला ॥ ३१ ॥ शैलेन्द्रपत्नीगर्भेसाचालभज्जन्मभारते ॥
दारुणञ्चतपस्तप्त्वासम्प्रापच्छङ्करंपतिम् ॥ ३२ ॥ ब्रह्मादितृणपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैवकृत्रिमम् ॥ सर्वंकृष्णोद्भवाःकालेविलीनास्तत्रकेव
लम् ॥ ३३ ॥ कल्पेकल्पेजगन्मातामातामेप्रतिजन्मनि ॥ यज्जन्ममाययाबद्धोनित्यःसृष्टिविधावहम् ॥ ३४ ॥ प्रकृतेरुद्भवास्सत्यं
जगत्यांसर्वयोषितः ॥ काश्चिदंशाःकलाःकाश्चित्कलांशांशेनकाश्चन ॥ ३५ ॥ कृत्तिकाज्ञानवत्यश्चयोगिन्यःप्रकृतेःकलाः ॥ स्तनैश्च
संवर्द्धितोऽहमुपहारेणसन्ततम् ॥ ३६ ॥ तासामहंपोष्यपुत्रोमदम्बाःपोषणादिमाः ॥ तस्याश्चप्रकृतेःपुत्रोगतस्त्वत्स्वामिवीर्य्यतः ॥
॥ ३७ ॥ नगर्भजोऽहंशैलेन्द्रकन्यायानन्दिकेश्वर ॥ साचमेधर्मतोमातातथेमाःसर्वसम्मताः ॥ ३८ ॥ स्तनदात्रीगर्भधात्रीभक्ष्यदात्री
गुरुप्रिया ॥ अभीष्टदेवपत्नीचपितुःपत्नीचकन्यका ॥ ३९ ॥ सगर्भकन्याभगिनीपुत्रपत्नीप्रियाप्रसूः ॥ मातुर्मातापितुर्मातासोदर
स्यप्रियातथा ॥ ४० ॥ मातुःपितुश्चभगिनीमातुलानीतथैवच ॥ जनानांवेदविहितामातरःषोडशस्मृताः ॥ ४१ ॥ इमाश्चसर्वसिद्धि
ज्ञाःपरमैश्वर्य्यसंयुताः ॥ नक्षुद्राब्रह्मणःकन्याःत्रिषुलोकेषुपूजिताः ॥४२॥ विष्णुनाप्रेरितस्त्वञ्चशम्भोःपुत्रसमोमहान् ॥ गच्छयामित्व

त्वासार्द्धंद्रक्ष्यामिसुरसंचयम् ॥ ४३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणेशखण्डेनारदनारायणसंवादेनन्दिकार्त्तिकेयसंवादोना
मपञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ . ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ इत्येवमुक्त्वातंशीघ्रंबोधयित्वाचकृत्तिकाः ॥ उवाचकिंचिद्यु
क्तंवचनंशङ्करात्मजः ॥ १ ॥ ॥ कार्त्तिकेयउवाच ॥ ॥ यास्यामिशंकरस्थानंद्रक्ष्यामिसुरसञ्चयम् ॥ मातरंबन्धुवर्गांश्चा
प्यन्त्रांमेदत्तमातरः ॥ २ ॥ दैवाधीनंजगत्सर्वंजन्मकर्मशुभावहम् ॥ संयोगश्चवियोगश्चनचदैवात्परंबलम् ॥ ३ ॥ कृष्णायत्तञ्च
तद्दैवंसचदैवात्परस्ततः ॥ भजन्तितंसततंसन्तः परमात्मानमीश्वरम् ॥ ४ ॥ दैवंवर्द्धयितुंशक्तःक्षयंकर्त्तुंस्वलीलया ॥ नदैववद्ध
स्तद्भक्तश्चाविनाशीतितिनिर्णयः ॥ ५ ॥ तस्माद्भजतगोविन्दंमोहंत्यजतदुःखदम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंजन्ममृत्युभयापहम् ॥ ६ ॥
परमानन्दजननंमोहजालनिकृन्तनम् ॥ शश्वद्भजन्तियत्सर्वेब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ७ ॥ कोऽहंभवाब्धौयुष्माकंकावायूयंममा
त्मिकाः ॥ तत्कर्मस्रोतसांसर्वेपुञ्जीभूतश्चफेनवत् ॥ ८ ॥ संश्लेषंवावियोगंवासर्वमीश्वरचिन्तया ॥ ब्रह्माण्डमीश्वराधीनंनस्व
तन्त्रंविदुर्बुधाः ॥ ९ ॥ जलबुद्बुदवत्सर्वमनित्यञ्चजगत्त्रयम् ॥ मायामनित्येकुर्वन्तिमाययामूढचेतसः ॥ १० ॥ सन्तस्तत्रनलिप्य
न्तेवायुवत्कृष्णचेतसः ॥ तस्मान्मोहंपरित्यज्यचाज्ञांमेदत्तमातरः ॥ ११ ॥ इत्येवमुक्त्वातानत्वासार्द्धंशङ्करपार्षदैः ॥ यात्राञ्चकारभग
वान्मनसाश्रीहरिंस्मरन् ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रददर्शरथमुत्तमम् ॥ विश्वकर्मकृतंरम्यंहीरकेणविराजितम् ॥ १३ ॥ सद्रत्नसार
रचितंमाणिक्येनविराजितम् ॥ पारिजातप्रसूनानांमालाजालैश्चशोभितम् ॥ १४ ॥ मणीन्द्रदर्पणैःश्वेतचामरैरतिदीपितम् ॥ क्रीडार्ह
मन्दिरैरम्यैश्चित्रितैश्चित्रितंवरम् ॥ १५ ॥ शतचक्रंसुविस्तीर्णमनोयायिमनोहरम् ॥ प्रस्थापितंचपार्वत्यावेष्टितंपार्षदैर्वरैः ॥ १६ ॥
समारुहन्तंयानंताह्रदयेनविदूयता ॥ सहसाचेतनांप्राप्यमुक्तकेश्यःशुचातुराः ॥ १७ ॥ दृष्ट्वाचस्वपुरस्स्कन्दंस्तंभिताश्चातिशोकतः ॥
उन्मत्ताइवतत्रैववकुमारंरेभिरेभिया ॥ १८ ॥ ॥ कृत्तिकाऊचुः ॥ ॥ किंकुर्मःक्वचयास्यामोवयंवत्सत्वदाश्रयाः ॥ विहायास्मा
न्क्वयासिस्वंनायंधर्म्मस्तवाधुना ॥ १९ ॥ स्नेहेनवर्द्धितोऽस्माभिःपुत्रोऽस्माकंस्वधर्मतः ॥ नायंधर्मोमातृवर्गाननुरक्तःसुतस्त्य

जेत् ॥ २० ॥ इत्युक्त्वाकृत्तिकाःसर्वाःकृत्वावक्षसितंसुतम् ॥ पुनर्मूर्च्छामवापुस्ताःसुतविच्छेददारुणम् ॥ २१ ॥ कुमारोबोधयित्वाता
अध्यात्मवचनेनवै ॥ ताभिश्चपार्षदैःसार्द्धमारुरोहरथंमुने ॥ २२ ॥ पूर्णकुम्भंद्विजंवेश्यांशुक्लधान्यानिदर्पणम् ॥ दध्याज्यंमधुलाजां
श्चपुष्पंदूर्वाक्षतान्सितान् ॥ २३ ॥ वृषंगजेन्द्रंतुरगंज्वलदग्निंसुवर्णकम् ॥ पूर्णंचपरिपक्वानिफलानिविविधानिच ॥२४॥ पतिपुत्रवतीं
नारींप्रदीपंमणिमुत्तमम् ॥ मुक्तांप्रसूनमालांचसद्योमांसञ्चचन्दनम् ॥ २५ ॥ ददर्शैतानिवस्तूनिमङ्गलानिपुरोमुने ॥ शृगालंनकुलं
कुम्भंशवंवामेशुभावहम् ॥ २६ ॥ राजहंसंमयूरंचखञ्जनंचशुकंपिकम् ॥ पारावतंशंखचिल्हंचक्रवाकञ्चमङ्गलम् ॥ २७ ॥ कृष्णसारंच
सुरभिंचमरींश्वेतचामरम् ॥ धेनुंचवत्ससंयुक्तांपताकांदक्षिणेशुभाम् ॥ २८ ॥ नानाप्रकारवाद्यंचाप्यश्रौषीन्मङ्गलध्वनिम् ॥ मनोहरं
चसङ्गीतंघण्टाशंखध्वनिंतथा ॥२९॥ दृष्ट्वाश्रुत्वामङ्गलंसह्यगमत्तातमन्दिरम् ॥ क्षणेनानन्दयुक्तश्चमनोयायिरथेनच ॥ ३० ॥ कुमारः
प्राप्यकैलासंन्यग्रोधाक्षयमूलके ॥ क्षणंतस्थौकृत्तिकाभिःपार्षदप्रवरैःसह ॥ ३१ ॥ पार्वतीमङ्गलंकृत्वाराजमार्गमनोहरम् ॥ पद्मरागै
रिन्द्रनीलैःसंस्कृतंपरितःपुरम् ॥ ३२ ॥ रम्भास्तम्भसमूहैश्चपट्टसूत्रांशुकैस्तथा ॥ श्रीखण्डपल्लवैर्युक्तंपूर्णकुम्भैःसुशोभितम् ॥ ३३ ॥
पूर्णकुम्भजलैर्व्याप्तंसिक्तंचन्दनवारिभिः ॥ असंख्यरत्नदीपैश्चमणिराजैर्विराजितम् ॥ ३४ ॥ नटनर्त्तकवेश्यानामुत्सवैःसंकुलंसदा ॥
वन्दिभिर्विप्रवर्गैश्चदूर्वापुष्पकरैर्युतम् ॥ ३५ ॥ पतिपुत्रवतीभिश्चसाध्वीभिश्चसमन्वितम् ॥ लक्ष्मींसरस्वतींदुर्गांसावित्रींतुलसींरतिम् ॥
॥ ३६ ॥ अरुन्धतीमहल्यांचदितिंतारांमनोरमाम् ॥ अदितिंशतरूपांचशचींसन्ध्यांचरोहिणीम् ॥ ३७ ॥ अनसूयांतथास्वाहांसंज्ञांवरु
णकामिनीम् ॥ आकूतिंचप्रसूतिंचदेवहूतिंचमेनकाम् ॥ ३८ ॥ तामेकपाटलामेकपर्णांमैनाककामिनीम् ॥ वसुन्धरांचमनसांपुरस्कृ
त्यसमाययौ ॥ ३९ ॥ रम्भातिलोत्तमामेनाघृताचीमोहिनीशुभा ॥ उर्वशीरत्नमालाचसुशीलाललिताकला ॥ ४० ॥ कदम्बमालासु
रसावनमालाचसुन्दरी ॥ एताश्चान्याश्चबहवोविप्रेन्द्राप्सरसाङ्गणाः ॥ ४१ ॥ सङ्गीतनर्त्तनपराःसस्मितावेषसंयुताः ॥ करतालकराः
सर्वाजग्मुरानन्दपूर्वकम् ॥ ४२ ॥ देवाश्चमुनयःशैलागन्धर्वाःकिन्नरास्तथा ॥ सर्वेययुःप्रमुदिताःकुमारस्यानुमज्जने ॥ ४३ ॥ नानाप्र

कारवाद्यैश्चरुद्रैर्वापार्षदैःसह ॥ भैरवैःक्षेत्रपालैश्चययौसार्द्धंमहेश्वरः ॥ ४४ ॥ अथशक्तिधरोहृष्टोदृष्ट्वारात्पार्वतींतदा ॥ अवरुह्यरथात्तूर्णं
शिरसाप्रणनामह ॥ ४५ ॥ तंपद्माप्रमुखंदेवीगणंचमुनिकामिनीम् ॥ शिवञ्चपरयाभक्त्यासर्वान्संभाष्ययत्नतः ॥४६॥ कार्त्तिकेयंशि
वादृष्ट्वाक्रोडेकृत्वाचुचुम्बच ॥ शङ्करश्चसुराःशैलादेव्योवैशैलयोषितः ॥ ४७ ॥ पार्वतीप्रमुखादेव्यस्तथादेवश्चशङ्करः ॥ शैलाश्चमुनयः
सर्वेददुस्तस्मैशुभाशिषः ॥ ४८ ॥ कुमारःसगणैःसार्द्धमागत्यचशिवालयम् ॥ ददर्शतंसभामध्येविष्णुंक्षीरोदशायिनम् ॥४९॥ रत्नसिं
हासनस्थश्चरत्नभूषणभूषितम् ॥ धर्मब्रह्मेन्द्रचन्द्रार्कवह्निवाय्वादिभिर्युतम् ॥ ५० ॥ ईषद्धास्यंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ स्तुतंमुनी
न्द्रैर्देवेन्द्रैःसेवितंश्वेतचामरैः ॥५१॥ तंदृष्ट्वाजगतांनाथंभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ पुलकान्वितसर्वाङ्गःशिरसाप्रणनामह ॥५२॥ विधिंधर्मञ्च
देवांश्चमुनीन्द्रांश्चमुदान्वितान् ॥ प्रणनामपृथक्तत्रप्रापतेभ्यश्शुभाशिषः ॥५३॥ पृथक्संभाष्यसर्वांश्चाप्युवासकनकासने ॥ ददौधनानि
विप्रेभ्यःपार्वत्यासहशङ्करः ॥ ५४ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेकार्त्तिकेयागमनंनामषोडशो
ध्यायः ॥१६॥ नारायणउवाच ॥ ॥ अथविष्णुर्जगत्कान्तोहृष्टःकृत्वाशुभक्षणम् ॥ रत्नसिंहासनेरम्येवासयामासषण्मुखम् ॥१॥ नाना
विधानिवाद्यानिकांस्यतालादिकानिच ॥ नानाविधानियन्त्राणिवादयामासकौतुकात् ॥ २ ॥ वेदमन्त्राभिषिक्तैश्चसर्वतीर्थोदपूर्णकैः ॥
सद्रत्नकुम्भशतकैःस्नापयामासतंमुदा ॥ ३ ॥ सद्रत्नसारखचितंकिरीटंमङ्गलाङ्गदे ॥ अमूल्यरत्नखचितभूषणानिबहूनिच ॥ ४ ॥
वह्निशुद्धांशुकेदिव्येक्षीरोदार्णवसम्भवम् ॥ कौस्तुभंवनमालांचतस्मैचक्रंददौमुदा ॥ ५ ॥ ब्रह्माददौयज्ञसूत्रंवेदांवैवेदमातरम् ॥
सन्ध्यामन्त्रंकृष्णमन्त्रस्तोत्रञ्चकवचंहरेः ॥ ६ ॥ कमण्डलुंचब्रह्मास्त्रंविद्यांवैवैरिमर्दिनीम् ॥ धर्मोधर्ममतिंदिव्यांसर्वजीवदयांददौ ॥
॥ ७ ॥ परंमृत्युञ्जयंज्ञानंसर्वशास्त्रावबोधनम् ॥ शश्वत्सुखप्रदंतत्त्वज्ञानञ्चसुमनोहरम् ॥ ८ ॥ योगतत्त्वंसिद्धितत्त्वंब्रह्मज्ञानंसुदुर्ल
भम् ॥ शूलंपिनाकंपरशुंशक्तिंपाशुपतंधनुः ॥ संहारास्त्रविनिक्षेपंतत्संहारंददौशिवः ॥ ९ ॥ श्वेतच्छत्रंरत्नमालांददौतस्मैजलेश्वरः ॥
गजेन्द्रञ्चहयेन्द्रंचसुधाकुम्भंसुधानिधिः ॥ १० ॥ मनोयायिरथंसूर्य्यःसन्नाहञ्चमनोरमम् ॥ यमदण्डंयमश्चैवमहाशक्तिंहुताशनः ॥

नानाशस्त्राण्युपायानिसर्वेदेवाददुर्मुदा ॥ ११ ॥ कामशास्त्रंकामदेवोददौतस्मैमुदान्वितः ॥ क्षीरोदोऽमूल्यरत्नानिविशिष्टेरत्ननूपुरे ॥
॥ १२॥ पार्वतीसस्मिताहृष्टापरमानन्दमानसा ॥ महाविद्यांसुशीलांचविद्यांमेधांदयांस्मृतिम् ॥ १३ ॥ बुद्धिंसुनिर्मलांशान्तितुष्टिंपुष्टिं
क्षमांधृतिम् ॥ सद्दृढांचहरौभक्तिंहरिदास्यंददौमुदा ॥ १४ ॥ प्रजापतिर्देवसेनांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ सुविनीतांसुशीलांचसुन्द
रींसुमनोहराम् ॥ १५ ॥ ददौतस्मैवेदमन्त्रैर्विवाहविधिनास्वयम् ॥ यांवदन्तिमहाषष्ठींपण्डिताःशिशुपालिकाम् ॥ १६ ॥
अभिषिच्यकुमारञ्चसर्वेदेवाययुर्गृहम् ॥ मुनयश्चैवगन्धर्वाःप्रणम्यजगदीश्वरान् ॥ १७ ॥ नारायणञ्चब्रह्माणंधर्मंतुष्टावशङ्करः ॥ प्रणना
महरिंतातंधर्ममालिङ्ग्यनारद ॥ १८ ॥ प्रीत्याययौचशैलेन्द्रःसगणःशङ्करार्चितः ॥ येयेतत्रागताःसर्वेययुरानन्दपूर्वकम् ॥ १९ ॥
परमानन्दसंयुक्तोदेव्यासहमहेश्वरः ॥ कालान्तरेचतान्सर्वान्पुनरानीयशङ्करः ॥ पुष्टिंददौविवाहेनगणेशायमहात्मने ॥ २० ॥ सुता
भ्यांसगणैःसार्द्धंपार्वतीहृष्टमानसा ॥ सिषेवेस्वामिनःपादपद्मंसासर्वकामदम् ॥ २१ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंकुमारस्याभिषेचनम् ॥
विवाहःपूजनंतस्यगणेशस्यविवाहकम् ॥ २२ ॥ पार्वतीपुत्रलाभश्चदेवानांचसमागमः ॥ कातेमनसिवाञ्छास्तिकिंभूयःश्रोतुमि
च्छसि ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेकुमारगणेशविवाहकुमाराभिषेककथनं
नामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नारायणमहाभागवेदवेदाङ्गपारग ॥ पृच्छामित्वामहं
किंचिदतिसन्देहवान्यतः ॥ १ ॥ सुतस्यत्रिदशेशस्यशंकरस्यमहात्मनः ॥ विघ्ननिघ्नस्ययद्विघ्नमीश्वरस्यकथंप्रभो ॥ २ ॥
परिपूर्णतमःश्रीमान्परमात्मापरात्परः ॥ गोलोकनाथःस्वांशेनपार्वतीतनयःस्वयम् ॥ ३ ॥ अहोभगवतस्तस्यमस्तकच्छेदनं
विभो ॥ ग्रहदृष्ट्याग्रहेशस्यकथंमेवक्तुमर्हसि ॥ ४ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ सावधानंशृणुब्रह्मन्नितिहासंपुरातनम् ॥
विघ्नेशस्यबभूवेदंविघ्नंयेनचनारद ॥ ५ ॥ एकदाशंकरःसूर्य्यंजघानपरमक्रुधा ॥ सुमालिमालिहन्तारंशूलेनबहुवत्सलः ॥ ६ ॥
श्रीसूर्य्योऽमोघशूलेनाशनितुल्येनतेजसा ॥ जहौसचेतनांसद्योरथाच्चनिपपातह ॥ ७ ॥ ददर्शकश्यपःपुत्रंमृतमुत्तानलोचनम् ॥

कृत्वावक्षसितंशोकाद्विललापभृशंमुहुः ॥ ८ ॥ हाहाकारंसुराश्चक्रुर्विलेपुर्भयकातराः ॥ अन्धीभूतंजगत्सर्वंबभूवतमसावृतम् ॥
॥ ९ ॥ निष्प्रभंतनयंदृष्ट्वाचाशपत्कश्यपःशिवम् ॥ तपस्वीब्रह्मणःपौत्रःप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ १० ॥ मत्पुत्रस्ययथावक्षश्छिन्नं
शूलेनतेऽद्यवै ॥ त्वत्पुत्रस्यशिरश्छिन्नंभविष्यतिनसंशयः ॥ ११ ॥ शिवश्चगलितक्रोधःक्षणेनैवाशुतोषकः ॥ ब्रह्मज्ञानेनतंसू
र्य्यंजीवयामासतत्क्षणात् ॥ १२ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानामंशश्चत्रिगुणात्मकः ॥ सूर्य्यश्चचेतनांप्राप्यसमुत्तस्थौपितुःपुरः ॥ १३ ॥
ननामपितरंभक्त्याशंकरंभक्तवत्सलः ॥ विज्ञायशम्भोःशापञ्चकश्यपंसचुकोपह ॥ १४ ॥ विषयान्नैवजग्राहकोपेनैवमुवाचह ॥ विषयां
श्चपरित्यज्यभजेश्रीकृष्णमीश्वरम् ॥ १५ ॥ सर्वंतुच्छमनित्यञ्चनश्वरंचेश्वरंविना ॥ विहायमङ्गलंसत्यंविद्वान्नेच्छेदमङ्गलम् ॥ १६ ॥
देवैश्चप्रेरितोब्रह्मासमागत्यससम्भ्रमः ॥ बोधयित्वारविंतत्रयुयोजविषयेष्वजः ॥ १७ ॥ तस्मैदत्त्वाशिषश्शम्भुर्ब्रह्माचस्वालयं
मुदा ॥ जगामकश्यपश्चैवस्वराशिंरविरेवच ॥ १८ ॥ अथमालीसुमालीचव्याधिग्रस्तौबभूवतुः ॥ श्वित्रौगलितसर्वाङ्गौशक्तिहीनौ
तप्रभौ ॥ १९ ॥ तावुवाचस्वयंब्रह्मायुवाञ्चभजतांरविम् ॥ सूर्य्यकोपेनमलिनौयुवामेवंहतप्रभौ ॥ २० ॥ सूर्य्यस्यकवचंस्तोत्रंसर्वंपूजा
विधिंविधिः ॥ जगामकथयित्वातौब्रह्मलोकंसनातनः ॥ २१ ॥ ततस्तौपुष्करंगत्वासिषेवातेरविंमुने ॥ स्नात्वात्रिकालंभक्त्याचजप
न्तौमन्त्रमुत्तमम् ॥ २२ ॥ ततःसूर्य्याद्वरंप्राप्यनिजरूपौबभूवतुः ॥ इत्येवंकथितंसर्वंकिम्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ २३ ॥ इति श्रीब्रह्म
वैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेविघ्नेशविघ्नकथनंनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारद
उवाच ॥ ॥ किंस्तोत्रंकवचंनाथब्रह्मणालोकसाक्षिणा ॥ दानवाभ्यांपुरादत्तंसूर्य्यस्यपरमात्मनः ॥ १ ॥ किंवापूजाविधानंवाकिं
मन्त्रंव्याधिनाशनम् ॥ सर्वंचास्यमहाभागतन्मेत्वंवक्तुमर्हसि ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाभगवान्करुणा
निधिः ॥ स्तोत्रञ्चकवचंमन्त्रंसूचेतत्पूजनक्रमम् ॥ ३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिसूर्य्यपूजाविधेःक्रमम् ॥
स्तोत्रञ्चकवचंसर्वंपापव्याधिविमोचकम् ॥ ४ ॥ सुमालिमालिनौदैत्यौव्याधिग्रस्तौबभूवतुः ॥ विधिंसस्मरतुःस्तोतुंशिवमन्त्रप्रदाय

कम् ॥ ५ ॥ ब्रह्मागत्वाचवैकुण्ठंपप्रच्छकमलापतिम् ॥ शिवंतत्रैवसंपश्यन्नमन्तंहरिसन्निधौ ॥ ६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सुमालिमालिनौदैत्यौव्याधिग्रस्तौबभूवतुः ॥ कउपायोवदहरेतयोर्व्याधिविनाशने ॥ ७ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ कृत्वासूर्य्यस्य सेवाश्चपुष्करेपूर्णवत्सरम् ॥ व्याधिहन्तुर्मदंशस्यतौचमुक्तौभविष्यतः ॥ ८ ॥ ॥ शङ्करउवाच ॥ ॥ सूर्य्यस्तोत्रंचकवचंमन्त्रंकल्पतरुंपरम् ॥ देहिताभ्यांजगत्कान्तव्याधिहन्तुर्महात्मनः ॥ ९ ॥ आरोग्यंसम्पत्प्रदातारोगमर्वदातोहरिःस्वयम् ॥ व्याधिहन्तादिनकरोयस्ययोविषयोविधे ॥ १० ॥ तयोस्तुमन्त्रंसंप्राप्ययय्यौदैत्यगृहंविधिः ॥ तदाप्रणम्यतंदृष्ट्वातस्मैददतुरासनम् ॥ ११ ॥ तावुवाचस्वयंब्रह्मारोगग्रस्तौदयानिधिः ॥ स्तब्धावाहाररहितौपूयदुर्गन्धसंयुतौ ॥ १२ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ गृहीत्वाकवचंस्तोत्रंमन्त्रंपूजाविधिक्रमम् ॥ गत्वाहिपुष्करंवत्सौभजथः प्रणतौरविम् ॥ १३ ॥ ॥ तावूचतुः ॥ ॥ भजावःकेनविधिनाकेनमन्त्रेणवाविधे ॥ किंस्तोत्रंकवचंकिंवातदावाभ्यांवदाधुना ॥ १४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ कृत्वात्रिकालंस्नानश्चमन्त्रेणानेनभास्करम् ॥ संसेव्यभास्करंभक्त्यानीरुजौचभविष्यथः ॥ १५ ॥ ॐ ह्रींनमोभगवतेसूर्य्यायपरमात्मनेस्वाहा ॥ इत्यनेनचमन्त्रेणसावधानंदिवाकरम् ॥ संपूज्यभक्त्यादत्त्वावैचोपहारांस्तुषोडश ॥ एवंसंवत्सरंयावद्ध्रुवंमुक्तौभविष्यथः ॥ १६ ॥ अपूर्वंकवचंतस्ययुवाभ्यांप्रददाम्यहम् ॥ यद्दत्तंगुरुणापूर्वमिन्द्रायप्रीतिपूर्वकम् ॥ १७ ॥ तत्सहस्रभगाङ्गायशापेनगौतमस्यच ॥ अहल्याहरणेनैवपापयुक्तायसङ्कटे ॥ १८ ॥ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ इंद्रशृणुप्रवक्ष्यामिकवचंपरमाद्भुतम् ॥ यद्धृत्वामुनयःपूताजीवन्मुक्ताश्चभारते ॥ १९ ॥ कवचंबिभ्रतोव्याधिर्नभियायातिसन्निधिम् ॥ यथादृष्ट्वावैनतेयंपलायन्तेभुजङ्गमाः ॥ २० ॥ शुद्धायगुरुभक्तायस्वशिष्यायप्रकाशयेत् ॥ खलायपरशिष्यायदत्त्वामृत्युमवाप्नुयात् ॥ २१ ॥ जगद्विलक्षणस्यास्यकवचस्यप्रजापतिः ॥ ऋषिश्छन्दश्चगायत्रीदेवोदिनकरःस्वयम् ॥ व्याधिप्रणाशेसौन्दर्य्येविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ २२ ॥ सद्योरोगहरंसारंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ॐ क्लींह्रींश्रींश्रीसूर्य्यायस्वाहामेपातुम

१ आयामितिपाठः ।

स्तकम् ॥ २३ ॥ अष्टादशाक्षरोमन्त्रःकपालंमेसदावतु ॥ ॐ ह्रींह्रींश्रींश्रींसूर्य्यायस्वाहामेपातुनासिकाम् ॥ २४ ॥ चक्षुर्मेपातु
सूर्य्यश्चतारकाश्चविकर्त्तनः ॥ भास्करोमेऽधरंपातुदन्तान्दिनकरःसदा ॥ २५ ॥ प्रचण्डःपातुगण्डंमेमार्त्तण्डःकर्णमेवच ॥
मिहिरश्चसदास्कन्धेजंघेपूषासदावतु ॥ २६ ॥ वक्षःपातुरविःशश्वन्नाभिंसूर्य्यःस्वयंसदा ॥ कङ्कालंमेसदापातुसर्वदेवनमस्कृतः ॥
॥ २७ ॥ करौपातुसदाब्रध्नःपातुपादौप्रभाकरः ॥ विभाकरोमेसर्वांगंपातुसन्ततमीश्वरः ॥ २८ ॥ इतितेकथितंवत्सकवचंसुम
नोहरम् ॥ जगद्विलक्षणंनामत्रिजगत्सुसुदुर्लभम् ॥ २९ ॥ पुरादत्तश्चमनवेपुलस्त्येनतुपुष्करे ॥ मयादत्तश्चतुभ्यंतद्यस्मैकस्मैनदेहि
भोः ॥ ३० ॥ व्याधितोमुच्यसेत्वंचकवचस्यप्रसादतः ॥ भवानरोगीश्रीमांश्चभविष्यतिनसंशयः ॥ ३१ ॥ लक्षवर्षहविष्येण
यत्फलंलभतेनरः ॥ तत्फलंलभतेनूनंकवचस्यास्यधारणात् ॥ ३२ ॥ इदंकवचमज्ञात्वायोमूढोभास्करंयजेत् ॥ दशलक्ष
प्रजप्तोऽपिमन्त्रसिद्धिर्नजायते ॥ ३३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ धृत्वेदंकवचंवत्सौकृत्वाचस्तवनंरवेः ॥ युवांव्याधिविनिर्मुक्तौ
निश्चितंतुभविष्यथः ॥ ३४ ॥ स्तवनंसामवेदोक्तंसूर्य्यस्यव्याधिमोचनम् ॥ सर्वपापहरंसारंधनारोग्यकरंपरम् ॥ ३५ ॥
॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ तंब्रह्मपरमंधामज्योतीरूपंसनातनम् ॥ त्वामहंस्तोतुमिच्छामिभक्तानुग्रहकारकम् ॥ ३६ ॥
त्रैलोक्यलोचनंलोकनाथंपापविमोचनम् ॥ तपसांफलदातारंदुःखदंपापिनांसदा ॥ ३७ ॥ कर्मानुरूपफलदंकर्म
बीजंदयानिधिम् ॥ कर्मरूपंक्रियारूपमरूपंकर्मबीजकम् ॥ ३८ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानामंशश्चत्रिगुणात्मकम् ॥ व्या
धिदंव्याधिहन्तारंशोकमोहभयापहम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंभक्तिदंसर्वकामदम् ॥ ३९ ॥ सर्वेश्वरंसर्वरूपंसाक्षिणंसर्वकर्मणाम् ॥
प्रत्यक्षंसर्वलोकानामप्रत्यक्षंमनोहरम् ॥ ४० ॥ शश्वद्रसहरंपश्चाद्रसदंसर्वसिद्धिदम् ॥ सिद्धिस्वरूपंसिद्धेशंसिद्धानांपरमंगुरुम् ॥
॥ ४१ ॥ स्तवराजमिदंप्रोक्तंगुह्याद्गुह्यतरंपरम् ॥ त्रिसन्ध्यंयःपठेन्नित्यंव्याधिभ्यस्संप्रमुच्यते ॥ ४२ ॥ आन्ध्यंकुष्ठश्चदारिद्र्यंरोगःशो
कोभयंकलिः ॥ तस्यनश्यतिविश्वेशश्रीसूर्य्यकृपयाध्रुवम ॥ ४३ ॥ महाकुष्ठीचगलितोचक्षुर्हीनोमहाव्रणी ॥ यक्ष्मग्रस्तीमहाशूलीना

नाव्याधियुतोऽपिवा ॥ ४४ ॥ मासंकृत्वाहविष्यान्नंश्रुत्वानोमुच्यतेध्रुवम् ॥ स्नानञ्चसर्वतीर्थानांलभतेनात्रसंशयः ॥ ४५ ॥ पुष्करं गच्छतंशीघ्रंभास्करंभजतंसुतौ ॥ इत्येवमुक्त्वासविधिर्जगामस्वालयंमुदा ॥ ४६ ॥ तौनिषेव्यदिनेशंतंनीरुजौसंबभूवतुः ॥ इत्येवंकथितंवत्सकिम्भूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४७ ॥ सर्वविघ्नहरंसारंविघ्नेशंविघ्ननाशनम् ॥ स्तोत्रेणानेनतंस्तुत्वामुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ४८ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेविघ्नकारणकथनंनामैकोनविंशतितमोऽध्यायः ॥ १९ ॥ छ ॥ नारदउवाच ॥ हरेरंशसमुत्पन्नोहरितुल्योभवान्धिया ॥ तेजसाविक्रमेणैवमत्प्रश्नंश्रोतुमर्हसि ॥ १ ॥ विघ्ननिघ्नस्ययद्विघ्नंश्रुतंतत्परमाद्भुतम् ॥ तद्विघ्नकारिणश्चैवविश्वकारणवक्त्रतः ॥ २ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिपरंसन्देहभञ्जनम् ॥ त्रैलोक्यनाथतनयेगजास्यायोजनार्थकम् ॥ ३ ॥ स्थितेष्वन्येषुबहुषुजन्तुष्वव्जभुवःपते ॥ सुप्राणिनांसुरूपेषुनानारूपेषुरूपिणाम् ॥ ४ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ गजास्ययोजनायाश्चकारणंशृणुनारद ॥ गोप्यंसर्वपुराणेषुवेदेषुचसुदुर्लभम् ॥ ५ ॥ तारणंसर्वदुःखानांकारणंसर्वसम्पदाम् ॥ हारणं विपदांचैवरहस्यंपापमोचनम् ॥ ६ ॥ महालक्ष्म्याश्वचरितंसर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ सुखदंमोक्षदञ्चैवचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ७ ॥ शृणुतात प्रवक्ष्येऽहमितिहासंपुरातनम् ॥ रहस्यंपाद्मकल्पस्यपुरातातमुखाच्छ्रुतम् ॥ ८ ॥ एकदेवमहेन्द्रश्चपुष्पभद्रांनदींययौ ॥ महासम्पन्मदोन्मत्तःकामीराजश्रियान्वितः ॥ ९ ॥ तत्तीरेऽतिरहःस्थानेपुष्पोद्यानेमनोहरे ॥ अतीवदुर्गमेऽरण्येसर्वजन्तुविवर्जिते ॥ १० ॥ भ्रमरध्वनिसंयुक्तेपुंस्कोकिलरुतश्रवे ॥ सुगन्धिपुष्पसंश्लिष्टवायुनासुरभीकृते ॥ ११ ॥ ददर्शरम्भांतत्रैवचन्द्रलोकात्समागताम् ॥ सुरतश्रमविश्रान्तिकामुर्कींकामकामुकीम् ॥ १२ ॥ इच्छन्तीमीप्सितांक्रीडांगच्छन्तींमदनाश्रमम् ॥ एकाकिनीमुन्मस्कांमन्मथोद्भतमानसाम् ॥ १३ ॥ सुश्रोणींसुदतींश्यामांबिम्बाधरसरोरुहाम् ॥ बृहन्नितम्बभारार्त्तांमत्तवारणगामिनीम् ॥ १४ ॥ सस्मितास्यशरच्चन्द्रांसुकटाक्षञ्चबिभ्रतीम् ॥ विभ्रतींकबरींरम्यांमालतीमाल्यशोभिताम् ॥ १५ ॥ वह्निशुद्धांशुकधरांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ कस्तूरीबिन्दुनासार्द्धंसिन्दूरंबिभ्रतींमुदा ॥ १६ ॥ नीलोत्पलदलश्यामकज्जलोज्ज्वललोचनाम् ॥ मणिकुण्डलयुग्माढ्यगण्डस्थलविराजिताम् ॥ १७ ॥

अत्युन्नतंसुकठिनंपत्रराजिविराजितम् ॥ सुखदंरसिकानांचस्तनयुग्मंचबिभ्रतीम् ॥ १८ ॥ सर्वशोभांसुवेषाढ्यांसुभगांसुर
तोत्सुकाम् ॥ प्राणाधिकांचदेवानांस्वच्छांस्वच्छन्दगामिनीम् ॥ १९ ॥ वरामप्सरसांरम्यामनीवस्थिरयौवनाम् ॥ गुणरूपवतींशान्तां
मुनिमानसमोहिनीम् ॥ २० ॥ दृष्ट्वातामतिवेषाढ्यांतत्कटाक्षेणपीडितः ॥ इन्द्रोऽनीन्द्रियचापल्यात्प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ २१ ॥ ॥
इन्द्रउवाच ॥ ॥ क्वगच्छसिवरारोहेक्वगताभिमनोहरे ॥ मयादृष्टाहिसुचिरात्कल्याणिसुभगेधुना ॥ २२ ॥ तवान्वेषणकर्त्ताहंश्रुत्वा
वाचिकमग्रतः ॥ त्वयासक्तमनाश्चाम्मिनान्यांरिगणयामिच ॥ २३ ॥ सुधापितजलार्थीयःकिमिच्छेत्पङ्किलंजलम् ॥ पङ्कंनेच्छेच्चन्द
नार्थीपंकजार्थीनचोत्पलम् ॥ २४ ॥ सुधार्थीनसुरामिच्छेद्दुग्धार्थीनाविलंजलम् ॥ सुगन्धिपुष्पशायीयोब्रह्मतलपंनचेच्छति ॥
॥ २५ ॥ स्वर्गीचनरकंनेच्छेत्सुभोगीदुष्टभोजनम् ॥ पण्डितैःसहसंवासीनेच्छेत्स्त्रीमन्निधिंनरः ॥ विहायरत्नाभरणंकोऽपी
च्छेल्लोहभूषणम् ॥ २६ ॥ त्वांनाश्लिष्यमहाविज्ञांकोमूढोगन्तुमिच्छति ॥ विहायगङ्गांकोविज्ञोनदीमन्यांचवांछति ॥ २७ ॥
इन्द्रियैश्चेन्द्रियगतिंवर्द्धयन्तींपदेपदे ॥ वरंप्रार्थयितारश्चप्राणिनश्चसुखार्थिनः ॥ २८ ॥ इत्येवमुक्त्वाभगवानवरुह्यगजेश्वरात् ॥
कामयुक्तश्चपुरतस्तस्थौतस्याश्चनारद ॥ २९ ॥ श्रुत्वातद्वचनंरम्भामहाशृंगारलोलुपा ॥ जहासानम्रवदनापुलकाञ्चितविग्रहा ॥
॥ ३० ॥ स्मेराननकटाक्षेणस्तनोर्वोर्दर्शनेनच ॥ नर्मोक्तिगर्भवाक्येनचाहरत्तस्यचेतनाम् ॥ ३१ ॥ मितंसारंसुमधुरंसु
स्निग्धंकोमलंप्रियम् ॥ पुरुषायत्तबीजश्चप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ३२ ॥ ॥ रम्भोवाच ॥ ॥ यास्यामिवांछितंयत्र
प्रश्नेनतवकिंफलम् ॥ नाहंसन्तोपजननीधूर्तानांदुष्टमित्रता ॥ ३३ ॥ यथामधुकरोलोभात्सर्वपुष्पासवंलभेत् ॥ स्वादु
यत्रातिरिक्तंसतत्रनिष्ठतिसन्ततम् ॥ ३४ ॥ तथैवकामुकोलोकेभ्रमेद्रमयत्परा ॥ चाञ्चल्यात्महिकास्येववायुवद्रसमाहरेत् ॥ ३५ ॥
सुपुमानङ्गवत्स्त्रीणांयथाशाखाश्चशाखिषु ॥ कामुकीकाकवल्लोलःफलंभुक्त्वाप्रयातिच ॥ ३६ ॥ स्वकार्य्यमुद्धरेद्यावत्तावद्वास
प्रयोजनम् ॥ स्थितिःकार्य्यानुरोधेनयथाकाष्ठेहुताशनः ॥ ३७ ॥ यावत्तडागेतोयानितावद्यादांसितेषुच ॥ शोषारम्भेचतो

यानियान्तिस्थानान्तंपुनः ॥ ३८ ॥ त्वंदेवानामीश्वरोऽसिकामिनीनांचवांछितः ॥ पुमांसंरसिकंशश्वद्वांछन्तिरमिकाःसुखात् ॥ ३९ ॥ युवानंरसिकंशान्तंसुवेषंसुन्दरंप्रियम् ॥ गुणिनंधनिनंस्वच्छंकान्तमिच्छतिकामिनी ॥ ४० ॥ दुश्शीलंरोगिणंवृद्धंरतिशक्तिवियोजितम् ॥ अदातारमविज्ञञ्चनैववांछन्तियोषितः ॥ ४१ ॥ कामुकानचवाञ्छन्तित्वामेवंगुणसागरम् ॥ तवाज्ञाकारिणींदासींगृहाणात्रयथासुखम् ॥ ४२ ॥ इत्युक्त्वासस्मितासाचनंपपौवक्रचक्षुषा ॥ कामाग्निदग्धाविगलल्लज्जातस्थौसमीपतः ॥ ४३ ॥ ज्ञात्वाभावंस्मरर्त्तायाःस्मरशास्त्रविशारदः ॥ गृहीत्वातांपुष्पतल्पेविजहाररतयासह ॥ ४४ ॥ चुचुम्बरहसिप्रौढांनग्नांचसुभगांवराम् ॥ पक्वबिम्बाधरौष्ठींचसुदत्याचुंबितस्तया ॥ ४५ ॥ नानाप्रकारश्शृङ्गाराद्विपरीतादिकान्मुने ॥ सुखीबभूवतस्यांवैश्शृङ्गारोमूर्त्तिमानिव ॥ ४६ ॥ तौकामाहितचित्तौनोबुबुधातेदिवानिशम् ॥ अन्योन्यगतचित्तौचकामार्त्तौज्ञानवर्जितौ ॥ ४७ ॥ सचकृत्वास्थलेक्रीडांतयासहसुरेश्वरः ॥ ययौजलविहारार्थंपुष्पभद्रानदीजलम् ॥ ४८ ॥ सचकारजलक्रीडांतयासहमुदाक्षणम् ॥ जलात्स्थलेस्थलात्तोयेविजहारपुनःपुनः ॥ ४९ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतेनवर्त्मनामुनिपुङ्गवः ॥ सशिष्योयातिदुर्वासावैकुण्ठाच्छङ्करालयम् ॥ ५० ॥ तञ्चदृष्ट्वामुनीन्द्रञ्चदेवेन्द्रःस्वच्छमानसः ॥ ननामागत्यसहसाददौतस्मैसचाशिषः ॥ ॥ ५१ ॥ पारिजातप्रसूनंयद्दत्तंनारायणेनवै ॥ तच्चदत्तंमहेन्द्रायमुनीन्द्रेणमहात्मना ॥ ५२ ॥ दत्त्वापुष्पंमहाभागस्तमुवाचकृपानिधिः ॥ माहात्म्यंतस्ययत्किंचिदपूर्वंमुनिसत्तमः ॥ ५३ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ सर्वविघ्नहरंपुष्पंनारायणनिवेदितम् ॥ मूर्ध्निदंयस्यदेवेन्द्रजयस्तस्यैवसर्वतः ॥ ५४ ॥ पुरःपूजाचसर्वेषांदेवानामग्रणीर्भवेत् ॥ तच्छायेवमहालक्ष्मीर्नजहातिकदापितम् ॥ ॥ ५५ ॥ ज्ञानेनतेजसाबुद्ध्याविक्रमेणबलेनच ॥ सर्वदेवाधिकःश्रीमान्हरितुल्यपराक्रमः ॥ ५६ ॥ भक्त्यामूर्ध्निनगृह्णातियोऽहङ्कारेणपामरः ॥ नैवेद्यञ्चहरेरेवसभ्रष्टश्रीःस्वजातिभिः ॥ इत्युक्त्वाशङ्करांशश्चजगामच्छङ्करालयम् ॥ ५७ ॥ तत्सरम्भांतिकेतिष्ठञ्चिक्षेपगजम

१ अविचारगमितिपाठः ।

स्तके ॥ तेनभ्रष्टश्रियंदृष्ट्वासाजगामसुरालयम् ॥ ५८ ॥ पुंश्चलीयोग्यमिच्छन्तीनापरंचञ्चलाधमा ॥ देवराजंपरित्यज्यगजराजोमहा
बली ॥ ५९ ॥ प्रविवेशमहारण्यंतंनिक्षिप्यस्वतेजसा ॥ तत्रैवकारिणींप्राप्यमत्तःसंबुभुजेबलात् ॥ ६० ॥ सातोबभूववशगायोषिज्जातिः
सुखार्थिनी ॥ तयोर्बभूवापत्यानांनिवहस्तत्रकानने ॥ ६१ ॥ हरिस्तन्मस्तकंछित्त्वायोजयामासबालके ॥ इत्येवंकथितंवत्सकिंभू
यःश्रोतुमिच्छसि ॥ गजास्ययोजनायाश्चकारणंपापनाशनम् ॥ ६२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनाराय
णसंवादेगणपतेर्गजास्ययोजनाहेतुकथनंनामविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तेदेवाब्रह्मशापेननिः
श्रीकाःकेनवाप्रभो ॥ बभूवुस्तद्रहस्यञ्चगोपनीयंसुदुर्लभम् ॥ १ ॥ कथंवाप्रापुरेतेतांकमलांजगतांप्रसूम् ॥ किञ्चकारमहेन्द्रश्चतद्भवा
न्वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ गजेन्द्रेणपराभूतोरम्भयाचसुमन्दधीः ॥ भ्रष्टश्रीदैन्ययुक्तश्चसजगामामरावतीम् ॥
॥ ३ ॥ तांददर्शनिरानन्दोनिरानन्दांपुरींमुने ॥ दैन्यग्रस्तांबन्धुहीनांवैरिवर्गैःसमाकुलाम् ॥ ४ ॥ इतिश्रुत्वादूतमुखाज्जगामगुरुमन्दि
रम् ॥ तेनदेवगणैःसार्द्धंजगामब्रह्मणःसभाम् ॥ ५ ॥ नत्वाननामतंशक्रःसुरैःसार्द्धंतथागुरुः ॥ तुष्टावचेदवाक्यैश्चस्तोत्रेणापिचसंयतः ॥
॥ ६ ॥ प्रवृत्तिंकथयामासवाक्पतिस्तंप्रजापतिम् ॥ श्रुत्वाब्रह्मानम्रवक्त्रःप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ मत्प्रपौत्रोऽसिदेवे
न्द्रशश्वद्राजञ्छ्रियाज्वलन् ॥ लक्ष्मीसमःशचीभर्त्तापरस्त्रीलोलुपःसदा ॥ ८ ॥ गौतमस्याभिशापेनभगाङ्गःसुरसंसदि ॥ पुनर्लज्जावि
हीनस्त्वंपरस्त्रीरतिलोलुपः॥९॥यःपरस्त्रीषुनिरतस्तस्यश्रीर्वाकुतोयशः ॥ सचनिन्द्यःपापयुक्तःशश्वत्सर्वसभासुच ॥१०॥ नैवेद्यंश्रीहरेरे
वदत्तंदुर्वाससाचते ॥ गजमूर्ध्नित्वयान्यस्तंरम्भयाऽऽहतचेतसा ॥११॥ क्रमारम्भासर्वभोग्याक्वाधुनात्वंश्रियाहृतः ॥ सर्वसौख्यप्रदात्रीत्वां
गतात्यक्त्वाक्षणेनसा ॥ १२ ॥ वेश्यासश्रीकमिच्छन्तीनिःश्रीकंनचचञ्चला ॥ नवंनवंप्रार्थयन्तीपरिनिन्द्यपुरातनम् ॥ १३ ॥ यद्गतं
तद्गतंवत्सनिष्पन्नंननिवर्त्तते ॥ भजनारायणंभक्त्यापद्मायाःप्राप्तिहेतवे ॥ १४ ॥ इत्युक्त्वातंजगत्स्रष्टुःस्तोत्रञ्चकवचंददौ ॥ नारायण ॥१९२॥
स्यमन्त्रञ्चनारायणपरायणः ॥ १५ ॥ सतैःसार्द्धञ्चगुरुणाह्यजपन्मन्त्रीमीप्सितम् ॥ गृहीत्वाकवचंतेनपर्यष्टौत्पुष्करेहरिम् ॥ १६ ॥

वर्षमेकंनिराहारोभारतेपुण्यदेशुभे ॥ सिषेवेकमलाकान्तंकमलाप्राप्तिहेतवे ॥ १७ ॥ आगत्यतंहरिस्तस्मैवाञ्छितञ्चवरंददौ ॥ लक्ष्मी
स्तोत्रञ्चकवचंमन्त्रमैश्वर्य्यवर्द्धनम् ॥ १८ ॥ दत्त्वाजगामवैकुण्ठमिन्द्रःक्षीरोदमेवच ॥ गृहीत्वाकवचंस्तुत्वाप्रापपद्मालयांमुने ॥
॥ १९ ॥ सुरेश्वरोऽरिंजित्वावैह्यलभच्चामरावतीम् ॥ प्रत्येकञ्चसुराःसर्वेस्वालयंप्रापुरीप्सितम् ॥ २० ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे
तृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेशक्रलक्ष्मीप्राप्तिर्नामैकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
आविर्भूयहरिस्तस्मैकिंस्तोत्रंकवचंददौ ॥ महालक्ष्म्याश्चलक्ष्मीशस्तन्मेब्रूहितपोधन ॥ १ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ पुष्करेच
तपस्तप्त्वाविररामसुरेश्वरः ॥ आविर्बभूवतत्रैवक्लिष्टंदृष्ट्वाहरिःस्वयम् ॥ २ ॥ तमुवाचहृषीकेशोवरंवृणुयथेप्सितम् ॥ सचवव्रेवरंलक्ष्मी
मीशस्तस्मैददौमुदा ॥ ३ ॥ वरंदत्त्वाहृषीकेशःप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ हितंसत्यञ्चसारंचपरिणामसुखावहम् ॥ ४ ॥ ॥ श्रीमधुसूदन
उवाच ॥ ॥ गृहाणकवचंशक्रसर्वदुःखविनाशनम् ॥ परमैश्वर्य्यजनकंसर्वशत्रुविमर्दनम् ॥ ५ ॥ ब्रह्मणेचपुरादत्तंविष्टपेचजलप्लुते ॥
यद्धृत्वाजगतांश्रेष्ठःसर्वैश्वर्य्ययुतोविधिः ॥ ६ ॥ बभूवुर्मनवःसर्वेसर्वैश्वर्य्ययुतायतः ॥ सर्वैश्वर्य्यप्रदस्यास्यकवचस्यऋषिर्विधिः ॥ ७ ॥
पङ्क्तिश्छन्दश्चसादेवीस्वयंपद्मालयावरा ॥ सिद्ध्यैश्वर्य्यसुखेष्वेवविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ यद्धृत्वाकवचंलोकःसर्वत्रविजयीभवेत् ॥
॥ ८ ॥ मस्तकंपातुमेपद्माकण्ठंपातुहरिप्रिया ॥ नासिकांपातुमेलक्ष्मीःकमलापातुलोचने ॥ ९ ॥ केशान्केशवकान्ताचकपालंकम
लालया ॥ जगत्प्रसूर्गण्डयुग्मंस्कन्धंसम्पत्प्रदासदा ॥१०॥ ॐश्रींकमलवासिन्यैस्वाहापृष्ठंसदावतु ॥ ॐह्रींश्रींपद्मालयायैस्वाहावक्षः
सदावतु ॥ पातुश्रीर्ममकङ्कालंबाहुयुग्मञ्चतेनमः ॥ ११ ॥ ॐह्रींश्रींलक्ष्म्यैनमःपादौपातुमेसंततञ्चिरम् ॥ ॐह्रींश्रींनमःपद्मायैस्वाहा
पातुनितम्बकम् ॥ १२ ॥ ॐश्रींमहालक्ष्म्यैस्वाहासर्वाङ्गंपातुमेसदा ॥ ॐह्रींश्रींक्लींमहालक्ष्म्यैस्वाहामांपातुसर्वतः ॥ १३ ॥ इति ते क
थितंवत्ससर्वसम्पत्करंपरम् ॥ सर्वैश्वर्य्यप्रदंनामकवचंपरमाद्भुतम् ॥ १४ ॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवत्कवचंधारयेत्तुयः ॥ कण्ठेवादक्षिणे
बाहौसर्वविजयीभवेत् ॥ १५ ॥ महालक्ष्मीर्गृहंतस्यनजहातिकदाचन ॥ तस्यच्छायेवसततंसाचजन्मनिजन्मनि ॥ १६ ॥ इदं कवच

मज्ञात्वाभजेल्लक्ष्मींसमन्दधीः ॥ शतलक्षप्रजापेपिनमन्त्रःसिद्धिदायकः ॥ १७ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ दत्त्वातस्मैचकवचं मन्त्रंवैषोडशाक्षरम् ॥ सन्तुष्टश्चजगन्नाथोजगतांहितकारणम् ॥ १८ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींनमोमहालक्ष्म्यैस्वाहा ॥ ददौतस्मैचकृपयाचेन्द्रायचमहामुने ॥ १९ ॥ ध्यानश्चसामवेदोक्तंगोपनीयंसुदुर्लभम् ॥ सिद्धैर्मुनीन्द्रैर्दुष्प्राप्यंध्रुवंसिद्धिप्रदंशुभम् ॥ २० ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांशतचन्द्रसमप्रभाम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ २१ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांभक्तानुग्रहकारिकाम् ॥ सहस्रदलपद्मस्थांस्वस्थाञ्चसुमनोहराम् ॥ २२ ॥ शान्ताञ्चश्रीहरेःकान्तांतांभजेज्जगतांप्रसूम् ॥ २३ ॥ ध्यानेनानेनदेवेन्द्रोध्यात्वालक्ष्मींमनोहराम् ॥ भक्त्यासंपूज्यतस्यैचचोपचारांस्तुषोडश ॥ २४ ॥ स्तुत्वानेनस्तवेनैववक्ष्यमाणेनवासव ॥ नत्वावरंगृहीत्वाचलभिष्यसिचनिर्वृतिम् ॥ ॥ २५ ॥ स्तवनंशृणुदेवेन्द्रमहालक्ष्म्याःसुखप्रदम् ॥ कथयामिसुगोप्यञ्चत्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥ २६ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ देवित्वांस्तोतुमिच्छामिनक्षमाःस्तोतुमीश्वराः ॥ बुद्धेरगोचरांसूक्ष्मांतेजोरूपांसनातनीम् ॥ अनिर्वाच्यगुणाढ्याञ्चकोवानिर्वक्तुमीश्वरः ॥ २७ ॥ स्वेच्छामयींनिराकारांभक्तानुग्रहविग्रहाम् ॥ स्तौमिवाङ्मनसापारांकिंवाऽहंजगदम्बिके ॥ २८ ॥ परांचतुर्णांवेदानांपारबीजंभवार्णवे ॥ सर्वसस्याधिदेवींचसर्वासामपिसम्पदाम् ॥ २९ ॥ योगिनांचैवयोगानांज्ञानानांज्ञानिनांतथा ॥ वेदानांवैवेदविदांजननींवर्णयामिकिम् ॥ ॥ ३० ॥ ययाविनाजगत्सर्वमबीजंनिष्फलंध्रुवम् ॥ यथास्तनंधयानांचविनामात्रासुखंभवेत् ॥ ३१ ॥ प्रसीदजगतांमातारक्षास्मानतिकातरान् ॥ वयंत्वच्चरणाम्भोजेप्रपन्नाःशरणंगताः ॥ ३२ ॥ नमःशक्तिस्वरूपायैजगन्मात्रेनमोनमः ॥ ज्ञानदायैबुद्धिदायैसर्वदायैनमोनमः ॥ ३३ ॥ हरिभक्तिप्रदायिन्यैमुक्तिदायैनमोनमः ॥ सर्वज्ञायैसर्वदायैमहालक्ष्म्यैनमोनमः ॥ ३४ ॥ कुपुत्राःकुत्रचित्सन्तिनकुत्रापिकुमातरः ॥ कुत्रमातापुत्रदोषंतंविहायचगच्छति ॥ ३५ ॥ स्तनन्धयेभ्यइवमेहेमातर्देहिदर्शनम् ॥ कृपांकुरुकृपासिन्धोत्वमस्मान्भक्तवत्सले ॥ ३६ ॥ इत्येवंकथितंवत्सपद्मायाश्चशुभावहम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंशुभदंसम्पदःप्रदम् ॥ ३७ ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यं

१ नक्षम स्तोतुमितिपाठः ।

पूजाकालेचयःपठेत् ॥ महालक्ष्मीर्गृहंतस्यनजहातिकदाचन ॥ २८ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिस्तत्रतत्रैवान्तरधीयत ॥ देवोजगामक्षीरोदंसु
रैःसार्द्धंतदाज्ञया ॥ २९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेलक्ष्मीस्तवकवचपूजाकथनंनामद्वा
विंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ इन्द्रश्चगुरुणासार्द्धंसुरैस्संहृष्टमानसः ॥ जगामशीघ्रंपद्मायै
तीरंक्षीरपयोनिधेः ॥ कवचञ्चगलेबद्ध्वामद्रत्नगुटिकान्वितम् ॥ मनसास्तवनंदिव्यंस्मारंस्मारंपुनःपुनः ॥ १ ॥ तेसर्वेभक्तियुक्ता
श्चतुष्टुवुःकमलालयाम् ॥ साश्रुनेत्राश्चदीनाश्चभक्तिनम्रात्मकन्धराः ॥ २ ॥ सातेषांस्तवनंश्रुत्वासद्यःसाक्षाद्बभूवह ॥ सहस्रदलपद्म
स्थाशतचन्द्रसमप्रभा ॥ ३ ॥ जगद्व्याप्तंसुप्रभयाजगन्मात्रंययामुने ॥ तानुवाचजगद्धात्रीहितंसारंयथोचितम् ॥ ४ ॥ ॥ श्रीमहाल
क्ष्मीरुवाच ॥ ॥ वत्सानेच्छामिवोगेहान्गन्तुंनैवंक्षमाधुना ॥ भ्रष्टान्दृष्ट्वाब्रह्मशापाद्बिभेमिब्रह्मशापतः ॥ ५ ॥ प्राणामेब्राह्मणाःस
र्वेशश्वत्पुत्राधिकंप्रियाः ॥ विप्रदत्तश्चयत्किञ्चिदुपर्जाव्यंसदैवच ॥ ६ ॥ विप्रासुवन्तुमांतुष्टायास्यामिभवदाज्ञया ॥ नमेपूजांध्रुवंकर्त्तुं
क्षमास्तेचतपस्विनः ॥ ७ ॥ गुरुभिर्ब्राह्मणैर्देवैर्भिक्षुभिर्वैष्णवैस्तथा ॥ यद्यभाग्यंभवेद्दैवात्तेशप्ताःसन्तितैस्सदा ॥ ८ ॥ नारायणश्चभग
वान्बिभेतिब्रह्मशापतः ॥ सर्ववीजश्चभगवान्सर्वेशश्चसनातनः ॥ ९ ॥ एतस्मिन्नन्तरेब्रह्मन्ब्राह्मणाहृष्टमानसाः ॥ आजग्मुःसस्मिताः
सर्वेज्वलन्तोब्रह्मतेजसा ॥ १० ॥ अङ्गिराश्चप्रचेताश्चक्रतुश्चभृगुरेवच ॥ पुलहश्चपुलस्त्यश्चमरीचिश्चात्रिरेवच ॥ ११ ॥ सनकश्चसन
न्दश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ सनत्कुमारोभगवान्साक्षान्नारायणात्मकः ॥ १२ ॥ कपिलश्चासुरिश्चैववोढुःपञ्चशिखस्तथा ॥ दुर्वासाः
कश्यपोऽगस्त्योगौतमःकण्वएवच ॥ १३ ॥ और्वःकात्यायनश्चैवकणादःपाणिनिस्तथा ॥ मार्कण्डेयोलोमशश्चवसिष्ठोभगवान्स्वयम्
॥ १४ ॥ ब्राह्मणाविविधैर्द्रव्यैःपूजयामासुरीश्वरीम् ॥ देवा नारायणनैवेद्यैरुपहारेणभक्तितः ॥ १५ ॥ स्तुत्वामुनीन्द्रास्तांभक्त्याचक्रुरा
राधनंमुदा ॥ आगच्छदेवभवनंमर्त्यंचजगदम्बिके ॥ १६ ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वातानुवाचजगत्प्रसूः ॥ परितुष्टागामुकीचनिर्भयाब्राह्म
णाज्ञया ॥ १७ ॥ ॥ श्रीमहालक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ गृहान्यास्यामिदेवानांयुष्माकंचाज्ञयाद्विजाः ॥ येषांगेहंनगच्छामिशृणुध्वंभार

तेषुच ॥ १८ ॥ स्थिगपुण्यवतांगेहेसुनीतिपथवेदिनाम् ॥ गृहस्थानांनृपाणांवापुत्रवत्पालयामितान् ॥ १९ ॥ यंयंरुष्टोगुरुर्देवोमाता
तातश्चबान्धवाः ॥ अतिथिःपितृलोकश्चयामितस्यनमन्दिरम् ॥ २० ॥ मिथ्यावादीचयःशश्वदनध्यायीचयःसदा ॥ सत्त्वहीनश्चदु
श्शीलोनगेहंतस्ययाम्यहम् ॥ २१ ॥ सत्यहीनःस्थाप्यहारीमिथ्यासाक्ष्यप्रदायकः ॥ विश्वासघ्नःकृतघ्नोयोयामितस्यनमन्दिरम् ॥
॥ २२ ॥ चिन्ताग्रस्तोभयग्रस्तःशत्रुग्रस्तोऽतिपातकी ॥ ऋणग्रस्तोऽतिकृपणोनगेहंयामिपापिनाम् ॥ २३ ॥ दीक्षाहीनश्चशोकार्त्तो
मन्दधीःस्त्रीजितःसदा ॥ नयाम्यपिकदागेहंपुंश्चल्याःपतिपुत्रयोः ॥ २४ ॥ योदुर्वाक्कलहाविष्टःकलिःशश्वद्यदालये ॥ स्त्रीप्रधानागृहेय
स्ययामितस्यनमन्दिरम् ॥ २५ ॥ यत्रनास्तिहरेःपूजातदीयगुणकीर्त्तनम् ॥ नोत्सुकस्तत्प्रशंसायांयामितस्यनमन्दिरम् ॥ २६ ॥
कन्यान्नवेदविक्रेतानरघातीचहिंसकः ॥ नरकागारसदृशंयामितस्यनमन्दिरम् ॥ २७ ॥ मातरंपितरंभार्यांगुरुपत्नींगुरुंसुतम् ॥ अना
थांभगिनींकन्यामनन्याश्रयबान्धवान् ॥ २८ ॥ कार्पण्याद्योनपुष्णातिसञ्चयंकुरुतेसदा ॥ तद्गेहान्नरकागारान्यामिनान्नमुनीश्वराः ॥
॥ २९ ॥ दशनंवसनंयस्यसमलंरूक्षमस्तकम् ॥ विकृतोग्रासहासोचयामितस्यनमन्दिरम् ॥ ३० ॥ मूत्रंपुरीषमुत्सृज्ययस्तत्पश्यति
मन्दधीः ॥ यःशेतेस्निग्धपादेनयामितस्यनमन्दिरम् ॥ ३१ ॥ अधौतपादःशायीयोनग्नःशेतेऽतिनिद्रितः ॥ सन्ध्याशायीदिवाशायी
यामितस्यनमन्दिरम् ॥ ३२ ॥ मूर्ध्नितैलंपुरोदत्त्वायोऽन्यदङ्गमुपस्पृशेत् ॥ ददातिपश्चाद्गात्रेवायामितस्यनमन्दिरम् ॥ ३३ ॥ दत्त्वा
तैलंमूर्ध्निगात्रेविण्मूत्रंयःसमुत्सृजेत् ॥ प्रणमेदाहरेत्पुष्पंयामितस्यनमन्दिरम् ॥ ३४ ॥ तृणंछिनत्तिनखैर्नखैर्विलिखेन्महीम् ॥
गात्रेपादेमलंयस्ययामितस्यनमन्दिरम् ॥ ३५ ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवाब्रह्मवृत्तिंसुरस्यच ॥ योहरेज्ज्ञानशीलश्चयामितस्यनमन्दिरम् ॥
॥ ३६ ॥ यत्कर्मदक्षिणाहीनंकुरुतेमूढधीःशठः ॥ सपापीपुण्यहीनश्चयामितस्यनमन्दिरम् ॥ ३७ ॥ मन्त्रविद्योपजीवीचग्रामयाजी
चिकित्सकः ॥ सूपकृद्देवलश्चैवयामितस्यनमन्दिरम् ॥ ३८ ॥ विवाहंधर्मकार्य्यंवायोनिहन्तिचकोपतः ॥ दिवामैथुनकारीयोया
मितस्यनमन्दिरम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वासामहालक्ष्मीरन्तर्द्धानंजगामह ॥ ददौदृष्टिंचदेवानांगृहेमर्त्येचनारद ॥ ४० ॥ तांप्रणम्यसुराः

सर्वेमुनयश्चमुदान्विताः ॥ प्रजग्मुःस्वालयंशीघ्रंशत्रुत्यक्तंसुहृद्युतम् ॥ ४१ ॥ नेदुर्दुन्दुभयःस्वर्गेबभूवुःपुष्पवृष्टयः ॥ प्रापुर्देवाःस्वराज्यं
चनिश्चलांकमलांमुने ॥ ४२ ॥ इत्येवंकथितंवत्सलक्ष्मीचरितमुत्तमम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंपुनःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४३ ॥ इति श्रीब्र
ह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेगणपतेर्गजास्यत्वकारणलक्ष्मीब्राह्मणविरोधादिलक्ष्मीचरित्रकथनंनाम त्रयो
विंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नारायणमहाभागहरेरंशसमुद्भव ॥ सर्वंश्रुतंत्वत्प्रसादाद्गणेश
चरितंशुभम् ॥ १ ॥ दन्तद्वययुतंवक्त्रंगजराजस्यबालके ॥ विष्णुनायोजितंब्रह्मन्नेकदन्ततः कथंशिशुः ॥ २ ॥ कुतोगतोऽस्यदन्तोऽन्य
स्तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ सर्वेश्वरस्त्वंसर्वज्ञःकृपावान्भक्तवत्सलः ॥ ३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वास्मेराननसरो
रुहः ॥ एकदन्तस्यचरितंप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ४ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्येऽहमितिहासंपुरातनम ॥ एकदन्तस्य
चरितंसर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ ५ ॥ एकदाकार्त्तवीर्य्यश्चजगाममृगयांमुने ॥ मृगान्निहत्यबहुलान्परिश्रान्तोबभूवसः ॥ ६ ॥ निशामुखे
दिनेऽतीतेतत्रतस्थौवनेनृपः ॥ जमदग्न्याश्रमाभ्याशेचोपोष्यानीकसंयुतः ॥ ७ ॥ प्रातःसरोवरेगजास्नातःशुचिरलंकृतः ॥ तदात्रेयेन
दत्तंब्रह्मजपन्दत्तोमनुम् ॥ ८ ॥ मुनिर्ददर्शराजानंशुष्ककण्ठोष्ठतालुकम् ॥ प्रीत्यादरेणमृदुलंपप्रच्छकुशलंमुनिः ॥ ९ ॥ ननाम
सम्भ्रमाद्राजामुनिंसूर्य्यसमप्रभम् ॥ सचतस्मैददौप्रीत्याप्रणतायशुभाशिषः ॥ १० ॥ वृत्तान्तंकथयामासराजाचानशनादिकम् ॥
संभ्रमेणैवमुनिनात्रस्तोराजानिमन्त्रितः ॥ ११ ॥ विज्ञाप्यतंमुनिश्रेष्ठःप्रययौस्वालयंमुदा ॥ एतद्वृत्तंकामधेनुंकथयामासभीतवत् ॥
॥ १२ ॥ उवाचसामुनिंभीतंभयंकिंतेमयिस्थिते ॥ जगद्भोजयितुंशक्तस्त्वंमयाकोनृपोमुने ॥ १३ ॥ राजभोजनयोग्यार्हंयद्यद्द्रव्यं
प्रयाचसे ॥ सर्वंतुभ्यंप्रदास्यामित्रिपुलोकेषुदुर्लभम् ॥ १४ ॥ सौवर्णानिवराण्याणिपात्राणिविविधानिच ॥ भोजनार्हाण्यसंख्यानि
पाकपात्राणियानिच ॥ १५ ॥ पात्राणिस्वादुपूर्णानिप्रददौमुनयेचसा ॥ नानाविधानिस्वादूनिपरिपक्वफलानिच ॥ १६ ॥ पनसाम्र
श्रीफलानिनारिकेलादिकानिच ॥ राशीभूतान्यसंख्यानिस्वादुलड्डुकराशयः ॥ १७ ॥ यवगोधूमचूर्णानांभक्ष्याणिविविधानिच ॥

पक्कान्नानांपर्वतांश्चपरमान्नस्यकन्दरान् ॥ १८ ॥ दुग्धानाञ्चघृतानाञ्चनदीर्दध्नांददौमुदा ॥ शर्कराणांतथाराशिंमोदकानाञ्चपर्वतान् ॥ ॥ १९ ॥ पृथुकानांसुशीलानांपर्वतान्प्रददौमुदा ॥ ताम्बूलंचददौपूर्णंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ २० ॥ नृपयोग्यंकौतुकाचसुन्दरंवस्त्रभूषणम् ॥ मुनिःसम्भृतसम्भारोदत्त्वाद्रव्यंमनोहरम् ॥ २१ ॥ भोजयामासराजानंससैन्यमपिलीलया ॥ यद्यत्सुदुर्लभंवस्तुपरिपूर्णंनृपेश्वरः ॥ २२ ॥ जगामविस्मयंराजादृष्ट्वापात्राण्युवाचह ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ द्रव्याण्येतानिसचिवदुर्लभान्यश्रुतानिच ॥ २३ ॥ ममासाध्यानिसहसाक्वागतान्यवलोकय ॥ नृपाज्ञयाचसचिवःसर्वंदृष्ट्वामुनेर्गृहे ॥ २४ ॥ राजानंकथयामासवृत्तान्तंमहदद्भुतम् ॥ ॥ ॥ सचिवउवाच ॥ ॥ दृष्टंसर्वंमहाराजनिबोधमुनिमन्दिरम् ॥ २५ ॥ वह्निकुण्डंयज्ञकाष्ठकुशपुष्पफलान्वितम् ॥ कृष्णचर्मस्रुवस्रुग्भिःशिष्यसंघैश्चसङ्कुलम् ॥ २६ ॥ तैजसाधारसम्यादिसर्वसम्पद्विवर्जितम् ॥ वृक्षचर्मपरीधानादृष्टाःसर्वेजटाधराः ॥ ॥ २७ ॥ गृहैकदेशेदृष्टासाकपिलैकामनोहरा ॥ चार्वङ्गीचन्द्रवर्णाभारक्तपङ्कजलोचना ॥ २८ ॥ ज्वलन्तीतेजसातत्रपूर्णचन्द्रसमप्रभा ॥ सर्वसम्पद्गुणाधारासाक्षादिवहरिप्रिया ॥ २९ ॥ इत्येवंबोधितोराजादुर्बुद्धिःसचिवाज्ञया ॥ मुनिंययाचेतांधेनुंनिबद्धःकालपाशतः ॥ ३० ॥ किंवापुण्यञ्चकाबुद्धिकःकालःसर्वतोबली ॥ पुण्यवान्बुद्धिमान्दैवाद्राजेन्द्रोयाचतद्विजम् ॥ ३१ ॥ पुण्यात्प्रजायतेकर्मपुण्यरूपञ्चभारते ॥ पापात्प्रजायतेकर्मपापरूपंभयावहम् ॥ ३२ ॥ पुण्यात्कृत्वास्वर्गभोगंजन्मपुण्यस्थलेनृणाम् ॥ पापाद्दुःखाचनरकंकुत्सितंजन्मजीविनाम् ॥ ३३ ॥ जीविनांनिष्कृतिर्नास्तिस्थितेकर्मणिनारद ॥ तेनकुर्वन्तिसन्तश्चसन्ततंकर्मणःक्षयम् ॥३४॥ साविद्यातत्तपोज्ञानंसगुरुःसचबान्धवः ॥ सामातासपितापुत्रस्तत्क्षयंकारयेत्तुयः ॥ ३५ ॥ जीविनांदारुणोरोगःकर्मभोगःशुभाशुभः ॥ भक्तवैद्यस्तंनिहन्तिकृष्णभक्तिरसायनात् ॥ ३६ ॥ मायाददातितांभक्तिंप्रतिजन्मनिसेविता ॥ परितुष्टाजगद्धात्रीभक्तेभ्योबुद्धिदायिनी ॥ ३७ ॥ परापरमभक्तायमायायस्मैददातिच ॥ मायांतस्मैमोहयितुंनविवेकंकदाचन ॥ ३८ ॥ मायाविमोहितोराजामुनिमानीययत्नतः ॥ उवाचविनयाद्भक्त्याकृताञ्जलिपुटोमुदा॥३९॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ देहिभिक्षांकल्पतरोकामधेनुञ्चकामदाम् ॥ मह्यंभ

त्वयंभक्तेशभक्तानुग्रहकारक ॥ ४० ॥ युष्मद्विधानांदातृणामदेयंनास्तिभारते ॥ दधीचिर्देवताभ्यश्चददौस्वास्थिपुराश्रुतम् ॥ ४१ ॥
भ्रूभङ्गलीलामात्रेणतपोराशेतपोधन ॥ समूहंकामधेनूनांस्रष्टुंशक्तोऽसिभारते ॥ ४२ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ अहोव्यतिक्रमंरा
जन्त्रवीषिशठवञ्चक ॥ दानंदास्यामिविप्रोऽहंक्षत्रियायकथंनृप ॥ ४३ ॥ कृष्णेनदत्तागोलोकेब्रह्मणेपरमात्मना ॥ कामधेनुरियंयज्ञेन
देयाप्राणतःप्रिया ॥ ४४ ॥ ब्रह्मणाभृगवेदत्ताप्रियपुत्रायभूमिप ॥ मह्यंदत्ताचभृगुणाकपिलापैतृकीमम ॥ ४५ ॥ गोलोकजाकाम
धेनुर्दुर्लभाभुवनत्रये ॥ लीलामात्रात्कथमहंकपिलांस्रष्टुमीश्वरः ॥ ४६ ॥ नाहंगेहालिकोमूढस्तुल्यानोत्थापितोबुधः ॥ क्षणेनभस्मसा
त्कर्तुंक्षमोऽहमतिथिंविना ॥ ४७ ॥ गृहंगच्छगृहंगच्छमेकोपंनैववर्द्धय ॥ पुत्रदारादिकंपश्यदैवबाधितपामर ॥ ४८ ॥ मुनेस्तद्वचनं
श्रुत्वाचुक्रोपसनराधिपः ॥ नत्वामुनिंसैन्यमध्यंप्रययौविधिबाधितः ॥ ४९ ॥ गत्वासैन्यमकाशंसकोपप्रस्फुरिताधरः ॥ किङ्करा
न्प्रेषयामासधेनुमानयितुंबलात् ॥ ५० ॥ कपिलासन्निधिंगत्वारुरोदमुनिपुङ्गवः ॥ कथयामासवृत्तान्तंशोकेनहतचेतनः ॥ ५१ ॥
रुदन्तंब्राह्मणंदृष्ट्वासुरभिस्तमुवाचह ॥ साक्षाल्लक्ष्मीस्वरूपासाभक्तानुग्रहकारिका ॥ ५२ ॥ ॥ सुरभिरुवाच ॥ ॥ इन्द्रोवागेहालि
कोवापिवस्तुस्वंदातुमीश्वरः ॥ शास्तापालयितादातास्ववस्तूनाञ्चमन्ततम् ॥ ५३ ॥ स्वेच्छयाचेन्नृपेन्द्रायमांददासितपोधन ॥ तेनसा
र्द्धंगमिष्यामिस्वेच्छयाचतवाज्ञया ॥ ५४ ॥ अथवानददासित्वंनगमिष्यामितेगृहात् ॥ मत्तोदत्तेनसैन्येनदूरीकुरुनृपंद्विपम् ॥ ५५ ॥
कथंरोदिषिसर्वज्ञमायामोहितचेतनः ॥ संयोगश्चवियोगश्चकालसाध्योनचात्मनः ॥५६॥ त्वंवाकोमेतवाहंकासम्बन्धःकालयोजितः ॥
यावदेवहिसम्बन्धोममत्वंतावदेवहि ॥ ५७ ॥ मनोजानातियद्द्रव्यमात्मीयंचेतिकेवलम् ॥ दुःखञ्चतस्यविच्छेदाद्यावत्स्वत्वञ्चतत्रवै ॥
॥ ५८ ॥ इत्युक्त्वाकामधेनुश्चसुषावविविधानिच ॥ शस्त्राण्यस्त्राणिसैन्यानिसूर्यतुल्यप्रभाणिच ॥ ५९ ॥ निर्गताःकपिलावक्त्रात्त्रिको
ट्यःखड्गधारिणाम् ॥ विनिःसृतानासिकायाःशूलिनःपञ्चकोटयः ॥ ६० ॥ विनिःसृतालोचनाभ्यांशतकोटिधनुर्द्धराः ॥ कपाला
न्निःसृतावीरास्त्रिकोट्योदण्डधारिणाम् ॥ ६१ ॥ वक्षस्स्थलान्निःसृताश्चत्रिकोटिःशक्तिधारिणाम् ॥ शतकोट्योगदाहस्ताःपृष्ठदेशाद्वि

विनिस्सृताःपादतलाद्राद्यभाण्डाःसहस्रशः ॥ जंघादेशान्निस्सृताश्चत्रिकोटचोराजपुत्रकाः ॥ ६३ ॥ विनिर्गतागुह्य
निर्गताः ॥ ६२ ॥ युद्धंकुर्वन्तुसैन्यानित्वंनयाहीत्युवाचह ॥ ६४ ॥ मुनिः
देशात्रिकोटिम्लेच्छजातयः ॥ दत्त्वासैन्यानिकपिलामुनयेचाभयंददौ ॥ कपिलासैन्यवृत्तान्तमात्मवर्गपराजयम् ॥ तच्छ्रुत्वानृप
सम्भृतसम्भारैर्हर्षयुक्तोबभूवह ॥ नृपेणप्रेरितोभृत्योनृपंसर्वमुवाचह ॥ ६५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेना
शार्दूलस्त्रस्तःकातरमानसः ॥ दूतान्संप्रेष्यसैन्यानिचाजहारस्वदेशतः ॥ ६६ ॥ नागय
रदनारायणसंवादएकदन्तत्वहेतुप्रश्नप्रसङ्गेजमदग्निकार्त्तवीर्ययुद्धारंभवर्णनंनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युद्धंदेहिमुनिश्रेष्ठकिंवाधेनु
णउवाच ॥ ॥ हरिंस्मरन्कार्तवीर्य्योहृदयेनविदूयता ॥ दूतंप्रस्थापयामासकुपितोमुनिसन्निधिम् ॥ १ ॥ हितंसत्यंनीतिसारंसर्वंदूत
स्ववाञ्छिताम् ॥ महांभृत्यायानिथयेसुविचार्य्ययथोचितम् ॥ २ ॥ दूतस्यवचनंश्रुत्वाजहासमुनिपुङ्गवः ॥ कपिलांया
मुवाचह ॥३॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ दृष्टोनृपोनिराहारःसमानीतोमयागृहम् ॥ विविधश्चयथाशक्त्याभोजितश्चयथोचितम् ॥४॥ नृपेन्द्रश्चम
चनेराजाममप्राणाधिकांप्रियाम् ॥ तांदातुमक्षमोदूतयुद्धंदास्यामिनिश्चितम् ॥ ५ ॥ मुनेस्तद्वचनंश्रुत्वादूतःसर्वमुवाचह ॥ कपिला
नामधेयमन्नाहैस्संयुतंभिया ॥ ६ ॥ मुनिश्चकपिलामाहसाम्प्रतंकिङ्करोम्यहम् ॥ कर्णधारंविनानौकातथासैन्यंविनामया ॥७॥ तवमृत्युर्न
चददौतस्मैशस्त्राणिविविधानिच ॥ युद्धशास्त्रोपदेशञ्चसन्धानञ्चोपयोगिकम् ॥ ८ ॥ जयंभवतुतेविप्रयुद्धेजेष्यसिनिश्चितम् ॥ इत्युक्त्वाकपिलाब्रह्म
भवितासत्यमस्त्रंविनामुने ॥ ९ ॥ नृपेणसार्द्धंतेयुद्धमयुक्तंब्राह्मणस्यच ॥ दत्तात्रेयस्यशिष्येणव्यर्थंकेशक्तिधारिणा ॥ राजाजगा
न्विराममनस्विनी ॥ १० ॥ मुनिर्मनस्वीसैन्यञ्चसज्जीकृत्यननोमुने ॥ गृहीत्वासर्वसैन्यञ्चसजगामरणाजिरम् ॥ ११ ॥ विचित्रंचरथंग
मयुद्धायननामसुनिपुङ्गवम् ॥ उभयोःसैन्ययोर्युद्धंबभूवबहुदुष्करम् ॥ १२ ॥ राजसैन्यंजितंसर्वंकपिलासेनयाबलात् ॥ सैन्या
ज्ञोबभंजेलीलयारणे ॥ १३ ॥ धनुश्चिच्छेदसज्यंतत्सामेनाकापिलीमुदा ॥ नृपेन्द्रःकापिलेयानिजेतुंसैन्यानिचाक्षमः ॥ १४ ॥ किञ्चिच्छिष्टंबलंराज्ञःकिंचिदेवपलायितम् ॥
नितंशस्त्रवृष्टचान्यस्तशस्त्रञ्चकारह ॥ शस्त्रवृष्ट्याशस्त्रवृष्टचाराजामूर्च्छामवापह ॥ १५ ॥

मुनीन्द्रोमूर्च्छितंदृष्ट्वानृपेन्द्रमतिथिंमुने ॥ १६ ॥ कृपानिधिश्चकृपयातत्सैन्यंसञ्जहारच ॥ गत्वासैन्यंविलीनञ्चकपिलायांचकृत्रिमम् ॥
॥ १७ ॥ नृपायमुनिनाशीघ्रंदत्ताश्चरणरेणवः ॥ आशीर्वादंप्रदत्तञ्चजयोऽस्त्विति कृपालुना ॥ कमण्डलुजलंप्रोक्ष्यजीवयामासतं
नृपम् ॥ १८ ॥ सराजाचेतनांप्राप्यसमुत्थायरणाजिरात् ॥ मूर्ध्नाननामभक्त्याचमुनिश्रेष्ठंकृतांजलिः ॥ १९ ॥ मुनिःशुभाशिषंदत्त्वा
राजानंत्वालिलिङ्गसः ॥ पुनस्तंस्नापयित्वाचभोजयामाससयत्नतः ॥ २० ॥ नवनीतंहिहृदयंब्राह्मणानांतुसन्ततम् ॥ अन्येषांक्षुरधा
रासमसाध्यंदारुणंसदा ॥ उवाचतंमुनिश्रेष्ठोगृहंगच्छधराधिप ॥ २१ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ रणंदेहिमहाबाहोधर्नुकिंवामयेप्सि
ताम् ॥ २२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेजमदग्निकार्तवीर्यार्जुनयुद्धवर्णनंनामपञ्चविंशतित
मोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ हरिंस्मरन्मुनिश्रेष्ठोवाक्यंश्रुत्वाचभूभृतः ॥ हितंसत्यंनीतिसारंप्रवक्तुमु
पचक्रमे ॥ १ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ गृहंगच्छमहाभागरक्षधर्मंसनातनम् ॥ सर्वसम्पत्स्थिराशश्वत्स्थितेधर्मेसुनिश्चितम् ॥ २ ॥
त्वांचदृष्ट्वानिराहारंसमानीयगृहंनृप ॥ तवपूजामकरवंयथाशक्तिविधानतः ॥ ३ ॥ साम्प्रतंमूर्छितंदृष्ट्वापादरेणुंशुभाशिषम् ॥ अददां
चेतयांचकेवक्तुमेवोचितंनच ॥ ४ ॥ नृपस्तद्वचनंश्रुत्वाप्रणम्यमुनिपुङ्गवम् ॥ रथमन्यंसमारुह्ययुद्धंदेहीत्युवाचह ॥ ५ ॥ मुनिःकृत्वा
चसन्नाहंतंयोद्धुमुपचक्रमे ॥ राजातंयुयुधेतत्रकोपेनाहतचेतनः ॥ ६ ॥ कपिलादत्तशस्त्रेणन्यस्तशस्त्रंचकारतम् ॥ कपिलादत्तयाशक्त्या
पुनर्मूर्च्छामवापच ॥ ७ ॥ पुनश्चचेतनांप्राप्यराजाराजीवलोचनः ॥ मुनिनायुयुधेतत्रकोपेनपुनरेवच ॥ ८ ॥ आग्नेयंयोजयामाससम
रेनृपपुङ्गवः ॥ मुनिर्निर्वापयामासवारुणेनचलीलया ॥ ९ ॥ नृपेन्द्रोवारुणास्त्रञ्चचिक्षेपसमरेमुनौ ॥ वायव्यास्त्रेणसमुनिःशमयामास
लीलया ॥ १० ॥ वायव्यास्त्रंनृपश्रेष्ठश्चिक्षेपसमरेतदा ॥ गान्धर्वेणमुनिश्रेष्ठःशमयामासतत्क्षणम् ॥ ११ ॥ नागास्त्रञ्चनृपश्रेष्ठश्चिक्षेप
रणमूर्द्धनि ॥ गारुडेनमुनिश्रेष्ठोनिजघानक्षणान्मुदा ॥ १२ ॥ माहेश्वरंमहास्त्रञ्चशतसूर्य्यसमप्रभम् ॥ चिक्षेपनृपतिश्रेष्ठोद्योतयन्तं
दिशोदश ॥ १३ ॥ वैष्णवास्त्रेणदिव्येनत्रिलोकव्यापकेनच ॥ मुनिर्निर्वापयामासबहुयत्नेननारद ॥ १४ ॥ मुनिर्नारायणास्त्रञ्चचि

शरैर्मन्त्रपूर्वकम् ॥ शस्त्रं दृष्ट्वा महाराजो ननाम शरणं ययौ ॥ १५ ॥ ऊर्ध्वं च भ्रमणं कृत्वा क्षणं दीप्त्या दिशो दश ॥ प्रलयाग्निसमं तत्रस्त्वय मन्तरधीयत ॥ १६ ॥ जृम्भणास्त्रं च स मुनिश्चिक्षेप रणमूर्द्धनि ॥ निद्रां प्रापत्तेन राजा सुप्त्वा प च मृतो यथा ॥ १७ ॥ दृष्ट्वा नृपं निद्रितं तं चार्द्धचन्द्रेण तत्क्षणम् ॥ चिच्छेद सारथिं यानं धनुर्बाणं मुनिस्तदा ॥ १८ ॥ मुकुटं च क्षुरप्रेण च्छत्रं सन्नाहमेव च ॥ अस्त्रं तूणं वाजिगणं विविधेन च भूभृतः १९ ॥ मुनिस्तत्सचिवान्सर्वान्नागास्त्रेणैव लीलया ॥ निबध्य स्थापयामास प्रहस्य समरस्थले ॥ २० ॥ मुनिस्तं त्रोधयामास सुमन्त्रेणैव लीलया ॥ निबद्धसर्वामात्यानां दर्शयामास भूमिपम् ॥ २१ ॥ दर्शयित्वा नृपं तांश्च मोचयामास तत्क्षणम् ॥ नृपेन्द्रमाशिषं कृत्वा गृहं गच्छेत्युवाच ह ॥ २२ ॥ राजा कोपात्समुत्थाय शूलमुद्यम्य यत्नतः ॥ चिक्षेप तं मुनिश्रेष्ठं मुनिः शक्त्या जघान तम् ॥ २३ ॥ एतस्मिन्नन्तरे ब्रह्मा समागत्य रणस्थलम् ॥ सप्रीतिं जनयामास सुनीत्या च परम्परम् ॥२४॥ मुनिर्ननाम ब्रह्माणं मनुपुत्रश्च रणस्थले ॥ राजा नत्वा विधिं चर्षिं स्वपुरं प्रययौ तदा ॥२५॥ मुनिर्ययौ स्वाश्रमं च स्वलोकं कमलोद्भवः ॥ इत्येवं कथितं किंचिदपरं कथयामि ते ॥२६॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते महापुराणे तृतीये गणपतिखण्डे नारदनारायणसंवादे जमदग्निकार्तवीर्ययुद्धोपशमवर्णनं नाम षड्विंशतितमोऽध्यायः ॥२६॥ नारायण उवाच ॥ ॥ हरिं स्मृत्वा गृहं गत्वा राजा विस्मितमानसः ॥ आजगाम महारण्ये जमदग्न्याश्रमं पुनः ॥१॥ रथानां च चतुर्लक्षं रथिनां दशलक्षकम् ॥ अश्वेन्द्राणां गजेन्द्राणां पदातीनामसंख्यकम् ॥ २ ॥ राजेन्द्राणां सहस्रं च महाबलपराक्रमम् ॥ महासमृद्धियुक्तश्च त्रैलोक्यं जेतुमीश्वरः ॥ ३ ॥ सर्वतो वेष्टयामास जमदग्न्याश्रमं मुदा ॥ रथस्थो वर्मयुक्तश्च कार्त्तवीर्य्यार्जुनः स्वयम् ॥ ४ ॥ सैन्यशब्दैर्वाद्यशब्दैर्महाकोलाहलैर्मुने ॥ जमदग्न्याश्रमस्थाश्च मूर्च्छामापुर्भयेन च ॥५॥ कुटीं प्रविश्य बलवान्गृहीत्वा कपिलां शुभाम् ॥ पुरं गन्तुं मनश्चक्रे दुर्बुद्धिरसदाश्रयः ॥ ६ ॥ समुत्तस्थौ मुनिश्रेष्ठो गृहीत्वा सशरं धनुः ॥ एकाकी मुक्तगात्रश्च धेनुं नत्वा हरिं स्मरन् ॥ ७ ॥ आश्रमस्थाञ्जनान्सर्वान्समाश्वास्य च यत्नतः ॥ आजगाम रणस्थानं निश्शंको नृपतेः पुरः ॥ ८ ॥ निर्ममे शरजालं च स मुनिर्मन्त्रपूर्वकम् ॥ आच्छादयत्स्वाश्रमं तैर्मानवं वर्मणा यथा ॥ ९ ॥ अपरं शरजालं च निर्ममे मुनिपुङ्गवः ॥ तेरेवारयामास सर्वसैन्यं यथाक्रमम् ॥ १० ॥ मुनिना शरजाले

नसर्वंसैन्यंसमावृतम् ॥ तानिसर्वाणिगुप्तानियथापत्राणिपञ्जरे ॥ ११ ॥ राजादृष्ट्वामुनिश्रेष्ठमवरुह्यरथात्पुरः ॥ सार्द्धंनृपेन्द्रैर्भक्त्याच
प्रणनामकृताञ्जलिः ॥ १२ ॥ नत्वारुरोहयानंसमुनेःप्राप्यशुभाशिषः ॥ आरुह्यचनृपश्रेष्ठःस्वयानंहृष्टमानसः ॥ १३ ॥ नृपैःसार्द्धंनृप
श्रेष्ठश्चिक्षेपमुनिपुङ्गवे ॥ अस्त्रंशस्त्रंगदांशक्तिंजवानक्रीडयामुनिः ॥ मुनिश्चिक्षेपदिव्यास्त्रंचिच्छेदलीलयानृपः ॥ १४ ॥ शूलंचिक्षेप
नृपतिस्तञ्जघानतदामुनिः ॥ अपरंशरजालंचनिर्ममेमुनिपुङ्गवः ॥ १५ ॥ शस्त्रौघैर्दुर्निवार्य्यैश्चखण्डंखण्डंचकारसः ॥ निबद्धाश्शर
जालेननचशक्ताःपलायितुम् ॥ १६ ॥ जृम्भणास्त्रेणमुनिनातेचसर्वेविजृम्भिताः ॥ हस्त्यश्वरथपादातसहितंसर्वसैन्यकम् ॥ १७ ॥
राजानंनिद्रितंदृष्ट्वानजघानमुनीश्वरः ॥ गृहीत्वाकपिलांदृष्टोरुदन्तींशोकमूर्च्छिताम् ॥ बोधयित्वापुरःकृत्वास्वाश्रमंगन्तुमुद्यतः ॥
॥ १८ ॥ एतस्मिन्नन्तरेराजाचेतनांप्राप्यनारद ॥ निवारयामासमुनिंगृहीत्वासशरंधनुः ॥ १९ ॥ जगामकपिलात्रस्तास्वस्थानञ्च
रणाजिरात् ॥ मुनिश्चतस्थौनिश्शङ्कोगृहीत्वासशरंधनुः ॥ २० ॥ ब्रह्मास्त्रञ्चनृपश्रेष्ठःसचिक्षेपमुनौतदा ॥ ब्रह्मास्त्रेणमुनीन्द्रस्यसद्योनि
र्वाणतांगतम् ॥ २१ ॥ दिव्यास्त्रेणमुनिश्रेष्ठोनृपस्यसशरंधनुः ॥ रथञ्चसारथिंचैवचिच्छेदवर्मदुर्वहम् ॥ २२ ॥ अथराजामहाक्रुद्धोदद
र्शस्वसमीपतः ॥ दत्तेनदत्तांशक्तिंतामेकपुरुषघातिनीम् ॥ २३ ॥ जग्राहनत्वादत्तंतंसनत्वाशक्तिमुल्बणाम् ॥ चूर्णयामासतत्रैवशतसू
र्य्यसमप्रभाम् ॥ २४ ॥ यत्तेजःसर्वदेवानांतेजोनारायणस्यच ॥ शम्भोश्चब्रह्मणश्चैवमायायाश्चैवनारद ॥ २५ ॥ तत्रैवावाहयामासस
योगीमन्त्रपूर्वकम् ॥ तेजसाद्योतयामासगगनंचदिशोदश ॥ २६ ॥ दृष्ट्वाक्षिपन्तींतांदेवाहाहाकारेणचुक्रुशुः ॥ आकाशस्थाश्चसमरंप
श्यन्तोदुःखिताहृदा ॥ २७ ॥ चिक्षेपतांचूर्णयित्वाकार्त्तवीर्य्यार्जुनःस्वयम् ॥ सद्यःपपातसाशक्तिर्ज्वलन्तीमुनिवक्षसि ॥ २८ ॥
विदार्य्यगेमुनेःशक्तिर्जगामहरिसन्निधिम् ॥ दत्तायहरिणादत्ताशस्त्रास्त्रनिधयेतदा ॥ २९ ॥ मूर्च्छांसम्प्राप्यसमुनिःप्राणांस्तत्याजत
त्क्षणम् ॥ तेजोऽम्बरेभ्रमित्वाचब्रह्मलोकंजगामह ॥ ३० ॥ युद्धेमुनिंमृतंदृष्ट्वारुरोदकपिलामुहुः ॥ हेताततातेत्युच्चार्य्यगोलोकंसाज
गामह ॥ ३१ ॥ सर्वंसाकथयामासगोलोकेकृष्णमीश्वरम् ॥ रत्नसिंहासनस्थंतंगोपैर्गोपीभिरावृतम् ॥ ३२ ॥ कृष्णेनब्रह्मणेदत्ताब्रह्म

णाभृगवेपुरा ॥ साप्रीत्यापुष्करेब्रह्मन्भृगुणाजमदग्नये ॥ ३३ ॥ नत्वाचकामधेनूनांसमूहंसाजगामह ॥ तदश्रुबिन्दुनामर्त्त्येरत्नसंघो बभूवह ॥ ३४ ॥ अथराजातंनिहत्यबोधयित्वास्वसैन्यकम् ॥ प्रायश्चित्तंविनिर्वर्त्यजगामस्वपुरंमुदा ॥ ३५ ॥ प्राणनाथंमृतंश्रुत्वाज गामरेणुकासती ॥ मुनिंवक्षसिसंस्थाप्यक्षणंमूर्च्छामवापसा ॥ ३६ ॥ ततःसाचेतनांप्राप्यनरुरोदपतिव्रता ॥ एहिवत्सभृगोरामरामरा मेत्युवाचह ॥ ३७ ॥ आजगामभृगुस्तूर्णंक्षणाद्वैपुष्करादहो ॥ ननाममातरंभक्त्यामनोयायीचयोगवित् ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वारामोमृतंता तंशोकार्त्तांजननींसतीम् ॥ आकर्ण्यरणवृत्तान्तंप्रयान्तींकपिलांशुचा ॥ ३९ ॥ विललापभृशंतत्रहेतातजननीतिच ॥ चितांचकारयो गीन्द्रश्चन्दनैराज्यसंयुताम् ॥ ४० ॥ रेणुकाराममादायतूर्णंकृत्वास्ववक्षसि ॥ चुचुम्बगण्डेशिरसिहरोदोच्चैर्भृशंमुहुः ॥ ४१ ॥ रामरा ममदावाहोकयामित्वांविहायच ॥ वत्सवत्सेतिकृत्वैवंविललापभृशंमुहुः ॥ ४२ ॥ मत्प्राणाधिकहेवत्समदीयंवचनंशृणु ॥ पित्रोःशेष क्रियांकृत्वायायायुद्धंनपुत्रक ॥ ४३ ॥ गृहेतिष्ठसुखंवत्सतपस्यांकुरुशाश्वतीम् ॥ समरंनैवसुखदंदारुणंक्षत्रियैःसह ॥ ४४ ॥ मातुर्वच नमश्रुत्वाप्रतिज्ञांतांचकारह ॥ त्रिस्सप्तकृत्वोनिर्भूपांकरिष्यामिध्रुवंमहीम् ॥ ४५ ॥ कार्तवीर्य्यंहनिष्यामिलीलयाक्षत्रियाधमम् ॥ पितॄंश्चतर्पयिष्यामिक्षत्रियक्षतजैस्तथा ॥ ४६ ॥ इत्युदीर्य्यभृगोर्मातुर्विललापमुहुर्मुहुः ॥ हितंतथ्यंनीतिसारंबोधयामासमा तरम् ॥ ४७ ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ पितुःशासनहन्तारंपितुर्वैवधिघायकम् ॥ योनहन्तिमहामूढोरौरवंसव्रजेद्ध्रुवम् ॥ ॥ ४८ ॥ अग्निदोगरदश्चैवशस्त्रपाणिर्धनापहः ॥ क्षेत्रदारापहारीचपितृबन्धुविहिंसकः ॥ ४९ ॥ सततंमन्दकारीचनिन्दकः कटुजल्पकः ॥ एकादशैतेपापिष्ठावधार्हावेदसम्मताः ॥ ५० ॥ द्विजानांद्रविणादानंस्थानान्निर्वासनंनति ॥ वपनंताडनञ्चैववधमाहु र्मनीषिणः ॥ ५१ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रचाजगामभृगुःस्वयम् ॥ अतित्रस्तोमनस्वीचहृदयेनविदूयता ॥ ५२ ॥ दृष्ट्वातंरेणुकारा मौविनतौसंबभूवतुः ॥ सतावुवाचवेदोक्तंपरलोकहितायच ॥ ५३ ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ मद्वंशजातोज्ञानीत्वंकथंविलपसेसुत ॥ जलबुद्बुदवत्सर्वंसंसारेचचराचरम् ॥ ५४ ॥ सत्यसारंसत्यबीजंकृष्णंचिन्तयपुत्रक ॥ यद्गतंतद्गतंवत्सगतंनैवागमिष्यति ॥ ५५ ॥

यद्भवेत्तद्भवत्येवभवितायद्भविष्यति ॥ पूर्वार्जितंस्वीयकर्मफलंकेननिवार्य्यते ॥ ५६ ॥ भूतंभव्यंभविष्यंचयत्कृष्णेननिरूपितम् ॥
निरूपितंयत्तत्कर्म केनवत्सनिवार्य्यते ॥ ५७ ॥ मायावीजंमायिनाञ्चशरीरंपाञ्चभौतिकम् ॥ संकेतपूर्वकंनामप्रातःस्वप्नसमंसुत ॥
॥ ५८ ॥ क्षुधानिद्रादयाशान्तिःक्षमाकान्त्यादयस्तथा ॥ यान्तिप्राणामनोज्ञानंप्रयातेपरमात्मनि ॥ ५९ ॥ बुद्धिश्चशक्तयःसर्वारा
जेन्द्रमिवकिङ्कराः ॥ सर्वंतमनुगच्छन्तितंकृष्णंभजयत्नतः ॥ ६० ॥ केवाकेषाञ्चपितरःकेवाकेषांसुताःसुत ॥ कर्मोर्मिप्रेरिताःसर्वेभ
वाब्धौदुस्तरेपरम् ॥ ६१ ॥ ज्ञानिनोमारुदन्त्येवमारोदीःपुत्रसाम्प्रतम् ॥ रोदनाश्रुप्रपतनान्मृतानांनरकंध्रुवम् ॥ ६२ ॥ संकेता
ख्योच्चारणेनयद्रुदन्तिचबान्धवाः ॥ शतवर्षंरुदित्वातंप्राप्नुवन्तिननिश्चितम् ॥ पार्थिवांशश्चपृथिवीगृह्णात्यस्थित्वचादिकम् ॥ ६३ ॥
तोयांशश्चतथातोयंशून्यांशंगगनंतथा ॥ वाय्वंशश्चतथावायुस्तेजस्तेजांशकंतथा ॥ ६४ ॥ सर्वेविलीनाःसर्वेषुकोवाऽऽयास्यतिरोदनात् ॥
नामश्रुतियशःकर्मकथामात्रावशेषितः ॥ ६५ ॥ वेदोक्तञ्चैवयत्कर्मकुरुतत्पारलौकिकम् ॥ सचबन्धुःसुपुत्रश्चपरलोकहिताययः ॥
॥ ६६ ॥ भृगोस्तद्वचनंश्रुत्वाशोकंतत्याजतत्क्षणम् ॥ रेणुकाचमहासाध्वीतंवक्तुमुपचक्रमे ॥ ६७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे
तृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेजमदग्निसंहारपरशुरामप्रतिज्ञादिवर्णनंनामसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ रेणुकोवाच ॥ ब्रह्मन्ननुगमिष्यामिप्राणनाथस्यसाम्प्रतम् ॥ ऋतोश्चतुर्थदिवसेमृतोऽयंचाद्यमानदः ॥ १ ॥ कर्त्तव्याकाव्यवस्थात्रवदवे
दविदांवर ॥ त्वमागतोमेसहसापुण्येनकतिजन्मनाम् ॥ २ ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ अहोपुण्यवतोभर्तुरनुगच्छमहासति ॥ चतुर्थ
दिवसंशुद्धंस्वामिनःसर्वकर्मसु ॥ ३ ॥ शुद्धाभर्त्तुश्चतुर्थेऽह्निनशुद्धादैवपित्र्ययोः ॥ दैवेकर्मणिपित्र्येचपञ्चमेऽह्निविशुद्ध्यति ॥ ४ ॥ व्याल
ग्राहीयथाव्यालंबिलादुद्धरतेबलात् ॥ तद्वत्स्वामिनमादायसाध्वीस्वर्गंप्रयातिच ॥ ५ ॥ मोदतेस्वामिनातत्रयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥
अतऊर्ध्वंकर्मभोगंभुंक्ष्वसाध्विशुभाशुभम् ॥ ६ ॥ सपुत्रोभक्तिदातायःसाचस्त्रीयानुगच्छति ॥ सबन्धुर्दानदातायःसशिष्योगुरुमर्च

१ क्षुन्निद्रातृड्दयाशान्तिरितिपाठः ।

येत् ॥ ७ ॥ सोऽभीष्टदेवोयोरक्षेत्सराजापालयेत्प्रजाः ॥ सचस्वामीप्रियांधममतिंदातुमिहेश्वरः ॥ ८ ॥ सगुरुर्धर्मदातायोहरिभक्ति
प्रदायकः ॥ एतेप्रशंस्यावेदेषुपुराणेषुचनिश्चितम् ॥ ९ ॥ ॥ रेणुकोवाच ॥ ॥ गन्तुंस्वस्वामिनासार्द्धंकाशक्ताभारतेमुने ॥
कावाप्यशक्तानारीषुतन्मेब्रूहितपोधन ॥ १० ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ बालापत्याश्चगार्भिण्योह्यदृष्टऋतवस्तथा ॥ रजस्वलाचकुलटाग
लितव्याधिसंयुता ॥ ११ ॥ पतिसेवाविहीनायाह्यभक्ताकटुभाषिणी ॥ एतागच्छन्तिचेद्देवान्नकान्तंप्राप्नुवन्तिताः ॥ १२ ॥ संस्कृताग्निं
पुरोदत्त्वाचितासुशयितंपतिम् ॥ कान्तास्तमनुगच्छन्तिकान्ताश्चेत्प्राप्नुवन्तिताः ॥ १३ ॥ अनुगच्छन्तियाःकान्तंतमेवप्राप्नुवन्तिताः ॥
सार्द्धंकृत्वापुण्यभोगंदिविजन्मनिजन्मनि ॥ १४ ॥ इयंतेकथितासाध्विव्यवस्थागृहिणांध्रुवम् ॥ तीर्थेज्ञानमृतानांचवैष्णवानांगतिं
शृणु ॥ १५ ॥ यासाध्वीवैष्णवंकान्तंयत्रयत्रानुगच्छति ॥ प्रयातिस्वामिनासार्द्धं वैकुण्ठेहरिसन्निधिम् ॥ १६ ॥ विशेषोनास्तिभक्ता
नांतीर्थेवान्यत्रनारद ॥ मरणेनफलंतुल्यंमुक्तानांकृष्णभाविनाम् ॥ १७ ॥ तयोःपातोनास्तिततस्मान्महतिप्रलयेसति ॥ नारायणंतं
भजेत्पुमाँस्त्रीकमलालयाम् ॥ १८ ॥ तीर्थेज्ञानमृतश्चापिवैकुण्ठंयातिनिश्चितम् ॥ सभार्योमोदतेतत्रयावद्वैब्रह्मणःशतम् ॥ १९ ॥
इत्युक्त्वारेणुकांतत्रजामदग्न्यमुवाचह ॥ वेदोक्तंवचनंसर्वंसभृगुःसमयोचितम् ॥ २० ॥ एहिवत्समहाभागत्यजशोकममङ्गलम् ॥
उत्तानंकुरुतातश्चदक्षिणाशिरसंभृगो ॥ २१ ॥ वस्त्रंयज्ञोपवीतञ्चनूतनंपरिधापय ॥ अनश्रुनयनोभूत्वासन्तिष्ठन्दक्षिणामुखः ॥
॥ २२ ॥ अरणीसंभवाग्निश्चगृहाणप्रीतिपूर्वकम् ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिसर्वेषांस्मरणंकुरु ॥ २३ ॥ गयादीनिचतीर्थानियेचपुण्याः
शिलोच्चयाः ॥ कुरुक्षेत्रञ्चगङ्गाञ्चयमुनाञ्चसरिद्वराम् ॥ २४ ॥ कौशिकींचन्द्रभागाञ्चसर्वपापप्रणाशिनीम् ॥ गण्डकीमथकाशीञ्चप
नसांसरयूंतथा ॥ २५ ॥ पुष्पभद्राञ्चभद्राञ्चनर्मदाञ्चसरस्वतीम् ॥ गोदावरीञ्चकावेरींस्वर्णरेखांचपुष्करम् ॥ २६ ॥ रैवतंचवराहंच
श्रीशैलंगन्धमादनम् ॥ हिमालयंचकैलासंसुमेरुंरत्नपर्वतम् ॥ २७ ॥ वाराणसींप्रयागञ्चपुण्यंवृन्दावनंवनम् ॥ हरिद्वारंचबदरीं
स्मारंस्मारंपुनःपुनः ॥ २८ ॥ चन्दनागरुकस्तूरीसुगन्धिकुसुमंतथा ॥ प्रदायवाससाच्छाद्यस्थापयैनंचितोपरि ॥ २९ ॥

कर्णाक्षिनासिकास्येत्वंशलाकांचहिरण्मयीम् ॥ कृत्वानिर्मन्थनंतातविप्रेभ्योदेहिसादरम् ॥ ३० ॥ सतिलंताम्रपात्रंचधेनुंचर जतंतथा ॥ सदक्षिणंसुवर्णंचदत्त्वाग्निंदेह्यकातरः ॥ ३१ ॥ ॐकृत्वादुष्कृतंकर्म्मजानतावाप्यजानता ॥ मृत्युकालवशंप्राप्यन रंपंचत्वमागतम् ॥ ३२ ॥ धर्माधर्मसमायुक्तंलोभमोहसमावृतम् ॥ दहसर्वाणिगात्राणिदिव्यांल्लोकान्सगच्छतु ॥ ३३ ॥ इमंमन्त्रंप ठित्वातुतातंकृत्वाप्रदक्षिणम् ॥ मन्त्रेणानेनदेह्यग्निंजनकायहरिंस्मरन् ॥ ३४ ॥ ॐअस्मत्कुलेत्वंजातोऽसित्वदीयोजायतांपुनः ॥ असौस्वर्गायलोकायस्वाहेतिवदसाम्प्रतम् ॥ ३५ ॥ अग्निंदेहिशिरःस्थानेहेभृगोभ्रातृभिःसह ॥ तच्चकारभृगुःसर्वंसगोत्रैराज्ञयाभृगोः ॥ ॥ ३६ ॥ अथपुत्रंरेणुकासाकृत्वातत्रस्ववक्षसि ॥ उवाचकिंचिद्वचनंपरिणामसुखावहम् ॥ ३७ ॥ अविरोधोभवान्धौचसर्वमङ्गलमङ्ग लम् ॥ विरोधोनाशबीजंचसर्वोपद्रवकारणम् ॥ ३८ ॥ अकर्त्तव्योविरोधोवैदारुणैःक्षत्रियैःसह ॥ प्रतिज्ञाचैवकर्त्तव्यामदीयेवचने श्रुते ॥ ३९ ॥ आलोच्यब्रह्मणासार्द्धंभृगुणादिव्यमन्त्रिणा ॥ यथोचितंचकर्त्तव्यंसद्भिरालोचनंशुभम् ॥ ४० ॥ इत्युक्त्वातंपरित्यज्य कान्तंकृत्वास्ववक्षसि ॥ सासुष्वापचितायांचपश्यन्तीतंहरिंस्मृतिः ॥ ४१ ॥ वह्निंददौचितायांचसरामोभ्रातृभिःसह ॥ भ्रातृभिःपितृ शिष्यैश्चसार्द्धंसविललापच ॥ ४२ ॥ रामरामेतिरामेतिवाक्यमुच्चार्य्यसासती ॥ पुरस्ताज्जामदग्न्यस्यभस्मीभूताबभूवसा ॥ ४३ ॥ भर्त्तुर्नामसमाकर्ण्यतत्राजग्मुर्हरेश्वराः ॥ रथस्थाःश्यामवर्णाश्चसर्वेचारुचतुर्भुजाः ॥ ४४ ॥ शंखचक्रगदापद्मधारिणोवनमालिनः ॥ किरीटिनःकुण्डलिनःपीतकौशेयवाससः ॥ ४५ ॥ रथेकृत्वारेणुकांतांगत्वातेब्रह्मणःपदम् ॥ जमदग्निंसमादायप्रजग्मुर्हरिसन्निधिम् ॥ ॥ ४६ ॥ तौदम्पतीचवैकुण्ठेतस्थतुर्हरिसन्निधौ ॥ कृत्वादास्यंहरेःशश्वत्सर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ ४७ ॥ अथरामोब्राह्मणैश्चभृगुणा सहनारद ॥ पित्रोःशेषक्रियांकृत्वाब्राह्मणेभ्योधनंददौ ॥ ४८ ॥ गोभूहिरण्यवासांसिदिव्यशय्यांमनोरमाम् ॥ सुवर्णाधारसहितांजल मन्नञ्चचन्दनम् ॥ ४९ ॥ रत्नदीपंरौप्यशैलंसुवर्णासनमुत्तमम् ॥ सुवर्णाधारसहितंताम्बूलञ्चसुवासितम् ॥ ५० ॥ छत्रञ्चपादुकेचैवफ

१ सुकृतमितिपाठः ।

ब्राह्मणेभ्योधनंदत्त्वाब्रह्मलोकंजगामसः ॥५१॥ ददर्शब्रह्मलोकंसशातकुम्भ
लंमाल्यंमनोहरम् ॥ फलंमूलादिकञ्चैवमिष्टान्नञ्चमनोहरम् ॥ ब्राह्मणेभ्योधनंदत्त्वाब्रह्मलोकंजगामसः ॥ ५२ ॥ ददर्शतत्रब्रह्माणंज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ रत्नसिंहासनस्थञ्चरत्नभूषणभू
विनिर्मितम् ॥ स्वर्णप्राकारसंयुक्तंस्वर्णस्तम्भैर्विभूषितम् ॥ ५२ ॥ ददर्शतत्रब्रह्माणंज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ रत्नसिंहासनस्थञ्चरत्नभूषणभू
षितम् ॥ ५३ ॥ सिद्धैस्तपश्चान्द्रायणैःऋषीन्द्रैःपरिवेष्टितम् ॥ विद्याधरीणांनृत्यञ्चपश्यन्तंसस्मितंमुदा ॥ ५४ ॥ सङ्गीतमुपशृण्वन्तं
गीयमानञ्चगायकैः ॥ चन्दनागरुकस्तूरीकुंकुमेनविराजितम् ॥ ५५ ॥ तपसांफलदातारंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ धातारंसर्वजगतांक
र्त्तारंचेश्वरंपरम् ॥ ५६ ॥ परिपूर्णतमंब्रह्मजपन्तंकृष्णमीश्वरम् ॥ गुह्ययोगंप्रवोचंतंपृच्छतंशिष्यमण्डलम् ॥ ५७ ॥ दृष्ट्वातमव्ययंभ
क्त्याप्रणनामभृगुःपुरः ॥ उच्चैश्चरोदनंकृत्वास्ववृत्तान्तमुवाचह ॥ ५८ ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ ब्रह्मंस्त्वद्वंशजातोऽहंजमदग्निसुतो
विधे ॥ पितामहस्त्वमस्माकंसर्वज्ञंकथयामिकिम् ॥ ५९ ॥ मृगयामागतंभूपंपितामेचोपवासिनम् ॥ पारणांकारयामासकपिलाद
त्तवस्तुना ॥ ६० ॥ सराजाकपिलालोभात्कार्त्तवीर्य्यार्जुनःस्वयम् ॥ घातयामासमत्तातमित्युक्त्वोच्चैरुरोदसः ॥ ६१ ॥ निरुध्य
बाष्पंसपुनरुवाचकरुणानिधिः ॥ मातामेऽनुगतासाध्वीमांविहायजगद्गुरो ॥ ६२ ॥ अधुनाहमनाथश्चत्वंमेमातापितागुरुः ॥
कर्त्तापालयितादातापाहिमांशरणागतम् ॥ ६३ ॥ आगतोऽहंतवसभांप्रमातुर्मातुराज्ञया ॥ उपायेनजगन्नाथमद्वैरिहननंकुरु ॥ ६४ ॥
धनिदीनौसमंदृष्ट्वायःप्रजांनचपालयेत् ॥ सराजासचधर्मिष्ठःसदयालुर्यशस्करः ॥ सपूज्यःसस्थिरश्रीश्चयोदीनंपरिपालयेत् ॥ ६५ ॥
श्रुत्वाविप्रवटोर्वाक्यंकरुणासागरोविधिः ॥ दत्त्वाशुभाशिषंतस्मैवासयामासव
तद्देहाद्यातिरुष्टाश्रीःसभवेद्भ्रष्टराज्यकः ॥ ६६ ॥ श्रुत्वाविप्रवटोर्वाक्यंकरुणासागरोविधिः ॥ दत्त्वाशुभाशिषंतस्मैवासयामासव
क्षसि ॥ ६७ ॥ श्रुत्वाभृगोःप्रतिज्ञाञ्चविस्मितश्चतुराननः ॥ अतीवदुष्करांघोरांबहुजीवविघातिनीम् ॥ ६८ ॥ कर्मणातद्भवेत्सर्वमि
तिकृत्वातुमानसे ॥ उवाचजामदग्न्यंतंपरिणामसुखावहम् ॥ ६९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ प्रतिज्ञादुष्करावत्सबहुजीवविघाति
नी ॥ सृष्टिरेषाभगवतःसम्भवेदीश्वरेच्छया ॥ ७० ॥ सृष्टिःसृष्टामयापुत्रक्लेशेनैवेश्वराज्ञया ॥ सृष्टिलुप्तौप्रतिज्ञातेदारुणाऽकरुणापरा ॥
॥ ७१ ॥ त्रिस्सप्तकृत्वोनिर्भूपांकर्त्तुमिच्छसिमेदिनीम् ॥ एकक्षत्रियदोषेणतज्जातिंहन्तुमिच्छसि ॥ ७२ ॥ ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैर्नित्या

सृष्टिश्चतुर्विधः ॥ आविर्भूतातिरोभूताहरेरेवपुनःपुनः ॥ ७३ ॥ अन्यथात्वत्प्रतिज्ञाचभविताप्राक्तनेनते ॥ बह्वायासेनतेकार्य्यसिद्धि
र्भवितुमर्हति ॥ ७४ ॥ शिवलोकंगच्छवत्सशङ्करंशरणंव्रज ॥ पृथिव्यांबहवोभूपाःसन्तिशङ्करकिङ्कराः ॥ ७५ ॥ विनाज्ञयामहेशस्य
कोवातान्हतुमीश्वरः ॥ बिभ्रतःकवचंदिव्यंशक्तेर्वैशङ्करस्यच ॥ ७६ ॥ उपायंकुरुयत्नेनजयबीजंशुभावहम् ॥ उपायतःसमा
रब्धाःसर्वेसिद्ध्यन्त्युपक्रमाः ॥ ७७ ॥ श्रीकृष्णमन्त्रकवचग्रहणंकुरुशङ्करात् ॥ दुर्लभंवैष्णवंतेजःशैवंशाक्तंविजेष्यति ॥ ७८ ॥ गुरु
स्तेजगतांनाथःशिवोजन्मनिजन्मनि ॥ मन्त्रोमत्तोनयुक्तस्तेयोयुक्तःसभवेद्द्विधिः ॥७९॥ कर्मणालभ्यतेमन्त्रःकर्मणालभ्यतेगुरुः॥ स्वय
मेवोपतिष्ठन्तेयेयेषांतेषुतेध्रुवम् ॥ ८० ॥ त्रैलोक्यविजयंनामगृहीत्वाकवचंवरम् ॥ त्रिस्सप्तकृत्वोनिर्भूपांकरिष्यसिमहींभृगो ॥ ८१ ॥
दिव्यंपाशुपतंतुभ्यंदातादास्यतिशङ्करः ॥ तेनदत्तेनमन्त्रेणक्षत्रसंघंविजेष्यसि ॥ ८२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपति
खण्डेनारदनारायणसंवादेभृगोर्ब्रह्मलोकगमनेब्रह्मोक्तोपायवर्णनंनामाष्टाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायण
उवाच ॥ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाप्रणम्यचजगद्गुरुम् ॥ स्फीतस्तस्माद्वरंप्राप्यशिवलोकंजगामसः ॥ १ ॥ लक्षयोजनमूर्ध्वंचब्रह्मलोका
द्विलक्षणम् ॥ अनिर्वाच्यसुशोभाढ्यंवाय्वाधारंमनोहरम् ॥ २ ॥ वैकुण्ठंदक्षिणेयस्यगौरीलोकश्चवामतः ॥ यदधोध्रुवलोकश्चसर्वलो
कात्परःस्मृतः ॥ ३ ॥ तेषामूर्ध्वंचगोलोकःपञ्चाशत्कोटियोजनः ॥ अतऊर्ध्वंनलोकश्चसर्वोपरिचसस्मृतः ॥ ४ ॥ मनोयायीसयोगी
न्द्रःशिवलोकंददर्शह ॥ उपमानोपमेयाभ्यांरहितंमहदद्भुतम् ॥ ५ ॥ योगीन्द्राणांवरेण्यैश्चसिद्धविद्याविशारदैः ॥ कोटिकल्पतपःपूतैः
पुण्यवद्भिर्निषेवितम् ॥ ६ ॥ वेष्टितंकल्पवृक्षाणांसमूहैर्वाञ्छितप्रदैः ॥ समूहैःकामधेनूनामसंख्यानांविराजितम् ॥ ७ ॥ पारिजातत
रूणांचवनराजिविराजितम् ॥ पुष्पोद्यानायुतैर्युक्तंसदाचातिसुशोभितम् ॥ ८ ॥ मणीन्द्रसाररचितैःशोभितैर्मणिवेदिभिः ॥ राज
मार्गशतैर्दिव्यैःसर्वतःपरिभूषितम् ॥ ९ ॥ मणीन्द्रसारनिर्माणशतकोटिगृहैर्युतम् ॥ नानाचित्रविचित्राढ्यैर्मणीन्द्रकलशोज्ज्वलैः ॥
॥ १० ॥ तन्मध्यदेशेरम्येचददर्शशङ्करालयम ॥ मणीन्द्रसाररचितप्राकारंसुमनोहरम् ॥ ११ ॥ अत्यूर्ध्वमम्बरस्पर्शिक्षीरनीरनिभं

परम् ॥ षोडशद्वारसंयुक्तंशोभितंशतमन्दिरैः ॥ १२ ॥ अमूल्यरत्नरचितैरत्नसोपानभूषितैः ॥ रत्नस्तम्भकपाटैश्चहीरकेणपरिष्कृतैः ॥ १३ ॥ माणिक्यजालमालाभिःसद्रत्नकलशोज्ज्वलैः ॥ नानाविचित्रचित्रेणचित्रितैःसुमनोहरैः ॥ १४ ॥ आलयस्यपुरस्तत्रसिंहद्वारंददर्शसः ॥ रत्नेन्द्रसारखचितकपाटैश्चविराजितैः ॥ १५ ॥ शोभितंवेदिकाभिश्चबाह्याभ्यन्तरतःसदा ॥ रचिताभिःपद्मरागैर्महामरकतैर्गृहम् ॥ १६ ॥ नानाप्रकारचित्रेणचित्रितंसुमनोहरम् ॥ करालरूपावद्राक्षीद्वारपालौभयङ्करौ ॥ १७ ॥ महाकरालदन्तास्यौविरक्तौरक्तलोचनौ ॥ दग्धशैलप्रतीकाशौमहाबलपराक्रमौ ॥ १८ ॥ विभूतिभूषितांगौचव्याघ्रचर्माम्बरौवरौ ॥ पिङ्गलाक्षौविशालाक्षौजटिलौचत्रिलोचनौ ॥ १९ ॥ त्रिशूलपट्टिशधरौज्वलन्तौब्रह्मतेजसा ॥ तौदृष्ट्वामनसाभीतस्त्रस्तःकिञ्चिदुवाचह ॥ २० ॥ विनयेनविनीतश्चदुर्विनीतौमहाबलौ ॥ आत्मनःसर्ववृत्तान्तंकथयामासतत्पुरः ॥ २१ ॥ विप्रस्यवचनंश्रुत्वाकृपायुक्तौबभूवतुः ॥ गृहीत्वाज्ञाश्वरद्वाराशंकरस्यमहात्मनः ॥२२॥ प्रवेष्टुमाज्ञांददतुरीश्वरानुचरौवरौ ॥ भृगुस्तदाज्ञामादायप्रविवेशहरिंस्मरन् ॥ २३ ॥ प्रत्येकंषोडशद्वारेददर्शसुमनोहराः ॥ द्वारपालैर्नियुक्ताश्चनानाचित्रविचित्रिताः ॥ २४॥ दृष्ट्वातामहदाश्चर्य्यादपश्यच्छूलिनःसभाम् ॥ नानासिद्धगणाकीर्णांमहर्षिगणसेविताम् ॥ २५ ॥ पारिजातसुगन्धाढ्यवायुनासुरभीकृताम् ॥ ददर्शतत्रदेवेशंशङ्करंचन्द्रशेखरम् ॥ २६ ॥ त्रिशूलपट्टिशधरंव्याघ्रचर्माम्बरंपरम् ॥ विभूतिभूषिताङ्गंतंनागयज्ञोपवीतिनम् ॥ रत्नसिंहासनस्थश्चरत्नभूषणभूषितम् ॥ २७ ॥ महाशिवंशिवकरंशिवबीजंशिवाश्रयम् ॥ आत्मारामंपूर्णकामंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥२८॥ ईषद्धास्यंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकातरम् ॥ शश्वज्ज्योतिस्स्वरूपश्चलोकानुग्रहविग्रहम् ॥ २९॥ धृतवन्तंजटाजालंदक्षकन्यासमन्वितम् ॥ तपसांफलदातारंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ३० ॥ शुद्धस्फटिकसङ्काशंपञ्चवक्रंत्रिलोचनम् ॥ गुह्यंब्रह्मप्रवोचन्तंशिष्येभ्यस्तत्त्वमुद्रया ॥ ३१ ॥ स्तूयमानञ्चयोगीन्द्रैःसिद्धेन्द्रैःपरिसेवितम् ॥ पार्षदप्रवरैश्शश्वत्सेवितंश्वेतचामरैः ॥ ३२ ॥ ध्यायमानंपरंब्रह्मपरिपूर्णतमंपरम् ॥ स्वेच्छामयंगुणातीतंजरामृत्युहरंपरम् ॥ ३३ ॥ ज्योतीरूपञ्चसर्वाद्यंश्रीकृष्णंप्रकृतेःपरम् ॥ ध्यायन्तंपरमानन्दंपुलकांचितविग्रहम् ॥ सुस्वरंसाश्रुनेत्रंतमुद्गायन्तंगुणार्णवम् ॥ ३४ ॥

भूतेन्द्रैर्वैरुद्रगणैःक्षेत्रपालैश्चवेष्टितम् ॥ मूर्ध्नाननामपरशुरामोदृष्ट्वातमादरात् ॥ ३५ ॥ तद्वामेकार्तिकेयंचदक्षिणेचगणेश्वरम् ॥
नन्दीश्वरंमहाकालंवीरभद्रंचतत्पुरः ॥ अङ्केददर्शकान्तांतांगौरींशैलेन्द्रकन्यकाम् ॥ ३६ ॥ ननामसर्वान्मूर्ध्नाचभक्त्याचपरयामुदा ॥
दृष्ट्वाहरंपरंतोपात्स्तोतुंसमुपचक्रमे ॥ ३७ ॥ सगद्गदपदंदीनस्साश्रुनेत्रोऽतिकातरः ॥ कृताञ्जलिपुटःशान्तःशोकार्त्तःशोकनाशनम् ॥
॥३८॥ ॥ परशुरामउवाच ॥ ॥ ईशत्वांस्तोतुमिच्छामिसर्वथास्तोतुमक्षमः ॥ अक्षराक्षयबीजंचकिंवास्तौमिनिरीहकम् ॥३९॥ नयो
जनांकर्त्तुमीशोदेवेशंस्तौमिमूढधीः ॥ वेदानशक्तायंस्तोतुकस्त्वांस्तोतुमिहेश्वरः ॥ ४० ॥ वाग्बुद्धिमनसांदूरंसारात्सारंपरात्परम् ॥
ज्ञानमात्रेणसाध्यंचसिद्धंसिद्धैर्निषेवितम् ॥ ४१ ॥ यमाकाशमिवाद्यन्तमध्यहीनंतथाऽव्ययम् ॥ विश्वतन्त्रमतन्त्रञ्चस्वतन्त्रंतन्त्रबीज
कम् ॥ ४२ ॥ ध्यानासाध्यंदुराराध्यमतिसाध्यंकृपानिधिम् ॥ त्राहिमांकरुणासिन्धोदीनबन्धोऽतिदीनकम् ॥ ४३ ॥ अद्यमेसफलं
जन्मजीवितंचसुजीवितम् ॥ स्वप्नेप्यदृष्टंभक्तैश्चाधुनापश्यामिचक्षुषा ॥ ४४ ॥ शक्रादयःसुरगणाःकलयायस्यसम्भवाः ॥ चराचराः
कलांशेनतंनमामिमहेश्वरम् ॥ ४५ ॥ स्त्रीरूपंक्लीबरूपंचपौरुषंचबिभर्तियः ॥ सर्वाधारंसर्वरूपंतंनमामिमहेश्वरम् ॥ ४६ ॥ यंभास्कर
स्वरूपंचशशिरूपंहुताशनम् ॥ जलरूपंवायुरूपंतंनमामिमहेश्वरम् ॥ ४७ ॥ अनन्तविश्वसृष्टीनांसंहर्त्तारंभयङ्करम् ॥ क्षणेनलीलामा
त्रेणतंनमामिमहेश्वरम् ॥ ४८ ॥ यःकालःकालकालश्चकलिर्बीजंचकालजः ॥ अजःप्रजश्चयःसर्वस्तंनमामिमहेश्वरम् ॥ ४९ ॥
इत्येवमुक्त्वासभृगुःपपातचरणाम्बुजे ॥ आशिषंचददौतस्मैसुप्रसन्नोबभूवसः ॥ ५० ॥ जामदग्न्यकृतंस्तोत्रंयःपठेद्भक्तिसंयुतः ॥ सर्व
पापविनिर्मुक्तःशिवलोकंसगच्छति ॥ ५१ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेपरशुरामस्यकैलास
गमनंनामैकोनत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ शङ्करउवाच ॥ ॥ कस्त्वंवटोकस्यपुत्रःक्ववासःस्तवनंकथम् ॥
किंवातेऽहंकरिष्यामिवाञ्छितंवदसाम्प्रतम् ॥ १ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ शोकाकुलंत्वांपश्यामिविमनस्कंसुविस्मितम् ॥
वयसातिशिशुंशान्तंगुणेनगुणिनांवरम् ॥ २ ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ जमदग्निसुतोऽहञ्चभृगुवंशसमुद्भवः ॥ रेणुकाम्बामेपरशुरामो

हंनामतःप्रभो ॥ ३ ॥ क्रीणीहिमांदयासिन्धोविद्यापण्येनकिङ्करम् ॥ त्वामीशशरणापन्नंरक्षमांदीनवत्सल ॥ ४ ॥ मृगयामागतंभूपं पितामेचोपवासिनम् ॥ चकारातिथ्यमानीयकपिलादत्तवस्तुना ॥ ५ ॥ राजातंकपिलालोभाद्घातयामासमन्दधीः ॥ कपिलातं मृतंदृष्ट्वागोलोकञ्चजगाममा ॥ ६ ॥ मातानुगमनंचक्रेह्यनाथोऽहंचसाम्प्रतम् ॥ त्वंमेपिताशिवामातारक्षमांपुत्रवत्प्रभो ॥ ७ ॥ मयाकृ ताप्रतिज्ञाचशोकेनैवातिदुष्करा ॥ त्रिस्सप्तकृत्वोनिर्भूपांकरिष्यामिमहीमिति ॥ ८ ॥ कार्त्तवीर्य्यंहनिष्यामिसमरेतातघातकम् ॥ इत्येतत्परिपूर्णंमेभगवान्कर्त्तुमर्हति ॥ ९ ॥ ब्राह्मणस्यवचःश्रुत्वादृष्ट्वादुर्गामुखंहरः ॥ बभूवानम्रवक्त्रश्चसाचशुष्कौष्ठतालुका ॥ ॥ १० ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ तपस्विन्विप्रपुत्रस्त्वंनिर्भूपांकर्तुमिच्छसि ॥ त्रिस्सप्तकृत्वःकोपेनसाहसस्तेमहान्वटो ॥ ११ ॥ हन्तुमिच्छसिनिःशस्त्रःसहस्रार्जुनमीश्वरम् ॥ भ्रूभङ्गलीलयायस्यरावणस्यपराजयः ॥ १२ ॥ तस्मैप्रदत्तंदत्तेनश्रीहरेःकवचंवटो ॥ शक्तिरव्यर्थरूपाचययातेहिंसितःपिता ॥ १३ ॥ हरेर्म्मन्त्रंसंस्तवनंयःपठेच्चदिवानिशम् ॥ कोवाशक्नोतितंहन्तुंनपश्यामीहभूतले ॥ ॥ १४ ॥ अयेविप्रगृहंगच्छकिङ्करिष्यतिशङ्करः ॥ अन्येभूपाश्चमद्भृत्याःकाभीस्तेषांमयिस्थिते ॥ १५ ॥ ॥ काल्युवाच ॥ ॥ अयेविप्रवटोजाल्मनिर्भूपान्कर्तुमिच्छसि ॥ यथाहिवामनश्चन्द्रंकरेणाहर्तुमिच्छति ॥ १६ ॥ कृतयज्ञान्महापुण्यान्महाबलपराक्र मान् ॥ दिगम्बरसहायेनमद्भृत्यान्हन्तुमिच्छसि ॥ १७ ॥ सतयोर्वचनंश्रुत्वारुरोदोच्चैश्चशोकतः ॥ सहसापुरतस्तेषांप्राणांस्त्यक्तुंस मुद्यतः ॥ १८ ॥ विप्रस्यरोदनंश्रुत्वाशङ्करःकरुणानिधिः ॥ पश्यन्दुर्गाञ्चकालींचज्ञात्वाशयमथोविभुः ॥ १९ ॥ तयोरनुमतिंप्राप्य सर्वेशोभक्तवत्सलः ॥ जमदग्निसुतंसद्यःप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ २० ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ अद्यप्रभृतिहेवत्सत्वंमेपुत्रसमोमहान् ॥ दास्यामिमन्त्रंगुह्यंतेत्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥ २१ ॥ एवंभूतञ्चकवचंदास्यामिपरमाद्भुतम् ॥ लीलयामत्प्रसादेनकार्त्तवीर्य्यंहनिष्यसि ॥ ॥ २२ ॥ त्रिस्सप्तकृत्वोनिर्भूपांकरिष्यसिमहींद्विज ॥ जगत्तेयशसापूर्णंभविष्यतिनसंशयः ॥ २३ ॥ इत्युक्त्वाशंकरस्तस्मैददौमन्त्रं सुदुर्लभम् ॥ त्रैलोक्यविजयंनामकवचंपरमाद्भुतम् ॥ २४ ॥ स्तवंपूजाविधानञ्चपुरश्चरणपूर्वकम् ॥ मन्त्रसिद्धेरनुष्ठानं

यथावन्नियमक्रमम् ॥ २५ ॥ सिद्धिस्थानंकालसंख्यंकथयामासनारद ॥ वेदवेदाङ्गादिकंचपाठयामासतत्क्षणम् ॥ २६ ॥
नागपाशंपाशुपतंब्रह्मास्त्रञ्चसुदुर्लभम् ॥ नारायणास्त्रमाग्नेयंवायव्यंवारुणंतथा ॥ २७ ॥ गान्धर्वंगारुडंचैवजृम्भणास्त्रंतथैवच ॥
गदांशक्तिंचपरशुंशूलमव्यर्थमुत्तमम् ॥ २८ ॥ नानाप्रकारशस्त्रास्त्रमन्त्रञ्चविधिपूर्वकम् ॥ शस्त्रास्त्राणांचसंहारंतूणीचाक्षयसायकौ
॥ २९ ॥ आत्मरक्षणसन्धानंसंग्रामविजयक्रमम् ॥ मायायुद्धञ्चविविधंहुंकारंमन्त्रपूर्वकम् ॥ ३० ॥ रक्षणञ्चस्वसैन्यानां
परसैन्यविमर्दनम् ॥ नानाप्रकारमतुलमुपायंरणसंकटे ॥ संहारेमोहिनींविद्यांददौमृत्युहरांहरः ॥ ३१ ॥ स्थित्वाचिरंगुरो
र्वासेसर्वविद्यांविबोध्यसः ॥ तीर्थंकृत्वामन्त्रसिद्धिंतांश्चनत्वाजगामसः ॥ ३२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारद
नारायणसंवादेपरशुरामस्यशिवदत्तास्त्रशस्त्रादिप्राप्तिवर्णनंनामत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिकिंमन्त्रंभगवान्हरः ॥ कृपयादात्परशुरामायस्तोत्रंचवर्मच ॥ १ ॥ कोवास्यमन्त्रस्याराध्यःकिंफलंकवचस्यच ॥
स्तवनस्यफलंकिंवातद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ २ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ मन्त्राराध्योहिभगवान्परिपूर्णतमःस्वयम् ॥ गोलोक
नाथः श्रीकृष्णोगोपगोपीश्वरःप्रभुः ॥ ३ ॥ त्रैलोक्यविजयंनामकवचंपरमाद्भुतम् ॥ स्तवराजंमहापुण्यंभूतियोगसमुद्भवम् ॥ ४ ॥
मन्त्रकल्पतरुंनामसर्वकामफलप्रदम् ॥ ददौपरशुरामायरत्नपर्वतसन्निधौ ॥ ५ ॥ स्वयंप्रभानदीतीरेपारिजातवनान्तरे ॥ आश्रमे
लोकदेवस्यमाधवस्यचसन्निधौ ॥ ६ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ वत्सागच्छमहाभागभृगुवंशसमुद्भव ॥ पुत्राधिकोऽसिप्रेम्णामे
कवचग्रहणंकुरु ॥ ७ ॥ शृणुराममप्रवक्ष्यामिब्रह्माण्डेपरमाद्भुतम् ॥ त्रैलोक्यविजयंनामश्रीकृष्णस्यजयावहम् ॥ ८ ॥ श्रीकृष्णेनपु
रादत्तंगोलोकेराधिकाश्रमे ॥ रासमण्डलमध्येचमह्यंवृन्दावनेवने ॥ ९ ॥ अतिगुह्यतरंतत्त्वंसर्वमन्त्रौघविग्रहम् ॥ पुण्यात्पुण्यतरञ्चैव
परंस्नेहाद्वदामिते ॥ १० ॥ यद्धृत्वापठनाद्देवीमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ शुम्भंनिशुम्भंमहिषंरक्तबीजंजघानह ॥ ११ ॥ यद्धृत्वाहञ्चजगतां
संहर्त्तासर्वतत्त्ववित् ॥ अवध्यंत्रिपुरंपूर्वंदुरन्तमपिलीलया ॥ १२ ॥ यद्धृत्वापठनाद्ब्रह्मासमृजेसृष्टिमुत्तमाम् ॥ यद्धृत्वाभगवाञ्छेषोति

धत्तेविश्वमेवच ॥ १३ ॥ यद्धृत्वाकूर्मराजश्चशेषंधत्तेहिलीलया ॥ यद्धृत्वाभगवान्वायुर्विश्वाधारोविभुःस्वयम् ॥ १४ ॥ यद्धृत्वावरु
णःसिद्धःकुबेरश्चधनेश्वरः ॥ यद्धृत्वापठनादिन्द्रोदेवानामधिपःस्वयम् ॥ १५ ॥ यद्धृत्वाभातिभुवनेतेजोराशिःस्वयंरविः ॥ यद्धृत्वा
पठनाच्चन्द्रोमहाबलपराक्रमः ॥ १६ ॥ अगस्त्यःसागरान्सप्तयद्धृत्वापठनात्पपौ ॥ चकारतेजसाजीर्णंदैत्यंवातापिसंज्ञकम् ॥ १७॥
यद्धृत्वापठनाद्देवीसर्वाधारावसुन्धरा ॥ यद्धृत्वापठनात्पूतागङ्गाभुवनपावनी ॥ १८ ॥ यद्धृत्वाजगतांसाक्षीधर्मोधर्मभृतांवरः ॥ सर्व
विद्याधिदेवीसायच्चधृत्वासरस्वती ॥ १९ ॥ यद्धृत्वाजगतांलक्ष्मीरन्नदात्रीपरात्परा ॥ यद्धृत्वापठनाद्वेदान्सावित्रीसासुपावच ॥ २० ॥
वेदाश्चधर्म्मवक्तारोयद्धृत्वापठनाद्भृगो ॥ यद्धृत्वापठनाच्छुद्धस्तेजस्वीहव्यवाहनः ॥ सनत्कुमारोभगवान्यद्धृत्वाज्ञानिनांवरः ॥
॥ २१ ॥ दातव्यंकृष्णभक्तायसाधवेचमहात्मने ॥ शठायपरशिष्यायदत्त्वामृत्युमवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ त्रैलोक्यविजयस्यास्यकव
चस्यप्रजापतिः ॥ ऋषिश्छन्दश्चगायत्रीदेवोरासेश्वरःस्वयम् ॥ २३ ॥ त्रैलोक्यविजयप्राप्तौविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ परात्परञ्चकवचं
त्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥ २४ ॥ प्रणवोमेशिरःपातुश्रीकृष्णायनमःसदा ॥ पायात्कपालंकृष्णायस्वाहापञ्चाक्षरःस्मृतः ॥ २५ ॥
कृष्णेतिपातुनेत्रेचकृष्णस्वाहेतितारकम् ॥ हरयेनमइत्येवंभ्रूलतांपातुमेसदा ॥ २६ ॥ ॐगोविंदायस्वाहेतिनासिकांपातुसन्ततम् ॥
गोपालायनमोगण्डौपातुमेसर्वतःसदा ॥ २७ ॥ ॐ-नमोगोपाङ्गनेशायकर्णौपातुसदामम ॥ ॐकृष्णायनमःशश्वत्पातुमेऽधरयु
ग्मकम् ॥ २८ ॥ ॐगोविन्दायस्वाहेतिदन्तौघंमेसदावतु ॥ पातुकृष्णायदन्ताधोदन्तोर्ध्वंक्लींसदावतु ॥ २९ ॥ ॐश्रीकृष्णाय
स्वाहेतिजिह्विकांपातुमेसदा ॥ रासेश्वरायस्वाहेतितालुकंपातुमेसदा ॥ ३० ॥ राधिकेशायस्वाहेतिकण्ठंपातुसदामम ॥ नमो
गोपाङ्गनेशायवक्षःपातुसदामम ॥ ३१ ॥ ॐगोपेशायस्वाहेतिस्कन्धंपातुसदामम ॥ नमःकिशोरवेषायस्वाहापृष्ठंसदावतु ॥
॥ ३२ ॥ उदरंपातुमेनित्यंमुकुन्दायनमःसदा ॥ ॐ-ह्रींक्लींकृष्णायस्वाहेतिकरौपादौसदामम ॥ ३३ ॥ ॐविष्णवेनमो
बाहुयुग्मंपातुसदामम ॥ ॐह्रींभगवतेस्वाहानखरंपातुमेसदा ॥ ३४ ॥ ॐनमोनारायणायेतिनखरन्ध्रंसदावतु ॥ ॐ ह्रींह्रींप

नाभायनाभिंपातुसदामम ॥ ३५ ॥ ॐसर्वेशायस्वाहेतिकङ्कालंपातुमेसदा ॥ ॐगोपीरमणायस्वाहानितम्बंपातुमेसदा ॥
॥ ३६ ॥ ॐ-गोपीरमणनाथायपादौपातुसदामम ॥ ॐह्रींक्लींरसिकेशायस्वाहासर्वंसदावतु ॥ ३७ ॥ ॐकेशवायस्वाहेतिमम
केशान्सदावतु ॥ नमःकृष्णायस्वाहेतिब्रह्मरन्ध्रंसदावतु ॥ ३८ ॥ ॐमाधवायस्वाहेतिमेलोमानिसदावतु ॥ ॐह्रींश्रींरसिकेशाय
स्वाहासर्वंसदावतु ॥ ३९ ॥ परिपूर्णतमःकृष्णःप्राच्यांमांसर्वदावतु ॥ स्वयंगोलोकनाथोमामाग्नेय्यांदिशिरक्षतु ॥ ४० ॥ पूर्णब्रह्मस्वरू
पश्चदक्षिणेमांसदावतु ॥ नैर्ऋत्यांपातुमांकृष्णःपश्चिमेपातुमांहरिः ॥ ४१ ॥ गोविन्दःपातुमांशश्वद्वायव्यांदिशिनित्यशः ॥ उत्तरेमांस
दापातुरसिकानांशिरोमणिः ॥ ४२ ॥ ऐशान्यांमांसदापातुवृन्दावनविहारकृत ॥ वृन्दावतीप्राणनाथःपातुमामूर्ध्वदेशतः ॥ ४३ ॥ सदै
वमाधवः पातुवलिहारीमहावलः ॥ जलेस्थलेचान्तरिक्षेनृसिंहःपातुमांसदा ॥ ४४ ॥ स्वप्नेजागरणेशश्वत्पातुमांमाधवःसदा ॥ सर्वा
न्तरात्मानिर्लिप्तःपातुमांसर्वतोविभुः ॥ ४५ ॥ इतितेकथितंवत्ससर्वमन्त्रौघविग्रहम् ॥ त्रैलोक्यविजयंनामकवचंपरमाद्भुतम् ॥ ४६ ॥
मयाश्रुतंकृष्णवक्त्रात्प्रवक्तव्यंनकस्यचित् ॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवत्कवचंधारयेत्तुयः ॥ ४७ ॥ कण्ठेवादक्षिणेबाहौसोऽपिविष्णुर्नसंशयः ॥
सचभक्तोवसेद्यत्रलक्ष्मीर्वाणीवसेत्ततः ॥ ४८ ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचोजीवन्मुक्तोभवेत्तुसः ॥ निश्चितंकोटिविप्राणांपूजायाःफलमाप्नु
यात् ॥ ४९ ॥ राजसूयसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ अश्वमेधायुतान्येवनरमेधायुतानिच ॥ ५० ॥ महादानानियान्येवप्रादक्षिण्यंभु
वस्तथा ॥ त्रैलोक्यविजयस्यास्यकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ५१ ॥ व्रतोपवासनियमंस्वाध्यायाध्ययनंतपः ॥ स्नानञ्चसर्वतीर्थेषुनास्या
र्हन्तिकलामपि ॥ ५२ ॥ सिद्धित्वममरत्वञ्चदासत्वंश्रीहरेरपि ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचःसर्वंप्राप्नोतिनिश्चितम् ॥ ५३ ॥ सभवेत्सिद्ध
कवचोदशलक्षंजपेत्तुयः ॥ योभवेत्सिद्धकवचःसर्वज्ञःसभवेद्ध्रुवम् ॥ ५४ ॥ इदंकवचमज्ञात्वाभजेत्कृष्णंसुमन्दधीः ॥ कोटिकल्पंप्र
जप्तोऽपिनमन्त्रःसिद्धिदायकः ॥ ५५ ॥ गृहीत्वाकवचंवत्समहींनिःक्षत्रियांकुरु ॥ त्रिस्सप्तकृत्वानिश्शंकःसदानन्दोहिलीलया ॥
॥ ५६ ॥ राज्यंदेयंशिरोदेयंप्राणादेयाश्चपुत्रक ॥ एवंभूतञ्चकवचंनदेयंप्राणसंकटे ॥ ५७ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीये

गणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेपरशुरामायश्रीकृष्णकवचप्रदानंनामैकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ छ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥
सम्प्राप्तंकवचंनाथशश्वत्सर्वाङ्गरक्षणम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंशत्रुसंहारकारणम् ॥ १ ॥ अधुनाभगवन्मन्त्रंस्तोत्रंपूजाविधिंप्रभो ॥
देहिमह्यमनाथायशरणागतपालक ॥ २ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ॐ श्रींनमःश्रीकृष्णायपरिपूर्णतमायच ॥ मन्त्रेषुमन्त्रराजो
ऽयंमहान्सप्तदशाक्षरः ॥ ३ ॥ सिद्धोऽयंपंचलक्षेणजपेनमुनिपुङ्गव ॥ तद्दशांशंचहवनंतद्दशांशाभिषेचनम् ॥ तर्पणंतद्दशांशंचतद्दशां
शंचमार्जनम् ॥ सुवर्णानांशतंपुरश्चरणदक्षिणा ॥ ४ ॥ मन्त्रसिद्धस्यपुंसश्चविश्वंकरतलंमुने ॥ शक्तःपातुंसमुद्रांश्चविश्वंसंहर्त्तु
मीश्वरः ॥ ५ ॥पांचभौतिकदेहेनवैकुण्ठङ्गन्तुमीश्वरः ॥ तस्यसंस्पर्शमात्रेणपदपङ्कजरेणुना ॥ पूतानिसर्वतीर्थानिसद्यःपूतावसुन्धरा ॥
॥ ६ ॥ ध्यानंचसामवेदोक्तंशृणुमन्मुखतोमुने ॥ सर्वेश्वरस्यकृष्णस्यभक्तिमुक्तिप्रदायिच ॥ ७ ॥ नवीनजलदश्यामंनीलेन्दीवरलो
चनम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यमीषद्धास्यंमनोहरम् ॥ ८ ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यलीलाधाममनोहरम् ॥ रत्नसिंहासनस्थंतंरत्नभूषणभूषि
तम् ॥ ९ ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंपीताम्बरधरंवरम् ॥ वीक्ष्यमाणंचगोपीभिःसस्मिताभिश्चसन्ततम् ॥ १० ॥ प्रफुल्लमालतीमालावन
मालाविभूषितम् ॥ दधतङ्कुन्दपुष्पाढ्यांचूडांचन्द्रकचर्चिताम् ॥ ११ ॥ प्रभांक्षिपन्तींनभसश्चन्द्रतारान्वितस्यच ॥ रत्नभूषितसर्वाङ्गं
राधावक्षःस्थलस्थितम् ॥ १२ ॥ सिद्धेन्द्रैश्चमुनीन्द्रैश्चदेवेन्द्रैःपरिसेवितम् ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशैश्चश्रुतिभिश्चस्तुतंभजे ॥ १२ ॥ ध्यानेना
नेनतंध्यात्वाचोपचारांस्तुषोडश ॥ दत्त्वाभक्त्याचसंपूज्यसर्वज्ञत्वंलभेत्पुमान् ॥ १४ ॥ अर्घ्यपाद्यञ्चासनञ्चवसनंभूषणंतथा ॥
गामर्घ्यंमधुपर्कञ्चयज्ञसूत्रमनुत्तमम् ॥ १५ ॥ धूपदीपौचनैवेद्यंपुनराचमनीयकम् ॥ नानाप्रकारपुष्पाणिताम्बूलञ्चसुवासितम् ॥
॥ १६ ॥ मनोहरंदिव्यतल्पंकस्तूर्यगरुचन्दनैः ॥ भक्त्याभगवतेदेयंमाल्यंपुष्पाञ्जलित्रयम् ॥ १७ ॥ ततःषडङ्गंसम्पूज्यपश्चात्सम्पूज
येद्गणम् ॥ श्रीदामानंसुदामानंवसुदामानमेवच ॥ १८ ॥ हरिभानुंचन्द्रभानुंसूर्य्यभानुंसुभानुकम् ॥ पार्षदप्रवरान्सप्तपूजयेद्भक्ति
भावतः ॥ १९ ॥ गोपीश्वरींराधिकांचमूलप्रकृतिमीश्वरीम् ॥ कृष्णशक्तिंकृष्णपूज्यांपूजयेद्भक्तिपूर्वकम् ॥ २० ॥ गोपगोपीगणंशान्तं
मांब्रह्माणञ्चपार्वतीम् ॥ लक्ष्मींसरस्वतींपृथ्वींसर्वदेवंसपार्षदम् ॥ २१ ॥ देवषट्कंसमभ्यर्च्यपुनःपञ्चोपचारतः ॥ पश्चाद्देवंक्रमेणैव

श्रीकृष्णंपूजयेत्सुधीः ॥ २२ ॥ गणेशश्चदिनेशश्चवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ देवपट्टंसमभ्यच्यचेष्टदेवश्चपूजयेत् ॥ २३ ॥ गणेशंविघ्न
नाशायव्याधिनाशायभास्करम् ॥ आत्मनःशुद्धयेवह्निंश्रीविष्णुंमुक्तिहेतवे ॥ २४ ॥ ज्ञानायशङ्करंदुर्गांपरमैश्वर्यहेतवे ॥ सम्पूजनेफ
लमिदंविपरीतमपूजने ॥ २५ ॥ ततःकृत्वापरीहारमिष्टदेवश्चभक्तितः ॥ स्तोत्रश्चसामवेदोक्तंपठेद्भक्त्या च तच्छृणु ॥ २६ ॥
महादेवउवाच ॥ ॥ परंब्रह्मपरंधामपरंज्योतिःसनातनम् ॥ निर्लिप्तंपरमात्मानंनमाम्यखिलकारणम् ॥ २७ ॥ स्थूलात्स्थूलतमंदेवं
सूक्ष्मात्सूक्ष्मतमंपरम् ॥ सर्वदृश्यमदृश्यश्चस्वेच्छाचारंनमाम्यहम् ॥ २८ ॥ साकारश्चनिराकारंसगुणंनिर्गुणंप्रभुम् ॥ सर्वाधारश्चसर्वंच
स्वेच्छारूपंनमाम्यहम् ॥ २९ ॥ अतीवकमनीयंचरूपंनिरुपमंविभुम् ॥ करालरूपमत्यन्तंविभ्रतंप्रणमाम्यहम् ॥ ३० ॥ कर्म्मणः
कर्म्मरूपंतंसाक्षिणंसर्वकर्मणः ॥ फलंचफलदातारंसर्वरूपं नमाम्यहम ॥ ३१ ॥ स्रष्टा पाताचसंहर्त्ताकलयामूर्तिभेदतः ॥ नानामूर्तिः
कलांशेनयःपुमांस्तंनमाम्यहम ॥ ३२ ॥ स्वयंप्रकृतिरूपश्चमायायाचस्वयंपुमान् ॥ तयोःपरंस्वयंशश्वत्तंनमामिपरात्परम् ॥ ३३ ॥
स्त्रीपुन्नपुंसकंरूपंयोविभर्तिस्वमायया ॥ स्वयंमायास्वयंमायीयोदेवस्तंनमाम्यहम् ॥ ३४ ॥ तारकंसर्वदुःखानांसर्वकारणकारणम् ॥ धारकं
सर्वविश्वानांसर्वबीजंनमाम्यहम् ॥ ३५ ॥ तेजस्विनांरवियोंहिसर्वजातिषुवाडवः ॥ नक्षत्राणांचयश्चन्द्रस्तंनमामिजगत्प्रभुम् ॥ ३६ ॥
रुद्राणांवैष्णवानांचज्ञानिनांयोहिशंकरः ॥ नागानांयोहिशेषश्चतंनमामिजगत्पतिम् ॥ ३७ ॥ प्रजापतीनांयोब्रह्मासिद्धानांकपिलः
स्वयम् ॥ सनत्कुमारोमुनिषुतंनमामिजगद्गुरुम ॥ ३८ ॥ देवानांयोहिविष्णुश्चदेवीनांप्रकृतिःस्वयम् ॥ स्वायम्भुवोमनूनांयोमानवेषुच
वैष्णवः ॥ नारीणांशतरूपाचबहुरूपंनमाम्यहम् ॥ ३९ ॥ ऋतूनांयोवसन्तश्चमासानांमार्गशीर्षकः ॥ एकादशीतिथीनांचनमाम्यखिल
रूपिणम् ॥ ४० ॥ सागरःसरितांयश्चपर्वतानांहिमालयः ॥ वसुन्धरासहिष्णूनांतंसर्वंप्रणमाम्यहम् ॥ ४१ ॥ पत्राणांतुलसीपत्रंदारु
रूपेषुचन्दनम् ॥ वृक्षाणांकल्पवृक्षोयस्तंनमामिजगत्पतिम् ॥ ४२ ॥ पुष्पाणांपारिजातश्चसस्यानांधान्यमेवच ॥ अमृतंभक्ष्यवस्तूनां
नानारूपंनमाम्यहम् ॥ ४३ ॥ ऐरावतोगजेन्द्राणांवैनतेयश्चपक्षिणाम् ॥ कामधेनुश्चधेनूनांसर्वरूपंनमाम्यहम् ॥ ४४ ॥ तेजसानांसु

वर्णंचधान्यानांयवएवच ॥ यःकेसरीपशूनांचवररूपंनमाम्यहम् ॥ ४५ ॥ यक्षाणांचकुबेरोयोग्रहाणांचबृहस्पतिः ॥ दिक्पालानांमहेन्द्र न. खं. ३
वै. श्चतंनमामिपरंवरम् ॥ ४६ ॥ वेदसंघश्चशास्त्राणांपंडितानांसरस्वती ॥ अक्षराणामकारोयस्तंप्रधानंनमाम्यहम् ॥ ४७ ॥ मन्त्राणां अ० ३२
विष्णुमन्त्रश्चतीर्थानांजाह्नवीस्वयम् ॥ इन्द्रियाणांमनोयोहिसर्वश्रेष्ठंनमाम्यहम् ॥ ४८ ॥ सुदर्शनंचशस्त्राणांव्याधीनांवैष्णवोज्वरः ॥
१०५॥ तेजसांब्रह्मतेजश्चवरेण्यंतंनमाम्यहम् ॥ ४९ ॥ बलंयोवैबलवतांमनोवैशीघ्रगामिनाम् ॥ कालःकलयतांयोहितंनमामिविलक्षणम् ॥
॥ ५० ॥ ज्ञानदातागुरूणांचमातृरूपश्चबन्धुषु ॥ मित्रेषुजन्मदातायस्तंसारंप्रणमाम्यहम् ॥ ५१ ॥ शिल्पिनांविश्वकर्मायःकाम
देवश्चरूपिणाम् ॥ पतिव्रताचपत्नीनांनमस्यंतंनमाम्यहम् ॥ ५२ ॥ प्रियेषुपुत्ररूपोयोनृपरूपोनरेषुच ॥ शालग्रामश्चयन्त्राणांतंवि
शिष्टंनमाम्यहम् ॥५३॥ धर्म्मःकल्याणबीजानांवेदानांसामवेदकः ॥ धर्म्माणांसत्यरूपोयोविशिष्टंतंनमाम्यहम् ॥ ५४ ॥ जलेशैत्यस्व
रूपोयोगन्धरूपश्चभूमिषु ॥ शब्दरूपश्चगगनेतंप्रणम्यंनमाम्यहम् ॥ ५५ ॥ क्रतूनांराजसूयोयोगायत्रीछन्दसांचयः ॥ गन्धर्वाणांचि
त्ररथस्तंगरिष्ठंनमाम्यहम् ॥ ५६ ॥ क्षीरस्वरूपोगव्यानांपवित्राणांचपावकः ॥ पुण्यदानांचयःस्तोत्रंतंनमामिशुभप्रदम् ॥ ५७ ॥
तृणानांकुशरूपोयोव्याधिरूपश्चवैरिणाम् ॥ गुणानांशान्तरूपोयश्चित्ररूपंनमाम्यहम् ॥ ५८ ॥ तेजोरूपोज्ञानरूपःसर्वरूपश्चयो
महान् ॥ सर्वानिर्वचनीयंचतंनमामिस्वयंविभुम् ॥ ५९ ॥ सर्वाधारेषुयोवायुर्यथात्मानित्यरूपिणाम् ॥ आकाशोव्यापकानांयोव्या
पकंतं नमाम्यहम् ॥ ६० ॥ वेदानिवर्चनीयं यन्नस्तोतुंपंडितःक्षमः ॥ यदनिर्वचनीयंचकोवातत्स्तोतुमीश्वरः ॥ ६१ ॥ वेदा
नशक्तायंस्तोतुंजडीभूतासरस्वती ॥ तंचवाङ्मनसाऽपारंकोविद्वान्स्तोतुमीश्वरः ॥ ६२ ॥ शुद्धतेजस्स्वरूपंचभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥
अतीवकमनीयंचश्यामरूपंनमाम्यहम् ॥ ६३ ॥ द्विभुजंमुरलीवक्त्रंकिशोरंसस्मितंमुदा ॥ शश्वद्गोपाङ्गनाभिश्चवीक्ष्यमाणंनमा
म्यहम् ॥ ६४ ॥ राधयादत्तताम्बूलंभुक्तवन्तंमनोहरम् ॥ रत्नसिंहासनस्थंचतमीशंप्रणमाम्यहम् ॥ ६५ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यं ॥२०५॥
सेवितंश्वेतचामरैः ॥ पार्षदप्रवरैर्गोपकुमारैस्तंनमाम्यहम् ॥ ६६ ॥ वृन्दावनान्तरेरम्येरासोल्लाससमुत्सुकम् ॥ रासमण्डलमध्य

स्थंनमामिरसिकेश्वरम् ॥ ६७ ॥ शतशृङ्गेमहाशैलेगोलोकेरत्नपर्वते ॥ विरजापुलिनेरम्येप्रणमामिविहारिणम् ॥ ६८ ॥ परिपूर्णतमंशान्तंराधाकान्तंमनोहरम् ॥ सत्यंब्रह्मस्वरूपंचनित्यंकृष्णंनमाम्यहम् ॥ ६९ ॥ श्रीकृष्णस्यस्तोत्रमिदंत्रिसन्ध्यंयःपठेन्नरः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांसदाताभारते भवेत् ॥ ७० ॥ हरिदास्यं हरौभक्तिंलभेत्स्तोत्रप्रसादतः ॥ इहलोकेजगत्पूज्योविष्णुतुल्योभवेद्ध्रुवम् ॥ ७१ ॥ सर्वसिद्धेश्वरः शान्तोऽप्यन्तेयातिहरेःपदम् ॥ तेजसायशसाभातियथासूर्य्योमहीतले ॥ ७२ ॥ जीवन्मुक्तः कृष्णभक्तःसभवेन्नात्रसंशयः ॥ अरोगीगुणवान्विद्वान्पुत्रवान्धनवान्सदा ॥ ७३ ॥ षडभिज्ञोदशबलोमनोयायीभवेद्ध्रुवम् ॥ सर्वज्ञःसर्वदश्चैवसदातासर्वसम्पदाम् ॥ कल्पवृक्षसमःशश्वद्भवेत्कृष्णप्रसादतः ॥ ७४ ॥ इत्येवंकथितंस्तोत्रंवत्सत्वंगच्छपुष्करम् ॥ तत्रकृत्वामन्त्रसिद्धिंपश्चात्प्राप्स्यसिवाञ्छितम् ॥७५॥ त्रिःसप्तकृत्वोनिर्भूपांकुरुपृथ्वींयथासुखम् ॥ ममाशिषामुनिश्रेष्ठश्रीकृष्णस्यप्रसादतः ॥७६॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेस्तवप्रदानंनामद्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शिवंप्रणम्यसभृगुर्दुर्गांकालींमुदान्वितः ॥ गत्वापुष्करतीर्थंचमन्त्रसिद्धिंचकारह ॥ १ ॥ सबभूवनिराहारोमासंभक्तिसमन्वितः ॥ ध्यायन्कृष्णपदाम्भोजंवायुरोधंचकारसः ॥ २ ॥ ददर्शचक्षुरुन्मील्यगगनंतेजसावृतम् ॥ दिशोदशद्योतयन्तंसमाच्छन्नदिवाकरम् ॥ ३ ॥ तेजोमण्डलमध्यस्थंरत्नयानंददर्शह ॥ ददर्शतत्रपुरुषमत्यन्तंसुन्दरंवरम् ॥ ४ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ प्रणम्यदण्डवन्मूर्ध्नावरंवव्रेतमीश्वरम् ॥ ५ ॥ त्रिःसप्तकृत्वोनिर्भूपांकरिष्यामिमहीमिति ॥ पदारविन्देसुदृढांतांभक्तिमनपायिनीम् ॥ ६ ॥ दास्यंसुदुर्लभंशश्वत्त्वत्पादाब्जेचदेहिमे ॥ कृष्णस्तस्मैवरंदत्त्वातत्रैवान्तरधीयत ॥ ७ ॥ भृगुःप्रणम्यभवनंतज्जगामपरात्परम् ॥ पस्पन्ददक्षिणाङ्गंचपरंमङ्गलसूचकम् ॥ ८ ॥ वाञ्छाप्रतीतिजननंसुस्वप्नंचददर्शह ॥ मनःप्रसन्नंस्फीतञ्चतद्बभूवदिवानिशम् ॥ संभाष्यस्वजनंसर्वंगृहेतस्थौमुदान्वितः ॥ ९ ॥ स्वशिष्यान्पितृशिष्यांश्चभ्रातृवर्गांश्चबान्धवान् ॥ आनीयानीयविविधान्मन्त्रांश्चसचकारह ॥ १० ॥ पौर्वापर्य्यस्ववृत्तान्तंतानेवोक्ताशुभक्षणे ॥ तैरेवसार्द्धंबलवान्बभूवगमनोन्मुखः ॥ ११ ॥

दद्दर्शमङ्गलंरामःशुश्रावजयसूचकम् ॥ बुबुधेमनसासर्वंस्वजयंवैरिसंक्षयम् ॥ १२ ॥ यात्राकालेचपुरतःशुश्रावसहसामुनिः ॥
हरिशब्दंसिंहशब्दंघण्टादुन्दुभिवादनम् ॥ १३ ॥ आकाशवाणीसङ्गीतंजयस्तेभवितेतिच ॥ नवेङ्गितञ्चकल्याणंमेघशब्दंजयावहम् ॥
॥ १४ ॥ चकारयात्रांभगवाञ्छ्रुत्वैवंविविधंशुभम् ॥ ददर्शपुरतोविप्रवन्दिदैवज्ञभिक्षुकान् ॥ १५ ॥ ज्वलत्प्रदीपंदधतींपतिपुत्रव
तींसतीम् ॥ पुरोददर्शस्मेरास्यांनानाभूषणभूषिताम् ॥ १६ ॥ शवंशिवांपूर्णकुम्भंचापञ्चनकुलन्तथा ॥ गच्छन्ददर्शरामश्चयात्रामङ्ग
लसूचकम् ॥ १७ ॥ कृष्णसारंगजंसिंहंतुरङ्गंगण्डकंद्विपम् ॥ चमरींराजहंसञ्चचक्रवाकंशुकंपिकम् ॥ १८ ॥ मयूरंखञ्जनंचैवशंखचि
ल्लंचकोरकम् ॥ पारावतंबलाकञ्चकारण्डंचातकंचटम् ॥ १९ ॥ सौदामनींशक्रचापंसूर्य्यंसूर्य्यप्रभांशुभाम् ॥ सद्योमांसंसर्जीवञ्चम
त्स्यंशंखंसुवर्णकम् ॥ २० ॥ माणिक्यंरजतंमुक्तांमणीन्द्रञ्चप्रवालकम् ॥ दधिलाजाञ्छुक्लधान्यंशुक्लपुष्पञ्चकुङ्कुमम् ॥ २१ ॥
पर्णंपताकांछत्रञ्चदर्पणंश्वेतचामरम् ॥ धेनुंवत्सप्रयुक्ताञ्चरथस्थंभूमिपंतथा ॥ २२ ॥ दुग्धमाज्यंतथापूगममृतंपायसन्तथा ॥
शालग्रामंपक्कफलंस्वस्तिकंशर्करांमधु ॥ २३ ॥ मार्ज्जारञ्चवृपेन्द्रञ्चमेषंपर्वतमूषिकम् ॥ मेघाच्छन्नस्यचरवेरुदयंचन्द्रमण्डलम् ॥
॥ २४ ॥ कस्तूरींव्यजनंतोयंहरिद्रांतीर्थमृत्तिकाम् ॥ सिद्धार्थंसर्षपंदूर्वांविप्रबालञ्चबालिकाम् ॥ २५ ॥ मृगंदृश्यांपट्पदंचकर्पूरंपी
तवाससम् ॥ गोमूत्रंगोपुरीषञ्चगोधूलिंगोपदाङ्कितम् ॥ २६ ॥ गोष्टंगवांवर्त्मरम्यांगोशालांगोगतिंशुभाम् ॥ भूषणंदेवमूर्तिंच
ज्वलदग्निंमहोत्सवम् ॥ २७ ॥ ताम्रञ्चस्फटिकंवंद्यंसिन्दूरंमाल्यचन्दनम् ॥ गन्धञ्चहीरकंरत्नंददर्शदक्षिणेशुभम् ॥ २८ ॥
सुगन्धिवायोराघ्राणंप्रापविप्राशिषंशुभाम् ॥ २९ ॥ इत्येवंमङ्गलंज्ञात्वाप्रययौसमुदान्वितः ॥ अस्तंगतेदिनकरेनर्म्मदातीरसन्नि
धौ ॥ ३० ॥ तत्राक्षयवटंदिव्यंददर्शसुमनोहरम् ॥ अत्यूर्ध्वंविस्तृतमतिपुण्याश्रमपदंपरम् ॥ ३१ ॥ पौलस्त्यतपसःस्थानंसुग
न्धिमरुदन्वितम् ॥ कार्त्तवीर्य्यार्जुनाभ्याशेतत्रतस्थौगणैःसह ॥ ३२ ॥ सुष्वापपुष्पशय्यायांकिङ्करैःपरिसेवितः ॥ निद्रांय
यौपरिश्रान्तःपरमानन्दसंयुतः ॥ ३३ ॥ निशातीतेचसभृगुश्चारुस्वप्नंददर्शह ॥ नचिन्तितंयन्मनसावायुपित्तकफंविना ॥ ३४ ॥

गजाश्वशैलप्रासादगोवृक्षफलितेषुच ॥ आरुह्यमाणमात्मानंरुदन्तंकृमिभक्षितम् ॥ ३५ ॥ आरुह्यमाणमात्मानंनौकायांचन्दनोक्षितम् ॥ धृतवन्तंपुष्पमालांशोभितंपीतवाससा ॥ ३६ ॥ विण्मूत्रोक्षितसर्वाङ्गंवसापूयसमन्वितम् ॥ वीणांवरांवादयन्तमात्मानञ्चददर्शह ॥ ३७ ॥ विस्तीर्णपद्मपत्रैश्चस्वंददर्शसरित्तटे ॥ दध्याज्यमधुसंयुक्तंभुक्तवन्तंचपायसम् ॥ ३८ ॥ भुक्तवन्तंचताम्बूलंलभन्तंब्राह्मणाशिषम् ॥ फलपुष्पप्रदीपञ्चपश्यन्तंस्वं ददर्श ह ॥ ३९ ॥ परिपक्वफलं क्षीरमुष्णान्नंशर्करान्वितम् ॥ स्वस्तिकंभुक्तवन्तंस्वंददर्शचपुनःपुनः ॥ ४० ॥ जलौकसावृश्चिकेनमीनेनभुजगेनच ॥ भक्षितंभीतमात्मानंपलायन्तंददर्शसः ॥ ॥ ४१ ॥ ततोददर्शचात्मानंमण्डलंचन्द्रसूर्य्ययोः ॥ पतिपुत्रवतींनारींपश्यन्तंसस्मितंद्विजम् ॥ ४२ ॥ सुवेषयाकन्यकयासस्मितेनद्विजेनच ॥ ददर्शश्लिष्टमात्मानंतुष्टेनपरितुष्टया ॥ ४३ ॥ फलितंपुष्पितंवृक्षंदेवताप्रतिमांनृपम् ॥ गजस्थञ्चरथस्थञ्चपश्यन्तंस्वंददर्शह ॥ ४४ ॥ पीतवस्त्रपरीधानांरत्नालङ्कारभूषिताम् ॥ विशन्तींब्राह्मणीं गेहंपश्यन्तंस्वंददर्शह ॥ ४५ ॥ शंखञ्चस्फटिकंश्वेतमालांमुक्तांचचन्दनम् ॥ सुवर्णरजतंरत्नंपश्यन्तंस्वंददर्शह ॥ ४६ ॥ गजंवृषञ्चसर्पञ्चश्वेतञ्चश्वेतचामरम ॥ नीलोत्पलंदर्पणञ्चभागवोवैददर्शह ॥ ४७ ॥ रथस्थंनवरत्नाढ्यंमालतीमाल्यभूषितम् ॥ रत्नसिंहासनस्थंस्वंभृगुःस्वप्नेददर्शह ॥ ४८ ॥ पद्मश्रेणींपूर्णकुम्भंदधिलाजान्घृतंमधु ॥ पर्णच्छत्रंछत्रिणञ्चभृगुःस्वप्नेददर्शह ॥ ४९ ॥ वकपंक्तिंहंसपंक्तिंकन्यापंक्तिंव्रतान्विताम् ॥ पूजयन्तींवटंशुभ्रंभृगुःस्वप्नेददर्शह ॥ ५० ॥ मण्डपस्थंद्विजगणंपूजयन्तंहरंहरिम् ॥ जयोऽस्त्वित्युक्तवन्तंतंभृगुःस्वप्नेददर्शह ॥ ५१ ॥ सुधावृष्टिंपर्णवृष्टिंफलवृष्टिञ्चशाश्वतीम् ॥ पुष्पचन्दनवृष्टिञ्चभृगुःस्वप्नेददर्शह ॥ ५२ ॥ सद्योमांसंजीवमत्स्यंमयूरंश्वेतखञ्जनम् ॥ सरोवरञ्चतीर्थानिभृगुःस्वप्नेददर्शह ॥ ५३ ॥ पारावतंशुकंचापंशंखचिल्लञ्चचातकम् ॥ व्याघ्रंसिंहञ्चसुरभींभृगुःस्वप्नेददर्शह ॥ ५४ ॥ गोरोचनांहरिद्राञ्चशुक्लधान्याचलंवरम् ॥ ज्वलदग्निंतथादूर्वांभृगुःस्वप्नेददर्शह ॥ ५५ ॥ देवालयसमूहञ्चशिवलिङ्गञ्चपूजितम् ॥ अर्चितांमृन्मयींशैवांभृगुःस्वप्नेददर्शह ॥ ५६ ॥ यवगोधूमचूर्णानांभक्ष्याणिविविधानिच ॥ भृगुर्ददर्शस्वप्नेचबुभुजेचपुनःपुनः ॥ ५७ ॥ दिव्यवस्त्रपरीधानारत्नभूषण

भूषिताः ॥ अगम्यागमनंस्वप्नेचकारभृगुनन्दनः ॥ ५८ ॥ ददर्शनर्त्तकींवेश्यांरुधिरंचसुरांपपौ ॥ रुधिरोक्षितसर्वाङ्गःस्वप्नेचभृगुनन्दनः
॥ ५९ ॥ पक्षिणांपीतवर्णानांमानुषाणांचनारद ॥ मांसानिबुभुजेरामोहृष्टःस्वप्नेऽरुणोदये ॥ ६० ॥ अकस्मान्निगडैर्बद्धंक्षतंशस्त्रेण
स्वंपुनः ॥ दृष्ट्वाचबुबुधेप्रातःसमुत्तस्थौहरिंस्मरन् ॥ ६१ ॥ अतीवहृष्टःस्वप्नेनप्रातःकृत्यञ्चकारसः ॥ मनसाबुबुधेसर्वंविजेष्यामिरिपुं
ध्रुवम् ॥ ६२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेत्रयस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ छ ॥
नारायणउवाच ॥ ॥ सप्रातराह्निकंकृत्वासमालोच्यचतैःसह ॥ दूतंप्रस्थापयामासकार्त्तवीर्य्याश्रमंभृगुः ॥ १ ॥ सदूतःशीघ्रमा
गत्यवसन्तंराजसंसदि ॥ वेष्टितंसचिवैःसार्द्धमुवाचनृपतीश्वरम् ॥ २ ॥ ॥ रामदूतउवाच ॥ नर्म्मदातीरसान्निध्येन्यग्रोधाक्षयमूलके ॥
सभृगुर्भ्रातृभिःसार्द्धंतत्रत्वंगन्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ युद्धंकुरुमहाराजज्ञातिभिर्ज्ञातिभिःसह ॥ त्रिःसप्तकृत्वोनिर्भूपांकरिष्यतिमहीमिति ॥
॥ ४ ॥ इत्युक्त्वारामदूतश्चाप्यगच्छद्रामसन्निधिम् ॥ राजाविधायसन्नाहंसमरंगन्तुमुद्यतः ॥५॥ गच्छन्तंसमरंदृष्ट्वाप्राणेशंसामनोरमा ॥
तमेववारयामासवासयामाससन्निधौ ॥ ६ ॥ राजामनोरमांदृष्ट्वाप्रसन्नवदनेक्षणः ॥ तामुवाचसभामध्येवाक्यंमानसिकंमुने ॥ ७ ॥
कार्त्तवीर्य्यार्जुनउवाच ॥ ॥ मामेवाह्वयतेकान्तेजमदग्निसुतोमहान् ॥ सतिष्ठन्नर्म्मदातीरेरणायभ्रातृभिःसह ॥ ८ ॥ सम्प्राप्यशङ्कर
च्छत्रंमन्त्रञ्चकवचंहरेः ॥ त्रिःसप्तकृत्वोनिर्भूपांकर्त्तुमिच्छतिमेदिनीम् ॥ ९ ॥ आन्दोलयंतिमेप्राणामनःसंक्षुभितंमुहुः ॥ शश्वत्स्फुरति
वामांगंदृष्टंस्वप्नंशृणुप्रिये ॥ १० ॥ तैलाभ्यङ्गितमात्मानमपश्यंगर्दभोपरि ॥ ओढपुष्पस्यमाल्यंचविभ्रतंरक्तचन्दनम् ॥ ११ ॥
रक्तवस्त्रपरीधानंलोहालङ्कारभूषितम् ॥ क्रीडन्तंचहसन्तञ्चनिर्वाणाङ्गारराशिना ॥१२॥ भस्माच्छन्नांचपृथिवींजपापुष्पान्वितांसति ॥
रहितंचन्द्रसूर्य्याभ्यांरक्तसन्ध्यान्वितंनभः ॥ १३॥ मुक्तकेशांचनृत्यन्तींविधवांछिन्ननासिकाम् ॥ रक्तवस्त्रपरीधानामपश्यंचाट्टहासि
नीम् ॥ १४ ॥ सशरामग्निरहितांचितांभस्मसमन्विताम ॥ भस्मवृष्टिमसृग्वृष्टिमग्निवृष्टिमपीश्वरि ॥ १५ ॥ पक्कतालफला
कीर्णांपृथिवीमस्थिसंयुताम् ॥ अपश्यंकर्परौघंचछिन्नकेशनखान्वितम् ॥ १६ ॥ पर्वतंलवणानांचराशीभूतंकपर्दकम् ॥ चूर्णानाञ्चै

वतैलानामहंशंकन्दरंनिशि ॥ १७ ॥ अहंशंपुष्पितंवृक्षमशोककरवीरयोः ॥ तालवृक्षश्चफलितंतत्रचैवपतत्फलम् ॥ १८ ॥
स्वकरात्पूर्णकलशःपपातचबभञ्जच ॥ इत्यपश्यंचगगनात्सम्पतञ्चन्द्रमण्डलम् १९ ॥ अपश्यमम्बरात्सूर्य्यमण्डलसम्पतद्भुवि ॥
उल्कापातंधूमकेतुंग्रहणञ्चन्द्रसूर्य्ययोः ॥ २० ॥ विकृताकारपुरुषंविकटास्यंदिगम्बरम् ॥ आगच्छन्तञ्चाग्रतस्तमपश्यञ्चभयान
कम् ॥ २१ ॥ बालाद्वादशवर्षीयावस्त्रभूषणभूषिता ॥ संरुष्टायातिमद्गेहादित्यपश्यमहंनिशि ॥ २२ ॥ आज्ञां त्वं देहिग
जेन्द्रत्वद्गेहाद्यामिकाननम् ॥ वदमित्त्वंमामितिचनिश्यपश्यमहंशुचा ॥ २३ ॥ रुष्टोविप्रोमांशपतेसंन्यासीचतथागुरुः ॥
भित्तौपुत्तलिकाश्चित्रानृत्यन्तीश्चददर्शह ॥ २४ ॥ चञ्चलानांचगृध्राणांकाकानांनिकरैःसदा ॥ पीडितंमहिषाणांचस्वमपश्य
महंनिशि ॥ २५ ॥ पीडितंतैलयन्त्रेणभ्रामितंतैलकारिणा ॥ दिगम्बरान्पाशहस्तानपश्यमहमीश्वरि ॥ २६ ॥ नृत्य
न्तिगायकाःसर्वेगानंगायन्तिमेगृहे ॥ विवाहंपरमानन्दमित्यपश्यमहंनिशि ॥ २७ ॥ रमणंकुर्वतोलोकान्केशाकेशिचकुर्वतः ॥
अहंशममरंरात्रौकाकानांचशुनामपि ॥ २८ ॥ मोदकानिचपिण्डानिश्मशानंशवसंयुतम् ॥ रक्तवस्त्रंशुक्लवस्त्रमपश्यंनिशिकामिनि ॥
॥ २९ ॥ कृष्णाम्बराकृष्णवर्णानग्नावैमुक्तकेशिनी ॥ विधवाश्लिष्यतिचमामपश्यंनिशिशोभने ॥ ३० ॥ नापितोमुण्डतेमुण्डंश्म
श्रुश्रेणींचमेप्रिये ॥ वक्षःस्थलञ्चनखरमित्यपश्यमहंनिशि ॥ ३१ ॥ पादुकाचर्मरज्जूनामपश्यंराशिमुल्बणम् ॥ चक्रंभ्रमन्तंभूमौच
कुलालस्येतिसुन्दरि ॥ ३२ ॥ वात्ययाघूर्णमानञ्चशुष्कवृक्षंसमुत्थितम् ॥ घूर्णमानंकबन्धंवैचापश्यंनिशिसुव्रते ॥ ३३ ॥ ग्रथि
तांमुण्डमालांचघूर्णमानांचवात्यया ॥ अतीवघोरदशनामप्यपश्यमहंवरे ॥ ३४ ॥ भूतप्रेतामुक्तकेशावमन्तश्चहुताशनम् ॥ मांभीष
यन्तिसततमित्यपश्यमहंनिशि ॥ ३५ ॥ दग्धजीवंदग्धवृक्षंव्याधिग्रस्तंनरंपरम् ॥ अङ्गहीनञ्चवृषलमप्यपश्यमहंनिशि ॥ ३६ ॥
गेहपर्वतवृक्षाणांसहसापतनंपरम् ॥ मुहुर्मुहुर्वज्रपातमप्यपश्यमहंनिशि ॥ ३७ ॥ कुक्कुराणांशृगालानांरोदनञ्चमुहुर्मुहुः ॥ गृहेगृहेच
नियतमपश्यंसर्वतोनिशि ॥ ३८ ॥ अधश्शिरस्तूर्द्ध्वपादंमुक्तकेशंदिगम्बरम् ॥ भूमौभ्रमन्तंगच्छन्तंचाप्यपश्यमहंनरम् ॥ ३९ ॥

विकृताकारशब्दंचग्रामादौदेवरोदनम् ॥ प्रातःश्रुत्वैवावबुद्धःकउपायोवदाधुना ॥ ४० ॥ नृपतेर्वचनंश्रुत्वाहृदयेनविदूयता ॥ सगद्गदं
चरुदतीतमुवाचनृपेश्वरम् ॥ ४१ ॥ ॥ मनोरमोवाच ॥ ॥ हेनाथरमणश्रेष्ठश्रेष्ठःसर्वमहीभृताम् ॥ प्राणातिरेकप्राणेशशृणुवाक्यं
शुभावहम् ॥ ४२ ॥ नारायणांशोभगवान्जामदग्न्योमहाबली ॥ सृष्टिसंहर्त्तुरीशस्यशिष्योऽयंजगतःप्रभोः ॥ ४३ ॥ त्रिःसप्तकृत्वो
निर्भूपांकरिष्यामिमहीमिति ॥ प्रतिज्ञायस्यरामस्यतेनमार्द्धरणंत्यज ॥ ४४ ॥ पापिनंरावणंजित्वाशूरंत्वमपिमन्यसे ॥ सत्वयानजि
तोनाथस्वपापेनपराजितः ॥ ४५ ॥ योनरक्षतिधर्म्मंचतस्यकोरक्षिताभुवि ॥ सनश्यतिस्वयंमूढोजीवन्नपिमृतोहिसः ॥ ४६ ॥
शुभाशुभस्यसततंसाक्षीधर्म्मस्यकर्म्मणः ॥ आत्मारामःस्थितःस्वान्तःमूढस्त्वंनहिपश्यसि ॥ ४७ ॥ पुत्रदारादिकंयद्यत्सर्वैश्वर्य्यं
सुधर्म्मिणाम् ॥ जलबुद्बुदवत्सर्वमनित्यंनश्वरंनृप ॥ ४८ ॥ संसारस्वप्नसदृशंमत्वासन्तोऽत्रभारते ॥ ध्यायन्तिसततंधर्म्मंतपःकुर्वंति
भक्तितः ॥ ४९ ॥ दत्तेनदत्तंयज्ज्ञानंतत्सर्वंविस्मृतंत्वया ॥ अग्निचेद्विप्रहिंसायांकुबुद्धेत्वन्मनःकथम् ॥ ५० ॥ सुखार्थंमृगयांगत्वा
तत्रोपोष्यद्विजाश्रमे ॥ भुक्त्वामिष्टमपूर्वंञ्चहतोविप्रोनिरर्थकम् ॥ ५१ ॥ गुरुविप्रसुराणांचयःकरोतिपराभवम् ॥ अभीष्टदेवस्तंरुष्टोवि
पत्तिस्तस्यसन्निधौ ॥ ५२ ॥ स्मरणंकुरुराजेन्द्रदत्तात्रेयपदाम्बुजम् ॥ गुरौभक्तिश्चसर्वेषांसर्वविघ्नविनाशिनी ॥ ५३ ॥ गुरुदेवंसमभ्य
र्च्यतंभृगुंशरणंव्रज ॥ विप्रेदेवेप्रसन्नेचक्षत्रियाणांनहिक्षतिः ॥ ५४ ॥ विप्रस्यकिंकरोभूपोवैश्योभूपस्यभूमिप ॥ सर्वेषांकिङ्कराःशूद्रा
ब्राह्मणस्यविशेषतः ॥ ५५ ॥ अयशःशरणंशश्वत्क्षत्रियस्यचक्षत्रिये ॥ महद्यशस्तच्छरणंगुरुदेवद्विजेषुच ॥ ५६ ॥ ब्राह्मणंभजराजे
न्द्रगरीयांसंसुरादपि ॥ ब्राह्मणेपरितुष्टेचसन्तुष्टाःसर्वदेवताः ॥ ५७ ॥ इत्येवमुक्त्वाराजेन्द्रंक्रोडेकृत्वामहासती ॥ मुहुर्मुहुर्मुखंदृष्ट्वाविल
लापरुरोदच ॥ ५८ ॥ क्षणंतिष्ठमहाराजपुनरेवमुवाचसा ॥ स्नानंकुरुमहाराजभोजयिष्यामिवाञ्छितम् ॥ ५९ ॥ चन्दनागुरुकस्तूरी
कर्पूरैःकुङ्कुमैर्युतम् ॥ अनुलेपंकरिष्यामिसर्वांगेतवसुन्दर ॥ ६० ॥ क्षणंसिंहासनेतिष्ठक्षणंवक्षसिमेप्रभो ॥ सभायांपुष्परचितेतल्पे
पश्यामिशोभनम् ॥ ६१ ॥ शतपुत्राधिकःप्रेम्णासतीनांवैपतिर्नृप ॥ निरूपितोभगवतावेदेषुहरिणास्वयम् ॥ ६२ ॥ मनोरमावचः

श्रुत्वाराजापरमपंडितः ॥ बोधयामासतांराज्ञींददौप्रत्युत्तरंपुनः ॥ ६३ ॥ कार्त्तवीर्य्यार्जुनउवाच ॥ शृणुकान्तेप्रवक्ष्यामिश्रुतंसर्वंत्वयेरि
तम् ॥ शोकार्त्तानांचवचनंनप्रशंस्यंसभासुच ॥ ६४ ॥ सुखंदुःखंभयंशोकःकलहःप्रीतिरेवच ॥ कर्मभोगार्हकालेनसर्वंभवतिसुन्दरि ॥
॥ ६५ ॥ कालोददातिराजत्वंकालोमृत्युंपुनर्भवम् ॥ कालःसृजतिसंसारंकालःसंहरतेपुनः ॥६६॥ करोतिपालनंकालःकालरूपीजना
र्दनः ॥ कालस्यकालःश्रीकृष्णोविधातुर्विधिरेवच ॥ ६७ ॥ संहर्त्तुर्वापिसंहर्त्तापातुःपाताचकर्मकृत् ॥ सकर्मणांकर्मरूपीददातितपसां
फलम् ॥ कःकेनहन्यतेजन्तुःकर्मणावैविनासति ॥ ६८ ॥ स्रष्टासृजतिसृष्टिंचसंहर्त्तासंहरेत्पुनः ॥ पातापातिचभूतानियस्याज्ञांपरिपा
लयेत् ॥ ६९ ॥ यस्याज्ञयावातिवातःसन्ततंभयविह्वलः ॥ शश्वत्सञ्चरतेमृत्युःसूर्य्यस्तपतिसन्ततम् ॥ ७० ॥ वर्षतीन्द्रोदहत्यग्निःका
लोभ्रमतिभीतवत् ॥ तिष्ठन्तिस्थावराःसर्वेचरन्तिसततंचराः ॥ ७१ ॥ वृक्षाश्चपुष्पिताःकालेफलिताःपल्लवान्विताः ॥ शुष्यन्तिका
लतःकालेवर्द्धन्तेचतदाज्ञया ॥ ७२ ॥ आविर्भूतातिरोभूतासृष्टिरेवतदाज्ञया ॥ तस्याज्ञयाभवेत्सर्वंनकिञ्चित्स्वेच्छयानृणाम् ॥ ७३ ॥
नारायणांशोभगवाञ्जामदग्न्योमहाबलः ॥ त्रिस्सप्तकृत्वोनिर्भूपांकरिष्यतिमहीमिति ॥ ७४ ॥ प्रतिज्ञाविफलातस्यनभवेत्तुकदाचन ॥
निश्चितंतस्यवध्योऽहमितिजानामिसुव्रते ॥ ७५ ॥ ज्ञात्वासर्वंभविष्यञ्चशरणंयामितत्कथम् ॥ प्रतिष्ठितानांचाकीर्त्तिर्मरणादतिरि
च्यते ॥ ७६ ॥ इत्येवमुक्त्वाराजेन्द्रःसमरंगन्तुमुद्यतः ॥ वाद्यञ्चवादयामासकारयामासमङ्गलम् ॥ ७७ ॥ शतकोटिर्नृपाणांचराजेन्द्रा
णांत्रिलक्षकम् ॥ अक्षौहिणीनांशतकंमहाबलपराक्रमम् ॥ ७८ ॥ अश्वानांचगजानांचपदातीनांतथैवच ॥ असंख्यकंरथानांचगृहीत्वा
गन्तुमुद्यतः ॥ ७९ ॥ बभूवस्तिमितामाध्वीदृष्ट्वातंगमनोन्मुखम् ॥ धृतवन्तञ्चसन्नाहमक्षयंसशरंधनुः ॥ ८० ॥ क्रीडागारेक्षणंतस्थौ
कृत्वाकान्तंस्ववक्षसि ॥ पश्यन्तीतन्मुखाम्भोजंचुचुम्बचमुहुर्मुहुः ॥ ८१ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदना
रायणसंवादेचतुस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ मनोरमाप्राणनाथंक्षणंकृत्वास्ववक्षसि ॥
भविष्यंमनसाचक्रेययत्स्वामिमुखाच्छ्रुतम् ॥ १ ॥ पुत्रांश्चपुरतःकृत्वाबान्धवांश्चस्वकिङ्करान् ॥ सस्मारस्माहरिपदंमेनेसत्यंभवेन्मुने ॥ २ ॥

योगेनभित्त्वाषट्चक्रंवायुंसंस्थाप्यमूर्द्धनि ॥ ब्रह्मरन्ध्रस्थकमलेसहस्रदलसंयुते ॥ ३ ॥ स्वान्तमाकृष्यविषयाज्जलबुद्बुदसन्नि
भात ॥ संस्थाप्यबद्धाज्ञानेनलोलंब्रह्मणिनिष्कले ॥ ४ ॥ द्विविधंकर्मसंन्यस्यनिर्मूलमपुनर्भवम् ॥ तत्रप्राणांश्चतत्याजनत्वप्राणा
धिकंप्रियम् ॥ ५ ॥ सराजातांमृतांदृष्ट्वाविललापरुरोदच ॥ सत्राहंसंपरित्यज्यकृत्वावक्षस्युवाचताम् ॥ ६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥
मनोरमेसमुत्तिष्ठनयास्यामिरणाजिरम् ॥ सचेतनामांपश्येतिविलपन्तंमुहुर्मुहुः ॥ ७ ॥ मनोरमेसमुत्तिष्ठमयासार्द्धंगृहंव्रज ॥
नकरिष्यामिसमरंभृगुणासहभामिनि ॥ ८ ॥ मनोरमेसमुत्तिष्ठश्रीशैलंव्रजसुन्दरि ॥ तत्रक्रीडांकरिष्यामित्वयासार्द्धंयथापुरा ॥
॥ ९ ॥ मनोरमेसमुत्तिष्ठव्रजगोदावरींप्रिये ॥ जलक्रीडांकरिष्यामित्वयासार्द्धंयथापुरा ॥ १० ॥ मनोरमेसमुत्तिष्ठनन्दनंव्रजसुन्दरि
पुष्पभद्रानदीतीरेविहरिष्यामिनिर्जने ॥ ११ ॥ मनोरमेसमुत्तिष्ठमलयंव्रजसुन्दरि ॥ त्वयासार्द्धंरमिष्येहंतत्रचन्दनकानने ॥ १२ ॥
शीतेनगन्धयुक्तेनवायुनासुरभीकृते ॥ भ्रमरध्वनिसंयुक्तेपुंस्कोकिलरुताश्रिते ॥ १३ ॥ चन्दनागुरुकस्तूरीकुङ्कुमालेपनंकुरु ॥ चन्द
नोक्षितसर्वाङ्गंपश्यमांसस्मितेसति ॥ १४ ॥ सुधातुल्यंसुमधुरंवचनंवदप्रिये ॥ कुटिलभ्रूविकारश्चकथंनकुरुषेऽधुना ॥ १५ ॥
नृपस्यरोदनंश्रुत्वावाग्बभूवाशरीरिणी ॥ स्थिरोभवमहाराजकुरुषेरोदनंकथम् ॥ १६ ॥ त्वंमहाज्ञानिनांश्रेष्ठोदत्तात्रेयप्रसादतः ॥
जलबुद्बुदवत्सर्वंसंसारंपश्यशोभनम् ॥१७॥ कमलांशाचसासाध्वीजगामकमलालयम् ॥ त्वमेवगच्छवैकुण्ठंरणंकृत्वारणाजिरे ॥ १८ ॥
इत्येवंवचनंश्रुत्वाजहौशोकंनराधिपः ॥ ततश्चन्दनकाष्ठेनचितांदिव्यांचकारह ॥ १९ ॥ संस्काराग्निंकारयित्वापुत्रद्वारादाहताम् ॥
नानाविधानिरत्नानिब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ २० ॥ नानाविधानिदानानिवस्त्राणिविविधानिच ॥ मनोरमायाःपुण्येनब्राह्मणे
भ्योददौमुदा ॥ २१ ॥ भुज्यतांभुज्यतांशश्वद्दीयतांदीयतामिति ॥ शब्दोबभूवसर्वत्रकार्तवीर्याश्रमेमुने ॥ २२ ॥ कोपे
षुस्वाधिकारेषुस्थितंयद्यद्धनंतदा ॥ मनोरमायाःपुण्येनब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ २३ ॥ राजाजगामसमरंहृदयेनविदूयता ॥ सार्द्धं
सैन्यसमूहैश्चवाद्यभाण्डैरसंख्यकैः ॥ २४ ॥ ददर्शामङ्गलंराजापुरोवर्त्मनिवर्त्मनि ॥ ययौतथापिसमरंनाजगामगृहंपुनः ॥ २५ ॥

मुक्तकेशींछिन्ननासांरुदतींचदिगम्बराम् ॥ कृष्णवस्त्रपरीधानामपरांविधवामपि ॥ २६ ॥ मुखदुष्टांयोनिदुष्टांव्याधियुक्ताश्चकुट्टि
नीम् ॥ पतिपुत्रविहीनांचडाकिनींपुंश्चलींतथा ॥ २७ ॥ कुम्भकारंतैलकारंव्याधंसर्पोपजीविनम् ॥ कुचैलमतिरूक्षा
ङ्गंनग्नंकाषायवासिनम् ॥ २८ ॥ वसाविक्रयिणश्चैवकन्याविक्रयिणन्तथा ॥ चितादग्धंशवंभस्मनिर्वाणाङ्गारमेवच ॥ २९ ॥
सर्पक्षतंनरंसर्पंगोधांचशशकंविषम् ॥ श्राद्धपाकश्चपिण्डश्चमोटकश्चतिलांस्तथा ॥ ३० ॥ देवलंवृषवाहश्चशूद्रश्राद्धान्नभोजिन
म् ॥ शूद्रान्नपाचकंशूद्रयाजकंग्रामयाजकम् ॥ ३१ ॥ कुशपुत्तलिकांचैवशवदाहनकारिणम् ॥ शून्यकुम्भंभग्नकुम्भंतैलंलवणम
स्थिच ॥ ३२ ॥ कार्पासंकच्छपंचूर्णंकुक्कुरंशब्दकारिणम् ॥ दक्षिणेचसृगालश्चकुर्वन्तंभैरवंरवम् ॥ ३३ ॥ कपर्दकश्चक्षौरञ्च
च्छिन्नकेशंनखंमलम् ॥ कलहश्चविलापश्चतथातत्कारिणंजनम् ॥ ३४ ॥ अमङ्गलंरुदन्तश्चरुदन्तंशोककारिणम् ॥ ३५ ॥ मिथ्या
साक्ष्यप्रदातारंचौरश्चनरघातिनम् ॥ पुंश्चलीपतिपुत्रौचपुंश्चल्योदनभोजिनम् ॥ ३६ ॥ देवनागुरुविप्राणांवस्तुवित्तापहारिणम् ॥ दत्ता
पहारिणंदस्युंहिंसकंमूचकंखलम् ॥३७॥ पितृमातृविरक्तश्चद्विजाश्वत्थविघातिनम् ॥ सत्यघ्नश्चकृतघ्नंचस्थाप्यस्याप्यपहारिणम् ॥३८॥
विप्रमित्रद्रोहमेवंक्षतंविश्वासघातकम् ॥ गुरुदेवद्विजानांचनिन्दकंस्वाङ्गघातकम् ॥ ३९ ॥ जीवानांघातकंचैवस्वाङ्गहीनंचनिर्दयम् ॥
व्रतोपवासहीनंचदीक्षाहीनंनपुंसकम् ॥ ४० ॥ गलितव्याधिगात्रश्चकाणंवधिरमेवच ॥ पुल्कसंछिन्नलिङ्गश्चसुरामत्तंसुरांतथा ॥ ४१ ॥
क्षितंवमन्तंरुधिरंमहिषंगर्दभंतथा ॥ मूत्रंपुरीषंश्लेष्माणंरूक्षिणंनृकपालकम् ॥ ४२ ॥ चण्डवातंरक्तवृष्टिंसाधंवैवृक्षपातनम् ॥ वृकंचसू
करंगृध्रंश्येनंकंकंचभल्लुकम् ॥ ४३ ॥ पाशंचशुष्ककाष्ठंचवायसंगन्धकंतथा ॥ ४४ ॥ प्रतिग्राहिब्राह्मणश्चतन्त्रमन्त्रोपजीविनम् ॥
वैद्यंचरक्तपुष्पंचाप्यौषधंतुपमेवच ॥४५॥ कुवार्त्तांमृतवार्त्तांचविप्रशापंचदारुणम् ॥ दुर्गन्धिवातंदुःशब्दंराजापश्यत्सवर्त्मनि ॥ ४६ ॥
मनश्चकुत्सितंप्राणाःक्षुभिताश्चनिरन्तरम् ॥ वामाङ्गस्पन्दनंदेहजाड्यंराज्ञोबभूवह ॥ ४७ ॥ तथापिराजानिश्शङ्कोददर्शसमराङ्गणम् ॥
सर्वसैन्यसमायुक्तःप्रविवेशरणाजिरम् ॥ ४८ ॥ अवरुह्यरथात्तूर्णंदृष्ट्वाचपुरतोभृगुम् ॥ ननामदण्डवद्भूमौराजेन्द्रैःसहभक्तितः ॥ ४९ ॥

आशिषंयुयुजेरामःस्वर्गंयाहीतिवाञ्छितम् ॥ तेषांसद्यंतद्बभूवुर्दुर्लंघ्यात्राह्मणाशिषः ॥ ५० ॥ भृगुंप्रणम्यराजेन्द्रोराजेन्द्रैःसहतत्क्ष
णात् ॥ आरुरोहरथंतूर्णंनानायुधसमन्वितम् ॥ ५१ ॥ नानाप्रकारवाद्यञ्चदुन्दुभिंमुरजादिकम् ॥ वादयामाससहसाब्राह्मणेभ्योददौ
धनम् ॥ ५२ ॥ उवाचरामोराजेन्द्रंराजेन्द्राणांचसंसदि ॥ हितंसत्यंनीतिसारंवाक्यंवेदविदांवरः ॥ ५३ ॥ ॥ परशुरामउवाच ॥ ॥
शृणुराजेन्द्रधर्मिष्ठचन्द्रवंशसमुद्भव ॥ विष्णोरंशस्यशिष्यस्त्वंदत्तात्रेयस्यधीमतः ॥ ५४ ॥ स्वयंविद्वांश्चवेदांश्चश्रुत्वावेदविदोमुखात् ॥
कथंदुर्बुद्धिरधुनासज्जनानांविहिंसना ॥ ५५ ॥ त्वंपूर्वमहनोलोभान्निरीहंब्राह्मणंकथम् ॥ ब्राह्मणीशोकसन्तप्ताभर्त्रासार्द्धंगतासती ॥
॥ ५६ ॥ किंभविष्यतितेभूपपरत्रैवानयोर्वधात् ॥ सर्वंमिथ्यैवसंसारंपद्मपत्रेयथाजलम् ॥ ५७ ॥ सत्कीर्त्तिश्चाथदुष्कीर्त्तिःकथामात्रा
वशेषिता ॥ विडम्बनात्वाकिमतोदुष्कीर्त्तेश्चसतामहो ॥ ५८ ॥ कपिलाकपिलात्वंककविवादोमुनिःकुतः ॥ यत्कृतंविदुपाराज्ञानष्ट
तंहालिकेनतत् ॥ ५९ ॥ त्वामुपोषितमीशंहिदृष्ट्वातातोहिधार्मिकः ॥ पारणांकारयामासदत्तंतस्यफलंत्वया ॥ ६० ॥ अधीतंवि
धिवद्दत्तंब्राह्मणेभ्योदिनेदिने ॥ जगत्तेयशसापूर्णमयशोवार्द्धकेकथम् ॥ ६१ ॥ दातावरिष्ठोधर्म्मिष्ठोयशस्वीपुण्यवान्सुधीः ॥
कार्त्तवीर्यार्जुनसमोनभूतोनभविष्यति ॥ ६२ ॥ पुरातनावदन्तीतिवन्दिनोधरणीतले ॥ योविख्यातःपुराणेषुतस्यदुष्कीर्त्तिरीदृशी ॥
॥ ६३ ॥ दुर्वाक्यंदुःसहंराजंस्तीक्ष्णास्त्रादपिजीविनाम् ॥ सङ्कटेऽपिसतांवक्त्राद्दुरुक्तिर्नविनिर्गता ॥ ६४ ॥ नददामिद्विरुक्तिन्तेप्रकृतं
कथयाम्यहम् ॥ उत्तरंदेहिराजेन्द्रमह्यंराजेन्द्रसंसदि ॥ ६५ ॥ सूर्य्यचन्द्रमनुनाञ्चवंशजाःसन्तिसंसदि ॥ सत्यंवदसभायाञ्चशृण्वन्तु
पितरःसुराः ॥ ६६ ॥ शृण्वन्तुसर्वेराजेन्द्राःसदसत्कर्मसाक्षिणः ॥ पश्यन्तोहिसमंसन्तःसाक्षिकंनवदन्तिच ॥ ६७ ॥ इत्युक्त्वाभृ
गुकेयश्चविररामरणस्थले ॥ राजावृहस्पतिसमःप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ६८ ॥ कार्त्तवीर्य्यार्जुनउवाच ॥ शृणुरामहरेरंशोहरिभक्तोजिते
न्द्रियः ॥ श्रुतोधर्मोमुखाद्येषांत्वञ्चतेषांगुरोर्गुरुः ॥ ६९ ॥ कर्म्मणावाप्यमद्ध्याकरोतिब्रह्मभावनाम् ॥ स्वधर्म्मनिरतःशुद्ध
स्तस्माद्ब्राह्मणउच्यते ॥ ७० ॥ अन्तर्बहिश्चमननात्कुरुतेकर्म्मनित्यशः ॥ मौनीशश्वद्वदेत्कालेयोवैसमुनिरुच्यते ॥ ७१ ॥

स्वर्णेलोष्ठेगृहेऽरण्येपङ्केसुस्निग्धचन्दने ॥ समताभावनायस्यसयोगीपरिकीर्त्तितः ॥ ७२ ॥ सर्वजीवेषुयोविष्णुंभावयेत्समता धिया ॥ हरौकरोतिभक्तिश्चहरिभक्तःसचस्मृतः ॥ ७३ ॥ तपोधनंब्राह्मणानांतपःकल्पतरुर्यथा ॥ तपस्याकामधेनुश्चसन्त तंतपसिस्पृहा ॥ ७४ ॥ ऐश्वर्य्येक्षत्रियाणाञ्चवाणिज्येचतथाविशाम् ॥ क्षत्रियाणाञ्चतपसिस्पृहातीवाऽप्रशंसिता ॥ ७५ ॥ ब्राह्मणानांविवादेचस्पृहातीवविनिन्दिता ॥ ७६ ॥ रागीराजसिकंकार्य्यंकुरुतेकर्म्मरागतः ॥ रागान्धोयोराजसिकस्तेनगजा प्रकीर्तितः ॥ ७७ ॥ रागतःकामधेनुश्चमयावैयाचितामुने ॥ कोदोषएवमेजातःक्षत्रियस्यानुरागिणः ॥ ७८ ॥ कुतःकस्यमुनेर स्तिकामधेनुस्त्वयाविना ॥ स्पृहारणेवाभोगेवायुष्माकञ्चव्यतिक्रमः ॥ ७९ ॥ त्रिंशदक्षौहिणींसेनांराजेन्द्राणांत्रिकोटिकाम् निहत्यायान्तमेकंमांनहन्तुंसहनंमुने ॥ ८० ॥ आत्मानंहन्तुमायान्तमपिवेदाङ्गपारगम् ॥ नदोषोहननेतस्यनतेनब्रह्महाभवम् ॥ ॥ ८१ ॥ प्रायश्चित्तंहिंसकानांनवेदेषुनिरूपितम् ॥ वधःसमुचितस्तेषामित्याहकमलोद्भवः ॥ ८२ ॥ पित्रातेनिहताभूपामहाबल पराक्रमाः ॥ इदानींराजपुत्राश्चशिशवोऽत्रसमागताः ॥ ८३ ॥ त्रिःसप्तकृत्वोनिर्भूपांकृत्स्नांकर्त्तुंमहीमिति ॥ त्वयाकृताप्रतिज्ञायात स्यास्त्वंपालनंकुरु ॥ ८४ ॥ क्षत्रियाणांरणोधर्मोरणेमृत्युर्नगर्हितः ॥ रणेस्पृहाब्राह्मणानांलोकेवेदेविडम्बना ॥ ८५ ॥ तपोधनानां विप्राणांवाग्बलानांयुगेयुगे ॥ शान्तिःस्वस्त्ययनंकर्म्मविप्रधर्मोनसङ्गरः ॥ ८६ ॥ क्षत्रियाणांबलंयुद्धंव्यापारश्चबलंविशाम् ॥ भिक्षा बलंभिक्षुकाणांशूद्राणांविप्रसेवनम् ॥ ८७ ॥ हरौभक्तिर्हरेर्दास्यंवैष्णवानांबलंहरिः ॥ हिंसाबलंखलानाञ्चतपस्याचतपस्विनाम् ॥ ॥ ८८ ॥ बलंवेषश्चवेश्यानांयोषितांयौवनंबलम् ॥ बलंप्रतापोभूपानांबालानांरोदनंबलम् ॥ ८९ ॥ सतांसत्यंबलंमिथ्याबलमेवा सतांसदा ॥ अनुगानामनुगमःस्वल्पस्वानाञ्चसञ्चयः ॥ ९० ॥ विद्याबलंपंडितानांधैर्य्यंसाहसिनांबलम् ॥ ९१ ॥ धनंबलञ्चधनिनां शुचीनाञ्चविशेषतः ॥ बलंविवेकःशान्तानांगुणिनांबलमेकता ॥ ९२ ॥ गुणोबलञ्चगुणिनांचौराणांचौर्य्यमेवच ॥ प्रियवाक्यञ्चकाप ट्यमधर्म्मःपुंश्चलीबलम् ॥ ९३ ॥ हिंसाचहिंस्रजन्तूनांसतीतांपतिसेवनम् ॥ वरशापौसुराणाञ्चशिष्याणांगुरुसेवनम् ॥ ९४ ॥ बलं

धर्मोगृहस्थानांभृत्यानांराजसेवनम् ॥ बलंस्तवःस्तावकानांब्रह्मचब्रह्मचारिणाम् ॥९५॥ यतीनाञ्चसदाचारोन्यासःसंन्यासिनांबलम् ॥
पापंबलंपातकिनामशक्तानांहरिर्बलम् ॥ ९६ ॥ पुण्यंबलंपुण्यवतांप्रजानांनृपतिर्बलम् ॥ फलंबलञ्चवृक्षाणांजलजानांजलंबलम् ॥९७॥
जलंबलञ्चसस्यानांमत्स्यानाञ्चजलंबलम् ॥ शान्तिर्बलंचभूपानांविप्राणांचविशेषतः ॥९८॥ विप्रःशान्तोरणेयोगीनैवदृष्टोनचश्रुतः ॥
स्थितेनारायणेदेवेबभूवान्यविपर्य्ययः ॥ ९९ ॥ इत्येवमुक्त्वाराजेन्द्रोविररामरणाजिरे ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासद्यस्तूष्णींबभूवह ॥१००॥
रामस्यभ्रातरःसर्वेतीक्ष्णशस्त्रासिपाणयः ॥ आरेभिरेरणंकर्त्तुंमहावीरास्तदाज्ञया ॥ १०१ ॥ रणोन्मुखांश्चतान्दृष्ट्वामत्स्यराजोमहाबलः ॥
समारेभेरणंकर्त्तुंमङ्गलोमंगलालयः ॥१०२॥ शरजालेनराजेन्द्रोवारयामासतानपि ॥ चिच्छिदुःशरजालञ्चजमदग्निसुतास्तदा॥१०३॥
राजांचिक्षेपदिव्यास्त्रंशतसूर्य्यप्रभंमुने ॥ माहेश्वरेणमुनयश्चिच्छिदुश्चैवलीलया ॥ १०४ ॥ दिव्यास्त्रेणैवमुनयश्चिच्छिदुःसशरंधनुः ॥
रथञ्चसारथिंचैवराज्ञःसन्नाहमेवच ॥ १०५ ॥ न्यस्तशस्त्रंनृपंदृष्ट्वामुनयोहर्षविह्वलाः ॥ दधारशूलिनःशूलंमत्स्यराजजिघांसया ॥१०६॥
शूलनिःक्षेपसमयेवागवभूवाशरीरिणी ॥ शूलंत्यजतविप्रेन्द्राःशिवस्याव्यर्थमेवच ॥ १०७ ॥ शिवस्यकवचंदिव्यंदत्तंदुर्वाससापुग ॥
मत्स्यराजगलेऽस्त्येतत्सर्वावयवरक्षणम् ॥ १०८ ॥ प्राणानांचप्रदातारंकवचंयाचतंनृपम् ॥ तदानिक्षिप्तशूलञ्चजघाननृपतिश्चिरम् ॥
॥ १०९ ॥ तच्छूलंतंनृपंप्राप्यशतखण्डंगतंमुने ॥ श्रुत्वैवाकाशवाणीञ्चशृङ्गीसंन्यासवेषकृत् ॥ ११० ॥ ययाचेकवचंभूपंजमदग्निसुतो
महान् ॥ राजाददौचकवचंब्रह्माण्डविजयंपरम् ॥१११॥ गृहीत्वाकवचंतच्चशूलेनैवजघानह ॥ पपातमत्स्यराजश्चशतचन्द्रसमाननः॥
महाबलिष्ठोगुणवांश्चन्द्रवंशसमुद्भवः ॥ ११२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवस्यकवचंब्रूहिमत्स्यराजेनयद्धृतम् ॥ नारायणमहा
भागश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ ११३ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ कवचंशृणुविप्रेन्द्रशङ्करस्यमहात्मनः ॥ ब्रह्माण्डविजयंनामसर्वावय
वरक्षणम् ॥ ११४ ॥ पुरादुर्वाससादत्तंमत्स्यराजायधीमते ॥ दत्त्वाषडक्षरंमन्त्रंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ११५ ॥ स्थितेचकवचेदेहेना
स्तिमृत्युश्चजीविनाम् ॥ अस्त्रेशस्त्रेजलेवह्नौसिद्धिश्चेन्नास्तिसंशयः ॥ ११६ ॥ यद्धृत्वापठनाद्बाणःशिवत्वंप्रापलीलया ॥ बभूवशिव

तुल्यश्चयद्धृत्वानन्दिकेश्वरः ॥११७॥ वीरश्रेष्ठोवीरभद्रोसाम्बोऽभूद्धारणाद्यतः ॥ त्रैलोक्यविजयीराजाहिरण्यकशिपुःस्वयम् ॥ ११८ ॥
हिरण्याक्षश्चविजयीचाभवद्धारणाद्दिसः ॥ यद्धृत्वापठनात्सिद्धोदुर्वासाविश्वपूजितः ॥११९॥ जैगीषव्योमहायोगीपठनाद्धारणाद्यतः ॥
यद्धृत्वावामदेवश्चदेवलःपवनःस्वयम् ॥ अगस्त्यश्चपुलस्त्यश्चाप्यभवद्विश्वपूजितः ॥ १२० ॥ ॐनमःशिवायेतिचमस्तकंमेसदावतु ॥
ॐ नमःशिवायेतिचस्वाहाभालंसदावतु ॥ १२१ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लींशिवायेतिस्वाहानेत्रेसदातु ॥ ॐ ह्रींक्लींहूंशिवायेतिनमोमेपातुना
सिकाम् ॥ १२२ ॥ ॐनमःशिवायशान्तायस्वाहाकण्ठंसदावतु ॥ ॐ ह्रींश्रींहूँसंहारकर्त्रेस्वाहाकर्णौसदावतु ॥ १२३ ॥ ॐ ह्रींश्रीं
पञ्चवक्त्रायस्वाहादन्तंसदावतु ॥ ॐ ह्रींमहेशायस्वाहाचाधरंपातुमेसदा ॥ १२४ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लींत्रिनेत्रायस्वाहाकेशान्सदावतु ॥
ॐह्रींऐंमहादेवायस्वाहावक्षःसदावतु ॥ १२५ ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लींऐंरुद्रायस्वाहानाभिंसदावतु ॥ ॐह्रींऐंश्रींमीश्वरायस्वाहापृष्ठंसदावतु ॥
॥ १२६ ॥ ॐ ह्रींक्लींमृत्युञ्जयायस्वाहाभ्रुवौसदावतु ॥ ॐ ह्रींश्रींक्लींमीशानायस्वाहापार्श्वंसदावतु ॥ १२७ ॥ ॐ ह्रींमीश्वरायस्वाहा
चोदरंपातुमेसदा ॥ ॐश्रींह्रींमृत्युञ्जयायस्वाहावाहूसदावतु ॥ १२८ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींमीश्वरायस्वाहापातुकरौमम ॥ ॐमहेश्वरायरुद्राय
नितम्बंपातुमेसदा ॥ १२९ ॥ ॐ ह्रींश्रींभूतनाथायस्वाहापादौसदावतु ॥ ॐ सर्वेश्वरायसर्वायस्वाहापादौसदावतु ॥ १३० ॥
प्राच्यांमांपातुभूतेशआग्नेय्यांपातुशङ्करः ॥ दक्षिणेपातुमांरुद्रोनैर्ऋत्यांस्थाणुरेवच ॥ १३१ ॥ पश्चिमेखण्डपरशुर्वायव्यांचन्द्रशे
खरः ॥ उत्तरेगिरिशःपातुचैशान्यामीश्वरःस्वयम् ॥ १३२ ॥ ऊर्ध्वेमृडःसदापातुचाधोमृत्युञ्जयःस्वयम ॥ जलेस्थलेचान्तरिक्षेस्वप्ने
जागरणेसदा ॥ १३३ ॥ पिनाकीपातुमांप्रीत्याभक्तंवैभक्तवत्सलः ॥ इतितेकथितंवत्सकवचंपरमाद्भुतम् ॥ १३४ ॥ दशलक्षज
पेनैवसिद्धिर्भवतिनिश्चितम् ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचोरुद्रतुल्योभवेद्ध्रुवम् ॥ १३५ ॥ तवस्नेहान्मयाख्यातंप्रवक्तव्यंनकस्यचित् ॥
कवचंकाण्वशाखोक्तमतिगोप्यंसुदुर्लभम् ॥ १३६ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ सर्वाणिकवचस्यास्यकलांनार्हन्ति
षोडशीम् ॥ १३७ ॥ कवचस्यप्रसादेनजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ सर्वज्ञःसर्वसिद्धीशोमनोयायीभवेद्ध्रुवम् ॥ १३८ ॥ इदंकवच

मज्ञात्वाभजेद्यःशङ्करप्रभुम् ॥ शतलक्षंप्रजप्तोऽपिनमन्त्रःसिद्धिदायकः ॥ १३९ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपति
खण्डेनारदनारायणसंवादेशङ्करकवचप्रकथनंनामपञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ मत्स्यराजे
निपतितेराजायुद्धविशारदः ॥ राजेन्द्रान्प्रेषयामासयुद्धेशस्त्रविशारदान् ॥ १ ॥ बृहद्बलंसोमदत्तंविदर्भंमिथिलेश्वरम् ॥ निषधाधिप
तिञ्चैवमगधाधिपतिन्तथा ॥ २ ॥ आययुःसमरेयोद्धुंजामदग्न्यंमहारथाः ॥ त्रितयाक्षौहिणीभिश्चसेनाभिःसहनारद ॥ ३ ॥
रामस्यभ्रातरःसर्वेवीरास्तीक्ष्णास्त्रपाणयः ॥ वारयामासुरस्त्रैश्चतानेवरणमूर्द्धनि ॥ ४ ॥ तेवीराःशरजालेनदिव्यास्त्रेणप्रयत्नतः ॥ वारया
मासुरेकैकंभ्रातृवर्गान्भृगोस्तथा ॥ ५ ॥ आययौसमरेशीघ्रंदृष्ट्वातांश्चपराजितान् ॥ पिनाकहस्तःसभृगुर्ज्वलदग्निशिखोपमः ॥ ६ ॥
चिक्षेपनागपाशञ्चजामदग्न्योमहाबलः ॥ चिच्छेदतंगारुडेनसोमदत्तोमहाबलः ॥ ७ ॥ भृगुःशङ्करशूलेनसोमदत्तंजघानह ॥ बृहद्बल
ञ्चगदयाविदर्भंमुष्टिभिस्तथा ॥ ८ ॥ मैथिलंमुद्गरेणैवशक्त्यावैनैषधंतथा ॥ मागधंचरणोद्घातैरस्त्रजालेनसैनिकान् ॥ ९ ॥ निहत्य
निखिलान्भूपान्संहाराग्निसमोरणे ॥ दुद्रावकार्त्तवीर्य्यञ्चजामदग्न्योमहाबलः ॥ १० ॥ दृष्ट्वातंयोद्धुमायान्तंराजानश्चमहारथाः ॥ आययुः
समरंकर्त्तुंकार्त्तवीर्य्यंनिवार्य्यच ॥ ११ ॥ कान्यकुब्जाश्चशतशःसौराष्ट्राःशतशस्तथा ॥ राष्ट्रीयाःशतशश्चैववीरेन्द्राःशतशस्तथा ॥ १२ ॥
सौम्यावाङ्गाश्चशतशोमहाराष्ट्रास्तथादश ॥ तथागुर्जरजातीयाःकलिङ्गाःशतशस्तथा ॥ १३ ॥ कृत्वातुशरजालञ्चभृगुश्चिच्छेदतत्क्षणम् ॥
तंच्छित्त्वाभ्युत्थितोरामोनीहारमिवभास्करः ॥ १४ ॥ त्रिरात्रंयुयुधेरामस्तैःसार्द्धंसमराजिरे ॥ द्वादशाक्षौहिणींसेनांतथाचिच्छेदपर्शुना ॥
॥ १५ ॥ रम्भास्तम्भसमूहञ्चयथाखड्गेनलीलया ॥ छित्त्वासेनांभूपवर्गंजघानशिवशूलतः ॥ १६ ॥ सर्वांस्तान्निहतान्दृष्ट्वासूर्य्यवंशस
मुद्भवः ॥ आजगामसुचन्द्रश्चलक्षराजेन्द्रसंयुतः ॥ १७ ॥ द्वादशाक्षौहिणीभिश्चसेनाभिःसहसंयुगे ॥ कोपेनयुयुधेरामंसिंहंसिंहोय
थारणे ॥ १८ ॥ भृगुःशङ्करशूलेननृपलक्षंनिहत्यच ॥ द्वादशाक्षौहिणींसेनामहन्वैपर्शुनाबली ॥ १९ ॥ निहत्यसर्वाःसेनाश्चसुचन्द्रंयु
युधेबली ॥ नागास्त्रंप्रेरयामासनिहन्तुंतंभृगुःस्वयम् ॥ २० ॥ नागपाशञ्चचिच्छेदगारुडेननृपेश्वरः ॥ जहासचभृगुंराजासमरेचपुनः

पुनः ॥ २१ ॥ भृगुर्नारायणास्त्रञ्चचिक्षेपरणमूर्द्धनि ॥ अस्तंययौतंनिहन्तुंशतसूर्य्यसमप्रभम् ॥ २२ ॥ दृष्ट्वास्त्रंनृपशार्दूलश्चावरुह्यर थात्क्षणात् ॥ न्यस्तशस्त्रःप्राणमच्चस्तुत्वानारायणंशिवम् ॥ २३ ॥ तमेवप्रणतंत्यक्त्वाययौनारायणान्तिकम् ॥ अत्रराजोभगवंतोरामः संप्रापविस्मयम् ॥ २४ ॥ भृगुःशक्तिञ्चमुसलंतोमरंपट्टिशंतथा ॥ गदांपर्शुञ्चकोपेनचिक्षिपेतज्जिघांसया ॥ २५ ॥ जग्राहकालीतान्सर्वा न्सुचन्द्रस्यन्दनस्थिता ॥ चिक्षेपशिवशूलंसनृपमाल्यंबभूवतत् ॥ २६ ॥ ददर्शपुरतोरामोभद्रकालींजगत्प्रसूम् ॥ वहन्तींमुण्डमाला ञ्चविकटास्यांभयङ्करीम् ॥ २७ ॥ विहायशस्त्रमस्त्रञ्चपिनाकञ्चभृगुस्तदा ॥ तुष्टावतांमहामायांभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ २८ ॥ ॥ परशुरामउवाच ॥ ॥ नमःशङ्करकान्तायैसारायैतेनमोनमः ॥ नमोदुर्गतिनाशिन्यैमायायैतेनमोनमः ॥ २९ ॥ नमोनमोजग द्धात्र्यैजगत्कर्त्र्यैनमोनमः ॥ नमोऽस्तुतेजगन्मात्रेकारणायैनमोनमः ॥ ३० ॥ प्रसीदजगतांमातःसृष्टिसंहारकारिणि ॥ त्वत्पादौश रणंयामिप्रतिज्ञांसार्थिकांकुरु ॥ ३१ ॥ त्वयिमेविमुखायाञ्चाकोमांरक्षितुमीश्वरः ॥ त्वंप्रसन्नाभवशुभेमांभक्तंभक्तवत्सले ॥ ३२ ॥ युष्माभिःशिवलोकेचमह्यंदत्तोवरःपुरा ॥ तंवरंसफलंकर्तुंत्वमर्हसिवरानने ॥ ३३ ॥ रेणुकेयस्तवंश्रुत्वाप्रसन्नाभवदम्बिका ॥ माभैरित्येवमुक्त्वातुतत्रैवान्तरधीयत ॥ ३४ ॥ एतद्भृगुकृतंस्तोत्रंभक्तियुक्तश्चयःपठेत् ॥ महाभयात्समुत्तीर्णःसभवेदेवलीलया ॥ ३५ ॥ सपूजितश्चत्रैलोक्येतत्रैवविजयीभवेत् ॥ ज्ञानिश्रेष्ठोभवेच्चैववैरिपक्षविमर्दकः ॥ ३६ ॥ एतस्मिन्नन्तरेब्रह्माभृगुंधर्मभृतांवरम् ॥ आगत्य कथयामासरहस्यंराममेवच ॥ ३७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुराममहाभागरहस्यंपूर्वमेवच ॥ सुचन्द्रजयहेतुश्चप्रतिज्ञाफलमेवच ॥ ॥ ३८ ॥ दशाक्षरीमहाविद्यादत्तादुर्वाससापुरा ॥ सुचन्द्रायैवकवचंभद्रकाल्याःसुदुर्लभम् ॥ ३९ ॥ कवचंभद्रकाल्याश्चदेवानाञ्चसु दुर्लभम् ॥ कवचंतद्गलेयस्यसर्वशत्रुविमर्दकम् ॥ ४० ॥ अतीवपूज्यंशस्तञ्चत्रैलोक्यजयकारणम् ॥ तस्मिन्स्थितेचकवचेकस्त्वं जेतुमलंभुवि ॥ ४१ ॥ भृगोगच्छतुभिक्षार्थंकरोतुप्रार्थनांनृपम् ॥ सूर्य्यवंशोद्भवोराजादातापरमधार्मिकः ॥ ४२ ॥ प्राणांश्चकवचं

१ ऽभूच्चण्डिकेतिपाठः ।

मन्त्रंसर्वंदास्यतिनिश्चितम् ॥ ४३ ॥ भृगुःसंन्यासिवेषेणगत्वाराजान्तिकंमुने ॥ भिक्षांचकारमन्त्रंचकवचंपरमाद्भुतम् ॥ ४४ ॥ राजाददौचतन्मन्त्रंकवचंपरमादरात् ॥ ततःशङ्करशूलेनतंजघाननृपंभृगुः ॥ ४५ ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेभृगुकार्तवीर्ययुद्धवर्णनंनामषट्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कवचंश्रोतुमिच्छामितांचविद्यांदशाक्षरीम् ॥ नाथत्वत्तोहिसर्वज्ञभद्रकाल्याश्चसाम्प्रतम् ॥ १ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिमहाविद्यांदशाक्षरीम् ॥ गोपनीयंचकवचंत्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥ २ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींकालिकायैस्वाहेतिचदशाक्षरीम् ॥ दुर्वासाहिददौराज्ञेपुष्करेसूर्य्यपर्वणि ३ ॥ दशलक्षजपेनैवमन्त्रसिद्धिःकृतापुरा ॥ पंचलक्षजपेनैवपठन्कवचमुत्तमम् ॥ ४ ॥ बभूवसिद्धकवचोऽप्ययोध्यामाजगामसः ॥ कृत्स्नांहिपृथिवींजिग्येकवचस्यप्रसादतः ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुतादशाक्षरीविद्यात्रिषुलोकेषुदुर्लभा ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिकवचंब्रूहिमेप्रभो ॥ ६ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शृणुवक्ष्यामिविप्रेन्द्रकवचंपरमाद्भुतम् ॥ नारायणेनयद्दत्तंकृपयाशूलिनेपुरा ॥ ७ ॥ त्रिपुरस्यवधेघोरेशिवस्यविजयायच ॥ तदेवशूलिनादत्तंपुरादुर्वाससेमुने ॥ ८ ॥ दुर्वाससाचयद्दत्तंसुचन्द्रायमहात्मने ॥ अतिगुह्यतरंतत्त्वंसर्वमन्त्रौघविग्रहम् ॥ ९ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींकालिकायैस्वाहामेपातुमस्तकम ॥ क्लींकपालंसदापातुह्रींह्रींह्रीमितिलोचने ॥ १० ॥ ॐह्रींत्रिलोचनेस्वाहानासिकांमेसदावतु ॥ क्लींकालिकेरक्षरक्षस्वाहादन्तान्सदावतु ॥ ११ ॥ क्लींभद्रकालिकेस्वाहापातुमेऽधरयुग्मकम् ॥ ॐह्रींह्रींक्लींकालिकायैस्वाहाकण्ठंसदावतु ॥ ॥ १२ ॥ ॐह्रींकालिकायैस्वाहाकर्णयुग्मंसदावतु ॥ ॐक्रींक्रींक्लींकाल्यैस्वाहास्कन्धंपातुसदामम ॥ १३ ॥ ॐक्रींभद्रकाल्यैस्वाहाममवक्षःसदावतु ॥ ॐक्रींकालिकायैस्वाहाममनाभिंसदावतु ॥ १४ ॥ ॐह्रींकालिकायैस्वाहाममपृष्ठंसदावतु ॥ रक्तबीजविनाशिन्यैस्वाहाहस्तौसदावतु ॥ १५ ॥ ॐह्रींक्लींमुण्डमालिन्यैस्वाहापादौसदावतु ॥ ॐह्रींचामुण्डायैस्वाहासर्वाङ्गंमेसदावतु ॥ १६ ॥ प्राच्यांपातुमहाकालीचाग्नेय्यांरक्त

१ क्रींक्रींक्रींक्रींमितिपाठः ।

दन्तिका ॥ दक्षिणेपातुचामुण्डानैर्ऋत्यांपातुकालिका ॥ १७ ॥ श्यामाचवारुणेपातुवायव्यांपातुचण्डिका ॥ उत्तरेविकटास्याचाप्यैशान्यांसाट्टहासिनी ॥ १८ ॥ पातूर्ध्वंलोलजिह्वासामायाद्यापात्वधः सदा ॥ जलेस्थलेचान्तरिक्षेपातुविश्वप्रसूःसदा ॥ १९ ॥ इतितेकथितंवत्ससर्वमन्त्रौघविग्रहम् ॥ सर्वेषांकवचानांचसारभूतंपरात्परम् ॥ २० ॥ सप्तद्वीपेश्वरोराजासुचन्द्रोऽस्यप्रसादतः ॥ कवचस्यप्रसादेनमान्धातापृथिवीपतिः ॥ २१ ॥ प्रचेतालोमशश्चैवयतःसिद्धोबभूवह ॥ यतोहियोगिनांश्रेष्ठःसौभरिःपिप्पलायनः ॥ ॥ २२ ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचःसर्वसिद्धीश्वरोभवेत् ॥ महादानानिसर्वाणितपांस्येवव्रतानिच ॥ निश्चितंकवचस्यास्यकलांनार्हन्ति षोडशीम् ॥ २३ ॥ इदंकवचमज्ञात्वाभजेन्कालींजगत्प्रसूम् ॥ शतलक्षंप्रजप्तोऽपिनमन्त्रःसिद्धिदायकः ॥ २४ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते महापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेभद्रकालीकवचनिरूपणंनामसप्तत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥३७॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ सुचन्द्रेपतितेब्रह्मन्राजेन्द्राणांशिरोमणौ ॥ अगमत्पुष्कराक्षस्तुसेनात्र्यक्षौहिणीयुतः ॥ १ ॥ सूर्य्यवंशोद्भवोराजासुचन्द्रतनयोमहान् ॥ महालक्ष्मीसेवकश्चलक्ष्मीवान्सूर्य्यसन्निभः ॥ २ ॥ महालक्ष्म्याश्चकवचंगलेयस्यमनोहरम् ॥ परमैश्वर्य्यसंयुक्तस्त्रैलोक्यविजयीततः ॥ ॥ ३ ॥ तंदृष्ट्वाभ्रातरःसर्वेरेणुकेयस्यधीमतः ॥ आययुःसमरंकर्त्तुंनानाशस्त्रास्त्रपाणयः ॥ ४ ॥ राजेन्द्रःशरजालेनच्छेदयामासतांस्तया ॥ चिच्छिदुःशरजालश्चतेवीराश्चैवलीलया ॥ ५ ॥ चिच्छिदुःस्यन्दनंराज्ञस्तेवीराःपञ्चबाणतः ॥ सारथिंपञ्चबाणेनरथाश्वंदशबाणतः ॥ ६ ॥ तद्धनुःसप्तबाणेनतूर्णंवैपञ्चबाणतः ॥ चिच्छिदुस्तद्भ्रातृवर्गान्विप्राःशङ्करशूलतः ॥ ७ ॥ तेचत्र्यक्षौहिणींसेनांनिजघ्नुश्चापिलीलया ॥ हन्तुंनृपेन्द्रंतेवीराःशिवशूलंनिचिक्षिपुः ॥ गलेबभूवतच्छूलंराज्ञःपुष्कमालिका ॥ ८ ॥ शक्तिश्चपरिघंचैव भुशुण्डींमुद्गरन्तथा ॥ गदाश्चचिक्षिपुर्विप्राःकोपेनज्वलदग्नयः ॥ ९ ॥ तानिशस्त्राणिचूर्णानिक्ष्माभृतोदेहयोगतः ॥ विस्मिताभ्रातरः सर्वेभृगोरेवमहामुने ॥ १० ॥ रथंधनुश्चशस्त्राणिचास्त्राणिविविधानिच ॥ सेनांप्रस्थापयामासकार्त्तवीर्य्यार्जुनःस्वयम् ॥११॥ राजास्यन्दनमारुह्यपुष्कराक्षोमहाबलः ॥ चकारशरजालश्चमहाघोरतरंमुने ॥ १२ ॥ चिच्छिदुःशरजालश्चतेवीराःशस्त्रपाणयः ॥ राजाप्रस्वाप

नेनैवनिद्रितांस्तांश्चकारह ॥ १३ ॥ भ्रातॄंश्चनिद्रितान्दृष्ट्वाजामदग्न्योमहाबलः ॥ क्षतविक्षतसर्वाङ्गान्बोधयामासतत्त्वतः ॥ १४ ॥
बोधयित्वातान्निवार्य्यजगामरणमूर्द्धनि ॥ चिक्षेपपर्शुंकोपेनशीघ्रंराजजिघांसया ॥ १५ ॥ छित्त्वाराज्ञःकिरीटञ्चपर्शुर्भूमौपपातह ॥
जग्राहपरशुंशीघ्रंजामदग्न्योमहाबलः ॥ १६ ॥ तदाशङ्करशूलञ्चचिक्षिपेमन्त्रपूर्वकम् ॥ नृपस्यकुण्डलंछित्त्वाजगामशिवसन्निधिम् ॥
॥ १७ ॥ राजानिहन्तुंतंरामंशरजालञ्चकारह ॥ चिच्छेदशरजालञ्चरैणुकेयश्चलीलया ॥ १८ ॥ क्रमेणराजानानास्त्रंचिक्षिपेमन्त्रपूर्व
कम् ॥ तच्चिच्छेदक्रमेणैवभृगुःशस्त्रभृतांवरः ॥ १९ ॥ भृगुश्चिक्षेपनानास्त्रंमहासन्धानपूर्वकम् ॥ तच्चिच्छेदमहाराजःसन्धानेनैव
लीलया ॥ २० ॥ रामश्चिक्षेपसन्धायब्रह्मास्त्रंमन्त्रपूर्वकम् ॥ राजानिर्वापणञ्चक्रेसन्धानेनैवलीलया ॥ २१ ॥ सर्वाण्यस्त्राणिशस्त्राणि
रामःपाशुपतंविना ॥ चिक्षेपकोपविभ्रान्तोभूपश्चिच्छेदतानिच ॥ २२ ॥ रामःस्तुत्वाशिवंनत्वाददेपाशुपतंमुने ॥ नारायणश्चभगवा
नवोचद्विप्ररूपधृक् ॥ २३ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ किङ्करोषिभृगोवत्सत्वमेवज्ञानिनांवरः ॥ नरंहन्तुंपाशुपतंकोपात्किंक्षिपसि
भ्रमात् ॥ २४ ॥ विश्वंपाशुपतेनैवभवेद्भस्मचसत्वरम् ॥ सर्वध्वंस्याच्छस्त्रमिदंविनाश्रीकृष्णमीश्वरम् ॥ २५ ॥ अहोपाशुपतंजेतुंना
लमेवसुदर्शनम् ॥ हरेःसुदर्शनञ्चैवसर्वास्त्रपरिमर्दकम् ॥२६॥ खट्वांगिनःपाशुपतंहरेरेवसुदर्शनम् ॥ एतेप्रधानेसर्वेषामस्त्राणाञ्चजगत्त्रये ॥
॥ २७ ॥ त्यजपाशुपतंब्रह्मन्मदीयंवचनंशृणु ॥ यथाजेष्यसिराजानंपुष्कराक्षंमहाबलम् ॥ २८ ॥ कार्त्तवीर्य्यमजेतारंयथाजेष्यसि
साम्प्रतम् ॥ श्रूयतांसावधानेनतत्सर्वंकथयामिते ॥ २९ ॥ महालक्ष्म्याश्चकवचंत्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥ भक्त्याचपुष्कराक्षेणधृतंकण्ठे
विधानतः ॥ ३० ॥ परंदुर्गतिनाशिन्याःकवचंपरमाद्भुतम् ॥ धृतंचदक्षिणेबाहौपुष्कराक्षसुतेनच ॥ ३१ ॥ कवचस्यप्रसादेनविश्वं
जेतुंक्षमौचतौ ॥ कोजेताचत्रिभुवनेदेहेचकवचेस्थिते ॥ ३२ ॥ अहंयास्यामिभिक्षार्थंसन्निधानेतयोर्मुने ॥ करिष्यामिचतद्भिक्षांप्र
तिज्ञासफलायते ॥ ३३ ॥ ब्राह्मणस्यवचःश्रुत्वारामःसंत्रस्तमानसः ॥ उवाचब्राह्मणंवृद्धंहृदयेनविदूयता ॥ ३४ ॥ ॥ परशुराम
उवाच ॥ ॥ नजानामिमहाप्राज्ञकस्त्वंब्राह्मणरूपधृक् ॥ शीघ्रंचब्रूहिमांमूढंतदागच्छनृपान्तिकम् ॥ ३५ ॥ जामदग्न्यवचःश्रुत्वाप्र

हस्यब्राह्मणःस्वयम् ॥ उक्त्वाचाहंविष्णुरितिययौभिक्षितुमीश्वरः ॥ ३६ ॥ गत्वातयोःसन्निधानंययाचेकवचेचतौ ॥ ददतुस्तौचकवचे विष्णवेविष्णुमायया ॥ गृहीत्वाकवचेविष्णुर्वैकुण्ठंनिजंगामसः ॥ ३७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ महालक्ष्म्याश्चकवचंकेनदत्तंम हामुने ॥ पुष्कराक्षायभूपायश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ ३८ ॥ कवचंचापिदुर्गायाःपुष्कराक्षसुतायच ॥ दुर्लभंकेनवादत्तंतद्भवान्वक्तुमर्हसि ॥ ॥ ३९ ॥ कवचंचापिकिम्भूतंतयोर्वातस्यकिंफलम् ॥ मन्त्रौतुकिंप्रकारौचतन्मेब्रूहिजगद्गुरो ॥ ४० ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ दत्तंसनत्कुमारेणपुष्कराक्षायधीमते ॥ महालक्ष्म्याश्चकवचंमन्त्रश्चापिदशाक्षरः ॥ ४१ ॥ स्तवनञ्चापिगोप्यंवैप्रोक्तंतच्चरितञ्चयत् ॥ ध्यानंचसामवेदोक्तंपूजांचैवमनोहराम् ॥ ४२ ॥ दुर्गायाश्चापिकवचंदत्तंदुर्वाससापुरा ॥ स्तवनंचापिगोप्यंचमन्त्रश्चापिदशाक्षरः ॥ ॥ ४३ ॥ पश्चाच्छ्रोष्यसितत्सर्वंदेव्याश्चपरमाद्भुतम् ॥ महायुद्धसमारम्भेदत्तंप्रार्थनयाचयत् ॥ ४४ ॥ महालक्ष्म्याश्चमन्त्रंच शृणुतंकथयामिते ॥ ॐश्रीकमलवासिन्यैस्वाहेतिपरमाद्भुतम् ॥ ४५ ॥ ध्यानंचसामवेदोक्तंशृणुपूजाविधिंमुने ॥ दत्तंतस्मैकुमारेणपुष्क राक्षायधीमते ॥ ४६ ॥ सहस्रदलपद्मस्थांपद्मनाभप्रियांसतीम् ॥ पद्मालयांपद्मवक्त्रांपद्मपत्राभलोचनाम् ॥ ४७ ॥ पद्मपुष्पप्रियां पद्मपुष्पतल्पाधिशायिनीम् ॥ पद्मिनींपद्महस्तांचपद्ममालाविभूषिताम् ॥ ४८ ॥ पद्मभूषणभूषाढ्यांपद्मशोभाविवर्द्धनीम् ॥ पद्माटवीं प्रपश्यन्तींसस्मितांतांभजेमुदा ॥ ४९ ॥ चन्दनाष्टदलेपद्मेपद्मपुष्पेणपूजयेत् ॥ गणंसम्पूज्यदत्त्वाचैवोपचारांश्चषोडश ॥ ५० ॥ ततःस्तुत्वाचप्रणमेत्साधकोभक्तिपूर्वकम् ॥ कवचंश्रूयतांब्रह्मन्सर्वसारंवदामिते ॥ ५१ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रे न्द्रपद्मायाःकवचंपरमंशुभम् ॥ पद्मनाभेनयद्दत्तंब्रह्मणेनाभिपद्मके ॥ ५२ ॥ सम्प्राप्यकवचंब्रह्मातत्पद्मेससृजेजगत् ॥ पद्मालयाप्रसादे नसलक्ष्मीकोबभूवसः ॥ ५३ ॥ पद्मालयावरंप्राप्यपाद्मश्चजगतांप्रभुः ॥ पाद्मेनपद्मकल्पेचकवचंपरमाद्भुतम् ॥ ५४ ॥ दत्तंसनत्कुमारा यप्रियपुत्रायधीमते ॥ कुमारेणचयद्दत्तंपुष्करायचनारद ॥ ५५ ॥ यद्धृत्वापाठनाद्ब्रह्मासर्वसिद्धेश्वरोमहान् ॥ परमैश्वर्य्यसंयुक्तःसर्व सम्पत्समन्वितः ॥ ५६ ॥ यद्धृत्वाचधनाध्यक्षःकुबेरश्चधनाधिपः ॥ स्वायम्भुवोमनुःश्रीमान्पठनाद्धारणाद्यतः ॥ ५७ ॥ प्रियव्रतोत्ता

नपादौलक्ष्मीवन्तौयतोमुने ॥ पृथुःपृथ्वीपतिःसद्योह्यभवद्धारणाद्यतः ॥ ५८ ॥ कवचस्यप्रसादेनस्वयंदक्षःप्रजापतिः ॥ धर्म्मश्च
कर्म्मणांसाक्षीपातायस्यप्रसादतः ॥५९॥ यद्धृत्वादक्षिणेबाहौविष्णुःक्षीरोदशायितः ॥ भक्त्याबिधत्तेकण्ठेचशेषोनारायणांशकः ॥६०॥
यद्धृत्वावामनंलेभेकश्यपश्चप्रजापतिः ॥ सर्वदेवाधिपःश्रीमान्महेन्द्रोधारणाद्यतः ॥ ६१ ॥ राजामरुत्तोभगवानभवद्धारणाद्यतः ॥
त्रैलोक्याधिपतिःश्रीमान्नहुषोयस्यधारणात् ॥ ६२ ॥ विश्वंविजिग्येखट्वाङ्गःपठनाद्धारणाद्यतः ॥ मुचुकुन्दोयतःश्रीमान्मान्धातृतन
योमहान् ॥ ६३ ॥ सर्वसम्पत्प्रदस्यास्यकवचस्यप्रजापतिः ॥ ऋषिश्छन्दश्चबृहतीदेवीपद्मालयास्वयम् ॥ ६४ ॥ धर्मार्थकाममोक्षे
षुविनियोगःप्राकीर्त्तितः ॥ पुण्यबीजंचमहतांकवचंपरमाद्भुतम् ॥ ६५ ॥ ॐह्रींकमलवासिन्यैस्वाहामेपातुमस्तकम् ॥ श्रींमेपातुकपा
लंचलोचनेश्रींश्रियैनमः ॥ ६६ ॥ ॐश्रींश्रियैस्वाहेतिचकर्णयुग्मंसदावतु ॥ ॐश्रींक्लींमहालक्ष्म्यैस्वाहामेपातुनासिकाम् ॥ ६७ ॥
ॐश्रींपद्मालयायैचस्वाहादन्तान्सदावतु ॥ ॐश्रींकृष्णप्रियायैचदन्तरन्ध्रंसदावतु ॥ ६८ ॥ ॐश्रींनारायणेशायैममकण्ठंसदावतु ॥
ॐश्रींकेशवकान्तायैममस्कन्धंसदावतु ॥६९॥ ॐश्रींपद्मनिवासिन्यैस्वाहानाभिंसदावतु ॥ ॐह्रींश्रींसंसारमात्रेममवक्षःसदावतु ॥७०॥
ओंश्रींसोंकृष्णकान्तायैस्वाहापृष्ठंसदावतु ॥ ओंह्रींश्रींश्रियैस्वाहाचममहस्तौसदावतु ॥७१॥ ॐश्रीनिवासकान्तायैममपदौसदावतु ॥
ॐह्रींश्रींक्लींश्रियैस्वाहासर्वाङ्गंमेसदावतु ॥ ७२ ॥ प्राच्यां पातुमहालक्ष्मीराग्नेय्यांकमलालया ॥ पद्मामांदक्षिणेपातुनैर्ऋत्यांश्रीहरिप्रिया
॥ ७३ ॥ पद्मालयापश्चिमेमांवायव्यांपातुसास्वयम् ॥ उत्तरेकमलापातुचैशान्यांसिन्धुकन्यका ॥ ७४ ॥ नारायणीचपातूर्ध्वमधो
विष्णुप्रियाऽवतु ॥ सन्ततंसर्वतःपातुविष्णुप्राणाधिकामम ॥ ७५ ॥ इतितेकथितंवत्ससर्वमन्त्रौघविग्रहम् ॥ सर्वैश्वर्य्यप्रदंनामकवचंप
रमाद्भुतम् ॥ ७६ ॥ सुवर्णपर्वतंदत्त्वामेरुतुल्यंद्विजायते ॥ यत्फलंलभतेधर्मीकवचेनततोऽधिकम् ॥ ७७ ॥ गुरुमभ्यर्च्यविधि
वत्कवचंधारयेत्तुयः ॥ कण्ठेवादक्षिणेबाहौसश्रीमान्प्रतिजन्मनि ॥ ७८ ॥ अस्तिलक्ष्मीर्गृहेतस्यनिश्चलाशतपूरुषम ॥ . देवेन्द्रै

१ श्रीमितिपाठः ।

श्चासुरेन्द्रैश्चमोऽवध्योनिश्चितंभवेत् ॥ ७९ ॥ ससर्वपुण्यवान्धीमान्सर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुयस्येदंकवचंगले ॥
॥ ८० ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंलोभमोहभयैरपि ॥ गुरुभक्तायशिष्यायशरण्यायप्रकाशयेत् ॥ ८१ ॥ इदंकवचमज्ञात्वाजपे
ल्लक्ष्मींजत्प्रसूम् ॥ कोटिसंख्यंप्रजप्तोऽपिनमन्त्रःसिद्धिदायकः ॥ ८२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डे
नारदनारायणसंवादेश्रीलक्ष्मीकवचवर्णनंनामाष्टत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कवचंकथि
तंब्रह्मन्पद्मायाश्चमनोहरम् ॥ परंदुर्गतिनाशिन्याःकवचंकथयप्रभो ॥ १ ॥ पद्माक्षप्राणतुल्यंचजीवनंबलकारणम् ॥ कवचानांचयत्सारं
दुर्गासेवनकारणम् ॥ २ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिदुर्गायाःकवचंशुभम् ॥ श्रीकृष्णेनैवयद्दत्तंगोलोकेब्रह्मणेपुरा ॥ ३ ॥
ब्रह्मात्रिपुरसंग्रामेशङ्करायददौपुरा ॥ जघानत्रिपुरंरुद्रोयद्धृत्वाभक्तिपूर्वकम् ॥ ४ ॥ हरोददौगौतमायपद्माक्षायचगौतमः ॥ यतोबभूवपद्माक्षः
सप्तद्वीपेश्वरोजयी ॥ ५ ॥ यद्धृत्वापठनाद्ब्रह्माज्ञानवाञ्छक्तिमान्भुवि ॥ शिवोबभूवसर्वज्ञोयोगिनांचगुरुर्यतः ॥ शिवतुल्योगौतमश्चबभू
वमुनिसत्तमः ॥ ६ ॥ ब्रह्माण्डविजयस्यास्यकवचस्यप्रजापतिः ॥ ऋषिश्छन्दश्चगायत्रीदेवीदुर्गतिनाशिनी ॥ ७ ॥ ब्रह्माण्डविजयेचैव
विनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ पुण्यतीर्थञ्चमहतांकवचंपरमाद्भुतम् ॥ ८ ॥ ॐ ह्रींदुर्गतिनाशिन्यैस्वाहामेपातुमस्तकम् ॥ ॐ ह्रींमेपातुकपालंचां
प्योंह्रींश्रींपातुलोचने ॥ ९ ॥ पातुमेकर्णयुग्मञ्चाप्योंदुर्गायैनमःसदा ॥ ॐह्रींश्रीमितिनासांमेसदापातुचसर्वतः ॥ १० ॥ ह्रींश्रींहूमिति
दन्तांश्चपातुक्लीमोष्ठयुग्मकम् ॥ क्लींक्लींक्लींपातुकण्ठंचदुर्गेरक्षतुगण्डके ॥ ११ ॥ स्कन्धंमहाकालिदुर्गेस्वाहापातुनिरन्तरम् ॥ वक्षो
विपद्विनाशिन्यैस्वाहामेपातुसर्वतः ॥ १२ ॥ दुर्गेदुर्गेरक्षपार्श्वौस्वाहानाभिंसदावतु ॥ दुर्गेदुर्गेदेहिरक्षांपृष्ठंमेपातुसर्वतः ॥ १३ ॥ ॐ ह्रीं
दुर्गायैस्वाहाचहस्तौपादौसदावतु ॥ ॐह्रींदुर्गायैस्वाहाचसर्वाङ्गंमेसदावतु ॥ १४ ॥ प्राच्यांपातुमहामायाचाग्नेय्यांपातुकालिका ॥
दक्षिणेदक्षकन्याचनैर्ऋत्यांशिवसुन्दरी ॥ १५ ॥ पश्चिमेपार्वतीपातुवाराहीवारुणेसदा ॥ कुबेरमाताकौबेर्य्यामैशान्यामीश्वरी
सदा ॥ १६ ॥ ऊर्ध्वंनारायणीपातुत्वम्बिकाधःसदावतु ॥ ज्ञानंज्ञानप्रदापातुस्वप्नेनिद्रासदावतु ॥ १७ ॥ इतितेकथितंवत्ससर्वमन्त्रौ

पविग्रहम् ॥ ब्रह्माण्डविजयंनामकवचंपरमाद्भुतम् ॥ १८ ॥ सुस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुयत्फलम् ॥ सर्वव्रतोपवासेचतन्नफलंलभते
नरः ॥ १९ ॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ कण्ठेवादक्षिणेबाहौकवचंधारयेत्तुयः ॥ २० ॥ सचत्रैलोक्यविज
यीसर्वशत्रुप्रमर्दकः ॥ इदंकवचमज्ञात्वाभजेद्दुर्गतिनाशिनीम् ॥ २१ ॥ शतलक्षंप्रजप्तोऽपिनमन्त्रःसिद्धिदायकः ॥ २२ ॥ कवचं
काण्वशाखोक्तमुक्तंनारदसिद्धिदम् ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंगोपनीयंसुदुर्लभम् ॥ २३ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपति
खण्डेनारदनारायणसंवादेदुर्गतिनाशिनीकवचंनामैकोनचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥
तंगृहीत्वातदाविष्णौवैकुण्ठंचगतेसति ॥ सपुत्रश्चसहस्राक्षंजघानभृगुनन्दनः ॥ १ ॥ कृत्वायुद्धन्तुसन्नाहंब्रह्मास्त्रेणप्रयत्नतः ॥ राजा
कवचहीनोऽपिसपुत्रश्चपपातह ॥ २ ॥ पतितेतुसहस्राक्षेकार्त्तवीर्य्यार्जुनःस्वयम् ॥ आजगाममहावीरोद्विलक्षाक्षौहिणीयुतः ॥
॥ ३ ॥ सुवर्णरथमारुह्यरत्नसारपरिच्छदम् ॥ नानास्त्रंपरितःकृत्वातस्थौसमरमूर्द्धनि ॥ ४ ॥ समरेतंपरशुरामोराजेन्द्रंचददर्शह ॥
रत्नालङ्कारभूषाढ्यैराजेन्द्राणांचकोटिभिः ॥ ५ ॥ रत्नातपत्रभूषाढ्यंरत्नालंकारभूषितम् ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंसस्मितंसुमनोहरम् ॥
॥ ६ ॥ राजादृष्ट्वामुनीन्द्रंतमवरुह्यरथादहो ॥ प्रणम्यरथमारुह्यतस्थौनृपगणैःसह ॥ ७ ॥ ददौशुभाशिषंतस्मैरामश्चसमयोचितम ॥
प्रोवाचचगतार्थंतंस्वर्गंगच्छेतिसानुगः ॥ ८ ॥ उभयोःसेनयोर्युद्धमभवत्तत्रनारद ॥ पलायितारामशिष्याभ्रातरश्चमहाबलाः ॥ क्षतवि
क्षतसर्वाङ्गाःकार्त्तवीर्य्यप्रपीडिताः ॥९ ॥ नृपस्यशरजालेनरामःशस्त्रभृतांवरः ॥ नददर्शस्वसैन्यंचराजसैन्यंतथैवच ॥ १० ॥ चिक्षेप
रामश्चाग्नेयंबभूवाग्निमयंरणे ॥ निर्वापयामासराजावारुणेनैवलीलया ॥११॥ चिक्षेपरामोगान्धर्वंशैलसर्पसमन्वितम् ॥ वायव्येनमहा
राजःप्रेरयामासलीलया ॥ १२ ॥ चिक्षेपरामोनागास्त्रंदुर्निवार्य्यंभयंकरम् ॥ गारुडेनमहाराजःप्रेरयामासलीलया ॥ १३ ॥ माहेश्वरं
चभगवांश्चिक्षेपभृगुनन्दनः ॥ निर्वापयामासराजावैष्णवास्त्रेणलीलया ॥ १४ ॥ ब्रह्मास्त्रंचिक्षिपेरामोनृपनाशायनारद ॥ ब्रह्मास्त्रेणचशान्तं
तत्प्राणनिर्वापणंरणे ॥ १५ ॥ दत्तदत्तञ्चयच्छूलमव्यर्थंमन्त्रपूर्वकम् ॥ जग्राहराजापरशुरामनाशायसंयुगे ॥१६॥ शूलंददर्शरामश्चशत

सूर्य्यसमप्रभम् ॥ प्रलयाग्निशिखोद्रिक्तंदुर्निवार्य्यंसुरैरपि ॥ १७ ॥ पपातशूलंसमरेरामस्योपरिनारद ॥ मूर्च्छामवापसभृगुःपपातचह
हरिंस्मरन् ॥ १८ ॥ पतितेतुतदारामेसर्वेदेवाभयाकुलाः ॥ आजग्मुःसमरंतत्रब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ १९ ॥ शङ्करश्चमहाज्ञानीमहा
ज्ञानेनलीलया ॥ ब्राह्मणंजीवयामासतूर्णंनारायणाज्ञया ॥ २० ॥ भृगुश्चचेतनांप्राप्यददर्शपुरतःसुरान् ॥ प्रणनामपरंभक्त्यालज्जान
म्रात्मकन्धरः ॥ २१ ॥ राजादृष्ट्वासुरेशांश्चभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ प्रणम्यशिरसामूर्ध्नातुष्टावचसुरेश्वरान् ॥ २२ ॥ तत्राजगा
मभगवान्दत्तात्रेयोरणस्थलम् ॥ शिष्यरक्षानिमित्तेनकृपालुर्भक्तवत्सलः ॥ २३ ॥ भृगुःपाशुपतास्त्रंचसोग्रहीत्कोपसंयुतः ॥ दत्तदत्ते
नदृष्टेनबभूवस्तम्भितोभृगुः २४ ॥ ददर्शस्तम्भितोरामोराजानंरणमूर्द्धनि ॥ नानापार्षदयुक्तेनकृष्णेनाऽऽरक्षितंरणे ॥ २५ ॥
सुदर्शनंप्रज्ज्वलन्तंभ्रमणंकुर्वतासदा ॥ सस्मितेनस्तुतेनैवब्रह्मविष्णुमहेश्वरैः ॥ २६ ॥ गोपालशतयुक्तेनगोपवेषविधारिणा ॥
नवीनजलदाभेनवंशीहस्तेनगायता ॥ २७ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रवाग्बभूवाशरीरिणी ॥ दत्तेनदत्तंकवचंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥
॥ २८ ॥ गङ्गोऽस्तिदक्षिणेबाहौसद्रत्नगुटिकान्वितम् ॥ गृहीतकवचेशम्भौभिक्षयायोगिनांगुरौ ॥ २९ ॥ तदाहन्तुंनृपंशक्तो
भृगुश्चेतिचनारद ॥ श्रुत्वाऽशरीरिणींवाणीं शङ्करोद्विजरूपधृक् ॥ ३० ॥ भिक्षांकृत्वातुकवचमानीयचनृपस्यच ॥ शम्भुनां
भृगवेदत्तंकृष्णस्यकवचंचयत् ॥ ३१ ॥ एतस्मिन्नन्तरेदेवाजग्मुःस्वस्थानमुत्तमम् ॥ प्रत्युवाचापिपरशुरामोवैसमरेनृपम् ॥
॥ ३२ ॥ ॥ परशुरामउवाच ॥ ॥ राजेन्द्रोत्तिष्ठसमरंकुरुसाहसपूर्वकम् ॥ कालभेदेजयोनृणांकालभेदेपराजयः ॥ ३३ ॥
अधीतंविधिवद्दत्तंकृत्स्नापृथ्वीसुशासिता ॥ सम्यक्कृतश्चसंग्रामोन्वयाहंमूर्च्छितोऽधुना ॥ ३४ ॥ जिताःसर्वेचराजेन्द्रालीलयाराव
णोजितः ॥ जितोऽहंदत्तशूलेनशम्भुनाजीवितःपुनः ॥ ३५ ॥ रामस्यवचनंश्रुत्वाराजापरमाधार्म्मिकः ॥ मूर्ध्नाप्रणम्यतंभक्त्या
यथार्थोक्तिमुवाचह ॥ ३६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ किमधीतंतथादत्तंकावापृथ्वीसुशासिता ॥ गताःकतिविधाभूपाममादृशा
धरणीतले ॥ ३७ ॥ बुद्धिस्तेजोविक्रमश्चविविधारणमन्त्रणा ॥ श्रीरैश्वर्य्यंतथाज्ञानंदानशक्तिश्चलौकिकम् ॥ ३८ ॥

आचारोविनयोविद्याप्रतिष्ठापरमंतपः ॥ सर्वमनोरमासङ्गेगतमेवममप्रभो ॥ ३९ ॥ साचस्त्रीप्राणतुल्यामेसाध्वीपद्मांशसम्भवा ॥ यज्ञे
षुपत्नीमतेवस्नेहेक्रीडतिसङ्गिनी ॥ ४० ॥ आबाल्यात्सङ्गिनीशश्वच्छयनेभोजनेरणे ॥ तांविनाप्राणहीनोऽहंविषहीनोयथोरगः ॥४१॥
त्वयानदृष्टंयुद्धंमेपुरेयंशोचनास्थिता ॥ द्वितीयाशोचनाविप्रहतोऽहंब्राह्मणेनच ॥४२॥ कालेसिंहःसृगालंचसृगालःसिंहमेवच ॥ कालेव्या
घ्रंहन्तिमृगोगजेन्द्रंहरिणस्तथा ॥ ४३ ॥ महिषंमक्षिकाकालेगरुडश्चतथोरगः ॥ किङ्करःस्तौतिराजेन्द्रंकालेराजाचकिङ्करम् ॥ ४४ ॥
इन्द्रश्चमानवःकालेकालेब्रह्मामरिष्यति ॥ तिरोभूत्वासाप्रकृतिःकाले श्रीकृष्णविग्रहे ॥ ४५ ॥ मरिष्यन्तिसुराःसर्वेत्रिलोकस्थाश्चरा
चराः ॥ सर्वेकालेलयंयान्तिकालोहिदुरतिक्रमः ॥ ४६ ॥ कालस्यकालःश्रीकृष्णःस्रष्टुःस्रष्टायथेच्छया ॥ संहर्ताचैवसंहर्तुःपातुःपाता
परात्परः ॥ ४७ ॥ महास्थूलात्स्थूलतमःसूक्ष्मात्सूक्ष्मतमःकृशः ॥ परमाणुपरःकालःकालस्यात्कालभेदकः ॥ ४८ ॥ यस्यलोमा
निविश्वानिसपुमांश्चमहाविराट् ॥ तेजसाषोडशांशश्चकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ४९ ॥ ततःक्षुद्रविराड्जातःसर्वेषांकारणंपरम् ॥ यःस्र
ष्टाचस्वयंब्रह्मायन्नाभिकमलोद्भवः ॥ ५० ॥ नाभेःकमलदण्डस्ययोन्तंनप्रापयत्नतः ॥ भ्रमणाल्लक्षवर्षश्चततःस्वस्थानसंस्थितः ॥ ५१ ॥
तपश्चक्रेततस्तत्रलक्षवर्षञ्चवायुभुक् ॥ ततोददर्शगोलोकंश्रीकृष्णञ्चसपार्षदम् ॥ ५२ ॥ गोपगोपीपरिवृतंद्विभुजंमुरलीधरम् ॥ रत्नसिं
हासनस्थश्चराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥ ५३ ॥ दृष्ट्वानुज्ञांगृहीत्वाचप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ ईश्वरेच्छाञ्चविज्ञायस्रष्टुंसृष्टिंमनोदधे ॥ ५४ ॥
यःशिवःसृष्टिसंहर्त्तासचस्रष्टुर्ललाटजः ॥ विष्णुःपाताक्षुद्रविराट्श्वेतद्वीपनिवासकृत् ॥ ५५ ॥ सृष्टिकारणभूताश्चब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥
सन्तिविश्वेषुसर्वेषुश्रीकृष्णस्यकलोद्भवाः ॥ ५६ ॥ तेऽपिदेवाःप्राकृतिकाः प्राकृतश्चमहाविराट् ॥ सर्वप्रसूतिप्रकृतिःश्रीकृष्णःप्रकृतेः
परः ॥ ५७ ॥ नशक्तःपरमेशोऽपितांशक्तिंप्रकृतिंविना ॥ सृष्टिंविधातुंमायेशोनसृष्टिर्माययाविना ॥ ५८ ॥ साचकृष्णेतिरोभूत्वासृष्टि
संहारकारके ॥ साविर्भूतासृष्टिकालेसाचनित्यामहेश्वरी ॥ ५९ ॥ कुलालश्चघटंकर्तुंयथाऽशक्तोमृदंविना ॥ स्वर्णंविनास्वर्णकारः

१ पुराणःपरमइतिपाठः ।

कुण्डलङ्कर्तुमक्षमः ॥ ६० ॥ साचशक्तिःसृष्टिकालेपञ्चधाचेश्वरेच्छया ॥ राधापद्माचसावित्रीदुर्गादेवीसरस्वती ॥ ६१ ॥ प्राणाधि
ष्ठातृदेवीयाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ प्राणाधिकप्रियतमासाराधापरिकीर्त्तिता ॥ ६२ ॥ ऐश्वर्य्याधिष्ठातृदेवीसर्वमङ्गलकारिणी ॥ पर
मानन्दरूपाचसालक्ष्मीःपरिकीर्त्तिता ॥ ६३ ॥ विद्याधिष्ठातृदेवीयापरमेशस्यदुर्लभा ॥ यामातावेदशास्त्राणांसासावित्रीप्रकीर्तिता ॥
॥ ६४ ॥ बुद्ध्यधिष्ठातृदेवीयासर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ सर्वज्ञानात्मिकासर्वासादुर्गादुर्गनाशिनी ॥ ६५ ॥ वागधिष्ठातृदेवीयाशास्त्रज्ञान
प्रदासदा ॥ कृष्णकण्ठोद्भवासास्याद्याचदेवीसरस्वती ॥ ६६ ॥ पञ्चधादौस्वयंदेवीमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ततःसृष्टिक्रमेणैवबहुधाकल
याचसा ॥ ६७ ॥ योषितःप्रकृतेरंशाःपुमांसःपुरुषस्यच ॥ माययासृष्टिकालेचतद्भिनानभवेद्भवः ॥ ६८ ॥ सृष्टिश्चइतिवि ष्णुब्रह्मन्ब्र
ह्मोद्भवा सदा ॥ पाताविष्णुश्चसंहर्त्ताशिवःशश्वच्छिवप्रदः ॥ ६९ ॥ दत्तदत्तंज्ञानमिदंराममह्यञ्चपुष्करे ॥ दीक्षाकालेचमाघ्याञ्चमुनिप्रव
रसन्निधौ ॥ ७० ॥ इत्युक्त्वाकार्त्तवीर्य्यश्चरामंनत्वाचसस्मितः ॥ आरुरोहरथंशीघ्रंगृहीत्वासशरंधनुः ॥ ७१ ॥ रामस्ततोराजसैन्यं
ब्रह्मास्त्रेणजघानह ॥ नृपंपाशुपतेनैवलीलयाश्रीहरिंस्मरन् ॥ ७२ ॥ एवंत्रिस्सप्तकृत्वश्चक्रमेणचवसुन्धराम् ॥ रामश्चकारनिर्भूपांलीलया
चशिवंस्मरन् ॥ ७३ ॥ गर्भस्थंमातुरङ्कस्थंशिशुंवृद्धञ्चमध्यमम् ॥ जघानक्षत्रियंरामःप्रतिज्ञापालनायवै ॥ ७४ ॥ कार्त्तवीर्य्यश्चगो
लोकंचगमत्कृष्णसन्निधिम् ॥ जगामतोषात्परशुरामश्चश्रीहरिंस्मरन् ॥ ७५ ॥ त्रिस्सप्तकृत्वोनिर्भूपांमहींदृष्ट्वामहेश्वरः ॥ रमणंते
नपरशुरामंदृष्ट्वाचकातरम् ॥ ७६ ॥ देवाश्चमुनयोदेव्यःसिद्धगन्धर्वकिन्नराः ॥ सर्वेचक्रुःपुष्पवृष्टिंराममूर्ध्निचनारद ॥ ७७ ॥
स्वर्गेदुन्दुभयोनेदुर्हर्षशब्दोबभूवह ॥ यशसाचैवपरशुरामस्यापूरितंजगत् ॥ ७८ ॥ ब्रह्माभृगुश्चशुक्रश्चवाल्मीकिश्च्यवनस्तथा ॥
जमदग्निर्ब्रह्मलोकादाजगामप्रहर्षितः ॥ ७९ ॥ पुलकाञ्चितसर्वाङ्गाःसानन्दाश्चसमन्विताः ॥ दूर्वापुष्पकराःसर्वेकुर्वन्तोमङ्गला
शिषः ॥ ८० ॥ प्रणनामचतान्रामोदण्डवत्पतितोभुवि ॥ क्रोडेचकारब्रह्मादौकमात्तातेतिसंवदन् ॥ ८१ ॥ तमुवाचाथपरशुरामं
ब्रह्माजगद्गुरुः ॥ वेदसारंनीतियुतंपरिणामसुखावहम् ॥ ८२ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुरामप्रवक्ष्यामिसर्वसम्पत्करंपरम् ॥ काण्व

शाखोक्तवचनंसत्यंवैसर्वसम्मतम् ॥ ८३ ॥ पूज्यानामेवसर्वेषांमिष्टःपूज्यतमःपरः ॥ जनकोजन्मदानाच्चपालनाच्चपितास्मृतः ॥८४॥
गरीयाञ्जन्मदातुश्चसोऽन्नदातापितामुने ॥ विनान्नंनश्वरोदेहोनित्यंश्चपितुरुद्भवः ॥ ८५ ॥ तयोःशतगुणंमातापूज्यामान्याचवन्दिता ॥
गर्भधारणपोषाभ्यांसैवप्रोक्तांगरीयसी ॥ ८६ ॥ तेभ्यःशतगुणंपूज्योऽभीष्टदेवःश्रुतौश्रुतः ॥ ज्ञानविद्यामन्त्रदाताऽभीष्टदेवात्परोगुरुः ॥
॥ ८७ ॥ गुरुवद्गुरुपुत्रश्चगुरुपत्नीततोऽधिका ॥ देवेरुष्टेगुरूरक्षेद्गुरौरुष्टेनकश्चन ॥ ८८ ॥ गुरुर्ब्रह्मागुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवोमहेश्वरः ॥
गुरुरेवपरंब्रह्मब्राह्मणेभ्यःप्रियःपरः ॥ ८९ ॥ गुरुर्ज्ञानंददात्येवज्ञानञ्चहरिभक्तिदम् ॥ हरिभक्तिप्रदातायः कोवांबन्धुस्ततःपरम् ॥ ९० ॥
अज्ञानतिमिराच्छन्नोज्ञानदीपंयतोलभेत् ॥ लब्ध्वाचनिर्मलंपश्येत्कोवाबन्धुस्ततःपरः ॥ ९१ ॥ गुरुदत्तंसुमन्त्रञ्चजप्त्वाज्ञानंततो
लभेत् ॥ सर्वज्ञत्वाचसिद्धिञ्चकोवाबन्धुस्ततोऽधिकः ॥ ९२ ॥ सुखंजयतिसर्वत्रविद्ययागुरुदत्तया ॥ ययापूज्योऽपिजगतिकोवा
बन्धुस्ततोऽधिकः ॥ ९३ ॥ विद्यान्धोवाधनान्धोवायोमूढोनयजेद्गुरुम् ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंलभतेनात्रसंशयः ॥ ९४ ॥ दरिद्रंपति
तंक्षुद्रंनरंबुद्ध्याभजेद्गुरुम् ॥ तीर्थस्नातोऽपिनशुचिर्नाधिकारीचकर्मसु ॥ ९५ ॥ अभीष्टदेवःश्रीकृष्णोगुरुस्तेशङ्करःस्वयम् ॥ शरणं
गच्छहेपुत्रदेवपूज्यतमंगुरुम् ॥ ९६ ॥ त्रिस्सप्तकृत्वोनिर्भूपात्त्वयापृथ्वीकृतायतः ॥ प्राप्तात्वयाहरेर्भक्तिस्तंशिवंशरणंव्रज ॥ ९७ ॥
शिवाश्चशिवरूपश्चशिवदंशिवकारणम् ॥ शिवाराध्यंशिवंशान्तंगुरुंत्वंशरणंव्रज ॥ ९८ ॥ गोलोकनाथोभगवानंशेनशिवरूपधृक् ॥
यइष्टदेवःसगुरुस्तमेवशरणंव्रज ॥९९॥ आत्माकृष्णःशिवोज्ञानंमनोऽहंसर्वजीविषु॥प्राणाविष्णोस्साप्रकृतिस्सर्वशक्तियुतासुत ॥१००॥
ज्ञानदंज्ञानरूपञ्चज्ञानवीजंसनातनम् ॥ मृत्युञ्जयंकालकालंतंगुरुंशरणंव्रज ॥ १०१ ॥ ब्रह्मज्योतिस्स्वरूपन्तंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ शरणं
व्रजसर्वज्ञंभगवन्तंसनातनम् ॥१०२॥ प्रकृतिर्लक्षवर्षञ्चतपस्तप्त्वायमीश्वरम् ॥ कान्तंप्रियपतिंलेभेतंगुरुंशरणंव्रज ॥१०३॥ इत्युक्त्वामु
निभिःसार्द्धंजगामकमलोद्भवः ॥ रामश्चगन्तुंकैलासंमनश्चक्रेचनारद ॥१०४॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेतृतीयेगणेशखण्डेनारदनारा

१ ननित्यंपितुरुद्भवः । २ सैवबंधमन्नतोऽधिकः । ३ बंधद्वृत्तिपाठः । ४ जन्मानन्दमितिपाठः । ५ प्राप्ताऽचलेतिपाठः ।

यणसंवादेभृगोःकैलासगमनोपदेशोनामचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ हरेश्चकवचंधृत्वा
कृत्वानिःक्षत्रियांमहीम् ॥ रामोजगामकैलासंनमस्कर्त्तुंशिवंगुरुम् ॥ १ ॥ गुरुपत्नींशिवामम्बांद्रष्टुंगुरुसुतौचतौ ॥ गुणैर्नारायणसमौ
कार्तिकेयगणेश्वरौ ॥ २ ॥ मनोयायीमहात्मासभृगुस्संप्राप्यतत्क्षणम् ॥ ददर्शपर्वतंरम्यमतीवसुमनोहरम् ॥ ३ ॥ शुद्धस्फटिकस
ङ्काशैर्मणिभिःसुमनोहरैः ॥ सुवर्णभूमिसदृशैःराजमार्गैर्विराजितम् ॥ ४ ॥ सिन्दूरारुणवर्णैश्चवेष्टितंमणिवेदिभिः ॥ संयुक्तमुक्तानिकरैः
पूरितंमणिमण्डपैः ॥ ५ ॥ यक्षाणामालयैर्दिव्यैःसंयुक्तंशतकोटिभिः ॥ कपाटस्तम्भसोपानैःशोभितैर्मणिनिर्मितैः ॥ ६ ॥
सुवर्णकलशैर्दिव्यैराजतैःश्वेतचामरैः ॥ रत्नकाञ्चनपूर्णैश्चयक्षेन्द्रगणवेष्टितैः ॥ ७ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यैर्दीपितैःसुन्दरीगणैः ॥ बालिका
भिर्बालकैश्चचित्रपुत्तलिकाकरैः ॥ ८ ॥ क्रीडद्भिःसस्मितैःशश्वत्स्वच्छन्दश्चविराजितैः ॥ पारिजातद्रुमगणैःस्वर्णदीतीरनीरजैः ॥ ९ ॥
आकीर्णपुष्पजालैश्चपुष्पितैश्चसुगन्धिभिः ॥ कल्पवृक्षाश्रितैःसिद्धैःकामधेनुपुरस्कृतैः ॥ १० ॥ सिद्धविद्यासुनिपुणैःपुण्य
वद्भिर्निषेवितम् ॥ त्रिलक्षयोजनोच्छ्रायैर्वटवृक्षैरथाक्षयैः ॥ ११ ॥ शतयोजनविस्तीर्णैःशतस्कन्धसमन्वितैः ॥ असंख्यशाखानि
करैरसंख्यफलसंयुतैः ॥ १२ ॥ नानापक्षिगणाकीर्णैःसुमनोहरशब्दितैः ॥ कम्पितैःशीतवातेनमण्डितश्चसुगन्धिना ॥ १३ ॥ पुष्पो
द्यानसहस्रेणसरसाञ्चशतेनच ॥ सिद्धेन्द्रालयलक्षैश्चमणिरत्नविकारजैः ॥ १४ ॥ रामश्चदृष्ट्वानगरमतिसंहृष्टमानसः ॥ ददर्शपुरतोरम्यं
श्रीयुक्तंशङ्करालयम् ॥ १५ ॥ सुवर्णमूल्यशतकैर्मणिभिःस्वर्णवर्णकैः ॥ खचितंरत्नसारैश्चरचितंविश्वकर्मणा ॥ १६ ॥ त्रिपञ्चयोज
नोच्छ्रायंचतुर्योजनविस्तृतम् ॥ चतुरस्रंचतुष्कोणंप्राकारंसुमनोहरम् ॥ १७ ॥ द्वारंरत्नकपाटेननानाचित्रान्वितेनच ॥ मणीन्द्र
वेदिभिर्युक्तंमणिस्तम्भविराजितैः ॥ १८ ॥ तद्दक्षिणेवृषेन्द्रश्चवामेसिंहश्चनारद ॥ नन्दीश्वरंमहाकालंपिङ्गलाक्षंभयङ्करम् ॥ १९ ॥
विशालाक्षञ्चबाणञ्चविरूपाक्षंमहाबलम् ॥ विकटाक्षंभास्कराक्षंरक्ताक्षंविकटोदरम् ॥ २० ॥ संहारभैरवं कालभैरवञ्च भय
ङ्करम् ॥ रुरुभैरवमीशाभंमहाभैरवमेवच ॥ २१ ॥ कृष्णाङ्गभैरवञ्चैवक्रोधभैरवमुल्बणम् ॥ कपालभैरवञ्चैवरुद्रभैरवमेवचं ॥ २२ ॥

सिद्धेन्द्रादीन्रुद्रगणान्विद्याधरसुगुह्यकान् ॥ भूतान्प्रेतान्पिशाचांश्च कूष्माण्डान्ब्रह्मराक्षसान् ॥ २३ ॥ वेतालान्दानवांश्चैव योगीन्द्रांश्च ज
टाधरान् ॥ यक्षान्किम्पुरुषांश्चैव किन्नरांश्च ददर्श ह ॥ २४ ॥ तान्दृष्ट्वा नन्दिकेशाज्ञां गृहीत्वा भृगुनन्दनः ॥ तान्सम्भाष्याभ्यन्तरं व्रज
गामानन्दसंयुतः ॥ २५ ॥ रत्नेन्द्रसारखचितं ददर्श शतमन्दिरम् ॥ अमूल्यरत्नकलशैर्ज्ज्वलद्भिश्च विराजितम् ॥ २६ ॥ अमूल्य
रत्नरचितैर्मुक्तानिर्म्मलदर्पणैः ॥ हीरसारविकारैश्च कपाटैश्च विराजितम् ॥ २७ ॥ गोरोचनाभिर्मणिभिर्युतं स्तम्भसहस्रकैः ॥ मणि
सारविकारैश्च सोपानैः परिशोभितम् ॥ २८ ॥ ददर्शाभ्यन्तरं द्वारं नानाचित्रैश्च चित्रितम् ॥ माणिक्यमुक्ताग्रथितैर्मालाजालैर्विराजितम् ॥
॥ २९ ॥ ददर्श कार्त्तिकेयं च वामे दक्षे गणेश्वरम् ॥ वीरभद्रं महाकायं शिवतुल्यपराक्रमम् ॥ ३० ॥ प्रधानपार्षदगणान्क्षेत्रपालांश्च
नारद ॥ रत्नसिंहासनस्थांश्च रत्नभूषणभूषितान् ॥ ३१ ॥ तान्सम्भाष्य भृगुः शीघ्रं महाबलपराक्रमः ॥ पर्शुहस्तस्स परशुरामो हन्तुं स
मुद्यतः ॥ ३२ ॥ गच्छन्तं तं गणेशश्च क्षणं तिष्ठेत्युवाच ह ॥ निद्रितो निद्रया युक्तो महादेवोऽधुनेति च ॥ ३३ ॥ ईश्वराज्ञां गृहीत्वाहमत्रा
गत्य क्षणान्तरे ॥ त्वया सार्द्धं गमिष्यामि भ्रातस्तिष्ठात्र साम्प्रतम् ॥ ३४ ॥ गणेशवाक्यं परशुरामश्श्रुत्वा महाबलः ॥ बृहस्पतिसमो वक्ता
प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ३५ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते महापुराणे तृतीये गणपतिखण्डे नारदनारायणसंवादे कैलासवर्णनं नामैकचत्वारिंशत्तमो
ऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ परशुराम उवाच ॥ ॥ यास्याम्यन्तःपुरं भ्रातः प्रणामं कर्त्तुमीश्वरम् ॥ प्रणम्य मातरं भक्त्या यास्या
मि त्वरितं गृहम् ॥ १ ॥ त्रिस्सप्तकृत्वो निर्भूपां कृत्वा पृथ्वीं च लीलया ॥ कार्त्तवीर्य्यः सुचन्द्रश्च हतो यस्य प्रसादतः ॥ २ ॥ नानाविद्याय
तो लब्धा नानाशास्त्रं सुदुर्लभम् ॥ तं गुरुं जगतां नाथं द्रष्टुमिच्छामि साम्प्रतम् ॥ ३ ॥ सगुणं निर्गुणं चैव भक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ सत्यं सत्यस्वरूप
ञ्च ब्रह्मज्योतिः सनातनम् ॥ ४ ॥ स्वेच्छामयं दयासिन्धुं दीनबन्धुं मुनीश्वरम् ॥ आत्मारामं पूर्णकामं व्यक्ताव्यक्तं परात्परम् ॥ ५ ॥ परापराणां
स्रष्टारं पुरुहूतं पुरस्कृतम् ॥ पुराणं परमात्मानमीशानं त्वादिमव्ययम् ॥ ६ ॥ सर्वमङ्गलमाङ्गल्यं सर्वमङ्गलकारणम् ॥ सर्वमङ्गलदं शान्तं सर्वै
श्वर्य्यप्रदं वरम् ॥ ७ ॥ आशुतोषं प्रसन्नास्यं शरणागतवत्सलम् ॥ भक्ताभयप्रदं भक्तवत्सलं समदर्शनम् ॥ ८ ॥ इत्थं परशुरामोऽस्था

दुक्तागणपतेःपुरः ॥ वाचामधुरयातत्रसमुवाचगणेश्वरः ॥ ९ ॥ क्षणंतिष्ठक्षणंतिष्ठशृणुभ्रातरिदंवचः ॥ रहःस्थलस्थितोनैवद्रष्टव्यः
स्त्रीयुतःपुमान् ॥ १० ॥ स्त्रीसंयुक्तंचपुरुषंयःपश्यतिनराधमः ॥ करोतिरसभंगंवाकालसूत्रंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ ११ ॥ तत्रतिष्ठतिपापीयान्या
वच्चन्द्रदिवाकरम् ॥ विशेषतश्चपितरंगुरुंभूतपतिंद्विज ॥ १२ ॥ रहःसुरतसंसक्तंनहिपश्येद्विचक्षणः ॥ कामतःकोपतोवापियःपश्येत्सुर
तोन्मुखम् ॥ १३ ॥ स्त्रीविच्छेदोभवेत्तस्यध्रुवंसप्तसुजन्मसु ॥ श्रोणीवक्षस्थलंवक्त्रंयःपश्यतिपरस्त्रियः ॥ कामतोऽपिविमूढश्चसोऽन्धो
भवतिनिश्चितम् ॥ १४ ॥ गणेशस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यभृगुनन्दनः ॥ तामुवाचमहाकोपान्निष्ठुरंवचनंमुने ॥ १५ ॥ ॥ परशुराम
उवाच ॥ ॥ अहोश्रुतंकिंवचनमपूर्वंनीतिसंयुतम् ॥ इदमेवमहोनैवंश्रुतमीश्वरवक्त्रतः ॥ १६ ॥ श्रुतंश्रुतौवाक्यमिदंकामिनांच
विकारिणाम् ॥ निर्विकारस्यचशिशोर्नदोषःकश्चिदेवहि ॥ यास्याम्यन्तःपुरंभ्रातस्त्वंकिंतिष्ठबालक ॥ १७ ॥ यथादृष्टिंकरिष्यामि
मत्कार्य्यंसमयोचितम् ॥ तवैवतातोमाताचेत्येवंनैवनिरूपितम् ॥ १८ ॥ जगतांपितरौतौचपार्वतीपरमेश्वरौ ॥ पार्वतीस्त्रीपुमाञ्छम्भुरि
तिकैर्ननिरूपितः ॥ १९ ॥ सर्वरूपःशङ्करश्चसर्वारूपाचपार्वती ॥ गुणातीतस्यकाक्रीडातद्भङ्गोवाकुतोविभो ॥ २० ॥ क्रीडालज्जाभीति
भङ्गोग्राम्यस्यैवनचेशितुः ॥ स्तनन्धयंचमांदृष्ट्वापित्रोर्लज्जाकुतोभवेत् ॥ २१ ॥ लज्जायाश्चकुतोलज्जालज्जेशस्यचसाकुतः ॥
लज्जालज्जांकिमाप्नोतितापंकिंवाहुताशनः ॥ २२ ॥ शीतंशैत्यमहोभ्रातर्निदाघोदाहमेवच ॥ भीतिर्भीतिमवाप्नोतिमृत्योर्मृत्युर्बिभेति
किम् ॥ २३ ॥ कुतोज्वरोज्वरंहन्तिव्याधिर्व्याधिंश्चजीर्य्यति ॥ संहर्त्तानापिसंहर्त्तुःकालःकालाद्विभनिकिम् ॥ २४ ॥ स्रष्टारंसृजतेस्रष्टा
पातापातिमते ॥ क्षुत्क्षुधंसमवाप्नोतितृष्णातृष्णांप्रयातिकिम् ॥२५॥ निद्रानिद्रांचशोभांश्रीःशान्तिःशांतिश्चनेमते ॥ पुष्टिःपुष्टिं
किमाप्नोतितुष्टिस्तुष्टिंक्षमाक्षमम् ॥ आत्मनःपरमात्मास्तिशक्तिःशक्त्याविभेतिकिम् ॥ २६ ॥ कामक्रोधौलोभमोहौस्वात्मनैतेन
बाधिताः ॥ दयानवद्धादययानेच्छावद्धेच्छयाप्रभो ॥ २७ ॥ ज्ञानबुद्ध्योःकोविकारोजगंनोबाधतेजरा ॥ चिन्तानचिंतयाग्रस्ताच
क्षुश्चक्षुर्नपश्यति ॥ २८ ॥ हर्षोमुदंकिंप्राप्नोतिशोकंशोकोनबाधते ॥ काविपत्तिर्विपत्तेश्चसम्पत्तिःसम्पदःकुतः ॥ २९ ॥ मेधाया

धारणाशक्तिःस्मृतेर्वास्मरणंकुतः ॥ नदग्धःस्वप्रतापेनविवस्वानितिसम्मतः ॥ ३० ॥ विपरीतमतोभ्रातस्त्वयैवाचरितोऽधुना ॥
नश्रुतोऽयंगुरुमुखान्नदृष्टोनश्रुतौश्रुतः ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वाचापिपरशुरामश्शश्वत्प्रहस्यसः ॥ शीघ्रंगन्तुंमनश्चक्रेतद्गृहाभ्यन्तरंमुदा ॥
॥ ३२ ॥ तच्चरामवचःश्रुत्वाजितक्रोधोगणेश्वरः ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपश्चप्रहस्यतमुवाचह ॥ ३३ ॥ ॥ गणपतिरुवाच ॥ ॥
अज्ञानतिमिराच्छन्नोज्ञानंप्राप्नोतितद्विदः ॥ पितुर्भ्रातुर्मुखाज्ज्ञानंदुर्लभंभाग्यवाँल्लभेत् ॥ ३४ ॥ श्रुतंज्ञानंविशिष्टञ्चज्ञानिनामपिदु
र्लभम् ॥ किञ्चिन्मेत्वंमन्दबुद्धेःशृणुभ्रातर्निवेदनम् ॥ ३५ ॥ योनिर्गुणःसनिर्लिप्तःशक्तिभिर्नहिसंयुतः ॥ स्रिसृक्षुराश्रितश्शक्त्यानि
र्गुणःसगुणोभवेत् ॥ ३६ ॥ यावन्तिचशरीराणिभोगार्हाणिमहामुने ॥ प्राकृतानिचसर्वाणिविनाश्रीकृष्णविग्रहम् ॥ ३७ ॥
ध्यायन्तियोगिनस्तञ्चशुद्धज्योतिस्स्वरूपिणम् ॥ हस्तपादादिरहितंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम ॥ ३८ ॥ वैष्णवास्तंनमस्यन्तिभक्ता
नुग्रहकारकम् ॥ कुतोबभूवतज्ज्योतिरहोतेजस्विनोविना ॥ ३९ ॥ ज्योतिरभ्यन्तरेनित्यंशरीरंश्यामसुन्दरम् ॥ द्विभुजंमुरली
हस्तंसस्मितंपीतवाससम् ॥ ४० ॥ अतीवामूल्यसद्रत्नभूषणैश्चविभूषितम् ॥ ज्योतिरभ्यन्तरेमूर्त्तिपश्यन्तिकृपयाविभोः ॥ ४१ ॥
तदादास्येनियुक्तास्तेभवन्त्येवेश्वरेच्छया ॥ योगस्तपोवादास्यस्यकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ४२ ॥ यदासृष्ट्युन्मुखःकृष्णःससृजेप्रकृ
तिंमुदा ॥ तस्योनौघार्पितंवीर्य्यंवीर्य्याड्डिंभोबभूवह ॥ ४३ ॥ दिव्येनलक्षवर्षेणगर्भाड्डिम्भोविनिर्गतः ॥ तदाबभूवनिश्श्वासस्ततोवायुर्ब
भूवह ॥ ४४ ॥ निश्श्वासेनसमंभ्रातमुखबिन्दुर्विनिर्गतः ॥ ततोबभूवसहसाजलराशिर्हरेःपुरः ॥ ४५ ॥ तज्जलेचस्थितोडि
म्भोदिव्यवर्षाणिलक्षकम् ॥ ततोबभूवसहसाविश्वाधारोमहाविराट् ॥ ४६ ॥ यावन्तिगात्रलोमानितस्यसन्तिमहात्मनः ॥
ब्रह्माण्डानिचतावन्तिविद्यमानानिनिश्चितम् ॥ ४७ ॥ तत्रैवप्रतिविध्यण्डेब्रह्माविष्णुमहेश्वराः ॥ देवाश्चमुनयश्चैवविद्यमानाश्च
राचराः ॥ ४८ ॥ महाविराडाश्रयश्चसर्वस्यचजनस्यच ॥ निश्श्वासवायुर्भगवन्बभूवश्रीहरेर्मुने ॥ ४९ ॥ महाविष्णुश्चकलया
ततःक्षुद्रविराडभूत् ॥ तन्नाभिकमलेब्रह्माशङ्करस्तल्ललाटजः ॥ ५० ॥ विष्णुस्तदंशःपातायःश्वेतद्वीपनिवासकृत् ॥ एवन्तेप्रतिविध्य

ण्डेब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ ५१ ॥ स्वयञ्चस्वांशकलयानानामूर्त्तिधरोहरिः ॥ तदाभवच्चसगुणःसर्वशक्तियुतस्तदा ॥ ५२ ॥ कथंलज्जा
दिरहितःसचस्वेच्छामयोमहान् ॥ सर्वदासर्वभोगार्हःसर्वशक्तिसमन्वितः ॥ ५३ ॥ लज्जानास्त्येवलज्जायामतोऽयंसर्वसम्मतः ॥ याच
लज्जावतीदेवीतस्यलज्जाकुतोगता ॥ ५४ ॥ सर्वशक्तिमतीदुर्गाप्रकृत्यासाचशैलजा ॥ तस्यालज्जादयःसन्तिसर्वदासर्वसम्मताः ॥
॥ ५५ ॥ पञ्चधाप्रकृतिर्याचश्रीकृष्णस्यबभूवह ॥ राधापद्माचसावित्रीदुर्गादेवीसरस्वती ॥ ५६ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीयाकृष्णस्यपरमा
त्मनः ॥ प्राणाधिकाप्रियामाचराधाऽऽस्तेतस्यवक्षसि ॥ ५७ ॥ विद्याधिष्ठातृदेवीयासावित्रीब्रह्मणःप्रिया ॥ लक्ष्मीर्नारायणस्यैवसर्व
सम्पत्स्वरूपिणी ॥५८॥ सरस्वतीद्विधाभूत्वाकृष्णस्यमुखनिर्गता ॥ सावित्रीब्रह्मणःकान्तास्वयंनारायणस्यच ॥५९॥ बुद्ध्यधिष्ठातृदे
वीयाज्ञानमूःशक्तिसंयुता ॥ सादुर्गाशूलिनःकान्तातस्यालज्जाकुतोगता ॥ ६० ॥ प्रकृतिःपञ्चधाभ्रातर्गोलोकेचबभूवह ॥ इमाःप्रधानाः
कलयाबभूवुर्नैकधायतः ॥६१॥ विप्रेन्द्रनित्यंवैकुण्ठंब्रह्माण्डात्परमुच्यते ॥ अविनाशिस्थलंशश्वद्यथेयंप्राकृतिकेध्रुवम् ॥६२॥ तत्रनारा
यणोदेवःकृष्णार्द्धांशश्चतुर्भुजः ॥ वनमालीपीतवासाःशक्त्यावैपद्मयामहं ॥६३॥ स्वयंकृष्णश्चगोलोकेद्विभुजःश्यामसुन्दरः ॥ सस्मि
तोमुरलीहस्तोराधावक्षःस्थलस्थितः ॥ ६४ ॥ शश्वद्गोगोपगोपीभिःसंयुक्तोगोपरूपधृक् ॥ परिपूर्णतमःश्रीमान्निर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥
॥ ६५ ॥ स्वेच्छामयःस्वतन्त्रस्तुपरमानन्दरूपधृक् ॥ सुराःकलोद्भवायस्यपोडशांशोमहाविराट् ॥ ६६ ॥ यतोभवंतिविश्वानिस्थूलम्र
क्ष्मादिकानिच ॥ पुनस्तत्रप्रलीयन्तएवमेवमुहुर्मुहुः ॥ ६७ ॥ गोलोकऊर्ध्ववैकुण्ठात्पञ्चाशत्कोटियोजनः ॥ नास्तिलोकस्तदूर्ध्वंच
नास्तिकृष्णात्परःप्रभुः ॥ ६८ ॥ इदंश्रुतंशम्भुवक्त्रान्मयातेकथितंद्विज ॥ क्षणंतिष्ठाधुनाभ्रातरीश्वरःसुरतोन्मुखः ॥ ६९ ॥ इति श्रीब्र
ह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेगणेशपरशुरामसंवादोनामद्विचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ छ ॥
नारायणउवाच ॥ गणेशवचनंश्रुत्वासतदारागतःसुधीः ॥ पर्शुहस्तस्सवेगमोनिर्भयोगन्तुमुद्यतः ॥ १ ॥ गणेश्वरस्तदादृष्ट्वाशीघ्रमु
त्थाययवनतः ॥ वारयामाससप्रीत्याचकारविनयंपुनः ॥ २ ॥ रामस्तंप्रेरयामासहुंकृत्वातुपुनःपुनः ॥ बभूवचततस्तत्रवाग्युद्धंहस्तकर्ष

णेः ॥ ३ ॥ पर्शुनिक्षेपणंकर्त्तुंमनश्चक्रेभृगुस्तदा ॥ हाहाकृत्वाकार्त्तिकेयोबोधयामाससंसदि ॥ ४ ॥ अव्यर्थमस्त्रंहेभ्रातर्गुरुपुत्रेकथंक्षिपेः ॥
गुरुवद्गुरुपुत्रश्चमाभवान्हन्तुमर्हति ॥५॥ पर्शुंक्षिपन्तंकुपितंरक्तपद्मदलेक्षणम् ॥ गणेशोबोधयामासनिवर्त्तस्वेत्युवाचतम् ॥ ६ ॥ पुन
र्गणेशंरामश्चप्रेरयामासकोपतः ॥ पपातपुरतोवेगान्मानहीनोगजाननः ॥ ७ ॥ गजाननःसमुत्थायधर्मंकृत्वातुसाक्षिणम् ॥ पुनस्तंबो
धयामासजितक्रोधःशिवात्मजः ॥ ८ ॥ निवर्त्तस्वनिवर्त्तस्वेत्युच्चार्य्यचपुनःपुनः ॥ प्रवेशनेनेकाशक्तिरीश्वराज्ञांविनाप्रभो ॥ ९ ॥ मम
भ्रातात्वमतिथिर्विद्यासम्बन्धतोध्रुवम् ॥ ईश्वरप्रियशिष्यश्चसोऽहंवैतेनहेतुना ॥ १० ॥ नाहंकार्त्तवीर्य्यश्चभूपास्तेक्षुद्रजन्तवः ॥
अतोविप्रनजानामिमाञ्चविश्वेश्वरात्मजम् ॥ ११ ॥ क्षणंतिष्ठनिवर्त्तस्वसमंब्राह्मणातिथे ॥ क्षणान्तरेत्वयासार्द्धंयास्यामीश्वरसन्निधि
म् ॥ १२ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ हेरम्बवचनंश्रुत्वाप्रजहासपुनःपुनः ॥ पर्शुंक्षेप्तुंमनश्चक्रेप्रणम्यहरिशङ्करौ ॥ १३ ॥ पर्शुंक्षि
पन्तंकोपेनतंचरामंगजाननः ॥ दृष्ट्वासुमूर्षुंदेवेशोधर्मंकृत्वातुसाक्षिणम् ॥१४॥ योगेनवर्द्धयामासशुण्डांतांकोटियोजनाम् ॥ योगीन्द्र
स्तत्रसन्तिष्ठन्भ्रामयित्वापुनःपुनः ॥ १५ ॥ शतधावेष्टयित्वातुभ्रामयित्वातुतत्रवै ॥ ऊर्द्ध्वमुत्तोल्यवेगेनक्षुद्राहिंगरुडोयथा ॥ १६ ॥ सप्तद्वी
पांश्चशैलांश्चमेरुंचाखिलसागरान् ॥ क्षणेनदर्शयामासरामंयोगपराहतम् ॥ १७ ॥ हस्तपादाद्यनाथंतंजडंसर्वाङ्गकम्पितम् ॥ पुनस्तं
भ्रामयामासदर्पितंदर्पनाशनः ॥ १८ ॥ भूर्लोकञ्चभुवर्लोकंस्वर्लोकञ्चसुरेश्वरः ॥ जनोलोकंतपोलोकंध्रुवलोकञ्चतत्परम् ॥ १९ ॥
गौरीलोकंशम्भुलोकंदर्शयामासनारद ॥ दर्शयित्वातुविध्यण्डंसप्तसप्तसागरान् ॥ २० ॥ पुनरुद्गिरणंचक्रेसनक्रमकरोदकम् ॥
तत्रतंपातयामासगंभीरेसागररोदके ॥ २१ ॥ मुमूर्षुंतंसन्तरन्तंपुनर्जग्राहलीलया ॥ पुनस्तत्रभ्रामयित्वाब्रह्माण्डादूर्द्ध्वमप्यमुम् ॥
॥ २२ ॥ वैकुण्ठंदर्शयामाससलक्ष्मीकंचतुर्भुजम् ॥ क्षणंतत्रभ्रामयित्वायोगीन्द्रोयोगमायया ॥ २३ ॥ पुनःकरञ्चयोगेनवर्द्धयामास
लीलया ॥ गोलोकंदर्शयामासविरजाञ्चनदीश्वरीम् ॥ २४ ॥ वृन्दावनंशृङ्गशतंशैलेन्द्रंरासमण्डलम् ॥ गोपीगोपादिभिः
सार्द्धंश्रीकृष्णंश्यामसुन्दरम् ॥ २५ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंसस्मितंसुमनोहरम् ॥ रत्नसिंहासनस्थञ्चरत्नभूषणभूषितम् ॥ २६ ॥

तेजसाकोटिसूर्य्याभंराधावक्षस्थलस्थितम् ॥ एवंकृष्णंदर्शयित्वाप्रणमय्यपुनःपुनः ॥ २७ ॥ क्षणेनलम्बमानश्चभ्रामयित्वापुनःपुनः ॥ दृष्ट्वाकृष्णंचेष्टदेवंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ भ्रूणहत्यादिकंपापंभृगोर्दूरंचकारह ॥ २८ ॥ नभवेद्यातनानष्टाविनाभोगेनपापजा ॥ स्वल्पांचबुभुजेरामोगताऽन्याकृष्णदर्शनात् ॥ २९ ॥ क्षणेनचेतनांप्राप्यभुविवेगात्पपातह ॥ बभूवदूरीभूतश्चगणेशस्तम्भनंभृगोः ॥ ३० ॥ सस्मारकवचंस्तोत्रंगुरुदत्तंसुदुर्लभम् ॥ अभीष्टदेवंश्रीकृष्णंगुरुंशम्भुंजगद्गुरुम् ॥ ३१ ॥ चिक्षेपपर्शुमव्यर्थंशिवतुल्यश्चतेजसा ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तण्डप्रभाशतगुणंमुने ॥ ३२ ॥ पितुरव्यर्थमस्त्रञ्चदृष्ट्वागणपतिःस्वयम् ॥ जग्राहवामदन्तेननास्त्रंव्यर्थञ्चकारह ॥ ३३ ॥ निपात्यपर्शुर्वेगेनच्छित्त्वादन्तंसमूलकम् ॥ जगामरामहस्तञ्चमहादेवबलेनच ॥ ३४ ॥ हाहेतिशब्दमाकाशेदेवाश्चक्रुर्महाभिया ॥ वीरभद्रःकार्त्तिकेयःक्षेत्रपालाश्चपार्षदाः ॥ ३५ ॥ पपातभूमौदन्तश्चसरक्तःशब्दयंस्तदा ॥ पपातगैरिकायुक्तोयथास्फटिकपर्वतः ॥ ३६ ॥ शब्देनमहताविप्रचकम्पेपृथिवीभिया ॥ कैलासस्थाजनाःसर्वेमूर्च्छामापुःक्षणंभिया ॥ ३७ ॥ निद्राबभञ्जतत्कालेनिद्रेशस्यजगत्प्रभोः ॥ आजगामबहिःशम्भुःपार्वत्यासहसम्भ्रमात् ॥ ३८ ॥ पुरोददर्शहेरम्बंलोहितास्यंक्षतेनतम् ॥ भग्नदन्तंजितक्रोधंसस्मितंलज्जितंमुने ॥ ३९ ॥ पप्रच्छपार्वतीशीघ्रंस्कन्दंकिमितिपुत्रक ॥ सचतांकथयामासवार्तांपौर्वापरींभिया ॥ ॥ ४० ॥ चुकोपदुर्गाकृपयारुरोदचमुहुर्मुहुः ॥ उवाचशम्भोःपुरतःपुत्रंकृत्वास्ववक्षसि ॥ ४१ ॥ सम्बोध्यशम्भुंशोकेनभियाविनयपूर्वकम् ॥ उवाचप्रणतासाध्वीप्रणतार्त्तिहरंपतिम् ॥ ४२ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेगणेशदन्तभङ्गकारणवर्णनंनामत्रिचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ सर्वेजानन्तिजगतिदुर्गांशङ्करकिङ्करीम् ॥ अपेक्षारहितादासीतस्यावैजीवनंवृथा ॥ १ ॥ ईश्वरस्यसमाःसर्वास्तृणपर्वतजातयः ॥ दासीपुत्रस्यशिष्यस्यदोषःकस्येतिचप्रभो ॥ २ ॥ विचारंकर्तुमुचितंत्वञ्चधर्मविदांवरः ॥ वीरभद्रःकार्त्तिकेयःपार्षदाःसन्तिसाक्षिणः ॥ ॥ ३ ॥ साक्ष्येमिथ्यांकोवदेद्द्वावेषांभ्रातरौसमौ ॥ साक्ष्येममेशत्रुमित्रेसतांधर्मनिरूपणे ॥ ४ ॥ साक्षीसभायांयत्साक्ष्यंजानन्नप्यन्य

थावदेत् ॥ कामतःक्रोधतोवापिलोभेनचभयेनच ॥ ५ ॥ सयातिकुम्भीपाकञ्चनिपात्यशतपूरुषम् ॥ तैश्चसार्द्धंवसेत्तत्रयावच्चन्द्र दिवाकरम् ॥ ६ ॥ अहंवित्रोधितुंशक्तानिर्णेत्रीद्वयोरपि ॥ तथापितवसाक्षात्तुममाज्ञानिन्दिताश्रुतौ ॥ ७ ॥ किंकराणांप्रभातत्रनृपेवस तिसंसदि ॥ उदितेभास्करेपृथ्व्यांखद्योतोहियथाप्रभो ॥ ८ ॥ सुचिरंतपसाप्राप्तंत्वदीयंचरणाम्बुजम् ॥ परित्यागभयेनैवसन्ततंभीत यामया ॥ ९ ॥ यत्किंचित्कोपशोकाभ्यामुक्तंमोहेनतत्परम् ॥ तत्क्षमस्वजगन्नाथपुत्रस्नेहाच्चदारुणात् ॥ १० ॥ त्वयायदिपरित्यक्ता तदापुत्रेणतेनकिम् ॥ साध्व्याःसद्वंशजायाश्चशतपुत्राधिकःपतिः ॥ ११ ॥ असद्वंशप्रसूतायादुःशीलाज्ञानवर्जिता ॥ स्वामिनंमन्यते तासौपित्रोर्दोषेणकुत्सिता ॥ १२ ॥ कुत्सितंपतितंमूढंदरिद्रंरोगिणंजडम् ॥ कुलजाविष्णुतुल्यञ्चकान्तंपश्यतिसन्ततम् ॥ १३ ॥ हुताशनोवासूर्य्योवासर्वतेजस्विनांवरः ॥ पतिव्रतातेजसश्चकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ १४ ॥ महादानानिपुण्यानिव्रतान्यनशनानिच ॥ तपांसिपतिसेवायाःकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ १५ ॥ पुत्रोवापिपितावापिबान्धवोऽथसहोदरः ॥ योषितांकुलजातानांनकश्चित्स्वा मिनःसमः ॥१६॥ इत्युक्त्वास्वामिनंदुर्गाददर्शपुरतोभृगुम् ॥ शम्भोःपदाब्जंसेवन्तंनिर्भयंतमुवाचह ॥१७॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ अहोराममहाभागब्रह्मवंश्योऽसिपण्डितः ॥ पुत्रोऽसिजमदग्नेश्चशिष्योवैयोगिनांगुरोः ॥ १८ ॥ मातातेरेणुकासाध्वीपद्मांशासत्कु लोद्भवा ॥ मातामहोवैष्णवश्चमातुलश्चततोऽधिकः ॥ १९ ॥ त्वञ्चरेणुकभूपस्यमनुवंशोद्भवस्यच ॥ दौहित्रोमातुलःसाधुःशूरोविष्णुप दाश्रयः ॥ २० ॥ कस्यदोषेणदुर्द्धर्षस्त्वंनजानेऽप्यशुद्धधीः ॥ येषांदोषैर्जनोदुष्टस्तमृतेशुद्धमानसः ॥ २१ ॥ अमोघंप्राप्यपर्शुञ्चगुरु ञ्चकरुणानिधिम् ॥ परीक्षांक्षत्रियेकृत्वाबभूवास्यसुतेपुनः ॥ २२ ॥ गुरवेदक्षिणादानमुचितञ्चश्रुतौश्रुतम् ॥ भग्नोदन्तस्ततसुतस्यच्छि न्धिमस्तकमप्यहो ॥ २३ ॥ गणेश्वरंरणेजित्वास्थितश्चेदावयोःपुरः ॥ मत्वंलब्धाशिषोलोकेपूजितोऽभूर्जगत्त्रये ॥ २४ ॥ पर्शुना ऽमोघवीर्य्येणशङ्करस्यवरेणच ॥ हन्तुंशक्तःसृगालश्चसिंहंशार्दूलमाखुभुक् ॥ २५ ॥ त्वद्विधंलक्षकोटिञ्चहन्तुंशक्तोगणेश्वरः ॥ जिते न्द्रियाणांप्रवरोनहिहन्तिचमक्षिकाम् ॥ २६ ॥ तेजसाकृष्णतुल्योऽयंकृष्णांशश्चगणेश्वरः ॥ देवाश्चान्येकृष्णकलाःपूजास्यपुरत

स्ततः ॥ २७ ॥ व्रतप्रभावतःप्राप्तःशङ्करस्यवरेणच ॥ शोकेनातिकठोरेणनहिसम्पद्विनापदम् ॥ २८ ॥ इत्युक्त्वापार्वतीरोषात्तंरामंहन्तु
मुद्यता ॥ रामःसस्मारतंकृष्णंप्रणम्यमनसागुरुम् ॥ २९ ॥ एतस्मिन्नंतरेदुर्गाददर्शपुरतोद्विजम् ॥ अतीववामनंबालंसूर्य्यकोटिसम
प्रभम् ॥ ३० ॥ शुक्लदन्तंशुक्लवस्त्रंशुक्लयज्ञोपवीतिनम् ॥ दंडिनंछत्रिणञ्चैवसुप्रभंतिलकोज्ज्वलम् ॥ ३१ ॥ दधतंतुलसीमालांसस्मितं
सुमनोहरम् ॥ रत्नकेयूरवलयंरत्नमालाविभूषितम् ॥ ३२ ॥ रत्ननूपुरपादञ्चसद्रत्नमुकुटोज्ज्वलम् ॥ रत्नकुण्डलयुग्माढ्यगण्डस्थल
विराजितम् ॥ ३३ ॥ स्थिरमुद्रांदर्शयन्तंभक्तवामकरेणच ॥ दक्षिणेऽभयमुद्रांचभक्तेशंभक्तवत्सलम् ॥ ३४ ॥ बालिकाबालक
गणैर्नागरैःसस्मितैर्युतम् ॥ कैलासवासिभिःसर्वैरावृद्धैरीक्षितंमुदा ॥ ३५ ॥ तंदृष्ट्वासम्भ्रमाच्छम्भुःसभृत्यःसहपुत्रकः ॥ मूर्ध्नाभक्त्या
प्राणमच्चदुर्गायैदण्डवद्भुवि ॥ ३६ ॥ आशिषंप्रददौबालःसर्वेभ्योवांछितप्रदाम् ॥ तंदृष्ट्वाबालकाःसर्वेमहाश्चर्य्ययुर्भिया ॥ ३७ ॥
दत्त्वातस्मैशिवोभक्त्यातूपचारांस्तुषोडश ॥ पूजाञ्चकारश्रुत्युक्तांपरिपूर्णतमस्यच ॥ ३८ ॥ तुष्टावकाण्वशाखोक्तस्तोत्रेणनतकन्धरः ॥
पुलकांकितसर्वाङ्गोभगवन्तंसनातनम् ॥ ३९ ॥ रत्नसिंहासनस्थञ्चप्रावोचच्छङ्करःस्वयम् ॥ अतीवतेजसात्यन्तंप्रच्छन्नाकृतिमेवच
॥ ४० ॥ ॥ शङ्करउवाच ॥ ॥ आत्मारामेषुकुशलप्रश्नोतीवविडंबनम् ॥ तेशश्वत्कुशलाधाराःकुशलाःकुशलप्रदाः ॥ ४१ ॥ अद्यमे
सफलंजन्मजीवितञ्चसुजीवितम् ॥ प्राप्तस्त्वमतिथिर्ब्रह्मन्कृष्णसेवाफलोदयात् ॥ ४२ ॥ परिपूर्णतमःकृष्णोलोकनिस्तारहेतवे ॥ पुण्य
क्षेत्रेहिकलयाभारतेचकृपानिधिः ॥४३॥ अतिथिःपूजितोयेनपूजिताःसर्वदेवताः ॥ अतिथिर्यस्यसन्तुष्टस्तंस्यतुष्टोहरिःस्वयम् ॥ ४४ ॥
स्नानेनसर्वतीर्थेषुसर्वदानेनयत्फलम् ॥ सर्वव्रतोपवासेनसर्वयज्ञेषुदीक्षया ॥ ४५ ॥ सर्वैस्तपोभिर्विविधैर्नित्यैर्नैमित्तिकादिभिः ॥ तदेवा
तिथिसेवायाःकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ४६ ॥ अतिथिर्यस्यभग्नाशोयातिरुष्टश्चमन्दिरात् ॥ कोटिजन्मार्जितंपुण्यंतस्यनश्यति
निश्चितम् ॥ ४७ ॥ स्त्रीगोघ्नश्चकृतघ्नश्चब्रह्मघ्नोगुरुतल्पगः ॥ पितृमातृगुरूणाञ्चनिन्दकोनरघातकः ॥ ४८ ॥ सन्ध्याहीनोऽस्वघातीच
सत्यघ्नोहरिनिन्दकः ॥ ब्रह्मस्वस्थाप्यहारीचमिथ्यासाक्ष्यप्रदायकः ॥ ४९ ॥ मित्रद्रोहीकृतघ्नश्चवृषवाहश्चसूपकृत् ॥ शवदाहीग्रामया

जीब्राह्मणोवृषलीपतिः ॥ ५० ॥ शूद्रश्राद्धान्नभोजीचशूद्रश्राद्धेषुभोजकः ॥ कन्याविक्रयकारीचश्रीहरेर्नामविक्रयी ॥ ५१ ॥ लाक्षा
मांसतिलानांचलवणस्यतिलस्यच ॥ विक्रेताब्राह्मणश्चैवतुरगाणांगवांतथा ॥ ५२ ॥ एकादशीकृष्णसेवाहीनोविप्रश्चभारते ॥ एतेमहा
पातकिनस्त्रिषुलोकेषुनिन्दिताः ॥ ५३ ॥ कालसूत्रेचनरकेपतन्तिब्रह्मणांशतम् ॥ एतेभ्योऽप्यधिकःसोपियश्चातिथिपराङ्मुखः ॥
॥ ५४ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ शङ्करस्यवचःश्रुत्वासन्तुष्टःश्रीहरिःस्वयम् ॥ मेघगम्भीरयावाचातमुवाचजगत्पतिः ॥ ५५ ॥
विष्णुरुवाच ॥ श्वेतद्वीपादागतोऽहंज्ञात्वाकोलाहलश्रवः ॥ अस्यरामस्यरक्षार्थंकृष्णभक्तस्यसाम्प्रतम् ॥ ५६ ॥ नैतेषांकृष्णभक्ता
नामशुभंविद्यतेक्वचित् ॥ रक्षामितांश्चक्रहस्तोगुरुमन्यंविनाशिव ॥ ५७ ॥ नाहंपातागुरौरुष्टेबलवद्गुरुहेलनम् ॥ तत्परःपातकीना
स्तिसेवाहीनोगुरोश्चयः. ॥ ५८ ॥ मान्यःपूज्यश्चसर्वेभ्यःसर्वेषांजनकोभवेत् ॥ अहोऽस्यप्रसादेनसर्वान्पश्यतिमानवः ॥ ५९ ॥
जनकोजन्मदानाच्चरक्षणाच्चपितानृणाम् ॥ ततोविस्तारकरणात्कलयासप्रजापतिः ॥ ६० ॥ पितुःशतगुणंमातापोषणाद्गर्भधारणात् ॥
वन्द्यापूज्याचमान्याचप्रसूस्स्याद्दैवसुन्धरा ॥ ६१ ॥ मातुःशतगुणंवन्द्यःपूज्योमान्योऽन्नदायकः ॥ यद्विनानश्वरोदेहोविष्णुश्चकलयान्नदः
॥ ६२ ॥ ॥ अन्नदातुःशतगुणोऽभीष्टदेवःपरःस्मृतः ॥ गुरुस्तस्माच्छतगुणोविद्यामन्त्रप्रदायकः ६३ ॥ अज्ञानतिमिराच्छन्नंज्ञा
नदीपेनचक्षुषा ॥ यःसर्वार्थंदर्शयतितत्परोनैवबान्धवः ॥ ६४ ॥ गुरुदत्तेनमन्त्रेणतपसेष्टसुखंलभेत् ॥ सर्वज्ञत्वंसर्वसिद्धिंतत्परोनै
वबान्धवः ॥ ६५ ॥ सर्वंजयतिसर्वत्रविद्ययागुरुदत्तया ॥ तस्मात्पूज्योहिजगतिकोवाबन्धुस्ततोऽधिकः ॥ ६६ ॥ विद्यान्धोवाध
नान्धोवायोमूढोनभजेद्गुरुम् ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैःसलिप्तोनात्रसंशयः ॥ ६७ ॥ दरिद्रंपतितंक्षुद्रंनरंबुद्ध्याचरेद्गुरुम् ॥ तीर्थस्नातो
ऽपिनशुचिर्नाधिकारीचकर्म्मसु ॥ ६८ ॥ पितरंमातरंभार्य्यांगुरुपत्नींगुरुंपरम् ॥ योनपुष्णातिकापट्यात्समहापातकीशिव ॥ ६९ ॥
गुरुर्ब्रह्मागुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवोमहेश्वरः ॥ गुरुरेवपरंब्रह्मगुरुर्भास्कररूपकः ॥ ७० ॥ गुरुश्चन्द्रस्तथेन्द्रश्चवायुश्चवरुणोऽनलः ॥ सर्वरूपोहि
भगवान्परमात्मास्वयंगुरुः ॥ ७१ ॥ नास्तिवेदात्परंशास्त्रंनहिकृष्णात्परःसुरः ॥ नास्तिगङ्गासमंतीर्थंनपुष्पंतुलसीदलात् ॥ ७२ ॥

नास्तिक्षमावतीभूमेःपुत्रान्नास्त्यपरःप्रियः ॥ नचदैवात्पराशक्तिर्नैकादश्याःपरंव्रतम् ॥ ७३ ॥ शालग्रामात्परोयन्त्रोनक्षेत्रंभारतात्परम् ॥ परंपुण्यस्थलानाञ्चपुण्यंवृन्दावनंयथा ॥ ७४ ॥ मोक्षदानांयथाकाशीवैष्णवानांयथाशिवः ॥ नपार्वत्याःपरासाध्वीनगणेशात्परो वशी ॥ ७५ ॥ नचविद्यासमोबन्धुर्नास्तिकश्चिद्गुरोःपरः ॥ विद्यादातुःपुत्रदारौतत्समौनात्रसंशयः ॥ ७६ ॥ गुरुस्त्रियाश्चपुत्रेचाप्य भवद्रामहेलनम् ॥ परंसम्मार्ज्जनंकर्तुमागतोऽहतवालयम् ॥ ७७ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ इत्येमुक्त्वाशम्भुश्चदुर्गांसम्बोध्य नारद ॥ उवाचभगवांस्तत्रसत्यसारंपरंवचः ॥ ७८ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिमदीयंवचनंशुभम् ॥ नीति युक्तंवेदसारंपरिणामसुखावहम् ॥ ७९ ॥ यथातेगजवक्त्रश्चकार्तिकेयश्चपार्वति ॥ तथापरशुरामश्चभार्गवोनात्रसंशयः ॥ ८० ॥ नास्त्येषु स्नेहभेदश्चतवाशङ्करस्यच ॥ विचार्य्यसर्वंसर्वज्ञेकुरुमातर्यथोचितम् ॥ ८१ ॥ पुत्रेणसार्द्धंपुत्रस्यविवादोदैवदोषतः ॥ दैवंहन्तुंको हिशक्तोदैवञ्चवलवत्तरम् ॥ ८२ ॥ पुत्राभिधानंवेदेषुपश्यवत्सेवरानने ॥ एकदन्तइतिख्यातंसर्वदेवनमस्कृतम् ॥ ८३ ॥ पुत्र नामाष्टकंस्तोत्रंसामवेदोक्तमीश्वरि ॥ शृणुष्वावहितंमातःसर्वविघ्नहरंपरम् ॥ ८४ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ गणेशमेकदन्तञ्च हेरम्बंविघ्ननायकम् ॥ लम्बोदरंशूर्पकर्णंगजवक्त्रंगुहाग्रजम ॥ ८५ ॥ अष्टाख्यार्थंचपुत्रस्यशृणुमातर्हरप्रिये ॥ स्तोत्राणांसारभूतञ्चसर्व विघ्नहरंपरम् ॥ ८६ ॥ ज्ञानार्थवाचकोगश्चणश्चनिर्वाणवाचकः ॥ तयोरीशंपरंब्रह्मगणेशंप्रणमाम्यहम् ॥ ८७ ॥ एकशब्दः प्रधानार्थोदन्तश्चबलवाचकः ॥ बलंप्रधानंसर्वस्मादेकदन्तंनमाम्यहम् ॥ ८८ ॥ दीनार्थवाचकोहेश्चरम्बःपालकवाचकः ॥ पालकं दीनलोकानांहेरम्बंप्रणमाम्यहम् ॥ ८९ ॥ विपत्तिवाचकोविघ्नोनायकःखण्डनार्थकः ॥ विपत्खण्डनकारंतंप्रणमेविघ्ननायकम् ॥ ॥ ९० ॥ विष्णुदत्तैश्चनैवेद्यैर्यस्यलम्बंपुरोदरम् ॥ पित्रादत्तैश्चविविधैर्वन्देलम्बोदरञ्चतम् ॥ ९१ ॥ शूर्पाकारौचयत्कर्णौविघ्नवारण कारकौ ॥ सम्पदौज्ञानरूपौचशूर्पकर्णंनमाम्यहम् ॥ ९२ ॥ विष्णुप्रसादंमुनिनादत्तंयन्मूर्ध्निपुष्पकम् ॥ तद्गजेन्द्रमुखंकान्तंगज वक्त्रंनमाम्यहम् ॥ ९३ ॥ गुहस्याग्रेचजातोऽयमाविर्भूतोहरालये ॥ वन्देगुहाग्रजंदेवंसर्वदेवाग्रपूजितम् ॥ ९४ ॥ एतन्नामाष्टकं

दुर्गेनानाशक्तियुतंपरम् ॥ एतन्नामाष्टकंस्तोत्रंनानार्थसहितंशुभम् ॥ ९५ ॥ त्रिसन्ध्यंयःपठेन्नित्यंससुखीसर्वतोजयी ॥
ततोविघ्नाःपलायन्तेवैनतेयाद्यथोरगाः ॥ ९६ ॥ गणेश्वरप्रसादेनमहाज्ञानीभवेद्ध्रुवम् ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रंभार्य्यार्थीकुशलस्त्रियम् ॥
॥ ९७ ॥ महाजडःकवीन्द्रश्चविद्यावांश्चभवेद्ध्रुवम् ॥ पुत्रस्त्वंपश्यवेदेचतथाकोपंचनोकुरु ॥ ९८ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे
तृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेगणेशस्तोत्रकथनंनामचतुश्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ पार्वतींबोधयित्वातुविष्णूराममुवाचह ॥ हितंसारंनीतिसारंपरिणामसुखावहम् ॥ १ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥
रामत्वमधुनासत्यमपराधीश्रुतेर्म्मते ॥ कोपात्कृत्वादन्तभङ्गंगणेशस्यस्थितोऽशिवे ॥ २ ॥ स्तोत्रेणैवमयोक्तेनस्तुत्वागणपतिंपरम् ॥
काण्वशाखोक्तविधिनास्तौहिदुर्गांजगत्प्रसूम् ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णस्यपराशक्तिर्बुद्धिरूपाजगत्प्रभोः ॥ अस्याश्चतवरुष्टायांहतात्बुद्धिर्भ
विष्यति ॥ ४ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपेयमनयाशक्तिमज्जगत् ॥ अनयाशक्तिमान्कृष्णोनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ ५ ॥ सृष्टिंकर्त्तुंनशक्तश्चब्रह्मश
क्त्याऽनयाविना ॥ वयंमस्यांप्रसूताश्चब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ ६ ॥ सुरसंघेऽसुरग्रस्तेकालेघोरतरेद्विज ॥ तेजस्सुसर्वदेवानामाविर्भूता
पुरासती ॥ ७ ॥ कृष्णाज्ञयाऽसुरान्हत्वादत्त्वातेभ्यःपदन्ततः ॥ दक्षपत्न्यांजनिंलेभेदक्षस्यतपसापुरा ॥ ८ ॥ भार्य्याभूत्वाशङ्करस्य
पुनःपत्युश्चनिन्दया ॥ देहंत्यक्त्वाशैलपत्न्यांजनिंलेभेपुरासती ॥ ९ ॥ शङ्करस्तपसालब्धोयोगीन्द्राणांगुरोर्गुरुः ॥ लब्धोगणपतिः
पुत्रःकृष्णांशःकृष्णसेवया ॥ १० ॥ यंध्यायस्येवनित्यंकिंतंनजानासिबालक ॥ सएवभगवान्कृष्णश्चांशेनगिरिजासुतः ॥ ११ ॥
कृताञ्जलिर्नतोभूत्वास्तौहिदुर्गांशिवप्रियाम् ॥ शिवांशिवप्रदांशैवांशिवबीजांशिवेश्वरीम् ॥ १२ ॥ शिवायाःस्तोत्रराजेनपुराशूलिकृ
तेनवै ॥ त्रिपुरस्यवधेघोरेब्रह्मणाप्रेरितेनच ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वाश्रीपदंशीघ्रंजगामश्रीनिकेतनम् ॥ गतेहरौहरिंस्मृत्वारामस्तांस्तोतु
मुद्यतः ॥ १४ ॥ स्तोत्रेणविष्णुदत्तेनसर्वविघ्नहरेणच ॥ धर्म्मार्थकाममोक्षाणांकारणेनचनारद ॥ १५ ॥ कृताञ्जलिपुटोभूत्वास्नात्वाग
ङ्गोदकेशुभे ॥ गुरुंप्रणम्यभक्तेशंधृत्वाधौतेचवाससी ॥ १६ ॥ आचम्यनत्वामूर्ध्नातांभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ पुलकाञ्चितसर्वाङ्गश्चानन्दा

श्रुसमन्वितः ॥ १७ ॥ ॥ ॥ परशुरामउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णस्यचगोलोकेपरिपूर्णतमस्यच ॥ आविर्भूताविग्रहतःपुरासृष्टयुन्मु
खस्यच ॥ १८ ॥ सूर्य्यकोटिप्रभायुक्तावस्त्रालङ्कारभूषिता ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानासस्मितासुमनोहरा ॥ ॥ १९ ॥ नवयौवनसम्पन्ना
सिन्दूरारुण्यशोभिता ॥ ललितंकबरीभारंमालतीमाल्यमण्डितम् ॥ २० ॥ अहोऽनिर्वचनीयात्वंचारुमूर्त्तिंश्चबिभ्रती ॥ मोक्षप्र
दामुमुक्षूणांमहाविष्णोर्विधिःस्वयम् ॥२१ ॥ मुमोहक्षणमात्रेणदृष्ट्वात्वांसर्वमोहिनीम् ॥ बालैस्संभूयसहसासस्मिताधाविता पुरा ॥२२॥
सद्भिःख्याताते नराधामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ कृष्णस्तांसहसाभीतोवीर्य्याधानश्चकारह ॥ २३ ॥ ततोडिम्भंमहज्जज्ञेततोजातोम
हाविराट् ॥ यस्यैवलोमकूपेषुब्रह्माण्डान्यखिलानिच ॥ २४ ॥ राधारतिक्रमेणैवतन्निश्श्वासोबभूवह ॥ सनिश्श्वासोमहावायुःसविराड्वि
श्वधारकः ॥ २५ ॥ भयघर्म्मजलेनैवपुप्लुवेविश्वगोलकम् ॥ सविराड्विश्वनिलयोजलराशिर्बभूवह ॥ २६ ॥ ततस्त्वंपञ्चधाभूयपञ्च
मूर्तीश्चबिभ्रती ॥ प्राणाधिष्ठातृमूर्तिर्याकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ कृष्णप्राणाधिकांराधांतांवदन्तिपुराविदः ॥ २७ ॥ वेदाधिष्ठातृमूर्तिर्या
वेदशास्त्रप्रसूरपि ॥ तांसावित्रींशुद्धरूपांप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ २८ ॥ ऐश्वर्य्याधिष्ठातृमूर्तिःशांतिस्त्वंशान्तरूपिणी ॥ लक्ष्मींवदन्ति
सन्तस्तांशुद्धांसत्त्वस्वरूपिणीम् ॥ २९ ॥ रागाधिष्ठातृदेवीयाशुक्लमूर्तिस्सतांप्रसूः ॥ सरस्वतींतांशास्त्रज्ञांशास्त्रज्ञाःप्रवदन्त्यहो ॥
॥ ३० ॥ बुद्धिर्विद्यासर्वशक्तेर्यामूर्तिरधिदेवता ॥ सर्वमङ्गलमङ्गल्यासर्वमङ्गलरूपिणी ॥ ३१ ॥ सर्वमङ्गलबीजस्यशिवस्यनिल
येऽधुना ॥ ३२ ॥ शिवेशिवास्वरूपात्वंलक्ष्मीर्नारायणान्तिके ॥ सरस्वतीचसावित्रीवेदसूर्ब्रह्मणःप्रिया ॥ ३३ ॥ राधारासे
श्वरस्यैवपरिपूर्णतमस्यच ॥ परमानन्दरूपस्यपरमानन्दरूपिणी ॥ ३४ ॥ त्वत्कलांशांशकलयादेवानामपियोषितः ॥ ३५ ॥
त्वंविद्यायोषितःसर्वास्सर्वेषांबीजरूपिणी ॥ छायासूर्य्यस्यचन्द्रस्यरोहिणीसर्वमोहिनी ॥ ३६ ॥ शचीशक्रस्यकामस्यकामिनी
रतिरीश्वरी ॥ वरुणानीजलेशस्यवायोःस्त्रीप्राणवल्लभा ॥ ३७ ॥ वह्नेःप्रियाहिस्वाहाचकुबेरस्यचसुन्दरी ॥ यमस्यतुसुशीला
चनैर्ऋतस्यचकैटभी ॥ ३८ ॥ ऐशानीस्याच्छशिकलाशतरूपामनोःप्रिया ॥ देवहूतिःकर्दमस्यवसिष्ठस्याप्यरुन्धती ॥ ३९ ॥

लोपामुद्राप्यगस्त्यस्यदेवमाताऽदितिस्तथा ॥ अहल्यागोतमस्यापिसर्वाधारावसुन्धरा ॥ ४० ॥ ॥ गङ्गाचतुलसीचापि
पृथिव्यांयासरिद्वरा ॥ एताःसर्वाश्चयाह्यन्याःसर्वास्त्वत्कलयाम्बिके ॥ ४१ ॥ गृहलक्ष्मीर्गृहेनृणांराजलक्ष्मीश्चराजसु ॥
तपस्विनांतपस्यात्वंगायत्रीब्राह्मणस्यच ॥ ४२ ॥ सतांसत्त्वस्वरूपात्वमसतांकलहाङ्कुरा ॥ ज्योतीरूपानिर्गुणस्यशक्ति
स्त्वंसगुणस्यच ॥ ४३ ॥ सूर्य्येप्रभास्वरूपात्वंदाहिकाचहुताशने ॥ जलेशैत्यस्वरूपाचशोभारूपानिशाकरे ॥ ४४ ॥ त्वंभू
मौगन्धरूपाचाप्याकाशेशब्दरूपिणी ॥ क्षुत्पिपासादयस्त्वञ्चजीविनांसर्वशक्तयः ॥ ४५ ॥ सर्वबीजस्वरूपात्वंसंसारेसाररूपिणी ॥
स्मृतिर्मेधाचबुद्धिर्वाज्ञानशक्तिर्विपश्चिताम् ॥ ४६ ॥ कृष्णेनविद्यायादत्तासर्वज्ञानप्रसूःशुभा ॥ शूलिनेकृपयासात्वंययामृत्युञ्जयः
शिवः ॥ ४७ ॥ सृष्टिपालनसंहारशक्तयस्त्रिविधाश्चयाः ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानांसात्वमेवनमोऽस्तुते ॥ ४८ ॥ मधुकैटभभीत्याचत्रस्तो
धाताप्रकम्पितः ॥ स्तुत्वामुक्तश्चयांदेवींतांमूर्ध्नाप्रणमाम्यहम् ॥ ४९ ॥ मधुकैटभयोर्युद्धेत्रातासौविष्णुरीश्वरीम् ॥ बभूवशक्तिमांस्तुत्वा
त्वांदुर्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ५० ॥ त्रिपुरस्यमहायुद्धेसरथेपतितेशिवे ॥ यांतुष्टुवुःसुराःसर्वेतांदुर्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ५१ ॥ विष्णुनावृषरू
पेणस्वयंशम्भुःसमुत्थितः ॥ जघानत्रिपुरंस्तुत्वातांदुर्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ५२ ॥ यदाज्ञयावातिवातःसूर्य्यस्तपतिसन्ततम् ॥ वर्षती
न्द्रोदहत्यग्निस्तांदुर्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ५३ ॥ यदाज्ञयाहिकालश्चशश्वद्भ्रमतिवेगतः ॥ मृत्युश्चरतिजन्तूनांतांदुर्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ५४ ॥
स्रष्टासृजतिसृष्टिंचपातापातियदाज्ञया ॥ संहर्त्तासंहरेत्कालेतांदुर्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ५५ ॥ ज्योतिस्स्वरूपोभगवाञ्छ्रीकृष्णोनिर्गुणः
स्वयम् ॥ ययाविनानशक्तश्चसृष्टिंकर्तुंनमामिताम् ॥ ५६ ॥ रक्षरक्षजगन्मातरपराधंक्षमस्वमे ॥ शिशूनामपराधेनकुतोमाताहिकुप्य
ति ॥ ५७ ॥ उक्त्वापरशुरामश्चेतिनत्वातांरुरोदह ॥ तुष्टादुर्गासम्भ्रमेणचाभयञ्चवरंददौ ॥ ५८ ॥ अमरोभवहेपुत्रवत्ससुस्थिरतांव्रज ॥
सर्वप्रसादात्सर्वत्रजयोऽस्तुतवसन्ततम् ॥ ५९ ॥ सर्वान्तरात्माभगवांस्तुष्टस्यात्सन्ततंहरिः ॥ भक्तिर्भवतुतेकृष्णेशिवदेचशिवेगुरौ ॥
॥ ६० ॥ इष्टदेवेगुरौयस्यभक्तिर्भवतिशाश्वती ॥ तंहन्तुंनहिशक्तावारुष्टावासर्वदेवताः ॥ ६१ ॥ श्रीकृष्णस्यचभक्तस्त्वंशिष्योवै

शङ्करस्यच ॥ गुरुपत्नींस्तौषियस्मात्कस्त्वांहन्तुमिहेश्वरः ॥ ६२ ॥ अहोनकृष्णभक्तानामशुभंविद्यतेक्कचित् ॥ अन्यदेवेषुयेभक्तान भक्तावानिरङ्कुशाः ॥ ६३ ॥ चन्द्रमाबलवांस्तुष्टोयेषांभाग्यवतांभृगो ॥ तेषांतारागणारुष्टाःकिंकुर्वंतिचदुर्बलाः ॥ ६४ ॥ यस्मैतुष्ट पालयतिनरदेवोमहान्सुखी ॥ तस्यकिंवाकरिष्यन्तिरुष्टाभृत्याश्चदुर्बलाः ॥ ६५ ॥ इत्युक्त्वापार्वतीतुष्टादत्त्वारामायचाशिषम् ॥ जग मान्तःपुरंतूर्णंहर्षशब्दोबभूवह ॥ ६६ ॥ स्तोत्रंवैकण्वशाखोक्तंपूजाकालेचयःपठेत् ॥ यात्राकालेतथाप्रातर्वाञ्छितार्थंलभेद्ध्रुवम् । ॥ ६७ ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रंकन्यार्थीकन्यकांलभेत् ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांप्रजार्थीचाप्नुयात्प्रजाः ॥ भ्रष्टराज्योलभेद्राज्यंनष्टवि त्तोधनंलभेत् ॥ ६८ ॥ यस्यरुष्टोगुरुर्देवोराजावाबान्धवोऽथवा ॥ तस्मैतुष्टश्चवरदःस्तोत्रराजप्रसादतः ॥ ६९ ॥ दस्युग्रस्तःफणिग्र स्तश्शत्रुग्रस्तोभयानकः ॥ व्याधिग्रस्तोभवेन्मुक्तःस्तोत्रस्मरणमात्रतः ॥ ७० ॥ राजद्वारेश्मशानेचकारागारेचबन्धने ॥ जलराशौनि मग्नश्चमुक्तस्तत्स्मृतिमात्रतः ॥ ७१ ॥ स्वामिभेदेपुत्रभेदेमित्रभेदेचदारुणे ॥ स्तोत्रस्मरणमात्रेणवाञ्छितार्थंलभेद्ध्रुवम् ॥ ७२ ॥ कृत्वा हविष्यंवर्षञ्चस्तोत्रराजंशृणोतिया ॥ भक्त्यादुर्गाञ्चसम्पूज्यमहावन्ध्याप्रसूयते ॥ ७३ ॥ लभतेसादिव्यपुत्रंज्ञानिनंचिरजीविनम् ॥ असौभाग्याचसौभाग्यंषण्मासश्रवणाल्लभेत् ॥ ७४ ॥ नवमासंकाकवन्ध्यामृतवत्साचभक्तितः ॥ स्तोत्रराजंयाशृणोतिसापुत्रंलभतेध्रु वम् ॥ ७५ ॥ कन्यामातापुत्रहीनापञ्चमासंशृणोतिया ॥ घटेसम्पूज्यदुर्गाञ्चसापुत्रंलभतेध्रुवम् ॥ ७६ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे तृतीयेगणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेपरशुरामकृतदुर्गास्तोत्रंनामपञ्चचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नाराय णउवाच ॥ स्तुत्वातांपरशुरामोसौहर्षसंफुल्लमानसः ॥ स्तोत्रेणहरिणोक्तेनसतुष्टावगणाधिपम् ॥ १ ॥ पूजाञ्चकारभक्त्याचनैवेद्यैर्विवि धैरपि ॥ धूपैर्दीपैश्चगन्धैश्चपुष्पैश्चतुलसींविना ॥ २ ॥ सम्पूज्यभ्रातरंभक्त्यासरामःशङ्कराज्ञया ॥ गुरुपत्नींगुरुंनत्वागमनंकर्तुमुद्यतः ॥ ॥ ३ ॥ नारदउवाच ॥ पूजांभगवतश्चक्रेरामोगणपतेर्यदा ॥ नैवेद्यैर्विविधैःपुष्पैस्तुलसींचविनाकथम् ॥ ४ ॥ तुलसीसर्वपुष्पाणांमा न्याधन्यामनोहरा ॥ कथंपूजांसारभूतांनगृह्णातिगणेश्वरः ॥ ५ ॥ नारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्येहमितिहासंपुरातनम् ॥ ब्रह्मकल्प

इत्याकर्ण्यसुरश्रेष्ठस्तांशशापशिवात्मजः ॥ देवित्वमसुरग्रस्ताभविष्यसिनसंशयः ॥ २९ ॥ तत्पश्चान्महतांशापाद्वृक्षस्त्वंभविते तिच ॥ महातपस्वीत्युक्त्वातांविरराम चनारद ॥ ३० ॥ शापंश्रुत्वातुतुलसीसारुरोदपुनःपुनः ॥ तुष्टावचसुरश्रेष्ठंसप्रसन्नउवाच ताम् ॥ ३१ ॥ ॥ गणेश्वरउवाच ॥ ॥ पुष्पाणांसारभूतात्वंभविष्यसिमनोरमे ॥ कलांशेनमहाभागेस्वयंनारायणप्रिया ॥ ३२ ॥ प्रियात्वंसर्वदेवानांश्रीकृष्णस्यविशेषतः ॥ पूजाविमुक्तिदानृणांमयाभोग्यानन्नित्यशः ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वातांसुरश्रेष्ठोजगामतपसेपुनः हरेराराधनव्यग्रोबदरीसन्निधिंययौ ॥ ३४ ॥ जगामतुलसीदेवीहृदयेनविदूयता ॥ निराहारातपश्चक्रेपुष्करेलक्षवर्षकम् ॥ ३५ ॥ पश्चान्मुनीन्द्रशापेनगणेशस्यचनारद ॥ साप्रियाशंखचूडस्यबभूवसुचिरंमुने ॥ ३६ ॥ ततःशङ्करशूलेनसममारासुरेश्वरः ॥ साक लांशेनवृक्षत्वंययौनारायणप्रिया ॥ ३७ ॥ कथितश्चेतिहासस्तेश्रुतोधर्ममुखात्पुरा ॥ मोक्षप्रदश्चसारश्चपुराणेनप्रकीर्तितः ॥ ३८ ॥ ततःपरशुरामोसौजगामतपसेवनम् ॥ प्रणम्यशङ्करंदुर्गांसंपूज्यचगणेश्वरम् ॥ ३९ ॥ पूजितोवन्दितःसर्वैःसुरेन्द्रमुनिपुङ्गवैः ॥ पार्वतीशिवसान्निध्येसुखंतस्थौगणेश्वरः ॥ ४० ॥ इदंगणपतेःखण्डंयःशृणोतिसमाहितः ॥ सराजसूययज्ञस्यफलमाप्नोतिनिश्चि तम् ॥ ४१ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंश्रीगणेशप्रसादतः ॥ धीरंवीरञ्चधनिनंगुणिनंचिरजीविनम् ॥ ४२ ॥ यशस्विनंपुत्रिणञ्चवि द्वांसंसुकवीश्वरम् ॥ जितेन्द्रियाणांप्रवरंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ४३ ॥ सुशीलंचसदाचारंप्रशंस्यंवैष्णवंलभेत् ॥ अहिंसकंदयालुञ्चत त्त्वज्ञानविशारदम् ॥ ४४ ॥ भक्त्यागणेशंसंपूज्यवस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ श्रुत्वागणपतेःखण्डंमहाबन्ध्याप्रसूयते ॥ ४५ ॥ मृतवत्साका कवन्ध्याब्रह्मन्पुत्रंलभेद्ध्रुवम् ॥ अदूष्यदूषणपराशुद्धाचैवलभेत्सुतम् ॥ ४६ ॥ संपूर्णंब्रह्मवैवर्त्तंश्रुत्वायल्लभतेफलम् ॥ तत्फलंलभते मर्त्यःश्रुत्वेदंखण्डमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ वाञ्छांकृत्वातुमनसिशृणोतिपरमास्थितः ॥ तस्मैददातिसर्वेष्टंसुरश्रेष्ठोगणेश्वरः ॥ ४८ ॥ श्रुत्वा

१ पूतेतिपाठः ।

गणपतेःखण्डविघ्ननाशाययत्नतः ॥ स्वर्णयज्ञोपवीतञ्चश्वेतच्छत्रञ्चमाल्यकम् ॥ ४९ ॥ प्रदीयतेवाचकायस्वस्तिकंतिललड्डुकान् ॥ परिपक्कफलान्येवदेशकालोद्भवानिच ॥ ५० ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेतृतीयेमहागणपतिखण्डेनारदनारायणसंवादेपरशुरामागमनैतत्खण्डश्रवणफलवर्णनंनामषट्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ❀ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते तृतीयं महागणपतिखण्डं समाप्तम् ❀ ॥

इदं पुस्तकं मुम्बय्यां क्षेमराज-श्रीकृष्णदासश्रेष्ठिना स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर"
(स्टीम्) मुद्रणयन्त्रालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम् ।
संवत् १९६७, शके १८३२.

अष्टादशमहापुराणग्रंथाः ।

नाम.	की. रु. आ.
पद्मपुराण–संपूर्ण ५५००० ग्रंथ छः खण्डोंमें शुद्धतापूर्वक, कईएक व्रतादिमाहात्म्य, तीर्थमाहात्म्य, शिवविष्णु महिमा, रुद्राक्ष तुलसी माहात्म्यादि सृष्टिखण्ड, भूमिखण्ड, स्वर्गखण्ड, ब्रह्मखण्ड, पातालखंड उत्तरखंड क्रियायोगखण्डमें सांगोपांग वर्णनहै यह ग्रन्थ वैष्णवोंके अत्यन्त उपयोगी है	१५–०
नारदपुराण–संपूर्ण इस ग्रंथमें पुराण वर्णन आश्रमादि धर्म गंगामाहात्म्य धर्माख्यान धर्मकथन धर्मशास्त्र निर्देश वामनावतार वर्णन बृहदुपाख्यान कृष्णमंत्र वर्णन अष्टादशपुराणसार पुराण महिमादि २४००० मूलमात्र है	७–०
विष्णुपुराण–विष्णुचित्ती तथा श्रीधरी दो टीकासमेत	४–०

नाम.	की. रु. आ.
श्रीमद्भागवत–श्रीधरीटीका और टिप्पणीसह, ग्लेज कागज	१०–०
शिवमहापुराण–बडा–२४००० मूलमात्र–इसमें विद्येश्वरसंहिता, रुद्रसंहिता, शतरुद्रसंहिता, कोटिरुद्रसंहिता, उमासंहिता, कैलाससंहिता, और वायवीयसंहिता हैं	७–०
ब्रह्मपुराण–संपूर्ण मूल संस्कृत	५–०
ब्रह्मांडपुराण–सम्पूर्ण	५–०
भविष्यपुराण–इसमें पुराणसंबंधी कथाके सिवाय भूत भविष्य वर्त्तमान तीनोंकाल वर्णित हैं ...	८–०
लिंगपुराण–सटीक	५–०
वामनपुराण–मूल संस्कृत	३–०
कूर्मपुराण–मूल संस्कृत	२–८

नाम.	की. रु. आ.
अग्निपुराण–इसमें शास्त्रकलाओंका संक्षेप वर्णन सर्वदेवताओंकी प्रतिष्ठा लक्षकोटि आदि होम शिल्पशास्त्र, राजधर्म, राजनीति युद्धरचना भारतसार, रामायणसार, ईश्वरावतार, सर्वतिथिवारनक्षत्रादि व्रत षट्प्रयोग, गन्धर्ववेद, भरतशास्त्र, काव्य नाटक भेद, स्त्रीशिक्षा रत्नादिपरीक्षा, वेदशास्त्रादि बहुतसे विषयोंका अपूर्व वर्णन है.	४–०
ब्रह्मवैवर्त्तपुराण–संपूर्ण चारोंखण्ड–जिसमें ब्रह्मखण्ड कृष्णजन्मखण्ड, प्रकृतिखण्ड, और गणेशखण्ड, हैं	७–०
मत्स्यपुराण–जगत्की रचनाके हेतु और मत्स्यावतार धारण करनेका कारण प्रलय होनेका कालपूर्वक वर्णन	६–०
मार्कंडेयपुराण–सप्तशती शान्तनवीटीकासह ...	४–०
वाराहपुराण–धर्म अर्थ काम मोक्षादि सिद्धहोनेके लिये इतिहास संयुक्त कथाओंके वर्णन हैं ...	४–०
वायुपुराण–इसमें अनेक विषय संयुक्त देवादि सृष्टिवर्णन मन्वन्तरादि चतुर्युगाख्यानपृथुवंशकीर्तन श्राद्धक्रिया वर्णन और गयामाहात्म्यादि बहुतसे विषय हैं	६–०
गरुडपुराण–बडा १९००० संपूर्ण यही महापुराण परममान्य ग्रन्थ है	६–०
स्कान्दमहापुराण–इसमें माहेश्वर, वैष्णव, ब्राह्म, काशी, अवन्तिका, नागर और प्रभास ये सात खण्ड हैं ग्रन्थ संख्या एक लाखसे ज्यादा है नूतन छपाहै	३०–०

विदुषामभ्यर्थना

अत्रास्माकं मुद्रणालये ऋगादयो वेदा उपनिषदो वेदान्तग्रन्था महाभारतादीनितिहासाः श्रीमद्भागवतादिमहापुराणोपपुराणानि धर्मशास्त्र-कर्मकाण्ड-व्याकरण-न्याय-योग-सांख्य-मीमांसादिशास्त्रीयग्रन्थाः काव्य-नाटक-चम्पू-प्रभृतयो ग्रन्थाः सहस्रनामाद्यनेकस्तोत्रग्रन्था विविधभाषाग्रन्थाश्च सीसकोत्तमसद्दलक्ष्वक्षरैर्मनोहरं मुद्रिता योग्यमूल्येन क्रय्याः सन्ति. तांश्च ग्राहका यथापुस्तकसूचीपत्रं मूल्यप्रेषणेन प्राप्नुयुः।

[illegible] "श्रीवेङ्कटेश्वरसमाचार" [illegible]

क्षेमराज-श्रीकृष्णदास "श्रीवेङ्कटेश्वर" स्टीम्-मुद्रणालयाध्यक्षः-मुंबई.

Khemraj Shrikrishnadass Proprietor of the "Shri Venkateshwar" Steam Press, Bombay.

इदं पुस्तकं क्षेमराज-श्रीकृष्णदासश्रेष्ठिना मुम्बय्यां (खेतवाडी ७ वी गली खम्बाटा लेन) स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर"
(स्टीम) मुद्रणयन्त्रालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम्। संवत् १९६७. शके १८३२

॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त महापुराणं समाप्तम् ॥